القرآن الكريم

وترجمة معانيه وتفسيره
إلى لغة البشتو

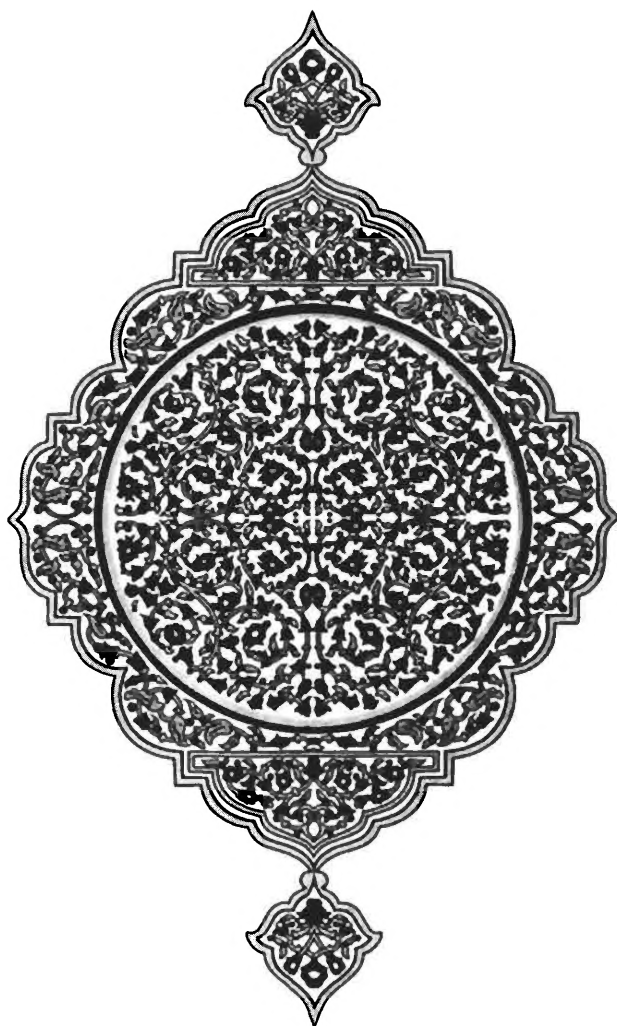
المجلد الثاني

من الجزء
(١٦) إلى (٣٠)

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

تشرف بالأمر بطباعة هذا المصحف الشريف وترجمة معانيه وتفسيره
خادم الحرمين الشريفين الملك فهد بن عبد العزيز آل سعود
ملك المملكة العربية السعودية

القرآن الكريم

وترجمة معانيه وتفسيره
إلى لغة البشتو

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

د
قرآن کریم

ترجمه او تفسیر
په پښتو ژبه کښې

دويم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارې پورې

ددې قرآن حکیم او ددې پښتو ترجمې او تفسیر د چاپ
دامر کولو سعادت د حرمینو شریفینو خادم پادشاه
فهد بن عبدالعزیز آل سعود د سعودی عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

(كِتَٰبٌ أَنزَلۡنَٰهُ إِلَيۡكَ مُبَٰرَكٞ لِّيَدَّبَّرُوٓاْ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ)

الحمد لله رب العٰلمين القائل (أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلۡقُرۡءَانَۚ وَلَوۡ كَانَ مِنۡ عِندِ غَيۡرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ ٱخۡتِلَٰفٗا كَثِيرٗا).

والصلوٰة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرءان وعلمه) والذىثبت عنه عليه الصلوٰة والسلام انه قال(اقرؤوا القرءان فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. وبعد :

فإنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين وناشر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقا وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسمى الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة.

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما من شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيمانا من الجميع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقا لمبدإ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقا لقوله تعالى (وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰ) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحا بتفسير "كابل" والتى قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شبير أحمد عثماني - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بمايرادفها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان .وقد أقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو لنرجو أن يستلهم منه قراؤه نور الهدى والتقى بما يقوي إيمانهم ويثبت إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لايمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة مابلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه مايتصف به البشر من نقص ،والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إسداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطبعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

(كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا۟ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ)

الحمد لله رب العٰلمين القائل (أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا).

والصلوٰة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرءان وعلمه) وعلىٰ آله وصحبه أجمعين .

د حرمينو شريفينو خادم د كتاب الله ناشر او د سعودي عرب بادشاه فهد بن عبد العزيز د قرآن كريم د طباعت او په مختلفو ژبو كښې د دے د ترجمو د چاپ كولو او تقسيمولو احكام جاري كړي دي. او د دے غرض دپاره ئې په مدينه منوره كښې د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجيد د طباعت دپاره يوه عظيم الشانه چاپ خانه جوړه كړے ده د دے پښتو تفسير د چاپ كار په دغه ستره مطبعه كښې سر ته ورسيد.

رابطه عالم اسلامي په دے خبره د خوشحالي اظهار كوي چه د خادم الحرمين الشريفين د احكاماتو په رڼا كښې د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبے لوستونكو ته دا ترجمه او تفسير وړاندې كوي چه په پښتنو كښې د «تفسير كابلي» په نوم شهرت لرى او دا تفسير د پاک و هند دؤو سترو عالمانو شيخ الهند مولانا محمود حسن ديوبندي او علامه شبير احمد عثماني په اردو ژبه كښې ليكلے، او بيا د افغانستان د سترو عالمانو يو ټولگي پښتو ژبے ته اړولے دے.

په دے پښتو ترجمه كښې بعضے ټكي گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت كښې ئے استعمال كم شوے وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامي مكة المكرمة د پاكستان يو عالم دين او د پښتو ژبے ماهر مولانا سيد عبيد الله شاه ته دا كار وسپاره چه هغه دى په دے تفسير كښې د گرانو ټكو سره خوا په خوا په قوسينو كښې د هغے مترادف الفاظ وليكي چه د پاكستان او افغانستان د عامو لوستونكو دپاره آسان شي. د ترجمے او نظرثاني دا ټول كار د الله په فضل د «رابطے» د نگراني لاندې سر ته ورسيد.

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هديه پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندې كوي چه ترجمه كه هر څومره په كوشش سره وكړے شي خو بيا هم د قرآن كريم د اصل معجزانه عبارت بدل هيڅرې نشي كيدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د كتاب الله ترجماني ده او انسان د نقص نه خالي نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونكو ته خواست كوو چه هغوى د دے ترجمے او تفسير د مزيد ښه كولو دپاره خپل آراء او مستند علمي تجاويز رابطه عالم اسلامي ته راؤليږي چه په راتلونكي چاپ كښې د هغے نه استفاده وكړے شي.

والله الموفق وهوالهادي إلى سواء السبيل

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

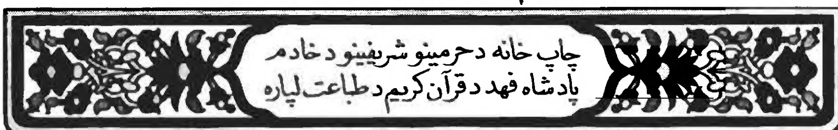

دَ قُرْآنْ كَرِيم

ترجمه او تفسير په پښتو ژبه كښې

دويم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارې پورې

چاپ خانه د حرمينو شريفينو د خادم
پادشاه فهد د قرآن كريم د طباعت لپاره

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

نو وویل (خضر موسیٰ ته) آیا ما نه ؤ ویلی تاته چه بیشکه ته له سره به ونه کړی شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسیر: ځکه چه داسی حالات او واقعات درواندی کیږی چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کیدی شی ـ لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

نو وویل (موسیٰ) که چیری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملګرتیا مه کوه له ما سره په تحقیق ورسیدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام داسی تخمین فرمائلی ؤ چه د حضرت خضر علیه السلام د دغو حیرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډیر دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د خپل د زړه آخری خبره ئی وویله چه که په دغه مرتبه بیا تری پوښتنه وکړم نو دی می بیا له خپله ځانه سره نه ملګری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی ـ او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کیدی ـ ځکه چه ده د دریو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائلی دی.

فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ

بیا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د یوه کلی ته نو طعام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه میلمستیا ورکړی دغه خلق دوی ته بیا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کښې یو دیوال چه اراده ئې وه چه ونړیږی (یعني نژدی ؤ لویدلو ته) پس سم کړ (خضر) هغه دیوال (په یو شان ترمیم سره)

تفسیر: یعني یوه کلی ته ورسیدل او د هغه له خلقو سره ئې ملاقات او کتنه وکړه ـ او داسی به ئې گڼل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د میلمنو سلوک وکړی او دوډی به ورکړی ـ مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کښې نه ؤ ـ او دوی د موسیٰ او خضر علیهما السلام په شان عزیزو مقربانو د میلمستیا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د لیدلو څخه داسی به کار ؤ چه پر داسی تنگ زړه او بی مروته خلقو دوی په قهریده. مگر خضر علیه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمایه. د دوی یو لوی دیوال ځوړند او کوږ شوی ؤ. او نژدی ؤ چه ونړیږی او خلق د هغه د چار چاپیره لری گرځیدل. حضرت خضر علیه السلام لاس او پښې ورلوڅې (متی ونغاړلی) کړی او هغه ځوړند دیوال ئې ورسم کړ. او د انهدام له حالته ئې وساته.
تنبیه: په «حتیٰ اذا اتیا اهل قریة» د اهل لفظ ئې ښائی د دی جهته راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبیل العبور او مرور نه ؤ او نه په داسی یو صورت سره ؤ چه د دی ځای د هستیدونکو څخه بل په کوم سرای یا حجره کښې ئې اړولی وو. بلکه قصداً یې د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمایلی دی او په ﴿ اِسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا ﴾ کښې دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصریح، د دوی د مزید تقبیح دپاره دی یعني هغو هستیدونکو چه دوی ته لازم ؤ چه د دغو معظمو میلمنو میلمستیا ئې کړی وی، دوی مسافران او کوچیان نه وو چه داسی عذر او پلمه (بهانه) به ئې وړاندی کوله چه ځمونږ کور او کلی دلته نشته نو ستاسی میلمستیا به څرنگه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾

وویل (موسیٰ خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخیستلو د اجر) نو خامخا به دی اخیستی وی (په سازولو د دی دیوال) مزدوری.

تفسیر: یعني د دغه کلی خلقو د میلمنو حق ونه پیژند چه ځمونږ میلمستیا ئې کړی وی تا ولی خوشی ویړیا د دوی ځوړند دیوال ورتینگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخیستی وی نو ځمونږ خوراک او نور ضروریات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخیلانو ته به هم تری لږ څه تنبیه کیده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرمیدل.

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِيْ وَبَيْنِكَ سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيْلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

وویل (خضر موسٰی ته) دا دی وقت د بیلتون په منځ ځما او په منځ ستا کښې اوس به ژر خبر کړم تا (ای موسٰی!) په غرض د هغه کار چه ونه کړی شو تا طاقت په هغه باندی د صبر.

تفسیر: یعنی له هغی وعدی سره سم ښائی چه اوس له ما ځنی تاسی بیلتون وفرمایئ! ځما او ستا موافقت او ګذاره سره ګرانه ده ـ او له سره نشی کیدی لیکن پخوا له بیلتانه غواړم چه د دغو تیرو دریو واړو واقعاتو پټ اسرار تاسی ته درښکاره کړم ـ چه د هغو په فکر او چرت (خیال) کښې له تاسی څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتی.
حضرت شاه صاحب لیکی «په دغه مرتبه کښې موسٰی علیه السلام عمداً تری پوښتنه وکړه ـ څو تری مرخص شی ځکه وپوهید چه دغه علم ځما له مذاقه سره برابر نه دی. د موسٰی علیه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او ګټی وررسیدی ـ او د خضر علیه السلام هغسی شیان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

هر څه هغه بیړی (چه ما سوریځ کړی وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه کار به ئی کاوه په بحر (سیند) کښې.

تفسیر: یعنی په سیند کښې محنت او مزدوری ئی کوله او خپلی ګیدی ئی په هغه سره مړولی.

فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

نو وغوښته ما چه عیب ژنه کړم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لری له دوی نه یو پاچا چه اخیسته به ئی هره یوه بیړی په زور سره (نو ځکه می سوریځ کړه).

تفسیر: یعنی په هم هغه لوری چه دغه بیړی روانه وه په هم هغه طرف یو ظالم پاچا ؤ چه هره یوه جوړه بیړی به ئی په زور سره نیوله او پخپل کار کښې د بیګار په دول (طریقه) به یی په کار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بیړی عیب ژنه کړم څو د هغه ظالم پاچا له بیګاره خلاصه او د هم دغو مسکینانو د کار دپاره هم هغسی ورانه او ویجاړه پاتی شی ځکه چه په هم دغو ایامو کښې د هغه پاچا سړی په بیړی پسی راځی. کله چه هغه سوریځ او عیب ژنه ومومی نو د هغی د

اخیستلو څخه به سترګی واړوی. په ځینو آثارو کښی راغلی دی. کله چه د خطر موقع تیره شوه نو خضر علیه السلام ورغی او هغه بیړی ئی پخپل لاس بیا هم هغسی جوړه او سنباله کړه.

ماته می کړله بیړی د مسکینانو ▪ چه ورنشی دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وی په لاس کښی د مالکو ▪ دیر بهتر دی د قبضی د ظالمانو

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

او هر څه هلک (چه وژلی ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس وویریدو مونږ له دی چه وبه رسوی (مکلف به کړی دغه هلک) دوی په سرکشی او کفر (که ژوندی پاتی شی).

تفسیر: اګر که فطرتاً هر مولود مسلمان پیدا کیږی. مګر وروسته له هغه د خارجی اثراتو تر تاثیر لاندی راغلی په هم دغه هلکتوب کښی د ځینو خرابو اعمالو اساس او بنیاد پکښی لویږی چه د هغه کامل علم یواځی پاک الله ته وی خو بیا هم د هغه ځینی آثار اهل البصیرت ته هم ورڅرګندیږی. د دغه هلک په نسبت رب العزت حضرت خضر علیه السلام ته پوه او خبر ورکړی ؤ چه د هغه بنیاد پر خرابی او شرارت باندی مرکزیت نیولی دی که کبارت ته ورسیږی موجب د مضرت او د ده د بنوت مینه او محبت او د امیت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د کفر او معصیت او مذلت سبب ګرځی نو د داسی یو هلک وژل د هغه د والدینو دپاره رحمت او د هغوی د دینی حفاظت سبب وګرځید. د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ایمان قائم اوسی او د الله تعالیٰ حکمت مقتضی ؤ چه راتلونکی خطره او ممانعت د دوی له مخی لری شی نو خضر علیه السلام ته ئی حکم وکړ چه دغه هلک ووژنه. ده د پاک الله د وحی په امتثال هغه هلک وواژه.

اوس دغسی سؤال چه «ښائی دغسی هلک ئی له سره نه پیدا کاوه او بیا ئی چه پیدا کړی ؤ ښائی چه ښه عمل ئی ورپه برخه کړی وی او دومره شرارت ئی نه وی ورکړی یا هغسی چه په ملینونو کفار شته پریښودلی به ئی وی چه د هغه والدین به هم کافران کیده. یا د دغسی وړکیو چه بنیاد او اساس ئی په خرابه او غلطه لویدلی وی د هغو ګرد (تول) فهرست ښائی چه انبیاء علیهم السلام ته ورکړی کیده څو ئی دوی وژل» د دغو ګردو (تولو) خبرو اجمالی جواب خو دا دی چه په (١٧) جزء د الانبیاء (٢٣) آیت (٢) رکوع کښی راغلی دی ﴿ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴾ او د تفصیلی جواب دپاره د «خیر او شر» پر مسئله د مبسوط کلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو کښی نشی ځائیدی. هو! ښائی دومره مو په یاد وی چه په دنیا کښی

له هر سړی څنی چه الله تعالیٰ «**خالق الکل**» او «**علیم او حکیم**» منی د تکویناتو په متعلق په دی قسم سره په زړهاؤ سؤالونه کیدی شی چه د هغوی جواب د هیچا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هیڅ شی نشی کیدی. دلته د خضر علیه السلام په ذریعه د هغه یوه نمونه وربښوول مقصود ؤ چه د پاک الله د حکمتونو او د ده د تکوینیه ؤ مصالحو احاطه د هیچا له لاسه نه ده پوره کله د یوی واقعی ظاهری صورت په ظاهر کښی خراب او قبیح او بی موقعه راښکاری. لیکن هغه څوک چه د دغی واقعی په باطنی اعماقو او زوایاؤ باندی معلومات لری هغه پوهیږی چه په دغه کښی ډیر حکمتونه او مصالح پراته دی خضر علیه السلام د هغو مسکینانو د بیړی دړه ورماته کړه. حال دا چه هغوی له ده سره ښه او احسان کړی ؤ او بلا اجرت ئی دی پر بیړی سور کړی ؤ. یو لوبی کوونکی ښکلی پیمخی هښیار هلک ئی خوشی چټی(فضول) او بیګناه او خطاء وواژه چه په ظاهر کښی دغه حرکت نهایت خراب او قبیح حرکت څرګندیده (ښکاره کیده) دیوال ئی سم او ساز کړ چه ظاهراً ئی پر هغو کلیوالو احسان وکړ. چه هغوی په ډیری بی مروتی له دوی سره معامله کړی وه که پخپله خضر علیه السلام په آخر کښی خپل د دغو اعمالو توجیهات نوی بیان کړی. نو تر نن ورځی پوری به ګرد (تول) جهان د چرت په سیند کښی ډوب ؤ. یا «العیاذ بالله خضر علیه السلام به ئی د طعن او تشنیع هدف کاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالیٰ د افعالو او د ده د حکمتونو اندازه وکړئ!

فَأَرَدْنَآ أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوٰةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

نو وغوښته مونږ دا چه بدل ورکړی دوی ته رب د دوی (خیر بهتر غوره) له دی هلک څخه په پاکی (صلاح) کښی او ډیر نژدی به وی له جهته د رحم مهربانی.

تفسیر: یعنی د هغه هلک په وژلو سره د ده د والدینو ایمان محفوظ پاتی شو او هغه صدمه چه دوی ته ورسیده الله تعالیٰ اراده لری چه د هغی تلافی په داسی یوه مولود سره وکړی چه په اخلاقی صفاتو او مزایاؤ د هغه مقتول هلک څخه ډیر ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانی مورد وګرځی. او هغه به د خپل مور او پلار سره زیات محبت ولری او په ډیر تعظیم او ښه سلوک وروړاندی کیږی وروسته له هغه الله تعالیٰ هغوی ته یوه صالحه جینئ ورعطاء کړه چه له یوه نبی سره په نکاح منسوبه شوه. او یو بل نبی د دی له ګیډی څخه پیدا شو چه بالوسیله یو لوی امت د دوی په برکت د سعادت مفخرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلٰمَيْنِ يَتِيْمَيْنِ فِي
الْمَدِيْنَةِ وَكَانَ تَحْتَهٗ كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوْهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
رَبُّكَ أَنْ يَّبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ
وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ أَمْرِيْ ذٰلِكَ تَأْوِيْلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

او هر څه (هغه) دیوال (نړیدونکی چه ساز مي کړ) پس ؤ د هغو دوو هلکانو یتیمانو په (هغه) ښار کښې او ؤ لاندی د هغه (دیوال) خزانه د دغو دواړو او ؤ پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسیږی (دغه دواړه) قوت (د ځلمیتوب) خپلو ته او بیا ئې راوباسی هغه (خښې کړی شوی) خزانې خپلې (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کړی ما دغه تیر اعمال (چه تا ولید) له خپله ځانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پیښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسیر: یعنی که هغه دیوال لویده نو د هغو یتیمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کړی شوی وه راڅرګندیده. او بدنیتو خلقو به هغه رایستله د دغو یتیمانو پلار یو ښه صالح سړی ؤ. د هغه د نیکی په رعایت د الله جل‌جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو یتیمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل‌جلاله په حکم هغه دیوال سم کړ. چه هغه هلکان وروسته له ځلمیتوبه د خپل پلار خزانه بیا ومونډلی شی. وائی چه په دغه خزانه کښې برسیره پر نورو اموالو یوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم» ښکلی شوی ؤ. نو ای موسٰی علیه السلام هر هغه کار چه د الله تعالیٰ په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (باړه) اخیستل د مقربانو کار نه دی.

تنبیه: د دی قصی په شروع کښې د حضرت خضر علیه السلام د نبوت او ولایت په متعلق څه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بیا دلته یو ځلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنین» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دریو شیانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د یهودانو په مشوره قریشو پوښتنه کړی وه. د«روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائیل» په سورت کښې تیر شو. د «اصحاب الکهف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکهف» د سورت په ابتداء کښې معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دریم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کیږی.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِي ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَـٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

او پوښتنه کوی مشرکان (په ښوولو د یهودانو) له تا نه له قصی د ذوالقرنین؛ ووایه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسی له ده څه احوال؛
بیشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښی او ورکړی ؤ مونږ ده ته (له هر محتاج الیه) څیز څخه یوه لیاره (روښانه رسوونکی مقصد ته).

تفسیر: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنین» وائی چه د دنیاء دواړو څندو (مشرق و مغرب) ته تللی ؤ. ځینی وائی چه دغه د رومی «اسکندر» لقب دی.
ځینی وائی کوم بل مقبول دیندار الله منونکی پاچا له دی نه ړومبی تیر شوی ؤ.
«حافظ ابن حجر رحمة الله علیه» په «فتح الباری» کښی په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه دوهم قول ته ترجیح ورکړی ده.
د روایاتو له مجموعی څخه ظاهریږی چه «ذوالقرنین» د حضرت ابراهیم علیه السلام معاصر ؤ ـ او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمائلی ؤ ـ چه د هغو په ذریعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښی بری په برخه شو. او پر محیرالعقولو فتوحاتو ئی قدرت وموند. حضرت خضر علیه السلام د ده وزیر ؤ. ښائی له هم دی جهته قرآن شریف د خضر علیه السلام قصی سره متصله د هغه قصه بیان فرمائی د عربو قدیمی شعراؤ پخپلو اشعارو کښی د «ذوالقرنین» نوم په ډیر لویئی او عظمت سره یاد کړی دی او د ده پر عربیت ئی فخر کړی دی. له دی نه ظاهریږی چه دغه «ذوالقرنین» د تاریخی عهد څخه پخوا کوم جلیل القدر عربی پاچا ؤ. ښائی اسکندر ته به ئی د هغه سره د یوه راز (قسم) مشابهت له سببه «ذوالقرنین» ویلی وی اوس د قدیمه ؤ آثارو اروپائی ماهرین د قدیمی سامی عربو د داسی عظیم الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لګولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاریخی اوراقو کښی له سره نشته. بلکه د ځینو ممتازو او مشهورو سلاطینو د نومونو د تذکری پوری هم په تاریخی کتابونو کښی نشته. مثلاً «حمورابی» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهیم علیه السلام په عهد کښی ئی ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ویلی کیږی چه د دنیا ړومبنی مقنن ؤ. چه د هغه قوانین د بابل په مناره (څلی) کتلی شوی په لاس راغلی دی او انګلیسی ترجمه ئی شائع شوی ده ـ د پخوانیو کتباتو څخه د ده عجیب او غریب عظمت ثابتیږی په هر حال «ذوالقرنین» به د هم دغی کورنی ځنی د کوم پاچا نوم وی.

فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ

پس ونیوله ده لیاره (او هغه اسباب چه وئی رساوه مغرب ته) تر هغه پوری چه ورسید ځای د پریوتلو د لمر ته نو وئی مونده دغه (لمر) چه ډوبیده په (لویه) چینه کښې (لکه سیند ډک) له تورو ختو.

تفسیر: یعنی د سفر ترتیب او تجهیز او سر رشته ئی وکړه (او پیروی وکړه ذوالقرنین د هغی لیاری چه د مغرب په لوری تله تر هغه پوری چه ورسید ځای د پریوتو د لمر ته نو ذوالقرنین وموند دغه لمر لره چه ډوبیده په یوه لویه چینه کښې لکه سیند ډک له تورو ختو) یعنی داسی ئی په نظر راغی لکه چه په سمندر کښې سفر کوونکو ته هم ښکاری چه لمر له اوبو څخه وځی او په اوبو کښې ډوبیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی. «ذوالقرنین ته داسی شوق پیدا شو چه وګوری چه د دنیا ودانی تر کومه ځایه پوری اوږده شوی ده. نو د مغرب په طرف کښې تر هغه ځایه پوری ورسید چه چیکړه او دلدل ؤ چه پری نه انسان او نه پیری تیریدی شو ـ نو د الله تعالیٰ د ملک حدود ئی معلوم نشو کړی».

وَّوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۬ؕ قُلْنَا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّآ أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

او وئی مونده نژدی هغه ته یو قوم (د کفارو)؛ وویل مونږ ای ذوالقرنینه یا خو په عذاب کړه دغه خلق (که ایمان رانه وړی په قتل سره) یا ونیسه په دوی کښې یوه ښه لیاره (که ایمان راوړی په ارشاد او نصیحت سره).

تفسیر: یعنی «ذوالقرنین» ته مونږ پر هغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت ورکړ ـ لکه چه هر پاچا او حاکم ته په نیکو او بدو باندی داسی قدرت حاصل وی. که غواړی خلق عذابوی او ځان ته بدنامی حاصلوی ـ او که غواړی عدل او انصاف او نیکی اختیاروی او خپل د خیر ذکر باقی پریږدی یا به ئی دا مطلب وی چه هغه خلق کافران وو ـ مونږ «ذوالقرنین» ته اختیار ورکړ ـ چه که وغواړی هغوی ووژنی یا ړومبۍ د اسلام په لوری دعوت او بلنه ورته ورکړی. نو «ذوالقرنین» دغه دوهم شق اختیار کړ.

قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ

أَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ ۨالْحُسْنٰى ۚ وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

نو وویل (ذوالقرنین) هر څه هغه څوک چه ظلم ئی وکړ (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقبیٰ کښی). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښی چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه وبه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښی به نیکی وmومی او په دنیا کښی مونږ پر دوی څه سختی نه راولو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووایو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی ـ لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه ځان ته غوره کړی وه.

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

بیا ئی ونیوله بله لیاره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر څخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهیز، ترتیب او سر رشته مشغول شو ـ په لوی قرآن او حدیث کښی دغه نه ده تصریح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه گرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نیولو دپاره ؤ. ممکن دی چه د محض سیر او سیاحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښی دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او ځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او گڼلی وی، د ظالمانو په مقابل کښی به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کړی وی چه د هغو گردو (تولو) انسداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کړی وی ـ لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راځی. والله اعلم.

حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾

تر هغه پورې کله چه ورسید ځای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر یوه قوم باندې چه نه وه ګرځولی مونږ دوی ته له لاندې د دی (لمر) کومه پرده.

تفسیر: یعنی د مشرق په انتهاء کښې ئې داسې قوم ولید چه د لمر اشعه (پلوشې) مستقیماً بې له ممانعته او بې له حجابه ورسیدې دا خلق به وحشیان او ځنګلیان وی ـ د کور جوړولو او د چت پټولو چل به ئې هم نه ؤ زده یا به پکښې دود (رواج) او دستور نه وو ـ لکه چه اوس هم په ډیرو وحشیو او ځنګلیو او ځینو کوچیانو کښې هم دغه دود او دستور او رواج لیده کیږی.

كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

هم داسې ؤ (حال د ذوالقرنین چه مذکور شو) او په تحقیق احاطه کړې وه مونږ په هغه شی باندې چه د ده څخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبرداری.

تفسیر: یعنی د «ذوالقرنین» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کیفیت چه بیان کړی شو هغه په واقع کښې هم داسې دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ ـ او هغه حالات چه ده ته وروړاندې شوی دی ـ پر هغو ګردو (ټولو) ځمونږ علم محیط دی. ښائی چه مؤرخینو به په دغه مورد کښې بل څه ویل ـ او هغه به فی الحقیقت هم دغومره قدر وی چه وفرمایه شو. ځینو مفسرینو د «کذلک» مطلب داسې اخیستی دی هغه رویه چه «ذوالقرنین» د مغربی اقوامو په نسبت اختیار کړې وه کټمټ (هوبهو) هم هغه رویه ئې د مشرقی اقوامو سره هم اختیار کړې وه (والله اعلم).

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

بیا ونیوله ده بله لیاره (او تیار ئې کړ نور اسباب). تر هغه پورې چه ورسید منځ د دواړو غرونو ته نو وئی‌موند وړاندې د دغو دواړو (غرونو) داسې قوم چه نه ؤ نژدې (اکثر د دوی) چه وپوهیږی په خبره (د ذوالقرنین) باندې.

تفسیر: دغه دریم سفر ئی پرته (علاوه) له مشرقه او مغربه د کوم دریم جهت په طرف کړی ؤ مفسرین دغه ته د شمالی سفر وائی خو په قرآن او حدیث کښې د هغه څه تصریح نشته.
تنبیه: د دغه قوم او «یأجوج، مأجوج» په منځ کښې به دغسې دوه غرونه حائل ؤ چه پر هغو به ختل ناممکن ؤ خامخا د دغو دواړو غرونو په منځ کښې به کومه دره وه - چه له هغی خلاصی لیاری به «یاجوج ، ماجوج» راتلل - او خلق به ئی شکول - او راز راز (قسم قسم) ظلمونه او زیاتی به ئی پری کولې - او بیرته به تلل.

قَالُوا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰٓ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

وویل دغو (ترجمانانو) ای ذوالقرنینه! بیشکه چه یأجوج او مأجوج فساد کوونکی دی په ځمکه کښې پس آیا (حکم کوی ته چه) مقرر کړو تاته څه خرج محصول لپاره د دی کار چه جوړ کړی ته په منځ ځمونږ او په په منځ د دوی کښې یو دیوال.

تفسیر: د «ذوالقرنین» د فوق العاده اسبابو او وسائلو او قوت او حشمت د لیدلو څخه دوی ته به داسی خیال پیدا شوی وی چه ځمونږ د دغو تکالیفو او مصائبو انسداد به د ده له لاسه پوره وی نو ځکه ئی عرض وکړ چه «یأجوج، مأجوج» ځمونږ په ملک لویه غلبه او شورماشور غورځوی او تل راځی مونږ وژنی، او ځمونږ مال او شته تالا کوی او مونږ په راز راز (قسم قسم) ربړو (تکلیفونو) آخته کوی. که تاسی ځمونږ او د هغوی په منځ کښې کوم تینګ او کلک دیوال او سد راجوړ کړئ، چه مونږ پری محفوظ شو نو پر دغه کار هر څومره لګښت چه وشی مونږ د هغه مال تأدیې ته حاضر یو - ښائی چه تاسی دغه مصرف زمونږ د مالیې او محصول او اجرت په شان تحصیل کړئ!.
تنبیه: «یأجوج مأجوج څوک دی»؟ په کوم ملک کښې اوسیږی؟ د «ذوالقرنین» هغه جوړ کړی سد (د اوسپنې دیوال) چیری دی؟ دا هغه سوالات دی چه د هغو په متعلق د مفسرینو او مؤرخینو اقوال سره مختلف دی. ځما خیال دا دی (والله اعلم) چه د «یأجوج مأجوج» قوم د عامو انسانانو او پیریانو په منځ کښې یو برزخی مخلوق دی. او لکه چه «کعب الاحبار» ویلی دی او «نووی» په فتاوی کښې له ګردو (تولو) علماؤ څخنی نقل کړی دی د دوی د نسب سلسله د پلار له طرفه آدم علیه السلام ته منتهی کیږی، مګر د مور له لوری بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها ته نه رسیږی. ګواکی دوی له نورو انسانانو سره یوائې په پلار کښې شریکان دی څه عجب

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کښې بندی او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی ـ کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها له بطنه د ملکیه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کښې به دغه قوم «یأجوج مأجوج» هم پر دنیا خروج کوی ـ او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.

اوس دغه قوم چیری دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنی دیوال چیری واقع دی؟ نو هر هغه شوک چه دغه گرد (تول) اوصاف ـ تر خپل نظر لاندی ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنی د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کښې شته ـ نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو نښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکړی ده ـ پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږی ـ لهٰذا هغه خیالات صحیح نه ښکاری ـ او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار ـ یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه ـ چه مونږ گرد (تول) د ځمکی مخ لتولی دی مگر هیچیری د دغو شیانو نښه او پته مو نه ده موندلی؟

نو د دغی شبهی د جواب دپاره ځمونږ مؤلفینو د پتی او نښی ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوښښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی ـ چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکړی دی

«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه ځمونږ او د هغه په منځ کښې به دغه حاضره زمانه کښې لوی لوی سیندونه حائل وی ـ او په هغه وقت کښې له کومی لوئی وچی سره لکه (سائبریا) او (امریکا) به نښتی وی ـ او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالاً وماضیاً وآتیاً محیط شوی یو واجب التسلیم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لږ وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسیږو ـ یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.

د سمندر د دیوال تحقیقات چه د« آستریلیا » په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «ډاکتر سی ایم بنک» تر کتنی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کښې تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فیته ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (اخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوټ د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږی او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعیه ؤ دلائلو ثابت دی د دی دیوال څخه سره د هغه د اوصافو خبر راکری دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار کښی سترګی په لیار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی‌الرغم هرومرو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا ▪ ویاتیک بالاخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی ▪ درڅرګند به ئی زمان کړی لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار راکړی دی ماته په هغه (شی) کښی رب ځما خیر ډیر غوره دی (له ورکړی د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد) وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) ځما کښی تول) په (انسانی) قوت (او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منځ د تاسی او په منځ د دوی کښی یو پریړ (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره ډیر دی مګر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

راواخلئ تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایښودلی چه) برابر شو دا دیوال په منځ د دوو څوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ! (پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منځ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل) تر څو چه وګرځوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه توئی کړم په دی دیوال زیږ (ویلی شوی).

تفسیر: یعنی ړومبی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی ـ او یو له بل سره تینګی او کلکی ئی کړی ـ څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنګ والی) د دواړو غرونو څوکو ته ورسید (نو پری لرګی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لگولو او پو کولو کښې راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په یوه آن او یوه شیبه کښې له یوه سره تر بل سره پورې او له پاسه تر ښکته پورې یو ځلی ولگیږې او بیا زر ترې لرې او گوښه شئ) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او گرد (تول) سره یو جسم شوه ـ په دغه وقت کښې ویلی شوه ژیړ ئی پرې راتوئی کړه ـ چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښې ننوتل ـ او بیخې ئی نژدې او پیوست کړه او گرده (توله) سره یو شوه ـ او د یو سخت غرنی دیوال پشان وگرځید ـ دغه گرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښې ظاهراً د یوه خارق العاده طریقې سره به انجام موندلی وی چه ښایی هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وگڼله شي ـ یا ممکن دی چه په هغه وقت کښې به داسې اقسام آلات او اسباب موندلی کیده چه پر هغو اوس ځمونږ علم نه رسیږی.

فَمَا اسْطَاعُوٓا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَاعُوْا لَهٗ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

پس طاقت به نه وی د دوی د چه وخیژی پرې (او ښکاره شي پرې له جهته د لوړوالی (دنگ والی) او ښویوالی) او نه به طاقت وی د دوی دغه (غره) ته د سوری کولو (له جهته د سختوالی او پریړوالی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ فی الحال یأجوج مأجوج ته دغه قدرت نه دی ورکړی چه دغه دیوال سوری کړی یا ئی ونړوی او ترې تیر شي.

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِّنْ رَّبِّيْ ۚ فَاِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّيْ جَعَلَهٗ دَكَّآءَ ۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّيْ حَقًّا ﴿٩٨﴾

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار ځمونږ په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبه د رب ځما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب ځما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه گرځوی دا (سد) هوار برابر له ځمکې سره، او ده وعده د رب ځما حقه (رښتیا ثابته).

تفسیر: یعنی محض د الله تعالیٰ په مهربانی دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پورې به قائم پاتې شي له صحیحه ؤ احادیثو ځخه معلومیږی چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتله وروسته قیامت ته نژدې د یأجوج مأجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لرې کړ شي ـ او دغه دیوال به دوی ونړوی او په هومره یو کثیر تعداد به دوی ترې ووځي او

راتوئیږی چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل هیچا ته به نه وی معلوم ـ ګرده (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزیږی ـ حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم وکړی شی چه ځما له خاصو بندګانو سره پر «طور» باندی لاړ شه ـ بالاخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی ـ نو وروسته له هغه پر یأجوج مأجوج باندی یوه غیبی وباء مسلطه کیږی ـ او ګرد (تول) سره یو ځلی مړه کیږی ، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو ـ نو بیا فرمائی الله تعالیٰ)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾

او پری به ږدو ځینی د دوی په دغه ورځ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ډیر ازدحامه او ننوځی) په ځینو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او راوړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورځی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنی یأجوج مأجوج د سمندر د موجونو او لویو څپو په شان په بیشماره تعداد غند ، غند د لویو سیندونو د لویو لویو څپو په دول (طریقه) راوځی او راتوئیږی. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به ګرد (تول) مخلوقات سره ګدود او خلط ملط شی ـ جن او انس به یو له بله سره ننوځی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبله به جوړه شی ـ بیا به د قیامت علائم ښکاره شی ـ او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوکله شی. وروسته له هغه به ګرد (تول) خلق د الله تعالیٰ په حضور کښی د محشر په ډګر کښی سره راتولیږی. او وړاندی به راځی ـ او دوزخ به د کفارو په مخ کښی وروړاندی کیږی. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترګو باندی په دنیا کښی پردی لویدلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی ـ او اوس هغه پرده تری لری شوی ده.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

هغه کافران چه وی (د زړه) سترګی د دوی په پرده کښی (له ډیره غفلته) له یاده ځما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهته د بغض د نبی).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترګی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نښی ئی پری لیدلی وی ـ او باور او یقین ئی پری راوړی وی ـ او د الله تعالیٰ په یاد کښی لګیدلی وی ـ او له ډیره ضده او عناده د هیچا خبره ئی نه آوریده ـ او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا
عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

آیا ګمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دی چه نیسی دوی بندګان ځما (عیسیٰ ـ عزیر ـ ملائک) پرته (علاوه) له ما څخه دوستان (معبودان چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کړی مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پړاو (یا میلمستیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی ګمان کوی چه ځما د خاصو بندګانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو څخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریږی. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شئ چه په عقبیٰ کښی به تاسی ته څه سزا نه درکوله کیږی بلکه په عذابیږئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرت ـ خیال او فریب کښی مه اوسیږئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلمستیا تیاره کړی ده د دوزخ له اوره او له قسما قسم عذابونو څخه (اعاذناالله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُوْنَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُوْنَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

ووايه (اى محمده ! دوى ته) آيا خبر كړو تاسى په ډيرو سختو زيانكارانو باندى له جهت د عمله؛ دوى هغه كسان دى چه ورك (او توى تللى) دى مندى (او زيار) د دوى په دغه ژوندون لږ خسيس كښى (ځكه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوى گمان كوى د دى چه بيشكه دوى ښه كوى كار (او عمل او په واقع كښى داسى نه ده).

تفسير: يعنى د قيامت په ورځ كښى له گردو (تولو) څخه په زياته خساره كښى به هغه كسان وى چه د دوى گرد (تول) فعاليت ـ مساعى او ځغليدل يواځى د دنيا دپاره ؤ او له سره د آخرت فكر به ورسره نه ؤ ـ محض دنيوى ترقيات او مادى كاميابى به ئى خپله لويه ترقى او معراج گڼانه (**كمايفهم من الموضح**) يا به ئى دا مطلب وى چه هغه كارونه چه دوى په دنيوى ژوندون كښى نيك او ښه گڼل اعم له دى نه چه هغه به په واقع كښى ښه ؤ يا خراب هغه گرد (تول) د كفر له نحوسته هلته بيكاره ثابت شول ـ او تول محنتونه ئى توى او برباد لاړل او گرد (تول) سره خراب شول.

أُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيْمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

دغه كسان (چه بيرته ياد شول) هغه كسان دى چه كافران شوى دى په آياتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنيا كښى) او په لقاء د دغه (الله په آخرت كښى) پس باطل خراب شول عملونه د دوى پس وبه نه دروو دپاره د دوى په ورځ د قيامت كښى تله (ځكه چه حسنات نه لرى يا تله د نفعى به دوى ته نه دروو).

تفسير: يعنى نه ئى د الله تعالىٰ د قدرت دلائل ومنل او نه ئى داسى خيال وكړ چه كله به د هغه په مخ كښى حاضريږم. (نو د داسى كسانو گرد (تول) زيار (محنت) بيكاره ثابتيږى، ځكه چه) د كافرانو حسنات مړه او بى اثره دى. او په ابدى ژوندون كښى له سره په كار نه ورځى ـ نو اوس د دوى دپاره پرته (علاوه) له كفرياتو او سيآتو يوه پله (پټ) څرنگه تلله شى؟ وزن (تلل) خو د موازنى دپاره وى ـ او موازنه د متقابلو شيانو كيږى ـ دلته خو د سيآتو بالمقابل يو

حسنه هم نشته نو بیا وزن به د څه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مګر دوی ته دغه وزن هیڅ ګټه (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوٓا اٰيٰتِيْ وَرُسُلِيْ هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) ځما او رسولان ځما مسخره.

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی ـ اوس د هغو خوند وڅکئ!

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنّٰتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾
خٰلِدِيْنَ فِيْهَا لَا يَبْغُوْنَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ ـ غوره) بهتر ځای د هستوګنی (میلمستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه ګرځیدل (او وتل بل ځای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مړیږی او تل تر تله به په هم هغه ځای کښی خپل اوسیدل او هستوګنه غواړی ـ او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه وررسیږی ـ او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه ځایه بل ځای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمٰتِ رَبِّيْ
لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمٰتُ رَبِّيْ وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهٖ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاهی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب ځما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب ځما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اګر که راوړو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مدد ګار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسون او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو ـ د دغه سورت په ابتداء کښی د «اصحاب الکهف» او په آخر کښی ئی د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پوری چه د قرآن په موضوع پوری متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئی د «بنی اسرائیل» په سورت کښی وفرمایل! ﴿ وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ اوس د سورت په خاتمه کښی دا راښیی چه د الله تعالیٰ د علم او حکمت کلام او خبری بی انتهاء دی، هغه خبری چه ستاسی له ظرفه او استعداده او ضرورت سره لائقی دی هغه مو دروښودی، دغه د الله تعالیٰ د معلوماتو په مقابل کښی دومره هم نه دی لکه یو څاڅکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کښی فرض ئی کړئ که د سمندر د ګردو (تولو) اوبو څخه سیاهی جوړه شی ـ او په هغی د الله تعالیٰ د خبرو په لیکلو لاس پوری کړی شی ـ او هغه د سمندر اوبه بیخی وچی شی ـ او بیا دوهم ځلی او دریم ځلی بیا دغه سمندر دک او تش شی ـ نو دغه ګرد (تول) سمندرونه به وچیږی ـ مګر د پاک الله جلت عظمته واعظم برهانه خبری او کلام نه ختمیږی ـ له هم دی ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماویه ؤ کتابونو په ذریعه اګر که ډیر وسیع علم په ډیر زیات مقدار چاته ورکړ شی نو هغه هم د الله تعالیٰ د علم په مقابل کښی قلیل دی اګر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَمَن كَانَ
يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾

ووایه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سړی یم پشان ستاسی چه وحی راځی ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی معبود دی یو پس هر څوک چه وی چه امید لری د (اخروی) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائی چه (تل) عمل وکړی عمل صالح (ښه) او نه دی شریکوی په عبادت د رب خپل کښی هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسی پشان یو بشر او انسان یم ـ خدای نه یم ـ چه اصلاً او ذاتاً ګرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وی. هو! الله تعالیٰ جل‌جلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحی رالیږی چه په هغه کښی اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه ګردو (تولو) ته دعوت ورکوم ـ هغه څوک چه د الله تعالیٰ د لقاء شائق وی ـ یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وی نو د هغه دپاره پکار دی چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعته سره موافق وکړی! او د الله

تعالیٰ په بندگی کښی هیڅوک په هیڅ یوه درجه کښی ظاهراً او باطناً مل او شریک نه کړی!
یعنی د جلی شرک په شان د ریاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتی څکه په هر عبادت
کښی چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په مخ ویشتل کیږی.

اللهم اعذنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښی ئی اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ
د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الکهف بفضل الله تعالیٰ ومنه ولله الحمد.

سورة مریم مکیة الا آیتی (٥٨) و (٧١) فمدنیتان وهی ثمان وتسعون آیة
وست رکوعات رقمها (١٩) تسلسلهاحسب النزول (٤٤)
نزلت بعد سورة «فاطر»
د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٥٨) او (٧١) آیتونو څخه چه مدنی دی
اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښی (١٩) او په نزول کښی
(٤٤) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

كٓهٰيٰعٓصٓ ① ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهٗ زَكَرِيَّآ ②

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده
خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاؤ څخه دی. په بخاری
شریف کښی راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د ګټی دوډی به ئی
خوړله ـ د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (٤) رکوع ځمونږ د دی پښتو فوائد موضح
الفرقان تفسیر کښی لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!

إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

کله چه غږ (سوال) ئې وکړ رب خپل ته غږ (سوال) ورو (په نيمه شپه کښې).

تفسير: وائي چه د شپې په تياره او په خلوت کښې په ورو غږ سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکړه ـ ځکه چه داسې دعاء له رياء څخه لرې او د اخلاص له کماله معموره وي کما مر في سورة الاعراف (٧ رکوع) ﴿ اُدْعُوْا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً ﴾ شائي دغه خيال ئې هم په زړه کښې ګرځيدلي وي چه زه په دغه زوړوالي کښې ځوی غواړم ـ که راپه برخه نشي نو آوريدونکي خلق به راپورې خاندي برسيره په هغه په زوړتوب کښې طبعاً غږ هم ورو کيږي ـ او په طبيعي دول (طريقه) سره هم زاړه ورو ورو غږيږي.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾

وويل (زکريا پخپله دعاء کښې) اې ربه ځما بيشکه زه چه يم سست ضعيف شوي دي تول هډوکي له ما څخه او شعلي وهي سر (ځما) له جهته د سپينوالي حال دا چه هيچيرې نه يم پاتې شوي په سوال (ځما) له تا نه اې ربه ځما محروم نااميده.

تفسير: يعني په ښکاره دول (طريقه) سره د موت وقت قريب دی ـ ځما د سر په ويښتانو کښې د زوړتوب سپينوالي ځليږي ـ او زه تر هډوکو پورې هم وچ شوی يم نو اې پاک الله تعالىٰ تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوې قبولې کړې دي او په مخصوصو مهربانيو سره دې روږدی (بلد) او عادي ګرځولي يم ـ نو اوس په دغه آخري وقت او زوړوالي کښې به زه څرنګه ګمان وکړم چه ځما دعاء به نه قبلوې؟ او له خپلې مهرباني او رحمت څخه به مې بې برخې او بې هيلې (نااميده) وګرځوې؟ ځينو مفسرينو د ﴿ وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴾ معنى داسې اخيستې ده «اې ربه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښې هيڅکله زه نه يم شقي او نافرمان ثابت شوی يعنې هر مهال (وخت) دې چه ماته کوم حکم فرمائلی دی سم برابر مې د هغه امتثال کړی دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت مې راحاصل کړی دی.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِي

وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوْبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

او بیشکه زه ویریږم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرګه) ځما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه ځما شنده نو وبښه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دینی امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دینی امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وګرځوی دی ای ربه ځما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا اهله وی ـ او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لیاره خرابه نه کړی او هغه دینی او روحانی دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی.

﴿ وَّكَانَتِ امْرَاَتِيْ عَاقِرًا ﴾ او ده ښځه ځما شنده نو وبښه ماته له طرفه خپله یو متولی د دینی امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دینی امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زوړ او سپین ږیری یم ـ او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریمی ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د ورو کی پیدا کیدلو ظاهری سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلک راعطاء کړی! چه دینی خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی ـ ځما له لاسه به دغه ضعیفی او زوړوالی کښی څه کیدی شی ـ زړه می غواړی چه یو داسی لائق ځوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام ـ او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی ـ او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیحه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاؤ علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی ـ د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د «کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون څو روایات نقل کړی شوی دی ـ لهٰذا متعین دی چه په ﴿ يَّرِثُنِيْ وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوْبَ ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی ـ ځکه ظاهر دی چه د ګرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام ځوی به څه ډول (طریقه) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه راښکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد ـ ځکه چه دغه په ګرده (توله) دنیا کښی مسلمه ده چه ځوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی(فضول) او بیکاره ؤ ـ داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندیښنه کښی ؤ چه چیری دغه مال او شته

ځما له کوره ونه وځي ـ او ديني اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو کره لاړ نشي، نهايت سپک او تيټ خيال دی ـ د انبياء عليهم السلام له لوی شان څخه دغه فکر ډير لری دی چه د دنيا د رخصت کيدلو په وقت کښی د دنيوی حقير متاع په فکر او چرت کښی ولويږی ـ چه دغه به چيری لاړ شی؟ او له چا سره به وی؟ او لطف په دغه کښی دی چه حضرت زکريا عليه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د ترکانی (نجاری) په کار کښی به مشغول ؤ ـ او د هغی د معمول څخه به ئی خپلی شپی او ورځی تيرولی ـ او قوت لايموت به ئی حاصلاوه نو ښه دغسی يو سپين ږيری متوسط المال نبی ته به څرنګه داسی يوه مفکوره او غم او انديښنه پيدا کيدی شی چه ځما څلور پيسی دی ځما د خپلوانو او اقاربو په لاس کښی ونه لويږی (العياذ باالله).

﴿ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴾　　او وګرځوی دی ای ربه ځما غوره کړی شوی «رضی» په وزن د «فعيل» دی په معنی د مفعول چه راضی کړی شوی دی).

يعنی داسی يو هلک راکړه چه د خپلو اخلاقو ـ اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او ځما او د ګردو (تولو) صالحانو خوښ او پسند وی.

يٰزَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمِ ٍۨ اسْمُهٗ يَحْيٰى ۙ لَمْ نَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝

ای زکريا بيشکه مونږ زيری درکوو تاته په يو داسی هلک چه نوم ئی يحيٰی دی نه مو دی ګرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسير: يعنی دعا ئی قبوله او د هلک زيری ورته وکړ شو چه د هغه د نامه تجويز هم پخپله حق تعالیٰ پخوا له تولده په (يحيٰی) سره وفرمايله ـ او اسم هم داسی عجيب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هيچا نه ؤ ايښی شوی ځينو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبيه) سره اخيستی ده يعنی په دغه شان ـ صفت او مميزه اخلاقو پخوا بل څوک نه دی تير شوی ـ ښائی چه دغه مطلب وی چه له زوړ نارينه او له زړی ښځی څخه تر نن ورځی پوری داسی يو هلک نه دی پيدا کړی شوی ـ يا په ځينو خاصو احوالو او صفاتو (لکه د قلب رقت ـ او د بکاء غلبه او نورو) کښی د هغه مثال پخوا له دی نه نه دی تير شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِىْ غُلٰمٌ وَّكَانَتِ امْرَاَتِىْ عَاقِرًا وَّقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝

وویل (زکریا) ای ربه ځما څرنګه به وی ما لره هلک او ده ښځه ځما شنده
او په تحقیق رسیدلی یم زه له ډیر زوړوالی نه ډیر ضعف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده ـ کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واوری نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه څو څو ځلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی ـ او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لذائذ حاصلوی ـ او ضمناً هغه خبره ښه پخه او مؤکده کوی ـ نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشأ هم هم دا ده ـ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو ـ خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَّقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ⑨

وفرمایل (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ څیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده ـ په هم دغسی حالاتو کښی ته د هلک پلار کیدونکی ئی ـ او دغه د الله تعالیٰ مشیت هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی.
﴿ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ﴾ الآیة - فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرښتی وینا ده.) یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالیٰ جل‌جلاله ته هغه او نور ګرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی ـ نو د الله تعالیٰ د عظیمه ؤ قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی ـ انسان دی ړومبی خپل وجود ته وګوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه ؤ ـ تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه ؤ ـ نو الله تعالیٰ دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی څیز څخه شی جوړوی ـ آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هلک نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقه سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْ اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ⑩

وویل (زکریا له ډیرې خوشالۍ) ای ربه ځما وګرځوه ماته یوه نښه وفرمایل (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبرې نشې کولی له خلقو سره درې شپې (او ورځې پرله پسې) په دې حال چه روغ او جوړ به اوسې (بیخی کامل الخلقت بې له ګونګ والي)

تفسیر: یعنی سره له صحته او روغوالي هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبرې اترې وکړې نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دې قصې په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښې شکلی شوی دی هلته دې په (٤) رکوع ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښې ولوست شي.

فَخَرَجَ عَلٰى قَوۡمِهٖ مِنَ الۡمِحۡرَابِ فَاَوۡحٰۤى اِلَيۡهِمۡ اَنۡ سَبِّحُوۡا بُكۡرَةً وَّعَشِيًّا ⑪

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجرې یا معبد) څخه پس اشاره ئې وکړه دوی ته داسې چه تسبیح وایئ تاسې په صبا او بیګا کښې.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید ـ نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه ـ نو له خپلې حجرې څخه د باندې ووت ـ او خلقو ته ئې په اشاره سره وویل ـ چه صبا او بیګا تاسې پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښې مشغول او لګیا اوسئ! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواعظو او نصائحو په شان وی ـ یا د الٰهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئې غوښتې وی چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شي ـ ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښې راغلی دی چه په دغو دریو ورځو کښې په ښه شان سره الله تعالیٰ یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئې ښائی د دې لامله (له وجې) اختیار کړی وی چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښې سړی ﴿سُبۡحٰنَ اللّٰهِ﴾ وائی (وفرمایل الله پس له تولد د یحیٰی چه)

يٰيَحۡيٰى خُذِ الۡكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ؕ وَاٰتَيۡنٰهُ الۡحُكۡمَ صَبِيًّا ۙ⑫

ای یحیٰی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکړی ؤ مونږ دغه یحیٰی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښې چه دی هلک ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نورې آسمانی صحیفې چه پر تا یا پر نورو انبیاؤ نازلې کړې شوې دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئې ټینګ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکړه! او هم یې پر نورو خلقو د هغو په تعمیل کښې اقدامات وکړه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنې د علم الکتاب په ښوولو کښې مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره ـ یعنې پلار ئې زوړ او ځوی ئې ځلمې ؤ او په هم دغه هلکتوب کښې الله تعالیٰ ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادقه فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلي وه. وائي یو ځلې هلکانو یحیٰی علیه السلام ته وویل «راځه چه لوبې سره وکړو!» یحیٰی علیه السلام وویل «مونږ د دې دپاره نه یو پیدا شوي چه لوبې وکړو!» د ډیرو علماؤ په نزد الله تعالیٰ د خپل عمومي عادت په خلاف یحیٰی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښې نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَّحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ۗ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَّبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیٰی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکي (له معاصیو) او ؤ (یحیٰی) پرهیزګار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکشه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنې الله تعالیٰ یحیٰی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله درباره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقي او پرهیزګار ئې ګرځولی ؤ. په حدیث کښې راغلي دي چه «یحیٰی نه کله ګناه کړې وه او نه ئې د ګناه اراده فرمایلې وه. د الله تعالیٰ له ویرې به ئې تل ژړل او د ده پر بارخوګانو (رخسارو) د اوښکو لیارې له ورا ښکاریدې» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنې د هیلې (امید) او ارمان ووړکي اکثریه هم داسې وي. لیکن یحیٰی داسې نه ؤ» **الصلوٰة والسلام علیٰ یحیٰی وعلیٰ محمد المصطفی!**

وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

او سلام دی وي پر دغه (یحیٰی له جانبه د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطانه) او په هغه ورځ چه مري به دی (له سکرات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شي دی ژوندی **(له عذابه د قیامت)**.

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لیږی هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿ یَوْمَ وُلِدَ ﴾ ﴿ وَيَوْمَ يَمُوْتُ ﴾ ﴿ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴾ څخه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وقته نیولی د موت تر وقته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحیٰی علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترتله له هره آفته مأمون او مصئون دی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ ۘ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمی کله چه په څنگ شوه (لاړه) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (ډډه) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره ـ هم دغه د دی ړومبنی حیض ؤ په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له ډیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه گوښه (بیله) شوه ـ او داسی یو عمارت ته لاړه چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی ؤ. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله گرځولی ده. (او اکثر علماؤ د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۖ فَأَرْسَلْنَآ إِلَيْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

پس ونیوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سړی کامل (تام الخلقة د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هلک) او نوی ډیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهائی عفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ إِنِّيٓ أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

نو وویل (مریمې دغه ځلمي ته) بیشکه زه پناه غواړم په رحمٰن له تا نه که ئې ته پرهیزګار سړی (نو له ما څخه په ډډه شه!).

تفسیر: صدیقې مریمې رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شیبه کښې داسې وګڼله چه دغه کوم سړی دی ـ په تنهائی کښې یو ناڅاپې د یوه سړي سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بي‌بي مریمه سخته وویریده ـ او د خپلې ساتنې او پټ په فکر کښې ولویده. مګر معلومیږي چه د دغې پرښتې پر څیره د تقویٰ او طهارت د انوارو د ځلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافي وګڼه چه «زه ستا له طرفه رحمٰن ته پناه نیسم که چیرې ستا په زړه کښې د الله تعالیٰ ویره وي (لکه چه ستا له پاکې او نوراني بشرې څخه هم دغه راڅرګندیږي) نو ته به له ما څخه هیسته درومې ـ او هیڅ به ماته تعرض نه کوې او نه به ماته ګورې».

قَالَ إِنَّمَآ أَنَا۠ رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دې چه وبښم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعنې مه ویریږه ـ که ځما په نسبت ستا په زړه کښې کوم خراب خیال پیدا شوی وي هغه لرې کړه! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانبه (چه ته په هغه پورې پناه نیسې) لیږلی شوی پرښته یم ـ او د دې دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿ غُلَٰمًا زَكِيًّا ﴾ کښې دی ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو ممیزه ؤ صفاتو په اعتبار بیخې پاک او صاف وي.

قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَٰمٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

وویل (مریمې له ډیره تعجبه) څرنګه به پیدا شي ماته ځوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیڅ‌چیرې بدکاره.

تفسیر: د صدیقې مریمې رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښې الله تعالیٰ دغه یقین ورپیدا کړ چه بیشکه دغه پرښته ده مگر دغه تعجب ورپیدا شو هغه جینۍ چه له سره میړه (خاوند) نه لري چه په حلاله طریقه د دې سره ئې مساس کړی شوی او بدکاري ئې هم نه ده کړې چه په حرامه طریقه سره به ئې هلک حاصل کړی وي. نو دې ته د دغه رهبانیت په حالت کښې پاکیزه ولد به څرنګه ورېه برخه کیدی شي؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دې نه په لوړ عجیب بشارت باندې سؤال کړی ؤ.

قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ۚ

نو وویل (جبرئیل مریمې ته کار) هم داسې دی (لکه چه ته وائې لیکن) فرمایلي دي رب د تا دغه (کار) پر ما باندې آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړی شوی ؤ (د هم دغه سورت) (١) رکوع او هم دغه تفسیر کښې دې بیا ولوست شي.

وَلِنَجْعَلَهُۥٓ ءَايَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

او چه وګرځوو مونږ دغه (هلک لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ، او دی (پیدا کیدل د ده بې له پلاره) یو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

تفسیر: یعني دغه تولد هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پرې شوی دی چه له سره پکښې تخلف نه واقع کیږي او څمونږ حکمت د دغې خبرې مقتضي دی چه بې د بشر د مسې محض د یوې جینۍ له وجوده هلک پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره څمونږ د عظیمه ؤ قدرتونو څخه یو لوی دلیل دی ځکه چه ګرد (ټول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږي. آدم علیه السلام مو بې د دغو دواړو څخه پیدا کړی دی. او بي بي حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځې د نارینه له وجوده پیدا کړې ده. څلورم صورت ئې هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښې ظاهر شو چه بې د نارینه له وجوده یواځې د ښځې له وجوده موجود شي. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الٰهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

پس حامله شوه (مريمه) په دغه (عيسیٰ) سره نو په څنګ شوه سره له دغه (عيسیٰ) يو ځای لری ته.

تفسير: وائی چه پرښتی وپوکل، نو هغه حامله شوه. **وفي البحر: وذكروا ان جبرئيل عليه السلام نفخ في جيب درعها اوفيه وفي كمها والظاهر ان المسند اليه النفخ هو الله تعالى لقوله فنفخنا** (صفحه ١٨١ مجلد ٦) **كما قال في آدم عليه السلام ونفخت فيه من روحي. والله اعلم**

يعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له ډيره شرمه او حياء له ګردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری ځای ته لاړه ښائی چه دغه ځای به هم هغه وی چه ورته «بيت لحم» وائی دغه ځای د «بيت المقدس» څخه اته ميله لری دی. ذكره ابن كثير رحمة الله عليه عن وهب رحمة الله عليه.

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾

پس راوسته مريمه درد د لنګيدلو (مضطربتاً «پريشانئ په حال») په ويخ د ونی د خرما ته (لپاره د تکيی، کله چه عيسیٰ متولد شو) وويل (مريمی له ډيری حياء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس يو څيز) هير شوی بيخی له زړونو وتلی.

تفسير: يعنی د لنګوالی د درد له شدته د يوی زړی خرما ونی ويخ ته چه په يوه اوچته ځای کښی ولاړه وه. پناه ئی يووړه (او هلته پته کيناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکليفه او د يوائځی والی او بيکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زيات داسی مشهوره پاکه صافه عفيفه جينئ له دينی حيثيته د مستقبل بدنامی او رسوائی انديښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پريشانه وه ـ تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی يو ناڅاپه داسی يوه جمله يی هم له خولی ووته ﴿يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا﴾ کشکی زه له دی شيبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنيا کښی ځما نوم او نښان نه وی پاتی ـ څو په هيره سره هم د چا پر ژبه ځما نوم نه راتلی، د اضطراب

کرب او اندیښنی له شدته هغه زیری او بشارات چه د پرښتی له خوا دی ته ورکړی شوی وو تری بیخی هیر شوی وو.

فَنَادٰىهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِىْ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّىْٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

پس غږ وکړ (پرښتی) دغی (مریمی) ته له لاندی طرفه د دی چه مه خپه کیږه په تحقیق گرځولی ده رب د تا لاندی (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه عیسٰی دی). او وخوځوه (وخنده) خپل ځان ته بیخ د خرما چه راتوی کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندی (پته) ناسته وه ـ لږ څه اوچت ؤ ـ له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پرښتی ورغږ کړ چه «مه خپه کیږه او مه پریشانیږه! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنگه چینه یا نهر جاری کړی دی ـ چه تری وڅښی ـ او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره ـ چه (له دغی وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنگه پخه تازه ـ پسته خرما سم د لاسه پیدا کړی ده ـ څو ئی وخندی او تری وخوری».

تنبیه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسٰی علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمی صدیقی نس ئی مراد کړی او) د «سری» معنی یی په چینه سره کړی ده ـ ظاهر دی چه دغه چینه د خرق العادت په صورت بهولی شوی ده ـ او خرما هم بیموسمه په وچی ونی لگیدلی ده د دغو خوارقو د لیدلو د بی‌بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکی په دغه حالت کښی دغه شیان بی‌بی مریمی ته نافع او مفید هم ؤ ـ او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه.)

فَكُلِىْ وَاشْرَبِىْ وَقَرِّىْ عَيْنًا ۚ

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رڼی) یخی کړه سترگی خپلی (په عیسٰی او خوشحاله شه).

تفسیر: یعنی پخه تازه خرما وخوره! او د دغی مخصوصي چینی د اوبو څخه وڅښه! او خپل پاک او مطهر ووړکی ته ګوره! او خپلی سترګی دی پری یخی او رڼی کړه! او د وروسته غم مخوره! چه الله تعالیٰ د ګردو (تولو) مشکلاتو لری کوونکی دی.

فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

پس که ولید تا له خلقو څخه یو څوک (چه د عیسیٰ د تولد پوښتنه ئی در څخه کوله) نو ووایه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر ځان رحمٰن ته روژه (له کلامه) پس.له سره به خبری ونه کړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره!

تفسیر: یعنی که له خلقو څخه کوم سړی له تا څخه (د عیسیٰ علیه السلام د ځیږیدلو په نسبت څه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترګو او نورو په اشارو سره هغوی داسی وپوهوه چه نن ورځ ما محضاً لله له ویلو څخه خپله خوله بنده کړی ده او له تاسی سره نن هیڅ خبری اتری نشم کولی ـ د دوی په دین کښی دغسی نیت درست ؤ ـ او دوی به د نه ویلو روژی هم نیولی خو ځمونږ د محمدیانو په شریعت کښی داسی د کلام روژه نیول درست نه دی او دا ووایه بیشکه زه چه یم نذر می منلی دی مطلب دا دی چه د نذری روژی نیت وکړه او بیا داسی ووایه. او ﴿إِنْسِيًّا﴾ قید ئی ښائی ځکه لګولی وی چه (تسبیح او تهلیل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غږیږم (﴿فَإِمَّا تَرَيِنَّ﴾ په اصل کښی «ان ما ترئیین» دی چه د«ان ما» نون شرطیه مدغم شوی دی په «ما» زائده کښی «ترئیین» د مخاطبی مونثی صیغه ده له بابه د «فتح» نه چه «ع او ل» تری حذف او فتحه د «ع» لاړه «ر» ته او «ن» د تاکید پری داخل شو او نون اعرابی تری محذوف شو او «ی» د ضمیر مکسوره شوه له جهته د التقاء د ساکنین).

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسیٰ) قوم خپل ته چه اخیستی ئی وه هغه (عیسیٰ په غیږ کښی کله چه قوم ئی ولیده) نو وویل (یهودانو) ای مریمی په تحقیق راوړی دی (او کړی دی) تا یو څیز عجیبه مخالف له عادته.

تفسیر: یعنی عیسیٰ علیه السلام ئی پخپلی غیږ کښی ونیو ـ او د خپل قوم په مخ کښی راغله ـ نو ګرد (تول) خلق د دغه وضعیت د لیدلو څخه هک پک ـ حیران او متحیر پاتی شول ـ او

گردو (تولو) په داسې ويناؤ خوله وپرانستله، اې مريمې تا بلاء وکړله - او داسې غټه خبره دې پيدا کړه - نو ژر شه ووايه چه دغه ساختګي شې دې له کومه راوړ له دې نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره څه وی چه يوه پيغله بی ميړه جينئ (چه تر ننه پورې به لا حائضه هم نوې شوې) داسې دعوی وکړي چه د ما کره ځوی شوی دی (بی له پلاره).

يَٰٓأُخۡتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمۡرَأَ سَوۡءٖ وَمَا كَانَتۡ أُمُّكِ بَغِيّٗا ﴿٢٨﴾

اې خورې د هارون! نه ؤ پلار د تا سړی د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولې داسې شوې؟)

تفسير: يعنې پرې بدګمانه شول او داسې ئې ورته وويل چه ستا مور او پلار او کورنۍ او کهول له قديم الايامه تر اوسه پورې په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کښې دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نيکانو له اولاده ؤ څخه د بدی صدور د حيرت او تعجب وړ (لايق) دی.
تنبيه: بی‌بی مريمې رضی الله تعالىٰ عنها ته ئې «اخت هارون» ځکه وويل چه د حضرت موسىٰ د ورور هارون عليه السلام له نسله وه ګواکې له «اخت هارون» څخه «اخت قوم هارون» مقصود دی - لکه چه ﴿ وَٱذۡكُرۡ أَخَا عَادٍ ﴾ کښې هود عليه السلام ته د «عاد» ورور ويلی دی حال دا چه «عاد» د دی قوم د اصلی مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اخت هارون» څخه د هغه ظاهری معنی ئې واخيسته شی لکه چه له ځينو صحيحه ؤ احاديثو څخه ظاهريږی چه د بی‌بی مريمې رضی الله تعالىٰ عنها دغه ورور يو صالح سړی ؤ - نو د کلام حاصل داسې شو چه «اې مريمې ستا پلار متقی او مور دې عابده او ورور دې صالح او پاس نسب دې عين «هارون عليه السلام» ته رسيږی - نو سره له دومره مفاخرو او محاسنو له تا څخه داسې بد کار ولې ښکاره شو.

فَأَشَارَتۡ إِلَيۡهِۖ

نو اشاره وکړه (مريمې) هغه ته (چه له دغه عيسىٰ سره وغږيږئ!)

تفسير: يعنې صديقې مريمې رضی الله تعالىٰ عنها پخپل لاس سره د خپل ووړکی په لوری (چه تی ئې په خوله کښې ؤ او د خلقو دغه ګردی (تولی) خبری ئې په ځير سره اوريدی) اشاره وکړه چه تاسې پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالُواْ كَيۡفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِي ٱلۡمَهۡدِ صَبِيّٗا ﴿٢٩﴾

نو وویل (خلقو) څرنګه خبري وکړو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد (ځانګو یا غیږ) کښې وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعني سره له دغسي شرمناکه حرکته دی ته لا وګوره چه پر مونږ ملندی هم وهي او مسخري راپوري کوي چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکي وړوکي ماشوم څخه واوریځ! ښه نو د یوه داسي نوي ځیږیدلي هلک سره به مونږ څرنګه سؤال او جواب وکړی شو؟

تنبیه: ﴿ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴾ کښې د ﴿ كَانَ ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوي چه عیسیٰ علیه السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښې «صبی» نه ؤ پاتي په قرآن عظیم کښې داسي مضامین ډیر استعمال شوي دي مثلاً په ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ یا ﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً ﴾ یا ﴿ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴾ او نورو کښې «د ﴿ كَانَ ﴾ استعمال د داسي مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضي زماني د سلسلي د پری کیدلو سره نه وي منقطع شوي ـ او دلته د ﴿ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴾ په تعبیر کښې دغه نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطي او عمومي قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی کړی وه ـ یعني نه صرف عیسیٰ علیه السلام بلکه د هر هغه هلک (وړوکي) چه دغسي نوی ځیږیدلي وي ـ او په غیږ کښې پروت تی رودنکي وي عادتاً کلام محال دی.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

وویل (عیسیٰ) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ راکړی ئی دی ماته کتاب او ګرځولی یم زه الله نبي.

تفسیر: یعني د قوم په منځ کښې هم دغه خبری او اتری کیدی چه الله تعالیٰ مسیح علیه السلام په خبرو راوست او د عیسیٰ علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښې ئی وکړه ـ د دغو د هغه تردد او د غلطو او فاسدو خیالاتو تردید ئی وکړ ـ چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت قائم کیدونکي ؤ. «زه بنده د الله یم» یعني نه پخپله الله تعالیٰ او نه د الله تعالیٰ ځوی یم ـ لکه چه د نصاریٰ ؤ عقیده ده ـ لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره ړومبی د مسیح علیه السلام د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او ګرځولی ئی یم نبي» یعني مفتري او کاذب نه یم لکه چه یهودان ګمان کوي.

تنبیه: د آل عمران او مائده په سورتونو کښې د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په متعلق کلام کړی شوی دی ـ هغه دی هلته ولوست شي ـ د صحیح بخاري شریف په حدیث نبي کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دریو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له هغوی ځني یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی ـ مګر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد څخه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښې د نصرانیانو د عمیاء تقلید څخه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

او ګرځولی یم زه (الله) برکت ناک په هر ځای کښې چه اوسیږم او تاکیدی حکم ئې فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکوٰة سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم ـ د هر وقت او د هر ځای سره مناسب د هر قسم صلوٰة او زکوٰة حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئې برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل ځای کښې د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښې تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئې دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سړی داسی ووائی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه ـ زکوٰة ـ روژه ـ حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی ـ او هر ساعت زکوٰة ورکړی ـ (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی ـ هر وقت حج وکړی ـ د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی واخیست شی. په یاد ئې ولرئ چه د «صلوٰة» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملائکو او انسانانو څخه تیر شوی د ګرد (تول) جهان په طرف هم د «صلوٰة» نسبت کړی دی ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴾ ء (١٨ جزء د «النور» ٤١ آیة ٦ رکوع) او دا ئې هم راښودلی دی چه د هر شی د تسبیح او د صلوٰة په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلوٰة او تسبیح په څه ډول (طریقه) سره دی؟ هم داسی د «زکوٰة» معنی هم اصلاً طهارت ـ نمو ـ برکت او مدح ده، چه له دغو ځنی د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښې په خپلو خپلو مواقعو کښې شوی دی. په هم دغه رکوع کښې د حضرت مسیح په نسبت د ﴿ غُلَامًا زَكِيًّا ﴾ لفظ تیر شو ـ چه له «زکوٰة» څخه مشتق دی او یحیٰی علیه السلام ته ئې وفرمایل ﴿ وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً ﴾ د «الکهف» په سورت کښې دی ﴿ خَيْرًا مِّنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴾ دلته هم د «زکوٰة» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی ـ او ممکن دی له

﴿ وَاَوْصٰنِيْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ﴾ شخه «اوصاني بان آمر بالصلٰوة والزكوٰة» مراد وی لکه چه د اسمٰعيل عليه السلام په نسبت فرمائلی دی ﴿ وَ كَانَ يَاْمُرُ اَهْلَهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ﴾ بيا د «اوصاني» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه د «ايصاء» له وقته پری تعميل شروع شی. او هم ډير ممکن دی چه له «مادمت حيا» شخه د هم دغی ځمکی ژوندانه مراد واخيست شی ـ لکه چه د «ترمذی» په يو حديث کښی راغلی دی چه الله جل‌جلاله د جابر رضی الله تعالیٰ عنه پلار پس له شهادته ژوندی کړ ـ او وئی فرمايه چه «له ما شخه څه څيز وغواړه»! هغه عرض وکړ «يا الله ماته بيا داسی ژوندون را په برخه کړه ـ چه په هغه کښی بيا ستا په لياره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون شخه يقيناً د ځمکی ژوندون مراد دی. که نه شهيدانو ته نفس الحيات خو پخپله قرآن او په هم دغه حديث کښی بالتصريح موجود دی ـ او د حيات مطلب په «لوكان موسٰی او عيسٰی حيين ـ الخ کښی هم دغه حيات وګڼئ که بالفرض د دی حديث والی ثابت شی. «بالفرض» مو ځکه وويل چه د ده اسناد د احاديثو په کتابونو کښی هيچيری نه دی موندلی شوی.

﴿ وَّبَرًّاۢ بِوَالِدَتِيْ وَلَمْ يَجْعَلْنِيْ جَبَّارًا شَقِيًّا ۝٣٢ ﴾

او (ګرځولی يم زه الله) نيکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی يم ګرځولی زه سرکښه بدبخته.

تفسير: هر کله چه هيڅوک ئی پلار نه ؤ ـ نو يوائحی د مور نوم ئی واخيست. دغه ګردی (تولی) جملی چه د ماضی په صيغو سره راوړی شوی بيشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخيستلی کيږی ليکن داسی چه متيقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کړی دی لکه چه په ﴿ اَتٰۤى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْهُ ﴾ کښی هم داسی مسيح عليه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صيغو په استعمالولو کښی تنبيه ورکړه چه د دغو ګردو (تولو) شيانو کيدل په مستقبل کښی داسی يقينی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسيح عليه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو ـ او له هغو اوصافو او خصائلو چه بيان کړل شول ـ په ډير بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت ترديد وشو چه د ده پر ماجده والده لګولی شوی ؤ ـ اول خو د داسی ووړکی وينا ـ او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ ـ بيا په داسی يو ووړکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی ـ نو ښکاره ده چه هغه (العياذ بالله) څرنګه ولدالزناء کيدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار شخه هم ظاهريږی ﴿ وَّمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا ﴾ چه دوی فروع هم د اصوله سره سم غوښتل.

﴿ وَالسَّلٰمُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُّ وَيَوْمَ اَمُوْتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ۝٣٣ ﴾

او (ووېل عیسٰی) سلام دی پر ما په هغه ورځ چه ځیږولی شوی یم (له مسه د شیطانه او نورو بدیو (او خرافاتو) او په هغه ورځ چه مرم به (له عذابه د نزعی او د قبره) او په هغه ورځ چه پورته به کړی شم ژوندی (له عذابه د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحیٰی علیه السلام په ذکر کښی مذکوره شوه ـ د دغو دواړو په منځ کښی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالیٰ له لوری کلام ؤ او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی ـ او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکړ)

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

دغه (موصوف) عیسٰی ځوی د مریمی دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسٰی کښی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کښی سره جګړی کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کښی خلقو چتی(فضول) جګړی او مناقشی پیدا کړی دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات ئی پکښی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی ـ بل ئی د الله تعالیٰ ځوی ګڼی ـ بل یی کذاب او مفتری بولی ـ بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی ـ رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کړی شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده دی ـ کاذب او مفتری نه دی ـ بلکه یو رښتین نبی دی. د ده حسب او نسب ګرد (تول) سره پاک دی ـ الله تعالیٰ ده ته «**کلمة الله**» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿قَوْلَ الْحَقِّ﴾ معنی هم دغه «**کلمة الله**» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیڅوک) پاکی ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر كله چه حكم وكړي دی د يوه كار پس بيشكه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شي.

تفسير: هغه ذات ته چه د ده د يوه (كن ـ شه!) څخه هر شي موجوديږي د ځوی او لمسی څه ضرورت لاحق دی؟ آيا (العياذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت كښې ورسره كومک او مرسته (مدد) كوی؟ يا د مشكلاتو په وقت كښې به ئی لاس سپكوی؟ يا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتی؟ او كه داسی كومه شبهه درپيدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پيدا كيږی نو د حضرت مسيح عليه السلام پلار څوک دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿ كُن فَيَكُونُ ﴾ په جمله كښې راغی. يعنی داسی مطلق قادر ته دغه څه اشكال لری چه يو هلک بی له پلاره پيدا كړی؟ كه عيسايان الله تعالىٰ د مسيح پلار او صديقه مريمه د ده مور ګڼی نو العياذ بالله د ميره (خاوند) او د ښځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم كوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخليق طريقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدينو كښې دی نو بيا په بی پلاره پيدا كولو كښې به څه اشكال وی؟

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

او (وويل عيسىٰ) بيشكه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت كوئ تاسی د الله؛ هم دغه لياره سمه صافه برابره. نو بيا اختلاف وكړ ډلو (د نصارىٰ په باب د عيسىٰ كښې) له منځ د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو كسانو چه كافران شوی دی له حاضريدو د هغی ورځی ډيری لوئی (د قيامت نه).

تفسير: دغه د چا خبره ده؟ د ځينو په نزد دا د حضرت مسيح عليه السلام مقوله ده ـ ګواكی پخوا له دی نه د حضرت مسيح هم هغه خبری چه له ﴿ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ﴾ الآية ـ څخه نقل كړی شوی دی دا د هغه تكمله شوه په منځ كښې د مخاطبينو د تنبيه دپاره له ﴿ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ﴾ څخه د الله تعالىٰ كلام ؤ. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ ﴾ الآية ـ سره ولګولی شي ـ يعنی (ای محمده صلى الله عليه وسلم!) په كتاب كښې د مريمې او د مسيح عليه السلام د حال هغه مذكور چه شوی دی ـ وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. يوائې د هم دغه عبادت وكړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالىٰ د توحيد داسی سمه صافه لياره درښوولی ده چه هيڅ لوړه، ژوره (نشيب و فراز) كوږوالی نه لری ـ او

گردو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف لیار ښوونه کړی ده ـ لیکن خلقو ډیری فرقی جوړی کړی دی او بیلی بیلی لیاری ئی ایستلی دی ـ نو هغه کسان چه له توحید څخه انکار کوی نو هغوی ته د ډیری هولناکی ورځی (قیامت) له تباهی څخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

اَسۡمِعۡ بِهِمۡ وَاَبۡصِرۡ يَوۡمَ يَاۡتُوۡنَنَا لٰكِنِ الظّٰلِمُوۡنَ الۡيَوۡمَ فِىۡ ضَلٰلٍ مُّبِيۡنٍ ﴿٣٨﴾

څه ډیر ښه اوریدونکی به وی دوی او څه ډیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورځی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورځ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او ړانده شوی دی ـ او د قیامت په ورځ چه لیدل او آوریدل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوږونه خلاصیږی او په دغی ورځی کښی به داسی خبری اوری چه زړونه ئی تری ړیق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو څخه به د دوی څیری تکی توری الوځی **(نعوذ بالله منه!)**

وَاَنۡذِرۡهُمۡ يَوۡمَ الۡحَسۡرَةِ اِذۡ قُضِىَ الۡاَمۡرُ

اووویروه ته دوی له ورځی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کړی شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو ډیری مواقع وردمخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گډی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منځ کښی د گردو (تولو) په مخ کښی په داسی حال کښی چه گرد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی ـ او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیڅچا ته نه راځی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوتی به چیچی.

څه په کار ده اوس ژړا او انگولا ـ لوښی مات او غوړی توی شول په بیدیا

وَهُمۡ فِىۡ غَفۡلَةٍ وَّهُمۡ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ ﴿٣٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښې دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښې دوی د داسې ورځې په راتګ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښې مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیره کښې لویدلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی ـ نو دلته وائی کشکې هلته مو سترګې خلاصې کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مګر د دغې ورځې حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لګیا وی تل په لوبو له نن ورځ وی بیغم ▪ الآن قد ندمت وما ینفع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکې او د هغه چا چه پر دغه ځمکې دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښې به هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره پکښې تصرف کوی ـ د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښې غورځولی یئ وارث او مالک یواځې هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک ګرد (تول) طویل او عریض دعوی کوونکی تول د فناء او زوال په کنده کښې غورځاوه شی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ ۚ

او یاد کړه (ای محمده! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښې د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقې مریمې رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمٰن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښې د مکې معظمې د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اوروله شی ـ چه دی عین تر خپل پلار سره څرنګه او د شرک پر خلاف کلک ودرید او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او ګردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلئ ـ او

د وحدت پر سمه لیاره روان شئ! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئی بی اثره ولید نو وطن، اقارب او ګرد (تول) هیواد والا ئی هم پریښودل، او محضاً لله ئی هجرت اختیار کړ. د مکی مکرمی مشرکانو داسی دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادی او د هم هغه پر دین قائم دی نو دا ئی هغوی ته وروښوول چه ستاسی د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه ډول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسی یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه ګانو نه هم هغسی مرور او بیزاره شئ ـ لکه چه ابراهیم علیه السلام تری بیزاره شوی ؤ.

إِنَّهُۥ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٤١﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (ډیر رښتینی) نبی

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه ډیر زیات رښتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رښتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رښتیا سره ګردو (تولو) ته ښیی. یا خو «صدیق» هغه رښتین او پاک طینت سړی ته وائی چه د ده په زړه کښی د رښتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وی. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسیږی هغه بلا توقفه د ده په زړه کښی ځای ونیسی ـ او بیخی د شک او تردد ځای او ګنجائش پکښی پاتی نشی ـ ابراهیم علیه السلام په هری یوی معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئی وروسته د«صدیقاً» سره «نبیا» هم وفرمایل او پر نبوت ئی هم تصریح وکړه ـ له هم دی ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «**نحن احق بالشک من ابراهیم**» او نورو روایاتو کښی د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحی څخه مفهومیږی.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوی ته د هغه څیز چه نه اوری او نه وینی او نه دفع کولی شی له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنی هغه چه ګوری او آوری او په مشکلاتو کښی هم پکار راځی ـ مګر واجب الوجود نه وی د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دی چه د یوی بی ځانه تیږی (ګتی) یا بی روحه بت چه نه لیدی شی او نه اوریدی شی او نه څمونږ څه په کار راځی او پخپله څمونږ په لاسونو جوړ شوی او توږلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو ـ نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سری کار له سره نشی کیدی.

يَٰٓأَبَتِ إِنِّي قَدْ جَآءَنِي مِنَ ٱلْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَٱتَّبِعْنِيٓ أَهْدِكَ صِرَٰطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

ای پلاره څما بیشکه زه چه یم په تحقیق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکړه څما چه وبه ښیم تاته لیاره سمه برابره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ماته د توحید او د معاد او د نورو صحیح علم راکړی او د شریعت له حقائقو څخه ئی واقف کړی یم که ته څما متابعت وکړی نو زه به دی پر داسی سمی صافی لیاری بیایم چه د الله تعالیٰ تر رضاء پوری رسیږی پرته (علاوه) له دی نه نوری ګردی (تولی) لیاری داسی خرابی او کږی دی چه پر هغو باندی له تللو څخه هیڅوک بری او نجات نشی موندلی.

يَٰٓأَبَتِ لَا تَعْبُدِ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

ای پلاره څما مه کوه عبادت د شیطان (په ارتکاب د منهیاتو)؛ بیشکه شیطان دی له رحمٰن څخه ډیر نافرمانه (سرکشه).

تفسیر: د بتانو عبادت په شیطانی اغواء او لمسون کیږی ـ او شیطان د دغه حرکت له لیدلو څخه ډیر زیات خوشالیږی نو په دی لحاظ ګواکی د بتانو عبادت د شیطان عبادت دی او د شیطان عبادت ګواکی د رحمٰن څخه انتهائی نافرمانی ده. ښائی د﴿ عَصِيًّا ﴾ په لفظ سره دی لوری ته هم توجه ورکړی وی چه د شیطان د ړومبنی نافرمانی اظهار په هغه وقت کښی شوی ده چه ستاسی د پلار آدم علیه السلام په مقابل کښی د تعظیمی سجدی حکم ورکړی شوی ؤ لهٰذا د آدم علیه السلام اولادی ته د ډیر شرم او ننګ ځای دی چه د رحمٰن څخه مخ واړوی او له شیطان سره خپله یارانه ونښلوی ـ یا هغه قدیمی ازلی دښمن خپل معبود وګرځوی.

يَٰٓأَبَتِ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَٰنِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

ای پلاره ځما بیشکه زه چه یم ویریږم له دی نه چه وبه رسیږی تاته عذاب له رحمٰن ځخه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملګری په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی د رحمٰن د عظیمه ؤ رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر ګردو (تولو) بندګانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالیٰ هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کری چه په هغه کښی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملګری شئ یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کښی د ایمان او توبی توفیق درپه برخه نشی ـ او د اولیاء الشیاطین په دله کښی شامل شی ـ او په دائمی عذاب کښی وغورځاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکی. ـ «یعنی د کفر له وباله که کوم آفت راشی نو له شیطانه به مدد غواړی یعنی له بتانو ځخه ـ اکثر خلق په هم دغسی وقت کښی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ ۖ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ ۖ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ ګرځونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو ځما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا وبه ولم هرومرو (خامخا) تا په تیږو (ګتو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کړه (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیږی).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل ځوی د دغه تقریر له آوریدلو ځخه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته ځمونږ له معبودانو ځخه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پریږده ـ که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما ځخه آوری بلکه ځما په لاس به سنګساریږی که خپل خیر غواړی نو له ما ځخه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنګ وګورم ـ او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کړم ته له دی ځایه لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ ۖ

وویل (ابراهیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه ځمونږ په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشی نو ځما درته سلام دی لکه چه په (٢٠) جزء د القصص په (٥٥) آیت (٦) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو ﴿وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ﴾ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل ځوی له کوره وباسی او ځوی په خوره ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کړی نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (څو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما ډیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به ځما د پلار گناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداءً فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی څه مهال (وخت) چه د الله تعالیٰ مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کړ ـ دغه بحث د توبی (براءة) په سورت په ١١٣ آیت (١٤) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ هلته دی د دی تفسیر کښی ولوست شی.

وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

او په څنګ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یواځی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یئ).

تفسیر: کله چه ځما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس ځما ویرولو او دارولو ته هڅه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسي باطلو معبودانو پريږدم ـ او له دی وطنه هجرت کوم ـ څو له تاسو څخه گوښی (بيل) کينم ـ او د زړه په اطمينان سره د الله واحد عبادت وکړی شم ـ د الله تعالیٰ له فضله او کرمه کامل اميد شته چه زه د ده بندگی وکړی شم او پکښی محروم او ناکامه پاتی نشم ـ کله چه په غربت او بيکسی کښی هم د ده عبادت وکړم ـ او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکړم ضرور ئی مستجابوی ـ څما الله سميع او بصير او عليم دی او ستاسی د تيرو (گټو) او لرگيو باطل معبودان داسی دی چه هومره ناری ورته ووهئ او ورته وژاړئ خو بيا هم ستاسی دعاوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

کله چه په څنگ شو (ابراهيم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څيزه (چه دوی ئی) عبادت کاوه غير له الله نه نو وبښل مونږ ده ته (څوی) اسحٰق او (لمسی) يعقوب؛ او هر يو (له دوی دواړو) گرځولی ؤ مونږ نبی.

تفسير: يعنی د الله تعالیٰ په لياره کښی ئی هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لری ولويد الله تعالیٰ ده ته له وطنه زيات شيان ورعطاء کړل چه د غريب الوطنی وحشت تری لری شی ـ او هلته انس او سکون حاصل کړی. ښائی دلته ئی د حضرت اسمٰعيل عليه السلام ذکر څکه نه وی فرمايلی چه هغه له ده سره نه ؤ ـ بلکه دی يی په وړوکتوب له خپله څانه بيل کړی ؤ ـ او هم د هغه تذکره مستقلا راتلونکی ده.

تنبيه: حضرت اسحٰق عليه السلام د حضرت ابراهيم عليه السلام څوی او حضرت يعقوب د حضرت اسحٰق عليه السلام څوی دی ـ چه له هم دغی سلسلی څخه د بنی اسرائيلو سلسله پيدا کيږی او د هم دغو په اولاده کښی په زرهاؤ انبياء پيدا شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ ع

او ببنبلی ؤ مونږ دوی (دری واړو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او گرځولی وه مونږ دوی ته (يعنی ابراهيم او څامنو ته ئی) ژبه د صدق رښتينی (يعنی د نيکی) ډيره پورته مشهوره.

تفسير: يعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خليل الله عليه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کره ـ او په دنیا کښې ئې د ده خبره پورته کره ـ او د تل دپاره ئې د ده د خیر ذکر جاری کړ لکه چه په ګردو (تولو) مذاهبو او مللو کښې د ده تعظیم او توصیف کیږی او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کښې تل داسې لولو. **اللّٰهم صل علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما صلیت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید** ـ فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمائلی ئې ﴿ وَاجْعَلْ لِّيْ لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴾

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مُوسٰٓى

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) موسٰی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کښې چه اوس سم د لاسه د حضرت موسٰی علیه السلام بیان کیږی د هغه ذکر د خلقو په مخ کښې وکړه! ځکه چه دی د اسحٰق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلې یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسې چه د حضرت یحیٰی او عیسٰی علیهما السلام په تذکره کښې په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکی معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسې د حضرت موسٰی او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده ـ چه وګورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی ـ نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارۀ او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمٰعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکړی! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسٰی علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمٰعیل علیه السلام په لوری ګرځولی شوی دی.

إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَّكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

بیشکه چه دی ؤ خالص کړی شوی (د الله له طرفه) او ؤ دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالیٰ له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاؤ کښې هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کښې د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی ـ یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کیږی په شرعیاتو کښې جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تقييد او نور په رسولانو پورې څه تخصيص نه لري، عام انبياء هم هغه كولى شي باقي پر غير الانبياء باندې د رسول او مرسل اطلاق لكه چه د قرآن په بعض مواضعو كښې مونډل كيږي د دغه مصطلح معنى په اعتبار نه دى او هلته نور حيثيات معتبر دي. والله اعلم.

وَنَادَيْنٰهُ مِنْ جَانِبِ الطُّوْرِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنٰهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

او نداء كړې وه مونږ دغه (موسٰى) ته له جانبه د(غره د) طور چه (د موسٰى) ښى طرف ته ؤ او رانژدې كړې ؤ مونږ دى حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبرې كولې.

تفسير: يعنى څه مهال (وخت) چه موسٰى عليه السلام د اور ځليدل محسوس كړل نو د «طور» د غره په هغه مباركه او ميمون جانب كښې ورسيد چه د موسٰى عليه السلام د ښى لاس پر طرف كښې واقع ؤ نو الله تعالىٰ نداء او غږ پرې وكړ ـ او د همكلامى شرف ئې وروباښه تفصيل ئې د «طٰهٰ» په سورت كښې راځى ـ وائى چه موسٰى عليه السلام په دغه وقت كښې له هر جهته او د هر ويښته له بيخه د پاك الله كلام اوريده چه ئې د پرښتى له واسطې كيده او په روحانى دول (طريقه) سره دومره قرب او علو ورحاصل شوى ؤ چه د هغو غيبى اقلامو غږونه يې هم آوريده چه پرې تورات ښكلى كيده وحى ئې ځكه «پته خبره» وفرمايله چه په دغه وقت كښې كوم بل انسان په دغه استماع كښې ورسره شريک نه ؤ ـ اګر كه وروسته له هغه نور خلق هم پرې خبر كړل شول . (والله اعلم).

وَوَهَبْنَا لَهٗ مِنْ رَّحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُوْنَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

او ښښلى ؤ مونږ دغه (موسٰى) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبى ؤ (ځما او وزير ؤ د موسٰى).

تفسير: يعنى هارون عليه السلام د حضرت موسٰى عليه السلام په كار كښې مددګار شو ـ ځكه چه دى ئې پخپله غوښتى ؤ ـ لكه چه په (٢٠) جزء د «القصص» په (٣٤) آيت (٤) ركوع كښې راغلى دى ـ ﴿ وَاَخِىْ هٰرُوْنُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّىْ لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْاً يُّصَدِّقُنِىْٓ اِنِّىْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ﴾
او په (١٦) جزء د «طٰهٰ» د سورت (٢٩-٣٠) آيت (٢) ركوع كښې مذكور دى
﴿ وَاجْعَلْ لِّىْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِىْ هٰرُوْنَ اَخِى ﴾ الآية ـ نو الله تعالىٰ د موسٰى عليه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون عليه السلام ئې نبى وګرځاوه او د ده د اعانت او تقويت (وزارت) دپاره ئې ورمقرر كړ هسې خو په عمر كښې هارون عليه السلام له موسٰى عليه السلام څخه ځلور

کاله مشر ؤ. وائی چه هیڅ‌ها په دنیا کښې د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسٰی علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ إِسْمٰعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) اسمٰعیل بیشکه چه دی ؤ صادق (رښتنی) په وعده کښې او ؤ رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمٰعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحٰق علیه السلام ظاهریږی ځکه چه هغه یی یواځی په نبی سره یاد کړ ـ او اسمٰعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کښې حدیث دی «**ان الله اصطفٰی من ولد ابراهیم اسمٰعیل** ـ د ابراهیم له اولادی څخه الله تعالٰی اسمٰعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمٰعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلٰی مورث او ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی ـ اسمٰعیل علیه السلام ته ئی ابراهیمی شریعت ورکړی ؤ ـ د ده صادق الوعدتوب مشهور ؤ ـ له الله یا د الله تعالٰی د بندګانو سره به ئی کومه وعده چه کوله هغه به ئی هرومرو (خامخا) پوره کوله ـ ده له یوه سړی سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی ـ زه هم دلته درته ګورم ـ وائی چه هغه سړی تر یوه کاله پوری رانغی ـ او ده هملته ورته کاته ـ له نبی کریم څخه هم منقول دی ـ چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحمساء ویلی ؤ چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم ـ دوی تر دریو ورځو پوری هملته وو ـ کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل ـ چه «تا ماته تکلیف ورساوه. زه له دریو ورځو رائیسی په هم دی ځای کښې درته منتظر وم» د حضرت اسمٰعیل علیه السلام د وعدی انتهائی صداقت په هغه وقت کښې ظاهر شو ـ کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته ئی وویل ﴿ يٰٓاَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴾ جزء (۲۳) (د الصافات (۱۰۲) آیت (۳) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره ئی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ

او ؤ دی چه حکم به ئی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰة سره.

تفسیر: ځکه چه کورنی خلق د قریبوالی لامله (له وجی) له ګردو (تولو) څخه ړومبی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیږی نو ځکه د(طٰهٰ) په (۸) رکوع کښې

ویلی شوی دی ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ﴾ او د تحریم په (١) رکوع کښې راغلی دی ﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا ﴾ او پخپله نبی کریم ته هم د الشعراء په (١١) رکوع کښې هم داسې ارشاد شوی دی چه ﴿ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ﴾ ځینی وائی چه له (اهل) ځنې د دوی ګرد (ټول) قوم مراد دی. لکه چه د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په مصحف کښې د «اهله» په ځای «قومه» ؤ. والله اعلم.

وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

او ؤ دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کړی شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول ـ او په خپله د حمیده ؤ اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم الحال او مرضی الخصال ؤ.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ اِدْرِيْسَ ۫ اِنَّهٗ كَانَ صِدِّيْقًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) ادریس بیشکه چه دی ؤ صدیق (دیر رښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چه ادریس علیه السلام د حضرت آدم علیه السلام او نوح علیه السلام په منځنی زمانه کښې تیر شوی دی ـ وائی چه په دنیا کښې د نجومو او د حسابو علم ـ او په قلم سره لیکل کالی (کپړې) ګنډل ـ تلل (وزن) او پیمانه کول (کیل) او د هغو آلاتو او تیرو (ګټو) ترتیبول او وسلې په کار اچول اول ځلې د ده له خوا په کار اچولی شوی دی ـ والله اعلم. د معراج په شپه کښې د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښې شوی دی. (د ده نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَّرَفَعْنٰهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای دیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان دیر اوچت مقام او لوی مرتبې ته ئی رسولی دی ـ ځینی وائی چه ادریس علیه السلام هم د مسیح علیه السلام په شان ژوندی آسمان ته خیژولی شوی دی او هلته تر نن پوری ژوندی دی. ځینی وائی وروسته له دی نه چه پر آسمان خیژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کړی شوی دی ـ د ادریس علیه السلام په نسبت ځینو مفسرینو دیر اسرآئیلیات نقل کړی دی ـ چه پر هغو ګردو (تولو) «ابن کثیر رحمة الله علیه» تنقیدات کړی دی. (والله اعلم).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ

دغه (مخکښی مذکور شوی انبیاء له زکریا او عیسٰی نه تر ادریس پوری) هغه کسان دی چه انعام کړی دی الله پر دوی له انبیاؤ څخه له اولادی د آدم (لکه شیث، ادریس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کړی دی مونږ سره له نوح په بیړی کښی لکه ابراهیم لوط صالح) او له اولادی د ابراهیم (لکه اسماعیل اسحاق) او له اولادی د اسرائیل یعقوب (لکه موسٰی عیسٰی).

تفسیر: یعنی د هغو انبیاؤ ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری شوی دی ـ پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالیٰ د انعاماتو باران کړی دی. دغه ګرد (تول) د آدم علیه السلام له اولادی څخه دی او ماسواء له ادریس علیه السلام باقی ګرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح علیه السلام سره په بیړی کښی مونږ هغوی سواره کړی وو ـ او ځینی د ابراهیم علیه السلام له ذریی څخه دی لکه اسحٰق علیه السلام، یعقوب علیه السلام، اسمٰعیل علیه السلام محمد علیه الصلوٰة والسلام ـ او ځینی د اسرآئیل (یعقوب) علیه السلام له نسله دی لکه موسٰی ـ هارون ـ زکریا ـ یحیٰی علیهم السلام.

وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۩ ﴿٥٨﴾

او له هغه چا نه چه لیاره مو ښوولی وه (دوی ته) او غوره کړی مو ؤ (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه وبه لوستلی شو پر دوی باندی آیاتونه د رحمٰن نو لویدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژړیدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسیر: («بکی» په اصل کښی بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجد ده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو.) یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ ـ او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی ـ او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی ـ خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالیٰ کلام آوری ـ د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی ـ خشوع ـ خضوع سره په سجده لویږی ـ او د پاک الله په یاد ژاړی. نو ځکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هرومرو (خامخا) سجده وکړه شی، څو د هغه مقربینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شانته مشابهت له هغوی سره حاصل شی ـ په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالیٰ عنه د «مریم» سورت ولوست ـ او سجده ئی هم وکړه ـ وروسته ئی وفرمایل «**هذا السجود فاین البکی؟**» ـ دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» ځینو مفسرینو له (آیات الرحمٰن) څخه آیات السجود ـ او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده ـ مگر ظاهر خو هغه دی ـ چه پخوا مو د هغه تقریر وکړ ـ په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ! ـ او وژاړئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (صورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ أَضَاعُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّبَعُواْ ٱلشَّهَوَٰتِ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو ځای شی دوی له بد عاقبت خپل سره.

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال ؤ ـ د ورستنیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی ډوب تللی دی ـ او د الله تعالیٰ له عبادته غافل شوی دی ـ لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی ځینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. ځینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی ـ او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو ـ حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی ـ له دوی ځنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنگه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنگه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتیٰ چه ځینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

إِلَّا مَنۡ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدۡخُلُوۡنَ الۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُوۡنَ شَيۡـًٔا ﴿٦٠﴾

مګر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوځی په جنت کښی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت ګنهکار وی او د زړه په صدق سره توبه وباسی او د ایمان او صالح عمل لیاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی ـ نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی ـ وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کښی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی ـ او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی ـ په حدیث کښی راغلی دی «**التائب من الذنب کمن لا ذنب له** ـ له ګناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی ګناه نه وی کړی» «**اللّٰهم تب علینا انک انت التواب الرحیم**»

جَنّٰتِ عَدۡنِ ۣ الَّتِيۡ وَعَدَ الرَّحۡمٰنُ عِبَادَهٗ بِالۡغَيۡبِ ؕ اِنَّهٗ كَانَ وَعۡدُهٗ مَاۡتِيًّا ﴿٦١﴾

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمٰن له بندګانو خپلو سره په غیب باندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راځی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاؤ علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی ـ او بی له لیدلو د الله تعالیٰ عبادت کوی ـ نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلیٰ نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کښی هم نه دی تیر شوی ـ او هغه هرومرو (خامخا) وررسیدونکی او پوره کیدونکی دی ـ ځکه چه د الله تعالیٰ ګرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسۡمَعُوۡنَ فِيۡهَا لَغۡوًا اِلَّا سَلٰمًا ؕ

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښې چتې(فضول) خبره مګر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنې په جنت کښې به لغو ـ بی باکی ـ بابیزه او بیکاره خبرې او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی ـ هو! د پرښتو او د مؤمنینو له طرفه به د(السلام علیکم ـ وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښې صبا او بیګا.

تفسیر: له صبا او بیګا څخه د جنت صباء او بیګا مراد دی ـ هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی ـ چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیګا مقرر کړ شی ـ بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیګا تعیین او تحدید کیدی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیګا روزی به وررسیږی ـ او د یوی شیبې له مخې به هم د لوږی تکلیف نه احساس کیږی ـ دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالیٰ ته ډیر ښه معلوم دی په حدیث کښې راغلی دی «**یسبحون الله بکرة وعشیا** ـ جنتیان به صبا او بیګا د حق تعالیٰ جل‌جلاله تسبیح وائی» ګواکی د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندګانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزګار.

تفسیر: یعنې د آدم علیه السلام میراث چه ړومبی جنت هغه ته رسیدلی ؤ. او ښائی د میراث لفظ ئې ځکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښې دغه تملیک له ګردو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښې نه د فسخې احتمال شته ـ او نه د بیرته اخیستلو ـ او نه د ابطال ـ او نه د اقالی امکان پکښې پیدا کیدی شی.

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

او (وويل جبرئيل) نه نازليږو (مونږ ملائکي) مګر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه څيز چه په مخ ځمونږ کښې دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه څيز چه وروسته ځمونږ دی (له تيرو کارونو او زمانو) او هر هغه څيز چه په منځ د دغه (ماضي او مستقبل او کارونو) کښې دی او نه دی رب ستا هيروونکی (د تا).

تفسير: يو ځلی جبريل عليه السلام تر څو ورځو پوری رانغی ـ رسول الله صلی الله عليه وسلم منقبض ؤ ـ کفار په داسی ويناؤ خولی وپرانستلی چه له محمد صلی الله عليه وسلم څخه د ده رب خفه دی. له دغو طعنو او پيغورو څخه رسول الله صلی الله عليه وسلم لا متأثر او زړه تنګی شو ـ بالاخر جبريل عليه السلام تشريف راوړ ـ رسول الله صلی الله عليه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتللو د سبب پوښتنه وفرمايله ـ او په حديث کښې راغلی دی ـ چه دوی وفرمايل «**مايمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا** ـ هومره چه ته راځی ـ له هغه څخه زيات ولی نه راځی؟» الله تعالیٰ لا پخوا جبريل عليه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله عليه وسلم په جواب کښې داسی ووايه ﴿وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ الآية ـ دا د الله تعالیٰ کلام شو ـ د جبريل له طرفه ـ لکه چه په ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ کښې مونږ مسلمانانو ته د دعاء کولو طريقه ښوولی ده ـ جواب حاصل داسی شو چه مونږ خالص بندګان يو ـ بی د الله تعالیٰ له حکمه خپله بنه هم نشو خوځولی ـ ځمونږ صعود او هبوط ګرد (تول) د الله تعالیٰ په اذن او حکم پوری ترلی دی ـ هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وګنی مونږ ته د ښکته کيدلو حکم راکوی ځکه چه د هری زمانی (ماضی ـ مستقبل ـ حال) او د هر ځای (آسمان ځمکه او د دوی تر منځ) علم يوائځی هم ده سره دی ـ او هم دی د هر څيز مالک او قابض دی ـ او هم دی ښه عالم دی چه په کوم وقت کښې پرښته رسول ته ښايي وليږله شي؟ ـ ډيره مقربه پرښته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختيار نه لری چه هر چيری ئی زړه وغواړی لاړ شي ـ او هر کار چه خوښه ئی وی وئی کړی ـ يا کوم يو ځان ته وغواړی د الله تعالیٰ هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی ـ تيرواته ـ سهو ـ نسيان ـ خطاء ـ غفلت او نور پکښې نشته او نه دغه شيان د ده تر دربار پوری رسيدی شي. مطلب دا دی چه د جبريل عليه السلام ژر يا په ځنډ (تاخير) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبيه: «په مخ کښې ځمونږ او وروسته ځمونږ» آسمان او ځمکی ته ويلی دی چه د راښکته کيدلو په وقت ځمکه مخ کښې او آسمان وروسته ـ او د پورته کيدلو په وقت آسمان مخ کښې او ځمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښی تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منځ کښی واقع ده.

دوهمه تنبیه: پخوا ئی فرمائلی ؤ چه د جنت وارثان اتقیاء (له الله څخه ویریدونکی پرهیزګاران) دی په دغه آیت کښی ئی دغه اوښودل چه ویره ښائی له هم هغه ذات څخه وکړه شی چه وړ (مستحق) او لائق د دی کیدی شي او د ده په قبضه او واک کښی ګردی (تولی) ازمنی او امکنی دی ـ او بی د ده د حکم او اجازی څخه دیره لویه پرښته هم خپله بنه (پر) نشی خوځولی ـ انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواړی نو د پرښتو په شان تل د الله تعالیٰ حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالیٰ چه په دغه دنیا کښی خپل مخلص بندګان نه هیروی نو په هغه دنیا کښی به هم دوی نه هیروی ـ او هرومرو (خامخا) ئی جنت ته رسوی ـ هو! دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښی د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښی وی ـ او هم هغسی چه دلته پرښتی د الله تعالیٰ له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښی راځی ـ په جنت کښی هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقرره ؤ اوقاتو کښی راځی.

رَّبُّ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَمَا بَیْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ ط

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منځ د دوی کښی دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښی (په طاعت ـ مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالیٰ په بندګی کښی تینګ اوسه! چه د ګرد (تول) جهان رب دی ـ او د خورا (زیاتو) دیرو صفاتو او ستایلو څیښتن (خاوند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِیًّا ﴿٦٥﴾ ع

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه یی لری).

تفسیر: د الله تعالیٰ اسماء د ده صفات دی ـ یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښی د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندګی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ ءَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

او وائی (له بعثه منکر) انسان آیا کله چه مړ شم زه نو خامخا ژر به را وایستلی شم (له ځمکی) ژوندی (بلکه نه ژوندی کیږم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کښی ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی ؤ چه وروسته له مرګه پیښیدونکی وی ـ هغه کسان چه پس له مرګه بیا ژوندون محال او مستبعد ګڼی ـ دلته د دوی د شبهاتو جواب ورکاوه کیږی ـ یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ وروسته له مرګه چه ځمونږ هډوکی هم وراسته او رژیږی ـ او له خاورو سره ګډیږی ـ آیا بیا ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منصه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾

آیا نه یادوی (له بعثه منکر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کړی ؤ دی پخوا له دی نه او نه ؤ دی هیڅ شی (بلکه محض عدم ؤ).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غټه خبره باندی هم نه پوهیږی چه څو ورځی پخوا له دی نه دی هیڅ څیز ؤ، نو الله تعالیٰ دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آیا هغه لوی ذات چه له لاشی څخه شی او له محض معدوم څخه موجود کوی ـ پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له فناء بیا پیدا کړی شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راټول کړی؟ آدمی ته لا د ده د ړومبنی ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنګه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی وهی.

﴿ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ﴾ جزء ٢١ (د الروم ٢٧ آیت ٣ رکوع)

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی او شیطانان (تول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیاطینو د قیامت په ورځ کښی حاضرولی شی چه دوی ئی اغوا کړی وه ـ او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږی.

ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

بیا به خامخا راحاضر کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر ګونډو پراته (له ډیر هیبته)

تفسیر: یعنی له ډیر دهشت او ویری له ولاړی څخه لویږی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی نو هم دغه شو پر ګونډو باندی پریوتل.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ
عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

بیا به خامخا وباسو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه ډیر سخت دی پر رحمٰن باندی له جهته د سرکشی (او زړورتوب). بیا خامخا مونږ ښه عالم یو پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو، سوځولو، داخلولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بدمعاش، سرکش او زړوره وه ـ دوی به له نورو فرقو څخه بیل کړه شی ـ بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (ډیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی ـ او له ګردو (تولو) مجرمانو څخه به ړومبی په اور کښی غورځاوه شی.

وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي
الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

او نشته هیڅوک له تاسی مګر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته (یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریږی او کافر تری لویږی). دی (دغه عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کړی شوی. بیا به نجات ورکړو هغو کسانو ته چه پرهیزګاری ئی کړی ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ کښی پر ګونډو پریوتلی.

تفسير: يعني د هر يوه نيک او بد ـ بري او مجرم ـ مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم ياد فرمايلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تيريدونکی دی ځکه چه د جنت د تللو ليار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی ـ پر دغه باندی د هر سړی لامحاله تيريدل دی. د الله تعالیٰ څخه ويريدونکی مؤمنان هر يو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحيح او سلامت تيريږی او ګنهګاران به تری ښوئيږی او لاندی به په دوزخ کښی لويږی (العياذ بالله) بيا څه مدت وروسته هر يو سم له خپله عمله سره او هم د انبياؤ او ملائکه ؤ او صالحينو په شفاعت او بالاخر مستقيماً د ارحم الراحمين په لطف او مهربانی دغه ګرد (تول) ګناه ګاران چه په رښتيا او صحيح اعتقاد سره ئی طيبه کلمه لوستی ده له دوزخه ايستلی کيږی ـ او يواځی کافران به پکښی باقی پاتی کيږی ـ او د دوزخ خوله به ترله کيږی ـ له ځينو رواياتو څخه معلوميږی چه د دوزخ په اور کښی به هر يو سړی داخلاوه شی ـ مګر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کيږی او دوی به بی له انديښنی او تردد تری تيريږی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدين رازی رحمة الله عليه پخپل لوی او په زړه پوری تفسير کښی د دغه دخول ډير حکمتونه بيان فرمايلی دی فليراجع.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

او کله چه ولوستی شی پر دوی آيتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ايمان ئی راوړی دی چه کوم يو له دغو دواړو فرقو څخه خير بهتر غوره دی له جهته د مقامه او ډير ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسير: يعني کفارو د لوی قرآن د آياتونو له آوريدو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام ورښوولی شوی دی ـ د استهزاء او تفاخر په ډول (طريقه) غريبو مسلمانانو ته به ئی ويل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد يئ هر شی چه په آخرت کښی وراندی کيدونکی دی ـ د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کيدونکی دی آيا ځمونږ ننني عمارت ـ اثاث البيت ـ د هستوګنی سامان ـ او د ژوندون وسائل او ډول او ډيل (سنګار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکی ـ جرګی او مجالس ستاسی له مرکو جرګو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ يقيناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل يو خو ستاسی له اهل

الحق څخه مونږ ډير خوښ ـ هوسا (ارام) او د سرېو او ملاترو خاوندان يو ـ آيا هغه کسان چه ځمونږ له خوفه او ويرې نن د صفا د غره په کندو کښې پټيږي ـ او هلته د نظر بندو پشان ګوښې (بيل) ناست وی صبا به په يوه توپ سره جنت ته رسيږی او دوی داسی ګمان کوی چه مونږ په دوزخ کښې لويږو؟ بلکه نه دی داسی.

وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هُمۡ أَحۡسَنُ أَثَٰثٗا وَرِءۡيٗا ﴿٧٤﴾

او څومره (ډير) هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی چه هغوی ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سينګار) او منظری.

تفسير: دا د هغوی د خبری جواب ورکړ چه پخوا له دی نه ډير اقوام تير شوی دی چه په دنيوی ساز او سامان او نور شوکت او شان کښې پر تاسی ډير اوچت او غوړ او وړ (لائق) وو مګر څه مهال (وخت) چه هغوی د انبياؤ په مقابل سرکشی، تکبر، تفاخر او لوئی خپل کار او شعار ښکاره کړ نو الله تعالیٰ د هغوی بيخ او بکر له سته وويست او د دنيا په نقشه کښې د هغوی نوم او نښان پاتی نشو نو انسان ته لازم دی چه د دنيا په فانی عيش او نشاط او زائل جاه او جلال او بيکاره مظاهرو او مناظرو ونه غوليږی. بالعموم هم دغه متکبر او ځانمنه (مغرور) دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانيت په لته وهی که پاک الله د هلاکت د نهنګ يوه ګوله له دوی نه سازه کړی نو دغه مال او دولت او دنيوی عيش او عشرت د دوی د مقبوليت او ښه انجام دليل له سره نشی کيدی.

قُلۡ مَن كَانَ فِي ٱلضَّلَٰلَةِ فَلۡيَمۡدُدۡ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ مَدًّاۚ

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر څوک چه وی په ګمراهی کښې پس زياتوی (اوږدوی) ده ته رحمٰن په زياتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسير: يعنی هر څوک چه په خپله ګمراهی او ضلالت کښې لويدلی وی ـ هغه هم هغسی پريږده! ځکه چه دنيا د امتحان ځای دی ـ دلته هر چا ته فی الجمله د هر عمل دپاره آزادی ورکړی شوی ده ـ د الله تعالیٰ د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده. هر څوک چه په خپل کسب او اراده هره يوه لياره ځان ته غوره کړی ـ وروسته له دی نه چه دی د نيکو او بدو په نتائجو او عواقبو باندی خبر کړ شی ـ دی پر همغی خوښی کړی لياری تر يوه حده پوری آزاد او خپلواک پريښودی شی چه لاړ شی. نو ځکه هر څوک چه د بدی پر لياره درومی پس د هغه په حق کښې

د دنیا مرفه الحالي او د عمر اوږدوالي او نور د هلاکت او تباهی علائم وګڼل شي ـ ځکه چه نیک او بد ګرد (ټول) سره مخلوط او ګډوډ دی ـ او په آخرت کښې به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږي ـ او اصلي نیکي یا بدي به هر چا ته هلته وررسیږي.

حَتّٰىٓ اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ ۭ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

تر هغه پورې کله چه وګوري دوی هر هغه شي چه وعده ورسره کړی شوی وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شي دوی (په هغه وقت کښې چه) څوک دی هغه ډیر بد له جهته د ځای او ډیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعني کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوري ګڼي ـ او خپل ځانونه مغرور ـ طاقتور ـ او لوی بولي او پر خپلو اوچتو مانیو محلاتو او لويو لويو فوجونو او ګوندونو (دلو) باندی نازیږي او افتخار کوي ځکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشي او خپلواک او آزاد پریښي دی څه مهال (وخت) چه دوی له ستوني څخه ونیول شي ـ او په دنیوی عذاب یا اخروی عقاب ککړ او اخته شي ـ نو هلته به ورته معلوم شي چه د چا ځای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کښې د دوی ساز او سامان ـ اولاد ـ لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شي.

وَيَزِيْدُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اهْتَدَوْا هُدًى ۭ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾

او زیاتوي الله (په دنیا کښې) هغو کسانو ته چه سمه صافه لیاره ئې موندلی وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقي پاتي کیدونکي (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دی په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعني دغه دنیوی رونق د الله تعالیٰ په دربار کښې له سره په کار ورتلونکي شي نه دی ـ

او یوائحی حسنات او نیکی د ده په دربار کښې ذی مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کښې د هری نیکی بدل او جزاء په ډیر ښه صورت سره ورکوله کیږی.

أَفَرَءَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت ځمونږ) او وائی خامخا راکول کیږی (په آخرت کښې) ماته مال او ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسی یو جرئت او ځغرد (ضد) ولید چه یو مالدار کافر یو پښ (لوهار) ته وویل چه ته که له مسلمانی څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (باړه) به درکړم - دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کښې وویل - که ته د هم دغه مقصد دپاره مړ او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکریږم. نو په دی باندی دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کیږی. کافران غواړی چه دنیوی دولت په عقبیٰ کښې هم د دوی په برخه شی - یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه وومی چه پکښې مزی وکړی. نو دغه له سره کیدونکی نه دی.

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستي ده په نزد د رحمٰن وعده (چه ده ته مال او دولت ورکول کیږی په آخرت کښې هم).

تفسیر: یعنی په داسی یقین او وثوق سره چه دغه دعوی کوی - آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالیٰ څخه وعده اخیستی ده؟ ظاهر دی چه له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه ګنده او چټل کافر به څه قدر او حیثیت وی چه هغه به تر دغو غیبیاتو پوری ځان ورسولی شی - پاتی شوه د الله تعالیٰ وعده - هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چه هغوی خپل عهدونه پوره کړی دی - او ﴿لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالیٰ سره ایښی وی.

كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾

نه دی داسی (چه دوی وائی یعنی نه ورکول کیږی دوی ته مال او ولد) مونږ

ليکو هغه چه وائي او وبه غځوو ده ته له عذابه په غځولو (چه د يوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسير: يعنى دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسيه) کښې شامل کرى شي او د مال او اولاد په ځاى به د هغه سزا زياته کره شي.

وَنَرِثُهُۥ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

او په ميراث به اخلو (له ده په مرګ سره) هغه (مال اولاد) چه (دى ئى د ځان) وائى او راځى مونږ ته يواځى (بى له ماله او اولاده).

تفسير: چه «دى ئى خپل وائى» يعنى مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فى الموضح) يا دا مطلب دى چه د ده دغه شيان به ترى بيل کرل شي او په قيامت کښې به دى يواځى حاضريږى نه به مال ورسره وى نه اولاد.

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا

او نيولى دى (کفارو) غير له الله څخه باطل معبودان دپاره د دى چه شي دوى ته سبب د عزت (او مدد) نه دى داسى (لکه چه دوى ئى ګنى)،

تفسير: يعنى برسيره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستى (مدد) ته هم هيله من (ارزومند) او اميدوار دى چه هغوى به دوى ته د الله په حضور ديرى لوئى درجى ورکوى - حال دا چه له سره داسى کيدونکى نه دى - او دغه نشه يوه چتى (فضول) سودا ده چه دوى پخپلو دماغو کښې ورته ځاى ورکرى دى.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

بلکه ژر به منکر شي (دغه معبودان) په عبادت د دوى او شي به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دښمنان.

تفسير: يعنى هغه معبودان به له دوى سره څه مدد وکرى؟ بلکه دوى به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بى زارى اعلان وکرى - او د دوى په مقابل کښې به ودريږى - او د

هغوی د عزت زیاتولو په ځای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وګرځی ـ لکه چه په ۲٦ جزء د الاحقاف (٦) آیت (١) رکوع کښې راغلی دی.

﴿ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴾

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

آیا نه ګوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لیږلی مسلط کړی مو دی شیطانان پر کافرانو باندی چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په ګناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لیاری او ګمراه کوی ـ او د خپلو ګوتو په اشارو سره ئی نڅوی (ګډوی) ـ هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقه ځان ته غوره کړی ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په ګمراهی کښې زیادت او غلو وکړی ـ نو تاسی هغوی پریږدئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښې تلوار مه کوئ! الله تعالیٰ د دوی رسی سسته کړی ده ـ او دوی ئی سر خوشی پریښی دی ـ ځو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی ـ د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل ځمونږ له لوری شمیرلی کیږی ـ او د دوی دیر ادنیٰ عمل او حرکت هم ځمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیدی ـ د ګرد (ټول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په مخ کښې کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

یاد کړه هغه ورځ چه جمع به کړو پرهیزګاران رحمٰن ته سواره میلمانه بللی شوی او شړو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلی(پیاده) تږی.

تفسير: يعني هم هغسې چه ښاروی دنګر او حيوانات د تندی په حالت کسی د اوبو د ګدر په لوری په مندو او تلوار ورځغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شړل کيږی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

نه مالکان کيږی (هيڅ يو د دوی) د شفاعت (د هيچا) مګر هغه څوک چه اخيستی ئی ده په نزد د رحمٰن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسير: يعني له هغوی سره چه الله تعالىٰ د شفاعت وعده فرمائلی ده لکه ملائکی ـ انبياء ـ صالحين او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هيڅوک به د ژبی خوځولو توان هم نه لری. او د همغو خلقو سپارښت به وکړی شی چه د هغوی په حق کښی د سپارش کيدلو وعده لا له پخوا څخه ورکړی شوی ده ـ د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کيږی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾

او وائی (کتابيان مشرکان) نيولی دی رحمٰن ولد (ځوی لور).

تفسير: ډيرو کسانو غير الله خپل معبود مقرر کړی وو ـ ليکن يوه دله داسی هم وه چه د الله تعالىٰ دپاره ئی د اولاد تجويز هم کړی ؤ ـ مثلاً نصرانيانو مسيح عليه السلام او ځينو يهودانو عزير عليه السلام او ځينو مشرکينو د عربو پرښتو ته به ئی د الله تعالىٰ لوڼی ويل (العياذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

خامخا په تحقيق راتله کړی دی تاسی په يو شی لوی سره له حيثيته د ګناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توټی توټی شی ځمکه او ولويږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمٰن ته ولد (ځوی لور).

تفسير: يعني دغه داسي درنه خبره ویلي شوی ده او داسي یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی څخه ایستلی شوی دی ـ چه د هغه له اوریدلو څخه آسمان ـ ځمکه ـ غرونه ـ د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی ـ چوی ـ توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیڅ بعید نه دی که پر دغه ګستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی ـ نو ګرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او ځمکی پوری هم سره لرزیږی او پرخچی ئی الوځی ـ محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودګیو او چتی (فضول) خبرو یو ځلی ګرد (تول) عالم نه اړوی ـ او ګرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی ـ د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان ځمکه غرونه الغرض ګرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترګی او جسارت ته وګوریځ چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَنۢبَغِي لِلرَّحۡمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

او نه ښائی رحمٰن ته چه ونیسی (دی څوک) ولد (لور ځوی).

تفسير: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیهه او د غناء له کماله دا خبره منافی ده چه څوک خپل اولاد وګرځوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفاره» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمٰن» په صفت سره وپیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحۡمَٰنِ عَبۡدًا ﴿٩٣﴾

نه دی تول هغه (ګرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او ځمکه کښی مګر راتلونکی دی رحمٰن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسير: یعنی ګرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندګان دی او د ده د بندګی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضریږی ـ نو بیا بنده څرنګه ولد کیدی شی؟ ـ کله چه ګرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به ځوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَّقَدۡ أَحۡصَىٰهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمۡ ءَاتِيهِ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَرۡدًا ﴿٩٥﴾

خامخا په تحقیق احاطه کړې ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلي دي (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والانفاس والافعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا ټول چه دي راتلونکي دي دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښې یواځې.

تفسیر: یعنې د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندګۍ څخه نشي خارجیدی، او ګرد (ټول) د الله تعالیٰ په حضور کښې جره او یواځې حاضریږي په دغه وقت کښې به له ګردو (ټولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شي ـ او فرضي معبودان ـ ځامن ـ لمسي ـ پلار ـ مور او نور به ئې هیڅ په کار نه ورځي.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئې راوړی دی او کړي ئې دي ښه (عملونه) ژر به وګرځوي دوی ته رحمٰن دوستي محبت (په زړونو د خلقو کښې).

تفسیر: یعنې دوی ته به خپل محبت ورکوي یا په خپله به له دوی سره محبت کوي یا د خلقو په زړونو کښې به د دوی محبت غورځولی کیږي. په حدیث کښې راغلي دي چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وي نو ړومبی جبریل علیه السلام خبروي چه زه د فلانی بنده سره محبت کوم ـ نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښې د دغې خبرې اعلان خوروي؛ له آسمانونو ځني دغه خبره راښکته کیږي او ځمکې ته رسیږي او د ځمکې په خلقو کښې د دغه بنده په برخه کښې حسن القبول حاصلیږي یعنې بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذاته سره نه وي تړلي له ده سره مینه او محبت کوي مګر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی ـ د دوی په زړونو کښې اول د ده محبت اچولی کیږي ـ وروسته د عامو او د خاصو قبول ورحاصلیږي ـ که نه په ابتداء کښې محض د عامو په طبقه کښې حسن القبول حاصلیدل او بیا د ځینو الله منونکو او صالحانو هم د کومې غلط فهمۍ او نورو په اساس د ده په طرف تمائل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی ـ ښه پرې وپوهیږئ.

تنبیه: دغه آیت مکي دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښې داسې وعده کړې شوې وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسې ډول (طریقه) سره پوره شوه چه ګرده (ټوله) دنیا متحیره او متعجبه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسې محبت او الفت د خپلو بندګانو په زړونو کښې وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدا کیږي.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ ٱلْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِۦ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾

پس بیشکه هم دا خبره ده چه آسان کړی دی مونږ دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکړی په دی سره پرهیزګارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جګړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره دول (طریقه) سره پرهیزګارانو ته بشارت آوروی او جګړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتائجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًۢا ﴿٩٨﴾

او څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بدبخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرښهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (بنهار) هم نه آوریده کیږی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیږی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباه کوونکو عذابونو کښی اخته شی ـ او په یوه ربه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفیقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً وآخراً

سورة «طٰهٰ» مكية الا آيتى (١٣٠) و (١٣١) فمدنيتان وهى مائة وخمس وثلاثون آية وثمانى ركوعات رقمها (٢٠) تسلسلهاحسب النزول (٤٥) نزلت بعد سورة مريم
د «طٰهٰ» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (١٣٠) او (١٣١) آیتونو چه مدنی دی یو سل او پنځه دیرش آیتونه اته رکوع لری. په تلاوت کښی (٢٠) او په نزول کښی (٤٥) سورت دی. وروسته د «مریم» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

طٰهٰ ① مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ② اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ③

نه دی نازل کړی مونږ پر تا باندی قرآن دپاره د دی چه مشقت محنت پر خپل ځان بار کړی مگر (نازل کړی دی مونږ) تذکره پند دپاره د هغه چا چه ویریږی (له الله نه)

تفسیر: یعنی لوی قرآن ځکه نازل شوی دی چه د هر چا زړه چه نرم وی او له الله تعالیٰ څخه ویریږی دی د قرآنی بیاناتو څخه پند او نصیحت حاصل کړی ۔ او د قرآن کریم له روحانی فیوضاتو او برکاتو څخه بی برخی او محروم پاتی نشی ۔ او داسی کوم غرض نشته چه د پاک قرآن په نزول سره تاسی خامخا په کوم شاقه محنت او شدید تکلیف کښی اخته کړی او نه دغه مقدس قرآن داسی یو شی دی چه (نعوذ بالله) د ده حامل یا عامل له سره بی برخی یا محروم او ناکامه پاتی شی ۔ بلکه د دارینو له فیوضاتو څخه فائز المرام گرځی تاسی د دغو مکذبینو د خبرو د آوریدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه کیږئ! او نه هغوی پسی دومره ربړ (زحمت) او تکلیف پر خپل ځان تیروئ حق او حقانیت خوښوونکی او منونکی هرومرو (خامخا) بریالی او کامیابیږی تاسی په متوسط ډول (طریقه) سره په عبادت او ریاضت کښی مشغول او لگیا اوسئ! په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه په ابتداء کښی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شپی د مخی تر دیر وقته پوری په قیام او د پاک قرآن په تلاوت کښی مشغول او لگیا ؤ ۔ کفارو به د دوی د دی محنت او ریاضت د لیدلو څخه داسی ویل چه «محمد د دی قرآن له نزوله سره په سخت تکلیف او مصیبت کښی لویدلی دی» نو د دغی خبری جواب په دغو آیاتونو کښی ورکړی شوی دی چه فی الحقیقت پاک قرآن شقاء او زحمت نه بلکه شفاء او نور او رحمت دی هر څوک دی له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وی هغومره دی ولولی ﴿ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ﴾ مزمل»

تَنۡزِيۡلًا مِّمَّنۡ خَلَقَ الۡاَرۡضَ وَالسَّمٰوٰتِ الۡعُلٰى ۝۴

(نازل شوی دی) په نازلیدلو له طرفه د (هغه) الله چه پیدا کړی ئی ده ځمکه او آسمانونه لوړ لوړ (اوچت اوچت).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کریم په ډیره خوښی او اخلاص سره د الله تعالیٰ جل‌جلاله د الوهیت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترګو ئی کیږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کړی او تری غاړه ونه غړوی.

اَلرَّحۡمٰنُ عَلَى الۡعَرۡشِ اسۡتَوٰى ۝۵

(دغه خالق د ځمکو او آسمانونو ډیر مهربان) رحمٰن پر عرش باندی مستولی او غالب دی.

تفسیر: «د استواء علی العرش» مفصل بیان د «الاعراف» په (٦) رکوع کښی لیکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتیږی چه پائی لری او خاصو پرښتو هغه راپورته کړی دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» علی العرش باندی پر دغه آیت مبسوط کلام کړی دی. **من شاء فليراجع.**

لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الۡاَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا وَمَا تَحۡتَ الثَّرٰى ۝۶

خاص الله لره دی هغه شیان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شیان چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او هغه شیان چه په منځ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ځمکی څخه دی.

تفسیر: یعنی هم هغه الله تعالیٰ یواځی د غیر له شرکته له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی او له ځمکی څخه تر تحت الثریٰ پوری د ګردو (ټولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبیر او انتظام سره دغه ګردی (ټولی) سلسلی قائمی دی.

تنبیه: د آسمان او د ځمکی مخلوق څخه یا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منځ کښی دی. مثلاً هوا ـ وریځ او نور یا خو هغه شیان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آلوځی. لکه طیور (الوتونکی) او له «ثریٰ ـ لوندی ځمکی» څخه د ځمکی

هغه لاندنى طبقه (پوړ) مراد ده چه تل د اوبو د قرب او اتصال له سببه لونده وى.

وَإِن تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⑦

او كه جهر كوى په وينا سره (چه ذكر د الله او دعا ده ـ نو جهر ته حاجت نشته ځكه چه) پس بيشكه دغه (الله) عالم دى په پټه خبره او په ډيره پټه (له هغى پټى نه هم).

تفسير: رومبى د عمومى قدرت او تصرف بيان ؤ په دغه آيت كښى د الله تعالىٰ د علم د وسعت او پراخى تذكره ده يعنى هر هغه خبره چه په زور سره وويله شى هغه به څرنګه د هغه علام الغيوب څخه پټه پاتى كيدى شى چه هغه ته هره ښكاره او پټه بلكه له پټو څخه له ډيرو زياتو پټو خبرو هم ښه معلوم دى او ترى خورا (ډير) خبردار دى هر هغه خبره چه په ګوښى (بيل) او يواځى ځاى كښى په ډير ورو وويل شى يا هغه انديښنه خيال او تصور چه تش په زړه كښى ګرځيدلى وى او لا د قول او عمل مرتبى ته نه جهراً او نه سراً رسيدلى وى يا تر اوسه هيڅ په زړه كښى هم نه وى ګرځيدلى او وروسته له دى نه ګرځيدونكى وى د الله تعالىٰ علم پر دغو ګردو (ټولو) محيط دى. نو ځكه شريعت بلا ضرورت په چغه يا په ډير زور سره د ذكر كولو څخه ممانعت فرمايلى دى پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پكښى ذكر په جهر سره منقول دى ـ يا د ځينو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه كارانو په نزد نافع ګڼلى شوى دى نو هغه به له دغه نهى له عمومه مستثنىٰ وى.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ⑧

الله (چه دى) نشته بل برحق معبود مګر يواځى هم دى دى خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نيک.

تفسير: په پاس آيت كښى د الله تعالىٰ هغه صفات چه بيان شول (لكه دا چه الله تعالىٰ خالق الكل على الاطلاق مالک ـ رحمٰن ـ مطلق قادر ـ د علم المحيط څيښتن دى) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهيت هم د هم ده خاصه وى ـ ماسواء الله څخه دى د بل هيچا په مخ كښى د عبوديت او د بندګى سر ښكته نه كړ شى ځكه چه نه يواځى پورته ذكر شوى صفات بلكه ګرد (ټول) عمده صفات ښه نومونه ـ د هم دغه منبع الكمالات ذات ته مخصوص دى بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شى ـ نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات كښى تعدد راځى. لكه چه د عربو د ځينو جهالو خيال ؤ چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالىٰ بلنه به د

توحید له دعوی سره مخالف وی.

وَهَلْ أَتٰىكَ حَدِيثُ مُوسٰى ⑨

او آیا راغلی ده (یا په تحقیق راغلی ده) تاته قصه د موسٰی.

تفسیر: له دی ځایه راهیسی د حضرت موسٰی علیه السلام قصه په ډیر بسط او تفصیل سره بیانوی تر څو چه آوریدونکی وپوهیږی چه نبی کریم صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم ته د قرآنی وحی راتګ کومه نوی او عجیبه خبره نه ده ـ څرنګه چه پر موسٰی علیه السلام وحی نازله شوی وه پر دوی هم نازله شوی ده ـ هم هغسی چه د موسٰی علیه السلام وحی پر توحید او نورو اسلامی تعلیماتو شامله وه د دوی په وحی کښی هم پر هم دغو شیانو تاکیدات صادر شوی دی ـ هغه مصاعب، متاعب او شدائد چه حضرت موسٰی علیه السلام د حق په تبلیغ کښی برداشت کړی دی د همغو برداشت کول پر دوی هم دی ـ هم هغسی چه بالاخر بری او غلبه د موسٰی علیه السلام په برخه شوه د دوی په برخه هم کیدونکی ده. او لکه چه د موسٰی علیه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول ـ یقیناً د محمد علیه الصلوٰة والسلام دښمنان هم مخذول او مقهور ـ او دوی به هم غالب او منصوریږی. په دغه مناسب د موسوی نبوت ابتدائی قصه بیان فرمائی ـ څو پری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته متسلی او ښه داده شی.

إِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوٓا إِنِّيٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّيٓ اٰتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ
أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ⑩ فَلَمَّآ أَتٰىهَا نُودِيَ يٰمُوسٰىٓ ⑪

کله چه ولید (موسٰی) اور نو وی ویل اهل خپل ته واوسئ (تاسی دلته) بیشکه ما ولید (یو) اور ښایی ما لره چه زه راوړم تاسی ته له هغه اوره کومه لګولی لنبه یا ومومم زه په اور باندی لیار ښوونکی (چه لیار راوښیي) پس کله چه راغی هغه (اور ته) نو غږ ورته وکړی شو (داسی) چه ای موسٰی.

تفسیر: د دی قصی مختلفی اجزاء د القصص، طٰهٰ او الاعراف د سورتونو څخه جمع کیدی شی دلته له (مدین) څخه (د مصر) په طرف د بیرته ورتګ واقعه مذکوره ده ـ په (مدین) کښی د حضرت موسٰی علیه السلام نکاح د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره تړلی شوی وه او لس کاله هلته مقیم پاتی شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستنیدلو او بیرته راتللو اراده ئی وکړه ـ د ده سره د ده حامله (امید واره) ښځه د (حضرت شعیب علیه السلام لور بی بی صفورا رضی

الله تعالیٰ عنها) هم وه. شپه توره تیاره وه ـ او یخني او ساړه هم شدت درلود (لرلو) ـ له دوی سره د پسو (ګډو) رمه هم وه ـ په دغه حالت له دوی څخه لیاره هم ورکه شوه ـ او پسونه (ګډان) هم سره تیت او پرک (منتشر) شول. په عین زمان کښې (بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها) د ولادت او د لنګون په درد هم اخته شوه او هلک یې پیدا شو ـ په دغې توری تیاری یخی شپې کښې هیڅری د تودیدلو اور هم نه ؤ پیدا او له چقمق (اور تک) څخه هم اور ونه لګیده ـ په دغو مصائبو او تیارو کښې یو ناځاپه له لری څخه یو اور په نظر راغی چه هغه فی الحقیقت دنیوی اور نه ؤ ـ د الله تعالیٰ د جلال نور یا ناری حجاب ؤ (چه د هغه ذکر د مسلم په حدیث کښې راغلی دی) موسیٰ علیه السلام پر ظاهری اور ګمان وکړ او بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها ته یې وویل تاسی هم دلته کینئ زه ځم څو له هغه اوره تاسی ته یوه لمبه یا سکروته راوړم ـ یا له هغه ځایه د لیاری پته او سراغ ولګولی شم، او کوم لیاره ښوونکی هلته ومومم.

وائی څه مهال (وخت) چه حضرت موسیٰ علیه السلام هغه پاک میدان ته ورسید یوه عجیبه نظاره او ننداره ئی ولیده په یوه تکه شنه ونه کښې په ډیر شدت سره اور بل دی ـ او ډیری لوئی لمبی تری پورته کیږی ـ خو په هم هغه اندازه سره چه اور پخپل شدت او جدت سره سوځی له هغه څخه زیات دغه ونه تکه شنه او ډیره ښکلی ښکاری او تولی پانی او څانګی ئی په ډیر لطافت او نظافت، طراوت سره ځانګی ـ او سره ښوریږی او په هره اندازه چه د دی ونی شین والی او طراوت او ښکلیتوب زیاتیږی په هم دغه اندازه دغه اور هم لا پسی شدت کوی.

موسیٰ علیه السلام قصد وکړ چه دغی ونی ته نژدی شی که د دغی ونی کومه لښته یا څانګه وسوځی او لاندی ولویږی نو زه ئی واخلم ـ لیکن په هره اندازه چه موسیٰ علیه السلام دغه اور ته نژدی کیده ـ په هم هغه اندازه دغه اور تری لری کیده ـ او کله چه وویرید ـ او وئی غوښت چه تری وتښتی ـ نو اور په ده پسی راته او تعاقب ئی کاوه ـ د هم دغه حیرت او دهشت په حالت کښې یو غږ پورته شو ـ چه ﴿إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ﴾ الآیة ـ ګواکی د دغی ونی نه په دغه وقت د بیسیم تیلیفون د آلی پشان بلا تشبیه د یوه خوش آوازه سری په شان غږ پورته کیده ـ امام احمد رحمة الله علیه له وهب رضی الله تعالیٰ عنه څخه نقل کړی دی ـ کله چه موسیٰ علیه السلام د ﴿يَٰمُوسَىٰٓ﴾ غږ واورید ـ نو څو ځلی یې «لبیک» وویل او عرض ئی وکړ چه «زه ستا غږ آورم او د راتګ احساس دی کوم ـ مګر نه دی وینم چه چیری ئی» وائی چه موسیٰ علیه السلام له هر جهت بلکه له خپل هر ویښته څخه یی د الله تعالیٰ کلام آوریده.

إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ فَٱخۡلَعۡ نَعۡلَيۡكَ إِنَّكَ بِٱلۡوَادِ ٱلۡمُقَدَّسِ طُوٗى ⑫

بیشکه زه چه یم هم دا زه رب ستا یم پس وباسه (له دواړو پښو) پڼی خپلی بیشکه ته چه ئی په کنده پاکه د طوی کښې ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی ښائی چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک ؤ یا اوس متبرک شوی دی. د موسٰی علیه السلام پنی (یا به) ناپاکی وی نو ځکه پری وویستلی شوی (یا ئی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی ـ ماسی ـ پنی (څپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غوږ کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په ګرد (تول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو ځکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوره او پری عمل وکړه!

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مګر هم دا زه یم پس عبادت کوه ځما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) ځما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنی او مالی عبادت حکم وکړ. ځرنګه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالیٰ یادول دی ګواکی له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالیٰ له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ یعنی که په هیره او خطاء سره د الله تعالیٰ له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! **«فلیصلها اذا ذکرها»**

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پټ کړم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتګ وقت له ګردو (تولو) څخه مخفی او پټ وساتم. تر دی که له خپل ځان څخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل ځانه به می هم پټاوه ـ لیکن دغه له سره امکان نه لری وفیه من المبالغة کما فی الحدیث «**لا تعلم شماله ماتنفق یمینه**» او کما قال البرهان.

ننګ او غیرت ډیر لرم مخ به ئی پټ ساتمه

کانه کړم تول غوږونه ـ غږ به ئی پټ ساتمه

او که ډیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده ـ نو دغومره اجمالی اظهار چه کړی شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتګ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سړی ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسیږی ـ او د مطیع او عاصی په منځ کښی هیڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدی تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اړوی تا له ایمان راوړلو څخه یعنی پر قیامت باندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه څخه ـ کله چه الله تعالیٰ موسٰی علیه السلام ته نصیحت کړی دی چه د بدانو له صحبت څخه ځان ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هرومرو (خامخا) دی خپل ځان د

بدانو له مصاحبته وساتی. کذا فی الموضح غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غوړ مښل او مداهنت دی نه اختیاروی! که نه اندیښنه شته چه انسان د اوچت مقام څخه لاندی ولویږی. العیاذ بالله.

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿١٧﴾

او څه شیز دی دغه په ښی لاس د تا کښی ای موسیٰ.

تفسیر: له دی ځایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسیٰ علیه السلام ئی سره د معجزاتو فرعون ته لیږه ـ نو ځکه ړومبی د همسا د معجزی ذکر فرمائی ـ له دغه سؤاله چه ستا په لاس کښی څه شی دی؟ دغه غرض ؤ چه موسیٰ علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کړی څو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقه) سره اوقع فی النفس شی ـ یعنی هغه ته ښه وګوره ـ او سره لاندی باندی ئی کړه او ښه ورته ځیر شه ـ او بیا ووایه چه ځما په لاس کښی څه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار ګرځیده. نو امکان ؤ چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر ځای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا
مَآرِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾

نو وویل (موسیٰ) دا همسا ځما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (څندم) په دی سره (پانی د ونی چه توئی شی) پر ګډو ځما (چه وئی خوری او پری ماړه شی او دی ما ته په دغه (همسا) کښی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کښی هیڅ شبهه نشته چه دغه هم هغه ځما د لاس لرګی دی ـ چه تل ئی په خپل لاس کښی ګرځوم ـ او پری تکیه کوم او خپلو پسو او ګډو ته پانی پری څندم. دښمن او موذی ځناوران پری شړم او دفع کوم ئی ـ او نور ډیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾

(بيا) وفرمايل (الله) چه وغورځوه دغه (همسا) اى موسٰى پس وئى غورځوله دا (همسا) پس ناڅاپه دا مار ؤ ژوندى چه منډى ئى وهلى (ځغليده).

تفسير: يعنى په مجرد د دى چه همسا ئى پر ځمكه وغورځوله ـ دغه همسا د اژدها په شكل واوښته ـ چه د ډير نرى مار په شان په ډيره جلتى سره ځغليده ـ موسٰى عليه السلام د دى يو ناڅاپه د دغه انقلابى وضعيت له ليدلو څخه د بشريت په مقتضاء وويريد.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ﴿٢١﴾

(بيا) وفرمايل (الله موسٰى ته) ونيسه دا (همسا) او مه ويريږه! ژر به وګرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شكل ړومبنى خپل ته.

تفسير: يعنى كله چه بيرته په لاس درشى دغه ښامار بيا هغه همسا كيږى. وائى چه اول ځلى موسٰى عليه السلام نشو كولى چه وئى نيسى ـ بالاخر ئى لاس پخپل څادر كښى وپيچه (پټ كړو) او د ښامار نيولو پسى يى ځغرد (كوشش) وكړ ـ دلته پرښتى ورته وويل اى «موسٰى عليه السلام! كه پاک الله دى ونه ساتى نو دغه زړوكى به دى له دغسى لوى ښامار څخه څرنګه ساتلى شى ـ موسٰى عليه السلام وويل نه! خبره داسى نه ده ـ زه ضعيف مخلوق يم او له ضعفه پيدا شوى يم» نو بيا موسٰى عليه السلام هغه زړوكى د ښامار په خوله كښى پريښود ـ او لاس ئى پرى واچاوه ـ په مجرد د دى چه لاس ئى پرى ورسيد ـ بيرته همسا وګرځيده.

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ

او پيوست كړه (ښى) لاس خپل تخرګ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وځى تک سپين (روښانه) بى له عيبه (د برګوالى)

تفسير: يعنى خپل لاس په تخرګ (ترخ) كښى ننه باسه ـ او بيا ئى له ګريوانه وباسه! نو دغه لاس به دى تک سپين او روښانه ښكارى او دغه سپين والى د برص (برګوالى) او نورو عيبو له پلوه به نه وى چه عيب وګڼل شى.

آيَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دى چه وښيو تاته ځينى له هغو

معجزاتو چه ډیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نښو او معجزاتو د قدرت څخه دوه معجزی دی چه د هغو ورښودل تاسی ته منظور دی.

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِىْ صَدْرِىْ ﴿٢٥﴾

لاړ شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کړی دی له حدوده د بندګی) وویل (موسٰی) ای ربه ځما پرانیځه ارته کړه ما لره سینه ځما.

تفسیر: یعنی حلیم ـ بردبار او د حوصلی خاوند می وګرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو څخه ژر خفه نشم ـ او د رسالت په تبلیغ کښی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کیږم او هغه متاعب چه ځما په مقابل کښی راځی له هغو څخه ونه ویریږم ـ بلکه په ارت زړه او راته وچولی (تندی) ئی وګالم (برداشت کړم) او متحمل ئی شم.

وَيَسِّرْ لِىْٓ اَمْرِىْ ﴿٢٦﴾

او آسان کړه ماته دغه مهم امر ځما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسائل او وسائط راغوند کړه چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِىْ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوْا قَوْلِىْ ﴿٢٨﴾

او پرانیځه غوټه له ژبی ځما چه وپوهیږی خلق په خبرو ځما (په وقت د تبلیغ کښی).

تفسیر: ژبه ئی په وړوکیتوب کښی سوځیدلی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کښی لیکلی شوی ده) او په صاف دول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکړله.

وَاجْعَلْ لِّىْ وَزِيْرًا مِّنْ اَهْلِىْ ﴿٢٩﴾ هٰرُوْنَ اَخِى ﴿٣٠﴾

او وگرځوه ماته یو وزیر (مرستی «مددگار») له اهله ځما هارون (چه دی) ورور ځما

تفسیر: هارون علیه السلام په عمر کښی له حضرت موسٰی علیه السلام څخه لوی وو.

اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِیْ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِیْٓ اَمْرِیْ ﴿٣٢﴾

قوی کړه په ده سره ملا ځما او شریک کړه دغه (هارون له ماسره) په دی کار ځما کښی.

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ په کارونو کښی یو د بل سره معین مددگار ـ ملا تړی او مرستی (مدد) اوسو.

كَیْ نُسَبِّحَكَ كَثِیْرًا ﴿٣٣﴾ وَّنَذْكُرَكَ كَثِیْرًا ﴿٣٤﴾

دپاره د دی چه تسبیح ووایو ستا (تسبیح دیره) او یادوو تا په ذکر ثناء دیره

تفسیر: یعنی دواړه سره یو ځای شو، د دعوت او تبلیغ په مواقعو کښی په دیر زور او شور سره ستا پاکی او کمالات بیان کړو ـ او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر کله چه مونږ هر یوه ته د بل د ملګرتیا قلبی تقویه او د زړه دادینه حاصله وی نو په خپلو کورونو او ځایونو کښی به په نشاط او طمانیت سره ستا ذکر (او عبادت) په کثرت سره کوو.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِیْرًا ﴿٣٥﴾

بیشکه ته چه ئی ئی ته په (احوالو) زمونږ ښه خبردار لیدونکی ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ ګرد (تول) احوال ته په ښه شان سره ګوری او دغه دعاوی چه زه کوم هم درته ښی معلومی دی، چه د هغو مقبولیت تر کوم ځای پوری به مفید وی؟ که ته ځمونږ پر حال او استعداد په ښه شان سره نه وی خبر نو د نبوت او رسالت دپاره به دی مونږ ولی غوره کړی وی؟ او د یوه سخت دښمن په لوری به دی ولی لیږلو؟ یقیناً دغه کار چه تا کړی دیر مناسب او په ځای او مطابقاً للحال دی فرمایلی دی.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

وفرمایل الله په تحقیق درکړی شوی تاته سؤال د تا ای موسٰی.

تفسیر: یعنی کوم شیان چه تاسی وغوښتل د الله تعالیٰ له لوری تاسی ته درکړل شول.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰٓ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق احسان کړی ؤ مونږ پر تا یو کرت بل (پخوا له دی نه)

تفسیر: یعنی مونږ خو یو ځلی بی غوښتلو پر تا لوی احسان کړی دی ـ نو اوس که یو مناسب شی له مونږ څخه وغواړی ولی به ئی نه درکوو.

إِذْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰٓ ﴿٣٨﴾

کله چه وحی کړی وه مونږ مور ستا ته (الهاماً یا په خوب کښی) دغه چه اوس اوراوه شی.

تفسیر: یعنی په خوب یا ویښتیا او بیداری کښی. د الهام په دول (طریقه) یا په هم هغه وقت کښی د کوم مجهول الاسم نبی په ژبه ستا مور ته هغه حکم مو درلیږلی ؤ چه د هغه لیږل مناسب ؤ (د دی تفصیل څلور سطره لاندی په ﴿ أَنِ اقْذِفِيهِ ﴾ الآیة - کښی مذکور دی).
تنبیه: د «ایحاء» له لفظه د موسٰی علیه السلام د مور نبوت نه ثابتیږی لکه چه د پاس تقریر څخه ظاهر دی ځکه چه نبی هغه دی چه د الله تعالیٰ له طرفه ورته د احکامو وحی راشی او د هغه په تبلیغ مامور وی ـ او دلته دغه تعریف نه صادقیږی.

أَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ
بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّى وَعَدُوٌّ لَّهُۥ

چه وغورځوه دغه (موسٰی) په تابوت (صندوق) کښی (پس بیا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سيند کښې پس ودې غورځوى هغه صندوق لره سيند په ساحل (غاړه خپل کښې چه) ونيسى دغه (موسٰى) دښمن ځما او دښمن د ده.

تفسير: يعنى موسٰى عليه السلام ئى (چه په دغه وقت کښې نوى ځيږيدلى هلکى ؤ) په صندوق کښې واچاوه ! هغه صندوق ئى په سيند کښې خوشې کړ! پر سيند باندى مونږ داسى يو حکم صادر کړى دى چه دى دى په دير حفاظت سره پر کومه وچه وباسى ـ او هلته به دى داسى يو سړى راپورته کوى چه هم به ځما دښمن وى او هم به د دى هلک. واقعه دا ده چه د منجمانو په وينا په دغه کال کښې فرعون ګرد (تول) هلکان به سره تولول او له يو سره به ئى وژل کله چه موسٰى عليه السلام پيدا شو د ده والده ووېريده چه که د فرعون سړى خبر شى نو دغه ځما هلک به هم ووژنى او د ده مور او پلار ته به هم ربړ (زحمت) او تکليف ورپېښوى چه دغه مو ولى راښکاره نه کړ ـ نو په دغه وقت کښې د الله تعالىٰ له طرفه دغه تدبير ورالهام شو او د موسٰى عليه السلام والدى دى په يو سر ترلى صندوق کښې په سيند کښې لاهو کړ ـ له دغه سيند ځخه يوه وياله د فرعون باغ ته تللى وه نو دغه صندوق په دغه وياله کښې راغلى په وچه کښې ونښت يا د فرعون د باغ په حوض کښې ودريد ـ د فرعون ښځه (بى بى آسيه رضى الله تعالىٰ عنها) چه يوه ديره عفيفه عابده اسرآئيلى ميرمن وه له دغه صندوق ځخه دغه هلک وويست ـ او د فرعون مخ ته ئى ورووړاندى کړ او ورته وى ويل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوى پشان وروزو (وپالو) فرعون هم د دى هلک د ليدلو ځخه خوښ شو او مينه ئى پرى راغله ـ مګر د ده د ځوى کرځولو ځنى ئى انکار وکړ ـ (لکه چه په ځينو رواياتو کښې راغلى دى) مګر د بى بى آسيى رضى الله تعالىٰ عنها له خاطره به ئى د خپل ځوى په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دى شان د الله تعالىٰ د عجيب او غريب قدرت ظهور په عمل راغى.

تنبيه: فرعون ته ئى د الله تعالىٰ دښمن ځکه وويل چه دى د حق دښمن ؤ ـ او د الله تعالىٰ په مقابل کښې يى د الوهيت دعوى کوله ـ او د موسٰى عليه السلام دښمن ئى ځکه وويل چه ده فى الحال د ګردو (تولو) اسرآئيلى هلکانو سره ئى سخته دښمنى کوله ـ او په مستقبل کښې خاص له موسٰى عليه السلام سره په علانيه دول (طريقه) سره د دښمنى اظهار کوونکى ؤ.

وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي ۚ

او اچولى مى ؤ پر تا محبت مينه له طرفه ځما (چه ګرد (تول) خلق پر تا مين شول).

تفسير: يعنى مونږ له خپل لورى په دغه وقت کښې د مخلوق په زړه کښې ستا محبت وغورځاوه چه هر ليدونکى به له تا سره مينه او محبت وکړى. يا يو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالیٰ محبوب وگرځیدی ـ نو له هر چا سره چه پاک الله محبت وکړی بندګان هم له هغه سره مینه او محبت کړی.

وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِيْ ﴿٣٩﴾

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربیت ستا وشی په لیدلو ځما سره.

تفسیر: یعنی د خلقو په زړونو کښی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض ؤ چه ځمونږ تر کتنی او نګرانی او حفاظت لاندی ستا روزنه او پالنه وکړه شی ـ او د داسی سخت دښمن په کور کښی سره له دی چه شپی او ورځی دی تیرولی ـ خو بیا ستا یوه ویښته ته څه ضرر او زیان ونه رسیږی.

إِذْ تَمْشِيْٓ أُخْتُكَ فَتَقُوْلُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَّكْفُلُهٗ ۖ فَرَجَعْنٰكَ إِلٰٓى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلتنی (حالت پته کولو) ستا، نو ئی ویلدی چه د هیچا تی نه نیسی) پس وی ویل آیا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربیت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی یی ونیوه پس بیرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (رڼی) شی سترګی د دی (او خوشاله شی په لیدلو د تا) او خفه نشی.

تفسیر: پوره قصه به په بل ځای کښی راځی. د حضرت موسیٰ علیه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سیند کښی وغورځاوه د بشریت په مقتضاء سخته خپه او پریشانه شوه او په دغه اندیښنه کښی ډوبه تللی وه چه د دی د ځوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ یا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسیٰ علیه السلام خور ته ئی وویل «ای لوری! ته په پته سره خپل ورور دی ولتوه! او د ده د حال او احوال په تحقیق کښی اوسه! د بل لوری د الله تعالیٰ په مشیت دغسی سامان مهیا شو چه حضرت موسیٰ علیه السلام د هیڅ یوی ښځی تی به ئی په خوله کښی نه اخیست نو ځکه ډیری ښځی راغلی او بیرته لاړلی. د موسیٰ علیه السلام خور (بی‌بی مریمی) چه د ده په تکل کښی وه (بی‌بی آسیی رضی الله تعالیٰ عنها) ته ئی وویل «که مو امر او اجازه وی ـ نو زه به یوه ډیره ښه ښځه تاسی ته راولم چه دغه هلک د هغی تی واخلی یا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخوری او له لوږی

ځخه ورته څه زیان او ضرر ونه رسیږي او په ښه شان سره ئې وروزې او پالنه ئې وکړې» پرې حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئې راوله! دا لاړه او د موسٰی علیه السلام مور ئې ورته راوسته او هغه ئې په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه ـ او ده د هغې تی واخیست ـ او په غرکهار سره ئې په تی رودلو باندې شروع وکړه ـ د فرعون په کور کښې ډیره خوښي او خوشالي پیدا شوه ـ او ګرد (تول) د دغه هلک د موندلو ځخه په خپلو کالیو (جامو) کښې نه ځائیدل ـ د موسٰی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتې کیدې که ماته اجازه راکړه شي چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئې روزنه او پالنه وکړم ـ بالاخر د فرعون له طرفه د دائي په توګه (طور) د دغه هلک په تربیت ماموره شوه او دې ئې بیرته خپل کور ته راؤست ـ او د پاچاهي په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښې ئې لاس پورې کړ.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ

او مړ کړی ؤ تا یو (قبطي) سړی پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښې راځي ـ خلاصه ئې دا چه د ځلمیتوب په وخت کښې د موسٰی علیه السلام له لاسه یو قبطي وژلی شوی ؤ ـ موسٰی علیه السلام وویرید چه د ده په قصاص کښې هم په دنیا او هم په عقبٰی کښې زه مأخوذ کیږم ـ نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانیو ځخه نجات ورکړ. د اخروي پریشاني ځخه په دې دول (طریقه) چه د توبې توفیق ئې وروباښه چه قبوله هم شوه ـ او له دنیوي ځخه په دې دول (طریقه) چه موسٰی علیه السلام ئې له مصر وویست او مدین ته ئې ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وتړله شوه. پوره قصه ئې په بل ځای کښې راځي.

وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا ۚ

او ومې ازمویلې ته (په قسما قسم) ازموینې سره.

تفسیر: یعنې ستا امتحان د الله تعالٰی له طرفه په څو څو ځایونو کښې واخیست شو او ته په کښې بریالی (کامیاب) ثابت شوې.

تنبیه: مفسرینو په دغه موقع کښې د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضي الله تعالٰی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کړی دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه الفاظ دا دي «**وهو موقوف من كلام ابن عباس وليس فيه مرفوع الا قليل منه وكانه تلقاه**

ابن عباس رضی الله عنه مما ابیح نقله من الاسرائیلیات من کعب الاحبار وغیره والله اعلم وسمعت شیخنا الحافظ ابا الحجاج المزی یقول ذلک ایضا».

فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ۙ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ﴿٤٠﴾

پس واوسیدی ته څو کاله په اهل د مدین کښې بیا راغلی ته (اوس دلته) پر هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کړی ؤ او د رسالت لائق دی) ای موسٰی

تفسیر: یعنی اوس د مدین د راوتلو په وقت کښې لیاره دی غلطه کړه ـ او له تقدیره دلته ورسیدی چه د دی ځای وهم او ګمان هم ستا په فکر کښې نه ؤ.

له موسٰی نه کړی پوښتنه د الله د لطف احوال
ځی دی اور پسی الله ئی رسالت ښښی جلال

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ ﴿٤١﴾

او جوړ کړی (غوره کړی) ئی ماته دپاره د ځان خپل (په رسالت)

تفسیر: یعنی د خپلی وحی او رسالت دپاره ئی تیار ـ او په خپلو خواصو او مقربینو کښې ئی داخل کړی او څرنګه ئی چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) ئی وفرمایله.

اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوْكَ بِاٰيٰتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ﴿٤٢﴾

لاړ شه ته (ای موسٰی) او ورور د تا په معجزو ځما سره او سستی مه کوئ په یاد ځما کښې.

تفسیر: یعنی د هغه کار دپاره چه ته جوړ کړی شوی ئی اوس ئی وقت راغلی دی چه ته له خپل ورور هارون علیه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تیار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسی ته درکړی شوی دی د ضرورت په وقت کښې ئی ظاهر کړی ـ کله چه موسٰی علیه السلام پخوا له دی نه د دعاء کولو په وقت کښې ویلی ؤ ـ ﴿ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا وَّنَذْكُرَكَ كَثِيْرًا ﴾ نو ځکه ئی دلته په ﴿ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ﴾ په ویلو سره د هغه تذکره وفرمایله یعنی د الله تعالٰی د نامه په تبلیغ کښې په پوره مستعدی او فعالیت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کښې عموماً او د دعوت او تبليغ په وقت کښې خصوصاً پاک الله په کثرت سره يادوئ ـ چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د برى او کاميابى لويه وسيله او د دښمن په مقابل کښې مهمه وسله ده

اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٤٣﴾

لاړ شئ (تاسى دواړه) فرعون ته بيشکه چه دى باغى شوى دى په دعوى د الوهيت سره

تفسير: پخوا ئى د ورتګ حکم ورکړى ؤ ـ اوس ئى مقابل ورښود چه چيرى؟ او چاته ورتګ دى؟ او دغه جمله د مخ کښې راتلونکى جملى تمهيد دى.

فَقُوْلَا لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾

پس ووايئ ده ته خبره پسته ښائيږى چه دى پند واخلى (که ستا رسالت ورته محقق شى) يا ووېرېږى (له الله که متوهم شى)

تفسير: يعنى د دعوت او تبليغ او وعظ او نصيحت په وقت کښې ـ پستى آسانه ـ رقت راوړونکى ـ جګى جګى خبرى وکړه ـ اګر که د ده د تمرد او طغيان لامله (له وجى) د قبول هيله (ارزو) او اميد نشته خو بيا هم تاسى داسى خيال وکړئ ممکن دى چه هغه له فکره او غور څخه کار واخلى ـ او دغه پند او نصائح پرى اثر وغورځوى يا د الله تعالىٰ د جلال او جبروت د آوريدلو څخه ووېرېږى ـ او د طاعت او انابت په لورى متمائل شى ـ او په خبرو او اترو کښې ديره نرمى وکړى ـ له دى توصيې څخه د دعاتو او مبلغينو دپاره دير لوى دستورالعمل په لاس راځى لکه چه کښې داسى صاف ارشاد شوى دى ﴿ اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِىْ هِىَ اَحْسَنُ ﴾ جزء ١٤ د النحل په (١٢٥) آيت (١٦) رکوع

قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَّطْغٰى ﴿٤٥﴾

وويل (دواړو ورونو) اى ربه څمونږ بيشکه مونږ ويرېږو چه تلوار به وکړى پر مونږ (په عقوبت سره) يا به لا نافرمان شى (چه ستا په نسبت به بدى خبرى وکړى).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندیښنه به خو وروسته له دی نه وی ـ سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه وجلال ته چه گورو نو ویریږو چه هغه ځمونږ د داسی خبری د آوریدلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی ـ او که آماده وی ممکن دی چه ځمونږ د پوره خبری د آوریدلو نه پخوا په چټی ؤ (فضولو) خبرو باندی خوله وسپړی ـ یا ځمونږ د خبرو له آوریدلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی ـ او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکړی ـ یا پر مونږ باندی لاس وغځوی چه په دغو گردو (تولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسٰی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منځ کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلاء له نزوله پخوا ویریږی ـ او استعاذه کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلاء کښی مبتلا شی ـ نو په پوره صبر ـ استقامت ـ حوصله ـ ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَآ إِنَّنِىْ مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرٰى ﴿٤٦﴾

وفرمایل (الله) مه ویریږئ (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آورم او وینم (په ښه شان سره ستاسی اقوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منځ کښی کیږی ـ یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی ـ هغه گرد (تول) زه آورم او وینم ئی ـ زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل ځما نصرت او حمایت له تاسی سره دی ـ خوف او ویره هیڅ مورد نه لری ـ او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

فَأْتِيَاهُ فَقُوْلَآ إِنَّا رَسُوْلَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَآءِيْلَ ۙ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ؕ

پس ورشئ (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونږ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرآئیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکړی شوی دی
(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږلی دی.
(۲): مونږ دواړه د هغه رسولان یو ـ لهٰذا ځمونږ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکړی شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکړی شوی دی ـ هم دغه ئی په «والنازعات» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کړی دی« ﴿ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلٰٓى أَنْ تَزَكّٰى ﴾

﴿ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴾
(٣): هغه شی دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کښې واقع شو ـ یعنی د بنی اسرائیلو نجات د فرعونیانو د ذلت او رقت راوړونکی غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شریفی او نجیب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډیر ذلیل او حقیر مرئیتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ ـ او له موږ سره ئی پریږدئ چه هر چیری مو چه زړه غواړی لاړ شو او په آزادی سره شپی او ورځی تیری کړو.

قَدْ جِئْنَٰكَ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكَ

په تحقیق راغلی یو موږ تاته سره له معجزی له جانبه د رب ستا؛

تفسیر: یعنی ځموږ دغه د رسالت دعوی بی دلیله نه ده ـ بلکه پر خپل صداقت د الله تعالیٰ د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَٰمُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰٓ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَآ أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

او سلامتی ده (له عذابه) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لیاری. بیشکه موږ چه یو په تحقیق وحی کړی شوی ده موږ ته چه بیشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذیب کوی (د رسولانو) او مخ گرځوی (له اسلامه).

تفسیر: یعنی هر څوک چه ځموږ خبره ومنی او پر سمه او صافه لیاره لاړ شی ـ نو د هغه دپاره د دواړو دارینو سعادت او سلامت ور په برخه کیږی. او هر څوک چه تکذیب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب یقینی دی ـ اعم له دی نه چه یواځی اخروی عذاب وی یا په دنیا کښی هم ورته ورسیږی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کښی شئ او هره لیاره مو چه خوښه وی هم هغه ځان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمین پیغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَٰمُوسَىٰ ﴿٤٩﴾

نو وویل (فرعون) پس څوک دی رب ستاسی ای موسٰی

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل ځان د هغه رب استاځی راښیئ هغه څوک دی؟ او څرنگه دی؟ ـ له دی نه معلومیږی چه د فرعون د عقیدی میلان د دهریت په لوری ؤ ـ یا به ئی دغه سؤال یواځی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کری وی.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِيٓ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾

وویل موسٰی رب زمونږ هغه ذات دی چه ورکړی ئی دی هر څیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لیاره هم ورښوولی ده (د گزران).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل ـ صورت ـ قوی ـ خواص او نور عنایت فرمایلی دی ـ او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کری دی چه هغه لره لازم ؤ ـ بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت ؤ ـ هغه یی ورمهیاء کری دی او هر څیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو ـ او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لیاره ورښوولی ده ـ بیا داسی یو ټینگ نظام ئی راښوولی ـ مونږ ته ئی هم هدایت راکړی دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود څرنگه استدلال وکړو **فلله الحمد والمنة**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د خوړلو او ښځلو شعور ئی پیدا کر که ووړکی ته الله تعالیٰ تی رودل ونه ښیی نو څوک ئی ورښوولی شی؟»

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ فِيْ كِتٰبٍ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

وویل (فرعون) پس څه ؤ (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسٰی) چه علم د هغوی په نزد د رب ځما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب ځما او نه ئی هیروی (هیڅ څیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالیٰ پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی ځنی دیر کسان سره د داسی واضحو او روښانو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغړوله ـ او قبول ئی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی ئی عذاب نازل کړ او تباه شول؟ که ته نبی ئی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات ښائی تاته هرومرو (خامخا) معلوم وی» دغه گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی ځکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت موسٰی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی ـ حضرت موسٰی علیه السلام وفرمایل چه انبیاؤ ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالیٰ کار دی چه د ځینو مخفی مصالحو په بناء هغه ئی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالیٰ د محیط علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یوی شیبی دپاره هم هیریدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کړی ئی وی د هغو گردو (تولو) د یوی یوی ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی ئی ښکارولی شی.

الَّذِیْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِیْهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (غوړیدلی) او روانی کړی ئی دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو ـ سیندونو ـ او غرونو له منځه ئی پر ځمکه لیاری جوړی کړی او له یوه ځایه بل ځای ته ئی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی شی.

وَّ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءًؕ فَاَخْرَجْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتّٰی ﴿۵۳﴾

او نازلی کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی (اوبو) سره هر هر قسم له ګیاو (شنیلیو) څخه رنګ په رنګ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالیٰ راز راز (قسم قسم) شنیلی ـ او ترکودی (نباتات) میوی دانی غلی او نور ئی پیدا کړی دی.

كُلُوْا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْؕ

وخورئ تاسی تری او څروئ (پکښی) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی ښی او عمده غذاوی تاسی خورئ ـ او هغه شیان چه ستاسی نه په کارېږی هغه پر خپلو چارپایانو خوروئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوشش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیداوار حاصلېږی.

اِنَّ فِیۡ ذٰلِکَ لَاٰیٰتٍ لِّاُولِی النُّهٰی ﴿۵۴﴾

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کښی) خامخا (د قدرت ډیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئی ځکه وفرمایل څو د دهریانو سترگی خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهېږئ چه په هغو سره د باری تعالیٰ وجود او د توحید په لوری توجه ورکری شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کښی د «معاد» ذکر دی.

مِنۡهَا خَلَقۡنٰکُمۡ وَفِیۡهَا نُعِیۡدُکُمۡ وَمِنۡهَا نُخۡرِجُکُمۡ تَارَةً اُخۡرٰی ﴿۵۵﴾

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کری یئ مونږ تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کښی ننه باسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کرت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د کردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کری شوی دی. بیا په هغو اغذیه ؤ (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کیږی هغه هم له خاورو څخه وځی ـ وروسته له مرگه هم په عمومی ډول (طریقه) گرد (تول) انسانان وراندی یا وروسته له خاورو سره گډېږی. هم داسی د قیامت په وقت کښی هم دغه اجزاء چه له خاورو سره گډوډ شوی وی بیا سره تولیږی او بیا له سره پیدا کیږی او هغه مری چه په قبرونو کښی خښ وی بیا ژوندی تری راپورته کیږی.

وَلَقَدْ أَرَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾

او خامخا په تحقیق ورښوولی (ورپیژندلی) وی مونږ دغه (فرعون لره) معجزی (د قدرت خپلی) تولی (د فرعون له حاله سره مناسبی) نو تکذیب ئی وکړ (د معجزو) او منع ئی راوړله (له ایمانه په هغو باندی)

تفسیر: یعنی د هغو آیتونو ورښودل چه منظور ؤ هغه ګرد (تول) ئی وروښوول. مثلاً د عصاء القاء یدالبیضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصیل ـ
خو سره له هغه هم دغه بدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسی پر خپل انکار، جحود او تکذیب تینګ ولاړ ؤ.

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٥٧﴾

وویل (فرعون) آیا راغلی ئی ته مونږ ته دپاره د دی چه وباسی مونږ له ځمکی ځمونږ په سحر خپل ای موسیٰ

تفسیر: دغه خبره ئی خپل قوم قبطیانو ته ځکه وویله څو هغوی ته د موسیٰ علیه السلام په مقابل کښی نفرت او اشتعال ورکړی یعنی د موسیٰ علیه السلام غرض او مقصد دا دی چه د جادو په زور مونږ د دی ملک څخه وشړی ـ او د کوډګری په داسی ننداری د عوامو جمیعت له خپله ځانه سره ملګری کړی ـ او په دغه چل د قبطیانو پر ګردو (تولو) املاکو او اموالو قابض شی.

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِۦ فَٱجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ
مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُۥ نَحْنُ وَلَآ أَنتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

پس خامخا رابه وړو هرومرو (خامخا) تاته سحر پشان د دی سحر پس مقرر کړه په منځ ځمونږ او په منځ د تا کښی یوه وعده چه نه به کوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وګرځوه ځای د وعدی) یو ځای هوار (متوسط په منځ د طرفینو کښی).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کښې له سره نشې کامیابیدی له مونږ سره ډیر لوی لوی کودګران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکړی ـ پس په هره ورځ او هر ځای کښې چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درکاوه کیږی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیږی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاږی ـ او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کښې واقع وی او په کیناستلو کښې د راعی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی ـ او هره یوه دله په ډیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکښې وکړی شی. او میدان هم خلاص ـ ارت ـ صاف او هوار وی؛ څو ګرد (ټول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او ټول مشاهدات په ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

وویل (موسٰی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راټول به کړل شی خلق په وقت د څاښت کښې.

تفسیر: یعنی د انبیاؤ په کارونو کښې له سره هیڅ یو تلبیس او تلمیع نه وی. د دوی ګرد (ټول) معاملات ښکاره ـ واضح ـ او صاف وی ـ موسٰی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کښې چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کښې څه مهال(وخت)چه لمر ښه پورته راشی ـ نو دغه د مقابلی نمائش (ښودنه) هم شروع شی ـ یعنی په دغه میله کښې په هر ځای او هر وقت چه ډیر خلق سره راټول شوی وی په رڼا(رڼرا) ورځ کښې دی دغه مقابله وکړله شی ـ څو کتونکی ډیر زیات وی او د ورځی په رڼا(رڼرا) کښې هر څوک هر شی په ښه شان سره وګوری او هیڅ یوه اشتباه په منځ کښې واقع نشی.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په لویه مجمع کښې له مقابلی ځنی د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د ګردو (ټولو) خلقو په مخ کښې بری او مغلوب شی ـ او هغو غوښته چه هغه بری او مغلوب شی د ټولو وګړو په محضر کښې ـ د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په ګردو (ټولو) ښارو کښې مقرر ؤ.»

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهٗ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾

پس مخ وګرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راټول ئی کړل (اسباب آلات) د مکر فریب خپل بیا راغی (موعد ته سره له جادوګرانو او اتباعو خپلو).

تفسير: د دغی خبری د غوته کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کوډګرانو د تولولو په ترتیباتو ئی لاس پوری کړ - او په داسی وسائلو او وسائطو پسی ولوید چه د هغو په اثر کوډګران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په دیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کوډګرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی ګرد (ټول) په دی باندی ګمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسٰی علیه السلام ته ماتی ورکړئ ګواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمْ مُّوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوْا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾

وویل دغو (ساحرانو) ته موسٰی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه تړئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسير: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسٰی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ - کله چه کوډګران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ - نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه ګورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالٰی د قدرت نښی او معجزی او د انبیاؤ علیهم السلام معجزو ته سحر ویل - او بی حقیقته شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وراندی کول، ګواکی پر پاک الله دروغ تړل دی. اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی - بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلقو آسمانی آفت نازل شی - او د دوی بیخ او بکر وباسی - او بنیاد او اساس ئی ور وران کړی.

فَتَنَازَعُوْٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾

پس سره جګړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوګرو) او پټ ئی وساته دغه راز (په منځ خپل کښی).

تفسير: د موسٰی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کوډګرانو په جرګه کښی سخته ویره

او اندیښنه ورپیدا شوه ـ او پخپلو منځونو کښې ئې په جګړو او مناقشو لاس پورې کړ ـ چه مونږ له دغه سړی سره څه وکړو د ده خبرې د کودګرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښې ئې سره بحث او مذاکرې کولې ـ او له ګردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په ګوښې (بیل) مرکو او جرګو مشغول شول. بالاخر وروسته له ډیرو مناظرو ـ مخالفتونو او منازعو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبرې او اترې ئې وکړې چه وروسته راځي.

قَالُوٓا۟ إِنْ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَٰنِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾

وویل (جادوګرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه وباسی تاسی له ځمکې (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه ډیره غوره ده.

تفسیر: (په ان هذان) کښې دغه «ان» مخفف دی له مثقلې څخه ځکه دا لام فارق په مابین د نافیې او د مخففې پرې داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان الا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسې ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کوډو فن هم رائج کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښې ستاسی عزت (پت) او کمائی (ګټه) شته هم دغه دواړه ورونه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځې هم دا دواړه پرې قابضان شی.

فَأَجْمِعُوا۟ كَيْدَكُمْ ثُمَّ ٱئْتُوا۟ صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ ٱلْيَوْمَ مَنِ ٱسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشئ میدان د معارضې ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنئ! وقت له لاسه مه باسئ! په پوره همت او قوت سره ګرد (تول) یو ځای شئ! ـ او د دوی د پره کولو تدبیر وکړئ! او دفعتاً داسی حمله پرې وروړئ! چه په یو وار کښې د دوی قدمونه وښوئیږی او وپرځیږی ـ چه د نن ورځې جګړه فیصله کوونکې جرګه ده ـ د نن ورځې بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح ګڼلی کیږی.

قَالُوْا يٰمُوْسٰى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ اَلْقُوْا

وويل (كودګرانو) اى موسٰى يا به ته غورځوى (اول همسا خپله) او يا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورځوى (همسا خپله) وويل (موسٰى) بلكه وغورځوئ تاسي ړومبى (نو واچول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسير: موسٰى عليه السلام په ډيرى بى پروائى سره جواب وركړ چه نه ړومبى تاسى خپلى ننداري راوښيئ او خپلى چارى مو راښكاره كړئ! څو د باطل د زور آزمويلو څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طريقه) سره درښكاره شي ـ دغه قصه د الاعراف په (١٢) ركوع كښى پخوا له دى نه هم ليكلى شوى ده هلته دى ولوسته شي.

فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پړى د دوى او همساګانى د دوى په خيال كښى راوستى كيدى دغه (موسٰى ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسى چه بيشكه دغه (ماران دى چه) مندى وهى (او ځغلى).

تفسير: يعنى د ساحرينو له نظربندئ څخه موسٰى عليه السلام ته داسى په نظر ورځى چه ګواكى دغه ګرد (تول) پړى او همساګانى د مارانو (منګورانو) په شان مندى رامندى وهى ځغلى او راځغلى او په واقع كښى خبره داسى نه وه.

فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيْفَةً مُّوْسٰى ﴿٦٧﴾

بيا ومونده په نفس خپل كښى ويره موسٰى (چه خلق به د سحر او معجزى فرق ونشى كړى او ګمراه به پاتى شى).

تفسير: يعنى د كودګرانو د دغى چارى د ليدلو څخه ناپوهان تير نه وځى او حمقا ونه غوليږى او د سحر (كودو) او د معجزى په منځ كښى به سره فرق ونه كړى شى ـ نو په دغه صورت كښى به د حق غلبه نه واضح كيږى. د خوف دغه مطلب د وروستنى جواب څخه څرګنديږى

(ښکاریږی).

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلٰى ﴿٦٨﴾

ومو ویل (موسٰی ته) مه ویریږه (په زعم خپل) بیشکه ته چه ئی هم دا ته ئی دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زړه څخه وباسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زړه کښی ځای مه ورکوه! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل ئی په ارتقاء او اعتلاء کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (۱) حرف د تحقیق. (۲) تکرار د ضمیر. (۳) تعریف د جزاء (٤) لفظ د علو (٥) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له حلق څخه ښکته تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی ګیدی ته ئی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه ګردی (تولی) کودی او پلمی یوه نمړی او ګوله کړی ـ او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتٰى ﴿٦٩﴾

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته ئی حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودګر) هر چیرته چه راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودګرانو کودی ـ سحر ـ جادو او نوری پلمی (تدبیرونه) چه څومره دی او تر هری اندازی پوری چه ورسیږی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی موندلی ـ او نه پخپله کودګر هیڅ چیری فلاح موندلی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودګر د قتل حکم ورکړی شوی دی.
(کله چه وغورځوله موسٰی علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی ګیدی کښی

او وپوهیدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولویدل بی اختیاره لکه چه فرمائی)

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾

پس وغورځول شول کوډګران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی ؤ (الله ته) (نو کوډګرانو) وویل ایمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب د) موسٰی.

تفسیر: دغه کوډګران چه ډیر فنی سری او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهیدل چه دغه له سره سحر نشی کیدی او علی الیقین دغه له سحره د پاسه بل کوم حقیقت او کیفیت لری نو فی الحال د دوی زړونه د ایمان په رڼا (رڼرا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت په مقابل کښی سر په سجده ولویدل. دغه قصه د الاعراف په ۱۲ رکوع کښی لیکلی شوی ده.

قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ

وویل (فرعون) چه تصدیق وکړ تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکړم زه تاسی ته (د تصدیق د ده) بیشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسیر: یعنی بی ځما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ایمان راوړ او ځما فیصلی ته مو له سره غوږ کینښود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسٰی علیه السلام پخپلو منځونو کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی راښکاره شوه لکه د زرګرانو جنګ چه په دغه سره غواړئ چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور شو.

فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾

نو اوس به پری کړم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلافه (یعنی ښی لاس او کینه پښه ـ یا کین لاس او ښی پښه) او خامخا ځوړند به

کرم هرومرو (خامخا) تاسي په تنو د خرماؤ کښې ځو ستاسي د حال د ليدلو شخه ګردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شي او خامخا معلوم به کړئ تاسي هرومرو (خامخا) چه کوم يو له مونږ نه ډير سخت دی له جهته د عذاب او ډير پاتي کيدونکی دی (زه که موسیٰ؟)

تفسير: يعني تاسي پخپل دغه ايمان راوړلو سره داسي راځرګندوئ چه هم دا مونږه منجي يو او نور ګرد (تول) خلق (يعني فرعون او فرعونيان) به په ابدی عذاب کښې اخته او مبتلا کيږی ـ نو اوس به درمعلوم شي چه د چا عذاب زيات سخت دی ـ او تر زيات وقت پوری پاتي کيدونکی دی؟

قَالُوا لَنْ نُّؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالَّذِيْ فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ ۭ اِنَّمَا تَقْضِيْ هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝۷۲ۭ اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطٰيٰنَا وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۭ

وويل (کودګرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلي دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پيدا کړی ئی يو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بيشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسيس (په قتل او په نورو تعزيراتو) بيشکه مونږ ايمان مو راوړی دی په رب خپل چه وبښي مونږ ته ګناهونه ځمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی يو مونږ په (کولو د) هغه شي باندی له سحره (په مقابل د معجزی کښې)؛

تفسير: يعني مونږ داسي صاف حقاني دلائل ستا له خاطره نشو پريښودی؟ او د خپل حقيقي خالق د خوښي په مقابل کښې ستا هيڅ پروا نشو کولی ـ اوس هر څه چه ستا له لاسه کيدی شي وئی کړه ـ ستا خو هم دغومره زور رسيږی چه ځمونږ دغه فاني دنيوی ژوندون ختم کړی. که ته داسي وکړی نو هيڅ مضائقه نه لری، مونږ لا ږومبی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کښې دارالبقاء ته ترجيح ورکړی ده او مونږ د دی دنيا د رنځ او راحت په فکر کښې نه يو او يوازی ځمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه ځمونږ مالک او مولیٰ له مونږه خوښ او رضاء شي ـ او ځمونږ ګرد (تول) ګناهونه خصوصاً هم دغه ګناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر ځمونږ له لاسه صادره شوی ده. «يعني چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمايي وائی

چه کودګران د حضرت موسیٰ علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی ـ او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کښی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالیٰ له درباره ورکاوه کیږی. (وفرمایل الله تعالیٰ چه)

اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ۭ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبیٰ کښی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کښی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په څیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کښی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کښی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوګنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده ـ دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرګ په راتګ سره ګرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کښی هم مرګ نه وررسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی ـ یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرګ په زرهاؤ درجو مرجح او بهتر وی. (العیاذبالله).

وَمَنْ يَّاْتِهٖ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾
جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ

او هر څوک چه راشي دغه (الله) ته (په قيامت کښي) په دي حال کښي چه مؤمن وي چه په تحقيق کړي ئي وي ښه (عملونه په دنيا کښي) پس دغه مؤمنان چه دي شته دوي ته (درجي) مرتبي ډيري اوچتي (چه هغه مرتبي) جنتونه دي د(تل) هستوګني چه بهيږي (له لاندي د ماڼيو او ونو) د دوي (څلور قسمه) ويالي هميشه به وي دوي په دغو (جنتونو) کښي.

تفسير: د مجرمانو بالمقابل ئي د دغو مطيعانو خاتمه او انجام بيان وفرمايله.

وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

او دغه (درجي او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئي پاک کړي وي (له خيرو د کفر او له ګناهونو)

تفسير: يعني له چټلو خيالاتو ـ فاسده ؤ عقائدو ـ رذيله ؤ اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک او صاف وي.

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوْسٰىٓ ۙ اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيْ فَاضْرِبْ
لَهُمْ طَرِيْقًا فِى الْبَحْرِ يَبَسًا ۙ لَّا تَخٰفُ دَرَكًا وَّلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾
فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُوْدِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾

او خامخا په تحقيق وحي کړي وه مونږ موسٰی ته داسي چه د شپي وباسه (له مصره) بندګان ځما (بني اسرائيل) پس جوړه کړه دوي ته (په وهلو د همسا خپلي سره) لياره په بحر (سيند) کښي وچه نه به ويريږی ته په تعقيب (د فرعون له ميندلو او نيولو د فرعونيانو نه) او نه به ويريږی (له ډوبيدلو) پس راغي په هغو (بني اسرائيلو) پسي (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندي کړل دوي له سيند څخه هغه څيز چه لاندي ئي کړل.

تفسير: کله چه فرعونيانو په ميداني مقابله کښي ماتي وموندلي ـ او کودګران مشرف بالايمان شول او د بني اسرائيلو ثقل څه درونډ شو ـ او موسٰی عليه السلام له کلو کلو راهيسي د الله تعالٰی باهره آيات وروښوول ـ او هر شان حجت ئي په اتمام ورساوه ـ خو سره له هغه فرعون دغي خبري ته تيار او آماده نشو چه حق ومني يا بني اسرائيلو ته آزادي او خپلواکي ورکړي ـ

دلته د الله تعالیٰ داسی حکم پر موسیٰ علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله ځانه سره روان کړه! ـ او د شپی له مخی له مصره هجرت وکړئ! ـ څو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی ـ په لیاره کښی به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښی نه ښائی چه سمندر هم حائل شی ـ نو د هم دغه سمندر په منځ کښی د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغی باندی له پوری وتلو څخه نه د ډوبیدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درپسی راتللو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی ـ لکه چه موسیٰ علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری څیری او دوولس کوڅی شوی او الله تعالیٰ باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آناً فاناً د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښی د سمندر اوبه لکه دیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴾ پس څیر شو بحر پس وګرځیده هره توته د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لښکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره ئی لیدلی په بنی اسرآئیلو پسی هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرآئیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لښکره بیخی د سیند منځ ته ورسیدل الله تعالیٰ سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیږ کښی تینګ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسی هیڅ مه ګرځه! او له سره ئی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (څپو) په څه شان دوی ګرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنګه د مرګی سور څادر ئی پری وغوړاوه؟ او پخپله سره غیږ کښی ئی یخ پخ او تینګ ونیول.

وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾

او ګمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی دیری دعوی کولی چه ﴿ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنګه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

تینګ دی ساتمه په غیږ زه خو ډوبیږم مین

له خپله ځانه سره تابه هم ډوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښی شو ـ هم هغه ئی په آخرت کښی هم په برخه کیږی ـ دلته له خپلو ګردو (تولو) ملګرو او لښکرو سره په سیند کښی ډوب شول ـ هلته به هم له هم دغو

سره یو ځای د دوزخ په لمبو کښې ډوبیږي لکه چه د هود په ۹ رکوع کښې مسطور دی
﴿ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ﴾

يٰبَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ قَدْ أَنجَيْنٰكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنٰكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِن طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(وفرمایل الله چه) ای بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ مونږ تاسی ته له دښمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی سره (په واسطه د موسٰی) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلویٰ (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له طیبو (پاکیزه ؤ شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښې په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالیٰ بنی اسرآئیلو ته پند ورکوی چه وګورئ مونږ پر تاسی باندی څرنګه احسانات او انعامات فرمایلی دی ـ ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه کومه وړه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دښمن له لاسه نجات درکړ ـ او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقی سره ستاسی تر سترګو لاندی هلاک او تباه کړ ـ بیا د حضرت موسٰی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په طرف د ورتګ په وقت کښې د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونی برخی ته چه په ښی لاس کښې پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی ـ د «تیه» په لق ودق او ډاګ سپیره میدان (میره) کښې ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او کرکان نازله کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (٦) رکوع کښې هم لیکلی شوی دی. د دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښې تاسی ته دغه لائق او مناسب ؤ ـ چه هغه حلال او طیب ـ لذیذ ـ خوندور ـ او پاک شیان چه الله تعالیٰ تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په ډیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښې له حده مه تیریږئ! لکه داسی چه ناشکری او اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښې بیخی محو او ډوب شئ او د الله تعالیٰ واجبه حقوق اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالیٰ درکړی شوی مال او دولت په مناهیو او معاصیو کښې ولګوئ یا هر چیری او هر ځای کښې چه د تعدیل ـ تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی دی هلته په دغو تأویلاتو ـ مکر او فریب پسی مه ګرځئ! الغرض د الله تعالیٰ درکړی نعمتونه د

طغیان او عصیان آله له سره مه کرځوئ.

فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَن يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾

پس واجب لازم راکوز به شی پر تاسی غضب قهر ځما او هر څوک چه لازم واجب راکوز شی پر ده غضب ځما پس په تحقیق سخت وغورځید (په هاویه کښی).

تفسیر: یعنی که تزئید وکړئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسی نازلیږی؛ او د ذلت او عذاب په تورو تیارو؛ غارونو کښی غورځول کیږئ!.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

او خامخا زه هرومرو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی یم هغه چاته چه توبه ئی وویسته (له شرکه او ایمان ئی راووړ په تولو مؤمن به شیانو)

تفسیر: د مغضوبینو په مقابل کښی دغه د مغفورینو بیان وشو یعنی هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شی ـ او د ایمان او صالح عمل لیاره ځان ته غوره کړی او پر هم دغه د ایمان پر سمه صافه لیاره تر مرګه پوری مستقیم پاتی شی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی د مغفرت او د رحمت هیڅ کمی او تقلیل نشته.

وَمَا أَعْجَلَكَ عَن قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

او څه شی راګړندی کړی ته (چه ړومبی راغلی) له قومه خپله ای موسیٰ وویل (موسیٰ) دوی دغه دی (روان دی) راپسی له وروسته ځما (دیر نژدی) او جلتی می وکړه تاته (په راتلو کښی) ای ربه ځما دپاره د دی چه راضی شی ته (له مانه نه تکبراً).

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام حسب الوعده په دیره مینه او اشتیاق سره «طور» ته ورسید ـ

ښائي چه داسې حکم هم پرې شوی وي چه د خپل قوم ځينې مشران او غتان هم له خپله ځانه سره راولي ـ او هغوی به ترې لږ څه وروسته پاتې شوي وي ـ او موسیٰ عليه السلام به په ډير شوق او ذوق سره مخ کښې وړاندې تللی وي؛ نو الله تعالیٰ وفرمايل اې موسیٰ دومره ګړندی ولې راغلې؟ او خپل قوم او ملګرې دې ولې وروسته پريښودل؟ عرض ئې وکړ چه اې رب العالمين ستا د خوښې او رضاء دپاره ډير ژر حاضر شوم ـ او قوم هم دومره له ما ځنې لرې نه دی ـ دغه دی راپسې راځي ـ **كذا فى التفاسير ويحتمل غير ذلك والله اعلم**

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

وفرمايل (الله) پس بيشکه مونږ چه يو په تحقيق ومو آزمويه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او ګمراه کړل دوی (يوه زرګر) سامري (په عبادت د خسي سره).

تفسير: يعنې ته دلته راغلې ـ او ما ستا قوم په يو ډير سخت امتحان کښې غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښې سامري ګرځيدلی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بني اسرآئيلو د موسیٰ عليه السلام په غياب کښې د خسي (ګلګې او سخوندرکې) په عبادت لاس پورې کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (١٨) رکوع کښې هم تيره شوې ده.

تنبيه: ځينې وائي چه د «سامري» نوم هم موسیٰ ؤ ـ د ځينو په نزد سامري «سبطي» ؤ. د ځينو په نزد «قبطي» ؤ په هر حال د جمهور رائې دا ده چه دغه سړی د موسیٰ عليه السلام د عهد منافق ؤ ـ او د منافقانو په شان به په چل او فريب سره د مسلمانانو د ګمراه کولو په فکر کښې ؤ ـ د ابن کثير روايت له اسرآئيلي کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی.

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾

پس راوګرځيد موسیٰ قوم خپل ته ډير غضبناک خورا (ډير) غمجن ووېل (موسیٰ) اې قومه ځما آيا وعده نه وه کړې له تاسې سره رب د تاسې وعده حسنه (نيکه ښه د ورکولو د توريت)؛ آيا پس اوږده شوه پر تاسې زمانه (د بيلتون ځما) او که اراده کړې وه تاسې چه لازم واجب راکوز شي پر تاسې

غضب قهر له جانبه د رب د تاسي پس خلافه کره تاسي هغه وعده ځما (چه تاسي راسره کړی وه په ثبات سره په دين کښې).

تفسير: يعني ځما په متابعت کښې تاسي ته د ديني او دنيوی هر قسم نيکي دررسيږی لکه چه ديره عظيم الشانه نيکي هم دا اوس تاسي پخپلو سترګو سره وليدله ـ او هغه څه چه باقي دی هغه عنقريب دررسيږی ـ آيا له دغي وعدی څخه ډير زيات مدت تير شوی دی؟ چه تاسي دغه تير ګرد (تول) احسانات هير کړل او د وروستينو انعاماتو له ډير انتظار کولو څخه ستړی ستومان شوئ؟ يا عمداً او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلافي وکړه؟ او د توحيد پر دين قائم پاتي نشوئ؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کړ (کذا فسره ابن کثير رحمة الله عليه) يا ئې داسي مطلب واخيست شي له تاسي څخه الله تعالیٰ د ديرشو ـ څلويښتو ورځو وعدی اخيستي وه چه دومره مدت به موسیٰ عليه السلام په طور کښې معتکف وی او وروسته له هغه به توريت ورکاوه کيږی ـ نو آيا ډير زيات مدت تير شوی دی؟ چه تاسي له ډير انتظار کولو څخه ستړی شوی يئ؟ او د خسي عبادت مو ځان ته غوره کړی دی؟ يا عمداً د دغه حرکت مرتکب شوی يئ څو د الله تعالیٰ د غضب مستحق شئ ـ او له ﴿ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بني اسرآئيلو له موسیٰ عليه السلام سره کړی وه ـ چه تاسي مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبه يو داسي کتاب راوړئ چه مونږ پری عمل وکړو او ستا په متابعت کښې مستقيم پاتي شو.

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

وويل (بني اسرآئيلو) چه نه مو دی کړی خلاف د وعدی د تا په اختيار خپل سره وليکن مونږ بار کړی شوی يو په پيټو له ګانو (زيوراتو) او کاليو (کپړو) د قبطيانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (ګاني (زيورات) په اور کښې) او هم داسي وغورځولی (ګاني (زيورات) په اور کښې) سامري

تفسير: يعني مونږ پخپل اختيار او په خپل سر داسي حرکت نه دی کړی ـ په دغه حرکت باندی مونږ د «سامری» په تحريک او ليار ښوونه سره اقدام کړی دی ـ صورت ئې داسي ؤ چه د فرعونيانو د ګانو (زيوراتو) او کاليو (جامو) هغه بار چه څمونږ پر اوږو بار ؤ ـ مونږ نه پوهيدلو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کښې مو مشوره سره وکړه ـ او وروسته له هغه مو داسي غوته کړه چه هغه هيسته وغورځوو نو «سامری هغه واخيست ـ او په اور کښې ئې ويلی کړل؛ او له هغه ځني ئې د خسي تصوير جوړ کړ او هغه ئې راودراوه ـ دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کښې هم تیره شوی ده هلته دی ولوستل شی.
تنبیه: د فرعونیانو ګانی (زیورات) څرنګه د بنی اسرآئیلو په لاس ورغلی وی یا به ئی هغه له دوی نه مستعار اخیستی وی یا د غنیمت د مال په دول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلی وی ـ یا به بل کوم صورت لری په دی کښې د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دی بنی اسرآئیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه ګانه ـ لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت ځای دی چه له هغه ځنی ئی بت جوړول ـ او بیا د هغه په عبادت کښې مشغولیدل ئی جائز ګڼل.

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

نو راوویست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غږ (د خسی) نو وویل (سامری او تابعانو ئی) دغه د تاسی خدای دی او خدای د موسٰی دی پس هیر کړی دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنی د موسٰی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالیٰ سره د خبری کولو دپاره طور ته تللی دی ـ الله خو دلته موجود دی یعنی هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) ښائی دغه خبره به د دغو یهودانو وی چه په دوی کښې سخت غالبان وو.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

(نو فرمائی الله) آیا نه ګوری دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه ګرځوی دا (خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو).
په «الا یرجع» کښې «ان» مخفف دی له مثقل څخه چه اسم ئی محذوف دی (ای انه)

تفسیر: یعنی دغه ړانده په دغومره غته خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبری کولی شی؛ نه چاته لږ څه نفع رسولی شی ـ او نه د څه نقصان رسولو اختیار لری؛ هغه څنګه معبود کیدی شی؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ وَاَطِيْعُوْا اَمْرِيْ ﴿٩٠﴾

او خامخا په تحقیق وویل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسٰی نه له طوره) ای قومه ځما بیشکه هم دا خبره ده چه ازمویلی شوی یئ تاسی په (عبادت) د خسی او بیشکه رب د تاسی هم دا رحمٰن دی (نه بل څوک) نو متابعت وکړئ ځما او اطاعت وکړئ د حکم ځما (چه حکم د ثبات دی په دین کښې).

تفسیر: یعنی حضرت هارون علیه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غولیدلی یئ دا له سره ستاسی خدای نشی کیدی ـ ستاسی خدای یواځی رحمٰن دی ښه فکر وکړئ چه تر اوسه پوری ئی پر تاسی څومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او څومره خپل نعمتونه ئی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسٰی خلیفه یم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند یم ـ که خپله ښیګڼه (فایده) غواړئ ـ نو پر تاسی لازم دی چه ځما په طریقه او لیاره لاړ شئ؛ او ځما خبره ومنئ او د سامری په تګی مه خطاء وځی، چه هغه مو اغواء کوی ـ او له لیاری مو باسی.

قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى ﴿٩١﴾

وویل (بنی اسرآئیلو) چه همیشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بیرته راشی مونږ ته موسٰی (له طوره).

تفسیر: یعنی د موسٰی علیه السلام تر راتګه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو ـ کله چه دوی راغلل نو هلته به وګورو هر کار چه وړ (لائق) او مناسب ؤ ـ هم هغه به کوو.

قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوْٓا ﴿٩٢﴾ اَلَّا تَتَّبِعَنِ ۭ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِيْ ﴿٩٣﴾

وویل موسٰی پس له راتګه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا ولیدل دوی چه ګمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) ځما (په جهاد سره) آیا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه ځما.

تفسیر: یعنی ما ته خپل خلیفه درولی وی او حکم می درکری ؤ چه ځما په غیاب کښې د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لیاره مه ځه نو بیا تا څه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خپلو موافقینو په ملګرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه - او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل - که دا مو له لاسه نه ؤ پوره نو ولی دی له دوی څخه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی - الغرض تا د داسی صریحی ګمراهی له لیدلو سره ولی ځما د اصول او طریقی متابعت ونه کړ؟

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِيْ

وویل (هارون) ای ځویه د مور ځما مه نیسه ږیره ځما او نه (ویښتان د) سر ځما

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام له ډیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام ئی له ږیری او د سر له ویښتانو څخه کلک نیولی ؤ د دی مفصله قصه د الاعراف په (١٨ رکوع) کښې تیره شوی ده د هغه په فوائدو کښې دی ولوستله شی.

إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

بیشکه زه وویریدم له دی نه چه وبه وائی ته (راته) چه بیلتون دی واچاوه په منځ د بنی اسرآئیلو کښې (که چیری ما جنګ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) ځما ته

تفسیر: یعنی ځما په فکر کښې هم دغه خبره راغله چه ستا د راتګ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کښې کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرآئیلو کښی شقاق او نفاق واقع شی. ځکه ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده - نو څه خلق به له ما سره کیدل؛ او ډیر کسان به مخالف کیدل - نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خپل راتګ په وقت کښې دغه الزام په ما وانه ړوی چه ځما د راتګ انتظار دی ولی ونه کړ؟ او په قوم کښې دی ولی داسی تفرقه وغورځوله. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د تګ په وقت کښې موسٰی علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی ؤ چه ګرد (تول) قوم په اتفاق ساته نو ځکه هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه - هو په ژبه سره ئی دوی ډیر وپوهول مګر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿ وَكَادُوا۟ يَقْتُلُونَنِى ﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾

وویل (موسٰی) پس څه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کړل)

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال څخه وروسته (سامری) ئی تر قهر او عتاب لاندی ونیو او تری لازمه پوښتنی ئی شروع کړی - او وئی ویل چه ته دی په رښتیا خپل حقیقت بیان کړه! دغه حرکت دی د څه لامله (له وجی) کاوه - او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لیاری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾

وویل (سامری) چه نظر غورځولی ؤ ما په هغه شی باندی چه نظر نه ؤ غورځولی دوی په هغه شی باندی پس واخیستله ما یو موټی (خاوره) له قدمه د (آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورځوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غړیدو شو) او هم داسی ښائسته کړی ؤ ماته (دا کار) نفس ځما.

تفسیر: سامری وویل چه ځما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو - یعنی ما د الله تعالیٰ لیږلی پرښته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لیاره تلل - او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو دلو په منځ کښی ولاړ ؤ - څو د یوی دلی خلق د بلی دلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی - په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندی پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی - نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو څخه یی یو موټی خاوره واخیسته - او بیا هم هغه ئی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتوئی کړه - ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هرومرو (خامخا) څه نه څه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو څخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ - نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو څخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غږ خاوندہ شوه له دغسی شیانو څخه دیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه ؓ ـ تابعینو ـ او مفسرینو علماؤ څخه هم دغه منقول دی ځینو زائغینو چه پر دی باندی طعن کړی دی ـ او د آیت لری له صوابه تأویلات ئی کړی دی ـ د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکړی دی ـ دلته د دومره بسط موقع نه ده. **من شاء فلیراجع.**

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

وویل (موسیٰ) پس ځه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه ویه وائی (هر چا ته چه وئی وینی) چه مه لګیږه (په ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کیږه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه ګرځه! کله چه «سامری» د خسی لوبه او ننداره ئی د دی لامله (له وجی) جوړه کړی وه چه د لوئی ـ ریاست او جاه خاوند شی ـ او خلق له ده سره ملګری شی ـ او دی د خپل مشر او سردار په شان ومنی ـ نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه ـ چه هیڅوک دی له ده سره نه نژدی کیږی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی څخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنګلی او وحشی ځناور اوسیږی او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کیږی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی څخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرائیلو له لښکرو څخه د باندی بیل اوسیده ـ که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتری کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل ـ نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله ډیر لری لری ګرځیدل ـ او دا ئی چه فرمائلی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کیږی ـ ښائی تری اخروی عذاب مراد وی. او ښائی چه د دجال وتل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کړی. لکه ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه ـ یوه سړی دوی ته وویل چه «په انصاف سره ئی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکړی» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پرې نیسي هغوی خارجیان بلل کیږي. او هر هغه چه پر دیني مشرانو طعن وهي هم داسي دی».

وَانْظُرْ إِلَىٰ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا ۖ لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

وګوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کښې محکم ولاړ (چه خسی دی) خامخا سوځوو مونږ هرومرو (خامخا) هغه بیا به ئې بادوو، تار په تار کوو په سیند کښې په بادولو، تار په تار کولو سره.

تفسیر: یعني ستا سزا خو هم دا شوه. اوس ستا د دروغو معبود کلائین هم ویلی کوم هغه خسی چه تا معبود درولی ؤ ـ او بیا دی پرې زړه بایللی ؤ ـ او ورته ناست وی اوس ئې ستا تر سترګو لاندی توتی توتی او تکر تکر کوم او بیا ئې په سخت اور کښې سوځوم ـ او بیا ئې ایره هم د سیند په هوا کښې دوړوم ـ څو دی عابدانو او مینانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره شي چه دغو نورو ته به څو سود او زیان ورسوی؟ ـ حال دا چه دی خپل د ځان ساتنه او حفاظت هم نشي کولی.

إِنَّمَا إِلَٰهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسي (چه مستحق د عبادت دی) الله دی هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مګر هم دی دی چه محیط دی دی پر هر څیز له جهته د علم.

تفسیر: د باطلو له لرې کولو او امحاء سره به موسٰی علیه السلام خپل قوم ته د حق په طرف دعوت کاوه او داسي به ئې ورته ویل چه خسی څه شي دی هیڅ یو شي چه دیر لوی هم وی ـ له سره معبود کیدی نشي ـ رښتین او حقیقي معبود خو هغه یو ذات دی چه ماسواء له هغه څخه د بل هیچا عبادت عقلاً ـ نقلاً او فطرتاً نه دی جائز ـ او د هغه لامحدود علم هری یوی ذری لره هم محیط دی.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ

هم داسی (لکه چه د موسٰی قصه مو وکړه تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسٰی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د ډیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله ګردی (تولی) دنیا ته اورورو چه په هغو کښی ډیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر ـ د معجزاتو تکثیر ـ د انبیاؤ او د مسلمینو تسلی او دادینه ـ د عقلمندانو عبرت او تذکیر ـ او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغیر ذلک من الفوائد**

وَقَدْ اٰتَيْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾

او په تحقیق درکړی دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکړی دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکړی!).

مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خٰلِدِيْنَ
فِيْهِ ۚ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

هر څوک چه مخ وګرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بیشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د ګناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د ګناهونو کوم بار چه پر دوی باندی باریږی له سره به نه سپکیږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی ـ بیا د هغه پورته کول کوم د خندا او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پیتی پورته کوی؛ نو هلته پوهیږی چه دوی څومره تر یوه درانه پیتی لاندی کیوتلی دی؟

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾

په هغه ورځ کښې چه وپوکل شي (دوهم ځلې) په صور (شپیلۍ) کښې او راجمع به کړو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شین سترګی (تور مخی).

تفسیر: یعنی د محشر د راوستلو په وقت کښې به ړانده وي، یا ښائی هم داسی د هغوی سترګی به شنې وي چه د خلقو په نظر ښکاره شي - په هر حال که ړومبی معنی واخیستله شي نو دغه د یوه خاص وقت ذکر دی - بیا به سترګی وپرانستلی شي - ځو دوزخ او نور ووینی ﴿ وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ النَّارَ ﴾ جزء ۱۵ الآیة - (د الکهف ۵۳ آیت ۷ رکوع) ﴿ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ یَوْمَ یَاْتُوْنَنَا ﴾ جزء ۱٦ (د مریم ۳۸ آیت ۲ رکوع).

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾

چه ورو ورو پټی پټی خبری به کوی په منځ خپل کښې (او داسی به وائی چه) درنګ نه دی کړی تاسی مګر لږی (ورځی په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی دوی چه له قبره ووځی - او د آخرت د ورځی هولناک واقعات وګوری - او دغه اوږده ورځ ووینی - نو د قبر شپی ورته دومره لږی ښکاری چه ته به وائی یوه هفته یا لس ورځی ئی هلته تیری کړی دی - بلکه دنیا ډیر ژر پری تیره شوی ده - د دی دنیا مزی او خوندونه او اوږده امیدونه ئی ګرد (تول) هیرېږی - د خپل عمر په خوشی ضائع کیدلو به ندامت کوی یا ښائی د معذرت په ډول (طریقه) به داسی وائی - یعنی په دنیا کښې مونږ ته ډیر لږ مدت د هستوګنی موقع راکړی شوی ده - او فرصت مو بیخی ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ۲۱ (د روم په ۵۵ آیت ٦ رکوع) کښې ئی فرمایلی دی ﴿ وَیَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ یُقْسِمُ الْمُجْرِمُوْنَ مَا لَبِثُوْا غَیْرَ سَاعَةٍ ﴾ الآیة -

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

مونږ ښه عالمان یو په هغو اقوالو چه دوی ئی وائی.

تفسیر: یعنی پټی خبری هم ځمونږ څخه نه پټیږی. هغه پټی خبری او مشوری چه دوی ئی په خپلو منځونو کښې سره کوی ګردی (تولی) مونږ ته ښې معلومی دی.

إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

كله چه ووائي ډير كامل د دوى له حيثه د روش (چه فكر او عمل دى) چه ځنډ (تاخير) نه دى كړى تاسى (په دنيا كښې) مگر يوه ورځ.

تفسير: يعنى هغه چه د دوى په منځ كښې زيات عقلمن؛ هوښيار او صائب الرأى وى هغه به وائى خانه! لس ورځى! نه لس ورځى چيرى يواځى يوه ورځ ئى وگڼه! ده ته ئى زيات عقلمن او د ښى طريقى خاوند ځكه ووېل چه دى به د دنيا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شيانو له نورو څخه ښه پوهيدلى وى.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾
فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾

او پوښتنه كوى له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوى به څه احوال وى په ورځى د قيامت كښى؟) پس ووايه دوى ته چه تار په تار او تيت ؤ پرك (خواره واره) به كړى دغه (غرونه په شان د غبار) رب ځما په تار په تار كولو سره، پس پرى به ږدى دا ځمكه يو تش ډاگ هوار، چه نه به وينى ته په دغه (ځمكه) كښى خكته والى او نه اوچت والى (هيڅ قدر).

تفسير: يعنى د قيامت پر ذكر به د حشر منكرين د استهزاء په ډول (طريقه) وائى. چه د داسى سختو سختو عظيم الشانو غرونو حال احوال به څرنگه كيږى؟ آيا دغه به هم توتى توتى كيږى؟ د دوى په جواب كښى داسى ووايئ چه هو! د الله تعالىٰ د لامحدوده قدرت په مقابل كښى غرونه څه عظمت او حقيقت لرى ـ دغه غرونه هم په لږ وقت كښى خاورى ايرى كيږى ـ او د غرونو ذرات او بخركى د تكول شويو وړيو په شان په هوا كښى الوځولى كيږى ـ او ځمكه به بيخى صافه او هواريږى چه له سره به هيڅ لوړه اوچته) او ژوره (خكته) نه پكښى ليدله كيږى ـ او د غرونو موانع او سدود بيخى له منځه ورك او صاف او پاكيږى.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ

په دغه ورځ (د قيامت) كښى به متابعت وكړى (دا مخلوق د بلنى) د بلونكى نه به وى كوږوالى له دغى (بلنى د بلونكى څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیری چه پرښته غږ وکړی او هر چیری ئی چه ورغږ کړی؛ ګرد (تول) خلق به سم برابر د غشي او د مردک (ګولۍ) په شان هملته ورځغلي ـ نه به د غږ کوونکی په غږ کښی څه کوږوالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورتګ او ځغاسته کښی څه کوږوالی او وراندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کښی هم د الله تعالیٰ د داعی او بلونکی پر غږ پسی هم داسی سم برابر تلی ـ او پری په دیر شوق او ذوق سره غوندیدلی ـ چه هلته ئی څه په ښه او کار ورتلی خو مع‌الاسف دوی دلته له خپلی بدبختی او کږو تلو لامله (له وجی) تل په کږو لیارو ځی او خرابه طریقه ځان ته غوره کوی.

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

او چپ به شی غږونه (له دیره هیبته) دپاره د رحمٰن پس نه به اوری ته مګر کښېهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورتګ په وقت کښی پرته (علاوه) د پښو د کښېهار او د ورو غږه بل هیڅ یو غږ او آواز نه آوریده کیږی او د الله تعالیٰ د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیڅ یو غږ او غوږ به نه وی که څوک څه وائی هم خو دغومره ورو ورو به ئی وائی چه ایله به ئی شوندی خوځیږی او بل هیڅ شی تری نه څرګندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

په دغه ورځ (قیامت) کښی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مګر هغه چاته چه اذن کړی دی د هغه په حق کښی رحمٰن (چه شفاعت ئی وکړ شی) او راضی دی (الله) له دغه (مشفوع شخه) له حیثیته د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکړی شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی ـ او خورا (دیر) ښی خبری ئی ویلی وی ـ او د داسی سړی سپارش وکړی چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسنده شوی وی د کفارو په حق کښی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

عالم دی الله په هر هغه څه چه په منځ کښې د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څیز چه پسی شا د دوی دی (د دنیوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم پر گردو (تولو) محیط دی. لیکن د بندگانو علم پر الله تعالیٰ یا د الله تعالیٰ پر معلوماتو محیط او چاپیر نه دی ـ نو ځکه هم ده ته پخپل محیط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ

او ذلیل شول (خاوندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبیر والا د عالمو ته؛

تفسیر: یعنی په دغه ورځ کښې به د هغو لویو لویو سرکښو متکبرانو سرونه هم په ښکاره دول (طریقه) سره د دغه حی او قیوم الله په دربار کښې د دیرو ذلیلو او سپکو بندیانو په شان ښکته او پټ کیږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالیٰ په مقابل کښې خپل سرونه نه وو تیټ کړی؛ په دغه وقت کښې به په دیری عاجزی سره خپلی غاړی ږدی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

او په تحقیق خراب نا امیده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسیر: یعنی د ظالمانو له حاله بیخی پوښتنی مه کوه ! چه څنگه خراب به وی د ظلم په لفظ کښې شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (٢) رکوع (١٣) آیة (٢١) جزء کښې راغلی دی ﴿ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾ او د جزء ٤ د آل عمران په ١٣٥ آیت (١٤) رکوع) کښې ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ﴾ لولو ـ د هر یوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ویریږی (دی په آخرت کښې) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کړه شی ـ یا په هغه ګناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کړی او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَّ صَرَّفْنَا فِيْهِ مِنَ الْوَعِيْدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکړه د انبیاؤ او اممو او د قیامت) نازل کړی دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کښی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کړی دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلی).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتائج صاف صاف اوروِلی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کړی دی څو هغه خلق چه د ده ړومبنی مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ څخه وویریږی ـ او د تقویٰ لیاره غوره کړی ـ او که سم د لاسه داسی ونشی ـ نو اقلا د دوی په زړونو کښی د عاقبت او انجام څه فکر ـ غور او اندیښنه خو پیدا شی ـ ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی ـ او دوی د هدایت په لیاره راولی ـ او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۚ

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کښی له تولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندګانو ته ئی داسی ریښتیاء صافی ـ سمی ـ اساسی ـ خبری د دوی د فائدی دپاره اوروِلی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۫ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) په (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شي تاته وحی د ده او ووایه (ای محمده) ای ربه ځما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعني هر کله چه پاک قرآن داسې مفید او عجیب څیز دی نو هم هغسې چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو ـ ته هم د هغه په اخیستلو کښې له جبرئیل علیه السلام څخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرښته وحی درآوروی ته ئې په عجلت له هغې سره مه لوله؛ ځکه چه مونږ د دغې خبرې عهد او پیمان درسره کړی دی ـ چه نه به ئې پرېږدو عظیم الشان قرآن د تا له سینې څخه ووځي ـ نو ته ولې په دغه فکر او اندیښنه کښې ځان ربړوی (تکلیف ورکوی)؛ نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما څخه هیر شي ـ بلکه د دغه فکر په ځای داسې دعاء وکره چه ای الله تعالیٰ د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وګوره چه آدم علیه السلام په یوه څیز کښې بی موقع تعجیل کړی ؤ ـ د هغه انجام څنګه شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو څخه ئې مقصد دا ؤ چه راڅخه هیر نشي ـ له دی نه ئې پخوا هم منع فرمایلی وه ـ لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (١٦-١٧) آیة (١) رکوع کښې راغلی دی ﴿ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۝ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴾ او تسلی ئې ورکړی وه چه د قرآن دریادول ـ او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسې په وسیله ځمونږ په ذمه ده ـ لیکن د بشریت په مقتضاء ښائی چه دغه توصیه ئې هیره شوی وی نو ځکه ئې په دغه آیت سره تقیید وفرمایه ـ او په دغه هیریدلو باندی ئې وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئې کړ (هغه حکم) او ومونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) څخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئې خوړلی وه ـ او د مخه حکم ئې هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو ـ وروسته له دی د دغې قصې لږ تفصیل راځی.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ ؕ أَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هٰذَا
عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰىٓ ﴿١١٧﴾

او ياد كړه هغه وقت چه وويل مونږ پرښتو ته چه سجده وكړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وكړه (ټولو) مګر (سجده ونه كړه) ابليس؛ چه منع ئې راوړه پس وويل مونږ اى آدمه بيشكه دا (ابليس) دښمن ستا دى او (دښمن) د ښځې ستا دى پس خبردار ودى نه باسى خامخا تاسى له جنته (په سبب د وسوسى او فريب) پس په مشقت كښې به پريوځې.

تفسير: ظاهر دى چه د جنت آرامى او هوسائى (خوشالى) په بل كوم ځاى كښې ميسر كيدى نشى او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځاى كښې د خوړلو او ښځلو؛ اغوستلو او د نورو ضروورياتو تدابيرو او ضرورياتو ته خامخا انسان ربړ ګالى (تكليف برداشت كوى) او مشقت پر ځان آخلى.

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

بيشكه مقرر دى تاته چه نه به وږى كيږى په دى (جنت) كښې او نه به بربنډ كيږى. او بيشكه ته به نه تږى كيږى په دغه جنت كښې او نه به دى ګرمى كيږى.

تفسير: د انسانى له مهمو ضرورياتو څخه خوړل ـ ښځل ـ اغوستل او د هستوګنى داسى ځاى دى چه سړى پكښې له لمر ـ باران ـ باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصئون وى ـ په جنت كښې داسى تكاليف له سره نشته ـ او په جنت كښې له هر حيث او هر جهت څخه آرامى ـ راحت ـ طمانيت ـ امنيت ـ سكون او نور ګرد (ټول) په زړه پورى وسائل او وسائط شته. دلته ئې د راحت ذكر ونه فرمايه يواځې ئې د تكاليفو له نفى كولو څخه ښائى داسى تنبيه او ايقاظ مقصود وى چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسى له دغو ګردو (ټولو) شيانو سره مخامخ كيدونكى او د دغو ګردو (ټولو) ربړو ګالونكى (تكليفونو برداشت كوونكى) يئ!.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطٰنُ قَالَ يَآدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾

پس وسوسه واچوله دغه (آدم) ته شیطان (داسې چه ورته) وې ویل ای آدمه آیا دلالت وکړم تاته په ونه د تل ژوندی پاتې کیدلو او په پاچاهی چه نه زائلیږی (او تل پاتې کیږی).

تفسیر: یعنې داسې ونه دروښیم چه د هغې د میوې له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی ـ او له سره مړه نشئ ـ او بې زواله پاچاهی به مو په برخه شي.

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ

پس وخوړله دوی دواړو له (میوې) د دغې ونې پس ښکاره شول دوی ته غلیظه عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه نښلولې پورې کولې دواړو پر ځان پورې له پاڼو د(ونې) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه ګرده (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کښې مفصله تیره شوې ده ـ د هغو په فوائدو کښې دی وکتله شی موږ هلته د دی پر اجزاؤ کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصٰى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د توبې سره او هدایت ئې ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندی او لیاره ئې ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنې کله چه د الله تعالیٰ د حکم په امتثال کښې قصور وشو او سم له خپله شانه سره د عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتې ـ نو هم دغه ئې په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبير وفرمايه سم د «حسنات الابرار سيئات المقربين» له قاعدى سره ـ د دى بحث پخوا له دى نه هم تير شوى دى يعنى د شيطان تسلط ئى پرى نښود، بلکه فوراً ئى ورته د توبى توفيق وباښه ـ او سره له زياتى پر زياتى مهربانى د ده په طرف متوجه شو ـ او د خپلى خوښى پر لياره ئى قائم کړ.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

وفرمايل (الله) چه کوز شئ دواړه له دغه جنته (يا له آسمانه) تول ځينى د تاسى د ځينو نورو دښمنان يئ!

تفسير: که دغه خطاب يواځى د آدم او حوا عليهما السلام په لورى وى مراد به ئى داسى وى چه د دوى اولاده به په خپلو منځونو کښى سره دښمنان وى ـ لکه چه په رفاقت سره ئى گناه کړى وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئى پخپل منځ کښى سره دښمنان شول ـ او که دغه خطاب د ابليس او آدم عليه السلام په لورى وى. نو مقصد به ئى داسى وى چه د دواړو په ذرياتو کښى به دغه دښمنى برابره قائمه پاتى کيږى ـ شياطين به تل د بنيادمانو د ضرر رسولو په فکر کښى وى.

فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

پس که راغى تاسى ته له طرفه ځما هدايت (چه کتابونه او رسولان دى) پس هر چا چه متابعت وکړ د هدايت ځما پس نه به گمراه کيږى (په دنيا کښى) او نه به بدبخت شى (په عقبٰى کښى).

تفسير: يعنى نه د جنت له ليارى ځخه گمراه او بى ليارى کيږى او نه له هغه ځخه محروميږى او تکليف او ربړ (زحمت) به وگالى (برداشت کړى) له هغه اصلى وطنه چه راغلى دى بيا به بيرته بى انديښنى او خرخشى (وسوسى) هملته ور ورسيږى.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذکره (پنده) ځما پس بيشکه ده ته دى معاش تنگ (په دنيا يا سخت عذاب په قبر کښى).

تفسیر: یعني هغه انسان چه د الله تعالیٰ له یاده غافل او محض د دغی فاني دنیا ژوندون د خپل مقصود قبله وګني او وئی ګرځوی د هغه ګزران به مکدر او تنګ کړ شي ـ اګر که په سترګو له ده څخه ډیر مال او دولت او د عیش او عشرت سامان لیده کیږی مګر کله چه د ده زړه د قناعت او توکل د خلاء له وجې تل د دنیا د حرص او د ترقي په فکر کښي اوسیږی او د تقلیل له اندیښنی څخه تل نا آرامه وی ـ او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئی زر ته رسولو» په چرتونو کښي دوب تللی وی د موت یقین او د دولت د خطراتو اندیښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی ـ د یورپ او امریکاء اکثرو متنعمینو ته وګورئ چه ځینی له هغو په شپه ورځ کښي تش دری ساعته او ځیني خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ایله اوده کیږی. لوی لوی کروړپتیان او ملیونران د دنیوی مصائبو او مخمصو له لاسه چه کله په تنګ شي نو مرګ ته پر خپل ژوندون ترجیح ورکوی ـ او د دی نوعي خپل ځان وژلو او خودکشي مثالونه زیات مونده کیږی ـ نصوص او تجربی په دی باندی شاهدی دی چه په دغه دنیا کښي قلبي سکون او حقیقي اطمینان هیچا ته بی د الله تعالیٰ له یاده نه حاصلیږی ﴿ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾

دیری ښی خوږوبی دی زړونو ته ښه خوښی ښیی
خوند به ئی څوک نه مومی څو ئی چه ونه څښي

ځیني مفسرین د «معیشة ضنکا» معنی داسی کوی هغه ژوندون چه پکښي خیر نشي داخلیدی ګواکی د خیر اخیستلو څخه پخپل ځان کښي تنګ شوی دی ـ ظاهر دی چه داسی یو کافر چه په دنیوی نشو کښي مست وی ـ د هغه ګرد (تول) مال ـ دولت ـ د عیش سامان ـ د عشرت وسائل ـ د تنعم اسباب به د ده په حق کښي د ځان وبال ګرځی. د هغی خوښي او خوشالي پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځی وروسته به ئی تباهي وی؛ هغی ته چیری ښائی چه سری خوښي یا خوشالي ووائی.
ځیني مفسرین له «معیشة ضنکاً» نه د قبر برزخي ژوندون مرادوی ـ یعني پخوا له قیامته پر ده د سختي تنګي دوره راتلونکی ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پری تنګه کړه شي.
د «معیشة ضنکاً» تفسیر ځینو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کړی دی. بلکه (بزار رحمة الله علیه) په جیدو اسنادو سره له (ابو هریرة رضی الله تعالیٰ عنه) نه مرفوعاً روایت کړی دی په هر حال د «معیشة ضنکاً» لاندی دغه ګرد (تول) صورتونه داخلیدی شي (والله اعلم).

﴿ وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ ﴾

او پورته به کړو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئی راولو) په ورځی د قیامت کښي ړوند.

تفسير: يعني په ستركو ئې ړندوي او بيا ئې د محشر په لوري بيائي او په زړه سره به هم ړوند وي چه د هيڅ حجت په طرف به لياره نه مومي ـ دغه د حشر د ابتدائي مرحلې ذكر دى وروسته به ئې ستركې خلاصيږي ـ څو د دوزخ او نورو اخروي اهوالو معاينه وكړى شي.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

وبه وائي (دغه ړوند كافر) اى ربه څما ولې دې پاڅولم (راوستلم) زه ړوند حال دا چه په تحقيق زه وم بينا (په دنيا كښې).

تفسير: يعني هغه كافران چه په دنيا كښې د ظاهري ستركو خاوندان او په آخرت كښې ړومبى ړانده محشور كيږي ـ په تعجب او حيرت سره به سوال كوي (آخر له مونږه څه كناه او قصور صادر شوى دى چه د هغه په بدل څمونږ ستركې راڅخه اخيستى شوى دي؟).

(نو وبه فرمائي پاك الله د عذاب د پرښتي په ژبه د دوى په جواب كښې)

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾

وفرمايل (الله) هم داسي ؤ (لكه چه ته ئې وائې) خو راغلي ؤ تاته آيتونه څمونږ پس هير كړل تا هغه او په مثل (د هغو هيرولو ستا) نن ورځ هير به كړ شې ته هم پريښود به شې ته په عذاب كښې.

تفسير: يعني په دنيا كښې سره له دې چه څمونږ د قدرت دلائل او نښې مو ليدې او اوريدې خو نه مو پرې يقين او نه مو پرې عمل وكړ او داسې مو ځان ترې بيخبره او ناكاره كړ چه كواكې د هيڅ خبره مو نه اوريدلې او نه ليدلې وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسې هم داسې هيرولى شئ لكه چه هلته مو له ځانونو څخه ړانده جوړ كړى ؤ ـ نو اوس دلته د هغه د مناسبې سزا مونډلو او له خپلو ړانده پاڅيدلو او ړانده محشور كيدلو نه ولې حيرت او تعجب كوئ؟

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ۚ

او په مثل د هم دې جزا وركولو (څمونږ دغو كفارو ته) جزا وركوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ايمان ئې رانه وړ په آيتونو د رب خپل؛

تفسیر: یعنی هم داسې هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږي.

وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾

او خامخا عذاب د آخرت ډیر سخت دی او ډیر باقي پاتې کیدونکی دی.

تفسیر: نو څکه ډیر لوی حماقت به وي چه د دې ځای له تکلیفه وویرېږو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو ـ حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی دغه د ړندولو عذاب په حشر کښې دی او په دوزخ کښې لا زیات».

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ يَمْشُوْنَ فِيْ مَسٰكِنِهِمْ ؕ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه ډیر هلاک کړي دي مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځي تیریږي دوی په (تشو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښې

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښې ورکوله کیږي متیقن نه وي نو آیا د تاریخي واقعاتو څخنی هم څه پند او عبرت نه آخلي د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښې څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجې) تباه او برباد شوي دي چه د هغوی قصې او افسانې د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاري دي. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لوېږي او دوی پرې تیریږي چه د هغو له لیدلو څخه ښائي د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شي چه څرنګه هغوی په داسې حال کښې چه پر دغو ځایونو کښې ګرځیدل او لاندې باندې کیدل هلاک او تباه کړل شول.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِي النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَّاَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښې خامخا ډیر دلائل (د عبرت دي) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیرې نه وي هغه وینا چه پخوا ویلې شوې ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخير د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبیدل په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ رحمت پر غضب سابق دی نو ځکه مجرم ته تر ډیر وقت پورې د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئې ماسواء نه هلاکوی بلکه د دې امت په متعلق ئې دا هم فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيْهِمْ﴾ الآیة ـ او له خپلې خاصې مهربانی عمومی مستأصل عذاب ئې له دغه امت څخه لرې کړی دی ـ دغه خبره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوی ده ـ که داسې نه وی او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره یو خاص وقت مقرر نه وی نو په لازمی ډول (طریقه) به دوی په عذاب اخته کیدل ـ ځکه چه د دوی د کفر او شرارت مقتضی هم داسې ده چه ښائی علی الفور هلاک کړل شی ـ صرف پاس مذکوره مصالح مانع دی چه په هغو کښې لږ توقف واقع شوی دی آخر په قیامت کښې به د عظیم عذاب خوند وڅکی ـ او کله چه وقت راشی نو په دنیا کښې به هم د هغه زورور جنګ نمونه وګوری. لکه چه د «بدر» په غزوه کښې دوی له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه یوه وړوکی نمونه ئې ولیده.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ

پس صبر کوه (ای محمده) پر هغو خبرو چه دوی ئې وائی

تفسیر: یعنی عذاب په خپل مقرر وقت کښې خامخا واقع کیدونکی دی ـ دوی د دغه تاخیر او امهال د لیدلو څخه هومره چتی(فضول) او چپوله خبری چه کوی ودی کړی ـ تاسی سم د لاسه دغه ګردی (تولی) خبری په ډیر صبر او استقامت سره واورئ! او په ډیر صبر او سکون د وروستنی نتیجی په انتظار کښې اوسئ ـ د کفر پر دغو کلماتو له حده زیات مضطرب کیدلو ته هیڅ ضرورت نشته. (دغه آیت منسوخ دی په آیت د سیف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوْبِهَا

او تسبیح وایه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پریوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسیر: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. یعنی د احمقانو او شریرانو خبرو ته له سره غوږ مه ږدئ! او مه چرت پری خرابوئ! په ډیر صبر او سکون سره د خپل الله تعالیٰ په عبادت کښې

مشغول او لگیا اوسئ! ځکه چه د الله تعالیٰ مدد له دوو شیانو حاصلیږی چه هغه صبر او صلوٰة دی کما قال الله تعالی ـ ﴿ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ﴾ الآیة ـ

وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ

او په ځینو اوقاتو کښی له ساعتونو د شپی پس تسبیح وایه (لمونځ ادا کړه د مغرب او عشاء)

تفسیر: په دغه کښی مغرب او عشاء بلکه د ځینو تفاسیرو له روایته سره سم د تهجد لمونځ هم داخل دی.

وَاَطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنگو (اطرافو) د ورځی کښی (پر لمانځه ډیره توجه ولره یا په دغو اوقاتو کښی تسبیح سره له حمده وایه)

تفسیر: دغه د (جمعی او د) ظهر لمونځ شو ـ ځکه چه په دغه وقت کښی د ورځی د اول نصف او د آخر نصف سره یو ځای کیږی ـ بلکه په صحاح او قاموس او نورو کښی تصریح شوی ده چه «طرف» «طائفة من الشئ ـ طرف د کوم شی حصی ته وائی» او د خاص حد او د څندی په معنی نه دی په دغه صورت نهار جنس منلی کیږی او د هری ورځی هغه یوه خاصه برخه تری مراد کیدی شی چه هلته ورځ نیمائی کیږی.

لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

ښائی چه ته به راضی شی (له الله په اجر)

تفسیر: یعنی که داسی د عمل طرز ولری نو تل به په دنیا او آخرت کښی خوښ او راضی اوسیږی ـ د دغه ډیر لوی اجر به در رسیږی. او له امت سره به دی مرسته (مدد) وشی په دنیا کښی ـ او مغفرت به وی په آخرت کښی ستا په شفاعت چه د هغه له لیدلو څخه به ته خوښیږی.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا

مِّنۡهُمۡ زَهۡرَةَ الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا ۙ لِنَفۡتِنَهُمۡ فِيۡهِ ؕ وَرِزۡقُ رَبِّكَ خَيۡرٌ وَّاَبۡقٰى ﴿۱۳۱﴾

او مه اوږدوه (نظر د) سترګی خپلی (یعنی مه ئی اړوه) هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه څیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته ښائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښی؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئی درکړی له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوږده ده (له دنیوی نعماؤ څخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترګی خپلی هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو ښائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښی قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو ـ نصرانیانو ـ مشرکانو ـ مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکړی دی د هغو په طرف خپلی سترګی مه غړوئ او له سره مه ورته ګورئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د څو ورځو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غړونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالیٰ تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) مقدر کړی دی ـ مثلاً عظیم الشان قرآن ـ د رسالت منصب ـ عظیمه فتوحات ـ رفع الذکر، د نامه لوړیدل ـ او د آخرت اعلیٰ مراتب د هغوی په مقابل کښی دغه فانی او حقیر سامان څه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو څخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض څخه مضطرب شئ! ـ او نه د دغو سازو سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وګورئ!

وَاۡمُرۡ اَهۡلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصۡطَبِرۡ عَلَيۡهَا ؕ

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه؛

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښی راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئی ونه منی) په وهلو سره پری لمونځ کوئ»
(مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کیږه په کار د رزق کښی څکه چه)

لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

نه غواړو مونږ له تا څخه روزی (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ رزق روزی درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهیزګاری ته ده.

تفسیر: په دنیا کښې مالکان پر خپلو مریو باندی روزی ګټی دغه مالک الملک یواځی بندګی غواړی او خپلو مریو ته په خپله روزی ورکوی (کذا فی الموضح) الغرض څمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عائده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزی رارسیږی ﴿وَمَن يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ «۲۸ جزء د الطلاق (۲-۳) آیة (۱) رکوع» د هم دی لپاره دی
که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کښې څه تعارض واقع شی الله تعالیٰ داسی اجازه نه کوی چه د معاش د کسب په مقابل کښې لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائی چه هرومرو (خامخا) لمونځ اداء کړ شی روزی رسوونکی هم هغه الله دی چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو ـ الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالیٰ نه دی صادر کړی چه د عبودیت د فرائضو په اداء کښې مخل او مزاحم واقع شی. انسان ته ښائی چه تقویٰ او پرهیزګاری اختیار کړی په پای کښې دی وګوری چه الله تعالیٰ په څه ډول (طریقه) له ده سره معاونت او امداد کوی؟

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِّن رَّبِّهٖ

او وائی (کفار) ولی نه راوړی محمد صلی الله علیه وسلم مونږ ته یوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئی غواړو په تصدیق د نبوت خپل)؟

تفسیر: یعنی کومه داسی یوه ښکاره معجزه او نښه ولی نه راښیی چه د هغی په لیدلو سره مونږ ته بیخی د انکار او تردد موقع نشی پاتی که نه د دغومره ور څېنو ویرولو او تخویفاتو څخه څه ګټه (فائده) حاصلیږی؟

اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾

آیا نه دی راغلی دوی ته مصدق دلیل برهان د هغه شی چه په کتابونو پخوانیو کښې ؤ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په پخوانیو کتابونو کښې د آخری زمانې د رسول خبر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیاؤ معجزی کافي دی. دغه رسول الله هم اصولاً د همغو پخوانیو خبرو تصدیق او تقیید کوی. کومه نوی خبره نه وائي ـ یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او ډیر ښه تفسیر څما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمة الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضده او عناده وائي چه کومه معجزه او نښه دی ولې رانه وړه؟ آیا له سلهاؤ نورو معجزو او نښو څخه برسیره او له ګردو (ټولو) څخه لویه معجزه او نښه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسیدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریه ؤ مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی ـ او د هغه اعجاز له لمر څخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰ ـ ۵۱ آیت (۵) رکوع کښې داسې یو آیت لولو ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا
رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ
أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا ۖ
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾ ع

او که چیرې مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه څمونږه ولې ونه لیږه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کښې) ووایه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسې او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کوونکی دی. پس تاسې هم انتظار کوئ پس ژر بوه به شئ تاسې چه څوک دی یاران د لیاری سمې صافې او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسې).

تفسیر: یعنی د داسې عظیم الشان نښان له لیدلو څخه وروسته وائي چه ولې دی کومه معجزه او نښه رانه وړه؟ او فرض ئې کړئ که مونږ نه وی ورښوولی ـ یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی ـ او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کښې د دوزخ په کنده کښې غورځولی نو دوی به شور ماشور ښکلاوه او داسې به ئې ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو شخه پخوا ښائی څمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالیږلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیدلو شخه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیل کښی څومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه شخه سترګی اړوی او له خپله ځانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی ـ د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی ـ نو ځکه داسی فضولی او چتی(بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی ـ نو خیر دی دوی ته ووایه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه څه څرګندیږی ؟ هلته به ګرد (ټول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه ډله پر سمه لیاره روان وه؟ او کومه له لیاری شخه بی لیاری شوی وه؟

تمت سورة طٰهٰ بتوفیقه وعونه ولله الحمد

سورة الانبیاء مكیة ركوعها (۷) آیاتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳)
نزلت بعد ابراهیم

د الانبیاء سورت مكي دى. (۷) ركوع (۱۱۲) آیتونه لري په تلاوت كښې (۲۱) او په نزول كښې (۷۳) سورت دى د ابراهیم علیه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونكى دى

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ مُّعْرِضُوْنَ ۝١

نژدې شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوی حال دا چه دوی په غفلت كښې دي (له دی حساب او جزا خپلې) مخ گرځوونكى دى (له) ایمان راوړلو څخه په دغه سره)

تفسیر: یعني د حساب او كتاب او مجازاتو ساعت رارسیدونكى دی، لیكن دغه مشركین او نور خلق په سخت غفلت او جهالت كښې پراته دي او د قیامت د ځواب وركولو دپاره هیڅ یو تیاری نه نیسي او كله چه دوی ته د الله تعالیٰ آیتونه اوورول كیږي او نصیحت ورته وشي چه د غفلت له خوبه راویښ او راپورته شئ نو په ډیري بی پروایئ او بی‌اعتنایئ سره اوری او هیڅ اهمیت ورته نه وركوی او داسي یو وضعیت اختیاروی چه گواكي دوی له سره له الله تعالیٰ سره مخامخ كیدونكى نه دي او نه څه حساب او كتاب ورسره كیږي. رښتیا ده
(**الناس فی غفلاتهم ورحی المنیة تطحن**: خلق په خپلو غفلتونو كښې دی، او د مرگ ژرنده اوره كوی).

مَا يَأْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوْهُ
وَهُمْ يَلْعَبُوْنَ ۝٢ لَاهِيَةً قُلُوْبُهُمْ

او نه راځي دوی ته هیڅ نصیحت له (طرفه د) رب د دوی نوی (رالیږل شوی) مگر خو اوری دوی هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوی لوبی

(مسخرۍ) پرې کوي په دې حال کښې چه بوخت (مشغول) وي زړونه د دوی،
(په دنيوي چارو او غافل وي له ضروري کارونو څخه)

تفسير: يعنې د قرآن عظيم ډير ارزښتناک (قيمتي) نصيحتونه دوی ته د لوبو او د ننداړو حيثيت لري او همغسې ئې اوري. که دوی په اخلاص سره پکښې فکر او غور او په تعميل کښې ئې هڅه (کوشش) کولې نو د دوی دين او دنيا به دواړه ښه او سم شوي وی ليکن د دې له امله (وجې) چه د دوی زړونه بيخي له دې پلوه غافل او له يوه مخه په لوبو او ننداړو او تماشو کښې لګيا او بوخت (دوب) دي نو ځکه داسې غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لري.

وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿۳﴾

او ښه پټوي راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئې کړی دی (په ځانونو خپلو په شرک سره او وائي کفار) نه دی دا (محمد) مګر خو يو انسان په شان ستاسې آيا پس راځئ تاسې هغه جادو ته (د عقيدې له مخې چه له ده سره دی) حال دا چه تاسې ګورئ (چه دا جادو دی)

تفسير: کله چه دوی له ډير نصيحت اوريدلو څخه تنګ شول نو څو بې انصافان سره راټول شول او يوه پټه جرګه ئې سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئې په داسې خبرو خوله بيرته کړه چه دغه رسول خو زمونږ په شان يو انسان دی نه پرښته ده او نه له مونږ ځنې د کوم زيات ظاهري امتياز خاوند دی البته دی په جادو باندې پوهيږي، دغه کلام چه دی ئې لولي او مونږ ته ئې اوروي، هرومرو (خامخا) د سحر او کوډو کلام دی نو بيا په تاسې باندې څه تکه (تندر) لويدلې ده چه په خپلو سترګو ئې ګورئ او بيا د هغه جادو په لومو (دام) کښې ځان نښلوئ لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدې کيږئ، ښائي چه عظيم‌الشأن قرآن ته به ئې د دې له امله (وجې) سحر ويلي وي چه په هغه کښې قوي او حيرانوونکی تاثير دی او پټه جرګه ئې ځکه کوله چه د هغو تدبيرونو دپاره چه په مستقبل کښې ئې کول تمهيد شي او ظاهره ده چه پوه او هوښيار دښمن خپلې د دښمنۍ چارې پخوا له وخته نه ښکاره کوي او نه ئې مشهوروي او تش په پټه او مخفي ډول (طريقه) تبليغات جاري ساتي.

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۴﴾

وويل (رسول دوی ته) رب مې عالم دی په وينا (د هر هغه چا چه وي) په

آسمان کښې او په ځمکه کښې او هم دی ښه اوریدونکی (د تولو اقوالو) ښه عالم دی (په تولو احوالو).

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل که تاسی هر څومره پټې او مخفي مشوری وکړئ پاک الله له هغو تولو ښځه عالم او خبر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پټو خبرو او احوالو هم ښه خبر او علیم دی ستاسی په دغو مخفي او پټو خبرو او جرګو به څرنګه علم ونه لری؟ او ستاسی دغه پلمې (تدبیرونه) او حیلې (مکرونه) له هغه څخه څرنګه پټې پاتې کیدی شي؟.

بَلْ قَالُوٓا۟ أَضْغَٰثُ أَحْلَٰمٍۭ بَلِ ٱفْتَرَىٰهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِـَٔايَةٍ كَمَآ أُرْسِلَ ٱلْأَوَّلُونَ ۝

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) ګډوډ خوبونه دی بلکه له خپل ځانه ئې جوړ کړی دی بلکه دی شاعر دی پس باید راوړی مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبیاء په هغو سره).

تفسیر: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د ډیر ضد او عناد له کبله (وحی) داسی بدحواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رأیه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به ئې ورته جادو (کوډی) وئیل کله به ئې ګډوډ پریشانه خوب باله کله به ئې داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته ئې وړاندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به ئې ویل بلکه داسی وینا به ئې هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم ډیر ښه او عمده شاعر هم دی او د شعراؤ په شان د لوړو (وچتو) تخیلاتو له لاری ډیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته ئې وړاندی کوی که په واقع کښې داسی نه وی نو دی دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښئی. دغه ویناګانی هم محض د عناد او تش د ربړولو (تکلیف ورکولو) له امله (وحی) وی ځکه چه اول خو د مکی معظمې دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاؤ له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ډیری داسی ښکاره معجزی او نښې هم لیدلی وی چه د پخوانیو انبیاؤ له معجزو او نښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له تولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او نښه هم دغه د عظیم‌الشأن قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کښې ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چټی (بیکاره) خوب او نه شعر دی نو هر کله چه به ئې هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به ئې پریښوده او بله خبره به ئې ورته جوړوله
﴿ أُنظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا۟ لَكَ ٱلْأَمْثَٰلَ فَضَلُّوا۟ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَا ۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُوْنَ ﴿٦﴾

(وویل الله) نه ؤ راوړی ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیڅ (اهل د) کلی چه هلاک کړی دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوړی (بلکه نه ئی راوړی).

تفسیر: یعنی پخوانیو قومونو ته فرمایشی معجزی او نښی ورښوولی شوی وی مګر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کړی شو، که د مکی د دی مشرکانو دغه غوښتنی هم پوره کړی شی ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکی نه دی. هرومرو (خامخا) به د الله تعالیٰ د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کړی شی، حال دا چه د هغوی بیخی تباهی او خرابی مقصود نه ده بلکه د الله تعالیٰ حکمتونه فی‌الجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواړی.

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِىْٓ اِلَيْهِمْ
فَسْـَٔلُوْٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٧﴾

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مګر خو سړی (نه پرښتی) چه وحی به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یئ تاسی چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿ هَلْ هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ﴾ یعنی کوم انبیاء چه پخوا راغلی وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزی د ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پرښتی نه وی که له داسی مشهوری او مستفیضی خبری څخه هم تاسی د خپل جهالت له سببه بی خبره یئ نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پری خبردار کړئ چه هغه تری ښه خبر دی (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسی له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوی او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادی خبری تاسی ولی د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتئ چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه به پخوا زمانو کښی رالیږل شوی وو انسانان وو که ملائک؟.

وَمَا جَعَلْنٰهُمْ جَسَدًا لَّا يَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوْا خٰلِدِيْنَ ﴿٨﴾

او نه وو گرځولي مونږ (دغه پخواني رسولان) داسي جسدونه چه نه ئي خوړ
طعام (خواړه) او نه وو دوی تل پاتي کيدونکي (په دنيا کښي بلکه طعام به
ئي خوړ او مړه کيدل به هم)

تفسير: يعني انساني خصائص په هغو کښي موجود وو او د هغوی بدن د پرښتو په شان نه ؤ چه هيڅ کله خواړه ونشي خوړلي او نه هغوی د الوهيت مرتبه لرله چه له سره مرگ او فناء پرې رانشي او تل تر تله ژوندي پاتي شي.

ثُمَّ صَدَقْنٰهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنٰهُمْ وَمَنْ نَّشَآءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِيْنَ ۝٩

بيا رښتيا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړ
مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقين
دي) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تيريدونکي د رسولانو مکذبين).

تفسير: يعني د هغوی امتياز له نورو بندگانو څخه دا ؤ چه د الله تعالیٰ له لوری د مخلوق د هدايت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوي وو، الله تعالیٰ په دوی وحي نازلوله او سره له بې سرو ساماني به ئي د مخالفينو په مقابل کښي دوی سره د نصرت او حمايت وعدې کولې لکه چه پاک الله خپلې دغه وعدې ټولې رښتيا او ښکاره کړې او دغه انبياء ئي د خپلو ملگرو سره محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئي مخالفت او دغرې وهلې تباه او غارت کړل شول، بيشکه چه محمد صلی الله عليه وسلم هم بشر دی. ليکن د بشر له هغو انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمايت د ټولې دنيا په مقابل کښي کاوه شي، د دوی مخالفينو ته لازم دي چه د خپل انجام فکر او انديښنه وکړي او د پخوانيو قامونو له مثالونو څخه دې پند او عبرت واخلي، داسي ونه شي چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنيا کښي دوی سره حساب او کتاب شروع شي.

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ كِتٰبًا فِيْهِ ذِكْرُكُمْ ۚ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ۝١٠

خامخا په تحقيق نازل کړی دی مونږ تاسي ته يو کتاب چه په هغه کښي
ذکر (پند) ستاسي دی، آيا پس تاسي عقل نه لرئ (چه ايمان پرې راوړئ.)

تفسير: يعني د پاک قرآن په وسيله تاسي ته هر قسم پند او نصيحت درکړی شوی دی او د ټولو

ښو او بدو پای (آخر) او انجام درښودل شوی دی که لږ عقل او سد (هوش) هم ولرئ نو زیار (محنت) او کوښښ به کوئ چه د الله تعالیٰ له عذابه ځان وساتئ او د پاک قرآن قدر او عظمت په ښه شان سره وپیژنئ چه په حقیقت کښی ستاسی د لوئی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی ځکه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کښی ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت دربښلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنئ او خبرو ته ئی غوږ نه کیږدئ نو په دنیا کښی به خوار او ذلیل شئ! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شی. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیاؤ سره دښمنی او په خپلو ځانونو ئی ظلم او تیری کړی ؤ.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِن قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿١١﴾

او ډیر توتی توتی کړی دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کړل مونږ وروسته له هغو ښخه قومونه نور (د دوی په ځای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو ښخه به د الله تعالیٰ ځمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شی، دوی چه ورک شی د دوی په ځای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾

پس هر کله چه حس به کړ (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناڅاپه دوی به له دغه عذابه تښتیدل (په ډیره بیړه (تلوار) نو پرښتو به په تمسخر سره ورته ویل) مه تښتئ او بیرته لاړ شئ هغه ځای ته چه ښه ژوند درکړی شوی ؤ تاسی ته په هغه کښی او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالیٰ له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه ځایه وتښتي او په تیښته سره ځان ته نجات حاصل کړي په دغه وخت کښې په تکویني دول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیرې تښتئ؟ ودریږئ او په همغه لوری بیرته لاړ شئ چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او ډیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړي وو ښائی چه هلته څوک له تاسی څخه پوښتنه وکړي. صاحبه! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالیٰ تاسی ته درکړي وو د هغو شکر مو تر کوم ځای پورې ادا کړی ؤ؟ یا دا چه تاسی خو داسی لوی سړی وئ چه په هر ځای کښې به ستاسی عزت او احترام کیده اوس هم هلته لاړ شئ هیڅ د تیښتې ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کښې له تاسی سره خبرې اترې او مشورې وکړي شي دغه ټولې خبرې د تحکم په توګه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَىٰهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَٰهُمْ حَصِيدًا خَٰمِدِينَ ﴿١٥﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پورې چه وبه ګرځول مونږ دوی ریبل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترګو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درګرده (په شریکه) به ئی داسی چغې وهلې چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یو! لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورځی؟

دا د توبې د قبول وخت نه ؤ د دی وخت اعتراف او ندامت ګرد (ټول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شین کښت (فصل) یو دم وریبلی شي او درمند شي یا په اور کښې د سوځیدلو لرګیو د ایرې د ډیرې په شان پاتې کیږی (العیاذ بالله تعالیٰ)

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَآءَ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿١٦﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه ځمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کښې دی په داسی حال کښې چه لوبې کوونکي وو مونږ (او هیڅ یوه ګټه (فائده) د دوی په پیدائښت باندې مرتبه نه وی)

تفسیر: یعنی چه پکښی کوم معتدبه حکمت او صحیح غرض نه وی نو ځکه عقلمن ته ښائی چه د عالم د خلقت په غرض او غایه وپوهیږی او دنیا تش د لوبی او تماشا ځای ونه ګڼی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهیږی چه دنیا د آخرت دپاره پیدا کړی شوی ده او د هر نیک او بد عمل جزا او سزا رسیدل او د ذری ذری حساب کیدل یو حقه او ضروری خبره ده.

لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّآ ۖ اِنْ كُنَّا فٰعِلِيْنَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهٗ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۚ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُوْنَ ﴿١٨﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونیسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نیولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کوونکی د دی کار. بلکه ویشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بیا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کیږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څه څخه چه ثابتوئ تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسیر: یعنی که بالفرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لایق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لوبی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نیولو او خوشی کولو ته به له سره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. لیکن حقیقت دا دی چه دنیا محض لوبی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی میدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کیږی، حق یرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهیږئ کله چه د حق او صداقت ګولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولویږی هلته به څرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم یو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟.

تنبیه: د ﴿ لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ لَهْوًا ﴾ الآیة ـ تقریر په څو څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سیاق او لحاق په اعتبار ډیره قریبه او صافه وه هماغه مو اختیار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلین» د قیودو فوایدو ته هم لطیفه اشاره کړی شوی ده. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ

او خاص ده لره دی هر هغه څوک چه په آسمانونو کښې دی او په ځمکه کښې دی (د پيدائښت، ملکيت او بندګی له مخی)،

تفسير: بيا که دی د تباه کولو اراده وکړی نو څوک به نجات ورکړی شي؟ او چيری به د پټيدلو او پناه ځای وموندلی شي.

وَمَنْ عِنْدَهٗ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَلَا يَسْتَحْسِرُوْنَ ﴿۱۹﴾
يُسَبِّحُوْنَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُوْنَ ﴿۲۰﴾

او هغه (پرښتي) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشي) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کيږی (له عبادته ئی يوه شيبه (لحظه) هم) تسبيح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کښې نه سست (او ضعيف) کيږی.

تفسير: يعنی پرښتی سره له دی چه د الله تعالیٰ د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالیٰ بندګی او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر ګڼی او د عبوديت د وظايفو په ادا کښې لګيا اوسيږی او له سره پکښې نه ستړی کيږی او نه تری په تنګ کيږی بلکه هم دغه ذکر او تسبيح د دوی روحانی غذا ده څرنګه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کښې هم مشغوليږو د پرښتو د تسبيح او ذکر کيفيت هم دغسی وګڼئ! پرښته پر هر کار چه ماموره شي او په هر يوه خدمت کښې چه بوخته او لګيا وی يوه شيبه (لحظه) هم د الله تعالیٰ له ذکره نه غافليږی کله چه د معصومو او مقربو پرښتو حال دا دی نو خطاکار انسان ته لازم دی چه په خورا (ډير) زياتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

اَمِ اتَّخَذُوْٓا اٰلِهَةً مِّنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُوْنَ ﴿۲۱﴾

آيا نيولی دی دوی نور معبودان له ځمکی څخه (يا په ځمکه کښې) چه دوی به هم ژوندی کوی مړی (بلکه نشي ژوندی کولی).

تفسير: يعنی آسمانی پرښتی خو له سره د الله تعالیٰ له بندګی څخه نه زړه تنګی او نه ستومانه

کیږي بلکه تل د ده په یاد او بندګی کښې مشغولي وي بیا آیا په ځمکه کښې څه داسي موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کښې معبود ګرځولي شي؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کښې هلاک کړي آیا دوی ئې بیرته ژوندي کولي شي؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولي شي؟ له سره ئې نشي کولي.

لَوۡ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَاۚ

که چیرې وي په دغه آسمان او ځمکه کښې نور معبودان (حاکمان) بې له الله څخه نو خامخا وران شوي به وو دواړه (عادتاً د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آلهه او د تعدد پر ابطال نهایت پوخ او واضح دلیل دی چه عظیم‌الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندې کړی دی. ښه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکښې اختیاراو شي چه پخپل ذات او صفاتو کښې له هر حیثه او هر جهته کامل وي چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروري ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وي او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وي او نه د بل چا په مقابل کښې ناتوان وي، او نه بل د ده په کارونو کښې څه ګوتي وهلی شي او نه څه ځند (ایسارتیا) کیدلی شي نو اوس که تاسي فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کښې دوه خدایان وي نو که دغه دواړه په یو شان سره وي په دغه وخت کښې به تاسي ووینئ چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلي اتفاق سره کیږي او یا کله کله پکښې اختلاف هم پیښیږي؟ د اتفاق په صورت کښې دوه احتماله متصور دي. یا خو یوازي یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په ګډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازي یوه د ګرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتي کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وجی) مکلف یو چه بې د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هرومرو (خامخا) به د بل په مقابل کښې یا مغلوب شي او له خپلې ارادې او تجویز څخه به لاس واخلي نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوي او متوازي طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تعمیل او اجرا کړي، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کشولو کښې له سره هیڅ شي موجود نشي او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کښې دغسې زور آزموینه وشي نو په دغه زور آزموینه کښې به ګرد (تول) موجوده شیان سره ګډوډ او له منځه لاړ شي. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکي کښې دوه خدایان وي نو د اسمان او ځمکي دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه ګډوډ او وران شوی وی که نه نو دا خبري لازمیده چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتې شوي وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۲۲﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شیانو (چه دوی ئې منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازې مالک او څښتن (خاوند) خدای تعالیٰ دی، د ده په ملک او باچائی کښې له سره ګډون ځای نه لری، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کښې نشی ځائیدلی چه د هغو واکداری هم یوازې مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنګه په یوه سلطنت کښې شریک کیدی شی.

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُوْنَ ﴿۲۳﴾

نه پوښتیدلی کیږی (الله) له هغو (شیانو) چه کوی ئې (ځکه چه الوهیت یوازې د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلی کیږی (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او ټول کارونه ئې صواب او له حکمته ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشی کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکړ؟ مګر پاک الله حق لری او ده لره ښائی چه هر هغه څوک چه اراده ئې وشی مواخذه ئې کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ؕ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ ۚ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بې له دغه الله (یا راښکته له الله) څخه نور معبودان، ووایه (ای محمده! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کښې)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلی دلیل قایم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کیږی یعنی بې له الله تعالیٰ څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلی یا نقلی دلیل لرئ هغه

راوړاندی کړئ! ښکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او گمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او ړندو تقلیدونو څخه بل هیڅ شی نه ؤ، د شرکت په دعوی کښې ئې نه کوم عقلی او نه کوم نقلی دلیل وړاندی کړی شو. کذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب لیکلی دی «پخوا ئې د هغو معبودانو په حق کښې ویلی وو چه که تاسی هغوی له الله تعالیٰ سره برابر گڼئ (نو که دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابیږی، اوس د هغو یادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی نائبان د ماتحتو حکامو په شان مقرروئ نو آیا دغه ماذونان د خپلو لویو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، ځکه چه بی له سند او فرمان څخه هیڅوک نیابت نشی کولی، که کوم سند وی راوړاندی ئې کړئ.

هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَّعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِيْ ۗ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۲۴﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بیان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی په حقه خبره (چه توحید او قرآن دی) پس دوی مخ گرځوونکی دی (له توحید یا ستا له رسالت څخه)

تفسیر: یعنی زما د امت او د پخوانیو موحدینو تولو هم دا یوه خبره ده چه له الله تعالیٰ څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلی دلیل پخوا له دی نه بیان شو که تاسی د دغی عقیدی له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقیدی څخه پرته (علاوه) کوم بل دلیل لرئ نو هغه راوړاندی کړئ، زما دعویٰ دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کریم او د پخوانیو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجیل، او نور) سره تول د توحید په دی دعوی کښې سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زیاتو تحریفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کښې د توحید اعلان او د شرک تردید په صاف او ښکاره دول (طریقه) سره مومئ. مگر دغه جاهلان په دغو خبرو څه پوهیږی که پوهیدلی نو د حقی خبری د اوریدلو په مقابل کښې به ئې دغسی د انکار او اعراض وضعیت نه غوره کاوه.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدُوْنِ ﴿۲۵﴾

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا څخه هیڅ رسول مګر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مګر زه یم (یوازی) نو بندګی کوئ تاسی زما.

تفسیر: یعنی تولو انبیاؤ او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نبی علیه السلام په هیڅ یو وخت کښی یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی تل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاؤ علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ط

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمٰن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو ځینو قبیلو ملائکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی وښودل چه د الله تعالیٰ له لوړ (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیدی تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هغی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیر علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُوْنَهٗ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٧﴾

بلکه (دوی) بندګان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی ړومبی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایئ، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندګان دی او د دوی له انتهائی اعزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی ګواکی د عبودیت او بندګی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او څرګنده (ښکاره) نښه ده.

يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په تولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندګان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته ګوری او څارنه (حفاظت) ئی کوی چه په هیڅ یو حالت کښی د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کری!.

وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مګر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کښی په دنیا او عقبیٰ کښی استغفار د خدای د پرښتو وظیفه ده

وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنګه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زامن او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَن يَقُلۡ مِنۡهُمۡ إِنِّيٓ إِلَٰهٞ مِّن دُونِهِۦ فَذَٰلِكَ نَجۡزِيهِ جَهَنَّمَۚ
كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾

او هر څوک چه ووائی له دغو (ملائکو څخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له الله څخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونږ ده ته دوزخ، هم داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته (چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولئ که هغوی (معاذ الله) په خپله په فرض محال د داسی خبری ادعاء وکړی نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زمونږ له لامحدود اقتدار او جبروت څخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا څنګه الله کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ط

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل کړل مونږ دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره ننوتل دی، په ابتدا کښی ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سر ګدود، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا (جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جداوالی څخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا (جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان څخه باران وریده او نه له ځمکی څخه څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د ګټو او ښیګڼو (فائدو) دپاره د دغو دواړو خولی پرانستلی له پاسه د وریځو د اوبو ورخونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه (سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالی، لښتی، چینی وبهیدلی او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوټی، ونی، میوی دانی، او څرځایونه، معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تګ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ط

او پیدا کړی دی مونږ له اوبو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اوبو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اوبه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مګر هغه مخلوق له دی نه مستثنیٰ دی چه د هغو په نسبت دا ثابته شی چه د هغو په تخلیق کښی اوبه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الکل) په اعتبار صادقه ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او ټینګو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالیٰ په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کړی دی مونږ په ځمکه باندی درانه محکم غرونه ولاړ (یا ټک وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (النحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

او ګرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارتی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیږی)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی ټک او راټک وکړی شی، که غرونه دیر هسک (اوچت) او ستغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکړی نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنګه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالیٰ د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَّحْفُوْظًا ۚ

او گرځولی دی مونږ آسمان چت ساتل شوی (له پریوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلیږی او د شیاطینو له استراق‌السمع څخه محفوظ دی او سقف ئی ځکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چت په شان معلومیږی.

وَهُمْ عَنْ اٰيٰتِهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿۳۲﴾

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرځوونکی دی

تفسیر: چه څرنگه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چت دومره موده بی ستنو او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی ئی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمۍ او ستوری او نور داسی ډیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو ئی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) ئی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رڼرا دپاره) او سپوږمی (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نښو لږ څه توضیح ده.

كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ﴿۳۳﴾

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرځی (لکه لامبوزن په اوبو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمی بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرځی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

گرځی. (والله تعالیٰ اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾
كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ

او نه دی گرځولی مونږ هیڅ یوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کیدل (په دنیا کښی) آیا پس که ته مړ شی پس دوی به تل پاتی کیدونکی وی (په دنیا کښی بلکه داسی نه ده) هر یو نفس څکونکی د مرگ دی (یعنی مری)،

تفسیر: یعنی هم هغسی چه د پورتنیو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالیٰ په امر ایجاد شوی دی د تولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکړی څخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بیرته اخلی. مرینه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس او واک (اختیار) کښی نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسیږی او ختمیږی.
حضرت شاه صاحب لیکی چه کفارو به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبرو د اوریدلو په مقابل کښی ویل دا تول شورماشور محض د دغه سړی تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنیا څخه رخصت شو بیا به هیڅ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض ؤ چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ ﴾ یعنی له انبیاؤ او مرسلینو څخه کوم یو سړی داسی شته چه له سره مرگ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله علیه وسلم د موت له تصوره مو خپل زړونه تشول او یخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴾ کښی ورکړل شوی دی. یعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی ځای دی؟ آیا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کیږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی یا وروسته مرئ نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وفات خوښیدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو تول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خوند ونه څکی.
د قدرت د دلائلو د بیانولو څخه وروسته په دی آیت کښی د کلام مخه گواکی د توحید او د نبوت د مسئلی طرف ته وگرځوله شوه.

وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ

او ازمایو مونږ تاسی (په دنیا کښې) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازموینه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کښې په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنګسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی ازمائی څو ستاسی کره او کوټه، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترګو ورمعلوم کړی او ښه څرګنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او څومره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

او خاص مونږ ته به راوستلی شئ تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.،

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا
الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُم بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

او کله چه ووینی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مګر مسخره کړی شوی، (او وائی پخپلو منځونو کښې) آیا دا همغه څوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمٰن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخری کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی «﴿ أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ ﴾ آیا دا هم هغه سړی دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟» دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمٰن له مقدس اسم څخه بد وړی! او د پاک الله تعالیٰ له رښتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کښې د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلی دلی؟.

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ؕ سَاُورِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿۳۷﴾

پیدا کړی شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به وښیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بیعقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د ځینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیاؤ سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو ډیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شئ او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کړئ! چه مونږ د هغه وړ (لائق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان ډیر عجلت خوښوونکی دی، ګواکی د ده په خاوره او طبیعت کښی بیړه او تلوار خلط او ګډ دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر ځند (ایسارتیا) وکړی. ژر به زه خپل د قهر او انتقام نښی تاسی ته دروښیم.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۳۸﴾

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یئ تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تول کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری تولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحاضروئ (الله تعالیٰ وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا حِيْنَ لَا يَكُفُّوْنَ عَنْ وُّجُوْهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُوْرِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۳۹﴾ بَلْ تَاْتِيْهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۴۰﴾

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شاګانو خپلو (ځکه چه اور به

ترې چاپېر وي) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شي (د عذاب په منع کولو کښې نو نه به کافران کېدل) بلکه رابه شي دوی ته (دغه قیامت) ناڅاپه (بې له مقدمې) پس حیران به کړي (هغه) دوی پس طاقت نه لري دوی د لرې کولو د قیامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شي (د توبې او عذر)

تفسیر: یعني که دوی ته حقیقت څرګند (ښکاره) شي او د هغه هیبت ناک ساعت په کیفیت او نوعیت په ښه دول (طریقه) سره ځان خبر او پوه کړي نو بیا به له سره داسې غوښتنې ونه کړي. دغه تول بیځایه اعتراضونه د بیفکرۍ او ناپوهۍ له امله (وجې) د دوی په ذهنونو کښې پیدا شوي، کله چه له هغه ویروونکي وخت سره مخامخ شي او د دوی له چار چاپېره د دوزخ اور داسې احاطه وکړي چه له هیڅ لوري به د هغه دفع نشي کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شي، نه به مهلت ورکاوه شي او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغې ورځې د کامل شان او کیفیت اندازه او اتکل کولی شي نو د دغه هولناک حالت په ناڅاپي لیدلو سره به د دوی حواس خراب شي بیا به دا ورمعلومه شي، کوم شی پوري چه مونږ خندل او باور مو پرې نه کاوه هغه یو ثابت حقیقت ؤ.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٤١﴾

او خامخا په تحقیق مسخرې شوې دي په رسولانو پخوا له تا پس بېرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخرې ئې کولې له پخوانیو امتونو نه (جزا) د هغه شي چه وو دوی چه په هغه سره به ئې مسخرې کولې

تفسیر: یعني په هر هغه شي ئې چه مسخرې کولې د هم هغه په سزا کښې سره اخته شول او د هغې خندا او ملندو مورد بېرته په خپله هم دوی وګرځېدل.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَٰنِ ۗ

ووایه (اې محمده دوی ته) څوک ساتي تاسې د شپې او د ورځې له عذاب د رحمٰن څخه (که ئې درپېښ کړي؟ هیڅوک نشته)،

تفسیر: یعني د رحمٰن له قهر او غصې څخه ستاسې ساتونکی بل څوک دی، یوازې د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی څخه ډیره ویره په کار ده «**نعوذ بالله من غضب الحليم**»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۴۲﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن څخه) مخ گرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمٰن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده بیخی غافل کړی دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری گرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِّنْ دُوْنِنَا ؕ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِّنَّا يُصْحَبُوْنَ ﴿۴۳﴾

آیا شته دوی دپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب څخه) غیر له مونږ نه (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب څخه) ساتل کیږی (یا ملگرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کښی به دوی د الله تعالیٰ له عذاب څخه وژغوری (بچ کړی)؟ نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی گوډ یا مات کړی یا یو شی تری واخلی نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکړی یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کښی وخوځوی یا د خپلی ساتنی دپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملگرتیا حاصله کړی.
(نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَ اٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ؕ

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سره) تر هغه پورې چه اوږده شوه په دوی باندې (موده د) عمر،

تفسیر: یعني د رحمٰن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارګي داسې شی نه دی چه خلق پرې ونشي پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له ډېرو پیړیو را په دې خوا د بې‌فکرۍ ژوند تیر کړی دی او د الله تعالیٰ د عذاب صدمه ئې هیڅ نه ده لیدلې نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښې مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالیٰ له احکامو او د انبیاؤ له پند څخه ئې مخونه ګرځولي دي.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

آیا پس نه ویني (کفار) چه بیشکه مونږ راتګ او (قصد) کوو ځمکې (د کفارو) ته په داسې حال چه کموو هغه له څنډو (غاړو) د دغې (ځمکې نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دي (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښې مغلوب دي).

تفسیر: یعني اسلام په عربو کښې مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزورې کیږي او ورو ورو ځمکه په کفارو تنګیږي، د دوی حکومتونه او ریاستونه په پرله پسې ماتیږي او له منځه په ورکیږي نو آیا د داسې ښکاره نښو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه ګوري، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لري چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندې به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترګې لري، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلي او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اټکل (قیاس) او اندازه ولګوي. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاو خوا کلي د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښې تباه او وران شوی دي او په پای (آخر) کښې د الله تعالیٰ حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښې دوی څرنګه د خپل برې او غلبې توقع او هیله (امید) کولی شي ﴿ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾ جزء ۲٦ د الاحقاف (٤) رکوع ۲۷ آیت.

تنبیه: په هم دې مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښې تیر شوی دی، د هغه تفسیر دې زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښې وکتلی شي.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروم تاسې په وحی

سره او نه اوري كوڼ دعاء (بلنه) كله چه وويرولي شي (نو تاسي هم د كانه په شان حقه خبره نه اورئ).

تفسير: يعني زموږ كار د الله تعالىٰ له وحي سره سم نصيحت اورول او له خاتمي او انجام څخه خبرول دي كه په زړه كانه دغه غږ نه اوري نو زموږ قصور نه دی، دوی به د خپل كوڼوالي نتيجه او بده اغيزه (اثر) په خپله وګالي (برداشت كړي).

وَلَئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾

او كه ورسيږي دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائي (كفار) هرومرو (خامخا) اى هلاكه زموږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بيشكه چه موږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په كفر سره).

تفسير: يعني دا خلق چه كانه شوی دی كله چه لږ څه تكان (تكليف) وركړ شي او د الله تعالىٰ عذاب لږ څه د دوی غوږونو ته ورسيږي يا د الله تعالىٰ د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولګيږي نو سم د لاسه به د دوی سترګي او غوږونه تول سره خلاص شي او هلته به د بد حواسئ او وارخطائي په حالت كښي داسي چغي ووهي چه بيشكه موږ لوی مجرمان يو او د داسي بدی ورځي د كمبختي وړ (لائق) او مستحق يو.

وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ

او كيږدو تلي د انصاف دپاره د (اهل د) ورځي د قيامت پس ظلم به ونه كړ شي په هيڅ نفس د هيڅ شي (هيڅ)، او كه وی (دغه عمل) په قدر د يوی داني سپيلني، اوري نو رابه وړو دغه (دانه)،

تفسير: يعني د اوري د داني په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په ميزان كښي تلل كيږي او هغه به هيڅ ضائع نشي نه به په چا ظلم او تيری كيږي او د ذري ذري حساب به كيږي.

تنبیه: موازین د میزان جمع ده. ښائی چه هلته به ډیری تلی وی یا ممکن دی چه یوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالیٰ اعلم. د اعمالو د وزن او د میزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کښی خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ﴿۴۷﴾

او بس یو مونږ حساب کوونکی (یا ساتونکی د بندګانو د اعمالو)

تفسیر: یعنی زمونږ حساب به داسی وروستی او فیصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو تولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستیال (مددګار) ته ضرورت لرو.
وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخویف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق ویروی پخوانیو انبیاؤ هم خلق ویرول.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَّذِكْرًا لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۴۸﴾

او هرومرو (خامخا) په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ او هارون ته فرقان (د حق او باطل بیلوونکی کتاب) او رڼا (رڼرا) (چه حق پری له باطل څخه پیژندل کیږی) او نصیحت دپاره د پرهیزګارانو

تفسیر: یعنی تورات شریف د حق او باطل، هدایت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فیصله کوونکی او د جهل او غفلت د تیارو رڼا (رڼرا) کوونکی او له الله تعالیٰ څخه د ویریدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُوْنَ ﴿۴۹﴾

(متقیان) هغه کسان (دی) چه ویریږی له رب خپل په غیب سره او دوی (تل) له قیامت څخه ویریدونکی دی

تفسیر: د قیامت خطره هم ځکه دوی په خپلو زړونو کښی لری چه د دوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ ویره ده او تل په دغه اندیښنه او سودا کښی وی چه هلته به څه راپیښیږی؟ نه چه العیاذ بالله د الله تعالیٰ د قهر او عذاب وړ (لائق) وګرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصیحت

ښخه ګټه (فائده) اخیستلی شي.

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُّبٰرَكٌ اَنْزَلْنٰهُ ۚ اَفَاَنْتُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿۵۰﴾

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کړی (لیږلی دی) مونږ هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یئ.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکښی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت) ، زیاته ګټه (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه ښرګند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روښان کتاب ښخه تاسی منکریږئ چه له سره پکښی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ اٰتَیْنَاۤ اِبْرٰهِیْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ

نو خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کښی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسیٰ یا پخوا له محمد ښخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام ښخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکړی ؤ بلکه له ځلمیتوب ښخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کښی مو هغه په داسی سمه لار برابر کړی ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاؤ له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِیْنَ ﴿۵۱﴾

او وو مونږ په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو ښخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونږ پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونږ هغه رشد او هدایت ورکړ چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

اِذْ قَالَ لِاَبِیْهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِیْلُ

الَّتِيْٓ اَنْتُمْ لَهَا عٰكِفُوْنَ ﴿۵۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلیانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یئ په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لږ څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیږو (ګټو) توږلی بتانو ته څنګه معبودان وایئ؟ او هغوی څرنګه ستاسی معبودان کیدی شی؟.

قَالُوْا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عٰبِدِيْنَ ﴿۵۳﴾

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوری شهادت زمونږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن ډیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زمونږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۵۴﴾

وویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یئ تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په ګمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیږی هو! دغه خبره ثابتیږی چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان ګمراهان او ناپوهان ناخبره یئ! او د هغو په دغه ړوند تقلید او بی ځایه متابعت تباه او بربادیږئ؟

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللّٰعِبِيْنَ ﴿۵۵﴾

نو وویل (بابلیانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لوبو کوونکو څخه.

تفسير: د تول قوم له عقيدى څخه مخالف د حضرت ابراهيم عليه السلام د داسى سختى خبرى په اوريدلو سره د دوى په زړونو كښى سخت خفگان او اضطراب پيدا شو او ورته ئى وويل چه آيا په رښتيا سره ستا عقيده هم داسى ده؟ يا توكى او مسخرى كوى؟

قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الَّذِى فَطَرَهُنَّ ۖ وَأَنَا عَلٰى ذٰلِكُم مِّنَ الشّٰهِدِينَ ﴿٥٦﴾

وويل (ابراهيم داسى نه ده چه زه توكى كوم يا دا بتان رب ستاسى دى) بلكه رب ستاسى رب د آسمانونو او (رب) د ځمكى دى هغه (الله) چه پيدا كړى ئى دى دا (آسمانونه او ځمكى او مافيهما) او زه په دغو (چه ومى ويل له توحيد نه) له شاهدانو څخه يم.

تفسير: يعنى زما عقيده هم دا ده او په پوره يقين او بصيرت سره پرى شاهدى وركوم چه زما او ستاسى رب هم هغه يو خداى تعالىٰ دى چه آسمانونه او ځمكى ئى پيدا كړى دى او د هغوى او نورو تولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه كوى او بل هيڅ شى د ده په الوهيت كښى له سره نشى شريكيدى

وَتَاللّٰهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنٰمَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

او قسم دى په الله خامخا څه تدبير او علاج به وكړم هرومرو (خامخا) (چه مات كړم) بتان ستاسى پس له هغه چه وگرځئ تاسى شا كوونكى (بتانو ته مخ په ميله).

تفسير: دغه خبره ئى لږه ورو وويله چه څينو ئى واوريده او ديرو له سره وانه وريده هغو چه دغه خبره واوريده ورته ئى دومره اهميت ور نه كړ او داسى ئى وگڼله چه د يوه ځلمى له لاسه به څه وشى او دى به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر وروړسولى شى؟.

فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

پس وئی گرځول دا بتان توټې توټې مګر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کړ او تبر ئی په اوږه ورته کېښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: څه مهال (وخت) چه دا خلق تول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، تول بتان ئی سره مات ګوډ کړل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جثی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په ګومان لوی ؤ او په هغه تبر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کېښود څو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وګوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.
(کفارو له میلی نه د بیرته راګرځیدلو او د خپلو بتانو د کندوکپر کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٩﴾

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترګۍ او د بی‌ادبۍ حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غټ شریر دی. دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ ﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوْا سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗۤ اِبْرٰهِيْمُ ﴿٦٠﴾

وویل (ځینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه ځلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ ﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو ځلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

وویل (نمرود او مشرانو ئی) چه راولیئ هغه (ابراهیم) په مخکښی د سترګو د خلقو (چه وئی وینی) ښائی چه دوی ووینی (هغه او په کولو د دی کار پری شاهدی ورکړی).

تفسیر: یعنی هغه راولیئ! او د دغه عمومی مجمع په مخکښی تری اقرار واخلیئ څو په دغه خبره تول خلق خبر او دغه معامله تولو ته څرګنده (ښکاره) شی او د ده وینا هر څوک واوری او پری شاهدان شی چه د هغی په مقابل کښی د قوم له طرفه داسی یوه سزا ورته مقرره شی چه دی ئی وړ (لائق) او مستحق وی، دا خو د هغوی غرض ؤ او د حضرت ابراهیم علیه السلام مقصد به هم ښائی هم دا شی ؤ چه هم داسی په یوه لویه مجمع کښی ماته موقع راکړی شی څو زه په هغه کښی مشرکان پړ او ملامت کړم او د خلقو په وړاندی د حق او حقانیت د غلبی اظهار وکړی شم. (نو کله چه ابراهیم علیه السلام ئی راوست دغه لاندنی پوښتنی ئی تری وکړی)

قَالُوا أَأَنتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِن كَانُوا يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾

وویل (بابلیانو) آیا تا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ ای ابراهیمه!؟. وویل (ابراهیم) بلکه کړی دی دا کار مشر د دوی چه دا دی نو پوښتنه وکړئ تاسی له دوی که وی دوی چه خبری کوی (چه چا توتی توتی کړی ییئ؟)

تفسیر: یعنی هیڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دی خبری پوښتنی وکړئ بلکه داسی فرض کړئ چه دا لوی غټ بت چه روغ رمټ جوړ ولاړ دی او د ماتولو آله هم ورسره شته دا کار به هم ده کړی وی او دا دی د بحث او تحقیق په وخت کښی د الزام او پړوالی په ډول (طریقه) زه دغسی دعوی کوم چه دغه لوی بت دا تول کوچنی (واړه) بتان سره ګوډ او مات کړی دی، وواییئ اوس له تاسی سره څه دلیل شته چه داسی به نه وی شوی آیا په دنیا کښی داسی وقایع نه پیښیږی چه لوی مار نور واړه ماران او لوی کب نور واړه کبان ښوی تیروی او لوی باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وړی نو څکه زما او ستاسی په منځ کښی د فیصلی ښه لاره هم دا ده چه تاسی په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وکړئ چه دغه ماجری څرنګه ورپیښه شوی ده که

چیری دوی خبری کولی شي نو په داسي مهمه معامله کښې به پخپلو خبرو زما د دروغو او رښتیاؤ فیصله وکړی.

تنبیه: زمونږ له دی تقریر څخه څرګنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هذا» وینا د اخبار په دول (طریقه) له واقعي مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شي بلکه د دوی د تحمیق او تجهیل دپاره د یو فرضي احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په دول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کښې هم داسي واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هو! ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کښې پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مګر زمونږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نژدی ښکاری (والله تعالیٰ اعلم).

فَرَجَعُوٓا إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوٓا إِنَّكُمْ أَنتُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل (ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یئ ظالمان

تفسیر: یعني وپوهیدل چه د بیکاره تیږو (ګټو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشي پرانستلي پریښوده او تری لاړئ او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتني هیڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کذا قال ابن کثیر رحمة الله علیه.

ثُمَّ نُكِسُوا۟ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعني شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلي دپاره ئې ملاوی وتړلی)

تفسیر: یعني له ډیره شرمه ئې خپلي سترګی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئې له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئې ابراهیم علیه السلام ته داسي وویل

لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئې ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغږیږی

(نو څرنګه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهی عمداً د داسی یوی ناممکنی خبری مطالبه ولی کوی آیا تیږی (ګټی) هم خبری کولی شی؟!.

قَالَ اَفَتَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَّلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسی عبادت کوئ بی له الله څخه د هغه شی چه نه نفع رسوی تاسی ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسی ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسی ته او هغه ته چه عبادت ئی کوئ بی له الله نو آیا نه لرئ تاسی دومره عقل هم (چه د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیږئ)

تفسیر: یعنی تاسی ته ښائی چه له ډیره شرمه ومرئ، هغه بت چه یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کښی مو په کار راځی او نه مو مدد کولی شی او د یوی ذری په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کښی شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکړی ده آیا په دومره غټه خبره هم نشئ پوهیدی.
(کله چه نمرودیان له مجادلی څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسی شول)

قَالُوْا حَرِّقُوْهُ وَانْصُرُوْٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فٰعِلِيْنَ ﴿٦٨﴾

وویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسی دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسی د معبودانو خپلو که چیری یئ تاسی کوونکی (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو بری کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چه مونږ له خپلو معبودانو سره چه نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسی ونشو کړی نو ګواکی هیڅ کار مو نه دی کړی. لکه چه د دغی مشوری سره سم داسی غوته شوه چه ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کښی وسوځاوه شی، ګواکی څرنګه چه

ابراهیم علیه السلام د بتانو په ماتولو د دوی زړونه سوځولی وو دوی هم د هغه په بدل کښی د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه ګرد (تول) ظالمان سره تول شول او په ډیر اهتمام او بی رحمی سره ئی حضرت ابراهیم علیه السلام په ډیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښی وغورځاوه.
(کله چه دوی ابراهیم په اور کښی وغورځاوه د الله تعالیٰ له لوری داسی حکم وشو)

قُلۡنَا يَٰنَارُ كُونِي بَرۡدٗا وَسَلَٰمًا عَلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ ﴿٦٩﴾

وویل مونږ ای اوره! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهیم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تکوینی حکم وشو چه په ابراهیم علیه السلام یخ شه! مګر دومره یخ هم مه شه! چه له ډیری یخنی څه تکلیف ورته ورسیږی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه ځان ښه په راحت شی.
تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهیم علیه السلام باندی د ده معجزه وه. د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالیٰ د خپل عام عادت پر خلاف، عادی سبب له مسببه او مسبب له سبب څخه بیل کړی. دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مګر مسبب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقله مقاله کښی د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښی چاپ شوی دی. فلیراجع.

وَأَرَادُواْ بِهِۦ كَيۡدٗا فَجَعَلۡنَٰهُمُ ٱلۡأَخۡسَرِينَ ﴿٧٠﴾

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهیم کید (مکر د سوځولو) نو وګرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښی کامیاب نشول.)

تفسیر: یعنی دوی د ابراهیم علیه السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی، ذلت او زیان کښی پریوتل، د حق صداقت په ښکاره صورت څرګند (ښکاره) شو، او د الله تعالیٰ کلمه لوړه (اوچته) او علیا وګرځیده. **قال (فی البحر المحیط) قد اکثرالناس فی حکایة ماجری لابراهیم علیه السلام والذی صح هو ماذکره الله تعالیٰ من انه علیه السلام القی فی النار فجعلها الله علیه برداً وسلاما.**

وَنَجَّيۡنَٰهُ وَلُوطًا إِلَى ٱلۡأَرۡضِ ٱلَّتِي بَٰرَكۡنَا فِيهَا لِلۡعَٰلَمِينَ ﴿٧١﴾

او نجات مو ورکړ دغه (ابراهیم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه ځئ له عراقه) ځمکي هغی ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغی کښی دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم مو سره د حضرت لوط علیهما السلام صحیح او سالم روغ رمت د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډیر ظاهری او باطنی برکات د ودیعت په ډول (طریقه) ایښودل شوی دی.

وَوَهَبۡنَا لَهٗۤ إِسۡحٰقَ ؕ وَيَعۡقُوبَ نَافِلَةً ؕ

او وموبښل دغه (ابراهیم) ته (زوی) اسحٰق او (لمسی) یعقوب زیات (سر بیره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طریقه))

تفسیر: یعنی په زوړوالی کښی ئی هلک غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کړ یعنی یعقوب علیه السلام.

وَكُلًّا جَعَلۡنَا صٰلِحِينَ ﴿٧٢﴾

او دغه تول ګرځولی دی مونږ نیکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسیر: یعنی ابراهیم، لوط، اسحٰق، یعقوب علیهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نیکو بندګانو ځنی دی ځکه چه ګرد (تول) د الله تعالیٰ انبیاء دی او له انبیاؤ څخه پورته بل څوک نیک او ښه کیدی نشی.

وَجَعَلۡنٰهُمۡ أَئِمَّةً يَهۡدُونَ بِأَمۡرِنَا

او ګرځولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لیاره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسیر: یعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکمیل به ئی هم کاوه.

وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡهِمۡ فِعۡلَ الۡخَيۡرٰتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ

او وحی کړی وه مونږ دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قائمولو (سم اداء کولو) د لمانځه او د ورکولو د زکوٰة

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لیږلی وه چه په هغی کښی د دغو امورو تاکید هم ؤ څو نه یوازی دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو ښو اعمالو په کولو باندی وګماری (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا لَنَا عٰبِدِيْنَ ﴿٧٣﴾

او وو دوی (ټول) خاص مونږ ته عبادت کوونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندګی او عبادت کښی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به ئی سترګی نه اړولی، هم دغه د انبیاؤ شان دی چه د دوی په هر کار کښی د الله تعالیٰ د بندګی اشتراک هرومرو (خامخا) وی. دغه د دوی عملی کمال شو نو تاسی ای عربو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یئ او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً ئی تابعان شئ!

وَلُوْطًا اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا

او لوط ته ورکړی ؤ مونږ ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر ئی په آتینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاؤ له شان سره لایق وی.

وَنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ تَّعْمَلُ الْخَبٰٓئِثَ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فٰسِقِيْنَ ﴿٧٤﴾

او نجات ورکړی ؤ مونږ دغه (لوط) ته له (خلقو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به ئی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی ځخه مراد «سدوم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی ځای خلق په خلاف الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا ځو ځایه تیره شوی ده.

وَأَدْخَلْنَٰهُ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾

او داخل کړی ؤ مونږ دی په رحمت خپل کښی، بیشکه دی له نیکانو ځخه دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندی مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملګرو سره د خپلی مهربانی او رحمت په ځادر کښی پټ کړ ځو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل سره ځرګند (ښکاره) شی.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِن قَبْلُ فَٱسْتَجَبْنَا لَهُۥ فَنَجَّيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥ مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَٰهُ مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاؤ) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما السلام ځخه. پس قبول کړ مونږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونږ ده ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ) او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زمونږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد (ناکاره) نو غرق کړل مونږ دوی تول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده کښی ئی ډیری سختی او ربړونه (تکلیفونه) وګالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هیڅ اثر او نتیجه ئی ځرګنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنګ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿ أَنِّى مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ دَيَّارًا ﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲٦) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالیٰ دغه

دعاء قبوله کړه او کفار ئې په طوفان غرق کړل او نوح علیه السلام ئې د خپلو ملګرو سره د طوفان له هیبت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل دول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ إِذْ يَحْكُمٰنِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنٰهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَّعِلْمًا ۫

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) داؤد او سلیمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپې ګډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښې رمه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتویٰ، فیصله) سلیمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالیٰ نبی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالیٰ نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالیٰ پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام لا په هلکتوب کښې داسې فوق العاده پخې خبری او ښایسته ویناوی کولې چه تول اوریدونکی به ورته حیران پاتې کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسې یوه دعوی وړاندې شوه چه د یوه سړی په کښت (فصل) کښې د نورو خلقو میږی (ګډی) د شپې ګډې شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئې تر پښو لاندې او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښې غور وکړ وریښکاره شوه چه د دغو میږو (ګډو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسې فیصله ئې صادره کړه چه «دغه میږی (ګډی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سلیمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میږی (ګډی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وخوری او د میږو (ګډو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل پرومبی حالت ته ورسیږی نو په دغه وخت کښې دی میږی (ګډی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئې ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وګرځید، ګواکې د فقهې د اصولو په اصطلاح کښې ئې د سلیمان علیه السلام

استحسان د خپل قیاس په مقابل کښې قبول کړ. دغه فیصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالیٰ ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلې قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغې نتیجې ته ورسید چه د الله تعالیٰ په نزد اصلح او اصوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغې واقعې څخه ښکاره شوه سره له دې چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسیږی خو بیا هم د خلق الله ډیرو وړو وړو معاملو ته هم داسې توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَّسَخَّرۡنَا مَعَ دَاوٗدَ الۡجِبَالَ يُسَبِّحۡنَ وَالطَّيۡرَ‌ؕ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئې ویلې او (هم داسې تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئې ورسره ویلې)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د ډیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه‌ناک (اثرناک) غږ چه ده به خپل طبیعی جوش سره زبور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کښې مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَكُنَّا فٰعِلِيۡنَ‏ ﴿۷۹﴾

او وو مونږ کوونکی (د داسې کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تیږی (ګټې) او مرغان به څرنګه تهلیل او تسبیح وائی. دغه ټول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زمونږ د لامحدود قدرت له مخې آیا دغه خبری څه مشکلې او مستبعدی ګڼلې کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!.

وَعَلَّمۡنٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوۡسٍ لَّـكُمۡ لِتُحۡصِنَكُمۡ مِّنۡۢ بَاۡسِكُمۡ‌ۚ

او ښوولې ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسې ته دپاره د دې چه وساتی تاسې (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنګ (د دښمنانو) ستاسې

تفسیر: الله تعالیٰ د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کښې اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

ګرځولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتی سپکی مضبوطی او ښکلی زغری به ئی جوړولی چه د جنګ په وخت کښی به تری کار اخیست کیده.

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

پس آیا یئ تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ).

تفسیر: یعنی ستاسی د ګټی دپاره مونږ د داؤد علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا

او (تابع کړی ؤ مونږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی ؤ مونږ په هغی کښی،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کړی وه ﴿ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي ﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ هوا او پیریان د ده تابع کړی وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کړی ؤ چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په دیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتی پکښی پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳٦) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښی راغلی دی ﴿ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (۵) ګریو (ګینټو) کښی رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوائی جهازونو په زمانه کښی هم دیر منحرفین له دی دول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عٰلِمِينَ ﴿٨١﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيٰطِينِ مَنْ يَّغُوصُونَ لَهٗ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ ۚ

او (تابع کړی وو مونږ ده ته) ځینی له شیطانانو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور ډیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیاطینو څخه مراد سرکش پیریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کښی غوپی ووهی او مرغلری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاږی، او په دغو پیریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لګنونه (خانګونه) او لوی لوی دیګونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری وړل او باړول او لاندی باندی به ئی سره کول او له ډیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیږی هغه حیرانوونکی کارونه چه الله تعالیٰ په دی زمانه کښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کښی د مخفی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیاطین په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کښی تینګ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی وربانلدی د بیګار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم به څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کښی په سختو ځنځیرونو کښی بند وساتی ﴿ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَاَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۸۳﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَّاٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ
وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا

او (یاده کړه ای محمده ! قصه د) ایوب کله چه ندا غږ ئی وکړ رب خپل ته چه بیشکه زه رسیدلی دی ماته ضرر (رنځ او سختی په بدن کښی) او ته ډیر مهربان ئی له تولو مهربانانو څخه. پس قبوله کړه مونږ دعاء د ده پس لری کړ مونږ هغه چه ؤ په ده باندی له (بدنی او مالی) ضرره او ورکړ مونږ دغه (ایوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوی له هغوی سره په رحمت سره له نزده زمونږ

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام ته الله تعالیٰ په دنیا کښی له هر حیثه آرامی او هوسائی (راحت) ورکړی وه ځمکه، کښت، (فصل) مال مالداری، مریان، وینځی، صالح اولاد او ښه په زړه پوری ښځه ئی ورکړی وه حضرت ایوب علیه السلام د الله تعالیٰ لوی شکر کوونکی بنده وو. لیکن الله تعالیٰ دی په ابتلاء او ازموینه کښی واچاوه کښتونه (فصلونه) ئی وسوځیدل، رمی او ګلی ئی تباه شوی، اولاد ئی تر چت لاندی مړه شول، تول دوستان آشنایان او خپلوان تری بیل شول، د ده په وجود سختی دانی وختلی او چینجی ئی وکړل له دغومره مالونو، شتو، نوکرانو، خپلو او خپلوانو څخه یواځی د ده یوه ښځه ورسره ملګری پاتی وه بالاخره دغه خواره هم ستړی ستومانه او زړه تنګی شوه مګر حضرت ایوب علیه السلام همغسی چه په نعمت کښی د پاک الله شکر کوونکی بنده ؤ په زحمت او ابتلاء کښی هم صابر پاتی شو کله چه د ده تکلیف او اذیت او د دښمنانو شماتت له حده تیر شو بلکه دوستانو هم په داسی ویناؤ باندی شروع وکړه چه یقیناً ایوب علیه السلام د کومی داسی سختی ګناه مرتکب شوی دی چه د هغی له اثره په داسی سخته بلا اخته دی نو دلته حضرت ایوب علیه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَاَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار کښی دا سوال وکړ. سم د لاسه د رحمت سیند په جوش او چپو شروع وکړه الله تعالیٰ ده ته د مړو اولادونو پر ځای یو په دوه اولادونه ورکړل او د ځمکی څخه ئی چینه راویستله حضرت ایوب علیه السلام له هغی څخه اوبه وڅښلی او هم ئی وړباندی ولمبل سم د لاسه روغ رمټ شو او تول تکلیفونه ئی لری شول لکه چه په حدیث کښی راغلی دی د سرو زرو ملخان ئی وړباندی وورول، لنده دا چه له هر حیثه ورته د ارامتیا اسباب برابر شول.

ځینی مفسرین داسی لیکی چه هغه مړه اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کړل او په مثل د هغو نمسی
نی چه مړه شوی وو بیرته ورته ژوندی کړل.

وَذِكْرَىٰ لِلْعَٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کوونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر تولو بندگی کوونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښئی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکړی یقین دی چه الله تعالیٰ به پری د عنایت نظر وکړی او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکړی چه البته دغه بنده د الله تعالیٰ په دربار کښی مبغوض دی

وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) اسمٰعیل او ادریس او ذوالکفل، دغه تول دی له صبر کوونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بندهگان می یاد کړئ د اسمٰعیل او ادریس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذاالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی ؤ لکه چه د انبیاؤ په ډله کښی د هغه له یادولو څخه څرگندیږی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سړی ؤ. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی ؤ او د هغه له امله (وجی) څو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو) .

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سړی قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر ؤ او وروسته تائب شو الله تعالیٰ په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د ځینو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالیٰ اعلم).

وَاَدۡخَلۡنٰهُمۡ فِىۡ رَحۡمَتِنَا‌ ؕ اِنَّهُمۡ مِّنَ الصّٰلِحِيۡنَ ﴿۸۶﴾
وَ ذَا النُّوۡنِ اِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنۡ لَّنۡ نَّـقۡدِرَ عَلَيۡهِ
فَنَادٰى فِى الظُّلُمٰتِ اَنۡ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنۡتَ سُبۡحٰنَكَ ‌ۖ
اِنِّىۡ كُنۡتُ مِنَ الظّٰلِمِيۡنَ ۚ ﴿۸۷﴾

او داخل کړی وو مونږ دوی په رحمت خپل کښې (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چې دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کړه ای محمده! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لاړ حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس ګومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونږ قادر په نیولو د ده (یا ګومان ئی وکړ چه له سره به تنګی نه راولو په ده.) پس غږ ئی وکړ په تیارو کښې (داسی) چه نشته بل برحق معبود مګر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کوونکو څخه (په خپلو تللو کښې بی له اذن څخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذاالنون ـ ماهی والا» وویل چه لنده قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینویٰ» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو څخه دی مبعوث کړی ؤ چه د هغه ځای خلق له بت پرستیٔ څخه منع کړی او د حق په طرف بلنه ورکړی مګر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غوږ کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښې ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو څخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه دری ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو څخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی‌اثره نه پاتی کیږی او هرومرو (خامخا) پر مونږ آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورڅرګند شوی وی نو ځکه دوی ګرد (تول) سره وویریدل. لوی واړه سره له حیواناتو له خپلو کورونو څخه ووتل او په یوه ځنګل کښې ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) څخه بیلی کړی شوی او ګرد (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واړه تول داسی په ژړا او انګولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا، زاری او دعاګانو څخه ډکه شوه، او د دغه ښار ګردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لټون کښې شول که چیری مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالیٰ هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کړ.
لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښی ئی ویلی دی
﴿ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴾
له یوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلی قریبی څخه ووت او له
یوی دلی سره په یوی بیړی کښی سور شو کله چه دغه بیړی د سیند منځ ته ورسیده د دوبیدلو نښی پکښی څرگندی شوی، بیړی چلوونکی د بیړی د سپکولو په چرت (خیال) کښی شو او داسی ئی غوښتل چه کوم یو سړی دی په سیند کښی وغورځاوه شی یا له خپلو مفروضاتو سره سم ئی داسی گومان وکړ چه په دغی بیړی کښی داسی کوم مرئی سور دی چه له خپل بادار (مالک) څخه تښتیدلی دی نو ځکه د داسی سړی د معلومولو له پاره ئی چه په سیند کښی وغورځول شی پچه (قرعه) واچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه دری ځلی دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه) راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو ماهی راغی او هغه ئی ښوی (روغ) تیر کړ، الله تعالیٰ ماهی ته حکم وکړ چه یونس پخپله گیده کښی وساته چه د هغه یوه ویښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا گیده د ده دپاره بندیخانه گرځولی ده، دی پکښی محفوظ وساته، په دغه وخت کښی یونس علیه السلام د الله تعالیٰ په دربار کښی داسی دعاء وکړه ﴿ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾
او په خپله خطا ئی اعتراف وکړ چه بیشکه ما تلوار وکړه، او ستا د حکم راتگ ته
می انتظار ونه کړ او په خپل سر می خپل امت او د هغوی ښار پری ښود، که څه هم د یونس علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مگر د انبیاؤ تربیت او تهذیب له عامو خلقو څخه ممتاز وی په داسی یوه معامله کښی چه د وحی د نزول امید وی بی له انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه ؤ (فنادی فی الظلمات ـ پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په گیده او د شپی په تیارو کښی، داسی چه ﴿ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾ چه
نشته بل برحق معبود مگر هم دا ته ئی، پاکی ده یوازی تاته له عیبونو بیشکه زه وم له ظلم کوونکو څخه په تگ خپل کښی) یعنی زما خطا راوښه بیشکه چه له ما ځینی غلطی صادره شوی ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پری راغله، څو ئی توبه وویسته او نجات ئی وموند او هغه ماهی د الله تعالیٰ په اراده د سیند غاړی ته خپله خوله د باندی وویسته او دی ئی روغ رمټ له خپلی گیدی څخه د باندی وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿ فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ ﴾ پس گومان ئی وکړ، الخ)
یعنی داسی خیال ئی وکړ چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا داسی له مونږ څخه وتښتید لکه چه څوک داسی گومان وکړی چه اوس به می هیڅوک ونه نیولی شی او نه به می بیرته راوستی شی گواکی چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښې داسې خیال کړی وی، داسې خیال خو د یوه ادنیٰ مؤمن په زړه کښې هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسې ؤ چه له هغه څخه داسې یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښوئیدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښې لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرګندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښوئیږی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۙ وَنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْغَمِّ ۭ وَكَذٰلِكَ نُــنْجِي الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسې (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکوو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ وبولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکوو. په احادیثو کښې د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښې تل دغه دعا ډیره مجربه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗ رَبِّ لَا تَذَرْنِيْ فَرْدًا وَّاَنْتَ خَيْرُ الْوٰرِثِيْنَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسې چه) ای ربه زما مه پریږده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (ګردو (تولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسې اولاد راکړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښې مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسې وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (١) رکوع) کښې مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ ۡ وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا يُسٰرِعُوْنَ
فِي الْخَيْرٰتِ وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا ۭ وَكَانُوْا لَنَا خٰشِعِيْنَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو بانښه دغه (زکریا) ته یحیٰی او صالحه مو کړه ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینی (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لائق) او قابله وګرځوله. ځینی متصوفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وجی) یاد کړی هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرګندیږی له انبیاؤ څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِيٓ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلْنَٰهَا وَٱبْنَهَآ ءَايَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩١﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) هغی (جینئ مریمی) چه پاک ئی ساتلی ؤ اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکړ مونږ په (ګریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو ګرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسیٰ) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کړو د حضرت عیسیٰ علیٰ نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی تول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسير: يعني الله تعالیٰ يو دی او ستاسی د دين اصول هم يو دی، ګرد (ټول) انبياء عليهم السلام هم د دين په اصولو کښې داسی سره يو دی چه هر هغه تعليم چه يو ئی ورکوی هغه بل هم د هغه تصديق او تائيد کوی کوم اختلافات چه په فروعو کښې د زمانی او مکان د اختلاف له کبله (وجی) منځ ته راځی هغه عين مصلحت او حکمت دی، مذموم اختلاف هغه دی چه په اصولو کښې وی. نو ځکه لازمه ده چه ټول سره په ګډه د خدای جل جلاله بندګی وکړو او په کومو اصولو کښې چه ټول انبياء سره متفق دی هغه ټول په يو طاقت ټينګ ونيسو.

وَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ

او ټوټی ټوټی کړ (دغو پخوانيو امتونو) کار (د دين) خپل په منځونو خپلو کښې،

تفسير: مونږ خو د اصولو په اعتبار ټولو ته يو دين ورکړی ؤ خو خلقو پکښې په خپله اختلاف پيدا کړ او هغه دين ئی سره ټوټی ټوټی کړ او په خپلو کښې ئی سره نفاق او شقاق پيدا کړ.

كُلٌّ إِلَيْنَا رَٰجِعُونَ ﴿۹۳﴾

ټولی فرقی مونږ ته راتلونکی دی (نو جزا به ورکړو دوی ته)

تفسير: يعني کله چه زمونږ حضور ته راشی نو ټول اختلافونه به هلته سره فيصله شی. هر يوه ته به د هغه د عملونو جزاء ورکړی شی چه تفصيل به ئی په راتلونکی آيت کښې راشی.

فَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۦ وَإِنَّا لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿۹۴﴾

پس هر څوک چه عمل وکړی له نيکو (کارونو) څخه حال دا چه دی مؤمن وی نو نشته بی قدری ضياع د کوشش د ده (او زيار (محنت) ئی نه ضايع کيږی) او بيشکه مونږ دغه (کوشش د ده) لره ليکونکی يو.

تفسير: يعني د هيڅ محنت او زيار (كوشش) نه ضايع كيږي، د نيكۍ خوږه ميوه به مؤمنانو ته ورسيږي، هيڅ يوه نيكي به هم نه ضايع كيږي. هر وړوكي او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه كښې ليكو چه د قيامت په ورځ كښې به پرانستلی شي.

وَحَرٰمٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٩٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا
فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَّنْسِلُوْنَ ﴿٩٦﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه كلي چه هلاک كړی دی مونږ دوی لره (دا كار) چه بيشكه دوی به نه راځي بيرته (مونږ ته د جزاء يا چه راشي بيرته دنيا ته د توبې او معذرت دپاره). تر هغه پورې كله چه پرانستلی شي يأجوج او مأجوج (او ديوال ئې له مخه لرې شي) او دوی به له هرې لوړې (وچتې) څخه ګړندي راكوزيږي،

تفسير: لومړی د نجات موندونكو مؤمنانو ذكر ؤ بالمقابل په دې آيت كښې د هلاک كيدونكو كفارو ذكر دی يعني هغه كفار چه د هغو دپاره تالا كيدل او هلاک او تباهي مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل كفر او عصيان څخه لاس نه اخلي او نه توبه وباسي او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع كوی او نه كله هغوی بيرته دنيا ته په دې مقصود راوستل كيدی شي چه دلته د خپلو تيرو تقصيراتو تلافي وكړي نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع كولی شي د هغوی دپاره خو يوازې يو وخت باقي دی كله چه هغوی دوهم ځلي ژوندي او د پاک الله په طرف رجوع كوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصيراتو معترف كيږي او د ندامت او پښيمانۍ اظهار كوی مګر په هغه وخت كښې به پښيماني هيڅ په كار ورنشي، دغه د قيامت وخت دی چه د هغه له نژدې مباديو څخه يو د «يأجوج مأجوج» خروج دی چه د عيسیٰ عليه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنين» سد ماتوی او د يأجوج مأجوج لښكر به لوی هجوم او يرغل (حمله) راوړي دغه خلق به د خپل كثرت او ازدحام له كبله (وجې) په تولو لوړو (وچتو) او ژورو (خكته) داسې خواره شي چه څوک هرې خوا ته سترګې اړوی نو دوی به وينې، د دوی دغه بې مثله سيلاب او هجوم به په داسې شدت ګړندي راروان وي چه هيڅ يو انساني قدرت به د دوی مخه نشي نيولی او داسې به ښكاري چه د هرې يوې غونډې او هر يوه غره نه د دوی لښكرې راښوئيږي او رارغړي، د «الكهف» د سورت په آخر كښې مونږ د دې قوم په باب څه ليكلي دي هلته دې وكتلی شي.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناڅاپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترګی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونږ راحاضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونږ په غفلت کښی له دغی ورځی (له حقی وعدی په دنیا کښی) بلکه وو مونږ ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترګی د هیبت او ویری له شدته ردی بدی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منګولی مروړی او وائی به افسوس چه مونږ له داسی لوئی ورځی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونږ په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.
﴿ بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴾ بلکه وو مونږ ظالمان په خپل ځان په کفر سره) یعنی دی ته مونږ څنګه بی خبری ویلی شو ځکه چه انبیاؤ علیهم السلام خو په صافو ښکاره ؤ الفاظو سره مونږ ته له دغی ورځی او له دغی لوئی پیښی څخه خبر راکړی ؤ لیکن مونږ په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوږ کینښود او په خپلو شرارتونو او ګناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانان) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یئ، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته ننوتونکی یئ

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی تول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خاشاک شئ! ﴿ وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾ د البقره (۳) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کیږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿ لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا ﴾ او د دوی حسرت به دیر او حماقت به ئی لا واضح او څرګند (ښکاره) شی له

چا څخه چه دوی د خیر هیله (امید) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زمونږ حفاظت به څنګه وکړی

تنبیه: له ﴿ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ ﴾ څخه مراد دلته یوازی اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی لیکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قید به معتبر وی. یعنی که په دغو فرضی معبودانو کښی د اور د دخول څخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره یو ځای د دوزخ خس او خاشاک کیږی، مثلاً شیاطین، اصنام باقی حضرت مسیح، حضرت عزیر او ملائکة الله علیهم السلام چه دوی هم د ډیرو خلقو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبولیت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کښی شامل کړی شی. له دی کبله (وجی) ئی تصریحاً وویل ﴿ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غیر ذوالعقولو کښی دی).

لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا ۖ وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

که چیری وی دغه (بتان شیطانان په رښتیا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کښی او دا ټول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کښی تل پراته وی

تفسیر: یعنی دغه ټول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کښی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کښی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کښی نه اوری هیڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسیر: یعنی د هول او هیبت له شدت او د عذاب له سخت تکلیف او د خپلو چغو او کریکو له شورماشور څخه به هیڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه څخه روایت دی چه یو داسی وخت به راشی چه هر یو دوزخی به د اوسپنی په یوه صندوق کښی بند کړی شی او له پاسه به پری میخونه تک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کښی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کښی دغه هیڅ نه اوریدل د دغه دوزخی حال وی د دی آیت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آیا عزیر او مسیح او ملائک چه ځینی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کښی لویږی؟ نو دغه مبارک آیت نازل شو.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾

بیشکه هغه کسان چه ړومبی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ څخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو ځل به د صراط له پل څخه تیریږی، بیا به تل له دوزخ څخه لری اوسیږی او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد څخه بیخی خلاص وی.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۖ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ څخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوږو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو څخه به دوی خوند اخلی.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا يَوْمُكُمُ
الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرښتی (استقبالاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وو تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه تول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالیٰ به تول جنتیان له غم او خفگان څخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو څخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرښتی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هغی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَآءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فٰعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

(یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ چه راونغاړو آسمان لکه نغښتل د سند، طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کړی ؤ مونږ اول پیدایښت بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده او یاده کړه هغه ورځ چه راونغاړو، مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغښتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پرښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کړی وه مونږ د اول پیدا کولو د دی عالم له عدم محض څخه چه ډیر آسان ؤ اعاده به ئی کړو بیا او دا مړی به تول ژوندی کړو، دا وعده کړی ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده مو کړی ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی ونغاړل شی لکه چه د اسنادو او وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغښتلی کیږی ﴿وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ بِيَمِينِهٖ﴾ په ځینو روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی **(كما صرح ابن كثير فلا يعتبر بتخريج ابى داود والنسائى فى سننهما)**.

﴿كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ﴾ لکه چه ابتداء کړی ؤ مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو.. الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کړی وه هم هغسی ئی دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هرومرو (خامخا) علی الیقین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنۢ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصّٰلِحُونَ ﴿١٠٥﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندګان زما چه نیکان دی (او په میراث به ئی وړی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندگانو سره الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د هغوی په برخه کښې د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د ځمکی وارثان ګرځول کیږی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښې ئې ویلی دی ﴿ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُوْرِثُهَا مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴾ او د المؤمن په ٦ رکوع کښې راغلی دی ﴿ اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُوْمُ الْاَشْهَادُ ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښې ویلی دی ﴿ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ ﴾ الآیة -

دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالیٰ د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه ؤ کتابونو کښې ورکړی ده (په لوح محفوظ) او (ام الکتاب) کښې ئې هم دغه وعده درج کړی ده او د انبیاؤ علیهم السلام په ژبو ئې پرله پسی مکرراً د هغه اعلان کړی دی د داؤد علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷ او (۲۹) کښې راغلی دی چه (صادقان به د ځمکی وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندګان تر یوی اوږدی مودی پوری د ځمکی وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښې آسمانی سلطنت جاری او قایم کړ، هر چیری ئې د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غږ ئې په توله دنیا کښې پورته کړ او د نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشګوئی) د دوی په لاسونو پوره شول **«ان الله تعالیٰ زوی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها»** او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښې به خامخا پوره کیدونکی وی.

اِنَّ فِىْ هٰذَا لَبَلٰغًا لِّقَوْمٍ عٰبِدِيْنَ ﴿۱۰۶﴾

بیشکه په دی (تیر بیان کښې) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کوونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو څخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کوونکی خپل مطلب ته رسیږی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هدایتونو مشتمل دی د عبادت کوونکو دپاره پوره ګټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښې خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښې دپاره د هغه قوم چه عمل کوونکی دی په دی سره .

وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰۷﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته (ای محمده!) مگر رحمت دپاره د (ټولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د ټول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه گټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رڼرا) او تودوخی فیض هر طرف ته رسیږی خو که کوم سړی پخپل ځان د رڼا (رڼرا) ټول ورونه، کړکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هیڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعٰلمین) د فیض حلقه خو دومره ارته او لویه ده چه که کوم بیبرخی د دی رحمت نه گټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو دول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه وررسیږی لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق گټه (فائده) اخلی او هم الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ ویستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتی. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاؤ هغه هم د ټول عالم دپاره سراسر رحمت ؤ ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل ؤ او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی ؤ او دیرو هغو ړندو ته چه د خپلو سترگو له علاج څخه تښتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رڼرا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی **(والذی نفسی بیده لاقتلنهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی یظهر الله دینه)** «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعٰلمین» کیدلو مطلب خورا (دیر) ښه څرگندیدی شی.

قُلۡ إِنَّمَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

ووایه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یئ تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شئ!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منئ او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یئ! که تیار یئ فبها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه مې خلاصه کړه تاسي پخپله خپل انجام او خاتمې ته فکر وکړئ!.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ ۗ وَإِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ ﴿۱۰۹﴾

پس که وګرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووایه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسي (په هغه شي چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسي سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسي حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسي ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسي څخه بیزار یم، تاسي له مانه بیل او زه له تاسي څخه بیل یم، ستاسي عمل له تاسي سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وګوری. حضرت شاه صاحب لیکی دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسي دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسي باندی زور نه دی اچول شوی ځینو مفسرینو د دی آیت داسي ترجمه کړی ده پس ووایه دوی ته چه خبر مې کړئ په دی په داسي حال کښي چه برابر یو سره زه او تاسي په دی پوهه کښي چه مې نه دی پټ کړی هیڅ شي له تاسي نه یا غبږ مې درباندی وکړ د جنګ چه ورته تیار شئ!
﴿ وَإِنْ اَدْرِيْٓ ﴾ الآیة ـ نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسي سره ئی وعده کیږی) یعنی ستاسي له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هرومرو (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شي! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

إِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۱۱۰﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پټوئ ئی تاسي (له حسد کینی او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پټه او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه ګناه څه سزا او په کوم وخت کښي ورکړی شي.

وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾

او نه پوهیږم زه ښائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرګه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کښی امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه ګوندی په دی موده کښی څه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلئ! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کښی مشغول اوسئ او د خپل شقاوت پیمانه مو ښه ډکه کړئ!

قُلْ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ۗ

وویل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حقه سره،

تفسیر: یعنی لکه څنګه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منځ کښی ژر تر ژره فیصله وکړه.

وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

او رب زمونږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوئ ئی تاسی (او وایئ چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه څخه مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کښی له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاګانی نورو انبیاؤ علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴾ څکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء ولله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (٥٢ و ٥٣ و ٥٤ فبين مكة والمدينة وهى (٧٨) آية و (١٠) ركوعات رقمها (٢٢) تسلسلها حسب النزول (١٠٣) نزلت بعد سورة النور.

د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ٥٢ نه تر ٥٤ آیتونو پوری چه د مکی او مدینی په منځ کښی نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په تلاوت کښی (٢٢) او په نزول کښی (١٠٣) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ
وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

ای خلقو ځان وساتئ (وویرېږئ) تاسی له (عذابه د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی ډیر لوی. په هغه ورځ چه ووینئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکوونکی (د دی ورځی له هیبت څخه) له هغه وړوکی چه تی ورکوی هغه ته او وبه غورځوی هر میرمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او وبه وینی ته خلق بی هوشه (له ډیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت د ورځی له ویری نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کښی یا له دوهمی نفخی څخه وروسته، بله د قیامت د قیام څخه څه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو څخه پخوا واقع کیږی او د قیامت له علاماتو څخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتماله پکښی شته.

لومړی دا چه حقیقتاً زلزله وشي او تې ورکوونکې (لنگې) یا بلاربې ښځې په خپل هم هغه هیئت محشورې شي یا به له زلزلې څخه د هغه ځای احوال او شدائد مراد وي او ﴿ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ ﴾ الآية ـ دې په تمثیل حمل کړی شي یعنې دومره سختي، هیبت او ویره به وي که شودې ورکوونکې (لنگې) ښځې موجودې وي نو له ډیرې ویرې او هیبت نه به خپل تې رودونکې ماشومان هیر کړي، یا به د بلاربو ښځو بچیان ولویږي. په دغه وخت کښې به خلق دومره بې سده او مدهوشه وي چه لیدونکې به وربانډې داسې گمان کوي چه د شرابو په نشو سره بې سده او مخمور دي حال دا چه په هغه ځای کښې به نشه چیرې وي، د الله تعالیٰ د عذاب تصور او د اهوالو او شدائدو سختي به هوش، حواس او سد له مینځه یوسي.

تنبیه: که دغه ویره تولو ته عامه وي نو په ﴿ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ ﴾ کښې به نفی د اکثرو احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لږو ساعتونو په اعتبار واخیستل شي او که دا آیت د اکثرو په حق کښې وي او تولو ته شامل نه وي نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ﴿٣﴾

او ځینې له خلقو څخه هغه دي چه جگړه کوي په (حق او خبرو د) الله کښې بې له پوهې (له خپلې ناپوهې) او متابعت کوي د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنې دا خلق په هغو خبرو کښې چه الله تعالیٰ ئې خبر راکوي ولې جگړې کوي او کاږه بحثونه پکښې کوي او له خپله جهله او بې‌خبرئ عجیبې احمقانه شبهې خوروي لکه چه په قیامت، بعث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوی لوی اعتراض دا دی کله چه انسان ومري او بیخي وروست شي او هډوکې ئې ذرې ذرې شي نو عقل ته به څنگه پریوځي چه دی به بیا ژوندی شي او خپل هم هغه پرومبنی اصلي حالت ته به بیرته وگرځي.

﴿ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ﴾ او متابعت کوي د هر شیطان سرکش) یعنې هر جني او انسي شیطان چه دې خپل ځان ته راوبولي سم د لاسه هغه پسې روانیږي گواکې دې د گمراه کیدلو داسې کامل استعداد لري چه هر یو شیطان ئې راوبولي دې ورته لبیک وائي.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

لیکل (حکم) شوی دی په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښې دا) چه بیشکه شان دا دی چه هر څوک چه دوستي او متابعت وکړي د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) گمراه کوي دغه (تابع خپل) او لیاره ښیي ده ته (بیایي ئې) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوته او فیصله شوی ده څوک چه د ده ملګرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملګری او تابع هم له خپل ځان سره ډوبوی او داسی ئی ګمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پریږدی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝٥

ای (له بعث څخه منکرو) خلقو! که یئ تاسی په شک کښی له بعث څخه (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وګوریٔ!) پس بیشکه چه مونږ پیدا کړی دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو پیدا کړه اولاده د آدم) له یوه څاڅکی (منی) څخه بیا له (یوی توټی) کلکی پرندی وینی بیا له یوی بوټی غوښی تام الخلقة (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی وی) او ناقص الخلقة (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی نه وی) دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات) تر نیتی معلومی پوری (چه د زیږیدلو وخت دی) بیا راوباسو مونږ تاسی (له ګیډو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (ویٔ) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری چه ورسیږیٔ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او ځینی له تاسی څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

ځینې له تاسې څخه هغه دي چه رد کاوه شي (یعني ژوندي وي) تر ناکاره عمره پورې دپاره د دې چه نه پوهیږي وروسته له پوهې په هیڅ شي (د خپلو تولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینې به ته ځمکه وچه شاړه نو هر کله چه نازلې کړو مونږ په دغې (وچې مړې شاړې ځمکې د آسمان له خوا) اوبه نو وخوځیږي او ډډه شي او زرغونه کړي له هر قسم نباتاتو څخه ښائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعني که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کښې لویدلي وي چه له ذرې ذرې کیدلو څخه وروسته به بیا څرنګه ژوندي راپورته شي؟ نو خپل ړومبنی پیدایښت ته دې غور او فکر وکړي چه په ابتداء کښې څرنګه پیدا شوي دي؟ یعني اول ستاسې پلار آدم علیه السلام مې له خاورې څخه پیدا کړ، بیا مو تاسې د مني له څاڅکې څخه پیدا کړئ! یا دا مطلب چه له خاورې څخه مې خواړه پیدا کړل چه هغه څو منازل او مدارج تیروي، بیا نطفه کیږي بیا هم د نطفې د څو منازلو او مدارجو له تیرولو څخه وروسته ستاسې تشکیل او تخلیق مینځ ته راځي، له نطفې څخه پرنده وینه او له وینې څخه د غوښې توټه جوړیږي او بیا د غوښې په دغې توټې باندې داسې وخت راځي چه د بني آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښې، سترګې، پوزه او نور اندامونه جوړیږي او یو وخت داسې وي چه تر دغه وخته پورې هیڅ شي پکښې نه وي جوړ شوي یا ئې دا مطلب چه د ځینو پیدایښت مکمل کیږي او د ځینو هم هغسې ناقص پاتې کیږي او په هم هغه ناقص صورت لوئیږي. یا داسې دې وویل شي چه ځینې بې عیبه او ځینې عیبجن وي.

﴿ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ﴾ له پاره د دې چه بیان کړو مونږ تاسې ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسې اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیریدلو څخه وروسته څرنګه په انساني صورت سره جوړ او مکمل جوړ شوئ، که په دې وپوهیدئ نو د نورو ډیرو حقایقو انکشاف هم کیدې شي او د بعث بعد الموت په امکان باندې هم پوهیدلې شئ!

﴿ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ ﴾ الآیة - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کښې هغه شي چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعني خومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کښې اوسیدل او تقرر لازم وي هغومره ئې هلته ساتو، لږ تر لږه (٦) میاشتې او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿ ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ﴾ الآیة - بیا راوباسو تاسې له ګیډو د میندو ستاسې حال دا چه طفل وئ بیا پالو تاسې) یعني لکه څرنګه چه مو په ګیډه کښې ډیر زیات مدارج طی کړي دي هم داسې د زیږیدلو څخه وروسته به هم په تدریج سره ډیر مدارج طی کوئ! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکښې بالکل کمزورې او ناتوان وي او د ده ګردې (تولې) قواوې مخفي او پټې وي، بیا داسې یو وخت پرې راځي چه ګردې (تولې) پټې قواوې ئې ظاهریږي، د جسماني حیثیته هر شي

د خپلې ځوانۍ کمال ته رسیږي بیا خو ځینې په ځلمیتوب کښې مړ او ځینې خو هغه عمر ته رسیږي چه په هغه کښې انساني ګردی (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لویږي او له پوهې او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لویږي او بیخي بې‌کاره او خراب، ګرځي، یاد شوی شیان ئې له یاده وځي او له زده کړو شیانو څخه هم په هیڅ شی نه پوهیږي او تری هیریږي. ګواکې بیرته وړوکتوب ته ګرځي.

﴿ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً ﴾ الآیة - او وینې به ته ځمکه وچه، شاړه نو هر کله چه نازلې کړو مونږ پر دغې وچې مړې، شاړې ځمکې د آسمان له خوا اوبه نو وخوځیږي او دده شي په شنو کیدو د وښو سره، الخ) یعنې ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پرې ولویدې نوی ژوند ئې وموند او تروتازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلي او د ننداری وړ (لائق) منظرې او مظاهر پکښې ښکاره شول او قسم قسم فرحت بښوونکي او نشاط زیاتوونکي شینکي، بوټي پکښې د قدرت په قوت شنه شول چه لیدونکي پرې خوشالیږي.

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَأَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

دغه (راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندي کول) په سبب د دې دی چه بیشکه الله هم دی دی حق (ثابت موجود دائم) او بیشکه دی ژوندي کوي مړي (د نطفې او د ځمکې د ژوندي کولو په شان) او بیشکه الله په هر شي (چه اراده وکړي) ښه قادر دی (چه ځینې له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندي کول دي) او بیشکه چه قیامت راتلونکې دی چه نشته هیڅ شک په (راتلو) د دغه (قیامت) کښې او بیشکه چه الله بیا ژوندي راپاڅوي هر هغه چه په قبرونو کښې دي (د حساب او جزاء دپاره)

تفسیر: د انسان له پیدایښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول څو خبرې ثابتیږي،

(۱) دا چه یقیناً او په تحقیق الله تعالیٰ موجود دی که نه داسې منظم، محکم او حکیمانه صنائع به له کومه څرګند (ښکاره) شوي وي او د چا له لاسه به دغسې چارې انجام شوي وي؟

(۲) دا چه الله تعالیٰ مړو او بې‌سا شیانو ته ژوند ورکوي او سا پکښې اچوي لکه چه له یو موتې خاورې یا له یو څاڅکي اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه ویجاړه ځمکه کښې نباتي روح اچول په دې شاهد دي چه پاک الله ته بیا پیدا کول هیڅ مشکل کار نه دی.

(۳) دا چه الله تعالیٰ پر هر شي باندې قادر دی او که هر شي د ده تر قدرت لاندې نه وي نو له

سره به ئی داسی کارونه نشو کولی.

(٤) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هرومرو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی ځکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسی لغو، او بیکاره نشی پاتی کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی‌الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسی عجیب او غریب صفت سره پیدا کری دی نو آیا څه خیال کیدی شی چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسی بی فائدی او بیکاره جوړ کړی وی؟ له سره داسی نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښی سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنځ، راحت سره مخلوط او ګډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښی یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شی او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شی چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښی لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزاؤ کښی چه د منی جوړیدلو استعداد ؤ له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسی د نطفی پټ قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضغه» (بوټی) د (مضغه) په طفل کښی راغلل او د ځلمیتوب په وخت کښی پوره څرګند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پټ قوتونه د باران د څاڅکو په لویدلو ښکاره شول هم داسی ضروری ده چه په انسان کښی د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښی د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شباب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (ډیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شی نو د هم دی شی نوم **(بعث بعد الموت)** دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ﴿٨﴾ ثَانِيَ
عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۗ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿١٠﴾ ع

او ځینی له خلقو چه جګړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښی بی له پوهی او بی له دلیله، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسی حال چه اړوی څنګ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جګړی کوی) چه ګمراه

کړی خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښې رسوائی او وبه څکوو مونږ ده لره په ورځ د قیامت کښې عذاب (د اور) سوځوونکی. (او وبه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لیږلی دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندګانو (خپلو چه بی ګناه څوک په عذاب کړی).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاږه تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښې هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنده جګړی کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او ګومانونو پسی روان دی. په دی حال کښې چه اړوی دده خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جګړی کوی چه ګمراه کړی خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښې رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیله تش د عناد له امله (وجی) د الله تعالیٰ په خبرو کښې جګړی کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وګرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښې خوار او ذلیل کړی او د آخرت عذاب او رسوائی خو بیله ورته تیاره ده.

څه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خوند څکئ!.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ ۚ
فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُ ِاطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةُ ِانْقَلَبَ عَلٰى
وَجْهِهٖ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ⑪

او ځینی له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنګ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښې ئی پیدا کوی او حق ئی نه ګڼی) پس که ورسیږی ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنیٰ) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسیږی ورته کوم مصیبت نو بیرته وګرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښې (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښې (چه عمل ئی باطل او په اور

کښې داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زیان) هم دغه زیان دی ښکاره

تفسیر: یعنی ځینی کسان تش د دنیوی اغراضو له امله (وجی) دین اختیاروی او زړه ئی مذبذب وی که په دین کښې په ننوتلو سره څه دنیوی گټه (فائده)ووینی په ښکاره ډول (طریقه) په بندگی قائم پاتی کیږی او که څه تکلیف ومومی نو دین پریږدی او په دنیا پسی ځغلی، نو دین تری هلته پاتی شو او دنیا تری دلته نه د هغه طرف د تگ لایق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د یوی مانی په یوه څنده (غاړه) ولاړ وی که ئی خوښه شی دی خوا ته راځی او که ئی خوښه شی هغه خوا ته ځی او تل تیښتی ته تیار ولاړ وی.

یَدۡعُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰہِ مَا لَا یَضُرُّہٗ وَ مَا لَا یَنۡفَعُہٗ ؕ ذٰلِکَ ہُوَ الضَّلٰلُ الۡبَعِیۡدُ ﴿۱۲﴾

غواړی دی (عبادت کوی مشرک) غیر له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئی عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئی عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسویٰ الله) هم دغه گمراهی ده ډیره لری (له حقه له مقصده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگی ئی د دنیوی ښیگنی (فائدی) د نه موندلو له سببه پریښوده اوس نو هغو شیانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختیار کښې د یوی ذری په اندازه نه څه گټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آیا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تیړو (گټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی!.

یَدۡعُوۡا لَمَنۡ ضَرُّہٗۤ اَقۡرَبُ مِنۡ نَّفۡعِہٖ ؕ لَبِئۡسَ الۡمَوۡلٰی وَ لَبِئۡسَ الۡعَشِیۡرُ ﴿۱۳﴾

بولی دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئی) ډیر نژدی دی له گټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هیله (امید) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملگری دی (دا بت)،

تفسیر: یعنی که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د گټی هیله (امید) لری نو

دغه هیله (امید) بی‌فائدی او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسیدل قطعي او یقیني دی. نو ځکه د دوی د فائدی خبره به وروسته له دی نه لیدل کیږی. نقصان خو اوس سم د لاسه ورورسید.

(﴿ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴾ خامخا بد مددگار دی دا بت او خامخا بد ملگری دی دا بت) یعنی کله چه په قیامت کښی د بت پرستی نتائج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسی وائی ﴿ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴾ یعنی د هغو ځنی چه د لویو لویو مرستو (مددونو) او ملګرتیاؤ هیله (امید) او توقع وه هغه ډیر بد او خراب ملګری او مددګاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زمونږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ؕ إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿۱۴﴾

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو د هغو څخلور قسمه) ویالی. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه څینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او مذبذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعنی پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیڅوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ﴿۱۵﴾

هر څوک چه (داسی) وی چه ګومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کښی او په آخرت کښی نو ودی غځوی یو پړی آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری ځوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پړی چه ولویږی او مړ شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وګوري چه آيا بيا زائلولي شي هيله (اميد) ـ تدبير د هغه (سړی) هغه شی لره چه دی ئی په قهر کړی دی (چه د الله له خوا د محمد نصرت دی)

تفسير: په «لن ينصره» کښی د مفعول ضمير نبی کريم عليه افضل الصلوٰة والتسليم ته راجع دی. ګويا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکی په ذهن کښی موجود وی. (نو اضمار قبل الذکر رانه غی) ځکه چه هم دی د پاک قرآن لومړنی مخاطب دی. ګواکی د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بيان دی. لنده دا چه الله تعالیٰ د خپل رسول سره د دنيوی او اخروی فتحی او نصرت کومی وعدی چه کړی دی هغه هرومرو (خامخا) پوره کيدونکی دی، که کافران او حاسدان ډير په قهر او خفه شی او د ربانی نصرت د مخنيوی او انسداد دپاره ډير زيات او سخت تدابير هم ونيسی ليکن د محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم د نصرت او بری او کاميابی مخه په هيڅ ډول (طريقه) سره نشی نيولی او هغه به هرومرو (خامخا) تر سره کيږی، که دغه کفار او حاسدين د محمد صلی الله عليه وسلم په دغه نصرت ډير زيات خفه او غمجن دی او په دی باندی پوهيږی چه مونږ په خپلو کوښښونو او زيار (محنت) ويستلو سره د الله د ارادی او مشيت لياره بندولی شو نو دوی دی خپل انتهائی زيار (محنت) او کوښښ په دی لياره کښی ولګوی! او ښه ربړونه (تکليفونه) دی په ځان وګالی (برداشت کړی)! تر دی پوری چه د پړی يو سر دی د چت په لاړو کښی ښه جګ (وچت) وتړی او بل سر دی د تيزندی، په شان په خپله غاړه کښی واچوی او په خپل لاس دی خپل ځان غرغره کړی او په دی صورت دی له ډير قهر او خفګان څخه خپل ځان مړ او خلاص کړی يا که ئی له لاسه پوره وی نو يو پړی دی له آسمان څخه ځوړند کړی او په هغی دی آسمان ته وخيژی او له هغه ځايه دی آسمانی نصرت قطع کړی نو بيا دی د راښکته کيدو نه وروسته وګوری چه په دغو تدبيرونو سره دغه ربانی معاونت او آسمانی نصرت منقطع کيږی؟ چه په هغه دوی دومره په قهر او غصه او پيچ او تاو کښی دی. زياترو مفسرينو د دی آيت تفسير هم داسی کړی دی ليکن حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه دغه آيت د ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ﴾ الآية ـ د مضمون سره لګولی او نهايت لطيف تقرير ئی پری کړی دی د ده په نزد ﴿مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ﴾ الآية ـ کښی د مفعول ضمير «من» ته راجع کيږی! مطلب ئی دا دی که څوک د دنيوی تکاليفو په سبب له خدای تعالیٰ نه مايوس کيږی او د هغه له عبادت څخه غاړه غړوی او د باطلو شيانو په عبادت کښی لګيا کيږی دی دی د خپل زړه دغه تصميم داسی قياس کړی لکه چه يوه سړی له پاسه په رسی کښی ځان تړلی وی که دی په هغی سره پاس ختلی نشی، داسی هيله (اميد) او توقع خو کيدی شی که دغه رسی پورته راښکلی شی نو دی د هغی په واسطه پورته ختلی شی کله چه دی هغه رسی پری کړی نو بيا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسيله او توقع باقی پاتی کيږی؟ آيا د الله تعالیٰ د رحمت څخه په نا اميده کيدلو کښی بری او کاميابی حاصليدی شی؟ ګواکی د الله تعالیٰ اميد ته ئی «رسی» وويله او د هغی د پری کولو څخه ئی نااميدی مراد کړه او له آسمان

ځخه جګوالی (اوچت والی) مراد دی. والله اعلم.

وَكَذٰلِكَ اَنۡزَلۡنٰهُ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهۡدِىۡ مَنۡ يُّرِيۡدُ ۝١٦

او په شان (د دغو منزله ؤ آیتونو) نازل کړی لیږلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښئی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی څرنګه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مګر پوهیدل د هم هغه سړی په برخه دی چه پاک الله ورته څه فهم او د پوهی څه قوت ور په برخه کړی وی.

اِنَّ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَالَّذِيۡنَ هَادُوۡا وَالصّٰبِـِٕـيۡنَ وَالنَّصٰرٰى
وَالۡمَجُوۡسَ وَالَّذِيۡنَ اَشۡرَكُوۡۤا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يَفۡصِلُ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ ؕ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ شَهِيۡدٌ ۝١٧

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندی ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمن) بولی او د کوم نبی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت څخه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء څخه په غلطه لیار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابئینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنده دا چه د دغو ګردو (تولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالیٰ له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو تاکلو (مقرر شویو) ځایونو ته به ئی رسوی. په دی باندی یوازی پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ۩ ﴿۱۸﴾ السجدة

آيا نهويني نه پوهيږې ته چه بيشکه الله چه دى سجده ږدى (عبادت كوى) ده ته هر هغه چه په آسمانونو كښې دى (له علوياتو) او هر هغه چه په ځمكه كښې دى (له سفلياتو) او لمر او سپوږمى او ستورى (په پريوتلو او ختلو سره) او غرونه (په افاضه د چينو او معادنو خپلو سره) او ونى (د سيورو له جهته) او څلوربول (د ځمكې په تګ سره) او ډير له خلقو (چه مؤمنان دى) په عبادت سره او ډير دى (له كفارو) چه ثابت شوى دى پرى عذاب (چه سجده نه ږدى الله ته)، او هر څوك چه سپک ئې كړى الله پس نشته ده ته هيڅوك عزت وركوونكى، بيشكه چه الله كوى هر هغه كار چه اراده ئې وكړى (له) اكرام او اهانت څخه)

تفسير: يوه سجده ده چه په هغې كښې د آسمان او ځمكې هر يو مخلوق شامل دى هغه دا چه د الله تعالىٰ د قدرت په مقابل كښې تول سره تكويناً مطيع، منقاد، عاجز او ناتوان دى او هرومرو (خامخا) هر شى د ده په مقابل كښې غاړه ږدى او سر ښكته كوى. دوهمه د هر يو شى بيله سجده ده هغه دا چه هر يو شى چه د هر يوه كار دپاره ئې پيدا كړى دى هغه په هم هغه كار كښې لګيا اوسى نو د دوى هم دغه د وظيفى اداء د دوى سجده ده. دغه سجده ډير خلق كوى او ډير ئې نه كوى مګر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئې نور تول مخلوقات كوى. بنا په دى په ﴿ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ ﴾ الآية - كښې د هر شى سجده به د هغه د شان سره لايقه سجده مراد وى يا به د ﴿ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ ﴾ څخه وروسته بله يسجد مقدره وى.

تنبيه: له پخوانى آيت سره ئې ربط داسې دى چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو كښې سره اختلاف لرى، حال دا چه نور تول مخلوق الله تعالىٰ ته مطيع او منقاد دى، انسان چه له نورو مخلوقاتو څخه زيات پوه او عاقل دى لازم وو چه تول انسانى افراد د نورو مخلوقاتو په نسبت د الله تعالىٰ په عبوديت كښې سره زيات متحد او متفق وى او ډير اخلاص او صميميت ئې پكښې ښكاره كړى وى خو ډير دى له دغو انسانانو څخه چه په سبب د كفر او له سجدى څخه د

غاړی غړولو له امله (وجی) حکم کړی شوی دی په دوی باندی په عذاب سره چه دغه کفار دی یعنی د سجدی د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک چه خوار او سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی وکړی له اکرام او اهانت څخه یعنی الله هر هغه څوک چه د هغه د اعمالو د شامت له کبله (وجی) د هغه ذلیل کول وغواړی نو څوک دی چه هغه د ذلت له ژوری کندی څخه راوباسی او د عزت لوړ (وچت) مقام ته ئی ورسوی؟.

هٰذٰنِ خَصۡمٰنِ اخۡتَصَمُوۡا فِیۡ رَبِّهِمۡ

دا دواړه (ډلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی چه جګړه ئی وکړه په (ذات، صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه په ﴿ اِنَّ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَالَّذِیۡنَ هَادُوۡا وَالصّٰبِـِٕیۡنَ ﴾ الآیة - کښی چه د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه ډلی ویلی شو یوه د مؤمنانو ډله چه د خپل رب تول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ږدی. دوهمه د کفارو ډله چه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور ټول شامل دی او د ده ربانی هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ږدی، دغه دواړه ډلی په دغو، مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په مواقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی ټینګ ولاړ وی لکه چه د بدر د مبارزی (جنګ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن الحارث رضی الله تعالیٰ عنهم د دریو کافرانو (عتبه ابن ربیعه، شیبه ابن ربیعه او ولید بن عتبه) په مقابل کښی د مبارزی (جنګ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو ډلو انجام راښیی.

فَالَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا قُطِّعَتۡ لَهُمۡ ثِیَابٌ مِّنۡ نَّارٍ

پس هغه کسان چه کافران شوی دی څکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی له اوره،

تفسیر: یعنی لکه څنګه چه کالی (جامی) د انسان بدن پټوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم) دوی احاطه کوی او تری به چاپیریږی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی چه د اور ګرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیږی.

يُصۡبَّ مِنۡ فَوۡقِ رُءُوسِهِمُ الۡحَمِيۡمُ ⑲ يُصۡهَرُ بِهٖ مَا فِيۡ بُطُوۡنِهِمۡ وَالۡجُلُوۡدُ ⑳
وَلَهُمۡ مَّقَامِعُ مِنۡ حَدِيۡدٍ ㉑

اچولی به شی (په شدت سره) له پاسه د سرونو د دوی اوبه سری یشیدلی، چه خوړین به شی په دغو اوبو سره هغه (کولمی) چه په ګیډو د دوی کښی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی به د دوی دپاره ښتکونه (ګرزونه) له اوسپنی (چه د دوی سرونه به پری تکولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککرئ به په ښتکونو ګرزونو سره میده کیږی او یشیدلی اوبه به له پاسه پری اچولی کیږی چه د ماغزو له لاری به د دوی ګیډی ته ورځی او له هغه ځخه به د دوی تولی کولمی توتی توتی د دوی له مقعدو ځخه لاندی توئیږی او د دوی د بدن خارجی سطح به هم د دی اوبو له رسیدلو ځخه بیخی شړیږی او د ورستی وینی غوښی په شان به تری لویږی بیا به خپل اصلی حالت ته بیرته ورګرځی او پرله پسی به هم دغه عمل تکراریږی ﴿ كُلَّمَا نَضِجَتۡ جُلُوۡدُهُمۡ بَدَّلۡنٰهُمۡ جُلُوۡدًا غَيۡرَهَا لِيَذُوۡقُوا الۡعَذَابَ ﴾ جزء ٥ دالنساء ٥٦ آیت (٨) رکوع. **اللّٰهم اعذنا من غضبک وعذابک!**

كُلَّمَاۤ اَرَادُوۡۤا اَنۡ يَّخۡرُجُوۡا مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ اُعِيۡدُوۡا فِيۡهَا وَذُوۡقُوۡا عَذَابَ الۡحَرِيۡقِ ㉒

هر کله چه اراده وکړی (دوزخیان) د دی چه ووځی له دغه (دوزخ ځخه) له غمه نو بیرته ګرځولی شی دوی په دغه (اور) کښی او (وبه ویلی شی دوی ته) وڅکئ تاسی عذاب (د اور ډیر) سوځوونکی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران په دوزخ کښی ډیر غم او تکلیف ووینی نو وبه غواړی چه له دی ځای نه ووځی او چیری وتښتی خو د اور لمبی به دوی له ځان سره پورته کړی بیا به ئی پرښتی د اوسپنو په ګرزونو سره وهی او لاندی به ئی غورځوی او داسی به ورته ویل کیږی «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وڅکئ!» چه له سره به تری بیرته نشئ وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

بیشکه چه الله ننه باسي هغه کسان چه ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه په داسې) جنتونو کښې چه بهیږي له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (څلور قسمه) ویالي ګانه (زیورات) به واچول شي (جنتیانو ته) په دغه (جنت) کښې له باهوګانو (وښیو) له سرو زرو او له مرغلرو څخنی

تفسیر: یعني په لویه هوسائی (آرام)، ښایست او زیب سره به اوسیږی او له هر یو عنوان څخه ئې تجمل تنعم څرګندیږی.

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿۲۳﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کښې ریښمینی وی

تفسیر: رومبی په ﴿ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ ﴾ کښې د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی ؤ بالمقابل په دی ځای کښې د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له وریښمو څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا ئې چه ویلي دی د هغه ځای ګانه (زیور) او د هغه ځای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه ؤ لره دلته نشته او له ګانو (زیوراتو) څخه باهو ځکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بادار خوښ شي نو د هغه په لاس کښې کړی اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کښې راغلي دی «هر هغه نارینه چه دلته د وریښمو کالي (جامی) واغوندی نو په آخرت کښې به ئې نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره په جنت کښې نه داخلیږی چه د جنتیانو لباس واغوندی. هو! که مؤمن وی امکان لری چه د څه مودی له مخې د دغه لباس څخه محروم شي او بیا ئې تر ابده پوری واغوندی نو د دغه غیر متناهي مودی په مقابل کښې دغه لږ زمانه غیر معتد به ګڼله کیږی.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ۖ

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښې له جانبه د الله) طیبی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسير: هر هغه مؤمن چه په دنيا کښی (**لا اله الا الله**) ويلی وی قرآن ئی لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبيح او تحميد، امر بالمعروف، نهی عن المنكر ئی کری وی نو په آخرت کښی به هم پرښتی له هری خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتيان به هم په خپلو منځونو کښی يو بل ته ښی پاکی خبری کوی، هلته به بی ځايه خبری، شورماشور، دعوی او دنگلی نه وی او تول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر گزارئ کښی لگيا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ ﴾ جزء ۲٤ (۷٤ آيت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳٤) آيت کښی راغلی دی ﴿ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ﴾ الآية - په هم دغه سره د دی حاضر آيت تفسير کيږی. نبه عليه فی الروح المعانی.

وَهُدُوٓا إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

او لار ښوولی شوی ده (جنتيانو ته په دنيا کښی) طرف د لاری (د الله) ته چه ستايل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسير: يعنی د الله تعالیٰ لاره ئی ورمونده چه نوم ئی اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حميده ده او د لاری خاوند هم حميد دی، يا ئی هغه ځای ته لاره ورمونده چه هغه ته په رسيدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ ٱلَّذِى جَعَلْنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلْعَٰكِفُ فِيهِ وَٱلْبَادِ ۚ

بيشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لاری د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذبيږی په عقبیٰ کښی) هغه (مسجد) چه گرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (تولو) خلقو برابر دی اوسيدونکی په دغه (مسجد) کښی او له بهره راتلونکی،

تفسير: پخوا په ﴿ هَٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا ﴾ کښی د مؤمنانو او د کفارو د جگړی ذکر ؤ اوس د هم هغی جگړی ځينی نور صورتونه دلته بيانوی. يعنی يو خو هغه خلق دی چه له خپلی گمراهی سره سره د نورو مخه هم نيسی چه د هدايت په لاره لاړ نشی او غواړی چه هيڅوک د

الله تعالیٰ په لاره سم نشي تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که څوک د هغو متبرکو ځایونو څخه د شړلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی‌احترامی او بی‌عزتی کوی.

تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقله مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُّرِدْ فِيْهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۵﴾

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ ګرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکوو مونږ په هغه (کړیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالاراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکړی شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورتګ په وخت کښی نیولی وه.

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِيْمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کعبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د دیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کره! او د هغه معظم مقام نښی وروښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمٰعیل علیه السلام په ملګرتیا د کعبی خونه (کور) ودانه کره.

تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کعبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکړی شو.

أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْـًٔا

(او ورته مو وویل دا) چه مه شریکوه له ما سره هیڅ شی

تفسیر: یعنی د دی کور بنسټ (بیخ)او تاداو (بنیاد) په خالص توحید باندی کیږده ! هیڅوک دی چه دغه ځای ته راشی د الله تعالیٰ د عبادت څخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په ځای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهیمی ملت مدعیان وو پر دغه آیت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپیته بتان ودرول (العیاذ بالله) زمونږ سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم دغه مطهر او مقدس ځای له دغه نجاست او ګندګی څخه د تل له پاره پاک کړ فلله الحمد والمنة.

وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پلیتیو څخه) دپاره د طواف کوونکو او دپاره د قیام کوونکو (په مکه کښی) او رکوع کوونکو او سجده کوونکو (لمونځ کوونکو لپاره)

تفسیر: یعنی یوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو ګردو (تولو) څخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په پخوانیو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانوونکی وی» وفیه نظرفتأمل.

وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا
وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

او غږ وکړه (ای ابراهیمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجیان) تاته پلی (پیاده) او (سواره) په هر ډنګر اوښ چه راځی (دا اوښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسیر: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهیم علیه السلام په یوه جګ (وچت) غره باندی ودرید او داسی غږ ئی وکړ «ای خلقو! پاک الله په تاسی حج فرض کړی دی! حج ته راشئ» حق تعالیٰ دغه غږ په هر ځای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلاتشبیه مونږ د ایشیاء په منځ «افغانستان» کښی ناست یو او د لری او نژدی هیوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لبیک وویل او هم هغه د شوق پتی سکروتی دی چه په زرهاؤ پلی (پیاده) هم د حج د سفر ربړونه (تکلیفونه) په ځان اخلی او د بیت الله په لیدلو سره خپلی سترګی رڼوی او ډیر زیات خلق خو له دومره لری ځایونو څخه سواره د مکی معظمی په لوری سفر کوی چه له ډیرو مزلونو او سفر کولو څخه د دوی اوښان ستړی ستومانه او بیخی خوار او ډنګر کیږی. زیاترو حاجیانو ته غښتلی او څاربه اوښان کله وررسیږی نو ځکه په هم دغو خوارو ډنګرو، وچو، کلکو اوښانو مزلونه کوی دا ګواکی د هم هغی دعاء د مقبولیت اثر دی چه حضرت ابراهیم علیه السلام کړی وه ﴿ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهیم د سورت ۳۷ آیت (٦) رکوع)

لِّيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق ځای د دنیوی او اخروی) ګټو خپلو ته، او چه یاد کړی نوم د الله په هغو څو ورځو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حیوان چه ورکړی دی الله دوی ته له بی ژبو چارپایانو څخه

تفسیر: د بیت الله د حج اصلی مقصد خو د دنیوی او اخروی ګټو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی حاصلول او د روحانی ترقیاتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسیدل. لیکن د دغی لوئی اجتماع په ضمن کښی ډیر زیات سیاسی، تمدنی او اقتصادی ګټی هم حاصلیدی شی کما لا یخفی.
«ایام معلومات» څخه د ځینو په نزد د ذالحجی ړومبنی لس ورځی دی او د ځینو په نزد د قربانی دری ورځی مراد دی. په هر حال په دغو ورځو کښی د الله تعالیٰ د یادونی فضیلت ډیر زیات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی دول (طریقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حیواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالیٰ نوم واخیستل شی او بسم الله ـ الله اکبر دی وویل شی. په دغو ورځو کښی خورا (ډیر) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکړی شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿۲۸﴾

پس خورئ تاسي له هغې (غوښې) څخه او خوروئ ئې په بد حال فقير (محتاج)

تفسير: ځينو كفارو داسې خيال كاوه چه په خپله قرباني كوونكي ته نه ښائي چه د قرباني له غوښې څخه څه وخوري، دا دې په دې آيت كښې د دې مفكورې اصلاح او حكم كوي چه له دغې غوښې څخه هم تاسې په شوق سره وخورئ هم ئې په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غريبانو وخوروئ!

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۲۹﴾

بيا دې لرې كړي (حاجيان حاجتونه او) خيرې خپل او پوره دې اداء كړي نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دې وكړي په هغه كور چه قديم كريم دى.

تفسير: له كوم ځايه چه لبيک ويل شروع كيږي (احرام تړل كيږي) نو محرم نه وينه وباسي، نه خپل ويښتان او نوكان اخلي، نه خپل ويښتان غوړوي نه د بدن د خيرو، دوړو او گردونو په لرې كولو دومره زيات اهتمام كوي او نه په ډيره مبالغه او مبتلو لامبي. الغرض دغه د عشق او بيخودۍ يو عجيب او غريب حالت وي كله چه د ذيحجةالحرام لسمه ورځ راشي دغه گرد (تول) قيدونه لرې كيږي، سرونه خريل يا ويښتان اخيستل كيږي، ښه غسل كوي، گندلي او صفا كالي (جامې) اغوندي او د كعبې د زيارت طواف ته ځي، په چا چه ذبح لازمه وي پرومبې ذبح كوي او د «نذرونو» د وركولو څخه مطلب دا دى چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئې پر خپل ځان منلي وي هغه دې اداء كړي، اصلاً دغه نذر د الله تعالىٰ نذر دى او د بل هيچا نه دى. د ځينو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک يا د حج واجبات مراد دي او هم دغه دير نژدې راښكاري والله اعلم.

تنبيه: د «عتيق» معنى قديمي او پخوانى دى. او د ځينو په نزد ده ته ځكه «بيت العتيق» ويل كيږي چه د دې كور د تباهي او وراني دپاره هومره چه كوم قوي طاقت او قوت راپاسيږي الله تعالىٰ به هغه ته فتح او برى نه وركوي او دا كور به ترې خلاص او آزاد وي څو چه دې پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته كولو اراده وكړي.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُّعَظِّمْ حُرُمٰتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۭ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوْا قَوْلَ الزُّوْرِ ﴿۳۰﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال کړی شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) څارویو (پس له ذبحی) مگر (حرام دی) هغه څاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی ئی) پس ځان ساتئ تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی، او ځان ساتئ تاسی له وینا د دروغو څخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی څخه ښکاری «ذلک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه گڼل او د هغو پریښودل، یا هغه شیان چه د الله تعالیٰ له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیگڼی (فائدی) خبره ده او د هغو انجام به ډیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان ـ بیت الله ـ صفا ـ مروه ـ منیٰ ـ عرفات ـ مسجدین ـ قرآن بلکه د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام راځی. په خصوصی ډول (طریقه) سره دلته د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندگانو په راتگ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړئ! او نه د ممانعت عوامل منځ ته راوړئ! او نه هغه د هدیی حیوانات بیرته تللو ته مجبور کړئ بلکه، قیمتی، ښه څربه څاروی قربانی کړئ!.

﴿ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ ﴾ او حلال کړی شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د څارویو پس له ذبح) یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمات الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالک الملک چه د یوه شی حرمت ښولی ؤ د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.

﴿ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو څارویو چه لوستل کیږی په تاسی تحریم د هغو) یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی په وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.

﴿ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ ﴾ پس ځان ساتئ تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی) یعنی څاروی د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالیٰ په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی او د الله تعالیٰ د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په قربانگاه کښی ذبح کیږی هغه مرداریږی، د داسی شرک او پلیتو کارونو څخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروري دی.
﴿ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴾ او ځان ساتئ تاسی له وینا د دروغو څخه) یعنی دروغ ویل! او د دروغو شاهدی ورکول! د بل په نامه د الله تعالیٰ د پیدا کړو حیواناتو حلالول! بی د شرعی حکم څخه یو شی ته حلال او یا حرام ویل تول په «قول الزور» کښی داخل دی. د «قول الزور» د بدی اندازه له دی نه اټکل کیدی شی چه دلته الله تعالیٰ د هغه ذکر له شرک سره کړی دی او د الاعراف په ۳۳ آیت (٤) رکوع کښی ئی داسی ارشاد کړی دی جزء ۸
﴿ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ په احادیثو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په ډیر تاکید او تشدید سره له دی نه ممانعت کړی دی.

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ

په داسی حال کښی چه غاړه ایښودونکی یئ په اخلاص سره خاص الله ته نه یئ مشرکان په ده باندی

تفسیر: یعنی له هر طرف او هر چا څخه مخ وګرځوئ او یوازی د هم هغه واحد لاشریک الله تعالیٰ خالص بندګان اوسئ! ښائی ستاسی تول افعال او نیتونه په کلی ډول (طریقه) بی د بل د شرک نه خاص الله تعالیٰ ته وی. او د الله تعالیٰ په الوهیت او عبادت کښی بل هیڅوک مه شریکوئ.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

او هر چا چه شریک ونیو له الله سره پس لکه چه راوغورځید له آسمان څخه پس وتښتوی دی په چابکی سره مرغان (او بوتی بوتی کوی ئی) یا وغورځوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) ځای نه) په لری ژور (خکته) ځای کښی.

تفسیر: دا ئی د شرک مثال بیان کړ. خلاصه ئی دا ده چه د توحید مقام نهایت اعلیٰ دی. کله چه انسان توحید پریږدی او د کوم بل مخلوق په مقابل کښی خپل سر ښکته کړی نو دی په خپله خپل ځان ذلیل او سپک کوی او د توحید له لوړ (وچت) آسمان څخه د شرک او کفر کندی ته لویږی. ښکاره ده چه له دومره جګ (اوچت) ځای څخه دومره ژور (خکته) ځای ته له لویدلو څخه وروسته ژوندی نشی پاتی کیدی اوس خو به یا د اهواؤ او ناکارو افکارو مردار خواره

ځناوران له څلورو خواوو د ده د غوښې بوټې په خپلو منښوکو او پنجو سره دانګې دانګې او بوټې بوټې کړي او وبه ئې خوري يا به لعين شيطان د يوې تيزې ګرندې هوا په برېبوکې کښې دې له خپله ځانه سره پورته کړي او په کومه ډيره زياته لرې ژوره (خکته) کنده کښې به ئې وغورځوي چه هيڅوک به د ده هيڅ يو هډوکې او پښتې ونه وينې يا دا چه په دې مثل کښې د دواړو اقسامو مشرکانو حال بيل بيل بيان شوی دی يو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره ډول (طريقه) ثابت نه وي ولاړ او د تذبذب او تردد په وضعيت کله يوی او کله بلې خوا ته متمايل کيږي نو د هغه مثال ﴿ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ ﴾ کيدی شي او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټينګ ولاړ وي او د هغه د مثال مصداق ﴿ أَوْتَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴾ دی يا به له ﴿ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کيدل او د ﴿ أَوْتَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴾ څخه به د دوی طبيعي موت مراد وي. اکثرو مفسرينو د تشبيه د وجهې په بيان کښې د هم داسې احتمالاتو ذکر کړی دی ليکن حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د هر چا نيت او مقصود چه يو الله وي هغه قايم دی او کله چه نيت او قصد متعددو خواؤ ته لاړ شي هغه ټول دی پريشانه کوي او له لاری څخه ئې تښتوي يا له ټولو څخه منکر او دهري کيږي».

ذٰلِكَ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ ۝٣٢

دا حکم مو واوريد (يا امر هم دا دی چه تير شو) او هر چا چه تعظيم وکړ د علائمو د (دين د) الله چه د حج افعال، د هداياؤ څربول او نور عبادت دی پس بيشکه دا (تعظيم) له (افعالو د خاوندانو د) تقویٰ د زړونو دی.

تفسير: يعني د شعائر الله تعظيم په شرک کښې داخل نه دی، د هر چا په زړه کښې چه د پرهيزګاری مضمون او د يوه خدای جل جلاله خوف وي نو دی به هرومرو (خامخا) د شعائرالله ادب او تعظيم کوي دغه ادب او تعظيم شرک نه دی بلکه د الله تعالیٰ د عين توحيد له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالیٰ عاشق د هر هغه شي چه خدای جل جلاله ته منسوب وي قدر او ادب کوي.

لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ۝٣٣

شته تاسی ته په دغو څلور بولو (د هديو) کښې (ډيری) فائدی تر وخت معلوم پوری (چه د دوی د حلالولو وخت دی) بيا (رسونه ده) ځای (د حلالولو) د دوی ته تر بيت عتيق پوری. (يا) بيا وخت د دغو منتهي دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً تری تول حرم مراد وی. یعنی د اوښانو، غویو، پسونو (گډانو) او نورو نه تاسی ډیری گټی حاصلولی شئ مثلاً پری سوریږئ، شودی ئی څښئ او نسل تری اخلئ او لا ئی پسی زیاتوئ، له وړیو، پوستکو او نورو څخه ئی گټه (فائده) اخلئ! مگر تر هغه وخته پوری چه ئی «هدیه» نه وی گرځولی څکه چه د «هدیی» گرځولو څخه وروسته داسی انتفاع تری بی له ډیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کعبی ته ئی نژدی راولئ او د الله تعالیٰ په نامه ئی قربانی کړئ!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقرره کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی گرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کیږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د نذر په دول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په دول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاکه نامه تولو شرائعو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارجه وی.

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلقو ته د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی زیری واوروه چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه باندی ئی

زړونه داده کیږی او د ده له جلال او جبروت څخه تل ویریږی.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ
مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٥﴾

هغه (عاجزی کوونکی) کله چه یاد کړ شی (د دوی په مخکښی نوم د) الله نو ویریږی زړونه د دوی او (زیری ورکړه) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلی دی دوی ته او زیری ورکړه) قائموونکی (سم درونکی سره له تولو حقوقو) د لمانځه ته او زیری ورکړه هغو کسانو ته چه) ځینی له هغو شیانو نه چه ورکړی دی مونږ دوی ته لګوی ئی (په ښو کارونو کښی)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوی او متحمل کیږی ئی او د کړاوونو او سختیو د تحمل په وخت کښی د حقی لاری څخه ئی قدم نه ښوئیږی. ﴿ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ ﴾ الآية - او زیری ورکړه هغو کسانو ته چه قایموی سم دروی سره له تولو حقوقو لمونځ او زیری ورکړه هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو چه ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه (ورکړه) کوی په ښو ښو کارونو کښی). د بیت الله تر رسیدو پوری حاجیان له دیرو مصیبتونو او کړاوونو سره مخامخ کیږی، په سفر کښی زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندیښنه وی، مال هم په کافی اندازه سره لګیږی، ښائی په هم دغه مناسبت ئی د دغو اوصافو او خصائلو بیان کړی وی.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّن شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا
صَوَافَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ
كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

او اوښان غوایان (د هدیی) ګرځولی دی مونږ دا تاسی ته له علائمو د (دین د) الله شته تاسی ته په دی کښی خیر (دینی او دنیوی ګټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوښانو غوایانو د ذبحی په وخت کښی) په داسی حال چه ولاړ وی (په دریو پښو چه یوه ئی تړی تړلی وی) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په څمکه پس له حلالولو او روح ئی وخوت او پس له پخیدلو) نو خورئ تاسی له دی نه (که مو خوښه وی) او خورئ ئی په صبر کوونکي او په بی‌صبره (سوالگرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کړی دی مونږ دغه (مذبوحی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم ؤ اوس ئی تصریحاً وښود چه اوښ او نور د قربانی ساکښان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او ځربه ساتنه کښی او په ادب سره په قربانی کولو کښی ستاسی دپاره ډیری دنیوی او اخروی ښیگنی (فائدی) او گټی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حلالولو په وخت کښی پری د الله تعالیٰ نوم واخلئ! بالخصوص د اوښ د ذبحی خورا (ډیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودروئ او یو لاس ئی (ښی یا کیڼ) وتړی او په تتر ئی زخم (تپ) ووهی کله چه گرده (توله) وینه ئی ووته او په څمکه ولویده بیا ئی بوټی بوټی کړئ او تری منتفع شئ. که ډیر اوښان وی نو قطار ئی ودروئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ!. په ﴿ وَاَطۡعِمُوا الۡقَانِعَ وَالۡمُعۡتَرَّ ﴾ کښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه وررسیږی پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا گرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کینی. ﴿ كَذٰلِكَ سَخَّرۡنٰهَا لَكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُوۡنَ ﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هدایاؤ مسخری کړی دی مونږ دغه مذبوحی لپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی په دی نعمت) یعنی داسی لوی ساکښان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلئ او په ډیره آسانی سره ئی حلالولی هم شئ. دا د الله تعالیٰ لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَنۡ يَّنَالَ اللّٰهَ لُحُوۡمُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنۡ يَّنَالُهُ التَّقۡوٰى مِنۡكُمۡ ؕ

له سره نه رسیږی الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسیږی دغه (الله) ته پرهیزگاری (او اخلاص چه ملگری وی له دغو مذبوحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښې په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په توبولو تاسې هیڅکله د الله تعالیٰ خوښې او رضاء حاصلولی نه شئ او نه دغه غوښې او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شي بلکه د پاک الله دربار ته یوازې ستاسې د زړه تقویٰ او ادب رسیږی چه په ډیره خوښی، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتي او نفیس شي د ده په حکم او اجازې سره د ده په نامه د ده کور ته بیایئ او هلته ئې قربانی کوئ! ګواکې د دې قربانی په وسیله مو دغه خبره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښې قربانی کیدلو ته هم داسې حاضر او تیار یو! پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغې ذکر په ﴿ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ کښې شوی دی او د هغې په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښی حاصلولی شی.

كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ ۗ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

هم داسې (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئې دی دغه (څلور بولی) تاسې ته دپاره د دې چه په لوئی یاد کړئ الله او الله اکبر ووایئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښې) په هغې (طریقې) سره چه لیاره ئې ښوولی ده تاسې ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنې «**بسم الله، الله اکبر، اللهم لک ومنک**» ووایئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار څرنګه ښه لیار راوښووله او د یوه حیوان ذبح ئې ګواکې ستاسې د ځان د قربانی په ځای قایم مقام ودروله!.

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئې راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتګر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکره

تفسیر: په ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾ کښې د هغو کفارو ذکر ؤ چه مسلمانان ئې د حرم شریف له زیارت او د حج او عمری څخه منع کول. په منځ کښې ئې د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئې بیرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنې مسلمانان دې ډاډه او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پوری د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعمیل کښې به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتې نشی بې له کوم خوف

او خطره به دوی حج او عمره ادا کوی، ګواکې د هغه بشارت امر چه په
﴿ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴾ کښې ورکړی شوی ؤ د هغه یو زیری او بشارت هم دا دی.
﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴾ بیشکه چه الله تعالیٰ نه خوښوی هر خیانت ګر له خالق او مخلوقاتو سره او ناشکره) یعنی که ناشکرو تګانو ته تر یوه خاص میعاد پورې مهلت ورکړی شي نو داسې خیال مه کوئ چه دوی د الله تعالیٰ خوښیږي، دغه ډیل او مهلت په ځینو مصالحو او حکمتونو بناء دی آخري انجام او پای (آخر) به ئې هم داسې وي چه د حق خاوندان به غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به بیخي له دې لارې ځخه لرې کړی شي.
کله چه مشرکانو په ډیر ظلم او تیرې لاس پورې کړ او خبره تر دې حده پورې ورسیده چه مؤمنان د دوی له تجاوزاتو ځخه سخت په عذاب شول یو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وهلی شوی راته او بل به ترلی، زخمي او تپي راته او ډیره ژړا او شکوه او شکایت به ئې کاوه او ده به ورته ویل چه «صبر وکړئ چه زه لا په قتال نه یم مامور شوی او له اویا آیتونو ځخه زیات د قتال په نه کولو کښې راغلي دي او سر بیره په دې د هجرت په کولو هم مامور شوی یو»
بالاخره دغه مبارک آیت راغی او د قتال اذن ئې صادر کړ او دا له هغو مبارکو آیتونو ځخه ړومبنی آیت دی چه د قتال په اذن کښې راغلي دي.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ

حکم ورکړی شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شي (د کفارو له خوا) په دې سبب چه بیشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسیر: تر هغه پورې چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکه معظمه کښې ؤ نو مسلمانانو ته دا حکم شوی ؤ چه د کفارو په سختیو او ربړونو (تکلیفونو) باندې صبر وکړي او لاس ور ونه غځوي لکه چه مسلمانانو پوره تر دیارلسو کلونو پورې خوړا (ډیر) سخت ربړونه (تکلیفونه) او ظلمونه وګالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تیریو په مقابل کښې ئې بې‌مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدینه دارالاسلام وګرځید او د مسلمانانو یوه وړه ډله په دغه مستقل مرکز کښې سره یو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته چه کفارو به تل ورباندې ظلمونه کول او جنګونه به ئې ورسره کول اجازه ورکړی شوه بلکه حکم ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښې توری وکاږي! او د خپلې ډلې او مذهب حفاظت په پوره حمیت سره وکړي او هم دا راز (قسم) څو آیتونه په هم دغه زمانه کښې نازل شول.

وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه داریږئ! الله تعالیٰ یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کښی بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کښی دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستی (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کښی باچایان او لوی خلق د وعدی په وخت کښی د خپل شان او وقار او استغناء څرګندولو دپاره داسی وائی هو! مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی ځکه غوره کری وی څو مخاطب وپوهیږی چه مونږ په داسی کولو کښی د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَٰتٌ وَمَسَـٰجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا ٱسْمُ ٱللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو په ناحقه سره (او بل هیڅ سبب د اخراج نه ؤ مګر دا) چه ویل به دغو (مؤمنانو) رب زمونږ (خالص یوازی) الله دی او که چیری نه وی دفع کول د الله خلقو لره ځینی د دوی لره په ځینو نورو باندی خامخا نړولی شوی به وی تکیی او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کښی نوم د الله ډیر، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) الله له هغه چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کښی) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وویستل شول د هغوی بل هیڅ جرم نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالیٰ ته خپل رب وائی؟ او ولی خپنتو او ډبرو ته سجدی نه کوی! ګواکی که په دوی ډیر لوی او دروند الزام لګول کیږی هغه دا دی چه دوی ولی له تولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالیٰ سره ئی د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ ﴾ او که چیری نه وی دفع کول د الله ـ الایه) یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کښې هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنګ او جګړې اجازه نه وی نو دا به د الٰهي فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسې پیدا کړی دی چه هر شي یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شي یا شخص یا جماعت په مقابل کښې د خپل وجود د ساتنې دپاره جنګ وکړی که داسې نه وی او پاک الله نیکۍ په خپل حمایت کښې نه ساتلی او د بدۍ په مقابل کښې ئې نه درولی نو د نیکۍ نوم او نښان به هم په جهان کښې نه وی پاتې. بې دینانو او شریرانو خلقو به چه په هره زمانه کښې په کثرت سره وی ګرد (تول) مقدس مقامات او مهم یادګارونه د تل له پاره د وجود له صفحې څخه محو او له منځه به ئې لرې کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتې شوې نو له دې کبله (وجې) ضروري شوه چه د بدۍ طاقتونه اګر که ډیر سره جمع هم شي خو د قدرت له طرفه به داسې یو وخت راشي چه د نیکۍ په مقدسو لاسونو سره به د بدۍ د حملې مدافعت وکړی شي او الله تعالیٰ به د خپل دین د مرستې (مدد) کوونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دښمنانو غالب کړی.
بلا شبهه خدای جل جلاله داسې قوی او زبردست ذات دی چه د هغه د اعانت او مرستې (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتې ورکولی شي په هر حال په دغه وخت کښې مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کښې د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دې قانون لاندې وو او دا هغه عام قانون دی چه تری هیڅ عقلمن انکار نشي کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کښې به نه د عیسائي راهبانو صومعې (حجرې) ودانې پاتې وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساګانې) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانې) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چه د الله تعالیٰ ذکر پکښې ډیر زیات کیږي پاتې وی او دغه تول معابد به نړول شوي او له منځه تللي وی، نو د دې عام قانون لاندې هیڅ داسې دلیل نشته چه مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کښې د دوی د دښمنانو سره د جنګیدلو اجازه ورنه کړی شي.

اَلَّذِيْنَ اِنْ مَّكَّنّٰهُمْ فِي الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ﴿۴۱﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چه که چیری قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه کښې (په دښمن باندې د غلبې په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰة او امر حکم به کوی (خلقو ته) په معروف (په نیک شرعي کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار څخه او خاص د الله په اختیار کښې ده آخره خاتمه د ټولو کارونو.

تفسیر: دا یوازې د هغو مسلمانانو بیان دی چه پرې ظلمونه شوي دي او له کورونو څخه ایستل شوي دي یعنې الله تعالیٰ به ولي له دوی سره مرسته (مدد) نه کوي؟ کله چه دوی داسې یو قوم دي چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکې د مخ سلطنت هم ورکړي خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلیږي او په خپله هم په بدني او مالي نیکیو کښې مصروف دي او کوشش کوي چه نور هم په هم دغه سمه لاره برابر کړي لکه چه پاک الله دوی ته د دې ځمکې حکومت ورکړ او کومې پیشګوئې چه پخوا شوې وې هغه ټکې په ټکې رښتیا شوې **«فلله الحمد علیٰ ذلک»** له دې آیت څخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښې په اخص الخصوص د راشدینو خلفاؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختیار کښې ده آخره خاتمه د ټولو کارونو) یعنې که څه هم نن مسلمانان کمزوري او کفار غالب او قوي ښکاري لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختیار کښې دی چه بالاخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالي (کامیاب) کړي یا ئې دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوې مودې پورې قایم ساتي بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ
وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ
مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

او که چیرې دروغجن کړي دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کړي ئې وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) ثمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاؤ خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن ګڼل شوی ؤ موسیٰ (د مصري قبطیانو له خوا) نو مهلت مې ورکړی ؤ کافرانو ته بیا (ناڅاپه) ومې نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنې هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبې دپاره ورکول کیږي نه ښائي چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وجې) مغرور شي او د هغو تکذیب وکړي ځکه دا د الله تعالیٰ مهلت او فرصت دی.

پخوانی اقوام هم د الله تعالیٰ په موقتی (خو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاؤ تکذیب ئې وکړ، بیا څه مهال (وخت) چه هغوی ونیول شول نو وګورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب شخه چه الله تعالیٰ دوی ویرولی وو نو د دوی د شرارتونو او انکار له امله (وجې) دوی څرنګه د هغه سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستنی آیت کښې د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغې قریې) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئې د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانی پخې لوړی (وچتې) (تشې پاتې دی او خاوندان ئې هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنستونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئې چتونه ولویدل، بیا ئې دیوالونه ونړیدل بیا ګردی (تولی) ودانی پرې راولویدی او د چت ډیری ئې لا اوچتې کړی. دا ئې د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود.

﴿وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پرې به د اوبو د راویستونکو هجوم او ګڼه ګونه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکې راوکاږی او هغه ډیرې لوی لوی او پخې او هسکې ودانی چه په چونه، سیمټو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وې خرابې او د ورانو کنډرو په شان پرتې دی او هیڅوک پکښې نه اوسیږی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

آیا پس نه دی ګرځیدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښې پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوږونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوږونو سره د کفارو د اهلاک چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترګی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښې دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو ورانو او تباه شوو ودانیو د کنډرو د لیدلو شخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوږونه ئی خلاص شی.
(پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترګی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترګو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښې ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. ګواکی د دوی ظاهری سترګی خلاصی دی مګر باطنی سترګی ئی ړندی دی او په حقیقت کښې ډیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

او بیړه (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو شخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب به خپل تاکلی (مقرر کړی) وخت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی ځایه شورماشور، استهزاء او تکذیب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه ګټه (فائده) نه لری.
«بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو شخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښې» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښې دی د زرو کلونو د تیریدلو شخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښې دی.
هیڅ چیری تری پټیدلی او تښتیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کښې کولی شي. مګر داسې کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کښې هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسې وویل شي چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسې ته به پوره سزا درکړی شي. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسې د داسې سخت لوی مصیبت په غوښتلو کښې تلوار کوئ؟.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکړی ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونیول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کښې د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیری وتښتی؟ یا به په کوم ځای کښې پټ شي بالاخر د ټولو رجوع او بیرته راتګ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونیول او تباه مو کړل.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾

ووایه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسې ته ویروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او ویرول دی څو تاسې د فضائلو غوښتونکی او له رذائلو څخه په ډډه شئ د عذاب نازلول زما په اختیار کښې نه دی او هغه د الله تعالیٰ په اختیار کښې دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کښې فیصله وکړی او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی

ته ښښنه (د ګناهونو) او روزی عزتناکه (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی په جنت کښې به میوی او غوره غوره شیان او ډول ډول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالیٰ دیدن د مؤمنانو په برخه شی.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

او هغه کسان چه کوشش کوی په (بطلان د) آیتونو زمونږ کښې په داسی حال کښې چه عاجز کوونکی زمونږ وی (د دوی پخپل ګومان) هم دغه کسان ملګری د دوزخ دی (چه تل به پکښې سوځی). او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هیڅ رسول او نه هیڅ نبی مګر په هغه وخت کښې چه لوستل به ئی کول نو وبه غورځاوه شیطان په لوستلو د ده کښې له ځانه خپله پس لری کوی الله هغه کلمی چه غورځولی دی شیطان بیا محکموی الله آیتونه خپل او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت لرونکی دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: د آیت په تفصیل کښې اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه کښې چه «کله چه لګیا شو په خیال ترلو، نو شیطان ګډ کړل د ده په خیال کښې» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه رویه اختیار کړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «**حجة الله البالغه**» په آخر کښې اشاره کړی ده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه په «موضح القرآن» کښې لیکی «نبی ته یو حکم یا یو خبر چه د الله تعالیٰ له طرفه راځی په هغه کښې هیڅکله د یوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشی واقع کیدی. او یو د نبی د زړه خیال د رائی اجتهاد دی هغه کله موافق راځی او کله نه. لکه چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم خوب لیدلی ؤ او د انبیاؤ خوب وحی وی چه دی له منوری مدینی څخه مکی معظمی ته لاړ او عمره ئی وکړه، دا ئی په خیال کښې وروګرځیده چه ښائی هم دغه سږ کال به هم داسی وشی. لکه چه د عمری په نیت ئی سفر شروع کړ، لیکن په منځ کښې د کفارو له لاسه په حدیبیه

کښې د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کښې ئې د خوب تعبير پوره شو. يا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه ومومئ، په خيال کښې ئې داسې وګرځيده چه ښائې دغه برى به په هم دغه جنګ کښې وى خو په هغه کښې ونه شو او په بل کال کښې واقع شو بيا الله تعالىٰ دغه ورښکاره کړه چه څومره احکام او وعدې چه شوى دى په هغو کښې د سر د يوه ويښته په اندازه هم مخالفت نه واقع کيږى هو! د نبى په ذاتى خيال او اجتهاد کښې تفاوت واقع کيدى شى اګر که نبى له اصل پخوا ويلو او پيشګوئى سره خپل ذاتى خيال نه ګدوه بلکه هر يو به ئې بيل بيل خوروه، باقى په دى صورت کښې به د (القاء) نسبت شيطان ته داسې وى لکه چه په ﴿ وَمَآأَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيۡطَٰنُ أَنۡ أَذۡكُرَهُۥ ﴾ کښې د (انساء) نسبت هغه ته کړى شوى دى والله تعالىٰ اعلم.

د دى احقر په نزد ډير بهتر او خورا (ډير) آسان تفسير هغه دى چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دى يعنى (تمنى) د قرائت او تلاوت يا تحديث او (امنيت) د متلو يا حديث په معنى واخيستل شى. مطلب دا چه له قديم راهيسى دغه عادت جريان لرى کله به کوم نبى يا رسول عليه السلام کومه خبره بيانوله يا به ئې د الله تعالىٰ آيتونه اورول شيطان به د ده په خبرو يا آيتونو کښې د خلقو په زړه کښې راز راز (قسم قسم) شبهې او وسوسې اچولې. يعنى د ځينو خبرو په متعلق به ئې د ډيرو خلقو په زړونو کښې ډول ډول (قسم قسم) وسوسې غورځولې او رنګا رنګ شکونه او شبهې به ئې پيدا کولې مثلاً رسول الله صلى الله عليه وسلم د ﴿ حُرِّمَتۡ عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَيۡتَةُ ﴾ آيت ولوست شيطان د خلقو په زړونو کښې دا شبهه واچوله چه وګورئ د خپل لاس وژل شوى حيوان حلال بولى او خداى وژلى حرام ګنى؟ يا چه رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه آيت ولوست ﴿ إِنَّكُمۡ وَمَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ﴾ شيطان پکښې داسې شبهه وغورځوله چه په ﴿ وَمَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ﴾ کښې ملائکة الله، مسيح او عزير عليهم السلام هم شامل دى يا کله چه حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم د مسيح عليه السلام په نسبت د ﴿ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ مِّنۡهُ ﴾ آيت ولوست شيطان د خلقو په افکارو کښې داسې مفکوره پيدا کړه چه له دى نه د حضرت مسيح عليه السلام ابنيت او الوهيت ثابتيږى. د دغه شيطانى القاء په ابطال او ترديد کښې حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله تعالىٰ هغه بينات آيتونه واورول چه بيخى صاف او محکم وو او داسې پخې خبرې ئې وروښودې چه د هغو له اوريدلو څخه شک او شبهې ته له سره ځاى او موقع پاتى نه شوه، ګواکى د «متشابهاتو» د ظاهرى سطحى په بناء کومه اغواء او اخلال چه شيطان ئې غورځوى آيات محکمات د هغه بيخ او بنياد وباسى چه د هغو د اوريدلو څخه تول شکونه او شبهې له منځه ورک او فنا کيږى. دا دوه قسمه آيتونه ولى نازلولى شى؟ شياطينو ته د دومره وسوسې اچولو او تصرف موقع ولى ورکوله کيږى؟ او د داسې آيتونو هغه احکام چه وروسته توضيح کيږى ولى په ابتدا کښې نه تشريح کيږى؟ دغه ګرد (تول) امور د الله تعالىٰ له غير محدود علم او حکمت څخه نشئت کوى، الله تعالىٰ دا دنيا علماً او عملاً دارالامتحان ګرځولى ده، لکه چه په داسې چارو سره د بندګانو آزموينت کوى چه څوک د خپل زړه د ناروغتيا يا د سختى له سببه د شکونو او د شبهو په

ختو او جبو کښې نښلي؟ او کوم پوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقيق په قوت د ايمان، ايقان او اخبات لوړ (اوچت) مقام ته رسيږي؟ رښتيا خبره خو دا ده که انسان په ښه نيت او ايمان داري او ښه عقيده سره پوهيدل وغوارۍ نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) کوی او په سمه لاره ئې بيائي او ثبات او استقامت ورپه برخه کوی، پاتي شول منکرين او شک کوونکی هغوی ته تر قيامته پوری هم داد او اطمينان نه شي حاصليدلی.

(هر چه گيرد علتي علت شود)

زمونږ په دی تقرير کښې تر ډيره حده پوری د ډيرو آيتونو مطلب بيان شو، پوه خلق کولی شي چه زمونږ د دی تقرير اجزاء د هغو ايتونو له اجزاؤ سره بی تکلفه تطبيق کړی دا آيتونه لکه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا کښې بيان کړی دی له ﴿ هُوَالَّذِيْٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ مِنْهُ اٰيٰتٌ مُّحْكَمٰتٌ ﴾ الآية - سره ډير مشابه دی لکه چه په ﴿ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطٰنُ فِيْٓ اُمْنِيَّتِهٖ ﴾ کښې د متشابهاتو او په ﴿ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيٰتِهٖ ﴾ کښې د محکماتو ذکر وشو او په ﴿ لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطٰنُ فِتْنَةً ﴾ الآية - کښې د زائغينو دوه قسمونه بيان شول چه په هغو کښې د ﴿ لِّلَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ ﴾ کار د تاويل ابتغاء او د ﴿ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ ﴾ غرض د فتنې ابتغاء ده. وروسته ﴿ وَّلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ ﴾ الآية - د ﴿ وَالرّٰسِخُوْنَ فِي الْعِلْمِ يَقُوْلُوْنَ ﴾ د آيت په ځای وګڼئ! او هلته هغه دعا چه په ﴿ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا ﴾ سره کړی شوی وه دلته د هغې د اجابت ذکر په ﴿ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴾ سره کړی شوی دی او د ﴿ رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيْهِ ﴾ سره دغه آيت مناسب واقع شو ﴿ وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ ﴾ الىٰ قوله ﴿ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ﴾

تنبيه: مفسرانو چه د دی آيت لاندی د (غرانيق) قصه ذکر کړی ده د هغې د بحث موقع دلته نشته. ښائي چه د (النجم) په سورت کښې د هغې په نسبت د څه ليکلو موقع راشي، مونږ د صحيح مسلم په شرح کښې په دی په ډير ښه بسط سره خبری کړی دی، په هر حال د آيت مطلب د اسلافو د تفصيل سره موافق بالکل صاف دی ګواکی دا د ﴿ وَالَّذِيْنَ سَعَوْا فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ ﴾ د آيت تفصيل دی چه په هغه کښې د آيات الله د ابطال په باب د کفارو د سعی ذکر ؤ.

لِّيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطٰنُ فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ ۗ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَفِيْ شِقَاقٍۭ بَعِيْدٍ ﴿۵۳﴾ وَّلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوْا بِهٖ فَتُخْبِتَ لَهٗ

قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

دپاره د دی چه وګرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازمویښت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت ډیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی ګمراهان لا ګمراه کیږی چه د هغوی کار ګمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینګ او مضبوطیږی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی ځای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالیٰ دا خبره ورښیی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زمونږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راتلل دی او یا شاید د ﴿ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ؕ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

ملک سلطنت په دغه ورځ د قيامت خاص الله ته دی، فيصله به کوی (په دغه ورځ کښې) په منځ د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښې)

تفسير: يعنی د قيامت په ورځ کښې به يوازی د الله تعالیٰ سلطنت او حکومت وی او د بل هيڅا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او نښان به نه وی په هغه وخت کښې به د ګردی (تولی) دنيا عملی فيصله کيږی چه تفصيل ئی دا دی.

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۵۶﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا
وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۵۷﴾ وَالَّذِيْنَ
هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ
اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۵۸﴾
لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَّرْضَوْنَهٗ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿۵۹﴾

پس هغه کسان چه ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښې به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آيتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکوونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پريښی دی په لاره د الله کښې (د جهاد، طاعت او د الله د رضاء له پاره) بيا ووژلی شی (په جهاد کښې) يا مړه شی (پخپل مرګ) نو خامخا روزی به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته الله روزی نيکه (د جنت)، او بيشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکوونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هرومرو (خامخا) دوی په داسی يو ځای (د جنت) کښې چه خوښ به کړی دوی هغه (ځايونه د جنتونو)، او بيشکه الله خامخا ډير عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخير د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام ئی پخوا ښودلی ؤ دلته ئی له هغو شخه د یوی ممتازی ډلی ذکر په خصوصی ډول (طریقه) سره وکړ یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنگ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرگ سره ومری په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلمستیا ورکوله کیږی، د دوی خوړل، څښل او اوسیدل به تول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لیاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاگانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان شخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات ئی ځکه ذکر کړل چه پاک الله ته تول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندگانو ته داسی ربړونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبورتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وجی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُ ۗ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکړ شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم شخه واجبی بدل واخلی بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت ئی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی **«واتق دعوة المظلوم فانه لیس بینها و بین الله حجاب»**

بترس ازآه مظلومان که هنگام دعا کردن
اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) دیر ښښونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعني بندګانو ته هم ښائي چه پخپلو شخصي او معاشرتي چارو او معاملاتو کښي د عفوی او ښېنې عادت زده کړي او هیڅکله دې د انتقام او بدل اخیستلو په فکر نه اوسي.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعني واجبي بدل اخیستونکي ته الله تعالیٰ عذاب نه ورکوي که څه هم بدل (کسات) نه اخیستل ښه او غوره کار دی. د کفارو د اذیت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «بدر» په غزا کښي واخیست لیکن کفارو بیا په «احد» او «احزاب» کښي په تیری او تجاوز لاسونه پوري کړل چه بیا الله تعالیٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿۶۱﴾

دغه (نصرت په سبب د دی دی) چه بیشکه الله ننه باسي شپه په ورځ کښي او ننه باسي ورځ په شپه کښي (چه کله ورځ لنده شپه اوږدوي کله شپه لنده ورځ اوږدوي) او بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاؤ).

تفسیر: یعني الله تعالیٰ د دومره لوی قدرت او قوت څښتن (مالک) دی چه د شپې او ورځې اړول او راړول او د هغوی لنډول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښي دي او یوازي د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږدیږي او کله شپه اوږدیږي نو آیا دغه مطلق قادر په دې باندي نه دی قادر چه یو مظلوم قوم یا شخص سره مرسته (مدد) وکړي او د ظالمانو له منګلو څخه ئې خلاص کړي؟ بلکه دوی په هغوی باندي غالب، قاهر، قادر او مسلط کړي. مخکښي د مهاجرو مسلمانانو ذکر ؤ په دې آیت کښي ئې دې ته اشاره وکړه چه حالات ډیر ژر د شپې او ورځې په شان بدلیدونکي دي څرنګه چه پاک الله د شپې تیاره د ورځې په رڼا (رڼرا) له منځه وړي، هم داسي به د کفر او شرک ځمکې هم د اسلام په غیږ کښي ورکړي. او بیشکه چه پاک الله ښه اوریدونکی دی د ټولو اقوالو، ښه لیدونکی عالم دی په ټولو اشیاؤ یعني د مظلوم غږ او آواز هم اوري او د ظالم چاري او اعمال همویني.

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيْرُ ﴿۶۲﴾

دغه (مرسته (مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولي ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله څخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له ټولو څخه) ښه لوړ (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله څخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شي؟ بلکه نه شي په واقع کښې صحیح او رښتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالیٰ دی نور ټول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او ټول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وګڼئ. چه له ټولو څخه اعلیٰ او اولیٰ او ډیر ښه مولیٰ دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کښې شته.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾

آیا نه وینې ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان څخه اوبه پس ګرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پټو تدابیرو ښه خبردار دی (په ټولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی به د کفر او شرک وچه او شاړه ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کښې داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه شاړه ځمکه د اوبو او نورو اجزاء ځان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالیٰ پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زړونو د اسلام د فیوضو باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کښې او هر څه چه په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښې)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکی ګرد (تول) شیان د الله تعالیٰ مملوک او مخلوق دی او ګرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالیٰ هیڅا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښې هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشی البته پاک الله د تامه غناء او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخی له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالیٰ ګرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د ګردو (تولو) محاسنو او حمیده ؤ صفاتو جامع دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښې دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه ګرځی په سیند کښې په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولویږی په ځمکه باندی مګر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر ګرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالیٰ په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوائی فضا کښې بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه راښکته کیږی او نه رالویږی او که رالویدلی وی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکی به ئی توټی او ذری کړی وی، څو چه د الله تعالیٰ له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه ګردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انچ په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِيٓ اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۗ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُوْرٌ ۝٦٦

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کړی یئ تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مړه کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کړی تاسی (په قیامت کښی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسیر: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرګ سره مړه شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کړی.
(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالیٰ) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پیژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر تیتوی.

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوْهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي
الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ ۗ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُّسْتَقِيْمٍ ۝٦٧
وَاِنْ جَادَلُوْكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ۝٦٨ اَللّٰهُ
يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كُنْتُمْ فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ۝٦٩

دپاره د هر یوه امت مقرره کړی ده مونږ یوه لاره د بندګی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه ښائی چه جګړه وکړی (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کښی (ځکه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لیاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جګړه کوی (په امر د دین کښی کفار) له تاسره نو ووایه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جګړه او عناد) چه کوئ ئی تاسی الله به حکم وکړی په منځ ستاسی کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چه وئ تاسی چه په هغه کښی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسیر: ټول انبیاء د دین په اصولو کښی سره متفق دی. هو! د هر امت له پاره الله تعالیٰ د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کښې تاکلي (مقرر کړي) دي چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت کاوه، لکه چه دی محمدی امت ته هم یو خاص شریعت لیږل شوی دی لیکن د دین اصل تل تر تله یو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هیچا او هیڅ شی دپاره عبادت نه دی مقرر کړی شوی. نو څکه په توحید او نورو متفق علیه دینی مسائلو کښې هیچا ته نه دی لایق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لری چه څه اختلاف او څه جګړه وکړی. کله چه کافران په داسې واضح او ښکاره شیانو کښې هم دعوی او جګړې وکړی نو تاسې د هغوی هیڅ پروا مه کوئ! تاسې په هم هغې سمې صافی لارې باندې روان اوسئ! او نور خلق هم هغې ته راوبولئ! او د معاندینو د جګړې فیصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په ګردو (ټولو) حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قیامت په ورځ کښې به د دوی د دغو ټولو اختلافونو او جګړو عملی فیصله وکړی، ته د دعوت او تبلیغ فرض اداء کړه! او د دوی په فکر کښې ډیر سر مه خوږوه! د داسې معاندینو علاج یوازې پاک الله سره دی.

تنبیه: د ﴿فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ﴾ مطلب دا هم کیدی شی کله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بیل دستورالعمل مقرر کړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدی امت ته هم نوی شریعت راغلی دی نو بیا د جګړې سبب څه شی دی؟ **«وهذا قبل الامر بالقتال»** ځینو مفسرینو د «منسک» معنی په ذبح او قربانی سره کړی ده مګر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختیار کړی ده والله اعلم.

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۗ اِنَّ ذٰلِكَ فِيْ كِتٰبٍ ۗ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝

آیا نه پوهیږې ته (ای مخاطبه بلکه پوهیږې) چه بیشکه الله پوهیږی په هر هغه څه چه دی په آسمان کښې او (هر هغه څه چه دی په) ځمکه کښې بیشکه دا (مذکوره شیان لیکل شوی دی) په کتاب (لوح محفوظ) کښې بیشکه دا (علم، لیکل د لوح محفوظ، فیصله د قیامت) په الله آسان دی.

تفسیر: یعنی د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کښې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په ټولو شیانو باندې محیط دی او د ځینو مصالحو او حکمتونو په بناء ټول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کښې ثبت او محفوظ دی او هم د انسانانو ټول اعمال د دوی په عملنامو کښې لیکل شوی دی چه له هغو سره سم به د قیامت په ورځ فیصله کیږی او په دومره بې شمارو شیانو باندې په پوره ډول (طریقه) سره پوهیدل او د هغو ټولو په ښه شان سره لیکل او د هغه سره مطابق د هر یوه فیصله صادرول د دغو ټولو اجراء او انفاذ

پاک الله ته هیڅ اشکال او سختی نه لری او نه ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکمیل کښې (معاذ الله) څه تکلیف او ربړ (زحمت) ورپیدا کیږی.

وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَمۡ يُنَزِّلۡ بِهِۦ سُلۡطَٰنٗا وَمَا لَيۡسَ لَهُم بِهِۦ عِلۡمٞۗ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٖ ﴿٧١﴾

او عبادت کوی (دغه کفار) غیر له الله د هغه شی چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هیڅ سند او د هغه شی چه نشته دوی ته په هغه باندی هیڅ علم دلیل پوهه، او نشته ظالمانو ته هیڅ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نیکونو په تقلید کښې داسی کارونه کوی چه هیڅ یو عقلی یا نقلی کوم برهان یا سند یا دلیل پری نه لری. (او نشته ظالمانو ته هیڅ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابه ئی خلاص کړی او) له تولو څخه لوی ظلم او بی‌انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شی. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولری چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښې هیڅ د دوی په ښه او په کار ورنشی او نه به په هغه وخت کښې له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شی.

وَإِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٖ تَعۡرِفُ فِي وُجُوهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلۡمُنكَرَۖ يَكَادُونَ يَسۡطُونَ بِٱلَّذِينَ يَتۡلُونَ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِنَاۗ قُلۡ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرّٖ مِّن ذَٰلِكُمُۚ ٱلنَّارُ وَعَدَهَا ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

او کله چه ولوستل شی په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښې چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښې چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفګان دی) نژدی وی چه حمله وکړی (له ډیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ وواپه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کړی ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد ځای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنګونه تور او شنه واوړی او له ډیر خفګان نه ئی څیری بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غواړی چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په ځینو وختونو کښی داسی هم کوی.
(ووایه ای محمده دوی ته آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کښی درپیدا کیږی یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیڅ ډول (طریقه) صبر ونه کړی شئ او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ ګوټ تیرول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

یَآیُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ ؕ اِنَّ الَّذِیْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ یَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ ؕ وَاِنْ یَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَیْئًا لَّا یَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ؕ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ ﴿۷۳﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غوږ کیږدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راټول شی (دا ټول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کړی شی) او که چیری وتښتوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کښی د شرک د بدی او قباحت د ظاهرولو دپاره مثال بیان کړ چه ښائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غوږ ورته کیږدئ او ښه پری وپوهیږئ! ګوندی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وګرځوئ او لاس تری واخلئ!
﴿ اِنَّ الَّذِیْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴾ الآیة ـ بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله څخه له سره نشي پيدا کولی يو مچ) يعنی مچ ډير ادنیٰ او حقير ساکښ (جاندار) دی په هغو شيانو کښې چه دومره يو قدرت او قوت نه وی چه که تول سره يو ځای شی يو مچ هم نشی پيدا کولی يا که دغه مچ د دوی د نذرونو او نيازونو څخنی يو وړوکی شی (لکه د ګلانو او عطرياتو يا د شاتو يا د نورو کوم بخرکی تری) وتښتوی نو د دوی له لاسه نه کيږی چه هغه تری بيرته واخيستی شی ښه نو د ځمکی او آسمانونو د خالق په ځای (نعوذ بالله) د الوهيت په تخت باندی د داسی عاجزو او ناتوانو معبودانو کينول څومره حماقت او بی حيائی ده. رښتيا خبره خو هم دا ده چه مچ هم کمزوری دی او له مچ نه زيات کمزوری د دوی بتان دی او له بتانو څخه ډير زيات کمزوری د بتانو عبادت کوونکی دی چه دوی داسی حقير او کمزوری شی خپل معبود او حاجت تر سره کوونکی ګرځولی دی.

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ ﴿۷۴﴾

نه دی پيژندلی (دغو کفارو) او نه ئی دی تعظيم کړی د الله په حق پيژندلو او تعظيم د ده سره، بيشکه الله خامخا ښه قوی زورور ډير زبردست دی (په تنفيذ د احکامو خپلو کښې)

تفسير: که پوهيدی نو داسی سپين سترګی به ئی ولی کوله؟ آيا د الله تعالیٰ رفيع شان او قدر او منزلت دومره دی چه داسی کمزوری شيان د هغه سيال او شريک وګرځولی شی (العياذ بالله) د الله تعالیٰ د قوت او عزت په مقابل کښې خو د هغه لوئی لوئی مقربی پرښتی او انبياء عليهم السلام هم مجبور او ناتوان دی چه اوس په لاندی متبرک آيت کښې د هغوی ذکر راځی.

اَللّٰهُ يَصْطَفِيْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ۭ

الله غوره کوی له پرښتو څخه استاځی (چه واسطه کيږی په منځ د الله او انبياؤ کښې) او له خلقو څخه (هم غوره کوی استاځی)،

تفسير: له ځينو پرښتو څخه د رسالت کار اخلی مثلاً جبريل عليه السلام او له ځينو انسانانو څخه چه پاک الله د دغه منصب دپاره انتخاب کړی هم دغه د رسالت کار اخلی ښکاره ده چه د هغوی درجه د نورو خلقو څخه ډيره لوړه (اوچته) ده.

اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ ﴿۷۵﴾

بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاؤ)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په ټولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل ټول احوال وینی نو څکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وګوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کړی ﴿ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهٗ ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲٤آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی له ټولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرښتو کښی هم هغه پرښتی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پریښودل او د بتانو منل شومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۷۶﴾

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته ګرځولی کیږی ټول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته ګرځولی شی ټول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاؤ انتخاب او نور ټول کارونه ښه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا وَاسْجُدُوْا وَاعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۩ ﴿۷۷﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او ښه اخلاق) دپاره د دی چه بری وموموئ (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل یوه خدای تعالیٰ په بندګی لګیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندګی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د ښیګڼی (فائدی) تول کارونه هم خاص د الله تعالیٰ دپاره کوئ ځو دنیوی او اخروی ښیګڼی (فایدی) او نیکی مو په برخه شی.
ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «ای مؤمنانو تاسی رکوع کوئ وروسته له دی نه په لمانځه کښی او سجده هم پکښی کوئ!» او دغه حکم ئی ځکه وکړ چه د اسلام په اوله کښی لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښی نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت سره فرض شول او که ئی مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجدی ذکر او تخصیص به ئی ځکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندګان د رکوع او سجدی په حالت کښی زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعی رحمة الله علیه د رکوع او سجدی له دغه تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

او زیار (کوشش) کوئ په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی یئ تاسی او نه ئی دی ګرځولی (نه ئی دی ایښی) په تاسی په دین کښی هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابعت وکړئ د) دین د پلار خپل چه ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولئ تاسی مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په نورو آسمانی کتابونو کښی) او په دغه (قرآن) کښی (هم) دپاره د دی چه شی رسول (ستاسی محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسی (د تبلیغ خپل) او چه شئ تاسی (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (دتبلیغ د نورو انبیاؤ) نو قائموئ (سم اداء کوئ تاسی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ تاسی زکوٰة او ښه تینګ ونیسئ تاسی (دین د) الله دغه (الله) مالک دی ستاسی پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهذیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوئ چه د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی څومره تکلیفونه او زحمتونه په ځان اخلئ! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چه په هغی کښی هر څومره زحمت او محنت وموموئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبیه: د «مجاهده» په لفظ کښی هر قسم کوښښونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

(﴿ هُوَ اجْتَبٰىكُمْ ﴾ دغه الله غوره کړی یئ تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره) یعنی له تولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له تولو شرائعو څخه ئی اکمل شریعت درکړ او په تمامه دنیا کښی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړئ! او په ګردو (تولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروباښه.

(﴿ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ﴾ او نه دی ګرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کښی هیڅ حرج مشقت او اشکال) یعنی په دین کښی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پریښی چه د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کښی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانیو لحاظ ساتلی دی دا خو بیله خبره ده چه تاسی یو آسان کار په خپل ځان مشکل وګرځوئ!

(﴿ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرٰهِيمَ ﴾ متابعت وکړئ! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چه ابراهیم علیه السلام دی کله چه ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په اجدادو کښی شامل دی نو ځکه د ګرد (تول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چه د عربو پلار دی ځکه چه د قرآن ړومبنی مخاطبان هم دوی وو.

(﴿ هُوَ سَمّٰىكُمُ الْمُسْلِمِينَ ﴾ دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونومولئ تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کښی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چه معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چه پخپله دعاء کښی ئی ویلی وو ﴿ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کښی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اګر که نور امتونه هم مسلمانان وو مګر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او تاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکړئ.

(﴿ لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا ﴾ الآیة - دپاره د دی چه شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چه شئ تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاؤ) یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کړئ چه تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکړئ او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکړی او دغه امت چه له تولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض ئی دا دی چه دی د نورو تولو امتونو غلطئ اصلاح کری او گردو (تولو) ته سمه صافه لاره وښيئ گواکی هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (تولی) دنیا معلم (ښوونکی) وگرځی او په تبلیغی جهاد کښی مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او گواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کښی نور امتونه انکار وکری چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کړی او له انبیاؤ څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په دول (طریقه) ور وړاندی کری او دغه امت به داسی شاهدی اداء کری «بیشکه چه دغو انبیاؤ علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کری دی او د الله تعالیٰ حجت ئی قائم کری دی» کله چه له دوی ځنی پوښتنه وشی چه دا خبره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکری چه «دغه اطلاع مونږ ته زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راکری ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالیٰ محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» گواکی دغه فضل او شرف ئی ځکه درکری دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کښی د یوه معزز شاهد او گواه په شان دریدونکی یئ، لیکن ستاسی د دغی شاهدی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿ فَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا الزَّكَوٰةَ ﴾ نو قائموئ سم اداء کوئ سره له تولو حقونو لمونځ او ورکوئ زکوٰة او ښه تینگ ونیسئ دین د الله دغه الله مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالیٰ د انعاماتو قدر وکرئ! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پت او عزت وساتئ! او ښه ویوهیږئ چه تاسی د دیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یئ نو ځکه ښائی چه تاسی ړومبی خپل ځان د ښو عملونو ښه نمونه وگرځوئ! او په هر کار کښی د الله تعالیٰ پری کلک په خپلو منگلو کښی ونیسئ! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لاړ نشئ! نور تول کمزوری وسائل او وسائط پریږدئ! بیا نو د الله تعالیٰ په فضل او رحمت باندی اعتماد ولرئ! او یوازی هم دغه الله تعالیٰ خپل مولیٰ او مالک وگڼئ! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددگار به له کومه وموموئ! **ربنا اجعلنا من مقیمی الصلوٰة ومؤتی الزکوٰة والمعتصمین بک والمتوکلین علیک فانت مولانا وناصرنا فنعم المولیٰ انت ونعم النصیر انت»**

«تمت سورة الحج بفضله ومنه فله الحمد وعلیٰ نبیه الصلوٰة والتسلیم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلهاحسب النزول (۷٤) نزلت بعد سورة «الانبیاء»

د «المؤمنون» سورت مکی دی (۱۱۸) آیات (٦) رکوع لری

په تلاوت کښی (۲۳) او په نزول کښی (۷٤) سورت دی

وروسته د (الانبیاء) له سورت نه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ صَلَاتِهِمْ خٰشِعُوْنَ ﴿۲﴾

په تحقیق بریالی (بهرمن ـ کامیاب) شوی دی مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوی په لمونځونو خپلو کښی عاجزی کوونکی ویریدونکی دی (له الله نه)

تفسیر: د «**خشوع**» معنی دا ده چه د بل چا په مخ کښی په خوف او هیبت سره ساکن او سرښکته کری لکه چه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د ﴿خٰشِعُوْنَ﴾ تفسیر په «**خائفون ساکنون**» سره کری دی او د ﴿تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾ آیت هم دلالت کوی چه په «**خشوع**» کښی یو قسم سکون او تذلل معتبر دی.

په قرآن کریم کښی «**خشوع**» د «**وجوه ـ ابصار ـ اصوات او نورو**» صفت درولی شوی دی. او په دغه آیت کریمه د ﴿اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ﴾ کښی د قلب صفت ښوولی شوی دی. معلومیږی چه اصلاً «**خشوع**» د زړه کار دی او د نورو بدنی اعضاؤ خشوع د زړه د خشوع تابع ده کله چه په لمانځه کښی قلب خاشع ـ خائف ـ ساکن او ښکته شی نو خیالات هم د دی خوا او د هغی خوا د مشغولتیا او گرځیدو څخه فارغ او په هم هغه یو مقصود باندی تینگ دریږی نو بیا د خوف ـ هیبت ـ سکون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم ظاهریږی مثلاً د اوږو ـ سر ـ او سترگو ښکته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندی ترلی دریدل ـ دی خوا او هغی خوا ته نه کتل ـ له خپلو کالیو (جامو) او ویښتو او نورو شیانو سره لوبی نه کول ـ د گوتو نه ترکول ـ او په دی قسم د «**خشوع**» د لوازمو څخه نور افعال او احوال هم شته.

په احادیثو کښی د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه او عبد الله بن زبیر رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه دوی به په لمانځه کښی داسی ساکن

او آرام وو لکه یو بی ساه لرگی. او ویل کیده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهاء په دغه مسئله کښې اختلاف لري چه آیا لمونځ بې له خشوع څخه صحیح او مقبول وی که نه؟ په «**روح المعانی**» کښې ئې لیکلی دی چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دی هو! د قبول الصلوٰة دپاره شرط دی. ځما په نزد دغسې ویل بهتر دی چه د حسن القبول لپاره شرط دی والله اعلم.

دلته د تفصیل ځای نشته په «**احیاء العلوم**» او د هغه په شرح کښې دی تفصیلات ولیدل شی! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائی فلاح او اساسی نجاح په هم دغه کښې حاصلیږی چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دی موصوف اوسو چه په دغه مبارک آیت کښې اوس بیانیږی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝۳

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له ناکارو (بدو اقوالو بدو افعالو) څخه مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی په فضولو او بیکارو مشاغلو کښې خپل وقت نه ضائع کوی که کوم بل سړی لغو او چټی (بیکاره) او مهملې خبرې یا افعال کوی نو د هغو له اوریدلو او کتلو څخه مخ اړوی. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو څخه دومره وقت او فرصت نه وی میسر چه په دغسې بې فائدې جګړو او فضولو خبرو کښې ځان اخته کړی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُونَ ۝۴

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوٰة اداء کوونکی دی (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دی).

تفسیر: یعنی دغه د دوی عادت دی چه تل زکوٰة اداء کوی او داسې نه دی چه کله ئې ورکوی ـ او کله ئې نه ورکوی ـ غالباً له هم دی جهته د ﴿ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ ﴾ په ځای ئې د ﴿ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُونَ ﴾ ترکیب اختیار فرمایلی دی. ګواکی دا ئې ښودلی دی چه د زکوٰة اداء د دوی مستمر کار دی ـ محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په «تل د زکوٰة ورکوونکی دی» سره په دغه لوری هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوٰة د طهارت او پاکیزګۍ یا د نفس د تزکیې په معنی اخیستی دی ګواکی دغه آیت ئې د ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴾ او د ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰهَا ﴾ پشان مقرر کړی دی. که دغسې مراد وی نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شی چه په هغه کښې د بدن د زړه او د مال پاک ساتل ګرد (تول) داخل شی ـ زکوٰة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکی دی او په مکی معظمی کښی لا زکوٰة نه ؤ فرض شوی، ابن کثیر رحمة الله علیه جواب داسی ورکړی دی چه د زکوٰة اصلی مشروعیت په مکه کښی شوی ؤ هو! ـ د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینی منوری له راتگه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝٦ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝٧

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی فروجو (ځایئ د شهواتو) خپلو لره ساتونکی دی (له سفاح څخه) مگر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د دوی پس بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر څوک چه وغواړی (دفع د شهوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوی دی تجاوز کوونکی (له حده)،.

تفسیر: یعنی له خپلی منکوحی ښځی یا وینځی څخه ماسواء بله کومه لیاره د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو دی د حلالو له حدودو وتونکی دی په دی کښی زناء ـ لواطت او استمناء بالید او نور گرد (ټول) غیرمشروعه صورتونه راغلل ـ بلکه ځینو مفسرینو د «متعه» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړی دی ـ وفیه کلام طویل لایسعه المقام ـ راجع روح المعانی تحت هذه الآیة الکریمة.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝٨

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وی که د مخلوق) رعایت کوونکی دی (چه بیوفائی او خیانت پکښی نه کوی).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوی ـ خیانت او بد عهدی نه کوی نه د الله تعالیٰ په معاملاتو کښی او نه د بندگانو په چارو کښی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَوٰتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿٩﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (همیشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه کوی (چه تل ئی سم اداء کوی سره له تولو حقوقو).

تفسير: یعنی تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعایت سره اداء کوی د دنیوی معاملاتو د مشغولیت لامله (له وجی) د الله تعالیٰ له ذکره او فکره نه غافلیږی. تر دی ځایه پوری ئی د مفلحینو مؤمنینو شپږ صفات او خصال بیان وفرمایل

(۱): ـ سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء کول ـ یعنی په زړه او بدن سره د الله تعالیٰ په طرف رجوع او ورمائل کیدل.

(۲): ـ د باطلو ـ لغوو ـ او بیباکو خبرو او ناکارو کارونو څخه ځان بیل ساتل

(۳): ـ د زکوٰة یعنی مالی حقوق اداء کول. یا خپل نفس او مال پاک ساتل.

(٤): ـ نفسانی شهوات پخپل واک (قبضه) او اختیار کښی ساتل.

(٥): ـ د عهد او امانت حفاظت یعنی د ګردو (تولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.

(٦): ـ او په آخر کښی ئی بیا د لمونځونو د قیام تاکید وفرمایه چه په پوره ډول (طریقه) سره ئی حفاظت وکړی چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعایت سره اداء کړل شی. له دی نه ظاهریږی چه د لمانځه حق د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوړ او اعلیٰ او خورا (ډیر) مهتم بالشان څیز دی چه دلته ئی خپله خبره پر هم هغه باندی شروع او پر هم هغه باندی ئی ختمه کړه.

اُولٰٓئِكَ هُمُ الْوٰرِثُوْنَ ﴿١٠﴾ الَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْفِرْدَوْسَ ؕ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿١١﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوی دی وارثان (لائقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه میراث به اخلی (ویړیا اعلیٰ جنت د) فردوس (د آدم یا د دوزخیانو برخه به هم اخلی) دوی په دغه (جنت الفردوس) کښی تل پاتی کیدونکی دی.

تفسير: د جنت د میراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دی نه لیکلی شوی دی (دا بیان ؤ د «معاد» نو له دی سره مناسب دی بیان د «مبدا» نو ځکه وروسته داسی فرمائی)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ طِيْنٍ ﴿١٢﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی (صافی له خیری ویستلی شوی) ختو نه

تفسیر: ځکه چه ځمونږ د ګردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آدمان له نطفی څخه پیدا کیږی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسیله متشکله کیږی چه د منتخبو او غوره کړیو شیانو خواړه او د اغذیه ؤ عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنٰهُ نُطْفَةً فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿۱۳﴾

بیا وګرځاوه کیښود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (تړلی څاڅکی د منی) په یو قرارګاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیری نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظٰمًا فَكَسَوْنَا الْعِظٰمَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنٰهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ ﴿۱۴﴾

بیا وګرځوله مونږ دا نطفه توته د وینو (کلکه سرینښناکه) بیا وګرځوله مونږ دغه توته د وینو یوه وړه بوټئ د غوښو بیا وګرځوله مونږ دا بوټئ د غوښو هډوکی بیا ور واغوستله مونږ دی هډوکو ته (پس له پیدا کولو د رګونو او د پلو او نورو) غوښه بیا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت تړونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډوکو پر قفس (ډانچه) او سلسله (لیر) رګونه ـ پلی ـ تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کړی شوی دی.

﴿ ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت)
یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی ویښ انسان جوړ کړ چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانئی)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداوالی) ډیر احوال او ادوار او مراحل تیریږی یا دا چه اول جماد ؤ اوس ئی حیوان کړ پخوا ړوند، کوڼ، ګونګ ؤ اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کړ ځکه ځمونږ امام اعظم رحمة الله علیه وائی «که څوک هګی له چا څخه په غصب واخلی او بیا ده څخه چرګوړی شی نو دا غاصب ضامن د هګی دی نه د چرګوړی ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾ - پس ډیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښی چه ډیر ښه پیدا کوونکی صورت تړونکی دی له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو مصورانو نه خلقاً) یعنی هغه الله تعالیٰ چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښائست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په ډیر ښه قالب کښی جوړی کړی دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب ګرځولی دی ډیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالیٰ خالق د تمامو موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمی ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور ډیر اشیاء ئی پیدا کړی دی مګر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ثناء په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته ډیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ ﴾ الآیة - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکړی دی مونږ ځامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی یئ

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالیٰ عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیږلو سره د هغه ګردی (تولی) نقشی ورانوی او تاسی په هغه وقت کښی د مرګ له زورورو او قوی منګلو څخه خپل ژوندون نشئ ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی تینګ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریږدی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاږی فسبحان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

بیا بیشکه تاسی په ورځی د قیامت کښی بیا ژوندی راپاڅول شئ (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول ځلی ئی پیدا کړی ؤ هم هغه دوهم ځلی هم بیا ژوندی راپاڅوی ړومبی د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لوبو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کړی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ﴿ۖ﴾

او خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (۷ آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د ځینو مفسرینو او لغویینو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کړی دی فهذا کماقال ﴿ كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ﴾ (د نوح ۱۵ آیت (۱) رکوع (۲۹ جزء) او ځینی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کړی دی چه د پرښتو د تللو او راتللو معبری دی ځینی معاصر مصنفین له ﴿ سَبْعَ طَرَآئِقَ ﴾ ځخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غٰفِلِينَ ﴿١٧﴾

او نه یو مونږ له (ګردو (ټولو) احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو ځخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر ځیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کړی دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو ځخه مونږ پوره باخبره یو په سمایهؤ اجرامو او سفلیهؤ مخلوقاتو کښی کوم یو داسی ځیز نه دی چه ځمونږ د علم او قدرت له احاطی ځخه خارج وی که نه دغه ګرد (ټول) نظم ترتیب او تنسیق سره ګډوډ او خراب تراب کیږی.

﴿ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ﴾ الآیة - جزء ۲۷

د الحدید ٤ آیت (۱) رکوع .

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنّٰهُ فِى الْاَرْضِ ۖ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۱۸﴾

او نازلې کړې دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (کفاف د خیر او صلاح د خلقو) نو ومو درولې دغه (اوبه) په ځمکه کښې او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی (اوبو) هرومرو (خامخا) قادر یو (لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم).

تفسیر: یعنی راښکته کړی دی مونږ له لوری د آسمانه اوبه په هغه میچ چه د مخلوقاتو ښیگنه (فایده) پکښی وینو) نه دغومره زیاتی چه بی وقته او بی موقعه تباه او توی لاړی شی او نه دومره لږی مو درکړی چه ستاسی ضروریاتو ته کفایت ونه کړی.

﴿فَاَسْكَنّٰهُ﴾ الآیة ـ پس ومو درولی حصاری کړی مونږ دغه اوبه په ځمکه کښی الخ) یعنی ځمکه د باران اوبه پخپل منځ کښی ځبیښی او جذب کوی ئی چه بیا مونږ دغه اوبه تری د کاریزو کوهیو او برمو او نورو په وسیله راوباسو او تری استفاده کوو یا پخپله دغه اوبه د چینو او زیمونو ځمکو په وسیله بهیږی (یا ئی دروو د ځمکی په سر هم په تالابونو ډندونو او نورو ظرفو کښی).

﴿وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقٰدِرُوْنَ﴾ او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی اوبو هرومرو (خامخا) قادر یو لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم) یعنی که باران دربانادی ونه واروو نو څوک به ئی دربانادی اوروی؟ او که ئی در باندی اوروو خو د شرب ارواء او د استفادی وسائل او وسائط درځخه واخلو او تاسی ته داسی قوت او قدرت در نه کړو چه تری گټور (فائده مند) شئ (مثلاً دومره ئی ژوری بوځو چه تاسو ئی ونه شئ ایستلی یا ئی ژر تر ژره وچی او بیا ئی په هوا کښی گډی کړو یا ئی تروی او سخا کړو دغه کارونه او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ له قدرته پوره دی نو ستاسی له لاسونو څخه څه پوره دی او څه به کولی شئ؟.

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ ۘ لَكُمْ فِيْهَا فَوَاكِهُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۱۹﴾

پس پیدا کړی دی مونږ تاسی ته په دی (اوبو) سره باغونه رنګارنګ له خرماګانو او (له) انګورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښې میوی ډیری او له دغو (باغونو) څخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو څخه خوشالیږئ او د هغو د حاصلاتو څخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالوئ!.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَآءَ تَنْۢبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْاٰكِلِيْنَ ﴿٢٠﴾

او (بل پیدا مو کړه هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا څخه چه زرغونیږی له غوړو سره او له انګولی (سالن) سره دپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوونی (زیتون) ونه چه تری تیل ووځی چه د مبلو او نورو په مصرف رسیږی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی ـ د خوونی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «**التین**» په سورت کښې پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوونی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښې به هلته د دغی خوونی ونی ډیری زیاتی وی.

وَ اِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا فِيْ بُطُوْنِهَا وَلَكُمْ فِيْهَا
مَنَافِعُ كَثِيْرَةٌ وَّمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٢١﴾

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښې خامخا عبرت دی چه څښوؤ مونږ تاسی ته له هغو پیو نه چه په ګیډو د دوی کښې دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښې) منافع (ګټی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ څخه خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) څخه وروسته د حیواناتو (ساکښانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونږ په خپل قدرت سره پر تاسی څښوو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښې ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کړی دی .

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُوْنَ ﴿۲۲﴾

او پر دغو (څاروو) او پر بېړيو باندې بارولى شئ تاسى (په بر او بحر كښې).

تفسير: يعنى په وچه كښې د حيواناتو (او نورو نقليه‌ؤ وسائلو) په وسيله او په اوبو كښې د بېړيو كشتيو (او جهازونو او نورو نقليه‌ؤ وسائطو) په واسطه (او هم داسې په هوا او نورو كښې) نقل او حركت كوئ او له يوه لرى ځايه بل لرى ځاى ته درومئ! او ډير درانه شيان او سامان مو پرى باروئ د كشتئ په مناسبت وروسته د نوح عليه السلام قصه هم ذكر فرمائى چه په څه شان الله تعالىٰ پرى بيړى جوړه كړه چه د عظيم طوفان په وقت كښې د مؤمنينو د نجات ذريعه وګرځيده، بيا د نوح عليه السلام په مناسبت د ځينو نورو انبياؤ واقعات هم ذكر فرمائى ښائى دلته د دغو قصصو په بيان كښې دغه طرف ته هم اشاره وى لكه چه په پاس آيات كښې ستاسى د جسمانى ضرورياتو د انتظام مذكور ؤ هم داسې پاک رحمٰن ستاسى د روحانى حوائجو او ضرورياتو سر انجامولو دپاره د دنيا له ابتداء څخه د وحى او رسالت سلسله هم قائمه فرمايلې ده يا داسې ووايئ چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بيان فرمايلو څخه د توحيد په لورى متوجه كول مقصود ؤ، نو د هغه د تكميل دپاره ئې دلته د نبوت سلسله شروع كړه چه په ضمن كښې د انبياؤ عليهم السلام او د هغه د متبعينو د ښو انجامونو او د مكذبينو او معاندينو د بدو انجامونو تذكره ده څو مو ښه په زړه كښې ځاى ونيسى.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم
مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۲۳﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن
قَوْمِهِ مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿۲۴﴾

او خامخا په تحقيق ليږلى ؤ مونږ نوح قوم خپل ته نو ووېل (نوح) اى قومه ځما عبادت كوئ تاسى (يوائحى) د الله نشته تاسى ته بل هيڅ معبود غير له دغه (الله) آيا پس نه ويرېږئ تاسى (له عذابه د الله) پس ووېل هغو مشرانو چه كافران شوى وو له قومه د دغه (نوح خپلو اتباعو ته) چه نه دى دا نوح مګر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شي پر تاسی باندی او که اراده وفرمائی الله (د لیږلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیږلي به ئی وی پرښتي (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنیآدم وی یا توحید) په هغو پلرونو ځمونږ کښي چه پخوا وو

تفسیر: یعني په ده کښي څه فرق شته چه دی رسول شي او تاسی نه شئ؟. دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالیٰ رسول لیږه نو بل سړی پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیږلی دی ـ او پرښته به ئی نه وی رالیږلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو ځمونږ په شان سړی او معمولی انسان د الله تعالیٰ رسول شي او نورو ګردو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورک کړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یواځي د احد او واحد الله تعالیٰ عبادت وکړئ! او بل هیڅوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌۢ بِهِۦ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا۟ بِهِۦ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾

نه دی (دا نوح) مګر یو داسی سړی دی چه په ده پوری نښتی دی لیونتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وقته پوری (چه جوړ شي یا مړ شي)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د ګرد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیڅوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیونتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! ګوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشي ـ او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاقه ومومی او جوړ شي ـ یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښي مړ شي او سا ئی وخیژی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسیږی (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام ګرد (تول) زیار (محنت) او کوښښ بیکاره ثابت شو

- او د نهه نیمو سوو کلونو گرد (تول) زیار (محنت) او زحمت ئی ورته بی ثمره او بی نتیجی خرگند شو. او موفق نه شو چه دغه کفار د ضلالت له لیاری څخه چپ او د هدایت پر سمه لیاره ئی ور روان کری نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض او فریاد وکړ چه یاالله! اوس د دغو اشقیاؤ په مقابل کښی ځما امداد وفرمایه ځکه چه ظاهراً دغه خلق ځما د تکذیب څخه مخ گرځوونکی نه دی او د نورو خپلو راتلونکو نسلونو او اولادونو افکار او عقائد هم خرابوونکی دی.

فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ أَنِ ٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ ۙ فَٱسْلُكْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ ٱلْقَوْلُ مِنْهُمْ ۖ وَلَا تُخَٰطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ ۖ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

پس وحی وکړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه کړه یوه بیړی په لیدلو (ساتلو) ځمونږ او په وحی (امر او ښودنی) ځمونږ پس کله چه راغی امر (حکم) ځمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختیده (په اوبو) تنور پس ورننباسه (سواره کړه) په دی بیړی کښی له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بیت) خپل (یا مؤمنان) مگر مه ننه باسه هغه څوک چه ړومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه کوه خبری له ما سره په باب د هغو کسانو کښی چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو باندی چه) بیشکه دوی غرق کول شی.

تفسیر: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځایونو کښی تیره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسیر ولوست شی.

یعنی کفار اگر که ستا له کورنیٔ څخه هم وی له خپله ځانه سره ئی مه سوروه! ځکه چه د الله تعالیٰ له درباره د عذاب قطعی حکم صادر شوی دی او د دغی فیصلی اجراء او انفاذ یو حتمی او ضروری کار دی. اوس له ظالمانو څخه د هیڅ یوه د نجات او خلاصی دپاره هیڅ یوه سعی او کوښښ مه کوه!

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۲۸﴾

نو کله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره دی پر بیړی باندی نو ووایه چه ټول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص ئی کړو مونږ له قومه ظالمانو (مشرکانو) څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ مونږ له دوی څخنی بیل کړو او له عذابه څخه ئی مأمون او مصئون وساتلو.

وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِي مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿۲۹﴾

ووایه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیړی نه) ای ربه څما کوز کړه ما په یو داسی ځای کښی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (ډیر غوره) له ټولو کوزونکیو څخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیړی کښی ښه د هوسائی (آسانئ) او آرام ځای راکړه! او په کوم ځای کښی چه مو له بیړی څخه ښکته کوی هلته هم څه ربړ (زحمت) او تکلیف راپیښ نشی! او په هر ډول (طریقه) او په هر ځای کښی دی ستا برکت او رحمت څما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿۳۰﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کښی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت څمونږ) دی او بیشکه یو مونږ خامخا ازمویښت کوونکی (د بندګانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو څخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه حاصلوی ﴿وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیة (۲۷) جزء).

ثُمَّ اَنۡشَاۡنَا مِنۡۢ بَعۡدِهِمۡ قَرۡنًا اٰخَرِيۡنَ ﴿۳۱﴾ فَاَرۡسَلۡنَا فِيۡهِمۡ رَسُوۡلًا
مِّنۡهُمۡ اَنِ اعۡبُدُوا اللّٰهَ مَا لَـكُمۡ مِّنۡ اِلٰهٍ غَيۡرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوۡنَ ﴿۳۲﴾ وَقَالَ
الۡمَلَاُ مِنۡ قَوۡمِهِ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا وَكَذَّبُوۡا بِلِقَآءِ الۡاٰخِرَةِ وَاَتۡرَفۡنٰهُمۡ
فِى الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا ۙ مَا هٰذَاۤ اِلَّا بَشَرٌ مِّثۡلُكُمۡ ۙ يَاۡكُلُ مِمَّا تَاۡكُلُوۡنَ مِنۡهُ وَيَشۡرَبُ مِمَّا تَشۡرَبُوۡنَ ﴿۳۳﴾

بیا پیدا کړ مونږ پس له (هلاکه د) قومه د دغه نوح) یو اهل د زمانی نور (عادیان یا ثمودیان) پس ولیږه مونږ په هغو کښی یو رسول (هود یا صالح) له دوی څخه (وویل مونږ په ژبه د هغه رسول دوی ته داسی) چه عبادت کوئ تاسی (یوائحی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ برحق معبود بی له الله آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله). او وویل مشرانو له قومه د دغه (نبی) څخه هغه کسان چه کافران شوی وو او نسبت د دروغو ئی کړی وو ملاقات د آخرت ته او نعمتونه ورکړی ؤ مونږ دوی ته په دغه ژوندون لږ خسیس کښی نه دی دا (نبی) مګر یو بشر سړی دی په مثل د تاسی چه خوری له هغه (څیزه) چه خورئ ئی تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیز چه څښئ ئی تاسی له هغه نه

تفسیر: یعنی عادیان یا ثمودیان پر دی خبری باندی نه وو معتقد چه وروسته له مرګه به یوه ورځ د پاک الله سره مخامخ کیدونکی یو ـ او داسی به ئی ګڼل چه فقط هم دغه د دنیا ژوندون او د هغی عیش او آرام څمونږ په برخه کښی دی ـ او پرته (علاوه) د معاش د معاد هیڅ فکر به له هغوی سره نه ؤ ـ ګواکی دنیوی عیش او عشرت د هغوی د نیالی (تولایی) او برستنی په شان ګرځیدلی ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبلیغ او ارشاد په مقابل کښی به ئی داسی چتی (بیکاره) خبری کولی چه نه دی دغه ویونکی مګر یو سړی دی په مثل د نورو چه خوری له هغه څیزه چه خورئ تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیزه چه څښئ ئی تاسی له هغه نه یعنی په ظاهر کښی هیڅ یو داسی امتیاز او خبره په ده کښی نشته چه تاسو ئی نه لرئ.

وَلَئِنۡ اَطَعۡتُمۡ بَشَرًا مِّثۡلَكُمۡ ۙ اِنَّكُمۡ اِذًا لَّخٰسِرُوۡنَ ﴿۳۴﴾

او (قسم دی) خامخا که فرمان یوړو تاسی د یوه انسان په شان خپل بیشکه چه تاسی په هغه وقت کښی خامخا له زیانکارانو څخه یئ.

تفسیر: یعنی له دی نه به لویه خرابی او ذلت څه وی چه د خپل ځان په شان د یوه بل معمولی

انسان سړی تابع ـ خادم او مطیع شئ او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وګرځوئ!.

أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾

آیا وعده کوی له تاسی سره (او ویروی مو دغه هود یا صالح په دی (چه بیشکه تاسی کله چه مړه شئ او شئ خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به راایستل کیږئ (له ځمکی په بعث سره) ډیر لری دی ډیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بخرکی چه له خاورو سره بیخی ګډود شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی. نو ښه تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چټی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی څوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

نه دی دا ژوندون مګر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرګه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی ګورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د ګردو (تولو) تر سترګو لاندی جریان لری یو ځیږی (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مګر یو سړی چه تړلی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سری دغه وینا چه زه د الله نبی یم او الله مړی بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی ـ دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جگړی نښلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عائده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بیهیلی او ناامیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِیْ بِمَا كَذَّبُوْنِ ﴿۳۹﴾ قَالَ عَمَّا قَلِیْلٍ لَّیُصْبِحُنَّ نٰدِمِیْنَ ﴿۴۰﴾

وویل (هود یا صالح) ای ربه ځما مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی وبللم زه (او ځما رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا وبه گرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پښیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع وررسوی.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّیْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونیول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره ډول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آلوتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسی هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو ځکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنٰهُمْ غُثَآءً ۚ فَبُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۴۱﴾

پس (هلاک شول نو) وگرځول مونږ دوی شاوړی (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (څپان) خس او خاشاک له خپله ځانه سره وړی هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کښې دوی هم وبهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قُرُوْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿۴۲﴾
مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ﴿۴۳﴾

بیا پیدا کړ مونږ وروسته له هغو (ثمودیانو یا عادیانو) اهل د زمانو نور (لکه قوم د لوط او شعیب). نشي ړومبې کیدی هیڅ قوم له وعدې مقررې خپلې او نه وروستې پاتې کیدی شي ترې.

تفسیر: یعني هر قوم چه د خپلو انبیاؤ تکذیب وکړی ګرد (تول) په همغو خپلو مقرره ؤ وعدو سره هلاک کیږی، هر میعاد او هره نیته چه د هر قوم دپاره مقرره شوی ده هغه د یوی شیبی (دقیقی) له مخی هم نه وړاندی او نه وروسته کیږی.

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ۚ كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَّسُوْلُهَا كَذَّبُوْهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَّجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿۴۴﴾

بیا ولیږل مونږ رسولان خپل حال دا چه یو په بل پسې پیوست ؤ هر کله چه رابه غی کوم امت ته رسول د دوی نو دروغجن به ئی وباله دی پس پرله پسی به کړل مونږ ځینی د دوی په ځینو نورو (په هلاکولو کښې) او وګرځول مونږ دوی تشي قصې (د تعجب په عالم کښې)، پس لرې والی دی (د الله له رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړی ایمان (په مؤمن به شیانو باندی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د رسولانو قطار (لیر) او سلسله وترله او یو په بل پسې ئی نبی ورلیږه ـ او د مکذبینو هم د یوه پسې د بل تباه فناء او بربادیدل جاری ؤ ـ له یوه جانبه د انبیاؤ بعثت او له بل جانب د منکرینو د اهلاک لمبرونه به سره لګیدل ـ لکه چه په هم دغه سلسله کښې ډیر اقوام سره تباه شول چه د هغوی څخه ماسواء د حیرت او عبرت ډکی قصی او افسانی بل هیڅ شی نه دی پاتی ـ او نن د هغوی داستانونه یواځې د پند نصیحت او عبرت دپاره ویلی او آورولی کیږی.
(تتری) اصلاً (وتری) وه چه (یا) ئی د تانیث ده او (واو) ئی لکه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) څخه ماخوذ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

بیا ولیږه مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دلیل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونیانو) ته پس کبر سرکشي ئی وکړه (له ایمانه) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه وړ چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کړی ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سړیو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرآئیل خو ځمونږ مریبتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوؤ سړیو سیادت او مشرتوب څرنګه منلی شو؟

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

پس دروغجن وبلل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعني د فرعون له اهلاک څخه وروسته مونږ بنی‌اسرآئیلو ته توریت شریف مرحمت کړه څو خلق پر هغه تګ او عمل وکړی او تر جنت او د الٰهی د رضاء تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

او ګرځولی وه مونږ (قصه د) ځوی د مریمی او د مور د ده (مریمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ ځای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی ئی په ارام دی) او خاونده د اوبو پاکو صافو بهیدونکو ده.

تفسیر: یعني دغه د الٰهیه ؤ قدرتونو له دلائلو او نښو څخه دی چه یواځی د مور له ګیدی ئی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا کړی دی لکه چه په «آل عمران» او د «مریم» په سورت کښی د دی تقریر لیکلی شوی دی.
(«ربوة» هسکی (اوچتی) ځمکی ته وایه شی چه بیت المقدس یا دمشق یا مصر ؤ او پخپلو نورو شاؤ خوا ځمکو باندی لوړه ده) بنائی دا هم هغه هسکه (وچته) ځمکه یا غونډی وی چه د لنګون په وقت کښی هلته حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها تشریف درلود (لرلو). لکه چه د «مریم» د سورت دغه آیات پری دلالت کوی﴿ فَنَادَاهَا مِن تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴾ چه دغه ځای هسک (اوچت) ؤ او تری لاندی چینه یا ویاله بهیده ـ او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (کذافسره ابن کثیر رحمه الله) لیکن نور مفسرین داسی لیکی چه دغه د حضرت مسیح د هلکتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریدلی ؤ چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږی نو دغه باچا په هم هغه هلکتوب کښی له ده سره دښمن شوی ؤ ـ او غوښت ئی چه په کومه پلمه (تدبیر) سره ئی ووژنی حضرت بی‌بی مریم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی ـ او د هغه ظالم باچا د مړ کیدلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لکه چه د «متی» په انجیل کښی دغه واقعه مذکوره ده او د مصر هسکتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی که نه ډوبیده به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لکه چه پاس مو ولیکل ځینی له «ربوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه کښی چه دی ته د ولادت په وقت کښی ځای ورکړی شوی ؤ ـ د دغی خطری او ویری په وقت کښی هم هغلته ورته پناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» څخه «کشمیر» نه دی مراد کړی ـ او نه د حضرت مسیح قبر یی په «کشمیر» کښی ښوولی دی. البته د مولٰنا شبیراحمد العثمانی الهندی د ملک او د زمانی ځینو زائغینو له «ربوة» څخه «کشمیر» مراد کړی دی چه د هغه ثبوت له تاریخی حیثیته نشته او محض کذب او دروغ ترل دی د (خان یار) په محله د (سری نگر) په ښار کښی هغه قبر چه د «یوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاریخ اعظمی» مصنف محض عام افواه نقل کړی دی چه «خلق دغه قبر د کوم نبی قبر ښیی دغه کوم شهزاده ؤ چه له بل ملک څخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عیسٰی علیہ السلام قبر ویل په انتهائی درجه بی‌حیائی او سفاهت دی. داسی اتکلی او له خپله ځان په جوړ کړیو چرتونو (خیالونو) سره د حضرت مسیح علیه السلام حیات باطل دروڵ برته (علاوه) له خبط او جنونه بل هیڅ شی نه دی که مو د دغه قبر تحقیق مطلوب وی او دغه مو په کار وی چه «یوز آسف» څوک ؤ؟ نو د امرتسری جناب منشی حبیب الله صاحب هغه رساله مطالعه کړئ چه خاص پر هم دغه موضوع په نهایت تحقیق او تدقیق سره لیکلی شوی ده ـ او په هغی کښی ئی د دغه مهمل خیال بوده او تنسته ئی بیخی سره شلولی او په هواء ئی الوځولی ده. فجزاه الله تعالٰی عناوعن سائر المسلمین احسن الجزاء!

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُوا۟ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طیباتو (پاکیزه ؤ طعامو) څخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) انبیاؤ په دین کښی هم دغه یو حکم شته چه حلال خوراک له حلالی لیاری څخه کتئ! او نیک کارونه کوئ! او ښائی چه په نیکو کارونو کښی ګرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لکه چه ګردو (تولو) انبیاؤ په نهایت مضبوطی او استقامت سره د حلال اکل ـ د مقال صدق ـ او د نیکو اعمالو په مواظبت توصیه او خپل امت ته تأکیدات کول. د عظیم‌الشان قرآن په بل ځای کښی دغسی حکم چه دلته رسولانو ته ورکړی شوی دی عامةالمؤمنین ته ورکړی شوی دی په دغه کښی د نصرانیانو د رهبانیت تردید هم شوی دی چه د حضرت عیسٰی علیه السلام له ذکره سره خاص مناسبت لری. له احادیثو څخه معلومیږی چه «د هر چا خوړل، څښل، اغوستل چه له حرامو څخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په ځینو احادیثو کښی دی «هغه غوښه چه د حرامو څخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذبالله).

إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالیٰ د ده له گردو (تولو) پټو او ښکاره ؤ احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اگر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مګر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُرًا ۖ

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویریږئ له ما. پس پری کړ (امتیانو د دوی) دین خپل په منځ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاؤ دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کړ او بیلی بیلی لیاری ئی په کښی جوړی کړی، پخپل سر د آراؤ او اهواؤ په متابعت په سلهاو فرقی او مذاهب جوړ شول انبیاؤ دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمنهؤ او امکنهؤ او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصول‌الدین کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ ـ مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکی ـ «د هر نبی په لاس الله تعالیٰ هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منځ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وګڼل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابیو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور وو ښول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کړی شوی دی.

كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (ښاکی پری وهی) یعنی داسی به ئی ګڼل چه یوائې هم دغه مونږ پر حق دین یو او ځمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده.

عاقل په یوه نازیږی ؤ مجنون په جنون ـ کل حزب بما لدیهم فرحون

فَذَرْهُمْ فِىْ غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۵۴﴾

پس پریږده (ای محمده!) دوی په ګمراهی خپلی کښی تر یوه وقته (د مرګه) پوری.

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاؤ په متفقهؤ هدایاتو کښی ګوندونه (دلی) جوړ کړل او سره بیلی بیلی فرقی او ملتونه ئی قائم کړل ـ او هره فرقه یوائې پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) تینګه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه شخه مخ نه اړوی، اګر که ته ډیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کړوئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی څو هغه موعوده ساعت ورسیږی او د دوی سترګی تیغی تیغی پاتی شی ـ یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وګرځی.

اَيَحْسَبُوْنَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَّالٍ وَّبَنِيْنَ ﴿۵۵﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيْرٰتِ ۭ بَلْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿۵۶﴾

آیا ګمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه څیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه څیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال ؤ. لکه چه ویل به ئی. ﴿وَقَالُوْا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَّاَوْلَادًا ۙ وَّمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ﴾ (د السبا (٤) رکوع (٣٥) آیة (٢٢) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مبغوض وی نو دعه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

راکړی دی؟ یعني په دی نه پوهیږی چه د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او ډیل چه دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر څنډو (غاړو) پوری ډ کیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ۝ وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ﴾ جزء ۹ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع)

إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعني صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالیٰ له ویری څخه لړزیږی او ویریږی چه الله تعالیٰ دی نه کړی چه دغه انعامات او احسانات چه پر موږ په دغه دنیا کښی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمة الله علیه مقوله ده **ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساءة وامناً** - مؤمن نیکی کوی او ویریږی او منافق بدی کوی او له سره ئی فکر خراب نه وی».

وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعني پر کونیهؤ او شرعیهؤ آیتونو دواړو باندی یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کل الوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعني پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راتللو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار راځی که نه؟ د الله تعالیٰ په لیاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندیښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغروریږی او سره له نیکی کولو هم ویریږی.

أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

دغه کسان ډیر تلوار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته ړومبی کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ﴾ (٤ جزء د آلعمران ١٤٨ آیت (١٥) رکوع نو په
حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحهؤ اعمالو حمیدهؤ اخلاقو او فاضلهؤ ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان ؤ.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

او نه کوو تکلیف پر هیڅ نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیڅ قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که تاسی توجه وکړئ نو پخپله ئی حاصلولی شئ. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوښښ وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په مخ کښی پرانستلی او کیښودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کیږی چه په هغه کښې د یوی ذری په اندازه هم ظلم او تیری نه کیږی او نه د چا کومه نیکی ضائع کیږی او نه ئی اجر کم ورکاوه کیږی نه بی وجه او بی قصوره د بل چا بار پری اچولی کیږی.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښې دی له دغه (قرآنه یا د صلحاؤ له اعماله) او شته دوی ته عملونه (ناپاکه او کارونه بیباکه) غیر له دی (شرکه د دوی) چه دوی د هغو عملونو کوونکی دی (نو به پری بیامومی جزاء او هم دوی به داسی په غفلت او معصیت کښې مشغول اوسیږی).

تفسیر: د آخرت له حسابه او کتابه دغه خلق غافل او بی پروا او په دنیوی نورو چارو کښې شاغل او لګیا دی او له سره له هغو شخه نه وزګاریږی چه د آخرت په طرف توجه وکړی یا ئی دا مطلب چه د دوی په زړونو کښې کفر او نفاق ځای نیولی دی او دوی د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تیارو موجونو او چپو کښې ډوب شوی دی لویه ګناه خو دغه شوه باقی له دی نه ماسواء نور ډیر ګناهونه هم شته چه دوی ئی سره تولوی او د یوی شیبی له مخی هم له هغه شخه نه دی جلا (جدا) او نه ښائی هم تری جلا (جدا) شی ځکه هغه بد اعمال چه د دوی په حق کښې د دوی د بد استعداد لامله (له وجی) مقدر شوی دی هغه به هرومرو (خامخا) دوی کوی او خامخا د هغه جزاء به هم مومی.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ ۖ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾

تر هغه پوری کله چه ونیسو مونږ (هم هغه) غنیان (غتان متنعمان) د دوی په (دنیوی) عذاب (د قتل یا قحط یا نور، نو) ناخاپه دوی به فریادونه کوی (تنداری وهی). مه کوئ فریاد نن ورځ (ځکه چه) بیشکه تاسی سره له مونږ شخه هیڅ مدد به ونه کړی شی (په خلاصولو کښې له عذابه).

تفسیر: یعنی څه وخت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کښې مبتلا شی نو ژاړی او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت څخه نجات راکړه! ښه په دغه وخت کښې به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادرېږی چه چپ شئ! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گردی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکی معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کښې وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بندیان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویښتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تکول خو له دغو گردو (تولو) شورماشوره او نارو او سورو څخه ئی هیڅ شی په لاسو ورنغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم څخه متأثر او متألم شو د دوی په حق کښې ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی قحط (سوکړه) مسلطه شوه او دوی د لوږی له لاسه تر مردارو هډوکو او څرمنو پوری هم وخوړل او د وینو څښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کښې حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی ورواندی کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وخت کښې نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او وبه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کښې داسی چه)

قَدْ كَانَتْ اٰيٰتِىْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُوْنَ ﴿۶۶﴾ مُسْتَكْبِرِيْنَ ۖ بِهٖ سٰمِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿۶۷﴾

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپی قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کښې) مسخری به مو کولی پریښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تښتیدئ به)،

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آورول کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پریښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گڼلی یا ویلی به مو پریښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهئ هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالیٰ آیاتونه آورول او تاسی به په ډیر سرعت سره تری تښتیدئ او د هغو آیاتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر ـ غرور او ځانمنمی (خودنمائی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰة والسلام خبرو ته لږ غوږ کیږدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تښتیدل لکه چه دوی (العیاذبالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنګ شوی، تری لاړ شوی وی. یا به د ﴿ سٰمِرًا تَهْجُرُونَ ﴾ مطلب دا وی چه د شپی له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په ځای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکری ـ او تری چار چاپیر طواف وکری د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله ځانه جوړولی، چا به ورته کودګر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل ـ بل به بل شی اورول ـ او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هذیانو کښی به مشغول او لګیا وو ـ نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وڅکئ! له دغه شورماشور کولو او نارو سورو وهلو څخه هیڅ یوه ګټه (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیڅوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالیٰ جل وعلیٰ شانه کلام دی چه په هغه کښی د ګردو (ټولو) امراضو صحیح علاج ښوولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاؤ دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاؤ الله علیهم السلام یا به د انبیاؤ اتباع. او آسمانی کتابونه هم پرله پسی نازلیدل ـ کله یو او کله بل کله په یو ځای او کله په بل ځای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنهؤ کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلیٰ مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کری وی ـ او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غږ په مقابل کښی به مو «لبیک!»

ویلی وی لکه چه اصحاب الکرام رضی الله عنهم هم ویلی دی.
تنبیه: ښائی دلته له **«آباء الاولین»** څخه **«آباء الابعدین»** مراد وی او هغه چه د ﴿ یٰسٓ ﴾ شریف په سورت کښی ﴿ لِتُنذِرَ قَوۡمٗا مَّآ أُنذِرَ ءَابَآؤُهُمۡ ﴾ راغلی دی. هلته به د **«آباء الاقربین»** اراده کړی شوی وی والله اعلم.

أَمۡ لَمۡ يَعۡرِفُواْ رَسُولَهُمۡ فَهُمۡ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾

آیا که نه دی پیژندلی (کفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس دوی له ده څخه منکران دی.

تفسیر: یعنی آیا ځکه ئی پر تکذیب او اعراض لاس پوری کړی دی چه هغوی د خپل د دغه نبی الله له احواله باخبره نه دی؟ حال دا چه گرد (تول) عرب پوهیږی چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هلکتوبه صادق ـ امین ـ عفیف او متقی ؤ ـ خاوند د علم او حلم او کرم او جود او سخا او وفا او احسان او مروت او کمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او آداب ؤ لکه چه حضرت جعفر رضی الله تعالیٰ عنه د حبشی د نجاشی (باچا) په مقابل کښی ـ او حضرت مغیره ابن شعبه د نائب کسریٰ په مخ کښی او ابوسفیان د کفر په حالت کښی د روم د قیصر په دربار کښی د هم دغو اوصافو اظهار کړی ؤ نو بیا د داسی صادق متقی (جامع‌الاوصاف و کامل الصفات) بنده په نسبت داسی گمان کیدی شی چه (العیاذ بالله) هغه پر الله تعالیٰ دروغ تړی یا هغه یو اوبره سری دی یا بیخی ناآشنا او پردی او بیگانه دی؟.

أَمۡ يَقُولُونَ بِهِۦ جِنَّةُۢۚ بَلۡ جَآءَهُم بِٱلۡحَقِّ وَأَكۡثَرُهُمۡ لِلۡحَقِّ كَٰرِهُونَ ﴿٧٠﴾

آیا وائی دوی چه په ده لیونتوب دی (نه ده داسی لکه چه دوی ئی وائی او گمانونه کوی) بلکه راغلی دی (دا محمد) دوی ته په حق (دین) سره او اکثر د دوی حق لره ناخوښوونکی دی.

تفسیر: ځکه چه مخالف دی له هوای نفسانی او له مقتضای شیطانی د دوی او اکثر ئی ځکه وفرمایل چه بعض محض له جهته د شرم او ننگ او ملامتی د قوم ایمان نه راوړی لکه ابوطالب. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «یا وائی چه هغه سودائی دی هیڅ نشته هغه خو دوی ته ریښتیا خبره راوړی ده او پر دغو ډیرو ریښتیا خبره بده لگیږی» یعنی د سودائیانو او

ليونيانو خبرى كله داسى صافي او رښتيا وى حقيقت دا دى چه دغه خلق محض پخپله خوله داسى خبرى كوى چه په ده ليونتوب پورى شوى دى ځكه داسى پرته (غلطه) وايى او په واقع كښى دا يو هم پكښى نشته اما دوى له ډير بغض او حسد څخه ظاهراً داسى وائى او پخپلو زړونو كښى ښه پوهيږى او د دى خبرى تصديق كوى بيشكه هغه قرآن مجيد او دين د اسلام او توحيد او احكام د شريعت چه محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم راوړى دى حق دى نو كله چه دغه حقه خبره د دوى د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځكه پر دوى بده لګيږى او د هغى د منلو لپاره حاضر او تيار نه دى.

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

او كه متابعت كړى وى حق (الله قرآن) د نفسانى غوښتنى د دوى (په وجود د ډيرو معبودانو كښى نو خامخا خراب شوى به وو آسمانونه او ځمكه او هر هغه (مخلوق) چه په دوى كښى دى

تفسير: يعنى كه رښتيا خبره پر دوى بده لګيږى ـ ودى لګيږى. صداقت، حقانيت او رښتيا د دوى د خوښى او خواهش نشى تابع كيدى ـ كه حق د دوى د خوښى او خواهشونو سره موافق احكام صادرولى نو د هغه الوهيت به نه وى پاتى او معاذ الله د بندګانو له لاسونو به د اوړو پيشو جوړه شوى وى ـ او په دغه تقدير سره به د آسمان او د ځمكى دغه محكم انتظامات څرنګه قائم پاتى كيدى شوى ـ كه د يوه وړوكى كلى انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشى پريښودى شى هغه هم تر څلورو ورځو پورى قائم نشى پاتى كيدى ـ دا لا څه چه د ځمكى او آسمان حكومت ځكه چه عمومى غوښتنى د عقلى نظام مزاحم او يو له بله سره متناقض هم واقع شوى دى نو د عقل او هوىٰ په كشمكش او د مختلفهٔ اهواؤ په جنګونو او جګړو كښى دغه ګرد (تول) انتظامات به سره ګډود او مختل او مهمل كيږى.

بَلْ أَتَيْنٰهُمْ بِذِكْرِهِمْ

بلكه راوړى مو دى دوى ته ذكر پند د دوى (چه قرآن مجيد دى او دوى به تل)

تفسير: د هغه ارمان او تمنا داسى كوله ﴿ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴾ ((۲۳) جزء د الصافات ۱٦۸ ـ ۱٦۹ آيت (٥) ركوع).

فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۷۱﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ ګرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی ـ او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم‌الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویړیا له خپله لاسه ضائع کوی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۷۲﴾

آیا غواړی ته (ای محمده!) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه دربانْدی تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر ډیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر ډیر غوره د ټولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یئ هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه ډیر بهتر دی.

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿۷۳﴾
وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿۷۴﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کږیدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال ګردو (ټولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیګڼی (فائدی) او محاسن اظهرمن‌الشمس او ابین‌من‌الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومی معاوضی او اجرت غوښتونکی یئ د هغی سمی صافی لیاری په لوری چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیخی صراطالمستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سړی په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندی وروسته او لاندی باندی، کوږوالی او اعوجاج پکښی نشته. هو! پر هغه باندی ورتګ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویریږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښی نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تلی شی او علیالیقین به تری بی لیاری کیږی او په کندو کښی به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوږوالی لامله (له وجی) کږوی.

وَلَوْ رَحِمْنٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِّنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوْا فِىْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٧٥﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا تینګ شوی وو دوی په ګمراهی تجاوز سرکشی خپله کښی حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه وباسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوړی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه رنږ (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالیٰ ﴿ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيْهِمْ خَيْرًا لَّاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴾ (۹) جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ اَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوْا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿٧٦﴾

او خامخا په تحقیق ونیول مونږ دوی په عذاب سره (څو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کینښوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضرع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری وروړاندی

نشول او د الله تعالیٰ احکامو ته ئی غاړه کینښودله.

حَتّٰٓى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾

تر هغه پورې کله چه وپرانستله مونږ پر دغو (منکرانو) يوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناڅاپه دوی په دغه (عذاب) کښې حیران ناامیده ؤ له هر خیره.

تفسیر: له دی نه یا د آخرت عذاب مراد دی یا د جنګونو د هغو دروازو (ورونو) پرانستل مقصود دی چه په هغوی کښې دوی ګرد (تول) سره ستړی او ستومان او بیرته کیناستل.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی تاسی ته غوږونه (د سامعی قوه) او سترګی (د باصری قوه) او زړونه (د بصیرت قوه) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (او حق یی ډیر لږ په ځای کوئ).

تفسیر: په غوږونو سره د هغه تنزیلیه آیات واورئ! او په سترګو سره ئی تکوینیه آیات وګورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهیدلو کښې کوښښ وکړئ! د دغو نعمتونو شکریه خو په دی کښې وه چه د ده دغه درکړی قوتونه تاسی د ده د احکامو په تعمیل کښې مصروف کړئ! مګر داسی نه کیږی او اکثر اوقات اکثر انسانان دغه قوتونه بی ځایه لګوی.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی (خواره کړی) ئی یئ تاسی په ځمکه کښې او خاص هم دغه (الله) ته به ورجمع کړی شئ په قیامت کښې.

تفسیر: هلته به د هر یوه د شکر ایستلو او د شکر نه ایستلو بدل وررسیږی په هغه وقت کښې به هیڅ یو انسان او هیڅ یو عمل نه غیر حاضریږی هغه ذات ته چه دغه ګرد (تول) شیان ئی منتشر (خواره) کړی دی دغه کار هم هیڅ اشکال نه لری چه هغه تول سره بیا یو ځای مجتمع

(او راتول) کړی.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپې او د ورځې نو آیا پس تاسی عقل نه چلوئ (او عبرت نه اخلئ؟)

تفسیر: د هغه الله تعالیٰ لوی ذات په قدرت او قبضه کښی چه د ژوندیو وژل او د مړیو بیا ژوندی کول یا له تیارو څخه رڼا (رڼرا) ایستل یا په رڼا (رڼرا) کښی د تیارو ننه ایستل دی (او د شپې او د ورځې سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لندوی، کله ئی یخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کښی دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسی بیا ژوندی کړی او له سترګو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کړی؟ څو وروسته له هغه د اشیاؤ حقائق دیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کښی به کیږی ﴿ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَٰذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی (وراسته) نو آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاڅول کیږو (بلکه نه کیږو) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره او له پلرونو څمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مګر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسير: يعني كفار وائي دغه له سره د عقل او فهم خبرى نه دى، محض د پخوانيو خلقو د ړندو به تقليد پسې رهى (روان) دى او همغه پخوانى دقيانوسى شكوک او شبهات راوړاندى كوى چه له دوى نه مخكښې به ړومبنيو خلقو هم كول. يعنى وروسته له دى نه چه مونږ به خاورو كښې گډود شو نو بيا به څرنگه ژوندى كيږو؟ داسې لرى له عقله او پوه خبرى چه مونږ ته اوروليشى پخوا له دى نه څمونږ پلرونو او نيكه گانو ته هم شوى دى. ليكن مونږ تر نن ورځې پورى د خاورى له ذراتو او د ورستو هډوكو له بڅركو د انسان خلقت او ژوندون نه دى ليدلى ـ څه چه دى يا نه دى دغه گردى (تولى) همغه قصى او افسانى دى چه پخوانيو خلقو جوړى كړى دى او اوس بيا تكرار د هغو نقل راته كيږى.

قُلْ لِّمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۸۴﴾
سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ۗ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۸۵﴾

ووايه (اى محمده! دغو منكرانو ته) چه چاته ده دغه ځمكه او هغه مخلوقات چه په هغى كښې دى (خلقاً ملكاً وعبيداً) كه چيرى يئ تاسى چه پوهيږئ (نو راوښيئ خالق او مالک ئى!) نو ژر به وائى خاص الله ته دى ووايه (اى محمده دوى ته نو) آيا پس تاسى پند نه اخلئ (او غور پرى نه كوئ؟).

تفسير: چه د هغه الله تعالىٰ قبضه پر گرده (توله) ځمكه او د ځمكى پر گردو (تولو) شيانو ده نو آيا دغه ستاسى يو موټى خاوره به د هغه له قدرته خارجه وى؟

قُلْ مَنْ رَّبُّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ
الْعَظِيْمِ ﴿۸۶﴾ سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ ۗ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۸۷﴾

ووايه څوک دى رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډير لوى نو ژر به وائى دوى چه (دغه تول ملكاً خلقاً و عبيداً منسوب) الله ته دى نو ووايه (اى محمده دوى ته چه) آيا پس نه ويريږئ تاسى (له عذابه د الله او ځان نه ساتئ له شركه)

تفسير: چه دومره لوى مالک‌الملک به تاسى د دغو گستاخيو او سپين ستر گيو په بدل تر كوم

ځای پورې کش کاږي؟ آیا دغه انتهائي ګستاخي او سپین سترګي نه ده چه هغه مطلق مالک‌الملک مو په خپل زعم له یوې بې مقدارې ذرې څخه هم عاجز او ناتوانه درویځ؟.

قُلْ مَنْۢ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ يُجِيْرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُوْلُوْنَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُوْنَ ﴿٨٩﴾

ووايه (اى محمده دوى ته چه) څوک دى هغه ذات چه په يد (بلاكيف) د ده کښې باچاهي تصرف دى د هر څيز او دى پناه ورکوى (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کيږي په (ضرر د) ده باندې که يئ تاسي چه پوهيږئ نو ژر وبه وائي چه (دا صفات) خاص الله ته دى ووايه (اى محمده دوى ته) پس څرنګه تګي دربانډې کوله شي (او ګرځئ له حقه يا کوم طرف ته سحر دربانډې کاوه شي).

تفسير: يعني پر هر څيز د الله تعالىٰ واک (قبضه) او اختيار چليږي. د هر چا په نسبت چه الله تعالىٰ اراده وفرمائي هغه ته پناه ورکوى ـ مګر بل هيڅوک د الله تعالىٰ مجرم ته پناه نشي ورکولي او نه د الله تعالىٰ په ضرر څه کار کولي شي نو ژر وبه وايي دوى چه دغه صفات خاص الله تعالىٰ ته دى نو بيا ووايه اى محمده دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مکر او فريب دربانډې کاوه شي؟ چه د هغه لامله (له وجې) تاسي مسحور شوي يئ ـ او خپل هوش او حواس مو زائل کړى دى او په داسي غټو غټو خبرو باندې هم نه پوهيږئ ـ کله چه د ګردو (ټولو) آسمانونو او ځمکو مالک همغه الله تعالىٰ دى ـ او هر شي د ده تر تصرف او اقتدار لاندې دى نو ستاسي د بدن وراسته هډوکي او د غوښو بڅرکي د ده له قبضې او اقتدار څخه چيرې وتى شي؟ او چيرې تللى شي چه پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشيت نشي نافذولي؟.

بَلْ اَتَيْنٰهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٩٠﴾

بلکه راتله کړى (راوړى) مو دى دوى ته حق) چه قرآن توحيد او بعث بعد الموت دى) او بيشکه دوى خامخا دروغجنان دى. (چه ترې انکار کوى)

تفسير: يعني په دلائلو او شواهدو سره ظاهر کړى شوى دى چه هر هغه چه دوى ته ويل کيږي بيخي صحيح او حق دى او دغو خلقو محض د دروغو خيالاتو متابعت کړى دى.
(او په تحقيق سره دغه منکران دروغجنان دى چه له حق څخه انکار کوى او هغه حق دا دى چه)

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَّلَدٍ وَّمَا كَانَ مَعَهٗ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ
وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۹۱﴾

نه دی نیولی الله هیڅ ولد او نشته ورسره هیڅ بل معبود (شریک په الوهیت کښې او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کښې خامخا بیولی او (بیل کړی) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کړی ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ځان ته) او خامخا غلبه کوله ځینو د دوی پر ځینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکی د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان او تر ذراتو پوری د ګردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جلجلاله دی. نه الله تعالیٰ ځوی، لور ته محتاج ۔ او نه مددګار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کښې هیڅ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لاؤ لښکر به ئی تولاوه او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ ۔ او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د څو ورځو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿ لَوْ كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ﴾ په تفاسیرو کښې د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالیٰ شان داسی کیدی شی چه څوک به د هغه په مخ کښې دم ووهلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم څخه خارجیدی شی؟

عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۹۲﴾ ع

عالم دی پر پټو او په ښکاره‌ؤ پس ډیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه څیز چه شریکوئ ئی ورسره.

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی ۔ او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه څخنی هیڅ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پټی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کښې هغه شیان شریکیدی شی چه د هغوی قدرت او علم او نور ګرد (تول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله!.
روایت دی له حسن رضی الله تعالیٰ عنه چه رب العزة جلجلاله خپل رسول خبر کړ په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئې ورمعین نه کړ او امر ئې ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُلْ رَّبِّ اِمَّا تُرِيَنِّيْ مَا يُوْعَدُوْنَ ﴿۹۳﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۹۴﴾

ووایه ته (ای محمده!) ای ربه ځما که چیری وښیی ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئې کوله شي (له دوی سره) ای ربه ځما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښې.

تفسیر: یعنی څرنګه چه د الله تعالیٰ په دربار کښې داسی ګستاخی او سپین سترګی کوله شي نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلیږی نو ځکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه ووېرېږی او داسی دعاوی وکړی «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښې مه شاملوه!» لکه چه په حدیث کښې راغلی دی **«واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون»** مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لیاره کښې مستقیم ولره. او داسی کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښې شامل شو په بل ځای کښې داسی ارشاد شوی دی ﴿ وَاتَّقُوْا فِتْنَةً لَّا تُصِيْبَنَّ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْكُمْ خَاۤصَّةً ﴾ (۹ جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئې رسول الله مبارک مخاطب ګرځولی دی خو اصلی مقصد ئې نورو ته آورول او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَاِنَّا عَلٰۤى اَنْ نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقٰدِرُوْنَ ﴿۹۵﴾ اِدْفَعْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ؕ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُوْنَ ﴿۹۶﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئې کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئې حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه ډیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبری چه ستائې (دوی تا یا ما نو ور به کړو پری دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه ځمونږ په قدرت کښې دی چه ستاسی تر سترګو لاندی به هم دغی دنیا کښې هغوی ته سزا ورکړو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبې او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکی سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی ګرد (تول) اعمال معلوم دی او په تاکلی (مقرر کړی) وقت کښې به هغوی ته کافی سزا ورکوله کیږی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کیږی چه ګرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متمائل کیږی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی **(وهذا قبل الامر بالقتال)**.

وَقُلْ رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَٰتِ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٩٧﴾

او ووایه (ای محمده!) ای ربه ځما پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاږی خلق ضلالت ته).

تفسیر: پخوا د شیاطین‌الانس سره د سلوک او ګزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیاطین‌الجن په دغه طریقه سره نشو متأثر کیدلی او هیڅ یو تدبیر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمیدل، د دوی علاج یوازې په استعاذه سره کیږی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښې ښائی چه سړی ورشی څو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئې محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښې بې موقعه سړی په غصه کوی او په جنګ او جګړه کښې یې غورځوی د هم دغه په نسبت ئې فرمایلی دی چه د بدی خورا (ډیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه ځما چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په ځنکدن کښې)

تفسیر: یعنی په هیڅ یوه حال کښې می مه پریږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او ګزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاځی ځما دغه کافران)

حَتّٰىٓ اِذَا جَآءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُوْنِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّیْٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِیْمَا تَرَكْتُ كَلَّا ؕ
اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ؕ وَمِنْ وَّرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى یَوْمِ یُبْعَثُوْنَ ﴿١٠٠﴾

تر هغه پورې کله چه راشي يو د دوی ته (اسباب د) مرگ نو وبه وائی ای ربه ځما بيرته وگرځوه ته ما (دنيا ته) ښائی چه زه عمل وکړم نيک په هغه ځيز کښې چه بيرته پريښې دی ما (په دنيا کښې نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بيرته دنيا ته وگرځيدی شي ايمان او صالح عمل ته) بيشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بيکاره) خبره ده چه دی ويونکی د هغی دی او په مخ کښې د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئی نه پريږدی رجوع ته) تر هغی ورځی پورې چه بيا ژوندی راپاڅولی کيږی.

تفسير: يعني تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طريقه سره دفع کوئ! او هغه خبری چه دوی ئی جوړوی هغه مونږ ته راپريږدئ! تر هغه پورې چه د دوی د ځينو د موت وقت راشي او د نزع په وقت کښې د عذابونو مبادی معاينه کړی او په افسوس او ارمان کولو شروع وکړی ـ او په هغه وقت کښې داسی تمنا وکړی چه ای الله! د قبر د ورتللو په ځای ما پريږده چه بيرته دنيا ته لاړ شم! او د خپلو تيرو تقصيراتو تلافی وکړم! او ښه نيک اعمال او د آخرت پنگه (سرمايه) ځان ته برابره کړم! ـ او وروسته له دی نه بيخی له گناهونو او خطاؤ او بدو چارو ښخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کښې به ای پروردگاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالیٰ ﴿ وَاَنْفِقُوْا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ یَّاْتِیَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَیَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِیْٓ اِلٰٓی اَجَلٍ قَرِیْبٍ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِّنَ الصّٰلِحِیْنَ ﴾ (٢٨) جزء د المنافقون (٢) رکوع ١٠ آيت

نو پاک الله به ملائکة العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته ووايئی نه ده داسی چه ته به بيرته دنيا ته وگرځيدی شي دپاره د ايمان او د صالح عمل بيشکه دغه کلمه د رجعت يوه داسی چتی (بيکاره) خبره ده چه دی ويونکی د هغی دی يعنی د اجل د راتگ ښخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کيږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کړل شي نو دوی به بيا له سره صالحه اعمال ونه کړی او بيا به په همغو ملاهيو او مناهيو کښې مشغوليږی ﴿ وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴾ جزء ٧ (د الانعام ٣ رکوع ٢٨ آيت)
دغه محض د هغوی د خولی خبری دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبی ښخه چپ نشي پاتی کيدی ـ نو دی دی په خپل سر دغسی خبری کوی چه بل ښوک ئی پرته (علاوه) له ده ښخه ويونکی نه دی او اوس داسی خبری له سره ځمونږ په دربار کښې نه اوريدلی کيږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په مخ کښې د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئې تر وراندې پرته ده تر هغې ورځې پورې چه بیا ژوندی راپاڅولی کیږی یعنی تر اوسه ئې څه لیدلی دی؟ آیا یواځې له مرګه دومره زیات ویریدلی دی؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راځی کله چه هلته ورسیږی له دنیائی خلقو څخه به پرده کیږی او آخرت ئې هم لا په مخ کښې نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لږ څه نمونه ئې وردمخه کیږی چه د هغه خوند به تر قیامت پورې پرله پسې څکی.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾

نو کله چه پوکی وکړ شی په صور شپیلی کښې (لپاره د قیام د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کښې په دغه ورځ کښې او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر دریږی د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته ګرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کښې سره راتولوی او درول کیږی په دغه وقت کښې به هر سړی پخپل فکر او اندیښنه کښې لګیا وی. اولاد له موره، پلاره سره ورور له وروره سره، میړه له ښځی سره او خپل له خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری ـ او هر یو به له بل څخه ناآشنا او بیزاره وی ـ هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عبس» په اوله رکوع کښې مرقوم دی ﴿ يَوْمَ يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴾ له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قرابتونو او خپلوی څخه څه نفع وررسیږی **كما قال الله تعالى في ركوع الاول من سورة الطور.**
﴿ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَٰنٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ أَلَتْنَٰهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَىْءٍ ﴾.

تنبیه: په ځینو احادیثو کښې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کښې ګرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کیږی یعنی په کار نه ورځی **«الانسبی وصهری ـ** پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنیٰ دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنهما سره خپله نکاح وتړله ـ او څلویښت زره درهمه مهر ئې ورو تاکه (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکی ـ «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی». ځما نیکه مولوی مراد علی کاموی د ﴿ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ ﴾ تفسیر پخپل **«یسیر»** کښې داسې کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کښې په دغه ورځ کښې یعنی نه به نسبی علائق

پاتې وي لکه پلارولي ـ مورولي ـ ځويولي ـ لورولي ـ ورورولي ـ خورولي ... او نه حسبي علائق به پاتې وي لکه خسرولي ـ خواښې ولي ـ خيني ولي ـ او دا به په سبب د ډير دهشت او حيرت وي. دا لا څه بلکه خپل ځان به هم ترې ورک وي. يا دا معنى چه دلته اوس په نسب فخر کوي چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دې «صاحب» پلار يا ځوى يا ورور يا بل څه يم او هلته به دې نسبت او دې سبب ته هيڅ يوه فائده نه وي او نه به پوښتنه کوي دوى يو له بله د دې نسب او حسب او دغه په سبب د ډير مشغولتيا د دوى وي پخپل غم کښې او دغه به پخوا له حسابه وي ځکه چه هلته به خلاصى په عمل وي لکه چه فرمائي

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ
خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

پس هر څوک چه درنې شي تلې (يا تللې شوى) عملونه د دوى (معتمد وګرځي په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوى دي برياليان (کامياب) (له عذاب خلاص شوى په مراد رسيدلى) او هر هغه څوک چه سپکې ئې وختلې تلې (يا تللي اعمال) د ده (چه وزن نه کړى په نزد د الله) پس دا هغه کسان دي چه زيان ئې کړى دى د نفسونو خپلو (په کفر او عصيان سره اوس دوى) په دوزخ کښې به تل پراته وي سوځوى مخونه د دوى اور (د دوزخ) او دوى به دغه اور کښې غونج وچولي(ګونجي تندى) (بدرنګه او بدمخي) به وي.

تفسير: د دوى بدن به له ډيرو سوځيدو څخه وپرسيږي لاندنى شونډه به ئې ښکته ځوړنديږي ـ تر نامه پورې رسيږي او پاسنۍ شونډه به ئې تر ککرى هم وربورته کيږي او ژبه به ئې (لکه د فيل شونډک) د باندې راوځي ـ او تر ځمکې به راوړديږي **(اللهم احفظنامنه ومن سائر انواع العذاب)**

نو وبه ويلى شي په عقبا کښې له جانبه د الله تعالىٰ هغو کسانو ته چه زيان ئې کړى دى د خپل ځان چه ټول عمر ئې په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شيطان ضايع کړى دى چه

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) ځما چه لوستل کیده پر تاسی (په دنیا کښی) پس وئ تاسی چه پر هغو به مو تکذیب کاوه (چه اوس لائق د دی عذاب شوئ)

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی به دوی ته داسی ویل کیږی ګواکی د هغو خبرو تکذیب چه تاسی په دنیا کښی کاوه اوس د هغو د تکذیب بدل او سزا وګورئ چه رښتیا وه که دروغ؟.

قَالُوْا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّيْنَ ۝١٠٦ رَبَّنَآ
اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظٰلِمُوْنَ ۝١٠٧

نو وبه وائی (کفار) ای ربه ځمونږ غالبه شوی وه پر مونږ بدبختی ځمونږ او وو مونږ یو قوم ګمراهان (چه لیاره د حق شیطان راخخه ورکه کړی وه). ای ربه ځمونږ (یو کرت) وباسه مونږ له دی دوزخه پس که بیا راوګرځیدو مونږ (دی کفر ته) پس بیشکه مونږ ظالمان یو (پر ځانونو خپلو باندی).

تفسیر: یعنی دوی به اعتراف کوی چه بیشکه مونږ د خپلی بدبختی او بدقسمتی لامله (له وجی) دلته لویدلی یو او د هغی صافی سمی لیاری څخه په لوی لاس کاږه شوی یو او په خپلو پښو د دغه ابدی هلاکت په کنده کښی لویدلی یو اوس مو دغه ګرد (تول) شیان پخپلو سترګو سره ولیدل نو د لطف او کرم له مخی یو ځلی مونږ له دغه ځایه وباسه! او بیرته مو دنیا ته ولیږه چه ښه عملونه وکړو او له ګناه او خطاء څخه بیخی لری وګرځو او که بیا هم مونږ ستا د احکامو څخه غاړه وغړوله بیا هره سزا چه راکوی مونږ ستا په واک او اختیار کښی یو حال دا چه د دوی دغه وینا هم خطاء ده او دوی پکښی دروغجنان دی او دا وروستنی کلام دی د دوزخیانو چه پس د دی خبری څخه امر د سکوت به ورته وشی نو دغو کفارو ته د ملائکة العذاب په ژبه د الله تعالیٰ له جانبه داسی امر کیږی.

قَالَ اخْسَـُٔوْا فِيْهَا وَلَا تُكَلِّمُوْنِ ۝١٠٨ اِنَّهٗ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْ عِبَادِيْ يَقُوْلُوْنَ
رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ۝١٠٩

وبه فرمائی چه تاسی چپ شئ (پراته اوسئ خوار ذلیل) په دی دوزخ کښی او

مه غږیږئ له ماسره (په دفع د عذاب کښې) بیشکه شان دا دی چه وه یوه ډله له بندګانو ځما (یعنی مؤمنان) چه ویل دوی (تضرعاً) ای ربه ځمونږه پوره یقین او تصدیق مو کړی دی (په تولو مؤمن به شیانو باندی) نو مغفرت وکړه مونږ ته (ګناه ځمونږ) او مهربانی راباندی وکړه او ته (ای پروردګاره) خیر ډیر غوره د تولو مهربانی کوونکیو ئی

تفسیر: یعنی خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! اوس هر هغه څه چه مو کړی دی د هغه سزا وګالئ (برداشت کړئ)! له آثارو څخه معلومیږی چه د دی خداوندی جواب د صدور څخه وروسته بیا داسی ناری سوری منقطع کیږی او دوزخیان غیر له «زفیر» او شهیق څخه به بل کلام نه شی کولی العیاذ بالله.

فَاتَّخَذۡتُمُوهُمۡ سِخۡرِيًّا حَتَّىٰٓ أَنسَوۡكُمۡ ذِكۡرِي وَكُنتُم مِّنۡهُمۡ تَضۡحَكُونَ ١١٠

پس نیولی ؤ تاسی دوی مسخری کړی شوی پر دوی تر هغه پوری چه هیر کړ (مسلمانانو) له تاسی څخه ای کفارو ذکر یاد ځما (په سبب د مشغولتیا د تاسی ای کفارو په تمسخرو د مسلمانانو کښې او وئ تاسی چه په هغوی پوری مو خندل (هر وقت له ډیره کبره).

تفسیر: یعنی په دنیا کښې کله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور کښې دعاء او استغفار کاوه نو تاسی ورپوری پیچموځی (مسخری) کولی او خندا به مو ور پوری کوله او د هغو د نیکو خصلتونو پوری به مو توقی کولی او دومره د هغوی په تحقیر او تکدیر پسی لویدلی وئ. چه پاک الله او د جزاء ورځ مو بیخی له یاده وتلی وه او داسی به مو ګڼل چه ګواکی ستاسی پر سرونو باندی له سره هیڅ یو حاکم او کتونکی نشته چه ستاسی د داسی حرکاتو یاداشت واخلی او د هغو سختو اعمالو سزا تاسی ته درکړی.

إِنِّي جَزَيۡتُهُمُ ٱلۡيَوۡمَ بِمَا صَبَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ١١١

بیشکه زه چه یم جزا می ورکړه دوی ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه هغوی صبر کړی ؤ (په اضرار ستاسی) بیشکه هغوی چه دی هم هغوی دی بریالیان (رسیدلی خپلو تولو مقاصدو ته).

تفسیر: بیچاره ګانو مسلمانانو ستاسی پر قولی او فعلی ایذاؤ او اضرارو صبر کړی ؤ وګورئ چه

نن ورځ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږی؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لذائذو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی
(بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهراً یا وبه وائی پرښته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه)

قٰلَ كَمۡ لَبِثۡتُمۡ فِى ٱلۡأَرۡضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾
قَالُواْ لَبِثۡنَا يَوۡمًا أَوۡ بَعۡضَ يَوۡمٖ فَسۡـَٔلِ ٱلۡعَآدِّينَ ﴿١١٣﴾

وبه فرمائی څومره څنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟. نو وبه وائی (کفار) څنډ (ایسارتیا) مو کړی دی یوه ورځ یا یوه برخه د ورځی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابګرو څخه.

تفسیر: یعنی له پرښتو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره څنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی ـ دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وپوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی وررورسید (کذا فی موضح القرآن).
(نو بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهراً یا وبه وائی پرښته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه).

قٰلَ إِن لَّبِثۡتُمۡ إِلَّا قَلِيلٗاۖ لَّوۡ أَنَّكُمۡ كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿١١٤﴾

وبه فرمائی چه نه دی څنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مګر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یئ چه پوهیږئ (چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ ؤ لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاؤ په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره په دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه ګستاخی او شرارتونه به له تاسی څخنی نه صادریدل چه د دنیوی زائلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

آيا پس ګمان کوئ تاسي داسي چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کړی مو یئ تاسي عبث (د لوبو دپاره) او (داسي ګمان کوئ چه) بیشکه تاسي مونږ ته نه به راوستلی کیږئ (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسي نه ده تاسي عبادت ته پیدا شوی یئ او رجوع کوونکی یئ ځمونږ دربار ته دپاره د مجازاتو یعني په دنیا کښي د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه دررسیږی ـ که په دی ژوندون پسي بل ژوندون نه وی نو ګویا دغه ګرده (توله) کارخانه به محض یوه لوبه او تماشا او بیخي یوه بی نتیجې شي وی حال دا چه د الله تعالیٰ ذات له دی نه ډیر اعلیٰ او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسي رکیک خیال وکړ شي.

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیوبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رښتیا مګر خو هم دی (یواځی) چه رب مالک د عرش کریم عزت‌ناک دی (چه رحمت تری نازلیږی)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویی او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه تول وفاداران او مجرمان هم داسي خوشي پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کړی.

وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ
لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرک) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیږی له عذابه)

تفسیر: یعنی هلته به حساب او کتاب کیږی او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږی د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (اخر) کښی ئی ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور ګرځولی دی.

وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

او ووایه (ای محمده !) ای ربه ځما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئی) او ته خیر بهتره ډیر غوره د تولو رحم کوونکیو ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کښی سر لوړی کړه! ستا د بی‌نهایته رحمت په مقابل کښی هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿أَفَحَسِبْتُمْ﴾ څخه د سورت ختم پوری دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لری چه د هغه ثبوت له ځینو احادیثو څخه کیږی او مشائخو دغه په تجربو سره رسولی دی. ښائی چه د دغه آیت سری ورد ولری! په خاتمه کښی هغه دعاء هم تبرکاً او تفاؤلاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللّٰهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الاانت فاغفرلی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضله ومنه وحسن توفیقه ونرجو منه اکمال بقیة الفوائد.

سورة النور مدنية وهى (٦٤) آية و (٩) ركوعات رقمها (٢٤) تسلسلهاحسب النزول (١٠٢) نزلت بعد «سورة الحشر»

د «النور» سورة مدنی دی (٦٤) آيات (٩) رکوع لری په تلاوت کښی (٢٤) او په نزول کښی (١٠٢) سورت دی وروسته د «الحشر» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ۝

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دی.

سُوۡرَةٌ اَنۡزَلۡنٰهَا وَفَرَضۡنٰهَا وَاَنۡزَلۡنَا فِيۡهَاۤ اٰيٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُوۡنَ ۝١

دا يو سورت دی چه نازل کړی دی مونږ دا او فرض کړی دی مونږ (احکام د) هغه او نازل کړی دی مونږ په دی (سورت) کښی آياتونه ښکاره دپاره د دی چه تاسی (پری) پند واخلئ (او غور پکښی وکړئ).

تفسير: دغه سورت په ځينو نهايت ضروری احکام - حدود امثال - مواعظ - حقائق - توحيد او په نورو اهمو تنبيهاتو او اصلاحاتو مشتمل دی، زياته ممتازه او يوه زياتونکی برخه هغه ده چه د (افک) له قصی سره تعلق لری. پر أم المؤمنين حضرت بی‌بی عائشی صديقی رضی الله تعالیٰ عنها منافقينو د دروغو تهمت کړی په هغه کښی ځينی ساده او بی فکره مخلص مسلمانان هم ښوئيدلی او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متمائل شوی وو چه د هغه خطرناکه اثر نه يواځی د بی‌بی عائشی صديقی رضی الله تعالیٰ عنها پر وضعيت لويده بلکه له يوه حيثيته پخپله د رسول الله عليه الصلوٰة والسلام وعلی آله الکرام وعلیٰ اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسيده نو ځکه ضرورت واقع شو چه لوی قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسی خوفناکی غلط کاری يا غلط فهمی اصلاح وکړی او د تل دپاره د ايماندارانو غوږونه پرانيځی څو وروسته له دی نه له سره د ښمنانو له تبليغاتو او انتشاراتو متأثر نشی. نو ځکه ئی د دی سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمايله ﴿ سُوۡرَةٌ اَنۡزَلۡنٰهَا وَفَرَضۡنٰهَا ﴾ الآية - څو مخاطبين وپوهيږی چه د ده مضامين ځان ته اهميت او يو خاص وقعت لری او د ډير محفوظ او ټينګ نيولو مستحق دی او هغه صاف صاف نصائح او ترتی ترتی (ټيک ټيک) خبری چه په دغه سورت کښی بيان شوی دی هغه ګردی (تولی) د دی وړ (قابلی) او لائقی دی چه هر مسلمان ټينګ پخپل زړه کښی ځای ورکړی او تل ئی په ياد ولری او د يوی شيبی له مخی هم د ده د احکامو څخه غفلت ونه کړی که نه د دين

او د دنیا په تباهی او خرابی کښې آخته کیږی.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه ځینی ئی دغه دی

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِيْ فَاجْلِدُوْا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئی کړی وی او هغه سړی چه زنا ئی کړی وی (او محصنان وی او ثبوت شی زناء پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهئ تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل دری

تفسیر: ترکیب (الزانية والزانی) دواړه مبتداء دی او خبر ئی (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره ځکه چه (ف) جزائیه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئی داسی دی چه **(التی زنت والذی زنی فاجلدوهما)** لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئی هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئی نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پنځوس دری وهلی کیږی د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کښې مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کښې چه دغه ګرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محصن» وائی نو د دغه محصن سزا چه د زناء مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» ۆ یعنی په ګتو ویشتل او سنګساری ده لکه چه د المائده په سورت کښې ئی د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ ﴾ الآية - او هغه حکم د الله رجم وو لکه چه د هغه ځای په تفاسیرو کښې تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئی ۆ «**اللّٰهم انی اول من احیا امرک إذ اماتوه** ای الله! زه هغه ړومبی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی ۆ» بیا نه یوازی یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو تولو کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محصن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلته اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجراآت کول بلکه د اهل السنت والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرائت کړی. ګواکی متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره راښوولی ده چه په دغه مسئله کښې محمدی شریعت د توریت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کښې وژل کیدل د توریت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيْهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ ﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرآئیلو ته ورکول د البقره په سورت کښې بیان کړی شوی دی

﴿ فَتُوبُوٓا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوٓا أَنفُسَكُمْ ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کښې هم ابېښود شوی دی شاید د محصن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ﴾ د حکم د ترک مذمت او بدی ئې بیان فرمائلی ده او په آخر کښې ارشاد شوی دی ﴿ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ﴾ الآیة ـ له هغه به دا غرض وی چه د تورېت دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندې دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کښې نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیچا د اهواؤ او آراؤ لحاظ او پروا وکړی لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کښې د هیچا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه ـ تر دی پورې چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محصن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زائغین د دغه احکام له تعمیله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونږ د زمانې یوی ممسوخې فرقې تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه ؤ او تابعینو په لویه مجمع کښې ئې د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډېر تاکید او تشدید سره وفرمایه ـ او په دغه مورد کښې یوه قرآنی یو منسوخ‌التلاوة آیت حواله ئې ورکړه چه په هغه کښې د محصن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مګر حکم ئې هم هغسې باقی پاتې دی.

تنبیه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کېدل او حکم ئې باقی پاتې کېدل یوه مستقله مسئله ده چه تحقیق ئې په دغو مختصرو فوائدو کښې نشی درجیدی انشاالله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راورسید نو هلته به ولیکلی شی.

وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کښې که یئ تاسی چه تینګ یقین لرئ پر الله او په ورځې آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فضاحت ئې زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کښې هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وویرېږئ او د سزا له اجراء څخه لاس وباسئ یا پکښې څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیفی او معمولی سزا ورکړئ چه د

سزا کیفیت پکښې نه وی ښه وپوهیږئ چه الله تعالیٰ مطلق حکیم او له تاسی څخه زیات پر بندګانو مهربان دی او د ده هر حکم کلک وی که پوست د عالم د مجموعی په حق کښې له حکمت او رحمت څخه نشی عاری کیدی ـ که تاسی د ده د احکامو او حدودو په اجراء کښې قصور کوئ نو د آخرت په ورځ کښې به ستاسی څخه پوښتنه کیږی.

﴿ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ ـ او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته له مؤمنانو)

یعنی دغه سزا دی ګوښی (بیله) ورته ورنه کړه شی بلکه د مسلمانانو په لویه مجمع کښې دی ورته ورکړه شی څکه چه په هغه رسوائی کښې د سزا تکمیل او تشهیر او کتونکو ته لوی پانیات او عبرت دی او ښائی چه په کښې دغه غرض هم وی چه دغه لیدونکی مسلمانان د ده پر حال باندی زړه وسوځی او د مغفرت دعاوی ورته وکړی والله اعلم.

الزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ

زنا کار سړی نه نکاح کوی (په رغبت محبت سره) مګر خو زناکاره ښځه یا مشرکه ښځه او زناکاره ښځه نه په نکاح کوی (دغی ښځی زانیی لره په رغبت او محبت سره) مګر سړی زناکار یا سړی مشرک

تفسیر: د زنا د سزا د بیان کولو څخه وروسته د دی فعل انتهائی شناعت بیان فرمائی یعنی هغه نارینه او ښځه چه په دغه شنیعه عادت مبتلاء وی په حقیقت کښې د دی خبری وړ (مستحق) او لایق نه دی چه له هغه سره د کوم عفیف مسلمان د ازدواج، د ناستی او د ملاستی تعلق قائم کړ شی د هغه د پلیت طبیعت او میلان سره خو دغه مناسب دی چه له هم داسی بد کاره او تباه حاله نارینه او ښځی سره یا له دوی څخنی هم بدتره له کوم مشرک او مشرکی سره د هغه تعلق وی کماقال الله تعالیٰ فی هذه السورة:

﴿ الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ ﴾

کوی جنس له خپله جنسه سره سازه ـ هم کوتره له کوتری باز له بازه

د ده د حرکت اصلی اقتضاء خو هم دغه وه ـ اوس دغه بیله خبره ده چه الله تعالیٰ د نورو مصالحو او حکمتونو لامله (له وجی) کوم په نامه سره مسلمان عقد هم له مشرک او مشرکی سره

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سړی نکاح که د کومی صالحی ښځی سره وتړله شي نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.
تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونږ کړی دی بیخی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کښی د (لاینکح) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «**السلطان لایکذب**» او نورو محاوراتو کښی اخیسته کیږی یعنی د فعل د لیاقت نفی ـ د فعل نفی له حیثیته ورکړی شوی ده. **فافهم واستقم**

وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣﴾

او حرامه کړی شوی ده دغه (زناء یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عفیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کښی چه مؤمن وی څرنگه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کښی راغلی دی «**لا یزنی الزانی حین یزنی وهو موٴمن**» یا دا مطلب چه له زانیی سره د هغو پرهیزگارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی دول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلیت او گنده ځایونو په طرف نه متمائل کیږی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کښی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه «په ﴿ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ ﴾ کښی. یا په «وحرام علیٰ قریة اهلکناها» کښی نیولی شوی دی والله اعلم.
فائده: دغه پاس آیت یواځی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخیستلو د عفائفو او شرائفو کښی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو څخه ځکه چه زنا په قبح کښی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحصن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د ﴿ وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى ﴾ سره.

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ

او هغه کسان چه اولی محصنی ښځی (یا محصن سړی چه نسبت د زنا ورته وکړی) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کښی) څلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی ښځی باندی د زناء تهمت ولگوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیهؤ قرائنو سره نه وی ثابت (نو وئی وهئ تاسی دغو قاذفانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبلوئ شاهدی ځکه چه سره له حریته بلوغ ـ عقل ـ اسلام او پاکی

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکی عفیفی صدیقی ښځی په قصه کښی نازل شوی دی نو ځکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه ؤ اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقذوف او مقذوفه به د زناء حد جاری کیږی.

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمٰنِينَ جَلْدَةً وَّلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً اَبَدًا ۚ

پس ووهئ تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اصیلان وی) اتیا دری او مه قبلوئ تاسی له دوی نه شاهدی هیڅکله (تر وقته د مرگه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لگونکی سزا شوه چه «مقذوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کښی د تل دپاره په معاملاتو کښی مردودالشهادت درولی کیږی ځمونږ د حنفیانو په مذهب کښی وروسته له توبی ایستلو څخه هم د دوی شهادات په معاملاتو کښی نه قبلیږی

وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفٰسِقُوْنَ ۝٤

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لگولی ؤ بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رښتیاء سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه گټه (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله گناه ده او علماء هغه په کبائرو کښی شمیرلی ده.

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٥

مگر هغه کسان چه توبه وباسی پس له دغه (قذفه له گناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له توبی او د حال اصلاحه ښښونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کوی او د الله تعالیٰ په نافرمانو بندگانو کښی به نه شمیرلی کیږی. اگر که د پخوانی

قذف په سزا کښې بیا هم مردودالشهادت پاتې دی هم دغه په اسلافو کښې د قاضي شریح - ابراهیم نخعي - سعید بن جبیر - مکحول - عبدالرحمٰن بن زید بن جابر - حسن بصري - محمد بن سیرین او سعید بن المسیب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثیر.

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولي ښځې (محصني پاکی له زناء څخه په زناء سره)

تفسیر: یعني د زناء تهمت ولګوی یا خپل د ووړکی په نسبت ووائی چه دغه ځما له نطفې څخه نه دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ اِنَّهٗ لَمِنَ
الصّٰدِقِيْنَ ۝٦ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝٧
وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝٨
وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝٩

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زناء کښې) مګر نفسونه د دوی (یعني پخپله حاضر وی) پس (واجبه ده په دی کښې) شاهدی د یوه د دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دی خامخا له صادقانو رښتیا ویونکیو دی (په دغه نسبت د زناء کښې) او پنځمه (شاهدی) (داسی ده چه) بیشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (میړه) که وی (دی) له دروغجنانو څخه. او دفع کوی له دغی ښځی څخه عذاب (د حد ثابت په وینا د میړه ئی) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا ښځه) څلور (واری) شاهدی (په نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دا میړه ځما خامخا له دروغ ویونکیو دی(په نسبت د زناء په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووائی بیشکه غضب د الله دی وی په دی (ښځی) که چیری وی (دا میړه می) له

صادقانو رښتيا ويونكيو څخه.

تفسير: يعني هر هغه ميړه (خاوند) چه پر خپلې ښځې د زناء تهمت ولګوي اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب كړه شي - كه ئې راحاضر كړي نو پر ښځه دې د زناء حد جاري كړ شي. كه ئې شاهد نه شو حاضرولى نو ده ته دې وويلې شي چه څلور ځلې دې په قسم يادولو سره بيان كړي چه زه په خپله دغه دعوى كښې رښتينې يم (په دغه تهمت كښې چه مې پر خپله ښځه لګولى دى دروغ نه وايم) ګواكې د څلورو شاهدانو په ځاى پخپله د ده څلور (كرته) حلفيه شهادات دي. او په آخر كښې په پنځمه مرتبه كښې دغسې به وائې چه «كه دى پخپله دغه دعوى كښې دروغجن وى نو پر ده دې د الله تعالىٰ لعنت وى» كه د دغو پاس الفاظو د ويلو څخه انكار وكړي نو بندى دې كړ شي او حاكم دې دى مجبور كړي چه يا دى پر خپل دروغ ويلو اقرار وكړي او د قذف په حد محكوم شي چه پاس ئې ذكر وشو يا دې پنځه كرته همغه الفاظ ووايي چه پاس مذكور شو. كه ميړه (خاوند) دغه الفاظ ووائې نو بيا ښځې ته دې وويل شي چه هغه دې هم څلور ځلې په قسم يادولو سره داسې بيان وكړي چه «ميړه (خاوند) مې په دغه تهمت لګولو كښې دروغجن دى» او پنځم ځلې دې دغه الفاظ ووائې چه «د الله غضب دې نازل شي پر دې ښځه باندې كه ئې دغه ميړه (خاوند) پخپله دغه دعوى كښې رښتين وى» تر څو كه ښځه دغه الفاظ ونه وائې بندى دې وساتلى شي چه يا دې په صاف دول (طريقه) سره خپل د ميړه (خاوند) د دعوى تصديق وكړي چه د زنا حد پرې جاري شي. يا په پاس مذكوره الفاظو سره ئې تكذيب وكړي كه ښځه هم د خپل ميړه (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائې او له «لعان» څخه فراغت ومومي نو بيا له دغې ښځې سره جماع او د جماع دواعي ګرد (تول) حرام شول بيا كه ميړه (خاوند) دې ته طلاق وركړي ښه! كه نه قاضي دې د دوى دواړو په منځ كښې تفريق وكړي اګر كه دغه واړه پر دغه افتراق راضي هم نه وي يعني قاضي دې په ژبه سره ووائې چه «ما د دغو دواړو په منځ كښې سره تفريق وكړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حكم لري.

(١): - **تنبيه:** پر زوجينو باندې دا قسم الفاظو لولولو ته په شريعت كښې «لعان» وائي او «لعان» خاص په قذف الازواج پورې مخصوص دى د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حكم هم هغه دى چه پاس مذكور شو.

(٢): - **تنبيه:** دغه څلور شاهدي ئې ځكه مقرري كړې چه اصل خو څلور شاهدان ؤ كله چه هغه پيدا نه شول نو د هرې يوې شاهدى په ځاى يو سرى ودريده او پنځمه په ځاى د «تزكيې» كښې شوه.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

او كه نه وى فضل (احسان) د الله پر تاسې او رحمت د ده او (بل دا نه وى

چه) بیشکه الله ډیر توبه قبلوونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه ځمونږ له ترجمی څخه ښکاریږی چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالیٰ پر تاسو باندی نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کری وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میړه (خاوند) قذف اوښته یا به ئی گرد (تول) عمر د خپل ځیگر وینی څښلی او لړمون خوړینی به ناست ؤ ځکه ممکن دی چه دی رښتین وی په خلاف د غیر د میړه (خاوند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کښی د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که بوائحی د میړه (خاوند) په قسم خوړلو د زناء ثبوت کیدی نو د ښځی لپاره به ډیر سخت مصیبت او زحمت پیښیده ـ حال دا چه ممکن دی هغه رښتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وگڼله شی نو پر میړه (خاوند) به د قذف حد لازمیده ـ سره له دی چه د ده په صداقت کښی هم مساوی احتمال موجود دی ـ نو په دغه حالت کښی د «لعان» په مشروعیت کښی د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالیٰ د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کښی هر یو چه رښتین وی هغه د بی محله سزا څخه نجات ومونده په دغه وړی دنیا کښی پرده پوښی کری او مهلت ئی ورته ورکری دی چه ښائی توبه وباسی بیا د ده د توبی قبلول دغه د الله تعالیٰ د توابیت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَآءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ۚ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۖ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ ۚ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غټ دروغ (په شان د عائشی کښی) یو تولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سړی ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گټلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کړل) له دغه (تولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کښی)

تفسیر: دلته د هغو غلتو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ترلی شوی ؤ دغه پیښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د هجری په (٥) یا په (٦) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینی منوری په طرف بیرته تشریف راوړ ام المومنین صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دوی سره وه ـ بی‌بی صاحبه پر بل اوښ سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به ئی څوړندی او ښکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تاړه ـ په یو منزل کښی چه د دوی قافله ښکته شوی وه لږ شیبه پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی بی عائشی ته د وضؤ د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او گوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاړی غاړکی (امیل) وشلیده او دانی ئی (چه د جزع یمنی څخه وی) په شگو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په تولولو او لتولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله ځایه ولتیدله او گرد (تول) سره لاړل. جمال هم داسی گمان وکړ چه لکه بی‌بی صاحبه په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه گردی (تولی) پردی ښکته څوړندی وی او تولی پیلیاری (پردی) ښکته لویدلی وی او ذاتاً بی‌بی صاحبه په عمر کښی هم وړوکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندی ښه نه څرگندیده.

الغرض جمالانو خپل اوښان رهی (روان) او چالان کړل او گرد (تول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که گوری چه قافله تللی ده ـ او هیڅ اثر او نښه ئی هم نه ښکاری.

نو ام المومنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رأیه قائمه کړه چه اوس له دغه ځایه خوځیدل خلاف‌المصلحت دی ـ ولی که زه د دغو شگو په کرمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هغوی پسی نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی ـ که دلته واوسیږم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هرومرو (خامخا) به هم دلته په منده او ځغاښته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته ئی خپل مبارک سر کیښود.

کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مأمور ؤ چه تل به دی وروسته له قافلی راځی ـ او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلټنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه دغه ځای ته گهیځ (سحر) راورسید او له لری څخه ئی ولید چه کوم اوده پروت دی ـ کله چه ورنژدی شو نو د وریپچلی (نغښتلی) شوی تکری (څادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی‌بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل.

حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولړځید ـ او ډیر وویرید او

په زور سره ئی ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها سترګی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پټ مخ) او په خپل تکری کښی تاو شوی کیناسته.

حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه خپل اوښ ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها ته نژدی چو کړ ـ او ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها هم هغسی پټه پری سوره شوه ـ او صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د اوښ مهار پر خپله اوږه باندی کیښود او د قافلی تر شا روان او ورسره ګډ شول.

راس المنافقین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینی منوری ډیر خبیث ـ بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن ؤ ـ دلته چه داسی یوه خبره او موضوع ورپیدا شوه نو په چټی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپړدله ـ او ځینی ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه ؤ کښی حضرت حسان ـ حضرت مسطح ـ او په ښځو کښی حمنه بنت جحش رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انتشاراتو او ګمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کښی سره لګیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه ؤ لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی ؤ ـ مسلمانانو ته بالعموم ـ او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چټی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه اجمعین به هم دغه ګردی (تولی) خبری اوریدی او هیڅ به ئی نه ویل ـ او نه د هغو په تحقیق پسی ګرځیده ـ مګر په زړه کښی سخت خفه ؤ وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه ـ نو د غم له شدته ناقراره شوه ـ او د رنځورئ په بستره کښی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل ـ او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوښکی نه دریدی. په دغه ضمن کښی نور واقعات هم پیښ شول ـ او ډیری خبری اتری سره کیدلی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کښی د لوستلو قابل دی ـ او بالاخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها په برائت کښی بالذات الله تعالیٰ دغه آیت ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ ﴾ الآیة ـ تر لری ځایه پوری نازل وفرمایه ـ چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها تل فخر پری کاوه ـ او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویاړ چه وکړی لږ دی.

﴿ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ﴾ ـ یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ تړونکی له خیره سره همغه کسان دی چه په دروغو یا په رښتیا سره د اسلام مدعیان دی ـ او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی ـ له دوی ځنی خو تنه سری سره یو ځای شوی دی ـ او داسی چټی (بیکاره) خبری ئی سره تړلی دی ـ او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلی او چټی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی ـ خو بیا هم د الله تعالیٰ لوی احسان دی چه ګرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کښی نه دی نښتی.

﴿ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ﴾ ـ ګمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

ای مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی څخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها او د دی کورنی ته ځکه ظاهر دی چه هغه ډیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه وینا‌وی ډیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منځ کښی ډیره بهتری او محاسن پټ وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوږونکو حملو او ایذاؤ صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق‌الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزاهت او برائت نازل کړ او ستاسی دښمنان ئی خوارو‌زار او رسوا کړل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د گردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کړ او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکړ چه له سره هیریدونکی نه دی فلله الحمد علیٰ ذلک.

﴿ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ ﴾ - مقرر دی هر سړی ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه گټلی ئی دی له گناه او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سړی چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر گناه ئی د خپل ځان لپاره وگټله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په ډیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاؤ خوا کښی ئی گرویگنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پته خوله ناست او دغه گردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریدلو څخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. ډیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. ډیرو کسانو به ئی د دغو افواهاتو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کړ او نورو گردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واړاوه او د دی گناه ډیر لوی بار اخیستونکی رأس‌المنافقین عبد الله بن ابی ؤ لکه چه په ډیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره تولول او دغه خبری به ئی په غوږونو کښی ورڅخولی او دوی به ئی سراښول او غولول او خپله لمن به ئی په ډیر مهارت او چالاکی سره تری تولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی ډیر لوی عذاب خو د ده دپاره هرومرو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون ډیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادیږی.

لَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا۟ هَٰذَآ إِفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾

ولې نه په هغه وقت کښې چه واوریده تاسې دا خبره ګمان کاوه ایماندارو سړیو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو(پخپلو منځونو) کښې د خیر (خبرې) او ویلې وی (دوی تولو داسې) دا خبره دروغ ده ښکاره.

تفسیر: یعنې مسلمانانو ته ښایې چه له خپلو مسلمانانو وروڼو خویندو سره حسن ظن ولری او هر کله چه واوری چه خلق پر یو نیک سړی هم داسې چټې (بیکاره) «رجمابالغیب» بدې خبرې او خراب تهمتونه لګوی نو ښائی چه دی داسې خیالاتو ته پخپل زړه کښې لیار ور نه کړی بلکه د هغو تکذیب دی وکړی رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم فرمایلی دی هر څوک چه پښې‌شا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړی نو الله تعالیٰ هم د ده پښې‌شا مدد کوی ـ بې‌تحقیقه او تعمقه تهمتونه تراشل له ایمانه بعید دی ښائی چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړی لکه چه ابو ایوب انصاری رضی الله تعالیٰ عنه او نورو د «افک» په قصه کښې وکړل. یوه ورځ د ده ښځې وویل چه «خلق د بی‌بی عائشې صدیقې په. نسبت دغسې خبرې کوی» ده وویل چه ګردی (تولې) دروغ دی آیا ته به داسې کار وکړی شې؟ دې وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالیٰ عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالیٰ عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کده (تبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بی‌بی عائشې صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت چه له تا نه دیره لوړه ـ پاکه ـ صافه ـ طاهره ـ مطهره ده داسې ګمان بیخې چټې (بیکاره) او فضول دی.

لَّوْلَا جَآءُو عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ ۚ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا۟
بِٱلشُّهَدَآءِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ عِندَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٣﴾

ولې نه راوسته (او تیر نه کړی دوی) په دې خبره څلور شاهدان (چه شاهدی ورکړی وی په دې قذف د دوی) پس کله ئې چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښې هم دوی دروغجنان دی.

تفسیر: یعنې سم د الله تعالیٰ له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسې خلق دروغجنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لگوی او بیا د هغه اثبات دپاره څلور شاهدان نشی وړاندی کولی او بی له کافی ثبوته داسی غتی خبری له خپلی ژبی څخه وباسی او چتی (بیکاره) پری وئیږی.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د دغه (الله پر تاسی) په دنیا کښی (په توفیق د توبی سره) او په آخرت کښی (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسیدلی به ؤ تاسی ته په هغه دروغ کښی چه غوپی وهلی تاسی په هغو (دروغو) کښی عذاب لوی (په هم دغه دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو څخه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لائقه ده. (موضح القرآن) له تاسو ځینی مخلصینو ته د توبی توفیق هم ورکړ ـ خطا ئی ورمعاف کره ـ که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورځ په لوی عذاب کښی اخته کیدل. (العیاذبالله).

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

کله چه واخیست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه یو له بله مو پوښتنه کوله) او ویله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغی باندی هیڅ علم او ګڼله تاسی دغه خبره آسانه (چه هیڅ ګناه پکښی نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښی ډیره لویه ده (له حیثیته د ګناه نه).

تفسیر: یعنی د عظیم عذاب مستحق ولی نه کیدل ـ کله چه تاسی بی تحقیقه یو ظاهرالبطلان خبره یو د بل له خولی څخه اخیستله ـ او له خپلو ژبو څخه ئی دغه چتی (بیکاره) او اتکلی خبری ایستلی چه د هغو له واقعیت څخه تاسی بیخی نه وئ خبر بیا عجیبه خبره لا دا ده چه داسی سخته خبره (یعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مطهره زوجه او ځمونږ د

مسلمانانو روحانی والده متهم کول) چه د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی او معمولی خبره ګڼله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَ لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوْهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُوْنُ لَنَآ اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحٰنَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۶﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار چه خوله وخوځوو په دی خبره باندی پاکی د تا (ای ربه) دا دروغ دی ډیر لوی (چه تړلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن‌الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو ـ لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی ـ یا ئی له چانه واوری نو بیا جائز نه دی چه داسی ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی ـ لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم ـ ای الله ته پاک ئی څرنګه خلق داسی نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه وباسی آیا هغه پاکه ـ صافه ـ متقیه میرمن چه تا د سید الانبیاء او رأس‌المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنګه هم خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لګوی (حاشا ـ ها ـ ثم حاشا ـ ها!) دغه خو د دښمنانو له طرفه پر یوه بی‌قصوره باندی بهتان تړلی شوی دی.

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُوْدُوْا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۷﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه ګرځئ تاسی مثل د دی خبری ته هیڅکله که چیری یئ تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلئ!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوښیاران شی ـ څو د بد باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولیږی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه وځی ـ او تل تر تله د نبی علیه وعلیٰ آله واصحابه الصلوٰة والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت شان ملحوظ ولری.

وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ ۚ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته درښیئ چه دغه غټ دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پته دښمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو ځخه احکام ـ نصائح ـ حدود ـ د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی ـ په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو ځخه دغه غرض وی چه الله تعالیٰ له تاسی ځخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی ـ نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه ـ او ځرنگه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویښتیا هم درکړه او د ده گرد (تول) احکام د بندگانو پر مصالحو مبتنی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنامی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنامی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی ـ یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشری او خوری شی ـ دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطره تیره شوی وی ـ او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی ځخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشییع او تنشیر (اشاعت) پسی ونه گرځی ـ که خامخا د کوم مؤمن پت او عزت تویوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پت او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی ـ او حق تعالیٰ هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کښې د قذف حد پرې اجراء کیږي ـ او قسم قسم سپکتیا او بدنامي ئې په برخه کیږي او نورې رسوائي او سزاوې هم وررسیږي او په آخرت کښې د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالیٰ ته داسې فتنه اچوونکې ښه معلوم دي او ښه ئې پیژني اګر که تاسې ئې نه پیژنئ ـ او دغه هم د پاک الله په علم کښې شته چه د کوم یوه جرم او ګناه څومره ده؟ او غرض او مقصد ئې څه ؤ؟.

تنبیه: ـ د فاحشې د شیوع حب د حسد او کینې او نورو په شان د قلبیه ؤ اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواطرو په شان نه دی ـ او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په مأخوذیت کښې نه ښائي چه اختلاف وکړې شي. فتنبه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۲۰﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسې باندې او رحمت مهرباني د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمي کوونکې ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښې)

تفسیر: یعني دغه غټ دروغ خو داسې ترلې او خواره شوی ؤ چه نه ؤ معلوم چه څومره کسان له هغه ځني جاریدل. لیکن الله تعالیٰ محض پخپل فضل ـ رحمت ـ شفقت او مهرباني له تاسې ځني د تائبینو توبه قبوله کړه ـ او پر ځینو ئې شرعي حد جاري کړ ـ او پاک ئې وګرځول ـ او هغه ته ئې چه زیات خبیث ؤ یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا وررسیږي.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿۲۱﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعني ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د ګامونو د شیطان او هر څوک چه متابعت وکړ د ګامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوی (تابع خپل ته) په فحشاء ډیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وئ پاک کړی له (معصیت د افک څخه الله) تاسی هیڅوک هیڅکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبې سره له معاصیو) هر هغه څوک چه اراده وفرمائی (د پاکی ئی) او الله ښه آوریدونکی (د اقوالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) څخه هوښیار اوسئ! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیاطین الجن والانس سره قدم په قدم یو ځای لاړ شی ـ د هغو ملعونانو د ټولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکړی نو تاسی ولی په رڼو سترګو عمداً د هغوی پر خبرو غولیږئ؟ وګورئ چه شیطان لږ څه تحریک او ډکه ورکړی ـ دومره لوی شورماشور او هنګامه پورته کوی ـ او ډیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانیږی. حال دا چه شیطان خو د ګردو (ټولو) ګمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریږدی چه پر سمه لیاره لاړ شی ـ دا خو د الله تعالیٰ فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندګانو لاس نیونه کوی او ډیر زیات کسان ئی د شیطان له شرورو څخه محفوظ ساتی او ځینو ته وروسته له ابتلاء د توبې ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی ئی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده ـ او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی ـ الله تعالیٰ د ګردو (ټولو) توبه او نور آوری ـ او د دوی د قلبی کیفیاتو څخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالداری ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لیاره د الله کښی او ښائی چه عفوه دی وکړی او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکړی الله تاسی ته (په سبب د عفوی او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها باندی په بهتان تړونکیو کښې ځینې مسلمانان هم په ناپوهی سره شامل شوی وو چه له هغوی ځنی یو حضرت مسطح رضی الله تعالیٰ عنه ؤ چه برسیره په دی چه یو مفلس مهاجر ؤ د حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه خوریی یا ترورځی هم کیده ـ او د «افک» د پیښی څخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالیٰ عنه د هغه سره څه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله ـ کله چه دغه خبره سره فیصله شوه ـ او د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها برائت د الله تعالیٰ له طرفه نازل شو ـ نو حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه قسم وکړ چه وروسته له دی نه به مسطح رضی الله تعالیٰ عنه سره هیڅ امداد او کومک ونه کړم ـ ممکن دی چه ځینو نورو اصحابو ته به هم داسی پېښی وریپېښی شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو ـ یعنی له تاسی ځینی هغو کسانو ته چه الله تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکړی ده دوی ته نه ښائی چه داسی قسمونه وخوری او ښائی چه د دوی همت ډیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی ـ نو میرانه (بهادری) او ځلمیتوب په دی کښی دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.

د محتاجو خپلوانو او د الله دپاره د خپل وطن پریښودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد) څخه لاس اخیستل د میړنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی ـ که مو قسم خوړلی وی نو نه ښائی چه داسی قسمونه پوره کړئ ـ بلکه د هغو کفاره اداء کړئ! ـ ستاسی له شانه او اوصافو څخه داسی ښائی چه د خطا کارانو له خطاء څخه اغماض وکړئ! او تری تیر شئ که داسی وکړئ نو الله تعالیٰ به ستاسی ګرد (تول) قصور او خطاوی وبښی ـ آیا تاسی له الله تعالیٰ څخه د عفوی او د بښنی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟ـ او که ئی لرئ نو ښائی چه تاسی د هغه د بندګانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او تګ وکړئ! ګواکی په دغه سره د «**تخلق باخلاق الله**» تعلیم وشو.

په احادیثو کښی دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه دغه آیت واورید ﴿ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ﴾ ـ آیا دغه مو نه خوښیږی چه الله تعالیٰ مو وبښی» نو فوراً ئی وویل ـ

«**بلیٰ! یاربنا انا نحب** ـ بیشکه ای ځمونږ پروردګاره! مونږ هرومرو (خامخا) ستا بښنه خوښوو او غواړو ئی»

دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی الله تعالیٰ عنه هغه پخوانی کلنګ او امداد ئی بیرته جاری کړ ـ بلکه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه هغه کسان چه ولی دوی (په نسبت د زناء سره) ښځی پاکی عفیفی ناخبری (له دغو بدو) ایمان راوړونکی (په الله او رسول) لعنت کړی شوی دی په دوی باندی په دنیا کښی او په آخرت کښی او شته دوی ته عذاب ډیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښی حدیث دی ـ «**اجتنبوا السبع الموبقات الشرک بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واکل الربوا واکل مال الیتیم والتولی یوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات**» له دی نه ظاهریږی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلکاتو څخه دی بیا په هغه کښی ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بی‌بی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو ډیره لویه ګناه ده ـ علماؤ تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بی‌بی عائشی صدیقی یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب ـ او د اسلام له دائری څخه خارج دی ـ د طبرانی په یوه حدیث کښی داسی راغلی دی «**قذف المحصنة یهدم عمل مائة سنة** پر محصنی باندی تهمت لګول د سلو کلونو عمل ورانوی» (العیاذبالله)

يَّوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيْهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٤﴾

په هغه ورځ کښی چه شاهدی به ورکړی پر دوی باندی ژبی د دوی او لاسونه د دوی او پښی د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه ؤ دوی چه کول به ئی په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی مجرم په خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مګر د ده ژبه لاسونه ـ پښی به په اذن الله په وینا راشی ـ او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرګندوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه تهمت لګولی ؤ ـ او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئی پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو ـ ژبه چه د قذف اصلی آله ده او څلور نور لاسونه او پښی چه د هغه پر شرارت باندی شاهدی لولی.

يَوْمَئِذٍ يُّوَفِّيْهِمُ اللّٰهُ دِيْنَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُوْنَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِيْنُ ﴿٢٥﴾

په دغه ورځ کښی به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائقه وی او پوه به شی چه. بیشکه الله هم دی دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهیت او ربوبیت خپل).

تفسیر: هغه ذات چه د یوی ذری اعمال ـ حساب ـ کتاب ـ په ښکاره او واضح دول (طریقه) سره هر سړی ته په صاف صورت سره ښکاروی ـ او د هغه په دربار کښی هیڅ ظلم او تعدی نه کیږی. دغه مضمون به د قیامت په ورځ ګردو (تولو) ته مکشوف او مشهودیږی.

اَلْخَبِيْثٰتُ لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ؕ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۶﴾

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلقو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځینی له هغو اهل البیت دی) پاک (بی تعلقه بیزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت ښښنه او رزق روزی ښه (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی بد کاری او چتی (بیکاره) ښځی د بد کارو او چتلو (خرابو) سړیو وړ (قابلی) او لائقی دی هم داسی یو بدکار او ګنده سړی د هم دی خبری سره وړ (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چتلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی ـ پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هیڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه فرمایلی دی چه د نبی صلی الله علیه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانیه) نه وی یعنی الله تعالیٰ د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی ـ نقله فی (موضح القرآن).

تنبیه: د آیت دغه مطلب خو د شیخ الهند د ترجمی سره سم وشو ـ مګر د اسلافو د ځینو مفسرینو څخه دغه منقول دی چه د ﴿ اَلْخَبِيْثٰتُ ﴾ او د ﴿ اَلطَّيِّبٰتُ ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی ـ بلکه اقوال او کلمات مراد دی ـ یعنی خرابی خبری خرابو خلقو سره لائقی او مناسبی دی ـ او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سړیو سره لازمی او مناسبی دی ـ متقی ـ پاک ـ او صاف نارینه او ښځی له داسی ګنده او مردارو تهمتونو څخه پاکی وی ـ لکه چه وړاندی له ﴿ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ﴾ څخه ظاهریږی ـ یا دی داسی وویلی شی چه خرابی خبری د خرابو له خولو څخه ووځی هغه کسان چه د یوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکړی نو وپوهیږه چه هغه پخپله خبیث او مردار دی یعنی طیب او طاهر او پاک سړی له داسی خبیثو او مردارو او چتلو (خرابو) خبرو څخه بیخی پاک او مبراء دی او هسی خرابی ویناوی د خبثاؤ ـ پلیتو ـ چتلو (خرابو) او ګنده کسانو کار دی.

﴿ لَهُم مَّغۡفِرَةٌ وَرِزۡقٌ كَرِيمٌ ﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کښی)
یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدیږی بلکه هر کله چه دوی پر هغه صبر وکړی نو دغه څیز د هغوی د خطاؤ او تیروتلو او ښویدلو کفاره کیږی - او دلته په هره اندازه چه مفسد خلق وغواړی چه هغوی ذلیل او خوار کړی - هلته به د هغه په بدل کښی دوی ته عزت او رفعت ور په برخه کیږی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځئ تاسی (هغو) کورونو ته چه غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چه (اجازه وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلئ) او سلام واچوئ پر اهل د دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته (له ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چه پند واخلئ تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوګنی له کوره د بل چا د هستوګنی په کور کښی هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځئ! ولی تاسی نه یئ خبر چه هغه ستاسی د ننوتلو په وقت کښی په څه حال کښی دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کښی د بل چا په ورتګ خوښیږی که خفه کیږی؟ لهٰذا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل کړئ او له ګردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.
په حدیث کښی راغلی دی چه دری ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړی که له دری ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی - نو بیرته دی وګرځی.
فی‌الحقیقت دغه داسی ډک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کښی مؤاظبت وکړ شی - نو دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کښی ښه او بهتر دی.
مګر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدایاتو پسی چندان نه ګرځی ولی نور ملل او اقوام هم دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی ډیره ترقی او توسعه ورکړی ده.
(ربط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د زناء او د قذف د احکامو بیان ؤ - لکه چه ډیر ځله بی له اجازی د بل په کور کښی ننوتل - د هم دغو ممنوعهؤ امورو په طرف مفضی کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کښی ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

پس که چیری ونه مومئ تاسی په دی کورونو کښې څوک (چه اذن درکړی) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کښې تر هغه پورې چه اذن وکړی شي تاسی ته، او که چیری وویل شي تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وګرځئ پس بیرته وګرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته ګرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه درمعلوم شي چه په هغه کور کښې هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کښې بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کښې بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جګړی پیښیږی؟ هو! که صراحتاً یا دلالتاً اجازت درکړ شي نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شي تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وګرځئ پس بیرته وګرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وګوری ـ یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کښې حرج وربیښیږی په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیږی چه بل څوک پری مطلع شي ـ نو تاسی ته څه ضرورت درپیښ دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات ورانیږی. په هر حال دغه کار چه بیرته وګرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته ګرځیدل خیر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزاء ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له ګردو (تولو) قلبیهؤ او قالبیهؤ اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنګه شي چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزاء درکوی ـ او ده په خپل محیط علم کښې د ګردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کړی دی.

لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

نشته پر تاسی باندی هیڅ ګناه په دی کښی چه ننوځئ (بی له استیذانه) هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنی په هغه کښی متاع منفعت د تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه پټوئ تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کښی چه کوم خاص او معلوم داره سری هستوګنه نه لری او نه د هغه په ننوتلو او راوتلو کښی څه ممانعت او قیود وی ـ مثلاً مسجد ـ مدرسه خانقاه ـ سرای او مثل ذلک ـ که هلته مو کوم شی وی ـ یا په هغه ځای کښی د څه موعد دپاره اوسیدل غواړئ نو البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شئ او دلته هیڅ د استیذان ضرورت نشته. د داسی مسائلو تفصیلات ښائی چه په فقهیه‌ؤ کتابونو کښی وکتل شی. او الله تعالیٰ ته معلوم دی هر هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پټوی ئی تاسی یعنی الله تعالیٰ ستاسی د ګردو (تولو) پټو او ښکارؤ حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کری دی چه له هغو شخه مقصود د فتنی او فساد ګرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کښی هم دغه غرض تر نظر لاندی ونیسی او پری عمل وکری.

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ﴿۳۰﴾

ووایه (ای محمده!) مؤمنانو ته چه پټی دی کری دوی سترګی خپلی (له نامحرمو شخه) او ښه ټینګ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) دغه (اغماض او حفظ) ډیر پاکیزه (او ګټور) دی دوی ته بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زناء اول قدم دی ـ له دی نه د لویو لویو فواحشو دروازی پرانستلی کیږی قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره ړومبی د هم دغه سوری د بندولو توصیه کوی ـ یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکری دی چه د بدو کتلو شخه ځان ساتی! او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کښی ولری! که یو ځلی بی اراده او ناڅاپه د کوم نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید ـ یا د ښځی سترګی پر کوم پردی نارینه ولګیدی نو بیا دی بالاراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترګی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم ځلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کښې وی ـ او په هغه کښې به معذور نه ګڼل کیږی.
که انسان ځان په دی سره عادی کړی چه خپلو پښو ته وګوری او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه ګوری نو ډیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شی ـ کله چه اول ځلی ناڅاپه کوم اتفاقی نظر لویږی د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی ښائی چه دلته په ﴿ مِنْ أَبْصَارِهِمْ ﴾ کښې هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه تینګ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کښې) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتی! او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کښې نه خلاصوی **«الاعند من اباحه الشارع من الازواج وماملکت ایمانهم»** (دغه اغماض او حفظ ډیر پاکیزه او ګټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کښې بیشکه چه الله تعالیٰ ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعاتو او په معاصیو) یعنی د سترګو غلا ـ او د زړونو پټی خبری او مخفیهٔ نیاتو ـ احوالو ـ ټول الله تعالیٰ ته معلوم دی ـ لهٰذا انسان ته ښائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وګڼی ـ او له بدو افعالو ـ او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتی ـ که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی **«مایصنعون»** څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی‌اعتدالی‌ګانی مراد اخیستی دی ـ یعنی هغه بی اعتدالی‌ګانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالیٰ ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشی.

وَقُل لِّلْمُؤْمِنَٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَٰرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ
زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا
يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ ءَابَآئِهِنَّ أَوْ ءَابَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ
أَبْنَآئِهِنَّ أَوْ أَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ
بَنِىٓ أَخَوَٰتِهِنَّ أَوْ نِسَآئِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُنَّ أَوِ ٱلتَّٰبِعِينَ غَيْرِ
أُو۟لِى ٱلْإِرْبَةِ مِنَ ٱلرِّجَالِ أَوِ ٱلطِّفْلِ ٱلَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا۟ عَلَىٰ
عَوْرَٰتِ ٱلنِّسَآءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن

زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

او ووایه (ای محمده) ایماندارو ښځو ته چه پټی دی کړی له (نامحرمو څخه) سترګی خپلی او ښه ټینګ دی وساتی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) او نه دی ښکاره‌وی زینت ښایست (او ځای د ښایست) خپل مګر هغه چه ښکاریږی له دغه (زینت څخه په وقت د کسب او کار کښی) او ښائی چه وا دی چوی تکری پوړنی خپل پر ګریوانونو خپلو (چه تتر ئی ښکاره نشی) او نه دی ښکاره‌وی زینت ښایست (او ځای د ښائست) خپل (هیچا ته) مګر دیاره د میړونو(خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دی) یا پلرونو (او نیکونو) خپلو، یا پلرونو د میړونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو (او لمسیو) خپلو ته یا ځامنو د میړونو (خاوندانو) خپلو ته یا ورونو خپلو ته یا ځامنو د ورونو خپلو ته یا ځامنو د خویندو خپلو ته یا ښځو خپلو ته یا هغه چاته چه مالک شوی دی (د هغه) ښی لاسونه د دوی یا هغو تابعانو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړیو نه یا هلکانو هغو ته چه نه وی خبر (دوی) پر اسرارو د ښځو او نه دی وهی (دا ښځی) پښی خپلی دپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پټوی ئی دوی له زینت ښائست (ګانی) خپلی او راجع شئ توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو! دپاره د دی چه تاسی ښیګنه او خلاصی ومومئ (په دارینو کښی).

تفسیر: ښائست او سینګار عرفاً خارجی او کسبی آرائش ته وائی چه هغه له لباس یا زیور او نورو شیانو څخه حاصلیږی ـ د دی احقر په نزد دلته د زینت ترجمه د سنګار په ځای که په زیبائش سره وکړه شی ـ نو زیات جامع او مناسب واقع کیږی ځکه چه د زیبائش (ښائست) لفظ هر قسم خلقی او کسبی زینت ته شامل دی ـ اعم له دی چه هغه د جسم خلقی پیدایښت سره متعلق وی یا له پوښاک او نورو خارجی ډول و ډیل څخه حاصل شوی وی ـ د مطلب خلاصه داسی شوه ښځو ته د خپل هیڅ قسم خلقی یا کسبی ښائست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو څخه چه ئی ذکر وروسته راځی د بل هیچا په مخ کښی جائز نه دی. هو! د هومره اندازی ښائست ظهور چه ضروری دی ـ او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت یا ضرورت نشی ممکن کیدی نو مجبوراً یا ضرورتاً د هغه په اظهار کښی دومره مضائقه نشته (مشروط په دی چه د فتنی خوف نه وی)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتیږي چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ﴾ کښې داخل دی ځکه چه ډیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی ـ که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شي نو ښځو ته په کاروبار کښې سخت ربړونه (زحمتونه) او تکالیف وروړاندی کیږي. برسیره په دی فقهاؤ قدمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستثنیٰ شول نو د هغو متعلقات مثلاً ګوتمی ـ ګوتکی ـ نکریځی ـ رانجه ـ او نور هم ښائی په استثناء کښې داخل ومنلی شي لیکن واضح دی وی چه په ﴿ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښې اجازه ورکړی شوی ده ـ نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وګوری ـ یا له هغوی سره سترګی په سترګو شي یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی ـ ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالیٰ مؤمنانو ته د غض‌البصر او د سترګو د پټولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی. نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مګر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی ـ یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینه‌ؤ ته وګوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښې محض د ستر د مسئلی بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښې وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښې او په کومو حالاتو کښې ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله ـ یعنی شریعت په کومو حالاتو کښې ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر ځای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښې راځی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لګولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیه‌ؤ قواعدو څخه مأخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږي. د بدن په خلقی ښائست کښې له ګردو (تولو) څخه ډیر ښکاره شي د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص ډول (طریقه) سره تاکید وفرمایه ـ او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښې به ښځو تکری (څادرونه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څندی (غاړی) به ئی بیرته پخپلی شا غورځولی ـ او په دی ډوله د تی هیئت به څرګند پاتی کیده دغه ګواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرئ (څادر) په سر واچولی شي او د هغه څندی (غاړی) دی تر زنی لاندی تیری شي څو د ښځو غاړه او تی او غوږونه پری په ښه ډول (طریقه) پټ شي.

﴿ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ ﴾ الآیة ـ او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مګر دپاره د میړونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میړونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسیو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی ـ په دغو محارمو کښې هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میړه (خاوند) په مخ کښې ظاهرولی شي هغه د نورو محرمو په مخ کښې نشی څرګندولی ـ د زینت څرګندول څو درجی لری

چه د هغه تفاصيل په لويو تفاسيرو او په فقهيهؤ کتابونو کښې ښائی ولوست شي. دلته يواځې هم دغومره ښوونه شوی ده. هومره د تستر اهتمام چه له پرديو څخه کاوه شي له محارمو څخه نه کيږي. او داسې مطلب نه دی چه هر يو عضو دی د دوی په مخ کښې بربند او ښکارولی شي.
﴿ أَوْنِسَآئِهِنَّ ﴾ ـ او نه ښکاروی ښځې زينت خپل هيچا ته مگر ښځو خپلو ته) يعنی هغی ښځې ته چه د دی سره ناسته ولاړه لري ـ په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولري ـ او د بد اخلاقو ښځو په مخ کښې نه. او د ډيرو اسلافو په نزد له دی نه مسلمانی اصيلی ښځې مرادی دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبي سړی حکم لري.
﴿ أَوْمَامَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ ﴾ ـ او نه ښکاروی ښځې زينت خپل هيچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوی وی د هغه ښې لاسونه د دوی). يعنی ستاسې وينځې وی او د ځينو اسلافو په نزد مملوک مريی هم په دی کښې داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائيد کوی ليکن د جمهورو ائمه ؤ او اسلافو مذهب داسې نه دی.
﴿ أَوِالتَّٰبِعِينَ غَيْرِ أُوْلِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ ﴾ ـ او نه ښکاروی ښځې زينت خپل هيچا ته مگر هغو تابعينو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړيو) يعنی نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لري او له سره دی وزگار نه وی چه دی خوا او هغی خوا ته وگوری ـ او پخپل چاړو جوړو او دوډی پخولو او نورو کورنيو چارو کښې بوخت او لگيا وی شوخ ـ شغب ـ سپين سترگی او ارمونی نه وی يا داسې فاترالعقل ـ بی سد ـ پاگل وی چه حواس ئی په خپل ځای نه وی پاتی او محض په خوړلو او څښلو کښې له کورنی سره شريک او مل وی.
(او نه د ښکاروی ښځې زينت خپل هيچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وی دوی پر اسرارو د ښځو) يعنی هغه هلکان چه تراوسه پوری دوی له نسوانی سرائرو څخه لا نه دی خبر او د هغو د پوهيدلو تميز يی لا نه دی پيدا کړی او نه نفسانی جذبات لري.
﴿ وَلَا يَضْرِبْنَ ﴾ ـ او نه دی وهی دا ښځې پښې خپلی لپاره د دی چه معلوم کړ شي هغه څيز چه پټه وی ئی دوی له زينت خپل يعنی ښائی چه د دوی هيئت او وضعيت ـ ناسته ولاړه داسې نه وی چه د گانو (کالو) او زيوراتو غږ د پرديو توجه او ميلان ځان ته ورکش کړی او ډير ځلی داسې غږ او حرکات او سکنات د مخ او نورو د ليدلو څخه زيات د نفسانی جذباتو داعی او محرک واقع کيدی شي.
﴿ وَتُوبُوٓاْ إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا ﴾ ـ او راجع شئ توبه وباسئ تاسې الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسې ښيگڼه (فلاح) او خلاصی ومومئ په دارينو کښې يعنی پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوی دی له هغو څخه توبه وباسئ! وروسته له دی نه هر نارينه او ښځې ته لازم دی چه د الله تعالیٰ څخه وويريږی او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکناتو ـ اوضاعو او افعالو ـ اقوالو کښې د انابت او تقویٰ لپاره غوره کړی چه په دغه کښې د دواړو دارينو ښيگڼه (فائده) او بری او کاميابی دی.

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ

او په نکاح کوئ (ای اولیاؤ) هغه بی میرونو (خاوندانو) ښځی او بی ښځو سړی له تاسی

تفسیر: پاس د استیذان ـ غض البصر ـ ستر او نورو بیان وشو څو د هغو په وسیله د بی حیائی او بدکاری ـ انسداد او مخه ونیوله شي په دغه آیت کښی دا حکم ورکوی چه د هغو کسانو نکاح چه تراوسه نه ده ترلی شوی ـ یا وروسته د نکاح ترلو څخه بیرته کونډ شوی وی نو په مناسبه موقع کښی دی بیا د هغوی نکاح سره وترله شی! په حدیث کښی نبی علیه افضل الصلوٰة والتسلیم فرمایلی دی «ای علی! په دری کارونو کښی ځند (ایسارتیا) مه کوه! د فرض لمانځه وقت چه راشی جنازه چه حاضره شی ـ او کونډه ښځه چه کله ئی سیال پیدا شی.»
هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو کونډو او رنډو په نکاح کښی تکاسل تساهل، او تعطیل کوی یا د داسی خبرو د آوریدلو څخه بد وړی ښه دی وپوهیږی چه هغوی پخپل دغه وضعیت کښی گناهگاران دی او ښائی چه ژر تر ژره دی توبه وباسی او د هغوی په نکاح کښی دی تلوار او مسارعت وکړی.

وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ

او صالحان نیکان له مریو خپلو او له وینځو خپلو

تفسیر: یعنی که مریی او وینځی د دغی خبری وړ (قابل) او لایق وګڼی چه د زوجیت حقوق اداء کولی شی او د نکاح کولو لامله (له وجی) نه مغروریږی او ستاسی له کار او خدمت څخه لاس نه وباسی نو د دوی نکاح هم وتړئ!.

إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

که چیری وی (دغه مذکورین) فقیران ناداران نو غنیان به کړی دوی الله له فضله خپله او الله کشائش والا ښه عالم دی.

تفسیر: ځینی خلق د دی لامله (له وجی) متردد وی او وراندی وروسته کوی چه وروسته له نکاح به د ښځی او د وړو بار څوک په خپلو اوږو اخلی؟ دلته الله تعالیٰ دوی پوهولی دی چه د هسی موهومو خطراتو لامله (له وجی) تاسی د نکاح څخه مه په شڼګ کیږئ! ستاسی او ستاسی د ښځو

د وورکیو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښې ده ـ تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښې څه ارتوالی او کشائش پیدا کړی. نه مجرد کونډ (لونډ) پاتې کیدل د غناء موجب دی او نه له نکاح ترلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه ګردی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری ترلی دی. لکه چه د «التوبه» په (٤) رکوع کښې ئی داسی فرمایلی دی ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ إِن شَاءَ ﴾

او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه څیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح د ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لویږی او دی د تجرد د زمانی څخه په زیاتی ګټی (فائدی) پسی ګرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سړی د ښځی څیښتن(خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښې مرستی (مدد) کوی ـ او برسیره په دی د خسرګنۍ د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملګری کیږی. په هر حال د روزی تنګی یا فراخی په نکاح او تجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وګرځی. او الله تعالیٰ کشائش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښې چه مناسب وګڼی نو د هغه په روزی کښې وسعت او ارتوالی کوی.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ

او ښائی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کړی دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وترلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکړی ښائی چه د خپل نفس اداره ښه وکړی ـ او تر انضباط لاندی ئی راولی ـ او زیار (کوشش) وکړی چه عفیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وګرځوی او د نکاح ډیر ښه مواقع ورمهیاء کړی.

وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ
إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ وَلَا
تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا ۚ وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٣٣

او هغه کسان چه غواړی مکاتب والی له هغو (وینځو مریو) چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی نو مکاتبان کړئ دوی که چیری پیژانده تاسی په دوی کښی خیر او ورکوئ دوی ته له ځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته، او مه مجبوروئ تاسی وینځی خپلی په زناء (او بدو کارونو) که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی (په دغه اکراه سره) مال د ژوندون لږ خسیس (چه هغه باړه د زنا او وړوکی دی) او هر هغه چه زور ئی وکړ په دوی پس بیشکه الله وروسته له زور د مالکانو پر دوی ډیر بښونکی ښه رحم والا دی.

تفسیر: یعنی که د چا مریی او وینځی ووائی یا د زیات توثیق دپاره خپله دغه وینا ولیکی چه «زه به په دومره مدت کښی دومره مال درته وګټم او در به ئی کړم ځو ته می آزاد او خپلواک کړی» نو مالک ته لازم دی چه دغه ومنی او داسی یو تعهد لیک وروليکی دغسی معاملی ته مکاتبه وائی او دغه د مریو د آزادولو یو ځان ته صورت دی لیکن مالکانو ته ښائی چه دغه خبره هلته قبوله کړی چه دی په واقعی دول (طریقه) سره وپوهیږی چه آزادی د دغه مریی یا وینځی دپاره ښه ده ـ او وروسته د رقیت د قید د وتلو څخه غلا ـ یا زناء ـ یا د نورو بدو افعالو نه مرتکب کیږی ـ او خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) هر چیری نه ګرځی ـ که دغسی دادینه (سکون) او اطمینان ورته پیدا شی نو بیشکه ښائی چه ده ته د آزادی موقع ورکړه شی ځو دی آزاد شی او د خپلی فلاح او بهبودی دپاره ښه ترقی او پرمخ تګ وکړی شی ـ که چیری خپله نکاح تری نو په خپل واک (اختیار) دی وتړی او د رقیت لامله (له وجی) دی میدان پری تنګ نه وی.

﴿ وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ ﴾ ـ او ورکوئ دوی ته له ځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته) دغه ئی دولتمنو اغنیاؤ مسلمانانو ته فرمایلی دی چه د داسی مکاتبانو مریو یا وینځو سره مالی امداد وکړئ چه د زکوٰة له وجوهو څخه وی که د نورو عامو صدقاتو او خیراتونو او نورو څخه وی ځو دوی ژر تر ژره د خپلو آزادیو او خپلواکیو مالکان شی او که مالک د کتابت د بدل کومه برخه ورمعافه کړی نو دغه به ډیر لوی امداد وی.

تنبیه: د زکوٰة په مصارفو کښی یو مصرف چه د ﴿ فِي الرِّقَابِ ﴾ په نامه ایښی شوی دی هغه د هم دغو مریانو او د وینځو د آزادلو پنګه ده د راشدهؤ خلفاؤ په زمانه کښی له داسی مریانو سره له بیت المال څخه امداد او مرستی (مدد) کیدلی.

﴿ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ ﴾ الآیة ـ او مه مجبوروئ تاسی وینځی خپلی په زناء او بدو کارونو که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی په دغه اکراه سره مال

د ژوندون لړ خسیس.) په جاهلیت کښې به ځینو خلقو پر خپلو وینځو د زنا او بدکاری کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئیس‌المنافقین سره څو داسی وینځې وې چه پر هغو به ئې د هم دغې زنا او بدکاری کسب کاوه ـ او په دغه وسیله به یې روپې ګټلې چه له دوی څخه ځینې ځینې وینځې مسلمانانې شولې او د دغه شنیع فعل د کولو څخه ئې انکار وکړ ـ نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او تکولو لاس پورې کړ ـ دغه آیت په هم دغه مورد کښې نازل شو ـ او د دغه شان نزول د رعایت د مزید تقبیح دپاره ئې د ﴿ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا ﴾ او د ﴿ لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ قیود زیات کړل که نه پر وینځو باندې د بدکاری اجراء په هر حال حرامه ده او دغسې ګته (فائده) چه په دغه وسیله په لاس راځي په هر اسم او رسم چه وي بیخي حرامه او ناپاکه ده اعم له دې چه دغه بدکاری دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړی یا محض د دغې دنیوی حقیری فائدې دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کیږي نو په دغه وروستنې صورت کښې د هغه ګناه او وبال شدید او انتهائي وقاحت لري او د لوئي بې شرمی دلیل دی.
یعنی زنا داسی بد عمل دی چه د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وی ـ لیکن الله تعالیٰ محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بیچاره‌ګی او ناتوانی ته کتلی ـ عفو کوی ئې او په هر صورت پر مکره (په زور کوونکی) باندې به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چه پری زور شوی وی) رحم به وکړ شي.

وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

او خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسو ته آیتونه ښکاره کوونکی (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجیب چه د عجیبه قسمه ؤ امثله دی) د هغو کسانو چه تیر شوی دی پخوا له تاسی او نازل کړی دی مونږ موعظه پند دپاره د متقیانو پرهیزګارانو.

تفسیر: یعنی په قرآن کښې ګرد (ټول) نصائح ـ احکام او د تیرو اقوامو عبرتناکه واقعات بیان شوی دی څو د پاک الله څخه ویریدونکی انسانان هغه واوری او تری پند او نصیحت او عبرت واخلی او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړی. یا مثلاً له ﴿ مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا ﴾ څخه دغه مراد دی چه پر پخوانیو امتونو هم داسی حدود او احکام جاری کړی شوی وو چه په دغه سورت کښې مذکور دی او ځینې پیښې هم د هم دغه (افک) د پیښې په شان وروړاندی شوی دی چه په دغه سورت کښې بیان کړی شوی دی پس هم هغه شان چه الله تعالیٰ د حضرت مریمې صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها او حضرت یوسف صدیق علیه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئې

ظاهر کړ د حضرت بی‌بی عایشی صدیقی بنت الصدیق رضی الله تعالیٰ عنهما برائت او لوئی ئی هم ښکاره کړه ـ چه تر قیام د قیامت پوری د صادقینو او صالحینو په زړونو کښی یی نقش‌فی‌الحجر کړ ـ او د دروغجنانو دښمنانو مخونه ئی تور کړل.

اَللّٰهُ نُوۡرُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ مَثَلُ نُوۡرِهٖ كَمِشۡكٰوةٍ فِيۡهَا مِصۡبَاحٌ ؕ اَلۡمِصۡبَاحُ فِىۡ زُجَاجَةٍ ؕ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوۡكَبٌ دُرِّىٌّ يُّوۡقَدُ مِنۡ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيۡتُوۡنَةٍ لَّا شَرۡقِيَّةٍ وَّلَا غَرۡبِيَّةٍ ۙ يَّـكَادُ زَيۡتُهَا يُضِىۡٓءُ وَلَوۡ لَمۡ تَمۡسَسۡهُ نَارٌ ؕ نُوۡرٌ عَلٰى نُوۡرٍ ؕ يَهۡدِى اللّٰهُ لِنُوۡرِهٖ مَنۡ يَّشَآءُ ؕ وَيَضۡرِبُ اللّٰهُ الۡاَمۡثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىۡءٍ عَلِيۡمٌ ۙ ﴿۳۵﴾

الله (مالک د) نور د آسمانونو او ځمکی دی مثل صفت د نور د ده (داسی دی) لکه (رونه) طاقچه چه په هغی کښی یوه بله ډیوه وی دغه بله ډیوه په قندیل د (شیشه) کښی وی، دغه قندیل (ښیښه په سبب د هغی رڼا (رڼرا) چه پکښی ده) ګواکی یو ستوری دی روڼ ځلیدونکی چه بلوه شی (دا یوه چراغ په اول کښی) له تیلو د ونی برکتناکی د زیتون چه نه مشرق طرفته وی او نه مغرب طرف ته نژدی دی تیل د دی چه رڼا (رڼرا) وکړی (له خپله ځانه له ډیری صفائی) او اګر که نه وی رسیدلی دی ته اور (دغه) رڼا (رڼرا) د ډیوی) پر رڼا (رڼرا) (د صافو تیلو ده) لیاره ښیی الله نور خپل ته هغه چاته چه اراده وفرمائی او بیانوی الله مثالونه خلقو ته (او په معقولاتو ئی پوهوی د محسوساتو په وسیله) او الله پر هر خیز ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان رونق او ودانی د الله تعالیٰ له جانبه ده. که الله تعالیٰ مدد ونه کړی نو ګرد (تول) به سره ورانیږی. (موضح القرآن) ګردو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور او رڼا (رڼرا) د الله له طرفه ورکړی شوی ده. په لمر ـ سپوږمی ـ ستوری ـ پرښتو ـ انبیاؤ او په اولیاؤ هغه ظاهری او باطنی رڼا چه شته د هم هغه منبع‌الانواره څخه مستفاده ده ـ او د هدایت هغه انوار او پلوشی چه هر چاته رسیږی ـ د هم هغه رفیع دربار څخه رسیږی ـ تمام علویات او سفلیات د الله تعالیٰ له تکوینیهؤ او تنزیلیهؤ آیاتونو څخه منور دی ـ د حسن او جمال ـ یا د

خوبی او کمال کومه وړانګه (پلوشه) چه هر چیری بریښی ـ هغه د هم ده له برکته منوره ده ـ او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده ـ د «ابن اسحٰق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وربړاوه (تکلیف کړو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات وصلح علیه امر الدنیا والآخرة ان یحل بی غضبک او ینزل بی سخطک لک العتبیٰ حتیٰ ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شپی په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله **«انت نورالسموٰت والارض»** او په خپلو غوږونو ـ سترګو ـ زړه ـ هره هره عضو ـ بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالیٰ د نور او رڼای په طلب کښی ؤ ـ او په آخره ئی د خلاصی په دول (طریقه) داسی فرمایل **«واجعل لی نوراً»** یا **«واعظم لی نوراً»** یا **«واجعلنی نوراً»** یعنی ځما نور لا زیات کړه! بلکه بیخی له ما څخه نور او رڼا (رڼرا) جوړه کړه! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القیٰ علیهم من نوره فمن اصابه من نوره یومئذ اهتدی ومناخطأه ضل (فتح الباری د ٦ ج ٤٣٠ مخ) یعنی هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالیٰ له نوره (توفیقه) برخه وررسیده هغه هدایت ومونـد ـ او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو ګمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالیٰ نور صفات مثلاً سمع ـ بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رڼا (رڼرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی» د «مشکوٰة الانوار» رساله وګورئ!

هسی خو د الله تعالیٰ په نور سره ګردو (تولو) موجوداتو ښائست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالیٰ له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه وررسیږی. د هغه مثال داسی وګڼئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د ځلیدونکی ښیښی (قندیل) په شان ایښی وی ـ دغه ښیښه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښیښه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت ډیوه لګیږی ـ او رونه ځلیږی ـ دغه رڼا (رڼرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیږی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنی زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو ځای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پټ او په حجاب کښی نه دی۔ نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص ـ ارت ډاګ میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیګا د دواړو وقتونو لمر لګیږی لکه چه له تجاربو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی الغرض د ده تیل دومره صاف او ځلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی بریښی چه پخپله به لګیږی او رڼا (رڼرا) به کوی.

دغه تیل ځما په نزد هغه حسن‌الاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بلؤ الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجری ته ئی ﴿ لَا شَرۡقِيَّةٖ وَلَا غَرۡبِيَّةٖ ﴾ فرمایلی وه ـ هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئې داسې شوه چه د مؤمن د زړه ښیښه نهایته صافه او پاکه وي ـ او د الله تعالیٰ په توفیق په هغې کښې د حق د قبول داسې یو زبردست استعداد موندل کیږي چه بې له اوره په خپل سر رونه ښکاري ـ او د لګیدلو او رڼا (رڼرا) خورولو دپاره مستعد او تیار دی اوس که لږ څه اور او حرارت ورنژدې شي یعني د وحی او قرآن تیره رڼا (رڼرا) هغه مس کړي علیالفور د هغه فطري نور مشتعل شي هم دغه ئې «نور علیٰ نور» وفرمایل باقي دغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه کښې دی د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائي دغه رڼا (رڼرا) ئې ور په برخه کوي ـ او هم ده ته ښه معلوم دی چه دغه رڼا (رڼرا) چا ته عنایت وفرمایي؟ او کوم یو ترې محروم کړي؟ د دغو عجیبو او غریبو مثالونو د بیان کولو هم دغه غرض دی چه د استعداد خاوندانو ته د بصیرت یوه رڼا (رڼرا) حاصله شي یوائحې په خپله الله تعالیٰ ته د تمثیل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طریقه) سره معلوم دی بل چاته له سره دغسې قوت او قدرت نشته چه دغسې موزون او جامع مثال وړاندې کړی شي. وړاندې ئې فرمایلي دي چه هغه رڼا (رڼرا) له دې نه پیدا کیږي چه په هغو مساجدو کښې چه کامل خلق صبا او بیګا عبادت کوي، هلته دې په ښه شان سره خپل فکر او دقت صرف کړي.

تنبیه: مفسرانو د دغې تشبیه تقریر په څو څو ډولو (طریقو) سره کړی دی حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» کښې نهایت لطیف او عمیق تقریر فرمایلي دی مګر دلته هغه توجیه لیکلې شوې دې چه د دغه بنده په خیال کښې رسیدلې ده. **«وللناس فیما یعشقون مذاهب»** واضح دې وي چه په **«یوقد»** او په ﴿ وَلَوۡلَمۡ تَمۡسَسۡهُ نَارٌ ﴾ کښې د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه کښې هلته وحی او قرآن ایښې دی د دې مأخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿ مَثَلُهُمۡ كَمَثَلِ ٱلَّذِي ٱسۡتَوۡقَدَ نَارٗا ﴾ باندې لیکلې ده او د هغه تائید د صحیحینو په یو حدیث سره هم کیږي چه په هغه کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه الفاظ فرمایلي دي **«انما مثلي ومثل الناس کرجل استوقد نارا فلما أضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي یقعن فیها** ـ الحدیث».

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ ٱللَّهُ أَن تُرۡفَعَ

په هغو کورونو (مساجدو) کښې چه اذن حکم کړی دی الله چه پورته دې کړل شي (په بناء سره دغه مساجد یا په تعظیم سره)

تفسیر: الله تعالیٰ د هغو کورونو د تعظیم او تطهیر حکم ورکړی دی یعني د هغوی دې خبر واخیست شي! او له هر قسمه ګندګئ او لغو افعال او اقوالو څخه دې پاک وساتلی شي د مساجدو په تعظیم کښې دغه هم داخل دی کله چه هلته داخل شي د تحیة المسجد دوه رکعت نافله دې ولوست شي!.

وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ

او یادوه شی په هغه کښې نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور گرد (تول) اذکار په دی کښې شامل دی.

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښې په صبا او په بیگا.

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښې الله تعالیٰ یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښې باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر گهیځ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سړی چه نه غافلوی دوی سوداگری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰة

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده او د الله تعالیٰ د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که ډیر لوی سوداگر او بیپار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښې تل لگیا وی ـ او هیڅ یو شی دوی د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین هم دغه شان ؤ.

په ښکاره کړی اخستل او خرڅول ـ کړی په زړه کښې د مولیٰ خپل یادول

يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

ویرېږی (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورځی چه آوړی رااوړی مضطرب به وی په هغی ورځی کښی زړونه او سترګی (له ډیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیږی چه تر اوسه پوری پری نه پوهیده ـ او سترګی به داسی ویروونکی واقعات ووینی چه له سره ئی پخوا له دی نه نه وی لیدلی ـ په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف ـ او سترګی به کله ښی خوا ته وګوری او کله کینی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری به نیول کیږو؟ یا د کوم لوری اعمالنامی ځمونږ په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په اخلاص او ویرېږی له الله تعالیٰ نه)

لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ۗ

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله ډیره غوره جزاء د هغو عملونو چه کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرره ده هغه به وررسیږی د الله تعالیٰ له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو) بی له حسابه (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحده او بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِندَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ ۗ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره ډاګ کښې چه ګمان کوی پر هغه باندې تږی د اوبو تر هغه پورې چه راشي (او ورسیږي هغه شی ته چه د اوبو ګمان ئې پرې کړی ؤ) نو ونه مومي دغه سړی هغه چه ګمان د اوبو پرې کړی شوی ؤ هیڅ شي او بیا به مومي (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړي (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبه بن ربیعه په جاهلیت کښې ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو ـ نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب ئې دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښې نیک ښکاری لکه د صلة الرحمی پالل یا د مریبی آزادول ـ یا د وږی مړول یا دغسی نور خیر خیرات کول ـ نو دغه ګرد (تول) عملونه پشان د هغې شوری دی چه په هوار میدان کښې ښکاریږی په سخته ګرمی په وقت د نیمی ورځې کښې او داسی بریښی چه تږی سړی پرې د اوبو ګمان کوی او په بیړه (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیږی هغه ځای ته چه د اوبو ګمان پرې شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه ګمان کړی شوی خپل هیڅ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره څه نه څه ښه کارونه هم کوی او داسی ګڼی چه وروسته له مرګه به می په کار راشي ـ حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شأمته عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وګڼئ لکه چه په تکنده غرمه کښې په وچه لویه بیدیا کښې یو تږی سړی ته له لری څخه اوبه ښکاره شي او هغه په حقیقت کښې ځلیدونکی شګه (شګی ګل) وی او دغه تږی د ډیری تندی په حالت کښې ورورسیږی که ګوری چه اوبه هلته هیڅ نشته ـ بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د ګرد (تول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښې د ده ګرد (تول) حساب یو ځلی الله تعالیٰ تصفیه او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښې ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفة العین د ګرد (تول) عمر او د ګردو (تولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پرې کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پورې په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښې مغروق او د جهل کفر ـ ظلم او عصیان په ظلماتو کښې غوتې وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رڼا (رنړا) دومره یوه وړانګه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیارو کښې او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښې بند پراته دی. له هیڅ طرف د رڼا (رنړا) پلوشه یا د روښنی وړانګه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذبالله منها.

أَوْ كَظُلُمٰتٍ فِيْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ
سَحَابٌ ۭ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۭ اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ
يَرٰىهَا ۭ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ۝٤٠

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښی چه پټ کړی وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه ئی بل موج وی او د پاسه د دغه (موج) وریځ وی (دغه څلور قسمه) تیاری دی چه ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو دی، کله چه راوباسی (دغه پریوتی په دغو تیارو کښی) لاس خپل نه وی نژدی (دی) چه ووینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکړی الله ده ته نور رڼا (رڼړا) پس نشته ده ته هیڅ نور رڼا (رڼړا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښی (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه څخه برسیره د سختی ویروونکی تکی توری وریځی تیاره (٤) ورسره د ترږمو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیارو باندی لا پسی تزئید کیږی. په دغو تورو تیارو کښی که دغه واقع په بحر کښی خپل لاس چه اقرب الاعضاء دی پورته کړی ـ او خپلو سترګو ته ئی نژدی راولی نو بیا هم د ډیرو تیارو له سببه به ئی هیڅ شی په نظر نه ورځی چه هغه ته څمونږ په محاورو کښی داسی وائی چه «سترګو ته سترګی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښی یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی ؤ دغه جمله د هغی په مقابل کښی ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالیٰ نور او توفیق نه وی ورکړی نو هغه ته بل څوک څه رڼا (رڼړا) رسولی شی؟ ـ د هغه استعداد خراب ؤ توفیق ور ونه رسید او د سیند په ژوره کښی ولوید او د رڼا (رڼړا) ورتلو دروازی ئی پر خپل ځان پسی بندی کړی نو بیا نور او رڼا (رڼړا) له کومی لیاری ورننوځی.

تنبیه: ربالعزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د تخییر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته ګوری چه هیڅ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی. (۲) که دی ته ګوری چه نور او رڼا (رڼړا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی. (۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته ګوری نو نظر عقبیٰ ته دا لکه سراب داسی دی او نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ ۭ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښې دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښې چه خواره کوونکی وی د وزرو خپلو (په هوا کښې).

تفسیر: ښائی د الوتونکو مرغانو ذکر يې له دی لامله (له وجې) جلا (جدا) فرمايلي وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښې د آسمان او ځمکې په منځ کښې معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالیٰ د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ ۗ

هر یوه (له دغو مذکورینو چه دی) په تحقیق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت ـ عبودیت ـ اطاعت ـ تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمايلي دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلدل کښې داسې ښخ شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو ـ او د عبودیت د وظیفې په ځای راوړلو څخه بیخی بې برخې پاتې دی.
تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرآئیل په (٥) رکوع کښې څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی ښائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښې راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «**وانها الصلوٰة الخلق** ـ هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئې دوی

تفسیر: یعنی اګر که د دوی په عبادت او بندګی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه ګرد (تول) شیان معلوم دی او الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو ځمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنګه چه د دوی علم پر ګردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورتګ او رجوع هم د ده په لوری ده.
وروسته له دی نه الله تعالیٰ جل وعلا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شړی وریځی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منځ د دغو (توتو د وریځو) کښی بیا ئی وګرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منځه د دی وریځی

تفسیر: یعنی ړومبی د وریځو وړوکی توتی پورته کیږی، دغه ګردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریځی توته تری جوړیږی بیا دغه وریځی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پریره (غته) طبقه تری متشکله کیږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د ږلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کښی ځینی له ږلی پس رسوی (الله) د ا ږلی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او ګرځوی ئی له هر هغه چا څخه چه

اراده ئی وفرمائی (د گرځولو یی) نژدی وی رڼا (رڼرا) بریښنا د هغو (وریځې)
چه بیول وکړی په ابصارو (د ناظرینو او ورک کړی بصارت ئی)

تفسیر: یعنی لکه چه په ځمکه کښی د تیږو (ګټو) غرونه دی ځینو اسلافو ویلی دی چه هم داسی په آسمان کښی هم د وریځی غرونه دی. شیخ الهند محمود الحسن رحمة الله علیه د دی سره موافقه ترجمه کړی ده لیکن زیاته او راجح او قوی دا ده چه له سماء څخه وریځی مراد شی مطلب ئی داسی شو چه له وریځو څخه چه په کثافت او غلظت کښی د غرونو په شان دی وریځی اوروی چه له هغو څخه ډیرو خلقو ته جانی او مالی نقصانات رسیږی او زیات کسان تری محفوظ پاتی کیږی مشهوره ده چه د وریځی راش د غوائی په یو ښکر کښی وی او بل ښکر ئی وچ پاتی وی د بریښنا بریښیدل دومره تیره او زیات وی چه سترګی تری بریښی او نژدی وی چه د کتلو قوت ئی ضائع کیږی.

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

ګرځوی الله شپه او ورځ (په تبدیل تزئید تنقیص حرارت برودت ضیاء ظلمت او نورو) بیشکه په دغو (مذکورهٔ شیانو) کښی خامخا عبرت دی خاوندانو د سترګو او بصیرت ته

تفسیر: یعنی د ورځی څخه وروسته شپه او د شپی څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځی راځی ـ هم دغه الله تعالیٰ کله ورځی او کله شپی اوږدوی او لنډوی او د هغوی تودوالی په یخوالی او یخوالی په تودوالی سره تبدیلوی. نو لا سم دی چه د قدرت د داسی عظیم‌الشان دلائلو او شواهدو د لیدلو څخه انسان بصیرت او عبرت حاصل کړی ـ او د هغه حقیقی مالک الملکوت په طرف د زړه په صدق سره رجوع وکړی چه د ده په قدرت کښی د دغو ګردو (ټولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واګی دی.

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَاۗبَّةٍ مِّنْ مَّاۗءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ
مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰٓي اَرْبَعٍ ۭ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا
يَشَاۗءُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤٥﴾

او الله پیدا کړی دی هر حیوان چه ګرځی (په ځمکه کښی) له اوبو پس

ځینې له هغوی هغه دي چه تګ کوي (خوځیږي) پر نس ګیده پر تتر خپل (لکه مهي مار) او ځینې له دوی هغه دي چه تګ کوي پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او ځینې د دوی هغه دي چه تګ کوي په څلورو (پښو خپلو لکه آس اوښ)، پیدا کوي الله (ماسواء له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئې وفرمائي (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندې (چه اراده وفرمائي) ښه قادر دی (چه ځینې ئې خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دي).

تفسیر: یعنې که کوم حیوان ته له څلورو پښو څخه زیاتې پښې هم ورکړې دي نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شي محصورولی او که الله تعالیٰ خپل ځینو مخلوقاتو ته دغسې قدرت ورعطاء کړی چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کړي نو هغه هم د هم دغه الله تعالیٰ لطف او احسان دی چه هغوی ته ئې دغسې پوه او ادراک ور په برخه کړی دی
پر دغه آیت ښائی د ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَیْءٍ حَیٍّ﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (٢) رکوع کښې مو لیکلی دی بیا ولوست شي.

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيٰتٍ مُّبَيِّنٰتٍ ؕ وَ اللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٤٦﴾

خامخا په تحقیق نازل کړي دي مونږ آیاتونه بیانوونکي واضح او الله سمه صافه لیاره ښیي هر هغه ته چه اراده وفرمائي (د لیار ښوونې د هغې) لیارې سمې صافې (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنې تکوینیه او تنزیلیه آیات ئې دومره ښکاره او واضح دي چه د هغو په لیدلو او آوریدلو هم هیڅ یو عقلمن انسان ښائي ګمراه او بې لیارې نشي ـ لیکن پر سمه صافه لیاره همغه تلی شي چه الله تعالیٰ ورته د هدایت توفیق ور په برخه کړی وي. سره له دې چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهري او باهري دلائل او شواهد ګوري کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالیٰ نه پیژني او نه موحدان او مسلمانان کیږي ګواکې د نتیجې په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دي.

وَيَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُوْلِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ؕ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوړی دی مونږ پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونږ (د الله او د رسول الله) بیا مخ ګرځوی (له اسلامه) یوه ډله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (ګرځیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ ګرځاوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کښی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه ؤ موجود ـ هغه چه د ژبی جمع او خرخ ؤ د امتحان او ابتلاء په وقت کښی به دغه کلائین هم ویلی کیده او دروغ به ئی له رښتیا څرګند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾
وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلْحَقُّ يَأْتُوٓا۟ إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

او هر کله چه وبللی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منځ د دوی کښی ناڅاپه یو فریق ډله د دوی اعراض ډده کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په زعم د دوی پر بل) نو راځی دوی دغه (رسول الله) ته ګړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جګړه له چاسره واقع کیده ـ او په دی پوهیده چه مونږ په ناحقه یو په دغه وقت کښی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورته لاړ شو ـ او د دغی جګړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورتګ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقانیت رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونږ پر الله تعالیٰ او رسول الله ایمان راوړی دی او د دوی ګرد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاړه؟ هو! که په کومه معامله کښی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کښی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضریږی او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرګندوی ـ ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی ګڼی چه هلته سم له عدالته او انصافه څمونږ په جانب فیصله صادریږی. نو دغه څنګه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده.

أَفِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ

آیا په زړونو د دوی کښې مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده.

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص ـ طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همغه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه ـ لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لاړ شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی.

أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ ۚ بَلْ أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریږی دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اعراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندیښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په صداقت یا د الله تعالیٰ جل‌جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل‌جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوی؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعوی له وړلو څخه څه اندیښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هو! پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی تړلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریږی چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الٰهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله منصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی. دغه د منافقانو ذکر ؤ په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه وبللی شی دوی الله ته او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی په منځ د دوی کښی (په وقت د جګړی کښی) دا چه ووائی واوریده مونږ (خبره د تا) او ومانه مونږ (حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی موندونکی (له عذابه په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او ښائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه معامله کښی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشی اګر که ظاهراً په هغه کښی د دوی ګټه (فائده) یا تاوان وی په منده ورځغلی او د یوی شیبی دپاره څه ځنډ (تاخیر) او توقف په کښی نه کوی او فی‌الفور «**سمعاً وطاعة**» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په دغه کښی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضمر دی.

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

او هر څوک چه اطاعت وکړی حکم ومنی د الله او د رسول د دغه (الله) او وویریږی له الله او ځان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فی‌الحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تقصیراتو نادم وی او له الله تعالیٰ څخه وویریږی او توبه وکړی او په مستقبل کښی له بدو چارو او لیارو څخه خپل ځان وساتی نو د دوی دپاره په دنیا او آخرت کښی بری او کامیابی ده.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ قُلْ لَا
تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هرومرو (خامخا) ووایه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (څمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان ډیر سخت تاکیدی قسمونه خوری او غواړی چه تاسی بیخی داده او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ گرد (تول) کور کهول پرېږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالیٰ لیاری ته ووځو او د هغه د گردو (تولو) احکامو تعمیل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل گرد (تول) مال دولت د الله تعالیٰ په لیاره کښی لگوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیږو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت گردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه ډیری دعوی کوئ او وچت وچت غږیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکاږئ ښائی چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راڅرگند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خوړلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندگانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالیٰ په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب مکر ـ دروغ نه چلیږی او هغه ته خو گردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال څرگند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلۡ اَطِيۡعُوا اللّٰهَ وَاَطِيۡعُوا الرَّسُوۡلَ‌ۚ فَاِنۡ تَوَلَّوۡا فَاِنَّمَا عَلَيۡهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيۡكُمۡ مَّا حُمِّلۡتُمۡ‌ؕ وَاِنۡ تُطِيۡعُوۡهُ تَهۡتَدُوۡا‌ؕ وَمَا عَلَى الرَّسُوۡلِ اِلَّا الۡبَلٰغُ الۡمُبِيۡنُ ﴿۵۴﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنئ) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وگرځوئ تاسی (ای خلقو له اطاعته د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یئ چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لیاره به

ومومئ او حق ته به پری ورسیږی او نه دی پر (ذمه د) رسول مګر رسونه ښکاره (د شرائعو چه هغه ئی ادا کړی ده)

تفسیر: یعنی پر رسول د الله تعالیٰ له طرفه د تبلیغ بار ایښی شوی دی چه ده هغه په ښه شان سره اداء کړی دی او کوم بار چه پر تاسی ایښی شوی دی هغه تصدیق او د حق قبول دی او دغه ده چه د ده د ارشاده سره موافق تګ وکړئ! که تاسی دغه خپله ذمه‌واری محسوسه کړئ ـ او د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارینو بری او د کامیابی لیاره به ومومئ! او په دنیا او عقبیٰ کښی به خوشال اوسیږئ! که نه د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشیو سزا او بده نتیجه پخپله وګورئ محمد رسول الله خو خپله فریضه اداء کړی ده او عند الله له خپلی ذمه واریٔ څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت‌الرسول ځینی ثمرات بیان فرمائی چه د هغه سلسله به په هم دغه دنیا کښی شروع کیږی.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُوْنَنِيْ لَا يُشْرِكُوْنَ بِيْ شَيْـًٔا ط

وعده کړی ده الله له هغو کسانو سره چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او کړی ئی دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خلیفګان کړی (الله) دوی په ځمکه کښی لکه چه خلیفګان کړی ئی ؤ هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه او خامخا ثابت قوی به وګرځوی هرومرو (خامخا) دوی ته دین د دوی هغه (دین د اسلام) چه غوره کړی دی (الله) دوی ته او هرومرو (خامخا) بدل به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته وروسته له ویری د دوی له دښمنانو امن (او اطمینان) عبادت به کوی دوی ځما شریک به نه پیدا کوی له ماسره هیڅ څیز

تفسیر: دغه خطاب ئی د رسول الله د زمانی خلقو ته فرمایلی دی یعنی هغه ذوات چه د دوی په منځ کښی په اعلیٰ درجه نیکان او د سیدالانس والجان کامل پیروان او تابعان دی وروسته له رسول الله به دوی ته د ځمکی حکومت ورکاوه کیږی. او د اسلام دغه دین به چه د الله تعالیٰ

خوښ او پسند دی د دوی په لاسونو خوروی او قائموی . لکه چه د استخلاف په لفظ کښې دی طرف ته اشاره ده چه دغه کسان به تش د دنیوی باچاهانو په شان نه وی بلکه د رسول الله خلیفه‌ګان به وی د سماوی حکومت اعلان کوی او د حق دین اساسونه به قائموی. او په بر او بحر او هر چیری به د دوی احکام او تصرفات جاری کیږی. په دغه وقت کښې به مسلمانان د کافرانو څخه نه ویریږی. او په پوره امن او سکون سره به د الله تعالیٰ په عبادت کښې مشغول او لګیا اوسیږی او په دنیا کښې به د امن او امان زمانه او دوره وی د دغو مقبولو او معززو بندګانو ممتاز شان به دغه وی چه دوی به د خالص واحد الله تعالیٰ عبادت او بندګی داسی کوی چه په هغې کښې به د یوی ذری په اندازه هم د شرک او اختلاط اثر نه وی د جلی شرک ذکر او نسبت خو له دغو سره امکان نه لری. د خفی شرک لږ آثار او علائم به هم په دوی کښې نه لیدل کیږی دوی ګرد (تول) به د یوه الله قدوس جل وعلا شانه وعظم برهانه خالص بندګان وی او یوائې به له الله تعالیٰ څخه ویریږی او یوائې هغه ته به هیله (آرزو) او آسره کوی او پری متوکلان معتمدان به وی د الله د رضاء په لیاره کښې به ژوندون کوی او په هم دغه لیاره کښې به خپل ځانونه جاروی (قربانوی) پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل کوم موجود خوف او ویره به له سره د دوی په زړونو کښې لیاری نه مومی او نه به د بل چا د خوښی او خفګان څه پروا کوی.

الحمد لله چه د الله تعالیٰ دغه وعده د څلورو تنو راشده‌ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم په لاسونو پوره شوه او ګردی (تولی) دنیا د دغه عظیم‌الشان پخوا ویلو د یوه یوه وینا د یوه یوه حرف مصداق پخپلو سترګو سره ولیدل د څلورو واړو راشده‌ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم څخه وروسته هم اسلامی باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلی دی ـ هر کله چه الله تعالیٰ بیا اراده وفرمائی وروسته له دی نه هم راځی.

په احادیثو کښې راغلی دی چه وروستنی خلیفه به امام مهدی رضی الله تعالیٰ عنه وی چه د هغه په نسبت عجیب او غریب بشارات اورول شوی دی. د الله تعالیٰ ځمکه له عدله او انصافه ډکوی ـ او په خارق‌العاده ډول (طریقه) سره به فی سبیل الله جهاد کوی او د هغه په قوت به کلمة الله ته اعلاء او اسلام ته بنه ترقی او اعتلاء ورکوی. اللهم احشرنا فی زمرته ـ **وارزقنا شهادة فی سبیلک انک واسع المغفرة وذوالفضل العظیم**

تنبیه: د دی د استخلاف له آیت څخه د څلورو واړو راشده‌ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم ډیر لوی فضیلت او منقبت راوځی ـ ابن کثیر د دی آیت په ذیل کښې د نبوت له منوره عهده راځیستی تر عثمانی عهد پوری ئی اسلامی فتوحات درجه په درجه بیان کړی دی او په آخره کښې ئی دغه الفاظ لیکلی دی «**وجبی الخراج من المشارق والمغارب الی حضرة امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه وذلک ببرکة تلاوته ودراسته وجمعه الأمة علیٰ حفظ القرآن ولهٰذا ثبت فی الصحیح ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال «ان الله زوی لی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وسیبلغ ملک امتی مازوی لی منها»**

فها نحن نتقلب فيما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله فنسأل الله الايمان به وبرسوله والقيام بشكره على الوجه الذى يرضيه عنا»

وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٥٥﴾

او هر څوک چه کافر شو پس له دغو لويو انعاماتو پس دغه کسان هم دوی (غټ) فاسقان دی.

تفسير: يعنی د داسی عظيمهٔ انعاماتو څخه وروسته ناشکری د ډيرو لويو مجرمانو او د زورورو عاصيانو کار دی ـ حضرت شاه صاحب فرمائی «هر هغه څوک چه د اربعه ؤ خلفاؤ د خلافت او د دوی د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال څرگنداوه شی» ﴿ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾

وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

او قائموئ تاسی (سم اداء کوئ سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ زکوٰة او اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د رسول (د الله) ښائی تاسی ته چه رحم وکړ شی پر تاسی.

تفسير: يعنی که د الله تعالیٰ له رحمته برخه اخيستل غواړئ نو تاسی هم د هم هغو مقبولو بندگانو په شان حسنه اعمال ځان ته اختيار کړئ! ـ چه د لمونځونو په ښه شان سره قائمول ـ د زکوٰة ورکول دی او د حيات په تولو شعبو کښی د رسول الله صلی الله عليه وسلم پر احکامو تلل دی.

اللهم ارزقنا متابعة رسولک صلی الله عليه وعلیٰ آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها والحقنا بالصالحين آمين!

لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ وَلَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

مه کوه ګمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په ځمکه کښې او ځای د هستوګنې د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد ځای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندګانو په مقابل کښې ئې د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه ښوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د ځمکې خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو ګردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتیږی او ماته ئې ور په برخه کیږی ـ د الله تعالیٰ د ارادی مخه هیڅ څوک نشی نیولی ـ که دوی په ګرده (توله) دنیا کښې دی خوا او هغی خوا ته منډی ووهی ـ او هر چیری لاړ شی او وځغلی ـ نو بیا هم د الله تعالیٰ له سزا او پوښتنې څخه ځان نشی پټولی او خلاصولی ـ او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښې غورځول کیږی.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِيَسْتَـْٔذِنكُمُ ٱلَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښې پر تاسی باندی) هغه (وینځې مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښې لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استیذان (اجازه غوښتلو) د مسئلې ذکر ؤ دا د هغه تتمه ده په منځ کښې د ځینو خاصو مناسباتو لامله (له وجې) نور مضامین راغلی ؤ.

وَٱلَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُواْ ٱلْحُلُمَ مِنكُمْ ثَلَـٰثَ مَرَّٰتٍ ۚ مِّن قَبْلِ صَلَوٰةِ ٱلْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ ٱلظَّهِيرَةِ وَمِنۢ بَعْدِ صَلَوٰةِ ٱلْعِشَآءِ ۚ ثَلَـٰثُ عَوْرَٰتٍ لَّكُمْ ۚ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښې چه پاسئ ږدئ تاسی کالی (جامی) خپل د غرمی په وقت کښې او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وقتونه د خلل (پیښیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښې عموماً زائد کالی (جامی) له ځانه لری کیږی یا د خوب

او د ویښتی لباس سره تبدیلیږی او مروښی زیاتره په هم دغو اوقاتو کښی کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمی د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پیښیږی او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دریو اوقاتو کښی نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلی په نورو اوقاتو کښی دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مگر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کښی هم د استیذان قید زیات کړی نو دلته استجازه ضروری ده.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ ۚ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ گناه (وبال) تیر له دغو دریو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کښی پر تاسی) دوی گرځیدونکی دی پر تاسی (په تللو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکی یئ یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسواء په نورو اوقاتو کښی عادتاً بی له مزاحمته او ممانعته یو له بل سره کتلی شئ! او په دغو تللو راتللو کښی نابالغو هلکانو ـ وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایته دیر تکلیف او حرج پیښیږی او په کارونو او معاملاتو کښی دیر بندوالی او حرج واقع کیږی چه هغه د الله تعالیٰ له حکمته خلاف دی.

كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنكُمُ
الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ
عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ ۖ
وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکړ) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په تولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واړه هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغواړی (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندی لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په تولو احوالو) ډیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زړی ناستی له ښځو هغو ښځه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د ډیر زوړوالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپتی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښائست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی ښځه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د تولو اقوالو) ښه عالم دی (په تولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دریو اوقاتو ښځه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسیږی بیا د هغه حکم د همغو نارینهؤ په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾

حضرت شاه صاحب لیکی «که سپین سری بودی ښځی پخپلو کورونو کښی په لړو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمیس پرتوگ تکری اوسیږی نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندی وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کړی نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پټ ساتلو حکم د ﴿ وَلَا يُبۡدِينَ زِينَتَهُنَّ ﴾ الآية ـ په آیت کښی ورکړی شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښځو د پردی او ستر په متعلق څه منشأ لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منځ کښی کیږی ـ او د فتنی عوامل او اسباب تری څېرېږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږئ چه الله تعالیٰ د گردو (تولو) خبری آوری ـ او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ

وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ
اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ
عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ
اَوْ صَدِيْقِكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ؕ
فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ
مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦١﴾

نشته پر ړانده هیڅ حرج (مشقت) او نه پر ګوډ هیڅ حرج (محنت او وبال) او نه پر رنځور هیڅ حرج (سختی او ملامتی) او نشته پر نفسونو ځانونو ستاسی هیڅ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو د خویندو خپلو یا له کورونو د ترونو خپلو یا له کورونو د عمو (تروریانو) خپلو یا له کورونو د ماماګانو خپلو یا له کورونو د خالو (توریانو) خپلو یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یئ تاسی د کلیګانو (کنجیانو) د هغه (او د هغو متصرفان یئ یا (له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر تاسی هیڅ ګناه (وبال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو ځای یا بیل بیل نو کله چه ننوځئ تاسی (دغو مذکورهؤ) کورونو ته پس سلام اچوئ تاسی پر ځانونو خپلو پیشکشي ده ثابته له (جانبه د) الله مبارکة طیبة (برکتناکه پاکیزه) هم داسي (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل وچلوئ (په خیر او شر).

تفسیر: یعنی د هغو کارونو له کولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکلیف وی مثلاً جهاد ـ حج ـ جمعه او جماعت او نور داسی شیان **(کذا فی الموضح)**
یا ئی دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هیڅ تکلیف او حرج نشته ځکه چه د جاهلیت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پرېښوول چه له اغنياؤ او روغو خلقو سره دوډۍ وخوري د دوی په زړه کښې به داسې خبرې گرځيدې چه البته دغه خلق له دې نه کرکه او نفرت کوي چه له مونږه سره دوډۍ وخوري يا ځمونږ له ځينو اوضاعو او حرکاتو څخه لکه چه دوی ته ايذاء او ضرر وررسيږي ـ او په واقع سره چه ځينو ته له دې نه نفرت او وحشت هم پيدا کيده ځينو مسلمانانو ته له ډيرې اتقاء داسې خيال پيدا کيده چه د داسې معذورانو او مريضانو سره په يو ځای خوراک کولو کښې شايد د مساوات او عدل اصول قائم پاتې نشي ړوند د خوراک گرد (تول) شيان نشي مونډلی ـ گوډ امکان لري چه په ځنډ (تاخير) سره راشي او په مناسب ځای کښې نشي کيناستی د رنځورانو خبره خو د خوځولو نه ده ـ نو بناء عليه له هغوی سره ئې په يو ځای کيناستلو کښې احتياط کاوه څو د دوی حق تلف نشي ـ بل يو داسې صورت هم پيښيده چه دغه معذور او محتاج سړي به چه د چا کره ورته چه هغه به په دې نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراک ورکړي نو به ئې بې تکلفه دوی د خپل پلار ـ ورور ـ خور ـ تره ماما او نورو خپلوانو کره بوتلل ـ نو د دغه وضعيت له ليدلو څخه به دغو معذورانو ته داسې خيال پيدا کيده چه مونږ خو د ده کره راغلي وو ده مونږ واخيستلو او له خپله کوره ئې وشړلو ـ لکه پخپله ځمونږ د دوډۍ ورکولو څخه کرکجن (متنفر) او ناخوښه دی؟ د دغو گردو (تولو) خيالاتو اصلاح په دغه آيت سره وکړه شوه چه تاسې ته خامخا نه ښايي چه په دغسې اوهامو او خيالاتو کښې خپل ځانونه وغورځوئ ـ پاک الله په دغه معامله کښې وسعت ايښې دی نو بيا تاسې ولې پر خپلو ځانونو تنگسه او تکليف راولئ؟

﴿ أَوۡمَامَلَكۡتُم مَّفَاتِحَهُۥٓ ﴾ يا چه وخورئ له کورونو د هغه چا چه مالکان شوي يئ تاسې د کليگانو (کنجيگانو) د هغو او د هغو متصرفان يئ) يعنې ستاسې تر تصرف لاندې ايښې شوي دي. مثلاً يو سړي بل سړی د خپل شي وکيل يا محافظ گرځوي او دې که له هغه څخه څه شي د معروف په کومه اندازه خوري او څښې نو مجاز دی.

﴿ لَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ ﴾ الآية ـ نشته پر تاسې هيڅ گناه وبال په دې چه وخورئ طعام تول سره يو ځای او يا بيل بيل) يعنې د خپلوی په علائقو کښې د خوراکي شيانو د هر وقت د پوښتنې کولو هيڅ ضرورت نشته. نه ښائي چه خوړونکې وشرميږي او حجاب وکړي ـ او نه کوربه دې څه ترې وساتي مگر د ښځې کور که د هغې د ميړه (خاوند) وي نو ښائي چه د هغه خوښې او مرضي حاصله کړي. او يو ځای سره خوری! يا بيل ـ يعنې د دغې خبرې فکر او انديښنه پخپلو زړونو کښې مه کوئ چه چا زياته وخوړله؟ او کوم يوه لږه وخوړله گرد (تول) سره خپل خواړه دې يو ځای پخوي او گرد (تول) دې سره يو ځای خوري. که د يوه سړي مرضي نه وي نو بيا د هيچا د هيڅ شي خوراک نه دی درست.

د سلام اچولو تقييد ئې وفرمايه د ملاقات په وقت کښې ځکه چه له دې نه بله کومه ښه دعاء نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوي او د هغه په ځای نور الفاظ له خپله ځانه جوړوي يا د نورو پرديو اقوامو او مللو تقليدونه کوي نو د دوی دغه تجاويز او تقاليد له سره د الله تعالیٰ له دغه

حکمه او تجویزه نشي بهتر کیدی.

تنبیه: له دغه آیت ځنی د یواځی خوراک کولو جواز هم ووت د ځینو حضراتو په نسبت ئی لیکلی دی تر څو چه د هغوی سره به میلمانه نه ؤ دوی به خوراک نه خوړ معلوم شو چه دغه غلو دی هو! که څو تنه خوړونکی سره یو ځای کښینی نو دغسی خوراک د برکت موجب دی کما ورد فی الحدیث.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دی چه ایمان یقین ئی راوړی دی پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وی دوی له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکی د(خلقو لکه جمعه ـ جهاد یا جرگه) نو نه ځی (پخپل سر) تر هغه پوری چه اذن وغواړی له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړی له تانه (ای ځما رسوله) دوی هغه کسان دی چه کامل ایمان یقین لری پر الله او رسول د الله (او منی ئی) پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه (ای رسوله ځما تللو ته) دپاره د ځینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشی ستا له دوی نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوی دپاره له الله تعالیٰ بیشکه الله ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کښی د راتللو په وقت کښی د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر ؤ ـ دلته د بیرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولی شوی دی ـ یعنی پوره ایمان لرونکی هغه دی چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضریږی ـ او کله چه په کوم اجتماعی کار کښی شریک او ملګری شی لکه جمعه ـ عیدین ـ جهاد ـ د مشوری مجالس او نور نو بی له اجازی تری نه ځی او په خپل سر تری نه پاڅیږی هم دغه کسان هغه ذوات دی چه په کامل او صحیح معنی سره د الله تعالیٰ او د رسول الله احکام منی او د دوی پوره مطیعان دی.

﴿ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ ﴾ الآیة ـ پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه ای ځما رسوله تلو ته دپاره د

ځینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشی ستا له دوی نه د اذن ورکولو الخ) یعنی وروسته له غوره او فکره هر چاته چه مناسب وګڼئ اجازت ورکړئ! او کله چه په دغه اجازه عمل کول هم فی‌الجمله د نبوی صحبت حرمان او قصور او صورتاً د تقدیم‌الدنیا علی الدین شائبه پخپل منځ کښی لری نو ځکه ئی د هغو مخلصینو په حق کښی استغفار وفرمایه څو ستاسی د دغه استغفار په برکت د هغوی د دغه نقص علاج او تدارک هم وشی.

لَا تَجۡعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيۡنَكُمۡ كَدُعَآءِ بَعۡضِكُم بَعۡضًا ۚ قَدۡ يَعۡلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمۡ لِوَاذًا ۚ فَلۡيَحۡذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنۡ أَمۡرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمۡ فِتۡنَةٌ أَوۡ يُصِيبَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

مه ګرځوئ (مه ګڼئ ای مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منځونو کښی پشان د دعاء (بلنی) د ځینو د تاسی ځینو نورو ته) بلکه د رسول د بلنی اجابت ضرور وکړئ) په تحقیق معلوم دی الله ته هغه کسان (هم) چه کښیږی او یو یو دوه دوه پټ د باندی وځی له تاسی په دی حال چه یو له بله ځان سره پنا کوی او وځی پس ودی ویریږی هغه کسان چه مخالفت کوی له امره (حکمه) د دغه (رسول ځما) له دی نه چه ورسیږی دوی ته څه فتنه (آفت په دنیا کښی) یا ورسیږی دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غوښتلو حاضر کیدل فرضیږی ځکه چه د رسول الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دی او ښائی چه تل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دعوت جواب په «لبیک» سره ووائی. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت نه حاضریږی نو ښائی چه د دوی له ښیرا څخه وویریږی ځکه چه د دوی ښیرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په مخاطباتو کښی دی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او رعایت وکړ شی او د نورو عوامو خلقو په شان «یا محمد» یا نورو عادی الفاظو سره دی خطاب ورنه کړ ای شی بلکه د«یانبی‌الله »- «یا رسول‌الله!» پهشان تعظیمی القابو سره‌دې مخاطب وګر ځولی شی. حضرت شاه صاحب فرمائی چه «د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بلنه سره حاضریدل فرضیږی» د هر هغه کار دپاره چه دوی وغواړی بیا دا هم ورسره شته چه بی د دوی له اجازی له هغه ځایه پاڅیدل او بل چیری تلل هم نه دی په کار اوس هم ځمونږ مسلمانانو دپاره هم دغه خبره وړ (قابله) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل کښی د هم دغسی وضعیت رعایت وکړو. دغه کسان چه د نبوی له مجلسه د باندی وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوی پند او نصیحت اوریدل ډیر سخت او شاق ؤ ـ هر کله چه دوی موقع موندله سترګی به یی غولولی ـ او ښوی بی له اجازی له مجلس څخه د باندی تښتیدل ـ نو دوی به هم خپل ځان له هغه سره نښلاوه. یا د

ده په سیوری کښې به ئې خپل ځان ښوی تیراوه ـ نو د دې په نسبت داسې فرمائي چه تاسې له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه خپل ځان پټوئ پاک الله ته خو ستاسې ګرد (تول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ ﴾ پس ودې ویریږي هغه کسان چه مخالفت کوي له امره حکمه د دغه رسول ځما له دې نه چه وبه رسیږي دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښې یا وبه رسیږي دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښې) یعنې د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کوونکې ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښې د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالګی (جرړی) د تل دپاره بیخ او بنسټ (بنیاد) ونه نیسي او د هغه لامله (له وجې) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښې اخته او مبتلاً نشي.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ ؕ وَيَوْمَ يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۶۴﴾

واورئ خبردار او پوه شئ چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً و عبیداً (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسې پرې یئ (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شي (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړي (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړي دي (له خیر او له شره) او الله پر هر شیز باندې ښه عالم دی.

تفسیر: یعنې ممکن دی چه د مخلوق له سترګو څخه په پټه کوم کار وکړئ ـ لیکن د الله تعالیٰ څخه ستاسې هیڅ حال او احوال نشي پټ پاتې کیدی او نه د الله تعالیٰ له آسمانونو او له ځمکو څخه چیرې وتلی او تښتیدلی او پټیدلی شئ ـ الله تعالیٰ همغسې چه ستاسې له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسې د هغې ورځې له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه ګرد (تول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بیول کیږي ـ او د دوی د هر یوه په مخ کښې به د ده د یوې یوې ذرې عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره ډول (طریقه) ایښود کیږي نو د داسې علیم‌الکل او مالک‌الکل له سزا څخه به مجرم چیرې نجات ومومندلی شي؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفیقه
اللهم نور قلوبنا بالایمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنانورناواغفرلنا
انک علیٰ کل شئ قدیر ـ وبالاجابة جدیر

سورة الفرقان مكية الا الايات ٦٨ و ٦٩ و ٧٠ فمدنية وهی (٧٧) آية و (٦)
رکوعات رقمها (٢٥) تسلسلهاحسب النزول (٤٢) نزلت بعد يٰسٓ .
د «الفرقان» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ٦٨ ؤ ٦٩ ؤ ٧٠ آیتونو نه چه مدنی دی (٧٧) آیتونه (٦) رکوع
لری، په تلاوت کښی (٢٥) په نزول کښی (٤٢) سورت دی وروسته د «يٰسين» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی

تَبٰرَكَ الَّذِیْ نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰی عَبْدِهٖ لِیَكُوْنَ لِلْعٰلَمِیْنَ نَذِیْرًا ﴿١﴾

ډیر برکتناک څښتن (خاوند) د ډیر خیر او پورته دی هغه (ذات) چه نازل کړی ئی دی قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دی چه شی دی خلقو ته ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: «فرقان» (د فیصلی کتاب) ئی وفرمایل دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخری فیصله او د حلالو او حرامو سره بیلتون په ښکاره ډول (طریقه) سره کوی ـ هم دغه کتاب دی چه د خپل نازل کوونکی د شان عظمت او د صفاتو علویت او د هغه د اعلیٰ درجی حکمت او رافت په انتهائی شکل کښی وړاندی کوی او د ګرد (تول) جهان د هدایت او اصلاح متکفل او دوی ته د کثیر خیر او د غیر منقطع برکاتو د اعطاء سامان او وسائل تیار کړی دی.
(ډیر برکتناک څښتن (خاوند) د ډیر خیر او پورته دی هغه ذات چه نازل کړی رالیږلی ئی دی فرقان حمید او قرآن مجید لپاره د هدایت پر خپل هغه کامل او اکمل بنده محمد صلی الله علیه وسلم باندی چه د ده ممتاز لقب د عبودیت له کماله هم دغه «عبد الله» شوی دی صلوٰة الله علیه وسلامه لپاره د دی چه شی دغه قرآن مجید خلقو ته انسانان دی که پیریان ویرونکی له عذابه د نیران) یعنی قرآن عظیم الشان ګرد (تول) جهان ته د کفر او عصیان له بدی خاتمی خبر ورکونکی دی لکه چه په دغه سورت کښی «د مکذبینو» او معاندینو ذکر ډیر شوی دی ښائی د هغه له خاطره دلته د «نذیر» صفت ئی بیان فرمایلی وی او «بشیر» ئی نه دی یاد کړی او د «للعالمین» په لفظ سره ئی دا راښکاره کړی دی چه دغه قرآن یواځی د عربو امیونو ته لکه چه ځینی خلق وائی نه دی نازل شوی بلکه د ګردو (تولو) پیریانو او انسانانو د هدایت او اصلاح دپاره نازل شوی دی.

الَّذِیْ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ یَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ یَكُنْ لَّهٗ شَرِیْكٌ فِی الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَیْءٍ فَقَدَّرَهٗ تَقْدِیْرًا ﴿۲﴾

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او نه ئی دی نیولی هیڅ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کښی او پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه کولو سره.

تفسیر: (یعنی جنس ـ نوع ـ قد ـ رنګ ـ خوی ـ عمر ـ اجل ـ عمل ـ رزق ـ حیات ـ ممات ـ مکان ـ زمان ـ او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کښی او) هر څیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه خواص او افعال ظاهریږی چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیڅ یو څیز له خپلی دائری څخه د باندی قدم نشی کیښودی او نه په خپلو حدودو کښی د عمل او تصرف د فطری موزونیت په لحاظ د لږ څه تزئید او تنقیص ځای پکښی شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت کښی د اعتراض او ګوتی کیښودلو موقع شته د سائنس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په سیندونو کښی غوتی وهی خو په پای (اخر) کښی دوی په دغه وینا سره مقر او معترف کیږی ﴿ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِیْٓ اَتْقَنَ كُلَّ شَیْءٍ ﴾ او ﴿ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِیْنَ ﴾

وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً لَّا یَخْلُقُوْنَ شَیْـًٔا وَّهُمْ یُخْلَقُوْنَ وَلَا یَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا وَّلَا یَمْلِكُوْنَ مَوْتًا وَّلَا حَیٰوةً وَّلَا نُشُوْرًا ﴿۳﴾

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه معبودان) هیڅ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی پورته کولو د مړیو (له قبورو بعث ته).

تفسیر: یعنی د څومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الکل علی‌الاطلاق حکیم ـ او زبردست وجود بس او کافی نه ګڼی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه ګواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خاوندان دی حال دا چه د هغو بیچارګانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل ځان د تصرف او اختیار خاوندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری ـ او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی ـ او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی ـ بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د یوی ذری په برابر د ګټی (فائدی) د حاصلولو یا له نقصان څخه د ځان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری ـ نو د داسی ضعیفو ـ عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل څومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ربط) دغه خو د قرآن د نازلوونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ ـ او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ ـ وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفهاؤ او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیږی.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اِفْكُ ۨافْتَرٰىهُ وَاَعَانَهٗ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُوْنَ ۛ فَقَدْ جَاۗءُوْ ظُلْمًا وَّزُوْرًا ۛ ۴

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مګر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره.

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوړی دی محمد صلی الله علیه وسلم مګر خو دروغ دی او) دغه ګردی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس تول حقیقت ئی هم دغومره دی.

(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿ فَقَدْ جَاۗءُوْ ظُلْمًا وَّزُوْرًا ﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی ـ آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء ـ حکماء ـ بلکه ګرد (تول) پیریان او انسانان د ډیرو لویو لویو عالی دماغو عقلاؤ او حکماؤ سترګی خیری

او تیتی (خری او خکته) کړی.

وَقَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝٥

او وائی (کفار) دا قصی دی د ړومبنیو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیږی په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیګاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی ګڼل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الکتاب څخه څه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یاداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یاداشت اخیستی دی چه هم هغه یاداشتونه شپه او ورځ د ده په مخ کښی پراته دی او یادوی ئی ـ او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راړوی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکی «ړومبی د دوو وقتونو صبا او بیګا لمونځونه مقرر ؤ ـ مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی ؤ تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایی الله تعالیٰ عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَنزَلَهُ ٱلَّذِى يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٦

ووایه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کړی دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پټو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله راښیی چه هغه د کوم انسان یا د کومی تولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایئ بلکه دغه عظیم‌الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی څخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام ـ فصاحت او بلاغت ـ علوم او معارف ـ غیبیه اخبار ـ احکام او قوانین ـ او هغه مکنونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاؤ ته هیڅوک بی د الله تعالیٰ له توفیقه نشی رسیدلی او ګرد (تول) عقول او افهام د هغو له

پوهی عاجز او ناتوانه دی پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرګندوی چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلی جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن ئی پخپل بخشش او مهربانی سره نازل کری دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسی واضح او روښان حقیقت څخه منکران دی نو الله تعالیٰ سره له دی چه د دوی د ګردو (تولو) جرائمو څخه مفصلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د ښښنی او مهربانی اثر دی.

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ۝ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ۝

او وائی (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او ګرځی په بازارونو کښی (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولی نه نازلاوه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره ویروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولی نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولی نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له(میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوئ تاسی مګر د یوه سړی چه سحر پری کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی څمونږ په شان دوډی خوری او څمونږ په شان د بیع او شری (پیرودلو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی ـ نو څمونږ او د ده په منځ کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتی شو؟ که دی په ریښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خوراکونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جګړو او جنجالونو څخه لری او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلاً د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتی خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل ګرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هرومرو (خامخا) خلق ورته متمائل کیدل. دا څرنګه د بیچارګی او بیواځیتوب په حالت کښی پخپل وچ سر د داسی غټی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتی د ده سره نشته نه دی وی ـ خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلاً له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او وررسیدلی وی چه له هغی څخنی ده په خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تګ او راتګ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د ګردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئی د دغی ورکری او سخا له پلوه خپل ځان ته ورکش کړی وی. خیر! که دغه هم ورسره نشته نو د عادی مشرانو او معمولی رئیسانو او د ځمکی د خاوندانو په شان د انګورو (کورو) او خرماؤ (کجورو) او د نورو میوو له باغونو څخه د یوه باغ خاوند خو وی چه له هغه څخه ئی که نورو ته څه شی نه ورکولی اقلاً دی پخپله خو د خوړلو او څښلو او خپلو نورو ضروریاتو څخه بی‌فکره او بی‌پروا کیدی. لکه چه دی له دغو ګردو (تولو) شیانو څخه د هیڅ یو څیز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنګه باور او یقین کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جلیله عهده هم داسی د معمولی حیثیت یو سړی مامور فرمایلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعی له خپل دغه وضعیت (شان) او هیئت سره دغسی لویه دعوی کوی ماسواء له دی نه چه ماغزه ئی خراب او دماغ ئی له کاره وتلی دی - یا بل چا پری کودی او جادو کړی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری کوی (العیاذ بالله) بل څه شی دی؟

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۝٩ ع

وګوره (ای محمده!) څرنګه بیانوی (ترې دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس ګمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د) لیاری)

تفسیر: یعنی کفار کله وائی د ده خبری محض مفتریاتی دی کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبری له نورو څخه زده کوی او بیا ئی په خپل قالب کښی اچوی - کله دوی ته مسحور وائی - کله ئی ساحر بولی - کله کاهن - کله شاعر - کله ئی مجنون ګڼی. دغه اضطراب او وارخطائی پخپله دغه خبره څرګندوی چه له دغو خبرو څخنی یوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کیږی نو ځکه د دوی فکر هم پر یوه خبره نه دی تینګ شوی. او د الزام لګولو هیڅ یوه چاره او لیاره ئی نه ده موندلی. هغه کسان چه د انبیاؤ علیهم السلام په شان کښی داسی سپین سترګی او ګستاخی او بی ادبی کوی او ګمراه کیږی د دوی د هدایت په نسبت نور هیڅ توقع او هیله (امید) نشته.

تَبٰرَكَ الَّذِيْٓ اِنْ شَآءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذٰلِكَ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۙ وَيَجْعَلْ لَّكَ قُصُوْرًا ۝١٠

ډیر لوی برکتناک څیښتن (خاوند) د ډیر خیر او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائی ګرځوی به تاته (په دنیا کښی) خیر بهتر غوره له دغی

(خزانی او باغونو داسی) باغونه چه بهیږی له لاندی (د ونو) د هغو ویالی او ګرځوی به تاته (په دغو باغونو کښی) بنګلی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په خزانه کښی هیڅ تقلیل او کمی نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائی یو باغ څه شی دی ډیر زیات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنایت کړی چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالیٰ پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه ګرد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کیږی هم دلته درعطاء کړی ـ لیکن د الله تعالیٰ حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندینو هم دغه ګردی (تولی) غوښتنی او فرمائشونه هم پوره او تکمیل کړل شی ـ خو بیا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صداقت د تثبیت دپاره هغه دلائل او معجزات چه درواندی کړی شوی هغه کافی بلکه له ضرورته څخه زیات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قیامت باندی (چه نشته) او تیار کړی دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قیامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دغه خلق چه د هغو شیانو مطالبه کوی هغه فی‌الحقیقت د حق د طلب په نیت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکلیفونو) دپاره داسی کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قیامت او د قیامت په سزا او جزا یقین او باور نه لری. نو دوی دی دغه خبره ښه په یاد ولری چه د دوی له دغه تکذیبه څخه هیڅ شی نه جوړیږی او قیامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبینو دپاره هغه د اور بندیخانه چه لا له پخوا څخه تیاره کړی شوی ده دوی هرومرو (خامخا) په همغی کښی لویدونکی دی.

إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

کله چه ووینی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکیدل (له ډیره قهره) او غوریدل (له ډیره غضبه).

تفسیر: یعنی د دوزخ اور په محشر کښی کله چه جهنمیان له لری څخه ووینی په ډیر جوش او خروش راځی ـ د هغه له غضبناکو غږونو او خوفناکو نارو سورو او بد رنګه خوتکیدلو څخه د

ډیرو زوروړو میرو او زړه ورو سریو تریخي چوی ـ او لړمون خوړینی کیږی.

وَإِذَآ أُلۡقُواْ مِنۡهَا مَكَانٗا ضَيِّقٗا مُّقَرَّنِينَ دَعَوۡاْ هُنَالِكَ ثُبُورٗا ﴿١٣﴾

او کله چه وغورځولی شی (کفار) له دوزخ نه په ځای تنګ کښې په دغه حال کښې چه (څو تنه یو ځای سره نژدی په ځنځیرو) سره تړلی شوی وی نو په دغه ځای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کښې به د هر مجرم دپاره ځان ته ځای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی ـ او د یوه نوعیت څو څو مجرمان به په یوه ځنځیر کښې سره تړل کیږی په دغه وقت کښې به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرګ ته ناری وهی چه کاشکی مرګی راشی ـ او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکړی.
(نو وبه ویل شی دغو کفارو ته له جانبه د الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه داسی چه)

لَّا تَدۡعُواْ ٱلۡيَوۡمَ ثُبُورٗا وَٰحِدٗا وَٱدۡعُواْ ثُبُورٗا كَثِيرٗا ﴿١٤﴾

مه غواړئ مه بولئ تاسی نن ورځ هلاک یو او وبولئ تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیول یعنی که یو کرت مره شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی ومومو ځکه په هره ورځ کښې له زرو کرتو څخه زیات له مرګه بد حال راپه برخه کیږی (موضح القرآن).

قُلۡ أَذَٰلِكَ خَيۡرٌ أَمۡ جَنَّةُ ٱلۡخُلۡدِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلۡمُتَّقُونَۚ كَانَتۡ لَهُمۡ جَزَآءٗ وَمَصِيرٗا ﴿١٥﴾
لَّهُمۡ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ خَٰلِدِينَۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعۡدٗا مَّسۡـُٔولٗا ﴿١٦﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کړی شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزګارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کښې) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او ځای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کښې هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکښې دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعده کړی شوی تفضلاً له جانبه د الله) غوښتلی شوی (له جانبه د مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښ او پسند دی؟ که هغه وعده چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبه د الله تعالیٰ کړی شوی ده؟ (او غوښتلی شوی ده له جانبه د مؤمنانو ـ او مؤمنان به هم) همغه شی غواړی چه د دوی له مرتبی سره وړ ـ لائق او مناسب وی. له ﴿ وَعْدًا مَّسْـُٔوْلًا ﴾ څخه حتمی وعده مراده ده چه الله تعالیٰ هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده ـ یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکړی چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿ رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰی رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا یَوْمَ الْقِیٰمَةِ ۭ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ﴾

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِيْ هٰٓؤُلَآءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيْلَ ﴿۱۷﴾

او (یاده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کړی (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کړی ؤ تاسی بندگان څما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کړی وه لیاره (د حق بی له سعیی د تاسی)؟.

تفسیر: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسیله به له معبودانو څخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی ؤ؟ یا دوی له خپله جهله او حماقته او غفلته او بی توجهی څخه گمراه شوی دی.

قَالُوْا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْۢبَغِيْ لَنَآ اَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیوبه نه ښاییږی مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسیر: یعنی یا الله! مونږ څه قوت ـ قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات څخه په څنګ شوی نور کسان خپل ملګری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره ماسواء له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشئ مونږ خپل معبود مقصود او حاجت ورکوونکی وګڼئ.

وَ لٰكِنۡ مَّتَّعۡتَهُمۡ وَ اٰبَآءَهُمۡ حَتّٰى نَسُوا الذِّكۡرَ‌ۚ وَكَانُوۡا قَوۡمًۢا بُوۡرًا ⑱

ولیکن ښه معاش ورکړی ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کړ دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکی.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباه کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهری سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی ډوب تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیڅ پند او نصیحت غوږ نه ږدی او د انبیاؤ د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترګی پټوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی ـ تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته وررسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندګی او شکر ایستل اختیارول ـ مګر دوی بالعکس پر خپل کفر ـ شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی ـ او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په حلق کښی زهر جوړ شوی دی.
(الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدۡ كَذَّبُوۡكُمۡ بِمَا تَقُوۡلُوۡنَۙ فَمَا تَسۡتَطِيۡعُوۡنَ صَرۡفًا
وَّلَا نَصۡرًا‌ ۚ وَمَنۡ يَّظۡلِمۡ مِّنۡكُمۡ نُذِقۡهُ عَذَابًا كَبِيۡرًا ⑲

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د ګرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (یو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکړ له تاسی وبه څکوو مونږ هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی‌النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالیٰ له جانبه ارشاد وی چه درواخلئ! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید ـ او تاسی دروغجنوی ـ او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی.
﴿ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ﴾ پس طاقت نه لرئ تاسی د ګرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره) یعنی نن نه د الله تعالیٰ د عذاب مخه بیرته ګرځولی شئ! او نه د هغه احکام اړولی شئ! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شئ! هر چاته چه هره سزا وررسیدونکی ده هغه هرومرو (خامخا) اوس وررسیږی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وڅکی! ښایی له ظلم څخه دلته په ﴿ وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او ګناه هم تری مراد وی.

وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى ٱلْأَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿۲۰﴾

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مګر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او ګرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او ګرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿ وَقَالُوا مَالِ هَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ ﴾ الآیة ـ یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه ګرد (ټول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل ـ او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پرښتو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر ـ غرور او ځان لوی ګڼل وی نو دغه د لوئی او مشرتوب پر خلاف دی.
﴿ وَجَعَلْنَا ﴾ الآیة ـ او ګرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزموینه وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر ـ ثبات ـ استقامت ـ آزموینه او امتحان وشی نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاهت او جهالت د ليدلو او د دغه طعن او تشنيع او لغو اعتراضاتو د آوريدلو په مقابل کښې تاسي تر کومې اندازې پورې صبر ـ استقامت او استقلال څرگندولی شئ؟.

﴿ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴾ او دی رب ستا ښه ليدونکی عالم په تولو احوالو) يعنی د کفارو د کفر او ايذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل گرد (تول) د الله تعالیٰ جل وعلا شأنه وعظم برهانه په علم او نظر کښې دی او هر يوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء ورکوی.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا
الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات ځمونږ (او نه منی قیامت یا نه ویریږی له عذابه ځمونږ) ولی نه نازلولی شی پر مونږ باندی پرښتی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونږ ته؟) یا ولی نه وینو مونږ رب خپل (چه خبری راسره وکړی او حکم وکړی مونږ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کړی دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کښی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به ځمونږ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره حاضریږی نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او ګستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) وئیږی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونږ ولی پرښتی وحی نه راوړی؟ یا پخپله الله تعالیٰ ولی له مونږه سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پرښته راغلی وی؟ یا مونږ په خپلو سترګو سره ښائی الله ووینو او په خپلو غوږونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲٤ آیت کښی راغلی دی: ﴿ قَالُوا لَن نُّؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کښی مرقوم دی ﴿ أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴾
دوی په خپلو زړونو کښی خپل ځان ډیر لوی ګڼی نو ځکه د وحی او پرښتو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتهائی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو ګناهونو او تورو عملنامو غواړی چه په دنیا کښی پخپلو سترګو سره الله تعالیٰ ووینی او له هغه سره د غږیدلو شرف ځان ته مطالبه کړی.
﴿ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا ﴾ ـ ترجمه شیخ الهند داسی کړی ده: «ډیره لوئی ساتی دوی پخپلو ځانونو کښی او سرونه جګوی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پټ کړی ئی دی تکبر او کفر په زړونو خپلو کښی او سرکشی کړی ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالیٰ لیدل هم په دنیا کښی غواړی».

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾

(یاده کړه ای محمده !) هغه ورځ چه ووینی دوی پرښتی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورځ کښی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کړل شی په کوم مانع سره.

تفسیر : یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک‌الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو تینګه منع له لیدلو د ملائکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالیٰ پوری له ملاقاته د ملائکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملائک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کړی شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په مانع سره» او لنډ مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویرېږئ یوه داسی ورځ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترګی به په پرښتو ولګیږی مګر پرښتی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوشیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرښتو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کښی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوشیږی چه که د دوی او د پرښتو په منځ کښی کومه سخته پرده او سد پروت وی څو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالیٰ فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرښتی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته وربښکاره وی چه نن ورځ تاسی د خوښی او بری څخه بیخی بی‌برخی او ممنوع یئ.

تنبیه : ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنکدن (موت) په وقت کښی وی کما جاء فی جزء ۱۰ سورت الانفال (۷ رکوع) ۵۰ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَٰرَهُمْ﴾ او د جزء ۷ (الانعام) په ۱۱ رکوع ۹۳ آیت کښی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ ۖ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ﴾ ګواکی هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کښی هم وی چه د حٰم السجده په ٤ رکوع ۳۰ آیت (۲٤) جزء کښی بیان شوی دی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَٰمُوا۟ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورځی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدِمْنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا۟ مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَٰهُ هَبَآءً مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾

او اراده کړی ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کړی دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه ګرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وړی

(گرد) تار په تار کړی شوی.

تفسیر : یعنی دوی مونږ ته ناری وهلی او مونږ ئی په کار وو. دغه دی مونږ هم ورحاضر شو مګر د دوی د عزت د زیادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نیکی ګڼلی هغه ورته قطعاً ګډوډ او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقیقت او بی ثمره او د وړځ په شان ئی په هوا کښی والوځوو لکه چه د خاوری حقیر ذرات دی خوا هغه خوا آلوځی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ایمان له روحه بیخی تش او د حق له طریقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جآء فی جزء ۱۳ سورة ابراهیم ۳ رکوع ۱۸ آیت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر ﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ﴾ الآية -
وغیر ذلک من الآیات.
اوس بیان فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتیانو پر دوزخیانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

صاحبان (ملګری) د جنت په دغه ورځ (د قیامت کښی بهتر غوره) خیر دی له جهته د (ځای د قیام او کلام او) هستوګنی او ډیر ښه به وی له جهته (د ځای) د خوب د غرمی (او د راحت).

تفسیر : یعنی دغه منکران به د هغی ورځی په مصیبت کښی ګرفتار او اخته کیږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خندا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خاندی هغوی به په جنت کښی عیش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلًا ﴿٢٥﴾

او (یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه توټی توټی به شی آسمان په وریځو سره او نازلی به کړی شی پرښتی په نازلولو سره (پرله پسی).

تفسیر : د قیامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاودیدلو له پاسه د وریځی په شان یو شی راکوزیدونکی لیدل کیږی چه په هغه کښی به د الله تعالیٰ یوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبیر مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه څیز وی چه ئی د «ابو زرین رضی الله تعالیٰ عنه» په حدیث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په یوه حدیث کښی چه له معراجه سره متعلق دی په «غیابه» سره تعبیر کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرښتو ډیر هجوم او

بیرؤباړ وی او د آسمانونو پرښتی به د محشر د مقام په طرف مسلسلی کوزیږی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِىْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ ﴾ الآية - په تفسیر کښی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ ِالْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۗ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ عَسِيْرًا ﴿٢٦﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کښی) حق ثابت دی دپاره د رحمٰن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو ډیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنی من کل الوجوه یوائحی د هم ده رحمٰن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیږی ﴿ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (۲٤) جزء د المومن (۲) رکوع (۱٦) آیت بیا کله چه د رحمٰن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت څه کمی وی دوی به په بی حسابه نعمتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کښی سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی.

چه هر څو وی په بازار کښی ډیر څیزونه په غریب سړی هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُوْلُ
يٰلَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُوْلِ سَبِيْلًا ﴿٢٧﴾

او (یاد کړه ای محمده! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوی ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له ډیره غمه او افسوسه او حسرته) وائی به (په قیامت کښی) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لیاره.

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی گوتی چیچی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مږی. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کښی د الله تعالیٰ او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیاطین الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ربړو (تکلیفونو) کښی لتاړ (خراب) شوم.

يٰوَيْلَتٰى لَيْتَنِىْ لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا ﴿٢٨﴾

ای هلاکه ای عذابه ای خرابی ځما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می وی نیولی فلانکی سړی دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء څخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کښی ئی ترقی کړی وه. نو په هغه وقت کښی به ډیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان خپل دوستان گڼل کاشکی ځما او د دوی په منځ کښی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی.
تنبیه : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کړی ده د هغی هیڅ ضرورت نشته. او نه ښائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کړی شی. هو! دغه تقریر چه مونږ کړی دی په هغه کښی دوی هم داخل دی.

لَقَدْ اَضَلَّنِیْ عَنِ الذِّکْرِ بَعْدَ اِذْ جَآءَنِیْ ؕ وَکَانَ الشَّیْطٰنُ لِلْاِنْسَانِ خَذُوْلًا ﴿۲۹﴾

خامخا په تحقیق گمراه کړی وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان لغزوونکی غولوونکی.

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه څمونږ د هدایت دپاره کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه ځما په زړه کښی ځای هم نیولی وی مگر د دغه کمبخت د دوستی لامله (له وجی) زه تباه او برباد شوم. او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم. بیشکه چه جنی او انسی شیطان لوی چلباز او تگ دی. انسان ته په عین وقت کښی فریب ورکوی، او په ډیر بد صورت ئی رسوا او مسخره کوی.

وَقَالَ الرَّسُوْلُ یٰرَبِّ اِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوْا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُوْرًا ﴿۳۰﴾

او ویل رسول (د الله محمد) ای ربه ځما په تحقیق قوم ځما نیولی دی دغه قرآن ترک کړی شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی لولی).

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیڅا نصیحت او پند ته غوږ کینښود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالیٰ دربار ته شکایت وکړ چه یا الله العالمین، ځما قوم ځما خبری ته غوږ نه ږدی. دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیږی نو دوی ډیر زیات شورماشور لګوی او چتی (بیکاره) چپولی (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی څو ئی هیڅوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیاؤ دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور ګرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی.
تنبیه : اګر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقول په هغه کښی عدم تدبر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غړول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه څنی اعراض او ځنګ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه ګرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علیٰ ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب.
نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء ګرځولی دی) ګرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکړه په شان د نورو انبیاؤ بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د انبیاؤ د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیاؤ اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اګر که د خلقو پر ضلالت او ګمراه کولو پسی خپلی ملاوی وتړی څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیږی ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت ومومی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکړی هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو ګردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالیٰ له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالیٰ ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تګ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿۳۲﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلاوه شي پر دغه (محمد) قرآن تول یو کرت (نو فرمائی الله چه نازل کړی دی مونږ)، هم داسی (لږ لږ د څو فوائدو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کړو په دغه (قرآن سره) زړه ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونږ دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره.

تفسیر : یعنی د نبی الله دښمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو ځلی په کامل ډول (طریقه) سره نه نازلیږی؟ چه دغه ئی په څو کلونو کښی لږ لږ رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالیٰ پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شبهی او اندیښنی پیدا کیږی چه گواکی پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا یی په مناسبه موقع کښی لږ لږ آوروی نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لږ لږ نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایئ نو که لږ څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لږ لږ نازلولو کښی داسی ډیری فائدی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلیږی مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانیږی او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطیږی او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفاصیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تطمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول گواکی د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام څو څو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فوائدو له منځه دلته د ځینو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿۳۳﴾

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دين ستا) مګر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډير ښه تفسير بيان.

تفسير : يعني کله چه کفار کوم اعترض پر قرآن يا پر کوم مثال پر تاسي کوي نو عظيم الشان قرآن د هغه جواب په ډير صاف او ښکاره ډول (طريقه) ورکوي چه په هغه کښې هيڅ شان وړاندي وروسته او لاندي باندي نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بې غل او بې غش خبره وي هو! د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وي نو هغوی سمي صافي خبري هم کږوي او له هغه څخه نور غير مطلوب تعبيرات راکاږي نو داسي مغرضانه او معاندانه خبري بيلي دي او د داسي خلقو آخره خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئې په دې وروستي آيت کښې بيان فرمائي.

اَلَّذِيْنَ يُحْشَرُوْنَ عَلٰى وُجُوْهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ ۙ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ سَبِيْلًا ﴿٣٤﴾

(دوی) هغه کسان (دي) چه جمع به کړه شي او شړل به شي پر مخو خپلو (سر ښکته پښې پورته) طرف د دوزخ ته دغه تولې بد دي له جهته د ځايه او ډير ښويدلي دي له جهته د لياري او ډير ګمراهان دي).

تفسير : يعني دوی همغه خلق دي چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دي علويات ئې پريښي په سفليه‌ؤ غوښتنو پسي ګرځي او متمائل دي. وروسته له دي نه پر داسي څو اقوامو باندي چه څه وقائع او مصائب پيښي او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی ؤ هغه د نورو د عبرت او نصيحت دپاره بيانوي:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُوْنَ
وَزِيْرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ فَدَمَّرْنٰهُمْ
تَدْمِيْرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنٰهُمْ وَجَعَلْنٰهُمْ لِلنَّاسِ
اٰيَةً ۭ وَاَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿٣٧﴾ وَّعَادًا وَّثَمُوْدَا۟

وَأَصْحَٰبَ ٱلرَّسِّ وَقُرُونًۢا بَيْنَ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ
ٱلْأَمْثَٰلَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی ۇ مونږ موسٰی ته کتاب (توريت) او ګرځولی ۇ مونږ له دغه (موسٰی) سره ورور د ده هارون وزير (مددګار) پس وويل مونږ (دوی ته چه) لاړ شئ دواړه هغه قوم ته چه دروغجن ئی شميرلی دی آيتونه ځمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ ئی وکړ او فرعونيانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونيان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ۇ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشميرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادريس او شيث) غرق کړل مونږ دوی او وګرځول مونږ دوی دپاره د خلقو دليل (نښه د عبرت) او تيار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډير دردناک او (هلاک کړل مونږ) عاديان او ثموديان او صاحبان (ياران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډير. او هر يو له دی نه بيان کړی ۇ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او تول مو هلاک کړل په هلاکولو سره.

تفسير : يعنی هغو تکوينه ۇ آياتونو ته چه د الله تعالٰی پر توحيد او نورو باندی ئی دلالت کوه او د پخوانو انبياؤ هغو متفقو بياناتو ته چه د هغو لړی او ډيری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی ئی خوله وپرانيستله.

﴿ وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا ٱلرُّسُلَ ﴾ : او هلاک کړی ۇ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشميرل دوی رسولان خپل) د يوه نبی دروغجنول د ګردو انبياؤ د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دين په اصولو کښی ګرد (تول) انبياء سره متحد او متفق دی.

اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډير اختلاف شته. په «روح المعانی» کښی ئی ډير اقوال نقل کړی په پای (آخر) کښی ليکی: «**وملخص الاقوال انهم قوم اهلكهم الله بتكذيب من ارسل اليهم** - يعنی خلاصه ئی دا ده چه دوی دغسی يو قوم ۇ چه د خپل نبی د تکذيب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی چه: «يو قوم خپل نبی ئی په کوهی کښی بندی کړی ۇ، بيا څه وقت او مهال چه پر دوی باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو».

﴿ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴾ : او تول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) يعنی ګرد (تول) ئی په ښه ډول (طريقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هيڅ ډول (طريقه) سره هغه ونه مانه نو ئی بيرئ ډوبه کره.

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریږی دیر ځلی کفار) پر قریو کلیو ښارونو هغو چه ورولی شوی ؤ پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه ؤ دغه (کفار) چه لیدلی ئی وی هغه (قریه چه عبرت به ئی اخیستی وی) بلکه ؤ دوی چه نه به ئی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه ؤ ځایونو مکی واله د شام د سفر په وقت کښی تیریږی نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په سترګو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی ئی دی او په دی ښه پوهیږی او خبردار دی چه د پخوانیو مکذبینو پای (آخر) او انجام دیر خراب ؤ خو تری نه متنبه کیږی ځکه چه په دوی کښی عبرت له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅیدل او د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه کښی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

او کله چه ووینی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مګر ځای د مسخری (او تمسخراً سره وائی)، آیا دغه هغه (سړی) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه دیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی ؤ چه خامخا ګمراه کړی ګرځولی ئی وی مونږ له خدایانو ځمونږ که صبر نه وی کړی مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه ووینی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی دیر ګمراه له جهته د لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په ځای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکړی لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښې استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سړی دی چه د الله تعالیٰ له طرفه رسول رالیږلی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالیٰ په گردو (تولو) مخلوقاتو کښې هم دغه یو سړی پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښې وی هوا دغه خبره خو ضرور په ده کښې شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (ډیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم وښیوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره څمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وگرځی مگر مونږ پخپل دین او عقائدو کښې داسی ټینګ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ گرد (تول) سره گمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښې داسی فرمائی:

﴿ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالیٰ عذاب په خپلو سترگو سره وگوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو گمراه ؤ؟.

أَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی)،

تفسیر : یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شئ چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواهش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متمائل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواهش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبعی څخه مخالف وی هغه پریږدی نن چه یوه تیږه (گټه) د دوی په نظر کښې ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښې مشغولیږی صبا چه بله کومه تیږه (گټه) د دوی په سترگو ښه وبریښیده نو هغه پریږدی او دی ته سجدی پړدی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَٰمِ ۖ
بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

آیا گمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مگر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښې) بلکه لا

دوی ډیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر ډول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح واوروئ دوی خو څلورپولی حیوانات دی بلکه له هغوی څخنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریدلو سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری. څاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکی او بادار په مقابل کښی خپله غاړه خکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی‌الجمله نافع له مضر څخه بیلوی. که ئی سر خوشی پریږدی، د څرځای (چراه گاه) او د اوبو څښلو گودر ته پخپله ځی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگڼو (فائدو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کښی د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کښی امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسی او نه د هدایت د چینی په لوری یو قدم وړاندی تلی شی. بلکه له هغه څخه په کروهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالیٰ دوی ته ورعطاء کری دی معطل او بیکاره پریښی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کری دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کښی بی شماره دلائل او نښی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالیٰ د توحید او تنزیهه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کښی کری شوی دی.

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهٗ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيْلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنٰهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَّسِيْرًا ﴿٤٦﴾

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنگه ئی غځولی دی سیوری
او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی ؤ هغه (سیوری) ولاړ،
بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی).
بیا راټول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راټولولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاذبه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالیٰ داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه خیژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مگر الله تعالیٰ پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوره کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان تولیدلو او غوندیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونږ به د سیوری په مفهوم څرنګه پوهیدی شوی؟ ځکه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ﴾ الآیة ـ (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی څو چه پخپل بیخ ولګیږی. د بیا راتول کړو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د ګردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لندوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غائبیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړئ. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالیٰ د نبوت د لمر رنا نه وی لیږلی نو هیچا ته به د صحیحه معرفت لیاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ لِبَاسًا وَٱلنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ ٱلنَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه ګرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوښاک) او (ګرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او ګرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او ګرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر: یعنی د شپی تک تور تیاره د څادر په شان پر ګردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) ګرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رنا خپریږی (خوریږی) او خلق له خوبه پاځیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تک او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به ګرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاځیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وراندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رنا سره دنیا رنا کړه. نو د جهل او غفلت په خوبونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی ویرانستلی شوی او ګرد (تول) سره پاځیدل.

وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ

رَحْمَتِهٖ ۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً طَهُوْرًا ﴿۴۸﴾ لِّنُحْیِ َۧ بِهٖ بَلْدَةً
مَّیْتًا وَّنُسْقِیَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَّاَنَاسِیَّ كَثِیْرًا ﴿۴۹﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وراندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکی پاکوونکی دپاره د دی چه ژوندی کړو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وڅښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو څنی چه پیدا کړی دی مونږ له چارپایانو او انسانانو ډیرو ته.

تفسیر : یعنی ړومبی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه باران ووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وریدلو څخه وروسته په مړی تکی توری ویجاړی ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی ښکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوړی پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغجنه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو څنی څښی او تری خړوبیږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مړی هم بیا ژوندی راپاڅولی کیږی چه له خاورو سره ګډوډ شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرګ سره مړه شوی وو. د الله تعالیٰ د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کړی شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او ګرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسی تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په څښلو سره سیراب او خړوب شوی دی.

وَلَقَدْ صَرَّفْنٰهُ بَیْنَهُمْ لِیَذَّكَّرُوْا ۖ فَاَبٰۤی اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُوْرًا ﴿۵۰﴾

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) دولونو (طریقو) تقسیم کړی دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منځ د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت څمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر ګزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه ګردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه وررسیږی بلکه چیری

ډیری او چیری لږی چیری ژر. او چیری په ځنډ (ایسارتیا) څرنګه چه د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیږی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالیٰ په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالیٰ د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداده او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده وررسیدلی ده. او ډیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَّذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ
وَجَاهِدْهُمْ بِهٖ جِهَادًا كَبِيْرًا ﴿٥٢﴾

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره‌وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر : یعنی د انبیاؤ راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو اوس هم ډیر انبیاء مبعوثوی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مګر الله تعالیٰ ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د ګرد (ټول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلئ! او د دغو منکرانو مقابله په ډیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمٰن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِيْ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ
وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا مَّحْجُوْرًا ﴿٥٣﴾

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی ئ دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوږ دی ډیر خوږ تنده ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او ګرځولی ده (الله) په منځ د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو بنګالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاټګام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیړی په هم دغو سپینو کښی چلیږی او د دواړو په منځ کښی د یوه پټی او نوار په شان یوه ډیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی ګڼله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوږی او توری اوبه ترخی دی.
مولٰینا شبیر احمد العثمانی مدظله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه ډیری خوږی او لذیذی دی.
په ګجرات کښی چیری چه مولٰینا شبیر احمد العثمانی مدظله الباری دی (دابهیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل دول (طریقه) سره صبا او بیګا جاری دی د هغه په نسبت ډیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په ګردو (تولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح باندی ترخی اوبه په ډیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره ګډیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوږه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه راښکته لوېږی نو دغه خوږی اوبه بیا هم هغسی خوږی او لذیذی بی له دی چه لږ څه تغیر پکښی څرګند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.
د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وګورئ چه د خوږو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هرومرو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره ګډیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منځ کښی په ډیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده ګرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریښی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری دول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکی وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوږی اوبه تروی یا تروی اوبه خوږی شی ګواکی د اوصافو

په اعتبار هره یوه له بلی بیخی بیله او جلا (جدا) ده. وقیل غیر ذلک والراجح عندی هوالاول.
والله اعلم.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿۵۴﴾
وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿۵۵﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پیدا کړی یی دی له اوبو نه بشر انسان پس ګرځولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرګنی، او دی رب ستا ښه قادر. او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هیڅ قدر نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هیڅ ضرر رسولی شی دوی ته (که ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل مددګار (د شیطان شا اړوونکی الله ته).

تفسیر : ځینی مفسرین د دی آیت تفسیر داسی کوی الله هغه حکیم مطلق دی چه پیدا کړی ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم علیه السلام پری اخیتلی شوی ده یا چه جزء دی د انسان یعنی له څلورو عناصرو ده یا له منی د انسان پس بیا ګرځولی دی ده دغه انسان دوه قسمه یو ښځینتن (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل ښځینتن (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او ځوم ته او اوښی ته او د ښځی خینښ ته ویلی شی یا نو پس بیا ئی وګرځولی دوه قسمه یو یواځی خاوند د نسب او د خپلوی چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح یعنی وګورئ! چه الله برحق خالق مطلق جل وعلا شانه وعظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له یوه څاڅکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بیا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری ایستلی دی د ځومانو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له یوه ناڅیزه څاڅکی څخه ئی څه څه شیان پیدا کړی دی او له کومه ځایه ئی تر کوم ځایه پوری ئی رسولی دی؟ لیکن دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هیروی او خپل هغه قدیر رب او خالق ئی پریښی دی. او عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه یواځی خپل د پروردګار حق نه پیژنی بلکه له هغه څخه مخ ګرځوی او په شیطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی څو د اغواؤ او اضلالو په مقاصدو کښی له هغوی سره کومک او مدد وکړی. نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیآت اعمالنا.

وَمَآ اَرۡسَلۡنٰكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَّنَذِيۡرًا ﴿۵۶﴾ قُلۡ مَاۤ اَسۡـَٔـلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ اَجۡرٍ اِلَّا مَنۡ شَآءَ اَنۡ يَّتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيۡلًا ﴿۵۷﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مګر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعیم سره) او ویروونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووایه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیڅ قدر اجر مزدوری مګر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لیاره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه څوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لیاره (په انفاق د مال سره لیاره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه لیار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشاراتو اورول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتائجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه ځنی هیڅ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه څه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر څوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لیاره ونیسی! زړه مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمة او فیس.

وَتَوَكَّلۡ عَلَى الۡحَيِّ الَّذِىۡ لَا يَمُوۡتُ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِهٖ‌ؕ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوۡبِ عِبَادِهٖ خَبِيۡرَا ۛۚ ﴿۵۸﴾

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووایه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په ګناهونو د بندګانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاؤ به څه اعتماد او اعتبار وشی؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکړ شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لګیا اوسئ! دغو مجرمینو ته به پخپله الله تعالیٰ سزا ورکړی.

الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۚ الرَّحْمٰنُ فَسْئَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿۵۹﴾

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښې دی په (مقدار) د شپږو ورځو بیا قائم مستولي شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) ډیر مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء یا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسیر : د «استواء علی العرش» بیان د «الاعراف» په سورت کښې تیر شو. هلته دی ولوستلی شی.
یعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالیٰ له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهیږی (وما قدروا الله حق قدره) پخپلو شیونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم یواځی هم هغه الله تعالیٰ دی. «**انت کما اثنیت علیٰ نفسک**» لیکن په مخلوقاتو کښې له ګردو (تولو) څخه ډیر پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښې الله تعالیٰ د اولینو او آخرینو ګرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالیٰ د شیونو پوښتنه له دوی نه وشی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿۶۰﴾

او کله چه وویلی شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوئ رحمٰن ته نو وائی څه شیز دی رحمٰن؟ آیا سجده به کوو مونږ هر هغه شیز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زیاتوی (دغه یادول د رحمٰن) دوی ته نفرت (له ایمان نه).

تفسیر : یعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمٰن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهیږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهائی جهل او بی حیائی او تعنت له مخی ځانونه ناجانه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمٰن» څه شی دی؟ چه پر مونږ باندی د هغه سجده کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا چه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجده ولوېږو؟ الغرض هومره چه دوی ته د «رحمٰن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هغومره دوی بد وړی او تور ور څخه خوری.

تَبٰرَكَ الَّذِیْ جَعَلَ فِی السَّمَآءِ بُرُوْجًا وَّجَعَلَ فِیْهَا سِرٰجًا وَّقَمَرًا مُّنِیْرًا ﴿٦١﴾
وَهُوَ الَّذِیْ جَعَلَ الَّیْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ اَرَادَ اَنْ یَّذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُوْرًا ﴿٦٢﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات چه پیدا کړی ئی دی په آسمان کښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کښی ډیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسی دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعی چه پرښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری چه د لمر دولس منازل تری مراد وی چه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «د آسمان دولس برخی د هغو نوم برج د هر یو د خدامو نښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»
(سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (ډیوه) ویلی وی: ﴿ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِیْهِنَّ نُوْرًا وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴾ د نوح (١) رکوع ١٦ آیت (٢٩) جزء).
اوړیدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسی راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی چه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپی ئی پوره کوی. او که د شپی کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحدیث.
(لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً- دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپی او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی څو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لیاره پیدا کړی او ښه ئی وپیژنی. او ښه وپوهیږی چه دغه گرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپی او د ورځی د فوائدو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه چه د رحمان

مخلص بندګان چه د هغوی ذکر وروسته راځی هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمٰن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرګندیږی (ښکاره کیږی) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه ګرځی، دا ئی مطلب نه دی چه د ریاء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه تګ چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَّاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا ﴿۶۳﴾

او بندګان د رحمٰن هغه کسان دی چه ګرځی دوی په ځمکه باندی په ورو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خبره) سالمه (له ګناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفوه او صفح سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتری وکړی نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی‌الامکان نه مخامخ کیږی او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږی. او نه له دوی سره جنګ او جګړی کوی. د دوی تګ او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ.

الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین.

دغه خو د رحمٰن د هغو مخلصو بندګانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپی کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا ﴿۶۴﴾

او (بندګان د رحمٰن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپی له مخی چه غافل بندګان خوبونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده پړدی. او په عبادت کښی ئی لګیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجدی په منځ کښی واقعه ده ښائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. ګواکې رکوع د دغو دواړو په منځ کښې بالطبع راغله.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾
إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه څمونږه وګرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د ځای د قرار او له جهته د ځای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی سره له دومره عبادته ډیر ویریږی داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاڅید او اته رکعته لمونځ ئی وکړ. نو د الله تعالیٰ له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

او (بندګان د رحمٰن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منځ د دغه (اسراف او تقتیر) کښی میانه حاله.

تفسیر : یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حده تیریږی او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالیٰ ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ﴾ الآیة ـ جزء ۱۵ د سورت بنی اسرآئیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء.

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کښی وژل. یا د زناء په سزا کښی د محصن زانی په ګټو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پریږدی. دغه ګرد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کښی شامل دی. کما ورد فی الحدیث.

وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

او هر چا چه وکړه (یو له دغو دریو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړی وبه وینی جزاء د ګناه خپلی.

تفسیر : یعنی دیره سخته ګناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هرومرو (خامخا) وررسیږی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه «اثام» د جهنم د یوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب دیر سخت ویروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کښی او تل به پاتی وی په دغه (عذاب) کښی په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو ګناهونو ځنی دغه ګناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږی.

إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾

مګر هغه چه توبه ئی وویسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس دغه (تائبان د دغو دریو ګناهونو چه دی) بدل به کړی الله ګناهونه د دوی په نیکیو سره (په محو د سیآتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت کوونکی دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی د ګناهونو په ځای به د نیکیو توفیق ور په برخه کیږی او د کفر ګناه به ورمعافیږی یا دا چه د ده بدی محو او لری کیږی او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثبت فرمائی کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

او هر څوک چه توبه وباسی (له ګناهونو نه) او عمل وکړی نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوی په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره.

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د ګناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو ګناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړی یعنی په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه وباسی او بیا له سره د هغه شاو خوا ته ونه ګرځی نو د الله تعالیٰ په حضور کښی ځای مومی د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښی دی چه دغسی توبه ئی نه وه ایستلی ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ والله اعلم.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضریږی نه شاملیږی په باطلو کښی (یا نه وائی شاهدی په دروغو) او کله چه تیریږی پر چټی (بیکاره) کار نو تیریږی ځان ساتونکی (مخ ګرځوونکی له لغوی نه).

تفسیر : یعنی نه دروغ وائی او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د ګناهونو په مجلسونو کښی حاضریږی.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی: «یعنی په ګناه کښی نه شاملیږی او د لوبو په خبرو کښی غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښی شاملیږی او نه له دوی سره جنګ کوی.»

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکوریږی پری (لکه) کانه او ړانده (بلکه سر په سجده ږدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثریږی او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (ګټی) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وبښه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) یخوالی د سترګو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واړه راعنایت وفرمایه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترګی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالیږی کله چه خپل آل او عیال د الله تعالیٰ په طاعت او عبادت کښی مشغول او لګیا ووینی، او ویی ګوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو ګرد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا ﴿۷۴﴾

او وګرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وګرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزګاران وګرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وګرځو او ځمونږ کورنی په تقویٰ او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّسَلٰمًا ﴿۷۵﴾

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسير : يعني په جنت کښې به لوړې (اوچتې) درجې وروړسيږي او پرښتې به دعاوې ورته کوي او سلامونه به وراچوي. او دوی ته به ښه راغلي وائي. او استقبال به ئې کوي. دوی به هم پخپلو منځونو کښې د ملاقات او ليدلو په اوقاتو کښې هم دغه د سلام او د تحيت دعائيه کلمات د يوه او بل د تکريم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿٧٦﴾

هميشه به وی دوی په دغه (جنت) کښې ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنی.

تفسير : يعني د داسی ځای هستوګنه که د لړی مودی دپاره هم چاته ميسره او په لاس ورشی خو لوی غنيمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتيانو د دائمی اوسيدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه کوی هيڅ پروا د تاسی رب ځما که چيری نه وی دعاء بلل ستاسی (الله ته په سختيو کښې) او په تحقيق تکذيب کړی دی تاسی (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شی (دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذيب) لازم.

تفسير : يعني تاسی ته ستاسی د نفعی او د نقصان خبری در وښيی بنده ته ښائی چه له سره مغرور او بی باکه نشی ځکه چه پاک الله له سره د ده پروا نه لری. هو! که بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء کوی نو الله هم پری رحم او کرم فرمائی. او که التجاء نه کوی. او ځان لوی او بی پروا ښکاروی نو د الله تعالیٰ هغی سزاء او پوښتنی ته منتظر اوسی چه عنقريب ورسره مخامخ کيدونکی دی.

﴿ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ﴾ : که چيری نه وی دعاء بلل ستاسی الله ته په سختيو کښې نو په تحقيق تکذيب کړی دی تاسی د رسولانو او د قرآن پس ژر به شی دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذيب لازم) يعني هغه کافر چه حق ته ئې د دروغو نسبت کړی دی نو دغه تکذيب به عنقريب د ده د غاړی امیل ګرځی او د هغه د سزا او د پوښتنی څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومی. د آخرت ابدی هلاکت خو هرومرو (خامخا) د دوی دی ليکن په دنيا کښې به هم لږ، دير ربړ (زحمت) او تکليف او آفت دوی ته رسيدونکی وی. يعني په جهاد، جنګونو او نورو کښې لکه چه د «بدر» په غزا کښې ئې د دغه تصادم او آفت نتيجه پخپلو سترګو سره وليده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان ولله الحمد والمنه

سورة «الشعراء مكية الا آية ۱۹۷ ومن آية (۲۲٤) الى آخر السورة فمدنية وهى
(۲۲۷) آية و (۱۱) ركوعا رقم تلاوتها (۲٦) تسلسلها حسب النزول (٤٧) نزلت بعد «الواقعة»
د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۹۷) آيته او له (۲۲٤) تر آخر د سورت پورى
چه مدنى دى (۲۲۷) آيته (۱۱) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲٦) او په نزول كښى
(٤٧) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان ډير رحم والا دى.

طٰسٓمٓ ① تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ② لَعَلَّكَ بَاخِعٌ
نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ③

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام ئى واضح دى او د حق او باطل په منځ كښى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل ئى (اى محمده) ! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير : يعنى د دغو بدبختانو په غم كښى تاسى خپل ځان دومره مه كروئ! او مه پخسيږئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلاكوئ!؟. آخر زړه سوى او شفقت هم يو حد لرى.

اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خٰضِعِيْنَ ④

كه اراده وفرمايو مونږ نو نازل به كړو مونږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاړه ايښودنكى.

تفسير : يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندګانو د انقياد او تسليم او د

سرکشي امتحان اخیست کیږي نو ځکه د الله تعالیٰ حکمت د دې خبرې مقتضي نه دی چه د هغوی اختیار سلب کړ شي که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلي وی نو کومه داسي آسماني نښه به ئې ورښوولې وه چه د هغې په مقابل کښې به ګردو (ټولو) خلقو قهراً او جبراً خپلې غاړې کیښودې. او ډیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دې خبرې قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتې چه ترې انکار او انحراف وکړی نو الله تعالیٰ داسې ونه کړه هو! هغه معجزې او نښې ئې ولیږلې چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آساني سره وپیژندلی شي او کله کله د هغه په مقابل کښې مغلوب هم شي. او د غاړې کیښودلو څخه ځان ونشي ژغورلی.(بچ کولی)

وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ۝٥

او نه راځي دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مګر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ ګرځوونکي (او لا کلکیدونکي په کفر خپل).

تفسیر : یعني د هغو خلقو په غم کښې چه تاسې اخته یئ د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د ښیګڼې (فائدې) او نیکۍ دپاره کوم پند او نصیحت لیږي دوی هغه طرف ته نه متوجه کیږي. بلکه خپل مخونه ګرځوي او ترې تښتي او داسې راښکاره کوي لکه چه له کوم بد شي سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝٦

پس په تحقیق تکذیب وکړ دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشي دوی ته عواقب حقائق د هغه (شیز) چه وو دوی چه په هغه باندې به ئې مسخرې کولې.

تفسیر : یعني یواځې هم دغه معمولي اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کښې د خپلو اعمالو سزاء وګوري. نو بیا به د هغه شیز په حقیقت باندې به ښه شان سره وپوهیږي چه په کوم شي باندې چه مونږ مسخرې کولې او ملندې (خندا) مو پرې وهلې او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ

زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ۝٨

آیا نه گوری دوی ځمکې ته چه (په خپل بالغه حکمت سره) څومره زرغونه کړي ده مونږ په دغه (ځمکه) کښې له هره قسمه هره دوله (طريقه) (جنس) گیاه ښه کثيرالمنافع مخصوص شیان بیشکه په دغو (زرغونولو کښې) خامخا دلیل نښه ده (لویه د قدرت)، او نه دي زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعني که دغو مکذبینو د دغې ځمکې پر احوال غور او فکر چلولی وی چه د دوی تر پښو لاندی لویدلی ده نو د مبدأ او معاد په معرفت حاصلولو کښې به هغه د دوی دپاره کافي کیدلی شوی آیا دوی نه گوری چه له دغه ذلیلی، خواری او حقیری خاوری څخه څرنگه عجیب، غریب او رنگ په رنگ گلان، میوی، دانې او قسم په قسم غلې او نور شیان تر یوه مضبوط اصول او د تکوین او نظام تر قوانینو لاندی پیدا کیږی ؟، آیا دغه د دې خبری دلیل نه دی چه کوم لا محدوده قدرت او حکمت لرونکی صانع دغه له ښائست ډک او سینگاری چمن دغه ښه او ښکلی گلان کرلی دی چه د هغه په واک (اختیار) او قبضه کښې د وجود او گردو (تولو) موجوداتو زمام او اختیار هم دی. او دی هم هغه ذات دی هر کله چه اراده وفرمائی هغه ورانولی هم شي. وروسته له ورانی د هغه دوهم ځلی ودانی هم د ده په قدرت کښې ده بیا سره د دغو تکوینیهؤ آیاتونو د پوهیدلو څخه وروسته ولی تاسی د دغو تنزیلیهؤ آیاتونو تصدیق نه کوئ؟ آیا په دغه کښې څه اشکال باقي دی؟ هو! که ئې له سره نه منئ. نو دغه بیله خبره ده.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝٩

او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعني الله خو داسې یو عزیز مقتدر او زبردست ذات دی چه د نه منلو په تقدیر علی‌الفور پر منکرینو عذاب هم لیږلی شي. مگر دی پخپله د خپل رحم او کرم له مخې په هغه کښې تأخیر کوی او دوی ته موقع ورکوی چه گوندی دوی ئې ومنی. وروسته د مکذبینو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بیان فرمائی چه له هغو څخه دغه خبره ظاهریږی چه الله تعالیٰ هغوی ته تر کومی اندازی پوری مهلت ورکړی ؤ. کله چه علیٰ رءوس الاشهاد معلوم او ښکاره شو چه هغوی په هیڅ دول (طریقه) د حق او حقانیت منونکی نه دی نو بیا ئې زیاتره د دوی تباه او برباد کړل. له هغوی ځنی ړومبی د فرعونیانو قصه ده چه پخوا له دی نه په «الاعراف» او «طٰهٰ» او په نورو سورتونو کښې بالتفصیل تیره شوی ده. او ښائی چه د هم هغو ځایونو په تفاسیرو کښې بیا ولوستل شي.

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئْتِ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾

او (ياد كړه) هغه وقت چه غږ وكړ رب ستا موسىٰ ته داسي چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دى (يعنى) قوم د فرعون ته (چه ډير ظلمونه كوى)، آيا نه ويريږى دوى له (الله).

تفسير : يعنى اى موسىٰ! ته لاړ شه! دوى د الله تعالىٰ له قهره وويروه!.

قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِى
فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾

وويل موسىٰ اى ربه ځما بيشكه زه ويريږم له دى نه چه نسبت د دروغو به وكړى (دوى ماته) او بل تنګيږى سينه ځما (له تكذيبه د دوى) او (بل) نه چليږى ژبه ځما (صافه خلاصه په وقت د تبليغ كښى) پس وليږه (جبريل په وحى سره) طرف د هارون ته.

تفسير : يعنى قبطيان به ځما د پوره خبرى د آوريدلو څخه لا له پخوا ځما په دروغجنولو باندى خوله پرانيځى او په هغه مجلس كښى به مى هيڅوک تائيد كوونكى نه وى ممكن دى چه په دغه وقت كښى زه ملول او حزين شم او فكر او طبيعت مى خراب شى. او په زړه كښى مى خفګان او تنګى راشى او ژبه مى چه لكنت او بندش هم لرى د زړه د دغه تنګى څخه لا پكښى زيات نيونه او بنديدل څرګند (ښكاره) شى. نو كه ځما د تقويت او تائيد دپاره ځما وزير او ملګرى هارون وګرځوى نو ستا زيات لطف او مهربانى به وى ځكه چه هغه لما ځنى فصيح اللسان دى.

وَلَهُمْ عَلَىَّ ذَنۢبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

او (بل) شته دوى لره پر ما (دعوى د يوى) ګناه پس ويريږم له دى نه چه مړ

به می کړی.

تفسیر : یعنی د یوه قبطی د وینی دعوی چه د هغه تفصیل به د القصص په سورت کښی راځی پر ما باندی دائره ده نو زه ویریږم چه پخوا له دعوت او تبلیغه ځما کار تمام نه کړی چه دغه خو هم هغه سری دی چه ځمونږ یو قبطی ئی وژلی ؤ او راځنی تښتیدلی ؤ. نو په دغه تقدیر سره به زه د تبلیغ فرض څرنګه اداء کړی شم؟.

قَالَ كَلَّاۚ فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ مُّسْتَمِعُوْنَ ﴿۱۵﴾

وفرمایل (الله موسیٰ ته) نه ده داسی (مه داریږه! نه دی شی وژلی) پس لاړ شئ تاسی دواړه په ښکاره‌ؤ معجزو ځما بیشکه چه مونږ له تاسی سره یو اوریدونکی (ستاسی د سوال ؤ جواب هم).

تفسیر : یعنی قبطیان به څه مجال لری چه تاته لاس در وړی شی. ورځه! د خپلی استدعاء سره سم هارون علیه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه!. او ځمونږ له درکړی معجزی او نښی سره ورشه! کله چه د قدرت لوئی نښی له تاسی سره شته نو ولی به ویریږئ؟ نښی لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښی له تاسی سره موجود یم او د دواړو خواؤ خبری او اتری هم آورم.

فَاْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱٦﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿۱۷﴾

پس ورشئ دواړه فرعون ته نو ووایئ بیشکه چه هر یو ځمونږ رسول استاځی د رب د عالمیانو یو په دی خبره باندی چه ولیږه ته (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرآئیل (اولاده د یعقوب شام ته)،

تفسیر : د بنی اسرآئیلو وطن د حضرت ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د شام ملک ؤ. د حضرت یوسف علیه السلام په سبب دوی مصر ته راغلل هلته ئی یو مدت تیر کړ. اوس د الله تعالیٰ اراده داسی وشوه چه دوی ته بیرته هم هغه د شام ملک ورکړی. خو فرعون دوی نه پریښودل چه شام ته لاړ شی ځکه چه له دوی ځنی به ئی د مریانو په شان کار اخیست. او حضرت موسیٰ علیه السلام د بنی اسرآئیلو د آزادی او خپلواکی طالب ؤ.

قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِيْنَا وَلِيْدًا وَّلَبِثْتَ فِيْنَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِيْنَ ﴿۱۸﴾

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه ؤ کړی مونږ د تا په (کورونو) خپلو کښې په دی حال کښې چه ووړکی هلک وی او تیر کړی ؤ تا په مونږ کښې له عمره خپله څو کاله (چه دیرش ؤ).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په ډیر ناز او نعم څمونږ په کور کښې ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او څمونږ په لاس کښې وړوکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونږ څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونږ ثابتوی.

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِيْ فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۱۹﴾

او بل کړی ؤ تا کار خپل هغه کار چه کړی ؤ تا (یعنی څما قبطی خباز دی وژلی ؤ) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښې دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی ځایه څو شپی د باندی لاړی او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او څمونږ هغه ګرد (تول) احسانات دی هیر کړل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کړی دی په هغه وقت کښې ته هم (العیاذ بالله) له هم دغو خلقو څخنی یو سړی وی چه نن ورځ هغو ګردو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلْتُهَآ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿۲۰﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) چه کړی ؤ ما دغه کار په هغه وقت کښې چه وم زه له خاطیانو ناپوهانو.

تفسیر : په دی چه مړ به شی په یوه سوک څما یعنی ما هغه قبطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره څما په یوه سوک سره مړ شو. زه که پوهیدی چه دی څما په یوه سوک سره مری نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ فَوَكَزَهٗ مُوْسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت (۲۰) جزء)

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَّجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

پس وتښتیدم زه له تاسی کله چه وویریدم زه له تاسی پس وباښه ماته رب ځما حکم علم فهم او وګرځولم (دغه الله) زه له رسولانو څخه.

تفسیر : یعنی بیشکه چه زه وویریدم او له دی ځایه وتښتیدم لیکن د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړی، او د رسالت په کرامت سره می سر لوړی (اوچت) او ممتاز ګرځوی. او ستا په لوری می درولیږی دا دی چه زه په امر د الله سره درغلی یم چه تاته سمه صافه لیاره دروښیم. او دغه څه اظهارات چه تاسی وکړل دغه ګرد (تول) ځما د صداقت دلیل دی چه هغه سړی چه ستاسی له ویری تښتیدلی ؤ بیا څرنګه داسی بی خوفه او بی خطره ستاسی په مخ کښی نیغ ولاړ دی.؟

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَّ بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ ﴿٢٢﴾

او (آیا) دغه (تربیت) یو نعمت دی چه احسان ئی کوی پر ما باندی (چه هغه ستا له شفقته نه ؤ بلکه له دی جهته ؤ) چه مریونه کړی دی ؤ بنی اسرآئیل (اولاده د یعقوب).

تفسیر : یعنی ځما د وړوکوالی د پالنی احسان راڅرګندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاری. آیا د یوه اسرائیلی ووړوکی پالنه او تربیت د دغی خبری جواب کیدی شی چه تا ګرد (تول) د بنی‌اسرائیلو قوم له ازادی او خپلواکی څخه محروم ګرځولی دی او له دوی سره د بندګانو او مریانو په شان سلوک کوی. بالخصوص چه د دغه وړوکی پالنه هم ستا د هغو زړه چاودونکیو مظالمو او تیریو په سلسله کښی واقع شوی وه که تا هغسی ظلم او تیری نه کولی او ګرد (تول) بنی اسرائیلی هلکان دی نه وژلی ولی به می مور ژوندی په تابوت کښی غورځولم؟ او بیا هغه تابوت ئی ولی په سیند کښی لاهو کاوه او ولی به زه ستا حرم سرای ته رسیدم؟ د دغو حالاتو له تصوره تاته داسی احسان له څرګندلولو (ښکاره کولو) څخه شرم او ننګ پکار دی او صافه خبره خو دا ده هغه الله تعالیٰ چه ځما تربیت او پالنه ستا په شان د یوه دښمن کره کړی ده هم هغه الله می نن ورځ ستا د خیر غوښتلو او لیار ښوولو دپاره خپل رسول په شان ګرځولی او لیږلی یم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٣﴾

وویل فرعون (موسیٰ ته) او څه څیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام د (فقولا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وباله د ده په مقابل کښی فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لیاری وویل چه (العیاذ بالله) رب العالمین څه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل څه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کښی داسی وه: «ما علمت لکم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ: زه یم ستاسی لوی پروردگار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهائی جهل او بلادت، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کښی لگیاء ؤ. اګر که په خپل زړه کښی دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ اَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ بَصَآئِرَ﴾ څخه ظاهریږی د جزء ۱۵ سورة (بنی اسرآئیل ۱۲ رکوع) ۱۰۲ آیت .

قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۭ اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٢٤﴾

وویل موسیٰ (په جواب د فرعون کښی) چه رب العٰلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ګردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو کښی دی که چیری یئ تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر راوړئ).

تفسیر : یعنی د آسمان او د ځمکی ګرد (تول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العالمین دی که ستاسی په قلوب کښی پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له ګردو (تولو) ځینی پخوا پر دغه رب العالمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ اَلَا تَسْتَمِعُوْنَ ﴿٢٥﴾

وویل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپیر ؤ له ده سره چه آیا نه اورئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خبره ګډه وده او تالا کړی نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحضیض ورکولو دپاره او د موسیٰ علیه السلام د خبری د خفیفولو دپاره ئی داسی وویل «آورئ چه موسیٰ څومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی څخنی به کوم یو تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او ځمکه کښی بل کوم رب شته؟»

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲٦﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العٰلمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو د تاسی دی چه ړومبی ؤ.

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گانو پیدا کوونکی دی څه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم نه ؤ ده په هغه وقت کښی هم د ځمکی او آسمان تربیت او تدبیر کاوه.

قَالَ اِنَّ رَسُوْلَكُمُ الَّذِيْٓ اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُوْنٌ ﴿۲۷﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیږلی شوی دی تاسی ته خامخا مجنون لیونی دی.

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی ئی رسول گرځولی او لیږلی ئی دی چه دی نه یواځی مونږ بلکه ځمونږ پلرونه او نیکه گانو ته هم بد وائی او ځمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ څه هم نه متأثر کیږی او نه ئی تری سترگی سوځی. نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل له عقل څخه عاری شوی دی.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۭ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿۲۸﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو کښی دی که چیری یئ تاسی چه څه قدر عقل کولی شئ (نو ایمان راوړئ په وحدانیت د الله).

تفسیر : حضرت موسیٰ علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکره لکه چه حضرت ابراهیم علیه السلام د نمرود په مقابل کښی کری وه. یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د گردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه تینګ او مضبوط نظام موافق کوی.
که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شئ چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکړی شی؟ یا ئی د یوی دقیقی (شیبی) لپاره مات یا معطل یا بدل کړی؟ د دغی وروستنی خبری د آوریدلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهوت شو او د مباحثی او مجادلی څخه ئی مخ واړاوه او په ویرولو او دارولو سره ئی خپله خوله وسپړدله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله . او فرعون په منځ کښی خپلو سردارانو ته تحضیض ورکاوه او دوی به ئی سراښول (پوهول) چه پری یقین ونه کړئ».

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیری ونیو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه ګرځومه زه هرومرو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر : په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته. که پرته (علاوه) له ما څنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد ئی ولرئ چه دغسی نورو خدای منونکیو دپاره ځما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اګر که راوړم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر : یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه!، دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وګوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او ځما صداقت دواړه در څرګندیږی (ښکاره کیږی) . ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَاْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۳۱﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿۳۲﴾
وَّنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿۳۳﴾ قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ
عَلِيْمٌ ﴿۳۴﴾ يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ ۖ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئې ته له صادقانو رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښې) پس وغورځوله (موسیٰ) همسا خپله پس ناڅاپه په دغه وقت کښې وه هغه یو ښامار ښکاره ظاهر او راوئې ایست لاس خپل (له دننه د ګریوان خپل) پس ناڅاپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د) کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ) بیشکه دغه (سړی) خامخا ساحر (کوډګر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه وباسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسیٰ په باره کښې)

تفسیر : فرعون چه تر اوسه پوری د خدائی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندګانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر دی چه د هغو پر ښوونه تګ هم وکړی.

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِى الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿۳۶﴾ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ
سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿۳۷﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۳۸﴾

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسیٰ) ته او ورور د ده (هارون) ته او ولیږه په ښارونو کښې راټولونکی (محصلان) چه راولی تاته هر ښه ساحر (کوډګر) ښه پوه هښیار پس راټول کړل شول ساحران وعدی د ورځی معلومی ته (چه څاښت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسیر : یعنی د اختر ورځ د څاښت په مهال(وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ
كَانُوا هُمُ الْغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾

او وویل شو دپاره د خلقو چه آیا یئ تاسي یو ځای کیدونکی (دغي معلومي ورځی ته بلکه ګرد (تول) سره راتول شئ!) ښائی چه مونږ متابعت (قبول) کړو (لیاری د) ساحرانو که چیری شول دوی هم غالبان بریالیان (پر موسیٰ).

تفسیر : یعنی پر تولو لازم دی چه هلته یو ځای شی. مونږ قوی هیله (ارزو) او امید لرو چه ځمونږ کودګران به بریالیان (کامیاب) شی. نو هله به د موسیٰ د مغلوبیت او د ماتی د ښه ښکاره کولو دپاره د خپلو کودګرانو په لیاره ځو. ګواکی د دغی خبری اظهار مقصود ؤ چه په دغه کښی مونږ له خپله ځانه څه غرض او مقصد نه لرو. کله چه په مقابله کښی ځمونږ پله درنه وختله نو بیا انصافاً هیڅوک حق نه لری. او نشی کولی چه ځمونږ له طریقی څخه منحرف شی.

فَلَمَّا جَآءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾
قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

پس کله چه راغلل ساحران (کودګران) وویل دوی فرعون ته آیا په تحقیق وی به مونږ ته خامخا څه اجر (مزدوری) که چیری شو مونږ هم دا مونږ غلبه کوونکی بریالیان). نو وویل (فرعون کودګرانو ته) هو! (تاسي لره اجر شته او علاوه پر هغه) بیشکه چه ستاسو په دغه وقت کښی خامخا له مقربانو (مصاحبانو ځما یئ!).

تفسیر : یعنی نه یوازی مالی انعام او اکرام به درکړم بلکه تاسی به ځما د خاصو مصاحبانو په دله کښی هم داخلیږئ. د دغو آیتونو مفصل بیان د «الاعراف» او د «طٰهٰ» په سورتونو او نورو ځایونو کښی پخوا لیکلی شوی دی.
کله چه ساحران د جشن په ورځ د ګردو (تولو) خلقو په مخکښی میدان ته راغلل او د نندارو کوونکیو صفونه وتړل شول نو.

قَالَ لَهُمْ مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٤٣﴾

وويل دغو (كودګرانو) ته موسٰى وغورځوئ تاسى هر هغه څيز چه تاسى غورځوونكى يئ (د هغه).

تفسير : يعنى څه وقت چه كودګرانو وويل چه اى موسٰى عليه السلام ته دى خپله همسا ړومبى غورځوئ يا ئى مونږ وغورځوو؟ حضرت موسى عليه السلام د دوى په جواب كښى وفرمايل چه: «تاسى ئى ړومبى وغورځوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پكښى صرف كړئ!».

فَأَلْقَوْا۟ حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا۟ بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

پس وغورځول (كودګرانو) پړى خپل او همساګانى خپلى او وويل (كودګرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بيشكه مونږ خامخا هم دا مونږ يو غالبان (برياليان).

تفسير : ځينو «بعزة فرعون» د قسم په معنى اخيستى دى يعنى د فرعون پر اقبال قسم خورو چه هم دا مونږ برياليان (غالبان) كيږو!.

فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

بيا وغورځوله موسٰى همسا خپله پس ناڅاپه هغى (همسا) ونغړدل (ښوى تير كړل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ كړى ؤ.

تفسير : شيخ اكبر ليكلى دى چه هم هغه پړى او همساګانى چه كودګرانو هغه د مارانو په شكل راښكاره كړى وو (راښكاره كولى) تشى تورى پاتى شوى د موسٰى عليه السلام همسا دغه تول شيان يوه ګوله كړل او له خپل ستونى(حلقه) څخه ئى ښوى تير كړل.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سٰجِدِينَ ﴿٤٦﴾ قَالُوٓا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ ءَامَنتُمْ لَهُ
قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِى عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ
وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلٰفٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾

پس وغورځول شول پرمخې ساحران سجده كوونكي (الله ته) (وويل ساحرانو) ايمان راوړى دى مونږ په رب د عالميانو رب (پالونكى) د موسىٰ او (رب) د هارون وويل (فرعون ساحرانو ته) آيا ايمان راوړ تاسې په دغه (موسىٰ) پخوا له هغه چه زه اذن (اجازه) وركړم تاسې ته (د ايمان راوړلو په ده) بيشكه دغه (موسىٰ) خامخا مشر دى ستاسې هسې (مشر) چه ښوولى ئې دى تاسې ته سحر (كودى) پس خامخا ژر به عالمان شئ (په جزاء د عمل خپل)، خامخا زه به پرې كړم لاسونه د تاسې او پښې د تاسې سره مخالفې (ښې لاس او كينه پښه يا عكس د دى) او خامخا وبه ځړوم (ځوړند به كړم) پر دار هرومرو (خامخا) تاسې تول (چه مړه شئ او درنه عبرت واخلي نور).

تفسير : يعنې موسى عليه السلام ستاسې لوى ښوونكى دى تاسې پخپلو منځونو كښې سره روغه كړې ده او داسې مو سره تاكلي (مقرر كړي) او غوته كړې ده چه مونږ به داسې كوو او وايو. او ته داسې وواپه! حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي: چه ستاسې مشر وويل رب ته يعنې موسٰى عليه السلام او تاسې د يوه استاد شاګردان يئ والله اعلم.

قَالُوا لَا ضَيْرَ ۖ إِنَّآ إِلٰى رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾

وويل (ساحرانو) نشته ضرر مونږ ته په دى كښې ځكه چه بيشكه مونږ رب خپل ته بيرته راتلونكي يو.

تفسير : يعنې په هر حال وروسته له مرګه هرومرو (خامخا) د الله تعالىٰ حضور ته بيول كيږو په داسې موت سره مونږ د شهادت درجه مومو. دغه ګرد (تول) مضامين د «الاعراف» په سورت او نورو ځايونو كښې ليكلى شوى دى هلته دى ولوستل شى.

إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطٰيٰنَآ أَن كُنَّآ أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾

(او بل ځکه چه) بیشکه مونږ طمع هیله (امید) لرو د دی چه وبښی مونږ ته رب ځمونږ گناهونه ځمونږ له جهته چه یو مونږ (په دغو حاضرینو کښی) ړومبی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر : یعنی د موسٰی علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لوئی مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کښی له گردو (تولو) څخه ړومبیٔ مونږ د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالیٰ به ځمونږ پخوانی گرد (تول) تقصیرات معافوی..

وَاَوۡحَيۡنَاۤ اِلٰى مُوۡسٰۤى اَنۡ اَسۡرِ بِعِبَادِىۡۤ اِنَّكُمۡ مُّتَّبَعُوۡنَ ﴿۵۲﴾

او وحی (حکم) ولیږه مونږ طرف د موسیٰ ته داسی چه د شپې بوځه بندگان ځما (بنی اسرآئیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر : یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نښو د لیدلو هم ایمان رانه وړ، او حق ئی ونه مانه، او د بنی اسرآئیلو د ایذاء او ضرر او ربړولو (تکلیفولو) څخه ئی لاس وانخیست نو مونږ موسٰی علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپی له مخی ته سره له قوم خپل له دی ځایه د هجرت په نیت ووځیٔ!، او خبردار اوسیٔ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریږیٔ!.

فَاَرۡسَلَ فِرۡعَوۡنُ فِى الۡمَدَآئِنِ حٰشِرِيۡنَ ﴿۵۳﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَاۤءِ لَشِرۡذِمَةٌ قَلِيۡلُوۡنَ ﴿۵۴﴾

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کښی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتولوونکی (د لښکر). ترڅو چه گرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرآئیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرآئیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر : یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونږ پکو (تنگ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیڅ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیڅ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی ځمونږ د جنګ او د مقابلی قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾

او بیشکه چه دغه (سبطیان) له مونږ زړه سوی (لړمون خوړین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه ځمونږ قهر او غضب ځان ته وګټی.

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾

او بیشکه مونږ خامخا ټول (قبطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبطیانو نه) په خطره ویره کښی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورځنی خطری بیخ او بنسټ (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راځئ چه یو ځلی ئی له منځه ورک کړو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «ځمونږ لاؤ لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه ګرد (ټول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحضیض او زړهورتوب دپاره وی والله اعلم.
نو وفرمایل الله تعالیٰ جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فَأَخْرَجْنَاهُم مِّن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمده (ښو ځایونو) نه هم داسی (وکړه مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنیاسرآئیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذلک» یعنی په دی دول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پریښودل او ګرد (تول) سره یو ځای د بنی‌اسرآئیلو په تعاقب ووتل چه بیا بیرته ګرځیدل د هغوی په برخه نشو. ګواکی په دغه تدبیر سره الله تعالیٰ دوی د باندی وشړل.
یا خو دغه باغونه او چینی او خزانی او ښه ځایونه او نور شیان وروسته له هغه د بنی‌اسرآئیلو) په لاس ورغلی دی. یا خو یوه موده وروسته له دی نه د حضرت سلیمان علیه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تیر شوی دی.

فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾

پس وروسته د دغو (سبطیانو) لاړل دغه (قبطیان او ورسیدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره ولیدل دغو دواړو لښکرو (یو له بله سره) نو وویل ملګریو د موسیٰ چه بیشکه مونږ خامخا موندلی شوی یو (نیولی شوی یو) له جانبه د (قبطیانو).

تفسیر : یعنی د قلزم د بحیری (احمری بحیری) څنډی (غاړی) ته ورسیدل بنی اسرآئیل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طریقه) له دغه سینده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونیانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسید. اسرآئیلیان له دغه وضعیت څخه چه له یوه طرفه ډانګ او له بل طرفه پړانګ ؤ ډیر سخت وویریدل. او موسیٰ علیه السلام ته ئی وویل چه اوس به مونږ د فرعونیانو له لاسه څرنګه نجات وموندلی شو چه وړاندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په ډیر قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾

وویل (موسیٰ سبطیانو ته) چه نه ده داسی بیشکه له ما سره رب ځما دی په نصرت او اعانت ژر به وښیی ماته (لیاره د نجات)

تفسیر : یعنی له سره مه ویریږئ! د الله تعالیٰ پر مواعیدو ډاډه او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالیٰ نصرت او حمایت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هرومرو (خامخا) د نصرت او حمایت کومه لیاره مونږ ته راوباسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونیولی شی.

فَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱضۡرِب بِّعَصَاكَ ٱلۡبَحۡرَۖ فَٱنفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرۡقٖ كَٱلطَّوۡدِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٦٣﴾

پس وحی (حکم) وکړ مونږ موسیٰ ته داسی چه ووهه ته په همسا خپلی بحر (د قلزم یا د نیل پس ده وواهه)، پس وچاود (بحر دولس توتی شو) پس شوه هره برخه (یوه توته جلا (جدا) شوی هسکه (اوچته)) لکه اوږد لوړ (اوچت) غر (په هسکوالی (اوچتوالی)).

تفسیر : اوبو ډیر زیات زور والی درلود (لرلو) له دولسو ځایونو څخه وچاودیدلی څیری شولی او پکښی وچی کلکی لیاری جوړی شوی او د بنی اسرآئیلو د دولسو قبیلو دپاره بیلی بیلی لیاری پکښی سازی شوی. او په منځ کښی د اوبو لوی لوی دیوالونه د لویو لویو غرونو په شان ودریدل (کذا فی موضح القرآن).

وَأَزۡلَفۡنَا ثَمَّ ٱلۡأٓخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيۡنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ أَجۡمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغۡرَقۡنَا ٱلۡأٓخَرِينَ ﴿٦٦﴾

او بیا رانژدی کړل مونږ دغه ځای ته هغه نور (یعنی قبطیان) او نجات ورکړ مونږ موسیٰ او هغو (سبطیانو) ته چه له ده سره ؤ (له غرقه) تول بیا غرق کړل مونږ هغه نور (یعنی قبطیان)

تفسیر : یعنی فرعونی لښکر هم نژدی ورسید او په بحر کښی ئی جوړی شوی لیاری ولیدلی نو دوی بی له کوم فکر او اندیښنی په بنی اسرائیلو پسی د اوبو په هغو لویو لویو کوڅو کښی سره ورننوتل کله چه فرعون او ګرد (تول) فرعونی لاؤ لښکر د بحر منځ ته ورسیدل نو علی‌الفور د الله تعالیٰ په حکم له دواړو خواؤ د اوبو غرونه پری وننیدل او تولی اوبه سره یو ځای شوی او دوی پکښی مغروق شول. دغه قصه پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿٦٧﴾

بیشکه په دغه (غرق د قبطیانو کښی) خامخا لوی دلیل دی (د عبرت او د قدرت ځمونږ) او نه ؤ اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسير : يعنی كله چه د هغوی څخه ډيرو كسانو حق ونه مانه نو په آخر كښې قدرت دغه ښه ورښكاره كړه چه په هغې كښې د صادقينو او مكذبينو انجام په هم دغه دنيا كښې بيل بيل ښكاره او جلا (جدا) شي.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

او بيشكه رب ستا خامخا هم هغه دی ښه غالب قوي (په انفاذ د احكامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسير : دغې ئی څمونږ رسول الله ته اورولی دی چه د مكې معظمې فرعون ابوجهل او فرعونيان كفار د قريش به هم په مسلمانانو پسې جنګ ته راوځي بيا به له وطن څخه د باندې تباه كيږي د «بدر» په ورځ لكه چه فرعون په رود نيل يا بحيره قلزم كښې تباه شول (موضح القرآن).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾

او ولوله (ای محمده!) پر دغو (كفارو د مكې) خبر (قصه) د ابراهيم! كله چه ئی وويل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د څه شيز عبادت كوئ تاسی (يعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت كوئ.؟) نو وويل دوی عبادت كوو د بتانو پس هميشه اوسو دوی ته ورنژدی كيناستونكی (عابدان).

تفسير : يعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت كوئ؟ دغه د ابراهيم عليه السلام سوال و نمروديانو په جواب كښې ورته داسی وويل چه ته څمونږ معبودان نه پيژنې؟ چه په داسی تحقير سره ئی پوښتنه كوی. مونږ تل د دغو بتانو عبادت كوو او څمونږ په زړونو كښې د دوی دومره عقيدت او وقعت شته چه د شپې او د ورځې دوی ته د مجاورانو په شان معتكف ناست يو.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾

وويل (ابراهيم) آيا اوری (دغه بتان بلنه) د تاسی كله چه ئی بولئ تاسی.

تفسير : يعني سره له دومره نارو او سورو وهلو آيا دوی ستاسی خبری اوريدلی شي؟ كه ئی نه آوری لكه چه د دوی له جماديت څخه ښكاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بيكاره دی.

أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾

يا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وكړئ) يا ضرر در رسوی (كه ئی عبادت ونه كړئ).

تفسير : آيا د دوی د عبادت كولو څخه څه گټه (فائده) او د نه عبادت كولو څخه څه نقصان دررسولی شي؟ ظاهره او ښكاره خبره ده هغه شي چه له خپله ځانه يو مچ هم نشي شړلی هغه به نورو ته څه نفع يا نقصان ورسولی شي نو بيا داسی يو عاجز او لايعقل شي معبود گرځول د كوم عاقل او پوه كار كيدی شي؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

وويل (كفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلكه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی كول (عبادت د بتانو).

تفسير : يعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه كار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقيدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ويل. پس له سلهاؤ دلائلو څخه يو لوی دليل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نيكه گان به هم پر هم دغی لياری روان ؤ آيا مونږ هغو گردو (تولو) ته احمق او ناپوه ووايو؟ او د هغوی تقليد پريږدو؟.

قَالَ أَفَرَءَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ
لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي
وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾
وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا پس وینئ (پوهیږئ تاسی په دی چه) هر هغه (بتان) چه یئ تاسی چه عبادت کوئ تاسی (د هغوی) او پلرونه ستاسی چه پخوا تیر شوی دی پس بیشکه چه دغه (بتان دښمنان ځما دی مګر رب د عالمیانو (چه دوست ئی لرم او عبادت ئی کوم) هغه (رب) چه پیدا کړی ئی یم زه (له عدمه) پس هم دی سمه صافه لیاره ښیی ماته او هغه (رب) چه هم دی طعام خوروی پر ما او اوبه (او نور) راباندی څښوی او کله چه مریض رنځور شم پس هم دی شفاء راکوی او هغه (رب) چه مر کوی می (په دنیا کښی) بیا به می ژوندی کوی (په عقبا کښی) او هغه (رب) چه طمع هیله (امید) لرم (تری) د دی چه مغفرت کړی ماته خطاء ځما په ورځی د جزاء کښی.

تفسیر : یعنی د دوی د عبادت کول یو پخوانی حماقت دی که نه د چا په واک اختیار او قبضه کښی چه د یوی ذری په اندازه نه نفع وی او نه نقصان د هغه عبادت څه په کار دی؟ درواخلئ زه بی له خوفه او خطره اعلان کوم چه زه ستاسی له دغو معبودانو سره جنګ کوم. زه پر دوی یو کید، مکر او تمسخر کوم: ﴿ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴾ جزء ۱۷ (د الانبیاء (۵) رکوع) ۵۷ آیت که په دوی کښی څه طاقت وی نو ماته دی څه ضرر او نقصان ورسوی کما قال فی جزء ۷ سورة الانعام (۹) رکوع ۸۰ آیت ﴿ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَن يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا ﴾ وجاء فی جزء ۱۱ سورة یونس (۸ رکوع) ۷۱ آیت من قول نوح علیه السلام : ﴿ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ﴾ وجاء فی جزء ۱۲ سورة هود (۵ رکوع) ۵۵ آیت من قول هود علیه السلام: ﴿ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴾ او ځینی مفسرین وائی چه په دغه کښی په یوی نهایتی مؤثری او لطیفی پیرائی سره پر مشرکینو تعریض دی یعنی هغه بتان چه تاسی ئی عبادت کوئ زه هغوی خپل دښمنان ګڼم که نعوذ بالله زه د هغو عبادت وکړم نو په هغه کښی بیخی ځما نقصان دی له دغه ځنی وپوهیږئ چه تاسی هم د دوی له عبادت کولو ځنی خپل ځان ته زیان پیښوئ تاسی ښه غوږ راته کیږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دښمنی کوم او یواځی واحد او صمد الله العالمین رب العالمین سره مینه او محبت لرم او د هم هغه عبادت کوم چه هغه رب العالمین ځما معبود دوست او مددګار دی او د دارینو د فلاح لیاره راښیئ او د ډیری اعلیٰ درجی فوائدو او منافعو په طرف مونږ ته لیار ښوونه کوی یعنی خوړل، څښل، ژوندی کول، وژل او رنځورول او له رنځوری څخه روغول دغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه، اختیار او واک کښی دی او هم هغه رب می مړ کوی په دنیا کښی او بیا می راژوندی کوی په عقبا کښی او زه تری دغسی هیله (ارزو) او امید لرم چه وبښی ماته خطاء ځما په ورځی د جزاء کښی یعنی که په کومه معامله کښی سهو نسیان او تیرواته واقع شی. یا له کوم بنده څخه د خپلی درجی سره موافق خطاء او تقصیر صادر شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی څخه

د هغه د معافی توقع کیدی شی ځکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک معاف کوونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منځ کښی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو څخه ده.

رَبِّ هَبْ لِىْ حُكْمًا وَّاَلْحِقْنِىْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿۸۳﴾ وَاجْعَلْ لِّىْ لِسَانَ صِدْقٍ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿۸۴﴾
وَاجْعَلْنِىْ مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ ﴿۸۵﴾ وَاغْفِرْ لِاَبِىْٓ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿۸۶﴾

ای ربه ځما وبښه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وګرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آوازه) په وروستنیو (خلقو کښی هم) او ومی ګرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه ډک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو نه). او بښنه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له ګمراهانو.

تفسیر : یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول رامرحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په ډله کښی می چه انبیاء علیهم السلام دی شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللّٰهم فی الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء څخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهائی غناء اظهار مقصود دی. یعنی که نبی دی یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کښی مجبور او مضطر نه دی او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم څخه کار چلیږی.
(او وګرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آوازه په وروستنیو خلقو کښی هم) یعنی د داسی مرضیهؤ اعمالو او حسنه ؤ آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کښی دی ځما له کورنی څخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وګرځوی او وئی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کښی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروبانه. او د ده له اولادی څخه ئی ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والاخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوی د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دی. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کښی «**اللّٰهم صل وسلم و بارک علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم**» لولو.

(او ومی گرځوه له وارثانو د جنت د نعمتونو یعنی چه ډک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو څخه) مقصد ئی دا چه هغه جنت را په برخه کړه چه د آدم علیه السلام میراث دی.
(واغفر لابی: او بښنه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له گمراهانو) له ترجمی څخه څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د ده عدوالله توب ظاهر شو نو خپل د برائت او بیزاری اظهار ئی وفرمایه کما قال الله تعالیٰ: ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ﴾ جزء ۱۱ (د التوبه ۱٤ رکوع) ۱۱٤ آیت او که په ﴿ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴾ کښی د «کان» ترجمه د «ؤ» پر ځای په «دی» سره وکړه شی نو بیا هیڅ اشکال نه پاتی کیږی ځکه چه په ژوندون کښی د ده د ایمان راوړلو امکان باقی ؤ. نو د دعاء حاصل دا دی چه «الٰهی ځما پلار په ایمان سره مشرف وفرمایه! او د کفر د زمانی خطاوی ئی ورمعافی کړه!» د دی لږ څه مفصل تحقیق پخوا له دی نه کوم ځای کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی فلیراجع

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

او مه می شرموه په هغه ورځ کښی چه ژوندی راپاڅول شی (گرد (ټول) مخلوقات له قبورو) په هغه ورځ چه نه رسوی نفع مال او نه (نفع رسوی) ځامن هیڅ (هیچا ته). مگر هغه چاته چه راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له کفره او نفاقه) یعنی روغ رمټ بی له رنځه او درده زړه چه له کفر او نفاقه او فاسدو عقائدو څخه پاک وی هغه هم هغسی کار کوی (چه د هغه په اثر په قیامت کښی معزز اوسیږی)

تفسیر : هلته به مال او دولت او عیال او اولاد له سره په کار نه راځی که کافر وغواړی چه په قیامت کښی خپل مال او اولاد فدیه او له خپله ځانه ئی جار (قربان) کړی. او په دغه وسیله سره خپل ځان خلاص کړی. نو دغه به له سره ممکن نه وی. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او نیکو اولادو څخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلیتیٔ څخه پاک او صاف وی.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾

او (په هغه ورځ کښی به) ورنژدی کړ شی جنت پرهیزگارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالي د دوی) او ښكاره به كړ شي جحيم ګمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسير : په محشر كښې به جنت پخپل انتهائي دول (طريقه) او سينګار او آرائش او زيبائش سره متقيانو ته نژدی په نظر ورځي چه جنتيان به د هغه له ليدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه ډير مسرور او محظوظ كيږي هم داسې دوزخ به هم مجرمانو ته ډير نژدی راوړل كيږي څو دوی پخوا د هغه له دخوله وويريږي او ولړزيږي.

وَقِيْلَ لَهُمْ اَيْنَمَا كُنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ ﴿۹۲﴾ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ؕ هَلْ يَنْصُرُوْنَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿۹۳﴾

او وبه ويل شي دوی ته (د پرښتو په ژبه) چه چيرته دي هغه معبودان ستاسي بې له الله چه وئ عبادت به كاوه تاسي د هغو بې له الله نه، آيا مدد كوی له تاسي سره (په دفع د عذاب د الله كښې) يا څه مدد كوی دوی له خپله ځانه سره (بلكه نه ئې شي كولی).

تفسير : يعني اوس مو هغه فرضي معبودان چيری دي؟ چه نه ستاسي مدد كوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شي؟ او نه ستاسي بدل او انتقام اخيستی شي؟ بلكه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشي رسولی،

فَكُبْكِبُوْا فِيْهَا هُمْ وَالْغَاوٗنَ ﴿۹۴﴾ وَجُنُوْدُ اِبْلِيْسَ اَجْمَعُوْنَ ﴿۹۵﴾ قَالُوْا وَهُمْ فِيْهَا
يَخْتَصِمُوْنَ ﴿۹۶﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۹۷﴾ اِذْ نُسَوِّيْكُمْ بِرَبِّ
الْعٰلَمِيْنَ ﴿۹۸﴾ وَمَآ اَضَلَّنَآ اِلَّا الْمُجْرِمُوْنَ ﴿۹۹﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شٰفِعِيْنَ ﴿۱۰۰﴾
وَلَا صَدِيْقٍ حَمِيْمٍ ﴿۱۰۱﴾

بس وبه غورځول شي (دا بتان) نسكور په دغه (دوزخ) كښې دوی (او هم) ګمراهان او لښكر د ابليس (شيطان) تول (عابدان او معبودان). وبه وايي دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښې سره جګړې کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په ګمراهی ښکاره کښې کله چه برابرولئ مونږ تاسی (په عبادت کښې) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره. او نه وو ګمراه کړی مونږ مګر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو ځمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتګرو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه ځمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر: یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د لښکرو ګردو (تولو) پرمخی به دوزخ کښې غورځول کیږی، وروسته د دی ځای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښې سره جګړې کوی او یو پر بل باندی به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر ګرد (تول) به پر خپلو ګمراهیو اقرار او اعتراف کوی او وبه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه ګناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کړی وئ! نو په دغه غته ګناه او لویه غلطی کښې د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښویونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندی کړی دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښې اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیږی ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښې غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددګار هم نه لرو چه د الله تعالیٰ په دربار کښې ځمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښې له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوږی او د همدردئ اظهار وکړی».

ښتیاء ده چه ﴿ اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِيْنَ ﴾ (د زخرف (٦) رکوع ٦٧ آیت (٢٥) جزء).

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٢﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کرت (بیرته ورتګ دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر: یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکړه شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له ډیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿ وَلَوْ رُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴾ جزء ۷ (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾

بیشکه چه په دغه (قصه د ابراهیم کښی) خامخا لوی حجت (نښه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی په دغه قصه د ابراهیم علیه السلام کښی د توحید او د نورو حسنه ؤ خصائلو دلائل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولی شوی ده مگر له الله نه منکر خلق ئی کله منی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾

او بیشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډیر رحم والا «په انعام د اجر ؤ ثواب سره» نسبت د دروغو وکړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وویل دوی ته ورور د دوی نوح چه آیا نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بیشکه چه زه تاسی ته رسول یم امانتگر پس وویریږئ تاسی له الله نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی).

تفسیر : یعنی په نهایت صدق او امانت د الله تعالیٰ پیغام بی له تزئیده او تنقیصه دررسوم لهٰذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالیٰ پیغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالیٰ له عذاب ځخه وویریږئ!.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾
قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبلیغ باندی هیڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پس وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ

امورو کښې) يعنې د بې غرضه او بې لوټه سرې خبره لازمه ده چه ومنله شي!. نو ووېل (کفارو) آيا ايمان راوړو په تا (اې نوحه) حال دا چه متابعت کړې دې د تا رذيلانو خوارانو (په ايمان راوړو په تا)

تفسير : يعنې لږ څه ښکته خواران او غريبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونې دپاره له تا سره يو ځاى شوى دي کله چه ستا اتباع داسې خلق نه دي چه په لوړو (اوچتو) کارونو کښې لاس ووهي نو له سره له دوى څخه کوم لوى کار هم نه شرګنديږي (ښکاره کيږي). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشي راکولى چه له دغو ښکتو خلقو سره کينو. يا له دوى سره ځنګ په ځنګ چيرې لاړ شو. ړومبى خو تاسې دوى له خپله مجلسه څخه لرې کړئ! بيا نو له مونږه سره خبره وکړئ!.

قَالَ وَمَا عِلۡمِي بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنۡ حِسَابُهُمۡ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّيۖ لَوۡ تَشۡعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١١٤﴾

ووېل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دي دوى چه ئې کوى. نه دى حساب د دوى مګر پر رب (پالونکي) ځما دى که تاسو پوهيږئ (په غيبو). او نه يم زه شړونکى د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسير : يعنې د دوى صدق او ايمان ځما قبول دى، د دوى د چارو يا د دندو يا نياتو او کورنيو او شخصي مشروعه‌ؤ کارونو سره ځما څه کار او غرض دى د دغو کارونو فيصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالىٰ کوى باقي زه ستاسې له خاطره غريب او ناداره ايمانداران له خپله ځانه نشم لرې کولى.

إِنۡ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٞ مُّبِينٞ ﴿١١٥﴾

نه يم زه مګر ويروونکى ښکاره (يم کفارو ته له جحيم نه).

تفسير : يعنې ځما فريضه دا ده چه تاسې خبردار کړم. او دغه وظيفه مې اداء کړې ده ستاسې د دغو چتې (بيکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دي.

قَالُواْ لَئِن لَّمۡ تَنتَهِ يَٰنُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡمَرۡجُومِينَ ﴿١١٦﴾

وویل (کفارو) چه خامخا که وانه وښتی (له دغو ویناؤ څخه) ای نوحه خامخا
شی به ته هرومرو (خامخا) له ویشتل شویو (په تیږو (ګټو) یا په کنځلو).

تفسیر : یعنی بس کړه او وروسته له دی نه پخپلو دغو پندونو او نصائحو ځمونږ غوږونه مه کنوه! که ته خپل له دغه وضعیت څخه لاس نه اخلی نو خبردار اوسه چه ځمونږ له لوری به په ګټو سره ویشتل کیږی.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ
الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

وویل «(نوح)» ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم فیصله وفرمایه په منځ ځما او د دوی کښی په یو ډول (طریقه) حکم (او فیصله سره) او نجات راکړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دی له مؤمنانو (د منکرانو له شامته) پس نجات ورکړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغی) بیړی کښی چه ډکه وه (له ذوی الارواحو څخه) بیا غرق کړ مونږ وروسته له (نجاته د بیړی د نوح) نور (قوم د نوح) بیشکه په دغه (صبر او غرق کښی) خامخا لویه نښه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : د دغی قصی تفصیل پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شوی دی لنډه ئی دا چه نوح علیه السلام وویل ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم او فیصله وکړه په منځ ځما او د دوی کښی په یوه ډول (طریقه) حکم او فیصله سره یعنی ځما او د دوی په منځ کښی عملی فیصله وفرمایه. اوس زه هیڅ هیله (امید) او توقع نه لرم چه ګوندی دوی به سمه لیاره راشی او ځما خبره به ومنی نو نجات او ژغورنه (خلاصی) راکړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دی له مؤمنانو یعنی ما او ځما ملګری له دوی ځنی بیل کړه! او بیا د دوی بیړی دوبه کړه!.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ عادیانو رسولانو ته کله چه وویل دوی ته (قومی) ورور د دوی هود چه آیا نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه یم تاسی ته رسول امانتګر نو وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی نه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مګر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا جوړوئ تاسی پر هر هسک (اوچت) ځای (لویه لیاره) نښه هسکه (اوچته) (چه پکښی کینئ او) عبثیات کوئ (او ملندی ووهئ پر عابرینو) او جوړوئ (پاخه او کلک) مصنوعات شائی چه تاسی به تل اوسیږئ (په دنیا کښی).

تفسیر : دغه خلق د دی خبری ډیر شوقیان ؤ چه ډیر هسکی (اوچتی) مناری «ځلی» جوړ کړی که له هغه ځنی بله څه ګټه او فائده په لاس ورنشی خو تش نوم به ئی کیږی او د خپلی هستوګنی مانی به ئی هم مکلفی کلکی او مضبوطی جوړولی او خامخا به ئی خپل اموال پری ضائع کول او د هغه په هره برخه او ځانګه کښی به ئی لوی مهارت او کاریګری څرګندوله (ښکاره کوله) ګواکی دوی به داسی ګڼل چه دغه مانی او دغه یادګارونه او یادونی به تل ترتله همیشه باقی پاتی وی او له سره به نه ورانیږی لیکن نن وګورئ چه د دنیا په مخ کښی د هغو نوم او نښه هم نه ده پاتی.

وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منګلی لګوئ په جبر (او ظلم سره). نو
وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی
ځما(په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنګ او خفه کوئ ګواکی د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد ګرځولی دی. راشئ! له الله تعالیٰ څخه وویریږئ او له ظلم تکبر او لوئ څخه لاس واخلئ! او ځما دغه خبره ومنئ!.

وَاتَّقُوا الَّذِيٓ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَنِيْنَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿١٣٤﴾ اِنِّيٓ
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿١٣٥﴾

او وویریږئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددکاری ئی کړی ده له تاسی سره
په هغه څیز چه پوهیږی پری مددګاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په
(اعطاء د) مواشیو او ځامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویریږم زه پر
تاسی له عذابه د ورځی ډیری لوئی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که
مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیهؤ امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالاخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشیو کښی دوام وکړئ نو زه اندیښنه کوم او ویریږم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آفت کښی اخته او لتاړ (برباد) نشئ! وګورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وګورئ!.

قَالُوْا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِّنَ الْوٰعِظِيْنَ ﴿١٣٦﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ
الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿١٣٨﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندی آیا پند راکړی (ته

مونږ ته) یا که نه ئې ته له پند راکوونکیو. نه دی دغه (موت او حیات یا وعظ او نصیحت د تا) مګر عادت خوی د پخوانیو (خلقو) او نه یو مونږه چه په عذاب به کړی شو (په دغو چارو خپلو)

تفسیر : یعنی عادیانو هود علیه السلام ته وویل چه د تا پند او نصیحت بیکاره دی د دغو جادو (کودو) زور پر مونږ باندی نه چلیږی. دغه عادت له قدیم راهسی جاری دی چه ځینی خلق خپل ځان نبی جوړوی. او خلق له عذابونو څخه ویروی او دغه د مړ کیدلو او ژوندی کیدلو د قصی سلسله هم له پخوا راهسی دوام لری نو مونږ له دغو خبرو او اترو څخه بیخی نه متأثر کیږو او پر هم هغه دود (دستور) او طریقه چه ځمونږ پلرونه او نیکه‌ګان تللی دی مونږ هم ځو او له هغه څخه هیڅکله لری کیدونکی نه یو او نه د عذاب د ویرولو او دارولو څخه ویریږو. او نه ځمونږ پر زړه دغه څه اثر غورځولی شی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَٰهُمْ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۳۹﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿۱۴۰﴾

پس تکذیب وکړ (عادیانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاک کړل مونږ دغو (عادیانو) لره بیشکه په دغه (اهلاک د عادیانو کښی) خامخا لویه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زیاتره دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په اکرام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : پس هلاک کړل مونږ عادیان یعنی سخته سیلی او شدید باد ئې ورولیږه دغه قصه پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی هم مفصله تیره شوی ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿۱۴۱﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَٰلِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۴۲﴾
إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۴۳﴾ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿۱۴۴﴾ وَمَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿۱۴۵﴾ أَتُتْرَكُونَ فِى مَا هَٰهُنَآ

اٰمِنِیْنَ ﴿۱۴۶﴾ فِیْ جَنّٰتٍ وَّ عُیُوْنٍ ﴿۱۴۷﴾ وَّ زُرُوْعٍ وَّ نَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِیْمٌ ﴿۱۴۸﴾
وَ تَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُیُوْتًا فٰرِهِیْنَ ﴿۱۴۹﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَ اَطِیْعُوْنِ ﴿۱۵۰﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ ثمودیانو رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (قومی) ورور د دوی صالح چه آیا نه ویریږئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه تاسی ته رسول یم امانتګر نو وویریږئ تاسی له الله نه (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل عوض) او نه دی اجر ځما مګر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا پری به ښودل شئ تاسی (بلکه پری به نښودل شئ) په هغو (نعمتونو) کښی (چه په دی دنیا کښی تاسی ته حاصل دی) په امان (له آفاتو) په باغونو کښی او (په) چینو (کښی) او په کښتونو (فصلونو) (کښی) او (په) خرماګانو چه میوه (وړی، شګوفه) د هغو لطیفه پسته وی او کینئ (جوړوئ) تاسی له غرونو څخه (په غرونو کښی) کورونه په دغه حال کښی چه ماهران یئ په دغه مکلف تووړلو سره نو وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت ؤکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤامورو کښی).

تفسیر : یعنی آیا څه خیال لرئ چه تل به په هم دغه عیش، عشرت، باغ، بهار، آرامی او هوسائی (راحت) کښی خوندونه او مزی کوئ؟ او غرونه به توړئ او د هغو په مکلفو او تینګو او مأمونو او مصئونو کورونو کښی به کینئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ یا دغه کلکی مضبوطی او ساتلی خونی (کورونه) به تاسی ته د الله تعالیٰ د عذابه نجات درکړئ؟. دغه چتی (بیکاره) اندیښنه له خپلو ماغزو څخه وباسئ!. او له الله تعالیٰ څخه وویریږئ؟ او ځما خبره ومنئ!. چه زه ستاسی د ښیګڼی (فائدی) او نیکئ دپاره خبری کوم.

وَ لَا تُطِیْعُوْۤا اَمْرَ الْمُسْرِفِیْنَ ﴿۱۵۱﴾ الَّذِیْنَ یُفْسِدُوْنَ فِی الْاَرْضِ وَ لَا یُصْلِحُوْنَ ﴿۱۵۲﴾

او مه منئ تاسی امر (حکم خبره) د اسراف کوونکیو (له حده تیریدونکیو کفارو) هغه مسرفان چه فساد کوی دوی په ځمکه (د حجر کښی په ظلم او کفر سره) او نه کوی اصلاح (د کار خپل چه عبادت وکړی او له فساده

ځان وساتی).

تفسیر : دغه ئی عوامو ته فرمائلی دی چه تاسی په دغو لویو مفسدانو پسی مه ځئ! او خامخا خپل ځانونه مه تباه کوئ! ځکه چه هغوی خو په ځمکه کښی د خرابی خوروونکی دی. اصلاح کوونکی او نیک صلاح ورکوونکی سری نه دی.

قَالُوٓا اِنَّمَآ اَنۡتَ مِنَ الۡمُسَحَّرِيۡنَ ﴿١٥٣﴾ مَاۤ اَنۡتَ اِلَّا بَشَرٌ مِّثۡلُنَا ۖۚ فَاۡتِ بِاٰيَةٍ اِنۡ كُنۡتَ مِنَ الصّٰدِقِيۡنَ ﴿١٥٤﴾

نو وویل (ثمودیانو) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له هغو (کسانو شخه ئی چه) ډیر سحر پری کړی شوی وی (او له ډیره سحره مغلوب العقل گرځیدلی وی). نه ئی ته مگر یو بشر (انسان) ئی په شان ځموږ (که ته اصرار لری په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغی دعوی کښی).

تفسیر : یعنی له موږ ځنی کومه یوه خبره په تا کښی زائده شته چه ته په موږ کښی نبی گرځیدلی یئ معلومیږی چه پر تا باندی چا جادو او کودی کړی دی چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بی هوشه شوی یی (العیاذ بالله) ته نه ئی مگر یو سړی ئی ځموږ په شان نو څه سبب دی چه ته پیغمبر شوی او موږ نه شوؤ؟ او که په دغه دعوی کلک ولاړ یی او په رښتیاء سره ته نبی یی او له موږ ځنی ته ممتازه درجه لری. نو د الله تعالیٰ له طرفه موږ ته داسی یوه معجزه راوښیه چه موږ د هغی په لیدلو سره ستا نبوت ومنو. بیا نو دوی داسی غوښتنه وکړه چه له دغه غره د دغی غټی تیږی (گټی) څخه موږ ته یوه اوښه راوباسه چه پر دغسی او هغسی صفاتو مشتمله وی. حضرت صالح علیه السلام دعاء وفرمایله او الله تعالیٰ په خپل کامله قدرت سره هغه د قدرت نښه هغوی ته وروښووله.

قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَّهَا شِرۡبٌ وَّلَكُمۡ شِرۡبُ يَوۡمٍ مَّعۡلُوۡمٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوۡهَا بِسُوۡٓءٍ فَيَاۡخُذَكُمۡ عَذَابُ يَوۡمٍ عَظِيۡمٍ ﴿١٥٦﴾

وویل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت ځما په غوښتنه د تاسی) دی ته

برخه (د اوبو) ده او تاسی ته برخه (د اوبو) د ورځی معلومی ده. او مه رسوئ تاسی دی (اوښی) ته هیڅ ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورځی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی : ـ «اوښه پیدا شوی وه له تیږی (گټی) څخه د الله تعالیٰ په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به گرځیده. په هره صحرا او بیدیا کښی چه دغه اوښه خر ته تله. یا هر تالاو او ډنډ ته به چه د اوبو څښلو دپاره تله نور گرد (تول) حیوانات به تری تښتیدل او پتیدل. بالاخر ئی داسی سره وتاکله (مقرر کره) چه یوه ورځ دی دغه اوښه اوبو ته لاړه شی او په بله ورځ دی نور مواشی اوبو څښلو ته لاړ شی. او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروړئ تاسی دی اوښی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د یوی لوئی ورځی یعنی دغی اوښی ته په بدی مه وروړاندی کیږئ که نه لوی عذاب به درباندی نازل شی.

فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَٰدِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ ٱلْعَذَابُ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً ۖ وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

پس زخمی مړه کړه (ثمودیانو) دغه اوښه پس صبا ته وگرځیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوښی) پس ونیول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: د یوی بدکاری ښځی کره ډیر مواشی ؤ. نو دا د هغو په څرولو او اوبو کولو کښی د هغی اوښی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه. بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوښی پښی پری کړی له دغو پری کولو څخه دری ورځی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِىَ
اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٤﴾ اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٥﴾
وَتَذَرُوْنَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عٰدُوْنَ ﴿١٦٦﴾

نسبت د دروغو كړې ؤ قوم د لوط رسولانو ته. كله چه وويل دوى ته (نوعى) ورور د دوى لوط آيا نه ويرېږئ تاسى (له عذابه د الله په شرك خپل؟) بيشكه زه چه يم تاسى ته رسول يم امانتگر نو وويرېږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصيو) نه او اطاعت وكړئ ځما (په شرعيهؤ امورو كښې) او نه غواړم زه له تاسى څخه پر دغه (تبليغ) باندى هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دى اجر ځما مگر پر رب (پالونكى) د عالميانو دى. آيا راتگ كوئ تاسى (په لواطت كولو) نارينهؤ ته له خلقو او پرېږدئ تاسى هغه چه پيدا كړى دى تاسى ته رب ستاسى له ښځو ستاسى، بلكه تاسى چه يئ يو قوم يئ له حده تيريدونكى (له حلاله حرامو ته).

تفسير : يعني په گرد (تول) جهان كښې يواځې نارينه ستاسى د شهوت بهولو دپاره پاتي ؤ. يا په توله دنيا كښې يواځې هم دا تاسى پر دغه شنيع فعل مرتكب كيږئ چه د دغه خلاف الفطرت فعل په كولو د انسانيت له حدودو هم د باندى وتلى يئ!.

قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰلُوْطُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِيْنَ ﴿١٦٧﴾

وويل (قوم د لوط) قسم دى خامخا كه وانه وښتى (چپ نشوى له دغو خبرو څخه) اى لوطه ! نو خامخا شى به ته هرومرو (خامخا) له ايستل شويو (له دغه ښاره يعني وبه دى شړو له دى ځايه).

تفسير : يعني اى لوطه! چپ شه! او دومره وعظ پرېږده ! كه ته پخپلو دغو غږيدلو سره خامخا مونږ په تنگوى! نو تا به له دغه كلى څخه د باندى وشړو.

قَالَ اِنِّىْ لِعَمَلِكُمْ مِّنَ الْقَالِيْنَ ﴿١٦٨﴾ؕ

وويل (لوط) بيشكه زه له دى (بد) عمل ستاسى سره له بغض لرونكيو يم. (او

ترى بى زاره يم).

تفسير : نو ځكه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار كوم. او له نصيحت او پند وركولو څخه به له سره نه چپ كيږم.
كله چه لوط عليه السلام له خپل قوم څخه مأيوس شو، نو داسى دعاء ئى وكړه:

رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾

اى ربه ځما نجات راكړه ماته او اهل ځما ته له (عذابه) د هغو كارونو چه دغه (قوم) ئى كوى .

تفسير : يعنى د دوى له نحوسته او وبال څخه مو وساته! او دوى پرته (علاوه) له مونږه تباه او غارت كړه.

فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾

پس نجات وركړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده ټولو ته. مګر (نجات مو ورنه كړ) يوى بوډى ښځى ته چه په (جمله) د باقى پاتى كيدونكيو (په عذاب) كښى وه.

تفسير : دغه بوډى د ده ښځه وه چه له دغو بدكارانو سره متحده او متفقه وه نو كله چه د الله تعالىٰ عذاب نازل شو دا هم له هغو سره يو ځاى هلاكه او تباه شوه.

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾

بيا هلاک كړل مونږ هغه نور. او مو وراوه پر دوى باندى باران (د كانو) پس بد باران د ويرول شويو (باران د دوى) و.

تفسير : يعنى د هغوى كلى له پلوه (طرفه) پر بل مخ واړول شول او له آسمانه پرى كانى وووروول شول چه بالاخر د يوى غونډى په شان واؤښتل د دوى مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځايونو كښى ليكلى شوى ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾
كَذَّبَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کښې) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کړی ؤ صاحبانو د ځنګل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمة الله علیه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغې ونې عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب نی شعیب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاؤ اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی ؤ که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون ؤ. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعیب علیه السلام له شانه سره مناسب نه ؤ. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعیب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾

کله چه وویل دوی ته شعیب چه آیا نه ویریږئ (له عذابه د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتګر نو وویریږئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیهؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. پوره ورکوئ تاسی پيمانه (کله چه چاته غله پيمانه کوئ) او مه کيږئ له کمو ورکوونکيو (د پيمانی) نه او تول کوئ تاسی په تله برابره سره (او هيڅ کمی په هيڅ شان شی کښی مه کوئ!).

تفسير : يعنی په معاملاتو کښی خيانت او بی انصافی مه کوئ! هم هغسی چه د اخيستلو په وقت کښی ئی پوره اخلئ. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پيمانه کوئ! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پيمانه کوئ!.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

او مه کموئ تاسی خلقو ته څيزونه د دوی (او په هيڅ څيز کښی د دوی حقوق مه ستنوئ! (منع کوئ) او مه گرځئ تاسی په ځمکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی اوسئ.

تفسير : يعنی په ملک کښی داړه مه اچوئ! او د خلقو حقوق مه تلف کوئ!.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾
وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾

او وويريږئ له هم هغه (الله) څخه چه پيدا کړی ئی يئ تاسی او خلق پرومبنی وويل (اصحٰب الايکه) بيشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شويو نه ئی (چه له ډيره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مگر يو بشر انسان په شان ځمونږ او بيشکه شان دا دی چه مونږ گمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغجنانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسير : يعنی د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعيدو او خبرو کښی.

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾

پس راوغورځوه پر مونږ يوه توته له آسمانه که ئې ته له صادقانو رښتينو (په دغه دعوی خپله کښې).

تفسير : يعنې که ته ای شعيبه! صادق او رښتين ئې نو د آسمان يا د وريځو کومه توته ولې پر مونږ باندې نه غورځوې! او نه مو پرې وژنې!؟.

قَالَ رَبِّيٓ أَعۡلَمُ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿١٨٨﴾

وويل (شعيب) رب ځما ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسې ئې کوئ (نو جزاء به درکړی په هغو).

تفسير : يعنې دغه خبره خو يواځې الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندې به په کوم وقت او څومره سزا ورکړی شي؟ د عذاب نزول ځما کار نه دی. ځما کار يواځې دعوت تبليغ او ويښول دی چه دغه مې انجام ته رسولی دی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمۡ عَذَابُ يَوۡمِ ٱلظُّلَّةِۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَذَابَ يَوۡمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾

پس نسبت د دروغو وکړ دغو (صاحبانو د ځنګل) هغه (شعيب) ته نو ونيول دوی عذاب د ورځې د سيورې بيشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورځې ډيرې لوئې (چه ډير لوی دی عذاب ئې).

تفسير : د سايوان په شان داسې وريځ راغله چه له هغه څخه اور اوريده، د لاندې په ځمکه کښې سخته زلزله شوه او يو سخت ويرونکی غږ او کريکه هم پورته شوه او په دې ترتيب ګرد (تول) قوم تباه شو. دغه قصه پخوا له دې نه هم مفصله تيره شوی ده. هلته دې بيا په هغو تفاسيرو يو نظر وغورځاوه شي!.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةًۖ وَمَا كَانَ أَكۡثَرُهُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ
ٱلرُّوحُ ٱلۡأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلۡبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلۡمُنذِرِينَ ﴿١٩٤﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د ځنګل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتګر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا دپاره د دی چه شی ته له ویروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښی د لوی قرآن ذکر ؤ او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی ؤ په منځ کښی د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لیږلی شوی دی. هم دغه پاک زړه ؤ چه د الله تعالیٰ په علم کښی د دغه دروند امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق ؤ. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښی ئی ځای ونیو. تا هغه ګردی (تولی) د خپل زړه په غوږونو سره واوریدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښی وساتلی. ښائی د «علیٰ قلبک» په لفظ کښی دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه ؤ احادیثو کښی وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پرښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښی به د قرآن وحی اغلباً په ړومبنی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښی د محققینو په نزد فرق دغه ؤ چه په ړومبنی حالت کښی نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. ګواکی په دغه وقت کښی جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یواځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوږونو سره به ئی د الله تعالیٰ وحی آوریده او د زړه په سترګو به ئی پرښته لیده او په خپل زړه کښی به ئی د الله تعالیٰ په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښی به په هم دغو ظاهری سترګو پرښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوږونو سره به ئی د هغی غږ آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د ړومبنی قسم په نسبت په احادیثو کښی فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علیّ: هغه پر ما باندی سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیته د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴿١٩٥﴾

په ژبه عربي ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعني په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربي ژبه کښي ئې نازل کړ. له دی ځایه معلومیږي چه له «علیٰ قلبک» ځخه دغه مراد نه دی چه یواځی قرآنی مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوی دی او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلي دی بلکه الفاظ او معاني ګرد (تول) سره یو ځای د رباني وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوی دی.

وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د پړمبنیو کښي (هم لیکلی دی).

تفسیر : یعني د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکي خبر په پخوانیو آسماني کتابونو کښي موجود دی، پخوانیو انبیاؤ پرله پسی دغه پخوا ویل او زیری ئې کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسي پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږي او داسي هم مطلب کیدی شي چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښي موندل کیږي خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښي تول سماویه کتابونه او ګرد (تول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دی.

أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ ءَايَةً أَن يَعْلَمَهُۥ عُلَمَٰٓؤُا۟ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٩٧﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږي پر دغه (قرآن) عالمان د بني اسرآئیلو (او یقین پری کوی بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعني د بني اسرآئیلو علماء ښه پوهیږي چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسماني صحیفو کښي ورکړی شوی وه لکه د هغوی ځخه ځینو علانیه او ځینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښي د دغه حق امر اقرار کړی دی او ځیني انصاف خوښوونکي د هم دغه علم په بناء مسلمان شوی هم دی لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهیم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ څخه هم ویریږی په دغه څیز کښی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهبو علماء هم پخپلو زړونو کښی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیږی. اگر که د ځینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په ځینو اوقاتو کښی د هغه په اعلام او اقرار سره جرائت نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنَٰهُ عَلَىٰ بَعْضِ ٱلْأَعْجَمِينَ ﴿۱۹۸﴾ فَقَرَأَهُۥ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۹۹﴾

او که نازل کړی وی مونږ دغه قرآن پر ځینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (ځینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ څخه یئ ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی ووائی چه دغه قرآن به تا له خپله ځانه جوړ کړی وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل ټول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوړلی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض ئی کړئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کښی به ئی څه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکی: «کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیږی چه ده پخپله دغه جوړ کړی وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریبونو خاوندانو زړه او ضمیر هیڅکله پر یوه خبره باندی ټینګ نه دریږی په دغه تقدیر به بیا دوی څه نه څه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل څوک ئی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذَٰلِكَ سَلَكْنَٰهُ فِى قُلُوبِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿۲۰۰﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِۦ حَتَّىٰ يَرَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَلِيمَ ﴿۲۰۱﴾ فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲۰۲﴾ فَيَقُولُوا۟ هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿۲۰۳﴾

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

وويني دوى عذاب دردناک پس رابه شي (دغه عذاب) دوى ته يو ناڅاپه حال دا چه دوى به نه پوهيږى. پس وائي به دوى آيا يو مونږ چه انتظار راته کاوه شي (چه ايمان راوړو نو وبه ويل شي ورته چه نه)

تفسير : شيخ الهند او ځينو نورو مفسرينو د «سلكناه» ترجمه داسي كرى ده «هم داسي ننه ايستلي دى مونږ دا عناد او انكار په زړونو د مشركانو كښي الخ» يعني هغه انسان چه پر جرائمو او ګناهونو عادى شي او خپلي ګردى (تولى) قواوى په شرارت او سركشي لګوى نو الله تعالیٰ هم سم له خپله عادته د ده زمام (واګى) ور سستوى او د ده په زړه كښي د انكار او تكذيب اثر ته ځاى وركوى دغه تقرير د شيخ الهند رحمة الله عليه له ترجمي سره سم وشو. ليكن ډير مفسرين د «سلكناه» ضمير د قرآن په طرف اړوى يعني قرآن مو په دى ډول (طريقه) سره د مجرمانو په زړونو كښي ورداخل كرى دى چه دوى په خپلو زړونو كښي ښه پوهيږى چه دغه له سره د بشر كلام نشي كيدى خو بيا له ضده او عناده ايمان نه راوړى او در ګرده (توله) تكذيب كوى تر هغه پورى چه په دنيا يا آخرت كښي دردناک عذاب پخپلو ستر ګو سره وويني نو هلته به ئى ومنى چه بيشكه نبى رښتين ؤ. او هغه كتاب چه له خپله ځانه سره ئى راوړى ؤ هم رښتيا ؤ. مګر د دغه وقت دا منل به ئى هيڅ په درد نه خورى او څه نفع به نه وررسوى او كوم وقت چه دى د الله تعالیٰ په عذاب يو ناڅاپه اخته شي په دغه وقت كښي به داسي ووائي آيا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راكړ شي څو مونږ په هغه كښي خپل اعمال ښه كړو؟ او د انبياؤ په اتباع كښي زيار (كوشش) وكړو؟ دوى به په دنيا كښي عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسيدلى دى نو مهلت غواړى.

ويل به كفارو چه دغه موعوده عذاب به كله وى نو الله تعالیٰ داسي فرمائي چه:

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾

آيا پس په راتلو د عذاب ځمونږ كښي دوى جلتي كوى؟. آيا پس ويني ته خبر راكړه ماته كه چيرى نفع وركړو مونږ دوى ته څو كاله (په حيات سره) بيا راشي دوى ته هغه (عذاب) چه ؤ دوى چه وعده ئى كړى شوى وه (له دوى سره) نو نه دفع كوى له دوى نه عذاب هغه شي چه وو دوى چه نفع وركولى شوه دوى ته (په هغه باندى).

تفسير : يعني سره د دومره مهلت او ډيل چه پخوا له دى نه دوى ته وركړى شوى ؤ. هغه به ئى هم په هغه وقت كښي په كار نه ورځى. په دغه وقت كښي د دغو ډيرو كلونو مهلت كالعدم

ورښکاري او داسې به ګڼي چه په رښتیا سره دوی ډیر ژر نیولي شوي دي: ﴿ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ﴾ (د النازعات ۲ رکوع ٤٦ آیت (۳۰) جزء).

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿۲۰۸﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿۲۰۹﴾

او نه دي هلاک کړي مونږ هیڅ کلي (ښار) مګر چه ؤ هغه کلي او ښار ته ویروونکي (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښې).

تفسیر : یعنې د کوم یو قوم د ژوندون څادر هم داسې نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د عذاب له نزوله کافي مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ویښوونکي او ویروونکي هښیار کوونکي نبي ورلیږلي شوي دي څو خلق په غفلت کښې پاتې نه شي. کله چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د انبیاؤ خبرو ته غوږ نه دی نیولی نو وروسته له هغه ګرد (تول) سره تباه او برباد کړی شوي دي. (العیاذ بالله).

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿۲۱۰﴾ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۲۱۱﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانانو او نه ښائیږي دوی ته (دغه راوړل) او نه طاقت او قدرت لري (شیطانان د راوړلو د قرآن).

تفسیر : په منځ کښې ئې د مکذبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلي مضمون د تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿ وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴾ دی. یعنې دغه کتاب د الله تعالیٰ له جانبه جبریل امین راوړی دی. د شیاطینو راوړی شوی نه دی. آیا دغه خبره شیاطینو ته کله ممکنه ده چه د داسې کتاب یو توری هم هغوی وویلي شي؟ د دوی د طبائعو خاصه خو ضلالت او ګمراهي ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت خورولو څخه بل څه کار نه لري. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسې یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د هغوی په شان د ځمکې پر مخ تر آسمان لاندې ما سواء له انبیاؤ الله څخه بل کوم متقي، صادق، موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هیڅ یوه رابطه او مناسبت د شیطاني طبائعو سره نه لري او نه شیطان د دې خبرې وړ (مستحق) او لایق دی چه دغسې یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شي. ﴿ لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ﴾ الآیة - (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کښې راغلي دي چه ځینو مشرکانو به داسې خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته ځینې پیریان راځي او دغه قرآن ورښیي په «صحیح بخاري شریف» کښې راغلي دي چه یو ځلې د وحي په نزول کښې لږ څه معطلي او ځند (ایسارتیا) واقع شو. نو یوې ښځې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پریښودی! نو په دغو آیاتونو کښې د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړې شوي دي.

تفسیر : یعني د قرآن د نزول په وقت کښې د هغه د حفاظت دپاره داسې زورورې غیبي پیرې درولې شوي دي چه شیاطین له سره هغه ته نښې ورنژدې کیدی. او نه یو توري ئې له لیارې تښتولی شي کما قال الله تعالیٰ: ﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا﴾ جزء ۲۹ (د الجن (۱) رکوع) ۹ آیت ﴿فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء) ﴿لَّا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ (د حٰم السجده (٥) رکوع ٤٢ آیت ٢٤ جزء).

تنبیه : د شیاطینو د غیبي خبرو د آوریدلو دپاره د کوښښ کولو او د دوی ناکام پاتې کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کښې مفصل کلام کړی شوی دی هلته دې هغه ولوست شي.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دې داسې وکړه) پس شې به ته له عذاب ورکړ شویو. او ویروه ته (له عذابه ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه ډیر نژدې دي (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعني نرمي وکړه) هغه چاته چه متابعت ئې کړې دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرماني وکړي (دغه خپلوان دي له تانه) پس ووایه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصي) چه کوئ ئې تاسې.

تفسیر : دغه ئی فرمائلی دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او اورولی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د الله تعالیٰ له جانبه نازل کړی شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کړی نو د قرآن پر تعلیم تګ وکړه چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لیاره مه اختیاروه که نه د الله تعالیٰ له عذابه د نجات هیڅ لیاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کړی هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبی د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیه ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکی: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم ګردو (تولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکړی چه د الله تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یئ او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی الله تعالیٰ او ښکته کړه وزر خپل یعنی نرمی وکړه هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکړی دغه خپلوان دی له تانه پس ووایه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک الله له حکمه مخالفت وکړی که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾

او توکل وکړه (په تولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له ګردو (تولو) څخه بیزاره! او یواځی پر پاک الله اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیڅا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت دربانډی مبذولوی.

الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾

هغه (الله) چه وینی تا کله چه پاځیږی یواځی (دپاره د تهجد) او (هم وینی) ګرځیدل اوښتل راوښتل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاځیږی. او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالیٰ په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره دریږی او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته ګوری. او ځینو له اسلافو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رڼا د یوه نبی له صلبه د بل نبی تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبی الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه ځینو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کړی دی والله اعلم.

إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریدونکی (د ګردو (تولو) اقوالو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکړم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلقو) چه کوزیږی شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږی (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر ګنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کوونکیو داسی امام ته چه د الله تعالیٰ په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له ګردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟. راځئ چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلیږی؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترګه ګوری او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوښی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له ګردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له ګردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وقته د نبوت تر مدت پوری د ده ګرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

چه ږدی (دا شیطانان) غوږ (خبرو د پرښتو ته) او اکثر د دوی دروغجنان دی. (یا غورځوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک اثیم دی او زیاتره د دوی دروغجنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیاطین د یوه نه یوه جزئیهؤ غیبیه ؤ امورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تښتیدلو په منځ کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله ځانه ګدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیاؤ وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. ځینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیاطین د ملإ الاعلیٰ په طرف غوږ ږدی که کومه غیبی خبره یا غږ ئی غوږ ته ورسیږی یا دروغجنو ګنهګارانو د شیطان خوا ته غوږونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی ځنی واوری او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو ځکه په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوښی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرهاؤ سریو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرګردانه ګرځی (او ښکته پکښی دوبیږی. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسير : يعني هر يو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولويد نو دوی هغه پسی اوړدوی که د چا په تعريف او ستاينه (صفت) کښی ولگيدل نو هغه آسمان ته خيژوی او که د چا په مذمت کښی لگياء شول نو د گردی (تولی) دنيا عيوب او مذمت په هغه کښی راتولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم څخه يو خورا (ډير) ډير ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخيل د دوی د کيڼ لاس معمولی لوبی دی په هره صحراء او بيدياء کښی چه يو ځلی دوی سم شی بيا نو دوی بيرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اكذبه احسنه».

وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾

او بيشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسير : يعني کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی ډر ښکاری چه د ده قائل به له «يما» او «توروايانا» څخه هم ښه ميړه (بهادر) او زړه‌ور او له ځمری څخه به زيات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهائی درجه ډارن بی زړه او جبون درښکاری. او کله بالعكس چه دوی وگوری روغ رمټ پياوړی (تکړه) او مضبوط درښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو څخه داسی درخرگنديږی (درښکاريږی) چه د دوی روح قبض شوی يا ئی نبضين له حرکته لويدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل يو مسدس کښی د دغو دروغو يوه ښه نقشه ايستلی ده. الغرض د الله تعالیٰ دغه معظم رسول چه خاتم الانبياء دی د دغه جماعت سره هيڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهته ئی فرمايلی دی «وما علمناه الشعر وما ينبغی له» د محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم هره خبره سره کره، جوته، رښتياء، حقه او روښانه او د تحقيق، عدل او انصاف په ميزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی څخه وته هم هغه به عملاً ليدلی کيده آيا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ويلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانتَصَرُوا مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ۗ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾ ع

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او يادوی دوی الله ډير او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بيرته لاړ شی دوی (يعنی بد

ځای ته به لاړ شي پس له مرګه).

تفسیر : مګر هغه څوک چه په هر شعر کښی د الله تعالیٰ حمد ووائی یا د نیکی په لوری ترغیب ورکړی یا د کفر مذمت یا د ګناه خرابی څرګنده (ښکاره) کړی یا د هغو کافرانو هجو او بدی ووائی چه د اسلام هجو کوی یا که څوک ده ته ایذاء او ضرر ورسوی د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکړی . نو داسی شعر ویل نه دی مذموم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسی اشعار ویل نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.

د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئی وفرمایل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلومیږی چه د دوی اوښ پر کومه ډډه پریوځی؟ له ګردو (ټولو) څخه زیات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبیاؤ ته د دروغو نسبت کوی. او په کاهن او شاعر ویلو سره ئی تکذیب کوی.

تمت سورة الشعرآء بفضل الله تعالیٰ وحسن توفيقه

سورة النمل مكية وهی ۹۳ آية و ۷ ركوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ٤٨ نزلت بعد الشعرآء.

د «النمل» سورت مکی دی (۹۳) آیتونه (۷) رکوع لری. په تلاوت کښی (۲۷) او په نزول کښی (٤٨) سورت دی وروسته د «الشعرآء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان، ډیر رحم والا دی.

طٰسٓ تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱﴾ هُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾
الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿۳﴾
اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿۴﴾

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکی) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لیاره ښوونکی دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته (په نعیم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموی (سم

اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰة (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شي په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) ښائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرګردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی ډوب پروت وی او د ده د ګردو (تولو) زیارونو (محنتونو) او کوښښونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نبی په طرف له سره نه ګوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی. او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او ډوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوږ نه ږدی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیاؤ مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسی په هم دغه ګمراهی کښی ترقی او پرمخ تګ کوی.
تنبیه : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیته شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو ښائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی!.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته ډیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له ګردو (تولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررسیږی) تاته قرآن له نزده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعنی دغه بدبختان پریږده چه د ضلالت په تیه (میره) کښې سرګردانه وګرځی کله چه دوی د عظیم الشان قرآن قدر او عزت ونه پیژندنه او د ده د هدایاتو او بشاراتو څخه ئی فائده وانه خسته نو ښائی چه د دوی حال او احوال هم داسی کیدی. تاسی الله تعالیٰ ته شکر وکړئ چه د دغه علیم او حکیم له جانبه له ګردو (تولو) څخنی زیات عظیم الشان کتاب (قرآن) تاسی ته مرحمت شوی دی چه له هغه څخه تل تاسی ته جدید جدید فوائد دررسیږی او په هغه کښې مؤمنانو ته بشارات او مکذبانو ته عبرتناکه واقعات اورول شوی دی څو د صادقانو زړونه مضبوط او قوی او د دروغو حمایت کوونکی پر خپلی بدی خاتمی او خراب انجام مطلع شی. لکه چه په هم دی اغراض ورروسته له دی نه د حضرت موسٰی علیه السلام او د فرعونیانو قصه اوروله کیږی.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا

(یاد کړه) هغه وقت چه وویل موسٰی ښځی خپلی ته بیشکه چه ما ولید یو اور (له لری).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راتګ په وقت کښې څه وقت چه «دوی وادی» ته ورنژدی شو. کله چه ئی په یوه یخه توره تیاره شپه کښې لیاره ورکه کړی وه د حضرت موسٰی علیه السلام وینا ده چه له خپلی ښځی بیبی صفوره د شعیب علیه السلام لور سره ئی کوی د دغه مفصله قصه د «طٰهٰ» د سورت په تفاسیرو کښې پخوا تیره شوی ده هلته دی بیا ولوستی شی.

سَآتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾

ژر به راوړم تاسی ته له دی (ځای د اوره) خبر (د حال د لیاری) یا به راوړم تاسی ته لمبه لګولی (په سر د پلتی یا لرګی) دپاره د دی چه تاسی تاوده شئ (په هغه اور).

تفسیر : یعنی د لیاری خبر او پته تاته راوړم که د دغه اور سره نژدی څوک وی. که نه اقلا ستاسی د تودیدلو دپاره کومه لمبه یا څکروته به راوړم.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَن بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

پس کله چه راغی دغه (موسٰی) هغه (اور) ته غږ وکړ شو داسی چه برکتناک کړی شوی دی هغه چه په دغه اور کښې دی او هغه چه چاپیر دی له دغه (اوره)،

تفسير : كله چه موسٰی علیه السلام هلته ورسید دغه خبره ورته معلومه شوه چه دغه دنیوی اور نه دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه په هغه کښې د الله تعالیٰ د انوارو آثار ځرګندیږی (راښکاره کیږی) یا د هغه بریښنا بریښی ځائی چه دغه به هم دا وی چه په حدیث کښې د هغه په نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابه النار» یا «حجابه النور» بیا له غیبه پری غږ وشو:
﴿ اَنۡ بُوۡرِكَ مَنۡ فِی النَّارِ وَمَنۡ حَوۡلَهَا ﴾ یعنی د ځمکی دغه ټوټه مبارکه ده او په دغه اور کښې چه کومه تجلی ده هغه هم مبارکه ده او د ده په منځ او شاؤ خوا کښې کوم ذوات چه دی هغوی ګرد (ټول) مقدس دی. مثلاً پرښتی، یا پخپله موسیٰ علیه السلام. هغه ګرد (ټول) سره مبارک دی. دغه نی اغلباً د موسیٰ علیه السلام د مأنوس ګرځولو او د اعزاز او اکرام دپاره فرمایلی دی.

وَسُبۡحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِیۡنَ ﴿۸﴾

او (غږ وکړ شو چه) پاکی ده الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی د مکان، زمان، جهت، جسم، صورت، رنګ او د حدوثو د نورو سماتو څخنی د الله تعالیٰ ذات پاک دی. په اور کښې د ده د تجلی دغه معنی نه ده چه معاذ الله په اور کښې به د ده مقدس ذات حلول فرمایلی وی؟ عالم رڼوونکی لمر هم په قلعی لرونکی آئینه (هنداره) کښې متجلی کیږی لیکن کوم داسی ناپوه او احمق به پیدا کیدی شی چه داسی ووائی چه د شمسی دومره یوه لویه کره په دغومره یوی وړوکی هنداری کښې ځای نیولی دی؟.

یٰمُوۡسٰۤی اِنَّهٗۤ اَنَا اللّٰهُ الۡعَزِیۡزُ الۡحَکِیۡمُ ﴿۹﴾

ای موسٰی شان دا دی چه زه یم الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوم).

تفسیر : یعنی په دغه وقت کښې له تا سره زه پخپله غږیدونکی یم دغه ګرده (توله) واقعه مفصلاً د «طٰهٰ» په سورت کښې تیره شوی ده. (بیا غږ ورته وشو داسی چه:)

وَاَلۡقِ عَصَاكَ ؕ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهۡتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ

او وغورځوه همسا خپله (نو نی وغورځوله) پس کله چه ولیدله (موسٰی) هغه

(همسا) چه خوځیدله ګواکې دغه (همسا) یو نرئ سپین ځغاستونکی مار دی.

تفسیر : ښائی په ابتدا کښې به نرئ وی. یا به د حرکت د سرعت لامله (له وجې) دغه تشبیه ورکړې شوی وی. نه د جثې د صغارت لامله (له وجې).

وَلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۭ يٰمُوْسٰى لَا تَخَفْ ۣ اِنِّىْ لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۱۰﴾

نو مخ ئې ترې وګرځاوه په شا تلونکی او راونه ګرځیده بیرته (نو بیا غږ ورته وشو) اې موسیٰ مه ویریږه (له دې ماره) بیشکه زه چه یم نه ویریږی په نزد ځما مرسلان. (له هیڅ شی نه)

تفسیر : یعنې سره له دې نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسیدلی ئې خو بیا هم ویریږې نو دغه ویریدل څه مطلب او معنی لرې؟ مرسلانو ته نه دی لائق چه وروسته ځمونږ د قرب دربار د رسیدلو څخه له همسا یا مار یا د بل کوم مخلوق څخه وویریږی. په دغه مقام کښې ښائی چه د دوی زړونو ته انتهائی سکون او طمانیت حاصل شی.
تنبیه : دغه طبیعی خوف دی چه د نبوت سره څه منافات نه لری.

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا ۢ بَعْدَ سُوْۗءٍ فَاِنِّىْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۱﴾

لیکن هغه څوک چه ظلم ئې کړی وی (په ځان خپل) بیا بدل راوړی نیکی وروسته له بدی (چه په صدق سره ثابت شی) پس بیشکه زه ښه بښونکی یم (د خطیاتو) ډیر رحم والا یم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبلوم او مغفرت ورته کوم).

تفسیر : دغه منقطع استثناء ده یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ قرب ته ورسیدی تاته هیڅ ویره او اندیښنه نه ده په کار خوف او اندیښنه یوائې هغه چاته په کار ده چه کومه ګناه یا خطاء تقصیر ئې کړی وی چه د هغه په نسبت هم ځمونږ په دربار کښې داسی قاعده شته چه وروسته له ګناه که کوم سړی په صدق او اخلاص سره توبه وباسی. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست کړی او د نیکیو او حسناتو په وسیله خپلی بدی او سیآت محو او ورک کړی نو الله تعالیٰ ئې پخپل رحمت سره معافوونکی دی.
حضرت شاه صاحب لیکی: «حضرت موسیٰ په سهو او خطأ سره یو کافر وژلی ؤ نو هم هغه د قصاص ویره د ده په زړه کښې وه چه هغه هم دلته ورویښلی شو».

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۱۲﴾

او ننباسه لاس خپل په گریوان خپل کښې نو وبه وځی (په خلاف د طبیعی لون خپل) تک سپین بی له کومه عیبه (او مرض پس سره له دی دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښې (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بیشکه دوی دی یو قوم فاسقان (وتونکی له فرمان).

تفسیر : د دغو معجزاتو بیان د «بنی اسرآئیل» په سورت کښې د ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ﴾ الآیة ـ آیت لاندی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿۱۳﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿۱۴﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونیانو ته) آیتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وویل دوی چه دغه سحر (کوډی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آیاتونو) حال دا چه یقین کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانبه د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وګوره څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د مفسدانو (من الغرق والحرق).

تفسیر : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترګو د خلاصولو دپاره هغه معجزی ورښودلی کیدی نو دوی به ویل چه دغه ګردی (تولی) کوډی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښې په یقینی ډول (طریقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسیٰ علیه السلام رښتین دی او دغه معجزی چه راښیئ یقیناً د الله تعالیٰ د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمیر په خلاف د حق تکذیب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کیږی؟ دوی ټول د قلزم د بحیری د امواجو یوه ګوله شول او هیڅ یوه ته ئی ګور او کفن هم نه شو ورپه برخه.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَ سُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سلیمان ته (یو خاص) علم، او وویل دواړو چه ټولی ثناوی ستائنی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتیا (فضیلت) ئی راکړی دی مونږ ته پر ډیرو له (هغو) بندګانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسیر : حضرت سلیمان د حضرت داؤد علیهما السلام ځوی ؤ دغه پلار او ځوی ته هر یوه ته الله تعالیٰ د ده له شانه سره مناسب یو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرایع، احکام، د سیاست اصول، حکومت چلول او نور ګرد (ټول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالیٰ داؤد او سلیمان علیهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالیٰ د کوم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت څخه لوی نعمت دی. «پر ډیرو» ئی ځکه وفرمایل چه ډیرو نورو بندګانو ته الله تعالیٰ پر دوی فضیلت ورکړی دی. پاتی شو پر ګردو (ټولو) مخلوقاتو کلی فضیلت لرل نو دغه انعام او اکرام په ګردو (ټولو) انامو کښی ځمونږ سیدالکونین خاتم المرسلین فخر الاولین والآخرین محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په برخه شوی دی. اللّٰهم صل وسلم و بارک علیه وعلیٰ آله و اصحابه اجمعین.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ

او میراث واخیست سلیمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسیر : یعنی د داؤد علیه السلام په (نولسو) ځامنو کښی د ده اصلی ولی عهد او خلیفه حضرت سلیمان علیه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کښی الله تعالیٰ نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کښی داسی یو صوری او معنوی، ظاهری او باطنی عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پیریان، طیور، هوا، او نور ټول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبأ» په

سورت کښې راځي.

وَقَالَ يَاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ

او وويل (سليمان) اى خلقو ښوولي شوي دي مونږ ته خبرې د الوتونکيو مرغانو.

تفسير : له دغې خبرې څخه انکار ګواکې د بداهت څخه د انکار په منزلت دی چه طيور او پرندګان کومې خبرې او چړ پړ چه کوی په هغه کښې تر يوه حد پورې د افهام او تفهيم شان موندلی کيږی. يو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولی. يا د دانې ورکولو دپاره خپلو نورو ملګرو ته هم خبر ورکوی په دغو ګردو (تولو) حالاتو کښې د ده بولی، لهجه او غړيدل له سره يو شان نه دی لکه چه د طيورو مخاطبين او سامعين دغه فرق او توپير (فرق) په ښه شان سره محسوسولی شي نو له دی نه مونږ پوهيدی شو چه د نورو احوالو او ضرورياتو په وقت کښې هم د دوی په دغو چونيدلو کښې اګر که مونږ ته ډير متشابه او متقارب هم راښکاره شي کوم داسې لطيف او خفيف تفاوت او توپير (فرق) به ضرور وی چه پر هغه باندې به دوی پخپلو منځونو کښې سره پوهيږی.

تاسې کومې تيلګراف خانې ته ورشئ او د تيلګراف متشابه کهټ، کهټ ته غوږ کيږدئ که تاسې پر تيلګرافې رموزو او اشاراتو پوه نه يئ نو تاسې ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادی النظر کښې چټې (بيکاره). مهمل او بی معنی شي درښکاری او بالعکس که کوم تيلګرافې غوږ ورته کيږدی نو علی‌الفور د هغو د محتوياتو څخه تاسې ته مفصل معلومات درکوی. ځکه چه دغه تيليګرافې د دغو «تيليګرافيه‌ؤ حرکاتو اصواتو» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وی. علیٰ هذا القياس څه بعيد دی چه حقيقی واضع د طيورو په نغماتو کښې هم د مختلفو معانيو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتياز ايښې وی لکه چه د انسان ووړکی د خپلې مور له ژبې څخه ورو ورو واقفيږی د طيورو چيچان (بچی) به هم د خپل فطری استعداد په اثر د خپلو نورو بنی نوعو په بوليو پوهيږی او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالیٰ خپل يو نبی ته د دوی د ويناؤ پوه هم ورعنايت کړی وی.

د حيواناتو لپاره د جزئی ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دی. ليکن د يورپ جديد تحقيقات اوس د حيواناتو عاقليت د آدميت تر سرحد پورې قريب کړی دی تر دی چه د حيواناتو د بولی (وينا) د «ابجد» په تيارولو پسې هم لګيدلی دی.

لوی قرآن خبر راکړی دی چه: «هر شي د خپل رب تسبيح او تحميد کوی. ليکن تاسې پرې نه پوهيږئ او هر الوتونکی خپل د صلوٰة او تسبيح څخه واقف دی» په صحيحه ؤ احاديثو کښې د حيواناتو تکلم بلکه د محضه ؤ جماداتو خبرې کول او تسبيح ويل ثابت دی.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مگر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښې مفطور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او ځینو محاورو او خطاباتو د الله تعالیٰ د ځینو بندگانو د خرق العاده پر دول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه ؤ محالاتو څخه نه دی.
هو! د عمومی عادت په خلاف هرومرو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خوارق مونږ یوه مستقله رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښې دا قسم څو معجزی مذکوری دی چه په هغو کښې زائغین عجیب او غریب، چتی (بیکاره)، فضول او رکیک تحریفات کوی څکه چه د دوی په اتکل سره د ځینو طیورو له خوا د انسانی ځینو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میږی پخپلو منځونو کښې سره خبری اتری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو گرد (تول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلافو د گردو (تولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی په داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاتردید او تکذیب تینگ ولاړ دی او بیانوی ئی؟ او د دغو اوهامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی څنی هیڅ یوه نه دی بیان کړی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهو او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښې غلط فهمی خطأ او تقصیر کیدونکی وی مگر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښې پراتهؤ شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟.
په یاد ئی ولرئ چه مونږ د اسرآئیلی خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالیٰ د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هرومرو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرآئیلی روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَيْءٍ

او راکړی شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاؤ او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه گرد (تول) ئی راعطاء کره!.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی ښکاره . او جمع کړی شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی ډلی ترلی کیدلی (په ترتیب سره).

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری واړو اقسامو لښکر به ئی له خپله ځانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو. او د دوی په دغو افواجو کښی به یو ځان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ. مثلاً وروستنی افواج به سره له خپلو ګرندی تللو یا الوتلو خپلو له ړومبنیو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کړی او چیری لاړ شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواؤ کښی پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میږیو،.

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لاؤ لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میږیانو ډیره لویه ودانی وه.

تنبیه : په کوم ځای کښی چه ډیر میږیان سره راتول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کړی هغه ته په عربی ژبه «قرية النمل» وائی «یعنی د میږیانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کښی د داسی میدانونو او بیدیاؤ نښه او پته لګولی ده چه هلته د میږیانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام ګزر شوی ؤ.

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ
وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾

نو وویل یوه میږی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میږیو! ننوځئ تول مساکنو سوړو خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هرومرو (خامخا) تاسی لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی پائمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمداً او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پائمال شئ! حضرت شاه صاحب لیکی: «د میږی غږ هیڅ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غوږ ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبیه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرګندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکښ (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کښی ډیر زیات له انسانی خویونو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میږیان هم د کورنیو او ټبرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کښی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کښی اوسیدلی دی چه هلته د میږیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تتبعاتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راټول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کښی هغه نه ځائیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د («دائرة المعارف المصرية») آخری جملی نقلوو: «فمتٰی داهم عدو قرية النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للقتال والنضال فيخرج اولاً واحد منها للاستطلاع ثم يعود مخبراً بما رأى و بعد هنيهة تخرج ثلاثة او اربعة يتبعها عدد كثيف من الجيوش بادية عليهم علائم الحنق فتلدغ كل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهى القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم يتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کښی دغه خبره راڅرګنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتګه اطلاع مومی یو میږی د باندی وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته وړی او هغوی ته له کوائفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضٰىهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾

پس تبسم وکړ (سلیمان) په دغه حال کښې چه خندا کوونکی ؤ (وړپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میږی او وویل سلیمان ای ربه ځما الهام وکړه ماته (را په برخه کړه) دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار ځما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو ځای کړه ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندګانو خپلو کښې چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سلیمان علیه السلام د هغی میږی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جذبه په جوش راغله. او وویل سلیمان ای ربه ځما الهام وکړه، را په برخه کړه دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار ځما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو ځای می کړه په رحمت خپل سره په هغو بندګانو خپلو کښې چه صالحان دی.
یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمهؤ انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کړم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکړی چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کړم او په اعلیٰ درجه نیکو بندګانو کښې می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمائی!.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾

او لټونه ئی وکړه د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولی څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سلیمان علیه السلام د الوتونکیو افواجو حاضری واخیسته هدهد د ده په نظر کښې رانغی نو ځکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښې پټ دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی.
تنبیه : له طیورو څخه حضرت سلیمان علیه السلام مختلف اعمال اخیستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښې به دوی مامور ؤ چه د سلیمان علیه السلام پر سر داسی والوځی چه د دوی پر تخت سیوری ولویږی عند الضرورت د اوبو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولګوی. خطوط او فرامین له یوه ځایه بل ځای ته ورسوی. په دغه وقت کښې امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروړاندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم ځای

کښې چه تر ځمکې لاندې اوبه ډېر نژدې وی هدهد ته محسوس کیږی او دغه دومره مستبعد نه دی چه الله تعالیٰ د یوه ساکښ (ذی روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکښانو (ذی روحو) څخه زیاته تیزه او متحسسه وګرځوی د هدهد په نسبت خورا (ډیر) معتبر ثقات بیان فرمائی چه پر هر ځای کښې چه تر خاورو لاندې د خاورې چنجیان وی دی پرې متحسس کیږی او علی‌الفور ئې راوباسی تر دی چه کله کله تر دوو لویشتو پورې هم ځمکه کنی. او هغه چینجی ترې راوباسی.

لَأُعَذِّبَنَّهُۥ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاْذْبَحَنَّهُۥٓ أَوْ لَيَأْتِيَنِّى بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾

خامخا عذاب به ورکړم زه هرومرو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بڼکې به وشکوم) یا خامخا ذبح به کړم هرومرو (خامخا) زه دی یا به خامخا راوړی دی هرومرو (خامخا) ماته برهان دلیل ښکاره (په غیاب خپل چه له دی وجې نه غایب وم)

تفسیر : یعنی خپل د غیر حاضرئ کوم واضح او ښکاره دلیل راوړاندی کړی.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍۭ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

پس څنډ (ایسارتیا) وکړ هدهد نه ډیر (بلکه لږ څنډ (ایسارتیا) ئې وکړ او ژر راغی) پس وویل (هدهد په جواب د سلیمان کښې) احاطه وکړه ما په هغه څیز (او پوره پرې خبر شوی یم) چه نه ده احاطه کړی تا (او نه ئې پرې خبر) په هغه باندې او راغلی یم زه تاته له سبا څخه په خبرې تحقیقی یقینی سره .

تفسیر : حضرت سلیمان علیه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طریقه) سره نه ؤ رسیدلی. اوس وررسید. «سبا» د یوه قوم نوم دی چه د هغوی ملک په عربستان کښې د یمن په اطرافو کښې ؤ (موضح القرآن) ګواکې د هدهد په وسیله الله تعالیٰ دغه تنبیه وفرمایله چه د ډیرو لویو لویو انسانانو علم هم له سره نشی محیط کیدی. وګورئ چه د هغه نبی په شان چه پخپله الله تعالیٰ داسی فرمایلی ؤ ﴿ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ عِلْمًا ﴾ هغه ته د یوی جزئی اطلاع هدهد وررسوی.

إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه ښځه چه باچاهي ئې کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکړې شوی دی دغې (ښځې) ته له هر څیز څخه (چه باچایانو ته ورکولی شي).

تفسیر : په هر شي کښې مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال ګرد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکی تخت داسي مکلف، مرصع او ډیر قیمتدار دی چه د دنیا هیڅ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکی نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

ومی موندله دغه ښځه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او ښایسته کړی دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کړی دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره.

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری څخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی ښایسته ورځرګند (ورښکاره) شوی دی نو ځکه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هدهد پخپلی دغه وینا سره ګواکی سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکړی.
(منع کړی دی شیطان دوی د سمی لیاری څخه په دی شان:)

أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راوباسی (ښکاره کوی) پټ شیزونه چه په آسمانونو کښې دی او په ځمکه کښې دی او (هغه الله) چه ورمعلوم دی هر هغه شیز هم چه پټوئ ئی تاسی (په زړونو خپلو کښې) او هر هغه شیز چه ښکاروئ ئی تاسی (په ژبو خپلو کښې).

تفسیر : غالباً د دغه هدهد د کلام تتمه ده. معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د صحیح معرفت لرونکی دی. یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه هدهد ته دغسی تفضیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ. هو! که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه وچ لرګی کښې هم پیدا کولی شی. باقی په حیواناتو کښې په فطری ډول (طریقه) سره د داسی عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کښې په «حضوری علم» یا «شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء مبعوث شی. ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جبلی دی. او د انبیاؤ بعثت له کسبیاتو سره تعلق لری. دغه هم صحیح نه دی چه په هر هغه شی کښې چه په کومه اندازه عقل او شعور وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واړه) نه دی مکلف کړی حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کښې په کافی اندازه عقل او تمییز موجود وی نو پر دغه د حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!.

تنبیه : په «موضح القرآن» کښې راغلی دی: «د هدهد روزی دا ده چه له شګو څخه چنجیان راوباسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه. دی د الله تعالیٰ د دغه قدرت سره کار لری» ښائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخبء» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی. والله اعلم.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾ السجدة

الله چه دی نشته هیڅ لائق د عبادت مګر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلقیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وګورو آیا رښتیا ویلی ده تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئی ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئی وویل:).

اذْهَب بِّكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک ځما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ جار باسه له دوی (او پټ نژدی ورته ودریږه) پس وګوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئی ورکړ چه د «سبا» ملکی ته ئی ورسوی او جواب ئی بیرته راوړی او ورته وئی ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنګ شی ځکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آدابه سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکی: «یعنی ته دی ځان یوی خوا ته پټ کړه. لیکن د دی د دربار د ګردو (تولو) ماجری څخه ځان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هغی خونی (کور) له کړکی څخه ننوت چه هلته بلقیس ګوښی (یوازی) اوده وه او خط ئی د دی پر تتر(سینه) کیښود.».

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی.

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راټول کړل. او دوی ته ئی وویل چه «ای ځما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهار پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَإِنَّهُۥ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو ځایونو کښی هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیی لوستل په اول د هر سورت کښی یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه ولوستل شی. ځمونږ د حنفیانو په منهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی سورتونو د هر سورت په اول کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام شافعی او امام احمد حنبل رحمهما الله په منهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی د سورت اوله برخه او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کښی هم پرته (علاوه) د توبی له سورته داخله ده.

أَلَّا تَعْلُوا۟ عَلَىَّ وَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

(مقصد ځما دا دی) چه لوئی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته ډک خط به ممکن دی چه ډیر لږو باچاهانو په دنیا کښی بل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «ځما په مقابل کښی زور آزمویل هیڅ فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کښی دی چه اسلام ومنئ! او ځما احکامو ته غاړه کیږدئ! او د انسانانو په شان په سمو ګوتو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لوئی، تکبر، او ځان مشر ګڼل ځما په مقابل کښی بی فائدی دی.»

قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَفْتُونِى فِىٓ أَمْرِى مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتویٰ (مشوره) راکړئ تاسی ماته په دغه کار ځما کښی، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شئ تاسی ماته (مشوره راکړئ!).

تفسير : يعني تاسي مشوره راکړئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره وليکل شي او بالمقابل ئې څه اقدامات او چارې وکړې شي؟ لکه چه تاسي ته معلوم دی د کومې لوئې معاملې (قطعي) فيصله بې د تاسي له پوښتنې او مشورې څخه نه کوم.

قَالُوا نَحْنُ أُولُوا قُوَّةٍ وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ ۙ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

وويل دغو (اشرافو) چه مونږ خاوندان د قوت زور يو او خاوندان د جنګ سخت يو او امر (حکم، اختيار) تاته دی پس وګوره (ای ملکی!) چه د څه شي امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسير : يعني له مونږه سره د زور او طاقت او د حربي لوازمو او سامانونو هيڅ تقليل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ويرولو څخه مونږ داريږو. که ستا حکم صادر شي نو مونږ له سليمان عليه السلام سره جنګ ته تيار يو. برسيره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره ئې! سره له غوره پوهه او چرته (خياله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب ئې ګڼې را ئې کړه! ځکه چه څمونږ غاړې ستاسي د هر حکم په مقابل کښې ښکته دی. معلوميږی چه د درباريانو فکر او رأيه د جنګ کولو په لوری وه. مګر ملکی په جنګ کولو کښې تعجيل مناسب ونه ګاڼه او يو بين البين داسې معتدل صورت ئې غوره کړ چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً ۖ وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

نو وويل (بلقيس چه په جنګ کښې خير نشته) بيشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلي (ښار) کښې (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او ګرځوی دغه (باچاهان) عزيزان (مشران) د اهل د هغه ذليلان (سپک بنديان)، او هم داسی (چه ومې ويل) دوی کوی. او بيشکه زه ليږونکې يم دوی ته (قاصد) سره له هديې (پيشکشی) پس بيا زه کتونکې يم چه په څه حال بيرته راځی دغه ليګلي شوی (چه قبلوی دغه پيشکشي يا ئې بيرته راليږی).

تفسير : معلومیږي چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو څخه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم موندلی او اقلا د دغی خبری قوی احتمال د دی په زړه کښې پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره جنګیدل د لویو او تو کو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومي عادته سره موافق به دغه ځما ګرد (ټول) ښارونه سره لاندی باندی کړی او داسی یو لوی انقلاب به ونښلی چه په هغه کښې به مشران کشران، عزت لرونکی خلق به بی عزته کیږی. او ډیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهٰذا ځما په فکر خو ښه داسی راښکاری چه مونږ په جنګیدلو کښې جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل جانب قوت، قدرت، طبیعی رجحانات، د حکومت نوعیت څخه معلومات حاصل کړو او په دی باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه دول (طریقه) زور او قوت لری؟ او بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په ربښتیا سره څه شی له مونږ څخه غواړی؟ که مونږ څه تحائف او هدایات ورولیږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو ډیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضیعت او رویه راڅرګندیږی (ښکاره کیږی) خو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن» لیکی: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کړی چه د کوم څیز له پلوه (طرفه) ډیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادرو سامانونو او لوازمو له پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدایا ئی ولیږل.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتٰنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتٰكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿۳۶﴾ اِرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَا أَذِلَّةً وَّهُمْ صٰغِرُونَ ﴿۳۷﴾

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا مدد ګاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره پس هغه څیز چه راکړی دی ما ته الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر ډیر غوره دی له هغه څیزه چه درکړی دی (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیږئ بیرته ورشه دوی ته (ای قاصده چه راشی ما ته! که نه) پس خامخا وربه شو مونږ دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته له هغو لښکرو سره او خامخا وبه باسو هرومرو (خامخا) دوی له دغه (ښار د سبا څخه) په دی حال کښې چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته درمبارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکثر د اموالو سره خوشالیږئ! آیا ستاسی په فکر او اتکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړاندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالیٰ راعطاء کړی دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووایه چه را دی شی تول مسلمانان غاړی ایښودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنګ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د دیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریدلو) د دوی له هغو لښکرو سره او هرومرو (خامخا) وبه باسو او وبه شړو مونږ خامخا دوی له دغه ښار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلی. موضح القرآن لیکی: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالیٰ د سلطنت زور ؤ نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَؤُاْ أَيُّكُمۡ يَأۡتِينِي بِعَرۡشِهَا قَبۡلَ أَن يَأۡتُونِي مُسۡلِمِينَ ﴿٣٨﴾

وویل (سلیمان) ای (ځما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنګ پیغام ئی وروړسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالیٰ په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه ګټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لاؤ لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشرف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سړی شته چه د بلقیس شاهی تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کړی. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو دول (طریقه) سره د الله تعالیٰ د ورعطاء کړی عظمت او قوت اظهار وکړی څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبیه : له «قبل ان یأتونی مسلمین» څخه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقیاده د حربی مال مباح دی.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿۳۹﴾

وویل یو زورور سخت قوی له (قومه د) پیریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاڅیږی ته (ای نبی الله) له دغه ځایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتګر یم.(چه نه کوم خیانت په جواهرو د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو تاکلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله دربار٥ پاڅیږئ زه به دغه شاهی تخت درحاضر کړی شم» مګر په دغه کښی هم لږ څه ځند (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت راحاضر کړی شی.
«زورور امانتګر یم» یعنی د خپل مټ او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالیٰ ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه څه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ

وویل هغه (سړی) چه د ده څخه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راګرځی تاته سترګه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږی چه دغه سړی د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالیٰ عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالیٰ د اسماؤ او د کلامونو له تأثیراتو څخه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترګی په یوه رپه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وګورئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترګی له هغه څخه ځان ته واړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفة العین څخه درحاضر کړم.

فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ ۖ لِيَبْلُوَنِيْۤ ءَاَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی ویل دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب ځما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالیٰ فضل دی چه ځما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریږی او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیږی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت في‌الحقیقت د قدیر الله تعالیٰ هغه افعال دی چه د اولیاؤ او انبیاؤ پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العادة صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحه کښی په زرهاؤ میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترګی په یوه رپه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د ځمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لږ دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالیٰ د نعماؤ تشکرات اداء کول او هغه به ئی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر ؤ ګواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیل کښی به تل مشغول او لګیا ؤ.

اَمْ اَكْفُرُ ؕ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ﴿٤٠﴾

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیږی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (څیښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاکر ته رسیږی چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری مبذول کیږی. که ناشکری وکړی نو الله تعالیٰ ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالیٰ د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پرواء او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. ځمونږ له کفرانه د ده په کمالیه ؤ صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سړی په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

وویل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړئ) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وګورو چه آیا پیژنی ئی یا کیږی له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنګ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وګرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازموینښت او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ ۚ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) وویل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو وویل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : وئی نه ویل چه هو! هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه ځه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

او راکړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمٰن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاړه ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسیر : یعنی د دی معجزی ښکارولو ته څه ضرورت نه ؤ. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لیاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څیز چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ یا سلیمان علیه السلام د الله تعالیٰ په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وقته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه ډول (طریقه) سره نه ؤ کړی د هغه سبب دا ؤ چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل ؤ.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا ۚ
قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي
وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

وویلی شو دغی (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنګلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښیښه) نو ګمان ئی یری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پاینڅه) له دواړو پندیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنګله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښیښو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پاینڅی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعده ده چه که د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره ډول (طریقه) معلومه نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی ړومبی د خپلو پاینڅو په پورته کولو شروع کوی.
حضرت سلیمان علیه السلام پخپله سلام خانه کښی ناست ؤ چه هغه د تیرو (گټو) په ځای په ښیښو فرش شوی وه دغه صافی او پاکی ښیښی له لری داسی ښکاریدی لکه چه د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چه له دغو ښیښو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښیښو سره پټ کړی وی. دی په اوبو کښی د گډیدلو دپاره خپلی پښی لوڅی (بربندی) کړی، سلیمان علیه السلام پری غږ وکړ چه دغه د ښیښی فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ورمعلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چه په دیانت هم پر هغو اسرارو چه دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم ورښکاره شوه چه پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چه دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. گواکی سلیمان علیه السلام دوی ته تنبیه ورکړه چه د لمر او د ستوریو پر ځلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چه انسان د ښیښی په ځلیدلو وغولیږی او د اوبو گمان پری وکړی.
کله چه ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص هغه الله ته چه رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سلیمان علیه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چه په شرک او کفر کښی مبتلاء وم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم.!

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چه وویه ثمودیانو ته) داسی چه عبادت کوئ تاسی خاص د الله پس ناڅاپه دوی دوه فرقی وی (مؤمن او کافر) چه سره ئی جګړی کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتګ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جګړی سره کولی. د ثمودیانو د جګړی لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قال الملأ الذین استکبروا من قومه للذین استضعفوا لمن آمن منهم. الایه»کښی تیر شوی دی.

قَالَ يٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُوْنَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُوْنَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٤٦﴾

وويل (صالح) اى قومه ځما ولې جلتي كوئ تاسي په بدى (نزول د عذاب) پخوا له نيكۍ (توبې) ولې مغفرت نه غواړئ تاسي له الله (په ايمان او توبه) دپاره د دې چه پر تاسي رحم وكړ شي.

تفسير : حضرت صالح عليه السلام دوى ډير په هر ډول (طريقه) سره وپوهول نو كله چه دوى پرې ونه پوهيدل بالاخر ئې دوى له عذابه وويرول چه د هغه په جواب كښې هغوى داسې وويل: ﴿ وَقَالُوْا يٰصٰلِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴾ يعنى كه ته په خپله دغې خبرې كښې رښتين ئې نو ولې د الله تعالىٰ عذاب پر مونږ نه نازليږي؟ او د څه لامله (له وجې) پكښې څند (ايسارتيا) او ډيل واقع دى؟. حضرت صالح عليه السلام وويل: اى كمبختانو! ولې د ايمان او توبې او د نيكۍ ليار نه اختياروئ؟ چه په دنيا او آخرت كښې ستاسي په كار درشي. او د څه له سببه بالعكس بدى او عذاب ژر غواړئ؟ دغه عذاب او بدى چه په خپل وقت كښې پر تاسي واقع شي نو ستاسي دغه كرد (تول) شورماشور به پاى (آخر) ته ورسيږي اوس وقت دى چه تاسي له خپلو گناهونو څخه توبه وباسئ او خپل ځان د الله تعالىٰ له عذابه محفوظ او مصئون كړئ! تاسي ولې توبه او استغفار نه كوئ څو الله تعالىٰ د عذاب او زحمت په ځاى ثواب او رحمت درمرحمت كړى.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَّعَكَ ؕ

وويل (ثموديانو) چه بدفالي نيولې ده مونږ په تا او په هغه چا چه له تا سره دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعنى اى صالحه! له كله راهسي چه ستا قدم ځمونږ په خاوره كښې اېښود شوى دى او تا پخپلو دغو خبرو شروع كړې ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوي دي او په هر كور كښې جنگ او جگړې نښتي دي.

قَالَ طٰٓئِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُوْنَ ﴿٤٧﴾

وويل (صالح) چه بدفالي د تاسي په نزد د الله ده (چه درکوي ئې په بدل د کفر د تاسي) بلکه تاسي يو قوم يئ چه ازمويلي کيږئ (کله په راحت او کله په زحمت).

تفسير : يعني دغه مصاعب او سختي څما لامله (له وجې) پر تاسي نه دي راغلي بلکه د دغو سبب ستاسي هغه بدقسمتي ده چه الله تعالیٰ ستاسي د شرارتونو او بدو اعمالو لامله (له وجې) پر تاسي مقرري او مقدري کړي دي (بل انتم قوم تفتنون: بلکه تاسي يو قوم يئ چه ازمويلي کيږئ کله په راحت کله په زحمت) يعني د کفر له شأمته پر تاسي دغه سختي او بدي درنازلي شوي دي تر څو وليد شي چه تاسي توبه کوئ؟ او پر خپل قصور پوهيږئ که نه؟.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

او ؤ په ښار (د ثموديانو) کښې نهه سړي (غټ شرير) چه فساد به ئې کاوه په ځمکه (د حجر) کښې او نه به ئې کوله اصلاح. وويل (ثموديانو) حال دا چه قسمونه ئې خوړلي ؤ په الله چه خامخا د شپې به ولوېږو پر دغه (صالح) او اهل (عيال او امت) د ده (او وژنو به ئې) بيا به خامخا ووايو مونږ هرومرو (خامخا) ولي د ده ته (که د قتل دعوی راباندې وکړي). چه نه ؤ ليدلي مونږ ځاى د هلاک د اهل د ده (نو نه يو خبر چه چا وژلي دي) او بيشکه چه مونږ خامخا له صادقانو يو (په دعوی خپله کښې).

تفسير : دغه نهه سړي ممکن دي چه د نهو ټبرو سرداران او مشران وي چه د دوی کار په ملک کښې پرته (علاوه) له فتني او فساد او خرابي اچولو څخه بل هيڅ شي نه ؤ. د اصلاح او درستي په طرف به هيڅکله دوی خپل مخ نه اړوه په معظمه مکه کښې هم د کفارو نهه مشران ؤ چه تل به ئې د اسلام په مخالفت او د رسول الله صلی الله عليه وسلم په معاندت کښې سعی او مجاهدت کاوه او نورو مفسرانو د هغوی نومونه هم ليکلي دي. دغو د صالح عليه السلام د قوم نهو غټو اشرارو پټپلو منځونو کښې معاهده او قسمونه سره ياد کړل چه گرد (ټول) به سره يو ځاى کيږي او د صالح عليه السلام په کور به ورننوځي. او دی سره له گردو (ټولو) کورڼ کهوله يوه مخه وژني. بيا که څوک د ده د ويني دعويدار پيدا شي نو مونږ به ورته ووايو چه مونږ له دغه

داړی او د ده له وژونکی څخه نه يو خبر. او مونږ رښتيا وايو چه مونږ د ده د کور دغه تباه او وران وضعيت په خپلو سترګو نه دی ليدلی. ګواکی کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان ؤ نو په هغه وقت کښی پخپلو ځايونو او مواقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی يوه متفق تړون او دروغ ويلو په وسيله به هيڅ يو له مونږ ځنی نه ملزميږی او نه پر کيږی او په دغی پلمی (تدبير) سره به د ده طرفداران د ده ديت له مونږ څخه وانه خلی.

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَّمَكَرْنَا مَكْرًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِيْنَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوْتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوْا إِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَأَنْجَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿٥٣﴾

او فريب وکړ دوی په فريب کولو سره او (جزا د) فريب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهيدل. پس وګوره چه څرنګه شو عاقبت د مکر (انجام د فريب) د دوی بيشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (نهه واړه) او قوم د دوی تول (په غږ د جبريل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وګورئ) چه وران نش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بيشکه په دغه (اهلاک د ثموديانو) کښی خامخا لوی دليل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهيږی (په خير او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړ مونږ (له دغه عذابه) هغو کسانو ته چه ايمان ئی راوړی (يقين ئی کړی) ؤ او وو دوی چه ويريدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصيو).

تفسير : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو تړون ؤ او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالیٰ دوی ته ښه ډيل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکميل ورکړی څو د عذاب عظيم په مستحق کيدلو کښی هيڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی ګڼل چه ګواکی مونږ صالح عليه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه ؤ خبر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بيخ وباسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځونو لری کوی. موضح القرآن داسی ليکی «د دوی د اهلاک اسباب خپل د تکميل حد ته رسيدلی ؤ څکه څو شرارت خپل د تکميل حد ته ونه رسيږی اهلاک نه واقع کيږی».

دغو نهو کسانو ږومبی اتفاق وکړ اوښه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح عليه السلام وفرمايل چه اوس تاسی ته زيات له دريو ورځو څخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازلیدونکی دی نو دلته دوی پخپلو منځونو کښی هم هغه پاس تړون ترلو چه ښه دی کله چه مونږ په دریو ورځو کښی مرو ښائی چه ستا کار له خپله ځانه د مخه تمام کړو لکه چه دوی د شپی له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور د داړی غورځولو او د صالح علیه السلام سره د اهله او عیاله د وژلو اراده وکړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاک مقصد لپاره خپلی ملاوی وتړلی او بیخی تیار شول نور کفار خو د دوی تابعان او مرستیان (مددګاران) ؤ. نو الله تعالیٰ د حضرت صالح علیه السلام حفاظت وکړ او د پرښتو پیره ئی پری مقرره کړه. څو دغه نهه تنه د الله تعالیٰ په عذاب کښی تباه او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئی نور قوم هم تباه او برباد کړ. څه وقت چه مکی والو د شام په لوری مسافرت کاوه نو پر لیاری به ئی په «وادی القریٰ» کښی د ثمودیانو د کلیو کندوالی او ویجاړی ودانی لیدلی په «فتلک بیوتهم خاویة» کښی د هم دی په طرف اشاره وه نو عبرت اخیستونکی ته لازم دی چه د دغه هائلهؤ واقعاتو څخه عبرت حاصل کړی چه پاک الله په څه دول (طریقه) دغو مکذبینو او منکرینو ته سخته جزاء ورکړه او د حضرت صالح علیه السلام ملګری چه ایمان ئی راوړی ؤ او له کفره او عصیان څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (بچ ساتلی) ؤ. هغوی ئی له هغه عذابه څرنګه وساتل؟ د الله تعالیٰ قدرت ته وګوریځ په هم دغه یوه کلی کښی مؤمنان او کافران دواړه سره یو ځای اوسیدل مګر کله چه عذاب ورنازل شو د دوی په منځ کښی ئی بالانتخاب او بالتخصیص کفار هلاک او دارالبوار ته ئی فرار کړل او ابرار ئی هم هغسی بالافتخار آرام او قرار پریښودل.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ
لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

او (یاده کړه قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته آیا راځئ تاسی فاحشی (قبیح کار د لواطت) ته حال دا چه وینئ تاسی (یو بل په دی بد عمل کښی چه څومره مردار کار دی؟) آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته له جهته د شهوت غیر له ښځو (چه د شهوت د دفعی لپاره دی) بلکه تاسی یو قوم یئ ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسیر : یعنی که تاسی نه پوهیږئ چه د دغی بی حیائی آخره خاتمه څه کیږی؟ نو په انتهائی درجه جاهلان او ناپوهان یئ.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ

مِّن قَرۡيَتِكُمۡۖ إِنَّهُمۡ أُنَاسٞ يَتَطَهَّرُونَ ٥٦

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مګر هم دا ؤ چه وبه ئی ویل دوی (یو بل ته) وباسئ (وشړئ) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سړی دی چه ځانونه پاک ساتی (له کارونو ځمونږ او بد ئی ګنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ځان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ځمونږ له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنجَيۡنَٰهُ وَأَهۡلَهُۥٓ إِلَّا ٱمۡرَأَتَهُۥ قَدَّرۡنَٰهَا مِنَ ٱلۡغَٰبِرِينَ ٥٧ وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهِم مَّطَرٗاۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلۡمُنذَرِينَ ٥٨

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مګر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی). او ووراوه مونږ پر دوی باران (د تیږو (ګټو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویرول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباه او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملګریو نجات ورکړ. لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشرارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو ګردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیږی (ګټی) اوورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ واړاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واړو قصو د خپلی تبصری په منځ کښی داسی لیکی: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی. نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکی والو په منځ کښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شپی له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباه کړل. مکی والو هم ځمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی ؤ مگر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښي ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه ډیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښي سترګی په لیار منتظر ناست ؤ څو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ګهیځ (سحر) د وقته د لمانځه لپاره وځی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښي ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وړی مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی څخنی داسی روغ رمټ ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره وباسی نو هم هغسی فکر او اراده مکی والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى ءَآللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۵۹﴾

ووایه (ای محمده!) چه تولی ثناوی ستائنی (صفتونه) خاص الله لره دی (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دی پر بندګانو د دغه (الله) هغه (بندګان) چه غوره کړی دی دوی (الله پر تولو مخلوقاتو)، آیا الله خیر بهتر غوره که هغه بتان چه دوی ئی شریکان کوی (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دی!).

تفسیر : وروسته د قصصو له فراغه له : «آلله خیر اما یشرکون» ئی د توحید بیان فرمایلی دی دغه الفاظ د خطبی په دول (طریقه) تعلیم فرمائی چه ښائی پخوا له بیانه وی. «موضح القرآن» لیکی: د الله تعالیٰ تعریف کول او په انبیاؤ سلام لیږل او وروسته له هغه په بله خبره شروع کول ئی خلقو ته وروښودل . ځینی مفسرین وائی د الله تعالیٰ هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښی مذکور شول پر هغو ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالیٰ حمد او ثناء ووائی او شکر پر ځای راوړی او پر هغو مقبولو بندګانو چه د ځینو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام ولیږی. له دی ځایه د توحید وعظ شروع کړی شوی دی یعنی د پاس قصصو د اوریدلو او په تکوینیهؤ آیاتونو باندی د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسی پخپله دغه راوښیی. چه د دغه «وحده لاشریک له» الله تعالیٰ منل خیر، بهتر، غوره، نافع او معقول دی؟ یا د ده په الوهیت کښی د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالیٰ سره ئی شریک ګرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغی په فیصله کولو کښی څه تدقیق او ځند (ایسارتیا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتی وی خو بیا هم د زیات تذکیر او تنبیه په غرض وروسته له دی نه د الله تعالیٰ ځینی داسی شئون او صفات بیانیږی

چه د ده پر توحید او تقدس دلالت کوی او ځینی هغه خیر او نفعی شمیرلی کیږی چه د الله تعالیٰ د رحمت او د فضل آثار په هغو کښی له ورا ښکاری نو فرمائی چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْۢبِتُوا شَجَرَهَا

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او نازلی کړی ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اوبه پس زرغون کړل مونږ په دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او ښائست)، نه دی کیدونکی له تاسی دا (کار) چه زرغونی کړئ تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او ثمرات او نور شیان هم راوباسئ.

ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ﴿۶۰﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم دی چه څنګ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی ګرده (توله) دنیا پوهیږی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د ځمکی او آسمان پیدا کول ـ د باران (وریا) وروول ـ د ونو ـ نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالیٰ څخه د بل چا کار نه دی ـ لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدئ نو بیا ولی له سمی لاری څخه کاږه کیږئ ؟ کله چه ماسواء الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو ګردو (تولو) مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکړی شی ـ یا د کوم شی مستقل اختیار ولری ـ نو بیا د الله تعالیٰ په الوهیت او معبودیت کښی څرنګه بل څوک ورسره شریکیدی شی ؟ «عبادت» د انتهائی تذلل نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او بااختیاره وی ـ د کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول ـ انتهائی ظلم ـ ضد او عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَآ أَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه ګرځولی ئی ده ځمکه ځای د قرار (آرام) او ګرځولی ئی دی په منځ د دغی ځمکی کښی نهرونه (سیندونه رودونه ویالی د اوبو) او ګرځولی ئی دی دغی (ځمکی) ته محکم لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: چه په کښی ایښی دی لکه میخونه او بارونه ترڅو ودرېږی ونه خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیره ځای دی چه په آرامی سره پری ژوندون کوی ـ او له دی حاصلاتو او پیداوارو څخه ګټه (فائده) او نفعه اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او ګرځولی ئی ده په منځ د دوو بحرونو (خواږه او تروه) کښی پرده (چه سره ګډ نشی).

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغه آیت لیکلی شوی دی ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَّجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴾ جزء ١٩ د الفرقان په (٥) رکوع ٥٣ آیت کښی دی ولوست شی.

ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦١﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه! نشته) بلکه اکثر د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی.

تفسیر: په توحید چه ایمان نه راوړی یعنی آیا بل کوم بااختیاره ذات شته ؟ چه دغسی کار وکړی شی ؟ او پر دغه بناء د معبود ګرځیدلو لائق شی ؟ کله چه نشته ـ نو معلوم شو چه دغه مشرکین محض د جهالت او ناپوهی لامله (له وجی) د شرک او مخلوق پرستئ په ژوره کنده کښی لویدلی دی او لا پسی د جهل په سوړو کښی ننوځی.

أَمَّنْ يُّجِيْبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوْٓءَ

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بی‌بس) کله چه وبولی دغه (مضطر) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی وځلو دعاوی او ناری آوری ـ سختی او ربړ (تکلیف) تری لری کوی ـ لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «٤» رکوع ٤١ آیت کښی یی فرمایلی دی ﴿ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ ﴾ ګواکی الله تعالیٰ دعاء هم له عادیه ؤ اسبابو څخه یو سبب ګرځولی ده چه پری د مسبب ترتب د الله تعالیٰ په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمة الله علیه او نورو ویلی دی چه په دغه آیت کښی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شدائدو په وقت کښی تاسی هم مضطرب کیږئ او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وځی ـ نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کښی له تاسی هیریږی ؟

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

او ګرځوی (الله) تاسی لره خلیفګان په ځمکه کښی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

ءَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

آیا شته بل معبود له الله سره؟ (نه نشته) لږ شانته پند قبلوئ (او غور چلوئ تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره ډول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تللو لپاره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کښی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

اَمَّنْ یَّهْدِیْكُمْ فِیْ ظُلُمٰتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَمَنْ یُّرْسِلُ الرِّیٰحَ بُشْرًا بَیْنَ یَدَیْ رَحْمَتِهٖ ؕ

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه لاره ښیي تاسي ته (په ستوريو سره) په تيارو د بر (بيديا) او (په تيارو) د بحر (سيند) کښې او هغه (څوک بهتر دی) چه راليږی بادونه زيری کوونکی په مخ کښې د رحمت (باران) خپل

تفسير: آيا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هيڅ نشی کولی ؟ الله تعالیٰ د وچی او د سيند په تيارو کښې د ستوريو په وسيله ستاسی لار ښوونه کوی اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او پخوا د رحمت له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتګ زيری ورکوی.

ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ؕ تَعٰلَى اللّٰهُ عَمَّا یُشْرِكُوْنَ ﴿۶۳﴾

آيا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ډير لوی ډير پورته دی الله له هغو (شيانو) چه شريکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسير: يعني چيری هغه مطلق قادر او برحق حکيم او چيری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر دی چه هغوی د الوهيت شريکان ښوولی کيږی ؟

اَمَّنْ یَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ یُعِیْدُهٗ

آيا هغه څوک چه له ړومبی ئی پيدا کړی دی خلق (له نطفی په ارحامو کښې) بيا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قيامت کښې).

تفسير: ګرد (ټول) خلق دغه قبولوی چه ابتدائی تخليق د الله تعالیٰ کار دی. وروسته له مرګه بيا ژوندی پاڅيدل هم پر هم دغه قياس کړئ د «**بعث بعد الموت**» منکرين هم هم دغومره پوهيږی که بالفرض وروسته له مرګه بيا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول ځلی ئی پيدا کړی دی.

وَمَنْ یَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ

او هغه څوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران) او له ځمکی (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی!؟)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره تاسی ته روزی در رسوی ؟

ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۶۴﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووایه (ای محمده! دوی ته) راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی) که چیری یئ تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو، ښکارو دلائلو له آوریدلو بیا تاسی د الله تعالیٰ وحدانیت او د کفر او شرک نقصان او قباحت نه تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! څو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا ښکاره شی مګر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د ړندو په تقلید رهی (روان) دی. ﴿وَمَنْ يَّدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (٦) رکوع) ۱۱۷ آیت.

قُلْ لَّا يَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ ۚ

ووایه (ای محمده! دوی ته) نه پوهیږی هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (له پرښتو او انسانانو په غیبو امورو باندی) مګر (عالم دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د الله تعالیٰ د تام قدرت ـ عام رحمت ـ د کامل ربوبیت بیان ؤ ـ یعنی هر کله چه الله تعالیٰ په دغو صفاتو او شئونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری ـ او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کښې هيڅ يو مخلوق ته نه دی حاصل او د هم هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبوديت استحقاق له هم هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چتی (بيکاره) وائۍ چه وينا کوی له پټو

بی له خدايه نه پوهيږی څوک په پټو

پاک نبی ته به جبريل تل کړه وينا

لوی څښتن (خاوند) به جبرئيل ته کړه وينا

تنبيه: پر تولو غيبو امورو ماسواء الله څخه بل هيڅوا ته کامل علم نه دی حاصل ـ او نه کوم غيبی علم يو سری ته بالذات بی د الله تعالیٰ له عطاء څخه ور په برخه کيدی شی او نه الله تعالیٰ مفاتيح الغيب (د غيب کنجيګانی) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کښې تير شو د بل کوم مخلوق په لاس کښې ورکړی دی. هو! ځينی خپل بندګان پخپل اختيار پر ځينو غيبيه ؤ امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ويلی شو چه الله تعالیٰ هغه سړی پر غيب مطلع فرمايلی دی. يا غيبی خبر ئی ورته ورکړی دی. ليکن پر هم دغومره يوه خبره قرآن او سنت په هيڅ يو ځای کښې پر داسی يو سړی د **«عالم الغيب»** يا فلان **«يعلم الغيب»** اطلاق نه دی کړی. بلکه په احاديثو کښې تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغيب اختصاص د باری تعالیٰ له ذات سره دی» نو ځکه محققين علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی ـ اګر که لغت صحيح هم وی ـ لکه چه که څوک داسی ووائی **«ان الله لايعلم الغيب»** ـ له الله سره د غيبه ؤ امورو علم نشته» اګر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالیٰ په نسبت هيڅ شی له سره ورته غيب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «فتنی» څخه اولاد ـ او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلی ـ او داسی الفاظ ووائی **«انی اکره الحق ـ احب الفتنة ـ وافرمن الرحمة»** ـ زه حق بد ګنم ـ او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تښتم» نو دغسی ويل هم سخت قبيح او مکروه دی ـ حال دا چه د نيت او مراد په اعتبار قبيح نه دی ـ هم داسی «فلان يعلم الغيب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وګڼئ ! واضح دی وی چه د «عالم الغيب» څخه ځمونږ مراد محض ظنون او تخمينات نه دی ـ او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلاوه شی ـ بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هيڅ يو دليل او قرينه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کښې د دی موضوع په متعلق لږ څه ليکلی شوی دی ـ هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشۡعُرُونَ أَيَّانَ يُبۡعَثُونَ ﴿٦٥﴾

او نه پوهیږی دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاڅول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی ؟ چه د هغه په اثر مړی بیا ژوندی کیږی ـ پر دغه هیڅوک نه دی خبر ړومبۍ د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِىْ شَكٍّ مِّنْهَا ۚ بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ﴿٦٦﴾

بلکه ستړی ستومان او له کاره لویدلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شک کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) ړانده دی (د زړه په سترګو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیخی ستړی او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شک کښی تری ولویدل ـ او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول ـ بلکه د هغه په متعلق په شک او تردد کښی ولویدل او نه یواځی په شک او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترګی پټی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوک او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرٰبًا وَّاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا
لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ
قَبْلُ ۙ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترګی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونږ هرومرو (خامخا) رایستلی شو (ژوندی له ځمکی جزاء ته) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو ځمونږ سره له دی (وعدی د محمد نه) پخوا (د نورو انبیاؤ له خوا) نه دی دغه خبری (بل شی) مګر لیکلی قصی (باطلی دروغ افسانی) دی د ړومبنیو (خلقو).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ځمونږ له پلرونو سره هم داسی وعدی شوی وی دغه ده چه عیناً نن له مونږ سره هم هغسی خبری او اتری دغه رسول کوی. لیکن سره د دومره قرنو او پیړیو د تیریدلو مونږ ته تر نن ورځی پوری دغه خبره نشوه څرګنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مړی په خاورو کښی سره ګدوډ او مخلوط شی هغه به بیا ژوندی کیږی ـ لکه د پخوا په شان روغ رمټ انسان تری جوړ او عیان کیږی او بیا د خپلو اعمالو سزا مومی ؟

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه وګرځئ تاسی په ځمکه (د مکذبینو) کښی پس وګورئ چه څرنګه شو عاقبت (آخره خاتمه) د ګنهګارانو (کافرانو ؟ او تری عبرت واخلئ!)

تفسیر: یعنی ډیرو مجرمانو ته په هم دغه دنیا کښی عبرتناکه سزا ورکړی شوی ده او د انبیاؤ مواعید پر دوی منطبق ګرځیدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قیاس هم ښائی چه وکړ شی چه بالیقین بعث ـ حساب کتاب ـ ثواب ـ عقاب او اخروی عذاب شته چه ټول رښتیا دی او الله تعالیٰ له هغه څخه خبر راکړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لویه کارخانه هم داسی خوشی چټی (بیکاره) بی پایه او بی نتیجی نه پاتی کیږی او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو ټولو علویه ؤ او سفلیه ؤ موجوداتو داسی کوم عمومی حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه ګرد (ټول) رعایا هم داسی چټی (بیکاره) او مهمل پریږدی کله چه ټولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کیږی نو یقینی ده چه هرومرو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتیجه او سزا او جزاء ومومی. که تاسی پر هم دغه خپل تکذیب دوام (تینګوالی) وکړئ نو هم هغسی چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کیږی.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

او مه خفه کیږه (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنګی (د زړه) کښی له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په ښو او بدو په ښه شان سره وپوهوه! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی ډیر غمجن، متأسف او مه خفه کیږئ ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنګه او ملول کیږئ ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالیٰ پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسوی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که یئ تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راځی ؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه ویروی هغه به کله نازلیږی.

قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسی ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی ډیر شورماشور او غوغا مه نښلوئ! هغه وعده هرومرو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته ډیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه ډیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندی سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښی د دغه عذاب یوه برخه وررسیده پاتی شو قیامت کبریٰ د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

او بیشکه رب ستا خامخا خیښتن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په گناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لیږلو کښی تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت گڼلی - او د دغی مهربانی په مقابل کښی ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو ځانونو ته غوره کړی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾
وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پټوی ئی سینی (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پټ پناه (له حوادثو) په آسمان کښی او په ځمکه کښی مگر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پټی خبری ، نیات ، ارادی، د ځمکی او د آسمانونو ډیر زیات پټ اسرار گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی او د لوح محفوظ په دفتر کښی درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځند (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او گټه (فائده) په لاس نه درځی - هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کښی طی شوی وی ژر یا په ځند (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا وررسیدونکی ده.

إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرآئیلو (اولادی د

یعقوب) باندی اکثر له هغو څیزونو چه دوی په هغو (څیزونو) کښې سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی - بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی - په دغه وقت کښې په سماویه ؤ علومو او مذهبی شیانو کښې له ګردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرآئیل ګنل کیدل مګر د عقائدو، احکامو، قصصو ، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اوروِلی ده.
فی‌الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه ګردی (تولی) دنیا ته ئی د الله تعالیٰ آخری پیغام رسولی دی - او د ایمان راوړونکیو خلقو لاربښوونه ئی کړی ده څو ګرد (تول) خلق د هغی لوئی ورځی دپاره تیاری او آمادګی وکړی چه په هغی کښې به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښې (په قیامت کښې) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاؤ)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د ګردو (تولو) معاملاتو حکیمانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالیٰ کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ ٱلْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویریږه ای رسوله څما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره ئی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیڅا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یواځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښې چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لګیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغی کښې هیڅ قسم خرخشه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی - او پر واحد الله اعتماد ولری - نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ
إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

بیشکه ته نشي اورولی (خبره) مړیو ته او (هم داسي) نشي اورولی کڼو ته غږ د نارو (د وعظ) کله چه وګرځی دوی په دی حال کښي چه شا کوونکی وی. او نه ئی ته لاره ښوونکی ړندو ته (چه ئی راوګرځوی) له ګمراهی د دوی څخه نه اوروی ته (په سماع د فائدی رسولو سره) مګر هغه چاته چه ایمان راوړی په آیتونو (د قدرت) څمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مړی ته خطاب یا کوم کاڼه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته ئی شا هم وی او په مندو در څخه ځغلی ـ او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مړه شوی دی او په زړه کاڼه هم دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کښي هیڅ نصیحت نافع او کار کوونکی نه دی که یو خاص ړوند د غتو او رڼو سترګو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنګه لار یا بل شی ورښوولی شی ؟ دغه خلق د زړه ړانده هم دی او نه غواړی چه د ړوند والی څخه هم ووځی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وګوری ـ نو څرنګه به وکتلی شی ؟ یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کښي نافع دی چه ئی ومنی او پری متأثر شی. او د اثر قبلول هم دغه دی چه د الله تعالیٰ پر کلام یقین او باور وکړی او وئی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی قیامت پر دوی) نو راوبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا خلق ؤ چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) څمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکی «پخوا له قیامته به په مکه معظمه کښې د صفا غر وچوی او له هغه ځخه به یو ژوندی خوځیدونکی ووځی چه له خلقو سره به خبری کوی چه اوس قیامت نژدی دی. او صادق مؤمن به له کاذب منکر ځخه په نښه کولو سره بیلوی» له ځینو روایاتو ځنی معلومیږی چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښې په هغه ورځ واقع کیږی چه لمر له مغربه وخیژی نو قیامت د هم دغی ورځی نوم دی چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښې گډود او خرابیږی نو د داسی خوارقو په وقوع کښې هیڅ تعجب نه دی پکار چه د قیامت د قریبه ؤ علاماتو او د دی مقدمی په شان ظاهرولی شی. ښائی د «دابة الارض» په ذریعه د دی خبری ښودنه مقصود وی هغه خبره چه تاسی د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یئ چه د یوه حیوان په ژبه ئی ومنئ ! مگر د دغه وقت منل تاسی ته مفید او نافع نه دی او له دغه ځخه یوائې د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دی چه د منلو وقت تیر شو.

تنبیه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښې درج شوی دی ـ مگر د معتبرو روایاتو له مخی هم دغومره خبره ثابته شوی ده چه موضح القرآن لیکلی ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه ژوندی به راپورته کړو له (قبورو د) هر امت (فرقی) ځخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دی) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوی په آیاتونو ځمونږ پس د دوی جماعتونه به سره یو ځای کیږی بیا روانیږی.

تفسیر: د هر گناه کوونکی تولنه او لښکر به سره بیل وی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستنولو (واپس کولو) سره کړی ده ـ یعنی د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږی او دوی به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندی تلونکی خلق به د وروستنیو مخه بندوی او له مخکښې تللو ځخه به ئی ستنوی (واپس کوی) ـ لکه چه په لوی بیروبار او ازدحام کښې د انتظام د تینگ ساتلو لپاره هم داسی وضعیت غوره او اختیارولی شی.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيٰتِيْ وَلَمْ تُحِيْطُوْا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۸۴﴾

تر هغه پوری چه راشي دوی (تول محشر ته) نو وبه فرمائي (ورته الله) آيا تكذيب كړی ؤ تاسي د آياتونو ځما حال دا چه احاطه نه وه كړې تاسي په هغو (آياتونو) له جهته د علمه آيا څه شي دی هغه چه وې تاسي چه كاوه به مو (هغه له مامور به څخه ؟ ووايئ!)

تفسير: يعنى زيار (محنت) ئې ونه كړو ـ او كوشش ئې ونه كړ چه په پوره ډول (طريقه) به پرې پوهيدل او تمامو اطرافو او جوانبو ته به ئې كتل ابتداء ئې د هغه په تكذيب خوله وسپړده «يا ووايئ! كه داسي نه دي نو نور مو څه كول؟ يعنى ماسواء له دی نه ستاسي بل څه كار ؤ ؟ امكان لري چه مطلب ئې داسي وي چه بې له غوره او فكر كولو څخه تاسي هم داسي د هغه تكذيب كړی ؤ ؟ يا ووائي ؟! چه ماسواء له دی نه تاسي نوری څه ګناه هم د خپلو ځانونو لپاره تولي كړی وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوْا فَهُمْ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۸۵﴾

او واقع ثابته به شي خبره (د عذاب) پر دغو (منكرانو) باندی په سبب د هغه چه ظلم ئې كړی ؤ پس دوی به هيڅ خبری نشي كولی (په عذر خواهی له جهته د عذاب لامتناهی)

تفسير: يعنى د دوی د شرارتونو يقيني ثبوت وشو ـ او د الله تعالىٰ حجت پر دوی تمام شو، اوس وروسته له دی نه به دوی څه ويلی شي ؟ باقي په ځينو نورو آياتونو كښي چه د دوی عذر او پلمی (تدبيرونه) مذكور دی ښائي هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او اثبات دی د مواطنو او د مواقفو پر اختلاف حمل كړی شي.

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۸۶﴾

آيا نه وينى دا (منکران د حشر) چه بيشکه مونږ گرځولی مو ده شپه (توره تياره) لپاره د دی چه آرام وکړی دوی پکښی او (گرځولی مو ده) ورځ ليدونکی (تکه سپينه روښانه چه کسب و کار په کښی وکړی) بيشکه په دغه (تعاقب د ليل او نهار) کښی خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړی.

تفسير: يعنی څرنگه ښکاره دلائل او واضحی نښی الله تعالیٰ په دنيا کښی دوی ته وروښودی خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ ـ که يواځی د شپی او د ورځی پر دغه دائمی تبديل او تحويل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پری غور او خوض ئی کولی نو د الله تعالیٰ پر توحيد ـ د انبياؤ پر ضرورت او اهميت او پر بعث بعد الموت پر گردو (تولو) شيانو به دوی پوهيدل چه بالاخر هغه کوم يو ذات دی چه په داسی مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورځی څخه شپه او د شپی څخه ورځ راښکاره‌کوی او څمونږ د ظاهری بصارت لپاره وروسته د شپی له تيارو د ورځی رڼا (رڼرا) خوروی. نو آيا دغسی يو مطلق قادر څمونږ د باطنی بصيرت دپاره د اوهامو او اهواؤ په تيارو کښی د معرفت او هدايت رڼا (رڼرا) نه ده راليږلی ؟ بيا نو شپه څه شی ده د ويديلو وقت دی! چه مونږ هغی ته د موت يوه نمونه ويلی شو چه وروسته له هغه ورځ راځی او بيا سترگی په کښی غړيږی ـ او يو طرف بل طرف ته په کښی گرځو. هم داسی الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرگه مو بيا هم داسی ژوندی راپاڅوی نو په هغه کښی څه اشکال او استحاله شته ؟ الغرض د يقين کوونکيو لپاره په هم دغی يوی نښی کښی د گردو (تولو) ضروريه ؤ شيانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ
شَاءَ اللّٰهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دٰخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ
السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾
مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۚ وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَاءَ
بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ۖ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی نو ویریږی (له ډیره هیبته) هر هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څوک چه په ځمکه کښی دی مګر هغه څوک چه اراده وفرمائی الله (د نه ویریدلو د هغه) او ټول به راشی د دغه (الله په حضور په قیامت کښی) عاجزان او وینی به ته غرونه (په قیامت کښی) ګمان به کوی ته پر هغو چه کلک ولاړ دی (له جهته د لویوالی) حال دا چه دوی به ځی تیریږی پشان د وریځی کاریګری د الله (یا وکړ الله دا کار په کولو سره) هغه (الله) چه محکم (درست) کړی ئی دی هر څیز (چه پیدا کړی ئی دی) بیشکه چه دغه (الله) ښه خبردار دی په هغو کارو چه کوئ یې تاسی هر هغه څوک چه راشی په حسنه (نیکی) سره (چه کلمه د توحید ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوی به له سختنی ویری د دغی ورځی په امان وی. او هر هغه څوک چه راشی په سیئه (بدی شرک سره) پس نسکور به وغورځول شی مخونه د دوی په اور (د دوزخ کښی او وبه ویل شی دوی ته له جانبه د الله) آیا جزاء درکوله کیږی (بلکه نه درکوله کیږی) مګر (جزاء د شرک او نور معاصی) هغه چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: د صور (شپیلۍ) پو کوونکی پرښته حضرت اسرافیل علیه السلام دی چه د الله تعالیٰ د حکم په انتظار کښی د صور د پوکولو لپاره تیار ولاړ دی.

په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه ﴿ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ﴾ حضرات جبرئیل ـ میکائیل ـ عزرائیل علیهم السلام دی. ځینی د دی مصداق شهداء بولی والله اعلم.

(موضح القرآن) لیکی یو ځلی صور پوکلی کیږی چه د هغه په اثر به ګرد (ټول) مخلوق سره مری. دوهم صور چه وپوکلی شی د هغه په اثر ټول مړی بیا له سره ژوندی کیږی ـ دریم صور چه وپوکلی شی دوی ګرد (ټول) ویریږی. په څلورم کښی ګرد (ټول) بیهوشه کیږی. په پنځم کښی بیا په هوش کیږی. د صور پوکل به څو څو ځلی صورت نیسی. اکثر علماء یواځی هم دغه دوی نفخی منی ـ یعنی ګرد (ټول) سره فقط دوه ځلی صور پوکلی کیږی او دغه ګرد (ټول) احوال او اهوال د هم دغو دوو شپیلو لاندی درجوی والله اعلم.

﴿ وَتَرَى الْجِبَالَ ﴾ الآیة ـ او وینی به ته غرونه په قیامت کښی ګمان به کوی ته پر هغو چه کلک ولاړ دی له جهته د لویوالی حال دا چه دوی به تیریږی پشان د وریځی یعنی دغه لوی لوی غرونه چه تاسی ئی اوس وینئ او د دی خیال کوئ چه دغه به تل پر ځمکه کلک ولاړ وی او له سره به له خپله ځایه نه ښوریږی ـ دغه ګرده (ټوله) به د قیامت په ورځ کښی د تکول شویو رنګینو وړو پشان به فضاء او هواء کښی الوځی او ګرځی او د وریځو په شان به ژر ژر درومی لکه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله رکوع ۵ - ٦ آیت کښې داسې یو آیت لولو ﴿ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنبَثًّا ﴾ او په «القارعة» کښې لولو ﴿ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ﴾ او د جزء ۱٦ «طٰهٰ» په (٦) رکوع ۱۰۵ آیت کښې وایو ﴿ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴾

تنبیه: د دغه آیت هیڅ تعلق د ځمکې د حرکت او سکون سره نشته لکه چه ځینی متنورین له هغه څنې پوهیدلی دی.

﴿ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ کاریګرې د الله یا وکړ الله دا کار په کولو سره هغه الله چه محکم درست کړی ئې دی هر څیز چه پیدا کړی ئې دی).

یعنې هغه ذات چه هر شی ئې په نهایت حکمت سره درست کړ، هغه الله تعالیٰ چه نن ئې دغه غرونه داسې درانه او مضبوط جوړ او درولی دی هم هغه الله تعالیٰ به یوه ورځ دوی بخرکی بخرکی او دړې وړې کوی - او ترې دوړې به جوړوی - او په هواء به یې الوځوی. دغه د غرونو الوځول به د خرابی او تباهی په غرض نه وی بلکه د عالم په نظام کښې به سره لاندې باندې او لازمه تعدیلات کوی - او په همغه درجه ئې رسوی چه د هغه لپاره ئې پیدا کړی دی نو دغه ګرد (تول) به د هغه حقیقی صانع صنعت او کاریګری وی چه د هغه هیڅ یو تصرف له حکمت څخه تش نه دی.

﴿ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴾ بیشکه چه دغه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ ئې تاسې) یعنې وروسته له دغو ماتولو او ځیرولو او عظیمه ؤ انقلاباتو څخه بیا د بندګانو حساب او کتاب شروع کیږی کله چه الله تعالیٰ د بندګانو تر ذرې ذرې پورې اعمالو څخه هم خبیر او علیم دی نو هر یوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء ورکوله کیږی - نه به پر چا ظلم کیږی - او نه به د چا حق تلف شی. وروسته له دی نه د هم دی خبرې لړ تفصیل بیانیږی چه هر هغه څوک چه راشی په حسنه نیکی سره چه کلمه د توحید ده پس شته ده ته جزاء خیر بهتر غوره له هغه یعنی د یوی نیکی بدل اقلا د لسو نیکیو په حساب ورکول کیږی چه دغه مکافات له سره ختم کیدونکی نه دی. او دوی به له سختی ویری د دغی ورځې په امان وی یعنی له دیرې ویرې کما قال الله تعالیٰ فی رکوع (۷) ۱۰۳ آیت من سورة «الانبیاء» جزء ۱۷ ﴿ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ ﴾ او که ویره په لږ اندازه وی نو له دغه آیت سره هیڅ منافی نه ده.

﴿ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ﴾ الآیة - پس نسکور به وغورځولی شی مخونه د دوی په اور د دوزخ کښې او وبه ویل شی دوی ته له جانبه د الله آیا جزاء درکوله کیږی بلکه نه درکوله کیږی مګر هغه چه وئ تاسې په دنیا کښې چه کول به مو چه کفر او نور معاصی دی) یعنی د الله تعالیٰ له طرفه هیڅ زیادت او تیری پری نه کیږی څه ئې چه کړلی وی هم هغه به ریبی او له خپلو کړو څخه به سری څه شکایت کوی.

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کړی شوی دی ماته داسې چه عبادت کوم د رب د دې بلدې (ښار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکړی دی دې (ښار د مکې ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او ښار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالیٰ هغې ته خاص تعظیم ـ تحریم او تکریم ورپه برخه کړی دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هغې په طرف وکړ شو که نه الله تعالیٰ خو د ګردو (ټولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾

او امر (حکم) کړی شوی دی ماته داسې چه شم زه له مسلمانانو (غاړه ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښې محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان وړونی دی او بیخی ئې خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوَا الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿٩٢﴾

او (بل مامور یم) په دې چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئې وموندله دپاره د ځان (او فائدې خپلې) او هر څوک چه ګمراه شو پس ووایه (ای محمده! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالیٰ بندګی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالیٰ دغه عظیم‌الشان قرآن آوروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئې

ومونډله له جهته د متابعت ځما توحيد د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بيشکه هم دا خبره ده چه لاره ئی ومونډله دپاره د ځان خپل ځکه چه نفع ئی هم ده ته راجع ده او هر څوک چه ګمراه شو له جهته د مخالفت ځما پس ووايه ورته چه بيشکه هم دا خبره ده چه زه له ويروونکيو يم او پر ما غير له پيغام رسولو بل هيڅ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لوېږی يعنی ما خپل پند او نصيحت کړی دی او له دغه تبليغه می ځان فارغ‌الذمه ګرځولی دی که تاسو نه پوهيږئ يا ځان پرې نه پوهوئ نو په دغه کښی ستاسو نقصان دی. او دغه احکام پخوا له امر د قتال ؤ

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۳﴾

او ووايه (ای محمده!) چه ګردی (تولې) ثناوی ستاينې (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښيی (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پيژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بيخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکړی هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسير: يعنی الله تعالیٰ ته په زړهاؤ ځلی د حمد او شکر ځای دی چه زه ئی هادی او مهتدی ګرځولی يم فی‌الحقيقت د تعريف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښيګڼی (فائدی) يا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښيی الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پيژنئ تاسی هغه دلائل يعنی وروسته له دی نه الله تعالیٰ ستاسی په منځ کښی يا د باندی د خپل قدرت هغه نمونی او ځما د صداقت داسی ښکاره دلائل به درښيی چه د هغو په ليدلو سره به تاسی وپوهيږئ چه بيشکه دغه د الله تعالیٰ هغه آيات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله عليه وسلم راکړی وه. باقی د هغه وخت پوهيدل ئی تاسو ته نافع واقع کيږی ؟ که نه ؟ دغه بيله خبره ده. د قيامت علامات او نور ګرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بيخبره له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی ای مشرکانو! يعنی هغه عمل او معامله چه تاسی ئی کوئ هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخير او ډيل پيښ شی نو داسی ئی مه ګڼئ چه الله تعالیٰ ځمونږ له اعمالو څخه غافل او بيخبره دی.

تمت سورة النمل ولله الحمد والمنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (۵۲) الى غاية (۵۵) فمدنية و آية(۸۵) فبالجحفة اثناء الهجرة
وهى (۸۸) آية وتسع ركوعات رقمها (۲۸) تسلسلهاحسب النزول (٤۹) نزلت بعد «النمل»
د «القصص» سورت «مكى» دى پرته (علاوه) له (۵۲) تر (۵۵) آيتونو پورى چه «مدنى» دى
او له (۸۵)
آيت څخه چه په جحفه كښى د هجرت په اثناء كښى نازل شوى دى (۸۸) آيات (۹) ركوع لرى
په
تلاوت كښى (۲۸) او په نزول كښى (٤۹) سورت دى وروسته د «النمل» له سورت څخه نازل
شوى دى

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دى.

طٰسٓمّٓ ﴿۱﴾ تِلۡكَ اٰيٰتُ الۡكِتٰبِ الۡمُبِيۡنِ ﴿۲﴾ نَتۡلُوۡا عَلَيۡكَ مِنۡ نَّبَاِ
مُوۡسٰى وَفِرۡعَوۡنَ بِالۡحَقِّ لِقَوۡمٍ يُّؤۡمِنُوۡنَ ﴿۳﴾

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه د كتاب مبين (ښكاره) دى (چه خير او بركت ئى ښكاره او د حق او د باطل بيلوونكى دى). لولؤ مونږ پر تا (اى محمده!) له (ځينو) خبرو د موسٰى او د فرعون په حقه (رښتيا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړى.

تفسير: يعنى مسلمان خلق دى خپل حال قياس كړى! (موضح) د ظالمانو په مقابل كښى څرنگه چه د حضرت موسٰى عليه السلام په ذريعه الله تعالىٰ بنى اسرآئيل سره له ضعف او كمزورى د فرعونيانو په مقابل كښى منصور او مظفر وگرځول هم داسى مسلمانانو ته هم اگر كه نن په مكى معظمى كښى قليل ـ ضعيف او ناتوانه په نظر راځى د دوى د بيشمارو زوورو اعداؤ په مقابل كښى برى او كاميابى ور په برخه كوى.

اِنَّ فِرۡعَوۡنَ عَلَا فِى الۡاَرۡضِ وَجَعَلَ اَهۡلَهَا شِيَعًا يَّسۡتَضۡعِفُ طَآئِفَةً مِّنۡهُمۡ

بیشکه چه فرعون لوئی (او تکبر) غوره کړی ؤ په ځمکه (د مصر) کښې او گرځولی ئی ؤ اهل د دغه (مصر) تولی تولی چه ضعیفه (مقهوره) کړی ئی وه یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرآئیل ؤ)

تفسیر: یعنی په مصر کښې قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه ؤ او سبطیان هم اوسیدل چه په بنی اسرآئیلو سره مشهور ؤ لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرآئیلو ته فرصت او موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکړی او په هوسائی (راحت) او آرام سره ده‌ده ولګوی ګواکی ګرد (تول) قبطیان سرداران او آغایان ګرځیدلی ؤ او د انبیاؤ اولاد بنی اسرآئیل ئی خپل غلامان او نوکران ګرځولی ؤ ـ او پر دوی به ئی ډیر ذلیل کارونه او سخته بیګاری اجرا کوله او په هیڅ دول (طریقه) ئی نه پریښوده چه دوی په مملکت کښې قوت او وقعت حاصل کړی.

يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ ط

چه وژل به ئی ځامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی پریښودی ښځی (جنکیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم داسی بنی اسرآئیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباه او بربادیږی چه لا تر اوسه نه دی ځیږیدلی» نو ځکه فرعون د دغی پیښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرآئیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی څو په دوی کښې داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندیښنه متصوره وی ـ او داسی امر ئی صادر کړ ـ «وروسته له دی نه هومره بنی اسرآئیلی هلکان چه پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه خطره نشته نو دوی دی ژوندی پریښودی شی څو وروسته له پیغلتوبه له هغوی څخه قبطیان د وینځو په شان کار واخلی ـ ابن کثیر رحمة الله علیه لیکی چه بنی اسرائیلو پخپل منځ کښې د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښې داسی یوه تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرآئیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباهی او خرابی مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غوږ ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

بیشکه ؤ دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کښې خرابی غورځوونکی ؤ نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لړځیده او نه ئی زړه خوږیده پس هر شی به چه د ده په زړه کښې راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کښې داسی مست او بیهوشه ؤ چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیږدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کښې او چه وګرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وګرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کښې.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه ؤ او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زورور کړو او تیټ مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیږدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی ؤ ـ او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو ـ او دغه مظلوم او ربړ (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو ـ او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مقهور او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ

او چه وښیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کښې له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یوی همسا په شان ؤ.

وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

او لښکرو د دغو دواړو ته له دغو (بني اسرائيلو نه) هغه شي چه ؤ دوی چه ويريدل (به تری چه زوال د قوت او سلطنت د قبطيانو دی).

تفسير: يعني د هغی خطری لامله (له وجی) چه دغو قبطيانو د سبطيانو پر زرهاؤ معصوم هلكان وژلی ؤ مونږ اراده وفرمايله چه هم هغه خطره وردمخه کړو فرعون خپل ګرد (تول) امكانی كوشش او زيار (محنت) پكار واچولو ـ او پوره زور او قوت ئی ولګوه چه په هيڅ صورت هغه بنی اسرآئيلی هلک چه د هغه له لاسه د ده سلطنت تباه كيږی مصئون او مأمون پاتی نشی ـ او فرعون د ده له شره ساتلی وی مګر كله چه د الله تعالیٰ تقدير قاطع او د ده د ارادی په مقابل كښی هيڅ مانع نشی دريدی نو هم هغه معهود هلک ئی د ده په غيږ كښی وپاله او د دوی په وسيله ئی وساته ـ او د هم هغه فرعون په شاهی بستره او په پاچاهی مانی كښی ئی په ډير ناز او نعمت لوی كړ او دغه يی علی رؤس الاشهاد ثابت او محقق كړ د هر هغه كار او انتظام اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی ـ هيڅ يو قوت او قدرت د هغه په انسداد كښی نه موفق كيږی.

د پاک الله ډيوه لګيږی به تل ▪ څوک چه ئی پو كړی دی سوځيږی به تل

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ

او وحی (الهام) وكړ مونږ مور د موسیٰ ته داسی چه تی وركوه ته دغه (موسیٰ) ته نو كله چه وويريدی ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسیٰ سره له تابوته) په سيند كښی.

تفسير: د موسیٰ عليه السلام مور ته يا الهام وشو يا ئی په خوب وليد يا په بله كومه ذريعه ورمعلومه شوه څو چه تاته خپل د دی هلک د وژلو ويره او انديښنه نه وی پيدا شوی په منظم ډول (طريقه) سره ئی وپاله! او تی ورته وركوه! كله چه د وژلو ويره درته پيدا شی نو په يوه صندوق كښی ئی تابوت كړه او د نيل په سيند كښی ئی لاهو كړه دغه قصه د «طٰهٰ» په سورت كښی هم ليكلی شوی ده.

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۚ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝٧

او مه ویریږه ته (له غرق ئی) او مه خفه کیږه ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکی یو د دغه (موسیٰ) تاته او (بیا) گرځوونکی یو د دغه (موسیٰ) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه ویریږه او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کښی لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږی او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیږه! چه مونږ ئی ډیر ژر بیرته ستا غیږی ته درولو ـ او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو ډیر لوی کار واخلی او د رسالت په منصب ئی افتخار وبښی او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالیٰ د ارادی په مخ کښی حائل او مانع نشی کیدی ـ او دغه گرد (ټول) موانع به له منځه لری کیږی او دغه مقدس مقصد هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ۝٨

پس وموند دغه (او ونیو تابوت د موسیٰ) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دښمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لښکری د دغو دواړو وو (دا ټول) خطاکاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگیو یوه صندوق کښی وغورځوه او د سیند په اوبو کښی ئی خوشی کړ ـ صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کښی لاړ چه د فرعون په باغ کښی تیریده او هلته د میرمنی آسیی رضی الله تعالیٰ عنها د فرعون د ښځی په لاس کښی ولوید میرمنی آسیی رضی الله تعالیٰ عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت ډیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کښی د نجابت او شرافت آثار ورښکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه ووړکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دښمن ثابت شو ـ او د دوی په حق کښی د روح د

سوهان په شان عیان شو. نو ځکه الله تعالیٰ هغوی ته موقع ورکړه چه دی راپورته کړی. لعین فرعون له دی څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویری چه زه په زرهاؤ معصوم هلکان وژنم، هغه هم دغه هلک دی چه نن په ډیر ناز او نعمت سره څمونږ په لاسو د هغه پالنه او روزنه کیږی فی‌الحقیقت فرعون او د ده ګرد (ټول) وزیران ـ مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار سخت وغولیدل چه بیشماره اسرآئیلی هلکان ئی پر دغه شبهه ووژل مګر یواځی موسٰی علیه السلام ئی ژوندی پریښود لپاره د دی چه دغه موسٰی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دی یعنی عاقبت د دی نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی.

لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول ـ آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله تعالیٰ تقدیر به دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطاء تیرواته او سهو په دی کښی ؤ چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتی کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ ؕ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلک) یخوالی د سترګو دی ماته او تاته.

تفسیر: یعنی څومره ښکلی ، ګلالی او په زړه پوری هلک دی مونږ هلک نه لرو راځئ ! چه له ده سره خپل فهم غلط کړو او سترګی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه فرعون وویل « لک لا لی» یعنی ستا د سترګو لپاره به رڼا (رڼرا) او یخوالی وی نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه وویستل چه بالاخر هم هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوْهُ ۖ عَسٰۤى اَنْ يَّنْفَعَنَاۤ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا

مه وژنئ دغه (هلک) ښائی چه نفع به راورسوی مونږ ته یا به ونیسو دی ځوی.

تفسیر: یعنی کله چه لوی شی څمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وګانه نو به ئی خپل متبنی وګرځوو.

وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۝۹

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه ؤ خبر کله چه دی لوی شی نو څه څه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلک کوم بنی اسرآئیلی له ویری څخه په اوبو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلک به هم هغه ځمونږ معهود دښمن وی چه مونږ تری اندیښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنګه ځمونږ په خلاف څه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنګه ممکن وی چه دغه ځمونږ روزلی او پاللی شوی هلک به له مونږ سره دښمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه ؤ خبر چه دغه هلک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د ګرد (تول) جهان رب او پـالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دښمنان یئ نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مګر له دی نه نه شرمیږئ چه د هغه حقیقی رب العٰلمین په مقابل کښی د ﴿فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ﴾ غږ پورته کوئ.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا ۖ إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾

او صبا ته وګرځید زړه د مور د موسٰی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسٰی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسٰی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کوونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اګر که د موسٰی علیه السلام مور د موسٰی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مګر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پریښوده چه د موسٰی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی ـ نو شپه او ورځ به د موسٰی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل ؤ او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی ؤ او نژدی ؤ چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی ډول (طریقه) سره د ژړا او انګولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی ـ که چا موندلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی ـ مګر د الله تعالٰی دغه الهام ﴿إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ په ورته ډادینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالٰی کار ؤ چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی څو د الله تعالٰی

اسرار پخوا له وقته افشاء او اظهار نه شي او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسٰی علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شي چه د الله تعالیٰ دغه وعده هرومرو (خامخا) پوره کیدونکې ده.

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾

او ویل (مور د موسٰی) خور د دغه (موسٰی) ته چه څه برابره وروړ پسې دی (او خبر ئې راوړه) پس کتل به ئې دغه (موسٰی) ته له لرې ځایه (لکه پردی) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالي او جاسوسۍ د دې).

تفسیر: یعنې کله چه د فرعون په حرم سرای کښې هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښې موندل شو او په گرده (توله) دنیا کښې ئې آوازه (انگاځه) گډه او شهرت ئې وموند د موسٰی علیه السلام مور خپلې لور د موسٰی علیه السلام خور ته لا له پخوا ښخه حکم ورکړی ؤ چه ته دې د خپل ورور په سراغ او پته لګولو پسې تل له لرې او جلا (جدا) لګیاء اوسه! او له لرې په پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیرې پیدا کیږي؟ او څه ماجراء پرې تیریږي؟ کله چه دغه جینۍ پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انګاځې په اثر ئې ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلې هلک باندې لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ ـ او هلته لکه یوه بې تعلقه اجنبیه لرې ودریده او هیڅ څوک په دې ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

او حرام (منع) کړې وه مونږ پر دغه (موسٰی تې رودل د) دایگانو له پخوا (د بیرته ورتلو مور خپلې ته) نو ویل (خور د موسٰی) آیا خبر کړم زه تاسې پر اهل د (داسې) کاله باندې چه واخلي وساتې دا (هلک) تاسې ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وي.

تفسیر: یعنې د فرعون ښځې ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضي کړ ـ دلته د

تی ورکوونکی فکر ورپیدا شو او ډیری دائیگانی ئی طلب کړی ـ مگر قدرت لا له پخوا څخه د موسٰی علیه السلام شونډی کلکی تړلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی څخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضعه له کومه ځایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسٰی علیه السلام به مطلقاً د هیڅ یوی مرضعی تی ته خپل مخ نه آړاوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیښنه کښی ؤ چه د موسٰی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفی تاسی ته کولی شم چه ډیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه ځای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په ډیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ځکه چه هغه کورنی ډیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینئ په مشوره د حضرت موسٰی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسٰی علیه السلام ولگیده په ډیره مینه او محبت سره ئی خپل ځان د مور په تی پوری ونښلوه او په غړکهار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه ـ فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل ډیر غنیمت معلوم شول چه بالاخر هغه هلک د یوی مرضعی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه گرد (تول) سره خوښ او خوشال شول ـ او ډیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضعی خپل ځینی عذرونه او ضروریات وروړاندی کړل چه « زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی ـ که راته داسی امر او اجازه وشی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم ـ او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسٰی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیږی ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخاه چه د دغی مرضعی لپاره تاکلی (مقرر کړی) شوی وه هم ورته په لاس ورېیاء ورغله.

فَرَدَدْنَٰهُ إِلَىٰٓ أُمِّهِۦ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسٰی مور خپلی ته دیاره د دی چه یخی (او رنی) شی سترگی د دی (په بیرته رسیدو د موسٰی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

یوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترګو ولیده چه په څه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیته پوره کیدونکی ده.

وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳﴾

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هو! په منځ کښی ډیر ځندونه او موانع پیښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشتبه کیږی. (موضح).

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۴﴾

او کله چه ورسید (موسیٰ) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسیٰ او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته.

تفسیر: یعنی کله چه موسیٰ علیه السلام د خپل رشد او ځلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروښودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه ځکه چه دی د هلکتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مبذول کیږی.

وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰى حِيْنِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا
رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ ۚ
فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِىْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَى الَّذِىْ مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ

مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۵﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّىْ ظَلَمْتُ نَفْسِىْ فَاغْفِرْ لِىْ فَغَفَرَ لَهٗ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۶﴾

او ننوت (موسٰی) ښار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښې (د غرمې په وقت کښې چه ویده ؤ) پس ویې موندل په دغه ښار کښې دوه سړی چه جګړه یې سره کوله دغه یو (سبطي) له تابعانو د دغه (موسٰی ؤ) او هغه (بل قبطي) له دښمنانو د دغه (موسٰی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطي) چه له تابعانو د دغه (موسٰی) ؤ پر هغه (قبطي) چه له دښمنانو د ده ؤ پس په سوک وواهه هغه (قبطي) لره موسٰی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطي (چه مړ ئې کړ په سوک د موسٰی سره کله چه د وژلو قصد ئې نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسٰی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دښمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسٰی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطي سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه ګناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسٰی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښونکی د(خطیاتو) ډیر رحم والا
(په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښې ښار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شپې یا به د غرمې وقت ؤ حضرت موسٰی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئې له بنی اسرآئیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسٰی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته ـ د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دښمنی درلوده (لرله) او داسی به ئې د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی ـ نه چه د زور او قوت خاوند شي. موسٰی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سړیو پخپلو منځو کښې جنګ سره کوو چه یو ئې سبطي (اسرآئیلی) او هغه بل ئې قبطي ؤ ـ کله چه اسرآئیلی موسٰی علیه السلام ولید ورناری ئې کړی چه «راشه د دغه قبطي له لاسه می خلاص کړه» وایې چه دغه قبطي د فرعون د مطبخ یو سړی ؤ ـ موسٰی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیری څخه باخبره ؤ ـ کله چه دلته موسٰی علیه السلام پخپلو

سترگو د ده لاس اچول او زیادت ولید ـ د ده د حمیت رگ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطی موسٰی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی ـ لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسٰی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک گزار پری وکړ څرنگه چه موسٰی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی ؤ په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطی پر ځمکه ونښلوه حال دا چه پخپله موسٰی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سړی یو په یو مری نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصده وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطی یو حربی کافر ؤ ـ ظالم ؤ ـ او د موسٰی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب ؤ او نه ئی غوښت چه وئی وژنی مگر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنگ او جهاد نه ؤ نښتی ـ او موسٰی علیه السلام قبطیانو ته د سبطیانو له طرفه د حرب اعلان نه ؤ ورکړی ـ بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر ؤ گرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او ډاده ؤ چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه ووهلی شی ؟ او څرنگه یو وهل د تادیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولیده کیده چه له گوند (ډلی) او گوند بازی (ډله بازئ) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسٰی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو. او داسی وپوهید چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلیٰ وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښوئیدلو یا اجتهادی خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غواړی او تری توبه کوی لکه چه موسٰی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکړ چه د الله تعالیٰ له طرفه وروبښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرومرو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾

وویل (موسٰی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددگار دپاره د گنهگارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفوی بشارت رامرحمت کړ او عزت ـ راحت

ـ قدرت او قوت دی راعطاء کړ نو زه د دی د شکریی لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او ګناهکارانو حامی او مرستی (مددګار) نه کیږم. ممکن دی چه موسٰی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسرآئیلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به ئی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکړی قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لګوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. څو هغوی څما په زړه کښی دغسی وسوسی واچوی او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسرآئیلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب ګرځیدلی ؤ. والله اعلم.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاخید (موسٰی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به ئی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره ئی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته ګوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به ئی فرعون ته وړاندی کړی وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوړی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ ۚ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾

پس ناڅاپه هغه (اسرآئیلی) چه نصرت مدد ئی غوښتی ؤ له دغه (موسٰی) څخه پرون اوس بیا ناری وهی دغه (موسٰی ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطی باندی) پس وویل موسٰی هغه (اسرآئیلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری ئی ښکاره (چه پرون دی هغه قبطی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسرآئیلی نن له بل کوم سړی سره جنګیده او لاس یی پری اچولی ؤ. نو موسٰی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره نښلی او غواړی چه ما هم له

هغوی سره په جنګ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسٰی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد.

فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ
يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِالْأَمْسِ
إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن
تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾

پس کله چه اراده وکړه (موسٰی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دښمن د دغو دواړو (یعنی موسٰی او د دغه اسرآئیلي حال دا چه موسٰی هغه اسرآئیلی ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسٰی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیڅ شی) مګر د دی چه شی (ای موسٰی) زوروړ په ځمکه (د مصر) کښی او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه.

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرآئیلی) تری خلاص کړی خو سبطی په دی ګمان له موسٰی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هرومرو (خامخا) لاس ئی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پته وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسٰی وژلی دی نو ورغی او فرعون ئی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسٰی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښی داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسٰی یواځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکړی او دغه کار ئی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښی صلح او روغه وکړی.

وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ
الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾

او راغي يو سړی له آخره د ښاره په دی حال چه رامندی ئی وهلی وی ویل ای موسٰی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کوونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرګی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جرائت تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهی قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسٰی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سړی په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله څو هغه په تلوار او د یوی لندی لاری څخه په ځغاسته موسٰی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجراء څخه باخبره او داسی یوه مشوره ورته ورکړی چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکی دغه ئی ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی ـ او دی به هم لکه موسٰی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبوریږی لکه چه ګرد (تول) کفار تول شوی ؤ څو هغوی ګرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّىٓ أَنْ يَّهْدِيَنِى سَوَآءَ
السَّبِيْلِ ﴿٢٢﴾

پس ووت موسٰی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه ویریدونکی ؤ کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسٰی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسٰی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښیی ماته سمه لاره.

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لاړ شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه ؤ معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د(مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتی سره یی هلته ورسوه او په مدین کښی ئی داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کړ چه په کښی ښه مانوس او متاهل شو یوائی هم دغومره نه بلکه تر دیر لری پوری ئی نوری لار ښوونی هم ورته وکړی ـ او په سمه صافه لاره ئی رهی (روان) کړ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ ۙ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۖ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ الرِّعَآءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾

او کله چه ورسید (موسیٰ) اوبو د مدین ته نو ئی وموندله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او وئی موندلی رابیرته له دوی شخه دوه ښځی چه رامنع کولی به ئی ګډی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسیٰ دغو ښځو ته) چه شه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو ګډی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (ګډو خپلو ته) څو بیرته لاړ شی (دغه) شپانه او پلار څمونږ زوړ (د ډیرو کلونو سړی) دی چه کار ئی له لاسه نه کیږی.

تفسیر: مدین له مصر شخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کښی پروت دی کله چه دی هلته ورسید وږی تږی ؤ. وئی لیده چه خلق پر کوهی راتول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی ئی هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی ګډی لری حصاری کړی دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کښی دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی شخه لری کړی یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو شخه ډکه او له کوهی شخه ئی راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو ګډو ته داسی اوبه ورڅښولی وی چه له نورو شخه وروسته پاتی کیدی نو موسیٰ علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کړ هغوی وویل چه مونږ له ګردو (تولو) شخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که څمونږ پلار ځلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راتلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به ئی خپله معامله خلاصوله.

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کړه (موسیٰ رمه) د دغو دواړو بیا ئی شا وګرځوله (ښځو ته او لاړ

شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاؤ فطری جذبات او ملکات هم داسی وی ـ سره له دی چه موسٰی علیه السلام په دغه وقت کښی ستړی ستومان ـ وږی ـ تږی ؤ ـ خو بیا هم ورته دغه ننګ او غیرت ودرید چه سره ځما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانته محروم پاتی کیږی نو ودرید هغه لویه تیږه (ګټه) او هغه مجمع ئی لری کړه یا وروسته له هغوی له کوهی څخه ئی صافی پاکی تازه اوبه راوویستی او د دغو جونو ګډو ته ئی اوبه ورکری.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾

نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه زه هر هغه څیز ته چه ولیږی ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله ! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هو! که ستا له طرفه کومه ښیګڼه (فائده) راورسیږی زه هغی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکی «ښځو دی وپیژاند چه دغه سړی د لاری مسافر او په سیورو کښی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وږی تږی راغلی دی لاړلی او خپل پلار ته ئی دغه ګرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعیب علیه السلام ؤ علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سړی ور په کار هم ؤ چه نیکبخت وی او پسونه ئی وساتی او خپله لور ور واده کړی.

فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِي عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ
لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ

پس راغله دغه (موسٰی) ته یوه له دواړو چه تګ ئی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسٰی ته) چه بیشکه پلار ځما بولی تا دپاره د دی چه درکړی تاته اجر حق د اوبو کولو ستا (ګډو) څمونږ ته

تفسیر: دغه جینۍ داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکی ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له ډیره شرمه او حیاء خپل مخ په تکری (څادر) بیخی پیچلی (نغاړلی) ؤ ـ او خبری به ئی کولی. حضرت موسٰی علیه السلام د الله تعالیٰ څخه د خیر طالب ؤ چه ئی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به ئی نه منله ـ پاڅید او له هغی ښځی

سره د شعیب علیه السلام په لوری روان شو وائی چه د تللو په وقت کښې دغې جینئ ته وویل چه «ته څما په مخکښې مه درومه ! او راپسې راځه نه چه پر پردی ښځې عمداً څما نظر ولوېږی» لکه چه موسٰی علیه السلام د مخه شو ـ او هغه جینئ ورپسې تله او په خبرو سره ئې ورته د لاری ښوونه کوله ـ څو ئې خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَيۡهِ الۡقَصَصَ ۙ قَالَ لَا تَخَفۡ ۫ نَجَوۡتَ مِنَ الۡقَوۡمِ الظّٰلِمِيۡنَ ﴿۲۵﴾

پس کله چه راغی (موسٰی) دغه (شعیب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعیب) قصه خپله وویل (شعیب موسٰی ته) مه ویرېږه ! چه نجات دی ومونډ له قومه ظالمانو (فرعونیانو) نه.

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام خپله ټوله قصه حضرت شعیب علیه السلام ته واوروله شعیب علیه السلام ده ته دادینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منګلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاءالله تعالیٰ تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتۡ اِحۡدٰىهُمَا يٰۤاَبَتِ اسۡتَاۡجِرۡهُ ۫ اِنَّ خَيۡرَ مَنِ اسۡتَاۡجَرۡتَ الۡقَوِىُّ الۡاَمِيۡنُ ﴿۲۶﴾

وویل یوی له دغو دواړو! ای پلاره څما ! مزدور ونیسه دی (دپاره د میږو «ګډو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئې نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتګر وی.

تفسیر: یعنی په موسٰی علیه السلام کښې دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځې لویه تیږه (ګټه) ئې د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په دیر قوت او میړانه (بهادری) سره ئې اوبه وویستلی او څمونږ رمه ئې په لږ وقت کښې اوبه کړه او ګرده (ټوله) د اوبو ویستونکی مجمع ئې سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او دیر عفیف او یو شریف ځلمی دی تر دی چه په لاره کښې هم له ما ځنی پر مخ ته چه پر ما ئې له

سره نظر ونه لګیږی.

قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ٱبْنَتَيَّ هَٰتَيْنِ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِي ثَمَٰنِيَ حِجَجٍۖ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَۖ وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَۚ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾

وویل (شعیب موسٰی ته) بیشکه زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکړم تاته یوه له دغو لوڼو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته ځما دپاره اته کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا کوونکیو په وعده).

تفسیر: ښایی هم دغه خدمت د ده د جینۍ مهر وی.

ځمونږ حنفیانو په مذهب اوس هم که د بالغی جینۍ خوښه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت د مهر په عوض تاکلی (مقررولی) شی (**کذا نقله شیخ الانور اطال الله بقاءه**) دلته یوائی د نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح تړلو په وقت کښی حضرت شعیب علیه السلام پخپله یوه جینۍ معینه او د هغی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح تړلی ده چه هغه په ارجح الاقوال هم هغه مشره وه او بی‌بی صفورا یا بی‌بی صفراء رضی الله تعالیٰ عنها نومیده او د حضرت موسٰی علیه السلام معرفی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ ﴾ - پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما سره احسان وی). یعنی اقلا اته کاله به ځما په خدماتو کښی هرومرو (خامخا) مصروفیږی که دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا ځخه نه اخلم ته به له ما سره اوسیږی انشاءالله پخپله به په تجربه سره درڅرګنده شی چه زه بدطینته سړی نه یم. بلکه د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به ځما په صحبت کښی نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَۖ أَيَّمَا ٱلْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَٰنَ عَلَيَّۖ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

وویل (موسٰی شعیب ته) چه هم دا (عهد مقرر شو) په منځ ځما او ستا کښې چه هره یوه له دی دواړو نیتو چه پوره کړه ما پس نه به وی زیادت پر ما او الله پر دغه چه وایو (ئی مونږ یعنی زه او ته وکیل) ساتونکی شاهد دی.

تفسیر: یعنی زه مختار او خپلواک یم چه اته کاله درسره پاتی کیږم که لس کاله په هر حال دا معاهده چه اوس ترلی شوی ده د الله په اعتماد ځما خوښه او منظوره ده زه پاک الله پر دغه معاهده شاهدوم او دغه معامله ختم کوم. په احادیثو کښې راغلی دی چه موسٰی هم دغه اوږد مدت (لس کاله) پوره کړ حضرت شاه صاحب فرمایی ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم هم کله چه له خپله وطنه ووت اته کاله وروسته راغی چه معظمه مکه فتح کړی ـ او که ئی خوښه شوی وی په هم هغه وقت کښې به ئی هم هغه ښار له کفارو څخه تخلیه کړی وی لیکن پخپله خوښه یی لس کاله وروسته هغه له کفارو څخه پاکه کړه.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِن جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِن شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَن

پس کله چه پوره کړه موسٰی نیته (خپله په اتو یا لسو یا شلو کلونو) او رهی (روان) شو سره له عیال خپل (په اذن د شعیب مصر ته) ولید (موسٰی) له جانبه (د غره) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل ته چه مدار وکړئ تاسی (په دی ځای کښې) بیشکه زه چه یم ومی لید یو اور ښائی ما لره چه راتله وکړم تاسی ته له دی (اور) څخه په خبر (د لاری ورکی) یا په بخری (سکروتی یا شغلی) له هغه اوره لپاره د دی چه تاسی (پری) تاوده شئ ! پس کله چه راغی (موسٰی) دغه (اور) ته نو غږ (ورته) وکړ شو له غاړی د هغی کندی چه په ښی طرف (د موسٰی) کښې وه (دغه غاړه وه) په هغه توته مبارکه کړی شوی کښې (له جهته د اوریدو د موسٰی کلام د الله لره په دی کښې) له (هغی) ونی

تفسیر: چه ولاړه وه په غاړه د کندی کښی او د اور لمبی تری ښکاریدی.

يٰمُوسٰىٓ اِنِّيٓ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۳۰﴾ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا
رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يٰمُوسٰىٓ
اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ ﴿۳۱﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ فِيْ
جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوْٓءٍ ۫

داسی چه ای موسٰی بیشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی (غږ پری وشو چه) وغورځوه همسا خپله (پس وئی غورځوله) نو کله چه وئی لیدله (موسٰی) دا (عصا) چه خوځیدله ګواکی دا (عصا) یو نری منګری مار توپ وهونکی دی نو شا ئی کړه مخ ئی واړاوه په دی حال کښی چه تښتیدونکی ؤ (له ویری) او بیرته راونه ګرځید (بیا پری غږ وشو د الله تعالیٰ له جانبه داسی) چه ای موسٰی مخ راواړوه او بیرته راوګرځه ! او مه ویریږه ! بیشکه ته چه ئی له امان موندونکیو ئی (له ویری نه او بیخی مامون ئی!) ننباسه (ښی) لاس خپل په ګریوان (د کمیس خپل کښی) بیا ئی خارج کړه حال دا چه راوځی به تک سپین بی له کوم عیب (مرض ـ بدی)

تفسیر: د دغی رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری ګرد (تول) مفصل واقعات د «طٰهٰ» په سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی ولوستل شی!

وَّاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

او پیوست کړه (سینی) خپلی ته ځانګ (یعنی لاس) دی له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدی کړه ځان ته یعنی سینی خپلی ته ځانګ دی یعنی لاس دی له جهته د ویری له مار یا له برص یعنی خپل مټ دی له خپلی سینی سره او تخرګ (ترخ) ته نژدی کړه د مار او د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کیږی ښائی چه د راتلونکی لپاره ئی هم د ویری د ازالی په نسبت هم دغه ترکیب وربښوولی وی.

فَذٰنِكَ بُرْهَانٰنِ مِنْ رَّبِّكَ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ

نو دغه دواړه (عصا او يد بيضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دى
ليږلى شوى) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسير: يعنى د «عصا» او «يد بيضاء» معجزى د نبوت د برهان او سند په دول (طريقه)
درعطاء كړى شوى دى څو پر دغه وسيله سره پر فرعون او نورو سبطيانو د حجت اتمام وكړى شى!

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ۝٣٢ قَالَ رَبِّ إِنِّيْ قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا
فَأَخَافُ أَنْ يَّقْتُلُوْنِ ۝٣٣

بيشكه چه دوى دى قوم فاسقان (وتلى له فرمان د الله) وويل (موسى) اى ربه
ځما بيشكه زه چه يم وژلى مى دى له دغو (قبطيانو) څخنى يو نفس (سړى)
پس ويريږم چه دوى وبه مى ووژنى (په قصاص د هغه سره).

تفسير: يعنى كه په مجرد د رسيدلو مى ووژنى نو ستا دغه دعوت به څرنګه ورسولى شم ؟

وَأَخِيْ هٰرُوْنُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّيْ لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْاً
يُّصَدِّقُنِيْٓ إِنِّيْٓ أَخَافُ أَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ۝٣٤

او ورور ځما هارون هغه ډير فصيح دى له ما له جهته د ژبى پس وليږه هغه
هم له ما سره يار مددګار چه تصديق كوى ځما بيشكه زه ويريږم له دى چه
دروغجن به كړى دوى ما.

تفسير: يعنى كه كوم يو بل تصديق او تائيد كوونكى سرى هم راسره وى نو طبعاً به ځمونږ
زړونه مضبوط او قوى كيږى نو د ده د دروغجن شميرلو په موقع كښى كله چه د بحث او
مناظرى وار ورسيږى امكان لرى چه ځما د ژبى د لكنت او بنديدلو لامله (له وجى) په خبرو او
اترو كښى څه موانع او عوائق واقع شى نو په دغه وقت كښى به د هارون رفاقت ماته ډير نافع

او مفید واقع شي ځکه چه د ده ژبه له ما څخه ډیره ښه چلیږی او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ بِـَٔايَٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

وفرمایل (الله) ژر به قوی کړو مونږ مټ ستا په ورور ستا او وبه ګرځوو مونږ تاسي ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس وبه نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لاړ شئ تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسئ (پر دوی باندی)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مټ وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملګرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او نښو په برکت تاسی او ستاسی ملګری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملګرو تل مغلوب او پړه دی.

فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِىٓ ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

پس کله چه راغی دوی ته موسیٰ سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مګر خو سحر (کوډی) دی په دروغو سره تړلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه ګردی (تولی) کودی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کودو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندی الله تعالیٰ د وحی په صورت نازلی کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یوائحی د سحر او د کودو اعمال ـ او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسیٰ کوی مثلاً یوه الله تعالیٰ دغه ګرده (توله)

دنیا پیدا کړی ده ـ او هم هغه یو الله جل جلاله هم دغه دنیا فناء کوی او بیا ئی له سره ژوندی کوی ـ بیا به حساب او کتاب اخلی ـ او زه ئی رسول گرځولی او درلیږلی یم ـ او نور مونږ له خپلو پخوانیو مشرانو او نورو څخه نه دی اوریدلی او داسی څیز مو له سره غوږو ته نه دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيٓ أَعۡلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلۡهُدَىٰ مِنۡ عِندِهِۦ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَٰقِبَةُ ٱلدَّارِۖ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾

او وویل موسٰی چه رب ځما ښه عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په هدایت (راوړی ئی دی) له طرفه د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه ته ښه خاتمه په دی دنیا کښی بیشکه دا دی چه نه مومی بری ظالمان (چه هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبیٰ کښی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دی باندی ښه عالم دی چه زه پخپله په دغی دعوی کښی رښتین یم او د هغه له نزده می هدایت راوړی دی نو ځکه آخره خاتمه او انجام به می ښه وی ـ هغه خلق چه د الله تعالیٰ دغه ښکاره د قدرت نښی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی له مخی ئی تکذیب کوی دوی له سره بری نه مومی او د کامیابی مخ نه وینی او په آخره خاتمه کښی دوی له ذلت او ناکامی سره مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَأُ مَا عَلِمۡتُ لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرِي فَأَوۡقِدۡ لِي يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجۡعَل لِّي صَرۡحٗا لَّعَلِّيٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾

او وویل فرعون ای تولیه د مشرانو (د اهل د مصر!) نه پیژنم زه تاسی ته کوم خدای (چه عبادت ورته کوئ) بی له ما څخه پس بل کړه اور ځما لپاره ای هامانه پر ختی باندی (خښتی راته پخی کړه) پس وگرځوه جوړه کړه ځما لپاره مانی لوړه (اوچته) ښائی ماته چه وخیژم الله د موسٰی ته (وئ گورم چه شته ؟ که نشته ؟) او بیشکه خامخا زه گمان کوم پر موسٰی (د

يوه) له دروغجنانو.
(په دعوى د بل معبود كښې بې له مانه)

تفسير: يعنى خپل وزير هامان ته ئى وويل چه «د خورا (ډير) كلكو او ښو خښتو دپاره ډير ښه داشونه جوړ كړه! او بيا له هغو خښتو څخه يوه ډيره پخه او هسكه مانۍ راجوړه كړه! چه آسمان ته نژدى شى څو زه پر هغه پاس وخيژم او د موسٰى الله جل جلاله وګورم چه چيرى دى؟ او څرنګه دى؟ ځكه چه د ځمكى پر مخ باندى ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خداى په نظر نه راځى نو د آسمان په نسبت هم ځما خيال هم داسى دى چه هلته به هم بل خداى نه وى خو بيا په دغه ترتيب سره به د موسٰى عليه السلام دپاره يو مسكوت جواب پيدا شى.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طريقه) وكړه او امكان لرى چه دومره بدحواسه او پاګل به هم شوى وى چه د هغه په اثر داسى چتى (بيكاره) او د خندا وړ (لايق) تجاويز به ئى جوړول او په كار به ئى اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ
إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

او كبر وكړ دغه (فرعون) او لښكرو د دغه (فرعون) په ځمكه (د مصر) كښې په ناحقه سره (بې له استحقاقه) او ګمان وكړ دوى د دى چه بيشكه دوى به مونږ ته نه راګرځول كيږى (په قيامت كښې) پس راونيوه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښكرى د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوى (ټول) په سيند كښې (پس غرق شول) نو وګوره (ته اى محمده!) چه څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسير: يعنى له خپلى خاتمى او انجامه بالكل غافل شو او په خپل مملكت كښې په تكبر او غرور ئى لاس پورى كړل او په دى ونه پوهيد چه بل د ده سر ماتوونكى او غاړه ځبيښونكى هم موجود دى. بالاخر قهار الله دى سره د ده د لاؤ لښكر د قلزم په بحيره كښې غرق كړ څو دغه لويه واقعه د يادګار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتى شى چه له انجامه بى خبره او غافل دى او ښه وپوهيږى چه د دوى خاتمه به هم داسى كيږى د دغه غرق او نورو وړپورى ترلى خبرو تفصيلات پخوا له دى نه هم تير شوى دى.

وَجَعَلْنٰهُمْ اَىِٕمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿٤١﴾

او گرځولی ؤ مونږ دوی پیشوایان (د گمراهی په دنیا کښی) چه بولی دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورځی د قیامت کښی وبه کړی شی مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښی له دوی نه)

تفسیر: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښی له گردو (تولو) ښخه وړاندی او مقدم ؤ او خلقو ته به ئی د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۖ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُوْدُ﴾ یعنی د دی ځای لښکر به ئی هلته هیڅ په کار نه ورځی ـ نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت وررسیږی ـ دی سره له خپل لاؤ لښکر گرد (تول) په دوزخ کښی غورځول کیږی هیڅوک به د دوی خلاصوونکی نه وی.

وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿٤٢﴾

او تابع (لازم) کړ مونږ له دوی سره په دغه (لږ خسیس ژوندون د) دنیا کښی لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورځ د قیامت کښی به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد ښیرو کړیو شویو ښخه)

تفسیر: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښی تر هغه پوری چه خلق اوسیږی پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسٰی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی ؤ مونږ (اهل د) زمانو ړومبنیو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسیر: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلاک او د افناء عذاب ډیر لږ راغلی دی ځکه چه د سماوی اهلاک په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه څه نه څه خلق هرومرو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیږی.

بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۳﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زړونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان ئی پری راوړی دی) ښائی چه دوی پند واخلی پری.

تفسیر: یعنی توریت چه موسٰی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کوونکی او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره بیوونکی او د رحمت مستحق ګرځوونکی یو کتاب ؤ څو خلق هغه ولولی ـ او د الله تعالیٰ په یادو اوسیږی ـ او د الله تعالیٰ احکام یاد کړی پند او نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم‌الشان قرآن څخه په هدایت کښی د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوْسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۴۴﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده! له موسٰی سره) په جانب (د هغه غره چه) غربی (ؤ له موسٰی څخه په وخت د مناجات کښی) هغه وقت چه ولیږه مونږ طرف د موسٰی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحی چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسیر: یعنی د طور د غره له غربی جانبه چیری چه موسٰی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلٰكِنَّآ أَنْشَأْنَا قُرُوْنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

ولیکن مونږ پیدا مو کړل اهل د زمانو (ډیر وروسته له موسٰی) پس اوږده شول پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسی صحت او صفائی ـ بسط او تفصیل سره بیانوی لکه چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه ګرد (تول) واقعات دی پخپلو سترګو سره لیدلی وی حال دا چه ستاسی عدم الوجود په هغی موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده ـ او برسیره پر دی هم ګرد (تول) عالم خبر دی چه تاسی امی یئ ـ د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یئ اوسیدلی. او نه د صحیحو او ثقه ؤ واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکی معظمی کښی موجود ؤ نو سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم ځای تاسی ته راغلل. حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرنونه تیر شوی دی چه د دهورو له مروره هغه علوم بیخی منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضاعه او له یاده ووتل نو ځکه د هغه علیم او خبیر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبی څخه هغه هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت ورکوونکیو واقعاتو داسی یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغی له لیدلو څخه بی اختیاره د دغی خبری منل او تسلیم ته غاړه کیږدی چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو راوړونکی په هغه موقع کښی موجود ؤ او دغه واقعات ئی پخپلو سترګو سره لیدلی دی چه له «من» او «عن» او له ګردو (تولو) کیفیاتو څخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشی چه دغه ګردی (تولی) خبری د پاک الله هغه کلام دی چه تاسی ئی په ژبه سره خپلو بندګانو ته بیانوئ او د ده په مخ کښی هر غائب حاضر ـ او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) ځمونږ ولیکن مونږ چه یو ـ یو مونږ لیږونکی (تا لره دپاره د دغی قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت څخه ورپیښ شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسی ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه څخه داسی څرګندیږی چه ګواکی تاسی په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وئ او

ځرنګه چه ته نن پخپل وطن معظمه مکه کښې آيات الله خلقو ته لولئ او ګردو (تولو) ته ئې اوروی په هغه وقت کښې به دی د «مدين» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه ځيز صريحاً منفی دی. خبره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبياء مبعوث کړی دی ځو دنيا د غفلت له خوبه پاځوی او د تيرو عبرتناکو واقعاتو نتائج وربه ياد کړی له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وقت کښې تاسی د رسول الله په حيث ليږلی يئ ځو د تيرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوبه راپاځوئ نو ځکه دغه خبره ضروری شوه چه د صحيح او ثقه او ريښتيا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِنْ رَّحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده!) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسٰی ته) وليکن (ليږلی ئې مونږ ته ای محمده!) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسير: کله چه پر موسٰی عليه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿ إِنِّيٓ أَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی ؟ او دغه غږ خو دی نه دی اوريدلی ؟ دغه د الله تعالٰی انعام او اکرام دی چه ته ئې پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کړی او ستا سره ئې هم داسی يو وضعيت او رعايت وفرمايه لکه چه له موسٰی سره شوی ؤ. ګواکی په «جبل النور» کښې چيری چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدينه منوره کښې د «جبل الطور» او د «مدين» واقعات بيا له سره اعاده او تکرار شول.

لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ أَتٰهُمْ مِّنْ نَّذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۶﴾

(دپاره) د دی چه وويروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هيڅ ويروونکی (له عذابه) پخوا له تا (ای محمده!) دپاره د دی چه دوی پند واخلی پری.

تفسير: يعنی د عربو خلقو ته دغه شيان ورويښيه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه ! ممکن دی چه دوی دغه خبری واوری او په ياد ئې ولری او پند او نصيحت تری واخلی.

تنبيه: له ﴿ مَّآ أُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ ﴾ څخه به «**آباؤهم الاقربون**» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَآ أَنْ تُصِيْبَهُمْ مُّصِيْبَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيْهِمْ فَيَقُوْلُوْا رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ

إِلَيۡنَا رَسُولٗا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ وَنَكُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٤٧﴾

او كه چيرى نه وى دا چه وبه رسيږى دوى ته مصيبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا ليږلى دى لاسونو د دوى پس وبه وائى (دغه كفار) اى ربه څمونږ ولى دى نه راليږه تا مونږ ته كوم رسول (چه ستا احكام ئى مونږ ته راوړى وى) پس متابعت به كړى ؤ مونږ د آياتونو ستا او شوى به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندى).
(كه دا خبره نه وى نو نه به مو وى ليږلى ته دوى ته ليكن ليږلى مو ئى چه عذر ئى پاتى نشى)

تفسير: دا اول «لولا» امتناعيه دى چه شرط او جزاء غواړى او دا آيت ئى تر آخره شرط دى او جزاء ئى محذوفه ده چه «**كما ارسلناك**» يا «**لانزلنا عليهم العذاب**» دى. او دغه دوهم «**لولا**» تحضيضيه دى چه له درست مدخول خپل سره واقع شوى دى په سياق د اول. نو حاصل د آيت داسى شو چه كه چيرى نه وى دا قول د دوى په وقت د نزول د عذاب كښى له جهته د كفره او د معاصيو د دوى چه اى ربه ولى دى نه راليږه مونږ ته كوم رسول چه ستا آيتونه ئى رارسولى وى او مونږ پرى عمل كړى وى او اوس مؤمنان وى نو مونږ به ته نه وى ليږلى يا عذاب به مو راليږلى وى
يعنى د رسول الله بعثت په دوى كښى د دوى خوش قسمتى ده كه بى د رسول الله صلى الله عليه وسلم له ليږلو څخه مو دوى ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغيانو او بى عقليو او بى ايمانيو سزا وركولى خو دغه هم عين الانصاف او عدل ؤ ليكن الله تعالىٰ پر دوى احسان وفرمايه او د هيڅ قسم معقول عذر او پلمو (تدبيرونو) وړاندى كولو لپاره ئى موقع ورپرى نه ښوده څكه امكان ئى درلود (لرلو) چه د سزاء وركولو په وقت كښى به ئى ويل چه «الها مونږ ته خو دى كوم رسول نه دى راليږلى ترڅو ئى مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولى وى او اقلا سمه لاره ئى راښوولى او څه تنبيه ئى راكولى ـ او دغه دى چه مونږ دى بى خبره په دوزخ كښى ورغورځولو. هو ! كه كوم نبى دى راغلى وى نو عالم به ليده چه مونږ به څه اخلاص او عقيدت سره له پخو ايماندارانو څخه ثابت كيدو.»

فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلۡحَقُّ مِنۡ عِندِنَا قَالُواْ لَوۡلَآ أُوتِيَ مِثۡلَ مَآ أُوتِيَ مُوسَىٰٓۚ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه څمونږ نو وی ویل (دغو کفارو) ولی نه دی ورکړی شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسٰی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لیږه نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لیږه ؟ اوس چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له گردو (تولو) انبیاؤ څخه په شان او رتبه کښی لوی دی نو وائی صاحبه ! مونږ دی هله منو کله چه وگورو چه د موسٰی علیه السلام په شان له تا څخه د «عصا او ید بیضاء» او نور معجزات راښکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو ځلی د یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو څلورو څلورو آیاتونو په شکل راوړاندی کوی.

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسٰی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسٰی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیری گرد (تول) سره منلی ؤ د هغه په نسبت مو هم شبهات ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع مخکښی تیر شو. هو! هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

وویل (منکرانو په حق د موسٰی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو) کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسٰی علیه السلام معجزات واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وپرانستله «که له دغه نبی سره هم هم داسی معجزات وی نو مونږ به هغه منل کله چه دوی له یهودانو څخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه نبی په موافقت او له خپلی مرضی څخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی ـ بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه مذبوح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښې آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نبنی به داسی وی او نور نو داسی ئی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسیٰ او محمد علیهما الصلوٰة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسیٰ او هارون کښې چه کودگران دی سره ملگری.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتٰبٍ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۴۹﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانبه د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکړم زه د هغه (کتاب) که چیری یئ تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښې یعنی په آسمانی کتابونو کښې له گردو (تولو) ځنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایئ نو تاسی بل کوم د الله تعالیٰ کتاب راوړاندی کړئ چه له دغو ځخه ښه او ډیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکړم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشئ راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایته قطعاً بی برخی یئ ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایئ ! او نه ئی منئ کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د گرد (تول) جهان جادوگران راتول کړئ او له هغوی ځخه له دغه ځنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُوْنَ اَهْوَآءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰىهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۰﴾

پس که چیری ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو (بی دلیله) او څوک دی ډیر ګمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواهش خپل بی هدایته له ښوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه ښیی سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیله).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبلوی او نه د هغه په مقابل کښی بل کوم شی وړاندی کولی شی ـ نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لاړ شی ـ محض پر خپلو نفسانی خواهشونو تګ کوی او هر شی یی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوښتنی څخه مخالف او چپ وومی هغه نه منی او تردیدوی ئی نو دلته دغه راښوول کیږی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنګه هدایت ورکاوه کیږی ؟ د الله تعالیٰ عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت موندلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه ګڼی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق پرله پسی لیږلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلی.

تفسیر: یعنی څمونږ د وحی سلسله لا له پخوا څخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی وریسی لیږلی ده ـ او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسی بل آیت تل راځی ـ مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کښی درته آسانی او سهولت وی.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ
قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآنه) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندی نو

وائي دوی چه ایمان راوړی دی مونږ په دغه (قرآن چه) حق دی (راغلی دی) له (طرفه د) رب څمونږ بیشکه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندی).

تفسیر: یعنی د دغو جاهلانو مشرکانو حال داسی دی چه نه پخوانی کتابونه منی او نه د ورستنو کتابونو منونکی دی. د دوی په مقابل کښی هغو حق پسندو او انصاف خوښونکو کتابیانو ته وګورئ چه دوی هغه دواړه منی پخوا له دی نه ئی په تورات او انجیل یقین لرلو کله چه پاک قرآن نازل شو نو ژر ئی تصدیق وکړو. چه بلاشبه دغه هم حقانی آسمانی کتاب دی. چه زمونږ د الله له جانبه نازل شوی دی. مونږ په ده باندی هم د خپل یقین او اعتماد اعلان کوو. مونږ خو پخوا له دی نه هم د الله تعالیٰ خبری منلی دی. او اوس ئی هم منو. فی الحقیقت مونږ له نن ورځی څخه نه یو مسلمانان بلکه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځکه چه مونږ په خپلو پخوانو کتابونو هم ایمان لرلو چه په هغو کښی د مخه د دغه آخر الزمان نبی او د دغه عظیم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارات موجود وو. لهٰذا په هغو پخوا ویلو مونږ پخوا له دی نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصیل مو په خپلو سترګو ولیدو لا پری مسلمانان شو.

اُولٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوْا

دغه (یهودان او نصرانیان چه ایمان ئی راوړی دی په قرآن) ور به کړ شی دوی ته اجر د دوی دوه کرته په سبب د دی چه صبر کړی ؤ دوی (او پر خپل ایمان قائم ؤ په دی دواړو کتابونو)

تفسیر: یعنی په غرور او استغناء ئی د حق له قبوله مخ نه دی اړولی بلکه هر کله چه حق او صداقت ورسیږی بی تکلفه د تسلیم او اطاعت غاړه ورته ږدی.

تنبیه: شیخ الاکبر په فتوحاتو کښی لیکلی دی چه د دغو اهل الکتابو ایمان راوړلو پر خپل نبی علیه السلام دوه ځلی صورت ونیو اول بالاستقلال، دوهم ځلی پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د ایمان راوړلو په ضمن کښی ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د ګردو (تولو) پخوانیو انبیاؤ مصدق دی ـ او پر هغو تولو ایمان لرل یو ضروری امر ګڼی. او پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دوی ایمان دوه ځلی شو یو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال ـ دوهم پر خپل هم هغه پخوانی نبی د ایمان راوړلو په ضمن کښی ـ ځکه چه هر یو له پخوانیو انبیاؤ د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د بعثت زیری ورکړی دی او متحداً لا له پخوا څخه یی د محمد صلی الله علیه وسلم رسالت تصدیق فرمایلی دی. نو ځکه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلی ورکول کیږی. هغه چه په حدیث کښی راغلی دی «**ثلاث يؤتون اجرهم مرتين**»

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالیٰ په فضل سره د «صحیح مسلم» په شرح کښې په تفصیل سره لیکلی ده. او د اشکالاتو په ارتفاع کښې مو زیار (کوشش) ایستلی دی. **فلله الحمد والمنة وبه التوفیق والعصمة**

وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

او دفع کوی دوی په حسنه نیکی سره سیئه بدی

تفسیر: یعنی که بل څوک له ده سره بدی کوی دی له هغه سره نیکی او احسان، مروت او شرافت کوی. یا ئی دا مطلب که چیری له دوی نه کوم بد کار صادرېږی نو د هغه تدارک په نیکی سره کوی څو د حسناتو پله پر سیئاتو درنه شی.

وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾

او له څینو د هغو مالونو چه ورکړی دی مونږ دوی ته صرفوی ئی (په لاره د الله کښی).

تفسیر: او له هغه حلال مال چه پاک الله ورته ورعطاء کړی دی زکوٰة ورکوی. صدقات او خیرات اداء کوی له اقاربو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد کوی. لنده دا چه په حقوق العباد کښې هم له سره قصور او لندون نه کوی.

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَآ أَعْمَٰلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَٰلُكُمْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِى الْجَٰهِلِينَ ﴿٥٥﴾

او کله چه واوری دوی کومه چتی (بیکاره) خبره نو څنګ کوی دوی له هغی نه او وائی (هغو چتی (بیکاره) ویونکیو ته) دی مونږ ته عملونه څمونږ (له حلمه او صبره) او دی تاسی ته عملونه ستاسی له حماقته او بد ویلو) سلام دی پر تاسی (له طرفه څمونږ له کنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طریقه) د جاهلانو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لګیږی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکوو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پریږدو، مونږ پریږده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او څمونږ اعمال به څمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غوندی له ناپوه خلقو سره لګیږو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی ؤ څو ئی په تحقیقی ډول (طریقه) سره دغه ځان ته راڅرګند کړی چه دوی د څه شان اوصافو سری دی ؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترګو څخه اوښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او ټول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی باندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلی ته وګورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سړی د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریبی په شان ئی ګرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پریښود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: «**سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً** ـ پس مونږ تاسی ته سلام درکوو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکړو. له مونږ او تاسی څخنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده ـ مونږ د خپلو نفسونو د ښیګڼی (فائدی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کړی» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالیٰ اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی به سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښیی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرګ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مګر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعنی له هغه چا سره چه ته طبیعی محبت لری یا ستا زړه غواړی چه هغه هدایت ومومی نو دغه خبره ضروری نه ده چه هم هغسی واقع هم شی. ستا کار یوائې لار ښوونه ده پاتی شو دغه کار چه کوم یو سړی پر هغه لاره درومی او د مقصود تر منزل پوری رسیږی ؟ او کوم یو نه رسیږی ؟ دغه ستاسی د اختیار او له قبضی څخه خارج دی الله تعالیٰ اختیار لری چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائی هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکړی.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلی دی په صحیحه ؤ احادیثو کښی شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروری ده ښه خو به دا وی چه له داسی غیر ضروری او ډک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشی!.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سړی د دغی خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لری چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کړی ـ بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لری چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی ؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لری ؟ په هر حال په دغه آیت کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکړی شوی ده چه تاسی د جاهلانو په دغو چټی (بیکاره) ویناؤ او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ ! هومره چه ستاسی پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ ! د خلقو استعدادات مختلف دی ـ او دغه خبره د الله تعالیٰ په اختیار او علم کښی ده چه د هغوی څخنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوٓا۟ إِن نَّتَّبِعِ ٱلْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَآ ۚ

او وائی (کفار د مکی) که چیری متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوځول شو) او ژر به وشړل شو) له ځمکی خپلی نه

تفسیر: له هدایت څخنی د انسان منع کوونکی څو شیان دی مثلاً د ځان نقصان ـ د مال خوف لکه چه د مکی معظمی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلی ؤ بیشکه چه مونږ په دی باندی ښه پوهیږو چه تاسی پر حقانی دین یئ لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسی سره یو ځای شو نو گرد (تول) عرب به څمونږ دښمنان شی ـ اود چار چاپیر گرد (تول) اعراب

به پر مونږ هجوم او یرغل راوړی او تول به سره یو ځای کیږی ـ او مونږ به خپله یوه نمری کړی، نه به مو ځان سلامت پاتی شی او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وی. د هم دغه جواب په دغه راتلونکی آیت کښی داسی فرمائی.

اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَّهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُّجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرٰتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۷﴾

آیا نه دی ورکړی (ځای) مونږ دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارته) راچلولی شوی دی دی (حرم) ته (له هر طرفه) میوی (دپاره) د هر څیز رزق د دوی له جانبه څمونږ ولیکن اکثر د دوی چه دی نه پوهیږی (په حق).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکی معظمی خلقو به ویل که مونږ مسلمانان شو نو د تول عربستان مسکونین به له مونږ سره دښمنان شی. الله تعالیٰ فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دښمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کښی ناست یئ ؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دښمنی او عداوت چه تاسی ئی یو له بله سره لرئ ـ اطرافی اعراب پر تاسی یرغل او هجوم نه راوړی چه تاسی له مکی معظمی څخه د باندی وباسی هغه الله چه اوس دغه ځای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کښی به هم تاسی ته پناه درکوونکی دی (موضح) » آیا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ایمان او تقویٰ د اختیارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی ؟ هو! که د ایمان او تقویٰ د ازموینی دپاره یو څو ورځی له تاسی څخه امتحان واخیست شی نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه وویریږئ

﴿ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴾

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍۢ بَطِرَتْ مَعِيْشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِّنْۢ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيْلًا ؕ

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ له (اهل د) کلیو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کښی پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کښی پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریږئ ـ د الله تعالیٰ له عذابه وویریږئ آیا تاسو نه ګورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا څومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی ګرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور ؤ نو هر کله چه هغو د تکبر لوئی او سرکشی لاره څان ته غوره کره نو وګورئ چه پاک الله دوی څرنګه تباه ـ برباد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه ویجاړی مینی او کندوالی ئی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیدونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کینی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سړی د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودریږی.

وَكُنَّا نَحْنُ الْوٰرِثِيْنَ ﴿۵۸﴾

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بیرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِيْٓ اُمِّهَا رَسُوْلًا يَّتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِنَا ۚ

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه څمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباه ـ خراب او فنا نه دی کړی څو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی ـ د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیدونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د څمکی د مخ د ګردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام ؤ لکه چه د «شوریٰ» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿ لِّتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ﴾ نو څکه هلته له ګردو (تولو) څنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه اجمعین.

وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

او نه یو مونږ هلاک کوونکی خرابوونکی د کلیو د ښارونو مګر په هغه وقت کښې چه اهل د هغو ظالمان وی (په تکذیب د رسولانو).

تفسیر: یعنی هر کله چه سره له پوهولو او هوښیارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخیست او هم هغسی په خپل کفر ـ ظلم ـ طغیان او عصیان کښې چالان او مترقی ؤ دلته د الله تعالیٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپیره شول.

وَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

او هر هغه چه درکړی شوی دی تاسی ته له کوم څیزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسیس دی او ښایست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خیر غوره (دی) او باقی دی (له دغه فانی نه) آیا پس تاسی عقل نه چلوئ.
(چه باقی بهتر دی په فانی باندی)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه له عقل او پوه کار واخلی! او دومره وپوهیږی چه دا ژوندون په دنیا کښې تر کله پوری به وی ؟ او د دنیوی د دغه باغ او بهار عیش عشرت ـ مزی او چړچو خوند به تر څه وقت پوری کوی ؟ فرض ئی کړئ چه په دنیا کښې له سره پر ده عذاب هم رانشی خو بیا هم د مرګی لاس تاسی ګرد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی ـ او بیا به د الله تعالیٰ په مخ کښې حاضریږئ او تر یوی یوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکوئ ـ که مو آخروی عیش او عشرت په برخه شو نو دغه دنیوی عیش عشرت د هغه په مقابل کښې هیڅ او لاشی دی داسی به کوم پوه او عقلمن سری وی چه یو مکدر او منغض ژوندون ته پر یو بی غشه او غله ژوندون او یو ناقص او فانی لذت ته پر کامل او باقی لذائذو ترجیح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ
ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾

آیا پس هغه څوک چه وعده کړې ده مونږ له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغې وعدې (خامخا داسې دی) لکه هغه څوک چه معاش ورکړی وی مونږه ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورځ د قیامت کښې له حاضر کړیو شویو وی (اور ته ؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه !).

تفسير: يعني مؤمن او كافر دواړه د انجام په اعتبار كله سره يو برابر كيدى شي ؟ د يوه دپاره د دائمي عيش كومه وعده چه شوى ده هغه هرومرو (خامخا) پوره كيدونكى ده او د بل دپاره د څو ورځو عيش او عشرت كولو څخه وروسته د بندى كړى جلب ضرورى رسيدونكى او دى په دائمي بنديخانه كښې خامخا لويدونكى دى (العياذ بالله) مثلاً كه يو سړى په خوب كښې ووينى چه «ځما پر سر شاهي تاج ايښى شوى دى، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندى ولاړ دى او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تيار ايښوولى شوى دى چه د هغو خوند او مزه در گرده (توله) څكم او خورم ئى.» كه سترگى له خوبه خلاصه وى گورى چه ورته د بنديتوب جلب ورورړاندى كيږى او پوليس ورته سره له ځنځيرونو او ځولنو ولاړ وى او سم د لاسه بندى او امنيى ته بيولى كيږى او وروسته د پوليس او د عدليى له تحقيقاتو او د جرم له اثباته په دائمي حبس سره محكوم او په عمرى بنديخانه كښې غورځولى كيږى نو تاسى راوښيئ چه په دغه حالت كښې ده ته هغه د باچاهى خوب او په زړه پورى مكلفه خواړه كله په ياد پاتى كيږى ؟

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

او ياد كړه هغه ورځ چه غږ به وكړى دوى ته الله پس وبه وائى (الله) چيرته دى شريكان ځما هغه (شريكان) چه ويئ تاسى چه گمان به مو كوو (پرى چه دا شريكان ځما دى).

تفسير: يعني هغه د خدايى برخى لرونكى چيرى دى هغوى دى وغوښت شي چه اوس لږ څه د دوى تائيد او حمايت وكړى.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه ځمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کړی ؤ مونږ (دوی) (گمراه کړی مو ؤ دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بیزاره یو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه ؤ دوی داسی چه ځمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسیر: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه ؤ مگر گمراه کوونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی‌الحقیقت مونږ ته هم تنبیه راکړی شوی ده نو ځکه په جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کړی دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (تکره) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خوړلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکړ ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو ځمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه ـ او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی‌الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه ځمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسی رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی ځمونږ د عبادت په ځای د خپلو اهواؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا ؤ. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزاری او تنفر اظهار کوو. **کذا قال بعض المفسرین.** او حضرت شاه صاحب لیکی «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کړی دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو ځمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالیٰ اعلم.

تنبیه: ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ څخه مراد ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ دی.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کړی (دا بتان) هغوی ته

تفسیر: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددگاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولئ مگر

هغوی به د دوی سره څه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شي ـ ځکه چه په خپل غم او مصیبت
کښې به اخته او مبتلا وی **کذا قال المفسرون** او د حضرت شاه صاحب د تحریر حاصل دا
دی کله چه شیاطین د نیکانو نوم واخلی نو مشرکینو ته به ویل کیږی چه خپلو هغو نیکانو ته
ورناری کړئ! نو دوی به هیڅ جواب نشی ویلی ځکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکاتو
نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ یا به تری بیخبره ؤ.

وَرَاَوُا الۡعَذَابَ ۚ لَوۡ اَنَّهُمۡ كَانُوۡا يَهۡتَدُوۡنَ ﴿۶۴﴾

او وبه وینی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چیری بیشکه دوی وی چه
سمه صافه لاره ئی نیولی وی (نو اوس به نه معذب کیدل یا کاشکی په کوم
دول (طریقه) مو لاره موندلی وی).

تفسیر: یعنی د دغه وقت د عذاب د لیدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنیا
کښې پر سمه صافه لاره تلی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کیدی.

وَيَوۡمَ يُنَادِيۡهِمۡ فَيَقُوۡلُ مَاذَاۤ اَجَبۡتُمُ الۡمُرۡسَلِيۡنَ ﴿۶۵﴾
فَعَمِيَتۡ عَلَيۡهِمُ الۡاَنۡۢبَآءُ يَوۡمَئِذٍ فَهُمۡ لَا يَتَسَآءَلُوۡنَ ﴿۶۶﴾

او یاده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه وائی چه څه
جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښې چه حق ته غوښتی شوی
وئ)؟ پس پټ به شی پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شی په دغه ورځ کښې
پس دوی به نه کوی پوښتنه یو تر بله.

تفسیر: پخوانی سوالات د توحید په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی یعنی که تاسی
پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهیدلی نو د انبیاؤ په پوهولو خو ښائی پوهیدی. دا
راوښیئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او رویه کړی ده؟ په دغه وقت کښې به هیڅوک هیڅ
جواب نشی ورکولی او د خبرو ګردی (تولی) لاری به بندی شی. (او پټ به شی په دوی جواب).

فَاَمَّا مَنۡ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰۤى اَنۡ يَّكُوۡنَ مِنَ الۡمُفۡلِحِيۡنَ ﴿۶۷﴾

پس هر څه هغه څوک چه توبه وباسی (له شرکه) او ایمان راوړی (په الله او رسول د الله) او عمل وکړی د نیکیو پس ښائی چه وی به دی له خلاصیدونکیو.

تفسیر: یعنی د هغه ځای بری او کامیابی صرف له ایمان او صالح عمل سره ده که اوس هم څوک له کفره او شرکه توبه وباسی او ایمان راوړی او د نیکیو لاره ځان ته غوره کړی حق تعالیٰ د ده ټول پخوانی ګناهونه معافوی او فائزالمرام ئی ګرځوی.
تنبیه: ﴿فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ﴾ د مالک الملکوتی په لهجه سره یوه وعده ده. یعنی هغه ته د فلاح او نجات امید پکار دی. پر مونږ باندی د هیڅا زور نه چلیږی چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړی مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسی وعدی کوو.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ ۚ

او رب ستا پیدا کوی هغه څه چه اراده وفرمائی (د پیدایښت ئی) او غوره کوی ئی نه دی دوی ته هیڅ اختیار (په هیڅ شی کښی):

تفسیر: یعنی د هر څیز پیدا کول د الله تعالیٰ په مشیت او اختیار کښی دی او د کوم شی غوره کول یا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دی. او هر قسم چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی او مرضی ئی وی هم هغسی احکام صادروی. هر یو سړی په هر یو منصب سره چه دی مناسب او لازم وبولی هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوی، په هر چا کښی چه استعداد او لیاقت وګوری نو د هدایت پر سمه لاره یی برابره وی او د مقصود تر منزله پوری په رسیدلو سره ئی بری او کامیابی ور په برخه کوی د مخلوقاتو په هر جنس کښی هره یوه نوعه یا په نوعه کښی هر یو فرد چه وغواړی سم له خپل حکمته سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوی ماسواء الله څخه بل هیچا ته د هسی اختیار او انتخاب حق نه دی حاصل. حافظ ابن القیم د «زادالمعاد» په اوائلو کښی دغه مضمون په ډیر بسط او تفصیل سره لیکلی دی. فلیراجع.

سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دی له هغه څه چه دوی ئی ورسره شریکوی.

تفسیر: یعنی په تخلیق او تشریع او مذکور اختیار کښې بل هیڅوک له الله تعالیٰ سره نه دی شریک. مشرکانو چه پخپل تجویز او انتخاب کوم شرکاء درولی او تاکلی (مقرر کړی) دی هغه ګرد (ټول) باطل او بی سنده دی.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾

او رب ستا ته معلوم دی هر هغه چه پټوی ئې سینې (زړونه) د دوی او هر هغه چه ښکاروی ئې (ژبې د دوی).

تفسیر: یعنی په زړونو کښې کومې باطلې او فاسدې عقیدې یا بد نیتونه چه لری! او په ژبه سره کومې خبرې چه وایی! او په لاسو او پښو او نورو سره کوم کارونه چه کوی دا ګرد (ټولو) د الله تعالیٰ په علم کښې موجود دی او د هر یوه سری له پټو استعدادو او قابلیتونو څخه ښه خبردار دی او سم له هغه به معامله ورسره کوی.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

او هم دی الله دی نشته بل لائق د عبادت مګر هم دی دی. خاص هم ده ته توله ثناء ده په دنیا او (په) آخرت (عقبیٰ) کښې او خاص هم دغه (الله) ته دی حکم او خاص هم دغه (الله) ته به بیولی شئ تاسی (په قیامت کښې).

تفسیر: یعنی هم هغسې چه الله تعالیٰ په تخلیق او اختیار او محیط علم کښې متفرد دی په الوهیت کښې هم واحد او یو دی ماسواء له ده بل هیڅوک ته بندګی او عبادت نه کیږی ځکه چه د ده په منبع الکمالات ذات کښې ګرد (ټول) محاسن او محامد مجموع دی ـ په دنیا او عقبا کښې هر راز (قسم) تعریف او توصیف چه وی اعم له دی نه چه پر هر اسم او رسم سره وکړ شی هغه په حقیقت او واقع کښې له هم دغه پاک الله سره نسبت لری او د ده تعریف دی او د ده په حکم سره چلیږی. د ده فیصله ناطقه ده ـ او دی د کلی اقتدار مالک دی او په آخره خاتمه کښې د هر چا رجوع د هم ده په لوری ده. وروسته له دی نه دغه راښیی چه په شپه او ورځ کښې شومره نعمتونه او فوائد تاسی ته عاید کیږی چه دغه ګرد (ټول) د ده له فضله او انعامه دی بلکه بالذات د شپې او د ورځې تبدیل او تحویل د رب الجلیل له بی مثلو او مستقلو

احساناتو او انعاماتو څخه دی.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ

ووایه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعنی خرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رڼا (رنړا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ ! که مثلاً الله تعالیٰ پری نهږدی چه لمر طلوع وکړی یا ئی رڼا (رنړا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رڼا (رنړا) له کومه راوړئ؟

أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوږو سره؟).

تفسیر: یعنی دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریدلو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اوری.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعنی خرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وکړئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ! که الله تعالیٰ پری نهږدی چه لمر غروب وکړی او تل ترتله ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپی له راتلو څخه حاصلیږی د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشئ لیدلی؟

تنبیه: ﴿ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ له ﴿ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا ﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترګو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رنړا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راځی د شپی په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا ﴾ سره د ﴿ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴾ فرمایل موزون ؤ والله اعلم.

وَمِنْ رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولټوئ تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماؤ د الله).

تفسیر: یعنی د شپی او د ورځی اړول راړول کوی څو د شپی په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځی په رڼا (رنړا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شئ ـ او د شپی او د ورځی پر مختلف الانواعو انعاماتو د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کړئ.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾
وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ ع

او (یاده کړه) هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان ځما هغه چه وئ تاسي چه ګمان به مو کاوه (پری د شریکانو ځما). او راوبه باسو له هر امت (ملت) څخه یو شاهد (پر اقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس وبه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسي برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شي دوی چه حق (په الوهیت کښي) خاص الله لره دی او ورک به شي له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښي چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید څخه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائبان یا نور ښه سړی مقصود دی (موضح) دوی به دغه راښیي چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره څه رویه کړی ده؟ نو فرمائی الله چه وبه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسی په کوم دلیل او سند سره الله تعالیٰ ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مأخذ مو له کوم ځای څخه اخیستی دی؟ کله چه مو نبی ونه مانه نو دغه خبره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالیٰ احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شی دوی چه حق خاص الله تعالیٰ لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راځی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواځی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاؤ علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حقی او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړکړی وو هغه ګرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسیٰ (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشی وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرآئیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیګانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسی یوی) ډلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیږه! بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابقی رکوع په شروع کښې د دنیا د بې ثباتي او حقارت د آخرت په مقابله کښې بیان کړی شوی ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضره رکوع کښې بیا د هم هغه اصلي مضمون په طرف عود کړی شوی دی او د هغې دعوی په استشهاد د قارون قصه اورولی شي. وائي چه قارون د حضرت موسٰی علیه السلام د تره ځوی یا تربور او د فرعون د مخې سرې ؤ، څرنګه چه د ظالمو حکومتونو دستور وی چه د کوم قوم د وینې څښلو لپاره د هم هغه قوم ځینې افراد د خپل کار آله او د لاس همسا ګرځوی فرعون هم په بني اسرائیلو کښې هم دغه ملعون ځان ته غوره کړی ؤ. قارون په دغه موقع کښې چه فرصت مونډلی ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په تولولو کښې لګیا شوی ؤ او ډیر لوی دنیوی اقتدار ئې ځان ته ګټلی ؤ څه وخت چه بني اسرائیل د حضرت موسٰی علیه السلام تر حکم او ارادی لاندې راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغروق شول نو د قارون د مال د ترقي ذرایع هم مسدود شول او هغه مشري او سرداري ئې له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ ـ غضب ـ حسد له سببه به ئې زیاتره له حضرت موسٰی علیه السلام سره سري مخالفت او پټه دښمني کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئې ډیر لوست او د دیني علومو په حصول کښې به مشغول ؤ مګر زړه ئې صاف نه ؤ، د حضرت موسٰی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئې چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطاء او مرحمت شوی ؤ، کاته او کریده ـ او سوځیده به ـ او لکه تور منګور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئې ویل چه آخر زه هم د دوی د تره ځوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نبیان او مذهبي سرداران ګرځیدلي دي او ځما په لاس کښې هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امیده او مأیوس کیده نو د تکبر په وضیعت به ئې داسي ویل «ښه دی که هغو دواړو ته نبوت وررسیدلی دی نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره ډکي خزانی شته چه له بل هیچا سره نشته.»

حضرت موسٰی علیه السلام یو ځلي پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوة اداء کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پوری کوم احکام چه موسٰی پر مونږ جاري کول د هغه په مقابل کښې مو حوصله او تحمل کاوه مګر آیا تاسي اوس د موسٰی علیه السلام د دغې خبري تحمل هم کولی شئ چه دی ځمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړي؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئې چه نه ځمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسٰی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه ډیره ناپاکه او چټله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوی بدکاري ښځي ته ئې څه بډې او پیسي ورکړی او وی لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرګه کښې کله چه موسٰی علیه السلام د زناء د حد په اطراف بیانات ورکوی ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه ـ لکه چه دغې پلیتي ښځي په هم هغه لویه مجمع کښې هم داسي یوه چټي (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسٰی علیه السلام هغې ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالیٰ له قهره او غضبه ئې وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئې وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلي دي دلته قارون د حضرت موسٰی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه خښ او ډوب کړل شو. د «مفاتح» تفسير په کنجيو (کليو) سره کړی دی يعنی د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چه د هغو د کليګانو په پورته کولو څو زورور کسان ستړی کيدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چه په ځينو تفاسيرو کښی د هغه صورت هم ښوولی شوی دی.

﴿ اِذۡقَالَ لَهٗ قَوۡمُهٗ ﴾ الآية ـ ياد کړه هغه وقت چه وويل دغه قارون ته قوم د ده چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره مه خوشاليږه بيشکه چه الله نه خوښوی خوشاليدونکی په مال د دنيا) يعنی پر دغه فانی او زائل دولت ولی نازيږی او پری فخر او غرور کوی؟ چه هغه د الله تعالیٰ په نزد د مياشی د يوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهيږه چه الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه خوښوی او هر هغه شی چه د ده مالک الملکوت خوښ او پسند نه وی د هغه نتيجه ماسواء له تباهی او هلاکت بل هيڅ شی نه دی.

وَابۡتَغِ فِيۡمَاۤ اٰتٰٮكَ اللّٰهُ الدَّارَ الۡاٰخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چه درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسير: يعنی د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چه انسان هغه د آخرت خپله پنګه وګرځوی نه داسی چه د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان حرکت او وضعيت اختيار کړی.

وَلَا تَنۡسَ نَصِيۡبَكَ مِنَ الدُّنۡيَا وَاَحۡسِنۡ كَمَاۤ اَحۡسَنَ اللّٰهُ اِلَيۡكَ

او مه هيروه برخه خپله له (ماله د) دنيا او احسان کوه (له بندګانو د الله سره په ورکړه د مال) لکه چه احسان کړی دی الله له تاسره (چه داسی ډير دولت ئی درکړی دی)

تفسير: يعنی سم د خپلی برخی سره تری خوره! او څښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی پنګه تری واخله! او په ناروا مواردو کښی ئی مه لګوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبۡغِ الۡفَسَادَ فِى الۡاَرۡضِ‌ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الۡمُفۡسِدِيۡنَ ۝

او مه غواړه(ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کښی بيشکه چه الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسٰی علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر ځمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښې شورماشور او غلغله مه جوړوه! ځکه چه په ملک کښې فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ۚ

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راکړی شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما ښخه دی،

تفسیر: یعنی هنرمن وم او د گټلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) ـ پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال ـ دولت او شته راکړی دی او دغه ثروت په خوشی چټی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسٰی په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لگوم.

أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کړی دی په خوا له دغه (قارون ښخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی ډیر سخت ؤ له دی (قارون) ښخه له جهته د قوت او ډیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گټلو لیاقت چا درکړ؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کړ او د هغه په درکړی دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن گڼلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خبر چه د ده ښخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشیو له سببه هلاک او تباه شوی دی چه د هغوی پهٔ لاسو کښې لوی لوی سلطنتونه او ډیری زیاتی خزانی ـ لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملعون د هغو د احوالو د اوریدلو ښخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۷۸﴾

او نه به شي پوښتيدلی له ګناهونو خپلو ځخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دی).

تفسیر: يعنی پوښتنی ته به ضرورت نه وی پاتی الله تعالیٰ ته د دوی ګناهونه يو په يو معلوم دی او له پرښتو سره هم ليکلی پراته دی هو! که د توبيخ او تقريع په ډول (طريقه) کوم وقت کوم سؤال له دوی نه وشی نو هغه بيله خبره ده. يا خو دغه کنايه ده د ګناه له کثرته يعنی د دوی ګناهونه به دومره ډير او زيات وی چه دغه ته به ضرورت نه وی پاتی چه د يوی يوی جزئی پوښتنه له دوی ځنی وکره شی. حضرت شاه صاحب ليکی «پوښتنی به نه کيږی له ګناه يعنی له ګناهګار ځخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښی ځه نقصان نه وی نو ګناه به ئی نه اختياروله کله چه د دوی په پوه او عقل کښی نقص او خرابی ده نو پر دغسی ناپوهانو د الزام اړولو ځخه ځه فائده مرتبه کيدی شی؟ که دوی د هغو بدو کارو په بدی پوهيدل نو ولی به ئی کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِىْ زِيْنَتِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَاۤ اُوْتِىَ قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿۷۹﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زينت ښائست (او دج خپل) وويل هغو کسانو چه غوښت ئی دغه ژوندون (لږ خسيس د) دنيا ای کاشکی چه وی مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړی شوی دی قارون ته بيشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دی د برخی لوئی (له دنيا ځخه).

تفسیر: يعنی قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له ډيرو خدمو او حشمو او په ډير شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د ليدلو ځخه د دنيا د طالبانو سترګی ردی بدی پاتی شوی او ګرد (تول) ورته هک حيران ودريدل او له خپلو ځانونو سره به ئی داسی ويل «کاشکی چه مونږ هم د داسی دنيوی شان او شوکت خاوندان وی! او هم داسی ترقی او عروج مو حاصل کړی وی چه نن د قارون په برخه شوی دی. بيشکه چه دی ډير د اقبال او اجلال خاوند او ډير خوش قسمته سړی دی».

وَقَالَ الَّذِيْنَ أُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر ډیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکیو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سړیو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل وبل کښې څه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوئ؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښې کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښې دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ ﴿۸۰﴾

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مګر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصیته)

تفسیر: یعنی له دنیا څخه آخرت هم هغه ښه او بهتر ګڼی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسی شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسائی (آرام) او راحت ته چه ګوری داسی ګڼی هر څوک چه د آرامی او هوسائی (راحت) خاوند دی هغه ډیر بختور او خوش قسمته سړی دی. نو ځکه د شپی او د ورځی د هم هغه په فکر او تشویش کښې اخته او مشوش اوسیږی ـ او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاؤ ځایو کښې خپل خوشامد او مداهنت ته غور نه کوی او نه ګوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا څلویښتو کلونو پای (آخر) ته رسیږی او بیا د ده په زرهاؤ نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربړونو (تکلیفونو) کښې تیریږی. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَّنْصُرُوْنَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴿۸۱﴾

پس ننه ایست مونږ دغه (قارون) او کور د ده په ځمکه کښې پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کښې) هیڅ ډله (د دوستانو) چه مددگاری ئی کړی وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کښې) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان ئی له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعني نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه ئی څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه ئی خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَاَصْبَحَ الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهٗ بِالْاَمْسِ يَقُوْلُوْنَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به ئی کوله د مرتبی د دغه (قارون) په پرون (ماښام) کښې ویل به ئی (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ارتولو ئی) له بندګانو خپلو او تنګوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنګولو ئی)

تفسیر: یعني هغه کسان چه د قارون ترقي او ترفع د لیدلو څخه پرون داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونږ ته هم داسی عروج او ترقي حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوږونو ږدی او توبی وباسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کښې د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منځ کښې مهلک زهر وی. له کوم سری د دنیوی ترقي او عروج د لیدلو څخه له سره مونږ ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په دربار کښې څه نه څه عزت ـ وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقي او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالیٰ مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وګڼی د رزق او د روزی ورونه (ابواب) وربرانبځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنګه او په اندازه کوی ئی. د مال او دولت فراخی او ارت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرګندیږی.

صدق من قال ـ

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه ▪ و جاهل جاهل تلقاه مرزوقا
هذا الذی ترک الاوهام حائرة ▪ وصیّرالعالم النحریر زندیقاً

تنبیه: په «ویک» کښې (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام) دی نو معنی ئې داسې شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. **ونحن ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ماقاله سیبویه**

لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ؕ وَيْكَاَنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۲﴾

که چیری نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا ډوب کړی به ئې وو مونږ په ځمکه کښې (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئې د قارون په شان ونه ګرځولو که نه ځمونږ حال او احوال به هم داسې کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له سببه داسې هیله (امید) او آرزو کری وه. ﴿ يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ قَارُوْنُ ﴾ الله تعالیٰ ځمونږ په مخ کښې خیر راپیښ کړ چه ځمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئې تر سره ونه رسوله او نه ئې پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیه او سزا راکړه ـ بلکه د قارون نتیجه او حشر ئې مونږ ته راښکاره او مونږ ئې په دغه وسیله سره ویښ او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرګنده شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیڅچا ته نشی حاصلیدی او دغه چه ناشکره منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِيْنَ لَا يُرِيْدُوْنَ عُلُوًّا
فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ؕ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿۸۳﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکوو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه لری اراده د لوئی (او تکبر) په ځمکه کښې او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو) او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزګارانو ده.

تفسير: يعنی د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسی ويل چه قارون خو ډير خوش قسمته او بختور سړی دی حال دا چه دغه خوش قسمتی او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت ګټه په لاس کول لويه خوش قسمتی ده او دغه ګټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښی شرارت او فساد غورځول نه غواړی او په دغه فکر کښی له سره نه دی چه خپل ځان له ګردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وګڼی ـ بلکه د تواضع او انکسار او پرهيزګاری لار ځان ته اختياروی ـ د دوی زيار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړی تل په دغه کار کښی مصروف او معطوف دی چه خپل دين لوړ (اوچت) کړی او کلمة الله په اعلاء کښی ووينی او خپل مسلم قوم مترقی او مرفه الحال او او فارغ البال من حيث الحال وګرځوی، دوی د دنيا حريصان نه دی بلکه پر آخرت عاشقان دی او دنيا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغړی نو اوس تاسی پخپله غور او فکر وکړئ چه آيا د دنيا مطلوب د دنيا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم ته وګورئ چه هغوی له ګردو (تولو) څخنی زيات د دنيا تارکان ؤ مګر متروک‌الدنيا نه ؤ ـ په هر حال د مؤمنانو اصلی مقصد آخرت دی د دنيا هغه برخه چه د دغه مقصد ذريعه وګرځی هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هيڅ.

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

او هر چا چه وکړه کومه نيکی پس شته ده ته (ښه جزاء) خير غوره له جهته د دغی (حسنی) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشی ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی ئی دی (عمل د) بديو مګر (جزاء د هغه شی) چه ؤ دوی چه کاوه به ئی (په دنيا کښی).

تفسير: يعنی کومه نيکی چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نيکی به هلته ورسره وکړه شی د يوی نيکی څرنګه چه د هغه اقتضاءوی اقلا لس چنده د هغه ثواب ورکاوه کيږی. حضرت شاه صاحب ليکی «پر نيکی باندی د نيکی وعده ئی ورکړه چه هغه علی‌اليقين رسيدونکی ده او پر بدی ئی د بدی وعده ونه فرمايله چه ضرور به وررسيږی ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شی هو! دومره ئی وفرمايل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډيره سزا ونه رسيږی».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کړی ئی دی پر تا (احکام د) قرآن
خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه ځای د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ ﴿ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزګارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو ـ اوس دغه راښیی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وګورئ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنګ شوی مکه معظمه مو پریښوده مګر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول ګرځولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کړی دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکی «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی دادینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کړی دی ـ او ځینو آخرت ـ او ځینو جنت ـ او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلة المعراج کښی تشریف وړی ؤ. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کړی دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مګر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وراندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا ړومبی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږئ لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړئ. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږئ.

قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) رب ځما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په ګمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ځما هدایت او د مکذبینو او معاندینو ګمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه ځما

دغه کوشش ضایع شی ـ یا گمراهان رسوا ـ سپک او گمراه نه کړی.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْٓا اَنْ يُّلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راوبه لیږلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولیږلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا څخه د نبوت په انتظار کښی نه وی دا محض د الله تعالیٰ رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کړی نو هم هغه الله تعالیٰ به په دنیا او آخرت کښی تاته بری او کامیابی درکوی لهٰذا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترتله اعتماد او اطمینان ولره !.

فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿۸۶﴾

پس مه کیږه ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کښی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گڼه چه دوی له تاسره بدی کړی ده او تاسی ئی مجبور کړی یئ چه خپل وطن پریږدئ! اوس هغه څوک چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ
وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿۸۷﴾

او (خبردار چه) وا دی نهړوی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کړل شول تاته او وبوله خلق (طرف د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیږه ته خامخا له مشرکانو څخه (په اعانت د دوی کښی).

تفسیر: یعنی ته دی د دین په کار کښی د خپل قوم خاطر او رعایت مه کوه! او مه دی خپل ځان په هغوی کښی شمیره! اګر که دوی ستا له قرابت دارانو شخه هم وی. هو! دوی ګرد (تول) د خپل رب په لوری وبوله! او د الله تعالیٰ د احکامو په تعمیل کښی تینګ اوسه!.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۘ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځکه چه) نشته هیڅ لائق د بللو بل هیڅوک مګر هم دی دی (یواځی ځکه چه) هر شیز فانی کیدونکی دی مګر ذات د ده (چه تل باقی دی).

تفسیر: دغه خطاب اګر که پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی مګر بالوسیله په دغه سره نورو ته پند او نصیحت ورکول کیږی. د پاس آیتونو په نسبت ځینو مفسرینو هم داسی لیکلی دی. یعنی هر شی له خپله ذاته معدوم دی او تقریباً تول شیان فناء کیدونکی دی اعم له دی چه په هر وقت کښی وی مګر خو د الله تعالیٰ مخ یعنی د الله تعالیٰ مقدس ذات چه نه له سره معدوم ؤ او نه هرګز فناء کیدونکی دی رښتیا ده **(الا کل شئ ما خلاالله باطل).**

وقال الله تعالیٰ ﴿ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴾.

ځینو اسلافو د دی مطلب داسی اخیستی دی نور ګرد (تول) کارونه فناء او محو کیدونکی دی ماسواء له هغو کارونو چه خالصاً مخلصاً له وجه الله وکړی شی والله تعالیٰ اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾ ع

هم ده ته دی حکم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بیرته بوتلی شئ تاسی (لپاره د جزاء)

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) حضور د ده په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره یو حتمی او ضروری شی دی چه هلته یواځی د هم ده حکم چلیږی. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هیچا حکم نه چلیږی او نه به قوت او اقتدار ورپاتی وی. ای الله! جار دی شم! په هم دغه وقت کښی پر دغه ګناهګار بنده دی هم رحم وفرمایه! او له خپله غضبه ئی وساته!.

تمت سورة القصص ولله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الا من آية (١) الى غاية آية (١١) فمدنية وهى (٦٩) آية و (٧)
ركوعات رقمها (٢٩) تسلسلها حسب النزول (٨٥) نزلت بعد سورة الروم
د العنكبوت سورت مكي دى پرته (علاوه) له (١) آيته څخه د (١١) آيته تر آخره پورې چه مدنى
دى (٦٩) آيته
او (٧) ركوع لرى په تلاوت كښى (٢٩) او په نزول كښى (٨٥) سورت دى وروسته
د «الروم» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دى.

الٓمٓ ① أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ②

آيا گمان كوى دا خلق د دى چه پرى به ښودى شى دوى (په) هم دى قدر چه ووائى دوى چه ايمان راوړى دى مونږ حال دا چه دوى به ونه ازمويل شى.

تفسير: يعنى په ژبه سره د ايمان دعوى كول دومره سهل او آسانه نه دى هر څوک چه د ايمان دعوى كوى امتحان او ابتلاء ته دى ئى هم تيار شى! هم دغه د امتحان محک دى چه پرى سره او ناسره سولولى كيږى او معلوميږى. په حديث كښى راغلى دى چه له گردو (تولو) څخه سخت امتحان د انبياؤ دى. وروسته له هغه د صالحينو بيا درجه په درجه د هغو خلقو دى چه له هغو سره مشابهت ولرى. او د انسان امتحان د ده د دين او ايمان له حيثيته اخيست كيږى. په هر اندازه چه انسان پخپل دين او ايمان كښى مضبوط او سخت وى په هم هغه اندازه له هغه څخه سخت امتحان اخيست كيږى.

وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ

او خامخا په تحقيق ازمويلى ؤ مونږ هغه كسان چه له دوى نه ړومبى ؤ

تفسير: يعنى د ړومبنيو انبياؤ د متبعينو ډير لوى او سخت امتحان اخيست شوى دى. په صحيح

بخاری شریف کښې دی چه صحابه ؓ رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښې عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! څمونږ له پاره د الله تعالیٰ له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکی معظمی مشرکینو پر مسلمانانو باندی انتهائی ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئی یو (ژوندی) انسان په ځمکه کښې ولاړ خښوو او بیا د هغه پر سر به ئی اره کشوله او د ده سر به له منځه دوه توټی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئی د اوسپنی تک سره سیخونه وهل او لګول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښی وریتی کیدی او سوځیدی تناکی به ئی وهلی او لاندی به لویدی خو سره د دغو ربړو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئی دوی نشو ګرځولی.

اوښکی مو بهیږی ـ وینی مو توئیږی
زړونه مو کړیږی ـ تینګ ولاړ په مینه یو
له خوب خوړو نه لری یو ـ خوار زهیر او غلی یو
خوند او ژوند نه تلی یو ـ سخت لتاړ په مینه یو

فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِيْنَ ﴿۳﴾

پس خامخا معلوم به کړی هرومرو (خامخا) الله (په علم ظاهری سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښې) او خامخا معلوم به کړی الله هرومرو (خامخا) (هغه) دروغجنان (په علم ظاهری سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کښې کوم یو رښتین راوځی؟ او کوم یو دروغجن څرګندیږی او سم له هغه سره به هر یوه ته سزا ورکوی.
تنبیه: له ﴿ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ ﴾ الآیة ـ څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کښې چه پر ﴿ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُوْلَ مِمَّنْ يَّنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ ﴾ باندی لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّسْبِقُوْنَا ۭ سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿۴﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بدیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه ږومبی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی ربړول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼی چه «مونږ په خوندونو او مزو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو چیری ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږی د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او ډیل په نسبت دوی داسی کومه رأیه قائمه کړی ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا موندلو په وقت کښی به د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر ډیره خرابه خبره فیصله کړی ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بیشکه اجل نیته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تیار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د تولو اقوالو) ښه عالم دی (پر تولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او ربړونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گرد (تول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالیٰ رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلیٰ توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترګی به پری یخی او زنی کیږی. الله تعالیٰ ګردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیچا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَن جَـٰهَدَ فَإِنَّمَا يُجَـٰهِدُ لِنَفْسِهِۦٓ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٦﴾

او هر څوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له ګردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی ډول (طریقه) سره بی پروا او بی نیازه دی هو! بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کوونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د ګټی او فائدی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ ٱلَّذِى كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا وبه رژوو مونږ هرومرو (خامخا) له دوی نه ګناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د ګرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیګڼی (فائدی) او نیکی

وموميږ او بدی او خرابی مو ښئلی کیږی» (موضح القرآن).

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِن جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ

او (مؤکد) امر کړی دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکی (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوښښ کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنی په ګردو (ټولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالیٰ سره شریک یا شرکت وکړی شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه ځایه څخه خبر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالیٰ ته شرکاء ودروی محض د جهالت اوهام دی او د بی سنده خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخبره دی.

﴿فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ ـ اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی)

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالیٰ حق له دوی نه هم دیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه ښایی چه د الله تعالیٰ دین پریږدی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والده چه مشرکه وه کله چه د خپل ځوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله ځانه سره یی عهد وکړ ـ څو سعد (معاذالله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او څښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کړم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو څښلو خپله خوله وتړله او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او دودی او اوبه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو ګواکی دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلاف‌الحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښائی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئیږی.

إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٨

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (ټولو) پس خبر به کړم زه تاسی (جزاء به در کړم) پر هغو (اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی ټول به په هغه عدالت کښی حاضریږئ! په دغه وقت کښی به ګردو (ټولو) ته د ورڅول

کیږي چه په اولاده او والدینو کښې کوم یو متجاوز او له خپله حده تیري کوونکي ؤ؟ او کوم یو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۝٩

او هغه کسان چه ایمان ئي راوړي دی او کړي ئي دي ښه (عملونه) خامخا داخل به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی په (جماعت) د صالحانو کښې (چه انبیاء او اولیاء دي)

تفسیر: یعني هر څوک چه سره له داسي زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ایمان او د نیکی پر لاره قائم وي حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندګانو کښې کوي. ابن کثیر رحمة الله علیه لیکي «که اولاد په ناحقه خبره کښې د خپلو والدینو خبره ونه منله او والدین هم هغسي په ناحقه ټینګ ولاړ وي نو د اولاد حشر به له صالحینو سره کیږي او د ده د والدینو به زمره کښې به نه کیږي. اګر که د طبیعي او نسبي تعلقاتو په بناء دي د ګردو (تولو) ځني دوی ته دیر نژدي وي. په «المرء مع من احب» کښې دیني محبت مراد دی طبیعي محبت نه دی مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ ط

او ځیني له خلقو څخه هغه څوک دي چه وائي (تش په خوله) ایمان راوړي دي مونږ (هم) په الله باندي پس کله چه سختي ورسوله شي ده ته په (لاره) د الله کښې نو وګرځوي فتنه سختي خپګان د خلقو (او شمیري ئي) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دی چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائي مګر د دوی په زړونو کښې له سره ایمان راسخ نه ؤ ـ دوی ته هر چیری چه د الله تعالیٰ په لاره کښې کوم ربړ یا تکلیف وررسیده یا د دین له سببه ئي څوک تکلیفوو نو دغه امتحان او آزموینه ده ـ الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګڼله څرنګه چه انسان د الله تعالیٰ له عذابه ویریږي او خپل ځان تری ساتي او وروسته د هغه له نزوله له خپلي هغي پخواني دعوی څخه لاس واخلي ـ او ناچاره اعتراف او اقرار کوي چه زه په غلطي کښې وم هم دغسي حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دی هر چیری چه د دین په معامله کښې کومه سختي وروړسیږي نو ژر تر ژره ویریږي او د ایمان له دعوی څخه لاس آخلي ـ

او په ژبه يا په عمل سره ګواکي داسي اقرار کوي چه مونږ پخپلي دغي دعوی کښي په غلطی کښي وو. يا دغسي دعوی مو له سره نه وه کړی.

وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دی که چيری راشي مددګاری (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنيمت يوسي) نو خامخا وبه وائی دغه (منافقان) هرومرو (خامخا) بيشکه مونږ (هم) يو له تاسي سره (په ايمان کښي) (نو په غنيمت کښي مو شريک کړئ!)

تفسير: يعني که د مسلمانانو کوم عروج او موفقيت وګوری نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبری جوړوی چه مونږ خو له تاسي سره وو ـ او اوس هم ستاسي اسلامي ورونه يو ـ خصوصاً که مسلمانان فاتح شي. او فرض ئی کړئ که دغه خلق چه د کفارو سره ئی معاونت کاوه د مسلمانانو په لاس کښي بنديان شي نو بيا د دوی د نفاق او تملق لپاره هيڅ حد او اندازه نشته.

أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

(وفرمايل الله) آيا نه دی الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سينو زړونو د عالميانو کښي (پټ) دی (بلکه په هر شي باندی ښه عالم دی).

تفسير: يعني لکه چه ځيني له دغو خلقو له مسلمانانو سره دی الله ته دغه ګرد (تول) معلوم دی آيا تش د ژبي په دعوی سره دوی له الله تعالیٰ څخه د خپلو زړونو احوال پټولی شي؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿١١﴾

او خامخا معلوم دی هرومرو (خامخا) الله ته هغه څوک چه ايمان ئی راوړی دی او خامخا معلوم دی هرومرو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به کړی هری يوی فرقی ته جزا موافقه).

تفسير: يعني الله تعالیٰ ته لا له پخوا څخه هر شي پوره معلوم دی ـ ليکن اوس ستاسي اعمال او افعال نورو ته هم ورښيي او ظاهروی يی چه آيا د عمل په ميدان او په ښکاره ډول (طريقه) کوم يو له تاسي خپل ځان صادق مؤمن ثابتوی؟ او کوم يو دروغجن ـ دغاباز او منافق دی؟

تنبیه: په دی قسم مواضعو کښی د ﴿وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوْا سَبِيْلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطٰيٰكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری څمونږ (په دنیا کښی) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف ـ ایذاء او ربړول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو دک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی ـ مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ! او په خپلو هم هغو پخوانیو وروړگلویو او خپلویو کښی ننوځئ! او څمونږ پر لاره تګ وکړئ څو له ګردو (تولو) تکالیفو او ایذاؤ څخه نجات ومومئ! او بی سببه په دغو مصائبو او تکالیفو کښی پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام ګناه ګڼئ! او له مؤاخذی څخه ئی ویریږئ نو د الله تعالیٰ په دربار کښی څمونږ نوم واخلئ چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه ـ او که داسی کومه پیښه درواندی شی نو ګرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری گردن پر

وَمَا هُمْ بِحٰمِلِيْنَ مِنْ خَطٰيٰهُمْ مِّنْ شَيْءٍ ۭ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ⑫
وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَّعَ اَثْقَالِهِمْ ۡ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له ګناهونو د دوی د هیڅ شی بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دغه وعده کښی). او خامخا بار به کړی هرومرو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د ګناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د ګناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغجنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هو! خپل بار درنوی ـ یو خو د دوی د ذاتی ګناهونو بار ؤ ـ اوس د نورو د اغواؤ او د اضلالو بار

پر هغه لا زيات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «که څوک وغواړي چه رفاقت وکړي او د بل چا د ګناه بار پر خپله اوږه واخلي امکان نه لري مګر که يو بل ګمراه کړي نو د دغه ګمراه شوي سړي د ګناه بار هم د دغه ګمراه او هم د هغه ګمراه کوونکي په غاړه لوېږي» (موضح) لکه چه په حديث کښي راغلي دي «هر څوک چه په دنيا کښي (ناحقه) وينه توئي کړي د ده د ګناه برخه د آدم عليه السلام ړومبني ځوی «قابيل» ته هم رسېږي چه هغه اول ځلي دغه خرابه لاره ايستلې ده».

وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣﴾

او خامخا وبه پوښتيدلی شي دوی هرومرو (خامخا) په ورځ د قيامت کښي له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئی جوړول (په الله په رسول الله).

تفسير: يعني دوی د دروغو خبري جوړوي چه مونږ به ستاسي بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات يوه مستقله ګناه ده پر دغه هم دوی مأخوذيږي. وروسته د څو قصصو په منځ کښي پر دغي خبري تنبيه ورکړي شوي ده چه د رښتينو په مقابل کښي هميشه دروغ ـ اغواء او شرارت کيدل او د رښتينو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزموينې دوره به تر مدتو پوري اوږديده مګر وروستني نتيجه به د هم هغو په حق کښي ښه او بهتره څرګنديده او منکران او شريران به ګرد (تول) سره خائبان او خاسران او زيانکاران ګرځيدل ـ صادقان او رښتينان به برياليان ـ کامياب او سرفراز کيدل او د اشقياؤ ګرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زيات قوي نه ثابتيدل.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيْهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِيْنَ عَامًا

او خامخا په تحقيق ليږلی ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئی تير کړ په دوی کښي زر کاله (دپاره د تبليغ او دعوت حق ته) مګر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسير: له ابن عباس رضي الله تعالیٰ عنه څخه منقول دي چه حضرت نوح عليه السلام په څلويښت کلني کښي مبعوث شو نهه نيم سوه کاله په دعوت ـ تبليغ ـ سعی ـ او اصلاح کښي مصروف او لګياء ؤ بيا طوفان (څپان) راغی له طوفانه وروسته (۶۰) کاله نور هم ژوندی پاتي ؤ چه په دغه حساب سره د دوی تول عمر ۱۰۵۰ کاله شو.

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿١٤﴾

(نو تکذیب ئی وکړ) پس ونیول دوی طوفان (ډیرو اوبو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسیر: یعنی کله چه دوی له گناهونو او شرارتو څخه لاس وانخیست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښتی پرته (علاوه) له څو تنو مخصوصو نفوسو نور گرد (تول) سره ډوب او هلاک شول.

فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَصْحَٰبَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذابه د طوفان) او خاوندانو د بیړی (ته چه له ده سره ؤ)

تفسیر: هغه انسانان یا حیوانان چه پر دغی بیړی کښتی سواره ؤ هغوی مو د نوح علیه السلام په ملگرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود علیه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَٰهَآ ءَايَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٥﴾

او وگرځوله مونږ دغه (بیړی یا قصه یوه لویه) نښه (د قدرت او عبرت) عالمیانو ته.

تفسیر: وائی چه د نوح علیه السلام بیړی تر ډیرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه څو د گردو (تولو) لیدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیړی او جهازونه هم د هم هغی بیړی یوه نښه ده چه د هغو د لیدلو څخه هم د نوح علیه السلام د سفینی یاد تازه کیږی او د الله تعالیٰ د قدرت یوه نمونه په نظر راځی ـ یا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیړی دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه گرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «څه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ډیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضراره په تنگ شوی ؤ ـ او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدینی منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) گواکی نوح علیه السلام او د نوح علیه السلام د سفینی تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ

او (یاده کړه قصه د) ابراهیم کله چه وی ویل قوم خپل ته چه عبادت کوئ تاسی الله ته او وویریږئ له (عذابه د) ده دغه (عبادت او ویره) غوره ده تاسی ته (له کفره) که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ (په خیر او شر خپل) بیشکه هم دا خبره ده چه عبادت کوئ تاسی غیر له الله د بتانو او جوړوئ دروغ (له خپله ځانه چه خدایان ئی بولئ).

تفسیر: یعنی له خپله ځانه په دروغو سره عقیدی جوړوئ او د دروغو خیالاتو او اوهامو متابعت کوئ ـ لکه چه تاسی په خپلو لاسو بتان له تیږو (ګټو) ځنی توږئ او دروئ ئی او بیا هغه تاسی په دروغو سره خپل معبودان ګرځوئ!

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِندَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

بیشکه هغه کسان چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله نه دی مالکان دوی تاسی ته د رزق پس طلب کړئ تاسی په نزد د الله رزق (چه قادر دی په رسولو د روزی) او عبادت کوئ د هم هغه (الله یوائځی) او شکر وباسئ هم هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بیرته بیولی کیږئ تاسی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «اکثر خلق په روزی پسی خپل ایمان ورکوی نو وپوهیږئ چه ماسواء الله څخه بل هیڅوک چاته روزی نه ورکوی هم هغه روزی رارسوی سم له خپلی ارادی سره» لهٰذا ښائی چه د هم هغه الله شکریه اداء کړئ! او هم هغه ته بندګی او عبادت وکړئ! چه هم هغه پاک الله تعالیٰ ته ستاسی بیا ورتګ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښی به څرنګه د الله تعالیٰ سره مخامخ کیږئ؟.
(تر دغه ځایه پوری د حضرت ابراهیم علیه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسی خطاب فرمائی قریشو ته)

وَإِن تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو وکړ تاسي (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاؤ خپلو ته) ډیرو قومونو پخوا له تاسي او نشته پر رسول باندی مګر رسوونه (د پیغام) ښکاره.

تفسیر: یعني (ای کفارو!) ستاسي له دغه دروغجن شمیرلو ځنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ ـ پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کښی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می ګردی (تولی) تاسي ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسي نه منئ البته تاسي به هم داسي نقصانونه وموموئ ـ لکه چه پخوا له تاسي «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کښی اخته او مبتلا شوی ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنګه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده.

تفسیر: یعني پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! ړومبی تاسي بیخی نه وئ! الله تعالیٰ تاسي له عدم څخه وجود ته راوستئ هم داسي تاسي به وروسته له مرګه هم بیا ژوندی راپاځوی. حضرت شاه صاحب لیکی «ړومبی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعني د الله تعالیٰ په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی. مګر خبره ستاسي په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ۚ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۚ﴿۲۰﴾ یُعَذِّبُ مَنْ یَّشَآءُ وَ یَرْحَمُ
مَنْ یَّشَآءُ ۚ وَ اِلَیْهِ تُقْلَبُوْنَ ﴿۲۱﴾ وَ مَاۤ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِیْنَ فِی الْاَرْضِ وَ لَا فِی السَّمَآءِ ؗ وَ مَا
لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِیٍّ وَّ لَا نَصِیْرٍ ﴿۲۲﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه وګرځئ تاسی په ځمکه کښې پس وګورئ چه څرنګه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا کول وروستنی هم (په آخرت کښې په مثل د ړومبنی پیدایښت په دنیا کښې ځکه چه) بیشکه الله پر هر شي باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت ئی) او خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیږئ. او نه یئ تاسی (ای خلقو!) عاجزوونکی (د الله) په ځمکه کښې او نه په آسمان کښې (له عذاب خپله) او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددګار (چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښې).

تفسیر: یعنی خپل ذات پریږدئ د نورو اشیاؤ په پیدایښت کښې هم غور او فکر وچلوئ؟ او د الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښې وګرځئ! او سترګی وغړوئ! چه الله تعالیٰ څرنګه مخلوقات پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اټکل او قیاس کړئ! او پری ښه وپوهیږئ! چه د هغه قدرت خو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل ـ کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبذوله فرمائی ـ او د هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه به دی سره له هغی سزاء څخه خلاصیدی شی چه دی د ځمکی په سوریو کښې ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او تیټه د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور ـ قوت او طاقت هغه مجرم ته څه امداد او معاونت رسولی شی او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه ئی حمایت کولی شی.

وَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا بِاٰیٰتِ اللّٰهِ وَ لِقَآىٕهٖۤ اُولٰٓىٕكَ یَىٕسُوْا
مِنْ رَّحْمَتِیْ وَ اُولٰٓىٕكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿۲۳﴾ فَمَا كَانَ

جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوْهُ اَوْحَرِّقُوْهُ

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیاتونو د الله او په ملاقات د دغه (الله) دغه کسان نا امیده دی له رحمت (جنت) ځما او دغه کسان مقرر دی دوی ته عذاب ډیر دردناک. پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (ابراهیم) مگر دا ؤ چه وویل دوی ووژنئ تاسی دغه (ابراهیم) یا وسوځوئ ده لره

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له خیره څخه انکار کوی ـ او د الله تعالیٰ سره د مخامخ کیدلو امید نه لری نو هغوی به څرنگه د الله تعالیٰ د رحمت څخه امید کولی شی ځکه چه دوی په بعث بعد الموت قائل نه دی لهٰذا دوی به په آخرت کښی هم محروم او مأیوس پاتی کیږی. او دغه د ﴿ مَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ﴾ عکس شو.
یعنی د ابراهیم علیه السلام د تمامو معقولو خبرو او دلائلو او براهینو د آوریدلو څخه کله چه د ده قوم له جواب څخه عاجز شو نو د قوت د استعمال دپاره ئی لاس وغځول ـ پخپلو منځونو کښی ئی سره جرگه او مشوره وکړه چه یا ښائی دی ووژلی شی او یو ځلی دغه شورماشور آرام کړی ـ یا په اور کښی وسوځولی شی ـ څو ئی د رېړ او تکلیف له احساسولو څخه له خپله دغو خبرو څخه واوړی. که ده له خپلو دغو خبرو څخه توبه وویسته نو نه به ئی سوځوو که نه په اور کښی به ئی غورځوو چه د ایرو یوه ډیری تری جوړه شی.

فَاَنْجٰىهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ؕ

پس نجات ورکړ دغه (ابراهیم ته) الله له (ضرره د) اوره

تفسیر: یعنی د دوی د مشورو او جرگو په اثر ابراهیم علیه السلام په اور کښی وغورځول شو مگر الله تعالیٰ اور پری گلزار کړ ـ لکه چه د «الانبیاء» په سورت کښی ئی قصه مفصلاً تیره شوه.

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ ﴿۲۴﴾

بیشکه په دغه (نجات د ابراهیم له اوره) خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر: یعنی دغی واقعی دا راښکاره او جوته کړه چه الله تعالیٰ خپلو صادقو بندگانو ته څرنگه

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان څرنګه خائب ـ خاسر او ناامیده کوی؟ دا هم راڅرګنده شوه چه د هر شی تأثیر د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان یو شی هم یو څیز نشی سوځولی.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منځ ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: یعنی کله چه حضرت ابراهیم علیه السلام له اوره څخه صحیح او سلامت ووت نو بیا خپل قوم ته دغسی نصیحت وکړ چه «کوم یو عقلمن سړی بت پرستی ته ښه او جائزه ویلی شی؟ بت پرستان هم پخپلو زړونو کښی په دی باندی دیر ښه پوهیږی چه دغه حرکت نهایت مهمل حرکت دی. مګر د قومی شیرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی یو مذهب ځان ته ټاکلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه ټول قوم سره متحد او متفق وی او یو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د یورپ د عیسائی اقوامو احوال ګورو ـ یا دا مطلب چه د بت پرستی شیوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څیز دی بلکه د ړندو تقلید، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البینی تعلقاتو تأثیرات د هغه لوی سبب دی ـ یا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البینی محبت، دوستی ده د یوه قوم هغه څه نیک سړی چه د خلقو په نزد به محبوب ؤ څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د ډیری مینی د دوی تصاویر جوړول او د یادګار په ډول (طریقه) به ئی ساتل بیا به ئی متدرجاً د دغو تصویرونو په تعظیم شروع کوله ـ هم دغه تعظیم به ورو ورو پسی زیاتیده او د عبادت شکل به ئی ځان ته اخیست. دغه ګرد (ټول) احتمالات په دغه آیت کښی د مفسرینو له طرفه بیان کړی شوی دی او ممکن دی له «مودة بینکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ﴾ فرمایلی دی ـ والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا

بیا په ورځ د قیامت کښی بیزاره (منکر) به شی ځینی ستاسی (چه متبوعان دی) له ځینو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځینی د تاسی (چه

تابعان دی) پر ځینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه ګردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د څو ورځی له مخی دی. د قیامت په ورځ کښی به یو د بل سره دښمنان شی! او ځینی به پر ځینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او ګردی (تولی) خبری به ئی منلی د الله تعالیٰ په مخ کښی به منکریږی چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه څمونږ عبادت کوئ! یا څمونږ خبرو ته غوږ کیږدئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه څمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کښی له مونږ څخنی مخ مو وګرځوو.

وَّمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۲۵﴾

او ځای د هستوګنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کښی) هیڅوک له مدد ګارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کړی ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکړی لکه چه څما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکړ.

فَاٰمَنَ لَهٗ لُوْطٌ ۘ وَقَالَ اِنِّيْ مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّيْ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۲۶﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق ئی وکړ) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب څما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم څخنی هیڅا دی ونه مانه یواځی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکړ - د دوی دواړو وطن په «عراق» کښی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته ئی د هستوګنی وسائل ورمهیاء کړل.

تنبیه: په ﴿ وَقَالَ اِنِّيْ مُهَاجِرٌ ﴾ الآیة - کښی دواړه احتمال شته چه قائل ئی ابراهیم وی یا لوط

علیهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَجَعَلْنَا فِىْ ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ وَاٰتَيْنٰهُ اَجْرَهٗ فِى الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهٗ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٢٧﴾

او وبابښه مونږ دغه (ابراهیم) ته (ځوی) اسحٰق او (لمسی) یعقوب او ګرځولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (ابراهیم) کښې نبوت او کتاب (لکه توریت ـ انجیل ـ زبور او قرآن) او ورکړی ؤ مونږ دغه (ابراهیم) ته اجر د ده په دنیا کښې او بیشکه دی په آخرت کښې خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دی.

تفسیر: اسحاق علیه السلام ځوی او یعقوب علیه السلام لمسی ئې ورعنایت کړ چه د دوی اولادی ته بنی اسرآئیل وائی او د حضرت ابراهیم علیه السلام نه وروسته ماسواء د ده د اولادی څخه بل هیچا ته آسمانی کتاب او نبوت نه ورکاوه کیږی لکه هومره انبیاء چه مبعوث شوی دی د هم دغه ابراهیم علیه السلام له ذریاتو څخه دی ځکه دوی ته «ابو الانبیاء» هم ویلی کیږی او الله تعالیٰ په دنیا کښې ده ته مال اولاد ـ عزت ـ او د تل لپاره ښه نوم ورکړ ـ او د شام ملک ئې د همیشه لپاره ده ته او د ده اولادی ته وروبابښه «**کذا فی الموضح**» او په آخرت کښې ئې د صالحینو په اعلیٰ درجه جماعت کښې چه د اولوالعزمو انبیاؤ جماعت دی شامل کړه.

وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ ۫ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾

او یاد کړه (ای محمده! قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته چه بیشکه تاسی خامخا راځئ ناکاره کار (د لواطت) ته چه نه دی ړومبی شوی پر تاسی (په دغه قبیح کار کښې) هیڅوک له (تیرو) عالمیانو (چه انس او جن دی).

تفسیر: یعنی دغه شنیع فعل هیچا پخوا له تاسی نه دی کړی هم دا د دغی خبری دلیل دی چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف‌الفطرت او خلاف‌الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۙ

آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوئ (شکوئ) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو څخه مراد ممکن دی چه داړه ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هغی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کړی ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ ۖ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او ډانګ پیلی (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مګر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه څمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه څنډ (ایسارتیا) او ډیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغواړه. «د الاعراف» په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کښې ئې داسې فرمایلي دي ﴿ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴾
یعنې د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلي څخه وشړئ! چه دوی غواړي خپل ځانونه پاک وساتي ښائي د قوم ځینو افرادو به داسې ویلي وي او ځینو به هغسې ویلي وي. یا به ئې په یوه وقت کښې داسې ویلي وي او په بل وقت کښې به ئې هسې ویلي وي مثلاً ړومبی د عذاب په ویرولو به ئې توکې او مسخرې کړي وي او بالاخر به ئې داسې فیصله کړې وي چه راځئ دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشړو په هر حال دغه خبره ثابته شوه چه نه یواځې هغه قوم د دغه شنیع فعل مرتکب او باني ؤ بلکه د هغه په جریان کښې ئې دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکي پیغمبر د باندې شړلو لپاره ئې هم ملاوې تړلې وې د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوښتي ؤ چه د الله تعالیٰ د خوف هیڅ یوه شائبه په کښې نه وه پاتې! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ئې توکې او مسخرې کولې او د نبي د مقابلې لپاره بیخي تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلاک لپاره بیخي بس او کافي ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاورې ئې په سر» شوې معلومیږي چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانبه مشتهر شوی ؤ ـ نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنیع فعل د انسداد لپاره مأمور شوی ؤ. امکان لري چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کړی وي مګر د هغه ذکر ئې دلته نه دی فرمائلی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ۝٣٠

وویل (لوط) اې ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کښې).

تفسیر: دغه ئې وروسته له هغه چه له هغوی څخه نا امیده او مأیوس شو وفرمایل. ښائي لوط علیه السلام به په دې پوهیدلی وي چه د دوی راتلونکي نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیدونکی نه وي او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وي لکه چه نوح علیه السلام فرمائلي ؤ ﴿ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا۟ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا۟ إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت (۲۹) جزء) کذا قال النیشا پوري في تفسیره.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوٓا۟ إِنَّا مُهْلِكُوٓا۟ أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ۝٣١

او کله چه راغلل رسولان (لیږلی) ځمونږ ابراهیم ته په زیری (د ځوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملائکو) بیشکه مونږ هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او ښار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو ځایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پرښتو ته حکم وشو چه دغه ګرد (تول) کلی سره وران او تباه کړئ! دغه پرښتی ړومبی د حضرت ابراهیم کره راغللی او په زوړوالی کښی ئی ورته د ځوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونږ د دغو کلیو (سدوم) ورانولو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورځو ځکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیڅ دول (طریقه) سره له خپلو شنیعه ؤ حرکاتو څخه بیرته نه آوړی د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف ـ هود ـ او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.

تنبیه: ښائی د اهلاک د اطلاع سره یو ځای د هلک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم ځنی الله تعالیٰ خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرآئیل اساس هم سر له نن ورځی ږدی نبه علیه العلامه النیشاپوری فی تفسیره.

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا ۚ قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا ۖ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

وویل (ابراهیم ملائکو ته) چه بیشکه په هغه ښار کښی لوط (هم) دی وویل دغو ملائکو مونږ ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه ښار کښی دی خامخا به مونږ نجات ورکړو هرومرو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مګر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی ورانوئ؟ یا هغوی به له هغه ځایه راوباسئ؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترګو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی ـ نو د تعجب ځای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو ځنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی ـ ځکه چه پرښتی په خپل کلام کښی څه استثناء نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښی به دغه تخریبی عملیات شروع کیږی والله اعلم.

پرښتو دوی ته اطمینان ورکړ چه مونږ تول په دی باندی خبردار یو چه څوک هلته اوسیږی؟ او کوم کوم ئی د الله تعالیٰ مجرمان دی؟ یواځی لوط علیه السلام په هغوی کښی پاک او صاف دی ـ نو ځکه نه لوط علیه السلام ته او نه د ده نوری کورنی ته څه ربړ او تکلیف ور متوجه کیږی ـ بلکه تول سره روغ رمټ صحیح ـ سالم نجات مومی او د عذاب له منطقی څخه لری کیږی. یواځی د لوط علیه السلام ښځه هم هغلته پاتی کیږی ځکه چه هغه په معذبینو کښی شامله او عذاب پر هغی هم نازلیدونکی دی.

وَلَمَّآ اَنۡ جَآءَتۡ رُسُلُنَا لُوۡطًا سِیۡٓءَ بِهِمۡ وَضَاقَ بِهِمۡ ذَرۡعًا

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوی او تنګ شو په دوی له جهته د زړه (چه منکران به ئی راځخه بوځی)

تفسیر: دغه پرښتی د ډیرو حسینو او جمیلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسیدی. حضرت لوط علیه السلام ړومبی دوی ونه پیژندلی نو ځکه د دوی د لیدلو څخه ډیر خپه او غمجن او لړمون خوړین شو چه اوس به زه د دغو میلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنګه وساتلی شم که دوی پخپل کور کښی ونه ساتم نو دغه وضعیت د اخلاق ـ مروت او د میلمه پالنی له اصولاتو سره منافات لری ـ او که ئی ساتم نو د دوی پت ـ عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنګه وساتلی شم.

وَقَالُوۡا لَا تَخَفۡ وَلَا تَحۡزَنۡ ۟ اِنَّا مُنَجُّوۡكَ وَاَهۡلَكَ
اِلَّا امۡرَاَتَكَ كَانَتۡ مِنَ الۡغٰبِرِيۡنَ ﴿۳۳﴾ اِنَّا مُنۡزِلُوۡنَ عَلٰٓى اَهۡلِ
هٰذِهِ الۡقَرۡيَةِ رِجۡزًا مِّنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوۡا يَفۡسُقُوۡنَ ﴿۳۴﴾

او وویل دغو (ملائکو لوط ته) مه ویریږه! او مه خپه کیږه! بیشکه مونږ نجات درکونکی یو د تا او د اهل ستا (ای لوطه! له عذابه) مګر ښځه ستا ده هغه له پاتی کیدونکیو (په دغه عذاب کښی) بیشکه مونږ نازلوونکی یو پر اهل د دی قریی (ښار د سدوم) باندی عذاب له آسمانه (چه د ګټو ورول دی) په سبب د دی چه ؤ دوی چه فسق او بدکاری به ئی کوله.

تفسیر: یعنی د خپل قوم له شرارته څخه له سره مه ویریږئ ځکه دوی ځمونږ په نسبت هیڅ نشی

کولی او ځمونږ د ساتنی لامله (له وجی) تاسی هرگز مه غمجن کیږئ ځکه چه مونږ انسانان نه بلکه پرښتی یو چه ستا او ستا د ملگریو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلاک او افناء ته راغلی یو دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیره شوی ده.

وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

او خامخا په تحقیق پریښوده مونږ له هغی (قریی ښار) یوه ښنه ښکاره دپاره د هغه قوم چه عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسیر: یعنی د دوی د منقلبو او التِه شویو کلیو آثار او ښنی مکیان د شام او مکی پر لاره له لری وینی.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

او (لیږلی مو ؤ اهل د) مدین ته ورور د دوی شعیب پس وویل (دغه شعیب) ای قومه ځما عبادت کوئ (یواځی) د الله او امید لرئ (د ثواب) د ورځی وروستنۍ (او وویریږئ له عذابه ئی) یعنی د آخرت له طرفه مه غافلیږئ او د واحد الله تعالیٰ بی له شریکه عبادت کوئ. او مه گرځئ تاسی په ځمکه (د مدین) کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی یئ.

تفسیر: د فساد او خرابی اچولو شخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کښی چل ـ فریب او دغابازی ده چه سود سوائی او غیر مشروعه گټی خوړل د دوی عادت ؤ ـ او امکان لری چه غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقیل غیر ذلک.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَاكِنِهِمْ

پس دروغجن وباله دوی دغه (شعیب) پس ونیول دوی لره سختی زلزلی (یا

چغې د جبريل) پس صبا کړ دوی په کورونو خپلو کښې (مړه) پړمخې پراته نسکور پر ځنګنونو. او (هلاک کړی مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقيق ښکاره شوی دی تاسې ته (اهلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه ورانې کنډوالې ئې پرتې دی)،

تفسير: يعنې د دوی د کليو کنډوالې او ويجاړې او ورانې شوی ودانې تاسې ليدلې دی ښائې چه له هغو څخه پند او عبرت واخلئ!.

وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَكَانُوْا مُسْتَبْصِرِيْنَ ﴿۳۸﴾

او ښايسته کړی ؤ دوی ته شيطان عملونه د دوی پس اړولي ؤ (دغه شيطان) دوی له لارې د حق (چه د خپلو انبياؤ متابعت ئې ونه کړ) او ؤ دوی بينايان (هوښياران).

تفسير: يعنې د دنيا په کارونو کښې پوه او هوښيار ؤ او په خپل زعم او اتکل کښې پوهان او عاقلان ؤ مګر سره له هغه د شيطان له تيرايستلو او غولولو څخه ئې نجات ونه موند.

وَقَارُوْنَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ فَاسْتَكْبَرُوْا فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانُوْا سٰبِقِيْنَ ﴿۳۹﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او (وزير ئې) هامان او خامخا په تحقيق راغلی ؤ دوی ته موسیٰ په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په ځمکه (د مصر) کښې او نه ؤ دوی وړومبې کيدونکی (له حکم او عذابه ځمونږ).

تفسير: يعنې سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئې وليده بيا هم د الله تعالیٰ په مخ کښې ئې خپله غاړه کښېنښوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتيجه ئې څه شوه؟ آيا دوی د خپلې دغې لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

ومونږ یا «العیاذبالله» الله تعالیٰ ئی پخپلو عذابونو کښې ستری او ستومان کړ؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ

پس هر یو له دغو مذکورینو ونیول مونږ په (سبب) د ګناه خپلې ئې پس ځینې د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پرې سخت (کاڼي وروونکی) باد او ځینې له دوی هغه څوک دی چه ونیول دوی چغې (چه زړونه ئې وچودل)، او ځینې له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښې او ځینې له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی (په اوبو کښې)،

تفسیر: یعنې له دوی ځنې هر یوه ته سم د دوی له جرمه سزا ورکړه شوه پس ځینې د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پرې سخت کاڼي وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی ځینو عادیان هم په دوی کښې داخل کړی دی. او ځینې له دوی هغه څوک دی چه ونیوه دوی چغې او زړه ئې وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او ځینې له دوی هغه څوک دی چه راپورته کړه مونږ ځمکه پر دوی باندی او په کښې دوب مو کړ یعنې قارون لکه چه په سورت القصص کښې تیر شو او ځینې له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی په اوبو کښې دغه فرعون او هامان او قبطیان دی او ځینو د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښې داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئې کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئې ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنې د الله تعالیٰ شان داسې نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بې موقعه وکړی د الله تعالیٰ لوی دربار له ګردو (تولو) عیبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی دول (طریقه) سره مبرا او منزه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندګان پر خپلو ځانونو ظلم او تیری کوی یعنې داسې اعمال ترې صادریږی چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په حق کښې بده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوْتِ ۚ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا ؕ وَ اِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوْتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوْتِ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۱﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه مثل حال د عنکبوت غنی جولاگی داسی دی چه ونیسی (جوړ کړی) یو کور (له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د تولو کورونو خامخا کور د غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصئون او مأمون وی نو د غنی (جولاگی) ځالی ته هیڅوک کور نشی ویلی چه په ادنیٰ یوه اهتزاز او خوځولو سره شکیږی هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات ورکوونکی محافظان گڼی - حال دا چه بی د الله تعالیٰ د ارادی او مشیته هیڅ یو فلاح او نجاح خارجی صورت نشی موندلی.

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۴۲﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر له الله له هر شیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ۀ چه اوریدونکی تعجب وکړی چه گرد (تول) معبودان ئی شرنگه په یوه ځنځیر کښی سره وتړل او هیڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنیٰ ونه فرمایه ځینی بتانو ته - ځینی اور ته - ځینی اوبو ته - ځینی باد ته - ځینی لمر او ستوریو ته - ځینی انبیاء یا پرښتو ته عبادت کوی نو الله تعالیٰ فرمایی چه پاک الله ته دغه گرد (تول) شیان معلوم او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) نفی نه کوله. الله تعالیٰ د هیچا رفاقت او ملگرتوب ته ضرورت نه لری ځکه چه ډیر زبردست زوورور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

او دغه مذکوره مثالونه (په قرآن کښې) بیانوو مونږ دپاره د خلقو او نه پوهیږی پر دغو (مثالونو) مگر هغه پوهنده گان (چه بیخ د خبری راسپړی).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالیٰ د غنی جولاگی او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونه بیان فرمائی چه د ده له عظمته سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونه د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره ډول (طریقه) سره منطبق کیږی. مگر د داسی مثالونو پر مطلب یوائحی پوهان په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی، جاهلان او ناپوهان او بیوقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکوونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکړی شی بلکه هر یو مثال چه ورکړی شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکوونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ

پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنگه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کړ ـ او بیکاره ئی نه دی جوړ کړی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کښې خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ آسمانونه او ځمکی یوائحی جوړ کړی دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کښې به دی کله شریک، ملگری یا مددگار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لویو لویو کارونو کښې به وی.

اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ؕ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ﴿۴۵﴾

ولوله (ای محمده) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له تولو حقوقو) لمونځ بیشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوئ ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! څو چه زړه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واوری او د مواعظو، علومو او برکتونو څخه گټه (فائده) واخلی او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسیږی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی گانی لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کښی داسی خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له گناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سری شکوی او نه ئی پرېږدی چه پری راشی په دغه صورت کښی ښائی په یاد ئی ولرئ چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازی یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی ځینی دواگانی په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافی وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه ډک هسی روحانی دوا ده چه د روحانی امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هو! دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحی توگه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانی اطباؤ د هغه تجویز کړی دی تر تاکلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرنگه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو ځینی د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیئت او د ده د هر یو ذکر مقتضی دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کښی د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندی دی هم په هم هغه خپل عهد او پیمان باندی تینګ ولاړ وی او بد عهدی او شرارت ونه کړی او د هغه لوی ذات له احکامو څخه منحرف نشی. ګواکی د لمانځه هره یوه اداء لمونځ کوونکی ته په پنځو وختونو کښی داسی حکم ورکوی چه ای د عبودیت او بندګی مدعی! تاته ښائی چه په رښتیا سره د عابدانو او د الله تعالیٰ د خاصو بندګانو په شان اعمال او افعال ولرئ! ځکه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړی چه د شرارت او سرکشی او بی‌حیائی څخه په ځنګ شه اوس که څوک له دغو منهیاتو او لهویاتو څخه په ځنګ کیږی که نه، لیکن لمونځ بلاشبه دی تری منع کوی او ستنوی (واپس کوی) ئی لکه چه الله تعالیٰ په خپله مونږ له هغو نه منع کوی لکه چه وائی ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ﴾ جزء۱٤ (د النحل ۱۳ رکوع) ۹۰ آیت پس هغه بد بخت چه د الله تعالیٰ په منع کولو او نهی سره هم له بدو چارو څخه نه په ځنګ کیږی نو که د لمانځه په منع کولو او نهی هم تری لاس وانخلی هیڅ د تعجب ځای نه دی هو! دغه دی واضح وی چه د هر لمانځه د نهی او منع کولو درجه به هم هغومره وی چه د هغه په ادا کولو کښی د الله تعالیٰ له یاده لمونځ کوونکی غافل نه وی ځکه چه لمونځ تش د څو ځلی پاڅیدلو او کیناستلو نوم نه دی، له تولو څخه لوی شی په لمانځه کښی د الله تعالیٰ قدرت، عظمت، کمال او جلال مستحضر وی او خپله ژبه او زړه سره موافق ولری هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع کولو غږ اوری او په هم هغه اندازه دغسی لمونځ د منهیاتو په مخنیوی کښی موثر ثابتیږی که نه هغه لمونځ چه په خالی او غافل زړه سره ادا شی نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لری چه د هغه په نسبت ئی په حدیث کښی ویلی دی «**لا یذکر الله فیها الا قلیلا**» د هم دغسی لمانځه په نسبت د (**لم یزدد بها من الله الا بعدا**) وعید راغلی دی

﴿ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ﴾ او خامخا ذکر یادول د الله تعالیٰ ډیر لوی دی» یعنی لمونځ به له بدیو ځنی ولی انسان نه ستنوی (منع کوی) کله چه هغه د الله تعالیٰ د یادولو ډیر ښه صورت دی لکه چه الله تعالیٰ وائی ﴿ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾ د طٰهٰ اوله رکوع» او د الله تعالیٰ یاد ډیر لوی شی دی، دغه د الله تعالیٰ ذکر هغه مقدس شی دی چه هغه ته د لمانځه جهاد او د ګردو (تولو) عباداتو روح ویلی شو، که د الله تعالیٰ ذکر نه وی نو عبادت به څه وی یو بی روحه جسد او بی معنی لفظ به وی د حضرت ابو دردا رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو احادیثو په ملاحظ عالمانو هم دغسی فیصله کړی ده چه له ذکر الله (د الله تعالیٰ یاد) څخه بل کوم لوی عبادت نشته. اصلی فضیلت هم ده لره دی. که په عارضی او موقتی صورت سره کوم بل عمل په ذکر الله سبقت ومومی هغه بیله خبره ده. لیکن که غور او دقت وکړی شی نو دغه خبره باید ومنل شی کوم فضیلت چه په لمانځه کښی راغلی هغه د هم دی ذکر الله له برکته دی. په هر حال ذکر الله له ګردو (تولو) اعمالو څخه افضل دی. او هر کله چه هغه د لمانځه ضمن کښی وی نو هغه به ډیر افضل وی. پس بنده لره ښائی چه هیڅ وخت د الله تعالیٰ له ذکر او فکر نه غافل نشی. بالخاصه په کوم وخت کښی چه کومی بدی ته ئی میلان پیدا شی نو فوراً ښائی د الله تعالیٰ عظمت او جلال وریاد کړی

او له هغې منع شي. په قرآن او حدیث کښې راغلي دي . څه وخت چه بنده خپل الله یادوي نو الله تعالیٰ هم دی یادوي. ځینو اسلافو د دغه آیت مطلب داسي بیان کړی چه په لمانځه کښې له دی خوا بنده خپل الله یادوي نو ځکه لمونځ یو لوی عبادت دی. لیکن د دی په ځواب کښې چه د هغه طرفه الله خپل بنده یادوي دغه له ګردو (تولو) څخنی لوی شي دی چه ښائي د هغه قدر په انتهائي درجه سره وکړي او دغه شرافت او کرامت محسوس کړي، او لا زیات د الله تعالیٰ د ذکر په طرف راغب شي. کوم سړي د رسول صلی الله علیه وسلم په حضور کښې عرض وکړ چه د اسلام احکام ډیر زیات دي ماته یو جامع او مانع شي راوښیه! رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل «**لا یزال لسانک رطباً من ذکرالله** ښائي تل تر تله ستا ژبه د الله تعالیٰ په یاد لونده وي».

حضرت شاه صاحب لیکي ځومره ځند (ایسارتیا) چه په لمانځه کښې کیږي په هاغومره وخت کښې انسان له هرې ګناه څخه محفوظ وي هیله (امید) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتي شي او د الله تعالیٰ یاد پر دې ډیر اثر لري یعنې له ګناه څخنې ئې ژغوري (ساتي) او اعلیٰ درجو ته ئې رسوي. (موضح) دغه د «ولذکرالله اکبر» یو بل لطیف تفسیر شو (والله یعلم ماتصنعون او الله تعالیٰ ته معلوم دی هر هغه عمل چه کوئ ئې تاسي) یعنې په هر اندازه چه انسان الله تعالیٰ په یاد ولري یا ئې ونه لري پاک الله ته دغه ګرد (تول) معلوم دي نو د ذاکر او غافل د هر یوه سره د هغو له عملونو سره سمه بیله بیله معامله کوي.

وَلَا تُجَادِلُوٓا أَهْلَ الْكِتٰبِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

او جګړه مه کوئ تاسي (ای مؤمنانو) له کتابیانو سره مګر په هغه (خصلت) سره چه هغه ډیر ښه وي مګر هغه کسان چه ظلم ئې وکړ له دوی څخنی (نو ورسره په توری مجادله کوئ)

تفسیر: یعنې د مشرکانو دین له اساسه غلط دی د کتابیانو دین اصلاً حق او رښتیا ؤ نو له کتابیانو سره د مشرکانو په شان جګړې مه کوئ! چه له بیخه د هغوی خبرې باطلي او پرې کړئ بلکه په نرمي، متانت خیر غوښتني، صبر او تحمل سره په ضروري خبرو باندې دوی وپوهوئ! هو! هغه کسان چه د دوی له منځه ښکاره بې انصافي، ظلم، عناد او سرتمبګي (سرکشي) کوي له هغوی سره په مناسب صورت د سختي او تشدد معامله کولي شئ او له دې نه وروسته دوی په سزا هم رسولي شئ !.

تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حکم ؤ. په زیاترو وختونو کښې به منکرینو د هغه د اوریدلو څخنی په مباحثه او مناظره شروع کوله نو دا ئې راوښوده چه د مباحثي په وخت کښې د مقابلي دلي د

علمی او دینی حیثیت خیال ضرور ولرئ! او د مناظری په څوبن کښی د اخلاقو او صداقت له حده مه وځئ! او هر چیری چه څومره صداقت وی پری اعتراف کوئ.

وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووایئ تاسی چه ایمان راوړی دی مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کړی شوی دی مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کړی شوی دی تاسی ته

تفسیر: یعنی لکه څنګه چه مونږ په عظیم الشان قرآن ایمان راوړی دی په دی مو هم ایمان راوړی دی چه الله تعالیٰ ستاسی د هدایت دپاره حضرت موسیٰ او عیسیٰ او نورو انبیاؤ علیهم الصلوٰة والسلام ته چه کوم کتابونه او احکام لیږلی دی هغه ګرد (تول) حق او رښتیا دی. او د هغو یو حرف هم غلط نه ؤ که څه هم اوس هغه آسمانی کتابونه په خپل هم هغه اصلی صورت او حقیقت ستاسی په لاسونو کښی نه دی پاتی.

وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

او الله زمونږ او الله ستاسی یو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ایښودونکی (موحدان) یو

تفسیر: یعنی زمونږ او ستاسی اصلی معبود یو دی یوازی دغومره یو فرق په منځ کښی شته چه مونږ یوازی د هم هغه الله تعالیٰ په حکم عمل کوو او تاسی له هغه څخه لری شوی یئ او نورو ته مو هم د الوهیت حقوق او اختیارات ورکړی دی. مثلاً حضرت عزیر یا احبارو او رهبانانو ته. سربیره (علاوه) په دی مونږ د الله تعالیٰ ګرد (تول) احکام ومنل او د ده د ګردو (تولو) انبیاو او کتابونو تصدیق مو وکړ او په حقه او رښتیا سره ئی منو او د ده د وروستی حکم په مقابل کښی مو غاړه کیښوده او تاسی ځینی ومنل او ځینی مو ونه منل او له وروستی تصدیق څخه بیخی منکر شوئ.

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يُؤْمِنُونَ
بِهِۦ ۖ وَمِنْ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ

او هم داسی (چه نازل کړی وو مونږ په نورو انبیاؤ کتابونه) نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب (تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او ځینی له دغو (عربو) هغه څوک دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبلولو کښی تردد لرئ ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبیاؤ صحیفی او کتابونه په یوه پسی به بل نازلیده هم داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاځواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا الْكٰفِرُوْنَ ﴿۴۷﴾

او نه منکریږی په آیتونو زمونږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره پوهیدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی ځینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د عربو ځینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پټوونکی او نه منونکو خلقو نه پرته (علاوه) بل هیڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکریدی.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِيْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۴۸﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب (له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه باطلوونکو (خلقو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څلویښت کاله په هم دغو مکیانو کښی تیر شول. تول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو څلویښتو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیڅ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئی کوم کتاب لوستی دی او نه ئی په خپل مبارک لاس کښې قلم اخیستی دی. که داسی وی نو امکان ئی درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسی شبهی او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به تول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئی ځینی یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئی هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئی خلقو ته اوروی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسی ادعاء غلطه وه ځکه چه هیڅ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د تولی دنیا علماء او فضلاء سره راتول شی او د ګردو (تولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښې صرف شی خو بیا هم دوی داسی یو بی مثاله کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغجنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورتله لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امینتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شبهی بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کوونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چتی (بیکاره) خبرو خوله ونه ترله لکه چه داسی به ئی ویل ﴿وَقَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ۵ آیت

بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښې چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئی)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلیږی تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالیٰ په فضل به د علماؤ، فضلاؤ، حفاظو او قراؤ په سینو کښې د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادیږی او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لږ توضیح سره)

وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾

او نه منکریږی په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مګر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی‌انصافی علاج به څرنګه وکړی شی که یو سړی له خپله ځانه سره داسی غوته کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د ډیرو روښانو او څرګندو (ښکاروو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسی وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَٰتٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۖ قُلْ إِنَّمَا ٱلْءَايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زموږ په واک (اختیار) او قبضه کښی نه ده چه کومه معجزه چه تاسی ئی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بدو نتائجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کښی تاسی ته د خیر او شر گردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالیٰ زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیی اختیار لری.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه موږ نازل کړی دی موږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندی بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کښی خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته ئی د شپی او ورځی لولی او اوروی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه گورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنگه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنگه د الله تعالیٰ له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۖ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ

ووایه (ای محمده دوی ته) کافي دی الله په منځ زما او په منځ ستاسي کښي شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسي) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کښي دی او (هر هغه شی چه) په ځمکه کښي دی

تفسیر: یعني د الله تعالیٰ په ځمکه او د ده تر آسمان لاندي زه ښکاره او په ښرګند دول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او ګوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملګرو ته ترقي او پرمخ تګ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسی دول (طریقه) زما د دغي دعوی عملي تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسي خارق العاده معجزي ښرګندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه تول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافي نه دی؟

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختي او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره دول (طریقه) باطله هم وی ژر مني او ربښتیا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی مني او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ ۚ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

او بیړه (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیته تاکلي (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتګ په وخت ئی)

تفسیر: یعنی منکران وائی که مونږ په ناحقه او باطله یو نو په مونږ باندی ولی په هم دی دنیا کښی آفت او بلا نه نازلیږی ؟ نو د دوی د دغی غوښتنی ځواب داسی ورکړ شو چه که نه وی هغه نیته تاکلی (مقرر) شوی نو خامخا به راغلی ؤ دغو ژر غوښتونکو ته عذاب سم د لاسه او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر د راتګ په وخت ئی یعنی هر شی په خپل تاکلی (مقرر) وخت کښی راتلونکی دی. مه وارخطا کیږئ تاسی هرومرو (خامخا) په هم هغه مطلوبه بلا او آفت اخته کیدونکی یئ. حضرت شاه صاحب لیکی «د دغه امت عذاب هم دغه ؤ چه د مسلمانانو په لاس قتل او قید شول لکه د مکی معظمی په فتح کښی ګرد (تول) مکیان بی‌خبره وو چه محمدی لښکر په دوی ورغی».

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾
يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ
وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

بیره (تلوار) کوی کفار په تا په (راتلو) د عذاب (په دنیا کښی) حال دا چه بیشکه دوزخ خامخا احاطه کوونکی دی په کافرانو (یاده کړه ای محمده! هغه) ورځ چه لاندی به کړی دوی عذاب له پاسه (د سرونو) د دوی او له لاندی د پښو د دوی نه او وبه وائی دوی ته (الله د پرښتو په ژبه) وڅکئ تاسی (خوند د سزا) د هغه (عمل) چه وئ تاسی چه کاوه به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: دلته به له عذاب څخه ښائی د آخرت عذاب مراد وی لکه چه له ځواب څخه ئی معلومیږی یعنی دوی د آخرت عذاب چتی (بیکاره) غواړی، دوی خو هم دا اوس په هم هغه عذاب کښی پراته دی. دغه کفر شرک او عصیان که دوزخ نه دی نو څه شی دی؟ چه دوی ئی له هری خوا چار چاپیر نیولی او احاطه کړی ئی دی. له مرګه وروسته د دغو ګردو (تولو) خبرو حقایق دوی ته د سر په سترګو ورښکاره کیږی او دوی به ګوری چه په څه شان به دوی د دوزخ په اور کښی سوځی؟ په تیره بیا څه وخت چه د دوی هم دغه اعمال د جهنم د اور مار او لړم په شان متمثل کیږی او دوی عذابوی.
دا به الله تعالیٰ وائی یا به هم هغه عذاب وائی لکه چه د زکوٰة نه ورکوونکی په باب په حدیث کښی راغلی دی چه د هغه مال به مار ګرځاوه شی او د ده په غاړه کښی به لکه غاړکی لویږی او دی به له ستونی څخه نیسی او څیروی به ئی او داسی به ورته وائی چه زه ستا مال یم او زه

ستا خزانه یم.

يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ اَرْضِيْ وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُوْنِ ﴿۵۶﴾
كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿۵۷﴾

ای بندګانو زما هغو چه ایمان ئی راوړی دی (یعني ای مؤمنانو!) بیشکه ځمکه زما ارته ده (نو د ویرې له ځای نه د امن ځای ته هجرت وکړئ!) پس خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه ځای کښې چه مامون اوسئ!) دغه د مکې معظمې کفار که تاسې ربړوی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله تعالیٰ ځمکه خو تنګه نه ده بل چیرې لاړ شئ او هلته د الله تعالیٰ په عبادت مشغول شئ!. هر یو نفس (ژوندی) څکوونکی د مرګ دی (یعني خامخا مري) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږئ (د جزاء له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «کله چه کفارو په مکه معظمه کښې ډیر زور او قوت د مسلمانانو په خلاف پیدا کړ نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو اتیا یا دری اتیا کورنی حبشې ته لاړې، د همغه په نسبت دلته وائی چه دغه د څو ورځو ژوندون هر چیرته چه ممکن وی هم هغلته ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه ګرد (تول) سره یو ځای کیدونکی یئ! او ماته راتلونکی یئ! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکړې شوه څو په دوی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لرې والی آسان شي او د ډیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کړی.» ګواکی دغه ئی ور وښودل چه وطن، اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، واړه او نور نن یا سبا هرومرو (خامخا) له تاسې څخنې جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکې معظمې څخه هجرت ونه کړ نو یوه ورځ خو خامخا له دغې دنیا څخه هجرت کوونکی یئ مګر هغه تلل به بې اختیاره وی. د بندګی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ځان وساتئ چه د حقیقی معبود د عبادت په لیار کښې مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ نِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿۵۸﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

او هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا ځای به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته له جنته په جګو (اوچتو) مانیو کښی چه بهیږی لاندی له (ونو او مانیو د) هغو ویالی (څلور) حال دا چه تل به اوسیږی په دغو (مانیو کښی) ښه دی اجر د دغو عمل کوونکو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئی کړی (په طاعت او مصیبت او له معصیت نه) او (خاص) په رب خپل توکل کوی

تفسیر: یعنی هر څوک چه له صبر او استقلال سره د ایمان او اسلام په لاره تینګ ثابت او قایم وی او په پاک الله اعتماد او توکل وکړی او خپل کور او کهول پریږدی او له خپل وطن څخه ووځی نو دوی ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه کیږی او د دی ځای له کورونو څخه به ښه کورونه ورته ورکړل شی.

وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

او ډیر دی له خوځیدونکو (ذیروحو په ځمکه) چه نه پورته کوی دوی رزق خپل (له وجی د ضعف) الله رزق رسوی هغوی ته او تاسی ته هم او هم دی ښه اوریدونکی (د تولو اقوالو) ښه پوه دی (په تولو احوالو)

تفسیر: په دغه سره ئی د روزی له پلوه اطمینان او داد راکړ چه د زیاترو ساکښانو (جاندارو) په ځایونو کښی د بلی ورځی خوراک او روزی نه وی، په نوی ورځی کښی نوی روزی وررسیږی (موضح) بیا نو هغه الله تعالیٰ چه ساکښانو (جاندارو) ته رزق، روزی رسوی آیا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندګانو ته به ئی نه رسوی؟ ښه وپوهیږئ چه حقیقی رزاق خو هم هغه دی چه د ګردو (تولو) خبری اوری د دوی د زړونو په اخلاص پوهیږی د هر یوه ظاهر و باطن ده ته څرګند او ښکاره دی، د هیڅ زیار (محنت) او خواری د ده په دربار کښی بی ځایه نه پاتی کیږی، هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لیاره کښی خپل وطن پریږدی او محض لله وتلی وی د دوی دغه هجرت له سره نه ضایع کیږی دوی دی د معیشت د وسائلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئی یوسی هیڅ فکر ونه کړی څومره ساکښان (جاندار) دی چه د دوی رزق روزی د دوی په شاګانو نه دی بار او له خپلی روزی سره هر چیری نه ګرځی خو حقیقی رازق دوی ته

هره ورځ رزق او روزی رسوی.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَأَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿۶۱﴾

او قسم دی که سوال وکړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کړی دی آسمانونه او ځمکه ؟ او مسخر کړی (په کار ئی اچولی) دی لمر او سپوږمی نو خامخا وائی هرومرو (خامخا) (د مکی کفار چه) الله (پیدا کړی دی له دغه اقراره سره سره) پس څرنګه دوی ګرځولی شی (له توحید څخه)

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) پوهیږئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او ځمکنی اسباب الله پیدا کړی دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ ؟ چه هم هغه به ئی دررسوی مګر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالیٰ اراده وی نه هغومره چه تاسی ئی غواړئ دغه ئی په راتلونکی آیت کښی راښولی دی (موضح)

اللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۶۲﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکړی (د پراخی ئی) له بندګانو خپلو څخه او تنګوی ئی په ده (که اراده وکړی د تنګی ئی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی ئی داسی نه چه بیخی ئی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالیٰ په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خبر دی چه چاته ئی ورکړی؟ او څومره ئی ورکړی؟

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ

مِنۢ بَعۡدِ مَوۡتِهَا لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۚ قُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿٦٣﴾

او بیا قسم دی چه که سوال وکړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا نازلی کړی دی (له طرفه) د آسمان (څخه اوبه پس ژوندی کړی ئی ده په دی اوبو سره ځمکه پس له مرګه (او وچوالی) د دی نو خامخا وائی دوی هرومرو (خامخا) چه الله (نازلی کړی دی! نو له دغه اقرار سره سره ولی شریک ورته پیدا کوی) ووایه (ای محمده!) توله ثناء الله ته ده بلکه زیاتری د دوی نه لری عقل (ځکه د دوی اقوال تناقض لری)

تفسیر: یعنی باران هم په هر چا او هر ځای یو برابر نه اوری هم داسی د حال او احوال په بدلولو کښی هم دومره ځند (ایسارتیا) او ډیل نه پیښیږی یا کله الله په لږ وخت کښی خوار او غریب غنی او شتمن ګرځوی.

وَمَا هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَآ إِلَّا لَهۡوٞ وَلَعِبٞۚ وَإِنَّ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَ لَهِيَ ٱلۡحَيَوَانُۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٦٤﴾

او نه دی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا مګر عبث او لوبی دی او بیشکه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دی واقعی حیات (او ژوندون) که چیری وی دوی چه پوهیدلی. (نو نه به ئی غوره کوله دنیا په آخرت)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه د دی دنیا په څو ورځنی ژوندون کښی زیاتره د آخرت په فکر کښی اوسی ځکه چه اصلی او دائمی ژوندون هم هغه دی. نه ښائی چه څوک د دنیا په لوبو او تماشو کښی ډوب او د آخرت له فکر او یاد څخه بیخی غافل شی. بلکه د دی دنیا په ژوندون کښی ښائی د هغی دنیا دپاره تیاری وکړی او د عقبیٰ د سفر دپاره ځان ته څوړی او توښه برابره کړی.

فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلۡفُلۡكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ إِذَا هُمۡ يُشۡرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكۡفُرُواْ بِمَآ

اٰتَيْنٰهُمْ ۚ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۗ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۶﴾

پس هر کله چه سپاره (سواره) شي دوی په بيړی (یا جهاز) کښې نو بولي دوی (هلته یوازی) الله په داسې حال کښې چه خالص کوونکي وی دوی دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړی (الله) دوی ته وچې ته ناڅاپه دوی بیا شریکان نیسي له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دی چه کافران منکران شي دوی په هغه نعمت چه ورکړی ؤ مونږ دوی ته او چه ګټه (فائده) واخلي دوی (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شي دوی (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنی لاژم خو داسې ؤ چه انسان په دنیوی عیش او عشرت کښې په دی اندازه اخته او مشغول نشي چه د الله تعالیٰ او د عقبیٰ له یاده بیخي غافل شي. لیکن د خلقو دا عادت دی هر کله چه د دوی جهاز یا بیړی طوفاني شي نو په ډیر اخلاص او پوره عقیدی سره پاک الله یادوی بیا څه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوی څخه لری شي او صحیح او سلامت په وچه کښې قدم کیږدی نو د الله تعالیٰ هغه ګرد (تول) انعامونه او احسانونه هیروی، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لګیا کیږی ګواکي مطلب دا شو چه د الله تعالیٰ د نعمتونو ناشکری او کفران کوی. او په دنیوی خوندونو او چرچو کښې مشغولیږی خیر ښه دی دوی دی څو ورځې نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسي، هغه وخت ډیر نژدی دی چه دوی ته دغه خبره روښانه او څرګنده (ښکاره) شي چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیرول د نعمت کفران او د نورو ګناهونو نتایج به څرنګه وی؟

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۗ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿۶۷﴾

آیا نه وینی (نه پوهیږی) چه بیشکه مونږ ګرځولی مو دی (دا ښار د دوی مکه) حرم امن ورکوونکی (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږی (تښتولی کیږی) نور خلق له چاپیره د دوی آیا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړی دوی او په نعمت د الله (چه حرم کښې اوسیدل او امن دی) کافران کیږی.

تفسیر: د مکې معظمې خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیری او ضرر څخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په ګردو (تولو) ځایونو کښې د فتنې، فساد، جدال، قتال، جنګ او

جنجال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مګر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له ځانه وتړی په الله دروغ (چه بی حجته ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی ځای د هستوګنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له ګردو (تولو) څخنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وګرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره وړ (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاؤ په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبه ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوګنی ځای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحیائی سره د عقل او انصاف په مری چاړه کاږی.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ

او هر څه هغه کسان چه کوښښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وبه ښیو هرومرو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راځی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالیٰ لپاره محنتونه کوی او ربړونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لګیا وی الله تعالیٰ دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا(رنړا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری ورښیی، څومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تګ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیږی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښې)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.

تمت سورة العنکبوت بفضل الله تعالی فلله الحمد والمنة

«سورة الروم مکیة الا آیة (۱۷) فمدنیة وهی ستون آیة وست رکوعات رقمها (۳۰) تسلسلها (۸٤) نزلت بعد سورة الانشقاق ـ »

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه مدنی دی (۶۰) آیتونه او (۶) رکوع لری په تلاوت کښې (۳۰) او په نزول کښې (۸٤) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الم ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصله (نژدی) ځمکه کښې (ځمکی د عربو ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لګیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری» په منځ کښې سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده. یا به تری فلسطین مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی ؤ یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه «فارس» ته ډیره نژدی پرته ده. ابن حجر د ړومبنی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضْعِ سِنِينَ

او دغه (رومیان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په

پارسیانو) په څو کلونو کښې

تفسیر: یعنی د نهو کلونو په منځ کښې به رومیان غالب شي ځکه چه په لغت او حدیث کښې د «بضع» اطلاق له دریو څخنی تر نهو پوری شوی دی. په دغو آیتونو کښې عظیم‌الشان قرآن یو عجیب او غریب پخوا ویل پیشګوئی کړی ده چه د ده په صداقت یو لوی دلیل دی. واقعه داسی ده د دغی زمانی دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له ډیرو کلونو را په دیخوا په خپلو منځونو کښې سره په جنګ اخته وو له «٦٠٢» عیسوی کال څخه د «٦١٤» عیسوی کال تر آخره پوری د دوی د حریفانه جنګونو سلسله جاری وه لکه چه د «انسائیکلو پیډیا بریتانیکا (د برتانیی دائرة المعارف) د تصریحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عیسوی کال کښې د محمد رسول الله شریف ولادت واقع او څلویښت کاله وروسته په سنه (٦١٠) عیسوی کښې په نبوت مبعوث شو. مکیانو ته د روم او د فارس د جنګونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسیدل. په دغه وخت کښې د نبی کریم د نبوت دعوی او اسلامی تحریک د دغو خلقو په زړونو کښې د جنګی خبرونو سره یوه خاصه علاقه پیدا کړی وه. د فارس مجوسی آتش پرستانو د مکی معظمی له بت پرستانو سره یوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئی د مذهب له مخی خپل بلل او د روم نصرانیانو به د اهل الکتب توب له امله (وجی) د مسلمانانو دینی ورونه یا لږ تر لږه د هغو د نژدی دوستانو په منزله ګڼل کیدل کله چه به د فارسیانو د غلبی خبر راورسید نو د مکی معظمی مشرکانو به خوشالی کوله او په هغه سره به ئی د مسلمانانو په مقابل کښې په خپله غلبه او بری باندی فال نیوه او په خپلو زړونو کښې به ئی د ډیرو ښو توقعاتو امیدونه تړل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسیدله چه ولی عیسائی اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کښې مغلوب شول؟ چه مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پیغورونو مورد ګرځیدلی یو بالاخر په سنه (٦١٤) عیسوی کال څخه وروسته چه د نبوی له ولادت څخه په قمری حساب نژدی (٤۵) کاله او د نبوی بعثت څخه (۵) کاله تیر شوی وو، د خسرو پرویز (ثانی کیخسرو) په عهد کښې فارسیانو رومیانو ته ډیره سخته او مهلکه ماتی ورکړه شام مصر او وړوکی ایشیا او نور ډیر ممالک د روم د قیصر (هر قل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لښکرو له لاسه په (قسطنطنیه) کښې کلابند او محصور شو، د رومیانو دارالسلطنت تر خطری او تهدید لاندی راغی ډیر لوی لوی اسقفان او پادریان قید یا ووژل شول. له بیت المقدس څخنی د عیسائیانو ډیر لوی او مقدس صلیب د ایرانی فاتحانو په لاس کښې ولوید د روم د قیصر اقتدار بیخی له منځه لاړ ظاهراً هیڅ یو داسی وسایل او وسائط په نظر نه راتلل چه د هغه په اثر به بیا رومیان په خپلو پښو دریدل او د فارسیانو د دغه بری او تسلط څخه به ئی خپل ځانونه بچ کول چه د دغو حالاتو او اوضاعو د لیدلو څخنی به د مکی معظمی مشرکان ډیر خوښ او خوشالیدل او مسلمانان به ئی ځورول او د دی بری په اساس به ئی نوری خبری هم په خپلو زړونو کښې برابرولی. تر دی پوری چه ځینو له مشرکینو څخه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته وویل چه

«نن زمونږ ایرانی ورونو ستاسی رومی ورونو ته ماتی ورکړه او محوه ئی کړل سبا به مونږ تاسی ته هم داسی ماتی درکړو او له منځه به مو لری کړو» په دغه وخت کښی عظیم الشان قرآن د ظاهری اسبابو د سلسلی څخه بیخی مخالف داسی یو عام اعلان وکړ چه «بیشکه نن ورځ رومیان د فارسیانو له لاسه مغلوب شوی دی، لیکن د نهو کلونو په موده کښی به بیا رومیان په فارسیانو غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کیږی» د دغو پخوا ویلو په اساس حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه له ځینو مشرکینو سره شرط وتړه تر دغه وخته پوری داسی شرط تړل نه و حرام شوی که «تر دومره کلونو پوری رومیان بریالی (کامیاب) نشول نو زه به سل اوښان تاسی ته درکړم که نه تاسی به هم دومره اوښان ماته راکوئ!» په ابتدا کښی حضرت ابوبکر له خپلی رائی سره سم د (بضع سنین) میعاد لږ څه تاکلی (مقرر کړی) ؤ، بیا ئی د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوی مدلول یعنی په نهو کلونو معاهده وتړله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللی اقتدار او وقار د اعادی په نسبت ترتیبات ونیول او په اقداماتو ئی لاس پوری کړ او داسی نذر ئی پر خپل ځان ومانه «که الله تعالیٰ ماته پر پارس بری راکړ نو له «حمص» څخه به پیاده «تر ایلیا» یعنی بیت المقدس پوری لاړ شم.» د الله تعالیٰ شان او قدرت ته وګورئ چه د قرآن له دغو پخوا ویلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښی یعنی له هجرت څخه یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ کښی څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بری حاصل شو او په خوشالی او خوښی کښی وو، د دغه خبر له اوریدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابیانو ته هم الله تعالیٰ پر پارسی مجوسیانو بری او فتح ورکړه. په دغه ضمن کښی د مکی شریفی مشرکین لا سپک او ذلیل شول د عظیم الشان قرآن د دغه محیر العقول پخوا ویلو د صداقت له مخی ډیر کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صدیق خپل هغه سل اوښان د مکی د مشرکانو څخه واخیستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خیرات کړل شول. فلله الحمد علیٰ نعمائه الظاهرة وآلائه الباهرة.

لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ

خاص الله ته دی حکم امر پخوا (له دی نه چه پارس په روم باندی بری ومومی) او وروسته (له دی نه چه روم پر پارس باندی غلبه ومومی او امر ئی تل نافذ دی)

تفسیر: یعنی رومی د پارسیانو غالبول او د رومیانو مغلوبول او بیا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه ګرد (ټول) بلکه نور ټول امور د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی او یوازی په هم دغومره خبری سره د کوم قوم د مقبولیت او مردودیت فیصله نشی کیدی ﴿وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾

وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۝٤ بِنَصْرِ اللّٰهِ ۚ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝٥

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شي مؤمنان په نصرت د الله (له کتابيانو سره په مجوسيانو) مرسته (مدد) کوي (الله) له هر هغه چا سره چه اراده وکړي د نصرت ئې او هم دی دی ښه غالب قوي (د احکامو په انفاذ) ډير رحم والا

تفسير: يو خو په دغه ورځ د فتح په خوښي برسيره هغوی ته دغه خوښي هم حاصله شوه چه رومي کتابيان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدې وو په پارسي مجوسيانو غالب شول او د قرآن د دغو پخوا ويلو په صداقت باندې ګرد (تول) سره وپوهيدل او د سر په سترګو ئې وليدل. او د مکې شريفې کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالیٰ اراده وکړي چه مغلوب ئې وګرځوي نو هيڅوک ئې مخه نشي نيولی او پر هر چا چه د مهرباني اراده وکړي نو ئې بې له هيڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب ګرځوي.

وَعْدَ اللّٰهِ ۚ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝٦

وعده کړې ده الله (وعده کول) خلاف نه کوي الله له وعدې خپلې وليکن زياتره خلق نه پوهيږي (په دې چه د الله په وعده کښې خلاف نشته)

تفسير: يعنې زياتره خلق نه پوهيږي چه په غالبولو او مغلوبولو کښې د الله تعالیٰ څه څه حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کوم کار کول غواړي نو د هغه له مخه ګرد (تول) ظاهري موانع او عوايق لرې کيږي نو ځکه زياتري ظاهر ليدونکي خلق بې له ظاهري اسبابو په الله تعالیٰ اعتماد نه لري او د يو چا د عارضي برې او غلبې له ليدلو څخه داسې ګڼي چه د الله تعالیٰ په دربار کښې به هم هغه مقبول وي.

يَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ ۝٧

(بلکه) پوهیږی په ښکاره سطحی شیانو له دغه ژوندون لږ «(خسیس)» د دنیا شخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنیا دی) هم دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیږی د دی دنیا آرام، خایست، سینګار، خوړل، څښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریبل، ګټی کول، په خوندو او مزو سره ژوندون او ښی شپی ورځی تیرول د دوی د پوهی او تحقیق انتهائی ځای او پړاو دی او له دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده چه کله انسان هلته وړورسیږی نو د دغه ژوندون ښه او بد نتائج او ثمری ور د مخه کیږی او دغه خبره ضروری نه ده کوم سړی چه په دغه دنیا کښی خوښ او خوشاله اوسیږی هلته دی هم خوښ او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وګورئ چه یو شخص یا یو قوم کله کله په دنیا کښی لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه) له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کښی (چه عالم صغیر دی) چه نه دی پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی مګر په حقه سره او په نیتی ټاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنیا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی). هو که دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنیا په تغیراتو او احوالو کښی له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرګندیږی چه دغه دنیا هم ضرور یو حد او انتها لری لهٰذا په یوی ټاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنیا فنا کیږی او یوه بله دنیا به د دی دنیا د نتیجی په شان منځ ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

او بیشکه چه ډیر له خلقو (کفارو) په ملاقات د رب خپل (په قیامت کښې) خامخا منکران دی

تفسیر: دوی داسی گڼی چه له سره الله تعالیٰ ته ورتګ نشته او نه به الله تعالیٰ له مونږ څخه څه حساب او کتاب اخلی او نه به څه سوال او ځواب راڅخه کوی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

آیا نه گرځی دغه کفار په ځمکه کښې پس ودی گوری دا چه څرنگه وه آخره خاتمه د هغو (کسانو) چه تیر شوی دی پخوا له دوی نه، چه وو هغه پخوانی ملتونه ډیر سخت له دغو کفارو له جهته د قوت او څیرولی به دوی ځمکه (د اوبو، معادنو، کښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه کړی وه (کفارو پخوانیو) دغه ځمکه ډیره له هغی ځمکی نه چه ودانه کړی ده (د مکی کفارو) دغه (ځمکه) او راغلی وو دوی ته رسولان د دوی په ښکاره ؤ دلائلو (د قدرت او معجزو) او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی باندی ولیکن وو دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه (د انبیاؤ په تکذیب سره)

تفسیر: یعنی ډیر زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل کښت (فصل) او کر او زیار (محنت) او زحمت ئی د ځمکی مخ ډیر ښه ودان، سمسور او تک شین کړی ؤ، او پکښې ئی کاریزونه، ویالی، کوهی کانونه (درنگونه) او نور ایستلی وو او د دغو منکرینو په نسبت د ډیر عظمت، قوت او شوکت خاوندان وو. او تهذیب او تمدن ته ئی زیاته تقویه او ترقی ورکړی وه او ډیر اوږده عمرونه به ئی کول او د ځمکی مخ ئی له دوی نه زیات ودان کړی ؤ بالاخر هغوی نن ورځ چیری دی ؟ کله چه د الله تعالیٰ رسولان له ښکاره ؤ معجزاتو او روښانو احکامو سره راغلل او دوی د هغوی تکذیب وکړ. نو آیا تاسو ونه لیدل او وا مو نه وریدل چه د هغوی عاقبت او آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ او په څه شان سره تباه او هلاک وگرځیدل ؟ د دوی ویجاړی مینی کنډوالی اوس هم هر سیاح او مسافر او د هغو له شاؤ خواؤ څخه هر تیریدونکی لیدلی او تری

پند او عبرت اخیستی شي نو آیا دغه بې‌فکران له دې نه څه پند او عبرت نه اخلي؟. ﴿وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ﴾ او نه ؤ الله چه ظلم وکړي په دوی ولیکن ؤ دوی چه پر نفسونو خپلو به ئې ظلم کاوه په تکذیب د انبیاؤ سره) د الله تعالیٰ په دربار کښې خو د ظلم امکان له سره نشته هو! دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تبر سره وهي او د داسې اعمالو او افعالو مرتکب کیږي چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادۍ بل کوم شي نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو ځانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالیٰ د عدل او رحم کیفیت خو داسې دی چه بې د رسولانو له لیږلو او بې له پوره پوهولو او هوښیارولو هیڅ څوک نه نیسي.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ ع

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئې کړی ؤ ډیر بد (ځای چه جهنم دی) په دې سبب چه تکذیب کړی دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کښې چه) په دغو آیتونو به ئې مسخری کولې

تفسیر: دغه نتیجه خو ئې په دنیا کښې لیدلې وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزاء چه دوی ته وروسته له دې نه په آخرت کښې رسیدونکې ده هغه خو بیله ده. موجوده‌ؤ اقوامو ته لازم دی چه د تیرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلي. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلې وه بل ته په هم هغه بد کار باندې هم هغسې سزا ورکول کیږي د تولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وګڼئ! او د ګردو (تولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړئ!.

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم
مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

الله اول ځلې پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کیږئ تاسې (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شي قیامت ناامیده (زړه ماتی) به شي ګنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی څخه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له ناامیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالیٰ شریکان گرځوئ کله چه به مطلوب وخت کښی په کار ورنشی نو ورڅخه منکریږی او داسی به وائی ﴿وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه ؤ».

وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَّتَفَرَّقُوْنَ ⑭

او په هغه ورځ چه ودریږی قیامت په دغه ورځ کښی تار په تار خپاره (خواره) به شی گرد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کړل شی. او هره یوه ډله به جلا جلا (جداجدا) خپلو ځایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کښی راځی

فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَهُمْ فِيْ رَوْضَةٍ يُّحْبَرُوْنَ ⑮

پس هر څه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کښی خوشاله کړل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکړ شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی څخنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوگنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم راښیی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منځ کښی به داسی تفریق او بیلتون وکړ شی چه له هغه څخنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ
مُحْضَرُوْنَ ⑯ فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ حِيْنَ تُمْسُوْنَ وَحِيْنَ تُصْبِحُوْنَ ⑰ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَّحِيْنَ تُظْهِرُوْنَ ⑱

او هر څه هغه کسان چه کافران شوی دی او دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه (د قرآن) زمونږ او (کافران دی) په ملاقات د آخرت پس دغه کسان په عذاب کښی حاضر کړی شوی دی. پس (تسبیح ووایئ د الله) تسبیح د الله کله چه داخل شئ په بیګا (ماښام) کښی او کله چه ننوځئ په سبا کښی او خاص هم ده ته د تولو ثناء صفت په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی او کله چه ننوځئ په آخر د ورځی کښی او کله چه ننوځئ په (وخت د) مازپښین کښی

تفسیر: یعنی که جنت غواړئ نو الله تعالیٰ یاد کړئ چه د هغه یاد په زړونو، ژبه، اعضاؤ او تولو جوارحو سره کیږی په لمانځه کښی د دریو واړو ډولو (طریقو) یاد سره جمع کړی شوی دی او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دی چه په دغه آیت کښی بیان شوی دی یعنی سبا او ماښام چه مغرب او عشاء پکښی شامل دی د ورځی وروستی وخت مازیګر او مازپښین کله چه لمر له نصف النهاره واوړی چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دی په دغو وختونو کښی د الله تعالیٰ د رحمت یا قدرت یا عظمت آثار لا زیات ښکاره او ظاهریږی. لمر د اجسامو په عالم کښی له ګردو (تولو) ځنی لویه او روښانه کره ده چه بالواسطه یا بلاواسطه د ده له فیض او تاثیر څخه به د اسبابو په عالم کښی ښائی هیڅ یو مادی مخلوق مستثنیٰ نه وی. لکه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په ډیره شرح او بسط سره ثابته کړی ده په هم دی بنا د ستوریو عابدانو لمر خپل لوی معبود ګرځولی ؤ چه د هم هغه په لوری د حضرت ابراهیم علیه السلام په دغه قول ﴿ هَٰذَا رَبِّي هَٰذَا أَكْبَرُ ﴾ کښی اشاره ده د دوی د عجز او بیچارګئ او د لمر پرستانو له دغه لوی فیض ځنی د محرومی ښکاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو کښی کیږی. سهار څه وخت چه لا لمر نه وی راختلی او غرمه څه وخت چه لمر په زوال شروع کوی او د ده په عروج کښی کمی پیښیږی او مازدیګر کله چه د ده په حرارت او رڼا (رڼرا) کښی په ښکاره ډول (طریقه) سره ضعف واقع کیږی او له غروب څخه وروسته کله چه د ده نورانی وړانګو له اتصال څخه د ده عابدین په کلی ډول (طریقه) سره محرومیږی بیا د ماسخوتن په وخت کله چه شفق هم بیخی غائب شی او د رڼا (رڼرا) ډیر خفیف آثار هم په افق کښی باقی پاتی نشی په دغو وختونو کښی موحدینو ته حکم وشو چه د لوی خدای عبادت کوئ! او د لمانځه په ابتداء کښی په «الله اکبر» ویلو سره د هغه لوی موحد ابراهیم خلیل الله اقتدا کوئ چه هغه له «هذا ربی هذا اکبر» څخه وروسته ویلی وو ﴿ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ جزء ۷ (د انعام (۹) رکوع) ۷۹ آیت ښائی په دغه آیت کښی ﴿ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ویلو سره ئی د دی مطلب یادونه کړی وی چه د تسبیح او تنزیه او یادولو لایق هم هغه جامع الصفات ذات کیدی شی چه د ده حمد «ثنا» او ښیګڼی (فائدی) د

آسمانونو او ځمکې تول کائنات د حال او قال په ژبه بیانوي. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دی خبرې استحقاق نه لرې که څه هم په نظر کښې ډیر لوی او خورا (ډیر) ستر هم ښکاره شي وروسته له دی نه د لوی خدای د ځینو عظیمه ؤ شئونو او کامله ؤ صفاتو بیان دی څو د معبودیت استحقاق په پوره ډول (طریقه) ښکاره او څرګند شي په دغه ضمن کښې د بعث بعدالموت په مسئله هم کافي رڼا (رنړا) اچولی شوی ده.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

راوباسي (الله) ژوندی له مړی (لکه مرغه له هګۍ نه عالم له جاهل څخه) او راوباسي (الله) مړی له ژوندی (لکه جاهل له عالم څخه هګۍ له مرغه څخه) او ژوندی کوی ځمکه پس له مرګه (وچوالی) د هغې او په مثل (د راویستلو د دغو شیانو) راویستل کیږئ تاسی (له قبرونو نه)

تفسیر: یعنی انسان له نطفې څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هګۍ څخه، هګۍ له مرغانو څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پیدا کوی. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او مره شي نو د خپل رحمت په اوبو سره ئې ژوندی او سمسوره کوی. لنډه دا چه موت او حیات حقیقي وی که مجازی، حسي وی که معنوی د دی تولو واک (قبضه) او اختیار د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښې دی. نو بیا ستاسی ژوندی کول او له قبرونو ځنې بیا راپاڅول د ده په نزد کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالیٰ ته خورا (ډیر) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

او یوه له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پیدا ئې کړ (اصل د) تاسی له خاورو بیا اوس تاسی یئ بشر خوریږئ (په ځمکه کښې)

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئې له خاورو څخه پیدا کړ. بیا د الله تعالیٰ دغه کامله قدرت او بالغه حکمت ته وګورئ چه د هغه اولاد ئې په څه اندازه ډیر او تر کومې پیمانې ئې په ځمکه کښې خور کړ او له دغه خوریدلو نه وروسته ئې په څه اندازه عجیبې او غریبې هوښیاری د خاورو دی مجسمې وښودلې.

وَمِنْ اٰیٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْٓا اِلَیْهَا وَجَعَلَ بَیْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲۱﴾

او (ځینې) له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا دي چه پیدا کړې ئې دي تاسي ته له نفسونو (ځانونو) ستاسي ښځې (جوړه) دپاره د دې چه مائل شئ دوی ته (او مطمئن اوسئ) او ګرځولې ئې ده په منځ ستاسي (او د ښځو) کښې دوستي او مهرباني بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منځ د ازواجو) کښې خامخا ډیرې نښې د قدرت دي دپاره د (هغه) قوم چه فکر کوی (د الله په صنع کښې)

تفسیر: یعنې ږومبی ئې له خاورو څخه آدم علیه السلام پیدا کړ بیا ئې له آدم علیه السلام څخه د ده جوړه پیدا کړه څو له هغې څخه انس او اطمینان واخلي او په خلقي ډول (طریقه) ئې د دواړو صنفونو نارینه او ښځې په منځ کښې خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو څو د ازدواج اصلي مقصود ترې حاصل شي. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او ګډ اوسیدلو څخه انساني نسل په دنیا کښې خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالیٰ د النساء د سورت په (۱) رکوع ۱ آیت کښې وائی ﴿ یٰٓاَیُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمُ الَّذِیْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِیْرًا وَّنِسَآءً ﴾

وَمِنْ اٰیٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّلْعٰلِمِیْنَ ﴿۲۲﴾

او (ځینې) له نښو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا کول د) ځمکې او اختلاف دی د ژبو ستاسي او (بل اختلاف دی) د رنګونو ستاسي بیشکه په دغه (اختلاف کښې) خامخا ډیرې نښې (د قدرت) دي دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: ګرد (تول) انسانان ئې له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره ئې مخلوط او میشته او د ځمکې په تولو نقاطو کښې ئې خپاره (خواره) کړل، د هر یوه ژبه او وینا ئې سره بیله کړه. که د یوه مملکت سړی بل ملک ته ورشي د ژبې په اعتبار محض پردی او اجنبي ښکاری. بیا

وګورئ چه د دنيا له شروع څخه تر نن ورځې پورې څومره بيشماره انسانان پيدا شوي دي مګر هيڅ يوه داسې جوړه انسانان نه پيدا کيږي چه د هغو شونډې، ژبې لهجه تلفظ، د تکلم طرز او نور خصائص سره يو شان وي. هم هغسې چه د هر انسان شکل او صورت او رنګ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دي غږ او شونډې او لهجه ئې هم بيخي سره بيل دي، هيڅ يو داسې دوه انسانان نه پيدا کيږي چه د دوی په غږ او رنګ، هيئت، وضعيت کښې کومه بيلوونکې علامه او نښه نه وي. د عالم له ابتداء څخه تر نن ورځې پورې نوي نوي صورتونه، او د وينا او تکلم نوي نوي حالات ليدل کيږي او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسې ډکه پرته دي. په واقع کښې دغه د الله تعالیٰ لوی قدرت څخه څومره يوه لويه نښه ده. فتذکروا يااولی الالباب!.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ

او (څينې) له نښو (د کامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسې دي په شپه کښې او په ورځ کښې او طلب ستاسې دي (په ورځ کښې) له فضله د الله

تفسير: حضرت شاه صاحب ليکي چه «د انسان دوه حالتونه سره بدليږي. که ويده شي نو د تيږي (ګټې) په شان بې هوشه او بيخبره پروت وي او که د رزق او روزۍ په تلاش لګيا شي نو په داسې پوهه او هوښيارۍ لګياء کيږي چه د ده په شان بل هيڅوک هوښيار نه ليدل کيږي. په اصل کښې شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزۍ د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځکه په هم دغو دواړو وختونو کښې هم دغه دواړه کارونه اجرا کيږي»

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿۲۳﴾

بيشکه په دې (خوب او معيشت) کښې خامخا ډيرې نښې (د قدرت) دي دپاره (د هغه) قوم چه اوري

تفسير: يعنی څه چه اوري په ياد ئې ساتي لکه چه د ابن کثير رحمة الله عليه په تفسير کښې راغلي دي. حضرت شاه صاحب ليکي چه «د خپل خوب حالات نه ويني ليکن د نورو خلقو د ژبو څخه ئې اوري» (موضح) دغه د «يسمعون» د لفظ د اختيارولو نکته شوه.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا

او (څينې) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ښيي تاسې ته بريښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیدلو څخه خلق ویریږی او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولوېږی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه وریږی چه د هغه له امله (وجی) جانی او مالی تلفات واقع نه شي او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه که دغه وریدل گتور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلیږی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیدل ځان ته غنیمت گنی چه تر دیر لری پوری د هغی د رڼا (رڼرا) په اثر لار او نور شیان ورڅرگندیږی، او کله کله دوی هم تری ویریږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحۡيِۦ بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَآۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ۝٢٤

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اوبه پس ژوندی کوی په دغو (اوبو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا دیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیږئ، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِنۡ ءَايَٰتِهِۦٓ أَن تَقُومَ ٱلسَّمَآءُ وَٱلۡأَرۡضُ بِأَمۡرِهِۦۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمۡ دَعۡوَةٗ مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ إِذَآ أَنتُمۡ تَخۡرُجُونَ ۝٢٥

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس بی له ستنو او نه لویږی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راوبولی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناڅاپه تاسی راوزئ (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: ړومبی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته ئی د هغو بقاء او قیام وښود چه

هغه هم د الله تعالیٰ په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هیڅ یو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بی ځایه شي یا یو په بل باندی ولویږی او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ویجاړ کړی. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالیٰ حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکی او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شي او سر ته ورسیږی د الله تعالیٰ د یوه غږ په اثر به تاسی گرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځئ او د حشر میدان ته به منډی وهئ او هلته به سره تولیږئ.

وَلَهُۥ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾

او خاص الله لره دی هر هغه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکی تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندگان او رعیت دی او هیڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغړولی شي.

وَهُوَ ٱلَّذِى يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاڅول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ(اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی ډی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالیٰ قادر منئ مگر په دوهم ځل کښی د الله تعالیٰ پیدایښت مستبعد گڼئ؟

﴿ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ ﴾ الآية ـ او خاص الله تعالیٰ لره دی شان، صفت ډیر لوی لوړ (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کښې الخ)

تنبیه: یعنی له اعلیٰ ځنی اعلیٰ صفات او له لوړ (اوچت) څخه لوړ (اوچت) شان د الله تعالیٰ شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کښې هیڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کښې د الله تعالیٰ له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنیٰ صفت او مشابهت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالیٰ له ګردو (تولو) هغو شیانو څخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کښې اولیٰ، اعلیٰ، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کښې راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه تول د الله تعالیٰ د کمالاتو یوه ادنیٰ پلوشه ده.

حضرت شاه صاحب لیکی چه «آسمانی پرښتی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت څخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکی مخلوقات په تولو شیانو ککړ دی خو سره له دی د الله تعالیٰ اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (ډیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس وګمان و وهم
و زهر چه ګفته اندوشنید یم وخوانده ایم
منزل تمام ګشت وبه پایان رسید عمر
ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکړی څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من
خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

بیانوی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی څخه(هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کښی چه درکړی دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کښی

سره برابر یئ چه ویریږی له هغو لکه ویریدل ستاسی له نفسونو (د نورو اصیلانو شریکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصیل) په تفصیل سره بیانوو مونږ آیتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری (تدبر کوی).

تفسیر: یعنی د شرک په قباحت او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالیٰ ستاسی له احوالو ځنی یو مثال راوړی او بیانوی، او هغه دا دی چه ستاسی د لاس مال (یعنی وینځه او مریی) چه تاسی د هغو ظاهری او مجازی مالکان او خاوندان یئ. په خپله هغه روزی او مال او متاع کښی چه الله تعالیٰ تاسی ته درکړی دی آیا هغوی له خپلو ځانونو سره مساوی او برابر منلی شئ ؟ لکه چه ستاسی په مشترکو مالونو جایدادونو او شتو کښی ستاسی ورونه او نور اقارب او خپلوان سره شریکان دی او تل داسی اندیښنه درسره وی نه چه په هغه مشترک مال کښی څه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شی او که داسی کوم لاس وهنه په هغه کښی وشی نو تاسی تری متاثر او خپه کیږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسی کیږئ. یا لږ تر لږه دغسی پوښتنه کوئ چه ولی زما د اجازی او خوښی څخه پرته (علاوه) هغه کار یا تصرف په دغه شی کښی شوی دی ؟ آیا کوم دغسی فکر کوم بادار ته د خپل مریی او خدمتکار په نسبت پیدا کیدی شی؟ او که نشی پیدا کیدی نو ښه وپوهیږئ څه وخت چه د یوه وړوکی مالک او بادار حال داسی دی نو هغه حقیقی او یقینی الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوی؟ چه تاسی له خپل حماقت، جهالت او ناپوهی نه هغه د ده شریک او ورسره مساوی ګرځولی دی. یو مریئ په هیڅ حال د خپل بادار په مال او اسباب کښی شریک کیدی نشی حال دا چه دغه دواړه د الله تعالیٰ مخلوق دی او د ده له ورکړی شوی روزی څخه خوری مګر یو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنګه د الله تعالیٰ په الوهیت کښی شریک کیدی شی؟ او داسی یوه مهمله خبره یو عقلمن سړی له سره نشی منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا أَهْوَآءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِى مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٩﴾

بلکه متابعت کوی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په شریک نیولو له الله سره) د آرزوګانو خپلو بی له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښیی هغه چاته چه ګمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادی نه لری) او نشته دوی لپاره هیڅوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئی کړی له عذاب نه)

تفسیر: یعنی دغه بی انصافه خلق به په داسی ښکاره‌ؤ او څرګندو خبرو څرنګه وپوهیږی حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لګیا دی.

﴿ فَمَنْ يَهْدِيْ ﴾ الآیة ـ پس څوک به سمه صافه لاره وښیی هغه چاته چه ګمراه کری وی دی الله بلکه، هادی نه لری)

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالیٰ د ده د بی‌انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حقی لاری تللو او پوهیدلو توفیق ور نه کړی نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه بوه کړی او سمه لار ور وښیی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکړی ؟ یا ئی له ګمراهی او تباهی څخنی وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیږه! او له دوی څخنی قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالیٰ ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین تینګ اوسه!

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لازم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کړی دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوئ چه شریک ورسره پیدا کړئ) دا هم هغه دین سم دی (چه هیڅ کوږوالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی یئ دغه (الله) ته او ویریږئ له (عذابه د) الله او قائموئ (سم دروئ سره له تولو حقوقو) لمونځ او مه کیږئ تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی ډلی ډلی هر یوه ډله (چه ده له دوی نه) په هغه(دین) چه له دوی سره دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له ګمراهی څخنی په هیڅ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پریږده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وګرځوه! او یوازی له الله تعالیٰ سره خپل تعلقات تینګ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تینګ ونسیه!
﴿ فِطْرَتَ اللّٰهِ ﴾ لازم ونیسئ تاسي پیدایښت د الله تعالیٰ هغه چه پیدا کړی دی الله تعالیٰ خلق په هغه پیدایښت الله تعالیٰ د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء کښې داسي ګرځولی دی که دی وغواړی چه په حق ځان پوه کړی او ونې منی نو ځان وربانډی پوهولی او منلی شي ځکه چه د فطرت له ابتداء څخه ئې د خپل اجمالي معرفت یوه سپرغی د ده په زړه کښې د هدایت د تخم په شان شندلی (کرلی) ده که د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشي او په خپل اصلي طبیعت پرېښودل شي نو یقیناً به حق دین اختیار کړی او بل طرف ته به متوجه نشي. د «ألست» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره کوی او په صحیحو احادیثو کښې تصریح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پیدا کیږی، وروسته مور او پلار ئې دی یهودی یا نصراني یا مجوسي ګرځوی» په یوه قدسي حدیث کښې راغلي دی «ما خپل بندګان (حنفاء) پیدا کړی دی بیا شیطانانو دوی اغواء او له سمي لیاری ایستلي دی» په هر حال حق دین، حنیف دین، قیم دین هغه دین دی چه که انسان په خپل اصلي فطرت پرېښودلي شي نو بالطبع هغه ته متمایل کیږی. د تولو انسانانو فطرت الله تعالیٰ هم داسي پیدا کړی دی چه په هغه کښې له سره تفاوت او تبدیل نشته. فرض ئې کړئ که د فرعون یا ابوجهل په اصلي فطرت کښې دغه استعداد او صلاحیت موجود نه وی نو دوی ته د حق د منلو دعوت او د دوی مکلف ګرځول صحیح او درست نه وو لکه چه خښتې، تیږی (ګتې)، ونې خاوری، شګې، حیوانات او نور موجودات په شرائعو سره نه دی مکلف شوی د انساني فطرت د دغه مساوات دغه اثر دی چه د دین ډیر منلي اصول او مهم اساس نور ګرد (تول) انسانان هم په یوه نه یوه رنګ مني اګر که په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) قایم او تینګ هم نه وی ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعني الله تعالیٰ د تولو مالک حاکم او له ګردو (تولو) څخني لوی، پورته او اقدس دی او هیڅوک له هغه سره نه دی برابر، د هیچا زور په ده نه رسیږی په دغو خبرو باندی ګرد (تول) خلق پوهیږی نو د هغه په لاره تګ په کار دی، هم داسي یوه انسان ته جاني یا مالي ضرر رسول، په نامه او ناموس ئې عیب لګول، هر څوک بد ګڼي. هم دغسي د الله تعالیٰ یادول، په فقیرانو او مساکینو زړه سوی او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء کول، تګی، چم، فریب نه کول، هر یوه انسان ته ښه ښکاری او په ښه نظر ئې ګوری په دغه لیاره تلل هم دغه حق دین دی او هم دغه ته فطری امور وائي مګر د دغه شیانو د اجرا کولو ډول (طریقه) الله تعالیٰ د خپلو انبیاؤ په ژبه خلقو ته ښوولی دی.»

﴿ لَا تَبْدِيْلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ ﴾ نشته له سره بدلول پیدایښت دین د الله ته او مه ئې بدلوئ چه شریک ورسره پیدا کړئ) یعني د اصلي پیدایښت په اعتبار هیڅ یو فرق او تغئیر او تبدیل پکښې نشته د هر انساني فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد ګرځولی شوی دی، یا ئې دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالیٰ خپل مخلوق پیدا کړی دی تاسي په خپل واک (قبضه) او اختیار هغه مه بدلوئ! او مه ئې خرابوئ! هغه تخم او استعداد چه په تاسي کښې کرلی شوی دی

هغه په خپلې بې توجې یا بې تمیزی مه خرابوئ!

﴿ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ﴾ دا هم هغه دين سم دى چه هيڅ كوږوالى پر هغه كښې نشته وليكن زياتره خلق نه پوهيږى په توحيد د الله تعالىٰ) يعنى سمه لاره او حق دين هم دغه د فطرت غږ دى، خو زياتره خلق په دغه نكته نه پوهيږى.

﴿ مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ ﴾ حال دا چه تاسى رجوع كوونكى يئ دغه الله ته) يعنى اصلى دين تينګ ونيسئ! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وكړئ! كه محض د دنيوى مصلحت لپاره مو دغه كار وكړ نو دين به مو درست نه وى.

وروسته له دى نه د فطرت د دين مهمو اصولو ته پام ګرځولى شوى دى مثلاً اتقاء (له الله تعالىٰ څخه ويريدل) د لمانځه سم درول، د خفى او جلى شرك څخه بيزارى او د مشركانو له عقائدو څخه اجتناب او په دين كښې نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿ مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ ﴾ له هغو مشركانو چه تار په تار كړى ئې دى دين خپل او شوى وو دوى ډلې ډلې هر يوه ډله چه ده له دوى نه په هغه دين چه له دوى څخه دى خوشاله دى) يعنى د دين الفطرت له اصولو څخه بيل پاتى شوى دى او په خپلو اديانو او مذاهبو كښې ئې نفاق او تفرقه غورځولې ده، ډيرى فرقې ئې سره جوړى كړى دى، د هرى يوى عقيده، مذهب، مشرب او مسلك سره بيل او جلا (جدا) دى، هر هغه چه په غلطه يا په هوا او هوس ئې كومه عقيده قائمه كړه يا كومه طريقه ئې ايجاد كړه نو يوه ټولنه په هغې پسې شوه، لږ څه موده وروسته له هغې څخه ډيرى فرقې جوړى شوى بيا هره يوه فرقه په خپلو هم هغو ټاكلو اصولو او عقايدو كه څه هم هغه ډير چټى (بيكاره) او مهمل هم وى، داسى مين ګرځيدلى دى چه د خپلې غلطۍ د امكان تصور ئې هم په ماغزو كښې نه ګرځى.

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُّنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَآ اَذَاقَهُمْ مِّنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿۳۳﴾ لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ فَتَمَتَّعُوْا فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿۳۴﴾

او كله چه ورسيږى خلقو ته څه ضرر نو بولى دوى رب خپل په داسى حال كښې چه رجوع كوونكى وى خاص الله ته بيا كله چه وڅكوى (الله) دوى ته له خپله طرفه كوم رحمت (مهربانى) ناڅاپه يوه ډله له دوى نه له رب خپل سره شريكان نيسى دپاره د دى چه ناشكرى وكړى (او كافر شي) په هغو (نعمتونو) چه وركړى دى مونږ دوى ته پس ګټه (فائده) اخلئ (اى كفارو څو ورځى) پس ژر به معلوم كړئ تاسى (عاقبت د عمل خپل)

تفسیر: یعنی څرنګه چه د هر انسان فطرت په ښو کارونو باندی پوهیږی هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالیٰ ته په رجوع کولو هم پوهیږی لکه چه دا حقیقت د خوف او سختی په وخت کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی) ډیر لوی کبرجن او سرکش انسان هم د مصیبت او غم په وخت کښی بی اختیاره الله تعالیٰ ته رجوع کوی او د ده په دربار کښی په دعا او زاری شروع کوی او په دغه وخت کښی ئی نور وړوکی وسایل او د دروغو وسائط له فکره وځی او هم هغه واقعی او حقیقی مالک الملک ئی په یاد پاتی کیږی چه د هغه په طرف انسانی فطرت لارښوونه کوی مګر افسوس چه انسان په دغه حالت تر ډیری مودی پوری قایم نه پاتی کیږی څه وخت چه د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مصیبت ورځخه لری شی بیا له الله تعالیٰ څخه غافلیږی او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاینو (صفتونو) لګیا کیږی. ګواکی دوی د خپل دغه وضعیت څخه داسی څرګندوی (ښکاره کوی) چه دغه شی د هم دغو عطا او ورکړه ده او الله تعالیٰ هیڅ شی مونږ ته نه دی راکړی (العیاذ بالله) ښه دی دوی دی څو ورځی خوښ اوسی او مزی دی کوی، وروسته به معلومیږی چه د دغه کفر او ناشکری نتیجه څه کیږی؟ که انسانیت وی نو دی به پوهیدی چه هغه لوی ذات ته چه د ده ضمیر د سختی او مصیبت په وخت کښی ناری کولی هم هغه د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه تل ئی په یاد ولری.

أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

آیا نازل کړی دی مونږ په دوی کوم برهان علمی سند پس هغه خبری کوی په هغه چه وو دوی په هغه سره شریک پیدا کوی (له الله سره دوی بلکه نه مو دی نازل کړی)

تفسیر: یعنی د سلیم عقل او انسانی فطرت شهادت په صاف ډول (طریقه) سره د شرک او کفر تردید کوی نو آیا دوی د هغه په خلاف کوم برهان، حجت او علمی سند لری؟ چه دغه راوښیی چه د الله تعالیٰ په الوهیت کښی بل څوک هم د هغه شریک دی (معاذالله) کله چه هیڅوک نشته نو د هغه د معبود ګرځولو استحقاق له کومه شو ؟

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

او کله چه وڅکوو مونږ په خلقو څه رحمت (مهربانی) نو خوشاله شی دوی په

هغه او که ورسیږی هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی ناڅاپه به بیا دوی ناامیده شی (د الله له رحمت څخه)

تفسیر: یعنی د دغو خلقو عجیب حالت دی. کله چه د الله تعالیٰ له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کښی له خوښی او خوشالی په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځائیږی او داسی ناز او نخری او کبر او غرور کوی چه خپل حد او اندازه نه پیژنی او خپل حقیقی محسن بیخی هیروی او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کښی اخته شی نو بیخی نااميده او مایوس شی او داسی ګڼی چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لری کړی او زما په امداد قادر وی. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کښی هم تل خپل حقیقی منعم یادوی د الله تعالیٰ له فضل او مرحمت څخه خوښی کوی او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالیٰ حمد او شکر اداء کوی. که په کوم غم او مصیبت کښی مبتلا شی نو هغه په خورا (ډیر) صبر، تحمل سره ګالی (برداشت کوی) او له پاک الله څخنی په هغه کښی خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړی او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کښی پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وی او په هره اندازه سره چه ظاهری اسباب او وسایل هم مخالف وی په یقینی ډول (طریقه) د الله تعالیٰ فضل او کرم دغه ګرد (تول) سره په بل مخ اړولی شی او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شی.
تنبیه: یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنګسی او سختی په وخت کښی خالص د الله تعالیٰ په دربار کښی د عرض او نیاز غږ او آواز کوی» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کښی دوی بی هیلی او نااميده کیږی» په دغو دواړو کښی هیڅ اختلاف سره نشته. ړومبنی حالت یعنی د الله تعالیٰ بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدیږی او امتداد مومی نو بالاخره وارخطا او بی‌هیلی او نااميده کیږی یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وی او د ځینو احوال به داسی وی. والله تعالیٰ اعلم.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

آیا نه وینی (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکړی او تنګوی ئی (هغه چاته چه وئی غواړی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی کامل ایمان او یقین لرونکی پوهیږی چه د دنیا سختی او نرمی او د روزی زیات والی او کموالی او نور ګرد (تول) شیان د پاک الله او د قادر خدای د قدرت په لاس کښی دی. نو هر هغه وضعیت او احوال چه وربانډی راشی لازم دی چه بنده هغه په صبر او شکر سره ومنی! او په قضا سره خپله خوښی او رضاء ښکاره کړی! د راحت او نعمت په وخت کښی دی صبر او تحمل وکړی! او هیله من (آرزومند) او امیدوار دی اوسی چه الله تعالیٰ په خپل فضل او مرحمت سره دغه تول زحمت او مصیبت له منځه لری کوی.

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَ الْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ ۙ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۳۸﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نیکی او صلة الرحمی ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خیر غوره دی (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لری د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکوونکی (د حقوقو) هم دوی دی خلاصیدونکی بریالیان (کامیاب)

تفسیر: یعنی هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابته شوه چه حقیقی مالک او رب العالمین هم هغه الله تعالیٰ دی او د دنیا ګرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاک الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښی او رضا غواړی او د ده د لقاء او د لیدلو آرزو او امید لری لازم دی چه د ده د هغه عطاء او ورکړی ځنی څه شی د ده په لاره کښی صرف کړی. او د مسافرانو، محتاجانو او بی وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوی له خپل ځان څخه خوشاله کړی! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه اداء کړی! نو دغسی بندګانو ته الله تعالیٰ په دنیا او آخرت کښی خیر ور په برخه کوی.

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۠ فِىْٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿۳۹﴾

او هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له سود نه دپاره د دی چه زیات شی په مالونو د خلقو کښی پس نه زیاتیږی هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له زکات څخه چه اراده لرئ تاسی په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محضالله ورکوونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حسناتو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کښی هغه کمیږی لکه چه د کوم انسان بدن د پرسوب له امله (وجی) غټ او څورب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځوری نښه او د مرګ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اګر که په ښکاره ډول (طریقه) سره داسی ښکاری چه د هغه مال کمیږی مګر هغه په حقیقت کښی زیاتیږی لکه چه د کوم مریض بدن له مسهل او تنقیی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مګر بالاخره د ده صحت ښه کیږی د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسی وګنئ ﴿ يَمۡحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ وَيُرۡبِي ٱلصَّدَقَٰتِ ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷٦ آیت په حدیث کښی راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړی نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوئیږی چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» ځنی دلته سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب ئی داسی بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړی چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړی. نو دغه ورکړه د الله تعالیٰ په دربار کښی د ثواب او برکت موجب نه ګرځی که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کښی دغه اباحت هم نه لری لقوله تعالیٰ «ولاتمنن تستکثر» د المدثر (۱) رکوع ٦ آیت «۲۹ جزء» والله تعالیٰ اعلم.

ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ ثُمَّ رَزَقَكُمۡ ثُمَّ يُمِيتُكُمۡ ثُمَّ يُحۡيِيكُمۡۖ هَلۡ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَفۡعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيۡءٖۚ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٤٠﴾

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی ئی یئ تاسی (په درکولو د روح سره) بیا ئی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعث) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسی څوک چه کولی شی هغه له دغو (څلورو واړو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشی کولی) پاکی ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور ګرد (تول) شیان د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی دی نو بل شریک ئی له کومه شو او څرنګه د الوهیت مستحق وګرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۴۱﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښې په سبب د هغې (ګناه او شرک) چه کړې دي لاسونو د خلقو دپاره د دې چه وڅکوي (الله) دوی ته څه (سزا) د هغو (عملونو) چه کړي دي دوی دپاره د دې چه واوړي دوی (له دغو بدیو نه)

تفسیر: یعني خلق د فطرت په دین قایم پاتې نشول، کفر او ظلم په دنیا کښې خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښې خرابي او فساد خور شو نه په وچه کښې امن او سکون پاتې شو او نه په لونده کښې د ځمکې مخ فتنې او فساد ونیو، بحري جنګونه او د جهازونو جنګونو او داړه ماریو په سمندرونو کښې هم لوی شورماشو او طوفان ونښلاوه دغه ګرد (تول) د دې له امله (وجې) چه الله تعالیٰ اراده وکړه چه بندګان ئې د خپلو بدو اعمالو لږ څه خوند په دنیا کښې هم وڅکې پوره سزا خو دوی ته په آخرت کښې ورکوله کیږي مګر د هغې لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنیا کښې دوی ته ورښوله کیږي ممکن دی چه ځینې خلق وویریږي او په سمه لاره روان شي.

تنبیه: د بندګانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښې د خرابي خپریدل (خوریدل) که څه هم تل شوي دي او کیږي به، لیکن د نړۍ تاریخ د هغه بې مثاله ویروونکې تخریب مثال چه د محمدی بعثت څخه مخکښې په عام دول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئې غلبه کړې وه نشي ښوولی، اروپائي څیړونکو (محققینو) د دغې زمانې د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلې ده د هغې د لیدلو څخه د دې خبرې اندازه په ښه دول (طریقه) سره کیدی شي چه له اسلامي مؤرخینو څخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ دول (طریقه) تنقید او نکته ګیرې نشي کولی وګورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائي چه د هم دغې عمومي فتنې او فساد په ملحوظ قتاده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانې حمل کړې وي.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿۴۲﴾

ووایه (ای محمده! مشرکانو ته) چه وګرځئ په ځمکه کښی (د تیرو امتونو) پس وګورئ څرنګه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، ډ زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو ګناهونو له سببه راغلی وی.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ
لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

پس برابر کړه مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته ګرځیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په ښه شان سره قایم او تینګ اوسئ! چه د ګردو (تولو) خرابیو او مفاسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته ګرځیدل هغی ته له جانبه د الله تعالیٰ یعنی د الله تعالیٰ له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالیٰ وځندوی (ایسار کړی). په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فریق فی الجنة و فریق فی السعیر» د الشوریٰ (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء.
حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکی «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندګان به سره بیل شی.

مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ
يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر څوک چه وکړی (نیک عمل) پس خاص لپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوی او په زړه پوری سامانی جوړوی لپاره د دی چه جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) له فضله خپل څخه، بیشکه چه الله نه خوښوی کافران (نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوی)

تفسیر: یعنی هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وبال به پری لوېږی او هر څوک چه وکړی نیک عمل پس خاص دپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوی او په زړه پوری سامانی جوړوی یعنی په جنت کښی د دوی د آرامی او هوسائی (راحت) له پاره تیاری کیږی. او دپاره د دی چه جزاء ورکړی الله تعالیٰ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه عملونه له فضل خپل څخه یعنی هومره چه ښه او نیک وی هغه ته به هم یوازی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کیږی «بیشکه چه الله تعالیٰ نه خوښوی کافران نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوی» یعنی هر څوک چه هغه حقیقی مالک نه خوښوی هغه به چیری ښه ځای ونومی.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ يُّرْسِلَ الرِّيٰحَ مُبَشِّرٰتٍ وَّلِيُذِيْقَكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۴۶﴾

او ځینی له نښو (د قدرت) د الله دا دی چه رالیږی بادونه زیری ورکوونکی او دپاره د دی چه وڅکوی په تاسی (په سبب د دغو بادونو) ځینی (مزی) د رحمت خپل او بل دپاره د دی چه روانه شی پری بیړی په امر حکم د الله او دپاره د دی چه طلب کړئ (په چلولو د بیړی له ځینو) له فضل د الله څخه او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسیر: یعنی بادونه د رحمت د باران زیری او بشارت راوړی بیا د الله تعالیٰ لطف او مهربانی باران ورو‌ی. او رالیږی بادونه له پاره د دی چه روانه شی پری بیړی په امر حکم د الله تعالیٰ سره یعنی بادوان لرونکی جهازونه او بیړی په باد سره چلیږی او درومی او دخانی جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له الوتلو څخه په تگ کښی کومک او معاونت رسیږی. او دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی په چلولو د بیړی له ځینو له فضل د الله تعالیٰ څخه او له پاره د دی چه تاسی شکر وباسئ په دغو نعمتونو یعنی د جهازونو په ذریعه تجارتی اموال منتقل او وړل کیږی او

د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره ډیره ښه گټه (فائده) تری اخیستل کیدی شی بیا د الله تعالیٰ په دغو نعمتونو په ښه شان سره د ده شکر اداء کړئ!
تنبیه: پخوا له دی نه په بر او بحر کښې د فتنې او د فساد د خوریدلو ذکر وو د هغه په مقابل کښې دلته د الله تعالیٰ د نعمت او د زیری یادونه وشوه، ښائی دی ته هم اشاره وی چه د غبار، دوړو او بخار له خوریدو وروسته دی ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالیٰ د رحمت باران راتلونکی دی، داسی یخ او ساړه بادونه الوحی او چلیږی چه د پاک الله د رحمت او فضل زیری او بشارتونه ورکوی، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلی! او د الله تعالیٰ دغو مراحمو او مهربانیو ته وګوری! او دوی دی د ده د شکر گزارو بندګانو څنی خپل ځان وګرځوی.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوْا ۭ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٤٧﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده ! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دی حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شی. په منکرانو د دوی د گناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوښوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغی خبری اظهار به په دنیا کښې هم کیږی. دا د الله تعالیٰ عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلی او کامل مؤمنان په خپلی مرستی (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منځ کښې د باران ذکر ځکه راغی څرنګه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلیږی هم داسی د دین د غلبی علایم هم روښانه کیږی.

اَللّٰهُ الَّذِيْ يُرْسِلُ الرِّيٰحَ فَتُثِيْرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهٗ فِي السَّمَآءِ كَيْفَ يَشَآءُ وَيَجْعَلُهٗ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ فَاِذَآ اَصَابَ بِهٖ

مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۤ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُوْنَ ۝٤٨

الله هغه (مطلق قادر) دی چه رالیږی بادونه پس پورته کوی (په هوا کښې) وریځې پس خوروی دغه (وریځې) په آسمان کښې څرنګه چه اراده وکړی (الله) او ګرځوی دغه (وریځې) ټوټې ټوټې لاندې باندې پس وینې به ته (ای مخاطبه څاڅکی د) باران چه راوځی له منځه د دغې (وریځې) پس کله چه ورسوی دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی (الله) له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی خوشالیږی پری (او زیری پری کوی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ وریځې اول یو لوری ته او وروسته بل لوری ته خپروی (خوروی) هم داسی دین به هم منتشر او هر چیری خپور (خور) کړی لکه چه وئې هم کړل «او ګرځوی دغه وریځې ټوټې ټوټې لاندې باندې پس وینې به ته باران چه راوځی له منځه د دغې وریځې پس کله چه ورسوی الله دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی زیری کوی، خوشالیږی پری» یعنی هم داسی هر څوک چه د ایمان او روحانی باران څخه ګټه (فائده) اخلی نو خوښی پری کوی.

وَ اِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُّنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِّنْ قَبْلِهٖ لَمُبْلِسِيْنَ ۝٤٩

او بیشکه چه وو دوی پخوا له دی چه نازل کړی شوی ؤ په دوی (باران) پخوا له (ظهوره له) دی (وریځې او باران) خامخا نا امیده وو (له وریښت څخه ئې)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه خلق نا امیده وو تر دی چه د باران له راتګه لږ څه پخوا هم بیخی مایوس شوی وو چه په دغه باران به دغه مړه ژوندی شی څنګه چه د انسان حال ډیر عجیب او غریب دی په لږ وخت کښې نا امیده او خپه کیږی بیا له لږ څه وخت نه وروسته له ډیری خوښی نه خاندی او ډیر خوشالیږی.

فَانْظُرْ اِلٰۤى اٰثٰرِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۚ وَ هُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٥٠

نو وګوره (ای مخاطبه) نښې د رحمت (باران) د الله ته چه څرنګه ژوندی

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وښو په زرغونولو سره) وروسته له مړوالی او وچوالی د هغی بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکی) خامخا ژوندی کوونکی د مړو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوړی پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالیٰ له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکی دغه پټ قوتونه څرګنده وېښ او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مړو زړونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالیٰ دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرګ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالیٰ د رحمت نښی او د دین آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په څاڅکو سره ئی تر او تازه څرګنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالیٰ د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته راښکاره کړه.

﴿ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتَىٰ ﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مړو هم دی او هم دغه الله تعالیٰ په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی) یعنی دلته به مړو زړونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مړو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالیٰ د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی ګران او مشکل نه دی.

وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَّظَلُّوا مِن بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

او قسم دی که ولیږو مونږ باد (په شنه کښت ـ فصل) پس وبه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیړ نو خامخا وبه ګرځی دوی وروسته له دغه زیړوالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی ړومبی نا امیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوښ او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوځوو چه د هغه په اثر د دوی ګرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیړ وګرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیږی او د الله تعالیٰ ګرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکرئ شروع کوی. لنده دا چه د دوی شکر ګزاری او ناشکری تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالیٰ په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وګرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) څرگندیږي (ښکاره کیږي)، دا نه دي معلوم چه دغه درکړې نعمت کله درڅخه بیرته اخلي ؟ او ښائي دی لوری ته هم اشاره وي چه د دین کښت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنیا کښې تک شین او ښه زرغونیږي بیا د مخالف باد له اثره مړاوی او ویجاړ او تک زیړ اوړي نو په دغه وخت کښې نه ښائي چه انسان مایوس او پریشانه شي.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾
وَمَا أَنتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

پس بیشکه ته نشي اورولی مړو ته (او دغه کفار هم حکم د مړو لري) او نشي اورولی ته کڼو ته غږ (د بللو) کله چه وگرځي دوی په داسي حال کښې چه شا گرځوونکي وي (تاته) او نه ئي ته سمه لاره ښوونکي (د زړونو) ړندو ته له گمراهي د دوی، نشي اورولی ته (د پوهي او منلو په اورولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان ئي راوړی وي په نښو د قدرت زمونږ پس دوی مسلمانان غاړه ایښودونکي دي

تفسیر: یعني الله تعالیٰ هر راز (قسم) قدرت لري. مړي ژوندی کولی شي تاته د دغې خبرې قدرت نشته چه په مړو خپله خبره ومنلی شي یا په کڼو خپله خبره واورولی شي. یا ړندو ته سمه صافه لاره وښیي خصوصاً کله چه دوی په خپله د اوریدلو او لیدلو اراده هم ونه لري پس ته د دوی د دغه کفر او ناشکری څخه مه غمجن کیږه ستا کار یوازی تبلیغ او دعوت دی. که کوم بدبخت ئي نه اوري یا ئي نه مني نو له دغه څخه تاته څه نقصان نه پیښیږي ستا خبره همغه څوک اوریدی شي چه زمونږ په خبرو او ښکاره نښو یقین او باور لري او د تسلیم او انقیاد په صفت موصوف وي.

تنبیه: هم داسي یو بل آیت د «نمل» د سورت په آخر کښې هم تیر شوی دی ښائي هلته دي وکتلی شي. مفسرین په دغه موقع کښې د «سماع الموتیٰ» په بحث کښې غږیدلی دي چه په دغه مسئله کښې د صحابه ؓ رضی الله تعالیٰ عنهم له زمانی راهیسی اختلافات جریان لري او دواړو خواؤ قرآني نصوص او نبوي احادیث وړاندی کړي دي. دلته ښائي چه په دغه خبره باندی سړی وپوهیږي چه په دنیا کښې هیڅ یو کار بی د الله تعالیٰ له مشیت او ارادی څخه نشي کیدی. مگر که انسان کوم کار د عادی اسبابو په دائره کښې په خپل واک (قبضه) او اختیار سره کوی نو هغه ته ئي نسبت کیږي. او هغه کار چه د عمومي عادت په خلاف په فوق العاده طریقه سره

وشی د هغه نسبت مستقیماً الله تعالیٰ ته کوی. مثلاً که یو سړی په چا د ټوپک ډزی وکړی او په ګولی ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونکی فعل ګڼل کیږی. او فرض ئی کړئ که په یو موټی ګټکیو سره سلامت لښکر تباه او برباد شی نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیروی چه الله تعالیٰ په خپل قدرت سره هغه لښکر سپیره او پناه کړ، سره له دی چه په ګولی وژل هم بی د الله تعالیٰ له ارادی او مشیت څخه نه واقع کیږی. او که د الله تعالیٰ اراده نه وی نه ګولی او نه بم او نه بل شی له سره خپل تاثیر ښوولی شی. د الانفال په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ﴾ دلته د خارق العاده توب له کبله (وجی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وکړه او مستقیماً د هغی نسبت ئی الله تعالیٰ ته کړی دی. هم داسی د ﴿ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ ﴾ مطلب وګڼئ! یعنی ته نشی کولی چه څه ووائی او خپل غږ مړو ته واوره وی. ځکه چه دغه شی د ظاهری او عادی اسبابو په خلاف دی. هو! د الله تعالیٰ په قدرت د ظاهری اسبابو په خلاف که ستاسو کومه خبره مړی واوری نو له هغه څخه هیڅ یو مؤمن انکار نشی کولی. اوس که د نصوصو څخه د ځینو خبرو اورول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شی تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو کولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت کښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه کیږی. والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی له کمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی درکړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی درکړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د ویښتو سپینوالی پیدا کوی الله هر هغه شی چه اراده وکړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شی)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت کښی بی حده کمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت کښی د ده زور او قوت خپل انتهائی حد ته ورسیږی او د ټول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت کښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زوړوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د کمزوری آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغی انتهائی حد سپین ږیری توب او زوړوالی دی، په دغه وخت کښی ګرد(ټول) اعضاء سست او

کمزوری کیږی او په قوتونو کښې ئې فتور او تعطیل واقع کیږی. د قوت او ضعف دغه ګردی (تولی) ترقی او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښې دی هر قسم چه د الله تعالیٰ اراده وی هم هغسې یو شی جوړوی او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تیروی، هم دغه الله تعالیٰ ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دی او هم دغه الله تعالیٰ ښه پوه او ښه عالم دی چه کوم یو شی په کوم وخت کښې او په کومو کومو حالاتو کښې په څه ډول (طریقه) سره ښائی چه موجود وی ؟ نو په مونږ واجب او لازم دی چه د هم دغه الله تعالیٰ جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبری په ښه شان سره واورو. ښائی په دغه کښې دی طرف ته هم اشاره کړی وی هم هغسې چه تاسې ته ئې وروسته له کمزوری څخنی زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعفه قوت ورکړی او هغه دین چه اوس په ظاهر کښې کمزوری او کم قوته ښکاری څو ورځې وروسته به د ډیر زور او قوت خاوند وګرځی او خپل عروج او شباب ته به ورسیږی. له هغې وروسته بیا کیدی شی چه یوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشی. نو سره له هغې لازمه ده چه دغه خبره تل په یاد وساتله شی چه قادر خدای په هر وخت کښې ضعف په قوت سره بدلولی شی مګر د داسې امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالیٰ اعلم.

وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ يُقۡسِمُ ٱلۡمُجۡرِمُونَ مَا لَبِثُواْ غَيۡرَ سَاعَةٍۚ

او په هغې ورځې کښې چه قائم شی قیامت نو قسمونه به خوری مجرمان (کافران په دی) چه نه دی پاتی شوی (په دنیا کښې) غیر له یو ساعته

تفسیر: یعنی په قبر یا په دنیا کښې به هستوګنه ورته ډیره لږه ښکاری. څه وخت چه غم او مصیبت د ده په سر باندی ودریږی او دی ورته وګوری نو په ډیر افسوس او ارمان سره به ووائی چه د برزخ او د دنیا ژوندون ډیر ژر راباندی تیر شو او لږ څه ډیل او مهلت راپه برخه نشو چه په هغه کښې مو د دغه دردوونکی عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړی وی. یا په دنیا کښې لږ ډیره موده پاتی کیدو څو د دغی ورځې له پاره مو څه تهیه او تیاری کړی وی دغه مصیبت خو یو ناڅاپه راته پیښ شو.

كَذَٰلِكَ كَانُواْ يُؤۡفَكُونَ ۝٥٥

هم دا رنګه (چه دوی دروغ وائی په آخرت کښې) وو دوی چه ګرځول کیدل به (له رښتیا نه په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی لکه چه هم هغلته د دوی داسې ویناوی به غلطی او دروغ وی هم داسې وپوهیږئ چه

په دنیا کښې به هم دغه خلق چتي (بیکاره) او غلط خیالات او معکوسې او منقلبې خبرې او اترې به سره کوي.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

او وائي به دوی ته هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته علم او ایمان (یعنی انبیاء، پرښتي، مؤمنان چه ولي دروغ وائي بلکه) خامخا په تحقیق ډیر پاتي شوی یئ (په دنیا کښې چه هغه لیکلی دی) په کتاب د الله (لوح محفوظ) کښې تر ورځې د بعث پورې پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسي ترې منکران وئ) ولیکن تاسي وئ تاسي په دنیا کښې چه د جهل او غفلت له امله (وجې) نه پوهیدئ (د دغې ورځې په وقوع)

تفسیر: یعني مؤمنان او پرښتي به په دغه وخت کښې د دوی تردید کوي او دوی ته به داسي وائي چه تاسي دروغ او خوشي چتي (بیکاره) خبرې کوئ یا په مغالطه کښې لویدلي یئ چه مونږ په برزخ یا په دنیا کښې له یو مساعت څخه زیات نه یو پاتي شوي. تاسي د الله تعالیٰ د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د لیکنې سره سم د قیامت تر ورځې پورې په دنیا او په برزخ کښې اوسیدلي یئ چه د یوې شیبې (لحظې) په اندازه هم په هغه کښې څه کمی نه دی واقع شوی. نن له هم هغې وعدې سره سم هغه ورځ رارسیدلې ده اوس هغه وګورئ چه تاسي پرې نه پوهیدئ او نه مو منله که له پخوا څخه مو په دغې ورځې یقین کړی وی او له تیارۍ سره ورته راغلي وی نو د دغه ځای له لذتونو او مسرتونو څخه به محظوظ او متمتع شوی وی. او د دغو انعامونو او اکرامونو د لیدلو په مقابل کښې به مو داسي ویل چه دغه ورځ په ډیر ځنډ (ایسارتیا) او ډیل راغلې ده او مونږ د دې د راتللو ډیر انتظار او اشتیاق ویستلی دی لکه چه مؤمنان ئې هم داسي ګڼي.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

پس په دغې ورځې کښې به نه رسوی ګټه (فائده) هغو کسانو ته چه ظلم کړی دی دوی (په ځانونو خپلو په کفر سره) عذر د دوی او نه به دوی وبللی شي راضي کولو د الله ته (یا به نه له دوی نه معذرت غوښتلی کیږي).

تفسیر: یعني نه به کوم معقول عذر وړاندی کولی شي چه د دوی په کار ورشي او نه به دوی ته داسی ویل کیږی ښه ده اوس د توبی او اطاعت په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی او رضا حاصله کړئ ! ځکه چه د هغو وخت تیر شوی دی. او اوس پرته (علاوه) له دی نه چه د دایمی سزا ربړونه (تکلیفونه) وګالئ(برداشت کړئ) بل هیڅ یوه چاره او مخلص نه دی پاتی

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښی له هر قسم مثال (چه مفید واقع کیږی دوی ته) او (قسم دی ای محمده !) که راوړی ته دوی ته کوم آیت د قدرت نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوی دی (عناداً) چه نه یئ تاسی (ای محمده ! او مؤمنانو !) مګر (دروغجنان) باطل ویونکی

تفسیر: یعني په دغه وخت کښی به ډیر افسوس او ارمان کوی مګر نن چه د الله تعالیٰ د خوښی، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظیم الشان قرآن دوی ته داسی عجیب مثالونه او دلیلونه بیان او راز راز (قسم قسم) خبری ورته کوی او په هره ممکنه طریقه سره ئی په خپل خیر او شر پوهوی خو سره له هغه هم دوی په هغو باندی خپل ځان نه پوهوی او نه د هغو هیڅ یو پند او خبره اوری. څومره مهم او عالی آیتونه چه دوی ته واوروئ یا ډیر لوی اوصاف او څرګند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوی د هغو په اوریدلو او لیدلو داسی وائی چه تاسی رسول الله او مسلمین ګردو (ټولو) لاسونه سره یو کړی دی او دغه دروغ مو(العیاذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړی دی، یو تن مو څو آیتونه جوړوی او درلولی ئی او نور د هغه تصدیق کوئ یو جادو او کودی کوی او نور دغه ته تیار ولاړ دی چه په هغه ایمان راوړی، په دغه دول (طریقه) مو ګردو (ټولو) سره یو تړون کړی دی او یوه اتحادیه مو سره جوړه کړی ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور(خور) کړئ.

كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

هم دا رنګه (لکه چه مهر لګولی دی) مهر لګوی الله په زړونو د هغو کسانو چه نه پوهیږی (او نه د پوهی غوښتنه کوی)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږی او نه د پوهیدلو دپاره زیار(محنت) او کوشش کوی او د ضد او عناد له سببه خامخا د هری خبری تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وی نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجی توګه (طریقه) د ده زړه کلکوی او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پری لګوی او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شی چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښی بیخی پاتی نشی. (العیاذ بالله)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوی ته هغه کسان چه یقین نه راوړی (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوری ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبری په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیریږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښی مشغول او لګیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کړی ده، هغه په یقینی ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکی ده او په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشی. ته په خپل کار تل تینګ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله ځایه څخه نشی خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحی القیوم فله الحمد والمنة اولا و آخرا وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمٰن مکیة الا الایات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنیة وهی اربع وثلاثون آیة و اربع رکوعات رقم تلاوتها (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات)

«د لقمٰن سورت مکی دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آیتونو نه چه مدنی دی (۳٤) آیتونه او (٤) رکوع لری»

«په تلاوت کښی (۳۱) په نزول کښی (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾ هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣﴾
الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ
يُوْقِنُوْنَ ﴿٤﴾ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٥﴾

دا آیتونه د کتاب حکمت لرونکی (محکم قرآن) دی. په داسی حال کښی چه هدایت او رحمت دی دپاره د نیکو کارانو هغه کسان چه قائموی (سم ادا کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی دوی (واجب) زکوٰة او دوی په آخرت باندی هم دوی یقین کوی (چه خامخا راځی په حقه سره) دغه (ستایلی شوی کسان) په سمه لیاره دی له (طرفه) د رب د دوی او دغه «کسان» هم دوی په مراد رسیدلی دی.

تفسیر: دغه کتاب خاص د نیکانو دپاره د رحمت او هدایت پنګه (سرمایه) ده ځکه چه هم دغه خلق ورنه ګټه (فائده) اخلی که نه نو په نفس نصیحت او پوهولو کښی ذکر د جن او انس په حق کښی ښکاره هدایت او رحمت دی. د «سورة البقرة» په اوله رکوع کښی د دغه مقدس تفسیر په شپږم او اووم مخکښی هم داسی نور آیتونه هم تیر شوی دی او د «هم المفلحون» دوه ترجمی شوی دی دلته دی هم هغه بیا وکتل شی!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۗ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٦﴾

او (ځینی) له خلقو څخه هغه څوک دی چه پیری، اخلی عبثی خبری (اړوونکی له حق څخه) دپاره د دی چه وښویوی (خلق) له لاری د الله نه بی له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونیسی دا (لاره یا آیتونه) په توکو مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر: د مفلحینو نیکبختانو په مقابل کښی دلته د هغو بدبختانو ذکر دی چه د خپل جهالت او نادانی او آخری خاتمی ته د نه کتلو له امله (وجی) ئی قرآن کریم پری ایښی په لوبو، لهوو

لعبو یا په نورو واهیاتو او خرافاتو کښی مستغرق دی غواړی چه نور هم په هم داسی مشغولیتو او ساعت تیریو کښی مشغول او لګیا او د الله تعالیٰ له دین او یاد څخه غافل او بی پروا کړی او د الله تعالیٰ یاد تری هیر کړی او په دینی خبرو پوری خاندی او پری مسخری او ملندی وهی.

حضرت حسن رضی الله تعالیٰ عنه د «لهو الحدیث» په متعلق وائی **«کل ما شغلک عن عبادة الله وذکره من السمر والاضاحیک والخرافات والغناء ونحوها (روح المعانی)** یعنی لهو الحدیث هر هغه شی دی چه د الله تعالیٰ له عبادت او له یاد څخه لری کوونکی وی، مثلاً فضولی قصی ویل، چتی (بیکاره) د خندا او توکو خبری چتی (بیکاره) کارونه، ساز او سرود او نور.

په روایتونو کښی راغلی دی چه نضر بن حارث چه د کفارو له مشرانو څخه ؤ کله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځای به ئی د عجمو باچایانو قصی او د تواریخو کتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قریشو ته به ئی ویل چه محمد صلی الله علیه وسلم تاسی ته د عاد او ثمود قصی آوروی راځئ چه زه تاسی ته د رستم او د اسفندیار او د آریانا د باچایانو قصی واوروم. ځینو خلقو هغه قصی ښی او په زړه پوری ګڼلی او ورته به متوجه کیدل، هغه یوه سندرغاړی وینځه هم پیرودلی (اخیستلی) وه کله چه ده ولیدل چه د کوم سړی زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمایل شوی دی نو هغه به ئی د هغی سندرغاړی کره لیږه او ورته ویل به ئی چه دغه ته ښه دوډی او د څښلو شیان ورکوه او ښی بدلی ورته اوروه! بیا به ئی دغه سړی ته ویل چه ګوره دغه میلی او چرچی له هغه څخه ډیری ښی او بهتری دی چه محمد صلی الله علیه وسلم دی هغه لوری ته بولی چه لمونځ کوه! روژی نیسه! ځان دی په شهادت ورسوه! نو په دغه باندی دا آیتونه نازل شول.

تنبیه: د دغه آیت شان نزول اګر که خاص دی مګر د الفاظو د عمومیت له وجی ئی حکم عام دی. هغه لهو (شغل) چه د اسلامی دین څخنی د خلقو اړوونکی وی یا د اړولو له موجباتو څخه وی ممنوع او حرام بلکه کفر دی او هغه شیان چه د ضروری شرعی احکامو څخه انسان ستنوی (منع کوی) یا د معصیت سبب ګرځی ګناه او معصیت دی هو! هغه لهو چه د کوم واجب امر مانع نه وی او کوم شرعی غرض او مصلحت په هغه کښی نه وی هغه مباح دی. لیکن د لایعنی والی له سببه خلاف الاولیٰ دی. آس ځغلول، غشی او نوری نښی ویشتل یا د زوجینو ملاعبت چه په شرعی حدودو کښی وی څرنګه چه په معتد به شرعی اغراضو او مصالحو مشتمل دی نو ځکه د باطل لهو څخه مستثنیٰ ګرځول شوی دی. پاتی شوه د غناء او سماع مسئله، ښائی د هغو تفصیلات دی په فقهی او نورو کتابونو کښی ولیدل شی! د مزامیرو او ملاهیو په حرمت خو په صحیح البخاری شریف کښی حدیث موجود دی. البته نفس الغنا تر یوی درجی پوری مباح ګڼل شوی ده خو د هغی قیود او شرطونه دی هم په کتابونو کښی ولوستل شی. د «روح المعانی» صاحب د دی آیت لاندی د غناء او سماع د مسئلی تحقیق په زیات تفصیل سره لیکلی دی. هلته دی وکتل شی!.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ
فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا ۖ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

او كله چه ولوستل شي په ده باندى آيتونه (د قرآن) زموږ نو وګرځوی تری مخ حال دا چه متکبر غاړه غړونکی وی داسی چه ګواکی له سره ئی نه دی اوریدلی (دا آیتونه) ګواکی په دواړو غوږونو د ده کښی دروند والی، کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره.

تفسير: يعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زموږ آيتونه واوری بلکه د هغه په مقابل کښی بيخی ځان کوڼ اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ
فِيهَا ۖ وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

بيشكه هغه كسان چه ايمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی لره جنتونه د نعمتونو (د هستوګنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتيا او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په تدبير او مصلحت سره کوی)

تفسير: يعنی هيڅ يو قوت دی د وعدی له سر ته رسولو څخه نشی ستنولی (منع کولی) او نه له چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پيدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستنو چه وينئ تاسی هغه

تفسير: د دغه (د عمد د) لفظ تفسير د «رعد» د سورت په اوله کښی تير شو هلته دی وکتل

شی.

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

او غورځولی (پیدا کړی ئی دی) په ځمکه کښې غرونه دپاره د دې چه ونه خوځیږی دا ځمکه پر تاسی

تفسیر: یعنی د ځمکې د انتظام او استقرار له پاره خورا (ډیر) لوی او درانه غرونه پرې درولی شوی دی چه د سمندر له موجونو یا د سختی هوا له جتکو یا د نورو طبیعیه ؤ اسبابو له اثره ونه لړزیږی او یوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښې دغه مضمون پخوا له دی نه تیر شوی دی. باقی د غرونو د پیدا کیدلو مصلحت یوازی پر هم دغومره حکمت چندانی محدود او منحصر نه دی نور داسی ډیر فواید او حکمتونه هم پکښې مضمر او موجود دی چه هغه ګرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ ۚ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ⑩

او وئی شیندل (خواره واره ئی کړل) په دغه ځمکه کښې له هر قسم خوځیدونکو ساکښو (جاندارو) څخه او نازلی کړی دی موږ له «طرفه» د آسمانه اوبه پس زرغونه کړی دی موږ په دغه (ځمکه) کښې له هر هر قسمه ګیاه ښې (خاصی جوړی).

تفسیر: یعنی هر قسم ښایسته، ښکلی، ګټوری او نفیسی ونې ئی په ځمکه کښې زرغونی کړی دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښې په هم دغه مضمون یو بل آیت هم تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ⑪

دغه (تول مذکوره شیان) مخلوق د الله دی پس وښیئ (ای مشرکانو!) ماته هغه شی چه پیدا کړی دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په ګمراهی ښکاره کښی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشئ راښوولی نو په کوم مخ او خوله هغوی د الله تعالیٰ شریکان ګرځوئ ؟ او د معبودیت وړ (لائق) او مستحق ئی بولئ؟ معبود خو داسی یو جامع الصفات ذات کیدی شی چه د هغه په واک (اختیار) او قدرت کښی پیدا کول، وژل، روزی رسول او نور ګرد(تول) شیان وی مګر دلته دوی د پیدا کولو او د نورو افعالو یوه ذره اختیار هم نه لری مګر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری په توره تیاره کښی پراته دی او حیران او سرګردانه ګرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصیان د تقبیح دپاره د حضرت لقمان نصایح نقلوی چه دی د الله تعالیٰ له طرفه په دغو شیانو پوهیدلی وو او هغه ئی خپل زوی ته د پند او نصیحت په ډول (طریقه) بیان کړی دی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿۱۲﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ویلی ؤ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښیګڼی «فائدی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه الله غنی ډیر بی پروا د ګردو محامدو څښتن (خاوند) دی.

تفسیر: د زیاترو علماؤ رایه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ؤ، هو! یو پاک او متقی انسان ؤ چه الله تعالیٰ ورته اعلیٰ درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکړی وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرګندی (ښکاره) کړی وی چه د انبیاؤ له احکامو او هدایاتو سره موافقی وی. د ده د عقل او پوهی نصایح او د حکمت خبری په خلقو کښی له قدیم الایامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه یوه برخه دغه ده چه په خپل عظیم الشان قرآن کښی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زیاتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصیان قباحت هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبیاء الله له وحی ثابت دی د دنیا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائید او تصدیق کوی، پس کفار ولی د توحید څخه بیزاره او کفر او شرک ئی ځان ته غوره او اختیار کړی دی ؟ او د

دوی دغه وضعیت که ښکاره ګمراهي نه دی نو بل څه شی دی ؟
تنبیه: حضرت لقمان د کوم ځای اوسیدونکی وو ؟ او په کومه زمانه کښې ئی ژوندون درلود (لرلو)؟ د دغو خبرو پوره او کامل تعین نشی کیدی د زیاترو دا قول دی چه دی حبشی ؤ او د حضرت داود علیه السلام په زمانه کښې ئی ژوند کاوه د ده په نسبت ډیری قصې او اقوال په نورو تفاسیرو کښې نقل کړی شوی دی فالله اعلم بصحتها.

﴿ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ﴾ او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره د ښیګڼی (فائدی) د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه چه الله غنی ډیر بی پروا د ګردو (ټولو) محامدو څښتن (خاوند) دی) یعنی پر دغه لوی احسان او نورو احساناتو ښائی چه د حقیقی منعم شکر اداء او د ده حق پیژندل ضروری وګڼل شی. لیکن دغه خبره دی واضحه وی چه د دغه حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه الله تعالیٰ ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی هو! هغومره ګټه (فائده) او نفعه چه رسیږی په خپله هم دغه عارف او شاکر ته رسیږی چه په دنیا کښې ډیر انعام او اکرام او په آخرت کښې اجر، ثواب او ښه مقام ئی ور په برخه کیږی. که دوی ناشکری او کفران کوی نو خپل ځان ته تاوان رسوی الله تعالیٰ داسی شکر ګزاریو ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری د الله تعالیٰ په حمد او ثناء کښې د دنیا ټول مخلوقات د حال په ژبه مشغول او لګیا دی. او په فرض محال که کوم حامد او ثنا ویونکی له سره هم نه وی خو بیا هم پاک الله د خپل جامع الصفات او منبع الکمالات والی په بناء په خپله محمود دی او د چا د حمد او شکر کولو یا نه کولو څخه د ده په کمالاتو کښې د یوی ذری په اندازه هم څه زیاتی او کمی نه پیښیږی.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ

او یاد کړه (ای محمده ! هغه وخت) چه وویل لقمان زوی خپل ته حال دا چه ده پند ورکاوه ده ته ای زوی ګوتیه زما مه شریک کوه له الله سره

تفسیر: دا نه ده معلومه چه د ده زوی مشرک ؤ که موحد، که مشرک ؤ خو ښکاره ده چه ده ته ئی سمه لاره ښوولی ده او غوښت ئی چه د هدایت په لاره لاړ شی. او که موحد ؤ نو په دغه سره ئی د ده لا استحکام او مضبوطتیا په توحید غوښتله او د ټینګ اوسیدلو په غرض ئی ورته دغسی وصیت کړی دی.

إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

بیشکه چه شرک خامخا ظلم دی ډیر لوی.

تفسیر: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکړی شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د ډیرو خسیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کړی ؟ لا حول ولاقوة الا بالله العلی العظیم

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

او وصیت، امر کړی دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکی کولو ځکه چه په نس کښی) ګرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو!)

تفسیر: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی ځکه چه مور تر ډیر میاشتو پوری دی په خپله ګیده کښی ګرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د تربیی او پاللو په ضمن کښی راز راز(قسم قسم) تکالیف او ربړونه (زحمتونه) ګالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسائی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان ړومبی د الله تعالیٰ او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای ئی کړی. یعنی د الله تعالیٰ عبادت وکړئ! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسئ! او له سره تری غاړه مه غړوئ! خو تر هغی پوری چه د الله تعالیٰ معصیت ته مفضی نشی ځکه چه د الله تعالیٰ حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی ګرد (تول) سره حاضریږئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکړی چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیږی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زمونږ امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبْهُمَا فِى الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَّاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ اَنَابَ اِلَىَّ ۚ

او کہ کوشش وکړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملګرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملګرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راګرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکی او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیاؤ او مخلصو بندګانو په لیاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۵﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د تولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کړم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ دربار ته ورسیږئ نو اولاد او والدینو او نورو ګردو (تولو) ته به دغه خبره معلومه او ښکاره (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر ؤ؟

تنبیه: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی ځای پوری د الله تعالیٰ کلام دی پرومبی خپل زوی ته د لقمان وصیت ؤ او وروسته هم له «یابنی انها ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منځ کښی الله تعالیٰ له خپلی خوا یو ضروری تنبیه وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی.

حضرت شاه صاحب لیکی «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه ؤ ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالیٰ د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالیٰ له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کړ باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښی وګڼئ! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ نائبان دی» (موضح په لږ تغیر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰبُنَيَّ إِنَّهَا إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمٰوٰتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ ۚ إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿۱۶﴾

ای زوی ګوتیه زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د دانی له اوری څخه پس وی دا دانه په کومی تیږی (ګټی) کښی یا وی په اسمانونو کښی یا په ځمکی کښی (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه ئی وړی الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوری په اندازه وړوکی هم وی او فرض ئی کړی چه په کومی لوی غتی تیږی (ګټی) کښی یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیارو کښی ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ څخه پټ نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کړی نو ځکه هر انسان ته لازمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاؤ پردو کښی دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پټ ځای کښی وکړی شی د هغی اثر ضرور څرګندیدونکی (ښکاره کیدونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبُنَيَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ

ای زوی ګوتیه زما قائموه (سم ودروه سره له ټولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلقو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندګئ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه ښی خبری زده کړی، او له بدو او خرابو خبرو څخه ځان وساتی!

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا أَصَابَكَ ۖ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿۱۷﴾

او صبر کوه په هغې سختئ چه رسیږی تاته (بالخاصه په امر او نهی کښې) بیشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښې هر هغه سختی، کړاوونه او تکلیفونه چه درپیښیږی چه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښې وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وګاله (برداشت کړه)! او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه ویریږه! ځکه چه له دغو شیانو څخه د کلمة الله د اعلاء په مقابل کښې ویریدل د زړورو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

او مه ګرځوه مخ خپل خلقو ته (له ډیره کبره بلکه ګوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه ګوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه ګڼه! د متکبرانو په شان خبری اتری مه کوه! بلکه په روڼ تندی، او په خندا، خوښی او خوشالی له خلقو سره غږیږه!

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ⑱

او مه کوه تګ په ځمکه کښې په ناز او نخرو!، بیشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوئی او لاپو د سړی څه قدر او عزت نه زیاتیږی بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاری که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق وریسی ډیر بد وائی او سپک ئی ګڼی.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ⑲

او میانه رو اوسه! په تګ خپل کښې (یعنی مه ډیر ګړندی او مه ډیر ورو ځه)

او ورو کړه غږ خپل بیشکه چه ډیر بد د ټولو غږونو خامخا غږ د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضح، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کړه. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چغی مه وهه! که په لوړ(اوچت) غږ سره غړیدل څه کمال وی نو د خره غږ ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنګیږی هغه په غوږونو ډیر کریهه او بد لګیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غږیدلو کښی هم داسی بی‌نظمی او بی ترتیبی پیښیږی. (ربط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کړی شوی دی. یعنی د الله تعالیٰ عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمۡ تَرَوۡا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمۡ مَّا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الۡاَرۡضِ وَاَسۡبَغَ عَلَيۡكُمۡ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً‌ ؕ

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بیشکه الله مسخر کړی په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کړی دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی ګرد (ټول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لګیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لګیا کیږئ. او پوره کړی دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره ئی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راتلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی ګواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول ګرد (ټول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنۡ يُّجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيۡرٍ ﴿۲۰﴾

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جګړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهرو او باهرو نعمتونو او احسانونو سره سره ځینی خلق خپلی سترګی پټوی، د الله تعالیٰ په وحدانیت کښی یا د ده په شیونو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جګړی کوی او تش په بی سندو جګړو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی څه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو ړوند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قدس الله سره العزیز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جګړی کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی دول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشئت مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اګر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه‌ګان د دوزخ په طرف بیولی وی بیا هم تاسی به هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لویدلی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هغلته غورځوئ ؟

وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ

او هر څوک چه وسپاری مخ (ځان) خپل الله ته (او پری تفویض او توکل وکړی) حال دا چه دی نیکوکار وی نو په تحقیق ده منګولی ښښی کړی دی په کړی مضبوطی باندی

تفسیر: یعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نیکی لاره غوره او اختیاره کړه او خپل ځان ئی الله تعالیٰ ته وسپاره نو وپوهیږه چه خپل لاس ئی په ډیری مضبوطی او کلکی کړئ لګولی دی او ځان ئی پری تینګ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ تینګه نیولی وی نو له سره نه شائی چه د لویدو کومه اندیښنه ورته پیدا شی

وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (ټولو) کارونو

تفسیر: یعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه ونیوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسیله د الله تعالیٰ دربار او دیدار ته رسیږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

او هر څوک چی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده!) کفر د ده «ځکه چی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چی کړی ئی دی بیشکه چی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسیر: یعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره تینګه او مضبوطه ولرئ! د هیچا د تکذیب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکرینو بیرته راتګ او رجوع هرومرو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی ټول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هیڅوک به خپل هیڅ یو جرم له پاک الله څخه نشی پټولی ځکه چی الله تعالیٰ د زړونو په پټو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه ګرد (ټول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کښې) لږ شانې بیا راولو دوی په ډیره ناچاری عاجزی سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بې فکری او بیغمی ده کله چې د دوی دغه نیته او مهلت ختم شی نو خورا ډیری سختی سزا ته به راښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چې چیری وتښتی یا پټ شی

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چې چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هرومرو (خامخا) چې الله (کله چې مقر شول دوی نو ای محمده!) ووایه توله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چې د آسمانونو او د ځمکی پیدا کول بی له الله تعالیٰ نه د بل هیچا کار نشی کیدی نو بیا اوس کوم قسم خوبی پاتی شوه چې د ده په پاک ذات کښې نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئې په یو مضبوط او ټینګ نظام په کار اچول بی له اعلیٰ درجی علم او حکمت، زور او قوت امکان لری ؟ نو هرومرو (خامخا) د «**خالق السمٰوات والارض**» په ذات کښې د تولو کمالاتو د موجودیت منل لازمیږی او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چې تاسی غوندی مجرمینو او منکرینو باندی هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چې له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم ګڼل کیږئ یعنی کله چې ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان ګرځوئ ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږی او دلته چې رسیږی بند پاتی کیږی.

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چې په آسمانونو کښې دی او په ځمکه

کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چې الله هم دی دی غني بې پرواه ډیره ثنا ورته ویلې شوې ده

تفسیر: یعنې هم هغسې چې د آسمانونو او د ځمکې پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی هم داسې ټول هغه شیان چې په آسمانونو او ځمکه کښې دی ټول بلا استثنا بې د بل چا له اشتراکه د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی. او تماماً د الله تعالیٰ محتاج دی او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چې د وجود او د وجود د توابعو یعنې د ګردو (ټولو) کمالي صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښیګڼو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولې محتاج او اړ (مجبور) وي؟ او د چا به څه پروا لري ؟

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

او که چیرې هغه څه چې په ځمکه کښې دي له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شي او (سیاهي شي محیط) بحر مرسته (مدد) وکړي له ده سره پس له (تمامیدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشي کلمات د الله بیشکه چې الله دی ښه غالب قوي (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوي)

تفسیر: یعنې که د دنیا له ګردو (ټولو) ونو څخنې قلمونه جوړ کړې شي او دغه اووه موجوده ترخه بحرونه (سمندرونه) سیاهي (مرکب) تیار کړل شي او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کړل شي او فرض ئې کړئ چې د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پورې کړي خو سره له دغه هم د الله تعالیٰ د کلمو د لیکلو د عهدې څخه دغه ټول نشي وتلی او د الله تعالیٰ د کمالاتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه ګرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتې شي، د لیکونکو عمرونه به تمام شي، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولیږي او مات شي، سیاهي به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شي، خو سره له دې به هم د الله تعالیٰ تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشي. رښتیا خبره خو هم دا ده چې محدود او متناهي قوتونه به څرنګه د الله تعالیٰ لامحدود او غیر متناهي صفات قید او ضبط کړې شي؟ **اللهم لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک.!**

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ۭ

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاڅول ستاسی مګر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د ټول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کښی څه اشکال او دقت او نه په هغه کښی څه سختی ورته پیښیږی په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مګر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زمونږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کښی د دی سره سم چی الله تعالیٰ اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۲۸﴾

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی (د ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنګه چی د یوه غږ آوریدل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کښی د ټول جهان د شیونو لیدل الله تعالیٰ ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سړی وژل او ژوندی کول او د ګرد (ټول) جهان د ټولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالیٰ ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کښی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاڅولو څخه وروسته په یوه وخت کښی د ټولو لومړنیو او وروستنیو د پخوانیو او اوسنیو د ګردو (ټولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پیښوی ځکه چی الله تعالیٰ زمونږ ګرد (ټول) اقوال اوری، او ټول افعال مو وینی او هیڅ یوه پټه او ښکاره خبره او حال تری پټ نه دی

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَّجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

آیا نه وینی (ته ای مخاطبه بلکه وینی ئی) چی بیشکه الله ننباسی شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر کړی په کار اچولی ئی دی تاسی ته لمر او سپوږمی هر یو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دی (په آسمان خپل کښی) تر تاکلی (مقرر کړی) مودی پوری

تفسیر: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دی، یا له لمر او سپوږمی څخه د هر یوه دوره ده ځکه چی د یوی دوری د پوره کیدلو څخه وروسته ګواکی دوی بیا له سره خپله دوره او تګ شروع کوی.

وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ خَبِيۡرٌ ﴿۲۹﴾

او بیشکه الله په هر هغه څه چی تاسی ئی کوئ ښه خبر دی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ هغه قوت او قدرت ته چی له شپی څخه ورځ او له ورځی څخه شپه جوړوی او د لمر او سپوږمی په شان له خورا ډیرو لویو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلی له مرګ نه وروسته ستاسی بیا ژوندی راپاڅول څه اشکال لری؟ او کله چی دی له هر لوی او وړوکی عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دی نو بیا په حساب او کتاب کښی به الله تعالیٰ ته څه اشکال او سختی ورپیښه شی.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الۡحَـقُّ وَاَنَّ مَا يَدۡعُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِهِ الۡبَاطِلُ ۙ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الۡعَلِىُّ الۡكَبِيۡرُ ﴿۳۰﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دی سببه دی چی بیشکه الله هم دی حق دی او بیشکه هغه (بتان) چی بولی (عبادت ئی کوی) دوی بی له دغه (الله هغه نه) حق نه دی او بیشکه الله هم دی ښه پورته ډیر لوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ دغه عظیمه شئون او قاهره صفات ځکه ذکر کړل شول څو آوریدونکی وپوهیږی چی د یوه الله تعالیٰ منل او د هم هغه واحد لاشریک عبادت کول هم هغه سمه لیاره ده. له دی نه خلاف هر څه چی وویل شی یا وکړل شی باطل او دروغ دی. یا به ئی دا مطلب وی

چې د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجودتوب چې له ﴿ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَالْحَقُّ ﴾ څخه فهمیږی او د نورو باطل او هالک الذات توب له هغو سره دا خبره لازمه ده چې یواځی هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شئون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چې دغه شئون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چې د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته ښائی چې ډیر پورته عظیم‌القدرت او په هر چا غالب دی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِیْ فِی الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِیُرِیَكُمْ مِّنْ اٰیٰتِهٖ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿٣١﴾

آیا نه وینی ته چې بیشکه (دا) بیړی (جهاز) تګ کوی په بحر کښې په نعمت (فضل) د الله دپاره د دې چې وښیی تاسی ته له دلائلو «قدرت» د ده، بیشکه په دغی (بیړی او بحر) کښې خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر ډیر صابر ډیر شاکر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنی جهازونه او بیړی ډیر ثقیل او درانه بارونه وړی او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنګه د سمندر موجونه (څپی) سره څیروی او پکښې ځی؟ یعنی د دغه بحری سفر په احوالو او حوادثو کښې له غور کولو څخه انسان ته د صبر او شکر ډیر مواقع په لاس ورځی. کله چې طوفان (څپان) پورته شی او جهاز د طوفان په څپو کښې ګیر شی او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شی نو دغه وخت د لوی صبر او تحمل وخت او کار دی. او کله چې الله تعالیٰ دوی د مرګ او ژوند له دغه کشمکش او ربړونو (تکلیفونو) څخه صحیح او سالم وباسی نو حتمی او ضروری ده چې د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړی!

وَاِذَا غَشِیَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ ۚ۬ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ

او کله چې لاندی کړی دغه (کفار) یو موج لکه وریځی نو بولی دوی الله په داسی حال کښې چې خالص کوونکی وی دوی خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چې نجات ورکړی دوی ته الله طرف د وچی ته نو ځینی د دوی ولاړ وی په (هم هغی) لاری سمی

تفسیر: پاس ئی په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره ښودلې وه چې د یوه خدای منل صحیح دی او د دې عقیدې او مفکورې په خلاف نورې ګردې (تولې) خبرې دروغې او غلطې دی. دلته ئې دغه راوښودل چې د طوفاني موجونو او څپو (چپو) له ویرې ډیر سخت او غلیظ مشرک هم په ډیر اخلاص او عقیدې سره د الله تعالیٰ په دربار کښې دعاء او استغفار کوي او ترې خپل نجات او حیات غواړي نو معلوم شو چې د انسان ضمیر او د فطرت اصلي غږ هم دغه دی او باقي تول جعلي، ساختګي، موهوم او چټي (بیکاره) شیان دی.
پس هر کله چې پاک الله دوی له طوفان (څپان) نه روغ رمټ وچې ته راوباسي نو ډیر لږ کسان داسې دی چې د اعتدال او توسط په لاره قایم پاتې کیږي، که نه زیاتره څنګه چې له بحر څخه د باندې پل کیږدي بیرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پورې کوي. شیخ الهند رحمة الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسې کړې ده «نو ځینې وي له دوی څخه په منځنی حال باندې» حضرت شاه صاحب لیکي «یعنې هغه حال چې د خوف په وخت کښې ؤ اوس هغه حالت په هیڅ یوه کښې نشته مګر هغه وضعیت بیخي ترې هیر شوی هم نه دی. داسې کسان هم ډیر لږ دی. که نه زیاتره د قدرت له معاونته منکریږي او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبیرونه لټوي یا له کوم ارواح یا نورو ځنې استمداد غواړي.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿۳۲﴾

او انکار نه کوي له دلائلو د قدرت زمونږ مګر هر هغه چې ډیر عهد ماتوونکی غدار زیات ناشکره وي

تفسیر: یعنې اوس لږه شیبه (لحظه) پخوا ئې د طوفان له خوف او ویرې څخه کوم قول او قرار چې له الله تعالیٰ سره تړلی ؤ هغه بیخي غلط او دروغ ثابت شو، څو ورځې ئې هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو ځنې منکر شو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا ط

ای خلقو! ووېرېږئ تاسې (تول له عذابه) د رب خپل او ووېرېږئ تاسې له هغې ورځې چې نه به شي دفع کولی عذاب هیڅ پلار له زوی خپل او نه هیڅ زوی (داسې وي) چې هغه دفع کوونکی شي له پلار خپل څخه کوم شی (څه عذاب)

تفسیر: د طوفان په وخت کښې د جهاز مسافران سخت پریشان، وارخطا وی او له هر انسان سره یوازی د خپل ځان د خلاصون فکر او اندیښنه وی، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بیخی غافل او بی پروا نه وی. او هر یو د بل د نجات او خلاصی او مرستی (مدد) په فکر او چرت (خیال) کښې وی بلکه ډیر کله د والدینو شفقت غواړی چی هر راز (قسم) زحمت او مصیبت په خپل ځان واخلی چی خپل اولاد له هغه مصیبت څخه وژغوری (وساتی). لیکن د دی په عکس یوه داسی ویروونکی او هولناکه ورځ راتلونکی ده چی په هغی کښې به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته کیږی. نه اولاد او نه والدین بلکه هیڅوک به داسی یو ایثار او شفقت ونشی کړی چی د بل لږ څه مصیبت په ځان واخلی او بالفرض که دی وغواړی چی د خپل کوم عزیز لږ څه زحمت په ځان واخلی خو څوک د ده دغی غوښتنی او مطالبی ته څه اهمیت او قیمت نه ورکوی. نو په هر انسان لازم دی چی لا له اوسه د هغی ورځی په فکر او اندیښنه کښې واوسی! او د هغی لپاره توښه برابره کړی! او زیار (کوشش) وکړی څو د الله تعالیٰ له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتی شی که نن دوی د سمندر له طوفانه روغ رمټ ووتل نو سبا خو دوی د حشر له ډګر څخنی په هیڅ صورت نشی وتلی.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿۳۳﴾

بیشکه وعده د الله ریښتیا ده (د بعث، د حساب، د جزا وعده) پس نه دی غره کوی تاسی خامخا دغه ژوندون لږ خسیس! او نه دی غره کوی خامخا تاسی په (عفو او کرم د) الله هیڅ غره کوونکی

تفسیر: یعنی هغه ورځ یقیناً او قطعاً راتلونکی ده. او دغه د پاک الله داسی قاطعه او نافذه وعده ده چی له سره په هغی کښې هیڅ لاندی باندی او وړاندی او وروسته والی نشی راتلی نو نه ښائی چی تاسی د دنیا په دغو څو ورځو باغ او بهار، عیش او عشرت، زرق او برق او رونق تیروځئ که نه تل به هم داسی له عقبیٰ څخه بی برخی او نالمیده پاتی شئ او داسی ئی مه ګڼئ چی هر څوک چی دلته په آرام وی نو بی له ایمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامی او هوسائی (راحت) کښې وی. د تګ شیطان له مکر او فریب او اغواء څخه تل هوښیار او ویښ اوسئ! چی شیطان مو د الله تعالیٰ په نامه هم غولوی او داسی درته وائی څه خانه! بیغمه خپلی چرچی او مزی کوه! پاک الله غفور او رحیم دی ښه په ګناهونو او خطاؤ ځان موړ کره! او له سره تر پایه په دغه ډنډ کښې ځان ډوب کره کله چی زوړ او سپین ږیری شوی نو بیا یو څلی له دغو ګردو (تولو) څخه توبه وباسه! پاک الله به دی وبښی. که ستا په تقدیر کښې جنت لیکلی وی نو هر څومره ګناهونه چی هم وکړی بالاخر به جنت ته ځی که په تقدیر کښې دی دوزخ لیکلی شوی

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشی خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کښې چرچې او مزې نه کوی ؟

إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌۢ ﴿٣٤﴾

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کښې وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږی هیڅ نفس چی څه کار به کوی سبا، او نه پوهیږی هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کښې به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو تولو اقوالو) ښه خبردار (په تولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالیٰ سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله ویجاړه او دړې وړې کیږی ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازګۍ نازیږی او پکښې مزې او چرچې کوی آیا دوی په دغه نه پوهیږی چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی تول اسباب او وسایل د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قدرت کښې دی د ځمکی تول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوښی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه دری کاله باران ونشی نو له هر طرفه به خاوری او دوړی پورته کیږی، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شی او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینګار ولی غولیږی؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروی؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمسورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کښې به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوی او زیار (محنت) کوی او له ډیرو ربړونو (تکلیفونو) له ګاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کښې یی له سره هوسائی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږی. بالعکس ځینو نورو ته بی له ربړ (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږی د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کښې د الله تعالیٰ په تقدیر اعتماد او اطمینان لری، په دینی او دنیوی امورو کښې لږ څه هم په جداوجهد او سعی او کوشش کښې

قصور او لندون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره داډ او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی ځکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع یوازی او یوازی الله تعالیٰ ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنګه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مګر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو ځکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی ځکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالیٰ په علم کښی کوم یو سړی سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحاصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالیٰ سره دی چی د ښځی په ګیډه کښی هلک دی که جینئ ؟ او وروسته له ځیږیدلو څخه به د هغه عمر څومره وی ؟ روزی به ئی ارته وی که تنګه ؟ سعید دی که شقی ؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تګی او برګی چی فی الحال خو په دنیا کښی چرچی او مزی کوه! بیا وروسته توبه وباسه! او ښه سړی شه! د دی ځواب ئی په ﴿ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ﴾ الآیة ـ کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندی نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی ؟
او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه ؟ او کله به مری ؟ او چیری به مری ؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هرومرو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو ګردو (ټولو) امورو یواځی علیم او خبیر الله تعالیٰ ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولرئ! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری ډوله (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی شوی دی ﴿ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ ﴾ الآیة ـ (الجن ۲ رکوع ۲۶ ـ ۲۷ آیت (۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه ؤ اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالیٰ د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هو! د هغو په منتشره ؤ جزئیاتو ئی ډیرو خلقو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی ډیره وافره او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه ؤ اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتیح الغیب» ویل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله څخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه ؤ اکوانو تولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ﴾ کښی د مستقبله زمانیه ؤ غیوب او په ﴿ مَا فِي الْأَرْحَامِ ﴾ کښی د حالیه زمانیه ؤ غیوب او په «ینزل الغیث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه ؤ غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریږی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران څخه څرنګه اسباب او وسایل سره راغوند شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی تاکلی (مقرر کړی) نیتی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل وړکی په خپله ګیده کښی ګرځوی مګر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په ګیده کښی هلک دی که جینۍ ؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو ځان پوه کړی مګر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرګ چیری واقع کیږی ؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره‌ګی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی وباسی کله ئی چی د الله تعالیٰ لوی دربار ته په راښکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په تولو غیبیه ؤ اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وجی) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الانعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وکرمه»

«سورة السجدة مکیة الا من آیة (۱٦) الی غایة آیة (۲۰) فمدنیة وهی ثلاثون آیة وثلاثة رکوعات»

« رقم تلاوتها (۳۲) تسلسلها حسب النزول (۷۵) نزلت بعد سورة «المؤمنون»

«د السجدة سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۱٦) آیت څخه تر آخر د (۲۰) آیت چی مدنی دی (۳۰) آیتونه او (۳) رکوع ګانی لری»

«په تلاوت کښی (۳۲) او په نزول کښی (۷۵) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الٓمّٓ ۝١ تَنْزِيلُ الْكِتٰبِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِينَ ۝٢

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دی

تفسیر: بی شکه دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کری. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیرویستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالیٰ.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰىهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اَتٰىهُمْ مِّنْ نَّذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝٣

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویروی ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویرونکی پخوا له تانه (تر اسمٰعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویرولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شبهی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهائی لجاجت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شبهی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم ویښ او هوښیار او په سمه لاره ئی راولی چی له څو پیړیو راپه دیخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غتی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاؤ کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بیخی مخالفه وی او د هغی د قبول ډیره ادنیٰ قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو کښی نه وی د کوم پوه او عاقل انسان کار له سره نشی کیدی هو! که د الله تعالیٰ قاهره قدرت کوم انسان په دغسی یو سخت او مشکل کار مامور کړی هغه بیله خبره ده. پس نبی الامی صلی الله علیه وسلم چی د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زیاتوالی او پوخوالی باندی هغه کسان هم قایل دی چی (معاذالله) ده ته ئی مفتری ویل که کومه خبره ئی له خپله ځانه جوړوله او خلقو ته ئی اوروله نو یقیناً، داسی خبری به ئی راوړی وی چی هغه به له عربی فضا سره مطابقی او له عمومی جذباتو سره به موافقی او د هغی امثال او اشباه به د دوی په شاو خوا کښی زیاتی موندلی کیدلی هم دغه خبره یو پوه او انصاف خوښوونکی انسان متیقن کولی شی چی بیشکه محمد صلی الله علیه وسلم په خپله خوښه دغسی یو لوی او مهم کار ته اقدام نه دی کړی او نه هغه کلام چی ده راوړی دی د ده تصنیف دی.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ

الله هغه (مطلق قادر) دی چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هر هغه چی په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار د) شپږو ورځو کښی بیا استوا ئی وکړه په عرش باندی (هم هغسی چی لائقه وه له شانه د الله سره نو ایمان راوړی پری)،

تفسیر: د «استواء» بیان د «الاعراف» په (۷) رکوع کښی تیر شوی دی هلته دی بیا ولوستل شی!

مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِیٍّ وَّلَا شَفِیْعٍ ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ۝۴

نشته تاسی لره (ای کفارو) غیر له الله هیڅ دوست او نه شفاعت کوونکی (چی عذاب درڅخه دفع کړی)، آیا پس نه اخلئ پند (په دغه وعظ)

تفسیر: یعنی غور او فکر نه کوئ! د الله تعالیٰ د پیغام او د ده د رسول صلی الله علیه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسی چیری ځئ ؟ په ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی له فرشه تر عرشه پوری د الله تعالیٰ حکومت دی. که ونیولی شوئ نو بی د هغه د اجازی او رضاء به مو هیڅ څوک څه حمایت او سپارښت ونشی کړی او نه به داسی کوم حامی او سپارښت کوونکی

وموميږ! او الله تعالىٰ داسې مطلق قادر دی چې

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝

تدبير کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه ځمکې ته (تر ورځې د قيامت پورې) بيا بيرته خيژی هغه کار ده ته په هغې ورځې کښې چې ده اندازه د هغې (ورځې) زر کاله له هغو «دنيوی وختونو» چې ئې شميرئ تاسې،

تفسير: د لويو کارونو او خورا (ډيرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظيم څخه مقرر او نازليږی تول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له اسمانونو او ځمکې څخه راجمع کيږی بيا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کښې مشغول او لگيا کيږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالىٰ په مشيت او حکمت تر مودو پورې جاری پاتی کيږی، بيا له يوی اوږدې زمانې څخه وروسته پای (آخر) ته رسيږی په دغه وخت کښې د الله تعالىٰ له خوا بل ډول (طريقه) حکم نازليږی. لکه چې د لويو لويو انبياؤ اثر تر پيړيو پيړيو پورې پاتې دی، يا په کوم لوی قوم کښې سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پورې جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالىٰ په نزد يوه ورځ ده (موضح په لږ تغير) مجاهد رحمة الله عليه وائی چې «الله تعالىٰ د زرو کلونو انتظامونه او تدبيرونه پرښتو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد يوه ورځ ده، بيا هر کله چې پرښتې هغه پای (آخر) ته ورسوی او ترې خلاصې وموميږي بيا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القاء کوی هم دغه سلسله به تر قيامت پورې تسلسل او دوام لری» ځينې مفسرين د دغه آيت مطلب داسې بيانوی چې «د الله تعالىٰ حکم د آسمانونو له پاسه تر ځمکې پورې رسيږی بيا هر هغه کاروائی چې د هغه په متعلق دلته کيږی هغه د اعمالو په دفتر کښې د درج کيدلو له پاره پاس خيژی چې د دنيا د آسمان په محدب واقع دی. او له ځمکې څخه د هغه ځای فاصله د انسان په متوسط تگ سره د يو زر کاله ليارہ ده چې د الله تعالىٰ په نزد هغه د يوی ورځې ليارہ تاکلی (مقرر کړی) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بيله خبره ده چې پرښته هغه په يوه گړی کښې وهی، يا له دی نه هم په لږه موده کښې وررسيږی.» ځينې نور مفسرين داسې معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چې پاک الله وکړی د هغه د ماديو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بيا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کښې تيريږی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختياروی او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسيږی په دغه وخت کښې کومې نتيجې او آثار چې له هغه څخه څرگنديږی (ښکاره کيږی) د ربوبيت دربار ته د وړاندی کيدلو له پاره پورته کيږی» د ځينو نورو په نزد له «يوم» څخه «يوم

القیامت» مراد دی. یعنی الله تعالیٰ له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی پوری د ټولی دنیا او مافیها انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه ګرده (ټوله) قصه به پای (آخر) ته ورسیږی او د ګردو (ټولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشی او ټول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالیٰ ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورځ ویل کیږی.
د قیامت یوه ورځ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال ځینو «فی یوم» له «یدبر» سره او ځینو له «یعرج» سره متعلق کړی دی او ځینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذٰلِكَ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿۶﴾

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پټ او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پټ او ښکاره شی علیم او خبیر دی او ډیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِيْٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِيْنٍ ﴿۷﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهٗ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ﴿۸﴾ ثُمَّ سَوّٰىهُ وَنَفَخَ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِهٖ

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له خټی څخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو څخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل څخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو څخه چی د خورا ډیرو غذاګانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکی چی «ګرد (ټول) مخلوقات د ده مال دی مګر هر چاته ئی چی ډیر پت او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿ اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ ﴾ حال دا چی ټول د الله تعالیٰ بندګان دی لکه چی الله تعالیٰ ویلی دی ﴿ اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یوائی له خاورو اوبو، او نورو څخه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالیٰ د روح څخه که هغه مطلب واخیست شی لکه چې د انسانی روح څخه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چې دغه روح په کوم بدن کښې وی که په بدن وی، ترکیب راځی، حال دا چې د ترکیب له وجود څخه حدوث پیدا کیږی او د الله تعالیٰ پاک او منزه ذات او صفات له دغو شیانو څخه پاک او منزه دی (موضح په لږ تغیر سره).

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

او وئی ګرځول (در ئی کړل) تاسی ته (ای د آدم اولاده) غوږونه او سترګی (چې پری اورئ! او وینئ)! او زړونه (چې عقل او فکر پری کوئ) خو سره د دغو نعمتونو بیخی لږ شکر کوئ تاسی!

تفسیر: د دغو نعمتونو شکر دا ؤ چې پخپلو سترګو مو د ده تکوینی آیتونه په غور سره کتلی وی او پخپلو غوږونو مو د ده تنزیلی آیتونه په پوره توجه او شوق سره آوریدلی وی. او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهیدلو او غور او فکر کولو کښې پوره کوشش او زیار (محنت) ایستلی وی. او وروسته له پوهیدلو مو پری عمل کړی وی مګر تاسی خلق ډیر لږ شکر اداء کوئ.

وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا ضَلَلْنَا فِى ٱلْأَرْضِ أَءِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍۭ ۚ بَلْ هُم بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ كَٰفِرُونَ ﴿١٠﴾

او وائی (منکران د بعث) آیا کله چې ورک شو مونږ په ځمکه کښې (چې خاوری شو) آیا بیشکه مونږ خامخا په نوی پیدایښت کښې یو ؟ (بلکه نه یو، نو الله وائی نه ده داسی چې دوی وائی) بلکه دوی له ملاقات د رب خپل څخه منکران دی (چې په قیامت باندی ایمان نه راوړی).

تفسیر: یعنی په دغه خبره ئی غور او فکر ونه کړ چې پاک الله دوی اول له خاورو څخه پیدا کړی دی او په خلاف د هغه ئی د شبهو په پیدا کولو شروع وکړ چې آیا له دی نه وروسته چې زمونږ جسم له خاورو سره ګډوډ شی بیا به څرنګه مونږ ژوندی راپاڅول کیږو. دغه خو تشه یوه شبهه او استبعاد نه دی بلکه په صاف ډول (طریقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت څخه منکر شوی دی.

قُلْ يَتَوَفّٰكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ⑪

ووايه (اى محمده ! دوى ته) قبض كوى ارواح ستاسى پرښته د مرگ (عزرائيل) هغه چې مقرره شوى ده په تاسى (دپاره د قبض د ارواحو) بيا به رب خپل ته بيرته بوتلل شئ (پس له مرگ نه د حساب دپاره)

تفسير: حضرت شاه صاحب ليکى «يعنى تاسى خپل ځان يوازى بدن او جسد گڼئ چې له خاورو سره گډوډ او خاورى کيږى داسى نه ده. تاسى په حقيقت کښى روح يئ چې هغه پرښتى له خپله ځانه سره وړى او بيخى نه فنا کيږى! (موضح).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ⑫

او که ووينى ته (اى محمده !) كله چې دغه كافران ښكته اچوونكى به وى د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قيامت كښى له ذلت ندامت او خجالت نه او وائى به) اى ربه زمونږ وليده مونږ او واوريده مونږ «وعده ستا او تصديق د رسولانو» پس بيرته بوزه مونږ «دنيا ته له پاره د دى» چې وكړو ښه عمل بيشكه چې مونږ يقين كوونكى يو (نو وبه گورى ته يو سخت بد كار او دغه وينا به دوى ته له سره څه گټه (فائده) نه رسوى.)

تفسير: يعنى زمونږ غوږونه او سترگى، خلاصى شوى، د رسول الله په هغو خبرو چې ويلى ئى دى زمونږ يقين راغى او دغه گرد (تول) شيان مو په خپلو سترگو سره وليدل او ښه وپوهيدو چې يواځى ايمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دى او په كار راځى اوس مو يو ځلى بيا دنيا ته وليږه او ومو گوره چې مونږ څرنگه ښه عملونه كوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ⑬

او كه اراده كړى وى مونږ نو خامخا وركړى به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنيا

کښې) هدایت د هغه ولیکن مقرره شوی ده دغه وینا (حکم) له ما چې خامخا ډک به کړم هرومرو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پیریانو او انسانانو ټولو څخه.

تفسیر: د الانعام په (۳) رکوع ۲۸ آیت کښې ئې ویلی دی ﴿ وَلَوْرُدُّوْا لَعَادُوْا لِمَا نُهُوْا عَنْهُ ﴾ یعنې بیا مو دنیا ته ولیږه! او ومو ګوره چې مونږ څرنګه ښه عملونه کوو یعنې دوی دروغ وائی که دنیا ته بیرته ولیږلی شي بیا به هم دوی پخپلو هم دغو شرارتونو کښې بوخت (مشغول) وی د دوی د طبیعت اقتضاء او غوښتنه هم داسې ده چې د شیطان اغواء او لمسون قبلوی او د الله تعالیٰ له رحمت څخه لرې تښتي بیشکه مونږ په دغه خبره قادر یو چې د دنیا ګرد (ټول) انسانان په جبر او زور سره د هدایت په لاره راولو او پرې قائم ئې کړو چې د هغه په لوری د انسانانو زړونه فطرتاً مایل دی لیکن په دغه تقدیر سره چې ګرد (ټول) انسانان په هم دغه یوه طور او طریقه اختیارولو مجبور کول دغه زمونږ د حکمت او مصلحت څخه مخالف ؤ چې د هغه بیان په څو نورو ځایونو کښې پخوا له دې نه شوی دی نو هم هغه خبره پوره کیدونکې وه چې د ابلیس د دغې دعوی ﴿ لَاُغْوِیَنَّهُمْ اَجْمَعِیْنَ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِیْنَ ﴾ ص، ۸۲-۸۳ آیت په ځواب کښې ویلی وه ﴿ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُوْلُ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِیْنَ ﴾ (د ص (۵) رکوع ۸٤-۸۵ آیت ۲۳ جزء) معلومه شوه چې دلته له جن او انس څخه مراد هم هغه شیاطین او د هغو پیروان دی.

فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِیْتُمْ لِقَآءَ یَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ اِنَّا نَسِیْنٰكُمْ وَذُوْقُوْا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴﴾

پس وڅکئ تاسې (دا عذاب) په سبب د دې چې هیر کړی ؤ تاسې ملاقات د ورځې ستاسې چې دا دی بیشکه چې مونږ به هم هیر کړو تاسې او وڅکئ تاسې عذاب دائمي په سبب د هغه (کفر او تکذیب) چې وې تاسې چې کاوه به مو (په دنیا کښې)

تفسیر: یعنې مونږ هم تاسې هیر کړی ئې، یعنې هیڅکله به په رحمت سره نه یادول کیږئ. وروسته له دې نه د مجرمینو په مقابل کښې د مؤمنانو حال او مآل بیانوی.

اِنَّمَا یُؤْمِنُ بِاٰیٰتِنَا الَّذِیْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۩ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوړی په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کیږی ډډی د دوی له ځایونو د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پټ له خلقو نه) له ویری (د قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او ځینی له هغو مالونو چی ورکړی دی مونږ دوی ته لګوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، ځانمنی (غرور) داسی خبری نه ګرځوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د تیتیدلو څخه مانع وی. له خوږو خوبونو او پستو بسترو څخه پورته کیږی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.
او ځینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منځ کښی کوم نفلونه چی کیږی هغه مراد کړی دی. ګواکی په الفاظو کښی د دی خبری د ځائیدلو ځای هم شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له الله تعالیٰ څخنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندګی وکړی نو هغه ریاء ده له سره نه قبلیږی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پرښتی او نه نبی ته) هغه شی چی پټ کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترګو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی وو دوی چی کاوه به ئی (پټ)

تفسیر: یعنی څرنګه چې د شپو په تیارو کښې له خلقو څخه په پټه دوی بې ریاء عبادت کړی دی د هغه په بدل کښې الله تعالیٰ هغه نعمتونه چې پټ ساتلي دي او د هغو پوره کیفیت هیڅچا ته نه دی معلوم دوی ته ورکوی چې د هغو د لیدلو څخه د دوی سترګی روښانه کیږی. په حدیث کښې راغلی دی چې ما خپلو نیکو بندګانو له په جنت کښې دوه شیان پټ ساتلي دي چې د هغو مثال نه سترګو لیدلی دی او نه د هغه تعریف غوږونو آوریدلی دی او نه د کوم انسان په زړه کښې ګرځیدلی دی.

تنبیه: سرسید او نورو د دغه حدیث په اساس په جنت کښې له جسمانی نعمتونو څخه انکار کړی دی د دوی په ځواب کښې د (مولٰینا شبیر احمد) یو مضمون د «هدیه سنیه» تر عنوان لاندی چاپ دی ښائی چې هغه دی ولوست شی.

اَفَمَنۡ كَانَ مُؤۡمِنًا كَمَنۡ كَانَ فَاسِقًا ؕ لَا يَسۡتَوٗنَ ﴿۱۸﴾

آیا پس هغه څوک چې وی مؤمن لکه هغه څوک دی چې وی هغه فاسق نه دی برابری (دا دواړه ډلی)

تفسیر: یعنی که د یوه ایماندار او د یوه بی ایمانه آخره خاتمه او انجام یو شانته شی نو وپوهیږئ چې (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ په دربار کښې توره تیاره ده.

اَمَّا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمۡ جَنّٰتُ الۡمَاۡوٰى نُزُلًاۢ
بِمَا كَانُوۡا يَعۡمَلُوۡنَ ﴿۱۹﴾

هر څه هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) پس شته دوی لره جنتونه د هستوګنی په طریقه د میلمستیا په سبب د هغو عملونو چې وو دوی چې کول به ئې (په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په فضل به د دوی صالح عمل د جنت د میلمستیا سبب ګرځی.

وَاَمَّا الَّذِيۡنَ فَسَقُوۡا فَمَاۡوٰٮهُمُ النَّارُ ؕ كُلَّمَاۤ اَرَادُوۡۤا اَنۡ يَّخۡرُجُوۡا مِنۡهَاۤ اُعِيۡدُوۡا فِيۡهَا
وَقِيۡلَ لَهُمۡ ذُوۡقُوۡا عَذَابَ النَّارِ الَّذِىۡ كُنۡتُمۡ بِهٖ تُكَذِّبُوۡنَ ﴿۲۰﴾

او هر څه هغه کسان چې فاسقان شوی دی پس ځای د هستوګنې د دوی اور (د دوزخ) دی (هر کله چې اراده وکړی دوی د دی چې راوځی له دغه اوره نو بیرته به غورځول کیږی دوی په دغه اور کښې او ویل کیږی به دوی ته (د اهانت په ډول (طریقه)) وڅکئ تاسی عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چې وئ تاسی چې د هغه به مو تکذیب کاوه (په دنیا کښې او باور مو پری نه کاوه).

تفسیر: یعنی کله کله چې د اور شغلې دوزخیان د دروازې په لوری وغورځوی په دغه وخت کښې ښائې دوی د تښتیدلو په فکر کښې ولویږی نو پرښتې به له هغه ځای څخه دوی په تیل وهلو سره بیرته بیائی او دوی ته به وائی چیری ځئ ؟ هغه شی مو چې دروغ باله او باور مو پری نه کاوه اوس د هغه خوند او مزه وڅکئ **(اللّٰهم اعذنی من النار واجرنی من غضبک).**

وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ
الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

او خامخا وبه څکوو مونږ هرومرو (خامخا) په دوی باندی له هغه عذاب نژدی (په دنیا کښې) لږ له عذاب لوی نه (چې د آخرت دی) دپاره د دی چې دوی وګرځی (له کفر نه اسلام ته).

تفسیر: یعنی د آخرت د لوی عذاب څخه پخوا په دنیا کښې لږ څه کمه درجه عذاب پری نازلؤو څو هغه کسان چې د رجوع توفیق ور په برخه وی له الله تعالیٰ څخه ووېرېږی او الله تعالیٰ ته رجوع وکړی. کمه درجه عذاب هم دغه دنیوی مصائب دی لکه ناروغی، قحطی، قتل، قید، د مال او د اولاد او د نورو تباهی او نور.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا
مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چې پند ورکړ شی په آیتونو د رب خپل

(قرآن) بیا مخ وګرځوی تری (فکر او غور ونه کړی پکښی او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وګرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له تولو ګنهګارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنګه نجات تری وموندلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه! پخوا مو موسیٰ علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت وموند او د ده په تابعانو کښی لوی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالیٰ له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به بخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَلَا تَكُنْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿۲۳﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسیٰ ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسیٰ) او ګرځولی وو مونږ تورات یا موسیٰ هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿ فَلَا تَكُنْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ ﴾ په منځ کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسیٰ علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسیٰ علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی تاسی له موسیٰ علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترګی پتول او نور شک او شبهه نه وه.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوْا ۗ

او ګرځولی ؤ مونږ ځینی له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلقو ته)

په حکم زمونږ کله چی صبر وکړ دوی (په دین خپل)

تفسیر: یعنی د دنیا په سختیو او د منکرانو په ظلم او تیریو ئی صبر وکړ او خپل دین ئی تینګ وساته

وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

او وو دوی چی په آیتونو زمونږ (چی له انبیاؤ الله سره ؤ) یقین به ئی کاوه.

تفسیر: یعنی مسلمانان دی د الله تعالیٰ په وعدو یقین او باور ولری او په سختیو دی صبر وکړی او پخپلو کارونو کښی دی ثابت او قائم اوسی نو له دوی سره به پاک الله هم داسی معامله وکړی لکه چی وشوه او ښه وشوه.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

او بیشکه رب ستا هم دی به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی په هغه شی کښی چی وو دوی په دغه شی کښی (په دغه دنیا کښی چی سره) اختلاف به ئی کاوه.

تفسیر: یعنی د اهل الحق او منکرانو په منځ کښی قاطعه فیصله او عملی پریکړه به د قیامت په ورځ وشی هو! په دنیا کښی هم ډیر مثالونه داسی ښوول شوی دی چی انسان د هغو له لیدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولی شی آیا د عاد او د ثمود د تباه او ویجاړ شوی کلی او کندوالی او مخروبی نښی دغو منکرانو نه دی لیدلی ؟ چی په هغو د شام او د مکی د سفر په وخت کښی مسافرین او عابرین تل تیریږی آیا د دوی د هلاکولو او تباهی قصی ئی نه دی آوریدلی ؟. د تعجب ځای دی چی د دغو شیانو د لیدلو او آوریدلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئی ونه لیدله.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ
فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آیا (لاره د عبرت) نه ده ښوولی دغو (مکیانو) ته (دی خبری) چی څومره هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چی تل تیریږی (دغه کفار) په (ورانو) کورونو د دوی، بیشکه په دغه (هلاکولو د پخوانیو) کښی خامخا لوی دلائل د قدرت دی آیا پس نه اوری دوی (د عبرت په غوږونو) آیا نه وینی دوی چی بیشکه مونږ بهوو (ویالی د) اوبو طرف د ځمکی وچی ته (چی ګیاه پکښی نه وی) پس راوباسو مونږ په هغو سره کښت (فصل)

تفسیر: یعنی بهوو مونږ د نهرونو، ویالو او د سیندونو اوبه یا د باران اوبه. نو آیا نه وینی دوی دا چی بیشکه مونږ راوکاږو اوبه ځمکی وچی ته چی ګیاه پکښی نه وی له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمکه مراد ده چی له نباتاتو څخه تشه او خالی وی ځینی تری خاص د مصر ځمکی مصداق او مراد ګرځوی او له «نسوق الماء» څخه د نیل د سیند اوبه مرادوی ولی دی تخصیص ته هیڅ ضرورت نشته **کما نبه علیه ابن کثیر رحمه الله.**

تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

چی خوری له دغه کښته (فصله) چارپایان د دوی (واښه، پانی) او نفسونه د دوی (دانه او میوه) آیا پس نه وینی (نښی د قدرت د ده)

تفسیر: یعنی ښائی چی دغه نښی ئی کتلی او د الله تعالیٰ په کامل قدرت، حکمت او رحمت قائل شوی وی او ښه پوه شوی وی چی دی هم داسی د مړی په لاش کښی هم بیا روح ننباسی او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشکال او سختی نه لری او هم ښائی چی د الله تعالیٰ په نعمتونو ئی د زړه له کومی شکر ویستلی وی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

او وائی (کفار) کله به وی دغه فتح (فیصله) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دغه فتحه کښی)

تفسیر: پخوا ئی ویلی وو چی د دوی فیصله به د قیامت په ورځ کیږی. د ده په نسبت به منکرینو داسی ویل چی ته پرله پسی قیامت قیامت وائی. که ته رښتینی ئی نو راوښیه چی هغه ورځ به کله راځی؟. مطلب دا دی چی دغه خو تش دارول او چتی (بیکاره) انذار دی قیامت او

نور هیڅ شی نشته

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) چی په ورځ د فتح (قیامت) کښی هیڅ نفع به ونه رسوی هغو کسانو ته چی کافران شوی دی ایمان راوړل د دوی (په دغه ورځ کښی) او نه به دوی ته مهلت ورکړ شی او نه به دوی ته انتظار وکړ شی.

تفسیر: یعنی اوس وخت دی چی د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خبرو یقین او باور وکړئ او د هغی ورځی د تاسف او تحسر او له عذابه ځان وژغورئ (وساتئ)! او ورته بیخی آماده او تیار شئ! وروسته له هغه چی قیامت شی بیا ایمان او باور له سره نه پکاریږی او نه به په سزا کښی څه تاخیر تخفیف او مهلت وی او نه به مجرم ته داسی کومه موقع او فرصت ورکاوه کیږی چی په هغه کښی دی د خپلو اعمالو تعدیل او اصلاح وکړی او بیا خپل حساب او کتاب ته حاضر شی. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنیمت وګنئ! او په تکذیب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ ! هغه ساعت چی راتلونکی دی یقیناً او قطعاً راځی او له سره پکښی هیڅ دیل، تعطیل او تاخیر نشته نو داسی پوښتنی او وینا بیخی فضولی او بیکاره دی چی هغه ورځ به کله راځی؟ او څه وخت به دغه فیصله صادریږی؟

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾ ع

پس مخ وګرځوه! له دوی نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (د غلبی په تا)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی داسی بی فکره او بی‌حسه دی چی د انتهائی مجرموالی او د سزا د وړ (لائق) ګرځیدلو سره سره د فیصلی د ورځی او د سزا د صدور په نسبت توکی او مسخری کوی او ورپوری خاندی نو له دوی څخه څرنګه داسی هیله (امید) او توقع کیدی شی چی ګوندی دوی به سمه لاره راشی نو تاسی د خپل تبلیغ او د دعوت د فریضی په اداء کولو کښی مصروف او لګیاء اوسئ! او د دوی له زیات فکر او خیال څخه بیخی بی پروا شئ! او هغوی پخپل سر پریږدی! او د دوی د هلاکیدلو او تباهی په انتظار کښی اوسئ! لکه چی هغوی هم پخپل زعم او اټکل (معاذالله) ستاسی د تباهی او خرابی په انتظار کښی دی **(وهذا قبل الامر بقتالهم).**

(تمت سورة السجدة ولله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهی ثلاث وسبعون آية وتسع رکوعات)
(رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»
د الاحزاب) سورت مدنی دی (۷۳) آیت (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۳) او په «نزول کښی (۹۰) سورت دی وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم، په نامه د الله چی ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الۡكٰفِرِيۡنَ وَالۡمُنٰفِقِيۡنَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيۡمًا حَكِيۡمًا ۙ﴿۱﴾ وَّاتَّبِعۡ مَا يُوۡحٰۤى اِلَيۡكَ مِنۡ رَّبِّكَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ خَبِيۡرًا ۙ﴿۲﴾ وَّتَوَكَّلۡ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيۡلًا ﴿۳﴾

ای نبی (محمده!) وویریږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او (نه) د منافقانو، بیشکه چی الله دی ښه عالم پر هر شی ښه حکمت والا. او متابعت کوه! (ای محمده!) د هغه (حکم) چی درلیږل کیږی تاته له جانبه د رب ستا بیشکه چی الله دی پر هغو کارونو چی کوئ ئی تاسی ښه خبردار او توکل وکړه په الله (او وروسپاره کارونه خپل)، او کافی بس دی الله کار جوړوونکی (ستا).

تفسیر: یعنی هم هغسی چی تر نن پوری معمول ؤ وروسته له دی نه هم تل له یوه خدای څخه وبریږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه ګرد (تول) سره یو ځای شی او خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی(تدبیرونه) او حیلی هم جوړی کړی او تاسی ته د دروغو مطالبات او د تګی مشوری در وړاندی کړی او وغواړی چی خپل طرف ته دی متمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوی پروا مه کوئ! او بی د الله تعالیٰ څخه د بل هیچا څخه خوف او اندیښنه مه کوه! او د هم هغه یوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله غاړه ږده! اګر که ګرد (تول) مخلوق سره یو ځای شی او تاته راشی. د الله تعالیٰ د احکامو په خلاف د هیچا خبرو ته غوږ مه ږده! الله تعالیٰ پر ګردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکی دی. الله تعالیٰ په هر وخت کښی هر حکم چی درکوی په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښې ستا اصلي خير او ښيگڼه (فائده) ده. کله چې ته د الله تعالیٰ پر احکامو تگ وکړې! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولرې! نو دی به ستا گرد (تول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړي. يوائحې د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لائق) دی. هر څوک چې قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پورې خپل ځان وتړي، نو دی به په بل چا يا بلې خوا ته له سره خپل زړه نشي ترلی. هو! که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبيعي ده چې هغه بل زړه به ئې بلې خوا ته درومي ليکن د هر يوه انسان په تتر (سينه) کښې فقط هم دغه يو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «کفار غواړي چې د ده زړه نرم او خپل لوری ته ئې متمايل کړي او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسې لويدلي دي او رسول الله يوائحې پر الله تعالیٰ باندې اعتماد او توکل کوی چې له هغه څخنې زيات عليم او خبير بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔيْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَآءَكُمْ اَبْنَآءَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ④

نه دی پيدا کړی الله دپاره د هيڅ سړي دوه زړونه په دننه د ده کښې او نه دی گرځولی (الله) ښځې ستاسې هغه چې ظهار کوئ تاسې له هغو څخه ميندی ستاسې او نه دی گرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شويو ستاسې (واقعي) زامن ستاسې دغه (درې مذکوره خبرې چټې (بيکاره)) خبرې ستاسې دی په خولو ستاسې (چې هيڅ حقيقت نه لري) او الله وائي حقه (رښتيا خبره) او هم دغه الله ښيي لياره (سمه صافه حقه)

تفسير: يعني څنگه چې انسان په تتر (سينه) کښې دوه زړونه نه لري هم داسې په حقيقت کښې يو انسان دوه ميندې يا دوه پلرونه هم نه لري. د جاهليت په زمانه کښې به که کوم سړي خپله ښځه مور وبلله نو پخپل گرد (تول) عمر کښې به له هغې سره نه يو ځای کيده گواکې دوی به داسې گڼل چې په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقيقي مور په شان وگرځيده که چاته به ئې د خپل زوی يا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئې واقعاً خپل اولاد گڼه او د پلارتوب او زوی توب گرد (تول) احکام به پر هغو مترتب کيدل عظيم الشان قرآن د دغه مصنوعي او لفظي تعلق له حقيقي او فطري تعلق څخنې د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډير تشديد او تهديد سره ترديد وکړ او دغه ئې ښکاره کړه چې که څوک خپلې ښځې ته مور ووائي

په دغه تش ویلو سره هغه د ده واقعي مور نه ګرځي که نه د دغی خبری له منلو څخه دا لازمیږی چی دغه سړی د دوو ښځو له ګیډو څخه پیدا شوی دی یوه هغه چی دی ئی زیږولی دی او دوهمه دغه چی دی ورته مور وائی، په دغه صورت سره که څوک زید خپل زوی وبولی نو د زید یو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چی دی د هغه له نطفی څخه پیدا شوی دی نو آیا د واقعیت له مخی دغه خبره ومنله شی چی زید د دوو پلرونو څخه بیل بیل پیدا شوی دی لکه چی داسی نه ده نو د حقیقی مور ؤ پلار او اولاد احکام پر دوی باندی نشی جاری کیدی لکه چی خپلی ښځی ته د مور ویلو حکم د (تحریم) په سورت کښی راځی او د متبنی (زوی بللو) حکم وروسته له دی نه راځی له دغو دواړو خبرو سره ئی دغه دریمه خبره د تمهید او تشریح په ډول(طریقه) هم واوروله چی داسی ډیری خبری له ژبی او خولی څخه راوځی چی په واقع کښی حقیقت او واقعیت نه لری لکه چی کوم غیر مستقل مزاج یا دوه رګه انسان یا کوم قوی الحفظ او قوی القلب سړی یا داسی چا ته چی په یوه وخت کښی د دوو مختلفو شیانو په طرف متوجه کیدی شی داسی وائی چی دی د دوو زړونو خاوند دی حال دا چی که څوک ئی تتر ورڅیری کړی او وئی ګوری نو هغه به ضرور هم هغه یو زړه لری. هم داسی پر خپلی مور سربیره (علاوه) بله ښځه مور بلل، یا برسیره (سوا) پر پلار بل کوم سړی پلار نیول، یا له خپل زوی څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوی ویل په واقع کښی په دغو ګردو (تولو) کښی قطعاً هغه نسبت نه ثابتیږی چی زمونږ د ژبی له ویلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوی دی نو ځکه نه ښائی چی د حقیقی او مصنوعی تعلقاتو په منځ کښی ګدون او خلط وکړی شی.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ ۚ

وبولئ تاسی دغه (ادعیاء) پلرونو د دوی ته دغه (نسبت د دوی پلرونو د دوی ته) ډیر برابر (او غوره) دی په نزد د الله

تفسیر: یعنی ښه او د انصاف خبره خو دا ده چی د هر سړی نسبت د ده حقیقی پلار ته وکړ شی که کوم سړی کوم هلک خپل زوی وبولی (متبنی ئی وګرځی) نو هغه د ده حقیقی پلار نشی کیدی. که هم داسی د شفقت او محبت له مخی کوم سړی کوم هلک مجازاً په زوی توب سره ونیسی یا کوم وړوکی یو سړی ته پلار ووائی هغه بیله خبره ده. الغرض نه ښائی چی په نسبی تعلقاتو او د هغه په احکامو کښی د دغسی شیانو له امله (وجی) څه التباس او اشتباه واقع شی. د اسلام په ابتدا کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه آزاد کړ او خپل متبنی ئی وګرځاوه، لکه چی سم له دستوره به خلقو هغه ته «زید بن محمد صلی الله علیه وسلم» ویل، کله چی دغه آیات نازل شول ګردو (تولو) خلقو زید بن حارثه ورته ویل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوْٓا اٰبَآءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَمَوَالِيْكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيْمَآ أَخْطَأْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوْبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۵﴾

پس که نه پیژنئ تاسی (ای مؤمنانو!) پلرونه د دوی پس دوی ورونه ستاسی دی په دین کښی او دوستان ستاسی دی (په دین کښی) او نشته پر تاسی (هیڅ) گناه په هغه شی کښی چی خطا شوی یئ تاسی پکښی (لکه چی وایئ زید بن محمد) ولیکن شته گناه په هغه شی کښی چی قصد ئی وکړی زړونه ستاسی او دی الله ښه ښښونکی د (خطیاتو) ډیر رحم لرونکی (د اجر او ثواب په انعام سره)

تفسیر: یعنی که ئی پلار نه وی معلوم نو په هر حال ستاسی ورور او دینی ملگری خو دی. نو په هم دغو القابو سره ئی یادوئ! لکه چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارث ته ویل «**انت اخونا ومولانا**» که په هیره یا ناپوهی یا غلطی سره ئی وویل چی فلاتی د فلانی زوی نو دغه معاف دی د خطاء او نسیان گناه په هیڅ شی کښی نشته. په دغه کښی هم که الله تعالیٰ اراده وکړی نو ښښی ئی.

اَلنَّبِيُّ أَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهٗٓ أُمَّهٰتُهُمْ ۗ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ إِلَّآ أَنْ تَفْعَلُوْٓا إِلٰٓى أَوْلِيٰٓئِكُمْ مَّعْرُوْفًا ۚ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴿۶﴾

(محمد د الله) نبی ډیر وړ (لائق) دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د احکامو په انجام) او ښځی د دغه (نبی الله) میندی د دوی دی (تعظیماً او تحریماً) او خاوندان د خپلوی ځینی د دوی ډیر وړ (لائق) دی پر ځینو نورو (په میراث کښی) په کتاب (حکم) د الله کښی له مؤمنینو (انصارو) او له مهاجرینو مگر خو دا چی وکړئ (پخپل ژوند کښی) له دوستانو خپلو سره ښه احسان (یا ورته وصیت وکړئ په دریمه یا لږ له هغی) دی دغه (میراث په ایمان او په هجرت) په کتاب (قرآن یا لوح محفوظ) کښی لیکلی شوی

تفسیر: که په غور سره ولیدل شی د مؤمن ایمان د هغه لوی نور یوه شعاع ده چی د نبوت له

لمر څخه خوریږی. د نبوت لمر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی. نو په دی اعتبار که مؤمن **«من حیث هو مؤمن»** د خپل ځان د حقیقت پوهیدلو لپاره په فکری حرکت شروع وکړی نو له خپل ایمانی شتوالی څخه پخوا ښائی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړی نو په دغه اعتبار ویلی شو چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زیات راته نژدی دی. که د دغه روحانی تعلق په بناء وویل شی چی د مؤمنانو په حق کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډیر زیات دی نو دغه به بیخی په ځای او صحیح وی. لکه چی د ابو داؤد په سنن کښی د **«انما انا لکم بمنزلة الوالد»** الحدیث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کښی د (النبی اولی بالمؤمنین) آیت او د «وهواب لهم» جمله دا حقیقت څرګندوی (ښکاره کوی) که د پلار په تعلق کښی فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوځی چی د زوی جسمانی وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبیعی شفقت او تربیت له نورو څخه زیات دی لیکن آیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم تعلق د ده له امت سره له دی نه لږ دی ؟ یقیناً د محمدی امت ایمانی او روحانی موجودیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لوی روحانیت یوه پلوشه او د هغه سیوری دی. او هغه شفقت او تربیت چی د نبی صلی الله علیه وسلم څخه څرګند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کښی د هغه نمونه نشی موندلی. د پلار په ذریعه الله تعالیٰ مونږ ته د دنیا دغه عارضی حیات راکړی دی لیکن د نبی صلی الله علیه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حیات راحاصلیږی. نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ په نسبت داسی شفقت، مرحمت، خیر غوښتل، او همدردی کړی ده چی مونږ ئی د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شیانو کښی د تصرف هغه حق لری چی په دنیا کښی نور هیڅوا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب لیکی چی «نبی د الله نائب (بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختیارات نشی چلیدی څومره چی د نبی تصرفات په مونږ چلیږی مونږ ته دغه نه ده روا چی خپل ځان په سره لمبه او اور کښی واچوو که نبی صلی الله علیه وسلم دغه حکم صادر کړی نو بیا فرض کیږی. د هم دغو حقایقو په ملحوظ په احادیثو کښی راغلی دی « هیڅ یو له تاسی نشی مؤمن کیدی څو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو ګردو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډیر زیات ګران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهٰتهم، او ښځی د نبی میندی د دوی دی) یعنی ستاسی دینی میندی دی په تعظیم او احترام او په ځینو نورو احکامو کښی چی د هغوی لپاره د شریعت له مخ ثابت شوی وی نه په ټولو احکامو کښی

﴿ وَاُولُوالْاَرْحَامِ ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځینی د دوی ډیر لائق دی په ځینو نورو الخ) یعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پریښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو څنی بیل شوی دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهاجرینو او د منوری مدینی د انصارو په منځ کښی د دوو تنو په منځ کښی دینی اخوت او اسلامی وروری تړلی وه. وروسته له دی چی د مهاجرینو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلته ئی داسی وویل چی د قدرتی خپلوی رعایت په دغه مؤاخات ړومبی او مقدم دی ښائی چی میراث او نور شیان د نسبی قرابت په اساس تقسیم کړل شی. هو! ښائی چی ښه سلوک او احسان دی له هغو ملګرو څخه هم منع نه شی.

﴿ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴾ دی دغه میراث او وصیت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښی لیکلی شوی) یعنی په قرآن کښی دغه حکم د تل لپاره جاری او نافذ دی یا به په تورات کښی هم وی. یا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّـۧنَ مِيْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُّوْحٍ وَّإِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ﴿٧﴾

او یاد کړه (ای محمده!) کله چی واخیست مونږ له (ټولو) انبیاؤ څخه عهد د دوی (په الست کښی چی هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهیم او (له) موسیٰ او (له) عیسیٰ زوی د مریمی نه (چی عبادت د الله کوئ) او واخیست مونږ له دغو (ټولو انبیاؤ) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسیر: یعنی دغه قول او قرار چی یو به د بل تائید او تصدیق کوی او د دین په قائمولو او د الله تعالیٰ د پیغام په رسولو کښی به له سره هیڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښی د دغه میثاق ذکر تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب لیکی «پاس ئی د رسول په حق کښی ویلی وو چی په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زیات تصرف کولی شی. دلته دی ته اشاره ده چی دغه درجه انبیاؤ ته ځکه وررسیدلی ده چی په دوی محنت مسؤلیت او ذمه واری هم له ګردو (ټولو) څخه زیات دی. یواځی له ټولو خلقو سره مقابله او له هیچا څخه هیڅ ډول (طریقه) خوف او رجاء نه لرل» پرته (علاوه) له انبیاؤ نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چی دلته په خصوصیت سره یاد شوی دی اولوالعزم بلل کیږی د دوی هدایت او لیار ښوونی تر زرهاؤ کلونو پاتی دی او تر څو چی دنیا ودانه ده پاتی به وی. له دوی مخنی ړومبی ئی زمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نوم واخیست حال دا چی د ده ظهور په عالم شهادت کښی له ګردو (ټولو) څخه وروسته شوی دی مګر په درجه کښی له ګردو (ټولو) څخه وړاندی دی. او د ده وجود هم په عالم غیب کښی له ټولو څخه مقدم دی لکه چی په حدیث کښی راغلی دی.

لِّيَسْـَٔلَ الصّٰدِقِيْنَ عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا أَلِيْمًا ﴿٨﴾

دپاره د دی چی وپوښتی (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتیا) د دوی او
(الله) تیار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاؤ پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلی بیلی پوښتنی کوی څو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شی او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شی وروسته له دی نه د «احزاب» د جنګ واقعه یادوی چی د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغجنانو منافقانو او د منکرانو څه حال احوال شو ؟ او د دوی د ظاهری ثمراتو او نتائجو ذکر کوی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَآءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی
نعمت د الله پر تاسی کله چی په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته
لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوئ باد او داسی فوځونه (د
ملائکو) چی (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پرښتو فوځونه چی د
کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو
(کارونو) چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینی څخه وویستل شول چی ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راځی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وګرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او ګرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنګ ته مستعد او تیار کړل. او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده ؤ طاقتونو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول. تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه ؤ» د یهودانو یوه تینګه او کلکه کلا د مدینی منوری په شرقی جانب کښی وه. دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده ترلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کره او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودریدل د مسلمانانو عمومی جمعیت تول دری زره تنه ؤ

چې په هغه کښې يو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چې د تکليف او سختی په وخت کښې به ئې د دروغو بهانې او پلمې (تدبيرونه) جوړولې او د جنګ له ميدانه به ئې ورو ورو خپل ځانونه ايستل رسول الله صلی الله عليه وسلم په دغه مورد کښې له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسی سلمان رضی الله تعالیٰ عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښې په هغو ځايونو کښې چې د کفارو د تعرض او د حملې انديښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی يخنی وقت ؤ غله هم ډيره قيمته او ډيره لږه پيدا کيده د لوږی له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو ګيډو تيږی (ګټی) تړلی وی مګر سره له هغه د الله تعالیٰ په عشق او مينه کښې ګرد (تول) مست او بيخوده وو. او دغه ګرد (تول) د خپلو سرونو ځنی تير صحيح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سيد الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښې د خندق په کنستلو کښې په يوه حيرت پيدا کوونکی مجاهدت او د ميرانی (بهادری) په همت او غيرت مشغول وو. مجاهدين پر دغی سختی ځمکی کښې په کودال وهلو مشغول او لګيا وو او په خپلو منځونو کښې به ئې په ډير جوش او خروش سره داسی ويل.

(نحن الذين بايعوا محمداً علی الجهاد مابقينا ابدا)

بالمقابل زمونږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سيدالابرار او افضل الاخيار له طرفه به چې هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښې مشغول وو د دوی ځواب داسی ويلی کيده

(اللّٰهم لا عيش الا عيش الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة)

کله چې خندق تيار شو نو اسلامی مجاهدين د متعارضينو په مقابل کښې په خپلو سنګرونو او مورچو کښې تينګ ودريدل تقريباً تر پنځه ويشتو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښې خندق حائل ؤ سره له دی چې د کفارو تعداد ډير زيات وو خو د دوی له لاسه ونشو چې له خندقه تير او پر ښار عمومی هجوم او يرغل (حمله) راوړی. مګر له لری ځنی به ئې غشی ويشتل او کله کله به د فريقينو مخصوص زلميان د مبارزی په ډګر کښې هم سره وتل. او يو له بله سره به ئې لاس او پښی پستول د مشرکينو او د بنی قريظه وو د يهودانو په منځ کښې مسلمين د محصورينو د جمعيت حيثيت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی تولی ښځی او ووړکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انګرونو کښې خوندی کړل او دوی پخپله په ډير شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښې مؤاظبت او مراقبت کاوه. بالاخره د نعيم ابن مسعودالاشجعی رضی الله تعالیٰ عنه د يوه عاقلانه او لطيف تدبير په اثر د مشرکينو او د بنی قريظه وو د يهودانو په منځ کښې اختلاف او مشاجره واقع شوه. له بل طرفه د کفارو په زړونو کښې د الله تعالیٰ د غير مرئی فوځونو له لوری ويره او رعب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په يوه شپه کښې يوه سخته ويروونکی سيلی راوالوته چې د هغی په اثر د دوی تولی خيمی او کيږدی وشليدلی او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډيری لری ولويدلی. د دوی ګرد (تول) څاروی او حيوانات توری شول اوروته ئې مړه او ديګونه او لوښی ئې په بل مخ نسکور او ګرد (تول) سره مات او ګډوډ شول شکی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چې

د دوی سترګی او خولی پوزی او غوږونه تری ډک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او ډیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لښکر کښی چې تر ۲٤۰۰۰ تنو ځلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) ګډوډی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د ډیری یخنی او تیاری او دوړو او غبار له سببه ګرد (تول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غږیدلو په اثر چې دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لښکر لوی سر افسر و تول په تیښته او فرار مجبور شول او ګرد (تول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيْزًا ﴾ دغه جنګ ته د «احزاب» یا د «خندق» جنګ وائی د سخت برودت او سختو لوږو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دښمنانو په مقابل کښی په میړانه (بهادری) سره ټینګ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چې د منافقانو د زړونو پټی خبری ئی څرګندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنګ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروړو لکه چې هم داسی وشول.

إِذْ جَاۤءُوْكُمْ مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ

(یاد کړی) کله چې راغللی (لښکری د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینی په شرقی جانب چې جګ (وچت) دی او له غربی جانبه چې ښکته دی

وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّوْنَ بِاللّٰهِ الظُّنُوْنَا ۝۱۰

او کله چې کږی کړی شوی سترګی (له ډیری ویری) او ورسیدل زړونه چنغرکو (بیخونو د مریو) ته «له ډیره خوفه» او ګمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) ګمانونه

تفسیر: یعنی له ډیره دهشته او حیرته سترګی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او بڼی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به ځانونه پټول او له سترګو ځنی به ئی ځان ګوښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنغرکو بیخونو د مریو ته یعنی له ډیر خوف او هراسه زړونه لړزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله ځایه غورځیدل لکه چې د ستونی له لیاری د باندی راوتل. او

گمانونه وکړل تاسو پر الله تعالیٰ راز راز (قسم قسم) گمانونه یعنی یو به په یو شی پوهیده، او بل به بل شی اټکلاوه. مسلمانانو به داسی گڼل چی دا ځلی یو بل قسم سخت امتحان راباندی راغلی دی وگورو چی مونږ ته په دغه آزموینه کښی څه راپیښیږی ؟ ناقص الایمان کسانو به داسی گڼل چی اوس له دغی پیښی څخه زمونږ ژوندی وتل سخت او مشکل دی د منافقینو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چی هغوی په څه حال کښی وو ؟ د منافقینو مقولی وروسته راځی.

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾

په دغه وخت کښی وازمویلی شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او وخوځولی شول په خوځولو سختو سره (له ډیری ویری)

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت حذیفة رضی الله تعالیٰ عنه ولیږه څو د دښمن صحیح احوال راوری د دغی واقعی مفصله قصه دی په حدیث کښی ولوستله شی څو د دغه تردد او تذبذب او اندیښنی د کیفیت اندازه تری وشی دلته د هغی د ترجمی گنجایش نشته.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾

او (یاد کړه هغه وخت) کله چی وویل (ابن ابی ابن قیشر او نورو) منافقانو او (وویل) هغو کسانو چی په زړونو د دوی کښی مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړی له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام یمن، پارس) مگر په غرور تیرایستلو سره

تفسیر: ځینو منافقینو به داسی ویل چی محمد صلی الله علیه وسلم به داسی دعوی کولی چی زما دین تر مشرقه او مغربه خور او منشوریږی او د روم، پارس او صنعا بنگلی او مانی ماته راکړی شوی دی حال دا چی اوس مسلمانان د اودس د تجدید لپاره هم له خپلو سنگرونو څخه نشی وتلی هغه وعدی چیری لاړی ؟ حضرت شاه صاحب فرمائی «مسلمانانو ته ښائی چی اوس هم د نا امیدی په وخت کښی د بی ایمانی خبری ونه کړی!»

وَإِذْ قَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ يَٰٓأَهْلَ يَثْرِبَ

او کله چی وویل یوی طائفی له دغو (منافقانو) چی ای اهل د یثربه (مدینی)

تفسیر: «یثرب» د طیبی مدینی قدیمی نوم ؤ کله چی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ځای ته تشریف راوړ د یثرب نوم په «مدینة النبی» سره تبدیل شو.

لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَـْٔذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ ٱلنَّبِىَّ يَقُولُونَ إِنَّ
بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِىَ بِعَوْرَةٍ ۖ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

نشته ځای (د هستوګنی) تاسی ته پس بیرته وګرځئ او اذن (د بیرته تللو) غواړی یو فریق دله له دوی له نبی وائی (بنو حارثه او بنو سلمه) چی بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دی (له سړیو) حال دا چی نه دی تش پراته کورونه د دوی نه لری اراده دوی (په دغه تګ سره) مګر د تیښتی (له جنګه).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) عرب زمونږ دښمنان شول او زمونږ لپاره هیڅیری د توقف او د هستوګنی ځای پاتی نشو تول له اسلامی لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شی! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامی مجاهدینو د باندی ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظو انګرونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښی د ښځو او وړوکو په خوندی کولو او ځای په ځایولو کښی مشغول ؤ په دغه وخت کښی به دغو منافقینو داسی پلمی (تدبیرونه) او بهانی سره کولی چی زمونږ کورونه د باندی په ډاګ ډبر میدان کښی پراته دی مونږ له دی نه ویریږو نه چی غله زمونږ په کورونو ولویږی او زمونږ ګرد (تول) مال او شته به تالا او لوټ یوسی. دغه محض د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) وی او له داسی خبرو څخه د دوی مقصود دا و چی په کوم چل او فریب سره خپل ځان د جنګ له میدانه وباسی لکه چی هومره سړیو چی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو ګردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا ئی ونه کړه. له ځینو روایتو څخه داسی معلومیږی چی فقط دری سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقی پاتی شول.

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا ٱلْفِتْنَةَ لَءَاتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَآ إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾

او كه رانئه ايستى شى پر دوى (دغه كفار په مدينه كښې او ترى چاپير شى) له اطرافو د دغى (مدينى) بيا طلب وكړ شى ترى فتنه (شرك يا له مسلمانانو سره جنګ) نو خامخا رابه شى دوى هغې (فتنى) ته او ځنډ (ايسارتيا) به ونه كړى په دغې (قبول د فتنى) كښې مګر لږ

تفسير: يعنى منافقان د دروغو حيلى او بهانى جوړوى. فرض ئى كړئ كه دغه كسان په ښار كښې هم وى او كوم يو دښمن د دى خوا يا د هغى خوا راشى يا پر دوى ورتوى شى او له دوى څخه داسى يوه مطالبه وكړى چى د اسلام دغه دين پرېږدئ چى تاسى ظاهراً هغه منلى دى يا ورته وويل شى چى راځئ چى له مسلمانانو سره وجنګيږو نو دوى سم د لاسه د جنګ او فتنى او فساد اچولو لپاره ولاړ او تيارېږى او په دغه وخت كښى د دوى دغه مكر او فريب او دروغ په ښكاره ډول (طريقه) سره ظاهرېږى. ځكه چى على الفور دوى د كفارو د هغو مطالباتو د تعميل لپاره خپلى ملاوى تړى او د دوى مرستى (مدد) او تائيد ته چټ پټ ودرېږى. نه به د خپلو كورونو د خالى كيدو او بى سر پرستى او د ساتلو عذر وړاندى كوى او نه د هغو د غلا او لوټيدلو او په تاراج تللو څخه څه انديښنه كوى ماسوا له هغه توقفه چى په دغو مذاكراتو او د وسلى په اخيستلو كښى واقع شوى دى بلا توقف على الفور د مسلمانانو د جنګ لپاره دوى حاضرېږى او د اسلام د دغى ظاهرى دعوى څخه هم لاس اخلى او بى له كومى معطلى او ډيل سريعاً د جنګ په اور كښى خپل ځانونه غورځوى.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقيق وو دوى چى وعده ئى كړى وه له الله سره پخوا له دى نه چى وبه نه ګرځوى (په جنګ كښى) شاوى خپلى (او نه به تښتى)، او دى عهد د الله پوښتيدلى شوى (په قيامت كښى له وفاء كولو سره).

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى چى « وروسته د احد له جنګه منافقانو اقرار كړى وو چى بيا به موږ داسى يو حركت ونه كړو» د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالىٰ له دوى څخه وكړى چى ستاسى هغه قول او اقرار چيرى لاړ ؟ يعنى بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه كښى هم له لياری څخه بيرته ګرځيدلى وو او بيا پښيمان شول او له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره ئى عهد وكړ چى بيا به له جنګه نه تښتو دغه دى چى دوى اوس بيا هم هغسى

وکړل.

قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) چې له سره به نفعه نه رسوی تاسی ته تیښته که چیری وتښتئ تاسی له مرګه یا له قتله او کله چې وتښتیدئ نو ژوندی به پاتی نه کړی شئ مګر لږ (مدت)

تفسیر: یعنی د هر چا په قسمت کښی چې مرګ دی هغه هیڅیری په تښتیدلو سره له مرګه ځان نشی ژغورلی (بچ کولی) د الله تعالیٰ قضاء هر چیری انسان ته رسیږی او که اوس مرګ ستاسی لپاره نه وی مقدر نو له میدانه څخه تښتیدل بیکاره دی آیا دوی د جنګ په میدان کښی تول وژل کیږی ؟ او فرض ئی کړئ که د جنګ له میدانه وتښتئ نو بیا به له مرګه مامون یئ ؟ آیا دغه مامونیت به تر څو پوری وی ؟ بالاخر مرګ خو راتلونکی دی که اوس رانشی. نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولی معلوم نه دی چې په څه ذلت او خواری سره ؟

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ؕ وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٧﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چې وساتی تاسی له (عذابه) د الله که چیری اراده وفرمائی الله په تاسی باندی د بدی (هزیمت) یا اراده وفرمائی په تاسی باندی د رحمت، نصرت او نه به مومی دوی خپلو ځانونو ته بې له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددګار (دافع د ضرر).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ اراده هیڅ یو زور او طاقت نشی ګرځولی نه کومه حیله او تدبیر د هغه په مقابل کښی کار کولی شی انسان ته لازم دی چې پر پاک الله توکل وکړی او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وی که نه د دنیا نیکی یا بدی، سختی یا نرمی خو یقیناً رسیدونکی دی نو بیا د الله تعالیٰ د احکامو په تعمیل او د ده په لیار کښی به ولی انسان خوف، ویره او ډار له خپله ځانه ښکاره کړی. او په لازمه وخت کښی ولی ځان تری بیل او لری

کړی او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کړی او له تکلیفه څخه هم خپل ځان خلاص نشی کړئ تاسو خو د عربو له مخالفت څخه ویریږئ او دغه فکر او اندیښنه له تاسو سره نشته که الله تعالیٰ حکم وکړی مسلمانان تاسو علیٰ‌الفور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ وَالْقَآئِلِيْنَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا ۚ وَلَا يَأْتُوْنَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٨﴾

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی ورونو خپلو ته (چی) راشئ زمونږ په لوری (چی آرام او هوسائی(راحت) وکړئ) او نه راځی دوی جنګ ته مګر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، ریاء او ظاهرداری له سببه یا له شرم او ننګ او د نورو په ترهیب او ترغیب کله کله د جنګ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنګ کښی ودریږی. که نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چړچو کښی مشغولیږی او خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځئ ! او دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۖ

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او خیر غوښتلو او خیر رسولو ځنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او طمع لامله (له وجی) غواړی چی بل هیڅ ته دی هیڅ شی ورنه کړه شی او دغه ګرد (ټول) مال او غنیمت دی یواځی زمونږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنګونو کښی هم حسب الظاهر شرکت کوی.

فَإِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ إِلَيْكَ تَدُوْرُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِىْ يُغْشٰى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ

پس کله چې راشي ويره (د دښمن) نو وبه وينې ته دوی ګوري به دوی تاته (ترهور) چې چاپير به چورلي (ګاتی د) سترګو د دوی په شان د هغه انسان چې بيهوشي راوستلې شوی وی پر هغه له (وجه د سکراتو د) مرګه پس بيا کله چې لاړه شي دغه ويره (او تول شي غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تيرو سره په دغه حال چې بخيلان (حارصان) وی په خير (او لاس اچوی پر غنيمت)

تفسير: يعنې د سختې او تنګسې په وخت کښې د رفاقت څخه ځانونه بيرته واپس کوی او له ډيری ويری ئې ساه راخيژی وروسته له بری او فتح راځی او له خپله ځانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او ميرانه (بهادری) ښکاروی او له ډير حرص او طمع د غنيمت پر اموالو پرمخې نسکور لويږی. يا ئې دا مطلب چې د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنيعو کښې خوله سپړی او ژبه کوی.

أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ⑲

دغه (کسان د جنګ ګيدړان او د ولجې زمريان) ايمان ئې نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) کړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسير: يعنې تر څو پر الله تعالیٰ او رسول الله ايمان رانه وړی د دوی هيڅ يو عمل نشی مقبول واقع کيدی. حضرت شاه صاحب ليکی « کوم ځای کښې چې د حبط الاعمال ذکر دی نو فرمائی چې الله تعالیٰ ته آسانه ده يعنې ظاهراً د الله تعالیٰ عدل او احسان ته کتلی دغه امر صعب او مشکل راښکاری چې څرنګه به پاک الله د چا محنت او اجر ضايع کوی ؟ ليکن دغه کار څکه سخت او مشکل نه دی چې پخپله په هم هغه عمل کښې داسی يو نقص او خرابی پته وی، چې په هيڅ صورت هغه عمل پری نه صحيح او نه درست کيږی لکه «د بی ايمان عمل» چې ايمان ورته شرط او روح ئې دی او هر عمل بی له هغه مړ او بی نتيجې دی نو څرنګه به قبليږی. کافر هومره محنت چې وکړی او ربړونه (تکليفونه) وګالی (برداشت کړی) ګرد (تول) ئې ابته (خراب) او بيکاره ځی.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۖ وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا

لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْاَلُوْنَ عَنْ اَنْبَآئِكُمْ

ګمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چې نه دي تللي (بيرته په ماتي) او که چيرته بيا راشي لښکر د (کفارو جنګ ته) نو دوست ګڼي (منافقان) دا چې کاشکې دوی اوسيدونکي وی په (لريو کليو د) اعرابو کښې (له ښاره) چې پوښتنې به ئې کولې (له لرې) له (احوالو) خبرو ستاسې.

تفسير: يعنې د کفارو لښکرې ناکامه بيرته لاړې ليکن دغه ويريدونکي منافقان لا تراوسه هم نه دي متيقن چې هغوی ماتې موندلې ده او فرض ئې کړئ که د کفارو افواج بيا بيرته وګرځي او پر مسلمانانو حمله او يرغل وکړي نو د دوی هم دغه هيله (اميد) او تمنا وه که وروسته له دې نه د جنګ تر ختمه پورې بيخي په ښار کښې هم ونه اوسيږي او چيرته کوم کلي ته ولاړ شي او هم هلته لرې ناست ننداری وکړي او له تلونکيو او راتلونکيو څخه پوښتنې وکړي چې مسلمانان څه حال لري ؟ او د جنګ نخچه (نقشه) او وضعيت څرنګه دی ؟

وَلَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا قٰتَلُوْٓا اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۲۰﴾

او که چيرې وی (دغه منافقان) په تاسې کښې نو جنګ به ئې نه وو کړی دوی مګر لږ «دپاره د رياء»

تفسير: يعنې د خولې پر خبرو کښې ستاسې خير غوښتنه په ظاهرې دول (طريقه) سره ښکاره کوی او په جنګ کښې زيات کار نه کوی او تش د مجبوريت او ضرورت لامله (له وجې) چې نوم ئې وشي په جنګ کښې شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا
اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ﴿۲۱﴾

خامخا په تحقيق دي تاسې ته (ای ويريدونکيو) په (کار د) رسول الله کښې اقتداء غوره نيکه دپاره د هغه چا چې وی دی چې داريږی د الله (او اميد لرې د رضاء او د لقاء ئې) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځې وروستنې (د

قیامت) او یادوی الله ډیر (هم په خوله هم په زړه هم په راحت هم په زحمت)

تفسیر: یعني رسول الله ته وګورئ ! چي په دغو سختیو او مصاعبو کښي څرنګه ثبات او استقلال لري حال دا چي له ګردو (تولو) څخنی د زیاتي اندیښني او فکر زور پر دوی لوېږي مګر امکان نه لري چي لږ څه د دوی په استقلال او استقامت کښي تزلزل او فتور واقع شي هغه خلق چي د الله تعالیٰ د رضاء او لقاء هیله من (امیدوار) او د آخرت د ثواب د حصول امیدوار دي او په کثرت سره د الله تعالیٰ په ذکر او یاد کښي مشغول دي د هغوی له پاره د رسول الله ذات ډیر ښه اسوه او خورا (ډیر) ښه نمونه ده ښائي چي دوی په عباداتو، معاملاتو ماکولاتو، مشروباتو، ملبوساتو، حرکاتو، سکناتو، الاتو، ادواتو، محارباتو، جود، سخا، صبر، تحمل بلکه په هر حرکت او سکون او ناسته او ولاړه کښي د دغه جامع الصفات، منبع‌البرکات ذات د قدم پر نقش حرکت وکړي ! او په همت او شجاعت او استقلال او استقامت او ثبات او حیات کښي د دوی د عمل د طرز متابعت کوی ! او په ښه شان سره ئې زده کړي !

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُوْنَ الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۫ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّآ اِيْمَانًا وَّتَسْلِيْمًا ؕ﴿۲۲﴾

او کله چي ولیدلې مؤمنانو لښکري (د کفارو) نو وویل (مؤمنانو) دا هغه دي چي وعده کړې ده له موږ سره الله او رسول د دغه (الله د نصرت) او رښتیا ویلي ؤ الله او رسول د دغه (الله په وعده کښي) او زیات نه کړ دغو (لښکرو د کفارو) مؤمنانو ته مګر ایمان او تسلیم (احکامو د الله ته)

تفسیر: یعني کله چي ښخو مسلمانانو ولیدل چي د کفارو افواج سره یو ځای شوي دي او له څلورو خواؤ څخه پر موږ راتوئیږي نو د دي په ځای چي مترددد، مذبذب یا وارخطا شي د دوی د وفاداری، اطاعت شعاری په جذباتو کښي تزئید واقع شو او د دوی یقین او باور د الله تعالیٰ او د رسول الله پر وعدو لا زیات شو. او دوی به داسي ویل چي دغه خو هم هغه منظره ده چي د هغه خبر الله تعالیٰ او رسول الله ښخوا له دي نه ورکړی وو. او د ده په متعلق د الله تعالیٰ وعده لا له ښخوا څخه شوي وه لکه چي د (البقرة) د سورت په (۲٦) رکوع ۲۱٤ آیت کښي ئي فرمائلي دي
﴿ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ۭ مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَاۗءُ وَالضَّرَّاۗءُ وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ ۭ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ ﴾
او د (ص) د سورت په (۱) رکوع ۱۱ آیت (۲۳) جزء کښي چي مکي دي فرمایلي دي
﴿ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ رِجَالٌ صَدَقُوْا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهٗ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوْا تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾

ځینی له مؤمنانو څخه (داسی) سړی دی چی رښتیا کړی ئی ده هغه خبره چی عهد کړی ؤ دوی له الله سره په هغه باندی (چی ثبات، استقامت فی القتال دی) پس ځینی له دوی هغه دی چی تر سره ئی کړ نذر خپل «چی مړ شو یا شهید» او ځینی له دوی هغه دی چی انتظار کوی (دغه مرګ یا شهادت ته) او بدل ئی نه کړ (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنی هغه وعده چی منافقینو کړی وه او د هغی ذکر په پخوانی رکوع کښی په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿ وَلَقَدْ كَانُوْا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّوْنَ الْاَدْبَارَ ﴾ هغه ئی ماته کره او په ډیری بیحیائی او بی شرمی سره د جنګ له میدانه په ځنګ شول پرعکس د دوی ډیر زیات داسی پاخه مسلمانان هم شته چی هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د ډیرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښی هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرته، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بیرته پاتی نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چی دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کړی وه د غره په شان پری ټینګ ولاړ ؤ له دوی نه خو ځینی کسان هغه دی چی خپله ذمه واری ئی پوره کړی وه یعنی په جهاد کښی د شهادت په درجه نائل شوی دی لکه د «بدر» او «احد» شهداء چی په دوی کښی د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالیٰ عنه قصه ډیره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دی چی په ډیره مینه او اشتیاق سره د فی سبیل الله موت په انتظار کښی دی. او دی ته ګوری چی کله کومه محاربه راپیښیږی چی مونږ په هغی کښی د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چی د الله په لیاره کښی ئی ځان قربان کړی دی، یا د شهادت مشتاق دی د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئی کړی دی او له خپلو خبرو څخه ئی د یوه ذری په اندازه هم تجاوز نه دی کړی.

فائده: په حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم طلحة رضی الله تعالیٰ عنه ته وفرمایل «**هذا ممن قضی نحبه** دغه له هغو کسانو څخه دی چی خپله ذمه واری ئی پای (آخر) ته رسولی ده» ګواکی دی ئی په حیات کښی شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چی د «احد» په غزا کښی ئی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښی د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښی ئی لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالیٰ عنه وارضاه.

لِّيَجْزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِيْنَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ اِنْ شَآءَ اَوْ يَتُوْبَ عَلَيْهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿۲۴﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی الله رښتینو ته په (سبب د) رښتینی د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی تینګ ولاړ ؤ او په خپل قول او اقرار کښی رښتین پاتی شوی دی پر دغه د رښتیا تینګ پاتی کیدلو بدل به وررسیږی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالیٰ له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوْا خَيْرًا ۭ

او بیرته وشړل الله (له مدینی نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنګه) سره له قهره خپله (ډک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له ډیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه چیچل د جنګ میدان ئی پریښود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هو! د عمرو بن عبدود په شان د کفارو ډیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلقو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنګ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکوو خو د عمرو بن عبدود مړی مونږ ته راکړی ! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راځئ په ډیره خوښی سره خپل مړی یوسئ او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مړی د پیسو خوړونکی نه یو»

وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِيْنَ الْقِتَالَ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيْزًا ﴿۲۵﴾

او کفایت وکړ الله مؤمنانو ته د جنګ کولو (په امداد د پرښتو) او دی الله قوی ښه زورور (په انفاذ د احکامو) ډیر زبردست (په هر څه او په هر شی)

تفسیر: یعنی له مسلمانانو سره د عمومی جنګ او جګړی وار ونه رسید، الله تعالیٰ په خپل قدرت سره ډیره سخته سیلی پر دوی مسلطه کړه او د پرښتو لښکر ئی ورولیږه، او داسی آثار ئی پیدا کړل چی کفار په خپل سر وارخطاء او پریشان شول او فرار ئی پر قرار اختیار کړ د پاک الله د زورور او زبردست قوت په مقابل کښی څوک ودریدی شی ؟

وَاَنْزَلَ الَّذِيْنَ ظَاهَرُوْهُمْ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ صَيَاصِيْهِمْ وَقَذَفَ فِيْ قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيْقًا تَقْتُلُوْنَ وَتَاْسِرُوْنَ فَرِيْقًا ﴿۲۶﴾

او راکوز کړل (الله) هغه کسان چی کومک ئی کړی ؤ له دغو (ډلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چی بنی قریظه ؤ) له کلاګانو د دوی او وغورځوله (الله) په زړونو د دوی کښی ویره (د رسول الله او د مؤمنانو) یوه ډله ووژله تاسی او بندی کوله به تاسی بله ډله.

تفسیر: دغه د بنی قریظه ؤ یهودان دی چی د منوری مدینی په شرقی جانب کښی د دوی یوه تینګه او مضبوطه کلا وه او دوی لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغی معاهده درلوده (لرله) لیکن دغه د احزابو په جنګ کښی (دحیی بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوی هغه ګرد (تول) معاهدات نقض کړل او د مشرکینو په امداد ودریدل له دوی څخه ځینو کسانو پر مسلمانی ښځی هم حمله کړی وه چی د دوی د حملی جواب حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها په ډیر شجاعت سره ورکړی ؤ کله چی د قریشو کفار عاجز او ناچاره شول او بیرته لاړل نو بنی قریظه په خپلو تینګو او مضبوط کلاو کښی ننوتل او دروازی ئی کلکی وتړلی کله چی حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم د احزابو له جنګه فارغ شو او په غسل او نورو تطهیراتو مشغول ؤ حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړ حال دا چی د جبرئیل علیه السلام پر څهره هم د دوړو او غبار آثار وو او وی ویل یا رسول الله! تاسی له خپل ځانه وسلی ایسته کړی دی حال دا چی پرښتی لا هم هغسی مسلحی پخپلو وظایفو کښی مشغولی دی الله تعالیٰ حکم درکوی چی پر بنی قریظه ؤ دی حمله وکړه شی! فوراً منادی وشوه چی «د بنی قریظه ؤ عهد ماتوونکیو یهودیانو باندی د یرغل (حملی) وروړلو حکم دی!» نو اسلامی افواجو په منتهی سرعت او شطارت (چلتی) سره د دوی کلاوی تر محاصری لاندی ونیولی دغه محاصره تر څلیرویشتو یا پنځه ویشتو ورځو وه، بالاخر محصورین ناطاقته شوه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور د پیغامونو په

لیږلو ئې شروع وکړه بالاخر د دوی له طرفه دغه خبره ومنله شوه چې «موږ له خپلو کلاوو څخه د باندې راوځوو او د «اوس» د قبیلې مشر حضرت سعد بن معاذ رضی الله تعالیٰ عنه خپل منځګړی حکم او منصف دروو ځکه چې هغه د دوی حلیف ؤ هر هغه فیصله چې سعد زموږ په نسبت صادره کړي موږ ئې منو» د دوی دغه خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم هم ومنله لنده ئې دا چې حضرت سعد تشریف راوړ د یوه مسلم حکم په حیثیت ئې فیصلې وکړه چې «د بنی قریظه ؤ ګرد (تول) جنګي زلمیان دې ووژلې شي ! او ښځې او وړوکي دې تول د مریتوب په قید کښې ونیولې شي ! او د دوی د داسې بد عهدۍ سزا هم داسې وه او دغه فیصله بیخې د مسلم او منلې شوی آسماني کتاب (توریت) د احکامو سره موافقه وه. لکه چې د توریت په کتاب د استثناء په (۲۰) اصحاح (۱۰) آیت کښې مسطور دی «کله چې پر کوم ښار د حملې په قصد ورځئ نو ړومبی هغوی ته د روغې پیغام ولیږی ! که هغوی له تاسې سره روغه وکړه او تاسې ته ئې دروازې پرانستلې نو هومره خلق چې هلته موجود دي هغه به ګرد (تول) ستاسې مریان کیږي لیکن که هغوی له تاسې سره روغه ونه کړه نو هغوی محصور کړئ او کله چې ستاسې الله تاسې ته پر هغوی بری او فتح درکړه او هغوی ستاسې په قبضه کښې راغلل نو د دوی تول نارینه سره ووژنئ ! باقي ووړکي، ښځې او ساکښان (جاندار) او نور شیان هومره چې په هغه ښار کښې موجود وي هغه ګرد (تول) تاسې ته غنیمت دي » سم له دغې فیصلې سره څو سوه زلمي یهودان ووژل شول او څو سوه ښځې او ووړکي قیدیان شول او د دوی پر املاکو او اموالو مسلمانانو قبضه وکړه.

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَّمْ تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

او په میراث ئې درکړه تاسې ته ځمکه د دوی او کورونه د دوی او مالونه د دوی او هغه ځمکه چې نه وه پایمال کړې تاسې هغه (په ځغلولو د آسونو سره) او دی الله پر هر څیز باندې (چې اراده وفرمائي) ښه قادر (چې ځینې ئې فتح د امصار دي په لاسونو د ابرارو)

تفسیر: دغه ځمکه چې منورې مدینې ته نژدې ده په لاس ورغله رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه پر مهاجرینو باندې تقسیم کړه او په دغه سره د دوی د معاش وسیله پیدا شوه او د دوی د ژوندون بار د انصارو له اوږو څخه لرې شو. له نورو ځمکو څخه مراد د خیبر ځمکې دي چې له دغې واقعې څخه دوه کاله وروسته د مسلمانانو په لاس ورکړې شوې او په هغو سره د نبوی اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځینې وائي چې بله ځمکه معظمه مکه ده ځینې تری د

پارس او روم ځمکی مرادوی چی وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم د راشده ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم په لاس مفتوح شوی. ځینی وائی تر قیامت پوری هومره ځمکی چی د مسلمانانو په لاس فتح کیږی هغه ګردی (تولی) په دی کښی شاملی دی والله اعلم.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزۡوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدۡنَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيۡنَ أُمَتِّعۡكُنَّ وَأُسَرِّحۡكُنَّ سَرَاحٗا جَمِيلٗا ۝٢٨ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدۡنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلۡمُحۡسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجۡرًا عَظِيمٗا ۝٢٩

ای نبی ووایه ته ښځو خپلو ته که چیری یئ تاسی چی غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشئ چی څه فایده درورسوم (د متعه طلاق درکړم) تاسی ته او خوشی کړم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یئ تاسی چی اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر ډیر لوی (ثواب زیات په جنت کښی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چی ولیدل تول خلق ماړه او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چی ښائی زمونږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه ځینو بیبیانو له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په دغه مورد کښی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چی زمونږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! څو مونږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چی تر یوی میاشتی پوری به د هیڅ یوی بی‌بی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوته (مشربه) کښی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالیٰ عنه او عمر رضی الله تعالیٰ عنه په دغه فکر کښی ولویدل چی په څه ډول (طریقه) سره دغه جګړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بی‌بی عایشه رضی الله تعالیٰ عنها او بی‌بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها وه چی هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپلو ځانونو خپه او غمجن نه کړی او بالوسیله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی‌تکلفی څه خبری او اتری وکړی څو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووایه چی له

دوو خبرو ځنی ښائی دوی یوه خبره ځان ته غوره او اختیاره کړی که دوی دنیوی عیش او عشرت او د امیرانو په شان ژوندون غواړی نو دوی ته ووایه چی زما او ستاسی ژوندون سره سخت او مشکل دی او نه سره جوړیږو نو راځئ چی زه تاسی ته څه یعنی د جامو هغه جوړه چی مطلقاتو ته ورکوله کیږی درکړم او په ډیر ښه صورت سره مو مرخصی کړم یعنی په شرعی طریقه سره تاسی ته طلاق درکړم او که د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی او د آخرت د اعلیٰ مراتبو طالبات یئ نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د پاتی کیدلو له سببه به هغه دررسیږی هره هغه بی‌بی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره پخپله خوښه او زړه پاتی کیږی او په صلاحیت سره ژوندون کوی د الله تعالیٰ له طرفه هغی ته خورا (ډیر) لوی اجر تیار کړی شوی دی له دغه ځنی به نور څه ښه شی وی چی په جنت کښی له ګردو (تولو) ځنی په اعلیٰ او ارفع مقام کښی له سیدالانام علیه افضل الصلوٰة والسلام سره اوسیږی ! د دغه آیت له نزوله وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته تشریف یووړ او ړومبی ئی د الله تعالیٰ دغه حکم بی‌بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته واوراوه دی د الله او د رسول الله مرضی ځان ته غوره کړه وروسته له هغه نورو ګردو (تولو) ازواجو هم داسی وکړه او د دنیا د عیش او عشرت تصور ئی له خپلو زړونو څخه وویست. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په کورونو کښی به همیشه اختیاری فقر او فاقه موجوده وه څه شی چی دوی کره راتله سم د لاسه به په مصرف رسیده بیا به ئی په قرض او پور خپل حیات تیروه پر هم دغسی ژوندون مطهرات ازواج راضی ؤ او دغه ئی چی فرمایلی دی «هر هغه چی پر نیکی دی هغه ته به لوی ثواب وی» د رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج تول سره نیک ؤ ﴿ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ ﴾ مکر الله تعالیٰ په قرآن کښی صاف بشارت چاته نه ورکوی تر څو ئی بندګان بی خوفه نشی او تل په خپل حسن الخاتمه پسی سعی وکړی او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دی چی د نبی معیت ئی اختیار کړی دی چی د دوی درجی د هغه نسبت له وجی ډیری لوړی (اوچتی) دی نو ښائی چی د دوی اخلاقی او روحانی حیات هم پر هغه معیار وی چی د هغه رفیع مقام سره مناسب دی ځکه چی علاوه د دوی پر ذاتی عظمت دوی امهات المؤمنین دی او پر میندو د اولادو زیاته ذمه واری عائدیږی او لازم دی چی د دوی اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وګرځی.

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَّاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُّضٰعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿۳۰﴾

ای ښځو د نبی هر څوک چی راشی له تاسی په یوه کار ناکاره ښکاره (چی دغه عصیان دی له رسول الله نه) نو دوچنده به کړ شی هغی ته عذاب په دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دی دغه (دوچندی د عذاب) پر الله آسان

تفسیر: د لویانو غلطی هم لویه وی که بالفرض له تاسی ځنی له کومی یوی د بد اخلاقی کوم فعل صادر شی نو هغه سزا چی نورو ته پر هغه عمل ورکوله کیږی د هغه دوچنده تاسو ته درکوله کیږی او دا کار الله تعالیٰ ته آسان دی یعنی ستاسی وجاهت او د زوجیت نسبت د الله تعالیٰ د عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشی کولی.

وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۳۱﴾

او هر څوک چه (تل) اطاعت وکړی له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکیو نو ور به کړو مونږ هغی (ښځی) ته اجر د هغی دوه کرته (دوه مثله د ثواب د نورو ښځو) او تیار کړی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکی او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته وررسیږی د هغه دوچنده تاسی ته دررسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له دغی لوبی درجی سره لازمه ده چه د نیکی ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿ إِذًا لَّأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ﴾ جزء ۱۵ (اسراء (۸) رکوع) ۷۵ آیت

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ

ای ښځو د نبی نه یئ تاسی لکه یو تولگی (په شان د بل تولگی د محمدی امت) له ښځو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو ښځو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالیٰ له جانبه د سیدالمرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یئ او تاسی ئی امهات المؤمنین گرځولی یئ نو که د تقویٰ او طهارت ډیره ښه نمونه شئ لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی ډیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرگند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او ډیر زیات قبیح گڼلی کیږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریقه) له نورو عامو مؤمناتو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ

مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿۳۲﴾

نو که چیری پرهیزګاری کوله تاسی پس مه کوئ نرمی په ویلو کښی پس (که پسته خبره تاسی وکړه) نو په طمع کښی به پریوځی هغه څوک چه په زړه کښی ئی رنځ وی (د نفاق یا د فجور) او ووایئ تاسی خبره ښه (څیړه).

تفسیر: یعنی که تقوی او د الله جل جلاله ویره پخپلو زړونو کښی لرئ! نو له پردیو سړیو سره چی خبری اتری کوئ چی د هغه ضرورت خصوصاً امهات‌المؤمنین ته علی الاکثر پیښیږی په پستی او زړه وړونکی لهجی سره ئی مه کوئ! بلاشبهه د ښځو په خبرو کښی قدرت په طبیعی ډول (طریقه) سره یو طبیعی پوستوالی - نزاکت او لطافت ایښی دی لیکن د پاکو مطهراتو - متقیاتو ښځو شان او صفت ښائی داسی وی چه حتی المقدور د اجانبو سړیو سره د ضروری خبرو کولو په وخت کښی لږ شانی په تکلیف سره داسی خبری او اتری او لهجه اختیار کړی چه په کښی لږ څه خشونت او ضبط النفس څرګند (ښکاره) شی او د کوم یوه بد باطن قلبی میلان خپل طرف ته جذب او کش نه کړی امهات‌المؤمنین ته د دوی د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ په هسی مواردو کښی لا احتیاط لازم دی څو کوم روحانی مریض او د زړه رنځور خپل عاقبت تباه او برباد ونه ګرځوی. حضرت شاه صاحب لیکی «دغه ئی یو ادب وروښود چی که له کوم نارینه سره خبری کوی نو ښائی چه داسی ئی وکړی لکه چه میندی له خپلو ځامنو سره خبری کوی او کومه خبره چی کوی ښائی هغه هم معروفه او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ

او قرار ونیسئ (ای ښځو!) په کورونو خپلو کښی او مه ښکاروئ (ښایست خپل بیګانه سړیو ته) په شان د اظهار (او ښائست) د جاهلیت (د ښځو) ړومبنیو.

تفسیر: یعنی پخوا له اسلامه د جاهلیت په زمانه کښی به ښځی بی پردی ګرځیدی او د خپل بدن او د لباس ډول ښائست او د سینګار مظاهره او ښودنه به ئی په علانیه صورت سره کوله د دغی بداخلاقی او بیحیائی وضعیت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وګرځاوه شو او ښځو ته ئی صاف او پاک حکم صادر کړ چی دوی دی پخپلو کورونو کښی هستوګنه وکړی! او د جاهلیت د زمانی په شانی دی د باندی نه وځی او نه دی د خپل حسن جمال - ډول او سینګار نمایش او ښودنه کوی! د امهات‌المؤمنین فرض به په دغه معامله کښی د نورو په نسبت لا زیات مؤکد وی لکه چه د ﴿ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ﴾ په تفسیر کښی ولیکله شوه - باقی د کوم

شرعي يا ضروري يا طبيعي احتياج او ضرورت په بناء بې زينت او زيب په مبتذلو ـ او غير قابل الاعتناء لباسونو کښې د ستر او پردې د مراعاتو سره د دوی احياناً د باندې وتل مشروط په دې چه د ماحول په اعتبار د فتنې او فساد مظنه نه وي بلاشبهه د دې اجازت له نصوصو څخه مستفاد دی بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښې د هغه ممانعت نه دی ثابت ـ بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغې خبرې ثبوت هم په لاس راځي ليکن د شارع له ارشاداتو څخنې بالبداهه دغه ظاهريږي چه شريعت هغه نه خوښوي او په هر تقدير هم داسې حکم صادر دی چه خامخا دې يوه مسلمانه ښځه په خپل کور کښې کينې او د خپل کور زينت او سينګار دې جوړ او برابر کړي او د خپل د باندې وتلو څخه دې شيطان ته د کتلو او سترګو غورځولو موقع ور نه کړي د دې مسئلې تفصيل زمونږ د «شرعي حجاب» په رساله کښې شته پاتې شوه د ستر مسئله يعنې ښځې خپل کوم اعضاء د نارينه ؤ په مخ کښې ښکاروليې شي؟ او خپل کوم اعضاء دې پټ کړي او کشف ئې ناجائز دی؟ د دې تفصيل د «النور» په سورت کښې ليکلی شوی دی.

تنبيه: کوم احکام چه په دغو آيتونو کښې مذکور دي د ګردو (تولو) ښځو دپاره دي د مطهراتو ازواجو په حق کښې کله چه د دې تأکيد او اهتمام زيات ضرورت ؤ نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصيت سره مخاطبې ګرځولې شوې دي زما په نزد له ﴿ يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَّاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ﴾ څخه تر ﴿ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ ﴾ پورې د دغو احکامو تمهيد وو په تمهيد کښې د دوو شقوقو ذکر ؤ د بيحيائۍ د خبرې ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ ﴾ څخه تر ﴿ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُوْلٰى ﴾ پورې وکړی شو بل د الله تعالىٰ او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿ وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ ﴾ څخه تر ﴿ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴾ پورې دوام لري خلاصه ئې داسې شوه چه د بدۍ له مواقعو څخه د ځان ساتنه او د نيکۍ په طرف سبقت ګردو (تولو) ته ضروري دی مګر مطهراتو ازواجو ته له ګردو (تولو) ښځو څخه زيات هغه ضروري او حتمي ده د دوی د نيکۍ او د بدۍ وزن دوچنده دروليې شوی دی له دغه تقرير سره موافق د ﴿ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ﴾ تفسير هم بې تکلفه پوهيدلی کيږي.

وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ

او سم درويئ لمونځ (چه د بدني عباداتو اصل دی) او ورکوئ زکوٰة (چه د مالي عباداتو اصل دی) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسير: يعنې له نورو څخه زيات تاسې د دغو شيانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسې له نبي سره اقرب او د امت دپاره نمونه يئ!

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کړی له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کړی تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالیٰ اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړی او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبی سره دوی ته داسی قلبی صفائی او اخلاقی پاکی عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری ئی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيرًا﴾ په تزئید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجس اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ﴾ د المائدة (٢) رکوع ٦ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿لِيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ﴾ د الانفال (٢) رکوع ١١ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس ـ تصفیةالقلب او تزکیةالباطن هغه اعلیٰ مرتبه مراد ده چه اکملو اولیاؤ الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هو! محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ﴾ الآیة ـ فرمایل او د (اراد الله) نه فرمایل پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت.

تنبیه: په نظم‌القرآن کښی تدبر کونکبو ته د یوی لمحی دپاره هم په دغه خبره کښی هیڅ شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه ړومبی او وروستی په ټوله رکوع کښی ډیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ او وروسته په ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ کښی د هم دوی په طرف کړی شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی‌بی ساری رضی. الله تعالیٰ عنها ته د خطاب کولو په وخت پرښتی ویلی ؤ ﴿أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (٧) رکوع ٧٣ آیت د بیت نسبت مطلقی ښځی په طرف سره له دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیرولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کړی شوی دی ﴿لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ﴾ (الطلاق اول رکوع ١ آیت ٢٨ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی‌بی زلیخا رضی الله تعالیٰ عنها په طرف کړی شوی دی. ﴿وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا﴾ (یوسف (٣) رکوع) ٢٣ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب ړومبی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل‌البیت (کوروالاؤ) کښی شامل دی لکه له

ځینو حیثیتونو دوی د دی لفظ لا زیات استحقاق لری لکه چه د احمد د مسند په یوه روایت کښی د «حق» له لفظ څخه ظاهریږی ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له جانبه حضرات فاطمه ـ علی ـ حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنهم ته په یوه څادر کښی ځای ورکول او د دوی په نسبت «اللّٰهم هٰٓؤلآء اهل بیتی» او نور فرمایل او د حضرت بی‌بی فاطمی رضی الله تعالیٰ عنها د کور له قریبه د تیریدلو په وخت کښی د **الصلوٰة اهل البیت** ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ ﴾ الآیة ـ خطاب کول د دغه حقیقت د ظاهرولو دپاره ؤ اګر که د دی آیت نزول ظاهراً د ازواجو په حق کښی دی او له هم هغو سره تخاطب کیږی مګر دغه حضرات هم په طریق الاولیٰ سره په کښی شامل او د دغه لقب مستحق او د تطهیر د فضیلت اهل دی. باقی کله چه مطهرات ازواج د قرآنی خطاب ړومبنی مخاطبان دی نو ځکه د دوی په نسبت دی اظهار او تصریح ته ضرورت نه دی پاتی. والله اعلم بالصواب.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

او یادوئ تاسی هغه چه لوستی کیږی په کورونو ستاسی کښی له آیتونو د الله (چه قرآن دی) او له حکمته (حدیث رسول) بیشکه چه الله دی ښه عالم الاسرار ښه خبردار

تفسیر: یعنی په قرآن او سنت کښی کومی خبری چه د الله تعالیٰ پر احکامو او د پوهی پر مطالبو شاملی دی هغه زده او یادی کړئ! او نورو ته ئی هم ورښیئ! او د الله تعالیٰ د عظیم احسان شکر اداء کړئ! چه تاسو ته ئی په داسی متبرکو کورونو کښی ځای درکړی دی چه د حکمتونو خزانه او د هدایاتو سرچینه ده.

د الله تعالیٰ په آیتونو کښی ډیر دقیق اسرار او د قدرت د علاماتو زیات رموزات دی هغه الله جل جلاله پر دی ښه پوهیږی چه کوم یو سړی د دی امانت د پورته کولو اهل دی؟ هم هغه په خپل لطف او مهربانی سره محمد صلی الله علیه وسلم په وحی او تاسی ئی د ده په زوجیت سره غوره کړی یئ ځکه چه الله تعالیٰ د هر چا د احوالو او استعدادو څخه علیم او خبیر دی او هیڅ یو کار بی له حکمته او تدبیره او تناسبه او تعلقه او ارتباطه نه کوی.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ

بېشکه چه مسلمانان سړی او مسلمانانی ښځی او مؤمنان سړی او مؤمنانی ښځی او اطاعت کوونکی سړی او اطاعت کوونکی ښځی او رښتين سړی او رښتينی ښځی او صبر کوونکی سړی او صبر کوونکی ښځی.

تفسير: يعنی تکاليف پر ځان اخيستونکی سختی او ربړونه (تکليفونه) پر ځان ګالونکی (برداشت کونکی)، د شريعت پر احکامو قائم او ټينګ پاتی کيدونکی.

وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ

او ويريدونکی عاجزی کوونکی سړی او ويريدونکی عاجزی کوونکی ښځی.

تفسير: يعنی د تواضع او د عاجزی او د انکسار غوره کوونکی يا په خشوع سره د لمانځه اداء کوونکی.

وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ وَالصَّآئِمِيْنَ وَالصّٰٓئِمٰتِ وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۳۵﴾

او خيرات کوونکی سړی او خيرات کوونکی ښځی او روژه نيوونکی سړی او روژه نيوونکی ښځی او حفاظت کوونکی سړی ځای د شهوت خپل (له ښځو) او ساتونکی ښځی (ځای د شهوت خپل له سړيو) او ذکر کوونکی سړی الله لره (په ذکر) ډير او ذکر کوونکی ښځی (الله لره په ذکر ډير) تيار کړی دی الله دغو (لسو واړو جامع الطاعاتو سړيو او ښځو ته) مغفرت او اجر ډير لوی (جنت).

تفسير: ځينو مطهراتو ازواجو ويلی وه چه په قرآن شريف کښی ډير ځايونه د نارينه ؤ ذکر شته مګر د ښځو ذکر هيچيری نشته او ځينو نورو صالحانو ښځو ته داسی خيال پيدا شو چه په سابقه ؤ آيتونو کښی د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو ښځو په نسبت هيڅ کومه تذکره ونشوه ـ نو په دغه تناسب دغه آيت نازل شو څو تولی سره متسلی شی چه که نارينه وی يا ښځه

د هیڅا محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږی، هم هغسی چه نارینه ؤ ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه ئی د اناثیه ؤ طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کښی د نارینه ؤ دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عائدیږی او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیڅ ضرورت نه دی پاتی. هو! په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ أَمْرًا أَنْ يَّكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِينًا ﴿٣٦﴾

او نه دی (روا) هیڅ مؤمن سړی او نه هیڅ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کښی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیڅ او هر څوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق گمراه شو په گمراهی ښکاره سره.

تفسیر: حضرت بی‌بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له ډیری لوئی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتړی دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه ؤ ـ خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تښتولی او د مریی په عنوان ئی د معظمی مکی په بازار کښی پلورلی (خرخ کړی) ؤ بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بی‌بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه څو موده وروسته بی‌بی صاحبی دغه خپل مریی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وباښه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملگرتوب د شام په یوه تجارتی سفر کښی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنگه تیریده دلته ئی د خپلو اقاربو او خپلوانو پوښتنه او پلتنه (تحقیق) وکړه ـ څو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار ـ تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ څخنی واخلئ! او پر مونږ ئی وسپارئ!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیڅ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کرته دی لاړ شی! زما له خوا ورته هیڅ ممانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

وکړه زيد وويل «چه زه له محمد صلی الله عليه وسلم څخه بل هيڅيرى نه ځم ځکه چه دوى له ما سره ډير ښه سلوک کوى او له مور او پلار څخه مى ښه ساتى.» په دغه تقريب رسول الله صلى الله عليه وسلم دى آزاد کړ او خپل زوى ئى وباله ـ لکه چه خلقو د هغى زمانى د رواج سره سم ده ته زيد بن محمد ويل. تر هغه پورى چه دغه آيت نازل شو ﴿ اُدْعُوْهُمْ لِاٰبَآئِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ ﴾ دلته به د زيد بن محمد صلى الله عليه وسلم په ځاى خلقو زيد بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه څخه د دغه عظيم نسبت شرف بيل کړى شوى ؤ ښائى د دغه د تلافى دپاره د ټولو اصحابو له مجمع څخه يواځى هم ده ته دغه شرف وروبخښلى شو چه نوم ئى تصريحاً په قرآن کريم کښى وارد شو لکه چه وروسته راځى ﴿ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا ﴾ په هر حال کله چه د حضرت زينب رضى الله تعالىٰ عنها د کورنى حيثيت ډير لوړ (اوچت) ؤ او زيد رضى الله تعالىٰ عنه بن حارثه ظاهراً د مريتوب په داغ داغلى شوى ؤ نو ځکه نه پخپله بى‌بى زينبه رضى الله تعالىٰ عنها او نه د دى ورور په دغه خوښ او رضاء ؤ چى د دى نکاح له زيد سره وتړله شى ليکن د الله تعالىٰ او د رسول الله صلى الله عليه وسلم منظور داسى ؤ چه داسى موهوم تفريقات او امتيازات د دى د نکاح په لاره کښى نه ښائى چه حائل شى نو ځکه رسول الله مبارک پر بى‌بى زينب رضى الله تعالىٰ عنها او د دى پر ورور زور زور غورځاوه څو هغوى پر دغه نکاح راضى شول ـ په دغه وخت کښى دا آيت نازل شو او دغه خلقو خپله خوښى او مرضى د الله جل جلاله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم تر خوښى او مرضى جار او قربان کړله او د بى‌بى زينبى رضى الله تعالىٰ عنها نکاح له حضرت زيد رضى الله تعالىٰ عنه بن حارثه سره وتړله شوه.

وَاِذْ تَقُوْلُ لِلَّذِيْٓ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِيْ فِيْ نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدِيْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ ۭ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنٰكَهَا لِكَيْ لَا يَكُوْنَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْٓ اَزْوَاجِ اَدْعِيَاۗىِٕهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۭ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُوْلًا ﴿۳۷﴾

او (ياد کړه اى محمده!) کله چه وويل تا هغه (زيد) ته چى انعام کړى ؤ الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کړى ؤ تا پر هغه (په آزادولو سره) چى

وساته ته په ځان ښځه د تا (زينب بنت جحش) او وويريږه له الله (په طلاق) حال دا چې پټوله (اى محمده!) تا په زړه خپل كښې هغه خبره چې الله ښكاره كوونكى ۆ د هغې (چې زوجة النبى كيدل د زينب دى) او ويريدى ته له خلقو او الله ډير لايق دى د دى چه وويريږى ته له ده نه كله چې تمام كړ زيد له دغى (زينب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئې كړه او عدت ئې تير شو) نو په نكاح دركړه مونږ تاته دغه (زينب) دپاره د دى چې نه وى پر مؤمنانو سختى (او وبال) په (نكاح كولو د) ښځو د ادعياؤ د دوى كله چې تمام كړى (دغه ادعياء) له دوى نه غرض (خپل چې طلاقى ئې كړى او عدت ئې تير شى) او دى امر حكم د الله كيدونكى هرومرو (خامخا).

تفسير: يعني حضرت زيد رضى الله تعالىٰ عنه حضرت بي‌بي زينب رضى الله تعالىٰ عنها ته طلاق وركړ او د دى عدت هم تير شو او اوس زيد رضى الله تعالىٰ عنه له بي‌بي زينبي رضى الله تعالىٰ عنها سره هيڅ غرض او تعلق نه لرى. كله چې بي‌بي زينب رضى الله تعالىٰ عنها د زيد رضى الله تعالىٰ عنه په نكاح كښې ورغله نو زيد بن حارثه رضى الله تعالىٰ عنه د دغى ميرمنى په نظر كښې خوار او حقير ښكاريده، د دى طبيعت او مزاج به له هغه سره نه لگيده او پخپلو منځو كښې ئې له هم دى سببه موافقت نه كاوه هميشه د دغو دواړو په منځ كښې به جنگ او جگړه نښتى وه. نو زيد رضى الله تعالىٰ عنه به د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور كښې حاضريده او خپل دغه شكايت به ئې وروړاندى كاوه او هم داسى به ئې ويل چې زه دغه خپله ښځه خوشى كوم ځكه چې زما گذران ورسره نه كيږى او شپې مى ورسره نه تيريږى ـ خو رسول الله صلى الله عليه وسلم به تل دى منع كاوه او د صبر او استقامت توصيي به ئې ورته كولى او ورته به ئې ويل چه هغې زما له خاطره او د الله او د رسول په حكم د خپلې منشاء او خوښى په خلاف له تاسره خپله نكاح وتړله نو كه ته ئې اوس خوشى كړى نو دغه طلاق به هم هغې او هم د هغې نورو عزيزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپكوالى په منزله وى نو ځكه له الله څخه وويريږه! او په وړوكو وړوكو خبرو دغسى خبرى ته اقدام مه كوه او څو دى له وسه كيږى گذران كوه! او شپې او ورځې دى ورسره په ښه شان تيروه! كله چه په هيڅ ډول (طريقه) د دوى دواړو په منځ كښې موافقت رانغى او تل به د دوى په منځ كښې جنگ او جگړى نښتى وى ـ او په شپه او ورځ كښې به د دوى د مناقشى مرافعى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته رسيدى نو ممكن دى چه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په زړه كښې به دغى خبرى خطور كړى وى كه زيد لاعلاجه شى او مجبوراً خپله ښځه خوشى كړى نو د بي‌بي زينبي تسلى او اطمينان بى له دى نه په بل شى نه كيږى څو چه زه خپله نكاح ورسره ونه تړم ليكن د جاهلانو او منافقانو له بد ويلو څخه په انديښنه كښې ۆ چه دوى به داسى وائى چه «محمد د خپل زوى ښځه په نكاح واخيسته» حال دا چه دغه خبره دوى ته لا له پخوا څخه معلومه وه ـ چه د الله جل جلاله په نزد متبنى په هيڅ يوه خبره كښې د

زوی حکم نه لری.
له بل جانبه د الله تعالیٰ اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کړی څو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو څخه هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپیښ نشی ـ او د هیڅ توحش او استنکاف مورد ورباتی نه وی. نو الله تعالیٰ خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بی بی زینب ستا په نکاح کښی درکوونکی یم» ولی ئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهروی یعنی
غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی محو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکوری بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنګسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به ړومبی د بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالیٰ عنه سره تړلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر ډیر مدت پوری نه پاتی کیږی. څو مهمه مصالح ۋ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به ئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکړی لیکن د الله تعالیٰ خبره هرومرو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ۋ چه د الله تعالیٰ دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تعمیل شی بالاخره زید رضی الله تعالیٰ عنه بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ ـ او عدت ئی تیر شو وروسته الله تعالیٰ د بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح زمونږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وتړله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پټ ۋ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ۋ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالیٰ وفرمایه لکه چه د ﴿زَوَّجْنَاكَهَا﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه ځینی خلق به پر دغه خبره بدګمانی یا بد ویل وکړی او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویجاړ وګرځوی یا به په خپله ګمراهی کښی لا ترقی وکړی څرنګه چه د مهمه ۋ شرعیه ۋ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ۋ نو د **«حسنات الابرار سیئات المقربین»** له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره درونډ او ثقیل ښکاره کړی شوی دی لکه چه عموماً د انبیاؤ علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویدی.
تنبیه: دغه مو چه ولیکل الله تعالیٰ د بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکړی ۋ ـ دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطبالليل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زمونږ ځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

عليه داسي ليکي «**لاينبغي التشاغل بها**» او ابن کثير رحمة الله عليه ليکي

«احببنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها».

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

نشته پر نبي هيڅ قدر سختي (او وبال) په هغه کار (د نکاح د زينبي) کښي چه مقرره کړي وه الله ده ته طريقه مقرره کړي ده الله په هغو (انبياؤ) چه تير شوي دي ړومبي له دی نه، او دی امر حکم د الله يو حکم مقرر کړي شوي (په قطع او جزم سره) هغه (انبياء) چه رسوي پيغامونه د الله (امتيانو خپلو ته) او ويريږي له دغه (الله) او نه ويريري د بل هيچا مگر يواځی له الله او کافي (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندگانو).

تفسير: يعني د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبه طی او صادر شوي وی هغه هرومرو (خامخا) کيدونکی ده. بيا نبي صلی الله عليه وسلم ته په داسی کولو کښی هيڅ مضايقه نشته چه په شريعت کښی روا درولی شوی ده. انبياء او رسولان د الله تعالیٰ په پيغام رسولو کښی له ماسواء الله د بل هيچا څخه نه دی ويريدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پيغام په رسولو کښی تر نن ورځی پوری د هيڅ شي پروا نه ده کړی ـ او نه د چا د ويلو او اورولو له تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بيا د دی نکاح په معامله کښی به ولی څه ممانعت واقع شئ حضرت داؤد عليه السلام يو سل ښځی درلودی (لرلی) ـ هم داسی حضرت سليمان عليه السلام هم د ازدواج په کثرت کښی مشهور دی. سفهاء او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقينو انبياؤ په سوانح کښی له دی نه زيات د هغه اشباه او نظائر شته ـ لهٰذا تاسی ته نه ښائی چه دغو سفاهتی او جهالتی تنقيداتو ته وگورئ! وروسته دغه راښيي چه حضرت زيد بن حارثه رضی الله تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی گرځيدلی چه د هغه د مطلقی ښځی سره به تاسی نکاح نشی ترلی ـ او يو زيد رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه تاسی له نورو نارينه ؤ ځنی هم د هيڅ يو سړی پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو يا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کښی مړه شول ـ او ځينی د دغه آيت د نزول په وخت کښی

بیخی نه ؤ پیدا شوی یا خو جونی وی چه د هغوی له منځه د سیدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالیٰ عنها اولاده په دنیا کښې منتشره او خوره شوه.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَّسُوْلَ اللّٰهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلقو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیڅوک د ده زوی مه ګڼئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره ګرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ ﴾ په تفسیر کښې ولیکل شو.

وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمًا ۝۴۰

او مهر د (تولو) انبیاؤ دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاؤ پر سلسله د اختتام مهر ولګید ـ اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی ـ پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له ګردو (تولو) انبیاؤ څخه وروسته ایښی شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کښې د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کښې جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د ګردو (تولو) انبیاؤ ادیان پخپلو ځایونو کښې موجود شته مګر په شپږو جهاتو کښې یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کښې راغلی دی که نن موسیٰ علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم ماسواء زما له متابعته بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کښې د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کښې سپوږمی او ستوری د لمر له رنا (رڼا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کښې لمر له سره په سترګو نه راځی هم هغسی چه د رنا (رڼا) ګرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کښې پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت ګرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبی او زمانی او له هر حیثیته خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت وررسیدلی دی، د دوی د مهر

لګولو شخه وروسته وررسيدلی دی. والله اعلم بالصواب.

تنبيه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه ـ حديث ـ د امت اجماع شخه په سلهاؤ دلايل ځينو معاصرو عالمانو راټول کړی دی او تری مستقل کتابونه ئی ليکلی دی چه د هغو له کتلو شخه لږ شه تردد او اشتباه نه پاتی کيږی چه د دغی عقيدی منکر قطعاً کافر او له اسلامی ملت شخه خارج دی او دی الله پر هر شيز ښه عالم يعنی هم دغه الله تعالیٰ پر دغه باندی هم عليم او خبير دی چه د رسالت يا د نبوت ختم په کوم ځای کښی کيښود شی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾

ای هغو کسانو چه ايمان ئی راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) يادوئ الله په يادولو ډيرو سره او تسبيح وايئ (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بيګا کښی.

تفسير: يعنی الله تعالیٰ دومره لوی احسان فرمايلی دی چه داسی عظيم‌الشان رسول او د انبياؤ سردار محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم ئی ستاسی د هدايت دپاره ليږلی دی نو پر دغه د ده شکر اداء کړئ! او له سره حقيقی منعم مه هيروئ! په ناستی او ولاړی ـ په تللو او راتللو ـ په شپه او ورځ ـ په صبا او بيګا په ګردو (ټولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کښی د الله تعالیٰ په ذکر او فکر کښی لګيا اوسئ!

هُوَ ٱلَّذِى يُصَلِّى عَلَيْكُمْ وَمَلَٰٓئِكَتُهُۥ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ وَكَانَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

دی هغه (الله) دی چی رحمت (نازلوی) پر تاسی او پرښتی د دغه (الله هم مغفرت درته غواړی) دپاره د دی چی وباسی (الله) تاسی له تيارو (د کفره) رڼا (رڼړا) ته (د اسلام) او دی (الله) پر مؤمنانو ډير رحم والا.

تفسير: يعنی د الله تعالیٰ د زيات ذکر او په کثرت سره د يادولو نتيجه داسی کيږی چه الله تعالیٰ هغه خپل رحمت پر تاسی نازلوی چه د پرښتو په وسيله ئی ليږی ـ هم دغه رحمت او برکت دی چه ستاسی لاس ئی نيولی دی او د جهالت او ضلالت له تيارو شخه ئی ايستلی ئی او د علم ـ پوهی او تقویٰ د رڼا (رڼړا) په طرف ئی لاره درښوولی او بيولی ئی يئ که د الله تعالیٰ خاصه مهربانی پر ايمان لرونکيو نه وی نو د ايمان دولت به دوی ته له کومه ځايه ورعطاء کيده؟ او

ځرنګه به هغه له دوی سره محفوظ پاتی کیده؟ د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت ـ او ایمان او احسان په طریقو کښی ترقی کوی دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځی.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلٰمٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

(د الله) پیشکش دوی ته په هغی ورځی چه ملاقات وکړی دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به پر دوی سلام لیږی او پرښتی به هم پری سلام اچوی او بیا ورننږدی کیږی مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښی د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښی ئی سره کوی.

يٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّآ أَرْسَلْنٰكَ شٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

ای نبی بیشکه مونږ لیږلی مو ئی ته شاهد (په هغه چا چه ورلیږلی شوی ئی) او زیری ورکوونکی (په نعیم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم شخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالیٰ توحید درزده کوی او تاسو ګردو (تولو) ته سمه صافه لاره درښیی هر هغه شی چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهدی ورکوی او په محشر کښی به هم د امت په نسبت شاهدی لولی چه د الله تعالیٰ پیغام کوم یوه سړی تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته په نعیم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم شخه) یعنی غاړه ایښودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیری ورکوی غاړه غړوونکی او نافرمانان په عذاب سره ویروی.

وَدَاعِيًا إِلَى اللّٰهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤٦﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او ډیوه روښانه کوونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو څخه وباسی او رڼا (رڼرا) ته ئی راولی دلته دغه راښیی چه هغه رڼا (رڼرا) د دغی ډیوی څخه منتشره شوی ده. ښائی د ډیوی لفظ په دغه ځای کښی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کښی داسی فرمایلی شوی دی ﴿ وَّجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴾ - الله تعالیٰ سپوږمی رڼا (رڼرا) او لمر ئی ډیوه ګرځولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع څخه وروسته بلی کومی رڼا (رڼرا) ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی او نوری ګردی (تولی) رڼاګانی (رڼراګانی) په دغه اعظم نور کښی محو او مدغم شوی دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

او زیری وکړه په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبیٰ کښی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو اممو لویوالی او لوړوالی (اوچت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعته وی) او پریږده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کښی) او توکل وکړه پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکری د هغه په ویلو او کولو کښی د هیڅ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! **(ودع أذاهم** - الآیة - او پریږده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کښی او توکل وکړه پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل ځوروی نو تاسی د دوی هیڅ پروا مه کوئ!. او د هغوی خبرو ته بیخی غوږ مه ږدئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره گرد (تول) کارونه جوړوی د مجرمینو لار ښوونه یا د دوی په سزا رسونه دغه تول د هم ده د قدرت په لاس کښې دی تاسی ته هیڅ ضرورت نه دی پاتې چه په دغه فکر او اندیښنه کښې خپل ځان وکړوئ! د دوی مطلب خو هم داسی دی څو تاسی د دوی له طعنو او تشنیعو او نورو تعدیباتو څخه وویرېږی! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ له فریضی څخه مخ واړوی! که په فرض المحال سره تاسی هم داسی وکړئ نو گواکی د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوږ کېښود. (العیاذبالله).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چی په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقی کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چی مس (صحیحه خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشی کړئ دوی په خوشی کولو ښو سره.

تفسیر: یعنی هغه سری چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره ئې مهر تاکلی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر ئې پری اوړی که نه لږ څه فایده ورورسوی یعنی سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشی او مرخصه کړی ـ او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتړی نو عدت پری نشته زمونږ د حنفیانو په نزد صحیحه خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښې ولوستل شی دغه مسئله ئې دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مطهراتو ازواجو په ذکر کښې بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منځ کښې څو آیتونه د ضمنی مناسباتو له سببه راغلل ـ له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښې راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح وتړله ـ کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالیٰ ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب ئې ایمان لرونکو ته وفرمایه څو معلوم شی چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر گردو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغې ښځې ته جوړه ورکړه او مرخصه ئې کړه مګر دغې ښځې په تول عمر کښې پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّآ أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الّٰتِيٓ اٰتَيْتَ أُجُوْرَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِيْنُكَ مِمَّآ أَفَآءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنٰتِ عَمِّكَ وَبَنٰتِ عَمّٰتِكَ وَبَنٰتِ خَالِكَ وَبَنٰتِ خٰلٰتِكَ الّٰتِيْ هَاجَرْنَ مَعَكَ ۫ وَامْرَاَةً مُّؤْمِنَةً إِنْ وَّهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَّسْتَنْكِحَهَا ۗ خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُوْنِ الْمُؤْمِنِيْنَ ؕ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِيْٓ أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُوْنَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿٥٠﴾

ای نبی بیشکه مونږ حلالی کړی مو دی تاته ښځی ستا هغه ښځی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه ښځی چه مالک شوی دی (د هغو) ښی لاس ستا له هغو (وینځو) چی راګرځولی دی الله په تا (له کفارو) او لونی د عم (تره) ستا او لونی د عمی (ترور) ستا او لونی د ماما (نیایی) ستا او لونی د خاله (توری) ستا هغه ښځی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه ښځه مومنه چی وبښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (ښځه) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی باندی په حق د ښځو د دوی او د هغو وینځو چی مالکان دی (د هغو) ښی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا باندی هیڅ حرج سختی، او دی الله ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینځو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه ښځی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجراتو څخه وی یا نه وی تولی تاسی ته حلالی دی له دوی ځنی هیڅ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چې خوشې کړی شي. د تره ـ د ترور ـ د ماما ـ او د توری لونې یعنې له قریشیانو ځنې چې د مور یا د پلار له جانبه د تا قربت داری وی د هجرت په شرط حلالی دی او تاسی له هغوی سره نکاح کولی شي او هره ښځه چه خپل ځان نبی ته وبښي یعنې بې له مهره وغواړی چه په نکاح کښې ئې راشي هغه هم حلاله ده ـ که تاسي داسي په نکاح راوړل خوښوی! دغه اجازت مخصوص رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی اگر که دوی پر دغه اجازت نه دی عمل کړی **(کما فی الفتح)** ښائی له ﴿ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ ﴾ څخه مرجوحه اباحت گڼلی شوی وی. په هر حال نورو مسلمانانو ته هغه حکم دی چې معلوم شوی دی ﴿ أَن تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُم ﴾ الآیة ـ (النساء (٤) رکوع) یعنې بې له مهره نکاح نه کیږی که د عقد په وخت کښې د هغه ذکر شوی وی او که وروسته له هغه تاکلی (مقرر) شوی وی یا هیڅ نه وی تاکلی (مقرر) شوی نو په دغه صورت مهرالمثل یعنې هغه مهر چه د دی په اقاربو او خپلوانو کښې معمول او مروج وی واجبیږی له رسول الله صلی الله علیه وسلم ځنې الله تعالیٰ دغه مهر قید لرې کړی دی. په خلاف د مؤمنینو چه هغوی ته نه د دی خبرې اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زیاتی ښځې واخلی او نه دا چه کومه ښځه بې له مهره په نکاح راولی.

تنبیه: رسول الله صلی الله علیه وسلم تر پنځه ویشتو کلونو پورې چه دوی د ځلمیتوب جوش او خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئې ژوندون کاوه ـ بیا د دوی د اقرباؤ او خپلوانو په اصرار او د حضرت بی‌بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها په غوښتنې چه د ځوانی وخت ئې تیر شوی وو او دوه ځلی کونده شوی وه له هغې سره ئې عقد وفرمایه ـ تر دری پنځوس کلونو پورې د دوی ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغې متقیې او عفیفې ښځې سره تیر شو دا هم دغه زمانه وه چې دوی به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمڅو او کندو کښې د واحد الله تعالیٰ په عبادت ـ ریاضت کښې مشغول او لگیا ؤ او د الله جل جلاله دغې بختورې بندې بی‌بی خدیجة رضی الله تعالیٰ عنها به دوی ته د ژوندون تول ضروریات تهیه او تیارول او د الله تعالیٰ په عبادت او د دوی د قلبی سکون په حصول کښې به ئې له دوی سره پوره مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغې اوږدې زمانې کښې چه د نورو خلقو لپاره د نفسانی جذباتو د انتهائی شدت او حدت زمانه وی د دوی حیات په ډیر سکون او اطمینان سره تیر شو تر دی چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دښمن هم یو حرف، یوه نقطه هم د دوی د رسولانه عصمت او خارق العادت اتقاء او عفت پر خلاف نشي نقلولی او واضح دی وی چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دی چه دوی پخپله د خپل حق په نسبت داسی فرمایلی دی «هغه جسمانی قوت چه ماته عطاء کړی شوی دی د اهل الجنت د څلویښتو نارینه ؤ اندازه دی» چه د یوه جنتی قوت د سلو تنو سړیو په اندازه جسمانی قوت ورعطاء کړی وه او بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانی او جسمانی قوتونه ښائی چه په هم داسی اعلیٰ او اکمله اندازه وی. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانی د دوی په نکاح کښې راغلی وی نو د دوی د قوت په اعتبار به هم دغه درجه کښې شمیر کیدی شوی لکه چه یو نارینه له یوی ښځې

سره نکاح وکړی. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چه دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پوری په هم هغه تجرد یا زهد په حالت کښی ژوندون وکړ بیا د بی بی خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جاروونکی وفادار ملګری له لور حضرت بی بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها سره ئی خپل عقد وتاړه ـ ماسواء له عایشی صدیقی اته کونډی بیبیانی هم د دوی په نکاح کښی ورغلی دی چه د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودی وی چه د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی بی عایشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها (۲) حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها (۳) حضرت بی بی سوده رضی الله تعالیٰ عنها (٤) حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالیٰ عنها (٥) حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها (٦) حضرت بی بی ام حبیبه رضی الله تعالیٰ عنها (۷) حضرت جویریه رضی الله تعالیٰ عنها (۸) حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها (۹) حضرت بی بی میمونه رضی الله تعالیٰ عنهن وارضاهن دغه وروستنی دری بیبیانی قریشیانی نه دی د دنیا له ګردو (تولو) ځنی بیمثاله انسان چه د خپل فطری قوتونو په لحاظ اقلاً د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یوائې تر نهو ښځو اکتفاء وکړی نو آیا کوم یو انصاف پسنده سړی پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لګولی شی؟ بیا کله چه مونږ ګورو چی له یوه جانبه د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه ګیډه ئی دوډی نه وی خوړلی ـ هر شی چه ئی په لاس ورتله د الله تعالیٰ په لاره کښی به ئی صرفول په اختیاری فقر او فاقه کښی به ئی پر خپله ګیډه تیږی (ګټی) تړلی. په څو څو میاشتو کښی به ئی د مطهراتو ازواجو له کورو لوګی نه پورته کیده او اور به په کښی نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهجورو ؤ پرله پسی به ئی روژی نیولی څو متوالی ورځی به ئی په روژه سره تیرولی او له سره به ئی افطار نه فرمایه ـ د شپی له مخی به هم د الله تعالیٰ په عبادت کښی ولاړ وو تر دی چه د دوی پښی به پړسیدی ـ او د تولو خلقو زړه به پری سوځیده ـ د عیش او طرب سامان لا څیری بلکه دوی خپلو تولو بیبیانو ته داسی فرمایلی ؤ «زما هره هغه ښځه چی د اخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتی شی او هره هغه چه دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د تولو مطهراتو ازواجو حقوق به ئی په داسی اکملی او احسنی طریقی سره ادا فرمایل چه د هغه له تحمل او عهدی څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سړی هم نشی وتلی. او د جنګ په ډګر کښی به د ډیرو لښکرو په مقابل کښی څه وخت چی ډیر شجاع او جنګیالی سړی به هم له ډګره د باندی ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماست سره د اعداؤ الله په مخ کښی تینګ ولاړ وو او په لوړ (اوچت) غږ سره به ئی داسی فرمایل «**الی عبادالله! انا رسول الله!**» او «**انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب**» د بیبیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کښی د یوی ذری په اندازه هم له دوی ځنی څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربړوونکی (تکلیفونکی) کار کښی د یوی شیبی له مخی هم له دوی

ځنې ضعف او تعجب احساس کیده ـ دغه خارق العادت احوال د اهل البصیرت په نزد له معجزې
څخه کم نه دی هم هغسې چه د دوی هلکتوب او ځلمیتوب یوه معجزه وه د دوی زوړتوب هم
یوه معجزه ده. رښتیا خبره خو هم دا ده چه الله تعالیٰ د دوی د پاک ژوندون په هره یوه دوره
کښې د عفیفو او متقي اشخاصو دپاره څه نمونې ایښې دی چې د انساني ژوندون په هره شعبه
کښې دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکړی شي د مطهراتو ازواجو په دغه اسمي زیادت باندې د
مخالفانو کوم تنقید او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغې خبرې وسیله ګرځیدلې
ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نارینه او ښځې اتباع کوونکي د هغو حکمو او نمونو څخه
بې تکلفه واقف شي چه مخصوصاً په باطني احوالو او کورني ژوندون سره تعلق لري. ګواکې د
ازواجو په کثرت کښې یو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورني معاشرت او نسواني مسائلو په
متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافي حد سره
بې تکلفه وکړی شي او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسیدل د رسول الله صلی الله علیه
وسلم په خدمت کښې هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زوموالي او دامادۍ شرف حاصل شو او په
دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومي ښځو په وسیله کله چه
هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تقویٰ ـ عفت ـ شفقت ـ رأفت ښه اخلاق ـ ښو معاملو ـ
ښې سجیې او نورو صفاتو څخه خبریدل نو د هغو لامله (له وجې) د دوی شوق او رغبت د
اسلامیت په طرف زیادت مونده ـ او بالوسیله د شیطاني شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طریقه سره
کیده ـ او په دغه صورت سره د الله تعالیٰ د عشاقو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ځان
جاروونکیو او د دنیا د هادیانو هغه عظیم الشان جمیعت تیار شو چې له هغوی ځنې زیات
پرهیزګار او عفیف او شریف بل کوم جماعت (ماسوا له انبیاؤ الله څخه) تر آسمان لاندې له سره
نه مونده کیږي او د هغو تهیه او تیاریدل د کومې بدې سجیې او بد ژوندون سرې په تربیت
کښې مشکل او محال ؤ.

تُرْجِيْ مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيْٓ اِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ۭ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۭ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَآ اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا
فِيْ قُلُوْبِكُمْ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَلِيْمًا ﴿۵۱﴾

بیرته کوې هر هغه ښځه چه غواړې ته له دغو ښځو خپلو او رانزدې کوې ځان
ته هره هغه ښځه (خپله) چې غواړې ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چې بیا

ئې وغواړې له هغو (ښځو خپلو) چې لرې کړې دې پس نشته هیڅ ګناه پر تا باندې دغه (تفویض د کلي واک (اختیار) د ښځو خپلو) تاته ډیر نژدې دی چې یخې او روښانه شي سترګې د دوی (او خوشالي شي) او نه به غمجنې کیږي او راضي (خوشالیږي) دوی په هغه شي چې ورکوی ته دوی ته ټولي د دوی، او الله ته معلوم دي هر هغه څه چې په زړونو ستاسي کښې دي (له رغبت او کراهیت د ښځو) او دی الله ښه عالم ډیر تحمل والا.

تفسیر: یعني د «**واهبة النفس**» په متعلق اختیار لرې چه قبلوی ئې او که ئې نه قبلوی ـ او د موجوده ؤ ښځو څخه دې مختار ئې چې کومه ئې ساتې او کومې یوې ته ئې طلاق ورکوې او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتې شي پر تاسي قسم (وار ـ نوبت) نه دی واجب چه خامخا یوه یوه شپه له هرې یوې سره به اوسیږې د هرې یوې په نسبت چې زړه مو غواړې وړاندې وروسته هم کولی شي او له هرې یوې څخه مو چې ځان بیل کړی وی بیا د هغې د بیرته اخیستلو اختیار هم لرې ـ سره له دې چه دغه حقوق او اختیارات دوی ته ورکړی شوی ؤ مګر دوی په خپل ټول عمر کښې له دغو اختیاراتو څخه کار وانخیست. په معاملاتو کښې ئې دومره زیات له عدل او مساوات څخه کار اخیست او د هغه مراعات به ئې کاوه چه ډیر لوی او محتاط سړی به هم هغسې نشي کولی ـ خو سره له دې نه که د دوی قلبي میلان د چا په لوری بې اختیاره کیده ـ نو داسې به ئې فرمایل «**اللّٰهم هذا قسمی فیما املک فلا تلمنی فیما تملک ولااملک**» ای الله! دغه زما تقسیم دی په هغو شیانو کښې چې ځما په واک (قبضه) او اختیار کښې دي او پر هغه څیز کښې چې یواځې ستا په اختیار دی او ځما په اختیار کښې نه دی مه مې ملامتوه» ښائې په ﴿ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴾ کښې د هم دغه په لوری اشاره وي حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «که کوم سړی څو ښځې لرې نو پر ده واجب دي چې په وار او نوبت سره دی له ګردو (ټولو) سره واوسیږي مګر پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه وار او نوبت نه ؤ واجب او د دې لامله (له وجې) چې ښځې هغه خپل حق ونه ګڼي او هر څه چه دوی ته وررسیږي پر هم هغه دې خوښې او راضي اوسي او قبول دې کړي که نه هره ورځ به شور ما شور ـ جنګ ـ جنجال جاری او په دیني مهماتو کښې به خلل واقع کیده او د ازواجو نظر به هم له دنیا لرې کیده او بیخې د هم هغه اخروی اصلي مقصد په طرف به متوجه کیده ـ او په دغو غمونو او اندیښنو کښې به سره نه اخته کیده مګر رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار کښې هیڅ فرق او توپیر (فرق) نه فرمایه ـ او د هرې یوې په وار کښې به له هم هغې سره د شپې اوسیدل. یواځې حضرت بي‌بي سوده رضی الله تعالیٰ عنها کله چه د دې عمر زیات شو خپل نوبت ئې حضرت بي‌بي عائشې صدیقې ته وروباښه».

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ أَزْوَاجٍ وَّلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حلالی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اګر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿ إِنَّآ أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِىٓ ﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حلالی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی څخنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راولی ـ له حضرت بی‌بی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها او ام سلمی رضی الله تعالیٰ عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مګر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ؤ ښځو خپلو کښی په کومی یوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه ګردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ

مګر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه ـ کنیزک ـ د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «ماریة القبطیة چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلکتوب کښی وفات شو ـ دوهمه ریحانه رضی الله تعالیٰ عنهما

وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ درته ګوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَٰظِرِينَ إِنَىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعني ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مګر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کښی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه وبلل شئ تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعني بی له حکمه او اجازی په دعوت کښی مه ځئ! څو تاسی ئی نه یئ غوښتی پخپل سر چیری مه درومئ که نه هلته به په انتظار کښی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کښی مانع ګرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ

پس کله چی طعام وخورئ نو خواره شئ (نور ځند (تاخير) مه کوئ هلته) او مه کینئ آرام نیوونکی دپاره د خبرو (یو له بل سره)

تفسیر: یعني څه وخت چی له ډودی څخه فارغ شوئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بیرته ولاړ شئ! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هغی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اګر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مګر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل ـ یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل ـ یا پخوا له ډودی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل ـ او خبری اتری کول ـ یا وروسته د ډودی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى ٱلنَّبِىَّ فَيَسْتَحْىِۦ مِنكُمْ ۖ وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْىِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیأ کوی (نبی) له تاسی (چی وباسی تاسی) او الله حیأ نه کوی له (ویلو د خبری) حقی.

تفسیر: یعنی نبی الله صلی الله علیه وسلم د شرم او حیأ له وجې پر خپل ځان ربړ (زحمت) او تکلیف اخلی ـ او د خاطر او لحاظ لامله (له وجې) په صافو الفاظو سره دغو میلمنو ته نه وائی چه ځئ! خپلو ځایونو ته لاړ شئ! چې ماته تکلیف او اذیت پیښیږی دا خو د نبی الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مګر ستاسی له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شی پاک الله نشی منع کولی او الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسی ته خپل احکام اعلام او درښکاره وی.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِن وَرَآءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ

او کله چه غواړئ تاسی له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواړئ هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوښتل د باندی د پردی) د تاسی ډیر پاک ساتونکی دی د زړونو ستاسی او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زړونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په دغه سره الله تعالیٰ مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چې دوی به د ډوډی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتلل نو وروسته له ډوډی ځنی به هملته کښیناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسائی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه ؤ. مګر دوی له شرمه او حیأ دوی ته نه ویل چې ځئ پاځئ! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل ـ او په دغه آیت کښې د پردی حکم صادر شو چې نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشی. که کوم شی غواړی ښائی چې د پردی له شا ئی وغواړی. په دغه کښې د جانبینو زړه صاف او پاک پاتې کیږی او د شیطانی وساوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا۟ رَسُولَ ٱللَّهِ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

او نه ده روا تاسی ته دا چې تکلیف (او ضرر) ورسوئ رسول د الله ته او نه ده (روا تاسی ته) دا چې په نکاح واخلئ ښځی د ده پس له وفات (یا

طلاق) د ده هیځکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (گناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنی د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چتی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربړولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رنړا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت ـ امانت ـ عفت ـ طهارت ظاهر او څرگند (ښکاره) شوی دی ـ دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفگان سبب وگرځی په مونږ او تولو مؤمنانو لازم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل ترتله رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکوونکی حرکت له مونږ ځنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککړ شو له دغه تکلیف ورکوونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه گناه دغه ده چه کوم سړی د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د تولو مؤمنینو محترمی میندی تاکلی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جگړو کښی ولویږی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنگه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی ـ او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی‌بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپی له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی گرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبؤ او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په مخ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری وروړاندی کړلی شوی مگر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راښیی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عدیم‌النظیر زهد ـ ورع ـ تقویٰ ـ صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولادهٔ په هدایت

کښې مشاغلت او د اسلامي احکامو په نشر او اشاعت او په ديني خدمت کښې مواظبت کاوه او خپل ګرد (تول) اوقات ئې په هم دغو مهماتو کښې صرف او وقف کړل او هيڅ يوی له دوی ځنې په سهو او خطأ سره هم دنيوی لذايذو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنګه داسی کوم خيال به د دوی په زړه کښې تيريده؟ حال دا چې الله تعالیٰ د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمايلی ؤ ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴾ او په دغه سره ئې د دوی د تزکيې او د تطهير د کفالت بشارت ورکړی وو. (**فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلنامن يعظمهن حق تعظيمهن، فوق مانعظم امهاتنا التی ولدتنا. آمين.**) د دغې مسئلې نهايت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حيات» په کتاب کښې شته.

إِن تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

که چيری ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) يا ئې پټ وساتئ (په زړونو کښې) پس بيشکه الله دی پر هر څيز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسير: يعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښې داسی وسوسی ته لياره ورکوئ! ځکه د الله تعالیٰ په نزد ظاهر او باطن او نور ګرد (تول) يو شان عيان دی او هيڅ يو شی له ده ځنې پټ نه دی او دی پر ګردو (تولو) اخبارو او اسرارو عليم او خبردار دی.

لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ ۗ

نشته ګناه پر دغو ښځو په (مخامخ کيدلو د) پلرونو د دوی کښې او نه په ځامنو د دوی کښې او نه په ورونو د دوی کښې او نه په ځامنو د ورونو د دوی کښې او نشته (ګناه پر دغو ښځو په مخامخ کيدلو د) ځامنو د خويندو د دوی کښې او نه په ښځو د دوی (يعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وينځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسير: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارينه ؤ مخامخ کيدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کيږی چې دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کيدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښې کوم عمومي حکم چې د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښې تير شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُنَّ ﴾ كومه تشريح چې مونږ هلته په (۱۰) رکوع کښې کړی ده هغه دې دلته بيا ولوسته شي.

وَاتَّقِينَ اللَّهَۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾

او وويريږئ (ای ښځو) له الله! بيشکه الله دی پر هر شی باندی ښه شاهد عالم.

تفسير: يعنی د پردی کوم احکام چه بيان شوی دی او هغه استثناء چه په کښی کړی شوی چه هغه په پوره ډول (طريقه) سره ملحوظ ولرئ او لږ څه هم په هغه کښی وړاندی وروسته لاندی باندی ونه کړئ ! او په ظاهر او باطن کښی ښائی چه د الله تعالیٰ د احکامو او د حدودو رعايت وکړی! ځکه چه له الله تعالیٰ څخه ستاسی هيڅ شی نه دی پټ ﴿ يَعۡلَمُ خَآئِنَةَ ٱلۡأَعۡيُنِ وَمَا تُخۡفِي ٱلصُّدُورُ ﴾

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَٰٓئِكَتَهُۥ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۚ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيۡهِ وَسَلِّمُوا تَسۡلِيمًا ﴿٥٦﴾

بيشکه الله او پرښتی د الله درود وائی (رحمت ليږی) پر نبی باندی ای هغو کسانو چه ايمان ئی راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) درود ووايئ پر هغه (نبی) باندی او سلام (پری) ووايئ په سلام ويلو سره.

تفسير: د «صلوٰة علی النبی» مطلب دا دی د نبی ثناء له تعظيم ـ رحمت او عطوفت سره ـ بيا د هر يوه په طرف چه صلوٰة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبی سره کومه ثناء ـ تعظيم ـ رحمت او عطوفت چی وړ او لايق وی هم هغه به تری مرادوه شی. لکه چی وايی پلار پر زوی ـ زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی يا هر يو له بل سره مينه او محبت کوی نو ظاهر دی د پلار کوم قسم محبت او مهربانی چی پر زوی ده د زوی هغه قسم مينه او محبت پر خپل پلار نه دی او د ورور له ورور سره هم هغسی نشته بلکه د دغو دواړو د مينی نوعيت بل شان دی ـ هم داسی دلته ئی هم قياس وکړئ او وپوهيږئ! الله تعالیٰ هم پر نبی صلوٰة ليږی يعنی په رحمت او شفقت سره د ده ثناء ـ اعزاز او اکرام کوی پرښتی هم پری سلام ليږی مگر د هر يوه صلوٰة رحمت ـ تکريم او تعظيم سم د ده د شان، مقام او مرتبی سره دی. وروسته له دی نه پر مؤمنانو حکم دی چی تاسی هم پر نبی صلی الله عليه وسلم صلوٰة او رحمت وليږئ! ښائی د دوی حيثيت له دغو دواړو څخه بيخی جلا (جدا) او عليٰحده وی. علماؤ فرمايلی دی چی د الله

تعالیٰ صلوٰة رحمت لیږل دی او د پرښتو صلوٰة استغفار دی او د مؤمنینو صلوٰة دعاء ده. په حدیث کښې راغلی دی کله چې دغه آیت نازل شو صحابه ؓ رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چې د لمانځه په تشهد کښې داسې لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته د صلوٰة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایئ! څو یې مونږ په لمانځه کښې ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایه «**اللّٰهم صل علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کماصلیت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید ـ اللّٰهم بارک علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما بارکت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید**» غرض دا دی چې الله تعالیٰ مؤمنینو ته حکم ورکړ چې تاسې هم پر نبی صلوٰة (رحمت) ولیږئ نبی دغه راوښود چې ستاسې صلوٰة لیږل دغه دی چې له الله جل جلاله څخنی وغواړئ څو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الاباد پوری تل ترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایی! ځکه چې د الله تعالیٰ رحمتونه بیحده او بی نهایته دی، دغه هم د الله تعالیٰ رحمت دی چې پر دغه غوښتنه سره لا نور داسې رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چې مونږ د هغو د لیږلو څخه بی د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چې ګواکی مونږ هغه د ده په حضور کښې وروړاندی کړی دی حال دا چې په واقع کښې رحمت لیږونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولی چې د هیڅ بنده له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبې سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته وروړاندی کړی شي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له الله تعالیٰ څینی رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندی هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسې رحمت نازلیږی چې د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو ځلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلیږی اوس د هر چا چې هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبیه: د صلوٰة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغی مختصری حاشیې کښې نه ځائیږی ـ دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښې ولوستله شي! په دغه مورد کښې د شیخ شمس الدین سخاوی رحمة الله علیه رساله د «**القول البدیع فی الصلوٰة علی الحبیب الشفیع**» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښې د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علیٰ ذلک.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٥٧﴾

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر ـ شعر ـ جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکوونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم ؤ چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د ایذاء سبب ونه ګرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوٰة او سلام لیږل دی اوس دغه راښیی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (ډیر) سخت شرموونکی عذاب اخته او ککړیږی. د الله تعالیٰ ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته څوک څه ربړ (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوْا فَقَدِ احْتَمَلُوْا بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿۵۸﴾

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غټ دروغ او ګناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان ؤ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتری لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاؤ د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی ـ په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پټونی کښی ناست ؤ او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی وربیښوه کله چی دغه منافقین به ونیول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی ګڼل چی ګوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیړله.

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنٰتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ

عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ

اى نبى ووايه ښځو ته دى او لونو ته دى. او ښځو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دى کاندى پر تولو ځانونو خپلو له تکريو (څادرونو) پړونو خپلو څخه

تفسير: يعنى وروسته د تول بدن له پټولو څخه د تکرى (څادر) څه برخه پر سر او څه برخه ئى له سر ځنى راښکته پر خپله څيره باندى وځړوى. په رواياتو کښى راغلى دى چى وروسته د دى آيت له نزوله مسلمانانو ښځو به خپلى څيرى او ګرد (تول) بدنونه په خپلو تکريو (څادرونو) سره پټول او بيا به د باندى داسى وتلى چى يواځى به د دوى يوه سترګه ښکاريده چى په هغه سره به لاره تلى شوى. له دى نه معلومه او ثابته شوه چى د فتنى او فساد په وخت کښى ښائى چى آزادى اصيلى ښځى خپله څيره هم پټه کړى او وينځى د شديدهٔ ضرورياتو له سببه پر دغه نه دى مکلفى ځکه چى د دوى په کارو او چارو کښى تکليف او حرج پيښيږى.

ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَن يُعۡرَفۡنَ فَلَا يُؤۡذَيۡنَۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ۝٥٩

دغه (پټول د بدن) نژدى دى ته چى وبه پيژندى شى دوى (چى اصيلى دى) پس ايذاء به ونشى رسولى دوى ته (په زعم د وينځو) او دى الله ښه ښښونکى (د خطياتو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکى چى «ښه وپيژندله شى چى وينځه نه ده بلکه بى بى ده، د ننګ او ناموس ميرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نيک بخته ده بدذاته نه ده څو بدنيته خلق هغوى ته لاس ونه غځوى او نقاب (بغره) ئى د هغه ښه کيښوده دغه د بهترى حکم دى وروسته ئى وفرمايل چى الله ښښوونکى مهربان دى» يعنى که سره له دومره اهتمامه کوم تقصير پاتى شى نو د الله تعالىٰ له مهربانى نه د ښښنى توقع شته. (تکميل) دغه خو د آزادو ښځو په نسبت انتظام و څو هر څوک دوى وپيژنى او د دوى ربړولو (تکليفولو) ته زړه ښه نه کړى او بيا د دروغو پلمه (تدبير) او حيله ورته جوړه نه کړى. وروسته له دى د عمومى ګوتى وروړلو او لاس غځولو په نسبت تهديد او ويرول دى اعم له دى چه له کومى ميرمنى سره وى يا له کومى وينځى سره.

لَّئِن لَّمۡ يَنتَهِ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ

قسم دى که منع نشول منافقان (له نفاق څخه) او هغه کسان چى په زړونو د

دوی کښې رنځ دی (د زناء کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چی د بدنظرئ او شهوت پرستئ مرض او ګرګ لګیدلی وی

وَّالْمُرْجِفُوْنَ فِى الْمَدِيْنَةِ

او بدی آوازی ګدوونکی په (ښار د) مدینی کښې

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علی الاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول. او امکان لری چی منافقان تری مراد وی

لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُوْنَكَ فِيْهَآ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۶۰﴾ مَّلْعُوْنِيْنَ ۚ اَيْنَمَا ثُقِفُوْٓا اُخِذُوْا وَقُتِّلُوْا تَقْتِيْلًا ﴿۶۱﴾

نو خامخا به وګمارو مسلط به کړو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه توب ونه کړی (دوی) د تا په دغه (مدینه کښې) مګر لږ وخت رټلی ترټلی شوی هر چیری چی وموندلی شی وبه نیولی شی او وبه وژلی شی په وژلو (د خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سری د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلی نو مونږ به تا پر هغوی مسلط کوو چی په څو ورځو کښې تاسی هغوی له مدینی منوری څخه د باندی وشړی - او هومره ورځی چی دلته اوسیږی د ذلت او مرعوبیت په صفت کښې به پاتی وی لکه چی دغه یهودان ګرد (تول) وشړل شول - او منافقانو به د دغو ویرولو او ډارولو په اثر ښائی خپله رویه بدله کړی وی نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.
حضرت شاه صاحب لیکی «هغه خلق چی بدنیت وو - او په مدینی منوری کښې به ئی ښځو ته لاس آچاوه او په بدو سترګو به ئی ورته کتل - او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتی او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو ته ښکاره کوۀ دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُنَّةَ اللّٰهِ فِى الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴿٦٢﴾

دا يوه لاره ايښى ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښى چې تير شوى دى پخوا له دى نه او له سره به نه مومى ته لارى د الله ته هيڅ تبديل تغيير

تفسير: يعنى عادت الله په هم دى دوام لرى هغو کسان چې د انبياؤ الله په مقابل کښى شرارتونه کوى او فتنه او فساد خوروى هم داسى ذليل ـ خوار او هلاک کرى. يا دغه مطلب دى چې په پخوانيو کتابونو کښى هم دغه حکم شوى دى چې مفسدان له خپله منځه د باندى وباسىء! لکه چې حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ئى له توريت څخه نقلوى.

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۗ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُوْنُ قَرِيْبًا ﴿٦٣﴾

پوښتنه کوى له تا څخه خلق له قيامت (د راتلو چې کله دى؟) ووايه (اى محمده ! دوى ته) بيشکه هم دا خبره ده علم د قيامت (خاص) په نزد د الله دى او څه شى پوه کړى ئى ته (په قيام د قيامت؟ يعنى ته ترى بيخبره ئى بيا نو ورته ووايه) ښائى چې قيام د قيامت دى نژدى.

تفسير: ـ اګر که د قيامت د صحيح وخت تعيين الله تعالىٰ هيچا ته نه دى ښوولى مګر دلته ئى د هغه د قرب په طرف اشاره فرمايلى ده. په حديث کښى راغلى دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم خپله د شهادت او وسطى ګوتى پورته کړى او ورسره ئى وفرمايل ـ «**انا والساعة كهاتين**» زه او قيامت د دغو ګوتو په شان يو» يعنى هومره چه وسطى ګوته د سبابى په نسبت وړاندى ختلى ده نو زه له قيامت څخه هم دغومره قدر ړومبى راغلى يم ـ قيامت ډير نژدى او په ما پسى ژر راتلونکى دى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکى
«ښائى په دغه کښى به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبګى ځان ته غوره کړى وى د هغه څيز ځواب چې له تولى دنيا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلى وکړى نو هم هغه ئى هم دلته ذکر کړ» او ممکن دى چې د هغه په نسبت چې پخوا له دى نه ئى فرمايلى ؤ ﴿ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِيْنًا ﴾ د استهزاء او تکذيب په ډول (طريقه) به ئى ويل چې هغه قيامت او آخرت به کله راځى؟ چې ته مو له هغه څخه تل ويروى ـ آخر د هغه صحيح او ټاکلى (مقرر کړى) وخت خو مونږ ته راوښيه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾

بیشکه الله رټلی دی کافران (منکران د بعث له رحمت خپله) او تیار کړی ئی دی دوی ته سختی لمبی وهونکی اور.

تفسیر: یعنی د دغه لعنت اثر دی چی دوی داسی لاطائل سوالات کوی او د آخری خاتمی او د عاقبت هیڅ فکر نه کوی.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال کښی چی همیشه به اوسیږی په دغه اور کښی تل تر تله نه به مومی دوی هیڅ دوست (چی ئی تری وباسی) او نه کوم مددګار (چی عذاب تری لری کړی یاده کړه) هغه ورځ چی چورلولی به شی مخونه د دوی په اور کښی

تفسیر: یعنی پرمخی نسکور غورځولی کیږی او د دوی څیری به په اور کښی لاندی باندی کړی شی.

يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾

وائی به دوی ای کاشکی مونږ اطاعت کړی وی مونږ د الله او اطاعت کړی وی مونږ د رسول (د الله).

تفسیر: په دغه وخت به ارمان او افسوس کوی چی کاشکی مونږ په دنیا کښی د الله او د رسول الله پر وینا غوږ ایښی وی او پر هغه مو عمل کړی وی څو له دغه بدی ورځی سره مخامخ شوی نه وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾

رَبَّنَآ اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيْرًا ﴿۶۸﴾ ع

او وایی دوی ای ربه زمونږ بیشکه مونږ اطاعت کړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غټانو خپلو پس ورکه کړه دوی له مونږ څنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابه او لری کړه دوی له رحمته خپله رټلو ترټلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شدته وائی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو ـ د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وښوئیدلو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیږی ښائی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلیږی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. ګواکی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (٤) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوْا ؕ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴿۶۹﴾

ای هغو کسانو چی ایمان یی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسٰی ته پس پاک کړ دغه (موسٰی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسٰی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسیږی دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی ځکه چی دی د الله تعالیٰ په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده څنی هغه د اذیت ګردی (تولی) خبری لری کوی مګر په هغه سره ستاسی آخرت خرابیږی. وګورئ چی د حضرت موسٰی علیه السلام په نسبت خلقو څرنګه د اذیت خبری کولی مګر الله تعالیٰ د موسٰی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو ټولو ابطال وفرمایه او د موسٰی علیه السلام بی‌خطائی او بی‌داغی ئی

ثابته کړه. په روایاتو کښې راغلي دي چې ځينو مفسدينو پر حضرت موسٰی علیه السلام تهمت لګاوه چې حضرت هارون علیه السلام ئې بيديا ته بيولي او هلته ئې وژلي دي نو الله تعالیٰ په يوه خارقه طريقه سره د هغه ترديد وفرمايه او په صحيحينو کښې راغلي دي چې حضرت موسٰی علیه السلام د حياء له وجې د هغې زمانې د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پټ ځای کښې تل په پټه غسل کاوه. خلقو به ويل چې د دوی په بدن کښې هرومرو (خامخا) څه عيب دی يا د برص داغ لري يا ئې خصيې پړسيدلي دي يوه ورځ موسٰی علیه السلام غسل کاوه او خپل کالي (جامې) ئې ايستلي پر يوې تيږې (ګټې) ئې ايښي ؤ هغه تيږه (ګټه) د دوی له کاليو (جامو) سره وتښتيده حضرت موسٰی علیه السلام بربنډ له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئې واخيسته او په هغې تيږه (ګټه) پسې پر منډو شو په دغه وخت کښې تولو خلقو دوی ته کتل او ګردو (تولو) ته دغه حقيقت ورڅرګند (ښکاره) شو چې د دوی مبارک وجود بيخي پاک او بې‌عيبه دی څه ښه ئې ويلي هر چا چې ويلي دي

پټ ئې په جامو کړ. د هر چاچې څه عيب وليد

بې عيبو لره ورکړله جامه د بربنډتيا

ځينو مفسرينو ليکلي دي چې قارون يوې ښځې ته څه پيسې ورکړې او ويې لمسوله څو هغه په يوه لويه مجمع کښې چيرې چې موسٰی علیه السلام په موعظه او تذکير کښې مشغول وي داسې ووائي چې (العياذ بالله) موسٰی علیه السلام له ماسره مبتلا دی ـ بالاخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کښې خښ کړ او د هغې ښځې په ژبه ئې د هغه تهمت ترديد وکاوه لکه چې د «قصص» په سورت کښې تير شو.

تنبيه: د موسٰی علیه السلام بربنډ ځغليدل په تيږې (ګټې) پسې د مجبوريت لامله (له وجې) ؤ ـ او ښائي دا ئې هم په خيال کښې نه وي ګرځيدلي چې دغه تيږه (ګټه) به برابره هغې لويې مجمعې ته ورځي او هلته به دريږي پاتې شو د تيږې (ګټې) دغسې حرکت نو هغه د فوق العادت په دول (طريقه) وو د عاداتو پر خوارقو مونږ يو مستقل مضمون ليکلي دي د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسې جزئياتو کښې د بحث او تمحيص ضرورت نه پاتې کيږي. په هر حال له دغې واقعې څخه ظاهريږي چې د الله تعالیٰ له جانبه د انبياؤ علیهم السلام د پاکۍ اثبات له جسمانی او روحاني عيوبو څخه تر کومې اندازې پورې منظور دی؟ او په څه اندازه د دغې شيانو په امحاء کښې اهتمام کړې شوی دی؟ څو د خلقو په زړونو کښې د دوی له جانبه د تنفر او استخفاف جذبات پيدا نشي او د قبول الحق په لاره کښې له هيڅ جانبه څه ممانعت ورپيښ نشي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویرېږئ له عذاب د الله او ووایئ خبره سمه محکمه رښتیا! چی نیک صالح کړی (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وبښی (الله) تاسی ته ګناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکړ د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری ډیر لوی سره.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ څخه وویرېږئ او وپوهیږئ چی سمی خبری کوونکی ته د ډېرو ښو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او ګناهونه او تقصیرات ئی ورمعافیږی. په حقیقت کښی یواځی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پټ دی هر هغه څوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ ۖ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب ـ عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم ډیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکړ ـ د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو څخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عجز اظهار وکړ چی پورته کولی ئی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

ددنیا له واکه نشو اخیستل د امانت
انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی پر خپل ځان ونه ویریده ـ او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل ځان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو ګناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمداً او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوړی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوعه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مټ په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی تزئید او ترقی هم ورته ورکړه شی څو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشی مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی ـ پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفوی او د بښلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته **«مابه التکلیف»** هم ویلی شو **«لاایمان لمن لا امانة له»** چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونیږی ګواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران ورولو له پاره ئی د رحمت وریځی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو ځنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریدلی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد ـ او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی څو په سهو، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده **«ان الامانات نزلت من السماء فی جذر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن ـ الحدیث»** دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانبه د انسانانو په قلوبو کښی خښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره ګټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غټیږی میوو او ثمرو ته رسیږی او انسان د هغی له خوږو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که په انتفاع کښی څه قصور او کوتاهی وکړی شی نو په هماغه اندازه د دغی ونی په
وده او لوئیدلو کښی نقصان واقع کیږی که بیخی تری غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه
کیږی نو دغه تخم بیخی خراب ـ ضائع او بربادیږی. هم دغه امانت ؤ چی الله تعالیٰ آسمانونو
او ځمکی او غرونو ته وروړاندی کړ ـ مگر په هیڅ یوه له هغو کښی دغسی یو قوت او استعداد
نه ؤ چی د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په
لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیتی له پورته کولو څخه په ویره سره
انکار وکړ او علیٰ رؤس الاشهاد ئی وویل چه زمونږ له عهدی او توانه دغه بار ډیر درونډ او ثقیل
دی او نه ئی شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق
وی چی پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه
شجره مشجر او مثمر وگرځولی شی؟ فی‌الحقیقت د دغه عظیم‌الشان امانت د حق ادا کول او د
یوی یابسی ځمکی څخه چی په هغی کښی د دی د مالک له جانبه تخم شیندلی (کرلی) شوی
وی تکه شنه میوه داره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلوم او جهول انسان حصه کیدی شی چی
له هغه سره صالح‌الزراعت ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالیٰ قدرت ده ته
د کوم شی د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.
«ظلوم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شی چی
بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه
ولری پس هغه مخلوق چی بدءالفطرت کښی په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبی له
مخی هم دغه اوصاف له ده څخه نشی بیلیدی مثلاً ملائکة الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو
صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالیٰ د
دغه امانت حامل نشی کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او
په هغوی کښی فی‌الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ
إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ کښی دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا
ده چه د دی امانت د حق د اداء استعداد په هغوی کښی دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په
مقابل کښی دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گڼلی کیږی. گواکی په دغه معامله
کښی هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شی او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه
ضرورت نه دی پاتی. والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

لِّيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو ښځو ته او مشركانو سړيو او مشركاتو ښځو ته او رجوع په رحمت سره وكړي الله پر مؤمنانو سړيو او مؤمناتو ښځو، او دى الله ښه ښښونكى (د خطياتو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: زما په خيال كه دلته د ﴿ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ معنى په معافولو سره وانه خيسته شي بلكې كه پر حال د هغوى د متوجه كيدلو او په مهربانى فرمايلو سره واخيسته شي بهتره ده لكه چه په ﴿ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ ﴾ كښې اخيست شوى. دغه خو د كاملينو مؤمنينو بيان شو او په ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ كښې ئې د قاصرينو او مقصرينو د حال په طرف اشاره وفرمايله.

«والله تعالىٰ اعلم لنسأل الله تعالىٰ ان يتوب علينا ويغفرلنا ويثبتنا بالفوز العظيم انه هو الغفور الرحيم جل جلاله وعم نواله واجل شانه واعظم برهانه

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فلله الحمد والمنة

سورة سبأ مكية الا آية (٦) فمدنية وهى اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (٣٤) تسلسلهاحسب النزول (٥٨) نزلت بعد سورة لقمان

د «سبأ» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (٦) آيته څخه چې مدنى دى (٥٤) آيتونه او (٦) ركوع لرى په نزول كښى (٥٨) او په تلاوت كښى (٣٤) سورت دى وروسته د «لقمان» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

(شروع كوم) په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دى هغه چه خاص هغه ته دى هر هغه «شيان» چه په آسمانونو كښى دى او هر هغه شيان چې په ځمكه كښى دى (سره له آسمانونو او ځمكى ملكاً خلقاً عبيداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت كښى (لكه چې په دنيا كښى هم دى) او هم دغه (الله)

ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی ګرد (تول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکته د ګردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چتی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کړی، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه ګمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او څرنګه چه هم دی په دنیا کښی یوائی د تولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کښی هم یوائی هم دی د تولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ څه تعریف کیدی شی ځکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور ګرد (تول) وسایط او پردی لری کیږی او هر شی لیدل کیږی. هغه ګرد (تول) د هم ده له طرفه وی نو ځکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یوائی د هم هغه مطلق محمود تعریف پاتی کیږی.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوځی په ځمکه کښی او هر هغه شی چه بیرون راوځی له دغی (ځمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیږی له آسمانه او هر هغه شی چه پورته ختیږی په دغه (آسمان) کښی.

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په ځمکه کښی ښکته ننوځی مثلاً حشرات ـ خوځندی ـ د نباتاتو تخم ـ د باران اوبه ـ د مړیو اجساد او هر هغه شیان چه له ځمکی څخه د باندی راوځی او بهر کیږی مثلاً زراعت ـ نباتات ـ معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیږی لکه باران ـ وحی ـ تقدیر پرښتی او نور او هغه شیان چی پورته ختیږی آسمان ته مثلاً روح دعاء ـ اعمال ـ ملائک او نور پر دغو ګردو (تولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) ښه ښښونکی

دی (د خطیاتو).

تفسير: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق ـ ښائست د الله تعالیٰ له رحمته او ښښنی څخه دی. که د بندگانو د دغی ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر ـ لاس په لاس د دوی په نیونو باندی لاس پوری کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او ښائست به په یوه لمحه کښی ختمیده ﴿ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ ﴾ (د فاطر (٤٥) آیت (٥) رکوع (٢٢) جزء)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ ۖ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چی رابه نشی مونږ ته قیامت.

تفسير: ولی به قیامت نه راځی؟ د هغه منشأ وروسته راځی ﴿ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴾

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ

ووایه (ای محمده! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چی خامخا رابه شی هرومرو (لازماً) دا قیامت تاسی ته.

تفسير: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گردو (تولو) موجوداتو څخه ړومبی وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو څخه د ده صداقت په پوره ډول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالیٰ له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیڅ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی ـ هو! که کومه محاله خبره یا له حکمت څخه مخالفه کومه خبره ئی کړی وی نو د تردید او انکار ځای به په کښی وو ـ لیکن دغه خو نه محاله ده ـ او نه له حکمت څخه مخالفه ده نو بیا له هغه څخه انکار که ضد او عناد او سرتمبگی (سرکشی) نه ده نو څه ده؟

عَالِمِ الْغَيْبِ ۖ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٣﴾

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پټیږی له ده په انداز د یوی ذری په آسمانونو کښې او نه په ځمکه کښې او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی (تری) مګر (چه دا ټول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښې.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم‌الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پټ او نه هیڅ شی تری غائبیږی. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین مونږ له سره نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. مونږ ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیادته او تنقیصه درورسوه او په دی سره د هغی خبری جواب هم وشو ﴿ وَقَالُوٓاْ أَءِذَا ضَلَلۡنَا فِي ٱلۡأَرۡضِ ﴾ الآیة - یعنی کله چی زمونږ ذرات په ځمکه کښې منتشر شی بیا به څرنګه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه ذره هم د الله تعالیٰ له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی ګرد (ټول) منتشر ذرات یو ځلی سره راټول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښې هر شی سم د الله تعالیٰ له علمه سره ثبت دی. دا ټول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښې

لِّيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ
وَرِزۡقٞ كَرِيمٞ ۝٤ وَٱلَّذِينَ سَعَوۡ فِيٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُوْلَٰٓئِكَ
لَهُمۡ عَذَابٞ مِّن رِّجۡزٍ أَلِيمٞ ۝٥

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته مغفرت ښښنه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زمونږ په دی حال چی عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه دردناکه څخه.

تفسير: يعنې د قيامت راتلل ځکه ضروري دي چې خلقو ته د دوی د نيکۍ او بدۍ نتيجه او ثمره ورکړه شي او د الله تعالیٰ د تولو صفاتو کامل ظهور په عمل راشي.
تنبيه: «هغه کسان چې سعي او کوښښ کوي په باطلولو د آياتونو د قرآن زمونږ په دې حال چې عاجزونکي الله وي په زعم خپل» مطلب دا دی چې زمونږ د آياتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت کښې د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زيار (محنت) او کوښښ کوي او د دغه مقصد د په مخ بيولو دپاره تينګ ولاړ دي ګواکې دوی (العياذ بالله) داسې غواړي چه الله تعالیٰ عاجز کړي او پړ او مغلوب ئې وګرځوي او داسې ګڼي چه دوی د ده د قدرت په لاس کښې راتلونکي نه دي او هرومرو (خامخا) له ده څخنې خپل ځان بچ کوي.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾

او (بل دپاره د دې ليکلې پراته دي په لوح محفوظ کښې) چې ويني هغه کسان چې ورکړې شوی دی دوی ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوی دی تاته له (جانبه د) رب ستا هم هغه حق دی او سمه لاره ښيي طرف د لارې (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډير ثنا ويلې شوی دی.

تفسير: يعنې ځکه قيامت راتلونکې دی څو هغه کسان چې پرې يقين او باور لري هغو ته عين‌اليقين حاصل شي او په خپلو سترګو سره هم د هغه وقوع او قيام ووينې او ښه وپوهيږي چې د لوی قرآن بيان څرنګه بې له تزئيده او تنقيصه صحيح او جوت ثابت شو. او بيشکه چې قرآن هم هغه لوی او زبردست کتاب دی چې د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته مو رسوي او سمه صافه لاره راښيي. ځينې مفسرين د ﴿ وَيَرَى الَّذِينَ ﴾ الآية ـ مطلب داسې اخلي چې د ﴿ وَالَّذِينَ سَعَوْ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ ﴾ په برخلاف هغه کسان چې پوهان او اهل العلم دي اعم له دې چې مسلمانان وي که کتابيان هغوی پوهيږي او ويني چې د قيامت او نورو په متعلق د قرآن المجيد بيان بيخي صحيح دی او انسانانو ته د وصول الی الله ښه طريقه ورښيي او په سمه صافه لارې ئې برابروي. دا (يری) فعل قلب دی چې دوه مفعوله غواړي او دا (الذين) سره له خپلې صلې فاعل دی او دا بل (الذی) سره له خپلې صلې ئې مفعول اول دی او دغه (هو) ضمير د فصل دی او دا (الحق) ئې مفعول ثاني دی او هم دغه جمله د (يری) بيا په موضع د نصب کښې عطف ده په تيره جمله د (يجزی) باندې او جمله د (و يهدی) عطف دی په (الحق) باندې حاصل دا شو يعنې قسم دی چې رابه شي قيامت جزا به ورکړي خدای مؤمنانو لره او چې معلوم به شي عالمانو ته په وخت د ظهور د قيامت کښې عياناً چې دا منزل حق دی لکه چې معلوم ؤ

ورته پخوا برهاناً.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۝٧ أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَم بِهِ جِنَّةٌ ط

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی آیا (وښیو) دلالت کړو تاسی په یو سړی چی خبر درکوی تاسی ته کله چی ذری ذری کړی شی تاسی په کامل ذره ذره کیدلو سره بیشکه چی تاسی خامخا په پیدایښت نوی کښی یئ. آیا له خپله ځانه تړلی دی (محمد) پر الله باندی دروغ ؟ یا ورپوری لیونتوب دی؟.

تفسیر: د قریشو کفارو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کښی دغسی گستاخی او سپین سترگی کوله یعنی راځئ چی مونږ تاسی ته هغه سړی دروښیو چی وائی چه ستاسی دوړی او ذری او بخرکی به وروسته له مړ کیدلو او پرسیدلو او وراسته کیدلو او خاورو او دوړو کیدلو څخه بیا له خاورو څخه راټولیږی او له تاسو ځنی هم داسی روغ جوړ انسانان پیدا کیږی - او بیا به هم داسی ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولی کیږئ. ښه نو پر داسی چټی (بیکاره) او مهملو خبرو څوک یقین او باور کولی شی؟ او څرنگه ئی منل امکان لری؟ له دوو حالو څخه خالی نه دی یا خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تړی چی ده داسی خبر راکړی دی که نه لیونی او سودائی دی او دماغ ئی پخپل ځای کښی نه دی. نو ځکه دا هسی اپلتی او چټی (بیکاره) خبری کوی (العیاذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝٨

(نو فرمائی الله تردیداً داسی نه دی) بلکه هغه کسان چی ایمان نه راوړی په آخرت په عذاب کښی به وی (په عقبیٰ کښی) او په گمراهی لوی کښی (لویدلی دی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نه دروغ دی او نه جنون بلکه خالی دغه خلق پخپله د عقل - پوه - صدق او صواب له لاری څخه ښوئیدلی دی او له حق او یقین څخه ډیر لری لویدلی دی چی دغسی چټی (بیکاره) خبری کوی او په خپل دغه انکار او تکذیب سره خپل ځان په آفت او عذاب کښی اخته کوی فی‌الحقیقت دغه ډیر لوی عذاب دی چی د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او مختل شی چی دی د الله تعالیٰ انبیاؤ ته مفتری - مجنون او نور شیان ووائی (العیاذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ

آیا نه گوری (دا کافران) هغه څیز ته چه په مخ کښی د دوی دی او هغه څیز ته چې وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چې دوی په کښی محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو څیری به کړو په دوی ځمکه (او په کښی به ئی ډوب کړو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندی یوه توته له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق ړانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه گوری او خپل اطراف او حوالی او شاؤ خوا ته هم سترگی نه غړوی چې پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی ـ پر دغی خبری باندی خو په خپله دوی هم قائلان دی چې د دوی او د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا نه آیا هغه الله ته چې د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چې داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندی او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب ـ تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول ـ ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریږی چې د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیږی او بیا داسی د بی ادبی او گستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی ـ حال دا چې که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښی به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توته پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کری او په هم دغه دنیا کښی به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښیی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیت او خسف او اسقاط) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چې له عقل او انصاف څخه کار واخلی نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیږی ځکه چې یوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښی ډیر زیات د قدرت لوئی نښی او دلائل موجود دی د دغه منظم او ډک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چې هرومرو (خامخا) دغه گرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چې د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چې دوی دغه تصور وکړی نو زيات له زياته خپل مالک او خالق او الله تعالیٰ ته رجوع او ميلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماؤ چې ورته رسيږی شکريه اداء کوی له دغو بندګانو څخه د ځينو تذکره پاک الله داسی فرمائی چې.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا ۭ يٰجِبَالُ اَوِّبِيْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ

او خامخا په تحقيق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لوئی پر نورو، وموفرمايل غرونو ته چې) ای غرونو راوګرځوئ (ښه) غږونه خپل له ده سره (په وخت د تسبيح کښې او له ده سره تسبيح ويل) مرغانو هم.

تفسير: يعنی الله تعالیٰ حضرت داؤد عليه السلام ته له نبوت سره غير معمولی سلطنت هم ورعنايت فرمايلی وو حضرت داؤد عليه السلام به کله کله بيديا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالیٰ په ذکر او ياد مشغوليده او د الله تعالیٰ له خوفه به ئی ژړل او په تسبيح او تهليل به مشغوليده ـ او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غږ سره به چې ضرب‌المثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفيده د ده د تسبيح او تهليل د عجيب او غريب تاثير په سبب به له ده سره غرونو هم تسبيح لوستلی او ګرد (تول) طيور او مرغان په هم د دوی په شاؤ خوا کښې سره توليدل او د ده په شان هغوی به هم تسبيح او تهليل وايه الله تعالیٰ په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرګی او لوئی ورعطا، فرمايلی وه. که د غرونو له تسبيح څخه د ده د غږ محض عکس العمل (انګی) مراد وی يا هغه عمومی تسبيح مراد وی چې هر شی ئی د خپل حال يا د قال په ژبه سره اداء کوی يا ئی وائی نو د حضرت داؤد عليه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذيل کښې به د دغی خبری تذکره بيخی مهمله او بی معنی وی (العياذ بالله) د «يا جبال اوبی معه» حکم تکوينی دی «امر وفرمايه الله داؤد ته داسی»

وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ۝ اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ

او پسته کړی وه مونږ ده ته اوسپنه چې جوړوه ځغری ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوبدلو کښې (چې حلقی ئی سره برابری وی)

تفسير: د حضرت داؤد عليه السلام په حق کښې ئی اوسپنه لکه موم پسته وګرځوله او ده به بی د اور او د صناعيه ؤ آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چې غوښته کړوله او تاووله به ئی او پنده او نری کوله او له هغی ځنی به ئی ځغری او نور دقيق او نفيس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرڅول) به يی او له هغی څخه به ئی د خپل قوت او معاش وسايل برابرول او

پر اسلامي بيت المال به ئې خپل د اعاشې بار نه غورځاوه. وائي چې کړې لرونکې ځغرې پروبې ځلې د ده له لاسه ايجاد او اختراع وموندله چې ارتې او فراخې وې الله تعالىٰ ده ته امر ورکړ چې فراخې او ارتې ځغرې جوړوه! او د هغو حلقې او کړې په ښه نظم او ترتيب سره ونښلوه! چې د خپل لوېوالي ـ وړوکوالي او نرۍ والي په اعتبار يو له بل سره هم متناسبې وي.

وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾

او عمل کوئ تاسې د نيکيو بيشکه زه چې يم پر هغو کارونو چې کوئ ئې تاسې ښه ليدونکى يم.

تفسير: يعنې د دغو چارو او صنايعو په مشغوليت کښې د حقيقي منعم له ياده مه غافليږئ! او تل ترتله په صالحه ؤ اعمالو کښې مشغول اوسئ! او دغه خبره په ياد ولرئ چې الله تعالىٰ ګرد (تول) اعمال او احوالويني.

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ

او (مسخر کړې مو ؤ) سليمان ته باد (د) سبائي (منزل) د هغه (د) يوې مياشتې او (د) بيګائي (منزل) د هغه د يوې مياشتې (لاره) وه او بهولې مو وه د ده دپاره چينه د ويلېو کړيو شويو مسو،

تفسير: د حضرت سليمان عليه السلام داسې يو تخت ؤ چې په فضا کښې الوته او دى به ئې له شام څخه يمن ته او له يمن څخه شام ته رساوه الله تعالىٰ د سليمان دپاره باد تابع او مسخر کړى ؤ نو ځکه د باد وسيله به ئې د يوې مياشتې مسافه (واټن) په نيمه ورځ کښې طې کوله د «انبياء» او د «نمل» په سورتونو کښې د دې څه بيان تير شوى دى او وروسته له دې نه د «ص» په سورت کښې ئې هم څه بيان راځي. د ويلېو کړيو شويو مسو د چينې په نسبت وائي چې الله تعالىٰ دغه چينه د يمن په اطرافو کښې بهولې وه چې جناتو به هغه په قالبو او سانچو کښې اچول او ترې لوى لوى ظروف (ديګونه ـ لګنونه او نور) به ئې جوړول چه پر هر يوه د هغو کښې د يوه لښکر طعام پخيده او پرې خوړول کيده، سليمان عليه السلام به لمر خاته له «دمشق څخه روانيده د غرمې خوب به ئې د (پارس) په (استخر) کښې کاوه او شپه به ئې زمونږ کابل ته راوړه چې د ده دغه لس ساعته منزل مساوي ؤ له دوه مياشتې منزل سره» (روح

المعاني ـ مدارک)

وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿۱۲﴾

او (مسخر کړی مو ؤ ده ته) له پیریانو هغه څوک چی کار به ئی کاوه په مخ د ده کښی، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چی به څنګ سرکشی وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئی نه کاوه) نو وبه څکوو مونږ هغه ته (په آخرت کښی) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی ډیر پیریان چی هغه ئی په بل ځای کښی په شیاطینو سره تعبیر فرمایلی دی د معمولی چوپړانو او پندیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کښی مشغول ؤ ـ د الله تعالیٰ له طرفه دوی ګرد (تول) محکوم شوی ؤ څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که لږ څه سرکشی وکړی نو په اور کښی به غورځول کیږی.

يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ؕ

جوړوه (دغو پیریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چی ده غوښت له هسکو (اوچتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لګنونه په شان د تالاو او (په شان د لویو کلکو) دیګونو پر نغریو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد ـ کلاوی ـ محلات به ئی پر پیریانو تعمیر او ودانول ـ او مجسمی او تصاویر به ئی پر دوی جوړول چی ممکن په هغه شریعت کښی به دغه تصاویر نه ؤ ممنوع او په محمدیه شریعت کښی ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تتو) لوی لوی داسی لګنونه به ئی جوړول چی لکه لوی تالاو او حوض به ؤ او داسی لوی لوی دیګونه به ئی هم جوړول چی له خپل ځای څخه له سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کښی ځای په ځای باندی کیدل.

اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ﴿۱۳﴾

(وفرمایل مونږ) عمل کوئ (د نیکیو ـ ای) آل د داؤده ! دپاره د شکر، او لږ دی له بندګانو زما شکر ایستونکی (احسان منونکی).

تفسیر: یعنی ای د داؤد کورنی! د دغو عظیم‌الشانو انعاماتو او احساناتو شکر اداء کوئ محض په ژبه سره نه بلکه په عمل سره هم داسی کار وکړئ چی له هغو د الله تعالیٰ شکر ایستل مترشح وی. خبره دا ده چه الله تعالیٰ لږ ډیر احسان خو پر هر چا کوی لیکن پوره شکر ایستونکی بندګان ډیر لږ دی کله چی لږ دی نو قدر به ئی زیات کیږی لهٰذا کامل شکر ایستونکی شئ! او خپل قدر او منزلت زیات کړئ! دغه خطاب د داؤد علیه السلام کورنی او تبر ته دی. ځکه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داؤد علیه السلام باندی احسان من وجه پر ګردو (تولو) احسان دی. وائی چی داؤد علیه السلام د خپل ګردی (تولی) کورنی دپاره داسی د اوقاتو تقسیم جوړ کړی ؤ چی د هغه په اساس د شپو ورځو په ځلیرویشتو ساعتو کښی هیڅ یو وخت داسی نه ؤ چی د ده له کورنی ځنی به یو نه یو تن د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول او لګیا نه وو.

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

پس کله چی حکم وکړ مونږ پر سلیمان د موت (او دی مړ ولاړ وو، تکیه پر همسا یو کال) نو هیچا خبر کړی نه ؤ دغه پیریان په مرګ د دغه (سلیمان) مګر چنجی د ځمکی (وینو) چی وئی خوړه همسا د ده پس کله چی ولوید (سلیمان پر ځمکه) نو معلوم شو پیریانو ته دغه که چیری وی چی پوهیدی په (علم د) غیب نو نه به ئی تیراوه (سلامت یو کال) په تکلیف مشقت سپکوونکی کښی.

تفسیر: کله چی حضرت سلیمان علیه السلام پر پیریانو د بیت المقدس په تجدید کښی مشغول او لګیا وو مطلع شو چی زما د موت نیته رانژدی شوی ده نو پر پیریانو ئی د خپل ځان دپاره یوه د بلورو داسی مانی جوړه کړه چی د هغی منځنی سطحه له ورا ښکاریده بیا سلیمان علیه السلام په هغی کښی ننووت او دروازی ئی پر ځان پسی وتړلی او لکه چه د دوی عادت وو چی تر څو څو میاشتو پوری به په خلوت کښی د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول وو بیا په داسی

یو وضعیت د رب العزت په عبادت کښې مشغول شو چې د قومې په حالت پر خپله همسا باندی ئې تکیه لګولې وه کله چې پرښتې د دوی روح هم قبض کړ د دوی مبارک نعش په هم دغه وضعیت ولاړ پاتې ؤ - او هیڅوک د دوی پر وفات متحسس نه شول. د دوی د وفات څخه وروسته تر دیر مدت پورې پیریان په هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چې تعمیرات سم له سلیمانی نقشې سره پای (آخر) ته ورسیدل نو د هغی همسا په بیخ کښې چې دوی د هغه پر موازنه ولاړ وو د لرګی چنجی (وینه) ولګید او هغه ئې وخوړه او دوی ولید نو دلته د دوی د وفات پر ګردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبې امورو د پوهیدلو حقیقت هم ورښکاره شو پر پیریانو باندی معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرګنده (ښکاره) شوه که دغه پیریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدی نو څرنګه به دغه ربړ (زحمت) او تکلیف کښې به بلا موجبه پاتې کیدل او لازم وو چې د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به ئې له کاره لاس اخیست له دی نه دا هم ظاهره شوه چې د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت سلیمان علیه السلام کسبی کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالیٰ فضل وو چې که اراده ئې فرمایلی وی نو هغه ئې د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چې پر حضرت سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کښې کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چې وروسته د دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پورې جاری کیښود شي. او دغه راښوولی شوی دی چه د انبیاوو د شروع کړیو کارو تکمیل الله تعالیٰ په څه تدبیر سره پوره کوی!.

(ربط) تر دی ځای پورې د ځینو منیبانو او شاکرانو بندګانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبإ) ذکر کاوه شي چې د دیر عیش، رفاهیت او خوشالی او فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کښې تباه کړ شو. دغه قوم د یمن دیر داسی دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چې تر سلهاوو کلونو پورې ئې په دیر ښه جاه او جلال پر هغه مملکت کښې حکومت کاوه له هم دغو څخنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چې د هغې د حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کښې په خوا له دی نه د (النمل) په سورت کښې تیر شو - ښائی چې دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ

خامخا په تحقیق وه خلقو د سبا ته په ځای د هستوګنی د دوی کښې یوه لویه نښه چې (هغه لویه نښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼ (طرف د مینو د دوی).

تفسیر: یعنی د باغونو دوه طویلې سلسلې په ښی او کیڼ لورې اوږدې تر څو میلو پورې پرتې

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالیٰ د رحمت او د قدرت هم دغه نښه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه.

كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

(وویلی شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی ډیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی ډیر ښښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: گواکی دغه نښې ئی د حال په ژبه سره ویلی چی د خپل رب له دغو در کړیو شویو نعمتونو څخه متمتع او گتور شئ! او د دغه حقیقی منعم شکریه په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصیان په اختیارولو سره مه ناشکره کیږئ! یا لکه چه د ځینو اسلافو قول دی چه د انبیاؤ په ژبه به الله تعالیٰ دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چی دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیږلی شوی وو ـ که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بربادی پوری دوی پوهولی وی والله اعلم.
د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کښی لیکی چی «د دغو عماراتو په سلسله کښی یو شی د اوبو بند هم دی چی هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کښی دایمی بهیدونکی سیند نشته ـ اوبه له غرونو څخه بهیږی او د شگو په کوریو کښی وچیږی او بی له دغه چی د زراعت او د نورو په درد وخوری ضائع او ابته (خراب) کیږی. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کښی د غرونو او بیدیاؤ او خوړونو په منځ کښی لوی لوی بندونه جوړ کړی وو چی په هغو کښی به اوبه دریدلی او حسبالضرورت د زراعت په کار ورتلی ـ د «سبا» په مملکت کښی دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو گردو (ټولو) کښی له ټولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چی د دوی په دارالسلطنت «مآرب» کښی واقع وو د مآرب د ښار په جنوب کښی په ښی او کیڼ طرف کښی دوه غرونه دی چی په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کښی نژدی په سنه ۱۴۰۰ قبل الهجرت کښی دا «سد المارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدی یو سل او پنځوس فیته طویل او پنځوس فیته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نړیدلی ده خو بیا یو ثلث برخه یی لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناډ) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنچ ایشیاتک سوسایتی جرنل» کښی لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئی په خورا (ډیر) عمدگی سره تیاره کړی ده پر دغه دیوال کښی ځای په ځای داسی کتبات او لیکنی دی چی هغه گردی (ټولی) لوستلی شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کښی ډیری زیاتی کړکی هم وی چی حسبالضرورت به مفتوح او

مسدودي كيدى د «سد» په ښي او كينه خوا په مشرق او مغرب كښې دوه لوئى دروازى وى چې د هغو په وسيله به اوبه تقسيميدى او د ښي او كينى خوا ځمكى پرى اوبه كيدى د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتيب په دغو شكلنو او ښورو ځمكو كښې په ښى او كيڼ په دواړو جوانبو كښې په دريو سوو مربعو ميلو كښې تر سلهاؤ كروهو پورى ونى غنى - باغونه - ځنګلونه - او د جنت په شان مناظر تيار شوى ؤ چې په هغو كښې له هر ډوله (قسمه) ميوى - دانى او معطرى ونى حاصليدى قرآن الكريم د «جنتان عن يمين و شمال» په ويلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائى يونانى مؤرخ (اګاتهرشيډس) چې په ۷٦٦ قبل الهجرت كښې د سبا معاصر ؤ بيان كوى چې سبا د عربو تكه شنه ودانه او خړوبه سيمه ده چې په كښې ډيرى ونى او بيشماره ميوى دانى پيدا كيږى په هغو ځمكو كښې چې د سيند په دواړو جوانبو كښې پرتى دى ډيرى ښكلى او ښايسته ونى ولاړى دى د دغه ملك په داخلى برخه كښې د بخوراتو او د دارچينى او د كجورو او د هندى تمرو او د نورو خورا لوړى او ګڼى ونى او لوى ځنګلونه شته او له دغو ونه څخه ډير زورور او خوندور عطريات او ښى وږمى (بوئى) پورته كيږى د ونو د اقسامو او انواعو د كثرت او تنوع له سبب د دوى د اصنافو او د اجناسو نومونه يادول او د دوى تعريف او پيژندګلوى كول سخت او مشكل دى هغه ښه وږم او معطره هوا چې د دغو ګڼو ځنګلو څخه پورته كيږى هغه د جنت له خوشبوئى او رائحى څخه كمه نه ده او د هغو تعريف په الفاظو سره نشى كيدى هغه اشخاص چې له دغو ځمكو څخه لرى له ساحله تيريږى هغوى هم هر كله چې د ساحل له جانبه هوا وچليږى له دغى خوشبوئى څخه محظوظ او مسروريږى او داسى ښكارى لكه چې ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلى او دغه تشبيه هم د ده د لطافت او نزاكت د قوت په مقابل كښې ناقصه ده. (آرتى ميډ روس) چې د سبا د عهد په آخر كښې اوسيده ليكى چې «د سبا باچا - او د ده ايوان په «مأرب» كښې دى چې په يوه له ونو ځنى ډك او د (ښځو) د عيش او عشرت لوړ (اوچت) ځاى كښې واقع دى» الغرض د ښينوالى شته والى موړتيا خوړوبتيا - ودانى - هوسائى (آرام) - عيش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مأرب» د هم دغه كلام مصداق وو ﴿ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَّرَبٌّ غَفُوْرٌ ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چې ته له خپله جانبه شكرګزاره اوسه! كه د بشريت په مقتضاء څه نقص او تقصير پاتى شى نو الله تعالىٰ پر وړوكو وړوكو خبرو دومره سخت نيول نه كوى او په خپلى مهربانى سره ئى معافوى. د ده د نعماؤ شكر «كما كان حقه» د چا له لاسه پوره كيدى شى؟.

فَاَعْرَضُوْا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنٰهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَّاَثْلٍ وَّشَيْءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيْلٍ ﴿۱۶﴾

پس وګرزيدل (له شكره او له دعوته د انبياو اهل د سبا) پس ومولېږه پر دوى

سیلاو د یوه زورور خوړ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په ځای د دوو باغونو د دوی کښی دوه باغونه نور خاوندان د میوو بی مزی ترخو او د ښوره ګزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسير: يعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښی ونه نیول. او د حقیقی منعم له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اوبو عذاب ولیږه او هغه بند ونړیده او هغه ګرد (تول) باغونه، ځمکی تر خړو اوبو او ختو لاندی ډوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندورو ـ اعلیٰ ـ نفیسو میوو او ثمراتو په ځای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ ځنګلونه زرغونه شول. کوم ځای کښی چی راز راز (قسم قسم) انګور (کور) او عدیم المثال خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نعماؤ او د ښکلو انواعو څخه ډک او خړوب ـ او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښی مملو او ماړوب ؤ اوس ماسواء د هغو بیکاره ونو څخه چی محصولات ئی خراب او میوی ئی ترخی او بی مزی دی او له یو قسم ښوره ګز څخه پرته (علاوه) چی د هغی پانی سپینی دی ـ او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنګو او بد خوندو او بدبویو ونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه ځای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده څو د هغو پخوانیو په زړه پوری شیونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی.
دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښی واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښی د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چی په هغه د دغه بند د نړیدو پیښه مذکوره ده مګر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چی د هغی ذکر په قرآن کښی مذکور دی والله اعلم.
حضرت شاه صاحب لیکی کله چی الله تعالیٰ اراده وکړه چی پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لوئی ړندی مږی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښی ئی لوی سوری وکینودل چی د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او څپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ ـ دغه اوبه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چی دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته ـ وائی چی د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چی د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ ـ او هغه کسان چی هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِمَا كَفَرُوْا ۗ وَهَلْ نُجٰزِيْٓ اِلَّا الْكَفُوْرَ ﴿١٧﴾

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چی کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکوو (یعنی نه ورکوو) مګر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږی له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کښی تیر شو ﴿ وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲٤ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کښی وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿۱۸﴾

او ګرځولی وو مونږ په منځ د دی (اهل د سبا) او په منځ د کلیو ښارونو هغو کښی چی برکت اچولی وو مونږ په هغه کښی کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کښی منازل (د تګ او راتګ) (ومو فرمایل چی) ځی راځی په دغو کلیو (ښارو) کښی د شپی او د ورځی په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک ځنی د شام تر ملک پوری توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسی اندازه او تناسب سره موجوده وه چی متردد‌ینو او مسافرانو ته په هر منزل کښی ځای په ځای ماکولات او مشروبات ور رسیدل او د آرامی او هوسائی (راحت) ځایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسی د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئی فهم غلطیده او تری توحش ـ هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داړه مارانو څخه ډار او خرخشه ورته لویده ـ ګواکی پر دغو لارو باندی تلل سفر نه ـ بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکی «د سبا» دولت او ثروت ـ اساس یوائی تجارت ؤ. یمن له یوه جانبه د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کښی واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په محاذ کښی پروت دی. طلا ـ ډیر قیمت داره احجار ـ مصالح ـ عطریات ـ د هاتی غاښ او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کښی ښکته کیده ـ او له دی ځایه (سبا) ته پر اوښانو او نورو بودګانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لره په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره موسومه او د دغه سفر نوم ﴿ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴾ ـ د ژمی او د دوړی کوچ) ایښی دی چی د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوپو تګ راتګ له سببه له یمن څخه تر شام پوری د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چی په هغو کښی بی له کوم خوف او خطر په ډیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستهنس) د ۸۱٦ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښې داسې بیان کوی چې له «حضرموت» څخه د «سبا» تر ملک پورې د څلویښتو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداګران تر ایله (عقبه) پورې په اویا ورځو کښې رسیږی.

فَقَالُوا رَبَّنَا بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زمونږ لریوالی پیدا کړه په منځ د منازلو (د سفرو) زمونږ کښې

تفسیر: دغسې به ئې د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چې د قال په ژبه سره ئې ویلی وی چې ای الله! په داسې صورت سره په منزل او مسافرت کښې څه مزه او خوند نه وی که منازل لرې وی او د لارې په شاؤ خوا کښې ودانی نه وی انسان ته د لوږې او تندې څخه تکلیف وررسیده نو هلته په مسافرت کښې لذت او خوند سړی ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکی «په آرامی کښې دوی مست او مغرور شول او له ډیرې مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چې د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چې هلته په سفر کښې اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاری هم هغسې ښائی چې مونږ هم پخپلو مسافرتو کښې وګورو. دغه لویه ناشکری ده لکه چې بنی اسرائیل له «من» او «سلویٰ» څخه ماړه او د هوګې او پیازو په فکر کښې ولویدل»

وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چې راحت ئې بدل کړ په زحمت) پس وګرځول مونږ دغه (اهل السبا) قصې افسانې او تار په تار کړل مونږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی مونږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کډې وکړې او منتشر شول ـ او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او نښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکې له مخ څخه محو او لرې شوه اوس تش د دوی قصې باقی پاتې دی څو ئې خلق واوری او ترې پند او عبرت واخلی. د دوی عظیم‌الشان تمدن او شان او شکوه ګرد (تول) له خاورو سره ګدوډ شول. د «ارض القرآن» خاوند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسې کوی چې «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئې د برې لارې په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کړ ـ او ټول اموال ئې د بېړيو په وسيله له سرې بحيرې څخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول ـ نو د دغه بحري لارې د سلسلې د قائميدلو په اثر له يمن څخنې تر شام پورې د برې لارې او د دې د هغو منازلو دوړې ئې پورته کړې ـ او د هغه تولې نوې ودانۍ سپيرې او ويجاړې شوې» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجيه د «مولر» له تحريره اخيستې ده. ممکن دی چې د تباهۍ او انتشار يو ظاهري سبب هم دا وي مګر پر دغه ئې حصرول صحيح نه دی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

بيشکه په دغه «تمزيق د سبا» کښې خامخا لوی دلائل (د عبرت) دي دپاره د هر ښه صبر کوونکي ډير شکر کوونکي.

تفسير: يعنې د دغو حالاتو له اوريدلو څخه ښائي عقلمن سړی پند او عبرت حاصل کړی! کله چې الله تعالیٰ ارتوالی عيش او عشرت وربه برخه کړ نو د هغه شکريه دې په ښه شان سره اداء کړی! او که څه تکليف او مصيبت پرې راشي نو د صبر او تحمل لاره دې غوره کړی! او له الله تعالیٰ څخه دې توفيق او مدد وغواړی!

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

او خامخا په تحقيق رښتيا ومونده پر دوی ابليس ګمان خپل پس متابعت وکړ دوی ټولو د دغه (ابليس) مګر يوې فرقې (چې هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسير: په ړومبۍ ورځ کښې ابليس په تخمين او اټکل سره ويلي و ﴿لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ جزء ١٥ (د اسراء (٧) رکوع ٦٢ آيت ﴿ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾ جزء ٨ (د اعراف ٢ رکوع) ١٧ آيت دغه پاس «من» بعضيه نه دی بلکه بيانيه دی.

وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُّؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ
مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِيْ شَكٍّ ؕ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ﴿٢١﴾

او نه ؤ دغه (ابلیس) ته په دوی څه تسلط مګر خاص دپاره د دی چی معلوم کړو (په علم‌الشهود) سره هم هغه څوک چی ایمان راوړی په آخرت له هغه چا څخه چی هغه له دی آخرت څخه په شک کښی وی، او رب ستا پر هر څیز باندی ښه ساتونکی دی.

تفسير: یعنی شیطان ته دغسی کوم قوت او قدرت نه ؤ حاصل چه لکړه په لاس واخلی او په زور او جبر سره خلق له سمی لاری څخه منع کړی او وئی ښویوی. هو! لمسول ـ غلول ـ او تیر ایستل کوی ـ او دغومره قدرت ځکه شیطان ته ورکړی شوی دی چی د بندګانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه څو وکتل شی چی کوم یو پر آخرت یقین لری؟ او د الله تعالیٰ په فکر ـ ذکر او یاد کښی دوام کوی؟ او کوم یو په دنیوی لومه کښی نښلی؟ او له خپله انجامه او خاتمی څخه غافله کیږی؟ او له خپله ځانه ناپوه او بیوقوفه جوړوی؟ یا په چم چل او فریب غولیږی د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنیا کښی د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لاری خلاصی او ارتی وپرانستلی شی لکه چه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی پر دغه موضوع تقریر لیکلی شوی دی داسی نه دی چه (معاذالله) الله پری نه دی خبر ـ او په بی خبری کښی شیطان کوم بنده له لاری څخه بی لاری کوی یا ئی تښتوی ښه پری وپوهیږه چی هر شی د الله تعالیٰ تر محیط نظر لاندی دی، تل تر تله د ګردو (تولو) احوالو او شیونو نظارت او مراقبت کوی. هر چاته چه هومره آزادی او واک (اختیار) ورکړی هغه د ده له عجزه او سفه نه دی بلکه د ده د حکمت او مصلحت په بنا دی.

قُلِ ادْعُوا الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۚ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَّمَا لَهٗ
مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيْرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ؕ

ووایه (ای محمده! دوی ته) چه وبولی تاسی هغه معبودان چه ګمان به کاوه تاسی (په دوی د خدایانو) غیر له الله چه نه لری دوی اختیار په اندازه د

يوی ذری (نه) په آسمانونو کښې او نه په ځمکه کښې او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښې څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددګاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښې مګر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښې «زعمتموهم آلهة» ؤ ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلې نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آلهة» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ ﴾ الآية ـ دی» له دی ځایه د مکی معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسواء الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی ګمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت ـ احتیاج او اړتیا (مجبوریٔ) په وخت دوی وبولئ! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درځی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درځی چی په آسمان او ځمکه کښې د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په اسمان او نه په ځمکه کښې دوی څه شرکت لری، نه الله تعالیٰ د کوم کار په انجام کښې د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددګار وګرځی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالیٰ دربار هغه اعلیٰ او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خبری طاقت او توان نه لری چه بی د الله تعالیٰ له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالیٰ د انبیاؤ اولیاؤ او د پرښتو شفاعت هم یواځی د هغو کسانو په حق کښې نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالیٰ له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهل‌المحشر به باقی وی.

حَتّٰىٓ اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿۲۳﴾

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منځو کښې) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پرښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښې حاضری دی کله چی له پاسه

د الله تعالیٰ حکم نازلیږي نو داسي غږ ترې پورته کیږي لکه چي پر صافو او ښويو تیږو (ګټو) کوم لوی ځنځیر په شدت سره راښکودل شي ښائي اتصال او بساطت ته ئې د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکړې شوې وي. پرښتي له دهشته او خوفه او رعبه سره لړزیږي او په دغه حال کښي چه تسبیح کوونکي وي سر په سجده لویږي ـ کله چي دغه حالت مرفوع شي ـ او زړونه ئې تسکین او آرام ومومي او د ملک العلام کلام نازل شي نو پرښتي یو له بل څخه پوښتنه کوي چي څه حکم صادر شو؟ پاسني پرښتي ښکتینو پرښتو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اوروي چي د الله تعالیٰ له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وي او هم هغسي حکم صادر شوی وي. ظاهر دی چه هلته د معقولي او واجبي خبري څخه ماسوا بل څه شي نشي کیدی پس هغه لوی ذات چي د ده د علو او عظمت داسي کیفیت وي څه وخت چي دی حکم صادروي نو مقربین د ده د هیبت او جلال په داسي وضعیت او حال مبتلا کیږي نو هلته به څوک دومره همت وکړی شي چي په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودریږي.
تنبیه: د دې آیت نور تفسیر هم کړی شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله علیه داسي لیکي «**وجميع ذلک مخالف لهٰذالحديث الصحيح (الذی فی البخاری)** والاحاديث كثيرة تؤيده «**فتح الباری**».

قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلِ اللّٰهُ ۙ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چي څوک رزق درکوي تاسي ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکي؟ ووايه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چي (خاص رزق راکوي تولو ته) الله.

تفسیر: یعني له اسمانه او له ځمکي څخني رزق او روزي د وسائلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځي د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کښي دي چي پر هغه مشرکین هم اقرار کوي لهٰذا تاسي وفرمایی چي دغه مسلمه خبره خو تاسي هم راسره منئ نو بیا په الوهیت کښي نور شرکاء له کومه شول ؟. او بیا داسي هم ورته ووايه ای محمده! چي

وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿۲۴﴾

او بیشکه مونږ (چي مؤمنان یو) او تاسي (چي منکران یئ) خامخا پر سمي صافي لاري کښي یو؟ یا په ګمراهي ښکاره کښي یو؟ (وروسته به معلومیږي).

تفسیر: یعني دغه دواړه فرقي خو رښتیا نه وائي (که نه د نقیضینو اجتماع لازمیږي) یقیناً په

دواړو کښې یو دروغجن - او بل رښتین دی نو لا سم دی چې غور او دقت وکړی! او رښتیا خبره ومنی! په دغه کښې د هغه ځواب دا دی چه ځینې خلق داسې وائی «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښې له قدیمه راهیسې هم دغه وضعیت دوام لری نو په دغه کښې د جګړو کولو څه ضرورت دی؟» او په دغه سره ئې دا راوښودل چه یوه فرقه خو هرومرو (خامخا) خطاکاره او بې لارې ده باقې په تعیین نه کولو د هغه کښې یو حکیمانه حسن الخطاب دی یعنی درواخلئ! مونږ له خپله جانبه هیڅ نه وایو تاسو خو په خپله پوهیږئ چې یو جانب هرومرو (خامخا) پر غلط تینګ ولاړ دی دغه پاس دلائل خو مو واوریدل نو اوس تاسی به له خپله ځانه سره فیصله وکړئ چې کومه یوه پر غلطی ولاړه ده؟ ګواکې له مخالف سره په نرمی خبرې کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښې په خپل نفس او ځان کښې غور او دقت وکړی.

قُل لَّا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِٱلْحَقِّ وَهُوَ ٱلْفَتَّاحُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) وبه نه پوښتیدلی شی تاسی له هغو بدیو چې کړی وی مونږ او (هم داسی) نه به پوښتیدلی کیږو مونږ له هغو بدیو چه کوئ ئې تاسی ووایه (ای محمده!) چې جمع به وکړی په منځ زمونږ کښې رب زمونږ بیا حکم (فیصله) به وکړی په منځ زمونږ کښې په حق سره او هم دی ښه فیصله کوونکی ښه عالم.

تفسیر: هر یوه ته لازم دی چې د خپل آخرت فکر او اندیښنه وکړی! هیڅ یو به د بل د قصور او د غلطی ځواب نه ورکوی که د داسې صافی خبرې له اوریدلو څخه وروسته بیا هم تاسی پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تیاریږی نو په یاد ئې ولرئ چې مونږ پر تاسی د حجت اتمام کړی دی - او د حق خبره مو در رسولی ده - اوس تاسی به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هیڅ قسم ذمه واری نه ده عائده - او نه په دغسی یو حالت کښې به زما او ستاسی په منځ کښې کومه وسیله او واسطه پاتې وی. د الله تعالیٰ د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر یوه ته بیل بیل لازم دی چې د خپلو ځانونو فکر او اندیښنه وکړی! - ځکه چه الله تعالیٰ به ګرد (تول) مخلوقات سره یو ځای او هر یوه ته به بیله بیله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کیږی.

قُلْ أَرُونِىَ ٱلَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِۦ شُرَكَآءَ

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه راوښیی ماته هغه (معبودان) چی پیوست کړی دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان ؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چی د الله تعالیٰ په الوهیت کښی مداخله او مشارکت لری ؟ چی مونږ ئی هم وګورو چی په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او د کومو اختیاراتو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (ګټو) دغه له خپله ځانه توږلی او تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا ۚ بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالیٰ دی چی واحد احد ـ زبردست ـ قادر ـ قاهر ـ غالب او د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او ګرد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مګر په دی حال کښی چی جامع ئی خلقو ته زیری ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په رذائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکړ ـ یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه غرض دا دی چی نه یواځی عرب بلکه د دنیا ګرد (تول) خلق تاسی له نیکیو او بدیو څخه مطلع کړی چی دغه تبلیغ مو تاسی وکړ هغه کسان چی خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی دوی پوهیږی او پوه سری خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هرومرو (خامخا) ستاسی خبری منی. هو! مګر په دنیا کښی د جاهلانو او ناپوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیری د

دی خبری ځای او ګنجائش شته چی د داسی کاری خبری قدر وکړی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار له ډیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چی عذاب به راشی نو رائی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی ګړئ او ساعت څخه چی تاسی مو درګرده ویروئ هغه به کله رائحی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او راښکاره ئی کړه!.

قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) چی (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورځی (په نازلیدو د عذاب) چی نه به وروستی کیږئ له هغی (ورځی) یو ساعت (قدر) او نه ړومبی کیږئ تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږئ! د هغی ورځی د راتګ وعده چی له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چی وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په ځای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چی د هغه وختی د راتللو څخه په خوا ورته څه تیاری وکړئ!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن نُّؤْمِنَ بِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی له سره به ایمان رانه وړو مونږ په دی قرآن (چی محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چی راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چی تاسو ئی آسمانی کتابونه ګنئ - دغه ګرد (ټول) سره هم هغه یو ډول (قسم) او یو شان خبری کوی - د دوی په هر یوه کښی چی وګورئ هم هغه د حساب - کتاب - قیامت - شفاعت - ثواب - او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چی بیخی مونږ د دغسی شیانو منونکی نه یو - او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ الظَّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ ج

او كه ووينى ته (اى محمده په آخرت كښى) كله چې دغه ظالمان ودرول شى په نزد د رب د دوى (دپاره د حساب) چې اړوى به ځينى د دوى له ځينو نورو سره خبره (داسى چې)

تفسير: يعنى هم هغسى چې د مغلوبيت او ناكامى په اوقاتو كښى بالعموم داسى پيښى واقع كيږى چې ناكامان د يو والى او مغلوبى اسباب او وسائل يو پر بل اړوى او يو سړى خپل مسوليت پر بل سړى اچوى هم داسى په محشر كښى به كفار يو پر بل خپل بار غورځوى او غواړى چې مجرم او ملزم ئې كړى چې د هغه تفصيل داسى فرمائى

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَآ أَنتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

وبه وائى هغه (تابعان) چې ضعيف ګڼلى شوى ؤ هغو (متبوعانو) ته چې تكبر به ئې كاوه چې كه نه وى تاسى (منع كوونكى مونږ لره له ايمانه) نو خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وينى يو كار ډير سختى او دغه محذوف «لو» جواب دى)

تفسير: يعنى هغه كسان چې په دنيا كښى له ښكتو طبقاتو ځنى شميرلى كيدل او د نورو مشرانو متابعت به ئې كاوه دوى به پر خپلو دغو مشرانو او غټانو الزام اړوى او وائى به چې مونږ ستاسى له لاسه په دغه غم او مصيبت كښى ككړ او اخته شوى يو كه ستاسى لمسون او ممانعت نه وى مونږ به ضرور د انبياؤ خبرو ته غوږ ايښود او په دغه عذاب به نه اخته كيدو.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوٓا أَنَحْنُ صَدَدْنَٰكُمْ عَنِ
الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَآءَكُم بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾

وبه وائى هغه (متبوعان) چې تكبر به ئې كاوه دپاره د هغو كسانو چې

عاجزان کړی شوی وو آیا مونږ منع کړی مو وئ تاسی له سمی صافی لاری پس له هغه چی راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چی تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ ؟ پر تاسی دغه لازم ؤ چی په دغه مورد کښی مو د هیڅا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کړی او هرومرو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله ګناه او جرم په نورو ولی غورځوئ؟.

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا

او وبه وائی هغه کسان چی عاجزان ګڼلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چی تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپی او د ورځی کله چی امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چی کافران شو مونږ پر الله او پیدا کړو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چی تاسی په زوره مونږ نه وی منع کړی مګر د شپی او د ورځی په مکر او فریب او په غولوونکیو تدابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو څو مونږ د انبیاؤ الله له ارشاد سره سم الله تعالیٰ په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځینی نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وګڼو - آخر تاسی خو پوهیږئ چی ستاسی دغه د شپی او د ورځی دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری ښخه بی لاری او پر مونږ ډیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ

او پټه به کړی (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پښیمانی خپله کله چی ووینی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چی دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چی په رښتیا سره

زه مجرم او ګناه‌ګار يم ليکن له شرمه به دغه کيفيت يو بل ته نه ښکاره کوي (ښکاره کوي) او د شديد خوف او اضطراب له امله (وجې) امکان لري چې دوی به هم د وينا قوت او قدرت ونه لري.

وَجَعَلْنَا الْأَغْلٰلَ فِيْٓ اَعْنَاقِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ

او وبه ګرځوو ځنځيرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښې چې کافران شوي دي (تابعان دي که متبوعان).

تفسير: د دوی په غاړو کښې به د فولادو غاړکې او په لاسونو او پښو د دوی کښې به لوی او غټ ځنځيرونه او زولنې لويدلې وي.

هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٣٣﴾

آيا جزا به ورکوله شي دوی ته (بلکه نه ورکوله کيږي) مګر خو د هم دغو (عملونو) چې دوی کول (په دنيا کښې).

تفسير: يعنې هر هغه عمل چې مو کړی دی نن هغه د هم دغې سزا په شکل در ښکاره کيږي (ښکاره کيږي) نو اوس وربيږئ هغه دانې چې مو کرلې دي.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا بِمَآ
اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٤﴾

او نه وو ليږلی مونږ په هيڅ کلي (او ښار) کښې هيڅوک ويرووونکی (له عذابه) مګر ويل به خوشاله (ماړه او مشرانو خلقو) د هغه (قريې) چې بيشکه مونږ په هغه څه چې رالیږلي شوي ئې تاسې په هغه شي کافران (منکران) يو.

تفسير: په دغه سره رسول الله صلى الله عليه وسلم ته تسلي او اطمينان ورکړی شوی دی چې تاسې د معظمې مکې د رؤساو او غټانو د غاړه غړولو او سرکشۍ څخه مه مغموم او مه خفه کيږئ! په هره زمانه کښې د انبياؤ الله په مخ کښې هم داسې بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دريدلي دي. د دولت او ثروت نشه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترګی ړندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیڅا په مقابل دی ښائی غاړه کښینږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وګڼی نو ځکه د انبیاؤ ړومبی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان ؤ کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالیٰ له مونږ څخنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویریږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه داروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنګوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالیٰ د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی . آیا نه ګورئ چی په دنیا کښی څومره بداخلاقان ـ شریران ـ دهریان او ملحدان مزی او چړچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی. او ډیر متقیان ـ او مخلصان ـ د الله تعالیٰ نیک او خالص بندګان ظاهراً اوږی تږی بربند دی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس ـ د رزق تزئید ـ یا تقلیل د هیچا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یوائی پاک الله پوهیږی مګر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه

بؤس اللبیب وطیب عیش الاحمق

د قضأ قدر پر حکم بوله دغه يو مثال
چې پوهان وی په جنجال ـ ناپوهان وی ډير خوشال

وَمَآ اَمۡوَالُكُمۡ وَلَآ اَوۡلَادُكُمۡ بِالَّتِىۡ تُقَرِّبُكُمۡ عِنۡدَنَا زُلۡفٰٓى اِلَّا مَنۡ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۫

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی ځیز (خصلت هغه خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مګر (نژدی کوی له تاسی) هر هغه څوک چې ايمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسیر: يعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چې په پاس آيت کښی تير شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی. بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی د دغو شيانو تزئيد او تکثير د دوی د بعد او د لريوالی سبب ګرځی. هو! که مؤمنان خپل مال او دولت په خيريه ؤ امورو کښی ولګوی يا خپل اولاد ته ښه تعليم او تربيه ورکړی او ښه ئی اهل او صالح وپالی ـ نو دغسی مال او اولاد په يوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسيله ګرځی. په هر حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کيږی بلکه هلته محض د ايمان او د صالح عمل پوښتنه کيږی. **اللّٰهم ارزقناه و وفقنابه!**

فَاُولٰٓئِكَ لَهُمۡ جَزَآءُ الضِّعۡفِ بِمَا عَمِلُوۡا وَهُمۡ فِى الۡغُرُفٰتِ اٰمِنُوۡنَ ﴿۳۷﴾

پس دغه (مؤمنان چې دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نيکيو) چې کړی دی دوی او دوی به په مانيو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له هر آفته)

تفسیر: يعنی پر يوه نيک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زيات بدل وررسيږی. اقلا لس چنده او که زيات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی له هغه څخه به هم هومره ډير اجر او ثواب ورپه برخه کوی چې بيحده او بيحسابه وی ﴿ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنۡ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيۡمٌ ﴾ (د البقرة ۳٦ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً زيادت مراد دی.

وَالَّذِيۡنَ يَسۡعَوۡنَ فِىۡۤ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيۡنَ اُولٰٓئِكَ فِى الۡعَذَابِ مُحۡضَرُوۡنَ ﴿۳۸﴾

او هغه کسان چې سعې کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو زمونږ په دې حال کښې چې عاجز کوونکی وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کښې) حاضر کړی شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالیٰ د آیتونو تردید کوی او پر هغو طعنې وهی او د خلقو مخ له هغوی څخنې اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالیٰ او د هغه رسول مغلوب او عاجزوو دوی تول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښې به حاضر کړی شی او هیڅ یو به له دوی څخنې د الله تعالیٰ له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تښتیدی شی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائی له بندګانو خپلو او تنګوی ئې ورته (چې اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چې لګوئ ئې تاسی (په لاره د الله کښې) له کوم شي څخه (ډیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغې او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: دغه ئې مسلمانانو ته اورولی دی هغه وجوه چې تاسی ئې په خیریه و امورو کښې لګوئ د هغو د لګولو په وخت کښې له تنګسی او افلاس څخه مه ویریږئ. له صرف کولو څخنې ستاسی رزق نه کمیږی ـ هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هرومرو (خامخا) دررسیږی ـ الله تعالیٰ په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چې د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئې په هغه کښې ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریوو امورو کښې د اموالو له لګولو څخه برکت په کښې لویږی، الله تعالیٰ د هغه عوض درکوی ـ اعم له دې چې د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کښې د هغه د بدل درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالیٰ په دربار کښې د هیڅ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چې له الله تعالیٰ سره تل حسن‌الظن ولری او د الله تعالیٰ د مرضی په مقابل کښې د فقر او فاقې اندیښنه په زړه کښې رانه وړی «**ولا تخش من ذی العرش اقلالا**»

تنبیه: په آیت کښې ګواکې دې لوری ته هم اشاره کړی شوی ده هم هغسی چې په دنیا کښې د

فقر او غناء او تنګسی او ارتوالی له پلوه د خلقو احوال متفاوت دی په آخرت کښې به هم د ثوابونو او عذابونو د مراتبو په اعتبار هم داسی توپیر (فرق) او تفاوت موجود وی.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی (الله) ټول به کړی دوی ګرد (ټول) بیا به فرمائی (الله) ملائکو ته آیا دا هغه ګمراهان دی چی خاص تاسی ته (بی له الله) ؤ (په دنیا کښې) چی عبادت به ئی کاوه؟.

تفسیر: زیاتو مشرکانو به پرښتو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی، ډیرو مشرکانو به د دغو پرښتو هیکلونه پخپل اټکل سره جوړ کړی وو او هغو ته به ئی عبادت کاوه بلکه ځینو لیکلی دی چی د اصنامو عبادت ابتداء ملائکو له عبادت څخه شروع شوی دی. او (عمرو بن لحی) دغه قبیح رسم له (شام) څخه (حجاز) ته راوړی دی په هر حال په قیامت کښې د کفارو د اورولو دپاره به له پرښتو څخه داسی سوال فرمائی آیا دغو خلقو به خاص تاسی ته عبادت کاوه؟ ښائی له دی نه به دا مطلب وی چی تاسی خو دوی ته څه نه وو ویلی؟ یا تاسی خو له دوی د دغه عبادت څخه نه ئی خوشال شوی؟ لکه چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به هم داسی سوال کیږی ﴿ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ جزء ۷ (المائدة د (١٦) رکوع) ١١٦ آیت او جزء ١٨ د فرقان د سورة په (٢) رکوع ١٧ آیت کښې راغلی دی ﴿ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَٰٓؤُلَآءِ﴾

قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم ۖ بَلْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ٱلْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

وبه وائی (پرښتی جواباً) پاکی ده تاته ته ئی مولیٰ (معبود) زمونږ بی له دوی نه (نه ده داسی چی دغه کفار وائی) بلکه وو دوی چی عبادت به ئی کاوه د پیریانو شیطانانو او زیاتره د دوی پر دغو (پیریانو شیاطینو باور کوونکی او) مؤمنان وو (نو منلی به ئی خبری د دوی)

تفسیر: یعنی عرض کوی یا الله! ستا ذات له دی نه پاک دی چی په کومه درجه څوک درسره شریک شی العیاذبالله مونږ به ولی داسی خبری کړو؟ یا له هسی واهیاتو حرکاتو څخه به خوښیږو؟ زمونږ رضاء خو ستا د رضاء تابع ده مونږ له دغو مجرمانو سره هیڅ علاقه او واسطه نه لرو. مونږ یوائځی خاص ستا فرمان منونکی بندګان او مریان یو خو سره له دی دغو بد بختانو

کله زمونږ عبادت کاوه. دوی په حقیقت کښې زمونږ په نامه د شیاطینو په عبادت کښې مشغول وو ـ فی‌الحقیقت د دوی عقیدتمنی او اخلاص له شیاطینو سره اختصاص لری. شیاطین دوی خپل طرف ته کش کاږی او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی. دوی دائماً د شیاطینو په تعقیب روان دی. اګر که ظاهراً دوی د پرښتو یا د کوم ولی نوم اخلی مګر په واقع کښې پرته (علاوه) له شیطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځینی د دوی په علانیه سره د هم دغه شیطان په بندګی کښې لګیا دی. لکه چې پخوا له دی نه د «الانعام» د سورت (۱۲) رکوع زمونږ د دغه تفسیر دغه موضوع په تفصیل سره لیکلی ده.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختیار ځینی ستاسی (معبودان) دپاره د ځینو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر.

تفسیر: یعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضحه شوه، چې هیڅ یو د یوی ذری په اندازه هیڅ ته څه ګټه (فائده) او تاوان نشی رسولی د دوی پر هغو معبودانو چې مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسیله او شافع ګرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بیزاری ښکاره کوی.

وَنَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّتِيْ كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُّرِيْدُ اَنْ يَّصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ ۚ

او وبه وایو مونږ دپاره د هغو کافرانو چې ظلم ئی کړی دی وڅکئ تاسی عذاب د اور هغه چې وئ تاسی چې د دی (اور) تکذیب به مو کاوه (په دنیا کښې) او کله چې ولوستلی شي پر دوی آیتونه زمونږ په دی حال کښې چې واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مګر یو داسی سړی دی چې اراده لری د دی چې منع کړی تاسی له هغه شي څخه چې وو (داسی) چې عبادت به کاوه پلرونو ستاسی،

تفسير: دغسی به دوی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم په نسبت په خپلو منځو سره ویل چی دغه سړی خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چی مونږ زمونږ د پلرونو او نیکه ګانو له هغه دود (رواج) او دستور او طریقی څخه جدا او بیل کړی چی له قدیمه راهیسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق ګڼو او مونږ خپل دین او طریقی ته کش کوی او په دغه وسیله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وګرځوی. ګواکی دی یواځی خپل حکومت او ریاست غواړی (العیاذ بالله).

وَقَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُّفْتَرًى ط

او وائی دغه (منکران) چی نه دی دغه (قرآن) مګر یو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسير: یعنی دغه چیری قرآن دی (العیاذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چی د هغه نسبت الله تعالیٰ ته کاوه شی.

وَ قَالَ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِیْنٌ ﴿٤٣﴾

او وائی هغه (منکران د مکی) چی کافران شوی دی حق (قرآن ـ اسلام ـ نبوت) ته کله چی راغی دوی ته نه دی دغه مګر خو دی سحر کوډی ښکاره

تفسير: یعنی دغه د نبوت دعوی چی د هغه د څو معجزو او خوارقو ښوونه هم کړی شوی ده یا د اسلام دین چی په خپل نزول سره ئی د میره (خاوند) او ښځی او زوی او پلار په منځ کښی بیلتون او تفرقه اچولی ده یا قرآن چی د هغه له فوق العاده تأثیره د خلقو په زړونو کښی فوق العاده اثرات او انفعالات پیدا کیږی د صریح جادو او ښکاره کوډو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العیاذ بالله).

وَمَآ اٰتَیْنٰهُمْ مِّنْ کُتُبٍ یَّدْرُسُوْنَهَا وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَیْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَّذِیْرٍ ط ﴿٤٤﴾

حال دا چی نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله ؤ څخه) چی لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو لیږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو ـ نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کښی وو ـ نه په دومره اوږد مدت کښی کوم نبی په دوی کښی مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کښی داسی عظیم‌الشان رسول مبعوث او داسی جلیل القدر قرآن ئی ورولیږه چی دواړه ئی عدیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چی دوی به دغه نعمت غنیمت ګڼله! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به ئی زیات قدر کاوه! خصوصاً چی دوی به پخپله په خوا له دی نه داسی ویل «که په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسمانی کتاب نازلیدی نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کښی به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چی هغه مطلوب مقصود وررسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کښی استکبار او انکار کوی. یا ئی دا مطلب چی مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسی نه دی لیږلی چی د ده د تعلیم او ښوونی څخه ئی مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوی؟.

وَكَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۙ وَمَا بَلَغُوْا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنٰهُمْ فَكَذَّبُوْا رُسُلِيْ ۫ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيْرِ ﴿٤٥﴾

او تکذیب کړی وو (د انبیاؤ هم داسی) هغو کسانو چی په خوا ؤ له دوی حال دا چی نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکی) لسمی برخی د هغه شی ته چی ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما، پس څرنګه ؤ انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسی اوږده عمرونه ـ جسمانی قوتونه ـ مال ـ دولت عیش ـ عشرت چی هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشرالعشیر هم تاسی ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چی هغوی له خپلو انبیاؤ سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وګوری چی د هغوی آخره خاتمه څرنګه شوه؟ او د هغوی ګرد (تول) ساز او سامان څنګه ابته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوی شیبی له مخی هم معطل نه شو او نه ئی چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسی پر څه مغرور او د څه دپاره دومره لوئی او ځان منمی (غرور) کوی؟ آیا په دی نه پوهیږئ چی له دغسی وړئ څخه هم داسی شری اوبدلی کیږی؟ او کوچنی سری ته دغسی لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۚ اَنْ تَقُوْمُوْا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ

تَتَفَكَّرُوا۟ ۚ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

ووايه (اى محمده ! منكرينو ته) بيشكه هم دا خبره ده چه پند دركوم تاسى ته په يوى خبرى سره چى ودريږئ تاسى خاص الله ته دوه دوه او يو يو بيا ښه فكر (او غور) وكړئ چه نشته په دغه ملګرى ستاسى كښى هيڅ ليونتوب نه دى دغه (محمد) مګر ويروونكى دى تاسى ته په مخ كښى د عذاب سخت (د قيامت).

تفسير: يعنى تعصب او عناد پريږدئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودريږئ او څو څو تنه سره يو ځاى شئ! او پخپلو منځو كښى سره مباحثه مركه او مشوره او جرګه وكړئ! او بياځى له خپلو ځانونو سره هم بيل كينئ او ښه فكر ـ دقت او غور وكړئ! چه ستاسى دغه رفيق محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم چه له څلويښتو كلونو څخه ډير ستاسى تر نظر لاندى حيات او ژوندون كوى او تاسى دغه د ګردو (تولو) حالاتو او له ذرى ذرى خصوصياتو څخه ئى د طفوليت څخه تر كهولت پورى كامل خبردار يئ ـ او د ده پر امانت ـ ديانت ـ صداقت ـ عفاف او بوه تل ترتله قائلان يئ او ښه پوهيږئ چه دى هيڅكله په هيڅ يوه معامله كښى په نفسانيت ـ اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دى ګرځيدلى نو آيا تاسى په واقعى ډول (طريقه) سره اوس داسى اټكل او ګمان پرى كولى شئ چه دى (العياذبالله) بى له كومو موجبه ؤ اسبابو يو ناڅاپه ليونى شوى دى؟ او بى سببه ئى ځينى خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان ګرځولى دى؟ آيا كوم يو ليونى داسى د حكمت او مصلحت خبرى كولى شى؟ يا كوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خير غواړى؟ او د دوى د دنيوى او اخروى فلاح او ترقى دغسى زورور دستورالعمل ورواندى كولى شى؟ دى ستاسى د مستقبل له ډيرو مهلكو خطراتو او شديدو آفاتو څخه خبروى څو مو ځانونو ترى وژغورئ (وساتى)! او د نورو پخوانيو اقوامو تواريخ در آوروى ـ او په دلائلو او شواهدو سره تاسى ته د خير او شر لارى دربښيى ـ چه دغه كارونه د هيڅ يوه ليونى له لاسه نه دى پوره بلكه دغه د هغو اولوالعزمو انبياؤ له اعمالو څخه دى چى هغوى ته تل ترتله احمقانو او شريرانو د ليونيانو خطاب كاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ ۖ

ووايه (اى محمده ! دوى ته) هر هغه څه چى وغوښتل ما له تاسى له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسي وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسير: يعني زه د خپل محنت او زيار(كوشش) څه صله له تاسي څخه نه غواړم كه ستاسي په خيال كښې داسي راغلي وی چه زه به له تاسي څخني څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسي له خپله ځانه سره وساتئ! بيخي هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار كښې ده. هغه شي چه زه ئې له تاسي څخه غواړم يعني ايمان او اسلام هغه يوازې ستاسي د فائدې او گټي دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبليغ كښې زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾

او هم دغه (الله) پر هر شي باندی ښه شاهد (خبردار دی).

تفسير: يعني زما رښتيا او صداقت او نيت الله تعالیٰ ته معلوم او ښكاره دی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بيشكه رب زما ويشتل كوی (راليږی) حق (دين) ښه خبردار دی پر ټولو پټو اشياؤ هم.

تفسير: يعني له پاسه وحي نازليږی ـ او د دين باران اوری دغه موقع ويريا له له لاسه مه وركوئ! او تری ښه گټه (نفعه) او فائده واخلئ! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ويشتل كوی او لری ئې غورځوی له هغه څخه اندازه وكړئ چه وروسته له دی نه به باطل چيری ودريدی شي؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو كښې ننوځي او په ټولو آفاقو كښې به د حق دين غږ دير پورته شي. هغه علام الغيوب پخپل علم او پوهی سره موافق په دير مناسب وخت او عين الموقع كښې د باطل د سر د تكولو او لتاړولو دپاره حق نازل كړ ـ ﴿ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ ﴾

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾

ووايه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن ـ اسلام) او نشي پيدا كولی باطل (معبودان هيڅ شي) او نه ئې بيا له سره ژوندی راپاڅولی شي.

تفسیر: یعنی حق دین راورسید هغه زور او قوت له سره منع کیدونکی نه دی او حتماً او جزماً غالب او مظفریږی او باطل لاندی او شکته کوی. دروغ کله د رشتیا په مقابل کښی چلیدی شی؟ او باطل څرنګه د حق په مقابل کښی راتلی شی؟ هغه اوس نه د دریدلو قوت او توان لری او نه د تښتیدلو او داسی ئی وګنړ چی لکه له منځه ورک او تری تم شوی وی. دغه د «جاء الحق» آیت د معظمی مکی د فتحی په ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر مبارکه ژبه جاری وو.

قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَآ اَضِلُّ عَلٰى نَفْسِىْ ۚ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوْحِىْٓ اِلَىَّ رَبِّىْ ؕ اِنَّهٗ سَمِيْعٌ قَرِيْبٌ ﴿۵۰﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) که چیری وښوئیدم زه (له سمی لاری په زعم ستاسی) پس بیشکه هم دا خبره ده چه وبه ښوئیږم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دی) او که سمه لاره می ومونده نو په سبب د دی به وی چه وحی کوی ماته رب زما بیشکه هم هغه (الله) ښه اوریدونکی دی ډیر رانژدی دی.

تفسیر: یعنی که ما دغه نوی دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولی وی نو تر څو ورځو پوری به وچلیږی؟ په دغه کښی بالاخر ماته نقصان راپیښیږی ـ دنیوی بغض او عداوت به ځان ته ګټم ـ خواری ـ زحمت ـ او ذلت به پر ځان اخلم اخروی رسوائی به پر ځان ګالم (برداشت کوم) (العیاذ بالله) لیکن که زه پر سمه لاره یم لکه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان یم نو ښه وپوهیږئ چه دغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ تائید او امداد ـ او د آسمانی وحی مرسته (مدد) ـ برکت او هدایت دی چه هیڅکله او هیچیری به زما ملګرتوب نه خوشی کوی او تل ترتله به له ما سره وی. زما پاک الله هر شی اوری، او هغه بیخی رانژدی دی. هغه به همیشه له ما سره الطاف او امداد فرمائی او خپل دغه پیغام هرومرو (خامخا) ګردی (تولی) دنیا ته رسوی او پر تولو مخلوقاتو ئی ظاهر او څرګندوی (ښکاره وی) اعم له دی نه چه تاسو ئی ومنئ او که ئی ونه منئ.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوْا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوْا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيْبٍ ﴿۵۱﴾

او که ووینی ته کله چه وویریږی دوی (عندالنزع) پس نه به خلاصیږی په تیښته (له عذابه زمونږ) او وبه نیول شی دوی له ځایه نژدی (له ځمکی قبر ته یا له موقفه اور ته).

تفسير: يعني كفار خو دلته خپله لوئي، تکبر او غرور ښکار کوي مگر هغه وقت به د ليدلو وړ (لائق) او قابل وي چه دغه خلق د محشر ويروونکي مناظر او لړزوونکي مظاهر وگوري او سخت ووبريږي او د تښتيدلو په فکر کښې ولويږي، مگر د تيښتې لورې ترې ورک وي او هيچرې به ونشي خوځيدلی - کله چه د دوی د نيولو او په اور کښې د غورځولو حکم صادر شي نو دوی بې له لټولو او دغې خوا او هغې خوا کتلو څخه سم د لاسه هم هغلته پيدا کيږي بلکه په نهايت آسانۍ سره علی‌الفور د حکم د اصدار سره متصل او جوخت نيولی کيږي او د خپلو اعمالو په سزا (هيداد) اخته کيږي.

وَّقَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖ ۚ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ۚ ﴿۵۲﴾

او وبه وائي (دا کفار) ايمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له کومه به وي دوی ته نيول (د ايمان يا بيرته گرځيدل دنيا ته) له ځايه لرې (چه آخرت دی).

تفسير: يعني په دغه وخت کښې به وائي چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی - او اوس ايمان راوړو حال دا چه د اوس ايمان به څرنگه وي؟ هغه وخت او موقع ډيره لرې لاړه چه ايمان راوړل به مفيد او نافع او د نجات وسيله واقع کيده - اوس د دوی لاس تر دومره لرې ځای پورې چيرې رسيدی شي؟ چه له هغه ځايه د خپل ځان دپاره ايمان راوړي - مطلب ئې دا دی چه مقبول او منجي ايمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغې دنيا کښې د انسان په برخه شي. په اخرت کښې کله چې گرد (تول) احوال گرد (تول) سرې پخپلو سترگو سره گوري نو هلته گرد (تول) متيقن کيږي. نو هلته به د ايمان راوړلو څه فائده وي؟

وَقَدْ كَفَرُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۚ وَيَقْذِفُوْنَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿۵۳﴾

او په تحقيق کافران شوي وو په الله پخوا له دې نه (په دنيا کښې) او ويشتل به کول دوی په غيب له ځايه لرې (د حق - صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسير: يعني پخوا له دې نه چه د ايمان راوړلو وخت وو تاسې پر کفر او انکار ټينگ ولاړ وئ او هم داسې به خپل خيال او اتکل سره مو نښې، ويشتلې د دنيا په ژوندون کښې به مو تل بې تحقيقه خبرې کولې - او رښتيا او محققې خبرې به مو هيڅ نه منلې اوس د افسوس او ارمان

ځخه هیڅ شی په لاس نه درځی.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منځ د دوی او په منځ د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ایمان او اعاده الی الدنیا).

تفسیر: یعنی دهغو شیانو په نسبت چه دوی ئی هیله او ارمان لری مثلاً مقبول ایمان یا نجات یا د دنیا په لوری بیرته ورتگ ـ دنیوی لذائذ، عیش او آرام د دغو شیانو او د کفارو په منځ کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسیدی.

كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِّنْ قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

لکه چه کړی شوی وو (دا کار) له سیالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بیشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډیر تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسیر: یعنی ړومبی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعیت او هیئت تیر شوی دی کومه معامله چی کړی شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکړه شوه ځکه چی هغو خلقو به هم داسی مهملی او بی ځایه شبهی کولی او په داسی بی‌موردو شکوکو او تردیداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ایښی.

تمت سورة سبأ بفضل الله تعالیٰ ومنه و کرمه وله الحمد.

سورة فاطر مكية وهی خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)
تسلسلهاحسب النزول (۴۳) نزلت بعد سورة الفرقان
د فاطر سورت مکی دی (۴۵) آیتونه او (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۵)
او په نزول کښی (۴۳) سورت دی ـ وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دی چی بی له نمونی څخه پیدا کوونکی
دی د آسمانونو او د ځمکی

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ئی ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه ـ حال دا چه له پخوا څخه د دغو علویاتو او سفلیاتو کومه نمونه یا د تخلیق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الۡمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا

گرځوونکی د پرښتو دی رسولان.

تفسیر: یعنی ځینی پرښتی انبیاؤ ته د الله تعالیٰ پیغام رسوی او ځینی نوری د نورو جسمانی او روحانی نظام پر تدابیرو او تشکیلاتو مامورانی دی. ﴿ فَالۡمُدَبِّرٰتِ اَمۡرًا ﴾

اُولِيۡۤ اَجۡنِحَةٍ مَّثۡنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ

(هسی ملائکی) چی خاوندانی د وزرو (متو) دوو دوو او دریو دریو او څلورو
څلورو دی

تفسیر: یعنی د ځینو پرښتو دوه دوه متی (یا وزرونه) او د ځینو دری دری او د ځینو څلور وی. د دغو متو او وزرو کیفیت یوائځی پاک الله ته معلوم دی یا هر هغه څوک چی لیدلی ئی وی څه رابنوولی شی.

يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

زیاتوی (الله) په پیدایښت کښې هومره چې اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چې الله پر هر شی باندی (چې اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینې ئی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښې هر هغه عضو او صفت چې اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره زیاتوی پرښتو ته دوه دوه یا دری دری یا څلور څلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو ځینو پرښتو ته له څلورو څنی زیات هم ورکوی. لکه چې په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزورنه لری او له ﴿ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا ﴾ څخه داسی ونه ګڼله شی چه ګوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائطو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر څیز باندی ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره ئی د دغو اسبابو او وسائطو سلسله قائمه کړی ده.

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۚ

هر هغه شی چې پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور ـ یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت ورونه وپرانیځی نو څوک ئی ترلی شی؟.

وَمَا يُمْسِكْ ۙ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ②

او هر هغه شی چې بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیږونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمته سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چې

وفرمائی علی‌الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر ـ غالب او زبردست ذات دی چی هیڅوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ۝٣

ای خلقو ! یاد کړئ نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکړی دی) آیا شته بل کوم پیدا کوونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او(له محصولاتو د) ځمکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرځولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه تول سره منئ چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ ۚ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ۝٤

او که دروغجن وشمیری (دغه کفار ای محمده !) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو ډیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرځولی شی تول کارونه (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاؤ سره هم داسی رویه او سلوک کړی شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصبنیو او معاندینو هیڅکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کښی الله تعالیٰ ته بوتلل شی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) جگړو فیصله صادروی.

يَآيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وقفة
وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ۝۵ اِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوْهُ عَدُوًّا
اِنَّمَا يَدْعُوْا حِزْبَهٗ لِيَكُوْنُوْا مِنْ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ۝۶

ای خلقو بیشکه وعده د الله حقه ده (چه قیامت حساب کتاب جزا شته) پس خبردار چی نه دی کړی غره نه دی تیر باسی تاسی دغه ژوندون لږ خسیس او نه دی غره کړی (تیر باسی) تاسی په (کرم د) الله غره کوونکی (شیطان) بیشکه چی شیطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونیسئ دی (خپل) دښمن بیشکه هم دا خبره ده چه بولی شیطان ډله خپله (ځای د هلاک ته) دپاره د دی چی شی دوی له ملګرو د دوزخ (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی قیامت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی. او علی الیقین تول مخلوقات د پاک الله په مخ کښی حاضریدونکی دی د دغی دنیا پر عیش او نشاط ـ عشرت ـ راحت میلو او چړچو ـ باغ او بهار ډیر مه مغروریږئ! او مه پری غولیږئ! او د دغه مشهور دغاباز شیطان په چلونو او فریبونو مه تیروځئ! ځکه چی دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته کومه مفیده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه کوښښ او زیار(محنت) کښی دی چی تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کښی وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتری درجوړوی څو تاسی د الله او د آخرت له جانبه غافل کړی. نو پر تاسی لازم دی چی دغه دښمن خپل دښمن وګڼئ! او د ده خبرو ته غوږ مه ږدئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چی مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تیروځو او نه ستا د مکاری په جال کښی راتلی شو. او په دغه باندی ډیر ښه پوهیږو چی ته د دوستی په لباس کښی له مونږ سره دښمنی کوی.

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۬ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ
لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ۝۷ ع اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا فَاِنَّ
اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسَرٰتٍ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِمَا يَصْنَعُوْنَ۝۸

هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (او له شیطانه ئی مخالفت کړی دی) او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښښنه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چی ښائسته کړی شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئی دی ښائسته پس بیشکه چی الله گمراه کوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (د گمراهی ئی) او سمه صافه لاره ښیی هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د هدایت ئی) پس نه دی ځی (نه دی هلاکیږی) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهته د افسوسه بیشکه چی الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چی کوی ئی دوی (نو جزاء به ورکړی دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چی د هر چا په سترگو کښی خراب کار ښه ورځرگند (ښکاره) کړی آیا دغه سړی له هغه چاسره برابر کیدی شی چی د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منځ کښی فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی ـ او بدی بده گڼی ـ کله چی دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنگه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چی کوم انسان به سره د خپلو رنو سترگو پر بدو څنگه د ښو گمان وکړی. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چی د ده د سوءالاستعداد او سوءالاختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چی د ده د حسن‌الاستعداد او حسن‌الاختیار د سببه سمه صافه لاره ښیی نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چی دی له سمی لاری څخه بی لاری کړی یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکړی. په هر حال هغه سړی چی په شیطانی اغواوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چی گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چی دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت ټوله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندیښنه کښی خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسی کریږئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چی دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړئ چی په دوی پسی خپل ځان او روح له لاسه وباسئ؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پریږدئ! الله تعالیٰ ته د دوی گرد (ټول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لازمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کیږئ!

وَاللَّهُ الَّذِيٓ أَرۡسَلَ الرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَسُقۡنَٰهُ إِلَىٰ بَلَدٖ مَّيِّتٖ فَأَحۡيَيۡنَا بِهِ الۡأَرۡضَ

بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ كَذَٰلِكَ ٱلنُّشُورُ ۝٩

او الله هغه (مطلق قادر) دی چی لیږلی ئی دی بادونه پس راپورته کوی (بادونه) وریځی پس راکاږو مونږ دغه وریځی هغه کلی (ځمکی) مړی (وچی کلکی بی وښو) ته پس ژوندی کوو مونږ په هغو (اوبو) ځمکه پس له مړوالی (وچوالی) د هغی هم داسی به وی حال د بیا ژوندی پورته کیدلو هم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حکم د هواؤ په وسیله وریځی پورته شوی او په هغی سیمی رقبه کښی چی مړه وچه کلکه پرته وه یعنی هیڅ وابنه ، کښت (فصل) او شینکی په کښی نه ؤ ـ او له اتو خواؤ ئی دوړی او غبار پورته ؤ. د باران د اوبو له سببه په کښی ساه ولویده. هم داسی وګڼئ چی الله تعالیٰ به تاسی هم وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاځوی. په روایاتو کښی راغلی دی «څه وخت چی الله تعالیٰ د مړیو د بیا ژوندی راپاځولو اراده وفرمائی نو له ماتحت العرش څخه به یو مخصوص قسم باران واوروی چی د دغه باران په اوبو سره به تول مړی داسی ژوندی راپاڅیږی لکه چی د پسرلی د معمولی باران په اثر پتنګان او نور مچان او خوځندی د ځمکی له سوریو څخه ووځی ښائی چی مزید تفصیلات ئی په روایاتو کښی ولیدل شی.

مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعِزَّةَ فَلِلَّهِ ٱلۡعِزَّةُ جَمِيعًاۚ

هر هغه څوک چی وی چی اراده لری د عزت پس خاص الله ته دی عزت تول

تفسیر: یعنی کفارو نور معبودان ځکه د خپلو ځانونو دپاره نیولی ؤ چی ګوندی د دغو معبودانو د الله تعالیٰ په دربار کښی ډیر عزت او پت وی ﴿ وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لِّيَكُونُواْ لَهُمۡ عِزًّا ﴾ ۱٦ جزء د مریم ۵ رکوع ۸۱ آیت او ډیرو کسانو له مسلمانانو څخه مخ اړولی ؤ او له کفارو سره ئی خپله دوستی او خپلوی تینګه کړی وه څو په دغه وسیله سره دوی پتمن او باعزت شی ﴿ ٱلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۚ أَيَبۡتَغُونَ عِندَهُمُ ٱلۡعِزَّةَ فَإِنَّ ٱلۡعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴾ جزء ۵ د نساء (۲۰) رکوع ۱۳۹آیت نو دغه قسم خلقو ته ئی دغه وروښودل چی هر هغه انسان چی د دنیا او آخرت عزت غواړی ښائی چی دغه عزت له الله تعالیٰ څخه وغواړی چی مطلق عزیز هم دی دی. او د الله تعالیٰ له اطاعت او یادولو څخه اصلی پت او عزت میسر کیږی. د ګردو (تولو) اعزازونو مالک همغه واحد احد الله دی. هر هغه څوک چی عزت مومی یا ئی موندلی دی د هم دغه الله له خزائنو څخه ورته رسیدلی دی یا به وروړسیږی.

إِلَيۡهِ يَصۡعَدُ ٱلۡكَلِمُ ٱلطَّيِّبُ

خاص هم دغه (الله) ته پورته خیژی خبری پاکی (یعنی مقام د قبول او رضاء د ده ته)

تفسیر: یعنی پاکیزه کلام ذکر الله، دعاء ، تلاوة القرآن ، د علم او نصیحت خبری دی چی دغه گرد (تول) شیان د رب العزت دربار ته ورخیژی ـ او د قبول او اعتناء عزت حاصلوی.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ ط

او عمل صالح نیک پورته کوی. دغه (خپل عامل او عزتمن کوی ئی)

تفسیر: د پاکیزهٔ کلامو (ذکر الله) او نورو ذاتی اقتضاء هم دا ده چی پاس خیژی. له هغه سره که نور صالحه اعمال وی نو د هغه په طفیل او وسیله هغوی هم پاس ورخیژی ـ او هغه ته زیات قوت ـ نشاط او تازگی ـ رفعت او عظمت ښښی. ښه کلام ته بی له ښو کارونو پوره د رفعت شان نه حاصلیږی. ځینی مفسرین د ﴿ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ ﴾ د ضمائرو مرجع سره بدلوی او داسی معنی تری اخلی چی ښه کلام ښه کار لوړ (اوچت) او پورته کوی. دغه هم درست دی چی ځینو خلقو د (رفع) ضمیر د الله تعالیٰ په لوری اړولی دی یعنی الله تعالیٰ صالحه اعمال لوړوی (اوچتوی) او د قبول تر معراج پوری ئی رسوی. په هر حال غرض دا دی چی ښه کار او ښی خبری دواړه علو او رفعت غوښتونکی دی لهٰذا هر هغه سړی چی د الله تعالیٰ د عزت طالب وی دغه عزت او رفعت دی د دی په وسیله حاصل کړی.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی عزت د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی. ستاسی ذکر او ښه کار پاس خیژی، کله چی خپل حد ته ورسیږی نو هلته پر بدی پوره غلبه حاصلوی. کفر به دفع کیږی او اسلام به معزز شی » او د مکارانو گردی (تولی) حیلی او پلمی (تدبیرونه) به عبث او بیکاره کیږی.

وَالَّذِيْنَ يَمْكُرُوْنَ السَّيِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ط وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُوْرُ ۝۱۰

او هغه کسان چی جوړوی (تاته د قتل ـ حبس ـ نفی) مکرونه ناکاره شته دوی ته عذاب ډیر سخت او مکر فریب د دغو (قریشو چی دی ستا په باب کښی) هم هغه فاسد باطل هلاک دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چی بد تدابیر جوړوی او د حق په خلاف تل په حیلو او پلمو

(تدبيرونو) جوړولو کښې مشغول او لګيا وي بالاخر ناکامه کيږي ـ او ضرور تاوان مومي. وګورئ قريشو په «دارالندوة» کښې سره جرګه او پر دغې خبرې ئې تړون وکړ «ښائې چې رسول الله دې يا ووژلې شي ـ يا دې بندي کړې شي ـ يا دې له ملکه د باندې وشړلې شي» د دغې فيصلې نتيجه داسې شوه چې د «بدر» د غزوې په وخت کښې هم دغه خلق له خپله وطنه د باندې وويستل شول ـ او هم دوې د مسلمانانو له لاسه ووژلې شول او د «بدر» په قليب او کوهې کښې د تل دپاره قيد کړل شول.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ

او الله پيدا کړې ئې تاسې (يعنې اول ځلې نيکه د تاسې) له خاورو بيا (تاسې اولاده ئې پيدا کړې) له څاڅکې (د منې) بيا ئې وګرځولې تاسې جوړې جوړې (ښځه او ميړه (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلې حمل هيڅ ښځه او نه ږدې (حمل هيڅ ښځه) مګر په علم د الله سره

تفسير: يعنې آدم عليه السلام ئې له خاورو څخه او بيا د هغه نوره اولاده ئې د اوبو له يوه څاڅکې څخه پيدا کړه ـ بيا له نارينه او ښځې څخه ئې جوړه پيدا کړه چې له هغو څخه انسانې نسل منتشر او خوريږي. په دغه ضمن کښې د حمل د استقرار له وخته د ووړکې د پيدا کيدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چې تيريږي پر هغو ګردو (تولو) باندې الله تعالىٰ عالم دې او هغه داسې پټ او مخفې اعمال دې چې مور او پلار هم پرې نه دې خبر چې دننه څه صور، اعمال او تحولات پيښيږي.

وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ وَّلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ⑪

او نشي اوږدېدلی عمر د هيڅ عمر اوږد کړی شوی او نه هيڅ قدر کمولی شي له عمر د دغه (معمر) شخصه (يا له عمره د بل معمر شخصه يعنی تزئيد او تنقيص د عمر نه دی) مګر په کتاب (د لوح محفوظ کښې ليکلی دی) بېشکه دغه (لنډول او اوږدول د عمر) پر الله ډير آسان دی.

تفسير: يعنی د هر چا چې هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کښې ليکلی شوی دی او هغه اسباب او وسائل چې د عمر د اوږديدلو يا د لنډيدلو دی يا دا چې کوم يو به خپل طبيعی عمر ته رسيږی؟ او کوم يو به نه رسيږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محيط علم کښې موجود دی او پاک الله ته پر دغو ټولو جزئياتو باندی احاطه لرل هيڅ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د ګردو (ټولو) «**ماکان ومايکون**» جزئی ـ کلی ـ او د غيب او شهادت علم له ازله تر ابده او الی‌ماشاءالله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان قياس کړی شي. حضرت شاه رحمة الله عليه ليکی «هر کار الله تعالیٰ ته ډير آسان وی لکه د انسان پيدايښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وګڼی د اسلام تدريجی پرمختګ او ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبيدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ ۖ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۖ وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ

او نه برابرېږی سره هغه دواړه بحرونه سيندونه دا يو خوږ دی تنده لری کوونکی خوندوری ښی هضميدونکی ښی تيريدونکی اوبه د ده او دا بل تريو دی تريخ او له هر يوه له دغو (دواړو بحرونو سيندونو شخه) خوری تاسی غوښی تازه (د مهی) او راوباسئ (له دغه ترخه سينده) ګانه (د مرغلرو او مرجانو) چې اغوندی (او اغوندوی ښځو خپلو ته)

تفسير: له پاسه د توحيد د دلائلو او د قدرت د شواهدو بيان ادامه لری چه په دغه ضمن کښې يوه لطيفه اشاره د اسلام د غلبې په طرف هم کيږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اګر که تاسی ته به له دغو دواړو شخه فائده دررسيږی له مسلمانانو ځنی دين قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزيه او خراج حاصلوی. غوښه د خوږو او د ترخو د دواړو سيندونو شخه وځی يعنی مهی (کب) مګر ګانه

(زیور) مرغلری ـ مرجان او جواهر علی‌الاکثر له ترخه (تریو) سیند څخه ایستل کیږی.

وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

او (تل) وینی ته بیړی (او جهازونه) په دغه (بحرسیند) کښی تلونکی څیروونکی (د اوبو) دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی له فضله د الله (په تجارت کښی) او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغه لوی نعمت).

تفسیر: اکثریه لوی لوی او مهم تجارت او سوداګری د جهازونو په وسیله کیږی. له هغه څخه کوم منافع چی حاصلیږی هم دغه د پاک الله فضل او مهربانی ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته لازم دی چه د دغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت حمد او شکر اداء کړی!.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى

ننباسی (الله) شپه په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر په کار کښی ئی لګولی دی لمر او سپوږمی چی هر یو بهیږی (روان دی) تر یوی نیتی په نامه کړی شوی (چی ورځ د قیامت ده)

تفسیر: دغه مضمون پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د شپی او ورځی په شان کله کفر غلبه مومی او کله اسلام او د لمر او سپوږمی په شان د هر یوه څیز دپاره یو مدت تاکلی (مقرر) شوی دی چه په هغه کښی څه ډیل او ځنډ (تاخیر) وړاندی وروسته نه کیږی. او د حق واضحه او ښکاره غلبه به پخپل تاکلی (مقرر کړی) وخت کښی کیږی.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا
يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص هم ده ته دی

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زړی) د خرماؤ (کښنی پرته وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فیالحقیقت ستاسی حق الله دی. او د ټولو علویاتو او سفلیاتو ـ خالق ـ مالک ـ الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هغی نری پردی په اندازه هم د یوه څیز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زړیو پوری نښتی وی.

إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ

که وبولئ تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شي درکولی جواب ستاسی (ځکه چی ژبه نه لری) او په ورځ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (باندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گڼی دوی ستاسی غږ او بلنه نه اوری ـ او که تاسی ته څه توجه هم وکړی هغه ستاسی په کار نشي درتلی ـ او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورځ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علانیه ډول (طریقه) د خپل تنفر او بیزاری اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرؤنکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پر ټولو احوالاتو باندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبیر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چتی (بیکاره) او غلط دی ـ او له سره

ستاسی په کار نه درځی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالیٰ نه ـ بل
څوک تاسی ته کولی شی؟ او ښولی شی؟.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان یئ الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا
ښه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی ټول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله
هیچا ته او هیڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه ګرد (ټول) محاسن ـ محامد او
صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله
د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت څیښتن (مالک) او مستحق دی
چی د خپلو بندګانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که
څوک د ده لوی دربار ته خپل عجز ـ نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهریږی

الله يغضب ان تركت سؤاله
وبنی آدم حين يسأل يغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی
له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

که اراده وفرمائی (الله) د بیولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را
به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شړل ستاسی او راوستل
د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منئ یا ئی نه منئ الله تعالیٰ داسی مطلق قادر دی چه تاسی ګرد
(ټول) له منځه ورک کړی او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه
الله تعالیٰ ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرښتی د ده
خالصی او مخلصی بندګانی دی او داسی کول پاک الله ته ډیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د
حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه ګردی (ټولی) سلسلی ښائی چی قائمی او
جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتيب سره د الله تعالیٰ د تولو صفاتو ظهور په عمل راشي.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۗ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۗ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د ګناه د بل نفس او که راوبولی درونده باری (بل څوک) بار د ګناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه هیڅ څيز او اګر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسير: يعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلی او نه به یو د بل د ګناه له پیتی څخه لږ څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غږ کولو څخه څه ګټه (نفع) او فائده وررسیږی اګر که ئی ډیر نژدی خپلوان هم وی. ګرد (تول) خلق به نفسی! نفسی!! وائی هلته یوائحی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلیږی او بس!.

اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۗ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هغه کسان چی ویریږی له ربه خپله په غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ

تفسير: يعنی ستاسی له ویرولو څخه هم هغه سړی خپله رویه ښه کوی ـ او نفع تری آخلی چی له الله تعالیٰ څخه بالغیب ویریږی ـ او د ده له ویری څخه تل په عبادت کښی لګیا وی ـ د هر چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی ـ نو هغه کله له دغو ویرولو څخه متأثر کیږی.

وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٨﴾

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص (طرف) د الله ته ورتله دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر څوک چی ستا پند او نصیحت واوري او خپل وضعیت اصلاح او ښه کړی نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالیٰ وی. بلکه په دغه کښی په خپله د هم هغه سړی فائده ده ـ او دغه فائده په پوره ډول (طریقه) سره هلته څرګندیږی (ښکاره کیږی) چی د ګردو (ټولو) رجوع او بیرته ورتګ الله تعالیٰ ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ

او نه برابریږی سره ړوند (کافر) او لیدونکی (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رڼرا) (حق) او نه سیوری (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابریږی سره ژوندی (علما) او نه مړی (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالیٰ ورته د زړه سترګی ښیلی دی د حق په رڼا (رڼرا) او د الله تعالیٰ د وحی په پلوشو کښی بی له کوم تکلیفه او زحمته دغه لاره پری کوی ـ او برابر د جنت باغونو او د الله تعالیٰ د رحمت سیوری ته رسیږی ـ آیا له دغسی انسان سره هغه کافر سیالی او برابری کولی شی چی د زړه ړوند او د اهواؤ او اوهامو په تیارو کښی حیران سرګردان ګرځی ـ او بالاخر ناڅاپه او بی تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځوونکی تاوده باد په طرف منډی وهی؟ له سره دغه دواړه سره نه دی برابر او که داسی وی نو داسی وپوهیږئ چه مړی او ژوندی سره برابر شول. فی‌الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښی له دی نه هم زیات داسی فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندی روغ رمټ انسان او د یوه مړی لاش په منځ کښی وی. اصلی او دائمی ژوندون یواځی د ایمان د روح په برکت پیدا کیږی ـ او ماسواء له ایمانی روح څخه ښائی ژوندی انسان له زرهاوو مړیو څخه بدتر وګڼل شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي
الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه چی الله آوروی هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د آورولو ئی) او نه ئی ته (ای محمده!) اورووونکی (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدیرو کښی دی. نه ئی ته (ای محمده!) مګر ویروونکی (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ اراده وکړی نو مړیو ته ئې هم آورولی شي حال دا چې د دغې خبرې قدرت نورو ته نشته هم داسې وګڼئ چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت ـ تبلیغ ـ پیغام رسول او په خیر او شر باندې پوهول او خبرول دي. که زړه مړي کافران دغه خبرې وانه وري نو هغه آورول د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ګرد (تول) خلق سره نه دي برابر د هر چا په نسبت چې د ایمان د اعطاء فیصله شوې ده هم هغه به د ایمان خاوند کېږي که نه هومره ډېر خلق چې د ایمان هیله (ارزو) او امید وکړي کله ئې ور په برخه کېږي ـ دغه ئې فرمایلي دي چې «نه تیاره نه رڼا (رڼا) یعنې نه تیاره له رڼا (رڼا) سره برابره ده او نه رڼا (رڼا) له تیارې سره (په دغه سره ئې د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئې فرمایل او نه ئې ته آوروونکی هغو ته چې په هدیرو کښې پراته دي. «په حدیث کښې راغلي دي چې مړیو ته سلام واچوئ!» او په ډېرو ځایونو کښې مړیو ته خطاب هم کړی شوی دی د دې خبرې حقیقت دا دی چې د مړي روح آوري ـ او هغه جثه ئې چې په قبر کښې پرته ده نه آوري» دغه بحث پخوا له دې نه د «نمل» د سورت په آخر کښې تیر شوی دی هلته دې وکوت شي!.

إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾

بیشکه چې مونږ لیږلی مو ئې ته په حق رښتیا (دین) سره زیري ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مګر چې تیر شوی په هغه کښې کوم ویروونکی.

تفسیر: ویرې آوروونکی نبي وي یا د نبي قائم مقام ـ هر څوک چې د الله تعالیٰ د لارې په لورې بلنه وکړي د دې په متعلق د «نمل» د سورت په (٤ رکوع) کښې څه لیکلي شوي دي.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَآءَتْهُمْ
رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ وَبِٱلزُّبُرِ وَبِٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾

او که دروغجن بولي (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چې) پس په تحقیق دروغجن ئې بللي وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چې وو پخوا له دوی نه چې راغلي ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکی (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی ؤ له هغو څنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکری شوی دی.

ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا فَكَیْفَ كَانَ نَكِیْرِ ﴿۲۶﴾

بیا می ونیول هغه کسان چی کافران شوی ؤ (په سخت عذاب سره) پس څرنګه شو انکار زما (او تغییر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له تکذیب څخه دوی مخ وانړوه نو وګورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنګه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ ثَمَرٰتٍ مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا ؕ

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلی کړی دی له (جانبه) د آسمانه اوبه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنګونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی ـ بیا په یوه قسم کښی رنګا رنګ ثمرات ئی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاؤ او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِیْضٌ وَّ حُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَ غَرَابِیْبُ سُوْدٌ ﴿۲۷﴾

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنګونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم ئی تک سپین لکه د مرمر ډبره ـ کوم ئی سپین لکه مالګه او ځینی ئی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنګا رنګه رګونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالۡاَنۡعَامِ مُخۡتَلِفٌ اَلۡوَانُهٗ كَذٰلِكَ ؕ

او (هم داسی) له خلقو څخه هم او (هم داسی له نورو) ژونديو خوځيدونکو او څارويو څخه هم چی سره مخالف دی رنګونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسير: دغه ګرد (تول) د قدرت د عجائبو او غرائبو تذکره ده. يعنی هم هغسی چی په نباتاتو ـ جماداتو ـ حيواناتو کښی راز راز (قسم قسم) او رنګ په رنګ مخلوقات ليدل کيږی په انسانانو کښی هم هره نوعه او صنف سره بيل او جلا (جدا) دی. که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړی او دواړه سره يو شی. او ګرد (تول) انسانان يو رنګ ځان ته غوره کړی ـ نو دغه کله امکان لری او له سره نشی کيدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته اطمينان او تسلی ورکړی ده چی تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو څخه مه خفه کيږئ!.

اِنَّمَا يَخۡشَى اللّٰهَ مِنۡ عِبَادِهِ الۡعُلَمٰٓؤُا ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيۡزٌ غَفُوۡرٌ ﴿۲۸﴾

بيشکه هم دا خبره ده چی ويريږی له الله څخه له بندګانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بيشکه الله ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطياتو).

تفسير: يعنی نه ويريدونکی بندګان هم شته او د الله تعالیٰ ځنی ويريدونکی هم دی مګر ويريږی هغه کسان چی الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقأ او دوام او د دنيا په فناء او اتمام باندی پوهيږی او د الله تعالیٰ د احکامو او هداياتو د علم تحصيل کوی ـ او تل د مستقبل په فکر کښی اوسيږی ـ په هر هغه چا کښی چی دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ څخه ويريږی ـ په هغه کښی چی خوف نه وی هغه فی‌الحقيقت د دی خبری مستحق نه دی چی ورته پوه او عالم وويلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی ګرد (تول) انسانان ويريدونکی نه دی له الله تعالیٰ څخه ويريدل د پوهانو صفت او کار دی ـ او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه ډوله (قسمه) ده. الله غالب قوی او زبردست هم دی چی په هره خطاء چی سړی ونيسی نيولی ئی شی ـ او غفور ـ رحيم هم دی که ګنهګاران وبښی ښښلی ئی هم شی» نو په دواړو حيثيتو انسان ته ښائی چی د الله تعالیٰ څخه وويريږی ځکه چی نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختيار) او قبضه کښی دی نو هر کله چی اراده وکړی نفع

ستنوى (واپس كوى) او ضرر لاحقوى.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَٰبَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَٰرَةً لَّن تَبُورَ ﴿۲۹﴾

بيشكه هغه كسان چې لولي كتاب د الله (قرآن) او قايموى (تل سم اداء كوى سره له تولو حقوقو) لمونځ او لگوى (په لاره د الله كښې) ځينى له هغو شيانو څخه چې وركړى مو دى دوى ته (لگوى ئى) په پټه او په ښكاره اميد لرى دوى د داسي يوه تجارت چې له سره نه هلاك كيږى.

تفسير: يعني هر هغه چې د الله تعالىٰ څخه ويريږى. قلباً او لساناً مسلمان شي ـ او د ده احكام ومني ـ او د ده كتاب په اخلاص او عقيدت سره ولولي ـ او په بدني او مالي عباداتو كښې هيڅ قصور او كوتاهي ونه كړى ـ نو دغه مسلمان دى د داسي لوى او زوررور تجارت او اعتبارى سوداگرى هيلمن (ارزومند) او اميدوار اوسي چې له سره په هغه كښې نقص او خساره نه عائده كيږى او د ضرر او تاوان احتمال په كښې نشته. بلاشبهه كله چې په خپله الله تعالىٰ د دوى د اعمالو پيرودونكى او اخيستونكى وى نو دى په دغه هيله (ارزو) او اميد كښې بيخى حقدار دى، او ده ته د خسران او نقصان انديښنه له هيڅ طرفه نه ده متصوره ـ او له سره تر پايه بيخى نفع په نفعه كښې دى او گټه (فائده) ورته رسيږى.

لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿۳۰﴾

دپاره د دى چې پوره ورسوى (الله) دوى ته اجرونه (د عملونو) د دوى او زيات وركړى دوى ته له فضله خپله بيشكه چې دغه (الله) ښه ښښونكى (د معصياتو) دى ښه قبلونكى (د احسان د محسنينو) دى.

تفسير: يعني دير گناهونه ښښى او معافوى ئى او د خورا (دير) لږ طاعت قدر فرمائى ـ او سم له اصوله او قاعدى څخه كوم ثواب چې ښائى چا ته ورسيږى الله تعالىٰ له هغه څخه زيات ثواب ورعطاء كوى.

وَالَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ

إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

او هغه چې وحی کړی ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتیا ده په دغه حال کښې چې مصدق رښتینی کوونکی دی هغو کتابونو ته چې پخوا له دی نه وو، بیشکه الله پر بندګانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه لیدونکی دی (په ظاهر د دوی).

تفسیر: یعنی د بندګانو پر احوالو ښه علیم او خبیر دی او په ښه موقع کښې ئی دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۖ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

بیا مو وارث وګرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چې غوره کړی مو دی له بندګانو خپلو (چې دغه محمدی امت دی) پس ځینی له دوی ظالم دی پر خپل ځان او ځینی له دوی په منځ د لاری کښې برابر تلونکی دی او ځینی له دوی ړومبی کیدونکی دی خیراتونو نیکیو ته په اذن حکم د الله دغه (توریت او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډیر لوی.

تفسیر: یعنی وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت ګرځولی شوی دی چې په مجموعی حیثیت او هیئت د ګردو (تولو) امتونو څخه غوره ـ افضل او اعلیٰ دی. هو! د امت ګرد (تول) افراد سره یو شان نه دی په دوی کښې ځینی افراد خو هغه دی چې سره له صحیح ایمانه په ګناهونو کښې اخته او مبتلا کیږی چې دغه «ظالم لنفسه» شو او هغه دی چې متوسط تلونکی دی یعنی نه په ګناه کښې لګیا او نه منهمک ـ او نه لوی ولی او بزرګ دی دغو ته ئی «مقتصد» وفرمایل یو خو هغه کامل بنده دی چې د الله تعالیٰ په فضل او توفیق سره ئی پر مخ تګ کړی دی او د محاسنو ـ فضائلو او کمالاتو په تحصیل کښې له مقتصدانو څخه ډیر مخ کښې تللی دی مستحب شیان ئی هم نه دی پریښی ـ او د ګناه له خوفه له تنزیهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهیز کوی ـ او خپل ځان ژغوری (؟) د اعلیٰ درجی

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندګانو کښی له یوه حیثیته ګرد (تول) مسلمانان سره شمیرلی شوی دی څکه چی دوی ګرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی ګنهګار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کښی ننوځی. په حدیث کښی فرمایلی شوی دی «چی زمونږ ګنهګاران ګرد (تول) سره معفو او ښښلی شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقتصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له ګردو (تولو) څخه په مخ کښی دی. خو سره له دی الله کریم دی او د ده په لوی دربار کښی هیڅ بخل او امساک نشته.

جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَّلُؤْلُؤًا ۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ ﴿۳۳﴾

جنتونه د هستوګنی دی ننوځی به (دغه دری واړه طائفی) په هغو کښی ګاڼهدار کولی بشی په دغه (جنت) کښی له باهوګانو (وښیو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامی د دوی په دغه (جنت) کښی د وریښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او وریښم د مسلمانانو نارینه ؤ دپاره هلته دی په جنت کښی نه دلته په دنیا کښی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چی ورښمین (جامی) اغوندی په دنیا کښی وابه ئی نغوندی په آخرت کښی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْٓ اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ۭ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرُ ۙ ﴿۳۴﴾

او وبه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کښی) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چی بو ئی ته (لری ئی کړ) له مونږ څخه خفګان بیشکه رب زمونږ خامخا ښه ښښونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کړ او ګناه ئی وروبښله او د قدردانی له لوری ئی زمونږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

الَّذِيْٓ اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖ ۚ لَا يَمَسُّنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا يَمَسُّنَا فِيْهَا لُغُوْبٌ ﴿۳۵﴾

هغه (رب) چي را ئي وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چي نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ مشقت او نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ ستوماني خفګان.

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د هستوګني کور له دې نه پخوا هيڅ نه وو ـ هر چيري به تلل راتلل نقل او حرکت ؤ ـ د روزي غم ـ د دښمنانو انديښنه ـ د رنځ او مشقت مصيبت او نور مصاعب او مصائب به موجود ؤ کله چي جنت ته ورسيږي دغه ګرد (تول) شيان له منځه لري او ورک کيږي ».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾

او هغه کسان چي کافران شوي دي شته دوی ته اور د دوزخ حکم به ونه کولی شي پر دوی (د دوهم مرګ چي) پس مړه (او په آرام) شي او نه به سپکوالي کاوه شي له دوی نه له عذابه د دې (اور د دوزخ) هم داسي جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بې ايمانه) ته.

تفسير: نه کفارو ته په جهنم کښي مرګ وررسيږي چي د دوی هغه تکاليفو ته خاتمه ورکړي او نه به د عذابه تکليف لږ شيبه هم له دوی نه کميږي داسي ناشکرانو ته زمونږ له جانبه هم دغسي سزاوي وررسيږي.

وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ

او دوی به ناري سوري وهي په دغه دوزخ کښي (او داسي به وائي) اې ربه زمونږ (يو کرت) راوباسه مونږ (بيرته دنيا ته څو هلته) عمل وکړو صالح نيک غير له هغه چي وو مونږ چي کاوه به مو (پخوا له دې بد عمل)

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښې دوی هغه ښه ګڼل مګر اوس داسې وائی چه بیا به هم هغسی عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخی مونږ له دوزخ څخه وباسه څو مونږ ښې چاری ـ صالحه اعمال ـ او حسنه افعال ځان ته راټول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو. بیا الله تعالیٰ ورته داسې فرمائی

اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ النَّذِيرُ ۖ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ نَّصِيرٍ ﴿٣٧﴾

آیا نه وو درکړی مونږ تاسی ته عمر دومره (موده) چې پند اخلی په هغه کښې هر هغه څوک چې پند اخیستل غواړی او راغلی ؤ تاسی ته ویروونکی (چې د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددګار (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږی. یعنی مونږ خو تاسی ته عقل او پوه درکړی وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړی ؤ چې ښائی تاسی به په هغه کښې ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړی وی تر دی چې له تاسی څخنې دیر کسان تر شپیتو ـ اویا او اتیا کلونو پوری هم په دنیا کښې ژوندون کړی ؤ ـ برسیره په دی ستاسی د هدایت او لارښوونی دپاره مونږ تاسی ته داسی اشخاص او حالات هم درلیږلی و چې تاسی د بدیو له خرابی خاتمی څخه وویروی او د غفلت له خوبه مو ویښ کړی ـ آیا وروسته له دی نه اوس تاسی ته کوم عذر او بهانه پاتی ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کښې اوسیږئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوری د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هیله (امید) او توقع مه لرئ!.

اِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ اِنَّهٗ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

بیشکه چې الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکی بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چې پټی دی په سینو زړونو کښې.

تفسیر: یعنی پاک الله ته د بندګانو ګردی (تولی) پټی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زړونو اسرار معلوم دی د هیڅ نیت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پټ نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرګنده (ښکاره) ده چی دغه خلق چی اوس داسی ناری او سوری وهی چی مونږ یو ځلی خوشی کړه چی بیرته دنیا ته لاړ شو څو هلته په صالحه ؤ اعمالو بوخت (مشغول) او له سره ګناه ته ورنږدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغجنان دی ځکه که دوی اویا ځلی نور هم پریښودی شی چی بیرته لاړ شی څو صالحه اعمال وکړی خو بیا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخیستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿ وَلَوۡ رُدُّوا۟ لَعَادُوا۟ لِمَا نُهُوا۟ عَنۡهُ وَإِنَّهُمۡ لَكَـٰذِبُونَ ﴾ ۷ جزء (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت

هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمۡ خَلَـٰٓئِفَ فِى ٱلۡأَرۡضِۚ

دغه (الله) هم هغه ذات دی چی ګرځولی ئی یئ تاسی خلیفګان (د تیرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی د پخوانیو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چی اوس د هغو په مینو کښی ودان یئ ـ او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او ریاست چلوی! نو ښائی چی د هغه د شکر ایستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!.

فَمَن كَفَرَ فَعَلَيۡهِ كُفۡرُهُۥۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلۡكَـٰفِرِينَ كُفۡرُهُمۡ عِندَ
رَبِّهِمۡ إِلَّا مَقۡتًاۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلۡكَـٰفِرِينَ كُفۡرُهُمۡ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

پس هر څوک چی کافر شو (یا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (یا کفران) د ده او نه زیاتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مګر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زیاتوی کافرانو لره کفر د دوی مګر خساره زیان (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آیاتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هو! له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی ګناه او وبال لویږی د کفر آخره خاتمه ماسواء له دی نه بل هیڅ شی نه دی چی پاک الله له دغه ناشکره څخه بیزاره او نارضاء کیږی ـ او د دغه کافر په نقصان او

خسران کښې مسلسلاً او منظماً تزئید او ترقي واقع کيږي.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ۚ

ووايه (اى محمده ! دوى ته) آيا وينئ تاسئ شريكان ستاسى هغه چې بلل به مو (او عبادت به مو كاوه د دوى) غير له الله راوښيئ ماته چې كوم څيز پيدا كړى دى (دغو معبودانو ستاسى) له ځمكى څخه او كه شته دوى ته (كوم قسم) شريكوالى په (پيدايښت د) آسمانونو كښې (له الله سره).

تفسير: يعني د خپلو معبودانو په احوالو کښې فكر وكړئ! او بيا ماته دغه خبره راڅرګنده (ښكاره) كړئ چې د ځمكې كومه برخه دوى جوړه كړې ده يا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره كولو كښې دوى څومره برخه او شركت لرى؟ كه دوى په دغه كښې هيڅ برخه نه لرى نو دوى څرنګه معبودان ګرځيدلى دى؟ لږ شاني خو له عقل او پوهې او فكر او غور څخه هم كار واخلئ!

اَمْ اٰتَيْنٰهُمْ كِتٰبًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ

يا وركړى دى مونږ دوى ته كتاب پس دوى پر پاخه حجت ولاړ دى له هغه كتابه (او دا يو هم نه دى).

تفسير: يعني كه عقلي دليل او سند نشته نو كوم هسې معتبر نقلي دليل راوړاندې كړئ! چې د هغه په اساس تاسې دغه د شرك دعوى كوئ؟ دا يو هم نه دى!

بَلْ اِنْ يَّعِدُ الظّٰلِمُوْنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُوْرًا ۝

بلكه نه كوى وعده دا ظالمان (مشركان) ځينې د دوى (چې غټان او مشران دى) ځينو نورو ته (چې خواران او كشران دى) مګر غره كول (او فريب وركول).

تفسیر: یعنی هیڅ عقلي یا نقلي دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چې په دوی کښې مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستنیو ته د شیطان په لمسون او اغواء پرله پسې دغسې وعدې کړې او داسې خبرې ئې وربښوولې دي ﴿ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ ﴾ هم دغه بتان او نور زمونږ شفاعتګران دي د الله تعالیٰ په نزد کښې ـ او د هغه قرب مونږ ته راعطاء کوي. حال دا چې دغه خالص چل ـ فریب ـ او غولول دي. دوی به څرنګه شفیع وګرځیدلی شي؟ حال دا چې ډیر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښې خپله ژبه نشي خوځولی.

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ ۚ

بیشکه الله ساتي (دغه) آسمانونه او ځمکه له دې نه چې زائل شي (او له خپله محوره بیځایه شي) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شي دا دواړه نو وبه نه ساتي (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسواء له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چې دومره لویو لویو عظامو کراتو ته ئې داسې تنظیم، تنسیق، ترتیب ورکړی دی چې هیڅ یو له دوی ځینې له خپلو مراکزو څخه نه ښوئیږي او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوي او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکړي نو بیا له ماسواء الله څخه کوم یو زور او طاقت به وي چې هغه بیا بیرته خپل ځای ته راولي یا ئې تر خپل نظارت او انتظام او اداري لاندې ونیسي ؟ لکه چې په قیامت کښې کله چې الله تعالیٰ دغه نظام او قوام ګډوډ او تیت او پرک (منتشر) کړي نو کوم قوت به د ده مخه ونیسي؟.

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چې تعجیل نه کوي په تعذیب د منکرینو) ښه ښونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسې ده چې دغه ګرد (تول) نظام یو ځلې ګډوډ او لاندې باندې کړې شي لیکن د الله تعالیٰ لطف ـ کرم حلم تحمل او بردباري دغه نظام ټینګ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت ـ مکرمت ـ او ښښنه نه وی نو

دغه ودانه دنیا ورانیږي.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ
مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتِكْبَارًا
فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (کفارو د مکې) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره خامخا که چیرې راغې دوی ته کوم ویرونکې (پیغمبر) خامخا وی به دوی هرومرو (خامخا) ښه لاره موندونکې له یوه (له تیرو) امتونو پس کله چې راغی دوی ته ویروونکی (چې محمد دی) نو زیات نه کړ (دغه راتګ) دوی ته مګر تیښته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په ځمکه او (دپاره د) مکر بد (په رسول پورې چې هلاک ئې کړي) او نه چاپیره کیږي مکر فریب ناکاره مګر خو په اهل خپل (چه مکر کوونکی دی)

تفسیر: کله چې د عربو اقوامو دغه قصې او خبرې اوریدلې چې یهودانو او نورو اقوامو د انبیاء الله خبرې نه منلې او د دوی له احکامو څخه به ئې غاړې غړولې نو دوی به پخپلو منځونو کښې سره داسې ویلې «که د الله تعالیٰ له فضله په مونږ کښې کوم نبی مبعوث شي، نو مونږ به د هغو عاصې اقوامو پر خلاف د خپل نبی په ډیر ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وکړو او د خپل اخلاص او صمیمیت یو ډیره ښه وضعیت به دنیا ته ورښکاره وو. خو څه وخت چې الله تعالیٰ دوی ته خپل داسې نبی مبعوث او ولیږه چې له ټولو انبیاؤ څخه په عظمت او شان لوی دی نو له حقه څخه دوی لا لرې شول او غاړه ئې تری وغړوله د دوی تکبر - غرور - لوئی دوی ته کله اجازه ورکوی چې نبی الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښې خپلې غاړې کیږدي او د رفاقت او اطاعت په ځای ئې عداوت او مخالفت ته ملاوی تړلې دی او راز راز (قسم قسم) مکروه او نامناسبه تدابیر - چلونه - فریبونه ئې شروع کړي دي مګر دغه خبره مو په یاد وی چې ناکاره کار او بدې چارې پخپله هم دغه د بدو کارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع کیږي.

اګر که دوی څو ورځې په عارضې ډول (طریقه) خپل زړونه خوښوی چې مونږ پخپل چل او تدبیر سره دغسې ضرر او نقصان ورواړوه لیکن په پای (آخر) کښې به دوی وګوری چې په واقع کښې ئې خپل ځان ته نقصان او زیان اړولی دی. فرض ئې کړئ چې په دنیا کښې ورته څه زیان او تاوان هم ونه رسید مګر په آخرت کښې خو یقیناً پخپله سزا رسیږي.

فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِيْنَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيْلًا ﴿۴۳﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مګر طریقې (جاریې د الله ته په امتونو) پخوانیو کښې پس له سره به نه مومې ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اړول) او بیا به له سره نه مومې ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (ګرځول).

تفسیر: یعنې دوی د دغې خبرې په انتظار کښې دي کومه معامله چې له پخوانیو مجرمینو سره شوې ده هم هغه معامله دې له موږ سره هم وکړه شي. نو که دوی له خپل دغه کفره ـ شرکه ـ طغیانه او عصیانه لاس وانخیست هم هغسې معامله له دوی سره هم هرومرو (خامخا) کیدونکې ده. د الله تعالیٰ هغه سنت او دستور چې د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لري هغه له سره بدلیدونکې او تغییر موندونکې نه دی او په خپل ټاکلي (مقرر) وخت او نیته کښې خامخا رسیدونکې دی او هرګز داسې نه کیږي چې پر داسې مجرمینو به په آخرت کښې انعام او اکرام مبذول شي او له سره هغه لرې کیدونکې نه ده چې له مجرم څخنې سزا لرې کړه شي یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شي.

اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهٗ مِنْ شَيْءٍ فِى السَّمٰوٰتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ ۗ اِنَّهٗ كَانَ عَلِيْمًا قَدِيْرًا ﴿۴۴﴾

آیا نه دي ګرځیدلي (دغه کفار د مکې) په ځمکه (ملکونو) کښې پس چې ووینې (په دغو اوطانو کښې چې) څرنګه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چې پخوا له دوی نه (تیر شوي) دي او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسې) چې عاجز ئې کړي کوم شي نه په آسمانونو کښې او نه په ځمکې کښې بیشکه چې الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادې خپلې).

تفسير: يعني لوی لوی زورور او قوی مدعيان هم د الله له نيولو څخه ځان نشی خلاصولی لکه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حيثيت لری؟ او څه شی دی؟ ښه وپوهيږی چی په آسمان او ځمکه کښی د هيڅ يو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دی پوره چی الله تعالیٰ عاجز او ناتوان کړی شی. د الله تعالیٰ علم محيط او قدرت کامل دی بيا که معاذ الله عاجز او ناتوانه شی ـ نو له کومی خوا به وی؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوْا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ

او که چيری نيولی وی الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چی کوی ئی دوی نو نه به ئی پريښی وی پر شا د ځمکی هيڅ ژوندی خوځيدونکی تلونکی (په شامت د عاصيانو)

تفسير: يعني خلق چی دغه خطاوی او ګناهونه کوی که د دوی پر هره يوه ګناه او جزئی خطا نيولو شروع له سببه پوښتنه تری وکړه شی نو هيڅ يو جاندار او متنفس د ځمکی پر مخ کښی نه پاتی کيږی ـ نافرمان خو د خپلی نافرمانی له سببه په تباهی رسولی کيږی او کامل فرمان منونکی چی عادتاً ډير لږ هم وی د قلت له امله (وجی) راپورته کيږی ځکه چی د جهان نظام په داسی يو اصول او ترتيب سره قائم کړی شوی دی چی محض د څو معدودو انسانانو هستوګنه دلته خلاف الحکمت ده بيا کله چی د نورو انسانانو ژوندون او ودانی پاتی نشی نو حيوانات به د څه لپاره پريښودی شی ځکه چی د دوی وجود بلکه د ګرد (تول) جهان موجوديت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دی.

وَلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِيْرًا ﴿۴۵﴾

وليکن وروستی کوی (الله) دوی تر نيتی په نامه کړی شوی پوری کله چی راشی اجل (نيته) د دوی پس بيشکه چی الله دی پر بندګانو خپلو ښه ليدونکی بينا (نو وربه کړی دوی ته جزا سم له اعمالو د دوی).

تفسير: يعني تر يوه مقرر ميعاد او معين حد پوری الله تعالیٰ مهلت ايښی دی چی پر هر جرم به ئی فوراً نه نيسی کله چی موعود وخت راشی نو په ياد ئی ولرئ چی ګرد (تول) شيان د پاک الله تر نظر لاندی دی او د هيچا د يوی ذری په اندازه ښه يا بد عمل د ده له علمه نه دی بهر ـ

پس د هر يوه په نسبت سم له خپل محيط علم سره ډيرى ښى ښى فيصلى صادروى نه به مجرم چيرى پټيدى شى ـ او نه به د مطيع له حقه سترگى پټيږى.

«اللّٰهم اجعلنا ممن يطيعک واغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحيم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملک القادر فالحمدلله والشکرله

سورة يٰسٓ مكية الاآية (٤٥) فمدنية وهى ثلث وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (٣٦) تسلسلهاحسب النزول (٤١) نزلت بعد سورة الجن

د «ياسين» سورت مكى دى. پرته (علاوه) له (٤٥) آيته چې مدنى دى (٨٣) آيتونه (٥) ركوع لرى

په تلاوت كښى (٣٦) او په نزول كښى (٤١) سورت دى وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوى دى

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

(شروع) كوم، په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

يٰسٓ ﴿١﴾ وَالۡقُرۡاٰنِ الۡحَكِيۡمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الۡمُرۡسَلِيۡنَ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسۡتَقِيۡمٍ ﴿٤﴾

قسم دى په دغه قرآن محكم (حكم كوونكى په حق خاوند د حكمت) باندى چې بيشكه ته (اى محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئې (چې ليږلى شوى دى خلقو ته) پر سمه لاره (يا ته ئې روان پر سمه لاره چې توحيد دى).

تفسير: يعنى لوى قرآن پخپل اعجازى شان ـ ډک له حكمته تعليماتو ـ پخو مضامينو په لحاظ د دى خبرى ډير لوى زبردست شاهد دى چې هغه نبى الامى چې د دغه پاک قرآن حامل دى باليقين د الله تعالىٰ رسول دى او بى له شكه او شبهى پر سمه لاره دى او د دوى گرد (تول) تابعان بى له كومى انديښنى او خطرى د مقصود تر منزل پورى رسيږى او نه بى لارى كيږى.

تَنۡزِيۡلَ الۡعَزِيۡزِ الرَّحِيۡمِ ﴿٥﴾

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هرومرو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمٰن رحیم مهربانی کوونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانئ سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف ـ رحم ـ او کرم شان عیان دی ـ او بعضاً د قهر ـ غضب ـ تهدید او تخویف شان بیان شوی دی.

لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ أُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُوْنَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٧﴾

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثرو د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی ډیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله ویښ او هښیار ـ او د نورو اقوامو مقتداء او بادار (آقا) وګرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاؤ کلونو راهیسی کوم ویښوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی ـ نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی ـ نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبداء نظر غورځوی ـ او نه پر منتهاء ـ او نه د ښو او د بدو تمیز لری ـ او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی ممتد جهالت او غفلت له تیارو څخه د هدایت او اسلامیت رڼا (رنړا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندی برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبهه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتائجو او ډیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی ـ او زیار (کوشش) کوئ او ربړ (تکلیف) برداشت کوئ څو دغه قوم د فوز او فلاح او بهبود او نجاح اعلیٰ مدارجو (درجو) ته ورسیږی او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجاح لار وښیی لیکن تاسی له داسی ډیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یئ چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غوږ نه ږدی نو څکه پر دوی باندی شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

مسلط کیږی او په دغه وسیله سره د دوی حماقتونه او شرارتونه د دوی په نظر کښی ډیر ښکلی او ښائسته ښکاره کوی او د دوی گرد (تول) ړومبنی او وروستنی احوال اگر که ډیر گنده او خراب هم وی د دوی تر سترگو ښه او موزون ورښکاره کوی بالاخر دغه خلق له بل ژوندون څخه بالکل منکریږی. او هم هغه فانی غوښتنی د خپل مقصود قبله گرځوی په دغه وخت کښی له یوه جانبه د شیطان دغه خبره ﴿ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾ ـ ماسواء له مخلصانو نور گرد (تول) به بی لاری کړم» رښتیا کیږی او له بل طرفه د الله تعالیٰ دغه قول « ﴿ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ ـ له ستا او ستا له تابعانو څخه به دوزخ ډک کړم» ثابت او منطبق کیږی باقی د الله تعالیٰ په علم کښی دغه خبره له ازله ثابته ده چی د هغه قوم دغه افراد خپلی بی تمیزی او بی پروائی د شیطان په اغواء کښی اخته کیږی او د الله تعالیٰ د عذاب مستحق گرځی نو له داسی خلقو څخه دغسی هیله (امید) او توقع نه کیږی چی دوی به په سمه لاره راشی نو که تاسی ته د انذار او اصلاح په سلسله کښی له داسی همت او حوصله ماتوونکو واقعاتو سره مقابله واقع شی نو مه خفه او مه ملول کیږئ! او په ډیر ښه شان سره خپله وظیفه انجاموئ! او نتائج ئی پاک الله ته وسپارئ! د پاس تقریر د پوهیدلو دپاره ښائی دغه آیات تر نظر لاندی ونیسی!

الف ـ ﴿ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴾ جزء ٢٥ (د الزخرف (٤) رکوع) ٣٦-٣٧ آیت معلوم شو چی شیطان ابتدأ پر چا باندی نه مسلط کیږی بلکه څه وخت چی انسان په لوی لاس خپل ځان ړندوی او له پند او نصیحت او عبادت څخه اعراض او په څنگ کیږی نو بالاثر پری شیطان مسلط کیږی لکه چی انسان تر یوی مودی پوری له خپلو لاسو او پښو څخه هیڅ کار وانخلی نو بالطبع هغه غونج او مونج او معطل او بیکاره کیږی کما قال الله تعالیٰ ﴿ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ﴾ جزء ٢٨ د الصف (١) رکوع ٥ آیت ﴿ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴾ (د الانعام (١٣) رکوع) جزء ٧

ب ـ ﴿ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ ﴾ جزء ٢٤ (د حٰمٓ السجدة (٣) رکوع). ٢٥ آیت

وروسته له تسلط شیطان دغه کار کوی چی د هغه نتیجه ﴿ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ﴾ دی.

ج ـ ﴿ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ ﴾ جزء ٢٦ (د الاحقاف (٢) رکوع) ١٧-١٨ آیت

له دغو آیاتونو څخه معلوم شو چی د ﴿ حَقَّ الْقَوْلُ ﴾ لفظ پر دغو خلقو صادق راځی چی وروسته له مرگه پر بل کوم ژوندون یقین او باور نه لری او نه بدی بده گڼی. بلکه په شیطانی اغواء او لمسون خپل بد کارونه ښه او نیک گڼی او ضلالت ورته هدایت ښکاری. هومره معقولی او مدلولی خبری او دلایل چی دوی ته واورولی شی او واضح او ښکاره دلایل چی دوی ته وښوولی شی هغه

ګرد (تول) دروغجنوی او نه یی منی او د هغو په نسبت چتی (بیکاره) دلایل او فضول حجتونه وړاندی کوی. اګر که دوی په ښکاره ډول (طریقه) سره د انبیاؤ او هادیانو خبرو ته غوږ ږدی مګر نه غواړی چی په یوه حرف ئی پوهیږی یا خپل ځان پری وپوهوی او تش هوا او هوس ئی خپل معبود درولی دی. نه له عقله او فکره کار اخلی او نه پخپلو سترګو سره د قدرت مظاهرو او مناظرو ته ګوری. دا هم هغه خلق دی چی د دوی د دغه اعراض او عناد په نتیجه بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو مهر لګوی ـ او بیا په هغو کښی د حقی خبری د ننوتلو لږ شانی هم ځای او ګنجایش نه پاتی کیږی. لکه چی کوم سړی پر خپل ځان د رڼا (رنړا) او د نور ننوتلو ګرد (تول) ورونه او کړکی وتړی او په توره تیاره کوته کښی خپل ځان بندی کړی نو الله تعالیٰ هم په هغه توره تیاره کوته کښی پریږدی. یا یو رنځور د دواء د نه استعمالولو قسم وخوری یا له طبیب او ډاکټر سره عناد او دښمنی وکړی ـ او په هر ډول (طریقه) بد پرهیزی او بی احتیاطی لاس پوری کړی نو الله تعالیٰ هم د هغه مرض سخت او مهلک ګرځوی او د ناامیدی او مایوسی تر درجی پوری ئی رسوی. فرمائی! چی ﴿ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآىِٕهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الْكٰفِرِيْنَ ﴾ (د اعراف (۱۳) رکوع) ۱۰۱ آیت ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ ﴾ جزء ۱۱ (د یونس (۸) رکوع) ۷٤ آیت ﴿ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَىِٕنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَّيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُوْنَ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ﴾ جزء ۲۱ (د روم (٦) رکوع) ۵۸-۵۹-۶۰ آیت ﴿ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابُۨ ۚ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ۚ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴾ جزء ۲٤ (د المؤمن (٤) رکوع) ۳٤-۳۵ آیت ﴿ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوْا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۣ اُولٰٓىِٕكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ ﴾ جزء ۲٦ (د محمد (۲) رکوع) ۱٦ آیت ﴿ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴾ (د نساء (۲۲) رکوع) ۱۵۵ آیت ﴿ كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴾ (د المطففین (۱) رکوع) ۱٤ آیت ﴿ اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَّخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۭ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ﴾ (د الجاثیة (۳) رکوع) ۲۳ آیت ﴿ وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۡ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۡ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ بِهَا ۡ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ اُولٰٓىِٕكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ۭ اُولٰٓىِٕكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴾ جزء ۹ د الاعراف (۲۲) رکوع) ۱۷۹ آیت ﴿ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ مِنْۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۚ يَقُوْلُوْنَ اِنْ اُوْتِيْتُمْ هٰذَا فَخُذُوْهُ وَاِنْ لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوْا ۭ وَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ شَـيْـــًٔـا ۭ اُولٰٓىِٕكَ الَّذِيْنَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُّطَهِّرَ قُلُوْبَهُمْ ﴾ جزء ٦ (د المائدة (٦) رکوع) ٤۱ آیت .

إِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَٰلًا فَهِيَ إِلَى ٱلْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾

بیشکه مونږ ګرځولی مو دی په غاړو د دوی کښې طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلی دی) تر زنو د دوی پوری پس دوی جګ **(وچت)** سری کړی شوی دی (چې له سره ښکته نشی کتلی او لاتک خوری).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کښې دی چې د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکی د عاداتو ـ رسومو ـ د جاه او مال حب ـ او د آباؤ او اجدادو تقلید ؤ چې دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) څخه سخت نیولی وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجی) د دوی سرونه نه راښکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

او ګرځولی مو دی په مخ د دوی کښې سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پټی کړی مو دی (سترګی د دوی) پس دوی هیڅ نه وینی.

تفسیر: د نبی الله عداوت د دوی او د هدایت قبلولو په منځ کښې لوی دیوالونه درولی ؤ ـ دوی د جاهلانه ؤ رسومو اطوارو ـ عاداتو ـ او د فاسدو آراؤ په تیارو کښې داسی بند ؤ چې وړاندی ـ وروسته ـ هسک (اوچت) او تیت هیڅ د دوی په نظر کښې نه ښکاریده ـ نه به ئې ماضی ته کتل او نه به ئې مستقبل ته. باقی د دوی د افعالو نسبت الله تعالیٰ ته د دی دپاره کړی شوی دی چې د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسبباتو ترتب د الله تعالیٰ په اراده او مشیت سره کیږی. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازی فرمائی «په دغه آیت سره په آفاقیه ؤ دلائلو کښې د دوی د غور کولو نفی وشوه لکه چې په ﴿ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴾ کښې د انفسیه ؤ دلائلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه ځکه څه وخت چې سر د پاس په لوری لاتک ووهی او وخوځیږی او د ښکته په طرف متمائل نشی نو څرنګه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورځولی شی»؟.

وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

او برابر دی پر دوی باندی چې وویروی ته دوی (له عذابه) یا ونه ویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چی مقرر دی په ازل کښی مرګ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کښی برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسی لویدل د عظیمه ؤ درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه ښه اخلاق د نورو د هدایت باعث ګرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کښی هم تیر شوی دی.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ ۖ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هر هغه چی متابعت کوی د پند (د قرآن) او ویریږی له رحمٰن څخه په غیب (بی د لیدلو) پس زیری ورکړه (ای محمده) هغه ته په مغفرت ښښنی سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنی زما د ویرولو فائده د هم هغه په حق کښی ظاهریږی چی نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالیٰ ویره د ده په زړه کښی وی هر هغه چاسره چی بیخی د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه ګټه (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسی خلقو ته د مغفرت او عزت په ځای ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چی د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کښی کیږی چی د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مړی (په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چی هلته به تول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چی الله تعالیٰ پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه ګردی (تولی) مړی روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی څو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کښی ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیمه آثار په یادګار پریږدی

وَنَكۡتُبُ مَا قَدَّمُوا۟ وَءَاثَٰرَهُمۡۚ

او ليکو مونږ هغه چې ومخکښې ليږلي دي دوی او (هغه) نښې (چې وروسته پاتې کيږي) له دوی

تفسير: يعنی هغه نيک او بد اعمال چې له خپله ځانه ئې ړومبی ليږلي دي او د ځينو هغه اعمالو ښه يا بد اثرات يا نښې چې له خپله ځانه ئې وروسته پريښې دي مثلاً د کوم کتاب تصنيف يا د علومو ښوونه ـ يا د عمارت ودانی ـ يا د کوم رسم اساس کيښودل ـ اعم له دې چې ښه وی يا بد دغه ټول په دې کښې داخل دي بلکه د الفاظو په عموم کښې د اقدامو هغه نښې هم شاملې دي چې د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښې پر ځمکه لويږی لکه چې په ځينو صحيحؤ احاديثو کښې تصريح ده «ديارکم تکتب آثارکم».

وَكُلَّ شَىۡءٍ أَحۡصَيۡنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

او هر شی شميرلی دی مونږ هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښې).

تفسير: يعنی څرنګه چې ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلې ضابطې سره ليکلی کيږی پخوا له وقوعه هم هر څيز په لوح محفوظ کښې ليکلی شوی دی او هغه ليکل هم د انتظامی ضوابطو او مصالحو پر بناء دی که نه د الله جل جلاله په قديم علم کښې هر وړوکی او لوی شی لا له پخوا څخه موجود او حاضر دی چې سم له هغه سره په لوح محفوظ کښې نقلولی شی.

وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلًا أَصۡحَٰبَ ٱلۡقَرۡيَةِ

او بيان کړه (ای محمده!) دغو کفارو ته يو مثل د اوسيدونکيو د کلی (د انطاکيې)

تفسير: دغه کلی د اکثرو په نزد د (انطاکيې) ښار دی او د «بائيبيل» په کتاب الاعمال په (٨) او (١١) باب کښې په يوه قصه کښې چې له هم دې قصې سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاکيې) د ښار بيان شوی دی ليکن ابن کثير رحمة الله عليه له تاريخی حيثيت او د قرآن د سياق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړی دی. که هغه صحيح وی نو ښائی چې بل کوم کلی

ترى مراد شي. والله اعلم. د دغې قصې ذکر مؤمنينو ته بشارت او د مکذبينو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۱۳﴾

کله چې راغلل هغې ته مرسلان استاځی

تفسیر: د دغو نومونو صحيح تعيين نشي کيدی او نه په يقيني ډول (طريقه) سره دغسې ويلی شي چې هغوی به بلا واسطه د الله تعالیٰ رسولان وو يا د کوم نبي په واسطه دوی ماموران شوی ؤ څو د ده په نيابت هغه کلي ته لاړ شي. دغه دواړه احتماله په کښې شته. اگر که متبادر هم دغه دی چې ګوندې دوی پخپله انبياء وی. ممکن دی چې له حضرت مسيح عليه السلام څخه به وړاندې دوی مبعوث شوی وی. بعضي وائي چې دغه د عيسیٰ عليه السلام استاځی ؤ چې د الله جل جلاله په امر ليږلی شوی ؤ

إِذْ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوٓا
إِنَّآ إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿۱۴﴾

کله چې وليږل مونږ دوی ته دوه (استاځی) پس تکذيب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دريم سره پس وويل دوی بيشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاځی يو (له طرفه د عيسیٰ)

تفسیر: يعني ړومبی دوه تنه لاړل ـ بيا د دوی د تائيد دپاره دريم هم وليږل شو ـ دوی دری واړه سره يو ځای شول او داسې ئې وويل چې مونږ خو په خپل سر نه يو راغلی بلکه د الله تعالیٰ استاځی يو لهٰذا هر هغه شی چې مونږ ئې وايو هغه د الله تعالیٰ پيغام وګڼئ؟

قَالُوا مَآ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَآ أَنزَلَ الرَّحْمَٰنُ مِن
شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿۱۵﴾

وويل (انطاکيانو دغو استاځيو ته) نه ئې تاسی مګر انسانان په شان زمونږ او نه دی راليږلی رحمٰن هيڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئې تاسی مګر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ بنه نشته چی تاسی د الله تعالیٰ انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کښی له موږ څخه څه توپیر(فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چتی (بیکاره) او چټوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیږلی. فقط تاسی دری واړه پخپلو منځ کښی سره جوړه او دغه خبره مو غوته کړی ده، چی راځئ یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وتړو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوْا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّآ إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُوْنَ ﴿۱۶﴾

وویل (استاځیو) رب زموږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه موږ تاسی ته خامخا درلیږلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که موږ پر الله تعالیٰ دروغ وتړو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجنانو پرله پسی تصدیق او تائید کوی ؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چی موږ پخپلی دغی دعوی کښی رښتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زموږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْنَآ إِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۱۷﴾

او نشته پر موږ مګر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی موږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالیٰ پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یئ اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکذیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنګه وی؟

قَالُوْٓا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۚ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴿۱۸﴾

وويل (انطاكيانو) بيشكه مونږ بدفالي مو نيولى ده په تاسي (چې بند والي د باران دى) قسم دى كه منع نه شوئ (له دعوى د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به كړو مونږ هرومرو (خامخا) تاسي او خامخا وبه رسيږى هرومرو (خامخا) تاسي ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسير: ممكن چې د مرسلينو د تكذيب او د كفر او عناد له شامته به پر دوى قحط او نور بليات نازل شوي وى يا د انبياؤ د ښوونى په اثر د دوى په منځ كښې بيلتون واقع او بيا دوى په خپلو منځو كښې سره اختلاف وكړ څه ئې ومنل او څه ئې ونه منل او د نامباركى نسبت ئې دوى ته وكړ يعنى ستاسى د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بى اتفاقى او مصيبت بلاء نازله شوى ده دغه گرد (تول) ستاسى له نحوست دى (العياذبالله) كه نه مونږ پخوا له دى نه ښه ماړه وو او په اطمينان او سكون مو ژوندون كاوه. بس كړئ! او وروسته له دى نه مو په خپلو دى مواعظو او نصائحو سره مه ربړوى (تكليفوئ)! او غوږونه مو مه كنوئ! كه تاسى له خپل دغه وضعيت څخه لاس وانخيست! او له خپلو مواعظو او نصائحو څنى مو خوله ونه نيوله نو مونږ به سخت تكليف او عذاب تاسى ته درورسوو او تاسى به تر هغه پورى په ګټو سره وولو تر څو چې مړه شئ.

قَالُوْا طَآئِرُكُمْ مَّعَكُمْ ؕ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ؕ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿۱۹﴾

وويل (استاځيو) چې بدفالى ستاسى له تاسى سره ده (چې دغه كفر دى) آيا نو كه پند دركړ شى تاسى ته (نو دغه ته بدفالى وايى نه ده داسى) بلكه تاسى يو قوم يئ مسرفان د انصاف له حده تيريدونكى.

تفسير: يعنى ستاسى د كفر او تكذيب له شامته عذاب نازل شوى دى كه تاسى گردو (تولو) متحداً او متفقاً حق او صداقت منلى وى نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسى په منځ كښى پيدا كيده او نه به په دى شان په آفاتو او بلياتو مبتلا او اخته كيدى پس د نامباركى او نحوست اسباب پخپله په تاسى كښى موجود دى نو بيا ولى په دغومره يوه خبره چې مونږ تاسى ته ښه نصائح او پوهنه درورآندى كړى ده او تاسى مو ستاسى پر خير او شر پوهولى يئ خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوئ! او له وژلو څخه مو ويروئ! حقيقت دا دى چې تاسى د عقل او د انسانيت له حدوده بيخى وتلى يئ! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولى شئ! او نه د انسانيت خبرى ستاسى له خولى څخه وځى!.

وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سړی (حبیب نجار) چی منډی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سړی نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لګیا ؤ او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کړه چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوریدلو په اثر د استاځیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منډه او ډیره جلتی راغی ـ ولی چی دی وویرید نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاځیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه شخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢١﴾

وویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاځیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالیٰ استاځی دی او د الله تعالیٰ پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وګورئ چی د دوی اخلاق ـ اعمال عادات او اطوار ټول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرګانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالیٰ هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَالِيَ لَآ أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

او څه مانع ده ماته (بلکه نښته چې د زړه له صدقه) عبادت نه کوم د هغه (الله) چې پیدا کړی ئې یم زه

تفسیر: دا ئې اګر که خپل ځان ته ویلي دي مګر اصلي مقصود ئې دا دی چه نورو ته ئې واوروي یعنې پر تاسي څه شوي دي چه د هغه لوی الله تعالیٰ عبادت نه کوئ چې رب او خالق دی.

وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسي (په قیامت کښې نو ښائي تاسي هم د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنې داسي مه ګڼئ چه تاسي ئې عبث پیدا کړي یئ! او بیا ئې هم داسي سر خوشي او آزاد پریښي یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسي له دغه پیدایښت څخه نشته. داسي نه دي بلکه تاسي وروسته له مرګه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښې حاضریږئ! نو ښائي چه لا اوس د هغې ورځې په تهیه او فکر کښې واوسئ!.

ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِ آلِهَةً إِن يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَّا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّي إِذًا لَّفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾

آیا ونیسم (پیدا کړم) بې له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمٰن د ضرر رسولو نو دفعه به نه کړي له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی (له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړي (په زور) بیشکه زه کله (چې نور معبودان ونیسم) خامخا په ګمراهي ښکاره کښې یم.

تفسیر: یعنې دغه څومره ښکاره او صریحه ګمراهي ده چې له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه مخ اړوئ او د داسي شیانو عبادت کوئ چې هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او ربړو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شي او نه مو په سپارښت سره تری بچ کولی شي.

إِنِّيٓ ءَامَنتُ بِرَبِّكُمۡ فَٱسۡمَعُونِ ﴿٢٥﴾

بیشکه زه چی یم ایمان می راوړی دی په رب ستاسی پس واورئ تاسی له مانه، (څو می شاهدان شی! په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی په مجمع کښی بی له تردده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوړی دی. دغه خبره دی ګرد (تول) سره واوری! شاید مرسلانو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی څو د الله تعالیٰ په مخ کښی شهادت ورکړی. او قوم ته ئی دا شهادت ځکه اورولی وی چی د هغه د آوریدلو څخه متأثر شی ـ یا اقلاً د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِيلَ ٱدۡخُلِ ٱلۡجَنَّةَۖ

وویل شو (ورته چی ځه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتهاء نعمتونه ئی په کښی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی‌الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو ـ نقل کوی چی قوم هغه په دیر ظلم، جفا او غټ زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی دی فوراً په جنت کښی داخل شی ـ لکه چی د شهداؤ د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کښی داخلیږی.

قَالَ يَٰلَيۡتَ قَوۡمِي يَعۡلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ ٱلۡمُكۡرَمِينَ ﴿٢٧﴾

وویل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت ببښنه وکړه ماته رب زما او وئی ګرځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مګر دی ورروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خير غوښتلو څخه بيفکره نشو ـ او وی ويل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالیٰ له لوری پر ما مبذول شوی دی خبريدلی نو هرومرو (خامخا) ئی ايمان راووړ.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا
مُنْزِلِيْنَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خٰمِدُوْنَ ﴿٢٩﴾

او نه مو ؤ نازل کړی پر قوم د دغه (حبيب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هيڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملائکو). نه ؤ دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه يوه (د جبريل) پس ناڅاپه دوی مړه يخ کړخ پراته ؤ (لکه ايره د اور).

تفسير: يعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر ـ ظلم او د مرسلينو د تکذيب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلاک دپاره مزيدو ترتيباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرښتی ليږلی کيدی او نه د الله تعالیٰ دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلاک دپاره لوی افواج وليږی که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره ئی د پرښتو افواج ليږلی وی هغه بيله خبره ده په دغسی مواردو کښی د ډيرو لويو مدعيانو او اعيانو د سرولو او شخ يخ غورځولو دپاره يوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرښتی پر دوی يوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره يو ځای همغلته مړه شول.

يٰحَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٠﴾
اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٣١﴾

ای حسرت افسوس دی پر بندگانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هيڅ رسول مگر ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی توکی مسخری کولی. آيا نه وينی (دغه کفار) چی څومره ډير هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بيشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بيرته نه راگرځی (دنيا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟).

تفسیر: یعنی گوری او اوری چی په دنیا څومره اقوام او ملل له انبیاؤ سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباه شوی دی چی اوس د هغوی نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښی نه ده پاتی نو هیڅ یو تن له هغوی څخه د دغی خبری توان او طاقت هم نه لری چی بیرته راشی. د عذاب په ژرنده کښی دوی تول سره اوړه او دلده او برابر شوی دی خو دوی سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چی کوم نوی رسول دوی ته راځی نو دوی بیا په همغو تمسخرو او استهزاؤ او توکو مسخرو باندی لاس پوری کوی چی پخوانی کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هیداد (انجام) ورسیدل لکه چی نن له خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم سره د معظمی مکی کفار هم داسی سلوک او معامله کوی .

وَاِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيْعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُوْنَ ﴿۳۲﴾

او نه دی دا گرد (خلائق) مگر تول په نزد زموږ حاضر کړی شوی وی دپاره د جزاء (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هغه خو د دنیا عذاب ؤ د آخرت سزا خو بیله ده داسی مه گڼئ کله چی هلاک شوئ نو بیا به بیرته زموږ په طرف نه راځی او گردی (تولی) خبری او قصی ختمی شوی. د گردو (تولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښی یو حتمی او ضروری امر دی او هلته به تول مجرمین او منکرین بلا استثناء نیولی کیږی.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنٰهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ
يَاْكُلُوْنَ ﴿۳۳﴾ وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا
فِيْهَا مِنَ الْعُيُوْنِ ﴿۳۴﴾ لِيَاْكُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖ ۙ

او یو دلیل (د قدرت) دی دوی ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چی ژوندی کوو موږ هغه (په اوبو سره) او راوباسو موږ له هغی ځمکی څخه دانی نو له څینو د دغو (دانو) څخه خوری (خپل قوت پری کوی). او پیدا کړی مو دی په دغی ځمکی کښی باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز (قسم) کورو) انگورو او جاری کړی مو دی په دغی (ځمکی) کښی له چینو (د

اوبو) ښخه دپاره د دی چی وخوری دوی له میوو د هغو (مذکوروؤ شیانو)

تفسیر: یعنی ښائی دوی ته داسی شبهه پیدا شوی وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنګه ژوندی راپاڅولی کیږو؟ دغه په دی صورت ورپوهوی څرنګه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، ګلان، غلی، دانی، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اټکل وکړی چی په مړو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مړی ځمکی کښی دوی ته یوه داسی نښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو ښخه بعث بعدالموت ـ د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.
تنبیه: په پاسنیو آیتونو کښی د ترهیب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذابه وویریږئ! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنئ! او د الله شکر ګزاری ته متوجه شئ! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوی آیا پس شکر نه وباسی دوی (په دغو نعماؤ د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوی په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انګورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لګولو او روزنه کښی کیږی مګر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او د ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی تول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوښښ سره انجام مومی هغه هم فی‌الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهٰذا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.
تنبیه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ ﴾ کښی «ما» نافیه اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین ـ لیکن له اسلافو ښخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «**ومماعملته ایدیهم**» دی کیږی.

سُبۡحٰنَ الَّذِیۡ خَلَقَ الۡاَزۡوَاجَ کُلَّهَا مِمَّا تُنۡۢبِتُ الۡاَرۡضُ وَمِنۡ اَنۡفُسِهِمۡ وَمِمَّا لَا یَعۡلَمُوۡنَ ﴿۳٦﴾

پاکی ده (له هر عیبه) هغه الله ته چې پیدا کړی ئې دی دغه (تولی) جوړی (انواع اصناف) تول له هغو څیزونو چې زرغونوی ئې ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کروسی) او له هغو (مخلوقاتو) څخه چې دوی ئې نه پیژنی (د علویاتو او د سفلیاتو له عجائبو مخلوقاتو څخه).

تفسیر: یعنی په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښې چې لا له هغوی څخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالیٰ جوړی پیدا کړی دی. اعم له دی نه چې دغه جوړه توب د تقابل له حیثیته وی لکه نر او ښځه (نر وماده) خواږه او تروه، تور او سپین، ورځ او شپه، رڼا (رڼړا) او تیاره. یا د تماثل له حیثیته وی لکه په یوه شان ـ یو رنګ، یو خوند میوی او د ځمکی نور محصولات او په یوه شکل او صورت سره دوه ساکښان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښې هیڅ یو داسی مخلوق نشته چې د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چې مقابله یا مماثلت په هغو شیانو کښې کیدی شی چې په کومه درجه کښې فی الجمله اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هیڅ یوه حقیقت ـ صورت او صفت کښې سره بیخی نشته.

وَاٰیَةٌ لَّهُمُ الَّیۡلُ ۚۖ نَسۡلَخُ مِنۡهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمۡ مُّظۡلِمُوۡنَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمۡسُ تَجۡرِیۡ لِمُسۡتَقَرٍّ لَّهَا ؕ

او یو دلیل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چې راوباسو مونږ له هغی (شپی) څخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تیارو کښې او (بل دلیل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چې) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری باندی (یا خپل ځای ته)،

تفسیر: «سلخ» د حیوان پوستکی ایستلو ته وائی چې تری لاندی غوښه ئې ښکاره شی هم داسی وګڼئ د شپی په تیارو باندی د ورځی ځادر هوار کړی شوی دی. څه وخت چې دغه د رڼا (رڼړا) ځادر د دی له سره څخه لری کړ شی خلق په تیارو کښې پاتی کیږی وروسته له هغه لمر بیا په خپل همغه مقرر تګ سره په معین وخت راخیژی او تول جهان او شیان رڼوی، د لیل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اتکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چې الله تعالیٰ عالم هم داسې فناء کوی او بیا ئې د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وړ (قابل) او لایق دی چې د ده په قدرت کښې د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چې له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسیږی. هغه مطلق قادر چې شپه په ورځې سره تبدیلوی نو له هغه څخه دغه خبره کله لری او بعیده ده چې د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه وباسی او لری ئې کړی. لیکن د شپې او ورځې او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیته کیږی.

ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر څیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقرره ده او دی پر هغې باندی منظم درومی یو بڅرکی یوه ریه له هغې څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر همغه کار چې لګولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښې لګیا دی یوه شیبه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځې چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښې چې ښائی ورسیږی او مقرر مواسم او اوقات پیدا کړی په همغو ځایونو او مواسمو رسیږی بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلې دوری باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پوری هم دغه وضعیت دوام لری څو دغسې یو وقت راشی چې هلته د الله تعالیٰ له جانبه پر لمر داسې حکم صادریږی چې له همغه ځایه چه غروب شوی ئې بیرته راوخیژه! دغه هم دا وخت دی چې باب‌التوبه به تړل کیږی کما ورد فی‌الحدیث الصحیح. خبره دا ده چې د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه ګرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانبه قائم کړی شوی دی چې د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئې ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنې څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چې اراده وفرمائی او څرنګه چې مشیت وفرمائی په کښې تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښې له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبیه: د دغه آیت په تفسیر کښې یو حدیث راغلی دی چې په هغه کښې د لمر په تحت العرش کښې د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښې دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چې د «**سجود الشمس**» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنٰهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُوْنِ الْقَدِيْمِ ﴿٣٩﴾

او سپوږمۍ ته اندازه کړې (او ویشلي) دي مونږ منزلونه تر هغه پورې چې وګرځي (په نظر کښې) لکه وچه څانګه د خرما (چه کلکه کږه، ژیړه او نرۍ شي).

تفسیر: یعني د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیئت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومي الله تعالیٰ قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلي دي چې دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پرې کوي په ړومبني آیت کښې د شپې بیان و، بیا د لمر بیان وشو چې ترې د کلونو او مواسمو او فصلونو او شپو او ورځو ـ ګړې ـ (ساعت) شیبې ـ (دقیقې) ربې (ثانیې) اوقات تشکیل کیږي. اوس د سپوږمۍ تذکره فرمائي چې د هغې په نقل او حرکت پورې د قمري ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دي. لمر او سپوږمۍ د هرې میاشتې په آخر کښې تقریباً سره نژدې کیږي دلته قمر له سترګو څخه پټیږي. کله چې بیا له لمر وړاندې کیږي نو په نظر راځي. بیا نو منزل په منزل په دې حال کښې چې پرله پسې زیاتیږي پرمخ تګ کوي. څو څلورلسمې شپې ته ورسیږي. نو په (۱٤) کښې بیخي پوره او کاملیږي وروسته له دې نه بیا پخپل تنقیص شروع کوي څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولې شپې هیئت ته اعاده او مراجعت وکړي او د کجورو د هغې قدیمې وچې کلکې څانګې په شان چې له ډیر وچوالي لکه لینده کږه او نرۍ کیږي، کږه وږه، نرۍ، بې رونقه ضعیفه، نحیفه په سترګو کښې بریښي.

لَا الشَّمْسُ يَنۢبَغِىْ لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِؕ وَكُلٌّ فِىْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ۝۴۰

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئې پوره نه ده) چې لانديٰ کړي سپوږمۍ (په زمان مکان اوصافو کښې) او نه شپه ړومبۍ کیدونکې ده له ورځې، او دغه ټول (فلکي اجرام) په آسمان کښې چورلیدونکي دي (لامبو په کښې وهي فراخ په کښې روان دي).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښې دی. او د شپې حکومت په سپوږمۍ پورې ترلی دی. داسې نشي کیدی چې سپوږمۍ د خپلو وړانګو (انوارو) شیندلو (خورولو) په وخت کښې لمر د پلوشې (اشعه) تحت الشاع واقع شي. یا ورځ لږ شانتې په مخ کښې شي او د شپې پر کومه برخه متصرف شي یا شپه سبقت وکړي او د ورځې له اختتام څخه پخوا راشي. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښې کومه اندازه چې شپې او ورځې ته ایښودلې شوی ده دغه کرات هیڅ مجال او قدرت نه لری چې له خپل تاکلی (مقرر کړی) حرکت او سرعت څخه وړاندې یا وروسته د یوی ربې په اندازه هم تجاوز یا تخلف وکړی شي. هره یوه سیاره په همغه خپل مدار کښې قائمه او پخپل معین نظام سره چورلی او له هغه ځنې د یوی ذری په اندازه هم یوی خوا او بلی خوا ته هیڅ تمائل او تجاوز نشي کولی او سره له دغومره لویوالی او سریع او ګرندی حرکت په دغې آزادی فضا کښې یو له بله سره تکر نه وهی او نه متصادم کیږی او نه له خپلی مقرری اندازی څخه څوکه (ورو) یا ګرندی کیږی. آیا دغه د دی خبری واضحه نښه نه ده چې دغه ټول عظیم الشان مشینونه او د هغو دغه ګرد (ټول) اجزاء او پرزی د کوم زبردست علیم، خبیر، قدیر ذات په قبضه او اختیار کښې دی چې په داسې دقیق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښې لګیا دی، بیا نو هغه لوی ذات چې دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علویات او سفلیات ومافیها ئې پیدا کړی دی او په دغو کښې هر راز (قسم) تبدیل، تحویل کوی آیا هغه په دی باندی نه دی قدیر چې تاسې وروسته له فناء څخه بیا ژوندی راپاڅوی. (العیاذ بالله)

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د ﴿ لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِيْ لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ ﴾ د تعبیر نکته داسې بیان فرمائی چې «لمر او قمر د هری میاشتی په آخر سره نژدی کیږی نو قمر لمر نیسی او لمر قمر نشي نیولی نو ځکه «**لاالقمر ینبغی له ان یدرک الشمس**» ئې ونه فرمایل «والله اعلم»

یا دا چې نه دی لمر داسې او نه ښائی لمر ته دا چې لاندی کړی دی سپوږمئی او وروړسیږی یعنی چې صحیحه او آسانه وی ورته دا چې لاندی کړی سپوږمۍ او ورسیږی ورته یا په زمان کښې چې په شپو کښې ورسره یو ځای شي یا په مکان کښې چې لمر سماءالدنیا ته ورکوز شي یا په اوصافو کښې چې د لمر سیر هم لکه قمر شي یا په سلطان او کمال کښې چې په څوارلسمه کښې ورسره ګډ شي، یا په آثارو او منافعو کښې چې لمر هم د قمر آثار او خواص پیدا کړی حال دا چه هر یو له دغو پنځو ممنوعو شیانو ممنوع او دلیل د هر یو ښکاره دی. «برهان الدین کشککی»

وَاٰيَةٌ لَّهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِّنْ مِّثْلِهٖ مَا يَرْكَبُوْنَ ﴿٤٢﴾

او یوه نښه دلیل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چې بیشکه مونږ سواره کړی دی مونږ اولاد د دوی په بیړی (جهاز د نوح) ډکه کړی شوی کښې او پیدا کړی دی مونږ دوی ته په شان د دغه (بیړی) هر هغه څه چې دوی پری سوریږی (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کښی لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئی د هغه پر دکی بیړی سور کړ چی نوح علیه السلام هغه جوړه کړی ده که نه د انسان تخم به نه پاتی کیده بیا د هغی بیړی په نمونه ئی نوری بیړی او جهازونه درجوړ کړل چی پر هغو تاسی تر نن پوری سوریږئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئی له یوی وچی څخه بلی وچی ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسی کار اخلئ لکه چی له نورو نواقلو څخه ئی اخلئ مثلاً اوښ چی هغه ته عربو «**سفائن البر**» یعنی د وچی بیړی ویل.

وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړی به مو وو دغه (راکبین د بیړی) پس نه به وی هیڅ فریاد رس او نه به دوی خلاصولی کیږی (له غرقه) مګر (نه ئی غرقوو) په رحمت مهربانی خپلی سره او دپاره د نفعی اخیستلو تر نیتی (د مرګ د دوی) پوری.

تفسیر: یعنی دغه د هدوکو یوه موټی انسان ته وګورئ چی څرنګه له ویرونکی سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریږی راتیریږی چی د هغو په نسبت د خورا (ډیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نری خځلی په اندازه هم نه دی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی چی تاسی په دغو سیندونو کښی ډوب کړی نو څوک تاسی ته له دغه ډوبیدلو څخه نجات درکوی؟ او څوک به مو په فریاد رسیږی. مګر دغه د الله تعالیٰ د حکمت او مهربانی او مصلحت اقتضاء ده چی ګرد (ټول) بحری راکبین نه ډوبوی ځکه چی د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسی ده چی دوی تر یوی معینی نیتی پوری ژوندی وی او دغه دنیوی امور پخپل طبیعی مدار وګرځی. د ډیر افسوس ځای دی چی ډیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نښو نه پوهیږی او نه د الله تعالیٰ د دغو نعماؤ قدر پیژنی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾
وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

او كله چې وويل شي دوى ته چې ځان وساتئ له هغه (دنيوى عذابه) چې په مخكښې ستاسى دى او له هغه (اخروى عذابه) چې وروسته درپسى راځى ښائى پر تاسى رحم وكړ شى (نو دوى مخ وګرځوى) او نه راځى دوى ته هيڅ دليل له دلائلو د(قدرت) د رب د دوى مګر دى دوى له هغو (دلائلو) څخه مخ ګرځوونكى.

تفسير: وړاندى د جزاء ورځ راځى - او وروسته مو پريښى دى خپل اعمال. يعنى كله چه دوى ته وويل شى چى د قيامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه وويرېږئ! او د خپلى آخرى خاتمى په نسبت څه فكر او غور وكړئ! څو د الله تعالىٰ رحمت ستاسى په لورى متوجه شى نو دوى په نصيحت له سره غوږ نه ږدى او تل د الله تعالىٰ له احكامو څخه مخ اړوى.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ

او كله چې وويل شى دوى ته چې نفقه وركړه كوئ (عاجزانو ته) له ځينو هغو (مالونو) چې رزق روزى دركړى دى تاسى ته الله نو وائى هغه كسان چې كافران شوى دى (له جهته د استهزاء) هغو كسانو ته چې ايمان ئى راوړى دى آيا طعام وركړو مونږ هغه چاته كه اراده فرمائلى وى الله نو طعام به ئى وركړى وو هغه ته

تفسير: يعنى د الله تعالىٰ نور احكام به څه ومنى - پر فقراؤ او مساكينو مال لګول د دوى په نزد هم د ثواب كار دى ليكن هم دغه مسلمه خبره لكه چى د رسول الله صلى الله عليه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منكرانو ته ويله كيږى نو په نهايتو سپكو طريقو او تمسخرو او پوچندو (استهزاء) سره ترى اعراض او انكار كوى، او وائى« هغو كسانو ته چى پخپله پاک الله رزق او روزى نه ده وركړى مونږ به هغوى ته څه وركولى شو او ولى به ئى ورخورو مونږ د الله تعالىٰ له مشيته مخالف كار نشو كولى، كه د الله تعالىٰ مشيت داسى نه وى نو دوى به ئى فقرا او محتاج - او مونږ به ئى غنى او دولتمن نه وو ګرځولى.» نو آيا د دغه حماقت او بيحيائى په مقابل كښى څه وويل شى؟ آيا كه د الله تعالىٰ اراده د چا په وركړه كښى شوى وى نو د هغه هم دا يو صورت دى چى پخپله الله تعالىٰ بلا واسطه رزق د هغه په لاس كښى وركړى؟ كه په وسايطو وركول هم د الله تعالىٰ له مشيت څخه دى؟ نو تاسى دغسى فيصله ولى وكړله؟ چه د الله تعالىٰ اراده په دى نه ده شوى چى هغو ته دودى وركړى دغه خو د الله تعالىٰ امتحان دى چى

اغنیا ئی د فقراؤ پر اعانت مامور فرمایلی دی او د دوی په وسیله ئی د هغوی د رزق رسولو سامان مهیاء کړی دی. هر هغه چی په دغه امتحان کښی پاتی او ناکامه شی نو ښائی چی دی پر خپلی بدبختی او ناکامی وژاړی.
تنبیه: د ځینو اسلافو له اقوالو معلومیږی چی دغه آیت د ځینو زنادقه ؤ په حق کښی دی په دغه صورت به د دوی دغه قول پر تمسخر نه حمل کیږی بلکه پر خپل حقیقت ایښود کیږی.

إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾

نه یئ تاسی مګر په ګمراهی ښکاره کښی.

تفسیر: که دغه جمله د کفارو د قول تتمه وی نو مطلب به ئی داسی کیږی «ای د مؤمنانو تولنی! تاسی په صریحی ګمراهی کښی لویدلی یئ چی د داسی خلقو د ګیډی پر مړولو پسی ګرځئ چی د الله تعالیٰ له طرفه هغو کفارو ته خطاب دی چی دوی ځومره چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه ګمراهی ده چی په نیک کار کښی پر تقدیر حواله ورکړی او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو کښی په طمعی او توقع پسی مندی ووهی».

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾

او وائی (کفار) چی کله به وی دغه وعده (د قیامت ؟ ووایئ راته!) که چیری یئ تاسی صادقین رښتینی (په دی کښی ای مؤمنانو!).

تفسیر: یعنی ستاسی دغه قیامت او دغه عذاب او آفتونه چی تاسی مو له هغو څخه پرله پسی ویروی، کله راځی ؟ او دغه مواعید مو کله پوره کیږی ؟ که تاسی په واقع سره رښتینی یئ نو دغه وعده ژر تر ژره پوره کړئ او مونږ ته ئی راوښیئ!

مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾
فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ ع

(نو فرمائی الله چی) انتظار نه کوی (کفار) مګر د چغی یوی (د اسرافیل)

چې وبه نیسي دوی حال دا چې دوی به جګړې سره کوي. پس توان به ئې ونه شي د وصیت او نه به خپل اهل ته بیرته ورشي (له مشاغلو خپلو).

تفسیر: یعنې قیامت به یو ناڅاپه فجأة واقع شي او په داسې حالت کښې به قائمیږي چې تول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښې مشغول او لګیا وي. څه وخت چې اول صور (شپیلۍ) وپوکلی شي د ګردو (تولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شي او بالاخر تول سره مري او په هر ځای کښې به مري یو پر بل لوېږي دوی به دومره یو فرصت هم ونه مومي چې څه ووائي یا څه وصیت وکړي یا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوي، او بالفرض که وصیت هم وکړي نو چا ته به ئې کوي؟ او که خپلو کورونو ته راهم شي نو کورونه به ئې چیري ودان پاتې وي؟

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾

او بیا به پوکی وکړ شي په صور (شپیلۍ) کښې پس ناڅاپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به منډی وهي ځغلي.

تفسیر: یعنې کله چه دوهمه شپیلۍ (صور) وپوکلی شي نو ګرد (تول) مخلوقات به سره ژوندي کیږي او له خپلو قبورو څخه به راپورته کیږي. او پرښتي به په ډیر سرعت او شطارت (چالاکۍ) سره دوی ګرد (تول) په تیل وهلو سره د محشر د میدان په لوري ولي او شړي به ئې.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۜ

وائي به دوی ای هلاک خرابي ده مونږ ته چا راپاڅولو له ځایونو دخوبونو زمونږ څخه.

تفسیر: ښائي چې د اولی او دوهمې نفخې په منځ کښې به پر دوی د خوب حالت طاري کیږي. یا د قیامت د هولناکي منظرې له لیدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وګڼي او داسې یو وضعیت به ځان ته اختیاروي چې خوب ته به ورته او مشابه وي یا به «مرقد» د مضجع په معنی وي د خوب له کیفیت څخه به تجرید وکړی شي والله اعلم.

هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چې وعده ئې کړې وه رحمٰن او رښتیا ویلي وو رسولانو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالیٰ له جانبه په هغه وخت کښې ورکاوه کیږي. یا ئې مستقبل د حاضر په ځای درولې هم دا اوس ورته جواب وائي یعني ولې دغه پوښتنه کوئ ؟ لږ شانته خو خپلې سترګې وغړوئ! او دغه وضعیت ته وګورئ! دا خو هم هغه ژوندي راپاڅول دي چې د هغو وعده د الله تعالیٰ له طرفه تاسې ته درکړې شوې وه. او انبیاؤ الله به پرله پسې د هغو اخبار او اطلاع تاسې ته درکوله.

إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

نه به وي (دغه نفخه الثانیه) مګر چغه یوه (چې وشي نو راژوندي به شي دوی ټول) پس ناڅاپه دوی ټول په نزد زمونږ به حاضر کړې شوي وي.

تفسیر: یعني هیڅ یو متنفس به نه تښتیدلی شي ـ او نه به چیرې خپل ځان پټولی شي.

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شي ظلم په هیڅ نفس باندې د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کیږي تاسې ته مګر (جزاء) د هغو (اعمالو) چې وئ تاسې چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کښې).

تفسیر: یعني د هیچا به نه نیکي ضائع کیږي او نه به د جرم له حیثیت او اندازې څخه زیاته سزا چاته ورکوله کیږي. پوره پوره او په کامل ډول (طریقه) سره هر چاته د هغې جزاء او سزاء ورکاوه کیږي. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشي. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چې په دنیا کښې ئې کړې وي په عقبیٰ کښې د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندې کیږي.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ
عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورځ په مشغولتیا کښې د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځې د دوی به په سیوریو کښې (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښې (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښې به د هر قسم عیش ـ عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښې به د هغوی مشغله ماسواء له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره ګډ او خوښ او خوشال وی. په ډیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکټونو (څپرکټونو) او پالنګونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی مأکولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنده ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښې وګرځی همغه به ورته علی الفور وړاندی کیږی. او د دوی ګرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذائذ شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿سَلٰمٌ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِیْمٍ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

﴿سَلٰمٌ قَوْلًا مِّنْ رَّبٍّ رَّحِیْمٍ ۝٥٨﴾

وی به دوی ته سلام (چی وبه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمٰن له جانبه به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پرښتو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «**ابن ماجه**» په یوه روایت کښې راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه وویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی. **اللّٰهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمة نبیک محمد صلی الله علیه وسلم.**

﴿وَامْتَازُوا الْیَوْمَ اَیُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ۝٥٩﴾

او (وبه وایه شی چی) راجدا شئ نن ورځ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کښی تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنی ځای بیل دی چی تل به همغلته اوسیږئ ای مجرمانو کافرانو!

اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يٰبَنِيْٓ اٰدَمَ اَنْ لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۶۰﴾ وَّاَنِ اعْبُدُوْنِيْ ۭ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۶۱﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چی عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بیشکه دغه شیطان تاسی ته دښمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چی عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیاؤ الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دښمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پریږدی څو مو په دوزخ کښی وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لاړ شئ او یواځی د الله تعالیٰ په عبادت او بندګی کښی مشغول اوسئ!.

وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيْرًا ۭ اَفَلَمْ تَكُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ ﴿۶۲﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿۶۳﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿۶۴﴾

او خامخا په تحقیق ګمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (وبه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کښی) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کښی) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کښی نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل څخه مو کار وانخیست ـ او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کړ ـ آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چی د دوست او دښمن په منځ کښی فرق او تمیز سره وکړی شئ ؟

او پخپلی گټی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښی خو مو خپله ډیره هوښیاری او ذهانت ښکاروه ـ مگر په اخروی معامله کښی مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چی په دومره غټو غټو خبرو هم ونه پوهیدئ ـ یا ځان مو پری نه پوهوه ـ او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی ـ اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاهت نتائج او ثمرات وڅکئ! دغه دی دوزخ درته تیار او منتظر دی چی د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه. د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی ـ ځئ خپلو ځایونو ته او په کښی الی الابد پریوځئ!.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٦٥﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکړی له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهدی به ورکړی پښی د دوی په هغو کارونو چی وو دوی چی کول به دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ژبو سره هم اقرار او اعتراف وکړی نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لگوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو څو د هغو د جرائمو بیان وکړی چی د دوی په ذریعه ئی پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چی هر عضو (هنده) د الله تعالیٰ په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کماجاء فی الرکوع الثالث ۲۰ آیت من حٰمٓ السجدة قوله تعالیٰ. ﴿حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآءُوْهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ﴾ وفی موضع آخر فی ذٰلک الرکوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوْٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُوْنَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوْا مُضِيًّا وَّلَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٦٧﴾

او كه اراده فرمايلى وى مونږ نو خامخا هوارولی به راوستلی وو مونږ پر
سترگو د دوى پس وړاندى شوى به ؤ دوى هغى لارى ته (چى تل پرى تلل).
پس څرنگه به ليدلى وه دوى (هغه لاره) او كه اراده فرمائلى وى مونږ خامخا
مسخ كړى به وو مونږ دوى په ځايونو خپلو كښى پس طاقت به ئى نه وو د
وړاندى تللو او نه به بيرته گرځيدلى شو (شاته).

تفسير: يعنى لكه چى دوى زمونږ له آياتونو څخه سترگى پټى كړى دى كه مونږ اراده فرمائلى وى نو د سزا په ډول (طريقه) به مو د دوى ظاهرى بصارت هم له دوى نه اخيست او له دوى نه به مو خالص ړانده جوړ كړى وى چى د دى لورى او د هغه لورى لار به ئى هم پرى نه ليدله او هم هغسى چى دوى له شيطانى لارو څخه نه پر څنگ كيږى او نه غواړى چى د الله تعالىٰ پر لاره لاړ شى مونږ قدرت لرو چى د دوى صورتونه بيخى مسخ او له اصلى حالت څخه ئى واړوو څو دوى د خپل كوم ضرورت دپاره بيخى له خپله ځايه پر خوځيدلو قادر نه وى. مگر مونږ داسى ونه كړه ـ او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوى محروم ونه گرځول دغه زمونږ له خوا دوى ته مهلت او ډيل وو نن به همغه سترگى لاسونه پښى پر دوى شاهدى وركوى چى دغو چټى (بيكاره) خلقو مونږ پر كومو چټى (بيكاره) كارونو لگولى وو او له مونږ ئى څه څه كارونه اخيستل.

وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ ؕ اَفَلَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٦٨﴾

او هر چاته چى اوږد عمر وركړو مونږ هغه ته نو نسكور به كړو هغه په
پيدايښت كښى، آيا پس نه كوى دوى عقل (چى نه پوهيږى الله په معمروالى او
تنكيس بلكه په بعث هم قادر دى.)

تفسير: يعنى د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه گڼئ! آيا تاسى نه گورئ او غور نه كوئ چى يو روغ رمټ او مضبوط انسان څه وخت چى زيات سپين ږيرى او زوړ شى څرنگه د ليدلو ـ آوريدلو ـ تللو ـ گرځيدلو څخه معذور كيږى. گواكى د هلكتوب په شان كمزور او ناتوانه گرځى او بيا د نورو كومك او معاونت او لاس نيولو ته لكه وړوكى محتاجيږى او په زوړتوب كښى همغه د وړوكتوب حالت او عادت له سره شروع كيږى نو آيا هغه الله تعالىٰ چى د دوى د دغه قوى په عطالت او ازاله په وړتوب او زړتوب كښى قادر دى په ځلميتوب كښى به نه وى مقتدر ؟.

وَمَا عَلَّمْنٰهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْۢبَغِىْ لَهٗ ؕ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَّقُرْاٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿٦٩﴾

او نه دی ښوولی مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائیږی ورلره (شعر ویل)، نه دی دغه (قرآن) مګر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د احکامو).

تفسیر: یعنی څه چی پاس بیان شو ګرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه دی ـ دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسی یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چی پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چی په کښی خالص طبع ازمویل ـ او د تخیل او مبالغی مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فنه دومره بعیده ده چی سره له دی چی دوی د قریشو له خاندانه څخه دی چی د هغوی هر فرد حتی چی وینځو ئی هم د شعر ویلو قدرت او طبیعی سلیقه لرله مګر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو مواقعو کښی به یو نیم ځلی د دوی د مبارکی ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفیٰ عبارت وتلی وی چی د شعر خاصیت به تری څرګندیده (ښکاریده) چی ښائی دغه تری مستثنیٰ ګڼل شی ـ او نه ښائی چی پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی ـ او د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسی لهجه اختیاروله چی په هغه شعر کښی به د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله) ـ ځکه چی دغه شی د دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ ـ دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ څو ګرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنیٰ کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر دی چی دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره ـ ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی دی چی په کذب ـ مبالغه ـ تخیل ـ فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چی که د تولی دنیا شعراء سره راتول شی نو دوی په ګردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنیٰ نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکریم د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چی ګواکی د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چی له هم دی سببه لوی لوی فصحاء ـ بلغاء ـ او عقلاء د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چی شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا د شاعری او جادوګری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسی عظیم الشان او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چی تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او تینګ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوګرانو کار نه دی بلکه د انبیاؤ الله کار دی چې د الله تعالیٰ په حکم مړو زړونو ته ابدي ژوندون عطاء کوي. الله تعالیٰ عربو ته د دې خبرې د ویلو موقع ور نه کړه چې ووائي تاسي له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعري څخه ترقي کړې نبي شوی یئ.

لِّيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَّيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٠﴾

چې وویروي (دغه قرآن یا نبي) هر هغه چې وي ژوندی او ثابته شي خبره (د عذاب) پر کافرانو (چې قرآن نه مني).

تفسیر: یعني د ژوندي زړه انسان د قرآن په آوریدلو سره له الله تعالیٰ څخه وویریږي او پر منکرانو د حجت اتمام وشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر چا کښې چې روح وي یعني نیک اثر واخیستی شي د هغه د فائدې دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ﴿٧١﴾

آیا نهویني دوی (بلکه ویني ئې) چې بیشکه مونږ پیدا کړي مو دي دوی ته له هغه چې جوړ کړي دي لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دي.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیه‌ؤ آیتونو په طرف توجه ورکوي. یعني له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وګورئ چې پاک الله څرنګه انعام او احسان پر تاسي فرمایلی دی. اوښ ـ غوائي ـ آس ـ کچر ـ پسه او نور ساکښان (جاندار) تاسي نه دي پیدا کړي بلکه دغه ګرد (تول) پخپله پاک الله ستاسي د فائدې او ګټې دپاره پیدا کړي دي او بیا ئې تاسي محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان ګرځولي یئ چې ترې وخورئ! او ترې هر راز (قسم) کار چې مو زړه غواړي واخلئ! او ترې په هر دول (طریقه) منتفع شئ!.

وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٧٣﴾

او ذلیل عاجز ایل کړی مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس ځینی له دوی د سورلۍ د دوی دی او له ځینی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کښی نفعی ډیری د څښلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه وباسی (په دی نعماؤ) ؟.

تفسیر: وګورئ چی څومره لوی او عظیم‌الجثه او قوی هیکله حیوانان د ضعیف البنیان انسان په مقابل کښی عاجزان او ناتوانان ـ او تول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاؤ اوښانو یو قطار (لړ) یو وړوکی هلک هر چیری چی وغواړی بیائی او دوی د پوزی له نکیله راکاږی او دوی د دغه وړوکی په مقابل کښی خپل غوږ هم نه خوځوی او پر څومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریږی ـ پېتی پری وړی او ډیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزاؤ څخه ئی منتفع کیږی ـ علاوه پر غوښی د دوی له پوستکیو ـ هډوکیو ـ وړیو ـ ویښتانو او نورو څخه څومره فائدی حاصلولی شی ـ د دوی غلانځی داسی دی لکه د شودو چینی چی د هم دغو چینو له اوبو خور (مشرب) څخه ډیر انسانان خړوبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندګان ډیر لږ دی.

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له الله (نور) معبودان چی ښائی دوی سره به مدد وکړی شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چی دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضری کړی شوی وی (په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی هغه الله چی دغسی نعمتونه ئی تاسی ته عطاء او مرحمت کړی دی د هغه شکریه تاسی په دی ډول (طریقه) سره ادا کړئ چی د ده په مقابل کښی مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لرئ چی ګواکی دوی د اړتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کښی زمونږ په کار راځی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئی ولرئ چی هغوی به ستاسی سره څه کومک او مرستی (مدد) وکړی شی؟ حال دا چی دوی خپلو ځانونو ته هم څه نفعه او ګټه (فائده) نشی رسولی. هو! څه وخت چی تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسئ دوی په هم دغه وخت کښی پر تاسی نور

الزامات او جرمونه هم اړوی او ستاسی پیتی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفداری او حمایت چی تاسی خپل ګرد (تول) عمر مصرف کړی ؤ نن هغوی په کومه سترګه تاسی ته ګوری ؟.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پټوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پریږدئ ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه څاڅکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جګړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه ګوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناڅیزی او ناولی اوبو یو څاڅکی ؤ چی د الله تعالیٰ په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه څاڅکی ته الله تعالیٰ داسی زور او قوت ـ نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جګړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اتری جوړوی ـ تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم تینګ او ولاړ دی.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

او تړی پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایښت خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وګوری، چی دوی پر الله تعالیٰ څرنګه خبری او فقری تړی ؟ ګویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چی زمونږ اجساد وراسته شی او بیخی وریژی یواځی وراسته او زاړه هدوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا څوک ژوندی کولی شی ؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښی دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادیږی. که نه دغه ناځیزه څاڅکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. ښائی چی دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمیږی! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چی په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چی په دغه راتلونکی آیت کښی مذکور دی.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

ووایه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هدوکی) هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی اول ځلی حال دا چی دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی اول ځلی ئی په دغو هدوکو کښی روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښی روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ﴾ حال دا چی هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چی اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هدوکو بځرکی هر چیری چی تیت او پرک (منتشر) وی د هغه هره هره ذره د ده په محیط علم کښی ده او هغه ئی پخپل موعد (تاپی) بیا ټولوی او ژوندی کوی ئی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوئ اور.

تفسیر: یعنی ړومبی ئی له اوبو څخه تکه شنه او خړوبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرګی ئی وچ او خس ئی وګرځوله چی اوس تاسی له هغی څخه اور وباسئ پس هغه الله جل جلاله چی دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښی بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندی باندی کولو او اړولو رااړولو څرنګه قادر او توانا نه وی.
تنبیه: ځینو اسلافو له ﴿ مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړی ده چی د هغی له څانګو څخه کله چی یو په بل باندی ومښلی شی اور وځی لکه چی زمونږ په مشرقی جلال آباد کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه قادر په دی باندی چی پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندی). او هم دی دی اصلی ډیر پیدا کوونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی باندی).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی د آسمان او ځمکی په شان لوئی لوئی کری ئی پیدا کړی هغه ته د دغسی کفارو په شان د وړوکو وړوکو شیانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی امر حکم د الله هر کله چی اراده وفرمائی (د پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چی وفرمائی هغه ته چی (جوړ) شه نو (جوړ) شی.

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلی پیدا کولو کښی الله تعالیٰ ته هیڅ یو اشکال او دقت نشی وړاندی کیدی د ده له جانبه خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چی دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی‌الفور څخه هم وړاندی پیدا کیږی او د یوی ربی ډیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری.
تنبیه: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لګولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی چی ړومبی د بدن د پیدایښت ذکر ؤ او دلته ئی د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر.)

فَسُبْحٰنَ الَّذِیْ بِیَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَیْءٍ وَّاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۳﴾

پس پاکی ده هغه (الله) ته چې په لاس (د قدرت) د ده کښې ده باچاهي د هر څيز او خاص هم ده ته بيرته بيا بيولي کيږئ (په آخرت کښې لپاره د جزاء).

تفسير: يعنې هغه لوی معبود او اقدس او ارفع موجود چې د ده د قدرت په لاس کښې في الحال هم د گردو (تولو) علوياتو او سفلياتو د مخلوقاتو د حکومت واک (اختيار) او زمام (واگی) شته په مستقبل کښې هم گرد (تول) د هم هغه په لوری ورتلونکي او رجوع کوونکي دي او پاک الله د عجز او سفه او نور هر قسم عيب او نقص څخه په کلي ډول (طريقه) منزه او پاک دی.

تمت سورة يٰسٓ ولله الحمد والمنة

سورة «الصافات» مكية وهي مائة واثنتان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۷) تسلسلها حسب النزول (٥٦) نزلت بعد سورة «الانعام»

د «الصافات» سورت مکي دی (۱۸۲) آيته او (٥) رکوع لري په تلاوت کښې (۳۷) او په نزول کښې (٥٦)

سورت دی وروسته د «الانعام» له سورته څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ﴿۱﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴿۲﴾

قسم دی پر (هغو پرښتو چې) صف تړونکي دي په صف تړلو سره بيا پر (هغو) شړونکيو (د شيطانانو) په شړلو سره.

تفسير: يعنې چې صف تړی قطار قطار او په منظم ډول (طريقه) سره ودريږي که پرښتې وي چې د الله تعالیٰ د احکامو د اوريدلو دپاره پخپلو ځايونو کښې درجه په درجه ودريږي يا عبادت کوونکي انسانان وي چې په لمانځه او جهاد او نورو کښې سره صفونه تړي.

تنبيه: په محاوراتو کښې قسم د تاکيد دپاره دی چې على الاکثر د منکرانو په مقابل کښې

استعمالیږی لیکن ډیر اوقات محض د یوه مضمون د مهتم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالیږی او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهریږی چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په ډول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴾ – بیا پر هغو شړونکیو د شیطانانو په شړلو سره).

یعنی هغه پرښتی چی شیطانان رټی او شړی ئی څو د خپلو استراق السمع په اراده کښی بریالیان او کامیاب نشی یا بندګانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیی او له بدی او رذائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډګر او د کفارو په مقابله کښی چی د دوی زجر ـ تهدید او توبیخ لا زیات وی.

فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ﴿۳﴾ إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿۴﴾

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پرښتی یا انسانان چی د الله تعالیٰ احکام وروسته له آوریدلو څخه لولی او یادوی ئی څو ئی نورو ته هم ورښوولی شی.

﴿ إِنَّ إِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴾ – چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کښی پرښتی او په ځمکه کښی د الله تعالیٰ نیک بندګان په هره زمانه کښی قولاً او فعلا شهادت ورکوی چی د ټولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونږ ټول د هم هغه بندګان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿۵﴾

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منځ د دوی کښی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقین» دی ځکه چی لمر ـ قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راخرګندیږی (ښکاره کیږی)! یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کیږی. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغاربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کړی چی له «مشارق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمیږی او له یوه حثیته طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کښی د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ۝٦

بیشکه مونږ ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ښائست سره چی ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شپو کښی دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د ځلیدلو څخه د کتونکیو په سترګو څومره ښائسته او ښکلی ـ مزین او ډک له سبنګاره او رونقه معلومیږی.

وَحِفْظًا مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ۝٧

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطانه سرکشه نافرمانه (چی ویشتلی شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او ښائست دی او له ځینو ستوریو څخه چی رالویږی د شیاطینو په انسداد او اندفاع کښی هم کار اخیست کیږی. دغه لویدونکی ستوری څه شی دی ؟ آیا له نوریه ؤ کواکبو څخه برسیره د بلی کومی نوعی مستقل کواکب دی ؟ یا د دغو نوریه ؤ کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږی! او تری یو راز (قسم) سوځوونکی اور پیدا کیږی ؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږی او لویږی ؟ په دغه مورد کښی د علماؤ او حکماؤ مختلفی خبری او اقوال دی. په هر حال د ده حقیقت هر شی چی وی وی دی خو له دغو څخه د شیاطینو د ویشتلو کار هم اخیست کیږی د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی!.

لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ ۝٨ دُحُورًا

غوږ نه نیسی (دغه شیاطین) طرف (د خبرو) د هغه تولی لوی پورته ته او ویشتلی غورځولی شی له هر طرفه (د آسمانه چی دوی اراده وکړی د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پرښتو مجلس مراد دی یعنی شیاطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چی د پرښتو مجلس ته ځان ورسوی او د الله تعالیٰ له وحی څخه کومه خبره واوری.

کله چې شیاطین داسې اراده وکړي او پاس آسمانونو ته د ورنژدې کیدلو کوشش کوي نو هر طرف ته چې دوی ورځي له هغه ځایه ئې پرښتې شړي او په وهلو او ویشتلو سره ئې لاندې غورځوي.

وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ﴿۹﴾

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعني په دنیا کښې دوی تل تر تله شړل او رټل کیږي د دوی اخروي عذاب خو بیل دی.

اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۰﴾

مګر (غوږ نیسي) هغه (شیطان) چې غوته واچوي په یو کرت غوته اچولو سره پس ژر ورپسې راخطا شي لمبه رڼا (رڼرا) کوونکې سوځونکې.

تفسیر: یعني په هم دغو تښتیدلو او ځغلیدلو کښې د ویرې او وارخطائې په منځ کښې یوه نیمه خبره آوري خو سره له هغه پرښتې په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوي. د دې تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کښې پخوا لیکلې شوی دی.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ مَّنْ خَلَقْنَا ط

پس وپوښته ته دغه مشرکان چې آیا دوی سخت دي له جهته د پیدایښت که هغه څوک چې پیدا کړي مو دي.

تفسیر: یعني د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چې د آسمان ـ ځمکې ـ ستوریو ـ پرښتو ـ شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کښې زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو ځلي پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالیٰ ته چې د داسې عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم ځلي پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لري.

اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِيْنٍ لَّازِبٍ ﴿۱۱﴾

بیشکه مونږ پیدا کړي مو دي دوی له ختې سریښناکې.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته تول معلوم دی له یو شان سریښناکی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالبوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یئ دوهم ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاڅوو.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخری کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی ؟ او له دوی سره توکی او مسخری کوی چی دغه (نبی) څرنگه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی ؟ (العیاذبالله).

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ
هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی ووینی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخری پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مگر سحر کوډی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی گوری هغو ته د کوډو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواړی چی بلا اثر ئی وگرځوی.

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾

(او وائی منکران) آیا هر کله چی مړه شو او شو خاوری او (وراسته) هډوکی آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاڅول کیږو که پلرونه ړومبنی زمونږ (هم را ژوندی کیږی ؟).

تفسیر: د دوی همغه یوه خبره زده ده چی صاحبه ! کله چی زمونږ وجود له خاورو سره یو ځای شو او یوائی زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چی د هغوی له مړینی څخه قرنونه تیر شوی دی او ښائی چی هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنګه منلی شو چی دغه تول له سره راتولیږی، او بیا له سره ژوندی راپاڅولی کیږی؟.

قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دٰخِرُوْنَ ۝١٨ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُوْنَ ۝١٩

ووایه (ای محمده ! دوی ته) هو ! (تول راژوندی کیږئ) حال دا چی تاسی به ذلیل هم یئ پس بیشکه هم دا خبره ده چی دغه قیامت چغه ده یوه پس ناڅاپه دوی به ګوری (چی څه راپوری کیږی).

تفسیر: یعنی هو ! ضرور هغوی ګرد (تول) بیا ژوندی راپاڅول کیږی او هلته به په نهایت ذلت او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار ربړ (تکلیف) او سزا مومی.

وَقَالُوْا يٰوَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّيْنِ ۝٢٠

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته) دا خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به تول سره ژوندی راپاڅولی کیږی او له ډیر حیرت او دهشت څخه به یو طرف او بل طرف ته ګوری. (دغه چغه یا جګړی ورکول به د صور نفخی په ذریعه وی).

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۝٢١

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چی وئ تاسی چی په دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چی رابه شی).

تفسیر: یعنی دغه خو به واقعی او رښتیا سره د جزاء ورځ راورسیده چی د هغی اطلاع او خبر مونږ ته انبیاؤ الله راکړی وو او مونږ به پری مسخری کولی.

اُحۡشُرُوا الَّذِیۡنَ ظَلَمُوۡا وَاَزۡوَاجَهُمۡ وَمَا كَانُوۡا یَعۡبُدُوۡنَ ﴿۲۲﴾

(وبه فرمائی الله ملائکو ته چی) راتول کړئ تاسی هغه کسان چی ظلم ئی کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافرانی) ښځی (یا شیطانان ملګری) د دوی او هغه چی وو دوی چی عبادت به ئی کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالیٰ له طرفه کیږی.

مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ فَاهۡدُوۡهُمۡ اِلٰی صِرَاطِ الۡجَحِیۡمِ ﴿۲۳﴾

بی له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لاری د دوزخ ته (او دوزخ ته ئی ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرښتو ته ورکاوه کیږی چی دغه ګرد (تول) سره راتول کړئ! او د دوزخ لاره وروښیئ.
تنبیه: له «ازواج» یا جوړی څخه د یوی نوعی یا صنف ګنهګاران مراد دی یا به د دوی کافری ښځی مرادی وی او له ﴿ وَمَا كَانُوۡا یَعۡبُدُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ ﴾ څخه اصنام ـ شیاطین او نور مراد دی.

وَقِفُوۡهُمۡ اِنَّهُمۡ مَّسۡـُٔوۡلُوۡنَ ﴿۲۴﴾

او ودروئ دوی (په دغی لاری کښی) بیشکه دوی پوښتیدل شی (یعنی تری پوښتنه کیږی د اقوالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم څخه وروسته به لږ څه هلته درول کیږی څو له دوی څخنی هغه سؤال او جواب وکړ شی چی وروسته له دی نه په ﴿ مَا لَكُمۡ لَا تَنَاصَرُوۡنَ ﴾ کښی مذکور دی.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ ﴿۲۵﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُوْنَ ﴿۲۶﴾

څه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوئ یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنْتَصِرٌ﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددګاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوئ ؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ وخوځوئ په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږئ.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿۲۷﴾ قَالُوْٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُوْنَنَا عَنِ الْيَمِيْنِ ﴿۲۸﴾

او مخ به وګرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله وبه وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلئ به مونږ ته له جانبه د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «**یمین** ــ ښی لاس» کښی عموماً دیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلئ زمونږ د ګمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت راښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلئ او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیګڼی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلئ به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په ګمان ستاسی سره ـ یا له جانبه د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتری به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوْا بَلْ لَّمْ تَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿۲۹﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ ۚ بَلْ
كُنْتُمْ قَوْمًا طٰغِيْنَ ﴿۳۰﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَآ ۖ إِنَّا لَذَآئِقُونَ ۝٣١ فَأَغْوَيْنَٰكُمْ إِنَّا كُنَّا غَٰوِينَ ۝٣٢

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو مونږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زمونږ په شان) پس ثابته شوه پر مونږ خبره د رب زمونږ بیشکه مونږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس مونږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی مونږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راوړ اوس د هغه الزام او ملامتی پر مونږ باندی غورځوئ مونږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زوررور او قوی وو چی مونږ ایمان نه دی پریښی چی ستاسی په زړونو کښی ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کیښود او زمونږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زمونږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کیښود، مونږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رټلی شوی شیطانان یو ۔ او دغه خبره ظاهره او څرگنده (ښکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسواء له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کیږی مونږ همغه شی کړی دی چی زمونږ له حاله سره وړ (لائق) او مناسب وو ۔ لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زمونږ په لمسون وغولیدئ ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر مونږ قائم شو او د ده همغه خبره ﴿ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ ﴾ الآیة ۔ کامله تثبیته شوه. نن مونږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي ٱلْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ۝٣٣

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کښی هم همغسی شریکیږی لکه چی په جرم او گناه کښی سره ملگری او شریکان وو.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِٱلْمُجْرِمِينَ ۝٣٤ إِنَّهُمْ كَانُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَهُمْ

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسۡتَكۡبِرُوۡنَ ﴿۳۵﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکړ) کوو له تولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی وبه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مګر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لاالٰه الاالله» پاکه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اګر که په زړه کښی هغه ربښتین ګڼی.

وَيَقُوۡلُوۡنَ اَئِنَّا لَتَارِكُوۡۤا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجۡنُوۡنٍ ﴿۳۶﴾ بَلۡ جَآءَ بِالۡحَقِّ وَصَدَّقَ الۡمُرۡسَلِيۡنَ ﴿۳۷﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو ـ نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او ربښتین بولی (محمد تول پخوانی) رسولان.

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنګه تاسی شاعر وایئ ؟ چی دنیا ته حقیقی ربښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د ګرد (تول) جهان د صدیقانو او ربښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی ربښتیا او صافی صافی خبری کوی ؟ او دغسی صحیح او پاخه اصول دروړاندی کولی شی؟.

اِنَّكُمۡ لَذَآئِقُوا الۡعَذَابِ الۡاَلِيۡمِ ﴿۳۸﴾ وَمَا تُجۡزَوۡنَ اِلَّا مَا كُنۡتُمۡ تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۳۹﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یئ د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مګر په قدر د هغه (عمل) چی وئ تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وشکئ چی د رسالت په دربار کښې ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتائج او ثمری هرومرو (خامخا) یوه ورځی ستاسی په مخ کښې راتلونکی دی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ۝٤٠

مگر هغه بندگان د الله چی پاک کړی شوی دی (له پلیتی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالیٰ کرم او احسان نازلیږی او د داسی انعاماتو مورد گرځی چی ځینی ئی دغه دی

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ۝٤١ فَوَاكِهُ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنگا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالیٰ ته معلوم دی. هو! د هغو لږ څه لند او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندگانو ته ښوولی دی چی ﴿لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ جزء ۲۷ (د الواقعه (۱) رکوع) ۳۳ آیت

وَهُم مُّكْرَمُونَ ۝٤٢

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۝٤٣ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ۝٤٤ يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ
مِّن مَّعِينٍ ۝٤٥ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ۝٤٦

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ﴿٤٧﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښې (ناست به وي) پر تختونو سره مخامخ (چې هر يو د بل له ليدلو څخه خوشاليږي). ګرځولی به شي پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپين خوند ورکوونکي دپاره د څښونکيو نه به وي په دغو شرابو کښې څه آفت علت او نه به وي دوی له هغو شرابو څخه مست بيخوده.

تفسير: يعني خوند ـ مزه او نشاط به ئې پوره وي او د هغو مضارو او مفاسدو به هيڅ يوه نښه او اثر هم په کښې نه وي چې په دنيوی شرابو کښې شته، د دغو طهورو شرابو له څښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پيدا کيږي ، ينې او سګي به نه خرابوي، او نه به ئې ويالي وچيږي.

وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ﴿٤٨﴾ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿٤٩﴾

او وي به په نزد د دوی کښې حوري تيټي لرونکي د سترګو غټي سترګي ګواکي دوی هګي دي پټي ساتلي شوي (په صفائي کښې).

تفسير: يعني له ډيره شرمه او نازه ښکته کتونکي حوري چې ماسواء له خپلو ميړو (خاوندانو) بل هيچا ته نه ګوري او نه سترګي ورآړوي.
د دی حورو رنګونه به ډير صاف او شفاف وي په شان د هغو تکو سپينو هګيو چې الوتونکي ئې تر خپلو وزرو لاندې پټي ساتي نه به پري کوم داغ لګيدلی وي او نه به څه ګردغبار او دوړی پري لويدلی وي يا د هغو نريو پردو په شان تکي سپيني او پستي او نازکي وي چې د هګي د پوستکي په منځني برخه کښې د سپيني برخي او پوتکي په منځ کښې واقع او ساتلي وي ځيني وائي چې د «شتر مرغ» هګي تري مراده ده چې ډيره ښائسته وي ـ په هر حال دغه تشبيه په صفائي او ښکليتوب کښې ده نه په سپينوالی کښې لکه چې د «الرحمٰن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۵۸ آيت کښې داسي يو آيت مونږ لولو ﴿ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ﴾

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ اِنِّيْ كَانَ لِيْ قَرِيْنٌ ﴿٥١﴾ يَّقُوْلُ
ءَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿٥٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿٥٣﴾

پس مخ به وګرځوی ځینی د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښتنه به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو وبه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملګری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کوونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هدوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شی ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملګری به سره تولیږی او د طهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینی د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سړی د دی لامله (له وجی) پر ما خندیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او چتی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سړی مړ او له خاوری او له نورو سره ګډ شی او غوښه او پوستکی هیڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هدوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ - ښه خو پر دغه چتی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿۵۴﴾

بیا وائی آیا یئ تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال درښکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کوونکی سړی یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راځئ چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال ځان ته په عین‌الیقین سره هم معلوم کړو - دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینی وائی چی دغه مقوله د الله تعالیٰ ده - یعنی الله تعالیٰ به وفرمائی چی آیا تاسو غواړی، چی د هغه منکر بد احوال وګورئ.

فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِیْ سَوَآءِ الْجَحِیْمِ ﴿۵۵﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِیْنِ ﴿۵۶﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّیْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِیْنَ ﴿۵۷﴾

پس وبه ګوری (دغه قائل) پس وبه وینی هغه (منکر ملګری) په منځ د دوزخ

کښې. وبه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چې نژدې وې ته چې په کنده د دوزخ کښې می وغورځوی او که نه وی انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کړیو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتی ته د ده د ملګری حال ورښوود کیږی چې بیخی د دوزخ منځ کښې به پروت وی د ده له لیدلو شخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالیٰ فضل او احسان به ئی په یاد ورشی او هغه ته به داسی وائی «ای کمبخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملګری کړی» محض د الله تعالیٰ فضل او احسان زما لاس ونیو او له دغه مصیبت شخه ئی بچ کړم چې زما قد هم د اسلام د سمی لاری شخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندی به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کښې به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به می موندو.

أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکی (بلکه نه یو) مګر همغه مرګ زمونږ ړومبنی (په دنیا کښې) او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی. بیشکه چې دغه (ابدی خوندور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بری ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائی چې عمل وکړی عمل کوونکی (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چې فانی دی).

تفسیر: په دغه وخت کښې به له ډیره مسرته ووائی آیا دغه واقعی خبره نه ده بلکه ده چې ماسواء له هغه پخوانی مرګه چه په دنیا کښې مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت شخه وځو او نه د تکلیف ـ عذاب ـ ربړ (سختیو) او اندیښنی کومه ویره او خرخشه (خطره) مونږ ته عائده کیږی. د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره دغه زمونږ تنعم او رفاهیت به همیشه وی بیشکه چې لوی بری او کامیابی هم دی ته وائی او دغه دی هغه اعلیٰ مقصد چې ښائی د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شی! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاری په دغه لاره کښې وکړی شی! اوس بیا الله تعالیٰ عظم برهانه فرمائی

أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِّلظّٰلِمِينَ ﴿٦٣﴾
إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيٓ أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾

آیا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلمستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه مونږ گرځولی مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چې دا ونه ده چې راووځی په بیخ د دوزخ کښې.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلمستیا تذکره وه ـ له دې ځایه د دوزخیانو د میلمستیا وینا شروع کیږی. «زقوم» د کومې ونې نوم دی چې ډیره ترخه او خورا (ډیر) بد خونده ده لکه چې په هندوستان کښې د (تهر) یا (سیهند) ونه هم دغسې ده. د دوزخ په منځ کښې الله تعالیٰ پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کړې ده همغه ئې دلته په ﴿ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴾ سره موسومه کړې ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښې ځکه څه وخت چې دوزخیان له لوږې څخه ډیر په عذاب او بیقراره شي نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږی او د دوی له ستونی (حلق) ځینې د هغه له تیرولو یا تیریدو څخه وروسته له دې څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږی چې له هغه ځینې یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږی. او په دنیا کښې هم د دې ونې تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چې منکران د هغې له ذکره په قرآن کښې په ضلالت او گمراهی کښې لویږی. ځینې وائی چې شنه ونه به د دوزخ په اور کښې څرنگه زرغونیږی ؟ حال دا ممکن دی چې د دې ونې مزاج ناری وی لکه د «سمندر» مزاج چې د اور په چنجی سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدی په عمومی باغ کښې ځینې داسې ونې هم شته چې د هغو تربیت په اور سره کیږی ځینې وائی چې «زقوم» په فلانی لغت سره کجوره او کچ (خرما او مسکه) ته وائی او دوی به هم دغه کچ او کجوره پخپل مخ کښې کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئې ناری وهلې «راځئ چې زقوم سره وخورو».

طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيٰطِينِ ﴿٦٥﴾

وږی د هغې گواکې سرونه دی د شیطانانو (په عمومی قباحت او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنی د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئې مارانو (منگورو) ته شیاطین ویلی دی یعنی د هغې وږی یا واښکی به ئې د منگور د سرونو په شان وی لکه چې په هندوستان کښې په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناګپهن» وائی یعنی د منکور پرانستلی خوله.

فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُوْنَ مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ ﴿۶۶﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿۶۷﴾

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکی وی له هغه (زقوم) شخه پس ډک کوونکی به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د ډیری لوږی نه). بیا بیشکه دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا ګډول (شبول) به وی له اوبو یشولیو شویو شخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وخوری تږی کیږی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی شبولی کیږی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿ فَقَطَّعَ اَمْعَآءَهُمْ ﴾ جزء ۲۶ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ ﴿۶۸﴾

بیا بیشکه ورتله د دوی به هرومرو (خامخا) ډیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی ډیر وږی کیږی نو له اوره یو شخ ته بیول کیږی او دغه خوراک او اوبه پر دوی خوړلی او شبلی کیږی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کښی غورځول کیږی. او دوی د دغه عذاب ځکه مستحق دی چی

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اٰبَآءَهُمْ ضَآلِّيْنَ ﴿۶۹﴾ فَهُمْ عَلٰۤى اٰثٰرِهِمْ يُهْرَعُوْنَ ﴿۷۰﴾

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل ګمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د هغوی پسی ځغلی مندی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه ګوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په ړوند تقلید ګمراه شول په کومه لاره چی پخوانی کفار تللی وو دوی هم پر همغو لارو په مندو شول او هغه کندو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کړ او د حجت متابعت ئې پرېښود.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

او خامخا په تحقیق گمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د ړومبنیو (اممو څخه په تقلید او ترک د دلیل او خامخا په تحقیق لیږلی مو وو په دوی کښې ویروونکی (انبیاء له عذابه نو دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس وگوره چې څرنگه وو عاقبت آخره خاتمه د ویرولیو شویو (له جهته د عذابه چې تول هلاک شول). مگر هغه بندگان د الله چې پاک کړی شوی وی (له عصیانه خلاص دی له عذابه).

تفسیر: یعني په هره زمانه کښې له انجامه خبروونکي او له آخرته ویروونکي انبیاء راغلي دي. د هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ چې د هغوی خبرو ته ئې غوږ کښېنښود یوازې د الله تعالیٰ همغه مخصوص او منتخب بندگان له عذابه محفوظ او مصؤن پاتې شول چې له الله تعالیٰ څخه ویریدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي، «د ویرې خبرې خو گردو (تولو) ته اورولې کیږې خو ترې همغه کسان پند او عبرت اخلي چې نیک وي، بدان ترې تور خوري او بد ترې وړي » وروسته له دې نه د څینو منذرینو (ویرونکیو) او د څینو منذرینو (ویرولیو شویو) قصې اورولې کیږې څو مکذبین ترې عبرت واخلي او مؤمنین پرې ډاډه او متسلي شي.

وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ مِنْ
عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾

او خامخا په تحقیق غږ کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکوونکی يو مونږ. او نجات ورکړ مونږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډير لوی (چې ايذاء قوم او غرق وو) او وګرځوله مونږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقي پاتي کيدونکی. او پرې مو ښودل پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنيو خلقو کښې. سلام دی (له الله) پر نوح په عالميانو کښې. بيشکه مونږ هم داسې (لکه نيکه جزاء د نوح نيکه) جزاء ورکوو محسنانو نيکوکارانو ته. بيشکه چې دغه (نوح) وو له (خاصو) بندګانو مؤمنانو زمونږ نه. بيا غرق کړل مونږ (قوم د ده بې له ده څخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح)،.

تفسير: تقريباً تر يو زر کاله پورې نوح عليه السلام خپل قوم ته پند او نصيحت کاوه او دوی ئې د دوی په خير او شر پوهول مګر د دوی شرارت او ايذاء رسول پرله پسې تزئيد او ترقي مونده. بالاخر حضرت نوح عليه السلام له ډير مجبوريت د خپل ليږونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئې وکړ ﴿ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ ﴾ جزء ٢٧ د القمر (١) رکوع (١٠) آيت ای ربه! بيشکه چې زه پر مغلوب يم ـ ته له ما سره مدد او مرسته وکړه» نو وګورئ چې الله تعالیٰ د ده دعاء څرنګه مستجابه او په څه شان ئې ورسره مدد وکړ ؟ نوح عليه السلام ته ئې سره د ده له کورنۍ او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالي ضرر رسولو څخه نجات ورکړ ـ او د هولناک طوفان په وخت کښې ئې د ده حفاظت وکړ ـ او يواځې بيا د نوح عليه السلام له اولادی او د ذرياتو څخه ئې دنيا ودانه کړه ـ او تر څو چې دنيا ودانه وی د ده د خير ذکر ئې پر ژبو جاری او باقي پريښود لکه چې تر نن پورې خلق پرې سلامونه ليږی او په توله دنيا کښې د نوح عليه السلام پر نامه ياديږی دغه خو د نيکو بندګانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دښمنانو حال او انجام ته وګورئ چې تول يو ځای په ډير زورور څپان او طوفان کښې داسې ډوب ـ مغروق او فنا شول چې د خپلو حماقتونو او سفاهتونو په سزا او نکبت ئې تول خلق سپيره او ورک کړل او د دوی هيڅ نوم او نښان پاتي نشو.

تنبيه: د اکثرو علماوو قول دا دی چې نن د تول جهان انسانان د حضرت نوح عليه السلام د دريو زامنو (سام ـ حام ـ يافث) اولاد دی. د «**جامع ترمذی**» له ځينو احاديثو څخه د دی ثبوت کيږی. والتفصيل يطلب من مظانه.

وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَإِبْرَٰهِيمَ ﴿٨٣﴾

او بيشکه يو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهيم دی.

تفسير: انبياء عليهم السلام د دين په اصول کښې تول سره يو او پر يوه سمه صافه لاره روان دی

او هر یو وروستنی نبی د پخوانیو انبیاوو تائید او تصدیق کوی نو ځکه حضرت ابراهیم علیه السلام ئی د حضرت نوح علیه السلام له ډلی څخه وفرمایه ﴿ وَاِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُوْنِ ﴾ جزء ۱۸ د المؤمنون (٤) رکوع ۵۲ آیت

اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ ﴿۸۴﴾

کله چی راغی (ابراهیم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسیر: یعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړ! او د دنیوی اندیښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړ! سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متمائل شو! او خپل قوم ته ئی هم پند او نصیحت وکړ چی له کفر - شرک او بت پرستی او عصیان څخه خپل ځانونه وساتی.

اِذْ قَالَ لِاَبِیْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ ﴿۸۵﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِیْدُوْنَ ﴿۸۶﴾

کله چی وویل (ابراهیم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آیا په دروغو سره معبودان نور غیر له الله غواړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسیر: یعنی دغه د تیږی (ګټی) بتان څه شی دی او څه حیثیت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالیٰ څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات تړلی دی. آیا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واګی) ، اختیار او حکومت دی ؟ او د کوم وړوکی یا لوی نقصان او نفعی مالکان دی ؟ آیا تاسی ولی له خپل حقیقی الله او مالک اجل واعلیٰ شأنه و اعظم برهانه څخه مخ ګرځوئ ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمایت کوئ؟.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِیْنَ ﴿۸۷﴾

پس څه ګمان مو دی پر رب د عالمیانو (چی بی له عذابه به مو پریږدی بلکه

نه مو پرېږدی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کښې څه شک او شبهه شته ؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبې څخه بیخبره او ناپوهان یئ چې (معاذ الله) تیرې (ګتې) له هغه سره شریکان دروئ یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یئ چې پر داسې ګستاخئ او بې ادبئ زړور شوی یئ ؟ بالاخر دا راوښیئ چې تاسی د رب العٰلمین په نسبت څرنګه افکار او خیالات لرئ ؟

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾
فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

پس نظر ئې واچوه يو نظر په ستوريو کښې. پس وويل (ابراهيم) چې بيشکه زه ناجوړ يم. پس وګرځېدل هغوی له ابراهيم څخه حال دا چې شا کوونکی وو. پس پټ راغی (دغه ابراهيم) معبودانو د دوی ته پس وويل (ابراهيم دغو بتانو ته) چې آيا نه خورئ (تاسی له دغو درته ايښودليو شويو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهيم عليه السلام په زمانه کښې د نجوم علم ډير مترقي وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوريو ته وکتل او وې ويل چې زما طبيعت ښه نه دی په دنيا کښې به څوک داسې شی پيدا شی چې د هغه طبيعت بيخی له هر حيثيته ښه وی او څه نه څه داخلی يا خارجی عوارض ورلاحق نه وی ـ آيا دغه رېړ (تکليف) او انديښنه لږه وه چې دی به هره شيبه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسې پخسيده يا ئې مطلب دا وو چې زه ناجوړه کيدونکی يم ـ ځکه چې ناروغی د مزاج د بې اعتدالئ سره مرادفه ده او له موت څخه پخوا هر سړی ته هم دغه صورت وړاندې کيدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهيم مراد صحيح وو. ليکن ستوريو ته کتلی د ده له داسې وينا څخه چې ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ خلق داسې وپوهيدل چې دی د نجوم په وسيله وپوهيد چې ده نژدی ده چې رنځوريږم. دغه خلق د خپل يو لوی جشن په طرف د ښاره د باندې ګرد (ټول) سره روان وو، نو د ابراهيم عليه السلام د دې وينا له آوريدلو څخه هغوی د ده په نه ورتګ باندې د معذوريت په علت وپوهيدل او دی ئې يوائې په ښار کښې پرېښود. د ابراهيم عليه السلام غرض له دغه بېل پاتې کيدلو څخه دغه وو څو يوه داسې موقع او فرصت ومومی چې په هغه کښې د دغو باطلو خدايانو يو خبر واخلی ـ نو دی په لويه بتخانه کښې ننوت او بتانو ته ئې خطاب وکړ «چې تاسې د دغو ماکولاتو او نذورو څنې چې په مخ کښې مو پراته دی ولې نه خورئ ؟» سره له دې چې ستاسې ظاهری صورت د خوړونکيو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چې د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ ویل په واقع کښې دروغ نه وو. هو! له هغه څخه اوریدونکي په کوم مطلب چې پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف‌الواقع وو ځکه په بعض الاحادیث الصحیحه کښې پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چې دغه «کذب» نه بلکه في الحقیقت «توریه» ده او داسې توریې د شرعی مصلحت په وخت کښې مباح دی لکه چې د هجرت په حدیث کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم د **«ممن الرجل»** په جواب کښې **«من ماء»** وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کښې ویلی وو. **«رجل یهدینی السبیل»** هو! څرنګه چې دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ خلاف‌الاولیٰ وه نو ځکه د **«حسنات الابرار سیئات المقربین»** په اساس په حدیث کښې «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾

څه شوی دی پر تاسې چې خبرې نه کوئ (او جواب نه راکوئ تاسې ما لره؟).

تفسیر: کله چې د بتانو له طرفه د خوړلو او نه خوړلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وی ویل چې تاسې خبرې ولې نه کوئ ؟ حال دا چې ستاسې اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوی دی لیکن وئی نشو کړی چې د انسانانو روح هم په تاسې کښې وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چې خوړونکي ـ څښونکي ـ ویونکي انسانان د دغو بی‌حسه او بی‌حرکته د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کښې ولې سر په سجده لویږی ؟ او خپل حاجات او مهمات ترې غواړی ؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چې د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

پس پټ ننووت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعنی په زور او قوت سره ئی ودرزول او ګرد (تول) ئی سره مات او ګوډ کړل. د انبیاء په سورت کښې دغه قصه مفصله تیر شوی ده چې ابراهیم علیه السلام داسې قسم یاد کړی وو ﴿ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم ﴾

فَاَقْبَلُوْٓا اِلَيْهِ يَزِفُّوْنَ ﴿٩٤﴾

پس مخامخ شول (متوجه شول نمروديان) دغه (ابراهيم) ته چې رامنډې ئې وهلې (پسې لپاره د نيولو).

تفسير: کله چې خلق له خپلې ميلې او چرچې څخه بيرته راوګرځيدل که ګورې چې د دوی بتان ګوډ او مات توتې توتې پراته دی نو له قرائنو او اماراتو څخه وپوهيدل چې دغه کار پرته (علاوه) له ابراهيم څخه بل چا نه دی کړی لکه چې ګړد (تول) د ده په چار چاپير کښې سره راتول شول او ورته وويل چې دغه زمونږ معبودان دی ولې مات کړی دی.

قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ مَا تَنْحِتُوْنَ ﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٦﴾

وويل (ابراهيم دوی ته جواباً) آيا عبادت کوئ تاسی د هغه چې تاسو ئې تراشوئ (او پخپلو لاسو ئې جوړوئ) حال دا چې الله پيدا کړی يئ تاسی او هغه (عمل) چې کوئ ئې تاسی (نو ولې د غير الله عبادت کوئ).

تفسير: يعنې هر چا چې دغه بتان مات کړی دی تاسو هغه پسې ولې ګرځئ تاسی پخپله ولې داسې چټې (بيکاره) او احمقانه حرکات کوئ ؟ آيا د تيږو (ګټو) بيځانه بت چې تاسی ئې پخپلو لاسو سره جوړوئ د عبادت لائق کيدی شي او له هغه الله تعالیٰ څخه مو چې ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تيږو (ګټو) او د نورو ګردو (ټولو) موجوداتو خالق دی ولې شکولی دی؟ کله چې الله تعالیٰ د ټولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولې د نورو اشياؤ په عبادت کښې مشغول او لګيا کيږئ ؟ حال دا چې دغه نور اشياء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغه څومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا ابْنُوْا لَهٗ بُنْيَانًا فَاَلْقُوْهُ فِي الْجَحِيْمِ ﴿٩٧﴾ فَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿٩٨﴾

وويل (کفارو) چې جوړه کړئ دغه (ابراهيم) ته يوه بناء (او له خسو ئې ډکه کړئ او اور ورواچوئ) پس وغورځوی دغه (ابراهيم) د اور په ډيرې

کښې. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس ومو ګرځول دوی لاندی (خوار سپک)

تفسیر: کله چې د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی تجویز ئی سره غوته کړ چې راځئ یوه لویه آتشخانه (بهتی) جوړه کړو ـ او ابراهیم د هغی په اور کښې وغورځوو ـ څو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښې د بتانو عقیده بیرته تینګه شی ـ او په عین زمان کښې د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښې پیدا شی ـ او ګرد (تول) سره وپوهیږی چې د مخالفت انجام څرنګه کیږی ؟ څو وروسته له دی نه بل څوک له سره داسی یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مګر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وګرځول ـ او هغه دیر زورور اور ئی پر خپل خلیل ګلزار کړ چې له هغه څخه علی رؤس‌الاشهاد دغه خبره ثابته شوه چې تاسی او ستاسی معبودان که تول سره خپل لاسونه یو کړئ ـ خو بیا هم د الله تعالیٰ د یوه مخلص بنده یو ویښته ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه لری چې د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسواء یو ویښته ئی هم وسوځوئ !.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره راوښیی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چې ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مأیوس او نا امیده شو ـ او پلار ئی هم پری سختی او شدت شروع کړ ـ نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته وروښوده.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾

ای ربه زما راوبښه ماته (ځوی) له صالحانو (چې معین وی په طاعت د تا او مین وی په غربت کښې زما)

تفسیر: یعنی کله چې تبر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چې په دینی چارو کښې زما مدد وکړی ـ او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه.

فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيْمٍ ﴿۱۰۱﴾

پس زیری وکړ مونږ په دغه (ابراهیم) په داسې هلک چې ډیر تحمل والا به وی.

تفسیر: یعنی له دی نه معلوم شو چې حضرت ابراهیم علیه السلام د اولاد په نسبت چې دعاء کړی وه ـ او د الله تعالیٰ په دربار کښې قبوله شوه نو هم دغه هلک ئې د الله تعالیٰ په دربار کښې د قربانی په شان وروړاندی کړ، له موجوده توریت څخه هم ثابت دی کوم هلک چې ابراهیم علیه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوی ؤ هغه هم دغه حضرت اسمٰعیل علیه السلام دی. او ځکه ئې نوم اسمٰعیل علیه السلام کیښود شو چې معنی ئې «واورید الله» ده لکه چې اسمٰعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دی چې «سمع ـ اوریدل» او «ایل ـ الله» دی یعنی الله تعالیٰ حضرت ابراهیم علیه السلام دعا واوریده او مستجابه ئې وګرځوله او دغه هلک ئې ورعطاء کړ ـ په «توریت» کښې دی چې الله تعالیٰ ابراهیم ته وویل چې د اسمٰعیل علیه السلام په باره کښې ماله تا واوریده ـ نو په دی بناء په دغه آیت کښې چې د هغه ذکر دی هغه حضرت اسمٰعیل علیه السلام دی حضرت اسحٰق علیه السلام نه دی. برسیره په دی د ذبحې د قصې د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحٰق علیه السلام بشارت جلا (جدا) ورکړی شوی دی. ﴿ وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا ﴾ معلوم شو چې په ﴿ فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيْمٍ ﴾ کښې علاوه پر اسحٰق علیه السلام د بل کوم هلک بشارت مذکور دی. د اسحٰق علیه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی ګرځولو زیری هم ورکړی شوی دی. او د «هود» په سورت کښې له حضرت اسحٰق علیه السلام سره د حضرت یعقوب علیه السلام بشارت هم ورکړی شوی دی چې د حضرت اسحٰق علیه السلام ځوی دی ﴿ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوْبَ ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنګه ګمان کاوه شی چې حضرت اسحٰق علیه السلام به ذبیح وی ګواکی پخوا له نبوت او د اولاد له عطاء څخه ذبیح کیږی نو ځکه لا محاله د دی خبری تسلیم ضروری کیږی چې هم دغه حضرت اسمٰعیل علیه السلام ذبیح الله دی چې د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کښې نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کړی شوی وه. هم دغه ده چې د قربانی یادګار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنی اسمٰعیل علیه السلام کښې د وراثت په طور منتقل او ادامه لری. او نن هم د بنی اسمٰعیل علیه السلام هم دغه روحانی اولاد یعنی مونږ مسلمانان د همغه مقدس یادګار حاملین یو. په موجوده توریت کښې تصریح ده چې د قربانی مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته شودلو کښې له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستی دی چې له مطلبه ډیر لری دی. حال دا چې نهایت اقرب او بی تکلفه خبره دا ده چې دغه ځای «مروه» دی چې بیخی له کعبې شریفې سره نژدی واقع او هغه ځای دی چې هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعیې وروسته حلالیږی. او ممکن دی چې په ﴿ بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ ﴾ کښې د هم دغې سعې په طرف اشاره وی. د امام مالک په موطا کښې یو روایت دی چې «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروی په طرف اشاره وکړه او وی

ویل چی دغه د قربانی ځای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمٰعیل علیه السلام هم دغه د قربانی ځای ته ده که نه د دوی په زمانه کښې خو خلق عموماً له مکې معظمې څخه دری میله لری په «منیٰ» کښې قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت همدلته جاری دی. معلومیږی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی ځای «مروه» ؤ بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منیٰ» ته منتقل کړ. په عظیم‌الشان قرآن کښې هم ﴿ هَدْيًۢا بَٰلِغَ ٱلْكَعْبَةِ ﴾ او ﴿ ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴾ مذکور دی چی له همغه څخه د کعبې شریفې نژدیوالی څرګندیږی (ښکاره کیږی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه راښیی چی «ذبیح الله» همغه اسمٰعیل ؤ چی په مکې معظمې کښې اوسیده او هم هغلته د ده نسل خور شوی دی. په تورات کښې دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکړ شو چی خپل یو نازولی محبوب ځوی قربانی کړه!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمٰعیل علیه السلام پر حضرت اسحٰق علیه السلام لوی ؤ نو بیا حضرت اسحٰق علیه السلام د حضرت اسمٰعیل علیه السلام په موجودیت کښې څرنګه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواځی یو ځوی کیدی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کښې د هغه هلک بشارت چی ورکړی شوی دی هغه ته ئې «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحٰق په بشارت کښې کله چی ابتداء پرښتو د الله تعالیٰ له جانبه زیری ورکاوه په «غلام علیم» سره تعبیر کړی شوی دی ـ د الله تعالیٰ له خوا په ټول قرآن کښې د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحٰق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کړی شوی بلکه دغه لقب یواځی پر هم دغه هلک چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکړی شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کښې ﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴾ راغلی دی او د توبې په (۱٤) رکوع ۱۱٤ آیت کښې ﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴾ مذکور دی چی له هغه څخه ظاهریږی چی هم دغه پلار او ځوی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو وړ (لائق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی . د هم دغه «غلام حلیم» له ژبې څخه دلته داسې نقل فرمائی ﴿ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ د انبیاء په (٦) رکوع ۸۵ آیت کښې ئې په صاف ډول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ ښائی له هم دغه سببه ئې د «مریم» په سورت کښې حضرت اسمٰعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿ سَتَجِدُنِىٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ وعده ئې په څه ښه شان سره تصدیق او رښتیا کړه. په هر حال د حلیم ـ صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیږی چی حضرت اسمٰعیل علیه السلام دی ﴿ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِۦ مَرْضِيًّا ﴾ د «البقرة» په سورت کښې د کعبې شریفې د تعمیر په وخت کښې د حضرت ابراهیم او اسمٰعیل علیهما السلام له ژبې څخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغې کښې دغه الفاظ هم شته ﴿ وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ بعینه د هغه مسلم تثنیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کښې داسې اداء فرمائی چی ﴿ فَلَمَّآ أَسْلَمَا ﴾ او د هم دغو دواړو ذریات ئې په خصوصی ډول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام ـ تفویض ـ صبر او تحمل بل

به څه وی؟ چی دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کیدلو په وخت کښی له خپلو ځانونو څخه راښکاره او څرګند کړل هم دغه د همغه «أسلما» صله ده چی الله تعالیٰ د دغو دواړو صوری او معنوی زریات ئی د ﴿ اُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ وګرځول فلله الحمد علیٰ ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يٰبُنَيَّ اِنِّيْٓ اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنِّيْٓ اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى ۭ قَالَ يٰٓاَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۡ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَاۗءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۱۰۲﴾

پس کله چی ورسید اسمٰعیل سره له پلار خپل حد د سعی ته وویل (ابراهیم) ای ځویکیه زما بیشکه زه پرله پسی وینم په خوب کښی داسی چی بیشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چی څرنګه مصلحت ګنی؟، وویل (اسمٰعیل) ای پلاره زما وکړه ته همغه چی حکم ئی دربانډی شوی دی ژر ده چی وبه مومی ته ما که اراده فرمایلی وی الله له صبر کوونکیو (په حکم د الله).

تفسیر: څه وخت چی حضرت اسمٰعیل علیه السلام لوی ځلمکی (ځنکی) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چی د خپل پلار په مخ کښی مندی ووهی او ورسره وګرځلی او د ده په کارونو کښی ورسره سعی ـ کوښښ وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کښی حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو ځوی ته ووایه څو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چی په خوښی سره دغه کار ته تیاریږی ؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسیږی؟ وائی چی حضرت ابراهیم علیه السلام پرله پسی دری شپی هم دغسی خوب لیده په دریمه ورځ کښی ئی خپل ځوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چی ځوی ئی هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ویل «بابا جانه! نو ولی ډیل او ځنډ (تاخیر) کوئ ؟ هر هغه حکم چی لوی مالک له جانبه تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره ئی اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کښی هیڅ صلاح او مشوری ته ضرورت نشته. د الله تعالیٰ د حکم په امتثال کښی نه ښائی چی د پلارتوب شفقت مانع شی زما له جانبه بیخی مطمئن او ډاډه اوسئ! ان شاء الله تاسی به وګورئ چی زه به څه صبر او تحمل سره د الله تعالیٰ د دغه حکم تعمیل کوم». په زرګونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او ځوی باندی؛

فَلَمَّآ اَسْلَمَا وَتَلَّهٗ لِلْجَبِيْنِ ﴿۱۰۳﴾

پس کله چی غاړه کیښوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه (اسمٰعیل) پر ښی) اړخ د ده.

تفسیر: (یا وائیچوه پرمخی پر وچولی د ده) پرمخی ئی ځکه واچوه ځو د ځوی مخ ورته مخامخ نشی، نه چی د پلارولئ مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیل کښی څه ډیل او ځنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره ځوی خپل پلار ته ور وښوده. زیات له دی نه الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه ـ یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو کښی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملائکو طاری شوی دی.

وَنَادَيْنَٰهُ أَن يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ ٱلرُّءْيَآ ۚ

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب (خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس!! پریږده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی ستا! زمونږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور ؤ چی ته په هغه کښی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْبَلَٰٓؤُا۟ ٱلْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه وه ښکاره.

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادروو ـ او بیا هغه مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیل کښی ګرځوو ـ بیا ورته لوئی درجی ورکوو. په توریت کښی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوښت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرښتی ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرښتو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی تا داسی کار وکړ ـ او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت درکړم ـ او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د شګو په شان خواره واره کړم» (توریت تکوین اصحاح ۲۲ آیت دا).

وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ ﴿١٠٧﴾

او فدیه مو ورکړه دغه (اسمٰعیل) ته په مذبوحی لوئی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوئی درجی چی له جنته راغلی وه. یا ډیره قیمتداره یا سمینه ـ څربه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسمٰعیل علیه السلام د عظیم‌الشان یادګار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٠٨﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿١٠٩﴾

او باقی پریښود مونږ پر ده په وروستنیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پریښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستنیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زمونږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علیٰ نبینا و علیه الف سلام وتحیة.

كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١١١﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندګانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زمونږ له اعلیٰ درجه ایماندارو بندګانو څخه دی.

وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١١٢﴾

او زیری ورکړ مونږ دغه (ابراهیم) ته (پس له اسمٰعیل) په اسحٰق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه ړومبنی زیری د اسمٰعیل علیه السلام ؤ او د ذبحی د قصی ګرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ ۭ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَّظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ ﴿۱۱۳﴾

او برکت اچولی ؤ مونږ پر دغه (اسمٰعیل) او پر اسحٰق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو څخه ځوک نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او ځوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه فرمائی دغه دواړه ئی وویل د ابراهیم علیه السلام دغو دواړو ځامنو ته. د دغو دواړو ډیر اولاد خور شو. د اسحٰق علیه السلام په اولاد کښی د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمٰعیل علیه السلام له اولادی څخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (ځوځات) تول سره یو شان نه دی. په دوی کښی داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او ډیر بدان او خراب سری هم په کښی شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننگ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.
تنبیه: عموماً مفسرینو د ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ضمیر د ابراهیم او اسحٰق په طرف راجع کړی دی مگر حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه هغه د حضرت اسمٰعیل او اسحٰق په طرف راجع کړی او مضمون ته ئی زیات وسعت ورکړی دی.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۱۴﴾ وَنَجَّيْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿۱۱۵﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کړی ؤ پر موسیٰ او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه ډیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم څخه ئی نجات ورکړ او د قلزم له بحیری څخه ئی پوری ایستل په ډیره آسانی سره.

وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿۱۱۶﴾

او نصرت مو ورکړ دغو (سبطیانو) ته پس ؤ هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر قبطیانو دښمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لاؤ لښکر ئی ګرد (تول) سره غرق او ډوب کړل ـ او بنی‌اسرائیل ئی غالب ـ مظفر او منصور وګرځول او د هالکینو قبطیانو د املاکو او اموالو وارثان ئی هم دغه سبطیان او اسرائیلیان کړل.

وَاٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِيْنَ ﴿۱۱۷﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (وروڼو) ته کتاب (توریت) ډیر ښه بیانوونکی (شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالیٰ احکام په ډیر تفصیل او ایضاح سره بیان شوی دی.

وَهَدَيْنٰهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿۱۱۸﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (وروڼو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کړل! او پر سمه صافه لاره مو دوی رهی (روان) کړل! او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کړل چی د انبیاؤ د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۱۹﴾ سَلٰمٌ عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۲۰﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۲۱﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۲۲﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (وروڼو) په وروستنیو خلقو کښی دا چی سلام دی (د الله له طرفه) پر موسیٰ او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکی جزاء د موسیٰ او هارون نیکه) جزاء ورکوو (نورو) محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندګانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زموږ د کاملو ایماندارانو بندګانو څخه دی.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو څخه دی. کله چې وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویریږئ (له عذابه د الله څخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چې نوم ئی) بعل (دی) او پریږدئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د ځینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالیٰ الیاس علیه السلام د شام په ملک کښی یوه ښار ته چې د «بعلبک» په طرف کښی ؤ ولیږه د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښی مشغول ؤ چې د «بعل» په نامه سره مشهور ؤ. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالیٰ له قهره او غضبه وویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت څخه ئی پوه او خبردار کړل او وئی ویرول.

اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

چې الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چې تېر شوي دي.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښی بنیآدمان هم د تحلیل ـ ترکیب ـ تعدیل ـ تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهراً ډیر شیان جوړوی ـ مګر ډیر ښه خالق ـ صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چې د ټولو اصولو ـ فروعو ـ جواهرو ـ اعراضو ـ صفاتو ـ موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چې تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کړی دی نو بیا به دغه کار چیری جائز او روا وی چې هغه ﴿أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ پریږدئ او د «بعل» بت په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لګیا شئ او له هغه څخه امداد او مرسته (مدد) وغواړئ چې په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چې د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښی څرنګه چې د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه ځای کښی درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوْهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿۱۲۷﴾

پس تکذیب وکړ دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغجنولو سزا دوی ته هرومرو (خامخا) وررسیږی.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۲۸﴾

مګر تکذیب ونه کړ (د دوی هغو) بندګانو د الله چی مخلصان دی.

تفسیر: یعنی نور ګردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت وکړ مګر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندګانو د هغه تصدیق وکړ نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۲۹﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِيْنَ ﴿۱۳۰﴾

او پری ښود مونږ پر دغه (الیاس مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښی سلام دی (له الله) پر ال یاسین.

تفسیر: «الیاس» ته «الیاسین» هم وائی لکه چی «طور سینا» ته «طورسینین» هم ویلی کیږی. یا به له «الیاسین» څخه د حضرت الیاس متبعین مراد وی. او ځینی «آل یاسین» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «یاسین» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «یاسین» او د «آل» لفظ به مقحم او زائد وی لکه چی په «**کماصلیت علیٰ آل ابراهیم**» کښی یا چی په «**اللّٰهم صلّ علیٰ آل ابی اوفی**» کښی دی والله اعلم.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۳۱﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۳۲﴾
وَاِنَّ لُوْطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۳۳﴾ اِذْ نَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۳۴﴾ اِلَّا
عَجُوْزًا فِى الْغٰبِرِيْنَ ﴿۱۳۵﴾

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکوو نیکو بندګانو ته بیشکه چی دی له هغو بندګانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی. او بیشکه چی لوط وو خامخا له مرسلانو څخه کله چی نجات ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته تولو ته مګر یوی زړی ښځی ته چی وه دا په باقی پاتی کیدونکیو (د عذاب) کښی

تفسیر: یعنی د ده ښځه چه له معذبینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿۱۳۶﴾

بیا مونږ ګرد (تول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسواء له لوط علیه السلام څخه او د ده له کورنی څنی نور د هغو کلیو پر ګردو (تولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی واړولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِيْنَ ﴿۱۳۷﴾ وَبِالَّيْلِ ؕ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۳۸﴾

او بیشکه چی تاسی خامخا تیریږئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال کښی چی صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپی (یعنی هر وخت پری تیریږئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چی عبرت تری واخلئ).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چی کوم قوافل چی له معظمی مکی څخه شام ته تلل او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل مخ اوښتیو کلیو به ئی سترګی لګیدلی. یعنی سره له دی چی دوی تل ترتله پر همغو ورانو قریو تیریدل او د عذاب او عبرت علائم او هغه د قدرت لوئ نښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو څخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چی د بل یو نافرمانه قوم شوی وی همغسی احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَاِنَّ يُوْنُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۳۹﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿۱۴۰﴾ فَسَاهَمَ
فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِيْنَ ﴿۱۴۱﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿۱۴۲﴾

او بیشکه چی یونس خامخا له مرسلانو څخه دی. لکه چی وتښتید (له خپل قوم څخه) طرف د هغی بیړی ډکی ته پس قرعه ئی واچوله (له دغو خلقو د بیړی (سره) دری کرته) پس شو له مغلوب کړیو شویو (په قرعه کښی بیا نو ځان ئی سیند ته واچوه). پس یوه مړی کړ دغه (یونس) لره مهی کب حال دا چی دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکی وو (په دغه بلا اذن راتلو کښی).

تفسیر: یعنی ببړی د سیند په منځ کښی په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیړی سورو خلقو وویل چی زمونږ پر دغی بیړی کښی داسی کوم مریی هم سور دی چی له خپل باداره تښتیدلی دی نو د ګردو (تولو) پر نامه څو ځلی پچی واچولی شوی خو په هر ځلی به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښی په تفصیل سره تیره شوی ده هلته دی د هغی تحقیق ولوست شی. د ده الزام هم دغومره وو چی د اجتهادی خطاء په اقتضاء بی له دی نه چی د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار کولی له هغه کلی څخه ووت او د الله تعالیٰ د عذاب د نزول ورځ ئی تعیینه فرمایلی وه.

فَلَوْلَآ اَنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِيْ بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٤٤﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چی دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو څخه. نو خامخا پاتی به وو په نس د دی مهی کښی تر هغی ورځی پوری چی بیا ژوندی راپاځولی شی (خلق).

تفسیر: یعنی کله چی د مهی (کب) په ګیډه کښی او پخوا له هغه څخه به یونس علیه السلام د الله تعالیٰ په ذکر او یاد کښی ډیر مشغول وو نو ځکه مونږ هغه ته ډیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهی په ګیډه کښی پاتی وو او د باندی وتل به ئی په برخه نه کیده او د همغه مهی غذا او خوراک به کیده.

تنبیه: ﴿ لَلَبِثَ فِيْ بَطْنِهٖٓ ﴾ الآیة - د دی خبری کنایه ده چی دی به له سره له هغه ځایه نه ووت. دغه واقعه د فرات په سیند کښی واقع شوی ده علامه محمود الالوسی البغدادی لیکی چی «ما په خپله په دغه سیند کښی ډیر لوی لوی کبان لیدلی دی ښائی دغه خبره د تعجب مورد ونه ګرځی» پخوا تیر شو چی د کب په ګیډه کښی د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ ۖ اِنِّيْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴾

فَنَبَذْنٰهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ

شَجَرَةً مِّنْ يَّقْطِيْنٍ ﴿۱۴۶﴾

پس وموغورځوه دغه (یونس) په ډاګ میدان کښې حال دا چې دی رنځور وو. او زرغونه کړه مونږ پرې یوه ونه له جلغوالاوو (کدو) نه.

تفسیر: پر مهی حکم وشو چې دی حضرت یونس علیه السلام له خپلې ګیډې څخه قی کړی ـ او په یوه خلاص میدان کښې ئې وغورځوی غالباً یونس علیه السلام به د کافي غذا او هواء او نور ضروریاتو د نه رسیدلو له سببه رنځی او نحیف شوی وو. وائي چې د ده ضعف او نحیفي دی اندازې ته رسیدلی وه چې لمر پلوشې او د مچ او نورو شیانو کښیناستل هم د ده پر بدن بد لګیده، الله تعالیٰ پخپل قدرت د ده په څنګ کښې د کدو یو بوټی سم د لاسه زرغون او لوی کړ چې د هغه د جلغ د پانو سیوری د ده پر جسم لویده ـ او هم دغسې به پاک الله د ده د غذا او نورو ضروریاتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کړی وی.

وَاَرْسَلْنٰهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿۱۴۷﴾

او بیا مونږ ولیږه دغه (یونس) سلو زرو (خلقو) ته یا زیات له دی نه.

تفسیر: یعنې یواځې که د دوی عاقلان او بالغان شمیرل کیدی نو د هغوی شمیر یو لک ته وو او که تول واړه او لوی سره وشمیرل شي نو د هغوی شمیر زیات وو. یا داسې ووایئ چې له یو لک تنو څخه زیات وو ـ او دوو لکو ته نه رسیدل. د زرو کسور ورسره مه لګوی نو یو لک ئې ووایئ. او که کسر ورسره لګوئ نو د یوه لک څخه به څو زره د پاسه وی. والله اعلم.

فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۱۴۸﴾

پس ایمان راووړ (هغوی پرې) پس نفع مو ورکړه دوی ته تر یوې نیتې پورې.

تفسیر: یعنې د ایمان او یقین په برکت ئې د الله تعالیٰ له عذابه نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پورې له دنیوی لذائذو او ژوندون څخه متمتع او مستفید شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه قوم پر یونس علیه السلام ایمان راوړ چې یونس علیه السلام له هغوی څخنې تښتیدلی وو. دوی پرله پسې په ده پسې ګرځیدل او لټوه ئې څو ورته ورسیدل او د یونس علیه السلام له موندلو څخه ډیر زیات خوښ او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دی نه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښې هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوستله شي.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُوْنَ ﴿۱۴۹﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ
اِنَاثًا وَّهُمْ شٰهِدُوْنَ ﴿۱۵۰﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ مِّنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۱۵۱﴾
وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۱۵۲﴾

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونی دی ؟ او دوی لره ځامن دی ؟. او که مو پیدا کړی دی پرښتی ښځی (لونی د الله) حال دا چی دوی حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرښتو کښبی) خبردار! پوه شه! چی بیشکه دوی له دروغو خپلو خامخا وائی (داسی) چی ولد راوړی دی الله حال دا چی بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دی ویلو خپلو).

تفسیر: یعنی د انبیاوو حال خو مو واورید چی د حضرت نوح، ابراهیم، اسمٰعیل، موسیٰ، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د ګردو (تولو) مشکلات د الله تعالیٰ په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوی مقرب انسانان هم د الله تعالیٰ له امداد او معاونت څخه مستغنی او بی پروا کیدی نشی. اوس وروسته لږ څه د پرښتو او د پیریانو حال واوریٔ. چی کفارو د دوی په نسبت څرنګه چتی (بیکاره) او واهی عقائد له خپل ځانه ترلی او جوړ کړی دی لکه چی د عربو ځینو قبائلو به ویل چی پرښتی د الله تعالیٰ لونی دی. کله چی له دوی نه پوښتنه کیده چی ښه نو د دوی میندی څوک دی ؟. نو د لویو لویو پیریانو لونه به ئی ورښوولی په دی شانی چه (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ تعلقات به ئی له پیریانو سره ترل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کیږی. مګر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغی چتی (بیکاره) او مردودی عقیدی تردید شوی دی لکه چی د سورت په ابتداء کښی د عظمت او وحدانیت د دلائلو او قصصو په ضمن کښی د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائی چی اوس لږ شانی له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړیٔ چی آیا داسی لوی عظمت او قدرت والا الله تعالیٰ (معاذ الله) د خپل ځان دپاره که د اولاد تجویز هم کوی نو آیا د خپل ځان دپاره لونی غوره کوی ؟ او تاسی ته هلکان درکوی ؟ یوه خو دغه بی ادبی او ګستاخی شوه چی تاسی الله تعالیٰ ته د اولاد نسبت کویٔ او بیا په اولاد کښی هم ورته کمزوری او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چی پرښتو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کویٔ آیا کوم وخت چی مونږ پرښتی پیدا کولی دوی زمونږ په څنګ کښی ولاړ وو ؟ او دوی د هغوی د انثیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوی ؟ آیا دوی په واقع سره له دی نه خبر او مطلع دی چه مونږ پرښتی اناثی پیدا کړی دی ؟ **لاحول ولا قوة الا بالله**

العلی العظیم! د دغه انتهائی سفاهت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

اَصۡطَفَى الۡبَنَاتِ عَلَى الۡبَنِيۡنَ ﴿۱۵۳﴾ مَا لَكُمۡ كَيۡفَ تَحۡكُمُوۡنَ ﴿۱۵۴﴾
اَفَلَا تَذَكَّرُوۡنَ ﴿۱۵۵﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښې) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چې الله پاک دی له تولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لږ ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب تړلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چې دغسی بې اساسه او بې منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چې د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لونو نسبت وکړئ ؟.

اَمۡ لَكُمۡ سُلۡطٰنٌ مُّبِيۡنٌ ﴿۱۵۶﴾ فَاۡتُوۡا بِكِتٰبِكُمۡ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ﴿۱۵۷﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چې الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یئ تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښې).

تفسیر: یعنی بالاخر دغسی مهمله او بې اساسه خبره مو له کوم ځای څخه رااېستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدی د اثبات دپاره لرئ ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړاندی ئې کړئ!.

وَجَعَلُوۡا بَيۡنَهٗ وَبَيۡنَ الۡجِنَّةِ نَسَبًا ؕ وَلَقَدۡ عَلِمَتِ الۡجِنَّةُ اِنَّهُمۡ
لَمُحۡضَرُوۡنَ ﴿۱۵۸﴾ سُبۡحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ ﴿۱۵۹﴾

او ګرځوی دغه مشرکان په منځ د دغه (الله) او په منځ د پیریانو نسب قرابت (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چې بیشکه دوی

خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته). پاکی ده الله ته له هغو (خبرو) څخه چی وائی ئی دوی (چی شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پیریانو سره (معاذ الله) د الله تعالیٰ د ځوموالی (دامادئ) تعلقات قائم کړی دی. سبحان الله! دوی څرنګه خبری کوی ؟ که موقع وموږ نو لږ شانی له دغو پیریانو څخه پوښتنه وکړئ چی د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنګه دی ؟ او خپل ځانونو څه ګڼی؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چی دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښی وړاندی کولی شی. آیا له ځوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شي ؟ ځینو اسلافو له نسب څخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالیٰ مقابل حریفان ګڼل لکه چی مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قائلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

مګر هغه بندګان د الله چه پاک کړی شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پیریانو یا له انسانانو ځنی د الله تعالیٰ غوره او منتخب بندګان له نیولو او په عذابولو څخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندګی او اخلاص پوښتنه کیږی.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

پس بیشکه تاسو چی یئ او هغه چی عبادت ئی کوئ تاسی نه یئ تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستی سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مګر د هغه چا چی ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کښی).

تفسیر: دیر خلق داسی ګڼی چی د پیریانو په لاس کښی د بدی او پرښتو په لاس کښی د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چی دوی وغواړی ښیګڼه (فائده) وررسوی او الله تعالیٰ ته ئی مقرب ګرځوی او هر یوه ته چی دوی وغواړی بدی او تکلیف رسوی یا ئی ګمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئې دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر ګرځولي وي. نو دلته ئې د دغې مسئلې جواب ورکړی دی چې نه ستاسې او نه د دوی په لاس کښې څه مستقل اختیار شته. تاسې او هغه شیاطین چې تاسو ئې عبادت کوئ. که ګرد (تول) سره یو ځای شئ د دغې خبرې قوت او قدرت نه لرئ چې بې د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره ګمراه کړی شئ ګمراه خو همغه څوک کیږي چې الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخي لیکلی وي او د خپلې بدکارۍ په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوي. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُۥ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾

او نشته له مونږ ځنې هیڅوک مګر چې مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پرښتو له ژبې او د دوی له جانبه فرمایلی دی لکه چې په ډیرو ځایونو کښې د انسانانو له جانبه دعاوې فرمائي. یعنې د هرې لوئې پرښتې دپاره یو حد مقرر دی چې دا له هغه حده نشي وړاندې کیدی، دا ئې ځکه وفرمایل چې کافران وائي چې پرښتې د الله تعالیٰ لونه دي چې د پیریانو له ښځو څخه پیدا شوي دي. حال دا چې پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پرښتې داسې وائي چې مونږ د دغې خبرې له سره طاقت او توان نه لرو چې د الله تعالیٰ له احکامو د یوې ذرې په اندازه هم تجاوز او تخلف وکړی شو.

وَإِنَّا لَنَحْنُ ٱلصَّآفُّونَ ﴿١٦٥﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف تړونکي یو (په وخت د طاعت کښې).

تفسیر: یعنې په خپلو حدودو کښې هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دې خبرې طاقت او توان نه لري چې له هغه څخه د یوه ویښته په اندازه هم وړاندې وروسته وښوئیږي.

وَإِنَّا لَنَحْنُ ٱلْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکي یو.

تفسیر: یعنې تر دې ځای پورې د پرښتو کلام ختم شو ـ وروسته له دې نه د مکې معظمې د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَاِنْ كَانُوْا لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۱۶۷﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۶۸﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿۱۶۹﴾ فَكَفَرُوْا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۷۰﴾

او بیشکه چی وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئی داسی چی که چیری بیشکه وی له مونږ څخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) څخه نو خامخا وو به مونږ بندګان د الله مخلصان (بیا چی ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شی دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلقو څه مهال (وخت) چی د انبیاوو نومونه او قصی اوریدلی او د دوی له علم څخه بی خبران وو نو پخپلو منځ کښی به ئی سره داسی ویل «که مونږ ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونږ باندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونږ به پر هغو په ډیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښی به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تګ کوه چی د الله تعالیٰ په مخصوصو او منتخبو بندګانو کښی به شاملیدو» اوس چی د دوی په منځ کښی نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو څخه اوښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئی هیر کړی دی نو د دغه انحراف او انکار څخه کومه نتیجه او انجام چی دوی ته پیښیدونکی دی دوی به ئی عنقریب وګوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۷۱﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُوْرُوْنَ ﴿۱۷۲﴾
وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغٰلِبُوْنَ ﴿۱۷۳﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونږ دپاره د بندګانو زمونږ مرسلینو. چی بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کړی شوی دی. او بیشکه لښکری زمونږ خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالیٰ په علم کښی مقرره شوی ده چی د منکرینو په مقابل کښی

پاک الله له خپلو انبیاوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږی اګر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره واوړی او لوټونه وخوری مګر فتحه ـ بری او کامیابی هرومرو (خامخا) د مخلصو بندګانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهری تسلط او غلبی په معیار وی مګر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿١٧٤﴾ وَّاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧٥﴾

پس مخ وګرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وقته پوری. او ګوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس څو ورځی نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وګورئ دوی به هرومرو (خامخا) خپل انجام وګوری لکه چی وئی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخراً چی کله به وی نزول د عذاب ؟ نو نازل شو

اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿١٧٧﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴾ د آوریدلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوښیه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندی د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سری ته په پټونی کښی د شپی پټ ناست وی او ګهیځ (سحر) د وقته یو ځلی په میدان کښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په ډانګ‌پیلی (ښکاره) داړه واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکی معظمی په فتح او په نورو ځایونو کښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانه واعظم برهانه لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿١٧٨﴾ وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿١٧٩﴾

او مخ وګرځوه (ای محمده !) له دوی څخه تر یوی نیتی پوری. او ګوره (دوی ته) پس ژر ده چه وبه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی ږومبنی وعده د دنیوی عذاب وه ـ او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی تاسی ورته ګورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار به آخرت کښی څه څه عذابونه مومی.

سُبۡحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ ۞۱۸۰ وَسَلٰمٌ عَلَى الۡمُرۡسَلِيۡنَ ۞۱۸۱ وَالۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ۞۱۸۲

پاکی ده رب ستا لره (له هره عیبه او نقصانه) چی رب د عزت (قوت غلبی دی او پاک دی) له هر هغه شیزه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام دی پر (ټولو) مرسلینو استاځیو. او ټوله ثناء صفت خاص الله لره دی چی رب پالونکی د ټولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د ګردو (ټولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کړه ـ یعنی د الله تعالیٰ ذات له ټولو عیوبو او نقائصو څخه پاک او منزه دی، په ګردو (ټولو) کمالیه وو صفاتو او محاسنو موصوف او ګردی (ټولی) ښیګنی (خوبیٔ) د ده په پاک ذات کښی مجتمعی دی ـ پر ګردو (ټولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.
تنبیه: له احادیثو څخه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدی ټینګه کړه ! څو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی ټینګ ولری!

﴿ سُبۡحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ وَسَلٰمٌ عَلَى الۡمُرۡسَلِيۡنَ وَالۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالی ومنه)

(سورة صٓ مكية وهی ثمان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها(۳۸) تسلسلهاحسب النزول ايضا (۳۸))

نزلت بعد سورة القمر

د «صٓ» سورت مکی دی (۸۸) آیته (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۸) او په نزول کښی هم (۳۸) سورت دی

وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ۝١ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ۝٢

قسم دی په قرآن چی څښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دی (داسی نه دی چی کفار د معبودانو په نسبت وائی). بلکه هغه کسان چی کافران شوی دی په کبر، سرکشی کښی دی (له قبوله د حق) او په مخالفت کښی دی (له مسلمانی سره).

تفسیر: یعنی دغه عظیم الشان، عالی مرتبت قرآن چی په ډیرو عمده وو نصائحو سره ډک او په نهایت مؤثر طرز خلقو ته د هدایت او معرفت خبری ښوونکی او پوهونکی دی په جګ (وچت) غږ سره شهادت ورکوی هغه خلق چی له قرآنی صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له رسالت څخه منکر دی د هغه سبب داسی نه دی چی د قرآن په تعلیم یا تفهیم کښی څه نقص یا قصور شته یا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ده په تبلیغ او تبین کښی معاذ الله مقصر دی بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دی چه دغه مخلوق دروغ پری تری، چتی (بیکاره) لوئی، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوی او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښی نښتی دی که چیری دوی لږ څه له دغه دلدل څخه ووځی نو د حق او صداقت ډیر صاف او پاک سرک د دوی په نظر ورځی.

كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ۝٣

(نه ګوری منکران چی) څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دی څخه له اهل د زمانی پس ناری به ئی وهلی (عند نزول العذاب) حال دا چی نه به وو

هغه وخت د خلاصیدلو (او د تښتیدلو).

تفسیر: یعني دوی ته دی معلوم وی چې د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبیاؤ د الله د مقابلې او مجادلې په علت پخوا له دی نه ډیر اقوام او ملل سره تباه او برباد شوی دی، هغه خلق هم تر ډیرو مودو پورې د الله تعالیٰ له انبیاو سره جنګیدلی وو، بیا څه وخت چې پر هغوی هغه بد ساعت راغلی او د الله تعالیٰ عذاب دوی له څلورو خواوو څخه چار چاپیر ونیول نو سخت وویریدل او شورماشور او غلغله ئې ونښلوله، مګر د هغه وخت د آنې او فوری غلبلې او کریکې څخه هیڅ یوه نتیجه نه مرتبه کیده ځکه چې د خلاصی او نجات موقع تیره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتې چې د دوی د دغو شور او بکاوو او فریادونو په طرف غوږ کیښودی شوی.
(«لات» د «لیس» په معنی ده چې «ت» تاکیداً پری زائده شوی ده او له «حین» سره مختص دی چې تری اسم یا خبر عموماً محذوفیږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجِبُوٓا۟ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چې راغلی دی دوی ته (نبی) ویرووونکی له دوی نه او وائی دا کافران چې دغه (ویرووونکی نبی) ساحر کوډګر دی دروغجن.

تفسیر: یعني که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بیا هم یوه خبره وه. زمونږ له منځه یو سړی راپورته شوی او زمونږ په ویرولو او ژړولو ئې شروع کړی ده او داسی وائی چې زه د آسمان والا الله له جانبه راغلی یم. دغه یوه ډیره عجیبه خبره ده اوس ماسواء له دی نه بل څه وویل شی چې یوه کوډګر (ساحر) یوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کوډو په زور دغه ننداری او کرشمی راښیی او ورته معجزه وائی او څو د افسانی خبری ئې هم راټولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چې دغه د الله تعالیٰ رالیږلی شوی علوم دی او زه ئې رسول یم.

أَجَعَلَ ٱلْـَٔالِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ

آیا ده ګرځولی دی دغه (۳٦۰) معبودان الله یو ؟ بیشکه دغه (ګرځول د ډیرو معبودانو یوه ته چې تاسی نور معبودان پرېږدئ او د یو الله عبادت کوئ) خامخا یو څیز ډیر عجیب دی (چې مثل نه لری) او لاړل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چې سره ویونکي وو یو بل ته) چې ځئ (پاڅئ له دی ځایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلئ! د دومره بیشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یوائې یو الله ئی پریښی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام یوائې هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چې د هغوی بندګی له ډیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له یوی مخی ممنوع ودرولی شی. ګواکی زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چې دغومره ډیرو بتانو او معبودانو ته ئی عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابوجهل او د قریشو څو نور غټان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یوړ چې دغه ستا وراره زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په څو څو ډوله (قسمه) احمقان او ناپوهان وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه وروسته له هغه به ګرد (تول) عربستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت ګاران شی او نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی » دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چې هغه څه شی دی ؟ تاسی خو همغه یوه کلمه ووایئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه خبره واوریدله ډیر په قهر او غصه شول او تاو کړی له هغه مجلسه پاڅیدل او وی ویل چه مونږ دومره ډیر خدایان پریږدو او فقط ستا په خوله یوائې هم دغه یو الله معبود ومنو! ځئ چه ځو! محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوڅی (بربندی) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد تبلیغات کوی مونږ لره هم ښائی چې د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو حمایت او عبادت وکړو نه چې د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سړی پښه زمونږ د دغی پخوانی آبائی او اجدادی طریقی څخه وښوئیږی او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی د ده د دغی بلیغی سعیی او کوښښ په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر، استقلال او استقامت له خپله ځانه ورښکاره کړو.

إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ۝٦

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کری دی ضرور په دغه کښی د ده څه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گرد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کری. نو لازم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿ اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ یُّرَادُ ﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه تینگه اراده کری ده او په هیڅ صورت له هغه څخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیږی) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهٰذا حتی الامکان په دیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی تینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو دیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گردو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسیږی چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی تینگ ودریږو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کښینږدو.

مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِی الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ ۚ اِنْ هٰذَاۤ اِلَّا اخْتِلَاقٌ ۝

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کری شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کری او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین څخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب څخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گرد (تول) نور خدایان له منځه لری کری او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیږی چی دغه خبری گردی (تولی) له خپل ځان څخه جوړی کری شوی دی (العیاذ بالله)

ءَاُنْزِلَ عَلَیْهِ الذِّکْرُ مِنْۢ بَیْنِنَا ؕ

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنې بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلې زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغې موضوع په نسبت زیاتې خبرې نه کوو چې ولې له آسمانه کومه پرښته د نبي په حیثیت را ونه لیږله شوه ؟ مګر دغه ډیر د تردد او انکار ځای دی چه زمونږ د ټولو له منځه څرنګه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو ؟ آیا په ټوله دنیا کښې پرته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دې کار دپاره وړ (قابل) او لایق نه وو ؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتې وو؟ او بل کوم مشر، غټ، ستر، مالداره جایداد لرونکی او بااعتبار سړی په دنیا کښې نه مونده کیده چې خپل دغه کلام او د نبوت مهام ئې د ده په لاس کښې ورکړی وی ؟.

بَلۡ هُمۡ فِیۡ شَکٍّ مِّنۡ ذِکۡرِیۡ ۚ بَلۡ لَّمَّا یَذُوۡقُوۡا عَذَابِ ؕ ﴿۸﴾

بلکه دوی په شک کښې دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل څه منشأ نه لری)، بلکه نه دی څکلی دوی عذاب زما (که نه شک به ئې ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغې چتې (بیکاره) وینا او نامعقولې خبرې جواب شو، یعنې د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چې اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت څه شک او اندیښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چې هغه خوفناک مستقبل چې دوی ته ئې خبر او اطلاع ورکوله کیږی هرومرو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چې دوی تر اوسه پورې د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی څکلی، څه مهال (وخت) چې دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وڅکی نو دغه ګرد (ټول) شکوک او شبهات به ئې لرې کیږی.

اَمۡ عِنۡدَهُمۡ خَزَآئِنُ رَحۡمَةِ رَبِّکَ الۡعَزِیۡزِ الۡوَهَّابِ ۚ ﴿۹﴾ اَمۡ لَهُمۡ مُّلۡکُ السَّمٰوٰتِ وَ الۡاَرۡضِ وَ مَا بَیۡنَهُمَا ۟ فَلۡیَرۡتَقُوۡا فِی الۡاَسۡبَابِ ﴿۱۰﴾

آیا په نزد د دوی دی خزانې د رحمت د رب ستا چې ډیر غالب قوی ښه ښښونکی دی ؟. آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکې او د هغو ګردو (ټولو) شیانو چې په منځ د دغو کښې دی ؟ پس ودې خیژی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره.

تفسیر: یعنې د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکې حکومت ګرد (ټول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښې دی الله ډېر زبردست او لوی بخښش والا دی پر هر چا چې د هر انعام اراده وکړی هيڅوک د هغه مانع نشي ګرځيدی او نه پرې څه تنقيد او اعتراض کولی شي. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار وبښي نو تاسي د هغه په نسبت څه مداخله کولی شئ ؟ چې پر دغه دی ولی داسي مهرباني فرمايلې ده ؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمايلې ؟ آيا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکې د سلطنت اختيار داره او واکداره هم دا تاسي يئ ؟ چې داسي چټی (بيکاره) او لغو اعتراضات کوئ ؟ که يئ نو خپل ګرد (تول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پورې خپلې رسۍ وتړئ، او پر علوياتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلې مرضي او منشأ سره د آسمانونو او ځمکو په تدبير او انتظام کښې که مو له لاسه پوره وی ګوتې ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکې د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکيت دعوی بيخي چټی (بيکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهيت په کارونو او انتظاماتو کښې مداخله پرته (علاوه) له بيحيائی او جنون به بل څه شي وی ؟.

جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهۡزُومٌ مِّنَ الۡاَحۡزَابِ ⑪

دوی خو يو لښکر ګوتې دی په دغه ځای کښې چې ماتې ورکړی شوی له هغو ډېرو لښکرو څخه دی.

تفسير: يعني هيڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکې له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکيت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری ؟ دوی خو د څو ماتو او هزيمت خوړليو انسانانو يوه ډله او جمعيت دی چې د پخوانيو سپيرو او تباه شويو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او برباد په نظر راځي. لکه چې دغه منظره د خلقو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکې معظمې تر فتحی پورې تيره شوه. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعني پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغيان او عصيان کښې هم داسي مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فناه کيږی» ګواکی د دغه آيت ربط ئی له پخواني آيت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٍ وَّعَادٌ وَّفِرۡعَوۡنُ ذُو الۡاَوۡتَادِ ⑫

تکذيب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چې خاوند د ميخونو وو.

تفسير: يعني زور او قوت او لاؤ لښکر والا چې په دنيا کښې ئی د خپل سلطنت ميخونه په

ځمکه کښې تک وهلی ؤ. او ځینې وائی هغه شوک چې سړی به ئې په میخونو سره واړه نو د دغه لامله (له وجې) د هغه نوم هم داسې ﴿ ذُوالْأَوْتَادِ ﴾ میخ والا مشتهر شو. والله اعلم.

وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَٰبُ لْـَٔيْكَةِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِن
كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ ٱلرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

او (قوم د) ثمود او قوم د لوط او اهل د ځنګله (چې شعیب ورمبعوث شوی وو)، دغه کسان (همغه) لوئی لوئی ډلې (او لښکری) وی. نه ده (هر یوه د دغو ډلو) مګر نسبت د دروغو ئې کړی ؤ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوی ته).

تفسیر: یعنی دغو تولو لویو زوروړو او طاقتورو افواجو هم څه وخت چې د الله تعالیٰ رسولان دروغجن وشمیرل د الله تعالیٰ له سزا او عذاب څخه ئې نجات ونه موند نو ستاسو حقیقت څه دی ؟.

وَمَا يَنظُرُ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

او نه کوی انتظار دغه کسان (کفار د مکې) مګر چغې یوی ته (د اسرافیل) چې نشته هغې ته هیڅ ډیل بیرته ګرځیدل.

تفسیر: یعنی د صور (شپیلۍ) د غږ منتظر دی چه پوره سزا خو دوی ته په هغه وخت کښې ورکوله کیږی او ممکن دی چې له «صیحه» څخه دلته فقط یوه چغه او انفجار مراد وی.

وَقَالُوا۟ رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿١٦﴾

او وائی (کفار تمسخراً) ای ربه زمونږ زر راکړه مونږ ته برخه عملنامه زمونږ پخوا له ورځې د حساب.

تفسیر: یعنی هر کله چې دوی د قیامت خبری اوری نو په توکو او مسخرو سره وائی چې زمونږ د هغه وخت برخه اوس راکړه ! تر څو مونږ هم دا اوس خپله اعمالنامه وګورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿۱۷﴾

(فرمائی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چی وائی دوی (تاته) او یاد کړه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چی بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه ځای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چی ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ څو بالاخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پره او مغلوب شول چی هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم ورپیښه شوه.

تنبیه: د «ذاالاید» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوړ بلکه د خپل لاس له گټی څخه ئی ډوډی خوړه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالیٰ په طرف توجه او رجوع کوله.

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿۱۸﴾

بیشکه چی مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چی تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیگا کله چی حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالطَّيْرَ مَحْشُوْرَةً ؕ كُلٌّ لَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿۱۹﴾

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چی تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئی رجوع کوله کما قال بعض المفسرین.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ

او قوی محکم کړی ؤ مونږ ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره تینګ کړی ؤ.

وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د تولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښی).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئی په دیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښی به ئی دیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلی قوت، او راز راز (قسم قسم) علمی او عملی کمالات ورعطاء فرمائلی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چی د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جګړه کوونکیو کله چی راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چی ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس وویرید (داؤد) له دوی نه (چی دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی راننوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځی ئی سره داسی تقسیم فرمایلی وی چی یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چی په دغه ورځ کښی بیخی په خلوت کښی کیناستل او پیره دارانو ته به ئی امر ور کاوه چی هیچا ته اجازه مه ورکوئ چی ماته راشی.

یوه ورځې چې داؤد علیه السلام په عبادت کښې مشغول ؤ یو ناڅاپه څو سړی له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه وویرید او متحیر شو چې دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالیٰ بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنګه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جګ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنګه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چې دوی په دغه غیر معمولی طریقی سره څنګه دلته راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناڅاپه ئی د دغی عجیبی او مهیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښې په همغه خشوع او خضوع چې پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوْا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَآ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿۲۲﴾

وویل دوی مه ویریږه (مونږ دوه ډلی) جګړه کوونکی یو چې ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منځ زمونږ کښې په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چې تاسی مه ویریږئ! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښې څه فکر او اندیښنی ته لاری مه ورکوئ! مونږ دواړه ډلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښې درحاضر شوی یو او غواړو چې تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښې نه وی ځکه چې مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهوت او متعجب شوی وی.

اِنَّ هٰذَآ اَخِيْ ۫ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِيَ نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ ۫ فَقَالَ اَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ ﴿۲۳﴾

بیشکه چې دا (سړی) ورور زما دی ده لره نهه نوی میږی (ګډی) دی او ما

لره یوه میږه (ګډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وګرځوه ما د دی (یوی میږی (ګډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زمونږ جګړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میږی (ګډی) دی او له ما سره یواځی یوه میږه (ګډه) ده، خو دی غواړی چی همغه یوه میږه (ګډه) هم له ما څخنی په هر ډول (طریقه) سره چی وشی واخلی او خپل سل میږی (ګډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موړ او لوړ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما څخه لوړ (اوچت) او غوړ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پړ کوی، او ګرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری ګرځی او خبری کوی. لنده ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدۡ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعۡجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِۦۖ

وویل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میږی (ګډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میږو (ګډو) خپلو سره.

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او ناانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخوری» مطلب دا چی مونږ ئی نه پریږدو چی داسی وکړی.

وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلۡخُلَطَآءِ لَيَبۡغِي بَعۡضُهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٍ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَقَلِيلٞ مَّا هُمۡۗ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مګر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منځ) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندی ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړي چي ضعيف وخوري او له منځه ئې لرې کړي. يوازې د الله تعالیٰ ايمانداره او نيک بندګان له دې نه مستثنیٰ دي چي د هغوی شمير په دنيا کښې ډير لږ دی.

وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ

او متيقن پوه شو داؤد په دې چي بيشکه هم دا خبره ده چي وازمويه مونږ دی نو ښښنه ئې وغوښته له رب خپل او پرمخې پريوت په دغه حال کښې چي رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بيرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو ښښله مونږ ده ته هغه (خطاء د ده)

تفسير: د دغې قصې په اثر داؤد عليه السلام متنبه شو چي دغه زما په حق کښې يوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دې چه دغه خيال ور پيدا شو له خپلې دغې خطاء څخه ئې معافي وغوښتله او په ډير عجز او نياز ئې سر په سجده کيښود، آخر الله تعالیٰ د هغه خطاء ورمعافه کړه، د داؤد عليه السلام هغه خطاء کومه وه ؟ چي د هغې په نسبت په دغو آيتونو کښې اشاره ده د هغه په نسبت مفسرينو ډيرې اوږدې قصې ليکلې دي، مګر حافظ عماد الدين بن کثير رحمة الله عليه د هغوی په نسبت ليکي «**وقد ذکر المفسرون هٰهنا قصة اکثرها ماخوذ من الاسرائيليات ولم يثبت فيها عن المعصوم حديث يجب اتباعه**» او حافظ ابوحيان رحمة الله عليه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بيل ساتلی دی، او د دغو آيتونو کوم مجمل چي بيان کړی دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالي. زمونږ په نزد اصلي خبره خو همغه ده چي د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما څخه منقوله ده يعنې داؤد عليه السلام ته دغه ابتلاء د يوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئې داسي ؤ چي داؤد عليه السلام د الله تعالیٰ په دربار کښې عرض وکړ چي ای رب العالمينه! په شپه او ورځ کښې هيڅ يوه ګړی داسي نه ده چي په هغه کښې د داؤد عليه السلام د خيلخانې کوم يو تن ستا په عبادت يعنې په لمانځه، تسبيح، تهليل او تکبير کښې مشغول نه وي دا ئې ځکه وويل چي ده د شپې او د ورځې څليرويشت ساعتونه د خپلې کورنې پر ګردو (تولو) افرادو تقسيم کړي ؤ څو دوی وار په وار د الله تعالیٰ په عبادت کښې مشغول اوسي او هيڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدينو څخه تشه نه وي. او ممکن دي چي نور داسي قسم شيان به ئې هم عرض کړي وي او ښائي خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئې هم څه ويلي وي د الله تعالیٰ په دربار کښې د ده دغه وينا ناپسنده واقع شوه او ورته داسي ارشاد وشو «ای داؤده! دغه تول شيان زمونږ په توفيق ستا په برخه شوي دي که زما مدد له تا سره نه وي نو ته پر دغو شيانو قدرت نشې موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشې رسولی زه پخپل جلال باندې قسم يادوم که تا يوه ورځ ستا نفس ته پريږدم يعنې که خپل مدد له تا څخه لرې کړم نو وبه ګتلی شې چي تر کومې اندازې پورې

پخپل عبادت کښې مشغول پاتې کیدی شي ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شي ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چې یا ربه! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کښې په فتنه مبتلا شو **اخرج هذا الاثر الحاکم فی المستدرک و قال صحیح الاسناد واقره الذهبی فی التلخیص** دغه روایت داسې څرګندوی (ښکاره کوي) چې د فتنې نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چې په هغه وخت کښې چې داؤد علیه السلام په عبادت کښې مشتغل وی سره له پوره سعی او کوشش ونشی مشتغل کیدی او خپل انتظام قائم ونشی ساتلی لکه چې اوس مو ولوست چې په بی قاعده ګی او فوق طریقې سره څو تنه سړی یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانې ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئې وویراوه او دی ئې د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئې متوجه کړ. سره له ډیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنګه پوری ورسیدل او دوی ته هیڅ ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسې خیال پیدا شو چې الله تعالیٰ زه د خپلې همغې دعوی له سببه په دغې فتنې کښې مبتلا کړی یم. د فتنې د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسې وګڼی لکه چې په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنهما په هلکتوب کښې کمیسونه اغوستلی ؤ او لړځیدونکی او ریږدیدونکی (رپیدونکی) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولوید خطبه ئې قطعه کړه او هغوی ئې راپورته کړل، او وئې فرمایل «**صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنة**» په ځینو آثارو کښې راغلی دی که څوک د نیکې کولو په وخت وائی ای الله! ما داسې کار کړی دی صدقه مې ورکړې، لمونځ مې ادا کړی، ډوډی مې ورکړی نو الله تعالیٰ فرمائی «او ما ستا سره مدد کړی او توفیق مې درکړی دی» او کله چې بنده وائی «ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی» نو الله تعالیٰ فرمائی «او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکې ګټلی ده» (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه ویوهیږئ چې د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرګندول (ښکاره کول) او د ده داسې فرمایل چې «ای ربه په شپه او ورځ کښې هیڅ یوه ګړی داسې نه دی چې په هغه کښې د داؤد د خیلخانې کوم یو تن ستا په عبادت یعنې په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښې مشغول نه وی» څرنګه د الله تعالیٰ د خوښې په مورد کښې واقع کیدی شي ؟ لویان په خورا ډیری وړوکی ګناه هم نیولی کیږی نو ځکه په یوه ازموینه کښې مبتلا کړی شو څو باخبره او متنبه شي او د خپلې غلطۍ اصلاح او تدارک وکړی لکه چې تدارک او اصلاح ئې هم وکړ او په ډیر ښه شان سره ئې وکړه. زما په نزد د دی آیت بی تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د هغې مشهورې قصې په اساس څه شی چې لیکلی دی هغه دی په «موضح القرآن» کښې وکوت شي.

وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٢٥﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښې خامخا مرتبه ده او ښه ځای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښې څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط لږ شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چې د مقربینو ډیره وړوکی ګناه لویه ګڼله شی «**حسنات الابرار سیئات المقربین**».

يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌۢ

ای داؤده بیشکه مونږ ګرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښې (چې لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منځ د خلقو کښې په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښې) پس ګمراه به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چې ګمراه کیږی له لاری د الله (بعدم الایمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داؤده! الله تعالیٰ په ځمکه کښې ته خپل نائب ګرځولی ئی لهٰذا د هغه پر احکامو عمل او ټګ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالیٰ له شریعت سره موافق وکړه! څو په هیڅ یوه معامله کښې هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنیٰ شائبه هم پیدا نشی ځکه چې دغه شی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بې لاری کوی او څه وخت چې انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بې لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه ځای خاوند نه کیږی.

بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿۲۶﴾

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره.

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چې د انسانانو په یاد کښې د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چې زه هرومرو (خامخا) یوه ورځ له الله تعالیٰ سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما څخه اخیست کیږی نو انسان به هیڅکله خپل خواهش د الله تعالیٰ پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چې د ﴿ يَوْمَ الْحِسَابِ ﴾ تعلق د ﴿ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴾ سره وی او له «نسوا» سره نه وی یعنی د الله تعالیٰ د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورځ کښی پر دوی باندی سخت عذاب نازلیږی.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه ګرد (ټول) مخلوقات چې د دغو دواړو په منځ کښی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) ګمان د هغو کسانو دی چې کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چې کافران شوی دی له اوره (چې سوځی به په کښی).

تفسیر: یعنی چې د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهٰذا انسان ته لازم دی چې د دی دنیا په هستوګنه کښی د خپل آخرت دپاره څه وګټی او هغه دا دی چې انسان دی د خپل نفسی خواهشونو متابعت پریږدی! او د حق او عدل پر اصولو دی ټینګ عامل او قائم وی! او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه ډول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه ګڼی چې فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چې هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسوو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چې وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

آیا وبه ګرځوو مونږ هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کښی (بلکه نه ئی ګرځوو) ؟ آیا وبه ګرځوو مونږ پرهیزګاران په شان د بدکارانو ؟ (بلکه نه ئی ګرځوو !).

تفسیر: یعنی زموږ د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندګان له شریرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسی معامله وکړو لکه چی له غاړه غړوونکیو او بیخوفه شریرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شي. لیکن موږ په دنیا کښی ګورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سړی په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شریران، بدکاران او بی‌حیا سړی مزی، چړچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لازمیږی چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادریږی. نو بیا ﴿ يَوْمَ الْحِسَابِ ﴾ له اخبار څخه انکار څرنګه صحیح کیدی شی ؟.

كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۲۹﴾

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده !) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلی پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب‌الارباب له خوا نازل شی څو خلق په ښی او معقولی او مقبولی طریقی سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر هر شیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی څو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وګوری چی په څه صاف فطری او معقولی طریقی سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لږ عقل لرونکی سړی هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.
تنبیه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه ګردی (تولی) خبری د حضرت داؤد علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ؕ

او وموبابښه داؤد ته سليمان،

تفسير: يعنې سليمان عليه السلام مو ورته وباښه چې د ده ځوی او د ده په شان نبي الله او باچا ؤ.

نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ
الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّىٰ
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

چې ښه بنده ؤ بيشکه چې دی ډير رجوع کوونکی دی (الله ته). کله چې وړاندې کړی شو په ده باندې په آخر د ورځې کښې هغه ګرندي خاصه آسونه په دريو پښو ولاړ او د يوې سوې نوکه ئې په ځمکه لګولی نو وويل (سليمان) بيشکه زه چې يم غوره مې کړه مينه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پورې چې پټ شو (لمر) په پرده کښې (بيا وويل سليمان) بيرته راولئ دغه آسونه ماته (نو ورته راوستل) پس شروع وکړه (سليمان) په وهلو د دی آسونو (په توره) پنډيو او غاړو (يعني پښې او غاړې ئې ترې پرې کړی او ګرد (ټول) ئې حلال او خيرات کړل).

تفسير: شيخ الهند رحمة الله عليه د دغه وروستني آيت ترجمه داسې کړې ده «بيا راولئ هغه آسونه ماته پس ولګيد سليمان پر ځندلو د پنډيو او غاړو د دوی» يعني نهايت اصيل او ښايسته ښکلي، ښه او ګرندي تلونکي آسونه چې د جهاد دپاره ساتلي او پاللي شوی ؤ د ده په مخ کښې وړاندې کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښې ښه ځنډ (تاخير) او ډيل وشو تر دې چې لمر پريووت، ښائي په دغه شغل کښې به د عصر د وخت وظيفه ده نه وی لوستلې نو د دغه په نسبت ئې وويل خير دې که له يوه جانبه له ذکر الله ځخه ظاهراً بيلتون واقع شو نو له بل جانبه د جهاد له آسونو سره مينه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لازم دی کله چې د جهاد نه راځي که الله تعالیٰ د جهاد او آلات الجهاد تهيه او مهيا کولو ترغيب نه وی راکړی نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (ځناور) سره ولې دومره مينه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذبه کښې ئې حکم ورکړ چې دغه آسونه بيرته راولئ لکه چې هغه آسونه بيرته راوستلي شو نو حضرت سليمان عليه السلام له ډيرې مينې او محبته د دغو آسونو د

ورمیږونو او پندیو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دی آیت دغه تقریر ځینو مفسرینو کړی دی او د «حب الخیر» له لفظ څخه د دی تائید هم کیږی ګواکی د خیر لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی فرمایلی دی **«الخیل معقود فی نواصیها الخیرالی یوم القیٰمة»** لیکن نور علماء د هغه تفسیر زمونږ د پاس ترجمی په شان داسی بیانوی کله چی حضرت سلیمان د آسونو په معائنه او کتلو کښی مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه یا وظیفه کښی ذهول پیښ شو او ذهول او نسیان د انبیاؤ په حق کښی محال نه دی نو وئی فرمایل چی وګورئ! د دنیوی مال محبت چی د دی خبری سبب شو چی زه د الله تعالیٰ له یاده غافل شوم تر دی چی د لمر تر پریوتو پوری هم خپله وظیفه می ادا نه کړه. سلمنا چی د دغه مال په محبت کښی هم د عبادت یوه ډده وه او په هغه کښی هم بالمآل د ذوالجلال یاد وو مګر له خواصو او مقربینو سره دغه فکر او اندیښنی هم لګیدلی دی چی د هر عبادت هر وخت چی مقرر دی ښائی په هغه کښی له سره څه تخلف واقع نشی او که احیانا په کښی څه توپیر (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او اندیښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کیږی اګر که د معذوریت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه خځله

د سالک له باغه وروره!

سالک ژاړی ډیر غمجن وی

زړه ئی چوی له غمه وروره

د خندق په غزوه کښی وګورئ! چی د رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم څو لمنځونه قضا شول سره له دی چی دوی په عین الجهاد کښی مشغول ؤ او د هیڅ یو قسم ذنب او ګناه اندیښنه هم پر دوی نه وه لیکن د هغو کفارو له تعرضه او یرغله (حمله) چی دغه واقعه ورپیښه شوی وه د دوی په حق کښی د « **ملأ الله بیوتهم وقبورهم ناراً** » او نورو الفاظو سره ښیری وفرمایلی. حضرت سلیمان علیه السلام هم د یوه مؤقت عبادت له فوتیدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چی هغه آسونه دی بیرته راوستل شی چی د الله تعالیٰ د یادولو د فوت سبب شوی دی کله چی هغه آسونه بیرته راوستل شول نو د الله تعالیٰ د محبت له غلبی او د غیرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پندی ئی غوڅی کړی او تول ئی د پاک الله په لاره کښی خیرات او پر فقراو ئی وویشل څو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسیلی سره لری کړی چی فی الجمله د دغه ذهول کفاره شی، ممکن چی په سلیمانی شریعت کښی د اسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به اسونه او نور بودګان (څاروی) ډیر زیات وی چی د دغو څو اسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښی هیڅ خلل او نقصان نه واقع کیده، او د ﴿ فَطَفِقَ مَسۡحًا ﴾ له لفظ څخه دغه هیڅ نه لازمیږی چی ده به هغه ګرد (تول) اسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کړی وی چی څو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کړی دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿۳۴﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو ګردو (ټولو) ښځو کره ځم چی په شمیر اویا ـ یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیږوی چی دغه ټول به د الله تعالیٰ په لاره کښی جهاد وکړی» پرښتی دغه خبره ورالقا کړه چی «ان شاء الله» ووایه! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زړه کښی ؤ مګر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالیٰ کارونو ته وګورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه همغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا ده ستا د قسم نتیجه!» همغه ئی دلته په «جسد» (جثه) سره تعبیر کړی دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالیٰ په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هو! مقربینو ته زیات ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه پیښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالیٰ به همغسی کړی وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبیه: اکثرو مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره کړی دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د ګوتمی او د پیریانو نقل کړی دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمة الله علیه لیکی «**وقد رویت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضی الله تعالیٰ عنهم وکلها متلقاة من قصص اهل الکتاب والله سبحانه و تعالیٰ اعلم بالصواب**».

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَهَبْ لِيْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِيْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِيْ ۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۳۵﴾

وويل (سليمان) اى ربه زما مغفرت ببنښه وکړه ماته او راکړه ماته داسى ملک لوى سلطنت چى نه ښائيږى (او نه وى) بل هيچا لره وروسته له ما (او غير له ما) څخه، بيشکه هم دا ته (اى زما ربه!) ته ډير ببنونکى ورکوونکى ئى.

تفسير: يعنى داسى عظيم الشان سلطنت عنايت وفرمايه چى ماسواء له ما څخنى د بل هيچا په برخه نه وى او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شي يا به ئى دا مطلب وى چى هيڅوک د دى خبرى قوت او قدرت ونه لرى چى هغه له ما څخه په زور واخيستى شي.

تنبيه: په احاديثو کښى د هر يوه نبى يوه دعا شته چى د هغه په نسبت الله تعالىٰ د اجابت وعده فرمايلى ده يعنى هغه دعا ضرور قبوله شوى ده ښائى د حضرت سليمان عليه السلام دا دعا همغه دعا وى څرنګه چى حضرت سليمان عليه السلام نبى او په عين زمان کښى د باچا څوى ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسى وضعيت او کيفيت سره مختصه وه څو ده ته لوى سلطنت ورکړى شي مګر په اعجازى ډول (طريقه) سره کله چى دغه زمانه د زوررو باچايانو او د جبارينو وه نو په دغه حيثيت سره هم دغه دعا د همغى زمانى له حيثيت او وضعيت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دى چى د انبياؤ عليهم السلام مقصد د ملکونو له حاصلولو څخه د خپل شوکت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئى ښودنه مقصود نه ؤ، بلکه د الله تعالىٰ د دين د غلبى اظهار او انتشار د دوى له عمده ؤ مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چى د ځمکى په مخ کښى هغه سماوى قانون په ښه ډول (طريقه) سره اجرا او تنفيذ وومى چى دوى د هغه حاملان او ناشران دى لهٰذا نه ښائى چى دغه دعا د نورو دنيادارانو پر دعا قياس کړه شي. نو دغه پاس دعا د سليمان قبوله شوه لکه چى داسى فرمائى

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾

پس مسخر تابع کړ مونږ دغه (سليمان) ته باد چى چليده په امر حکم د ده سره نرم نرم هر چيرته چى اراده به وشوه د ده. او (مسخر کړل مونږ ده ته پيريان) شيطانان هر بنا کوونکى (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوته وهونکى (په لويو بحارو کښى دپاره د ايستلو د جواهرو)

تفسير: يعنى پيريانو د حضرت سليمان عليه السلام په حکم ډير لوى لوى عمارتونه جوړول، او مرغلرى او نور قيمتداره شيان به ئى له بحارو او سيندونو څخه په غوته وهلو سره ايستل ، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع گرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کښی لازمه تفصیلات لیکلی شوی دی.

وَّاٰخَرِيْنَ مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿۳۸﴾

او (تابع مو کړ سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلی شوی په ځنځیرونو کښی (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی ډیر نور پیریان ؤ چی هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجی) په بندی خانه کښی غورځولی شوی ؤ (داسی وموفرمایل سلیمان ته).

هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء ببښنه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او ببښنه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بیحساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کړ، حضرت شاه صاحب لیکی «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی وگرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مگر ده به پخپله د خپل لاس له گټی څخه دوډی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿۴۰﴾

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کښی) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبیٰ کښی).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کښی له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیٰحده او جلا (جدا) دی.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَيُّوْبَ ۘ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّيْ مَسَّنِيَ الشَّيْطٰنُ بِنُصْبٍ وَّعَذَابٍ ﴿۴۱﴾

او یاد کړه (ای محمده!) بنده زمونږ ایوب کله چې غږ ئې وکړ رب خپل ته چې بیشکه زه چې یم مس کړی یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره.

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهریږي چې په هغو امورو کښې چې په کوم پلو کښې شر یا ایذاء وي یا کوم صحیح مقصد فوتیږي د هغه نسبت د شیطان په طرف کیږي لکه چې د موسیٰ علیه السلام په قصه کښې راغلي دي ﴿وَمَآ اَنۡسٰنِیۡهُ اِلَّا الشَّیۡطٰنُ اَنۡ اَذۡکُرَهٗ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ۶۳ آیت زمونږ د دغه مبارک تفسیر ځکه چې علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښې شیطان وي د هم دغې قاعدې په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلې رنځورۍ یا د تکلیف او رېړ (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکړ ګواکې تواضعاً یا تأدباً ئې دغه ښکاره کړه چې ضرور له ما څخه څه تساهل یا کومه غلطي زما له درجې سره سمه صادره شوې ده چې د هغې په نتیجه کښې دغه آزار راورسید یا د مرض په حالت او شدت کښې به شیطان د وساوسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کړی وي او ده به د هغه په مدافعت کښې تکلیف او تعب احساس کړی وي نو هغه ئې په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبیه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښې تیره شوې ده هلته دې وکتله شي مګر واضح دې وي چې د حضرت ایوب علیه السلام د قصې په نسبت کومې افسانې چې قصه ویونکي جوړې کړې دي په هغو کښې ډیره مبالغه شته. داسې مرض چې په عمومي ډول (طریقه) سره د عامو خلقو په حق کښې د تنفر او استقذار موجب وي د انبیاؤ علیهم السلام له وجاهت سره منافي ده **کما قال الله تعالیٰ** ﴿لَا تَکُوۡنُوۡا کَالَّذِیۡنَ اٰذَوۡا مُوۡسٰی فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوۡا ؕ وَ کَانَ عِنۡدَ اللّٰهِ وَجِیۡهًا﴾ (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ۶۹ آیت) لهٰذا ښائي هغومره بیان ومنلې شي چې د نبوت له منصب سره منافي نه وي.

نو د الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه له جانبه جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسې وویل.

اُرۡکُضۡ بِرِجۡلِکَ ۚ هٰذَا مُغۡتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَّ شَرَابٌ ﴿۴۲﴾ وَ وَهَبۡنَا لَهٗۤ اَهۡلَهٗ وَ مِثۡلَهُمۡ مَّعَهُمۡ رَحۡمَةً مِّنَّا وَ ذِکۡرٰی لِاُولِی الۡاَلۡبَابِ ﴿۴۳﴾

ووهه (څمکه) په پښه خپله (نو وې وهله او اوبه راووتې) دغه ده ځای د غسل یخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئې وکړ اوبه ئې وڅښلې جوړ شو) او وموبښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندي کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چې الله تعالیٰ داسې اراده وفرمایله چې ایوب علیه السلام روغ او جوړ وګرځوی نو پری حکم ئې وکړ چې خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چې ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالیٰ په کامله قدرت له هغه ځایه د یخو اوبو چینه وخوتیده چې ده په هغه کښې غسل وکړ او له هغو اوبو څخه ئې وڅښلې او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغې کورنی خلقو په مقابل کښې چې د کوټې تر چت لاندې مړه شوی وو پخپلې مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه څو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دې ښه وپوهیږی هغه بنده چې په مصائبو کښې مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی څو ئې د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (وموفرمایه ایوب ته داسې)

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ ؕ إِنَّا وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ؕ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ؕ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿۴۴﴾

او ونیسه په لاس خپل جارو (د کنکو- ډکو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو- ډکو) سره (ښځه خپله) او مه حانثوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښې) بیشکه مونږ وموند مونږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چې دی ډیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنځوری په حالت کښې پر کومې خبرې خفه شوی ؤ او قسم ئې یاد کړی ؤ کله چې زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل ګزارونه وکړم حال دا چې دغه بی‌بی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښې د ده صادقه خدمتګاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسې کوم قصور او خطا ئې هم نه درلوده (لرله) چې د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالیٰ د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حیله (چل) وروښوده چې فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسې قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی.
تنبیه: په هغه حیله (چل) سره چې د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰة، اسقاط او نوری حیلی (چلونه) او پلمی (تدبیرونه) چې خلقو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هو! هره هغه حیله (چل) چې کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه ګرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَاذْكُرْ عِبٰدَنَآ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ اُولِى الْاَيْدِىْ وَالْاَبْصَارِ ﴿۴۵﴾

او یاد کړه (ای محمده!) بندګان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترګو (کوونکی د صالحه ؤ اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندګی کوله او په خپلو سترګو سره به ئی د الله تعالیٰ قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

اِنَّآ اَخْلَصْنٰهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿۴۶﴾

بیشکه مونږ خالص کړی مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیاؤ امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هیڅوک د الله تعالیٰ او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالیٰ په دربار کښی له ګردو (تولو) څخنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿۴۷﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ؕ وَكُلٌّ مِّنَ الْاَخْيَارِ ﴿۴۸﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کړیو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کړه (ای محمده!) اسمٰعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه ټول (مذکورین) ؤ له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمٰعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه ؤ چی هغه ته هم الله تعالیٰ نبوت ورعطاء کړی ؤ.

هٰذَا ذِكْرٌ ؕ

حال دا چې دغه (بیان د انبیاؤ) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کښې ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنې دغه مذکور خو د انبیاء ؑ وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!.

وَاِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾

او بیشکه دپاره د پرهیزګارانو خامخا ښه ځای د ورتلو دی (په آخرت کښې) جنتونه دی د همیشه هستوګنې په دی حال کښې چې تل پرانستلی وی دوی ته دروازې (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کله چې جنتیان په جنت کښې ننوځي نو هر یو جنتی به بې د بل چا د ورښوولو سم برابر خپلې مانۍ او باغ او تاکلی (مقرر) ځای ته ورځی» او د دی خبرې ضرورت به ورته نه وی پاتی چې غږ وکړی یا نارې ووهی یا د ور د پرانستلو په انتظار کښې ودریږی.

مُتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا يَدْعُوْنَ فِيْهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيْرَةٍ وَّشَرَابٍ ﴿٥١﴾

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جناتو) کښې چې غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کښې میوې ډیرې او څیزونه د څښلو.

تفسیر: قسماقسم میوې، دانې، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنې سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾

او وی به په نزد د دوی ښځې بندونکی د سترګو (میړو (خاوندانو) خپلو ته) همځولی (پخپل منځ کښې یا له میړو (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنې تولې ښځې به پیغلې نوی جونې او په یوه عمر او یوه منګ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کښې به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالیٰ له

جانبه پرښته به ورته داسي وائي

هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾

دا هغه دي چي وعده به ئی کوله کیده (له تا سره په دنیا کښي دپاره د خوښي) د ورځي د حساب. بیشکه چي دغه خامخا داسي رزق زمونږ دی چي نشته ده لره خلاصیدل.

تفسیر: یعني غیر منقطع او لازواله نعمتونه دي چي د هغوی سلسله به له سره هیڅیري نه ختمیږي او نه کمیږي.

رزقنا الله منها بفضله وکرمه فانه اکرم الاکرمین وارحم الراحمین.

هٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾

دغه (حال د مطیعانو وو) او بیشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چي هغه) دوزخ دی چي ننوځي دوی په هغه کښي، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی څکی دوی دا ایشیدلی اوبه (چي توتي توتي کیږي کلمي د دوی) او (د دوزخیانو د جراحاتو بدبویه) زوی

تفسیر: یعني د متقیانو او پرهیزګارانو انجام مو واورید وروسته له دی نه د شریرانو انجام واوریٔ! او بیشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چي ننوځي دوی په هغه کښي پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی څکی دوی دا. یعني درواخله! دغه درحاضره ده د هغه خوند وڅکه!. له «غساق» څخه ځیني وائي چي د دوزخیانو د پرهارو زوی او ویني او نوری چتلي مراد دی چي په هغو کښي به د منګورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم ګډ وی. او د ځینو په نزد «غساق» خورا ډیرو یخو او بی نهایته سړو اوبو ته وائي چي د هغو له څکلو څخه له حده زیات تکلیف او اذیت وررسیږي. ګواکي په دغه تقدیر سره دغه د «حمیم» ضد او کامل مقابل دی چي «غساق» سوځول کوی له ډیری یخني خپلي څخه لکه چي سوځول کوی «حمیم» له ډیر ګرمی خپلي نه) والله اعلم.

وَّاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖۤ اَزْوَاجٌ ۝٥٨ هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۭ اِنَّهُمْ صَالُوا
النَّارِ ۝٥٩ قَالُوْا بَلْ اَنْتُمْ ۣ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۭ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوْهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ۝٦٠

او څه بل (قسم عذاب) له قسمه د هغه تير عذاب راز راز قسمونه. دغه يو فوج دی (د تابعانو) چې ننوتونکی دی په سختئ له تاسی سره نه دی وی خوشالی ځای د آرامی دوی ته، بيشکه چې دوی ننوتونکی دی اور ته، وائی (دغه تابعان متبوعانو ته) بلکه تاسی چې يئ نه دی وی خوشالی په تاسی (په ځای موندلو د آرامی) تاسی راوړاندی کړی دی دغه (عذاب) مونږ ته پس بد قرار ځای دی (دا دوزخ).

تفسير: دغه خبری او اتری به دوزخيان په خپلو منځونو کښی سره کوی څه وخت چې پرښتی دغه دوزخيان پرله پسی په شړلو او تيل وهلو سره د دوزخ پر څنډو (غاړو) ودروی ړومبی ډله به د غټانو او سردارانو وی. وروسته له هغه به د دوی د تابعانو او پيروانو وی. د دغو تابعانو د ليدلو په وخت کښی به له لری څخه دغه متبوعان وائی چې «دغه دی يو بل فوج له تاسو سره يو ځای په تيل وهلو او کشولو او راښکودلو سره په دوزخ کښی د غورځولو دپاره په زور راوستل کيږی. د الله تعالیٰ قهر او غضب دی وی پر دوی باندی دوی هم دلته د رنړ (تکليف)، زحمت او عذاب ګاللو (برداشت کولو) دپاره راغلل، الله تعالیٰ دی وکړی چې دوی ته په بل کوم ځای کښی کوم ارت مکان ور نه کړ شی» د دغی خبری د آوريدلو په اثر به هغوی د دوی جواب داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی باندی دی د الله تعالیٰ قهر او غضب وی! پاک الله دی تاسو ته هيڅيری د هوسائی (راحت) او آرامی ځای در نه کړی!، هم دغه تاسو وئ چې زمونږ د اغواء او اضلال وسائل مو راتيار کړی ؤ، او مونږ ستاسی له لمسونه او غولولو نه په دغه کنده کښی ولويدو او په دغه سخت مصيبت او آفت کښی اخته شو اوس دغه راوښيئ چې چيری لاړ شو ؟ هر څه چې دی هم دغه دريدلو ځای دی په هر ډول (طريقه) سره چې کيږی هم دلته خپل ځانونه تر هغه پوری تينګ او کلک کړئ! چې ګرد (تول) سره ومرئ! او يو پر بل باندی خوله ولګوئ! او په خپلو منځونو کښی سره وخری!.

قَالُوْا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى النَّارِ ۝٦١

وبه وائی (تابعان) ای ربه زمونږ هر چا چې ړومبی تياره کړی ده مونږ ته دغه لاره (د کفر) پس زيات کړه ورته عذاب دوچنده په اور کښی.

تفسیر: یعنی په خپل منځ کښې به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالیٰ ته به داسې عرض کوی چې «ای ربه! هغه کسان چې له خپل شقاوته ئې دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب ئې اخته او مبتلا کړه!» ښائی چې دوی به داسې وګڼی چې د دوی د دوچنده عذاب ګاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زړونه پری یخ شی حال دا چې هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنځلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چې نه وینو هغه سړی چې وو مونږ چې شمیرلی مو وو هغوی له اشرارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کږی (چپی) شوی دی له هغوی څخه سترګی زمونږ (چې نه ئې وینو په دوزخ کښې)

تفسیر: هلته به دوی وګوری چې ګرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلیٰ او ادنیٰ خلق سره یو ځای غونډ او تول کړی شوی دی چې ګرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کښې وغورځول شی، مګر د هغو مسلمانانو پته او درک به دوی ته نه وی معلوم چې دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندګلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به ئې کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسې ووائی چې مونږ خرنګه چتی (بیکاره) او غلط کارونه کول چې له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چې دوی د هغو وړ (لائق) او قابل نه ؤ هم دا ده چې نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاؤ خوا او اطرافو کښې نه ښکاری یا خو هغوی هم په هم دغو خلقو کښې دی مګر زمونږ په سترګو نه ښکاری یا زمونږ له سترګو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جګړه کول د دوزخیانو په منځ خپل کښې.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چې په هغې ویری او خوف او

پریشانی کښې به دوی یو له بل سره جګړې او مناقشې کوی او دوی به څرنګه د عذاب په دغې هولناکې منظرې کښې بل لورې ته متوجه کیدی شي ؟ مګر په یاد ئې ولره چې هم داسې به کیږی او دغسې پېښه بېخې په یقینې او واقعې دول (طریقه) پېښېدونکې ده چې په کښې هیڅ د شک او شبهې ځای نشته او په حقیقت کښې دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ ۖ وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چې زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بې له الله چې یو ډېر قهر کوونکی دی. رب د آسمانونو او د ځمکې او د هغو تولو شیانو دی چې په منځ د دوی کښې دی (ملکاً خلقاً و عبیداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښښونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: ووایه ای محمده ! منکرانو ته چې زما کار خو هم دغومره دی چې تاسې د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغې سختې پېښې او ویروونکې واقعې څخه مو بیخبره پرې نه ږدم باقي ستاسې معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضي سره چې واقع کیدونکی دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالیٰ دی چې د هغه په مخ کښې هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشي اخستی او هر شي او هر څوک د ده په مقابل کښې عاجز، ناتوانه او ضعیف دی. د آسمانونو او ځمکې په منځ کښې هیڅ یو شي داسې نه دی چې د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندې نه وي تر هغه وخته پورې چې د ده اراده وي دغه علویات او سلفیات قائم ساتي او څه وخت چې اراده وفرمائي خراب، ابتر، لاندې باندې او ویجاړوی ئې د دغه عزیز قوی غالب الله تعالیٰ د قدرت لاس څوک نیولی شي ؟ او د ده د زبردستې قبضې څخه هیڅوک نه وتلې او نه تښتیدلی شي ؟ او ورسره د ده د لامحدوده او بې نهایته رحمت او ښښنې په محدودولو او محصوررولو کښې هیڅوک هیڅ وسعه او اقتدار نه لري.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُوْنَ ﴿٦٨﴾

ووایه (ای محمده !) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډېره لویه ده چې تاسې له دی نه مخ ګرځوونکې یئ (او هیڅ غور په کښې نه کوئ).

تفسیر: یعني قیامت او د هغه سخت احوال کوم معمولي شی نه دی او ډیر لوی درونږ او مهم مصیبت او خورا (ډیره) غټه خبره ده چې زه د هغه خبر او اطلاع تاسي ته درکوم ﴿ عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مګر افسوس چې تاسي له هغه څخه بیخي بیفکره یئ! او پر هر هغه شي چې د تاسي د خیر او ښیګڼي (فائدې) دپاره ویل کیږي هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه څني توکي او مسخرې جوړوی او پرې پوچندي (تمسخر) او ملندی وهئ، او په استهزاء سره داسي پوښتني کوئ چې قیامت کله راځي ؟ او د څه لامله (له وجې) په راتګ کښي ئې ډیل او معطلي واقع ده ؟ او ولې هم دا اوس نه راځي ؟ خیر قیامت هر وخت چې راځي رادی شي، مګر زمونږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکړه شي! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به مې کله ویلی شو څکه چې.

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِنْ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾

نشته ما لره هیڅ قدر علم یوه په هغه تولی ډیر پورته لوی (د ملائکو) کله چې سره جګړې ئې کولې (په شان د آدم کښي بې له وحیه). وحی نه کوله کیږي ماته مګر د دی چې بیشکه هم دا خبره ده چې زه ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: ملاء الاعلیٰ یعني پاسني جرګه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چې د هغو په واسطه د الٰهیه ؤ تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راځي. یعني په ملاء الاعلیٰ کښي د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا ابحاث او قیل او قال چې کیږي، زه له هغو څخه نه وم خبر چې تاسي ته به مې د هغه بیان کوه پر کومې اجزاء باندی چې زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه مې بیان کړی دی. زه هر څه چې وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخې ئې وایم، ماته داسي حکم راکړی شوی دی چې ګرد (تول) عالم د هغو له راتلونکې مستقبل څخه خبردار کړم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکړم پاتې شوه دغه خبره چې قیامت کله راتلونکی دی ؟ نه د انذار دپاره زه دغې خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکړی شوی ده. په یوه حدیث کښي راغلی دی چې د څو انبیاؤ علیهم السلام په مجمع کښي د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چې په کښي وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی ؟ ګردو (تولو) سره دغه غوته کړه چې د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شي خلیل الله وفرمایل چې زه تری نه یم خبر بیا ئې له

حضرت موسیٰ علیه السلام څخه سؤال وکړ هغه هم وفرمایل چې زه هم نه یم خبر. بالاخر ګردو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام څخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چې د «وجة الساعه» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هو! الله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائلی ده الخ. په یو حدیث کښې راغلی دی چې حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام څخه د قیامت د راتګ د وخت پوښتنه وکړه، ده په جواب کښې وویل «**ما المسئول عنها باعلم من السائل**» یعنې زه له تانه پر دغه موضوع باندې زیات پوه نه یم. معلوم شو چې په ملأ الاعلیٰ کښې د قیامت په نسبت هم داسې قسم څه مباحثه او مذاکره کیږي، علاوه پر دې نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاري دی. لکه چې په یوه حدیث کښې الله تعالیٰ له دوی څخه پوښتنه کړی ده «**فیم یختصم الملأ الاعلیٰ**» او د دوی اجوبه مذکور دی. مګر د ملأ الاعلیٰ له مذاکراتو څخه ماسواء الله څنې بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چې په هغې سره دوی د اهل النار له تخاصم او جګړی څخه مطلع شول. او هغه تخاصم چې د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښې وشو چې ذکر ئې اوس راځي هغه هم په هم دغه ذریعه راڅرګند (ښکاره) شو.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾

(یاد کړه) هغه وقت چې وفرمایل رب ستا پرښتو ته چې بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختې څخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه هم د پرښتو یوه مباحثه وه چې بیان ئې وفرمایه».

فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى

پس کله چې برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښې له روح خپل

تفسیر: یعنې قالب کالبوت ئې په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښې خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکی «روحی ـ خپله سا» ئې ځکه وفرمایله چې هغه له اوبو او خاوری څخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. څه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرآئیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښې پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم څه رڼا (رنړا) غورځولی شوی ده ښائی چې هغه دی ولوست شی!

فَقَعُوا لَهُ سٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّآ إِبْلِيسَ ط

پس پریوځئ (تاسی تول ای پرښتو! تعظیماً) ده ته سجده کوونکی پس سجده وکړه ملائکو تولو دوی ګردو (کلهمو) مګر ابلیس (چی هغه ونه کړه سجده)

تفسیر: دغه د آدم علیه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کښی پخوا له دی نه هم تیره شوی ده او د «الاعراف» په تفاسیرو کښی مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دی ولوست شی!.

اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِينَ ﴿٧٤﴾

او لوئی وکړه او وو دی (په علم د الله کښی) له کافرانو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه ابلیس په اصل کښی جن ؤ چی علی الاکثر د الله تعالیٰ له احکامو منکران دی لیکن بیا د خپل عبادت له کثرته او د نورو اسبابو په بناء په پرښتو کښی اوسیده».

قَالَ يٰٓإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ط

وفرمایل (الله) ای ابلیسه څه شیز منع کړی ئی ته له دی نه چی سجده وکړی (ته) هغه شیز ته چی پیدا کړی دی ما په دواړو (بلا کیف) یدو خپلو

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی بدن ئی د قدرت په ظاهری لاس او روح ئی د قدرت په غیبی (باطنی) لاس سره جوړ کړ. الله تعالیٰ غیبی شیان پخپل یو شان قدرت سره او ظاهری شیان په بل شان قدرت سره جوړوی او پر دغه انسان باندی ئی خپل دواړه اقسامه قدرت صرف کړی دی» د «المائدة» په (۹) رکوع ٦٤ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی دی ﴿ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ ﴾ تفسیر ملاحظه شی زمونږ په نزد د الله تعالیٰ په نعوتو او صفاتو کښی د اسلافو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾

آیا تکبر دی وکړ یا که ئی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وګانه یا په واقع کښی ته خپله مرتبه لویه بولی.

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِىْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ﴿۷۶﴾

وویل (ابلیس په جواب کښی) زه غوره یم له دغه (آدم) څخه پیدا کړی دی یم زه له اوره او پیدا کړی دی دی دغه (آدم) له ختو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کښی د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکی «اور دی ګرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وګانه او پاک الله خاوره غوره او خوښه کړه».

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿۷۷﴾

وفرمایل (الله) پس ووځه له جنته (یا له ملکی صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رټلی شوی ئی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرښتو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وویست شو او ورته وویل شول چی ووځه له جنته یا له ملکی صورته پس بیشکه ته رټلی شوی ئی له رحمته ویشتلی شوی ئی په شغلو سره.

وَّاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيْٓ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۷۸﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندی ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت وریږی او ستا د شقاوت مرتبی زیاتیږی. وروسته له هغه چی عذاب او بلیات چی پر تا نازلیدونکی او ته په هغو کښی اخته کیدونکی ئی د هغه له احواله څه پوښتنی مه کوه!. وروسته راځی چی ﴿لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کښی دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِيٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

وویل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکړه ماته تر هغې ورځې پورې چې پورته کول شي مړي (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمې نفخې پورې.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکړ شویو څخه ئې. تر ورځې د وخت معلوم پورې (چې نفخة الاولیٰ ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخې تر قریب پورې نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾

وویل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چې خامخا گمراهان به کړم هرومرو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی څخه چې خلاص کړی شوی دی (له شرک شک عصیان څخه چې مؤمنان دی) نو وفرمایل (الله) چې پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رښتیا او په واقع سره برابری او منطبقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چې

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ
مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَآ أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ
هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعْدَ حِينٍۭ ﴿٨٨﴾

خامخا ډک به کړم هرومرو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چې متابعت ئې کړی وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو څخه. ووایه (ای محمده! دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیـغ) ځان ته هیڅ اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له ځانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شئ هرومرو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چې د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت څخه دا غرض دی چې تاسی د خپل دوست او دښمن په منځ کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چې ستاسی ازلی دښمن دی مه ځئ! د انبیاؤ خبره ومنئ چې ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی څخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غواړم او نه څه شی له خپله ځانه جوړوم چې تاسی ته ئې وایم هر هغه شی چې پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او دررسوم ئې. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چې دغه اخبار او اطلاعات چې تاسی ته درکړی شوی دی تر کوم ځای پوری صحیح او درست دی؟ او کوم نصائح چې کړی شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة «صٓ» بعون الله رب العباد وحسن توفیقه ولله الحمد والمنة

سورة الزمر مکیة الا الآیات ۵۲ و ۵۳ و ۵٤ فمدنیة وهی خمس وسبعون آیة وثمانی رکوعات رقمها (۳۹) تسلسلهاحسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبأ

د «الزمر» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵٤) آیتونو چی مدنی دی ۷۵ آیات ۸ رکوع لری په

تلاوت کښی (۳۹) او په نزول کښی (۹۵) سورت دی وروسته د «السبا» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَنْزِیْلُ الْکِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِیْزِ الْحَکِیْمِ ﴿۱﴾

رالیږل د دی کتاب (قرآن پر محمد) دی له (جانبه د هغه) الله چی ډیر زبردست قوی غالب د حکمتونو څیښتن (خاوند) دی.

تفسیر: کله چی زبردست او زورور او غالب (په انفاذ د احکامو) دی نو ځکه د هغه کتاب انتشار او انفاذ او اجراء مومی او هیڅ یو مقابل او مزاحم د ده د شیوع او د انفاذ مخه نشی نیولی او حکیم دی چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی نو ځکه د دنیا هیڅ یو کتاب د ده له محاسنو او ښیګڼو (فائدو) سره مقابله نشی کولی.

اِنَّاۤ اَنْزَلْنَاۤ اِلَیْکَ الْکِتٰبَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّیْنَ ﴿۲﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدِّیْنُ الْخَالِصُ

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی تاته (ای محمده!) کتاب (قرآن) په حقه سره پس عبادت کوه د الله حال دا چی خالص کوونکی ئی دغه (الله) ته د دین (خپل له شرک) واورئ خبردار اوسئ خاص الله لره دی دین (او طاعت) خالص

تفسیر: یعنی حسب المعمول د الله تعالیٰ تل داسی بندګی کوئ چی د شرک او ریاء او له نورو شوائبو څخه پاک وی! او د الله تعالیٰ په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه کوئ! او اعلان

وفرمایئ چی الله تعالیٰ همغه بندګی قبوله فرمائی چی خالص د هغه دپاره وی. د الله تعالیٰ په دربار کښی د هغه عمل له سره پوښتنه نه کیږی چی له اخلاصه تش وی.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

او هغه کسان چی نیولی ئی دی غیر له دغه (الله) څخه نور دوستان (وائی) نه کوو عبادت د دوی مګر دپاره د دی چی نژدی کړی دوی مونږ طرف د الله ته نژدی کول، بیشکه الله به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښی په هغه څیز کښی چی دوی په هغه سره اختلاف کوی

تفسیر: عموماً مشرکینو به داسی ویل چی مونږ د دغو وړوکیو معبودانو او بتانو عبادت ځکه کوو چی دوی زمونږ د نزدیکی او قرب وسیله د پاک الله په دربار کښی کیږی او هغه پر مونږ مهربانی وفرمائی چی په دغه وسیله سره زمونږ کار یو سر او صورت ونیسی. د هغه جواب ئی وفرمایه چی په دغو چتی (بیکاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبیرونو) او حیلو (بهانو) سره چی تاسی په خالص توحید کښی جګړی او مناقشی وړاندی کوئ او له اهل الحق سره اختلاف کوئ نو د هغه عمل فیصله به د الله تعالیٰ له طرفه وروسته له دی نه وکړه شی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ۝٣

بیشکه الله نه ښیی سمه لاره د هدایت هغه چاته چی دی دروغجن وی ناشکره.

تفسیر: یعنی هر چا چی پخپل زړه کښی دغه خبره غوټه کړی وی چی زه به له سره رښتیا خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو تینګ ولاړ یم او له حقیقی منعم څخه مخ اړوم او د دروغو محسنینو او باطلو خدایانو عبادت کوم نو د الله تعالیٰ دا عادت دی چی دغسی بد باطنانو ته د فوز، فلاح، بری او کامیابی لاره نه ښیی.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ

که چېرې اراده فرمایلې وی الله (په زعم د مشرکانو) د دې چې ونیسي ولد نو خامخا غوره کړې به ئې وی له هغه مخلوقه چې پیدا کوی ئې هر هغه چې اراده ئې فرمایلې وی پاکي ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دې ځایه د هغو کسانو تردید دی چې د الله تعالیٰ دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چې نصاریٰ حضرت مسیح علیه السلام ته د الله ځوی وائی او ورسره له دریو خدایانو څخه یو خدای الله هم مني. یا د عربو ځینو هغه قبائلو چې پرښتو ته به ئې د الله تعالیٰ لوڼي ویلې، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالیٰ داسې اراده فرمایلې وی چې د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چې ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو ځکه چې له دلایلو څخه ثابت شوی دی چې له یوه الله څخه ماسواء نور ټول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښې په هیڅ یوه درجه کښې هم نوعي یا هم جنسي اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا ځوی څرنګه کیدی شی ؟ او کله چې په خالق او مخلوق کښې د دغسې تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالیٰ له طرفه به داسې اراده هم محال وی. علاوه پر دې فرض ئې کړئ که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پرښتو لوڼې ګرځول خو په هیڅ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښې نشي راتلې. نو کله چې له مخلوقه څخه انتخاب وټاکلې (مقرر کړې) شي نو بیا د دغې خبرې مقصد به څه وی چې خوار او سپک اولاد ځان ته غوره کړې او دروند او پتمن اولاد تاسې ته غوره او در ئې کړې ؟

هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۴﴾

هم دی دی الله یواځې (بې شریکه لا ولده) ډیر غالب (پر هر شي).

تفسیر: یعنې هر څیز د الله تعالیٰ په مخ کښې عاجز ناتوانه ټیټ او ښکته دی د هیچا اثر او نفوذ پرې نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به څه وی ؟.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ

پیدا کړې دی (الله) آسمانونه او ځمکه په حقه سره (چې دلیل شی په وجود د صانع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورځې او تاووی (نغاړی

داخلوی الله) ورځ په شپه کښې (یا زیاتوی د شپې نه په ورځې او له ورځې نه په شپې باندی)

تفسیر: په ماښام کښې که د لمرخاته په لوری وګورئ نو داسې به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چې له خپل مخ څخه د ورځې رڼا (رنړا) د لمر لویدو په لوری تاووی او ورنغاړی ئې. هم داسې ګهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښې داسې درښکاری چې د ورځې رڼا (رنړا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راښرې او د لمر له پلوه ئې راښرې او د لمر پریوتو په لوری ئې تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکی چې «پر یوه باندی بل داسې غوړیږی او راځی چې په منځ کښې کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

او مسخر کړی په کار لګولی ئې دی لمر او سپوږمی، چې هر یو روان دی تر نیټې په نامه کړی شوی پوری (چې ورځ د قیامت ده) واورئ خبردار شئ چې الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښښونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئې دغه انتظام قائم او دائم او ټینګ کړی دی. د خلقو ګستاخی سپین سترګی او شرارتونه خو داسې دی چې ښائی د هغه په ملحوظ دغه ګرد (تول) انتظامات ګډود او دړی وړی کړی شی لیکن کله چې الله تعالیٰ لوی ښښونکی او درګزر کیدونکی ذات دی نو د خپلی عفوی او مغفرت له شانه یو ځلی داسې نه کوی.

خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ ۚ

(الله) پیدا کړی یئ تاسی له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئې پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئې کړل لپاره د (نفعی د) تاسې له چارپایانو څخه (لکه اوښان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښځی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه بیبی حواء رضی الله تعالیٰ عنها ئې پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښځې او ستاسې د نفعی او ګټی (فائده) اخسیتلو دپاره په انعامو او

مواشیو کښی ئی هم اته جوړی پیدا کړی اوښ غوائی، پسه، وزه، چی د هغوی ذکر د انعام په سورت کښی تیر شو (وګوریٔ).

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

پیدا کوی (الله) تاسی په ګیډو د میندو ستاسی کښی یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کښی (چی مشیمی او د رحم او د ګیډی دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کړ، مثلاً له نطفی څخه علقه او له علقی څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوښه ورشنه کړه، او بیا مو په هغه کښی روح ورپو کړ. **فسبحٰن الله احسن الخالقین.** (فی ظلمات ثلاث ـ په تیارو دریو کښی). یعنی یوه ګیډه بل رحم، دریم هغه پرده (پیلار) چی په منځ کښی ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کښی تاو شوی متولد کیږی.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مګر هم دی یوائی پس کوم طرف ته ګرځولی شیٔ تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چی خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسواء له ده څخه بل څوک څرنګه معبود کیدی شی ؟ وروسته له دی نه چی تاسی واحد الله تعالیٰ په دغو صفاتو سره موصوف ګڼیٔ او پری اقرار کویٔ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کویٔ ؟ مطلب دا چی وروسته له دومره ورنږدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی ؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومیٔ ؟.

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۖ

که چیری کفر اختیار کړیٔ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندګانو خپلو کفر (اګر که ئی فرمائلی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کیږئ او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوئ! نو په دغه کښې پخپله ستاسې نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسې نشئ خرابولی. هو! هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندګانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږی او دغه شیان دوی ته نه خوښوی او د رضاء په سترګه سره ئې نه ګوری.

وَاِنْ تَشْكُرُوْا يَرْضَهُ لَكُمْ ؕ

او که شکر وباسئ (په نعمت د اسلام) نو خوښوی دغه (شکران الله) تاسې ته،

تفسیر: یعنی که بندګان د الله تعالیٰ حق ومنی او ده ته مطیع او شکر ګزار شی نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د ګناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسې کیدونکی نه دی چې یو سړی ناشکری وکړی او په جرم او ګناه ئې بل څوک ونیولی شی داسې تیاره او بې تمیزی د ده په دربار کښې نه نشته او «هر چا چې هر څه کړلی وی همغه به هلته ریبی».

ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ۝

بیا خاص رب ستاسې ته بیرته ورتله ستاسې دی پس خبر به کړی تاسې پر هغو (عملونو) چې وئ تاسې چې کول به مو (په دنیا کښې)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پټو نیاتو هم).

تفسیر: کله چې دوی هلته وررسیږی د دوی ګرد (تول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښې وړاندې کیږی او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږی ځکه چې د الله

تعالیٰ له محیط علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زړونو له پټو خبرو او نیاتو څخه هم علیم او خبیر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ

او کله چی ورسیږی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چی رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چی ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبه نو هیر کړی هغه (ذات الله) چی ؤ دی چی په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او گرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چی گمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چی دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چی پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو مونږ ئی په یادیږو او دی زمونږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چی دی ښه پوهیږی چی ماسواء الله څخه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چی د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیریږی چی هم دا اوس د هغه په دربار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چی گواکی له سره زمونږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هغوی سره همغسی سلوک او معامله کوی چی ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی دول (طریقه) سره هم دوی پخپله گمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او گمراه کوی.

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

ووایه (ای محمده! دغه کافر ته) چی نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی). بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، څو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړه! او

تر هغه پورې چې الله تعالیٰ تاسې ته مهلت درکړی دی د دنیا له نعمتونو څخه فائده واخلئ! او ترې متمتع شئ! وروسته له دې نه به ستا د هستوګنې ځای دوزخ وي چې له هغه ځایه له سره نشې وتلی او تل به هم هغلته پراته یئ او له سره به دې نجات نه په برخه کیږي.

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

آیا هغه څوک چې دی طاعت کوونکې وي په ساعتونو د شپې کښې سجده کوونکې او ولاړ (په لمانځه) ویریږي (له عذابه) د آخرت او امید لري د رحمت د رب خپل (داسې دی لکه هغه څوک چې بې فرمانه وي په کفر او نورو بدیو) ووایه (ای محمده!) آیا برابر دي سره هغه کسان چې پوهیږي (او خاوندان د علم دي) او هغه کسان چې نه پوهیږي (جاهلان وي، بلکه برابر نه دي) بیشکه هم دا خبره ده چې پند اخلي خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنې هر هغه بنده چې د شپې خوب او آرامي پریږدي او د الله تعالیٰ په عبادت کښې لګیا کیږي، کله د ده په حضور کښې لاس تړلې دریږي، کله په سجده ورته لویږي، له یوه جانبه د ده زړه د آخرت له ویرې بې قراره کړی شوی وي او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او مهرباني ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وي آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چې ذکر ئې پاس وشو چې د مصیبت په وخت کښې الله تعالیٰ ته ناري وهي او څه مهال (وخت) چې مصیبت له ده نه لرې کیږي نو الله هم ترې هیریږي سره برابر کیدی شي ؟ بلکه نه! له سره نشي سره برابر کیدی. او که داسې وې نو داسې ووایه چې د یوه عالم او جاهل او یوه پوه او ناپوه په منځ کښې بیخي څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مګر په هم دغې خبرې باندې هم هغه پوهیدی شي او غور کولی شي چې پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکړی وي.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ

ووایه (ای محمده! دوی ته د الله له جانبه) ای بندګانو زما هغه چې ایمان ئې راوړی دی (یعنې ای مؤمنانو) وویریږئ له (عذابه د) رب خپل شته هغو کسانو ته چې نیکي ئې کړې ده په دغه دنیا کښې (په طاعت سره) نیکي

(په آخرت چې جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنې هر هغه څوک چې په دنیا کښې نیکي وکړي نو په آخرت کښې هم د ده دپاره نیکي او ښیګڼه (فائده) ده یا ئې دا مطلب هر چا چې نیکي وکړه هغه ته پخوا له عقبیٰ په هم دغې دنیا کښې هم ښیګڼه (فائده) او نیکي ورپه برخه کیږي اعم له دې نه چې ظاهري وي که باطني.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شي صابرانو ته اجر ثواب د دوی بې حسابه (ډیر زیات).

تفسیر: یعنې که په یوه ملک کښې خلق له نیکي او ښیګنې (فائدې) څخه ممانعت کوي نو د الله تعالیٰ ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لاړ شئ څو هلته په آزادئ او خپلواکئ سره د الله تعالیٰ احکام په ځای راوړئ. بیشکه په دې صورت کښې به د ترک الوطن له سببه تاسې په ډیرو مصائبو اخته او مبتلا کیږئ او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندې په صبر او تحمل کولو اړ او مجبوریږئ. لیکن دا مو په یاد وي چې د هغه په مقابل کښې به ډیر ثواب هم دررسیږي چې د دغه اجر او ثواب په برابر کښې چې داسې مهاجرینو ته ورکوه کیږي دغه ګردې (تولې) سختې او تکالیف هیڅ شې دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چې یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دې چې عبادت کوم یوائې د الله چې خالص کوونکې یم ده ته (د) دین (بندګي خپلې). او امر حکم کړی شوی دی ماته چې شم زه اول د مسلمانانو (د دې امت).

تفسیر: لکه چې ته په عالم الشهادت کښې د دې امت په لحاظ او په عالم الغیب کښې د تولو اولینو او آخرینو په اعتبار د الله تعالیٰ له ګردو (تولو) څخه ړومبی حکم منونکی او مطیع بنده ئې. صلی الله علیه وسلم.

قُلْ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾

ووایه (ای محمده !) بیشکه زه ویریږم که چری نافرمانی وکړم د رب خپل له عذابه د ورځی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورځ کښی له عذاب څخه نشی مأمون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ ؟.

قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُۥ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِۦ

ووایه (ای محمده !) الله ته عبادت کوم په دی حال چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چی اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالیٰ له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالیٰ عبادت کوم. تاسی مختار ئی چی د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چی مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار واخلئ! چی ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنگه کیږی ؟ **(وکان ذلک قبل الامر بالقتال)** وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرگندوی (ښکاروی)

قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾

ووایه (ای محمده !) بیشکه زیان کاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورځ د قیامت کښی، واورئ خبردار شئ چی دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالیٰ له عذابه نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خیلخانی ته څه فائده او نجات ښښلی شی او گرد (تول) د جهنم د شغلو ځنی جاړؤل

(قربانول) شي. له دی نه به زیاته نور څه خساره وی ؟

لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ

وی به دوی ته د پاسه د دوی طبقات له اوره او د لاندی د دوی طبقات (د اور)،

تفسیر: یعنی له هر طرفه به ئی اور محیطوی لکه چی وریځ یا بخار له کوم شی څخه راتاویږی.

ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

دغه (مذکور عذاب) ویروی الله په هغه سره بندگان (مؤمنان خپل)، ای بندگانو زما پس وویرېږئ له ما (په اجتناب د معاصیو).

تفسیر: یعنی ای بندگانو زما! وپوهیږئ چی دغه شی د ویریدلو وړ (لائق) او قابل دی که نه ؟ که د ویریدلو وړ (لائق) او قابل وی نو د الله تعالیٰ له غضب او قهر څخه تل ښائی چی وویرېږو.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ

او هغه کسان چی ځان ئی ساتلی دی له بتانو داسی چی عبادت وکړی د هغو او رجوع ئی کړی وی طرف د الله ته شته دوی ته بشارت زیری

تفسیر: یعنی هغو کسانو چی د شیطانانو خبرو ته ئی له سره غوږ نه دی ایښی او له گردو (تولو) شرکاوو څخنی ئی مخ اړولی دی او خاص الله تعالیٰ ته ئی خپل مخ گرځولی دی د هغوی دپاره ډیر لوی بشارت او زیری دی.

فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

پس زیری وکړه (ای محمده!) پر بندگانو زما هغو چی اوری خبره (د قرآن) پس متابعت کوی دوی ډیر ښه د هغه،

تفسیر: یعنی گردی (تولی) خبری اوری بیا د هغو له منځه پر همغه خبره عمل کوی چی ډیره

ښه وي. یا ئې دا مطلب چې د الله تعالیٰ خبرې اورې او پر هغو هدایاتو ئې چې له اعلاوو څخه اعلا وي عمل کوي مثلاً که یوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واورې، او بله د عزیمت نو د عزیمت په لورې منډې وهي او ځان هم هغه لورې ته رسوي او خامخا د ترخیصاتو تتبع نه کوي. یا ئې داسې ترجمه وکړئ چې د الله تعالیٰ کلام آورې او د هغه د ډېرو ښو خبرو اتباع کوي. ځکه چې د ده ګردې (ټولې) خبرې احسن فی‌الاحسن دي **كذا قال المفسرون** حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دې مطلب په یو بل ډول (طریقه) سره بیان فرمایلي دي «درومئ د هغه پر نیک باندې یعنې د هغه پر نیکو احکامو درومئ چې پرې تعمیل وکړئ او پر منع باندې غوږ ږدئ چې نه ور نژدې کیږئ چې د هغه کول ښه کار دي او د دغه نه کول ښه کار دي».

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

دا هغه کسان دي چې سمه لاره ښوولې ده دوی ته الله او دغه کسان هم دوی دي خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنې د برې او کامیابۍ لاره هم دوی موندلې ده ځکه چې هغوی له خپل عقل او پوه څخه کار اخیستی دی او د خالص توحید او د انابت الی الله لاره ئې غوره کړې ده.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

آیا هغه څوک چې واجب شوی وي په ده حکم د عذاب آیا پس خلاصولی شې ته هغه څوک چې په اور کښې وي (بلکه نه ئې شې خلاصولی).

تفسیر: یعنې پر هغو باندې چې د دوی د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حکم ثابت او مسلم شوی دی کوم یو سړی ئې له اوره د باندې ایستلی شي ؟ او سمه لاره ورښوولی شي ؟. ښه نو دغسې کمبختان چې د خپل ازلي شقاوت له سببه په اور کښې لویدلي دي څرنګه د نجات وړ (لائق) کیدی شي او څوک ئې له اوره ایستلی شي او په سمه صافه لاره ئې بیولی شي ؟.

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ

لیکن هغه کسان چې ویریږي له رب خپله شته دوی ته ماڼۍ (په جنت کښې) چې له پاسه د هغې نورې ماڼۍ بنا کړې شوې دي.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریږی.

تَجۡرِیۡ مِنۡ تَحۡتِہَا الۡاَنۡہٰرُ ۬ؕ وَعۡدَ اللّٰہِ ؕ لَا یُخۡلِفُ اللّٰہُ الۡمِیۡعَادَ ﴿۲۰﴾ اَلَمۡ تَرَ
اَنَّ اللّٰہَ اَنۡزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَکَہٗ یَنَابِیۡعَ فِی الۡاَرۡضِ

چی بهیږی لاندی د مانیو (او ونو د هغی خلور قسمه) ویالی (وعده کړی ده) وعده کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیږی. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ یُخۡرِجُ بِہٖ زَرۡعًا مُّخۡتَلِفًا اَلۡوَانُہٗ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیړ، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ یَہِیۡجُ فَتَرٰىہُ مُصۡفَرًّا ثُمَّ یَجۡعَلُہٗ حُطَامًا ؕ اِنَّ فِیۡ ذٰلِکَ لَذِکۡرٰی
لِاُولِی الۡاَلۡبَابِ ﴿۲۱﴾ ع

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیړ پس گرځوی دغه کښت (فصل) رژیدلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او ښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقلونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سړی د کښت (فصل) حال ته ګوری او تری نصیحت حاصلوی، څرنګه چی د هغه رونق او شینوالی د څو ورځو له مخی وی او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شی د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسی دی. ښائی چی انسان د دغی دنیا پر عارضی بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بی پروا نشی همغسی چی کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښی دانه شته چی د انسانانو غذا تری حاصلیږی او واښه هم شته چی د حیواناتو خوراک او نواله تری جوړیږی او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لری څو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کړی شی او پخپل ځای ئی ونه شی رسولی دنیا هم داسی وګڼئ چی په هغه کښی نیکی، بدی، راحت، تکلیف او نور ګرد (تول) سره ګډوډ او مخلوط دی. یو داسی وخت راتلونکی دی چی دغه کښت (فصل) به وریبل شی او ښه میده او بوس بوس به کیږی بیا به له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شی. نیکی او راحت به خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږی او بدی او تکلیف خپلی خزانی ته رسیږی. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو ځنی عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شی د آیت په مضمون کښی دغه طرف ته هم اشاره کړی شوی ده هغه الله چی په آسمانی باران سره ئی په ځمکه کښی چینی، ویالی او سیندونه بهولی دی هم هغه الله د جنت په محلاتو کښی هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاری کوی.

أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾

آیا پس هر هغه څوک چی پرانستلی او ارته کړی وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رڼړا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابی ده هغو کسانو ته چی سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په ګمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی دواړه سره کله برابر کیدی شی. یو هغه چی الله تعالیٰ د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلی ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښی څه شک او شبهه لری او نه د اسلامی احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوی. الله تعالیٰ ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رڼړا) او انوار ورعطاء کړی دی چی د هغو په رڼا (رڼړا) کښی په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالیٰ پر لاره په منډو ځغلی. بل هغه بدبخت دی چی د ده زړه د تیږی

(گتی) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پری اثر نه کوی او نه د خیر کوم څاڅکی پکښی ننوتلی شی. هیڅکله د الله تعالیٰ د یادولو توفیق نه مومی او هم داسی خوشی چټی (بیکاره) د اوهامو او اهواوو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښی حیران او سرګردان ګرځی.

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا

الله تو ته نازل کړی دی ډیر ښائسته خوږ کلام کتاب

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ یوه خبره د دی کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائیسته خوږ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرګ (دی)

تفسیر: یعنی داسی صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چی په هیڅ یوه آیت کښی ئی هیڅ صوری او معنوی نقص نه لیده کیږی او هیڅ یو آیت ئی له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښی ئی هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریهوو آیتونو مضامین داسی متشابه سره واقع شوی دی چی د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږی. «**القرآن یفسر بعضه بعضا**» او د «مثانی» یعنی غبرګ مکرر مطلب دا دی چی ډیر احکام، مواعظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولی شوی دی څو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښی ځای ونیسی. په تلاوت کښی هم څو څو ځلی آیتونو مکرریږی او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثانی» څخه داسی مطلب اخیستی دی چی په ځینو آیتونو کښی د یوه قسم مضمون سلسله تر لری ځای پوری اوږدیږی او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښی د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښی د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شی مثلاً ﴿اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِیْ نَعِیْمٍ وَّاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِیْ جَحِیْمٍ﴾ یا ﴿نَبِّئْ عِبَادِیْۤ اَنِّیْۤ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ وَاَنَّ عَذَابِیْ هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِیْمُ﴾ یا ﴿وَیُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ﴾ دغسی آیتونو «مثانی» ویل کیږی چی په دغو کښی دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوی دی.

تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ

ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

چې لړځيږي ربيږي ځيګ کيږي له ده پوستکي د هغو کسانو چې ويريږي له رب خپل بيا پاسته شي (آرام نيسي) پوستکي د دوی او زړونه د دوی طرف د يادولو د الله ته

تفسير: يعنی د کتاب الله له آوريدلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لړځيږي او ويښتان ئې شګ پک (نيغ) دريږي او پوستکي ئې پاسته کيږي. مطلب دا چې د خوف او رعب کيفيت پر دوی طاری کيږي او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له يادہ متمايل او راتيتيږي او د الله تعالیٰ ياد د دوی پر روح او بدن پر دواړو يو خاص اثر پيدا کوی. دغه د کاملينو اقوياوو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصينو بل کوم قسم کيفيات او احوال طاری شي مثلاً غشي يا صعقه او نور نو د هغه نفی له دغه آيت څخه نه کيږي او نه د هغه تفصيل پر هغوی لازميږي بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختياره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دليل دی. په جامع ترمذی کښی يو حديث دی چې پر ابوهريره رضی الله تعالیٰ عنه د يوه حديث د بيانولو په وخت کښی د ځينو داسی قسم احوال طاری کيدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

دغه (قرآن) هدايت دی د الله سمه لاره ښيی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چې اراده وفرمائی، او هر څوک چې وئی ښويوی الله پس پيدا به نشي هغه ته هيڅوک لاره ښوونکی.

تفسير: يعنی د هر چا دپاره چې د الله تعالیٰ حکمت مقتضی وی داسی د بری او کاميابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چې الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدايت توفيق ور نه کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرستی (مدد) وکړی او څرنګه به ئې لاس ونيسی ؟

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ ۚ وَقِيلَ لِلظَّٰلِمِينَ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿۲۴﴾

آیا پس هغه څوک چی ځان ساتی په مخ خپل سره له سختی د عذاب د ورځی د قیامت (په شان د هغه مامون دی ؟ بلکه نه دی) او وبه ویلی شی ظالمانو ته چی وڅکئ (خوند) د هغه عمل چی وئ تاسی چی کوه به مو (په دنیا کښی چی د انبیاوو تکذیب وو).

تفسیر: د انسانانو قاعده ده کله چی د مخامخ له لوری پری څوک حمله او یرغل راوړی نو په لاسونو سره د هغه مخه نیسی لیکن په محشر کښی به د ظالمانو لاسونه بند وی څو د عذاب څپیړی برابری د دوی پر مخ ولګیږی نو آیا داسی یو انسان چی د داسی خورا (ډیر) سخت ګزار مخه پخپل مخ سره ونیسی او ورته وویل شی چی اوس د هغو کارونو مزه وڅکه چی په دنیا کښی دی کړی وو د هغه مؤمن په شان کیدی شی چی هغه ته به په آخرت کښی د هیڅ یو قسم تکلیف او زحمت رسیدلو فکر او اندیښنه نه وی او د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره به بیخی مطمئنه او بیفکره اوسیږی ؟ له سره یو نه دی!

كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَىٰهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۲۵﴾
فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾

(هم داسی) دروغجن شمیرلی وو (خپل انبیاء) هغو کسانو چی پخوا له دوی نه وو پس راته غی دوی ته عذاب له داسی طرفه چی نه به پوهیدل. پس وبه څکوله په دوی الله خواری او رسوائی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی او خامخا عذاب د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی په دی عالمان (نو ایمان به ئی راوړی وو).

تفسیر: یعنی ډیر اقوام د انبیاوو د تکذیب په سبب هلاک او رسواء کړی شوی دی او د آخرت اشد عذاب لا د هغوی دپاره همغسی امرک او پوره پاتی دی. نو آیا دغه موجوده مکذبین داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره به دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور خاوندان وی نو په دغه مورد کښی به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښی له هر مثله (چی په دینیه وو امورو کښی پکارېږی) دپاره د دی چی دوی (پری) پند واخلی. په دی حال کښی چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبی سره چی نه دی خاوند د کوږوالی دپاره د دی چی دوی وساتلی شی (له معاصیو او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښی هیڅ قصور او لندون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، څو خلق په هغه کښی غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه عربی ژبه رالیږلی شوی کتاب دی چی د ده د ړومبنیو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن کښی هیڅ یوه کږه او ناموافقه خبره نشته او ډیری ښی صافی سمی خبری په کښی شته چی سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوږوالی د ده په مضامینو او عباراتو کښی نشته. د هغو خبرو د اجراء او تعمیل احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تعمیل سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واوری او له الله تعالیٰ څخه تل وویریږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ

ترى (بیانوی) الله یو مثل چی یو سړی وی (مریی) چی وی په ده کښی (ډیر) شریکان تول بدخویه سره ناسازه او یو بل سړی وی (هغه هم مریی خو) سلامت تول د یوه سړی وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مریو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسی دی حال د کافر او د مؤمن)،

تفسیر: یعنی که څو تنه حصه لرونکی په یوه مریی یا نوکر کښی شریک وی او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بیمروته سخت مزاجه، ضدی او عنادی واقع شوی وی او له دوی څخنی هر یو هم دغه غواړی چی هغه مریی یا نوکر یواځی د هم ده خدمت او کار وکړی او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لری نو ښکاره خبره ده چی په دغه فکر کښی دغه خدمتگار سخت وارخطاء او پریشان کیږی په خلاف د دی هغه مریی او نوکر چی یواځی یوه سره وی نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وی او د څو تنو بادارانو د خوښ ساتلو فکر او د دی خوا او هغی خوا ځغلولو اندیښنه به ورسره نه وی. اوس ښکاره خبره ده چی دغه دواړه مریان بیخی نشی سره برابریدلی هم داسی وگڼئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وی او د څو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښی مشغول وی پر خلاف د دی موحد خپل گرد (تول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوی او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د همغه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او تول زړه سره د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی په فکر کښی مشغولیږی او پوهیږی چی وروسته د پاک الله له خوښی څخه د بل چا خوښی او خوشالی ته چندانی اړ (محتاج) نه یم. اکثرو مفسرینو د دی مثال تقریر هم داسی کړی دی مگر حضرت شاه صاحب لیکی «یو مریی چی د څو تنو وی نو هیڅوک به هغه خپل نه گڼی نو هیڅوک به ئی له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وی باخبره او هغه مریی چی صرف د یوه سړی وی نو بادار (مالک) ئی هم هغه خپل مریی گڼی او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خبروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چی د یوه رب بندگی کوی او د هغو چی د څو باطلو خدایانو بندگان وی.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۹﴾

توله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیږی (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دی چی په داسی اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسی صاف او په زړه پوری مثالونو او شواهدو پوهوی مگر سره له دی ډیر داسی بدنصیبه کسان دی چی د دغو واضحه ؤ مثله ؤ په پوهیدلو توفیق نه مومی.

اِنَّكَ مَيِّتٌ وَّ اِنَّهُمْ مَّيِّتُوْنَ ﴿۳۰﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ ﴿۳۱﴾

بیشکه چی ته هم مړ کیدونکی ئی او بیشکه دوی هم مړ کیدونکی دی (او هیڅوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی به ورځ د قیامت کښی په نزد د رب خپل جګړه به کوئ (په دینیه ؤ امورو کښی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منځ کښی دی د قیامت په ورځ کښی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهریږی څه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو ځای کړل شی، او کافران به د انبیاؤ او مؤمنینو په مقابل کښی جګړی او مناقشی وکړی او حجتونه او دلائل به را وړاندی کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کفار به منکریږی چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کښی د پرښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتیږی » چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کښی دروغجنان دی هم داسی د نورو ګردو (تولو) جګړو فیصلی به هم په هغه ورځ کښی د پاک الله په حضور کښی صادریږی. بهتر هم دا دی چی د «اختصام» لفظ عام کیښود شی څو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

پس څوک دی ډیر ظالم؟ (بلکه نشته) له هغه چا چې دروغ تړی پر الله (په لرلو د شریک څوی، ښځی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د کافرانو ؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراوه یا ئی اولاد ور تجویز کړ، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کړل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره وړ (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاؤ علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکړ او هیڅ ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه څوک چی له حق او حقانیت سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه څخنی ډیر لوی ظالم بل څوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوګنی ځای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه ډیر خراب بل څوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل څوک وی ګواکی د ﴿ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ ﴾ او د ﴿ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کړ، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ ﴾ الآية - کښی راځی.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

او هغه (محمد) چی راغی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزګاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «هر هغه چی رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» ګواکی د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾
لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم
بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

شته دوی ته (په جنت کښې) هر هغه (نعمت) چې غواړی ئې په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسنانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو ګناهونو چې کړی ئې وی او چې جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چې ؤ دوی چې کوو به ئې (په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلطه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه وربښی.
تنبیه: ښائی چه د «اسوأ» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئې ځکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنیٰ نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنیٰ بدی او سیئه ئې د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه ګڼل کیږی. والله اعلم.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ
وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا
لَهُ مِن مُّضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویروی (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چې عبادت ئې کوی کفار) بې له الله، او هر څوک چې ګمراه ئې کړی الله پس پیدا به نشی دی (ګمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چې سمه لاره وښیی الله پس نشته ده ته هیڅوک ګمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی څښتن

(خاوند) د بدل اخیستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: څو آیتونه پخوا په ﴿ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيْهِ شُرَكَآءُ ﴾ الآية ـ کښې د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وګورئ تاسی زمونږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل ځان مه خپه او مه قهرجنوئ! نه چې دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاګل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چې د لوی زبردست الله بندګی ځانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریږی آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالیٰ امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه وویریږی یا ورته څه هیله (امید)، طمعه، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستقله ګمراهی ده چه د واحد الله بندګان له هسی چتی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی. رښتیا خبره خو هم دا ده چې پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه ګرد (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښې دی کله چه کوم یوه ته الله تعالیٰ د ده د بدتمیزی او کږو تللو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښیی نو هغه هم داسی لیونی او پاګل کیږی او دغسی د غتو غتو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کیږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چې د قدوس الله په حمایت او پناه کښې ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه ویښته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چې دغسی یوه کار ته اقدام او څرګند (ضد) وکړی تکړی تکړی به کړ شی ځکه چه د الله تعالیٰ غیرت هرومرو (خامخا) د خپلو مخلصو بندګانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلْ
أَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ
هُنَّ كٰشِفٰتُ ضُرِّهٖٓ أَوْ أَرَادَنِيْ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكٰتُ رَحْمَتِهٖ ۚ قُلْ
حَسْبِيَ اللّٰهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿٣٨﴾

او خامخا که وپوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چې چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) چې الله (پیدا کړی دی) ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینئ تاسی هغه بتان چه بولئ (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آیا دی دا بتان لری کوونکی د ضرر د هغه (له مانه؟ بلکه نه دی!) یا که اراده وفرمائی (الله) له ماسره د رحمت (د نفعی رسولو) آیا دی دغه (بتان) منع کوونکی د رحمت د الله (له مانه؟ بلکه نه دی!) ووایه (ای محمده!) دوی ته بس دی زما الله، خاص په هم دغه الله توکل کوی توکل کوونکی (په هر حال او هر کار کښی او خپل تول امور هم هغه ته ورسپاری).

تفسیر: یعنی یو طرف خو قدوس الله چی پخپله ستاسی د اقرار سره موافق د تولو آسمانونو او ځمکی خالق او مالک دی او بل طرف دغه د تیږو (گټو) بیځانه او بی‌سا بتان یا عاجز مخلوقات چی که هغوی گرد (تول) سره یو ځای هم شی د الله تعالیٰ د رالیږلی شوی یو ادنیٰ زحمت یا راحت مخه نشی نیولی او نه ئی نوعیت بدلولی شی. نو تاسی پخپله دغه خبره راوښیئ چه له دغو دواړو څخه کوم یو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لایق کیدی شی؟ او کوم یو د خپل مدد دپاره کافی او بس وګڼلی شئ؟ د حضرت هود علیه السلام قوم هم ویلی ؤ ﴿إِن نَّقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوٓءٍ﴾ چی د هغه جواب حضرت هود علیه السلام داسی ورکړی ؤ ﴿قَالَ إِنِّيٓ أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوٓا أَنِّي بَرِيٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ مِن دُونِهِۦ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَآ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ (د جزء ١٢ هود (٥) رکوع ٥٤، ٥٥، ٥٦ آیت) او حضرت ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته داسی فرمایلی ؤ ﴿وَلَآ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يَشَآءَ رَبِّي شَيْـًٔا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ وَكَيْفَ أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ عَلَيْكُمْ سُلْطَٰنًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ رکوع) ۸۰ - ۸۱ آیت

قُلْ يَٰقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَٰمِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾
مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

ووایه (ای محمده!) ای قومه زما ژوند (روزگار) کوئ تاسی په ځای (او حال) خپل کښی بیشکه زه هم عمل کوونکی یم (په حال د توکل او صبر خپل) پس ژر ده چی معلوم به کړئ تاسی (زما او له تاسو نه) هر هغه چی رابشی هغه ته داسی عذاب چی وبه شرموی (او رسوا به کړی) دی او نازل به شی په ده عذاب همیشه

تفسیر: یعنی عنقریب دغه خبره واضحه او څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د واحد الله بندگان

غالبان کیږی که د دغو سلهاؤ دروازو فقیران ؟ واقعات به ډیر ژر دا راوښیي چه هر هغه بنده چې د الله تعالیٰ په حمایت او پنا کښې راغلی وی د هغه مقابله کوونکی بالاخر ګرد (تول) سره خوار، زار او تباه کیږی.

تنبیه: له «عذاب یخزیه» څخه دنیوی عذاب او له «عذاب مقیم» څخه اخروی عذاب مراد دی والله اعلم.

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِۦ ۖ
وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چې سمه لاره ئی ومونده پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر څوک چې ګمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چې ګمراه کیږی پر ځان خپل (چې ضرر ئی ګالی (برداشت کوی)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رښتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله ګټه (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړی) هر څوک چې پر نصیحت عمل او تګ کوی خپل ځانته فائده او ګټه (فائده) رسوی که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوی پر تا د دوی نور هیڅ مسؤلیت او ذمه واری نشته چې په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راولی ستاسی وظیفه تش د الله تعالیٰ د پیغام رسوونه ده چه دغه فریضه تاسی ادا کړی ده، وروسته له دی نه نور ګرد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپاریٔ چې د ده د قدرت په لاس کښې ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او ویښول او نور ګرد (تول) شیان دی.

ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِهَا ۖ
فَيُمْسِكُ ٱلَّتِى قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ
مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

الله راکاږی (قبضوی) نفسونه په وخت د مرګ د دوی او هغه نفس چی نه وی مړ (هغه راکاږی) په خوب د هغه کښې پس وساتی هغه (نفس) چی حکم کړی پر هغه د مرګ او بیرته رالیږی (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری، بیشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کښې خامخا ډیر دلائل د قدرت دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (او عبرت تری اخلی لیکن نه کوی فکر پکښې کفار)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په خوب کښې هره ورځ روح (سا) اخلی او بیا ئی بیرته ورلیږی هم دغه نښه ده د آخرت، معلوم شو چی په خوب کښې هم لکه موت سا اخیسته کیږی که خوب وځنډیږی (ایسار شی) نو هم هغه مرګ دی مګر دغه روح هغه دی چی ورته ظاهری هوش وائی او هغه روح چی په هغه سره تنفس جریان لری او نبضین خوځیږی او خواړه هضمیږی هغه بل دی چی پخوا د مرګ له وقوع څخه نه ایستل کیږی». (موضح القرآن). «بغوی» له حضرت علی کرم الله وجهه څخه نقل کوی «په خوب کښې روح له بدن څخه وځی مګر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعوؤ په ذریعه له بدن سره وی چی د دغه تعلق او ارتباط له وجی حیات له بطلانه ساتلی کیږی» لکه چی لمر له ملیونو میلو څخه لری د خپلو اشعه ؤ په ذریعه ځمکه تودوی له دی نه ظاهریږی چی په خوب کښې هم همغه شی وځی چی د موت په وخت کښې وځی لیکن په خوب کښې د تعلق انقطاع هم هغسی نه وی لکه چی په موت کښې وی. والله اعلم.

اَمِ اتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ شُفَعَآءَ ؕ

آیا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتګران (بتان چی زاری وکړی الله ته)

تفسیر: یعنی مشرکین د بتانو په نسبت داسی دعوی کوی چه دوی د الله تعالیٰ په دربار کښې زمونږ سپارښت او شفاعت کوی او د هم دوی له سپارښت څخه زمونږ کرد (تول) کارونه هلته جوړیږی نو ځکه مونږ د دوی عبادت کوو. حال دا چه اول د شفیع کیدلو دپاره معبودیت لازمی نه دی بل شفیع هم هغه څوک ګرځیدی شی چی ورته د الله تعالیٰ له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وی او یواځی د هغو کسانو په حق کښې شفاعت په عمل راتلی شی چی دوی د الله تعالیٰ په نزد غوره او مقبول وی. لنده ئی دا چه د شفیع مازونیت او د مشفوع مرتضائیت یو ضروری امر دی او دلته دغه دواړه خبری نشته نه د اصنامو (بتانو) مأذونیت ثابت دی او نه د کفارو مرتضائیت نو د دوی دغه دعوی غلطه شوه.

قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾

ووايه (اى محمده ! دوى ته) آيا اګر که وى دوى په داسى حال کښې چه مالکان نه وى د هيڅ شي او نه عقل لرى (دوى چې ستاسى عبادت ورته معلوم شي ځکه چې جمادات وى).

تفسير: يعنى بتان نه اختيار لرى او نه پوه نو بيا د دوى شفيع کيدل دير عجيب دى.

قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

ووايه (اى محمده ! دوى ته) خاص الله ته (اختيار د) شفاعت دى تول (او بل هيچا لره دخل نشته) خاص الله ته دى سلطنت د آسمانونو او د ځمکى، بيا خاص هم ده ته بيرته بيول کيږئ (لپاره د جزا)

تفسير: يعنى فى الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښى د هم دغه الله تعالىٰ سلطنت دى او فى‌المال هم د ګردو (تولو) رجوع او بيرته ورتګ هم هغه ته دى. نو بى د الله تعالىٰ له خوښى او رضا هيڅوک د دى خبرى قوت او قدرت نه لرى چى خپلى شوندى هم وخوځولى شى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکى «يعنى د الله تعالىٰ په مخکښى شفاعت شته مګر د هم هغه الله تعالىٰ په حکم نه ستاسى په خوله. کله چى مرګ راشى نو حضرت عزرائيل عليه السلام هم د چا په خوله هيڅوک نشى خوشى کولى».

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

او په هغه وخت کښى چې ياد کړ شى الله يوائحى (بى له بتانو) نو منقبض شى وترهيږى زړونه د هغو کسانو چې ايمان نه راوړى په آخرت باندى او په هغه وخت کښى چې ياد کړل شى هغه (بتان) بى له دغه (الله) ناڅاپه دوى

خوشالیږی (مخونه ئی رانه او وچولی (تندی) ئی خلاص شی له خوښی)

تفسیر: د مشرکانو دغه یوه خاصه ده چی په ځینو اوقاتو کښی تش پخپلو ژبو د الله تعالیٰ د عظمت او د محبت اعتراف کوی لیکن د هغوی زړونه د واحد الله له ذکره او حمده او ثنا نه خوښیږی. هو! که د نورو بتانو یا وړوکیو معبودانو تعریف ورته وکړ شی نو له ډیری خوښی او خوشحالی پخپلو جامو کښی نه ځائیږی او د مسرت آثار د دوی له څیرو څخه له ورا (لری) څرګندیږی (ښکاره کیږی). د افسوس او حسرت ځای دی چی نن ورځ علیالاکثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسی یو وضعیت ځانته غوره کړی دی مثلاً که د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بیان وکړ شی نو د دوی په مخونو کښی د انقباض آثار احساس کیږی مګر که د کوم پیر، فقیر، حضرت، شیخ، ملنګ صاحبزاده، خواجه، سید او د نورو متعارفه ؤ خوارقو، رښتیا، دروغ کرامات، او نوری چتی (بیکاره) او مهملی خبری دوی ته وویلی شی نو د دوی په څیرو کښی د وجد او نشاط علائم قائمیږی او په زړونو کښی ئی د سرور او انبساط امواج پیدا کیږی، بلکه ډیر اوقات د خالص توحید بیانوونکی د دوی په نزد د اولیاؤ الله منکر ګڼل کیږی «**فإلی الله المشتکی وهو المستعان**»

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عٰلِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيْ مَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٤٦﴾

ووایه (ای محمده!) ای الله پیدا کوونکی د آسمانونو او د ځمکی ای عالمه خبرداره په پټو او په ښکاره ؤ ته حکم (فیصله) کوی (په قیامت کښی) په منځ د بندګانو خپلو کښی په هغو (دینیه ؤ امورو کښی) چی ؤ دوی چی پکښی اختلاف به ئی کوو.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی په داسی غټو خبرو کښی هم جګړی کوی او د الله تعالیٰ دومره عزت او وقار هم د دوی په زړونو کښی نشته نو اوس زه ستا پاک دربار ته عرض او فریاد کوم خو پخپله د دغو جګړو په منځ کښی یوه پریکړه او فیصله وفرمائی.
(اوس بیا اخبار فرمائی د سختی د عذاب د کفارو او له نه خلاصیدلو د دوی له دغه عذابه په هیڅ وجه سره نو فرمائی)

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَا فِي الْاَرْضِ

جَمِيعًا وَّمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوْٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ط
وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ
مَا كَسَبُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٤٨﴾

او كه چيرى بيشكه مملوک شي د هغو كسانو چې ظلم ئې (پر نفسونو خپلو په كفر سره اختيار) كړى دى هغه (اموال مبالغ) چې په ځمكه كښې دى تول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شي نو خامخا فديه به وركړى دوى په هغه سره له بدرنګه عذابه په ورځ د قيامت كښې، او ښكاره به شي دوى ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چې نه ؤ دوى چې ګمان به ئې كوو (د هغه). او ښكاره به شي دوى ته (جزا د) بدى د هغو اعمالو چې كړى ئې وو دوى او چاپيره نازله به شي په دوى (جزا د) هغه څيز چې ؤ دوى چې په هغه پورى به ئې مسخرى كولى (چې د الٰهى قهر او ابدى عذاب دى.)

تفسير: يعنى د قيامت په ورځ چې د دغو اختلافاتو فيصلى اوروللى كيږى په دغه وخت كښى به د دغو ظالمانو چې په شک او شرک سره ئې د الله تعالىٰ شان تنقيص كوو ډير بد حال وى. فرض ئې كړئ كه په دغه ورځ د ځمكى د مخ ګردى (تولى) خزانى بلكه له هغو څنى زائد مبالغ هم له دوى سره موجود وى او وغواړى چې دغه ګرد (تول) اضعافاً مضاعفة خزائن د خپلى فديى په ډول (طريقه) وركړى او خپل ځان خلاص كړى مګر هغه ترى نه قبليږى او هر څه بد اعمال چې ده كړى دى يو په يو ئې په مخ راوړل كيږى او د داسى راز راز (قسم قسم) ويرونكيو عذابونو خوند به وڅكى چې هيڅكله به د هغه مثال او نظير د ده په وهم او خيال كښى هم نه وى ګرځيدلى. الغرض هغه كسان چې پر خالص توحيد او حق دين پورى به ئې توكى او مسخرى كولى د هغه ربړ (تكليف) او وبال دوى هرومرو (خامخا) ګالونكى (برداشت كوونكى) دى او په هغو عذابونو كښى چې دوى ورپورى مسخرى كولى دوى پخپله پكښى اخته كيدونكى دى.

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ز

پس كله چې ورسيږى (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولى مونږ (دفع د هغه ته)

تفسير: يعنى چه د هغه الله تعالىٰ له ذكر څخه چې اوس خپه او ناراضه كيږى د مصيبت په وخت

کښې ورغړ او ناري وهي او د ده ذکر چې د مصائبو په وخت کښې پرې خوشیږي د مرفه‌الحالي په وخت کښې له دوی نه هیرېږي.

ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍۭ ۚ

بیا کله چې ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چې راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چې دغه نعمت زما په برخه شي ځکه چې په ما کښې د دغې خبرې لیاقت وو او د هغه د ګټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالیٰ ته زما استعداد او اهلیت څرګند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولې ماته ونه رسید. الغرض چې ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالیٰ پر فضل او قدرت ئې نظر ونه کړ.

بَلْ هِىَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږي (چې دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالیٰ له طرفه یو امتحان دی چې بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پورې د حقیقي منعم شکریه ادا کوي ؟ او د احسان او انعام حق ئې پیژني؟ که ناشکري ئې وکړله نو دغه نعمت ورته نقمت او د ده د ځان وبال ګرځي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه امتحان دی چې د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پورې رسیږي خو پر خپل عقل باندی مغرور شي نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت وررسیږي» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوړي او نه ترې منع کیږي.

قَدْ قَالَهَا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا۟ ۚ وَٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْ هَٰٓؤُلَآءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا۟ وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

په تحقیق ویلې ده دغه خبره هغو کسانو (چې تیر شوي دي) پخوا له دوی نه (لکه قارون او قوم د ده) پس هیڅ قدر دفع د عذاب ونه کړه له دوی څخه هغه (دنیوي مال او متاع) چې ؤ دوی چې کسب (د ګټلو د هغو) به ئې کوو. پس ورسید له هغو (پخوانیو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چې کول به دوی (په خسف سره) او هغه کسان چې ظلم ئې کړی دی (په اختیارولو د کفر) له دغه (قوم ستا ای محمده!) ژر ده چې وبه رسیږي دوی ته (جزا د بدیو د هغو اعمالو چې کړي دي دوی او نه دي دوی عاجز کوونکي (مونږ لره له تعذیب د دوی نه)

تفسیر: لکه چې قارون هم داسې ویلې ؤ د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذکر پخوا له دې نه تیر شو یعنې څرنګه چې پر پخوانیو مجرمینو د خپلې ګناه سزا او وبال ولویده پر دغو موجوده ؤ مشرکینو هم د دوی د بدو اعمالو سزا او وبال لویدونکی دی. څه وخت چې پاک الله د دوی د سزا ورکولو اراده وفرمائي نو دوی له سره خپل ځانونه نشي پټولی او نه چیرې تری تښتیدلی شي او نه په کوم چل او تدبیر سره دي ستړي، ستومانه او عاجزولی شي.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

آیا نه پوهیږي دوی په دې چې بیشکه الله فراخوي رزق روزي هر هغه چا ته چې اراده وفرمائي او تنګوي (په اندازه کوي ئې) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښې خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دي دپاره (د هغه) قوم چې ایمان راوړي (په الله چې باسط او قابض دی)

تفسیر: یعنې په دنیا کښې محض د روزي فراخي او تنګي د کوم سړي د مقبولیت او مردودیت دلیل نشي کیدی نه د روزي ګټل دومره په عقل، ذهانت، علم او لیاقت پوري منحصر دي.
وګورئ چې څومره بیوقوفان ناپوهان په ډیر اطمینان او هوسائي (آرام) سره ژوندون کوي او څومره عقلا، فضلا او نیکان په لوږو سره شپې او ورځې تیروي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي
«یعنې په عقل چلولو او تدبیر کولو کښې هیڅوک څه کمی نه کوي بیا د یوه روزي ارته او د بل تنګه ده نو وپوهیږي چې دغه یواځې د عقل کار نه دی چې پر خپل ځان باندې روزي ارته

کړی بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی».

قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰۤى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ۗ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٥٣﴾

ووایه (ای محمده ! چی فرمائی الله) ای بندګانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چی اسراف ئی کړی دی پر نفسونو خپلو مه ناامیده کیږئ له رحمته د الله (ځکه چی) بیشکه الله مغفرت کوی ښښی ګناهونه تول (اګر که ډیر هم وی بی له شرکه) بیشکه چی الله هم دی دی ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: دغه آیت د ارحم الراحمین د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډیرو سختو مأیوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر څوک چی وی د دغه آیت له آوریدلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کیږی ځکه د هر چا په نسبت چی الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه ګناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشی نیولی بیا بنده به ولی ناامیده کیږی؟ هو! دغه ضروری ده چی د الله تعالیٰ له نورو اعلاناتو سره سم چی په هغو کښی تصریح شوی ده چی د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ښائی چه ﴿ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ﴾ له «من یشاء» سره مقیده وګڼله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقیید ئی هم فرمایلی دی. ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ﴾ (د جزء ٥ نساء ١٨ رکوع ١١٦ آیت) له دغه تقیید څخه دغه نه لازمیږی چی الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی ګناه نشی معافولی او نه ئی داسی مطلب کیږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به ګرد (تول) ګناهونه معافیږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چی هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چی د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستنی آیت له افادی څخه هم معلومیږی.

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾

او بیرته وګرځئ تاسی رب خپل ته (له شرکه او عصیانه) او غاړه کیږدئ ده ته پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب بیا به مدد درسره نشی کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبی په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شئ! او د الله تعالیٰ د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پریږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخی هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کیږدئ! او ښه وپوهیږئ چی په حقیقت کښی نجات یوائحی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زمونږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالیٰ له فضله او کرمه نشی میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکی «کله چی الله تعالیٰ اسلام غالب وګرځاوه هغه کفار چی په دښمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چی بیشکه الله تعالیٰ د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چی مونږ په غلطه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متاسف شول لیکن له شرمه او خجالته په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زمونږ اسلام څرنګه منل کیږی؟ چی دښمنی مو له اسلام سره وکړه، او له مسلمانانو سره مو جنګونه وکړل او د ډیرو مسلمانانو وینی مو توی کړی نو الله تعالیٰ د دوی د تسلئ دپاره وفرمایل چی داسی هیڅ یوه ګناه نشته چی الله تعالیٰ د هغه توبه قبوله نه کړی مه بی‌هیلی او مه نا‌امیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکوئ! ښتلی کیږئ! مګر څه وخت چی ستاسی پر سر عذاب راشی او مرګ مو په نظر ورسیږی نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشی رسیدی».

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چی تاسی به نه پوهیږئ (چی له کوم لوری راځی)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتګه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندیښنه کښې اوسیږ! که نه د عذاب له معائنې څخه وروسته به د هغه هیڅ تدارک او انتظام نشي کیدی او هیڅ یو تدبیر به مؤثر نه لوېږي. د الله تعالیٰ عذاب به مو داسې یو ناڅاپه راګیر کړي چه تاسې به له سره د هغه پر راتګ نه خبرېږئ.

أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

(چابکي کوئ تاسې په تعمیل د قرآن باندې پخوا له هغه) چې ووائی یو نفس ای ارمان او ندامت مې دی پر هغه چې تقصیر مې کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کښې او بیشکه چې وم زه خامخا له مسخره کوونکیو (په مؤمن به) څخه.

تفسیر: یعنې په هوا او هوس، رسم، تقلید او په دنیوی خوندو او چرچو کښې اخته او مشغول او د الله تعالیٰ له ذکره او یاده بلکه د ده له وجوده بیخې غافلان شوي ؤ. د ده دین او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ویرولو ملندې، توکې او مسخرې کولې، او د دغو شیانو په حقیقت نه ؤ پوهیدلی. د ډیر افسوس ځای دی چې د الله تعالیٰ په پیژندلو او د ده د حقوقو په منلو کښې مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چې د هغه په نتیجه کښې نن له دغې بدې پیښې سره مخامخ شوي یو کفار به دغسې خبرې په محشر کښې کوي که د آیت مضمون کفارو او عصاتو لره عام کیښود شي نو د ﴿ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وي. (کما فسر به ابن کثیر رحمة الله علیه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾

یا (پخوا له دې نه) چې ووائی که چیرې داسې وی چې بیشکه الله سمه لاره ښوولې وی ماته نو خامخا وم به زه له متقیانو پرهیزګارانو (له شرکه او له معاصي نه).

تفسیر: کله چې په حسرت او افسوس سره کار ونه چلیږي نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه ګوډ عذر وړاندې کوي. څه ووایم الله تعالیٰ ماته هدایت رانه کړ. که الله اراده فرمایلې وی نو نن به زه هم د متقیانو په مرتبه رسیدلی وم د دغه جواب وروسته داسې راځي ﴿ بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَٰتِى ﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بداستعدادی او بدتمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالیٰ ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کښی اهلیت او استعداد وی او الله تعالیٰ زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کښی شامل شوی وم.

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کښی چی ووینی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورتګ (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کښی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کښی به د اضطراب وارخطائی له شدته داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیږی یو ځلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د توبی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وګوره چی زه په څه صلاح او تقویٰ سره بیرته درحاضریږم». فرمائی الله تعالیٰ چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می ؤ.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تا په هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالیٰ درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیږلی؟ مګر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لوئی او تکبر د حق له قبوله مانع ګرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالیٰ ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آیتونو څخه انحراف او انکار کوی او په تکبر او سرکشی سره به ورانډی کیږی. ستا د طبیعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسی ده چی که زر کرته د دنیا په طرف بیرته وګرځولی شی بیا به پخپلو هم هغو واهیو حرکاتو کښی مداومت کوی او له هغه څخه له سره لاس اخیستونکی نه ئی ﴿ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴾ (د انعام ۳ رکوع ۲۸ آیت د داسی خلقو په نسبت د الله تعالیٰ داسی عادت نه دی چی دوی بریالیان او کامیاب کړی بلکه خائب او خاسر کوی ئی.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ ۚ

او په ورځی د قیامت کښی به ووینی ته هغه کسان چی دروغ ئی تړلی دی پر الله پوری (په نسبت د شرک او نورو عیوبو) مخونه د دوی به تور کړی شوی وی

تفسیر: کومه خبره چی د الله تعالیٰ له جانبه راغلی او هغی ته د دروغو نسبت کول شی هم دغه پر الله تعالیٰ دروغ تړل دی ځکه چی دروغ شمیرونکی داسی دعوی کوی چی الله تعالیٰ هغه خبره نه ده فرمایلی، حال دا چی په واقع کښی به ئی فرمایلی وی نو د دغو دروغو توروالی د قیامت په ورځ د دوی پر څیرو کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د منکرانو (کافرانو؟ یعنی شته!)

تفسیر: پخوا په «فكذبت بها واستكبرت» کښی د دوو قسمو کفارو بیان وشو تکذیب چی پر کذب مشتمل دی او استکبار او غرور. دلته ئی دغه راوښودل چی د کذب او دروغو لامله (له وجی) به د دوی مخونه توریږی او د غرور او تکبر ځای پرته (علاوه) له دوزخه بل ځای نه دی.

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

او وبه ساتی الله (له دوزخه) هغه کسان چی ځان ئی ساتلی وی (له شرکه) په

سبب د خلاصي موندلو د دوی نه به رسیږی دوی ته سختی او نه به دوی
غمجن کیږی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لوړ (اوچت) مقام رسوی چی هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿٦٢﴾ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٦٣﴾

الله پیدا کوونکی د هر څیز دی (چی موجود وی په دنیا کښی) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیګانی (چابیانی) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکی، او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو (دلائلو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چی ځای ئی ابدی دوزخ دی.)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمهواری ئی هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکی او آسمان د ګردو (ټولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی څکه چی د ګردو (ټولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسی الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ ګرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چی انسان د الله تعالیٰ له غضبه وویریږی او د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی ځکه چی کفر او ایمان، جنت او دوزخ ګرد (ټول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی دی. هر څوک چی د الله تعالیٰ او د ده له کلامه منکریږی هیچیری به د قرار او هستوګنی ځای نه مومی. آیا هغه څوک چی د الله تعالیٰ څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چی کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابرار ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْٓنِّيْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ ﴿٦٤﴾

ووایه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوئ تاسی ماته چی عبادت ئی
وکړم ای جاهلانو ناپوهانو!

تفسير: یعني انتهائي ناداني حماقت او جهالت دا دی چې انسان الله تعالیٰ پرېږدي او د نورو په عبادت کښې بوخت (مشغول) او لګیا شي او له رسول الله څخه داسې غوښتنه وکړي او تري طمع ولري چې دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړي. په ځینو روایاتو کښې راغلي دي چې مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چې راځه زمونږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آیت لکه چې اوس مو ولیکل د دوی په جواب کښې نازل شو.

وَلَقَدْ اُوْحِیَ اِلَیْكَ وَاِلَى الَّذِیْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۚ لَىِٕنْ اَشْرَكْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِّنَ الشّٰكِرِیْنَ ﴿٦٦﴾

او خامخا په تحقیق وحي کړې شوې ده تاته او (وحي کړې شوې ده) هغو کسانو ته چه ړومبی له تا نه ؤ (داسې چې قسم دی) که شرک پیدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شي هرومرو (خامخا) عمل ستا او خامخا شي به ته هرومرو (خامخا) له زیانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (یواځې) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکیو (په نعمت د توحید او عبادت).

تفسير: یعني که له عقلي حیثیته وکتلی شي د ګردو (تولو) اشیاؤ پیدا کول، باقي پرېښودل، او په هغه کښې د هر ډول تصرفاتو جاري لرل یواځې د الله تعالیٰ کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هیڅوک نشي کیدی او که له نقلي حیثیته ملاحظه وکړۍ نو تول انبیاء الله او سماویه ادیان د توحید په صحت او د شرک پر بطلان متفق دي بلکه هر نبي ته د وحي په ذریعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښې د مشرکانو تول اعمال بیخي بیکاره دي او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لهٰذا پر هر انسان دغه لازم دی چې له ګردو (تولو) څخه وشکوی او له الله تعالیٰ سره د خپل عبودیت تعلقات ونښلوی او د الله تعالیٰ وفادار او شکرګزار او احسان پیژندونکی بنده شي د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپیژني. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شریک ونه ګرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وګڼي لکه چې په واقع کښې هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ۖ

او تعظیم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظیم د ده

تفسير: يعنى مشركينو د الله تعالىٰ عظمت، علويت، كمال، جلال لوئى او بزرگى تر هغى اندازى او مرتبى پورى ونه پيژندله او ملحوظه ئى نه كړه چى تر هغى اندازى او مرتبى پورى پر يوه بنده د هغه معرفت او پيژندگلوى لازمه ده چى هغه وپيژنى او ملحوظه ئى ولرى. د الله تعالىٰ د رفيع شان او لوړى (اوچتى) مرتبى د اجمالى تصور كوونكى آيا د عاجز او محتاج مخلوق حتّى د بيځانه گټو او بتانو شركت له الله تعالىٰ سره تجويز كولى شى؟ حاشا وكلا! وروسته له دى نه د الله تعالىٰ د عظمت او قدرت، د جلال او كمال د ځينو شئونو بيان دى.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَمِينِهِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

او ځمكه ټوله په قبضه تصرف د ده كښى ده په ورځ د قيامت كښى او آسمانونه نغښتلى شوى دى په يمين د ده كښى، پاكى ده ده ته او لوړ (اوچت) لوى دى له هغو شيانو نه چى دوى ئى شريكوى (له الله سره بتان او نور شيان).

تفسير: يعنى د ده د عظمت شان دغه حال دى چه د قيامت په ورځ كښى ټوله ځمكه د ده د قدرت په يو موټى كښى او گرد (ټول) آسمانونه د كاغذونو د يوى لولى پشان به د ده د قدرت په يوه لاس كښى وى د ده په بندگى او عبادت كښى به د بيځانه يا عاجز او محتاج مخلوق شركت تر كومى اندازى پورى جائز او روا وى؟ دغه شركاء خو ټول د ده د قدرت په موټى كښى دى. څرنگه چى دى اراده وكړى پر دوى خپل هر راز (قسم) تصرفات جارى كوى هيڅوك د ده په مقابل كښى خپل غوړ او ژبه نشى خوځولى.
تنبيه: د «مطويات بيمينه» په متعلق د «انبياء» په سورت كښى د «يوم نطوى السماء» الآية تفسير ښائى ولوست شى. او پر «يمين» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاكم او كيف ايمان لرل واجب دى. په ځينو احاديثو كښى راغلى دى **«وكلتايديه يمين»** د ده دواړه لاسونه ښى دى. له دى نه د تجسم، تحيز، جهت او د نورو نفى كيږى.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

او پوکل به وکړل شي په صور (شپېلۍ) کښې پس بیخوده مړه به شي هر هغه چې په آسمانونو کښې دي او هر هغه چې په ځمکه کښې دي مګر هغه څوک چې اراده وفرمائي الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شي په هغه (صور) کښې بل ځلې پس ناڅاپه دغه خلق به (چې مړه ؤ تول) ولاړ وي (منتظر وي چې څه رابانديٰ کيږي)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یو ځلي د صور شپیلي نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندي کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشۍ، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په مخکښې ور وړاندی کیږي» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلي د صور نفخي کیږي په اوله کښې به د ګردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږي بیا هغه کسان چې ژوندي دي مړه کیږي. او د هغو پر ارواحو چې مړه دي د بیهوشۍ کیفیت طاري کیږي بیا به بله نفخه کیږي چې د هغې په اثر د مړیو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راګرځي. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږي. په دغه وخت کښې د محشر د دې عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه ګرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږي بیا به په ډیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښې وړاندې کیږي او ګرد (تول) سره ورحاضرول شي.

تنبیه: له «الا من شاءالله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولي دي او ځینو له هغوی سره حملة العرش هم شامل کړي دي. د ځینو په نزد تري انبیاء او شهداء مراد دي. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغې نفخې په وخت کښې وي چې وروسته له هغه ممکن دي پر دوی هم فناء طاري کیږي ﴿ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (د جزء ٢٤ المؤمن ٢ رکوع ١٦ آیت).

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

او روښانه به شي ځمکه په نور د رب د دغې (ځمکې لپاره د فیصلې د بندګانو) او کیښود به شي کتاب (عمل نامې دپاره د حساب) او راتله به وکړل شي په انبیاؤ (محشر ته) او په شهداؤ سره (له هر امته) او حکم به وکړ شي په منځ د دوی کښې په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکړ شي (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسير: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی **(کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور)** په دغه وخت کښی د الله تعالیٰ له بی کیفه تجلی او نور څخه په محشر کښی یوه مخصوصه رڼا (رڼرا) او انوار پورته کیږی. د ګردو (ټولو) اعمال نامی به د دوی په لاسو کښی ورکولی کیږی. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کښی حاضریږی. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلی او احکام اورولی کیږی. او پر هیچا به هیڅ قسم زیادت او تیری نه کیږی.

تنبیه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پرښتی، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښی او نور ګرد (ټول) مراد کیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړی دی.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شی هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چی کړی) ئی ؤ (ده)

تفسير: یعنی د نیکی په بدل کښی تنقیص او د بدی په بدل کښی تزئید نه واقع کیږی د هر چا هومره چی ښه یا بد عمل وی هغه ګرد (ټول) د الله تعالیٰ په علم کښی دی سم له هغه سره بدل ورکول کیږی چی د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راځی.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ۝٧٠ ع

او حال دا چی الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چی دوی ئی کوی (نو جزا به پری ورکړه شی)

تفسير: یعنی شاهدان راځی د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هیڅ یو شی پټ نه دی (کذا فی الموضح).

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ط

او شړلی راښکلی کیږی (په شدت سره) هغه کسان چی کافران شوی دی طرف د دوزخ ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی ټول کافران په ټیل وهلو او په نهایت ذلت او خواری سره د دوزخ په طرف شړل او بیول کیږي، څرنګه چې د کفر اقسام او مراتب ډیر دي نو هر قسم او هره درجه د کفارو ډله سره بیله بیله کوله شي.

حَتّٰٓى إِذَا جَآءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا

تر هغه پورې چې راشي دوی دوزخ ته حال دا چې وبه پرانیستلی شي دروازې د دغه (دوزخ)

تفسیر: هم هغسې چې د دنیوي بندیخانې دروازې خلاصې نه وي هر کله چې کوم بندي پکښې ننویستل کیږي ور ئې ورته خلاصوي او وروسته د ده له ننوتلو څخه بیرته وربندول کیږي. هم داسې څه وخت چې دوزخیان دوزخ ته نژدې رسیږي د دوزخ دروازې پرانیستلې کیږي او دوزخیان په ټیل وهلو سره پکښې غورځولې کیږي او بیا ئې دروازې تړلې کیږي، **کما قال الله تعالىٰ** ﴿ إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ﴾ (همزة).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ

او وبه وائي دوی ته خزانچیان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آیا نه ؤ راغلي تاسي ته رسولان له تاسي نه

تفسیر: یعنی هغه پرښتې چې د دوزخ محافظاني دي دوی به کفارو ته د ملامتي په ډول سره داسې وائي «آیا نه ؤ درغلي تاسي ته رسولان له تاسي» یعنی چې له هغه څخه له دې سببه چې ستاسي له همجنسانو څخه ؤ فیض فائده اخیستل ډیر آسان ؤ.

يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا۟ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ ٱلْعَذَابِ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧١﴾

چې لوستل به دغو (رسولانو د تاسي) پر تاسي آیتونه (د قرآن) د رب ستاسي او ویرول به دوی تاسي له ملاقات د هغې ورځې ستاسي چې دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابته شوی ده کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام ئی راوړی ؤ او له نن ورځی څخه ډیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالائقی، د هغو خبرو او پندونو ته غوږ کښینښود، څو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴾ (الملک).

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

وبه ویل شی دوی ته ننوځئ دروازو د دوزخ ته په دی حال کښی چی همیشه اوسیدونکی اوسئ په ده کښی. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لوئی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په دوزخ کښی پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وڅکئ!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ط

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله طرف د جنت ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا (جدا) او د هری یوی ډلی به سره بیلی وی. او دغو ګردو (تولو) جماعتونو ته ډیر زیات تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په ډیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

تر هغه پورې چې راشي دوی جنت ته حال دا چې پرانیستلی شوی به وی دروازې د دغه (جنت) او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د جنت سلام دی وی پر تاسی پاک یئ تاسی (له ګناهونو) پس ننوځئ جنت ته په دی حال کښی چې همیشه اوسیدونکی اوسئ (په ده کښی)

تفسیر: څرنګه چې د میلمنو د دوی له راتګه څخه پخوا د مهمان خانی دروازی پرانیستلی کیږی او د هغوی دپاره د هوسائی (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شی کله چې جنتیان هلته ورسیږی نو د جنت دروازی به د دوی په مخکښی پرانیستلی خلاصی وی. کما جاء فی الرکوع (٤) من سورة صٓ ﴿ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْأَبْوَابُ ﴾ او د الله تعالیٰ پرښتی به په نهایت اعزاز او اکرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوی استقبال کوی او ورته «هر کله راشئ! ښه راغلئ!» وائی او د جنت د تل اوسیدلو بشارات او زیری به ورته ورکوی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ

او وائی به دغه (جنتیان) ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه (الله) چې رښتینه ئی کړه له مونږ سره وعده خپله

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ شکر او حمد وایو. هغه وعدی چې مونږ د انبیاؤ له خولی څخه اوریدلی وی د هغو تصدیق مونږ پخپلو سترګو وینو.

وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

او میراث ئی راکړه مونږ ته ځمکه (د جنت) چې ځای نیسو له جنته هر ځای چې خوښ شی زمونږ،

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «جنتیانو ته حکم شته هر چیری چې زړه ئی غواړی هم هغلته دی وسیږی لیکن د هر جنتی زړه به هم هغه ځای خوښوی چې د ده دپاره لا له پخوا څخه مخصوص او معین کړی شوی دی» د ځینو په نزد مراد ئی داسی دی چې په جنت کښی د تللو او راتللو او له یوه ځای بل ځای ته ورتګ هیڅ ممانعت نه دی او هر جنتی هر چیری ئی چې زړه وغواړی هم هغلته وردرومی.

فَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّيْنَ مِنْ حَوْلِ
الْعَرْشِ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيْلَ
الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٥﴾ ع

پس ښه دی اجر د (نیک) عمل کوونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای محمده !) پرښتی طواف کوونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به وکړ شي په منځ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شي چی توله ثناء ده خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی څه وخت چی الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه وخت کښی به پرښتو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه تړلی وی او گردی (تولی) به د خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لگیا او مشغولی وی او د گردو (تولو) بندگانو د اعمالو فیصلی به په دیر انصاف او ښه دول (طریقه) سره وکړی شي چه د هغی په اثر به له هر لوری څخه په دیر جوش او خروش سره د ﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴾ ناری پورته کیږی یعنی توله ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته وړ (مستحق) او لائق دی چی د گرد (تول) جهان رب او پروردگار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمده فیصلی صادری کړی دی د دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً گردو (تولو) مفسرینو د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت حمل کړی دی او د «قضی بینهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کړی داسی لیکی «د پرښتو په منځ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرښته (په ملأ الاعلیٰ کښی) یو تدبیر سم له خپلی قاعدی سره وائی (**کما یشیر الیه اختصام الملإ الاعلی وتفصیله فی حجة الله البالغة**) بیا الله تعالیٰ د یوی پرښتی خبری ته د نفاذ او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفیقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتى (٥٦ و ٥٧) فمدنيتان وهى خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
عدد تلاوتها (٤٠) وعدد نزولها (٦٠) نزلت بعد الزمر
د «المومن» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (٥٦) ۋ (٥٧) آيته څخه چى مدنى دى (٨٥) آيت
او (٩) ركوع لرى
په تلاوت كښى (٤٠) او په نزول كښى (٦٠) سورت دى وروسته د «الزمر» له سورته نازل شوى
دى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كووم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حٰمٓ ۝١ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ۝٢ غَافِرِ الذَّنْۢبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازليدل د دى كتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دى چى (دى) ښه غالب قوى (په انفاذ د احكامو) ښه عالم دى (پر هر شيز) ښښونكى د ګناهونو دى (عاصيانو لره) او قبلوونكى د توبى دى (تائبانو لره)

تفسير: يعنى توبه قبلوى او له ګناهونو څخنى تائب داسى پاک او صافوى چى ګواكى له سره ئى شه ګناه او خطا نه وى كرى او علاوه پر هغه توبه ئى د مستقل طاعت په منزله دروى او د هغه په بدل اجر ورعنايت فرمائى.

شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ ط

سخت دى عذاب (د ده كفارو لره) خيښتن (خاوند) د فضل دى (په مؤمنانو بى پروا له هر چا)

تفسير: يعنى بى نهايته د قدرت او وسعت او غناء خيښتن (خاوند) دى چى پر بندګانو د انعام او احسان بارانونه وروى.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ؕ اِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ③

نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مګر یوازې هم دې دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دي (لپاره د حساب)

تفسیر: چې هلته له وررسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږي.

مَا يُجَادِلُ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

جګړې نه کوي (طعنې نه وائي) په آیتونو د الله مګر هغه کسان چې کافران شوي دي

تفسیر: یعنې د الله تعالیٰ کلام او خبرې او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسې نه دي چې په هغه کښې څه مناقشه، مجادله او جګړه وکړه شي. مګر هغه خلق چې دا ئې له خپلو ځانونو سره غوټه کړې ده چې د خورا (ډیر) روښانو دلائلو او براهینو او له ډیرو ښو ښکاره‌ؤ شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوي نو دوی پر دغو د رښتیا خبرو په ناحقه سره جګړې او مناقشې کوي.

فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ④

پس نه دې تیر باسي تا ګرځیدل د دوی (په هوسائي (آرام) سره) په ښارونو کښې (ځکه چې عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنې د داسې منکرینو انجام تباهي او هلاکت دی. اګر که دوی فی‌الحال په ښارونو او کلیو کښې ګرځي، سیلونه ، سیاحتونه سوداګرې کوي او پخپلو چرچو کښې مشغول دي. نو نه ښائي چې تاسې د دوی پر دغه راحت او هوسائي (آرام) وغولیږئ . ځکه چې دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. څو دوی څو ورځې په دنیا کښې ښکته پورته وګرځي، خوندونه او مزې وکړي یا تجارت او پلمې (تدبیرونه) او بهانې وکړي په هغه ورځ کښې چې دوی د غفلت په نشه کښې په ښه ډول (طریقه) سره مست او مخمور شي بیا نیول کیږي. د پخوانیو اقوامو حال هم هم داسې شوی ؤ. لکه چې اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئې مثال داسې فرمائي

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَّالْأَحْزَابُ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍۭ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾

دروغجن شمیرلی ؤ (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چی ونیسی دوی هغه (رسول او ضرر وررسوی) او جګړی به کولی دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دی چی پټ کړی په دغه (باطله سره). حق (توحید) پس ومو نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه ؤ سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسیر: د هر امت اشرارو د خپلو انبیاؤ د وژلو یا د د زحمت او تکلیف وررسولو ارادی کړی وی او همیشه هغوی د داسی چلونو او پلمو (تدبیرونو) په جوړولو کښی مصروفیدل چی د هغو په وسیله حق او رښتیا دین ته ماتی او شکست ورکړی او د حق غږ پری نږدی چی پورته شی لیکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فریبونه ټل ناقصه او ناکامه ګرځولی دی، او د دی په ځای چی دغه اشرار زمونږ انبیاؤ ته لاس وروغځوی یا ئی ونیسی مونږ هم دغه اشرار پخپل غضب او قهر کښی اخته او سختی سزاوی مو ورته ورکړی دی. بیا وګورئ چی زمونږ د هغو سزاؤ نتیجه څرنګه په ظهور ورسیده؟ او د دوی بیخ او بکر مو څرنګه له وویست؟ نن هم د هغو سپیره شویو اقوامو څه آثار چیری چیری شته او په نظر راځی چی د هغو د لیدلو څخه یو انسان د دوی د تباهی په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شی.

وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

هم داسی (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبینو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چی کافران شوی دی (هغه کلمه دا ده چی) بیشکه دوی ملګری د اور (د دوزخ) دی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چی پر پخوانیو اقوامو د عذاب راتلونکی خبره پوره نازله او منطبقه شوی ده پر اوسنیو منکرینو ئی هم نازله وبوله او هم هغسی چی د انبیاؤ د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو ځای دوزخ دی.
تنبیه: ځینو «انهم اصحاب النار» د «لانهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکرینو په شان پر موجوده منکرینو هم د الله تعالیٰ خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحٰب النار» څخه دی.

اَلَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرښتی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په پرومبنیو آیتونو کښی د مجرمینو او منکرینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیشماره مطوفینی پرښتی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید دی او د الله تعالیٰ د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلیٰ درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالیٰ په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاوری په مخ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبیین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی «ویفعلون مایؤمرون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالیٰ له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ۝٧

(نو وائی چی) ای ربه زمونږ رسیدلی ئی ته هر څیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت وکړه هغو کسانو ته چې توبه ئې ایستلې دی او متابعت ئې کړی دی د لارې ستا او وساته دوی له عذابه د دوزخ نه.

تفسیر: دغه ئې د پرښتو د استغفار صورت ښوولې دی یعنې د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې عرض کوي «ای زمونږ ربه! ستا علم او رحمت په هر شی محیط دی پس هغه څوک چې ستا په محیط علم ئې بد کارونه پرې ایښې وی او د زړه په صدق سره ئې ستا په طرف رجوع کړې وی او ستا پر سمه لاره ئې د تللو زیار، کوشش ایستلی وی او د بشریت په اقتضاء څه کمزوري او خطاوی له دوی نه صادرې شوی وی ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروبښه نه په دنیا کښې څه ربړ (تکلیف) او زحمت ورپیښ کړی! او نه په عقبا کښې د دوزخ مخ ورښکاره کړی! باقي هغه مسلمانان چې د توبې او انابت لاره ئحانته غوره نه کړی دلته د هغوی څه ذکر نشته او دغه آیت د دوی له ذکره ساکت دی. په ظاهر سره د عرش حاملین د دوی په حق کښې دعا نه کوي. الله تعالیٰ له هغوی سره څرنګه معامله کوي؟ دغه خبره دی له نورو نصوصو څخه ښائی د ځان دپاره معلومه کړی!

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنّٰتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾

(او هم وائی به) ای ربه زمونږ او ننه باسه دوی په جنتونو د همیشه هستوګنې کښې هغه چې وعده کړې ده تا له دوی سره او څوک چې نیک شوی وی له پلرونو د دوی او (له) ښځو د دوی او (له) اولادو د دوی، بیشکه چې ته هم ته ئې ښه غالب قوي (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوي).

تفسیر: یعنې اګر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کښې وررسیږی لکه چې دلته هم د «ومن صلح» له قیده ښکاره ده او بې له خپل ایمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور ؤ پلار او نور ئې هیڅ په کار نه ورځی لیکن ستا حکمتونه داسې هم دی چې د یوه له خاطره ډیرو کسانو ته د دوی له عمله زیات په اعلیٰ درجې رسوی کما جاء فی الرکوع (١) ٢١ آیت من سورة (الطور) فی جزء (٢٧) ﴿وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ که په ژوره کتنه سره وګورئ نو هغه به هم په حقیقت کښې د هم دوی د قلبی عمل بدل وی مثلاً دوی به آرزو او ارمان لری چې مونږ هم ښائی د دی صالح سړی د اعمالو متابعت او تقلید کړی وی دغه نیت او د نیکی حرص به د الله تعالیٰ په دربار کښې مقبول شی

یا د هغه صالح سړی د اکرام او مداراتو یو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او ښځه او اولاد هم په هم هغی درجی کښی ورسره پریښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ ۭ وَمَنْ تَقِ السَّيِّاٰتِ يَوْمَىِٕذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهٗ ۭ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝

او وساته دوی له بدیو څخه په دغه ورځ د قیامت کښی نو په تحقیق رحمت دی وکړ پری او دغه (ساتل ستا له عذابه) هم دغه دی بری ډیر لوی.

تفسیر: یعنی په محشر کښی دوی ته هیڅ قسم بدی مثلاً ویره، پریشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظیم الشان بری او کامیابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصلیدی شی. ځینو مفسرینو له «سیآت» څخه سیئه اعمال مراد اخیستی دی یعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو څخه محفوظ وفرمایل! او د دوی خوی او عادت ئی داسی وګرځاوه چی د بدی په لوری متمائل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی څخنی ځان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سړی به هلته اعلیٰ بری او کامیابی حاصلوی. په دغه تفسیر کښی د «یومئذ» ترجمه دی د هغی ورځی په ځای په دی ورځی سره وکړه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بدیو څخنی به دوی ځان وساتی او پخپل عمل سره هیڅوک خپل ځان نشی ساتلی له لږ یا ډیری بدی څخه څوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسیر منطبق کیدی شی.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَّقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيْمَانِ فَتَكْفُرُوْنَ ۝

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کړل شی نو) غږ به ورته وکړ شی (په ژبو د ملائکو چی) خامخا دښمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندی) ډیر لوی دی له دښمنی (او قهر) ستاسی له ځانونو خپلو سره کله چی وبه بللی شوئ تاسی (په دنیا کښی) طرف د ایمان راوړلو ته پس کافران کیدئ به تاسی (او له ایمانه به تښتیدلئ).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کښې وائی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یئ او پر خپل ځان لعنت وایئ په دنیا کښې چې کافران کیدئ په دغه وخت کښې الله تعالیٰ له دی نه زیات پر تاسی لعنت لیږه او ستاسی له حرکاتو به نارضاء ؤ چې د هم هغه بدل نن ورځ مومئ» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنې یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئې کوی چې تاسی په دنیا کښې څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی ؤ نو اوس د هغه سزا وګالئ (برداشت کړئ) اوس هر قدر چې تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یئ له همغه څخه زیات الله تعالیٰ له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَآ اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کښې سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاڅول کیږئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مړینی، کما قال الله تعالیٰ فی الرکوع (۳) من سورة البقرة ﴿ كَيْفَ تَكْفُرُوْنَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴾ آیت ۲۸ **وقیل غیر ذلک والاظهر هو هذا.**

فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوْبِنَا

پس قایل شو مونږ په ګناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کوو چې وروسته له مرګه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب. نو ځکه پر ګناهونو او شرارتونو زړه‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چې تا له ړومبنی موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنی موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاؤ له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاڅولو لکه چې نن د بعث بعد الموت هغه ګرد (تول) مناظر مونږ پخپلو سترګو سره وینو چې له هغه څخه مو انکار کوو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چې پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ⑪

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چې اوس حسب الظاهر له دې ځایه د خلاصیدلو او تښتیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه راښکاری ماسواء له دې نه لکه چې تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه ځلې موت او حیات راکړی دی دریم ځلی مو هم دنیا ته ولیږې څو دا ځلی هلته صالحه اعمال وکړو او سره له ډیرو نیکیو بیرته درحاضر شو.

ذَٰلِكُم بِأَنَّهُۥٓ إِذَا دُعِيَ ٱللَّهُ وَحْدَهُۥ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِن يُشْرَكْ بِهِۦ تُؤْمِنُوا۟ ۚ فَٱلْحُكْمُ لِلَّهِ ٱلْعَلِيِّ ٱلْكَبِيرِ ⑫

دغه (ابدی عذاب) تاسی ته په سبب د دې دی کله چې وبه باله شو الله یواځې (بې له خدایانو ستاسی) نو کفر به اختیار کړ تاسی او که شریکان به هم وبللی شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسی پس حکم خاص الله لره دی (چې هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بیرته ورتګ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسی د خپلو پخوانیو اعمالو سزاوی درواخلئ. ستاسی په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله ځکه شوی ده چې تاسی د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غوږ کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسی نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علی‌الفور به مو «آمنا و صدقنا» ویل او په هغه پسې به مو منډی وهلې نو له دغه وضعیت څخه ستاسی خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شی که زر ځلی هم تاسی بیرته ستانه (واپس) کړل شئ بیا به تاسی په هم هغه کفر او شرک کښې اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانه او عصیانه بل شی به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورځ ستاسی عادلانه او په ځای سزا هم دغه دائمی حبس دی. چې د هغه مرافعه او تمییز بل هیچیری نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ ٱلَّذِى يُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ رِزْقًا ۚ

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

الله هغه ذات دی چی ښيی تاسی ته دلائل نښی (د قدرت) خپل او نازلوی تاسی ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چی سبب د روزی دی) او پند نه اخلی (په دغو دلائلو د قدرت) مګر هغه چی راګرځیدلی وی (له شرکه او معصیته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت دلائل او نښی په هر شیز کښی ظاهری دی. انسان دی ښائی چی یوائځی پخپلی روزی او رزق کښی لږ غور او دقت وکړی او ودی ګوری چی په څه وسائلو او وسائطو سره هغه وررسیږی حتیٰ چی د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږی. بیا په نورو شیانو کښی هم د ده عقل او پوه رسیږی. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کړی او له غور او فکر څخه کار وانخلی نو له کوم ځایه او په کومی وسیلی سره به پوه حاصله کړی شی.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

پس وبولئ تاسی الله په دی حال کښی چی خالص کوونکی اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اګر که بد ګنی دغه کافران (دغه اخلاص ستاسی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندګانو ته ښائی چی له پوه او عقل څخه کار واخلی. او د واحد الله په طرف رجوع وکړی او هم هغه دی وبولی او عبادت دی وکړی، او د ده په بندګی کښی دی بل چا ته شرکت ور نه کړی بیشکه چی د مخلصو بندګانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږی او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروی چی دوی ولی نور ګرد (تول) معبودان له منځه لری کړی دی او صرف واحد الله قبلوی او یوائځی د همغه قدوس الله په عبادت کښی مشاغلت لری. مګر پوخ او حقیقی موحد هم هغه دی چی د مشرکانو په مجمع کښی د توحید غږ پورته کړی او د هغوی د بد ویلو او خپګان څخه له سره اندیښنه او پروا ونه کړی.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ
مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته کوونکی د درجو (د مؤمنانو) دی څیښتن (مالک) د عرش دی رالیږی روح (جبرئیل یا پټی خبری) په امر حکم خپل پر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندګانو خپلو

تفسیر: له پټو خبرو څخه وحی مراد ده چی پر انبیاؤ علیهم السلام نازلیږی او د دوی د ورثهؤ په وسیله نورو بندګانو ته هم رسیږی لکه چی د قیامت تر ورځی پوری به رسیږی.

لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

دپاره د دی چی وویروی (خلق) له ورځی د ملاقات (چی په کښی یو ځای کیږی خالق او مخلوق او نور)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی چی ټول اولین او آخرین به سره یو ځای د پاک الله په حضور کښی حاضریږی او هر یو سری به د خپلو ښو یا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات کوی. یا ارواح له اجسادو، یا اعمال له عمالو یا مظلومان له ظلامو، یا عابدان له خپلو معبودانو سره ګوری.

يَوْمَ هُم بَارِزُونَ ۚ

په هغه ورځ کښی چی دوی به راښکاره وی (بهر راولاړ له قبورو)

تفسیر: یعنی له قبورو څخه به ووځی او په یوه داسی ډاک سم صاف هوار میدان کښی به حاضریږی چی هلته به هیڅ غر او غونډی او نور حائل نه وی.

لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ

پټ به نه وی پر الله له دوی نه هیڅ څیز

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی د هغه احکم‌الحاکمین په دربار کښی حاضریدل دی چی له هغه څخه ستاسی هیڅ احوال پټ نه دی او ګرد (ټول) ظاهری او باطنی اسرار او احوال ورته ښکاره او څرګند دی او د دوی ګرد (ټول) اعمال به دوی ته وروړاندی کیږی او خپله جزاء مومی بیا به داسی وفرمائی الله جل جلاله پس له نفخی د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورځ خاص الله لره دی (سلطنت) چی یو دی ښه غالب قوی

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به ټول وسائل او حجب (پردی) لری کیږی. په ظاهری او مجازی دول (طریقه) به هم د هیچا سلطنت او باچاهی نه وی پاتی او یواځی د هم هغه مالک‌الملکوت او صاحب‌الکبریاء والجبروت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وی چی د ده په مقابل کښی ټول زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطیع او منقاد دی.

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۗ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوْبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كٰظِمِيْنَ ۚ

نن ورځ به جزاء ورکړه شی هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چی کړی ئی دی نشته هیڅ قدر ظلم نن ورځ، بیشکه چی الله ډیر ژر حساب کوونکی دی. او وویروه (ای محمده! دغه کفار له عذابه) د ورځی نژدی کله چی زړونه به په نزد د چنغړکو وی په دی حال کښی چی غم کوونکی (پوری راوړی) به وی (خاوندان د زړونو)

تفسیر: یعنی له ډیری ویری او خوف زړونه به ئی ترپیږی او تر ستونو پوری به پورته کیږی او خلق به په دواړو لاسونو سره هغه ټینګ ونیسی او له دی نه به ویریږی چی چیری د دوی زړونه د دوی له تنفس سره یو ځای د باندی ونه وځی.

مَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ حَمِيْمٍ وَّلَا شَفِيْعٍ يُّطَاعُ ۗ ﴿١٨﴾

نه به وی ظالمانو ته (په قیامت کښی) هیڅوک دوست او نه کوم شفاعتګر چی خبره ئی ومنله شی

تفسیر: یعنی داسی کوم شفاعتګر به نه وی چی د هغه خبره به خامخا اوریدله کیږی، سپارښت

به هم هغه څوک کولی شی چی د الله تعالیٰ له طرفه مجاز او مأذون وی او د هغه انسان په حق
کښی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعۡلَمُ خَآئِنَةَ الۡاَعۡيُنِ وَمَا تُخۡفِى الصُّدُوۡرُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقۡضِىۡ بِالۡحَـقِّ ؕ

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترګو او هغه نیات چی پټوی ئی سینی
(زړونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترګی وژغوری (وساتی) او په پټه او مخفی ډول سره پر
کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترګو په یوه کنج یا په غلا سره وګوری یا پخپل زړه کښی
کوم نیت وکړی یا د کومی خبری اراده یا خیال پخپل زړه کښی تیر کړی له دغو ګردو
(تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالیٰ علیم او خبیر دی او فیصله ئی په عدل
او انصاف سره کوی.

وَالَّذِيۡنَ يَدۡعُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِهٖ لَا يَقۡضُوۡنَ بِشَىۡءٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ السَّمِيۡعُ الۡبَصِيۡرُ ﴿٢٠﴾ ع

او هغه کسان چی بولی ئی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په
هیڅ شیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د
اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی
وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (ګټی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایئ او په
بندګی کښی ئی لګیا یئ څرنګه به فیصله وکړی شی بیا هغه څیز چی د فیصله کولو قوت او
قدرت نه لری نو هغه څرنګه خدای کیدی شی؟

اَوَلَمۡ يَسِيۡرُوۡا فِى الۡاَرۡضِ فَيَنۡظُرُوۡا كَيۡفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيۡنَ
كَانُوۡا مِنۡ قَبۡلِهِمۡ ؕ كَانُوۡا هُمۡ اَشَدَّ مِنۡهُمۡ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِى الۡاَرۡضِ

آیا نه گرځی (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کښې پس چې وګوری دوی
چې څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چې وو پخوا له دغو
(مشرکانو) چې وو هغوی (پخوانی مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو
(کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چې پریښې ئی دی) په ځمکه کښې

تفسیر: یعنی ډیری کلکې او مضبوطې کلاوې، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو یادګارونه.

فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۚ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٢١﴾

پس ونیول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د ګناهونو د دوی، او نه وو دوی
ته له (عذابه د) الله هیڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چې څوک مو له دنیوی عذاب څخه نشی بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا
فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

دغه (نیول او اهلاک د دوی) په سبب د دی وو چې بیشکه هغوی ته به راتلل
رسولان د دوی په دلائلو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس
ونیول دوی لره الله (هلاک ئی کړل) بیشکه چې دغه (الله) قوی ښه زوړور
سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کښې نشئ فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور ګرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسیٰ علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾

او خامخا په تحقيق ليږلی وو مونږ موسیٰ په آياتونو دلائلو (د قدرت) خپل او په برهان سند ښکاره سره.

تفسير: له «آياتونو او دلائلو» ځنی ئی معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه ئی ما سواء له معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهين مراد فرمايلی دی يا دی له «آيات» څخه تعليمات او احکام او له «سلطان مبين» ځنی معجزات مراد واخيست شي يا به «سلطان مبين» د هغه قدسيه قوت او مخصوص رباني تائيد نوم وی چی د هغه آثار په انبياوو کښی هر ليدونکی ته په ښکاره دول (طريقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزير ئی وو) او قارون ته (چی مصاحب ئی وو)

تفسير: هامان د فرعون وزير وو. قارون د بنی اسرائيلو ډير لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ عليه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به ئی اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تيره شوی دی.

فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

پس وويل (دوی چی دا رسول) ساحر کوډګر دی دروغجن دی.

تفسير: يعنی ساحر او کوډګر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په دعوٰی کښی دغسی به ځينو د هغو ويلی وی او نورو به د دوی تصديق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ ۚ

پس کله چی راغی (موسیٰ) دغو (قبطيانو) ته په حقه سره له نزده زمونږ وويل

(قبطیانو) چی ووژنئ تاسی ځامن د هغو (سبطیانو) چی ایمان ئی راوړی دی له موسیٰ سره او ژوندی پریږدئ تاسی ښځی (لونی) د دوی (خدمت ته)،

تفسیر: دغه حکم ئی دوهم ځلی د موسیٰ علیه السلام د تشریف راوړلو څخه وروسته ورکړ څو په دغه سره د بنی اسرائیلو تذلیل او توهین وکړی او د دوی تعداد کم کړی او د دوی په زړونو کښی دغه خیال کینوی چی دغه ګرد (تول) مصائب پر مونږ د موسیٰ علیه السلام له سببه راغلی دی او په دغه علت د هغه ملګرتیا پریږدی او دی به پخپل دغه ویرولو او د تخویف په سیاست کښی بریالی (کامیاب) کیږی وروسته له دی نه دی رامعلوم چی پر دغو احکامو تعمیل او مداومت شوی دی که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿٢٥﴾

او نه دی کید مکر د کافرانو مګر په ګمراهی کښی

تفسیر: یعنی له هسی مکرونو، فریبونو او تدابیرو څخه هیڅ نه کیږی. الله تعالیٰ له خپلو مخلصو بندګانو سره امداد او معاونت فرمائی. او د منکرینو ګردی (تولی) حیلی او پلمی (تدبیرونه) ناکامی او غلطی ثابتوی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِيْٓ اَقْتُلْ مُوْسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ ۚ

او وویل فرعون (عملی خپلی ته) پریږدئ (ای مشرانو) ما چی ووژنم موسیٰ او راودی بولی (موسیٰ) رب خپل (چی خلاص ئی کړی له ما)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «فرعون وویل ما پریږدئ! ښائی چی د ده د سلطنت ارکانو به د موسیٰ د وژلو مشوره نه وی ورکړی او هغوی د ده د معجزاتو له لیدلو څخه متاثر شوی او ویریدلی وو. او له دی نه داریدل نه چی د موسیٰ رب زمونږ څخه انتقام واخلی. پخپله فرعون هم ویریدلی او سخت مرعوب او منفعل شوی وو لیکن خپل دغه خوف او بیم به ئی پتاوه او په خلقو کښی به ئی د خپل قوت او شجاعت او د انتهائی درجی شقاوت او بیحیائی د اظهار دپاره دغسی خبری کولی څو خلق وګنی چی د فرعون په مخکښی د موسیٰ د وژلو په لاره کښی هیڅ یوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادی په مقابل کښی هیڅ یو قوت او طاقت نشی دریدلی».

إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِى ٱلْأَرْضِ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

(وويل فرعون) بيشکه چې زه ويريږم چې بدل به کړي (موسىٰ) دين ستاسي (اى قبطيانو!) يا به ظاهر کړي (موسىٰ) په ځمکه (د مصر) کښې فساد (او مخالفت په منځ زمونږ کښې)

تفسير: يعنى كه موسىٰ عليه السلام ژوندى پريښود شي نو د ديني او دنيوى د دواړو قسمو د نقصان اندیښنه ده ممکن دى چې دى د خپل وعظ او تلقين په اثر ستاسى هغه مذهبى دود (رواج) او دستور در خراب کړى چې له پخوا راهيسى جريان او دوام لرى يا د سازش او د نورو وسائلو جال په ځمکه کښې وغځوى او خور ئې کړى او په مملکت کښې انقلاب، تطور او بدامنى واچوى چې نتيجه به ئې داسى کيږى چې د تاسى (قبطيانو) حکومت به خاتمه ومومى او سلطنت به د بنى اسرائيلو (سبطيانو) په لاس کښې ورشى.

وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وويل موسىٰ (قوم خپل ته) چې بيشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسى له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسير: كله چې حضرت موسىٰ عليه السلام ته د دغو مشورو خبر وروررسيد نو خپل قوم ته ئې وفرمايل چې زه له دغو ويرولو څخه له سره نه ويريږم او نه ئې پروا لرم. يوازې فرعون لا څه کوى كه د دنيا ګرد (ټول) متکبرين او جبارين هم سره راټول شي خو بيا زما الله ما د دوى له شر څخه ساتي او هغه ماته کافي دى. ما خپل ځان يوازې د ده په پناه کښې ورکړى دى هم هغه زما حامى او مدد ګار دى كما قال الله تعالىٰ ﴿ لَا تَخَافَآ إِنَّنِى مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴾ جزء ١٦ (د طٰهٰ ٢ رکوع ٤٥ آيت) بنه وروسته د الله تعالىٰ له حمايته او امداده داسى اولوالعزم نبيان به څرنګه له يوه مغرور انسان څخه ويريږى نو ځکه موسىٰ عليه السلام وويل بيشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسى له شره د هر متکبره سرکشه.

لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

چې نه راوړى ايمان په ورځ د حساب.

تفسير: حضرت شاه صاحب ليکى «څوک چې په حساب او کتاب يقين او باور ولرى نو هغه به

ځرنګه ظلم وکړی؟»

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤۡمِنٌ مِّنۡ اٰلِ فِرۡعَوۡنَ يَكۡتُمُ اِيۡمَانَهٗۤ اَتَقۡتُلُوۡنَ رَجُلًا اَنۡ يَّقُوۡلَ رَبِّىَ اللّٰهُ وَقَدۡ جَآءَكُمۡ بِالۡبَيِّنٰتِ مِنۡ رَّبِّكُمۡ‌ؕ وَاِنۡ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيۡهِ كَذِبُهٗ‌ۚ وَاِنۡ يَّكُ صَادِقًا يُّصِبۡكُمۡ بَعۡضُ الَّذِىۡ يَعِدُكُمۡ‌ؕ

او وویل یو سړی مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چې پټاوه ده ایمان خپل (له نورو قبطیانو) آیا وژنئ تاسی داسی یو سړی چې وائی رب زما الله دی او حال دا چې په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب ستاسی، او که چیری وی (موسیٰ) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د) دروغو د ده او که چیری وی (موسیٰ) صادق رښتینی نو وبه رسیږی تاسی ته ځینی د هغه عذاب چې وعده کوی (موسیٰ د هغه) له تاسی سره.

تفسیر: یو مؤمن سړی چې هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعونه او د ده له قومه مخفی ساتلی وو د «ذرونی اقتل موسیٰ» په جواب کښی ئې داسی وویل «آیا ته د داسی یو سړی په ناحقی وینې تویولو پسی خپله ملا تړی چې هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیڅ ګناه نه لری چې زما رب یوازې الله دی او دی ولی یوازې یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چې دی د خپلې دغې دعوی په تصدیق کښی ښکاره دلائل هم لری چې تاته ئې دربښوولی دی او ته د هغه وژلو ته دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چې د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئې کړه که دی پخپلې دغې دعوی کښی دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئې خامخا الله تعالیٰ هلاک یا رسوا کوی د الله تعالیٰ عادت داسی نه دی چې هغه داسی کاذب ته دومره موقع او فرصت ورکړی چې ترقی وکړی یا بری ومومی، د دی دپاره چې د دنیا خلق د تل دپاره پری تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلائین ویلی کیدونکی دی او دغسی حالات به پیښیږی چې دنیا به په علانیه ډول (طریقه) سره د ده رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننداره کوی، او تاته له سره د دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چې هرومرو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چې دی خپل مخالفین او مکذبین ویروی څه نه څه برخه علی‌الیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهٰذا په ړومبنی تقدیر سره د ده په وژلو کښی تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رښتین وی نو ته دی فکر وکړه!»

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتری کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سړی د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدی تکذیب کوی لهٰذا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیڅ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار ځای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

بیشکه الله سمه لاره نه ښیی هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالیٰ ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسلاً خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تګ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رښتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالیٰ ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ اللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورځ په دغه حال کښی چی غالب ئی په ځمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس څوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسیٰ؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی وژنیٔ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسائطو او لاؤ لښکر مه مغروریږئ! اګر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یئ که صبا مو الله تعالیٰ پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سړی به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

ګرد (تول) ساز او سامان به هم داسی ویجاړ او وران پاتی کیږی.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيْكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيْكُمْ اِلَّا سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

وویل فرعون چی زه نه ښیم تاسی ته مګر هم هغه (مصلحت) چی وینم زه (په وژلو د موسیٰ ښی) او نه ښیم زه تاسی ته (ای قبطیانو!) مګر لاره د نیکی (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه څیز چی زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه می تاسو ته وویل او غواړم چی تاسی په ښه شان سره ځانونه پری پوه کړئ زما په خیال د بهتری او صواب هم هغه لاره چی پکښی امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چی د دغه سړی خبرو ته دی سم د لاسه خاتمه ورکړه شی.

وَقَالَ الَّذِيْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَالَّذِيْنَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ ۭ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

او وویل هغه (سړی) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه ویریږم پر تاسی (په تکذیب د موسیٰ ښی) په مثل د (عذاب) د ورځی د ډلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاؤ) په مثل د حال د قوم د نوح (چی ډوب شول) او (په شان) د عادیانو (چی په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د ثمودیانو (چی په چغه مړه شول) او هغه کفار چی وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چی اراده لری د ظلم پر بندګانو خپلو

تفسیر: یعنی که تاسی هم داسی پر تکذیب او عداوت تینګ ولاړ اوسئ نو سخته اندیښنه ده چی تاسی هم چیری هم هغه عذاب ونه ګورئ چی پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاؤ د تکذیب په مقابل کښی لیدلی دی. په یاد ئی ولرئ چی د الله تعالیٰ په دربار کښی ظلم، تیری او بی

انصافي بيخي نشته كه پر دغسي سختو جرائمو تاسي ته يا نورو اقوامو ته سخته سزا دركړې او سپيره او تباه مو كړي نو دغه اهلاک به د عين‌العدل او نفس‌الانصاف تقاضا وي هغه به كوم يو حكومت وي چي د خپلو سفراوو قتل او رسوائي ته زيرې زيرې ګورې؟ او له قاتلينو او معاندينو څخه د دوې بدل او انتقام نه اخلي؟

وَيٰقَوْمِ اِنِّيْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

او اى قومه زما بيشكه زه ويريږم پر تاسي له (عذابه د) ورځى د رابللو (په چغو سره يو بل ته)

تفسير: عموماً مفسرين له «يوم التناد» د (نارى سورى بلنى ورځ) قيامت مراد اخلي ځكه چي په محشر كښې د جمع كيدلو او حساب وركولو دپاره د هر چا بلنه كيږې او پرله پسې د خلقو نومونه ياديږې او اهل الجنت به اهل النار او بالعكس او اهل الاعراف پخپلو منځونو كښې يو پر بل به نارې وهي څو بالاخر داسي يو غيبي غږ واوراوه شي! «**يا أهل الجنة خلود لاموت ويا أهل النار خلود لا موت**» كما ورد في الحديث. ليكن حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه له «يوم التناد» څخه هغه ورځ مراد كړې ده چي په هغې كښې پر فرعونيانو عذاب نازل شو لكه چي ليكي «د نارو سورو او بلنو ورځ پر هغوى راغله په هغه ورځ كښې چي د قلزم په بحيره كښې ډوب شول او د دغو ډوبيدلو په وخت كښې به دوې يو بل ته نارې او سورې وهلې او په ژړا او انګولا لګيا وو ښائي دغه وضعيت به د هغه مؤمن سرى له كشفه معلوم شوى وي يا به ئې له خپل قياسه داسي ويلي وي چي پر هر قوم هم داسي عذاب نازليږې.

يَوْمَ تُوَلُّوْنَ مُدْبِرِيْنَ ۚ

هغه ورځ چي وګرځئ تاسي شا اړوونكى (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسير: يعني په محشر كښې به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په منډو منډو سره شړلى او تښتولى شئ يا د عذاب د نزول په وخت كښې به د تښتيدلو دپاره ناكامه زيار او كوښښ كوئ.

مَا لَكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

نو نه به وى تاسو ته له (عذابه) د الله هيڅوک ساتونكى او هر هغه چي ګمراه ئې كړي الله نو نه به وى ده ته هيڅوک هادي لار ښوونكى.

تفسیر: یعنی تاسو ته گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت په پوره دول (طریقه) سره ښوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کږو تللو له شامته الله تعالیٰ داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او گمراهی کښی پریږدی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا ۚ

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ څخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشه به وئ تاسی په شک (گمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیږی الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی څئ! خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی گواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی څخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرگه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نبی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سری چی نوم ئی «خربیل» او د فرعون ترورځی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال څخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی‌الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنئ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشي کښې) هر هغه لره چې مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کښې) هغه (مسرفین او مرتابین) چې جګړې کوی (له انبیاؤ سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کښې بې له کوم برهان علمي سنده چې راغلی وی دوی ته، ډیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی

تفسیر: یعني بې له عقلیه او نقلیه حجت څخه د الله تعالیٰ په خبرو کښې جګړې کوی او شبهې غورځوی له دی نه په بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندګان له دغو خلقو څخه زیات نارضاء او بیزاره وی چې دغه د دوی د انتهائی ملعونیت سبب دی.

كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهي الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) ډیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چې د الله تعالیٰ په مخ کښې له ډیر غرور څخه خپله غاړه ښکته نه کړی او د انبیاؤ د ارشاداتو په مقابل کښې خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کړی نو بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لګوی چې بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او ګنجایش په هغه کښې نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَّعَلِّيٓ أَبْلُغُ الْأَسْبَٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَٰبَ السَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانۍ ډیره لوړه اوچته ښائی ورسیږم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چې زه له لری څخه وګورم الله د موسیٰ ته (چې آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهائی بې شرمي او بیباکی وه. ښائی چې ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام څخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئې پخپل زړه کښې داسی تاکلی (مقرر کړی) وی چې د موسیٰ الله پر آسمان کښې اوسیږی نو د هغه په نسبت

ئی دغه استهزاء او تمسخر شروع کړ. ربتیا ده «د میړی مرګ چی راشی د وزرو خاوند شی» د «قصص» په سورت کښی په دغه مورد کښی تقریر کړی شوی دی.

وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا ۚ

او بیشکه زه ګمان کوم پر دغه (موسیٰ) د دروغجن (په دغه دعوی کښی چی خدای یو دی)

تفسیر: یعنی د رسالت په دعوی هم، او په دغی دعوی کښی هم چی په توله دنیا کښی ماسواء له هم هغه یوه واحد احد الله څخه بل هیڅوک حقیقی معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هیڅ یو رب په نظر نه راځی کما قال فی جزء ٢٠ الرکوع (٤) آیت ٣٨ من سورة القصص ﴿مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِي﴾

وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ۚ

او هم داسی (لکه ښائست د دغی وینا) ښائسته کړی شوی وه فرعون ته بدی د عمل د ده او منع کړی شوی ؤ دی له سمی لاری (د هدایت څخه)،

تفسیر: د بد کار کولو په وخت کښی د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره ځی او په داسی مضحکه راوړونکیو حرکاتو لګیا او مشغولیږی چی وروسته له هغه د هدایت او پر سمه لاره باندی د راتګ هیڅ یوه چاره او لاره نه پاتی کیږی هم دغسی د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

او نه وو دغه کید مکر د فرعون (په جوړولو د دغی مانی کښی) مګر په زیان کاری هلاکوالی کښی وو

تفسیر: یعنی د فرعون هومره جرګی، مشوری، تدابیر، چل، پلمی (تدبیرونه) او نور چی ؤ هغه ګرد (تول) خوشی او بی حقیقته وو. ده پخپله د خپلی تباهی دپاره اقدامات وکړل او موسیٰ علیه السلام ته ئی هیڅ ضرر ونه شو رسولی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾

او وويل هغه (سړی) چې ايمان ئې راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړئ زما چې وښيم تاسې ته لاره د هدايت (او صواب).

تفسير: کله چې فرعون ويلي ؤ ﴿ وَمَآ أَهۡدِيكُمۡ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴾ د هغه په جواب کښې مؤمن سړی داسې وويل چې «سبيل‌الرشاد د نيکۍ او بهترۍ لاره» هغه نه ده چې فرعون ئې تجويز کوی بلکه تاسې پر ما پسې راځئ! څو د فايدی او بهتری لاره ومومئ!.

يَٰقَوۡمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا مَتَٰعٞ وَإِنَّ ٱلۡأٓخِرَةَ هِيَ دَارُ ٱلۡقَرَارِ ٣٩

ای قومه زما بيشکه هم دا خبره ده چې دغه ژوندون لږ خسيس يوه متاع (ګټه (فائده) لږه) ده او بيشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسير: يعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو څو ورځنيو عيش او عشرت او ميلو او چرچو کښې مه شاغل او مه غافليږئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښې مشغول اوسئ او مه ئې هيروئ! دغه دنيوی ژوندون په هر ډول (طريقه) سره چې وی ښه يا خراب پای (آخر) ته رسيږی او خاتمه مومی او وروسته له هغه داسې يو ابدی حيات شروع کيږی چې هغه له سره انجام او خاتمه نه لری. عقلاؤ او پوهانو لره لازم دی چې په دغه آنی فانی ژوندون کښې هغه دائمی او باقی حيات ته تهيه او ترتيبات ونيسی! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکاليفو کښې اخته کيږی.

مَنۡ عَمِلَ سَيِّئَةٗ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَاۖ وَمَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ يُرۡزَقُونَ فِيهَا بِغَيۡرِ حِسَابٖ ٤٠

هر څوک چې وکړی بد کار پس جزا نه ورکوله کيږی (هغه ته) مګر په قدر د هم هغی بدی او هر څوک چې وکړی نيک کار له نارينه ؤ وی يا له ښځو وی حال دا چې دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځی په جنت کښې رزق روزی به ورکوله کيږی (دوی ته) په دغه جنت کښې بی حسابه.

تفسیر: په دغه سره د اخروی ژوندون لپاره څه تفصیل ښوولی شوی دی چې اخروی حیات څرنګه ښه کیدی شی معلوم شو چې هلته ایمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هیڅ قدر او قیمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چې د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چې دغه طلائی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسی.

وَيٰقَوْمِ مَا لِيٓ اَدْعُوْكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِيٓ اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾

او ای قومه زما څه دی ما لره چې بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولئ تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجیبه ده زه غواړم چې تاسی د ایمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابه مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چې ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کښې اړتاو کړئ له یوه جانبه داسی دوستی او خیر غوښتنه له بل جانبه داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُوْنَنِيْ لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ز

بولئ تاسی ما دپاره د دی چې کفر اختیار کړم په الله پوری او چې شریک ونیسم له دغه (الله) سره هغه (څیز) چې نشته ماته په (ربوبیت د) هغه هیڅ علم

تفسیر: یعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چې زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبیاؤ خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شیان خدای وبولم چې د دوی الوهیت په هیڅ یوه دلیل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر یم چې د څه لامله (له وجی) دغسی شیانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهیږم چې د هسی اقدام په خلاف قطعیه دلائل قائم دی.

وَاَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى الْعَزِيْزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾

حال دا چې زه بولم تاسی هغه (الله) ته چې ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیڅ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هغی دروازی په مخکښی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او ډیر زیات د خطاؤ ښښونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیڅوک د هغه ژغورونکی (بچ کوونکی) او خلاصوونکی هم نشته دی د هم دی خبری وړ (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کړی. په یاد ئی ولرئ چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَاجَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُوْنَنِیْٓ اِلَیْهِ لَیْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِی الدُّنْیَا وَلَا فِی الْاٰخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولئ تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکړی د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله څخه بل هیڅ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندګی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ یَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا یَسْتَجِیْبُ لَهٗٓ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ کَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّکَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ کٰفِرِیْنَ ﴾ جزء ٢٦ (د احقاف (١) رکوع) ٥ - ٦ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت اومقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د ننداری وړ (مستحق) څیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَی اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِیْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿٤٣﴾

او بیشکه چی ورتله زمونږ (د تولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملګری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیږی).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) تګ او راتګ رجوع او بیرته ورتله د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیږی د خپلو ګردو (تولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورڅرګندیږی. راوښیه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چی فرعونیانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسی وویل چی

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ

پس ژر ده چی یاد به کړئ تاسو (په وخت د لیدلو د عذاب کښی هغه) چی زه ئی وایم اوس تاسی ته

تفسیر: یعنی کله چی وروسته له دی نه د خپلی تیری، تجاوز او زیادت د خوند څکوونکی یئ نو په هغه وخت کښی به زما دغه پند او نصیحت یادوئ، چی هوا د الله تعالیٰ یوه بنده مونږ ته دغه گردی (تولی) خبری ښوولی وی او رښتیا ئی فرمایلی وی، لیکن د دغه وخت یادونه، ارمان، پښیمانتیا او افسوس څه فائده رسوی؟ بلکه بیخی مفید نه واقع کیږی.

وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بیشکه چی الله ښه لیدونکی دی (د تولو اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسیر: یعنی ما د الله تعالیٰ حجت درتمام کړی دی او د نصیحت خبری مو درپوهولی دی. که تاسو ئی نه منئ نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بیخی پاک الله ته سپارم، او پری پوره اعتماد لرم. که تاسی زما ربړولو (تکلیفولو) او ضرر رسولو پسی لویږئ نو هم هغه الله تعالیٰ زما حامی او ناصر دی، او تول بندگان د ده تر کتنی لاندی دی. هغه ستا او زما دواړو معامله گوری. د هیچا هیڅ یو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د یوه قانت مؤمن کار دا دی چی له خپلی امکانی سعی او کوشش ایستلو څخه وروسته نتیجه الله تعالیٰ ته وسپاری.

فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾

پس وساته دغه (موسیٰ یا مؤمن سړی) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چی مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپیر شو په آل د فرعون (سره د فرعون) بد عذاب (د غرق په دنیا او بد عذاب د غرق په عقبیٰ کښی).

تفسیر: یعنی د حق او باطل د دغه کشمکش آخری نتیجه داسی شوه چی الله تعالیٰ حضرت موسیٰ علیه السلام او د ده ملگرو ته سره له هغه مؤمن سړی چی له آل د فرعون څخه وو د

فرعونیانو له شره او کیده نجات ورکړ، او محفوظ ئی وساته او د فرعونیانو هیڅ یو مکر او فریب ته ئی د اجراء موقع ورنه کړه، بلکه د دوی هغه مکر او فریب ئی پخپله پر هم دوی واړاوه نو هغه کسان چی د حق منونکیو تعاقب ته وتلی ؤ ووژلی شول او قوم د قلزم په بحیره کښی مغروق او تر اوبو لاندی محروق شول.

اَلنَّارُ یُعۡرَضُوۡنَ عَلَیۡهَا غُدُوًّا وَّعَشِیًّا ۚ

اور (د دوزخ) وړاندی کاوه شی (دا کفار) پر دی (اور) هر صبا او هر بیگا

تفسیر: یعنی د دوزخ ځای چی په هغه کښی به د قیامت په ورځ ننه ایستلی کیږی هر صبا او بیگا به دوی ته ورښوول کیږی څو د نمونی په ډول د هغه راتلونکی عذاب څه خوند تل وڅکی دغه د برزخ د عالم احوال شو له احادیثو څخه ثابت دی چی هم داسی د هر کافر په مخکښی دوزخ او د هر مسلمان په مخکښی جنت صبا او بیگا وروړاندی کیږی.

تنبیه: له دغه آیت څخه یواځی د فرعونیانو د معذب کیدلو حال په عالم البرزخ کښی ثابت شوی ؤ وروسته له دی نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته معلوم کړی شو چی تول کفار بلکه د مؤمنینو عصات هم په برزخ کښی معذب کیږی (اعاذناالله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحة. او له ځینو آثارو ځنی معلومیږی هم هغسی چی د جنتیانو له منځه د شهداؤ ارواح د «طیور خضر» په حواصلو کښی داخلیږی او د جنت په سیل کښی هر صبا او بیگا مشغولیږی هم هغسی د دوزخیانو له منځه د فرعونیانو ارواح د «طیور سود» په حواصلو کښی داخلیږی او د دوزخ په آه او بکا واویلا کښی هر صبا او بیگا کړیږی او سوځیږی او له یوی خوا بلی خوا ته توپونه وهی البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ یا په جنت کښی په آخرت کښی کیږی که صحیح وی نو د فرعونیانو په متعلق ﴿ اَلنَّارُ یُعۡرَضُوۡنَ عَلَیۡهَا غُدُوًّا وَّعَشِیًّا ﴾ او د عامو دوزخیانو په نسبت د «**عرض علیه مقعده بالغداة والعشی**» د حدیث د الفاظو تفاوت ښائی په هم دغی بناء سره وی والله تعالیٰ اعلم.

وَیَوۡمَ تَقُوۡمُ السَّاعَةُ ۟ اَدۡخِلُوۡۤا اٰلَ فِرۡعَوۡنَ اَشَدَّ الۡعَذَابِ ﴿۴۶﴾
وَاِذۡ یَتَحَآجُّوۡنَ فِی النَّارِ فَیَقُوۡلُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِیۡنَ اسۡتَکۡبَرُوۡۤا اِنَّا
کُنَّا لَکُمۡ تَبَعًا فَهَلۡ اَنۡتُمۡ مُّغۡنُوۡنَ عَنَّا نَصِیۡبًا مِّنَ النَّارِ ﴿۴۷﴾

او په هغه ورځ کښی چی قائم شی قیامت، (نو وبه ویلی شی له جانبه د الله

ملائکو ته) ننباسئ تاسي آل د فرعون (سره له فرعون) په ډير سخت عذاب کښې (له عذابه د برزخ) او (ياد کړه) هغه چې جګړه به کوی (دوزخيان د دوزخ) په اور کښې پس وبه وائی ضعيفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چې سرکشان (او مشران متبوعان وو) بيشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آيا اوس يئ تاسی (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسير: يعنی په دنيا کښې مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چې د هغه لامله (له وجې) مونږ نيولی شوی يو اوس دلته خو مونږ ته څه ګټه (فائده) او نفع راورسوئ! آخر مشرانو ته لازم دی چې د خپلو کشرانو لږ خبر او احوال واخلی آيا ګورئ چې نن مونږ په څرنګه سخت عذاب او مصيبت کښې اخته يو! آيا ستاسی له لاسه نه دی پوره چې له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا كُلٌّ فِيْهَآ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

وائی هغه کسان چې تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چې څنګه به دفع کوو عذاب) بيشکه مونږ تول په دوزخ کښې يو بيشکه الله په تحقيق حکم کړی دی په منځ د بندګانو کښې (داسی چې هر څوک ئی خپلو خپلو هغو ځايونو ته چې له دوی سره وړ (مستحق) او لائق ؤ وليږل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسير: يعنی هغه کسان چې خپل ځانونه ئی په دنيا کښې لوی ګڼل اوس داسی جواب ورکوی چې مونږ او تاسی دواړه په دغه مصيبت کښې اخته او مبتلا يو. الله تعالیٰ زمونږ د هر يوه په نسبت سم د مونږ له جرمه سره خپله فيصله اوروَلی ده چې د ده دغه صادر حکم بيخی قاطع او لايتغير دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چې يو د بل په کار ورشی. مونږ يواځی خپل مصيبت زغملی شو. کله چې مونږ خپل دغه دروند مصيبت نشو سپکولی نو بيا به تاسی ته څه ګټه (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

او وبه وائی هغه کسان (چی پراته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذابه (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بیهیلی او مایوس شی نو له هغو پرښتو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووایئ چی اقلا د یوی ورځی له مخی خو زمونږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمائی څو مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوٓا اَوَلَمۡ تَكُ تَاۡتِیۡكُمۡ رُسُلُكُمۡ بِالۡبَیِّنٰتِ ؕ قَالُوۡا بَلٰی ؕ قَالُوۡا فَادۡعُوۡا ۚ وَمَا دُعٰٓؤُا الۡكٰفِرِیۡنَ اِلَّا فِیۡ ضَلٰلٍ ﴿٥٠﴾

وبه وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره‌ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ نو وبه وائی (متصرفان د دوزخ) پس وبولئ تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گټه (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ دول سعی، کوښښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پراته وسئ! او په ژړا او انگولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) ربړونه (تکلیفونه) او عذابونه گالئ (برداشت کوئ)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انگولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د دوزخ پرښتی به وائی چی سپارښت کول زمونږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبیه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالیٰ کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بیله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

اِنَّا لَنَنۡصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا فِی الۡحَیٰوةِ الدُّنۡیَا

بیشکه چی مونږ خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښی (په حجته او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چی انبیاء الله ودریږی د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښی مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منځ کښی دیر هسک (اوچت) او تیټ واقع او د امتحانانو مواقع ورړاندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دښمن هیچیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو ځک او د سوډا د ځوبښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښی ښکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ خو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئی پریږدی. لیکن واضح دی وی چی هغه وعده چی په دغه آیت کښی له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چی مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿ وَاَنۡتُمُ الۡاَعۡلَوۡنَ اِنۡ كُنۡتُمۡ مُّؤۡمِنِيۡنَ ﴾ (د آل عمران ١٤ رکوع ١٣٩ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښی ځای په ځای مذکور دی ښائی چی هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومږی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره ځانته معلوم کړی!.

وَيَوۡمَ يَقُوۡمُ الۡاَشۡهَادُ ۙ﴿۵۱﴾

او په هغه ورځ چی وبه دریږی شاهدان (له ملائکو، انبیاؤ مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښی کله چی اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښی لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوۡمَ لَا يَنۡفَعُ الظّٰلِمِيۡنَ مَعۡذِرَتُهُمۡ وَلَهُمُ اللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوۡٓءُ الدَّارِ ﴿۵۲﴾

په هغې ورځې کښې به هيڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لريوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسير: يعنی له دوی سره به هيڅ مدد او مرسته او لاس نيوی نه کيږی د مقبولينو په مقابل کښې ئی دغه د مطرودينو انجام بيان وفرمايه.

وَلَقَدۡ اٰتَيۡنَا مُوۡسَى الۡهُدٰى وَاَوۡرَثۡنَا بَنِىۡۤ اِسۡرَآءِيۡلَ الۡكِتٰبَ ۙ﴿۵۳﴾ هُدًى وَّذِكۡرٰى لِاُولِى الۡاَلۡبَابِ ﴿۵۴﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی وو مونږ موسیٰ ته (امور د) هدايت (توريت) او په ميراث مو ورکړ بنی اسرائيل اولادی د يعقوب ته کتاب (د توريت) په دی حال کښې چې هدايت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسير: يعنی په دنيا کښې وګوره چې فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالیٰ د دښمنی له سببه څرنګه سپيره هلاک او برباد شول او د موسیٰ عليه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائيلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی ومونده؟ او د دغه عظيم الشان کتاب (توريت) وارث وګرځاوه شو چې د دنيا د عقلاؤ دپاره ئی د هدايت د ديوی په شان کار ورکوو.

فَاصۡبِرۡ اِنَّ وَعۡدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۡۢبِكَ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ بِالۡعَشِىِّ وَالۡاِبۡكَارِ ﴿۵۵﴾

پس صبر وکړه (ای محمده! په ايذاء د کفارو) بيشکه چې وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبياؤ، په اهلاک د اعداؤ) او مغفرت وغواړه دپاره د ګناه (د امت) خپل (له الله) او تسبيح وايه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورځې کښې او (هم) په اوله د ورځې کښې (يعنی تل تسبيح تحميد ووايه!)

تفسير: يعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسئ هغه وعده چې له تاسی سره کړی شوی ده هغه هرومرو (خامخا) پوره کيدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارينو کښې تاسی او ستاسی په

طفيل ستاسی ګردو (تولو) متبعينو ته عزت او سرلوړی عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوښی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شدائدو او نوائبو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصير امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه ښښنه او معافی وغواړئ! او هميشه صبا او بيګا د خپل رب د تسبيح او تحميد قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له ياده غافل نشئ بيا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) يقينی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب ګرځولی دی او بالوسيله ګرد (تول) محمدی امت ته ئی آوروی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله عليه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمايه. د هر بنده تقصير د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار يو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ ۙ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ ۚ

بيشکه هغه کسان چی مجادله جګړه کوی په (بطلان) د آيتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (ښکاره شوی) وی دوی ته (بله هيڅ خبره نشته) بيشکه چی نه دی په سينو (زړونو) د دوی کښی مګر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسيدونکی هغه (برهان) ته

تفسير: يعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحيد په دلائلو او په سماويه وو کتابونو او د انبياؤ الله په معجزاتو او هداياتو کښی خامخا جګړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غږ بی اثره ګرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دليل او برهان هم نشته. او نه فی‌الواقع په هغو ښکاره‌ؤ شيانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او يواځی، تکبر، غرور، لوئی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غاړه کيږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډير خپل ځان لوی او پورته ګڼی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی يا اقلا د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. ليکن په ياد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هرومرو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډير سخت ذليل او رسوا کيدونکی دی.

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

پس پناه ونيسه په الله پوری (له شره د دوی) بيشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چی هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتی. وروسته له دی نه د ځینو هغو مسائلو تحقیق دی چی په هغو کښی خلق سره جګړی کوی. مثلاً بعث بعدالموت وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅیدل چی دغه امر دوی محال ګڼه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئی انکار کوو.

لَخَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٧﴾

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږی (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنی ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکی د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چی دغه خبره مشرکین هم منی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چی د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کوونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځلی یا دوهم ځلی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چی پر دغسی غتو غتو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږی.

وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَلَا الْمُسِىْٓءُ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٥٨﴾

او نه سره برابریږی (یو) ړوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر ـ عالم) او (هم داسی نه برابریږی سره) هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او نه هغه چی بدکار دی، ډیر لږ پند اخلئ تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنی یو داسی ړوند چی د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چی په نهایت بصیرت سره صراط‌المستقیم کتلی شی او پری پوهیږی آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورځ به وی چی د دغو دواړو په منځ کښی به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج په ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مګر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کښی ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندګانو زما) تاسی وبولئ ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکړم او له ما څخه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کښی په دی حال کښی چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندګی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندګانو غږ او دعاء وررسیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مګر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کښی بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الرکوع الرابع ٤١ آیت من سورة الانعام ﴿ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ ﴾ په هر حال د بندګانو کار د الله له درباره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لباللباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اَللّٰهُ الَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ

الله هغه (ذات) دی چی گرځولی ئی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (گرځولی ئی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپی په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسائی (آرام) او د راحت په هوا کښی تول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاځیږی او د لمر په رڼا (رڼرا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لگیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رڼا (رڼرا) بیخی ضرورت نه وی.

اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦١﴾

بیشکه الله خامخا څیښتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه وباسی (په دغو نعماؤ د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه ؤ چی په قول او فعل او په ځان او زړه ئی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاروی.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۫ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٦٢﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر څیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته گرځولی شوی یئ تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپی او د ورځی گرد (تول) نعمتونه د الله تعالیٰ له طرفه منئ نو ښائی چی بندگی هم همغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِيْنَ كَانُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً وَّصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ۭ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ښ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٤﴾

هم داسی (لکه چي ګرځولي شوی دی قوم ستا) ګرځولي کیږی (له حقه) هغه کسان چي ؤ له آیتونو د الله به ئی انکار کوو الله هغه (ذات) دی چي ګرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه ځای د قرار (چي پری ګزران او معاش کوئ) او (ګرځولی ئی دی تاسی ته) آسمان چت (د قبی په شان) او صورتونه ئی ترلی دی ستاسی پس ډیر ښائسته جوړ کړه صورتونه ستاسی او روزی ئی درکړی ده تاسی ته له طیباتو پاکیزه وو (لذتناکو شیانو) دغه (خالق مصور رازق) الله دی رب پالونکی ستاسی پس ډیر برکتی (ډیر پورته دی شان) د الله چي رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی له ګردو (تولو) ساکښانو (جانداړو) څخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د ده روزی ئی پاکه صافه ګرځولی ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندی دی تل په یو حال باقی قائم کامل تدبیر والا

تفسیر: چي له هیڅ یوه حیثیته او جهته له سره فناء او موت نه پری طاری کیږی او نه طاری کیدی شي او ظاهر دی کله چي د الله تعالیٰ حیات ذاتی او دائمی دی نو د ده د حیات ګرد (تول) لوازم ذاتی او دائمی دی.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٥﴾

نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مګر هم دی دی یواځي پس وبولی هم دی په دی حال چي خالص کوونکی یئ تاسی خاص دغه (الله) لره (د) دین (له

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چې رب پالونکی د ټولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی ګرد (ټول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چې علی‌الاطلاق حی دی هم دی د عبادت وړ (لایق) او مستحق دی او د ګردو (ټولو) کمالاتو مالک دی ځکه په «هوالحی» پسی وروسته ئی «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چې په پخوانی آیت کښې ئی د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العٰلمین» فرمایلی ؤ. له ځینو اسلافو څخه منقول دی چې وروسته له «لا إله الا الله» څخه ښائی «الحمد لله رب العٰلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چې عبادت وکړم د هغو (بتانو) چې بولئ ئی تاسی غیر له الله کله چې راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکی زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چې غاړه کیږدم (تابع شم) رب پالونکی د (ټولو) عالمیانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره‌ؤ دلائلو له لیدلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چې انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئی له زړه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چې (اول) ئی پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چې تاسی تری پیدا کیږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چې له ځمکی څخه پیدا کیږی.

ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کړه اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توتی د وینو

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له څاڅکی د منی له قطری څخه مخلوق دی، چی وروسته ترلی وینه کیږی او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا ۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبْلُ ۖ وَلِتَبْلُغُوٓا أَجَلًا مُّسَمًّى

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واړه (بیا تربیت کوی ستاسی) دپاره د دی چی ورسیږئ تاسی منتها د قوت خپل ته بیا (ژوندی ساتی تاسی) دپاره د دی چی شئ تاسی زاړه (بی قوته بی‌مجاله) او ځینی له تاسی هغه دی چی مړه کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د دی چی ورسیږئ تاسی تر هغی نیتی په نامه کړی شوی پوری (چی وخت د مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیتوبه ځلمی کیږئ او له ځلمیتوبه زوړتوب ته رسیږئ او ځینی سړی پخوا له ځلمیتوبه یا زوړتوبه مری. په هر حال گرد (تول) تر یوه ټاکلی (مقرر کړی) معین میعاد او لیکلی شوی وعدی پوری رسیږی. له موت او حشر څخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنیٰ کیدی شی. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾

وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلائلو د وحدانیت او قدرت د الله او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی ښه فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گڼئ؟»

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چی ژوندی کول کوی او مړه کول کوی پس هر کله چی اراده حکم وکړی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چی وائی ورته چی (موجود) شه پس هغه موجود شی (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه څه سختی او اشکال لری چی وروسته له مرګه مو بیا ژوندی کړی؟

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ

آیا نه وینی ته هغه کسان چی مجادله جګړه (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کښی پس کوم طرف ته ګرځولی شی دوی له تصدیقه د هغو. هغه (کسان) چی تکذیب ئی کړی دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چی رالیږلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چی پوه به شی دوی (چی د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چی وی به (د اور) غاړکۍ په غاړو د دوی کښی او ځنځیرونه به هم وی (په پښو د دوی)

تفسیر: د ځنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به ئی د پرښتو په لاسو کښی وی او په دغه ډول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

چې راښکلی کیږی به دوی په اوبو ډیرو تودو کښې بیا به په اور (د دوزخ) کښې سوځول وریتول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کړی).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښې به کله په ایشیدلو ډیرو سوځوونکیو اوبو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیږی (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِن دُونِ اللَّهِ

بیا به وویل شی دوی ته چې چیرته دی هغه (بتان) چې وئ تاسی چې شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښې) بغیر له الله (چې اوس خلاص کړی تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیږئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولئ!.

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا

نو وبه وائی (کفار) چې ورک شول له مونږ څخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ څخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. ښائی په دغه وخت کښې به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلواعنا» مطلب داسی وی چې اګر که موجود دی مګر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږی نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَل لَّمْ نَكُن نَّدْعُوا مِن قَبْلُ شَيْئًا

بلکه ګویا نه وو مونږ چې بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثرو مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښې مونږ هغو کسانو ته چې بلنه کوله اوس راښکاره شوه چې هغوی په واقع کښې هیڅ شی نه ؤ. ګواکی د حسرت او افسوس په دول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین ړومبی منکران شوی وو. چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی څخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلواعنا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ څه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله څخه ماسواء بل شی له سره نه دی بللی.

كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكٰفِرِيْنَ ۝٧٤

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو څخه وښوئیدل او وویریدل او داسی اقرار ئې وکړ، په دنیا کښی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال ؤ. نو وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ له جانبه داسی چی

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِی الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ۝٧٥

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی وئ تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی وئ تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی وموليد چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کیږی! اوس مو هغه لوئی او ښودنه چیری لاړه؟ او بیا وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ له جانبه داسی چی

اُدْخُلُوْٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوځئ تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کښی ننوځی چی د دوی دپاره تاکلی او مقرر کړی شوی دی.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٧٧﴾

په دی حال چی همیشه پاتی کیدونکی اوسئ په دغه (دوزخ) کښی پس ناکاره ځای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر د کفارو) بیشکه چی وعده د الله (په نصرت د اولیاؤ او اهلاک د اشقیاؤ) حقه ده پس که وښیو مونږ تاته ځینی د هغه عذاب چی وعده ئی کوو مونږ له هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښی) خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چی فرمایلی وه هغه یقیناً پوره او ایفاء کیدونکی ده. ممکن دی چی ځینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښی په سر ورسیږی لکه چی د بدر او معظمی مکی فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشی ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیری ایستلی شی د ګردو (تولو) انجام زمونږ د قدرت په لاس کښی دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته کیږی او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زمونږ څخه نشی خلاصولی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ رسولان پخوا له تانه چی ځینی له (یو لک ٢٤ زره انبیاؤ) هغه (٢٩) انبیاء دی چی قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او ځینی له دغو هغه انبیاء دی چی قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د ځینو انبیاؤ تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د ځینو ئی نه دی کړی. او امکان لری چی د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی په هر حال د هغو رسولانو نومونه چی معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چی نوم او نور ئی نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ

او نه وو هيڅ رسول ته (او نه ئې مقدور وو) دا چې راوړي كوم يو دليل (د قدرت د الله تعالىٰ) مگر په اذن حكم د الله سره

تفسير: يعني د الله تعالىٰ په مخكښې تول سره عاجزان دي. رسولانو ته هم د دې خبرې واک او اختيار نشته چې هر معجزه چې د دوی زړه وغواړي هم هغه معجزه ور وښيي. دوی يوائحې هم هغه معجزات ښولی شي چې د هغې د ښوونې اجازت د رب العزت له طرفه دوی ته شوی وي.

فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۷۸﴾

پس هر كله چې راغی امر حكم د الله حكم فيصله به وكړه شي په حقه سره او زيان به وكړي هلته باطلوونكي (د حق دروغجنان)

تفسير: يعني څه وخت چې د الله تعالىٰ حكم رسيږي د رسولانو او د دوی د اقوامو په منځ كښې په عدل او انصاف سره حكم فيصله صادريږي. په دغه وخت كښې رسولان كامياب او فائزالمرام كيږي او د باطلو منونكيو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائی بل هيڅ شی نه رسيږي او حكمت په نه واقع كيدلو د دغو كښې دا دی چې.

اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوْا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۷۹﴾
وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوْا عَلَيْهَا حَاجَةً فِيْ صُدُوْرِكُمْ

الله هغه (ذات) دی چې پيدا كړي ئې دي تاسی ته چارپايان دپاره د دې چې سوريږئ پر ځينو د دوی او له ځينو د دوی خورئ تاسی. او دي تاسی لره په دغو انعامو كښې ډيرې نفعې او دپاره د دې چې ورسيږئ تاسی په دوی سره هغه حاجت ته چې په سينو (زړونو) ستاسی كښې وي

تفسير: مثلاً د دوی له پوستكي، ښرمني، وړيو، ويښتانو او نورو څخه راز راز (قسم قسم) فائدې، اخلئ پر دوی باندې سورلی پخپل ځای كښې يو مقصد دی او د سورلی په وسيله انسان

ډیر دینی او دنیوی مقاصد حاصلولی شی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

او پر دغو انعامو (په بر کښی) او پر بیړی (په بحر کښی) سورول کیږئ تاسی

تفسیر: یعنی په وچه کښی د خاروو پر شا، او په سیند کښی پر بیړیو سواره گرځئ او مال او اسباب مو هم پری باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾

او ښیی تاسی ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم یوه له دلائلو (د قدرت) د الله څخه انکار کوئ تاسی

تفسیر: یعنی سره د دومره ښکاره‌وو دلائلو له لیدلو بیا انسان تر کوم حد او اندازی پوری پخپل شک او انکار کښی تینگ ولاړ دی لا نه دی معلوم چی الله تعالیٰ د خپل قدرت څومره نوری نښی او دلائل هم ورښیی؟

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وگوری دوی چی څرنگه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) وو. چی وو هغوی ډیر زیات له دغو (کفارو) څخه او ډیر سخت وو په (بدنی) قوت او (مدنی) آثارو په ځمکه کښی پس هیڅ دفع ونه کړه له دوی نه هغه (اعمال) چی وو هغوی چی کسب پیدا کول به ئی (چی اموال او رجال او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ډیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو ځنی ډیر قوی ؤ. هغوی له دوی ځنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په ځمکه کښی پریښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباه شول.

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَرِحُوا۟ بِمَا عِندَهُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٨٣﴾

پس هر کله چی رابه غلل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزاًء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه ترلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاؤ علیهم السلام علومو او هدایاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملندو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وګرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوْا۟ بَأْسَنَا قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾

پس هر کله چی وبه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو وبه ئی ویل ایمان مو راوړی دی په الله یواځی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی څه وخت چې دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالیٰ د عذاب معائنه ئې وکړه، نو دلته هوش ئې په سر راغی، او د ایمان راوړلو او توبه ایستلو په فکر کښې ولویدل، او وروسته له هغه په دې وپوهیدل چې یواځې د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شی، هغو شیانو ته چې مونږ د معبودیت درجه ورکړی وه هغه ګرد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان ؤ او مونږ ډیر احمقان او جاهلان وو چې داسې چټې او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولی ؤ.

فَلَمۡ يَكُ يَنفَعُهُمۡ إِيمَٰنُهُمۡ لَمَّا رَأَوۡاْ بَأۡسَنَاۖ

پس نه ؤ (دا کار) چې نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چې وبه لید دوی سخت عذاب زمونږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تقصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه وررسیږی د ایمان او د توبې وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سړی ته بې اختیاره یقین او باور پیدا کیږی مګر دغسې یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسې یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شی کما قال الله تعالیٰ فی الرکوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيۡسَتِ ٱلتَّوۡبَةُ لِلَّذِينَ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ حَتَّىٰٓ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ إِنِّي تُبۡتُ ٱلۡـَٰٔنَ وَلَا ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمۡ كُفَّارٌ﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿ءَآلۡـَٰٔنَ وَقَدۡ عَصَيۡتَ قَبۡلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ﴾ وفی الحدیث «**ان الله تعالیٰ یقبل توبة العبد ما لم یغرغر**».

سُنَّتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِي قَدۡ خَلَتۡ فِي عِبَادِهِۦۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ ٱلۡكَٰفِرُونَ ۝٨٥

(طریقه ایښې ده الله) طریقه د الله هغه چې په تحقیق تیره شوی ده په بندګانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه ځای کښې کافران (چې ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسې تل دوام لری چې خلق ړومبې د انکار او استهزاء له لارې وړاندې کیږی بیا هر کله چې په عذاب کښې اخته او مبتلا شی نو شورماشور لګوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالیٰ دا عادت دی چې ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او بربادیږی.

«اللّٰهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبک وسخطک فی الدنیا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن ولله الحمد والمنة»

سورة حٰمٓ السجدة مكية وهی اربع و خمسون آية وست ركوعات رقم تلاوتها (٤١) تسلسلها حسب النزول (٦١)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حٰمٓ السجده سورت مكی دی (٥٤) آيت (٦) ركوع لری په تلاوت كښی (٤١) او په نزول كښی (٦١) سورت دی»

«وروسته د «المؤمن» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنۡزِيۡلٌ مِّنَ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ﴿٢﴾

(دغه قرآن) راليږلی شوی دی له (هغه الله) چی خورا(ډير) مهربان ډير رحم والا دی

تفسير: يعنی د الله ډيره زياته مهربانی او رحمت پر خپلو بندګانو دی چی د دوی د هدايت دپاره ئی داسی عظيم‌الشان او بيمثاله كتاب نازل فرمايلی دی.

كِتٰبٌ فُصِّلَتۡ اٰيٰتُهٗ

داسی كتاب دی چی په تفصيل سره بيان شوی دی آيتونه د ده.

تفسير: په لفظی ډول (طريقه) سره د آيتونو بيل بيل توب خو ښكاره دی مګر له معنوی حيثيته هم د سلهاوو اقسامو علومو او مضامينو تفصيل په بيلو بيلو آيتونو كښی وركړی شوی دی.

قُرۡاٰنًا عَرَبِيًّا لِّقَوۡمٍ يَّعۡلَمُوۡنَ ﴿٣﴾

په دی حال چی لوستلی شوی دی په عربی ژبه دپاره د هغه قوم چی پوهيږی.

تفسير: يعني عظيم‌الشان قرآن په اعلیٰ درجي صافي عربي ژبي نازل کړی شوی دی چي د ده د ړومبنيو مخاطبينو مورني ژبه وه څو هغو خلقو ته د ده په پوهيدلو کښي څه تکليف ورپيښ نشي، او دوی ژر او ښه پري وپوهيږی او بيا نور انسانان هم پری په ښه شان سره وپوهوی. مګر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چي هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او ګټور کيدی شي چي د عقل او پوه خاوندان وی. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شي؟

بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۚ

زيری ورکوونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ويروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسير: يعني دغه پاک قرآن خپلو منونکيو ته د نجات او فلاح زيری آوروی او منکرينو ته د دوی له بده انجامه ويره ورکوی.

فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ④

پس مخ وګرځاوه زيادترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوريدلو د قبول سره)

تفسير: يعني سره له دغو ګردو (تولو) خبرو تعجب دی چي له دوی نه ډير کسان د دی کتاب دغه ډير قيمت لرونکيو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چي دی ته بيخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئی آوری؟ او فرض ئی کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوږونو سره هم واوری ليکن د زړه په غوږونو سره ئی نه آوری. او د ده د منلو او قبلولو توفيق نه ورحاصلوی نو د دوی دغه آوريدل د نه آوريدلو په شان دی.

وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْٓ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ وَفِيْٓ اٰذَانِنَا وَقْرٌ
وَّمِنْۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عٰمِلُوْنَ ⑤

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښې دی له (فهمه) د هغه
څیزه چې بولې ته مونږ هغه ته (چې توحید یا قرآن دی) او په غوږونو زمونږ
کښې درونداوالی دی (چې نه اورو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا
کښې پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم
عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعني یواځې دومره قدر نه دی چې دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوږ ورته نه نیسی بلکه دغسې خبرې هم کوی چې له هغو آوریدلو څنې بیخې ناصحان بې‌هیلی او نا امیده کیږی او په مستقبل کښې د نصیحت اورولو اراده هم پریږدی. مثلاً وائی چې زمونږ پر زړونو ستا د خبرو له جانبه غلاف دی او په کڅوړو کښې تری پټ دی څکه ستا هیڅ یوه خبره پکښې نشی ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چې ته خبرې کوی زمونږ په غوږونو کښې د کونتوب درونداوالی پیدا کیږی او د دغه ثقل‌السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوریدلی او زمونږ او ستاسی په منځ کښې داسی یوه پرده ده چې مونږ سره بیلوی دغه د دښمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چې ستا او زمونږ په منځ کښې سره ولاړ دی که له منځه لرې شی، او که دغه زور خلیج چې په منځ کښې مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی ممکن نه دی. نو بیا ته ولې خپل ماغزه خوروی؟ او سر دی ګرځوی مونږ پر خپل حال خوشی پریږده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبرې توقع مه لره چې مونږ چیرې ستا له دغو پندونو او نصائحو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلۡ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثۡلُكُمۡ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَٱسۡتَقِيمُوٓاْ إِلَيۡهِ وَٱسۡتَغۡفِرُوهُۗ

ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په
شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چې) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب
زما) داسی چې بیشکه هم دا خبره ده چې معبود ستاسی معبود یو دی پس
سم مستقیم ورځئ ده ته (په توحید) او مغفرت وغواړئ له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چې په زور سره ستاسی زړونه واړولی شم. او نه هغه پرښته یم چې د هغې د رالیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو انسان یم چې زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم چې د الله تعالیٰ له جانبه آخری او د خورا (ډیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چې تاسی له هغه څخه مخ واړوئ او هومره چې یاس راوړونکی خبری وکړئ زه خامخا د پاک الله پیغام تاسی ته آوروم. ماته د وحی په وسیله دا ښوولی شوی دی چې ستاسی تولو معبود او علی‌الاطلاق حاکم یو دی چې ماسواء له هغه بل هیڅوک د عبادت لائق نه دی. لهٰذا پر تولو لازم دی چې په ګردو (تولو) شئونو او احوالو کښی سم د هم هغه واحد الله تعالیٰ په طرف مخ وګرځوئ او د ده د سمی صافی لاری څخه یوه خاشه دی خوا او هغی خوا ته لاړ نشئ. او هغه بی لاری او کاړه تلل چې پخوا له دی نه ستاسی څخه صادر شوی وی د هغو معافی د الله تعالیٰ له درباره وغواړئ چې پاک الله ګرد (تول) پرومبنی او وروستنی ګناهونه دروبښی.

وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ۝٦ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُونَ ۝٧

او افسوس هلاک خرابی ده دپاره د مشرکانو هغه چې نه ورکوی زکوٰة (یا نه کوی هغه کار چې پری پاکیږی) او دوی پر آخرت (حساب کتاب ثواب عقاب) هم دوی کافران منکران دی.

تفسیر: د هغو خلقو معامله چې له الله تعالیٰ سره داسی وی چې عاجز مخلوق د ده په عبادت کښی شریکوی او له بندګانو سره داسی وی چې د صدقی او زکوٰة پیسی پر کوم فقیر او محتاج نه لګوی او نه غواړی چې مساکین پری خوشاله شی او ورسره له آخرته او انجامه هم بیخی بیفکره او غافل دی ځکه چې دوی له سره دغه خبره نه منی چې له مړینی څخه وروسته بل کوم ژوندون حساب، کتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسی خلقو مستقبل ماسواء له اهلاکه خرابی، بربادی او سپکتیا بل شی نه دی.

(تنبیه) د ځینو اسلافو په نزد دلته له «الزکوٰة» څخه طیبه کلمه مراد ده. او ځینی د «زکوٰة» معنی په پاکی، او صفایی سره کوی. نو په دغه تقدیر سره ئې مطلب داسی کیږی «هغه خلق چې خپل نفس له فاسده‌وو عقائدو او ذمیمه وو اعمالو څخه پاک او صاف نه ساتی» په دغه کښی د طیبی کلمی ترک او زکوٰة نه ادا کول او نور ګرد (تول) راغلل. **وهذا کما قال** ﴿قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى﴾ **وقال** ﴿قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰهَا﴾ **وقال** ﴿وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً﴾ **وغیر ذلک.**
ښائی دغه معنی د دی لامله (له وجی) کړی شوی وی چې کفار مخاطب بالفروع نه دی.
یا ځکه چې دغه آیت مکی دی او د زکوٰة او د نورو تشخیص په مدینی منوری کښی شوی دی.
والله اعلم.

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٨ ع

بېشکه هغه کسان چې ايمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چې نه دی قطع کېدونکی.

تفسير: يعنې هيڅکله به نه منقطع کېږي او تر ابدالاباد پورې به جاري وي کله چې جنت ته ورسېږي نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومي.

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ۚ ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آيا بېشکه تاسې خامخا کافران کېږئ په هغه الله چې پيدا کړی ئې ده ځمکه په دوو ورځو (د يکشنبې چې په اول کښې ئې پيدا او په دوهمه کښې ئې وغوړوله) او ګرځوئ له خپل ځانه (دغه الله) ته شريکان، دغه ذات (چې ځمکه ئې په دوو ورځو کښې پيدا کړې ده) رب د علميانو دی

تفسير: يعنې څومره د حيرت او د تعجب ځای دی چې د رب العٰلمين د وحدانيت او کماليه صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسې شيان له هغه سره برابروئ چې د يوې ذرې په اندازه هم د کار او اختيار مالکان نه دي.

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا

او پيدا کړي دي (الله) په دغه (ځمکه) کښې درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دې نه او بيا ئې برکت کېښود په دغه (ځمکه يا غرونو) کښې او مقرره (په اندازه) کړې ئې ده په دې ځمکه کښې روزي (د اهل) د دې

تفسير: «او بيا ئې برکت کېښود په دغه ځمکه يا غرونو کښې» يعنې قسم قسم کانونه، ونې، مېوې، ثمرات، غلې او حيوانات او نور له ځمکې څخه وځي «او مقرره او په اندازه کړې ئې ده په دې ځمکه کښې روزي د اهل د دې» يعنې پر ځمکه باندې ئې د هستيدونکيو خواړه په يوې خاصې اندازې او حکمت سره په ځمکه کښې کېښودل. لکه چې د هر اقليم او د هر ملک د هستيدونکيو له طبايعو او له ضرورياتو سره ئې موافق خواړه مهيا او تهيه فرمايلي دي. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره ځمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کړل اوقات.

فِيٓ اَرۡبَعَةِ اَيَّامٍؕ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِيۡنَ ⑩

په څلورو ورځو کښې برابر دی دپاره د پوښتني کوونکيو (له پيدا کولو د ځمکې او د مافيها)

تفسير: يعني ګرد (ټول) کارونه په څلورو ورځو کښې وشول. په دوو ورځو کښې ځمکه پيدا کړې شوه. او په دوو نورو ورځو کښې چې سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر څوک چې پوښتنه کوی يا د پوښتني کولو اراده لرې هغوی ته دغه وروښيه! چې دغه ټول په څلورو ورځو کښې بې له تزئيده او تنقيصه په وجود راغلي دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی د پوښتنو کوونکيو جواب پوره شو».
تنبيه: دلته له ورځو ځنې په ظاهری صورت سره هم دغه معروفې او متبادرې ورځې نشې مراد کيدی. ځکه چې د ځمکې او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو څلورو ورځو څخه به د هغو مقدار مراد وی يا به هغه ورځې ترې مرادې وی چې د هغو په نسبت ئی فرمايلې دی ﴿ وَاِنَّ يَوۡمًا عِنۡدَ رَبِّكَ كَاَلۡفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّوۡنَ ﴾ جزء ٢٢ (د الحج (٦) رکوع ٤٧ آيت زمونږ د دغه مقدس تفسير) والله اعلم.

ثُمَّ اسۡتَوٰۤى اِلَى السَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ

بيا ئی اراده وفرمايله (پيدا کولو د) آسمان ته حال دا چې دغه آسمان يو لوګی ؤ (ولاړ)

تفسير: يعنی بيا د آسمانونو په طرف متوجه شو چې په دغه وخت کښې دوی ګرد (ټول) سره يو وو د يوه لوګی په شان نو هغوی ئی سره تقسيم کړل، او په اووو آسمانونو سره ئی وويشل لکه چې وروسته له دی نه ئی ذکر راځی.
تنبيه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادې په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلۡاَرۡضِ ائۡتِيَا طَوۡعًا اَوۡ كَرۡهًاؕ قَالَتَاۤ اَتَيۡنَا طَآئِعِيۡنَ ⑪

پس وفرمايل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغې) ځمکې ته چې راشئ دواړه پخپلې خوښې سره يا په زور سره ، ووېل آسمان او ځمکې راغلو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیدلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود ؤ او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوړی او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توئیدی او د باران په صورت وورېدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی ؤ چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراکونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِىْ يَوْمَيْنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوګی ځنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی څلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی ګردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «ستة ایام» تصریح شته.

تنبیه: په هغو مرفوعه ؤ احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالیٰ د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتیٰ چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکی **«هو من غرائب الصحیح وقد علله البخاری فی التاریخ فقال رواه بعضهم عن ابی هریرة عن کعب الاحبار وهوالاصح»** او په روح المعانی کښی له (قفال شافعی) څخه نقل کړی دی **«تفرد به مسلم وقد تکلم علیه الحفاظ علی بن المدینی والبخاری و غیرهما وجعلوه من کلام کعب وان ابا هریرة انما سمعه منه ولکن اشتبه علی بعض الرواة فجعله مرفوعا»** باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَآءِ فَسَوّٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ﴾ څخه دغه ظاهریږی چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰىهَا﴾ څخه ظاهریږی چی ځمکه وروسته له آسمانه غوړولی شوی ده د دغه جواب په څو دولو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحیان) تقریر د دی احقر خوښ دی یعنی ضروری نه ده چی په ړومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذٰلک» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو څخه تراخی فی الاخبار یا رتبی تراخی مراد واخیسته شی لکه چی په ﴿ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴾ کښی یا په ﴿ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾ کښی هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم کښی د زمانی ترتیب تصریح نشته هو! د نعمت په تذکره کښی د ځمکی او د عظمت او قدرت په تذکره کښی ئی د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنیٰ تامل او تدبر سره معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه څو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا

او وئی لیږه (مقرر ئی کړ) په هر آسمان کښی کار (مناسب تدبیر) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته څه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب وضعیت او هیئت څرنګه دی؟ په دغه ځمکه کښی چی په زرهاوو کارخانی دی نو آیا دومره لوی آسمانونه به څرنګه تش پراته وی».

وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

او ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ډیوو (ستوریو) سره او (ساتلی دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غوږ کیښودلو د شیطانانو) دغه (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم (په هر څیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه ګرد (ټول) ستوری پر هم دغه آسمان باندی ختلی دی د شپی له مخی په دغه قدرتی ډیوو سره آسمان څرنګه ښکلی او ډک له رونقه ښکاری؟ بیا ئی څومره محفوظ ګرځولی دی چی د هیچا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پرښتو زوروری پیری ولاړی دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه تینګ نظام کښی څه درځ او چاود نشی غورځولی ځکه چی هغه د الله تعالیٰ له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له ګردو (ټولو) څخه لوی زبردست او باخبر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾

پس كه چيرى مخ وگرځاوه (دغو كفارو له حقه) پس ووايه (اى محمده! دوى ته) چى ويروم زه تاسى له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عاديانو (لكه باد د صرصر) او ثموديانو (لكه چغه د جبريل).

تفسير: يعنى كه د معظمى مكى كفارو د داسى عظيم‌الشان آيتونو د آوريدلو څخه وروسته بيا هم د نصيحت له قبلولو او د توحيد او د اسلام له لارى د غوره كولو څخه مخ واړوى نو تاسى دوى ته وفرمايئ «زه تاسى په دغه خبروم چى ستاسى خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبينو اقوامو په شان كيږى».

إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

كله چى راغلل دوى ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندى د دغو (كفارو او له طرفه د وروسته د دغو (كفارو له هره طرفه) او وى ويل دوى ته داسى

تفسير: يعنى له هر طرفه ښائى چى دير رسولان به ورغلى وى مگر مشهور دا دى چى دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علىٰ نبينا و عليهما الصلوٰة والسلام دى يا به له ﴿مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ﴾ څخه داسى مراد وى چى دوى ئى د ماضى او مستقبل پر خبرو وپوهوى او د وړښوولو او د پند او نصيحت هيڅ جانب او پلو ئى پرى نښود.

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

چى مه كوئ عبادت مگر يواځى د الله وويل (كفارو په جواب د دوى كښى) كه اراده فرمائلى وى رب زموږ (په ليږلو د رسولانو) نو خامخا ليږلى به ئى وى پرښتى پس بيشكه چى موږ په هغه څيز چى راليږلى شوى يئ تاسى په هغه سره كافران (يو او نه ئى منو ځكه چى تاسى زموږ په شان انسانان يئ

او پر موږ څه امتياز نه لرئ)

تفسير: يعني د الله رسول څرنګه بشر کيدی شي؟ که الله په واقع سره کوم رسول ليږه نو له آسمانه به ئې کومه پرښته ليږلې وه په هر حال تا پخپل زعم سره کومې خبرې چې د الله تعالیٰ له جانبه راوړې دي موږ د هغو د منلو دپاره تيار نه يو.

فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چې عاديان وو پس کبر (لوئی) ئې غوره کړه په ځمکه کښې په ناحقه سره او (کله چې هود دوی وويرول نو) وويل دوی څوک دی زيات سخت له موږ څني په قوت کښې

تفسير: ښائی کله چې رسولانو دوی له عذابه ويرولي وی دوی به د هغوی په جواب کښې داسې ويلې وی چې له موږ څخه زيات زورور او طاقتور بل څوک دی؟ چې موږ له هغه څخه ووېرېږو. آيا زموږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ويره کينولی شي؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د دوی اجسام ډير لوی لوی وو. نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چې د تکبر او غرور له پلوه ئې خبرې کول د الله تعالیٰ له درباره وبال او نکال نازلوی».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۖ وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾

آيا نه ويني (او نه پوهيدل) دوی چې بيشکه الله هغه (ذات) دی چې پيدا کړې ئې دي دوی هغه ډير سخت دی له دوی نه په قوت زور کښې او دوی په دلائلو د (قدرت) زموږ چې انکار به ئې کوو (سره له علمه په دی باندې چې هغه حق دی)

تفسير: يعني پخپلو زړونو کښې د ده پر حقانيت پوهيدل مګر د ضد او انکار له لوری به ئې هم داسې معامله کوله.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِىٓ أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْىِ فِى الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۖ

پس راومو لیږه پر دوی باندی باد یخ ډیر زورور هیبتناک په څو ورځو کښې چې ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چې وڅکوو مونږ پر دغو (کفارو) عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښې

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپې او اته ورځې مسلسل سخته سیلی چلیده ونی، غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شیان ئی بیخی له ځمکی څخه یوړل او هیڅ یو شی ئی باقی پری نښود.»

وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ أَخْزٰى ۖ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چې له دوی سره به مدد ونه کړ شي (په دفع د عذاب کښې)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چې د هیچا په منع کولو او مخه نیولو سره نه معطلیږی او نه بیرته آوړی. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شي. له هر سری سره به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینی او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو، خپلوانو او مینانو څخه سترګی اړوی او په پټه او په غلا سره به ورګوری.

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنٰهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى

او هر څه چې ثمودیان وو پس سمه لاره مو وښووله دوی ته (په لیږلو د رسولانو سره) پس غوره کړه دوی ړوندوالی (ضلالت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چې زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورښوولی وه دوی خپلی سترګی وتړلی او ړوندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالیٰ هم دوی د هم دوی په خوښه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَأَخَذَتْهُمْ صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾

پس ونیول دوی لره سختئ چغی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخته زلزله راغله چی له هغی سره ډیره سخته چغه هم وه چی د هغه غږ له شدته د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَنَجَّيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿١٨﴾

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزګاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راووړ او له بدی څخه ئی ځانونه وژغورل (وساتل) الله تعالیٰ دوی ته له عذابه نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کښی لږ څه صدمه او تود باد هم نه وررسیږی.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٩﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی راتول به کړل شی دښمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کړل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه ګرد (تول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کښی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی تول سره یو ځای شی نو روان به کړل شی دوزخ ته.

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآءُوْهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ
وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٠﴾

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهدی به ورکړی پر دوی باندی غوږونه د دوی او سترګی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چې وو دوی چې کول به ئې.

تفسير: په دنیا کښې ئې پخپلو غوږونو سره تنزیله آیتونه واوریدل او پخپلو سترګو سره ئې تکوینیه آیتونه ولیدل مګر سره له هغه د الله تعالیٰ وحدانیت او د ده د رسول رسالت ئې ونه مانه او په هر حیث او هر جهت د الله تعالیٰ عصیان او نافرمانی ته متوجه شول خو له دی نه بی‌خبره وو چې د ګناهونو ګرد (تول) دفاتر یاداشتونه او تیکلی (ریکاردونه) د هم دوی په وجود کښې محفوظ او ډک کړی شوی پراته دی چې په لازمه وخت کښې به لوڵؤل او آورول کیږی، له روایاتو څخه معلومیږی چې په محشر کښې به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کښې به داسی احکام صادریږی چې د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندی کړ شی چې دوی د هغؤی په ذریعه د دغو ګناهونو مرتکب شوی دی لکه چې ګرد (تول) وجود به ئې پری شاهدی ورکوی او په دی صورت د دوی د هغه اظهار چې پخپلو ژبو سره ئې ړومبی کړی وو تکذیب کیږی دلته به دوی حیران او مبهوت او هک پک پاتی کیږی او خپلو اعضاؤ ته به وایی چې ای کمبختانو! لری او ورک شئ! ما خو دغه مدافعه ستاسی له طرفه کوله او جګړی می ستاسی په ګټه (فائده) نښلولی وی حال دا چې تاسی پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوْا لِجُلُوْدِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ط

او وبه وائی (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکیو خپلو ته ولی مو شاهدی وکړه تاسی پر مونږ؟

تفسير: یعنی دغه منکرین به وائی کله چې پخپله ژبه سره مونږ داسی انکار کوو نو پر تاسی داسی کوم مصیبت رالویدلی وو چې خامخا مو په وربښوولو شروع وکړه او په آخر کښې دغه وینا تاسی ته چا دروښوده.

قَالُوْٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائی (دغه جلود دوی ته چې مونږ پخپله نه یو غږیدلی بلکه) غږولی یو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چې غږولی ئې دی هر څیز

تفسير: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وینا قوت وربښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وینا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبری نه کولی او شیان مو نه وی ښوولی نو څه شی به مو کړی وی. کله چې د هغه مطلق قادر اراده وشی چې یو شی خبری وکړی نو کوم

شي توانیزی او قدرت او مجال لری چی وینا ونه کری، هغه لوی ذات چی ژبی ته ئی د وینا قوت او قدرت وربښلی دی آیا هم دغه قوت لاسو او پښو او د بدن نورو اندامونو ته نه شی ښښلی؟ نو دغه دی چی مونږ هم د الله تعالیٰ په اراده دغسی شهادت اداء کړ.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

حال دا چی الله پیدا کړی یئ تاسی اول ځلی او خاص هم دغه الله ته بیرته بیولی شئ (مجازاتو ته)

تفسیر: دغه مقوله یا خو د الله تعالیٰ ده یا خو د جلودو ده دواړه محتملی دی.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وئ تاسی (په وخت د کولو د دغو فواحشو داسی) چی پټول به مو (دغه فواحش له ویری د دی) چی شاهدی به ورکړی پر تاسی غوږونه ستاسی او نه سترګی ستاسی او نه پوستکی ستاسی (ځکه چی د خپلو اعضاؤ په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسیر: یعنی له نورو ځنی به پټه سره مو ګناه کوله او له دی نه نه وئ خبر چی ستاسی لاسونه او پښی به ستاسی هغه مخفی اعمال څرګندوی (ښکاره کوی). ښائی چی تاسی هغه ګناه له دغو اندامونو څخه هم پټه کړی وی حال دا چی تاسو هم داسی کول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واکه نه وو پوره.

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

ولیکن ګمان به کوو تاسی (په وخت د ستر کښی) د دی چی بیشکه الله نه دی عالم پر ډیرو له هغو کارونو چی کول به تاسو.

تفسیر: یعنی اصلاً ستاسی چاری او د عمل طرز ئی ښکاره کوه چی ګواکی تاسی د الله تعالیٰ

په محيط علم يقين نه درلود (لرلو) او داسي مو ګڼل چي هر څه مو چي زړه غواړي ښائي هم هغسي وكړو څوک مو ويني؟ او راپسي ګرځي؟ كه په پوره ډول (طريقه) سره مو يقين او باور كړى وى چي الله تعالىٰ زمونږ له ګردو (تولو) حركاتو څخه عالم او باخبر دى او د ده په نزد كښي زمونږ مكمل دفتر شته نو له سره به مو داسي شرارت او طغيان نه كوو.

وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِيْ ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰىكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ
مِّنَ الْخٰسِرِيْنَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ يَّصْبِرُوْا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۚ وَاِنْ
يَّسْتَعْتِبُوْا فَمَا هُمْ مِّنَ الْمُعْتَبِيْنَ ﴿٢٤﴾

او دغه (فاسد ګمان) ستاسي هغه ګمان ستاسي دى چي كوو به تاسي دغه (ګمان) په رب خپل هلاک كړي يئ تاسي (دغه ګمان په آخرت كښي) پس نن وګرځيدئ تاسي له زيان كارانو څخه پس كه صبر وكړي دوى (په دى عذاب يا ئى ونه كړي) پس اور (د دوزخ) ځاى د هستوګني دى دوى ته او كه رضاء د الله (او قبول د توبي يا رجوع دنيا ته) غواړي دوى پس نه به وى دوى له قبول كړيو شويو (په طلب د رضاء د الله)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «يعني په دنيا كښي ځيني بلاء په صبر سره آسانيږي هلته كه صبر وكړي يا ئى ونه كړي دوزخ د دوى دپاره كور مقرر كړى شوى دى چي له هغه ځايه له سره نشي وتلى او ځيني بلاء دلته په منت خوشامند او تملق سره لري كيدونكي دى ولي هلته دغه شيان له سره مفيد نه واقع كيږي او هومره زارى خوارى او عاجزى چي وكړي نه قبليږي او نه ئى په درد خوري».

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوْا لَهُمْ مَّا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر كړي مو دي دوى ته ملګرى (له شياطينو) پس ښائسته كړي ئى دي دوى ته هغه څيزونه چي وړاندى له دوى دي او هغه څيزونه چي وروسته له دوى دي (له هواء او هوس او انكار د آخرت)

تفسير: يعني پر دوى باندى يو يو شيطان مقرر شوى دى څو دوى ته خراب كارونه چي پخوا ئى كړي وو يا وروسته له دي نه ئى كوى ښه ورو ښيي، او د دوى تبا كوونكي ماضى او مستقبل

هغوی ته ښه او ښکلی ورښکاره کړی او د دغو شیاطینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجه وه. کما قال الله تعالیٰ (فی جزء ٢٥ الرکوع ٤ آیت ٣٦ من سورة الزخرف) ﴿وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ

او ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښې چې په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چې د دوی په نسبت په ابتداء کښې فرمایلی شوی ده ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ جزء ١٢ (د هود ١٠ رکوع ١١٩ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

بیشکه چې دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښې)

تفسیر: کله چې انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیاء کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

او وائی هغه کسان چې کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چې مه اوروئ غوږ مه ږدئ تاسی دغه قرآن ته (چې محمد ئی لولی) او شورماشور واچوئ په (وخت د لوستلو د) ده کښې ښائی چې تاسی غالب شئ (پری او له تبلیغه ئی ساکت کړئ)

تفسیر: یعنی د عظیم‌الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورځوی او هر څوک ئی چې اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طريقه ځانته غوره کړی ده هر کله چې قرآن لوستلی کیږي دوی غوږ ورته نه نیسي او دومره شورماشور اچوي چې نور ئې هم وانه وریدی شي او داسې به ئې ګڼل چې زمونږ په دغه شورماشور سره د قرآن غږ پورته نشي او پر خلقو خپل تاثیر ونه غورځوي. نن ورځ هم جاهلان هم داسې تدابیر کوي چې د کار د خبرو په مقابل کښې شورماشور کوي څو بل څوک ئې وانه وري مګر د حقانیت او صداقت کرنګهار او تنهار کله د میاشو او مچانو په بنهار پټ او مغلوبیدی شي؟ او سره له دغسې تدابیرو هم د حق غږ د زړونو تر ژورو پورې رسیږي او هم هغه هلته خپل اثر غورځوي.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

(فرمائی الله تعالیٰ چې) پس خامخا ویه څکوو مونږ هرومرو (خامخا) هغو کسانو ته چې کافران شوي دي عذاب سخت او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ډیره بده سزا د هغو اعمالو چې وو دوی چې کول به ئې.

تفسیر: یعنی له دې نه به زیات خراب کار بل څه وي چې دې پخپله هم د پند او نصیحت خبرې وانه وري او نور خلق هم پرې نه ږدي چې نصیحت ته غوږ کیږدي.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

دغه (سخت عذاب جزاء ده د دښمنانو د الله (یعنی) چې اور دی شته دوی ته په دغه اور کښې کور د همیشه والي (دپاره د جزاء) په جزاء ورکولو په سبب د هغه چې وو دوی (په دنیا کښې) چې په آیتونو زمونږ (قرآن) انکار به ئې کوو.

تفسیر: یعنی په زړه په ښه شان پرې پوهیدل لیکن له ضده او عناده او تعصبه به ئې ترې انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا رَبَّنَآ اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلّٰنَا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُوْنَا مِنَ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿۲۹﴾

او وبه وائی (په اور كښې) هغه كسان چې كافران شوی دی ای ربه زمونږ وښيه مونږ ته هغه (دوه تنه) چې گمراهان كړی ئی ؤ مونږ له پيريانو (ابليس) او له انسانانو (قابيل) چې وگرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو خپلو دپاره د دی چې شی دوی له ښكته (سپكو ذليلانو خلقو څخه)

تفسير: يعنی خير مونږ خو په آفت كښې اخته شوو ليكن له انسانانو او پيريانو څخنی هغه شياطين چې زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب گرځيدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه مصيبت كښې مبتلا شوی يو له مونږ سره ئی مخامخ كړئ څو ئی مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری ذری او لتاړ كړو او په نهايت ذلت او خواری سره ئی د دوزخ په ډيری ښكتنی طبقی كښې وغورځوو او په دغه ډول (طريقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زړونه پری ساړه كړو.

اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ﴿۳۰﴾

بيشكه هغه كسان چې ويلی ئی دی صدقاً له زړه چې رب زمونږ الله دی بيا تينگ ولاړ وی (په دغه توحيد او نورو اعمالو د دين) رانازليږی به پر دوی پرښتی (عند النزع والبعث يا فی القبر چې داسی به وائی) مه ويريږئ او مه خپه كيږئ او خوشاله اوسئ تاسی په جنت هغه چې وئ تاسی چې وعده ئی درسره كړی شوی ده (په ژبی د انبياؤ الله سره)

تفسير: يعنی په زړه سره ئی اقرار وكړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالیٰ په ربوبيت او الوهيت كښې ئی بل څوک شريک ونه دراوه او نه له دغه يقين او اقرار څخه د مرگ تر لحظی پوری وانه وښته او نه ئی خپل رنگ بدل كړ هر هغه شی ئی چې په ژبه سره ويلی وو، د هم هغه پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تينگ پاتی شو او د الله تعالیٰ د كامل ربوبيت حق ئی په پوره ډول (طريقه) سره وپيژاند او هر هغه عمل ئی چې وكړ خالص د ده د خوښی او شكر گزاری دپاره ئی وكړ، د خپل رب گرد (تول) عائد كړی حقوق او فرائض ئی په ښه شان سره وپيژندل او په

ښه ډول (طريقه) سره ئې اداء او په ځاى ئې راوړل، الغرض له ماسواء الله څخه ئې مخ واړاوه او يوائځې د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سمه صافه لاره رهى (روان) شو. پر داسې مستقيم الحال بندګانو د مرګ په وخت او د قبر د رسيدلو په فرصت او وروسته له هغه د بيا ژوندى راپاڅيدلو په وخت کښې پرښتې نازليږى او دوى ته تسکين، تسلى ورکوى او د جنت د دخول زيرى وراوروى او ورته وائى چې اوس تاسى ته له هيڅ جهته د ويرى او د انديښنى موقع نه ده پاتې. د فانى دنيا ټول فکرونه او غمونه ختم شوى دى او د بل کوم راتلونکى آفت او مصيبت انديښنه نه ده پاتې اوس په ابدى ډول هر قسم جسمانى او روحانى خوښى او عيش تاسى لره دى او د جنت هغه مواعد چې د انبياؤ عليهم السلام په ژبو له تاسى سره کړى شوى وو هغه ګرد (ټول) اوس له تاسى سره ايفاء کيدونکى دى. دا هغه دولت او نعمت دى چې د هغه د رارسيدلو د يقين له حاصليدلو څخه وروسته هيڅ يو غم او فکر د انسان په شاو خوا کښې نشى ګرځيدلى.

تنبيه: ډير ممکن دى چې پر متقينو او ابرارو په دغه دنيوى ژوندون کښې هم د پرښتو يو قسم مخصوص نزول وشى چې د الله تعالىٰ په حکم سره دوى ته د دوى په دينى او دنيوى امورو کښې د بهترى او ښيګڼې (فائدى) او نورو ښو خبرو الهام وکړى چې د دوى د شرح الصدر، تسکين او اطمينان موجب شى. لکه چې د دوى بالمقابل يو دوه آيتونه پخوا تير شول چې پر کفارو شياطين مسلط دى څو رذائل او قبائح دوى ته ښه ورښکاره کړى او د دوى د اغواؤ او اضلالو وسائل ورپيدا او مهياء کړى. او په بل ځاى کښې د شياطينو په حق کښې د «تنزل» لفظ استعمال شوى دى (کما قال الله تعالىٰ فى جزء ١٩ الرکوع (١١) آيت ٢٢٢ - ٢٢٣ من سورة الشعراء) ﴿ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴾ په هر حال د مفسرينو په نزد دغه معنى هم کيدى شى، او په دغه تقدير وروستنى آيت ﴿ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ سره په ډير ښه ډول لګيږى. والله اعلم.

نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ

(بل داسې ورته ووائى ملائکى) مونږ يو دوستان ستاسى په دغه ژوندون لږ خسيس کښې (په حفاظت نصرت) او په آخرت کښې (چې به درڅخه لرى کړو وحشت د قبر او وبه مو رسوو جنت ته)

تفسير: ځينو دغه د الله تعالىٰ کلام ښوولى دى يعنى د پرښتو کلام له دى نه پخوا ختم شوى دى. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرښتو مقوله ده. ګواکى پرښتې دغه قول د دوى په زړونو کښې الهام کوى او د دوى حوصله او همت زياتوى. ممکن دى چې ځينو بندګانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائى. او ممکن دى چې موت ته نژدى يا بعد الموت ورته وويلى شى، نو په دغه

تقدير د ﴿ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ﴾ مطلب به داسې کيږي چې مونږ په دنيا کښې هم ستاسې ملګري او رفيقان وو چې د الله تعالىٰ په حکم به مو په باطني دول (طريقه) سره ستاسې امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسې رفيقان او ملګري يو چې هلته ستاسې شفاعت يا د اعزاز او د اکرام انتظام وکړو.

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾

او شته تاسې ته په دغه جنت کښې هغه نعماء چې مينه ورته کوي نفسونه ستاسې او شته تاسې ته په دغه (جنت) کښې (لذاتو کراماتو) چې غواړئ ئې تاسې

تفسير: يعنې د هر شي خواهش، رغبت او هوس چې تاسې پخپلو زړونو کښې وکړئ يا هر هغه شي چې په ژبه سره ئې وغواړئ هغه تول به تاسې ته درکولی کيږي. د الله تعالىٰ په خزانو کښې د هيڅ شي کمي او تقليل نشته.

نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾

ميلمستيا ده له (جانبه د الله) ښه ښښوونکي (د خطياتو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: يعنې ښه وپوهيږئ چې هغه غفور رحيم به له خپل ميلمه سره څومره ښه سلوک وکړي؟، او دغه څومره يو لوي عزت او توقير دي چې يو ضعيف بنده د خپل رب العزت ميلمه شي.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ
إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

او څوک دي ډير ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وينا له هغه چا چې بولي (خلق) طرف د الله ته او عمل کوي نيک او وائي بيشکه زه له مسلمانانو غاړه ايښوونکيو يم (احکام الله ته).

تفسیر پخوا په ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ﴾ کښې د هغو مخصوصو بندګانو ذکر وو چې هغوی یواځې د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینګ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت ئې ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائی یعنی خورا (ډیر) ښه سړی هغه دی چې خپل ځان پاک الله ته بیخی وسپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندګانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره ډیر ښه محرک، مؤثر او سائق شي او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئې جذب او کش کړی. او د هغې نیکۍ په طرف چې دی خلق رابولی دی پخپله هم پرې عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلې بندګۍ او احکام منلو د اعلان په وخت کښې هیچیرې او هیڅکله ونه ویرېږی. او نه څه اندیښنه ورته پیدا شی. د ده د قومیت طغراء ښائی چې د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لرې وګرځی، او د خپلې خالصې مسلمانۍ منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چې سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین وخاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغې لارې خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کښې دی یا مراد ترې صحابه رضی‌الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چې پکښې دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾

او نه برابرېږی سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن‌العاقبة کښې) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چې هغه ډیر ښه وی پس ناڅاپه هغه څوک چې په منځ ستا او په منځ د هغه کښې عداوت دښمنی وی لکه چې دی به دوست وی ډیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کښې یوه رښتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چې دوی ورته ضرورت لری یعنی ښه وپوهیږه چې بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشی برابریدی، او د دواړو تاثیرات سره بیل دی. بلکه یوه نیکی له بلی نیکی سره، او یوه بدی له بلی بدی سره په اثر او نتیجه کښې متمایزی دی. لهٰذا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائی داسی وی چې د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورنه کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که څوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کښی دی دی داسی رویه او د عمل طرز ځان ته غوره کړی چی له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصی په مقابل کښی دی له حلم او تحمل څخه کار واخلی! او د کنځلو جواب دی په تهذیب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وضعیت او مسلک له غوره کولو څخه به په نتیجه کښی ژر درښکاره شی چی ډیر سخت دښمن به هم ستاسی په مقابل کښی نرم او پوست شی. اګر که په زړه او اساسی ډول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه ګرځی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره به دی دوست ګرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی په باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دښمنی او عداوت ګرد (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالیٰ ﴿ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَّجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِّنْهُمْ مَّوَدَّةً ﴾
(د الممتحنة (٢) رکوع ٧ آیت ٢٨ جزء) هو! که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چی د لړم او منګور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنیٰ او جلا (جدا) خبره ده چی پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مګر دغسی افراد ډیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چی د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لازم دی چی په ډیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی!

وَمَا يُلَقّٰىهَآ إِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْا ۚ وَمَا يُلَقّٰىهَآ إِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿٣٥﴾

او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مګر هغو کسانو ته چی صبر تحمل کوی او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت) مګر خاوند د برخی ډیری لوئ ته

تفسیر: یعنی ډیره لویه حوصله په کار ده چی انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالیٰ له درباره ډیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی ځایه پوری د هغه حریف او دښمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چی په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیدی شی لیکن ځنی داسی دښمنان هم پیدا کیږی چی په هیڅ حالت او صورت سره له دښمنی څخه لاس نه اخلی، که څوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چی هرومرو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت دررسوی نو د داسی پخو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د ځان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالیٰ بیان فرمائی چی

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

او که ورسیږی تاته له طرفه د شیطان څه تباهي، وسوسه (چی دی واړوی تا له دغه ښه خصلت) پس پناه ونیسه په الله (له شره د ده) بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی ښه عالم

تفسیر: یعنی د داسی شیطان په مقابل کښی له نرمي او عفوی او په تیریدلو سره کار نه چلیږی یواځی د هغه د نجات دپاره یو تدبیر شته چی د الله قدوس جل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه په پناه کښی راشئ! دا هغه مضبوطه کلا ده چی هغی ته له سره شیطان نشی رسیدی. که تاسی واقعي په اخلاص او زاری سره د الله تعالیٰ په حضور کښی دعاء وکړئ نو هغه به ضرور تاسی ته پناه درکوی ځکه چی الله تعالیٰ د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه ښه آوری او ښه پری پوهیږی چی کوم یو په څومره اخلاص او تضرع سره ماته دعاء او نداء کوی؟ حضرت شاه صاحب د دغه آیت د ربط په نسبت له پخوانی سره داسی لیکی «یعنی که بی اختیاره قهر او غصه درشی نو دغه د شیطان مداخله ده» شیطان نه غواړی چی تاسی په «حسن‌الاخلاق» موصوف اوسئ او د دعوت الی‌الله په مقصد کښی بریالی (کامیاب) او فائزالمرام شئ.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چی په یوه کښی لباس او په بل کښی معاش دی) او (بل ځینی له دلائلو) لمر او سپوږمی دی

تفسیر: له دعوة الی الله سره څو سماویه او ارضیه دلائل هم بیان فرمائی څو په هغو سره داعی الی الله ته د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو کښی مدد ورسیږی په دغه ضمن کښی دی لوری ته هم اشاره وشوه چی له یوه جانبه د الله تعالیٰ مخصوص بندګان پخپل قول او عمل سره خلق د الله تعالیٰ په طرف رابولی او له بل جانبه د نمر، قمر، آسمان، ځمکی او د نورو مخلوقاتو عظیم الشان نظم او نسق غور او دقت کوونکیو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت ورکوی.

وفی کل شئ له آیة تدل علی انه واحد

انسان ته لازم دی چی په دغو تکوینیه ؤ دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور ډیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالکالملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه ګرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له عدمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی څرنګه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښېو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼرا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼرا) سره بدله کړی.

لَا تَسْجُدُوْا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِیْ خَلَقَهُنَّ
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ ﴿٣٧﴾

مه کوئ سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمی او سجده کوئ تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (څلور علامی) که چیری یئ تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوئ

تفسیر: د لمر، سپوږمی او د نورو شیانو عبادت کوونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زمونږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مګر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخی د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یوائحی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا فَالَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْئَمُوْنَ ﴿٣٨﴾ السجدة

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرښتو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه ستړی کیږی.

تفسير: يعني كه غرور، تكبر، لوئي د حق له قبوله مانع ده او د توحيد د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواړي چي راشي، نو نه دي راځي دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالیٰ له سره د دوی پروا نه لري هغه لوی ذات چي د ده عظمت او جبروت داسی وضعيت لري چي بی حسابه مقربين ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبيح او تقديس کښي داسي مشغول او لګيا دي چي له سره پکښي نه خپه، نه ستړی او ستومانيږي نو د دوی په مقابل کښي دغه خواران څه شي دي. دوی په دغو دروغو تكبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۭ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ۭ اِنَّهٗ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٩﴾

او ځيني له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دي چي بيشكه تهويني ځمكه وچه كلكه پس هر كله چي نازلي كړو مونږ پر دغي (ځمكې) اوبه (د باران) نو سره وخوځيږي او وپړسيږي (او شنه شي) بيشكه هغه الله چي ژوندی كړی ده دا (ځمكه) خامخا ژوندي كوونكي دي د مړيو بيشكه الله پر هر شي باندي (چي اراده وفرمائي) ښه قادر دی (چي ځيني ئی هم دغه احياء او اماتت دی)

تفسير: يعني ځمكي ته وګورئ چي دغه خواره چپ چاپ، ذليل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالي په وخت کښي ئی له هری خوا څخه دوړی او خاوری پورته کيږی ليکن هم دا چي د باران پرخه پری ولويده يو ځلي طراوت، رونق، تازګي او نشونما او د ليدلو وړ (مستحق) تحولات پکښي څرګنديږی (ښکاره کيږی). آخر دغه اقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتيجه ده؟ هغه الله جل جلاله چي وچي کلکي مړی ځمکی ته طراوت، شينوالي او ژوندون وربښلی دی آيا هغه پر دغه نه دی قدير چي د انسانانو په ابدانو کښي بيا روح واچوی؟ او آيا هغه مطلق قادر نشي کولی چي مړو زړونو ته د دعوت الی الله له تاثيره بيا له نوی سره ژوندون او جديد حيات ورعطاء کړی؟ بيشکه الله تعالیٰ هر شي کولی شی! او د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښي هيڅ شي مانع او مزاحم نشي کيدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ کښې نه دی پټ دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس هغه څوک چی وغورځولی شی په اور کښې غوره دی یا هغه څوک چی رابه شی په امن (له عذابه) په ورځ د قیامت کښې (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکوونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه ؤ آیتونو له آوریدلو او د دهر پر قرطاس د تکوینیه وو آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کږو تللو بیرته نه گرځی او په سمو صافو خبرو کښې واهی او تباهی شبهات پیدا او تری کړی وړی خبری جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رااړوی او یو غلط مطلب تری وباسی یا خوشی چتی (بیکاره) بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښې وړاندی وروسته تحریف او تبدیل کوی د داسی کږو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله ډیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو مکاریو او چالاکیو ډیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ څخه د دوی هیڅ احوال نه دی پټ څه وخت چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی وپوهیږی چی فی‌الحال الله تعالیٰ هغوی ته مهلت ورکړی ؤ ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی ﴿ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾ یعنی ښه دی خرنگه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ مگر ښه وپوهیږی چی ستاسی گرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو ځای پوره درکوی او بالاخر د هغه ربړ (تکلیف) او زحمت تاسی موندونکی یئ اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت په ډیر سخت سوځوونکی اور کښې ولویږی او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو په برکت تل په امنیت او طمانیت کښې اوسیږی آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته (نو ژر به په عذابیږی دوی)

تفسير: يعني دوى خامخا د خپلو كړو تللو په علت د پند او نصيحت په خبرو كښې شبهات پيدا كوى حال دا چې په هغه كښې د دروغو ځاى او گنجائش له سره نشته. هغه ذكر، پند نصيحت څه شى دى؟ يو صاف، واضح، مضبوط او محكم كتاب چې له هغه څخه ما سواء له يوه ناپوه، احمق او شرير انسان بل هيڅوک انكار نشى كولى.

وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَاْتِيْهِ الْبَاطِلُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهٖ ؕ تَنْزِيْلٌ مِّنْ حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ ﴿٤٢﴾

حال دا چې بيشكه دغه قرآن خامخا كتاب قوى (نادر) دى نه راځى دغه قرآن ته باطل (نه) د مخى (له طرفه) د دى او نه د شا (له طرفه) ئى (بوجه من الوجوه) راليږلى شوى دى له طرفه د حكمت والا ثناء ويلى شوى (الله).

تفسير: يعني د الله تعالىٰ په راليږلى شوى كتاب كښې كه دروغ راغلى دى نو له كوم ځاى څخه راغلى دى؟ او د هغه كتاب د ساتلو ذمه چې هغه پخپله غاړه اخيستى ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لرى چې د هغه شاوو خوا ته ورنژدى شوى وى.

مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ قِيْلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ وَّذُوْ عِقَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٤٣﴾

نه ويل كيږى تاته (اى محمده!) مگر (هم هغسى) وينا چې په تحقيق ويلى شوى وه دپاره د هغو رسولانو چې پخوا له تا تير شوى دى، بيشكه رب ستا خامخا څيښتن (مالک) د مغفرت دى (مؤمنانو لره) او څيښتن (مالک) د عذاب دردناک دى (كافرانو لره)

تفسير: يعني د منكرينو كومه معامله چې له تاسى سره ده هم دغه معامله به د هرى زمانى منكرينو له خپلو انبياؤ سره درلوده (لرله). انبياوو به تل د دوى دپاره خير غوښت او هغوى به د هغه په مقابل كښې هر راز (قسم) تكاليف او مصائب خپلو انبياؤو ته رسول بيا هم هغسى چې هغو انبياؤ پر هغو ربرو (تكليفونو) او سختيو كښې صبر او تحمل كوو تاسى هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتيجه کښې به څينى توبه کوى او پر سمه لاره به راځى چې د دوى دپاره د الله تعالىٰ له جانبه معافى او ښښنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کږو تللو، ضد او عناد تينګ او قائم پاتې کيږى چې بالاخر دوى د دردناکى سزا مستوجب کيږى.

وَلَوْ جَعَلْنٰهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ وَّعَرَبِيٌّ ؕ

او که ګرځولې مو وى. دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ويلې به وو (دغو د عربو کفارو) ولې واضح بيان شوى نه دى آيتونه د دى (په ژبى فصيحى عربى دغه قرآن) آيا عجمى دى او (نبى ئى) عربى دى

تفسير: يعنى که يوه سړى داسى اراده کړى وى چې يوه خبره نه منى نو په زرګونو حيلى او بهانى ورته جوړولى شى. د معظمى مکى کفارو کله چې بل شى ونه موند نو په داسى ويناوو ئى شروع وکړه چې «صاحبه! مونږ خو د عربى نبى په معجزى باندى هلته قائل او معترف کيدو چې دغه قرآن ماسواء له عربى ژبى په بلى کومى ژبى راغلى وى» ليکن فرض ئى کړئ که هم داسى هم کيدى نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوى داسى ويل «ښه صاحبه! چيرى داسى بى اساسه او بى منطقه خبره به ليدلى شوى وى چې پخپله رسول عربى او د ده قوم چې د دغه کتاب ړومبنى مخاطبين دى هم عرب مګر دغو ته دغسى کتاب راليږلى شوى دى چې پر يوه توريى هم دوى نشى پوهيدى.

قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ ؕ

ووايه ته (اى محمده! دوى ته) چې دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چې ايمان ئى راوړى دى هدايت او شفاء دى

تفسير: يعنى لغو او چټى (بيکاره) شبهات خو به له سره نه ختميږى هو! دغومره تجربه هر يو سړى کولى شى هغو کسانو چې پر دغه مقدس کتاب ايمان راوړى دى او پرى عمل کوى په څرنګه عجيب هدايت او بصيرت عقل او پوه نائل او فائز شوى دى او د دوى د سلهاوو کلونو او قرنو امراض او رنځورى ئى لرى او ورکه کړى ده او له دوى څخه ئى ظاهرى او باطنى روغ رمټ انسانان جوړ کړى دى.

وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ

او هغه کسان چې ایمان نه راوړي په غوږونو د دوی کښې درونډوالی دی حال دا چې دغه (قرآن) پر دوی باندې ړوندوالی پټوالی دی (نو نه ويني دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسير: یعنی هم هغسی چې د خفاش (ښکالی - شاپیرک) سترګی د لمر په رڼا (رڼړا) کښې ترلی کیږی او دی هیڅ یو شی پری نشی کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼړا) کښې ړانده او هیڅ یو روڼ شی نشی لیدلی نو په دغه کښې د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لازم دی چې د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه ځیر شی او محسوس ئی کړی! او بیا د هغې معالجې ته متوجه شی!

اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيْدٍ ﴿۴۴﴾

دغه کفار (ګواکی داسی دی لکه چې) غږ ورته کوو شی له ځایه لری (او په کیفیت ئی نه پوهیږی).

تفسير: یعنی که یو سړی ته له لری څخه غږ او ناری وکړی هغه ئی نه آوری او که وائی وری ښه پری نه پوهیږی هم داسی د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لری لویدلی دی چې د حق غږ د هغو د زړه غوږو ته له سره نشی رسیدی او که چیری هم وررسیږی نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشی پوهیدی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو موږ موسیٰ ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصدیق او تکذیب د) هغه کښې

تفسير: یعنی هم هغسی چې نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښې اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم هم داسی اختلاف واقع شوی وو بیا وګورئ چې د هغه انجام څرنګه شوی وو؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ

او که چیری نه وی هغه خبره چی ړومبی شوی ده له (طرفه) د رب ستا (چی تاخیر د عذاب دی تر قیامت پوری) نو خامخا حکم به کړی شوی ؤ په منځ د دوی (په دنیا) کښی

تفسیر: هم هغه خبره صادره شوی ده چی د دغو ګردو (تولو) شیانو فیصله په آخرت کښی کیږی.

وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

او بیشکه چی دغه (دروغ جوړوونکی) خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه یا له توریت) چی موجب د اضطراب دی

تفسیر: یعنی مهمل شکوک او چتی (بیکاره) شبهات دوی ته اطمینان او هوسائی (آرام) نه ورکوی او تل د دوی په زړونو کښی اندیښنی وی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

هر څوک چی وکړی نیک (کار) پس دپاره د ځان خپل ئی دی او هر څوک چی بدکار وکړی پس هغه بار دی په ده او نه دی رب ستا ظلم کوونکی پر بندګانو (چی بی موجبه ئی په عذاب کړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له جانبه ظلم نه کیږی هر سړی به د خپل عمل بدل ومومی، څه چی ئی کړی وی هم هغه به ئی په مخه ورشی نه د هیڅا نیکی هلته ضائع کیږی او نه د یوه بدی د بل چا په غاړه کښی لویږی. (ربط) کله چی د نیکی او بدی پوره بدل د قیامت په ورځ ورکول کیږی او کفارو به علی‌الاکثر دغسی پوښتنی کولی چی قیامت کله راځی؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسیر د مخامخ مخ په اوله کرښه کښی داسی ارشاد صادریږی چی

اِلَيۡهِ يُرَدُّ عِلۡمُ السَّاعَةِؕ

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شي علم د قيامت (چه څه وخت به واقع کيږي)،

تفسير : يعنی يواځی الله تعالیٰ په دی عالم دی چه قيامت کله راځی؟ ډير لوی رسول او ستره پرښته هم د قيامت د وخت له تعيينه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قيامت د قيام پوښتنه له دوی نه وکړی نو جواب به ئی داسی آوری «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخۡرُجُ مِنۡ ثَمَرٰتٍ مِّنۡ اَكۡمَامِهَا وَمَا تَحۡمِلُ مِنۡ اُنۡثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلۡمِهٖؕ

او نه راوځي هيڅ قسم له ميوو څخه له غلافو د دوی څخه او نه آخلی بار هيڅ ښځه (له انسانه او حيوانه) او نه ږدی بار (حمل) خپل مګر په علم د الله سره.

تفسير : يعنی د الله تعالیٰ علم پر هر شی محيط دی. هيڅ يوه خرما له خپلی واښکی، او هيڅ يوه دانه له خپل وږی او هيڅ يوه ميوه او ثمره له خپلی خولی (غلافه) د باندی نه راوځی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) د هيڅ يوی ښځی يا د ښځی ساکښ (ذی روح) په ګيډه يا په هګی کښی به داسی وړوکی مولود او موجود نه وی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) او هر هغه چی دوی ئی څيږوی يا تری ووځی هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی شته. هم داسی وپوهيږئ چه د دغی موجودی وړی دنيا د نتيجی په ډول (طريقه) د آخرت ظهور او د قيامت وقوع هم هرومرو (خامخا) په عمل راځی د هغه وخت او نيته هم هم دغه رب البريه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راځی؟ هيڅ يو انسان يا پرښته په دی نه دی خبر او نه دغه ضروری ده چه څوک پری خبر شی بلکه دغه هر انسان ته لازم دی چه د قيامت پر خبرو او احوالو او اهوالو سم د الله تعالیٰ له اخبار او اعلام تام يقين او باور ولری! او د هم هغی ويروونکی ورځی په توتيه او فکر او ذکر کښی دی تل اوسی! چه په هغه کښی به له سره دوستی او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بی د رب العزت له مرحمته ممکن نه دی او نه تری نجات او مخلص شته.

وَيَوۡمَ يُنَادِيۡهِمۡ اَيۡنَ شُرَكَآءِىۡ ۙ

او په هغه ورځ غږ به وکړي (الله) مشرکانو ته چي څه شول شریکان زما (په زعم د تاسي).

تفسیر : یعني هغه خپل معبودان راوبولئ چه هغو مو زما په الوهیت کښي شریک درولي وو چه اوس هغوی چیري دي؟.

قَالُوٓا اٰذَنّٰكَ ۙ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيْدٍ ۚ ﴿٤٧﴾

نو وبه وائي دغه (مشرکان) چي خبر کړي مونږ ته (اوس) چي نشته زمونږ نه هیڅوک شاهد (په دي چي تاته شریک شته).

تفسیر : یعني مونږ په صافو او ښکاره وو الفاظو سره د تا په حضور کښي عرض کړی دی چي مونږ له سره پخپل جرم او ګناه اقرار او اعتراف نه کوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر یو (ګواکي په دغه وخت کښي په نهایت لجاجت او سپین سترګی توب په درواغو سره له خپل کفر، شرک او عصیان، انکار کوي) ځینو د «شهید» معني شاهد اخیستي ده او داسي مطلب تري اخلي چه په دغه وخت کښي هیڅ یو زمونږ هغه شرکاء دلته نه وینو او را څخه ورک شوي دي.

وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَدْعُوْنَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوْا مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿٤٨﴾

او ورک به شي له دوی نه هغه (بتان) چي وو دوی چه عبادت به ئی کاوه (د هغو) پخوا له دي نه (په دنیا کښي) او یقین به راشي د دوی چه نشته دوی ته هیڅ ځای د تیښتي (له عذاب د الله څخه).

تفسیر : یعني هغو شیانو ته چه تاسي په دنیا کښي د الله تعالیٰ شریکان ویل او د هغو په عبادت کښي لګیا وئ نن د هغوی هیڅ درک او پته نه ده معلومه چه چیري دي؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولي نه راځي؟ او د عابدانو له زړو ځني هم هغه د بللو او د عبادت کولو خیالات او افکار غائب شوي دي هغوی اوس ښه پوهیدلي دي چه د الله تعالیٰ له سزا څخه له سره نشي خلاصیدی او خپل مرې د ده د سزا له منګلو څخه په هیڅ وسیله نشي خوشي کولی بالاخر بې‌هیلي او ناامیده کیږي او له هغو ځني بیخي خپله بې‌تعلقي او بیزاري ښکاروي چه د دوی په حمایت به له انبیاؤ سره جنګیدل او د هغو پند به ئی نه اوریده.

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ وَاِنْ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوْسٌ قَنُوْطٌ ﴿۴۹﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنْۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ هٰذَا لِيْ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَّلَئِنْ رُّجِعْتُ اِلٰى رَبِّيْٓ اِنَّ لِيْ عِنْدَهٗ لَلْحُسْنٰى

نه ستړی کیږی انسان له غوښتلو د خیر (او د انواعو د ښیګنو) او که ورسیږی ورته کوم شر پس ناامیده وی دی ډیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وڅکوو ده ته رحمت (مهربانی غنا او صحت) له (جانبه) زمونږ پس له هغی سختی چی رسیدلی وی ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هرومرو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او ګمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وګرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښیګنه ورته ورسیږی او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د ډیر حرص او طمعی لامله (وجی) غواړی چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړی او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پری قانع کیږی او ګیده ئی پری نه مړیږی او که له وسه او توانه ئی پوره وی د ټولی دنیا مال او دولت به ټولوی او پخپل کور کښی ئی غونډوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پری راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چپه او مخالفه ووینی نو ژر تر ژره نا امیده او مأیوس کیږی او په دغه وخت کښی به مات زړه بیهیلی او وارخطاء کیږی ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب‌الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو ګرده (ټوله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مأیوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړی او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړی نو وائی «هذا لی» یعنی ما هغه فلانی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مأیوسی او ناامیدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپیښ وو په یادیږی. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږی چی ګواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږی او داسی به ئی ګڼی چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیږم او که چیری د دغو تأثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسی یو شی واقع کیدونکی دی او فرض ئی کړئ که دغسی پیښه واقعه هم شی او زه بیا د خپل رب په طرف بوتللی هم شوم نو یقین کوم چی هلته به هم زما انجام ښه وی که زه د الله تعالیٰ په نزد خراب او نالائق وی نو په دنیا کښی به دومره عیش او راحت زما په برخه نه کیده نو ځکه توقع ده چه هلته هم هم دغسی معامله به له ماسره کیږی.

فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

پس خامخا خبر به ورکړو هرومرو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی په هغو (عملو) چی کړی ئی دی او خامخا وبه څکوو هرومرو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لویه.

تفسیر : یعنی خوښ شئ! چی له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزی او چړچی کوئ؟ کله چه هلته ورسیږئ بیا به درڅرګنده (ښکاره) شی چه منکرین څرنګه سختی سزاوی ګالی (برداشت کړی) او په څه شان سره د خپل ګرد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هیداد) رسیږی؟.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

او کله چی انعام وکړو مونږ پر انسان نو وګرځی (له حقه او په ښنګ شی له شکره) او لری شی (له سمی لیاری) په سبب د غرور (لوئ) خپلی او کله چی ورسیږی ده ته کومه سختی (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدی وی (یعنی تل مشغول وی په سؤال او زاری سره).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د نعمتونو د متمتع کیدلو په وخت کښی خو د حقیقی منعم د حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه اعراض کوی او مخ تری اړوی او بیخی تری بی پروا کیږی او په بل اړخ اوړی. بیا هر کله چه کوم تکلیف او مصیبت وروراندی شی نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوی او اوږدی دعاوی کوی او له دی نه نه شرمیږی چه په کوم مخ او خوله تری دغسی غوښتنی وکړم او وئی بولم. د تماشا (ننداری) ځای دا دی چه ځینی اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوی او پخپل زړه کښی مایوس کیږی او په دغه حالت کښی هم له ډیری مایوسی او وارخطائی ترهور کیږی او د پاک الله په طرف بی اختیاره د دعاء لاس پورته کوی اګر په په خپل زړه کښی بی هیلی او نا امیده هم وی خو پخپلی ژبی سره در ګرده (توله) الله تعالیٰ یادوی.

حضرت شاه صاحب رح لیکی «دغه گرد (تول) د انسان د قصور او د نقصان بیان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوی».

قُلۡ اَرَءَيۡتُمۡ اِنۡ كَانَ مِنۡ عِنۡدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرۡتُمۡ بِهٖ مَنۡ اَضَلُّ مِمَّنۡ هُوَ فِیۡ شِقَاقٍۭ بَعِيۡدٍ ﴿۵۲﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا وینئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چیری وی (دغه قرآن) له نزده د الله بیا کافران شئ تاسی په دغه قرآن) نو څوک دی ډیر گمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسیر : پاس ئی د انسان د طبیعت عجیبه او غریبه نخچه وایسته او ده ته د ده پر کمزوریو او ناروغیو په نهایت مؤثر بیان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبیه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوریو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالیٰ له جانبه راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بیا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلی او ډیرو قیمتدارو نصائحو څخه ولی منکریږئ؟ او د خپل عاقبت فکر او اندیښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډیر لری تښتی نو آیا له دی نه بله کومه لویه گمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَنُرِيۡهِمۡ اٰيٰتِنَا فِی الۡاٰفَاقِ وَفِیۡۤ اَنۡفُسِهِمۡ حَتّٰی يَتَبَيَّنَ لَهُمۡ اَنَّهُ الۡحَقُّ

ژر ده چی وبه ښیو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بیشکه دغه قرآن حق دی،

تفسیر : یعنی د قرآن حقانیت خو د نورو دلائیلو او براهینو په موجب په خپل ځای پاتی دی اوس مونږ منکرینو ته د دوی په خپلو ځانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکنافو کښی او په گرد (تول) عربستان بلکه په تول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او نښی ورڅرگندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملینو صداقت بیخی د رڼی ورځی په شان تر سترگو روښان او عیان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظیم‌الشانو او محیرالعقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهری اسبابو له سلسلی څخه بیخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ویلو سره ئی عیناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښې او د معظمې مکې په فتحه کښې د عربستان په مرکز کښې او د راشدهوو خلفاوو په عهد کښې په ګرد (تول) جهان کښې د هغه نمونې دوی پخپله سترګو سره ولیدلې او دا هم ممکن دی چه له «آیات» ځخه د قدرت عمومی دلائل او نښې مرادی وی چې غور او دقت کوونکی ته پخپل وجود کښې او له خپله وجوده د باندی د دنیا په ګردو (تولو) شیانو کښې په نظر ورځی چې له هغو ځنې د الله تعالیٰ د وحدانیت او د عظمت ثبوت مونده کیږی او د پاک قرآن د بیاناتو تصدیق په عمل راځی. کله چې هغه د هغو الهیه ؤ سننو او فطریه ؤ نوامیسو سره موافق ثابتیږی چې په دغه د تکوین په عالم کښې کار کوونکی دی په دغه قسم سره کله چې د تولو کونیه ؤ او د آفاقیه ؤ او د انفسیه ؤ حقائقو او آیاتو انکشاف خلقو ته دفعتاً نشی کیدی بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له ځیرو ځخه پردی لری کیږی نو ځکه ئې داسې تعبیر وفرمایه «سنریهم آیاتنا».

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

آیا کافی نه دی رب ستا (بلکه بس او کافی دی) بیشکه الله پر هر ځیز شاهد حاضر ګواه دی.

تفسیر : یعنې ته پاک قرآن حق او رښتیا ومنه! که بل ځوک ئې نه منی نو آیا یواځې د الله شهادت لږ دی او کافی نه دی؟ چې هغه پر هر شی شاهد او ګواه دی او پر هر ځیز باندی له غور کولو ځخه د ده د شهادت ثبوت مونده کیږی.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ ﴿٥٤﴾

وواوره خبردار شه! چې بیشکه کفار په شک کښې دی له ملاقات د رب خپل (ځکه چې منکران دی له بعثه) واوره خبردار شه! چې بیشکه الله پر هر ځیز چاپیر کیدونکی دی (په علم په قدرت خپل او جزاء د کفر به ورکړی).

تفسیر : یعنې دوی په دی تیروتلی دی چه مونږ له الله تعالیٰ سره مخامخ کیدونکی نه یو او له سره د ده مخ ته نه بیولی کیږو حال دا چې الله تعالیٰ په هر وخت او هر شی باندی محاط او چاپیر دی او په هیڅ وخت کښې هیڅوک د ده له قبضې او احاطې ځخه نشی وتلی که له مر کیدلو ځخه وروسته د دوی د ابدانو ذرات له خاورو سره ګډ یا په اوبو کښې خلط او وبهیږی یا په هوا منتشر شی خو بیا هم د دغه پر هری یوی ذری د الله تعالیٰ علم او قدرت محیط دی او هغه بیا جمع کول او له نوی سره بیا ژوندی پاځول ورته هیڅ سختی او اشکال نه لری.

تمت سورة حمٓ السجدة فلله الحمد والمنة .

سورة الشوریٰ مكية الا الآيات ٢٣و ٢٤ و ٢٥ و ٢٧ فمدنية وهي ثلٰث و خمسون آية وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (٤٢) تسلسلها حسب النزول (٦٢) نزلت بعد حٰمٓ السجدة.

د «الشوریٰ» سورت مكي دی پرته (علاوه) له ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٧ آيتونو څخه چي مدني دی (٥٣) آيته (٥) ركوع لري. په تلاوت كښي (٤٢) په نزول كښي (٦٢) سورت وروسته د «حٰمٓ السجدة» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكی دی.

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوْحِيْٓ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكَ ۙ اللّٰهُ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣﴾ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ﴿٤﴾

په مثل (د وحی) د هم دی (سورت) هميشه وحی كوی تاته (ای محمده!) او (وحی كړی وه) هغو انبياؤ ته چی پخوا له تا وو الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احكامو) ښه حكمت والا (چی هر كار په تدبير او مصلحت سره كوی) خاص هم ده لره دی هر هغه شيان چی په آسمانونو كښی دی او هر هغه شيان چی په ځمكه كښی دی (سره له آسمانونو او ځمكی ملكاً خلقاً او عبيداً) او هم دی دی ډير پورته ډير لوی.

تفسير : يعنی هم هغسی چی دغه سورت (چی په نهايت اعلی او اكملو مضامينو مشتمل دی) ستا په طرف وحی كاوه شی هم داسی د الله تعالیٰ عادت دی چی دغه وحی ستا په طرف او د نورو انبياؤ په طرف دائمه وليږی چی په هغی سره د حكمت شان او د حكومت اظهار تل تر تله وشی.

تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ

نژدی دی آسمانونه (تول دی ته) چی وچوی له پاسه د دوی (له جهته د ظهور د كبرياء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعني آسمان به د الله تعالىٰ د عظمت او جلال له زوره ځيرى شي (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرښتو له درندوالى يا د دوى د ذكر له كثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به ځيريږى. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چى «په آسمانونو كښى د څلورو ګوتو په اندازه هم داسى يو ځاى نشته چى په هغه كښى به پرښتى سر په سجده نه وى پرتى« . ځينو د دى آيت مطلب داسى اخيستى دى كله چى مشركين الله تعالىٰ ته شريكان، ځامن او لونى دروى نو د پاک الله په دربار كښى داسى بى ادبى، سپين سترګى، او ګستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چى د اسمان پاسنى سطحه ځيرى او توتى توتى د لاندى ولويږى. كما قال الله تعالىٰ فى سورة مريم ﴿ تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴾
مګر د الله تعالىٰ د رحمت او مغفرت له شانه او د پرښتو د تسبيح او استغفار له بركته دغه نظام قوام لرى او تينګ ولاړ دى.

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِمَنْ فِى الْاَرْضِ ؕ

او پرښتى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړى دپاره د هغه چا چى په ځمكه كښى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعني اى الله تعالىٰ! د مؤمنينو خطاء او ښوئيدل معاف وفرمايه! او كفار يو ځلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه كوه!.

اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝۵

واوره خبردار شه چى بيشكه هم دغه (الله) ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) ډير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعني خپلى مهربانى د پرښتو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او كفارو ته تر يوى نيتى پورى مهلت وركوى. كه نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه كارخانه به په يوه رپه كښى دړى وړى خرابه او ويجاړيږى.

وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيْظٌ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ۝۶

او هغه كسان چي نيولي ئي دي بې له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چي عبادت ئي كوي) الله ښه ساتونكى دى پر دوى (او ټول احوال ئي ورمعلوم دي چي جزاء به وركړي) او نه ئي ته پر دوى وكيل (مسلط كړى شوى)

تفسير: يعني په دنيا كښي خو مشركينو ته مهلت وركوي ليكن داسي مه گڼئ چي هغوی د هميشه دپاره نجات ومومي. د دوى گرد (ټول) اعمال او احوال د الله تعالىٰ په نزد محفوظ دي چي پخپل وخت (تاپي) به ورڅرگنديږي (وربښكاريږي) تاسي په دغه فكر او انديښنه كښي مه لويږئ چي دوى ولي زما دعوت او تبليغ ته غوږ نه ږدي؟ او د نه منلو په صورت ولي سم د لاسه نه تباه او نه بربادیږي؟ تاسي د دغو خبرو ذمه وار نه يئ! ستاسي كار يوائحي د حق تعالىٰ پيغام رسول دي وروسته له هغه زمونږ كار دى چي مونږ د دوى حساب او كتاب گورو او عادلانه فيصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكَذٰلِكَ اَوۡحَيۡنَاۤ اِلَيۡكَ قُرۡاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنۡذِرَ اُمَّ الۡقُرٰى وَمَنۡ حَوۡلَهَا

او هم داسي (چي هر نبي ته مو وحي كوله) وحي مو كړى ده تاته (اى محمده!) قرآن عربي (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دې چي وويروى (اهل د) مور د ښارونو (چي مكه ده) او هغه كسان چي چاپير دي له دې نه.

تفسير: امالقرى (لوى كلى) ئي مكى معظمى ته وفرمايل چي د گردو (ټولو) اعرابو مجمع به هلته سره كيده او په ټوله دنيا كښي د الله تعالىٰ كور هلته دى او هم هغه كور د ځمكي پر مخ له گردو (ټولو) څخني ړومبى اول معبد ټاكلى (مقرر) شوى دى بلكه له رواياتو څخه معلوميږي چي د خلقت په ابتدا كښي الله تعالىٰ د ځمكي په غوړولو ارتولو لويولو له هم دغه ځايه شروع كړى ده چيرى چي اوس كعبة الله واقع ده او د معظمى مكى له شاؤ خوا څخه اول عربستان او بيا گرد (ټول) جهان مراد دى.

وَتُنۡذِرَ يَوۡمَ الۡجَمۡعِ لَا رَيۡبَ فِيۡهِ ؕ فَرِيۡقٌ فِى الۡجَنَّةِ وَفَرِيۡقٌ فِى السَّعِيۡرِ ۷

او چي وويروى (خلق) له ورځي د جمع كيدلو (چي ورځ د قيامت ده) چي نشته هيڅ شک په (وقوع د) دغه (قيامت كښي) يوه فرقه به وي په جنت كښي (چي مؤمنان دي) او بله فرقه به وي په دوزخ كښي (چي كافران دي).

تفسير : يعنى دوى خبردار كړئ چې يوه داسې ورځ هم راتونكې ده چې ګرد (ټول) ړومبنى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالىٰ په حضور كښې حاضريږى دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغې كښې هيڅ قسم تردد، اشتباه، فريب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لازم دى چې د هغې ورځې دپاره خپل ځان تيار كړى په دغه وخت كښې به ټول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسيميږى، يوه فرقه به جنتيان وى او بله فرقه به دوزخيان وى نو تاسې پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كښې به يئ؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِىْ رَحْمَتِهٖ ؕ وَالظّٰلِمُوْنَ مَا لَهُمْ مِّنْ وَّلِىٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ⑧

او كه اراده فرمائلى وى الله نو خامخا ګرځولى به ئې وو دغه ټول مخلوق فرقه يوه (په دين د اسلام) وليكن ننباسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كښې او ظالمان چې دى نشته دوى ته هيڅوك دوست (نافع) او نه مددګار (دافع د عذاب).

تفسير : يعنى بيشكه الله تعالىٰ قدرت درلود (لرل) كه اراده ئې فرمايلې وى نو ګرد (ټول) خلق به ئې يو شان جوړ او پيدا كړى وى او په يوه لياره به ئې لګولى وى ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسې شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندګانو په احوال كښې ئې اختلاف او تفاوت كيښود يوه ډله ئې د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وګرځوله او بله ډله ئې د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لرى وشړله هغه كسان چې له رحمت څخه لرى شوى دى او د غضب مستحق ګرځيدلى دى او د الله تعالىٰ د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامى او هوسائى (آرام) ځاى هيچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددګار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالىٰ له عذابه نجات وركړى.

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِىُّ وَهُوَ يُحْىِ الْمَوْتٰى ؗ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ⑨ ع

آیا نیولی دی (کفارو) غیر له الله (نور بتان) دوستان (که دوی نیسی حقانی دوست) پس الله چی دی هم دی دی دوست (په حق سره) او هم دی ژوندی کوی مړی او هم دی پر هر شیز باندی (چی اراده وفرمائی) سه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء ده).

تفسیر : یعنی که رفیق او مددگار د خپلو ځانونو دپاره نیسی نو پاک الله خپل ځانته ولی او دوست وگرځوئ چی گرد (تول) کارونه جوړولی شی تر دی پوری چی مړی هم ژوندی کولی شی او پر هر شیز پوره قدرت او توان لری دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفیقان هیڅ ستاسی په کار نه درځی.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره کښی چی جګړه کوئ تاسی (له کفارو سره) په هغه کښی له کوم شیزه پس حکم (فیصله د هغه (مفوض دی) الله ته.

تفسیر : یعنی ښائی چی د گردو (تولو) جګړو فیصله هم هغه ته ورسپارلی شی! عقاید وی که احکام عبادات وی که معاملات په هر شیز کښی چی جګړه او اختلاف واقع شی د هغه ډیره ښه فیصله هم دا ده چی پاک الله ته وروسپارله شی! دی به د کونیو دلائلو په ذریعه، یا پخپل کتاب کښی یا د خپل رسول په ژبه صراحتاً یا اشارتاً د هری مسئلی هره هغه فیصله چی صادره کړی نو بیا بنده ته د دی خبری حق نشته چی په کښی څه ووائی. توحید چی اصل‌الاصول دی کله چی الله تعالیٰ قولاً او فعلاً بالتساوی د هغه په نسبت حکم صادروی نو بیا څرنګه جائز وی چه بنده به داسی قطعی او محکمی فیصلی کښی مناقشه او جګړه وکړی او چتی (بیکاره) شبهی په هغی کښی پیدا کړی او د ده له فیصلی څخه غاړه وغړوی.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

دغه (مطلق قدیر چی حکم کوی په حقه سره) الله دی رب زما خاص پر هم ده توکل کړی دی ما او خاص هم ده ته رجوع کوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسیر : یعنی زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله کښی تل د هم هغه په طرف رجوع کوم.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ

(الله) پیدا کوونکی دی آسمانونو او د ځمکی پیدا کړی دی (الله) تاسو ته له ځانونو ستاسی جوړی (له جنسه ستاسی ښځی) او له چارپایانو جوړی (نر او ښځه).

تفسیر : یعني له چارپایانو (څلور بولو) څخه ئی جوړی (نر او ښځه) در پیدا کړی دی چی هغه ستاسی په کار درځی او تری منافع اخلئ!.

يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ؕ

پیدا کوی (زیادوی) تاسی په دغه (طریقه د توالد او تناسل) سره،

تفسیر : یعني د انسانانو بیلی بیلی جوړی ئی پیدا کړی دی او د نورو ساکښانو بیله جوړه ئی پیدا کړی ده او د دوی ډیر نسلونه ئی خپاره واره او منتشر کړی دی چی د ځمکی پر مخ کښی په هر ځای کښی په خپلی روزی او معیشت پسی ګرځی او په جدوجهد کښی مشغول او لګیا دی.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۚ

نشته په شان د دغه (الله) هیڅ څیز (په هیڅ څیز کښی).

تفسیر : یعني نه په ذات کښی ورسره مماثل دی او نه په صفاتو کښی او نه د ده د احکامو او فیصلو په شان د بل چا حکم او فیصله کیدی شی. او نه د ده د دین په شان بل کوم دین دی او نه دی کومه جوړه، سیال، شریک، خپل او خپلوان لری.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ⑪

او هم دغه (الله) دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی (د ګردو (ټولو) اعمالو) .

تفسیر : یعنی بیشکه الله هر شی وینی او آوری ئی مگر د الله تعالیٰ لیدل او اوریدل هیڅ د مخلوقاتو په شان نه دی گرد (تول) کمالات د ده په جامع‌الصفات ذات کښی مجموع دی خو د ده هیڅ یو کمال داسی نه دی ی د هغه کیفیت بیان کړای شی ځکه چی د هغه مثال او نظیر هیچیری نشته. الله تعالیٰ د مخلوقاتو له مشابهت او مماثلت څخه بیخی پاک، مقدس او منزه دی نو بیا د ده د صفاتو کیفیت په څرنگه په فهم او پوه کښی راشی؟.

لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۭ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ⑫

خاص دغه (الله) لره دی کلیگانی (چابیانی) (د خزائنو) د آسمانونو او د ځمکی فراخوی ارتوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی (ئی پر هغه چا چی اراده وفرمائی) بیشکه دغه (الله) پر هر ځیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر : د گردو (تولو) خزائنو کلیگانی (کنجیانی) د ده د قدرت په لاس کښی دی هم ده ته دغه قدرت او اختیار حاصل دی چی له هری خزانی څخه هر چاته هر څومره چی اراده وفرمائی ور ئی کړی، گردو (تولو) ذوی‌الارواحو ته هم دی رزق او روزی ورکوی، لیکن د هغه زیادت او د نقصان تعیین سم له خپل حکمت سره کوی. پاک الله ته دغه خبره ډیر ښه معلومه ده چی چاته څومره شی ورعطا کړی شی؟ او د ده استحقاق څومره دی؟ او د هغه په حق کښی د څومره ورکړی مصلحت دی؟ کوم حال او وضعیت چی د روزی په نسبت دی د نورو عطایاوو په متعلق ئی هم همه غسی وگڼئ!

شَرَعَ لَكُمْ مِّنَ الدِّيْنِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوْحًا وَّالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسٰٓى

مقرر کړی بیان کړی دی (الله) تاسی ته له دین څخه هغه چی وصیت (حکم) ئی کړی وو په هغه سره نوح ته او هغه (ځیز) چی وحی حکم کړی ده تاته (ای محمده !) او هغه (ځیز) چی حکم کړی وو مونږ په هغه سره ابراهیم ته او موسیٰ ته او عیسیٰ ته.

تفسير : له آدم عليه السلام څخه وروسته او له ګردو (تولو) څخه ړومبنی رسول حضرت نوح عليه السلام دی بلکه ښائی چی وويلی شی فی‌الحقيقت د تشريعيه ؤ احکامو سلسله له هم دغه نوح عليه السلام څخه شروع شوی ده او وروستنی رسول حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم دی چی پر دوی د رسالت او د نبوت سلسلی خاتمه موندلی ده په منځ کښی هومره انبياء او رسولان چی راغلی دی په دوی کښی حضرت ابراهيم حضرت موسٰی حضرت عيسٰی عليهم السلام هم دغه دری واړه هم زيات مشهور شوی دی او د دوی نوم اخيستونکی په هره زمانه کښی ډير کسان موجود وو. ځينی دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائی. په هر حال په دغه ځای کښی الله تعالیٰ په صاف ډول (طريقه) سره وښود چی په اصل کښی دين تل تر تله يو وو ځکه چی په عقائد، اخلاق او د ديانت په اصول کښی تول سره يو او ګرد (تول) سره متفق وو. هو! په ځينو فروعو د هری زمانی د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوی دی او هم د دين د قيام طور او طريقه ئی په هر وخت کښی بيله درولی ده چی هغه ئی په بل ځای کښی داسی فرمايلی دی ﴿ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ

داسی چی قائم کړئ سم ودروئ دين (د توحيد) او مه غورځوئ اختلاف په هغه کښی،

تفسير : يعنی پر ګردو (تولو) انبياؤ او د دوی پر امتو هم داسی حکم صادر شوی دی چی د الله تعالیٰ دين پخپلو اعمالو او اقوالو کښی ټينګ او قائم وساتئ! او د دين په اصل کښی هيڅکله تفريق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

ډير دروند دی پر مشرکينو هغه (څيز) چی بولی ته دوی هغه (توحيد) ته، الله راکاږی ځان خپل ته (غوره کوی) هغه څوک چی اراده وفرمائی (د غوره کولو ئی) او سمه لياره ښيی دين خپل ته هغه چاته چی رجوع کوی (الله ته).

تفسير : يعني د توحيد د هغه دين په طرف چې تاسې خلقو ته دعوت ورکوئ پر مشرکينو هغه ډير دروند واقع کيږي ګواکې تاسې کوم نوی او عجيب شی خلقو ته وروړاندی کوی چې هيڅ‌ډا د هغه نظير او مثال پخوا له تاسی نه دی وړاندی کړی. نو ښه د توحيد په مثال يو صاف، معقول، ښکاره او متفق عليه شی هم کله چې سخت او دروند ورښکاره شی او په هغه کښې هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتې نشي نو آيا د دوی جهالت او بدبختی خپلی انتهائی اندازې ته نه دی رسيدلی؟ رښتيا خبره هم دا ده هدايت او نور شيان ګرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښې دی په هر قسم چې اراده وفرمائی خپل بندګان غوره کوی او خپل طرفته وربولی او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئې فائزوی او هغه کسان چې له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع کوی او محنتونه پر خپلو ځانونو ګالی (برداشت کوی) د دوی محنتونه پر خپله نښه لګول او د دوی لاس نيول او بريالی (کامياب) ګرځول هم د هغه کار دی کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۲۰ الرکوع (۷) آيت ٦٨ من سورة القصص ﴿ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ﴾ وفی جزء ۱۷ الرکوع (۱۰) آيت۷۵ من سورة الحج ﴿ اَللّٰهُ يَصْطَفِىْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ﴾ وفی جزء ۲۱ الرکوع (۷) آيت ٦٩ من سورة العنکبوت ﴿ وَالَّذِيْنَ جٰهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ﴾ په هر حال د الله تعالیٰ حکمت د هر چا هدايت ته چې مقتضی شی هغه هدايت موندلی او د الله تعالیٰ د رضا او د لقاء په نعمت فائزالمرام کيدی شی!

وَمَا تَفَرَّقُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًاۢ بَيْنَهُمْ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿۱۴﴾

او نه وو سره مختلف شوی (پخوانی خلق په دين خپل کښې) مګر پس له هغه چې راغی دوی ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منځ خپل کښې او که چيری نه وی يوه خبره چې ړومبی ويلی شوی ده له (جانبه) د رب ستا تر نيتی په نامه کړی شوی پوری نو خامخا حکم به کړی شوی وو په منځ د دوی کښې (په عذاب د کفارو په دنيا) کښې او بيشکه هغه کسان چې ورته په ميراث ورکړی شوی دی کتاب پس له هغوی څخه خامخا په داسی شک کښې دی له دی (قرآنه) چې په اضطراب اچوونکی دی.

تفسير : يعني په توحيد او د دين په اصولو کښې هغو کسانو چې اختلاف ئې غورځولی دی او په سماويوو کتابونو کښې ئې تحريف کړی دی د دوی دغه وضعيت د غلط فهمی يا د اشتباه

له وجی نه وو په داسی صاف او صریح او مجمع علیه تعلیماتو کښی اشتباه او التباس ځنګه واقع کیدی شی؟ محض نفسانیت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دی چی فی‌الحقیقت د دغه مذموم تفریق او اختلاف باعث شوی دی. وروسته له هغه چی اختلاف قائم شو مختلفو مذاهبو خپلو ځانونو ته بیل بیل سنګرونه او مورچلونه جوړ کړل او وروسته له هغه راتلونکی نسلونه په عجیبمو خبطو او خطاؤ کښی ولویدل، او داسی شکوک او شبهات پیدا کړل شول چی د هغو لامله (له وجی) په هیڅ یوه حال کښی په اطمینان او آرامی کښی تری پاتی نشول. مګر دغه ګرد (تول) شیان د دی لامله (له وجی) وشول چی الله تعالیٰ پخپل حکمت خپلو بندګانو ته ډیل او مهلت ورکړی دی. که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو دغه ګرد (تول) اختلافات به ئی یو ځلی ختم کړی وی مګر داسی کول د تکوین له اصلی غرض سره منافی وو، د ده بالغه حکمت د دغی خبری مقتضی وو چی د دغو اختلافاتو عملی او قاطعه فیصله په یوه معینه نیته د ژوندانه په بله دوره کښی وکړه شی. که دغه خبره پخوا له دی نه نه وی وتلی نو د تولو جګړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فیصله به چټ پټ او لاس په لاس کیده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع کښی فیصله او پری کیده.

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۗ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۗ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۗ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۗ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾

پس دغه (توحید) ته پس وبوله (ای محمده! دغه خلق) او محکم ولاړ اوسه (په دی دعوت) لکه چی امر حکم کړی شوی دی تاته او مه کوه متابعت د خواهشونو د دوی او ووایه (ای محمده! دوی ته) ایمان می راوړی دی پر هغه چی نازل کړی دی الله له (جنسه د سماوی) کتاب څخه او امر حکم کړی شوی دی ماته چی عدل وکړم په منځ ستاسی کښی، الله رب دی زمونږ او رب دی ستاسی، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسی ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسی نشته هیڅ جګړه په منځ زمونږ او په منځ ستاسی کښی الله جمع به وکړی په منځ زمونږ (او تاسی کښی لپاره د فیصلی) او خاص هم ده ته بیا ورتلل دی.

تفسیر : یعنی کله چی د حق دین په متعلق د تفریق او اختلاف داسی طوفان له څو لرو خواوو څخه پورته شوی دی نو ستاسی فریضه دا ده چی په غیر متزلزل عزم او تینګګی ارادی سره د دغه دین او آئین په طرف خلقو ته هم هغسی بلنه، دعوت او تبلیغ وکړئ چی آدم او نوح او وروسته له هغو نور ګرد (تول) انبیاء علیهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسی شخصاً د الله تعالیٰ له حکمه لړ شانی هم دی خوا او هغی خوا ته مه غورځیږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم هغی سمی صافی لیاری رهی (روان) اوسئ! چی تر اوسه پوری پری روان یئ. د مکذبینو او معاندینو د غوښتنو هیڅ پروا مه کوئ! او په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره د خپل تبلیغ اعلان وکړئ! او داسی ووایئ چی زه د الله تعالیٰ پر تولو نازل کړیو شویو کتابونو اعم له دی نه چی توریت وی که انجیل، یا قرآن یا بله کومه صحیفه چی په هره زمانه کښی پر هر یو نبی نازل شوی دی د زړه له صدقه ایمان، ایقان لرم. زما کار د پخوانیو صداقتونو تکذیب نه دی. بلکه زه هغه ګرد (تول) منم او باقی ئی پریږدم، او پر ما حکم صادر شوی دی چی ستاسی په منځ کښی عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فیصله په عدالت او انصاف سره صادره کړم چی تاسی پخپل منځ کښی غورځولی دی. او د احکامو او شرائعو په تبلیغ، یا د خصوماتو په حل او فصل کښی د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رښتیا بی له تکلفه ومنم او تسلیم ئی کړم چی په هر ځای او په هر مذهب کښی وی. هم هغسی چی تاسی د الله تعالیٰ د بندګی او احکامو منلو په طرف رابولم له تاسی څخه ړومبی زه پخپله هم پر هغو پوره عمل کوم او غواړم چی د خپل پوره اطاعت صمیمیت او عابدیت تثبیت وکړم ځکه چی زه ښه پوهیږم چی زما او ستاسی رب هم هغه یو رب العالمین دی نو ښائی چی مونږ د هغه د خوښی او استرضاء دپاره زیار (محنت) او کار وکړو. که تاسی داسی ونه کړئ نو له تاسی سره زه هیڅ تعلق نه لرم او غرض نه نیسم ما خپل د دعوت او د تبلیغ فریضه اداء او له هغی ځنی په ښه شان سره فارغ شوی یم. له مونږ ځنی هیڅ یو د بل چا د اعمالو ذمه وار کیدی نشی د هر چا عمل له هغه سره مل دی، او هر څه ئی چی کړی وی هم هغه ئی په مخ ورځی او هر څه ئی چی کرلی وی هم هغه به ریبی. نو ښائی چی هر څوک د خپلو اعمالو نتائجو ته تیار او په انتظار اوسی! وروسته له دی نه د دی خبری ضرورت نه دی پاتی چی زه له تاسی سره جګړه، مباحثه او تکرار وکړم مونږ او تاسی او نور مخلوقات د الله تعالیٰ په حضور کښی خپل د حساب او کتاب دپاره حاضریدونکی یو هلته به هر یوه ته د دغی خبری اطلاع حاصلیږی چی ده له دنیا ځنی څه څیز د خپل ځان دپاره ګټلی او راوړی دی؟.

تنبیه : دغه آیت مکی دی او د قتال آیات په مدینی منوری کښی نازل شوی دی.

وَالَّذِيْنَ يُحَآجُّوْنَ فِى اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا اسْتُجِيْبَ لَهٗ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَّلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿١٦﴾

او هغه کفار چې مخاصمه جګړې کوي په (دين د) الله کښې وروسته له دې نه چې قبلوالی کړې شوی دی (حکم د) دغه (الله) لره خصومت حجت د دوی باطل دی په نزد د رب د دوی او پر دوی غضب دی (د الله) او شته دوی ته عذاب ډير سخت.

تفسير : يعنی د الله تعالیٰ دين، او د ده کتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانيه صورت ظاهر شوی دی، تر دې پورې چې د زياتو عقلاؤ او پوهانو له خوا قبول او منلی شوی هم دی، او علی‌الاکثر سره له دې چې تر اوسه ئې دغه دين نه دی منلی خو سره له هغه د ده په حقانيت او صداقت اقرار کوي. نو سره له دې چې حق او حقيقت د ظهور او وضوح دغې درجې ته رسيدلی دی ولې خلق خامخا د دين په مورد کښې سره جنګ او جګړې نښلوي؟ او د محمدي دين د متابعينو سره مناقشې کوي؟ دوی د الله تعالیٰ د غضب او د سخت عذاب مستوجب دی. د دوی دغه ګردې (تولې) د دروغو جګړې او تمام ابحاث چتې (بيکاره) باطل او بې اساسه دی.

اَللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِيْزَانَ ؕ

الله هغه (لوی ذات) دی چې نازل کړی ئې دی کتاب (قرآن) په حقه سره او ميزان تله ئې هم مقرره کړې ده (چې خرڅوونکي او اخيستونکي دواړه نقصاني نشي)،.

تفسير : الله تعالیٰ مادي تله (ميزان) هم نازله کړې ده چې په هغې سره اجسام تلل کيږي او معنوي علمي تله ئې هم چې هغه ته سليم عقل وائي او اخلاقي تله هم چې هغې ته عدل، انصاف او مساوات ويل کيږي او له ګردو (تولو) څخنې لوی او مهم ميزان «حق دين» دی چې د خالق او مخلوق حقوق په ډير ښه صورت سره تصفيه او بيلوي او په هغه کښې ګردې (تولې) خبرې په ښه ډول (طريقه) سره داسې تللې شوې دي چې هيڅ تزئيد او تنقيص پکښې نشته.

وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيْبٌ ﴿١٧﴾

او څه خيز خبر کړې ئې ته (په قرب د قيامت بې له وحی) ښائې چې ساعت (قيامت) نژدې وي (نو په ښو اعمالو ورته تيار شيء!).

تفسير : يعنی خپل اعمال او احوال د کتاب الله په محک (کسوټيء) ومږيء! او د «حق دين» په

تله کښې ئې وتلې! او دغه خبره په ښه شان سره ځان ته معلومه کړئ چې په څه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دي؟ دغه چاته معلومه ده چې د قيامت ساعت به ډير نژدې رارسيدلی وی بيا په هغه وخت کښې به هيڅ نشي کيدی هر هغه فکر او ذکر او تياری چې کوئ ښائی د هغه له رارسيدلو څخه مخکښې ئې وکړئ!.

يَسۡتَعۡجِلُ بِهَا الَّذِيۡنَ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ بِهَا ۚ وَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا مُشۡفِقُوۡنَ مِنۡهَا ۙ وَيَعۡلَمُوۡنَ اَنَّهَا الۡحَقُّ ؕ اَلَاۤ اِنَّ الَّذِيۡنَ يُمَارُوۡنَ فِى السَّاعَةِ لَفِىۡ ضَلٰلٍۢ بَعِيۡدٍ ﴿۱۸﴾

تعجيل کوی په راتللو د دغه (قيامت) هغه کسان چې نه راوړی ايمان په هغه (قيامت) باندې او هغه کسان چې ايمان ئې راوړی دی ويريدونکی دی له دغه (قيامت) او پوهيږی په دې چې بيشکه دغه (قيامت) حق دی واوره خبردار شه! بيشکه هغه کسان چې مخاصمه جګړې کوی په (راتللو د) قيامت کښې خامخا دوی په ګمراهۍ لرې کښې دی (له حقه).

تفسير : يعنې هغه کسان چې پر قيامت يقين نه لری نو هغوی د ټوکو مسخرو په ډول (طريقه) په ډيرې بې‌فکرې او لاقيدې سره وائې چې صاحبه! هغه ستا قيامت کله راځي؟ ولې دومره ځنډ (ايسارتيا) او تعطيل په کښې کيږی؟ ولې ژر نه واقع کيږی؟ ليکن هغه ته چې الله تعالیٰ ايمان او يقين ور په برخه کړی وی هغوی د هغه هولناک ساعت له تصوره څخه ويريږی او ريږدی او لړځيږی او په دې ښه پوهيږی چې هم دغه شي واقع کيدونکی دی او هيڅوک د هغه د وقوع مخه نشي نيولی. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تياری کښې مشغول او لګيا اوسيږی نو له دې نه وپوهيږئ چې د دغو جګړه کوونکيو منکرانو حشر او نشر به څرنګه کيږی؟ کله چې يو سړی د قيامت په راتګ يقين نه لری نو دغه به څه تهيه او تياری ورته وکړی؟ هو! هومره چې له دغه ثابت حقيقت څخه انکار او پرې تمسخر کوی هومره په ګمراهۍ او ضلالت کښې ترقي او پرمخ تګ او له مسلمانۍ او هدايت څخه مباعدت کوی.

اَللّٰهُ لَطِيۡفٌۢ بِعِبَادِهٖ

الله ډير لطف کوونکی ښه مهربان دی پر بندګانو خپلو.

تفسیر : یعنی (الله اکرم شانه واعظم برهانه) سره له تکذیبه او انکاره د هیڅ روزی نه بندوی بلکه د بندګانو د خورا (ډیر) نریو نریو احوالو رعایت کوی. او په نهایت نرمی او لطیف تدبیر سره د دوی تربیت فرمائی.

يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ ﴿١٩﴾

رزق روزی ورکوی (الله) هغه چاته چی اراده وفرمائی او هم دی قوی زورور ښه زبردست ډیر غالب دی.

تفسیر : یعنی د هر چا په نسبت هر څه چی اراده ئی وی ورکوی ئی.

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِیْ حَرْثِهٖ ۚ

هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زیادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښی،

تفسیر : د یوی نیکی لس چنده ثواب ورکوی بلکه تر اووه سوه چنده او له دی نه هم لا زیات. او په دنیا کښی د ایمان او صالح عمل په برکت کومه فراخی او برکت ئی چی پر برخه کیږی هغه بیل دی.

وَمَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۙ وَمَا لَهٗ فِی الْاٰخِرَةِ مِنْ نَّصِيْبٍ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنیا نو وربه کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمایو) او نه به وی ده ته په آخرت کښی هیڅ نصیب برخه (بی له جهنمه).

تفسیر : هر څوک چی د دنیا دپاره محنت او زحمت وګالی (برداشت کړی) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومی. خو له دغه نه زیاته هیڅ یوه فائده په آخرت کښی نه وررسیږی. کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۵ الرکوع (۲) آیت ۱۸ من

سورة بنیٓ اسرآئیل :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَٰٓؤُا۟ شَرَعُوا۟ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنۢ بِهِ ٱللَّهُ ۚ

آیا دی دوی لره شریکان چی ساز کړی دوی لیاره هغوی ته له دین (د جاهلیت) هغه (څیز) چی اذن حکم نه دی کړی په هغه سره الله (دی کفارو ته لکه شرک او نور معاصی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د خپلو انبیاؤ په ژبه د دین، د آخرت حقه لیاره ښوولی ده آیا ما سواء له الله څخه بل څوک داسی شته چی د بلی کومی لیاری د مقررولو حق او اختیار ورته حاصل وی؟ چی هغه د الله تعالیٰ حرام کړی شیان حلال یا حلال شیان حرام کړی؟ نو بیا دغو مشرکانو د الله تعالیٰ هغه لیاره چی انبیاؤ علیهم السلام ښوولی ده ولی پریښوده؟ او بله لیاره ئی له کومه راویستله؟.

وَلَوْلَا كَلِمَةُ ٱلْفَصْلِ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾

او که چیری نه وی (ویلی شوی) خبره د فیصلی (د تاخیر د عذاب) نو خامخا حکم به کړی شوی وو په منځ د دغو (کفارو او مؤمنانو) کښی او بیشکه ظالمان چی دی شته دوی ته عذاب ډیر درد ورکوونکی.

تفسیر : یعنی د فیصلی وعده ده په خپل وخت

تَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا۟ وَهُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ۗ

وبه وینی ته (په قیامت کښی) ظالمان ویریدونکی له جهته (د جزاء) د هغو (بدیو) چی کړی ئی دی حال دا چی هغه (جزاء خامخا) به پریوتونکی واقع کیدونکی وی پر دوی.

تفسیر : یعنی د خپلو اعمالو له نتائجو څخه که نن نه ویریږی نو په هغه ورځ کښی به خو

هرومرو (خامخا) وویریږی او دغه ویره خامخا پر دوی لویدونکی ده، حال دا چی دوی به د تیښتی د خلاصی او نجات دپاره هیڅ یوه لیاره نه مومی.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِيْ رَوْضٰتِ الْجَنّٰتِ ۚ لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ﴿٢٢﴾

او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په (خورا (ډیر) ښو پاکو) باغونو د جنت کښی به وی. وی به دوی ته هغه (نعمتونه) چی خوښ وی د دوی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) هم دغه دی فضل ډیر لوی.

تفسیر : یعنی په جنت کښی هر قسم روحانی او جسمانی راحتونه او د خپل رب قرب شته چی هم دغه خورا (ډیر) لوی فضل دی د دنیا عیش او راحت د دی په مقابل کښی څه حقیقت لری؟.

ذٰلِكَ الَّذِيْ يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ؕ

دغه (ثواب) هغه دی چی زیری کوی الله (په هغه سره) پر هغو بندگانو خپلو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه)،

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ کوم زیری چی ورکړی هغه خامخا واقع کیدونکی دی.

قُلْ لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى ؕ

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چی نه غواړم له تاسی په دغه (پیغام رسولو) اجر لیکن دوستی غواړم په قرابت خپلوی کښی،

تفسیر : د قرآن په شان دولت تاسی ته درکوم، او د ابدی نجات او فلاح لیاره درښیم، او د جنت زیری درکوم، دغه تول محض لوجه الله دی. د دغی خیر غوښتنی او احسان څه معاوضه له

تاسي څنې نه غواړم تش يوه خبره غواړم چې له هغه نسبي او كورنې او قومي تعلقاتو څخه اقلا سترګې مه پټوئ چې زه ئې له تاسي سره لرم آخر ستاسي معامله له اقاربو، خپلوانو او عزيزانو سره څرنګه ده؟ ډير كله د دوی بې موقعه حمايت هم كوئ زما وينا دا ده كه تاسي زما خبره نه منئ مه ئې منئ! كه زما دين نه قبلوئ، يا زما د تائيد او حمايت دپاره كه نه درېږی هم څه خبره نشته، ليكن اقلا د قرابت او صلةالرحمی لږ څه خيال او رعايت په كار دی. ښائي چې له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستاسه (منع) شئ! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادی راكړئ چې د خپل الله پيغام تولی دنيا ته ورسوم. آيا زه د دغومره دوستی او فطری محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبيه : د دی آيت دغه معنی له حضرت ابن عباس څخه په صحيحينو شريفينو كښې منقوله ده څينی له اسلافو د ﴿ إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ﴾ مطلب داسي بيانوی چې تاسي پخپلو منځونو كښې يو له بل سره محبت وكړئ! او د قرابت او خپلوی حق وپيژنئ!. او څينی له «قربىٰ» د الله تعالىٰ قرب او نژديوالی مرادوی يعنی د هغو كارونو سره مينه او محبت ولرئ چې الله تعالىٰ ته نژدی كوونكی وی. ليكن صحيح او راجح تفسير هم هغه دی چه هغه مو په ابتداء كښې نقل كړ. څينی علماء له «المودة فی القربىٰ» څخه د نبوی د اهل البيت سره مينه او محبت لرل مرادوی او معنی ئې داسي بيانوی. «زه پر تبليغ له تاسي څخه هيڅ بدل نه غواړم فقط دومره هيله (اميد) لرم چې زما له اقاربو سره محبت وكړئ»! په دغه خبره كښې هيڅ د شك او شبهې ځای نشته چې د حضرت محمد رسول الله د اهل بيت او د اقاربو محبت، تعظيم او حقوق پيژندل پر محمدی امت لازم او واجب دی او د ايمان له اجزاؤ څخنې دی او له هغوی سره درجه په درجه محبت لرل په حقيقت كښې د رسول الكريم عليه افضل الصلوٰة والتسليم پر محبت او مودت متفرع دی ليكن د دی آيت تفسير په دی شان سره كول له شان نزول او صحيحه وو رواياتو سره مخالف او د رسول الكريم له رفيع شان سره هم دومره مناسب نه واقع كيږی. والله اعلم.

وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾

او هر څوك چې وكړی نيك كارونه زيادت به كوو مونږ ده ته په هغه (نيك كار) كښې ښائست، بيشكه الله ښه مغفرت كوونكی (د معصيت) ښه قبلونكی (د طاعت) دی.

تفسير : يعنی كه انسان د نيكی او ښيګڼی (فايدی) لياره اختيار كړی نو الله تعالىٰ هم د ده نيكی او ښيګڼه (فائده) زياتوی. په آخرت كښې د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنيا كښې ښه اخلاق او ښايسته رشی (خويونه) ورعطاء كوی او د داسي سړی ښوئيدل هم ښښی، ښائی دلته د دی مضمون ذكر ئې ځكه فرمايلی وی چې اقلا د قرابت محبت مطلوب دی چې د هغه حاصل د

ايذاء او ظلم څخه ممانعت وو ليكن كه څوک له دی نه زياته نيكي وكړی نو هغه دی ښه وپوهيږی چی د الله تعالىٰ په دربار كښی د هيڅا نيكي نه ضائع كيږی بلكه زياتيږی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

آيا وائی (دا كفار) چی له خپل ځانه تړلی دی (محمد) پر الله دروغ پس كه اراده وفرمائی الله نو مهر به كيږدی (د صبر) پر زړه ستا، او محو كوی (يا) پس كه اراده وفرمائی الله نو مهر به كيږدی پر زړه ستا (زائل به كړی نازل شوی وحی له تانه) او محو كوی الله باطل او ثابتوی حق په كلماتو خپلو سره، بيشكه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سينو (زړونو) باندی هم.

تفسير : يعنی كه په فرض محال سره ته كومه خبره په دروغو سره جوړه او د هغی نسبت پاک الله ته وكړی نو الله تعالىٰ قدرت لری چی ستا پر زړه مهر ولگوی او بيا پرښته سره له دغه معجز نظام كلام پر تا نازل نشی او د وحی سلسله در څخه منقطعه شی، بلكه هغه خبری چی پخوا له دی نه پر تا نازلی شوی دی هم در څخه سلب او هيری كړی كما قال الله تعالىٰ فی جزء ١٥ الركوع (١٠) آيت ٨٦-٨٧ من سورة بنیٓ اسرآئيل ﴿ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ۝ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴾ مگر كله چی په واقع كښی قطعاً د كذب او افترا شائبه نشته نو ځكه يواځی د بدبختانو د قدر نه پيژندلو او د دوی د طعن او تشنيع لامله (له وجی) دغه لوی فيض له تاسی څخه نشی منقطع كيدی بيشكه چی د الله تعالىٰ به د دغه فيض جريان ته ادامه (ثبات) وركوی او پخپلو خبرو په عملی ډول (طريقه) سره دروغ په دروغ او رښتيا په رښتيا ثابتوی او په هغه وخت كښی به پر گردو (تولو) دغه خبره په ښكاره او صاف ډول (طريقه) سره څرگنديږی (ښكاريږی) چی په دغو فريقو كښی مفتری او دروغجن څوک دی؟ او د چا پر زړه باندی ئی فی‌الواقع مهر لگولی دی چی د خير د نزول او د حق د قبول ځای او استعداد په كښی له سره نه دی پاتی شوی. پاتی شو دغه سوال چی د الله تعالىٰ هغه خبره كومه يوه ده چی په هغی سره دروغ محو او پنا كيږی او حق ثابتيږی؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهين دی چی د قرآن او رسول الله پر تصديق ئی قائم كړی دی. بالخصوص هغه انفسيه او آفاقيه آيات دی چی د هغو ذكر اوس د «حٰمٓ السجدة» په آخر كښی داسی وشو« ﴿ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښې ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د ګردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوټه حال په علانیه دول (طریقه) واضح کیږی.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښې دیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بی تکلفه دی چی پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چی له ترجمی څخه هم ظاهر دی او اکثرو محققینو هم دغه غوره کړی ده البته د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړی ده چی هغه بیخی صحیحه ده مګر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لګیږی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ ﴾ عطف پر ﴿ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ﴾ باندی کوی لکه چی فرمائی «الله به ولی توفیق ورکوی چی پر الله دروغ وتړی زړه به ئی داسی بندوی چی له سره داسی کوم مضمون په کښې رانشی چی هغه پری وتړلی شی که الله اراده وکړی نو کفر محو او زائل کوی، او بی له پیغامه هم خبری لیږی مګر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوی نو ځکه پر خپل نبی کلام لیږی.»

وَهُوَ الَّذِيْ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوْا عَنِ السَّيِّاٰتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴿۲۵﴾ وَيَسْتَجِيْبُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَيَزِيْدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ط

او الله هغه (مهربان ذات) دی چی قبلوی توبه له بندګانو خپلو او عفوه کوی له بدو کارونو (د دوی پس له پښیمانی) او ورمعلوم دی هر هغه کار چی کوئ ئی تاسی او قبلوی (الله دعاء) د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی دی ښه (عملونه) او زیادت کوی (دوی ته) له مهربانی خپلی،

تفسیر : یعنی نبی د الله تعالیٰ کلام دررسوی، تاسی هغه رښتیا ګڼئ که دروغ وروسته له هغه د بندګانو ګرد (تول) معاملات له الله سره دی. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښې سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږی د توبه کوونکیو توبه قبوله فرمائی او سره له دی چی پر هر شی ښه علیم، خبیر او پوه دی له دیرو بدو معاملو څخه تیریږی او ښښی ئی هغه ایمان دارن او نیک بندګان چی د ده خبری آوری الله تعالیٰ هم د دوی دعاوی آوری او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښښی او د هومره اجر او ثواب استحقاق چی دوی سم له عمومی ضابطی سره لری، هغوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائی.

پاتی شول هغه منکرین او پاخه کفار چی دوی ته د موت تر وخت پوری د رجوع الی الله او د

توبې توفيق نه ميسر كيږي نو الله اكرم شانه واعظم برهانه د دوی عاقبت او انجام داسې بيان فرمائي.

وَالْكٰفِرُوْنَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ
وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ۭ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٧﴾

او كافران چې دي شته دوی ته عذاب ډير سخت (د دوزخ). او كه چيرې ارته فراخه كړي وی الله رزق روزی دپاره د (تولو) بندګانو خپلو نو خامخا سركشي به كړي وه دوی په ځمكه كښې وليكن نازلوی (روزی الله دوی ته) په هغې اندازی سره چې اراده وفرمائي، بيشكه الله پر بندګانو خپلو ښه خبردار دی ښه ليدونكی دی.

تفسير : د الله تعالیٰ په خزانو كښې د هيڅ يو شي تقليل نشته، كه الله تعالیٰ اراده وفرمائي نو خپل تول بندګان غني ګرځولی شي ليكن د الله تعالیٰ حكمت د دې خبرې مقتضي نه دی چې ګردو (تولو) مخلوقاتو ته بې له ميچه او اندازی روزی وركړي او تول په عيش او عشرت كښې آرام او هوسا (خوشاله) وساتي. كه داسې وكړل شي نو بالعموم خلق طغيان او تمرد اختياروی او په دنيا كښې يو لوی شور ماشور جوړيږي، نه به د الله تعالیٰ دربار ته خپل سرونه ښكته كوی او نه به د مخلوق څه رعايت او خاطر كوی، او نه به پر هغو سامانونو چې هغوی ته ورعطا كيږي خپل قناعت ښكاروی، د دوی حرص او طمع به لا زياتيږي لكه چې مونږ په هم دغه موجوده حالت كښې بالعموم په هوسا (آرام) او مرفهالحال اشخاصو كښې وينو هومره غناء چې د دوی په لاس ورځي لا د هغې د تزئيد او د تكثير طالب كيږي، د دوی دايمي كوشش او قلبي تمنا هم داسې وی چې نور ګرد (تول) كورونه دې تش شي او يوائځې زما كور دې ډک وی، ظاهر دی چې د داسې جذباتو په اثر د عمومي غناء او مرفهالحالي په صورت كښې څرنګه يو عمومي او زبردست تصادم او بد نظمي پيدا كيږي او داسې اوضاع او حالات راڅرګنديږي (راښكاريږي) چې د هيچا سترګې به له هيچا څخه نه شرميږي او نه به ترې ويريږي. هو! كه د دنيا د عمومي مذاق او رجحان په خلاف فرض ئې كړئ كه په كوم وخت كښې په فوق العاده صورت د كوم اعظم مصلح او كوم مامور من الله تر كتنې لاندې د عمومي خوښې او خوشالي او فارغ البالي مناظر او مظاهر وليدلی شي خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغيان، تفاخر، غرور او سركشي وقائع واقع نشي او د زماني عظيم انقلاب د دنيا په طبائعو كښې تطور او انقلاب پيدا كړي نو هغه به له دغې عادی او اكثری قاعدې څخنې جلا (جدا) او مستثنیٰ وی. په هر حال دغه دنيا په موجوده حالت كښې پر كوم اساس او نظام چې چليږي او تدوير لري د

هغه اقتضاء هم دا ده چی نه ښائی غناء عمومی صورت ولری بلکه هر چا ته ښائی د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چی ورسره وړ (قابل) او لائق وی په هم هغی اندازی او میچ سره ورکړی شی، او پر دغه یواځی پاک الله ښه پوهیږی او عالم دی چی د چا په حق کښی په کوم حال کښی کوم وضعیت او صورت اصلح او اولیٰ دی؟، ځکه چی ګرد (تول) ړومبنی او وروستنی حالات د پاک الله په محیط علم کښی حاضر او موجود دی.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

او الله هغه لوی ذات دی چی نازلوی باران وروسته له هغه چی نا امیده شی (خلق له وریدلو ئی) او خوروی رحمت (باران) خپل (په تولو ځایونو کښی) او هم دی دی ولی دوست کار جوړوونکی ډیر ثناء ویلی شوی.

تفسیر : یعنی ډیر کله د ظاهری اسبابو او حالاتو په ملحوظ څه وخت چی خلق له باران او وریا څخه مأیوسیږی نو په هم دغه وخت کښی الله تعالیٰ پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوی او د خپلی مهربانی آثار او د برکاتو علائم څلور خواو ته خوروی څو پر بندګانو ثابت شی چی د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالیٰ د قدرت په قبضه کښی دی لکه چی الله تعالیٰ په یوی خاصی اندازی سره عطاء کوی باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائی خبره دا ده چی ګرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی او هر هغه شی چی دی ئی کوی عین د حکمت او صواب دی ځکه چی تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښی مجموع دی او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کیدی شی.

تنبیه : د الله تعالیٰ د رحمت او قدرت له طرفه مأیوس کیدل د کفارو عادت دی لیکن د یوه مؤمن په نظر کښی د اسبابو سلسله یأس راوړونکی کیدی شی لکه چی د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آیت کښی داسی یو آیت لولو ﴿ فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ﴾ او د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آیت کښی لولو ﴿ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی (او د مافیها) دی.

تفسیر : یعنی هم هغسی چی رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهیاء کول د ده په قبضه او واک (اختیار) کښی دی د دغو اسبابو سماویه او ارضیه اسباب او د هغو آثار او نتایج هم د هم ده مخلوق دی.

وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ

او (پیدا کول) د هغو اشیاؤ دی چی خواره کړی ئی دی په آسمانونو او په ځمکه کښی له ذی روح خوځیدونکیو.

تفسیر : له دغه آیت څخه ظاهراً هم دا معلومیږی چی د ځمکی په شان پر آسمانونو هم د ساکښانو (ذی روحو) په شان کوم مخلوق موجود دی.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

او دغه (الله) په جمع کولو (بیا راټولولو) د دوی (محشر ته) هر کله چی اراده وفرمائی ښه قادر دی.

تفسیر : یعنی هغه ذات چی دوی ئی ګرد (ټول) خواره واره کړی دی هم هغه کولی شی چی دوی ګرد (ټول) سره یو ځای کړی او هم دغه به د قیامت ورځ وی.

وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾

او هغه څه چی رسیږی تاسی ته (ای مؤمنانو) له کوم مصیبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دی چی کړی دی لاسونو ستاسی او عفوه کوی (الله) له ډیرو (ګناهونو).

تفسیر : یعنی هم هغسی چی نعمتونه په یو خاصی اندازی او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعایت ورکول کیږی د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وی. مثلاً بندګانو ته

چې کومه سختي او مصيبت ورورسېږي د هغه قريب يا بعيد سبب د هم دغو بندګانو ځينې اعمال او افعال وي. عيناً د دوی په شان چې انسان د غذاء او د نورو شيانو له بې احتياطي څخه رنځور شي بلکه په ځينو اوقاتو کښې تري مړ هم شي يا ځينې اوقات د ميندو له بد پرهيزي څخه ووړکيو ته رنځ او درد رسيږي. يا کله د يوی کوڅی او محلي يا د يوه ښار د بې تدبيری او حماقت له سببه پوره محلي يا ښار ته نقصان رسيږي هم دغه حال دی د روحاني او باطني بدپرهيزي او بې‌تدبيری او ښائی چې دغه دی پر هغه قياس کړی شي. ګواکي د دنيا هر مصيبت د بندګانو د ځينو ماضيه وو اعمالو نتيجه ده او په مستقبل کښې د دوی دپاره د تنبيه او امتحان موقع وربرابروی. او دغه د دی لامله (له وجی) ده چې د الله تعالىٰ رحمت د بندګانو له ډيرو ګناهونو څخه تيريږي. که پر هر يوه جرم نيونه او پوښتنه وی نو د ځمکي پر مخ به يو سادار هم نه پاتې کيده. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي « دغه خطاب دی عاقلو او بالغو خلقو ته اعم له دی چې صالح وی که طالح مګر انبياء عليهم السلام په دغه کښې نه دی داخل او ووړکي هم په کښې نه دی شامل د هغوی دپاره به بل شی وی. په دغي سختي کښې دنيوی سختي او د قبر او اخروی سختي هم داخلي دی».

وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

او نه يئ تاسي عاجز کوونکي (د الله ای مشرکانو په انفاذ د احکامو خپلو سره) په ځمکه کښې او نشته تاسي ته غير له الله هيڅوک ولي دوست کار جوړوونکی او نه مدد کوونکي (د دفع د عذاب له تاسي نه).

تفسير : يعنې محض پخپلي مهرباني سره ئې معافوی که پر هر جرم چې د سزا ورکولو اراده وفرمائي نو مجرم چيری تری تښتيدلی او پټيدلی هم نشي او له ما سوا الله څخه بل څوک د ده د حمايت او امداد دپاره دريدلی شي؟.

وَمِنْ ءَايَـٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَـٰمِ ﴿٣٢﴾

او ځينې له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دی په بحر سيند کښې په شان د غرونو (په لويوالي کښې).

تفسير : لکه چې د ځمکي پر سطح غرونه د باندی وتلي دی د سمندر لوی لوی جهازونه هم

لوړ (اوچت) په نظر راځي.

اِنۡ یَّشَاۡ یُسۡکِنِ الرِّیۡحَ فَیَظۡلَلۡنَ رَوَاکِدَ عَلٰی ظَهۡرِهٖ ؕ

که اراده وفرمائی (الله) نو وبه دروی دغه باد (محرکه قوت) پس وبه ګرځی (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسیر : یعنی (محرکه قوه او) هوا هم د الله تعالیٰ په قبضه کښی ده که دغه محرکه قوه او هوا ودروی چی ونه چلیږی نو ګرد (تول) بادوان لرونکی جهازونه د سمندرو پر شا چیری چی ولاړ دی هم هغلته به ولاړ وی. الغرض اوبه او هوا او نور ګرد (تول) شیان د الله د حکم او د فرمان تابعان دی.

اِنَّ فِیۡ ذٰلِکَ لَاٰیٰتٍ لِّکُلِّ صَبَّارٍ شَکُوۡرٍ ﴿۳۳﴾ ۙ

بیشکه په دغه (حرکت د جهازونو) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر صبر کوونکی (په مصیبت) شکر کوونکی (په نعمت).

تفسیر : د سمندرو په سفرونو کښی د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرینو سابقه لویږی نو ځکه دغه امر دیر ضرور دی چی انسان پر موافقو حالاتو شاکر، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسی او د الله تعالیٰ قدرت او نعمت په ښه شان وپیژنی.
نو که اراده وفرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه

اَوۡ یُوۡبِقۡهُنَّ بِمَا کَسَبُوۡا وَ یَعۡفُ عَنۡ کَثِیۡرٍ ﴿۳۴﴾ ۫

یا به هلاک (ډوب) کړی دغه (جهازونه) په سبب د هغو ګناهونو چی کړی دی (راکبینو ئی) او عفو کوی (الله) له ډیرو (ګناهونو نو ځکه ئی نه غرقوی).

تفسیر : یعنی ښائی چی د بعضو مسافرینو د ځینو اعمالو په بدل تباه او مغروق کړل شی مګر د دغه تباهی په وخت کښی هم الله دوی معافوی او ښښی ئی.

وَّ یَعۡلَمَ الَّذِیۡنَ یُجَادِلُوۡنَ فِیۡۤ اٰیٰتِنَا ؕ مَا لَهُمۡ مِّنۡ مَّحِیۡصٍ ﴿۳۵﴾

او چی پوه شی هغه کسان چی مجادلی جگړی کوی په آیتونو زمونږ کښی
چی نشته دوی ته هیڅ ځای د خلاصیدلو.

تفسیر : یعنی د دی لامله (له وجی) به تباه کړل شی څو دوی د خپلو ځینو اعمالو بدل ومومی او خورا ډیر لوی جگړه کوونکی هم وگوری چی بیشکه د الله تعالیٰ له نیولو څخه هیڅوک نشی وتلی او نه تښتیدلی شی او نه چیری تری د پټیدلو ځای موندلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «هغه کسان چی هر شی د خپلو تدابیرو له نتائجو څخه گڼی په دغه وخت کښی حیرانیږی» او یوه چاره او تدبیر به ئی له لاسه نه وی پوره.

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ اللَّهِ
خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾

پس هغه چی درکړی شوی دی تاسی ته (ای مخاطبانو) له څه څیزه (لکه اسباب د دنیا) لږ خسیس ده (چی زائلیږی) او هغه ثواب چی په نزد د الله دی خیر غوره او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی دپاره د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او (خاص) پر رب خپل توکل کوی دوی.

تفسیر : یعنی د دغو کړدو (تولو) خبرو له اوریدلو څخه وروسته انسان ته لازم دی چی د الله تعالیٰ د رضاء حاصلولو په فکر کښی واوسی او پر دغه څو ورځنی ژوندون او فانی عیش مغرور نشی او ښه وپوهیږی چی ایماندارانو ته کوم عیش او آرام چی د الله تعالیٰ له جانبه ورعطاء کیږی هغه به د دغه دنیوی عیش او آرام څخه ډیر ښه او با دوامه وی او نه به په هغه کښی هیڅ قسم کدورت وی او نه به ئی د فناء او زوال څه اندیښنه وی.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا
هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی ځان ساتی دوی له غتو گناهونو او له فواحشو (قبائحو نورو گناهونو نه) او هر کله چی په غضب شی هم دوی ښښنه

کوی.

تفسیر : د دی بیان د «نساء» په سورت کښی د ﴿ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ ﴾ په تفسیرو کښی لیکلی شوی دی هلته دی بیا ولوست شی. ښائی دلته له «کبآئر الاثم» څخه به هغه لویه گناه مراده وی چی د نظریه وو قوت له بدو کارونو څخه پیدا کیږی مثلاً بدعیه وو عقائدو او «فواحش» هغه گناهونه چی په هغو کښی د شهوانیه وو قواوو د بی اعتدالیو مداخله وی او په ﴿ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴾ کښی خو ظاهر دی چی د غضبیه وو قوت اندفاع او انسداد کړی شوی دی والله اعلم.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی اجابت کوی (د احکامو) د رب د دوی او قائموی (اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او کار د دی (په) مشورت (سره) وی په منځ د دوی کښی.

تفسیر : په مشوره سره کار کول د الله تعالیٰ خوښ دی اعم له دی چی دغه مشوره په دنیوی امورو کښی وی یا په آخروی امورو په شیونو کښی وی رسول الله مبارک د امورو په مهماتو کښی برابر له کرامو اصحابو سره مشوره کوله، او صحابه‌وو به هم پخپلو منځونو کښی سره مشوره کوله د حربو او نورو امورو په موضوعاتو کښی او د ځینو مسائلو او احکامو په نسبت هم بلکه د راشده خلافت بنیاد پر هم دغی مشوری قائم شوی وو. دغه ظاهر دی چی د مشوری ضرورت په هغو کارونو کښی شته چی مهتم‌بالشان وی او په کتاب د الله، او د رسول الله په سنت کښی منصوص نه وی هر شی چی منصوص وی په هغه کښی رأیه او مشوره هیڅ معنی او مورد نه لری او که په هر لوی او واړه کار کښی مشوره وکړی شی نو هیڅ کار به په سر نه رسیږی. له احادیثو څخه معلومیږی چی مشوره دی له هم هغسی سړی څخه واخیسته شی چی عاقل او عابد وی که نه د هغه له بیوقوفی او بد دیانتی څخه د کار د خرابیدلو اندیښنه شته.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

او له ځینو د هغو شیانو چی ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه کوی (په لیاره د الله) او (بل دپاره د) هغو کسانو کله چی ورسیږی دوی ته ظلم تعدی (له

طرفه د كفارو) نو دوى انتقام اخلى (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسير : يعنى چيرى چى معافول مناسب وى معافوى ئى مثلاً د يوه سرى پر يوه حركت ئى غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وكړ او دى ئى معاف كړى، دغه محمود دى. چيرى چى بدل اخيستل مصلحت وى مثلاً كوم سرى خامخا بى سببه او بى جهته له خلقو سره منګلى لګوى يا خوله اچوى، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجيز او تحقير ته ئى ملا ترلى وى، يا د څه نه ويلو او تأديب نه وركولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زيادت مومى. يا زمونږ له شخصى حيثيت څخه قطع نظر د دين اهانت يا د مسلمينو د جمعيت ذلت په كښى متصور وى نو په دغو پاس صورو كښى دى داسى بدل او انتقام اخلى چى په قدر د هم هغه تيرى او زيادت وى او له جرم څخه زائده سزا نه وركوى.

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۚ

او جزاء د بدكار بدكار دى په شان د هغه (نه زيات).

تفسير : د بدل او انتقام په طور سره كومى بدى چى له چا سره كولى شى هغه حقيقتاً بدى نه بلكه صورتاً بدى وى. د «سيئة» اطلاق پر هغه «مشاكلةً» كړى شوى دى.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾

پس هر چا چى عفو وكړه او صلح ئى وكړه پس اجر د ده پر الله دى بيشكه الله نه خوښوى ظالمان (شروع كوونكى په ظلم سره).

تفسير : يعنى ظلم او زيادت د الله تعالىٰ په نزد په هيڅ يوه حالت كښى پسند نه دى. دير ښه خصلت هم دغه دى چى انسان هغومره بدل او انتقام چى اخيستى هم شى له هغه څخه هم منصرف شى مشروط په دى سره چى د هم دغو تيريدلو په سبب هغه خبره اصلاح ومومى.

وَلَمَنِ ٱنتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾

او خامخا هغه څوک چى واخلى حق خپل پس له مظلوم كيدلو د ده پس دغه كسان (چى خپل حق ئى اخيستى دى) نشته پر دوى هيڅ لياره (د معاتبت او ملامتيا).

تفسیر : یعنی که مظلوم له ظلم څخه خپل بدل او انتقام اخلی نو په دغه کښی پری هیڅ الزام او گناه نشته مگر د هغه معافول او تری تیریدل دیر ښه، احسن او افضل دی.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بیشکه هم دا خبره ده چی لیاره (د معاتبت) پر هغو کسانو ده چی (ابتداء په) ظلم کوی پر خلقو.

تفسیر : یعنی ابتداء په ظلم کوی، یا په انتقام اخیستلو کښی د خپل استحقاق له حده تجاوز او تیری کوی.

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

او سرکشی (تجاوز) کوی په ځمکه کښی په ناحقه سره (بی له حجته) دغه (ظالمان) شته دوی ته عذاب دردناک او خامخا هغه څوک چی صبر (او تحمل ئی وکړ په ظلم او آزار) او ښښنه ئی وکړه، بیشکه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو کارونو څخه دی.

تفسیر : یعنی د قهر او د غصی ځغمل، او د ایذاء او ضرر گالل (برداشت کول)، او د ظالم ښښل او معافول د لوی همت او د تحمل او حوصلی کار دی. په حدیث کښی راغلی دی «هغه بنده چی ظلم پری شوی وی او هغه محض د الله تعالیٰ دپاره تری تیریږی او ښښی ئی نو الله تعالیٰ ضرور د هغه عزت او پت زیاتوی، او مدد او اعانت ورسره فرمائی».

وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ

او هر هغه څوک چی گمراه ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی وروسته له (گمراه کولو د) الله نه.

تفسیر : یعنی محض د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلیٰ خصائل حاصلیدی شي. که الله تعالیٰ ده ته د دغو ډیرو ښو اخلاقو په طرف لیار ښوونه ونه کړی نو څوک به ئی لاس ونیسی؟ او د دغی سپکتیا او تیتوالی او رسوائی له کندی څخه بی ئی ویستلی شي؟.

وَتَرَى الظّٰلِمِيْنَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُوْلُوْنَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿٤٤﴾

او وینی به ته ظالمان (کافران) هر کله چی ووینی دوی عذاب (په ورځ د قیامت کښی) وائی به دوی آیا شته بیرته تللو (د دنیا) ته کومه لیاره (چی بیرته د مافات تدارک وکړو؟).

تفسیر : یعنی کومه داسی لیاره هم شته چی مونږ په هغی سره بیرته دنیا ته ستانه (واپس) شوی او دا ځلی له دنیا څخه سره له ښو عملونو بیرته دلته راحاضر شو.

وَتَرٰىهُمْ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا خٰشِعِيْنَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُوْنَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ؕ

او وینی به ته دوی چی وړاندی کولی به شي په دغه اور په دغه حال کښی چی ویریدونکی به وی له خواری ګوری به دوی (دغه اور ته) په کتنی پټی (له ډیر هیبته به د سترګو له کنجونو ورته ګوری).

تفسیر : یعنی د یوه ډیر ویریدونکی مجرم په شان د ډیر خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تیټو سترګو سره ګوری او هیچا ته به په هسکه غاړه او اوچتو سترګو نه شي کتلی.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ

او وائی به هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (داسی چی) بیشکه زیانکاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی نفسونو خپلو ته او کورنی خپلی ته

په ورځ د قيامت كښې (په خلود فيالجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعني دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او كورنې او ګرد (تول) ئې سپيره او په عذابونو كښې اخته كړل او تول ئې تباه ، برباد او كړل.

أَلَآ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ فِى عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَآءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

واوره ! خبردار شه! چې بيشكه ظالمان په عذاب هميشه كښې دي. او نه به وي دغو كفارو ته هيڅوک له دوستانو چې مدد وكړي له دوی سره (په دفع د عذاب كښې) غير له الله او هر هغه چې ګمراه ئې كړي الله پس نه به وي ده ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا كښې او جنت ته په آخرت كښې.)

تفسير : يعني نه ئې په دنيا كښې هدايت ورپه برخه كړ، او نه ئې په آخرت كښې نجات ور په برخه شو.

ٱسْتَجِيبُوا۟ لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۚ

اجابت وكړئ (اى خلقو!) رب د تاسي ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له هغه چې راشي (هغه) ورځ چې نشته هيڅ رد او دفعه هغې (ورځې) لره له (جانبه د) الله،

تفسير : يعني هم هغسې چې په دنيا كښې د هغه عذاب مؤخر كيده او وروسته لويده په هغه ورځ كښې به نه وروسته لويږي او نه به تال خوري (بلكه حتماً او خامخا عذاب به واقع كيږي).

مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ ﴿٤٧﴾

نه به وي تاسي ته هيڅ د پټيدلو (تښتيدلو) ځاى په دغه ورځ كښې او نه به وي تاسي ته هيڅ لياره د انكار (له ګناهونو).

تفسیر : یعني له انکار څخه به هیڅ فائده نه وررسیږي او ابن کثیر رحمة الله علیه داسې معنی کړی ده چې هیڅ یوه داسې موقع به نه پیدا کیږي چې تاسې به هغه نه پیژنئ.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ

پس که مخ وګرځوه (دغو مشرکانو له دعوته ستا ای زما رسوله!) پس نه ئې لیږلی مونږ ته پر دوی ساتونکی، نشته پر تا مګر یواځې تبلیغ (د احکامو دی او کړی دی تا ای محمده دا کار).

تفسیر : یعني ای محمده صلی الله علیه وسلم تاسې د دې خبرې مسؤل او ذمه وار نه یئ چې یواځې هرومرو (خامخا) په جبر او اکراه او زور سره دغه خبره پر هغوی ومنئ، ستاسې فریضه او وظیفه هم دا ده چې د الله تعالیٰ پیغام دوی ته ورسوئ چې هغه تاسې اداء کړی ده او اداء کوئ ئې، که دوی ئې نه مني بلا ورپسې دوی پوهیږي او جهنم.

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

او بیشکه مونږ کله چې وڅکوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله کوم رحمت (لکه غناء او صحت) نو خوشاله شي دی په هغه او که وررسیږي دوی ته کوم قسم بدی (لکه مرض یا فقر) په سبب د هغو بدیو چې پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی بیشکه چې (جنس د) انسان ناشکره دی (چې نعمت هیروی زحمت یادوی).

تفسیر : یعني تاسې د دوی د مخ اړولو او اعراض څخه مه خفه کیږئ! د انسان طبیعت هم داسې واقع شوی دی «الا من شاء الله» چې که پاک الله پرې نعمت، احسان او انعام وفرمائی نو دی له هغه سببه تکبر، لوئی فخر او غرور کوی بیا هر چیرې چې ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته کوم مصیبت، نقص او ضرر واقع کیږي نو بیا هغه ګرد (تول) نعمتونه او احسانات ئې له یاده وځي او هیروی ئې او داسې منکر او ناشکره کیږي چې ګواکې پرې ښه وخت له سره نه وو تیر شوی. خلاصه ئې دا چې که د عیش او عشرت نعمت او فراخي او ارتوالي حالت وی، یا که د تنګی سختی، تکلیف او مصیبت وخت دوی په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځای کښې نه دریږي. هو! د قانتینو مؤمنینو شان او طریقه هم داسې ده چې په سختي او مصیبت کښې صبر،

او د وسعت او فراخي په حالت کښې د حقيقي منعم شکريه اداء کوی او په هيڅ حالت کښې د الله تعالیٰ انعامات او احسانات نه هيروی او له ناشکری څخنی ځان بچ کوی.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ؕ يَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ اِنَاثًا وَّيَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ الذُّكُوْرَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَّاِنَاثًا ۚ وَيَجْعَلُ مَنْ يَّشَآءُ عَقِيْمًا ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٥٠﴾

خاص الله لره ده سلطنت باچائی د آسمانونو او د ځمکی، پيدا کوی (الله) هر هغه شی چی اراده وفرمائی، ښښی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی لونی او ښښی (الله) دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی ځامن يا جوړه ورکوی دوی ته (الله) ځامن او لونی او ګرځوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (الله) شنده، بيشکه دغه (الله) دی ښه عالم (په فائدی د هر چا) ښه قادر (په هر شی باندی چی اراده وفرمائی).

تفسير : يعنی سختي وی يا نرمی وی ګرد (تول) احوال د الله تعالیٰ له لوری ليږلی شوی دی په آسمان او ځمکه او پر هر شی د هم هغه سلطنت دی او د هم ده حکم چليږی، د هر هغه شی اراده چی وکړی هم هغه پيدا کوی او د هر چا دپاره چی د هر شی د اعطاء اراده وفرمائی ورعطاء کوی ئی او هر چاته چی د عدم الاعطاء اراده وفرمائی نه ئی ورکوی د دنيا دغه رنګ په رنګ حالاتو ته وګورئ چی مثلاً يو له سره اولاد نه لری او دوهم تش لونی لری، دريم تش ځامن لری، څلورم هم ځامن او هم لونی لری، جوړه جوړه يا جلا جلا (جدا جدا) په دغه کښې هيڅ دعوی نه ده هم هغه حقيقي مالک پوهيږی چی د کوم يوه سری په کوم حالت کښې ساتل مناسب دی او هم دی سم له خپل علم او حکمت سره تدبير کوی هيچا ته د دغی خبری قوت او مجال نشته چی د الله تعالیٰ د ارادی مخه ونيسی يا د الله تعالیٰ پر تخليق او تقسيم څه تنقيد اعتراض وکړی شی د عاقل کار دا دی چی په هر قسم تودو او سړو حالاتو کښې د هم هغه الله په طرف رجوع وکړی او تل دی خپل ناچيز حقيقت تر خپل نظر لاندی ونيسی! او د تکبر او د نعمت له کفرانه دی خپل ځان وساتی!.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُّكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَّرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُوْحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ؕ

او نه ښائی دپاره د هیڅ بشر دا چې خبرې وکړي له ده سره الله مګر په وحی سره (په خوب کښې یا په الهام سره) یا وروسته له پردی څخه یا ولیږی (الله) کوم رسول استاځی (له ملائکو لکه جبریل) پس وحی یوسی په اذن حکم د الله سره هغه چې اراده وفرمائی (الله).

تفسیر : هیڅ یو انسان پخپل عنصری خلقت او د موجوده‌وو قواؤ په اعتبار د دی خبرې طاقت نه لری چې له الله قدوس سره په دغې دنیا کښې مخامخ شي او ورسره بالمشافهه کلام وفرمائی او دی ئې تحمل وکړی شي نو ځکه د کوم بشر له الله تعالیٰ سره خبرې او کلام کول درې صورتونه لری.

الف: واسطه په پرده کښې کلام فرمایل یعنی د الله تعالیٰ له کلامه د سامعی له قوت سره د نبی متلذذ کیدل مګر په دغه حالت کښې د نبی سترګی د الله تعالیٰ له لقاء څخه نشی متمتع کیدی لکه چې حضرت موسیٰ علیه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبیاء محمدالمصطفیٰ صلی الله علیه وسلم ته په لیلة الاسراء کښې ور د مخه شو.

ب : د پرښتی په واسطه د الله تعالیٰ کلام فرمایل مګر چې پرښته متجسده نشی او د ده تر سترګو لاندی رانشی بلکه مستقیماً د نبی پر قلب نزول وکړی او په قلب سره د پرښتی د نزول ادراک او د صورت احساس وشي او ظاهری حواس په هغه کښې څه مداخله ونه کړی شي زما په خیال دغه هغه صورت دی چې د هغه په نسبت د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې راغلی دی **«یأتینی فی مثل صلصلة الجرس»** او په صحیح بخاری شریف د بدء الخلق په ابواب کښې د وحی د دغه صورت د پرښتی د راتللو تصریح هم موجوده ده هم دغه ته ئې په حدیث کښې «وهو أشده علیّ» فرمایلی دی. او ښائی چې قرآنی وحی علی‌الاکثر په هم دغه صورت سره نازله شوی وی. لکه چې په ﴿ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ ﴾ **او** ﴿ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾ کښې د «قلبک» په لفظ سره دی ته اشاره ده چې دغه معامله بیخی مخفی او پټه سره اجرا کیده او د رسول الله له وجوده بیل کوم موجود په نظر نه راته او نه به داسی خبرې سره کیدی لکه چې یو انسان ئې له بل انسان سره کوی چې ورسره نژدی کیناستونکی نور انسانان هم پرې وپوهیږی نو ځکه د داسی خصوصیت ذکر ئې په دغه آیت کښې په «وحیاً» سره وفرمایه. ولی چې «وحی» په لغت کښې پر اخفاء او سریعه اشاره باندی دلالت کوی.

ج : دریم صورت دا دی چې پرښته ورمتجسده شي او نبی ته مخامخ راشی او په دی دول (طریقه) سره د الله تعالیٰ کلام او پیغام ورسوی. لکه چې یو انسان له بل انسان سره خبرې او بیان کوی. لکه چې حضرت جبریل علیه السلام یو یا دوه ځلی پخپل اصلی صورت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شوی دی او نور علی‌الاکثر د حضرت دحیة الکلبی رضی الله تعالیٰ عنه

په شکل راته او کله به د غیر معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښې به سترګو د پرښتې صورت لیده او غوږونو به ئې غږ آوریده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوی له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقې بی‌بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې چې دوه قسمه بیان شوی دی له هغه څخه دغه ئې دوهم صورت دی او زما په خیال هم دغه ئې په دغه آیت کښې په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دی ﴿ اَوۡ یُرۡسِلَ رَسُوۡلًا فَیُوۡحِیَ بِاِذۡنِهٖ مَا یَشَآءُ ﴾ والله اعلم بالصواب. باقی حجاب والا صورت څرنګه چې بیخي نادر بلکه پټه او مخفي دی نو ځکه د حضرت صدیقې بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې له هغه سره بالکل تعرض نه دی کړی شوی.

اِنَّهٗ عَلِیٌّ حَکِیۡمٌ ﴿۵۱﴾

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دی (په انزال د وحی کښې) ښه حکمت والا دی (په صنعت خپل کښې).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علو له دی نه مانع دی چې بې حجابه خبری وکړی او حکمت ئې د دی مقتضیٰ دی چې په ځینو صورتونو کښې د هم کلامی صورت اختیار کړی.

وَکَذٰلِکَ اَوۡحَیۡنَاۤ اِلَیۡکَ رُوۡحًا مِّنۡ اَمۡرِنَا ؕ

او هم داسی (لکه چې وحی مو کړی وه نورو انبیاؤ ته) وحی راولیږلی مونږ تاته (ای محمده!) روح (قرآن، پرښته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په دغه ځای کښې له روح څخه مراد پرښته اخیستی ده یعنی جبرائیل الامین او دغه د ځینو مفسرینو رأیه ده. لیکن ظاهر دا دی چې دلته پخپله قرآن کریم به ئې په روح سره تعبیر فرمایلی وی ځکه چې د پاک قرآن له تاثیره مړه زړونه ژوندی کیږی، او انسان ته ابدی حیات ور په برخه کیږی. وګوریځ! هغه اقوام چې د کفر، ظلم، طغیان او بد اخلاقی په موت سره مړه شوی وو عظیم‌الشان قرآن په دوی کښې په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا کُنۡتَ تَدۡرِیۡ مَا الۡکِتٰبُ وَلَا الۡاِیۡمَانُ

نه وی ته چې پوهیدی به چې څه دی کتاب او نه (پوهیدی په دی چې څه

شی دی شرایع او) ایمان.

تفسیر : یعنی ایمان او د ایمانیه ؤ اعمالو دغه تفاصیل چی د وحی په ذریعه اوس معلوم شوی دی پخوا له دی نه چیری معلوم وو. اګر که په نفس الایمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِیْ بِهٖ مَنْ نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ؕ

ولیکن ګرځولی دی مونږ دغه (روح کتاب، ایمان) داسی یوه رڼا چی سمه لیاره ښیو په هغه سره هغه چاته چی اراده وفرمایو مونږ له بندګانو خپلو،

تفسیر : د پاک قرآن په رڼا کښی د هر هغو بندګانو په نسبت چی مونږ اراده وکړو نو هغوی د سعادت او فلاح پر لیاری بیایو.

وَاِنَّكَ لَتَهْدِیْۤ اِلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۙ﴿۵۲﴾

او بیشکه ته خامخا ښودل کوی (خلقو ته) په طرف د لیاری مستقیمی برابری.

تفسیر : یعنی تاسی خو تولو بندګانو ته د پاک قرآن په ذریعه تر الله تعالیٰ پوری د رسیدلو سمه صافه لیاره ورښیئ اعم له دی چه څوک پر هغی لاړ شی که لاړ نشی.

صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِیْ لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ؕ

سمی لیاری د هغه الله ته چی خاص ده لره دی هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو سره له اسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً عبیداً)،

تفسیر : یعنی سمه صافه لیاره هغه ده چی پر هغی باندی له تللو څخه انسان تر واحد الله تعالیٰ پوری ورسیدی شی هر څوک چی له دی لیاری څخه بی لیاری شی نو هغه له الله تعالیٰ څخنی بیل پاتی کیږی.

اَلَآ اِلَی اللّٰهِ تَصِیْرُ الْاُمُوْرُ ﴿۵۳﴾

واوره ! خبردار اوسه! خاص الله ته بیرته گرځی تول کارونه (د مخلوقاتو په قیامت کښې).

تفسیر : یعنی کله چی د گردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دی نو ښائی چی انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کښې اوسی او پخپل اختیار سره پر داسی یوې لیاری لاړ شی چی هغه سم وروړسیږی. اللهم اهدنا الصراط المستقیم وثبتنا علیه.

تمت سورة الشوریٰ بعون الله وتوفیقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مکیة الا آیة (٥٤) فمدنیة وهی تسع و ثمانون آیة وسبع رکوعات
رقم تلاوتها (٤٣) تسلسلها حسب النزول (٦٣) نزلت بعد الشوریٰ

د «الزخرف» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٥٤) آیته څخه چی مدنی دی (٨٩) آیت او (٧) رکوع لری
په تلاوت کښې (٤٣) او په نزول کښې (٦٣) سورت دی وروسته له «الشوریٰ» څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٣﴾

قسم دی په دغه کتاب روښان بیانونکی چی بیشکه مونږ گرځولی مو دی دغه (کتاب) قرآن په عربی ژبه دپاره د دی چی تاسی پری وپوهیږئ (عقل په کښې وچلوئ).

تفسیر : ځکه چی عربی ژبه ستاسی مورنی ژبه ده. او ستاسی په ذریعه به د دنیا نور اقوام هم دغه کتاب زده کوی او پری پوهیږی به.

وَإِنَّهٗ فِيْٓ أُمِّ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿٤﴾

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښې په نزد زمونږ خامخا خاوند د لوئی مرتبې ډیر مستحکم دی.

تفسير : يعنى دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظيمو اسرارو د اشتمال له وجى نهايت لوړه مرتبه لرى او له تبديل او تحريف ځنى د محفوظيت او مصؤنيت له سببه نهايت مستحكم دى. د ده دلائل او براهين نهايت مضبوط او د ده احكام نافذ او غير منسوخ دى. هيڅ يو حكم ئى له حكمته تش نه دى او د ده تول مضامين د معاش او معاد پر ډيرو اعلىٰ هداياتو مشتمل، او له حكمت او مصالحو څخه مملو دى. او د قرآن پر دغو ګردو (تولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دى د لمر دليل پخپله دى لمر.

تنبيه : قرآن او نور سماويه كتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ كښى ليكلى شوى دى.

أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ۞

آیا پس بند کړو (وګرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بندیدل (ګرځیدل) له دی سببه چی یئ تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چی پری نه راوړئ ایمان).

تفسير : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «له دى سببه چى تاسى حكم نه منئ نو آيا مونږ به د حكم ليږل موقوف كړو؟» يعنى دغسى توقع له سره مه كوئ! د الله تعالىٰ حكمت او رحمت د دى خبرى مقتضى دى چى سره د دغو زياداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چى ستاسى له خوا كيږى د الله تعالىٰ د كتاب نزول او د تبليغ دعوت، نصيحت او د پند سلسله ونه ترله شى، ځكه چى ډير نور سعيد ارواح له هغه څخه مستفيد كيږى او پر منكرانو به كامل طور سره د حجت اتمام كيږى.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ۞ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۞

او څومره ډیر مو لیږلی دی له انبیاؤ څخه په پخوانیو (خلقو کښی) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مګر وو به هغوی چی په هغه (نبی) پوری به ئی مسخری کولی.

تفسير : يعنی له پخوانيو انبياؤ سره هم داسی استهزاء کړی شوی وه او د هغو تعليماتو ته د دروغو نسبت کړی شوی وو مگر د دغی استهزاء او تکذيب له وجی د نبوت سلسله ونه ترله شوه.

فَاَهۡلَكۡنَآ اَشَدَّ مِنۡهُمۡ بَطۡشًا وَّمَضٰى مَثَلُ الۡاَوَّلِيۡنَ ﴿۸﴾

پس هلاک کړل مونږ هغه (پخوانی خلق چی) سخت تر (ؤ) له دوی نه له جهته د قوت او تير شوی دی (ځو ځايه په قرآن کښی) مثل صفت د ړومبنو خلقو (چی اهلاک او تعذيب وو).

تفسير : يعنی د عبرت دپاره د هغو مکذبينو د تباهی او هلاک مثالونه وړاندی کړی شوی او پخوا له دی نه مذکور شوی دی چی په زور او په قوت کښی له تاسی څخه دير زيات وو کله چی هغوی د الله تعالیٰ له عذابه نجات ونه موند نو تاسی په څه شی مغرور يئ؟ وروسته له دی نه د الله تعالیٰ هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د کمال ذکر راځی چی تر يوی اندازی پوری د دوی په نزد هم منلی شوی او مسلم وو.

وَلَئِنۡ سَاَلۡتَهُمۡ مَّنۡ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضَ لَيَقُوۡلُنَّ خَلَقَهُنَّ
الۡعَزِيۡزُ الۡعَلِيۡمُ ﴿۹﴾ الَّذِىۡ جَعَلَ لَـكُمُ الۡاَرۡضَ مَهۡدًا وَّجَعَلَ لَـكُمۡ
فِيۡهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمۡ تَهۡتَدُوۡنَ ﴿۱۰﴾

او قسم دی خامخا که چيری پوښتنه وکړی ته له دغو کفارو چی څوک دی هغه ذات چی پيدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه؟ نو خامخا وبه وائی دغه کفار هرومرو (خامخا) چی پيدا کړی دی (تول هغه الله چی) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (فرمائی الله) هغه (ذات) چی گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (ځای د قرار) او گرځولی دی تاسی ته په دغی ځمکی کښی لياری دپاره د دی چی تاسی سمه لياره ومومئ (مقاصدو خپلو ته).

تفسير : يعنی تر هغه ځايه پوری چی انسان هلته هستوگنه کوی او يو له بل سره گوری او تگ راتگ کوی او پخپلو منځونو کښی سره لياری لری او په دغه تللو راتللو سره په دنيوی او

آخروی مقاصدو کښی د بری او کامیابی لیاری ځان ته معلومی کړی.

وَالَّذِيْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءًۢ بِقَدَرٍ

او هغه (ذات) چی نازلی کړی ئی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره.

تفسير : يعنی په يوه مخصوص مقدار چی د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کښی مقدر وو.

فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا ۚ كَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ﴿۱۱﴾

پس ژوندی کړی دی مونږ په دغو اوبو سره کلی مړه (وچی کلکه ځمکه) په شان (د دغه ژوندی کیدلو د ځمکی) راوبه ایستل شئ تاسی (هم بیا ژوندی له قبورو).

تفسير : يعنی څرنګه چی په وچی کلکی مړی ځمکی کښی د باران د اوبو په وسيله نوی ژوندون او حيات پيدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوی ئی هم داسی په مړو اجسامو کښی هم روح غورځوی او بيا مو له مقابرو څخه ژوندی راپاځوی.

وَالَّذِيْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چی پيدا کړی ئی دی اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د دوی .

تفسير : يعنی په دنيا کښی د هومره اشياوو جوړی چی دی او د مخلوقاتو هومره اقسام او متماثل يا متقابل انواع چی دی د هغو ګردو (تولو) خالق الله تعالیٰ دی.

وَجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُوْنَ ﴿۱۲﴾ لِتَسْتَوٗا عَلٰى ظُهُوْرِهٖ

او ګرځولی ئی دی تاسی ته له بيړيو (جهازونو) او له چارپايانو هغه چه سوريږئ تاسی پری (په لونده او وچی کښی) دپاره د دی چی سم برابر کينئ تاسی پر شاوو (د هر يوه) د هغه.

تفسير : يعنى په بر (وچه) کښې د ځينو چارپايانو (څلوربولو) پر شاوو او په بحر (سيند) او فضاء او نورو کښې د بيړۍ او جهازونو او طيارو او نورو مراکبو پر شاوو سوريږئ.

ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

بيا ياد کړئ (قلباً) تاسي نعمت د رب خپل کله چې برابر کينئ (سواره شئ) پر هغه او ووايئ تاسي پاکي ده هغه (لوى ذات) ته چې مسخر کړى ئى دى مونږ ته دغه (مذکور له مراکبو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قيد) کښې راوستونکى (په وس خپل سره)

تفسير : يعنى پر حيواناتو يا کشتى او جهازونو او نورو نقليه ؤ وسايلو باندى د سوريدلو په وخت کښې د الله تعالىٰ د هغه انعام او احسان يادونه پخپلو زړونو کښې وکړئ چې الله تعالىٰ مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبير، قوت او قدرت او نور رابښلى دى چې پخپل عقل او تدبير او نورو سره دغه شيان مونږ تر خپلى اداري لاندى راوستلى دى دغه محض د الله تعالىٰ فضل او احسان دى، که نه په مونږ کښې دومره قدرت، او طاقت کوم دى چه داسې شيان مو قابو کړى وى لازم دى چې په ژبه سره هم پر نقليه ؤ وسايلو د سوريدلو په وخت کښې دغه الفاظ ووايئ ﴿ سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴾ نور اذکار او ادعيه هم په احاديثو کښې راغلى دى. چې د حديث او تفسير په کتابونو کښې مذکور دى.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

او بيشکه چې مونږ رب خپل ته خامخا بيرته ورتلونکى يو (په سورلى د جنازو).

تفسير : يعنى د دغو سفرونو په تقريب د آخرت د سفر په يادونه کښې ولوېږئ. رسول الله صلى الله تعالىٰ عليه وعلىٰ آله وصحبه وسلم خو د سوريدلو په وخت هم دغه تسبيح فرمايله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنٰتٍ وَّاَصْفٰكُمْ بِالْبَنِيْنَ ﴿۱۶﴾

او ګرځوی (مقرروی کفار) الله ته له بندګانو د ده یوه برخه (اولاد چی ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چی (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایئ تاسی چی (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی لونی (چی اخس او ادنیٰ دی) او غوره کړی ئی یئ تاسی په زامنو (چی اشرف او اعلیٰ دی له لونو نه)

تفسیر : یعنی لازم خو داسی ؤ چی د الله تعالیٰ نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکریه به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوښتی دی او د الله تعالیٰ دربار ته سپین سترګی او ګستاخی کوی له دی نه لویه ګستاخی او ناشکری به څه وی چی د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندګانو څخه او هغه هم لونی. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چی ګواکی دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چی مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منځ کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جونی د جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلکانو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی ګواکی معاذ الله که الله تعالیٰ د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم ټیټ او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درځی چی پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلیٰ شیان او د الله تعالیٰ په حصه کښی ناقص او ټیټ شیان راوباسی. او مقرروئ ئی.

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿۱۷﴾

حال دا هر کله چی زیری ورکړ شی یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چی ګرځولی ئی دی رحمٰن ته مثل (او شبیه نو) وګرځی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چی دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه اناثیه اولاد چی د الله تعالیٰ دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چی که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له ډير رنځ او خفګانه د دوی مخ تک تور اوړي او وضعيت ئې سخت تغير مومي او پخپل زړه کښې سخت پيچونه او تاوونه خوري. د دې پوره تقرير د «صافات» د سورت په آخري رکوع کښې پخوا له دې ليکلی شوی دی.

أَوَمَن يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

آيا (مقرروی دوی الله ته) هغه څوک چې لويولی شي په ګانو (کاليو) کښې حال دا چې هغه په وخت د جګړو کښې نشي ښکاره کولی (بيانولی مطلب خپل).

تفسير : آيا الله تعالیٰ خپل اولاديت ته جوني غوره کړی دی؟ چې عادتاً په ډول او سينګار سره نشو او نما مومي د ګانو او زيورو په شوق کښې مستغرقی اوسي چې د دوی د رايې او عقل پر ضعف باندې دليل دی او دوی د فکريه قوت له ضعفه د مباحثې په وخت کښې بيانيه قوت هم ونه لري لکه د ښځو په تقريرونو کښې که څوک لږ څه غور وکړي نو ګوري به چې دوی نه خپله دعوی په کافي بيان سره ثابتولی شي او نه د نورو دعاوی ماتولی شي او تل ناقصی او ناتمامی خبري کوی او نوری داسې فضولي او چټي (بيکاره) خبری له هغې سره ګډوی چې له هغه موضوع سره به بيخي څه علاقه او تناسب نه لري چې په دغه سره هم د مقصود په تبيين کښې احتياج زيات وي او په دغه سره د دوی عجز لا څرګنديږي (ښکاره کيږي) پس هر طويل کلام په هم دغه حکم کښې راځي او د معمولي جملي او عادی خبری اداء کول، لکه راځه! څه! دا شي راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بيانيه قوت دليل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ

او ګرځوی (کفار) پرښتې هغه چې دوی عبادالرحمٰن د الله بندګان دي ښځې (لوڼې د الله)،

تفسير : يعني دغه د دغو مشرکانو يو بل دروغ دی چې پرښتې د ښځو په وصف کښې داخلوی، حال دا چې پرښتې نه د ښځو او نه د نارينه وو له جنسه دي بلکه دوی د الله تعالیٰ يو بيل عليٰحده مخلوق دی.

أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾

آيا حاضر وو (دغه كفار په وخت د) پيدا كيدلو د دغو پرښتو كښې (چې ښځې لونه پيدا شوې دي) ژر ده چه وبه ليكلى شي شاهدى د دوى او پښتنه به هم ترى وكړه شي (په آخرت كښې).

تفسير : يعني كوم يو عقلي يا نقلي دليل خو له دوى سره د دغې دعوى د اثبات دپاره نشته. نو آيا دوى په هغه وخت كښې چې الله تعالىٰ پرښتې پيدا كولې ورته ولاړ وو؟ او دوى پخپلو سترگو پرښتې ليدلى دى چې پرښتې نارينه نه دى ښځې دى؟ ښه دى د دوى دغه شهادت د اعمالو په دفتر كښې ليكلى كيږى څه مهال (وخت) چې دوى به د الله تعالىٰ د عدل او انصاف په دربار كښې وړاندى كيږى نو هلته به د دى موضوع په نسبت هم له دوى نه پوښتنى كيږى چې تاسي ولي داسي خبرى كولې او له كومه تاسي ته دا معلومات په لاس درغلي و؟.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ

او وائى (دغه مشركان) كه اراده فرمائلى وى رحمٰن نو عبادت به مو نه وى كړى د دغو (باطلو معبودانو).

تفسير : يعني دوى د خپلو دغو د شرك، بى ادبى او گستاخى په جواز او استحسان كښې يو داسي عقلي دليل هم وړاندى كوى چې كه الله تعالىٰ اراده كړى وى نو مونږ ته به ئې موقع نه راكوله چې له ماسواء الله څخه به مو د نورو شيانو عبادت كاوه، او هرومرو (خامخا) به ئې زمونږ مخه نيوه. كله چې مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام كوو چې هغه ئې گورى نو ثابت شو چې دغه كار بهتر او د ده خوښ دى. نو الله جل وعلا شانه واكرم واعظم برهانه د مشركانو د دغى وينا ترديد داسي فرمائى

مَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۝٢٠

نشته دوى ته په دغى (وينا خپلى) هيڅ قدر علم پوه نه دى دوى مگر دروغ وائى (خوشي چتى (بيكاره) اتكلونه چلوى ځكه چې الله راضى نه دى په كفر).

تفسير : يعني دغه خبره خو رښتيا ده چې بى د الله تعالىٰ له ارادى څخه هيڅ شي نشي كيدى ليكن د كوم شي ښيگڼه (فائده) او بهترى زمونږ دپاره له دى نه نه ثابتيږى. او كه داسي وى نو په دنيا كښې به هيڅ كار بيكاره او هيڅ شي خراب او بد نه پاتى كيده او په گرد

(تول) جهان کښې به محض خیر وه او بس او د شر تخم به له سره نه پیدا کیده او هر یو دروغجن ظالم او مکار به هم داسې وائی که د الله تعالیٰ اراده نه وی نو زه به ئې نه پرې ښودم چې داسې ظلم او تیرې به مې کاوه او کله ئې چې ماته د ظلم، ستم او تیرې موقع راکړه نو معلومه شوه چې دی په دغه کار خوښ او راضي دی. په هر حال په مشیت او رضاء کښې د لزوم ثابتول کوم علمي اصول نه دی او محض د گمان او اټکل غشی دی چې د هغه بیان د جزء ۸ «الانعام» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آیت کښې د دغه آیت په تفسیر کښې پخوا لیکلی شوی دی ﴿ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا ﴾

أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِّن قَبْلِهِ فَهُم بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

آیا ورکړی مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منگلی خښوونکی (حجت نیوونکی دی نه ده داسې) بلکه وائی دغه مشرکان بیشکه مونږ موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری (دین) او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی لیاره موندونکی تلونکی یو (یعنی د هم هغو خپلو پخوانیو په پلونو ځو او د غیر الله عبادت کوو).

تفسیر : د عقلي دلیل حال خو مو واورید، آیا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلي دلیل پخپلې دغې دعوی باندې وړاندې کولی شي؟ یعنی د الله تعالیٰ له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کښې شته؟ چې په هغه کښې د شرک غوره والی لیکلی شوی وی؟ ظاهر دی چې داسې کوم سند له دوی سره نشته. نو ماسواء له دی نه چې د خپلو پلرونو او نیکونو ړوند تقلید دلیل وړاندې کړی بل څه شي له دوی سره نه دی پاتې شوی، هم دغه د دوی له گردو (تولو) څخه زبردست دلیل دی چې د هرې زمانې مشرکانو به هم دغه دلیل وړاندې کاوه چې وروسته له دی نه د هم دغه بیان دی.

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلي مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کښې کوم ویرووونکی (له عذابه یعني نبي) مګر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چې یو موندلي مو دي پلرونه خپل پر یوې لیارې او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکي تلونکي یو. وبه ویل (نبي دوی لره) آیا (کوئ تاسې متابعت د پلرونو خپلو) اګر که راتله کړې دي ما تاسې ته په ښه لیاره ښوونکې له هغه شي څخه چې موندلي دي تاسې پر هغه شي باندې پلرونه خپل،

تفسیر : یعني نبي الله فرمایلي دي چې ستاسې د پلرونو او د نیکه ګانو له لیارې څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسې ته درښیم خو آیا تاسې سره له هغه د خپل هغه پخواني جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوٓا إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چې یو په هغه (دین) چې لیږلي شوي یئ تاسې په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعني هر څه چې وي مونږ ستاسې خبرې نشو منلی، او له خپل هغه پخواني دود (رواج) او دستور څخه چې له پلرونو او نیکه ګانو څخه راته پاتې شوی دی نشو ګرځیدی.

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وګوره چې څرنګه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن ګڼونکیو (انبیاؤ خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چې وویل ابراهیم (کله چې ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چې بیشکه زه بیزاره (جلا (جدا)) یم له هغو بتانو چې تاسې ئې عبادت کوئ مګر هغه الله چې پیدا کړی ئې یم زه پس بیشکه چې هغه (الله) به ثابت لرې ما په هدایت (او دین خپل) باندې.

تفسير : يعنى صرف له يوه پاک الله سره زما علاقه ده چى هغه زما خالق دى او هم هغه مى د مقصود د منزل پر لياره تر آخره پورى بيائى.

تنبيه : دلته ئى دغه قصه پر دى بيان فرمايلى ده چى وگورئ ستاسى مسلم پلار او پيشوا كله چى د خپلو پلرونو لياره غلطه وموندله هغه ئى پريښوده تاسى هم هغسى وكړئ! كه مو د خپلو پلرونو او نيكونو تقليد پسى سا خيژى او له سره له هغه څخه خلاف بل كار نه كوئ نو د هغه پلار پر لياره تګ وكړئ چى په دنيا كښى ئى د حق او صداقت بيرغ هسک (اوچت) كړى ؤ، خپلى اولادى ته ئى نصيحت او وصيت فرمايلى ؤ چى وروسته له ما څخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هيڅ شى عبادت مه كوئ! كما جاء فى الركوع (۱۶) آيت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهِيْمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ ﴾ الآية -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِىْ عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۸﴾

او گرځولى وه (ابراهيم) دغه كلمه (د توحيد) باقى پاتى كيدونكى په پشت اولاد خپل كښى دپاره د دى چى دوى بيرته راوگرځى (توحيد ته له شركه).

تفسير : يعنى د ابراهيم عليه السلام اولاده يو له بل څخه د توحيد بيان او دلائل واورى او د حق د ليارى په طرف دى رجوع وكړى.

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۹﴾

(دوى هم هغسى ونه كړ) بلكه نفعه وركړى وه ما دغو (شركاؤ) ته او پلرونو د دوى ته تر هغه پورى چى راغى دوى ته حق (دين قرآن) او رسول (محمد) ښكاره بيانونكى (د شرعيوو احكامو دوى لره).

تفسير : يعنى اى مكيانو! افسوس چى تاسى د ابراهيم عليه السلام ارث مو حاصل نه كړ او د ده پر وصيت مو تګ ونه كړ، بلكه د هغو دنيوى سامانونو په خوندونو او مزو كښى ولويدئ چى د الله تعالىٰ له درباره تاسى ته درعنايت كړى شوى دى او د قدوس الله له طرفه بيخى غافل شوئ تر دى چى د هغه غفلت د خوب د ويښيدلو لپاره الله تعالىٰ تاسى ته خپل داسى انبياء وليږل چى د هغوى نبوت بيخى روښان او واضح دى. الله حق او رښتيا دين تاسى ته دروليږه قرآن ئى تاسى ته در ولولوه او در واموراوه، او د الله تعالىٰ په احكامو په نهايت صفائى سره مو مطلع كړئ.

وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٣٠﴾

او څه وخت چې راغی دوی ته حق (دین قرآن) وویل (کفارو) دا سحر (کوډی) دی او بیشکه مونږ پر دغه قرآن کافران یو (او نه ئی منو).

تفسیر : یعنی پاک قرآن ته ئی د جاود او کوډو نسبت وکړ، او د انبیاء الله د کلام له منلو څخه منکران شول.

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ ﴿٣١﴾

او وویل (کفارو) ولی نه نازلوه شی دغه قرآن پر یوه سړی له دغو دوو قریو څخه (چې مکه او طائف دی چې دغه سړی هم) ډیر لوی دی (لکه ولید په مکه کښې او عروه په طائف کښې).

تفسیر : یعنی که خامخا د قرآن نزول د پاک الله مقصود وو نو ښائی چې هغه ئی د معظمی مکې یا د طائف پر کوم مشر نازلوه. دغه څرنګه د باور کولو وړ (لائق) دی چې لوی لوی غتان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو څخه پاک الله منصرف شوی دی او د رسالت د لوی منصب لپاره ئی داسی یو سړی غوره او منتخب فرمایلی دی چې د دولت او ریاست په اعتبار د هیڅ یو امتیاز خاوند نه دی.
نو پاک الله جل وعلا شانه واعظم واکرم برهانه جواباً د دوی په تردید کښې داسی فرمائی

اَهُمْ يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۗ

آیا دوی تقسیموی ویشی رحمت (نبوت) د رب ستا (لکه چې دوی وائی)،

تفسیر : یعنی آیا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسیم ستاسی په لاس کښې درکړی شوی دی چې د هغه پر انتخاب داسی مباحثی کوئ؟.

نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ۗ

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منځ د دوی کښی معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښی او پورته کړی مو دی ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو په مرتبو کښی د دی چی ونیسی ځینی د دوی (چی غنیان دی) ځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر : یعنی ځینی ئی غنی او شتمن او ځینی ئی فقیران او خوار ګرځولی دی یوه ته ئی بی حسابه دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع ګرځولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَا أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ
بِالرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا

او که نه وی دغه (خطره) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا ګرځولی به مو وو هغه چا لره چی کافر کیږی په رحمٰن دپاره د کوټو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو ور جوړولی څو په هغو سره) پر دغو (کوټو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوټو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زینت شیان به می هم ورلره ورکړی ؤ)

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په نزد دغه دنیوی مال او دولت هیڅ قدر او اهمیت نه لری او نه د دنیوی مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دلیل دی دا خو داسی بی قدره او حقیر شی دی چی که کوم خاص مصلحت مانع نه وی نو الله تعالیٰ د کفارو کوټو، چتونه، زینی، دروازی، درشائی، قلفونه، تختونه، چوکیګانی او نور اثاث البیت به ئی، ګرد (ټول) له سرو او سپینو زرو څخه جوړول مګر په دغه صورت کښی به خلقو د دغه وضعیت له لیدلو څخه چی کفارو ته دغسی اسباب او سامان ور په برخه کیږی عموماً د کفر لیاره اختیاروله (الا ماشاء الله) او دغه شی د الله تعالیٰ له مصلحته مخالف دی نو ځکه داسی ونه کړه شوه. په حدیث کښی راغلی دی چی که د الله تعالیٰ په نزد د دنیا قدر د میاشی د یوه وزر په اندازه هم وی خو بیا هم کفارو ته به یو غړپ اوبه هم نه ورکولی کیدی بنه کله چی یو شی د الله تعالیٰ په نزد دومره حقیر وی نو هغه د سیادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معیار درول به تر کوم ځای پوری صحیح وی. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی الله تعالیٰ کافر ئی پیدا کړ، چیری خو هغه ته آرام ورکړی، په آخرت کښی خو ورته دایمی عذاب دی. چیری خو دوی ته آرام وروړسی. مګر که داسی کیدی نو ګردو (ټولو) به د هم هغه کفر لیاره غوره کوله.»

وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْآخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

او نه دا ټول (مذکوره شیان) مګر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسیس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقیانو دی.

تفسیر : یعنی دنیوی عیش او عشرت او خوند کښی خو ګرد (ټول) سره شریکان دی مګر آخرت سره له خپلو ابدی نعماوو او آلاوو د متقینو دپاره مخصوص دی چی متقیان له الله جل جلاله څخه ویریږی او ځان له معاصیو ساتی.

وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

او هر څوک چی اعراض کوی (سترګی پټوی) له ذکر یادولو (د قرآن) د رحمٰن مسلط به کړو مونږ پر هغه باندی یو شیطان پس هغه به له ده سره (دائمی) ملګری وی (چی ئی لمسوی ګناهونو ته او لغزوی ئی له سمی لیاری نه).

تفسیر : یعنی هر څوک چی له رښتیا نصیحت او د الله تعالیٰ له ذکره او یاده اعراض کوی او مخ تری اړوی پر ده باندی یو شیطان په خصوصی ډول (طریقه) سره مسلطوه شی چی تل تر تله ئی اغواء کوی او د ده په زړه کښی راز راز (قسم قسم) وسوسی اچوی دغه شیطان به تر دوزخ پوری هم د ده له ملګرتوبه لاس نه اخلی.

وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾

او بیشکه دغه (شیطانان) خامخا اړوی دغه خپل ملګری له لیاری (د حق) او ګمان کوی (دغه سترګی پټوونکی کفار له حقه) داسی چی بیشکه دوی د سمی لیاری موندونکی دی.

تفسیر : یعنی شیاطین به تل د دوی مخه د نیکی له لیاری څخه نیسی، مګر د دوی عقلونه هم تر دی اندازی پوری مسخ کیږی چی هغه غلطه لیاره د دوی په نظر کښی سمه لیاره ښکاری او ښه ئی ګنی. د بدی او د نیکی تمیز هم په دوی کښی نه پاتی کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

تر هغه پوری چی راشی مونږ ته نو وبه وائی (دغه اعراض کوونکی خپل ملګری ته) کاشکی چی وی په منځ زما او په منځ ستا کښی لری والی له مشرقه تر مغربه پس بد ملګری (ئی ته زما).

تفسیر : یعنی هر کله چی د الله تعالیٰ په حضور کښی ورسیږی هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورڅرګندیږی (ورښکاریږی) چی دغه ملګری ئی څومره بد او خراب ملګری وو هلته به له حسرته او قهره داسی وائی چی کاشکی زما او ستا په منځ کښی د مشرق او مغرب فاصله وی! او یوه شیبه به می هم ستا په صحبت کښی نه وی تیره کړی.
ای کمبخته! اوس خو لږ شانی له ما څخه لری شه!. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی په دنیا کښی د شیطان پر مشورو عمل کوی او هلته به د شیطان له ملګرتوبه افسوس او ارمان کوی. داسی شیطان رفیق چاته له پیریانو څخه او چا ته له انسانانو څخه وررسیږی.»
نو پاک الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی

وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوی تاسی ته نن ورځ (له دی جهته) چی ظلم کړی دی تاسی (په شرک سره) دا چی بیشکه تاسی (سره له ملګرو خپلو) په عذاب کښی سره شریکان یئ (لکه چی په کفر کښی سره شریکان وئ)

تفسیر: د دنیا قاعده ده په کوم مصیبت کښی چی په عمومی دول (طریقه) سره لوی او واړه تول سره شریکان وی نو هغه لږ شانی سپک او آسان وربښکاری. مشهور متل دی چی «په ګده مرګ کښی لویه چرچه وی» مګر په دوزخ کښی د تولو شیاطین الانس والجن او د تابعینو او متبوعینو په اشتراک او ګدون کښی دوی ته هیڅ یوه فائده او ګته نه وررسیږی، د عذاب شدت به دومره زیات وی چی په داسی سطحی خبرو له سره دوی نشی متسلی کیدی او دوی ته له هغه ځنی څه تخفیف او سپکتیا نه محسوسیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی کفار به وائی چی د دوی له لاسه مونږ په دغه عذاب کښی اخته شوی یو ډیر ښه شو چی دوی هم له هغه څخه نجات ونه موند او تری بچ نشو. لیکن که هغه بل نیولی شوی دی نو د هغه له نیولو څخه ده ته څه فائده نه وررسیږی».

أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ
بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾
فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾

آیا پس ته به (ای محمده!) آورول وکړی کڼو ته یا سمه لیاره به وښیی ړندو ته او هغه چا ته چی وی په ګمراهی ښکاره کښی پس که بیول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذیب د منکرینو) پس بیشکه مونږ له دوی نه انتقام اخیستونکی یو (په آخرت کښی) یا به وښیو تاته (په حیات ستا کښی) هغه (عذاب) چی وعده ئی کوو له دوی سره پس بیشکه مونږ په (عذاب د) دوی قادر یو (په هر حال کښی) پس منګلی خښی کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چی وحی کړی شوی دی تاته (ای محمده!) بیشکه ته پر لیاری سمی روان ئی (نو ژر به مطلب ته ورسیږی).

تفسیر : یعنی ړندو ته د حق لیاره ښوول، کڼو ته د حق غږ آورول، او هغو کسانو ته چی

په صریحي غلطي او گمراهي کښې سرگردانه حیرانه گرځي سمه صافه لیاره ښوول او د کفر، شرک، شک او عصیان له تیارو څخه ئې د باندې ایستل او د هدایت پر لوی سرک ئې روانول، ستاسې په واک (قبضه) او اختیار کښې نشته که الله تعالیٰ اراده وفرمائي نو ستا په غږ کښې تأثیر پیدا کوي. په هر حال تاسې داسې غم او اندیښنه مه کوئ چې دغه گرد (ټول) خلق ولې حق نه مني؟ او ولې خپله آخره خاتمه خرابوي؟ د دوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هم هغه به دوی ته د دوی د دغو اعمالو سزا ورکوي، که د دوی دغه په سزا رسول ستاسې له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسې ته دربښوول کیږي په هر صورت نه دوی زمونږ له واکه او اختیاره وتلي او نه چیرې تللي شي، او نه به مونږ دوی بې له سزا ورکولو خوشې پریږدو. ستاسې کار هم دا دی کومه وحې چې راغلې ده او کوم حکم چې تاسې ته درکړی شوی دی پر هغه په ډیر مضبوطې سره ټینگ ولاړ اوسئ! او برابره خپله فریضه اداء کوئ، ځکه که د دنیا نور خلق پر بلې لیارې لاړ شي نو ته د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره پر سمه لیاره روان ئې چې له هغه ځنې یو قدم دې خوا یا هغې خوا ته د هیسته کیدلو ضرورت نه دی پاتې او نه د کوم هوا پرست په غوښتنه، هیله (امید) آرزو او تمنا ته کوم بل لوري ته کتلی او التفات کولی شي.

وَإِنَّهُۥ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۖ

او بیشکه دغه (قرآن) ذکر پند (شرف عزت) دی تاته (ای محمده!) او قوم (امت) ستا ته.

تفسیر : یعني لوی قرآن د تاسې او ستاسې د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دی. له دې نه به لوی عزت او ښه نصیب څه وي چې د الله تعالیٰ کلام، او د گردي (ټولي) دنیا د نجات او د فلاح ابدي دستورالعمل د دوی په ژبه نازل شوی دی. او د داسې مقدس کلام ړومبني مخاطبان هم دوی دي. که دوی څه عقل او پوه ولري نو د دغه عظمی نعمت قدر دې وکړي! او د لوی قرآن چې د دوی لپاره یو قیمتدار د پند او نصیحت کتاب دی پر هدایاتو دې تگ وکړي، او له نورو گردو (ټولو) ځنې دې ړومبې خپل ځانونه د دنیوي او آخروي سعاداتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوي.

وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾

او ژر ده چې پوښتنه به وکړه شي له تاسې (په ورځ د قیامت کښې).

تفسیر : یعني مخ کښې به د دې خبرې پوښتنه کیږي چې تاسې د دغه عظمی نعمت څه قدر

كړی ؤ؟ او د دغه لوی فضل او شرف شكريه مو په څه شان سره اداء كړی وه؟.

وَسۡـَٔلۡ مَنۡ اَرۡسَلۡنَا مِنۡ قَبۡلِكَ مِنۡ رُّسُلِنَآ اَجَعَلۡنَا مِنۡ دُوۡنِ الرَّحۡمٰنِ اٰلِهَةً يُّعۡبَدُوۡنَ ﴿٤٥﴾

او پوښتنه وكړه (ای محمده!) له هغه چا چی ليږلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج كښی يا له علماؤ د دوی) آيا مقرر كړی وو مونږ بی له رحمٰن نور معبودان چی عبادت به ئی كاوه.

تفسير : يعنی ستاسی لياره خو هم هغه ده چی د پخوانيو انبياؤ لياره وه هيڅ يوه نبی د شرك تعليم نه دی وركړی. او نه الله تعالیٰ په هيڅ يوه دين كښی شركيه اعمال جائز درولی دی چی ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وكړی شی. او دغه ارشاد چی پوښتنه وكړه يعنی هر كله چی له دوی سره ملاقات وكړئ! لكه چی د معراج په شپه كښی وشو يا د دوی احوال له كتابونو څخه تحقيق وكړئ! په هر حال د تحقيق او تفتيش هومره ذرائع چی وی هغه ګرد (تول) تر استعمال لاندی ونيسئ! له هغو څخه به په صاف ډول (طريقه) سره ثابتيږی چی په هيڅ سماوی دين كښی هيڅ كله د شرك اجازه نه ده وركړی شوی.

وَلَقَدۡ اَرۡسَلۡنَا مُوۡسٰی بِاٰيٰتِنَآ اِلٰی فِرۡعَوۡنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَقَالَ اِنِّیۡ رَسُوۡلُ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمۡ بِاٰيٰتِنَآ اِذَا هُمۡ مِّنۡهَا يَضۡحَكُوۡنَ ﴿٤٧﴾

او خامخا په تحقيق ليږلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهو) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وويل (موسیٰ) بيشكه زه چی يم رسول د رب د عالميانو يم پس كله چی راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسير : يعنی پر معجزاتو ئی توكی مسخری كولی.

وَمَا نُرِيۡهِمۡ مِّنۡ اٰيَةٍ اِلَّا هِیَ اَكۡبَرُ مِنۡ اُخۡتِهَا ۡ

او نه مو ښوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مګر چی هغه لوی وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسیٰ علیه السلام د تصدیق لپاره وښوده.

وَأَخَذْنَٰهُم بِٱلْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوګرځی (له کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیږل چی د عذاب یو شان رنګ د هغو په منځ کښی مرکوز ؤ لکه چی د جزء ۹ «الاعراف» په (١٦) رکوع ۱۳۳ آیت کښی مذکور دی ﴿ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلطُّوفَانَ وَٱلْجَرَادَ وَٱلْقُمَّلَ وَٱلضَّفَادِعَ وَٱلدَّمَ ءَايَٰتٍ مُّفَصَّلَٰتٍ ﴾ او له دی نه غرض دا وو څو دوی وویریږی او له خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وګرځوی نو هغوی بیرته ونه ګرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوا۟ يَٰٓأَيُّهَ ٱلسَّاحِرُ

او وویل (قبطیانو موسیٰ ته) ای ساحره!

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تملق په وخت، حضرت موسیٰ ئی په دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خباثته ئی په دغه لوری هم اشاره کړی وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کوډګر (ساحر) په حیثیت ګڼو.

ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

وبوله زمونږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده (چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لیاره موندونکی یو

(په ایمان راوړلو سره په تا باندی ای موسیٰ!).

تفسیر : یعنی د دعاء هغه طریقه چی تاته رب ستا ښوولی ده، او هغه عهد چی موږ له تاسی سره کړی دی سم له هغه دعاء سره داسی وشو نو ضرور موږ به هم پر سمه لیاره راځو او ستا خبرو ته به غوږ ږدو نو سمه صافه لیاره به بیامومو.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾

پس کله چی لری مو کړ له دوی نه عذاب (په دعاء د موسیٰ سره) ناڅاپه ماته کړه دوی (هغه وعده خپله)

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی هغه تکلیف مرتفع او د مصیبت ساعت له دوی نه پورته او مندفع شو یو ځلی تولو سره له خپلو هغو مواعید څخه مخ واړوه او داسی ئی ورښکاره کړل چی موږ له سره تاسره څه عهد او پیمان نه وو کړی او فی الحال ئی بیا مات کړ.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ
وَهَٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

او غږ وکړ فرعون (افتخاراً) په قوم خپل کښی (د جارچیانو په وسیله) وویل (فرعون) ای قومه زما! آیا نشته ما لره ملک سلطنت د مصر او دغه ویالی چی بهیږی (او اصلی منبع ئی نیل دی) لاندی تر (مانی) زما آیا پس نه وینئ تاسی (دغه لوئی جاه او جلال زما).

تفسیر : په دغو اطرافو او حوالیو کښی د مصر حاکم ډیر لوی سری ګڼله کیده، او نهرونه ئی هم ده کینودلی وو، او د نیل اوبه ئی په هم دغو ویالو کښی غورځولی وی او خپل باغ ته ئی هم را ایستلی وی. مطلب دا چی سره د دغو سامانونو او وسائلو د موجودیت آیا زمونږ دغه حیثیت او وضعیت له دی خبری سره وړ (لائق) او متقاضی دی چی د موسیٰ علیه السلام په شان د یوه معمولی حیثیت والا خبرو ته غوږ ونیسو او غاړه ورته کیږدو.

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سړی (موسیٰ) چې هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نږدی (دی ته چې) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسیٰ سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهری کمال تر دی چې په خبرو او اترو کښې ئې ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلیږی او تته کیږی.

فَلَوْلَآ أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَآءَ مَعَهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چې فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښې اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئې چې لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښې به ئې هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښې د ده لاوو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئې دا کله چې مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسې وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چې دی د الله تعالیٰ د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښې وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئې د ملائکو یو لښکر نه دی رالیږلی؟.

فَٱسْتَخَفَّ قَوْمَهُۥ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٤﴾

پس سپک بې عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئې وکړه د هغه (فرعون په مطلب د ده کښې)، بیشکه چې دوی وو یو قوم فاسقان (نو وی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چټیو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئې له خپل ټول قوم څخه ناپوهان جوړ کړی دی او هغه ټول احمقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چې د دغو خلقو طبائع د الله تعالیٰ په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئې اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حیله او پلمه (تدبیر) وګرځوله.

فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا

پس کله چی خفه کړو (په غضب ئی کړو) دوی مونږه (په ډیر طغیان خپل سره)

تفسیر : یعنی هم هغسی کارونه ئی وکړل چی په هغو سره عادتاً پاک الله په قهر او غضب کیږی.

انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْءَاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

نو انتقام واخیست مونږ له دوی نه پس غرق ډوب مو کړل دوی ټول (په بحیره د قلزم کښی) پس ومو ګرځول دوی پیشوایان (دپاره د عبرت اخیستلو) او مثل دپاره د وروستنیو (خلقو تر قیامت پوری).

تفسیر : یعنی وروسته راتلونکیو نورو نسلونو ته د دوی قصه د یوی عبرتناکی پیښی په شان ذکر او بیانیږی.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوٓا
ءَأَٰلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ

او کله چی وګرځاوه شو ځوی د مریمی مثل ناڅاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتیا (او خندا) کوی او وائی (دغه کفار) آیا معبودان زمونږ غوره دی او که هغه غوره دی (هر کله چی عیسیٰ په دوزخ کښی شو خو زمونږ بتان دی هم په دوزخ کښی وی).

تفسیر : یعنی کله به چی د حضرت مسیح علیه السلام ذکر کیده نو د عربو مشرکانو به ډیر شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غږونه به ئی پورته کول. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی. څه مهال (وخت) چی رسول الله مبارک دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ جزء ۱۷ (د انبیاء ۷ رکوع ۹۸ آیت زمونږ د دغه تفسیر کښی) نو مشرکانو وویل چی نصاریٰ د حضرت مسیح علیه السلام عبادت کوی اوس راوښیه چی ستاسی په خیال زمونږ معبودان ښه دی؟ که حضرت مسیح علیه السلام ظاهر دی چی تاسی حضرت مسیح ته ښه وایئ کله چی حضرت مسیح (معاذ الله) د دی آیت په عموم کښی داخل دی نو خیر دی زمونږ معبودان دی هم

ورسره داخل وی په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی نبی الکریم یو ځلی فرمایلی وو «**لیس احد یعبد من دون الله فیه خیر**» نو کفارو وویل چی آیا په مسیح کښی هم څه خیر او ښیګڼه (فائده) نشته؟ ظاهر دی چی د آیت او د رسول الله د دی الفاظو مطلب له هغو شیانو سره متعلق وو چی مشرکان د هغوی په عبادت کښی لګیا وو او په دغو معبودینو کښی د دغی خبری قوت او قدرت هم نه وو چی د خپلو عابدینو جواب په لا او نعم سره ورکړی شی یا دوی له دغه ناحقه عبادت څخه منع کړی یا د خپلی بیزاری اعلان هغوی ته واوروی. مګر د دغو معترضینو منشاء تش جګړه کول او اعتراض ایستل، او د مناقشی او مجادلی خبری پیدا کول، او د حق لتاړول وو، نو ځکه قصداً به ئی داسی خبری جوړولی چی د متکلم له مراده مخالفی وی، کله به ئی داسی ویل بس کړه! مونږ ته معلوم شو چی تاسی هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسی عبادت غواړئ لکه چی نصاریٰ ئی مسیح علیه السلام ته کوی. ښائی چی کله به ئی داسی ویل چی پخپله قرآن د حضرت مسیح علیه السلام مثال داسی بیان کړی دی.

﴿ إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴾ جزء ۳ (د آل عمران ٦ رکوع) ٦٨ آیت اوس وګورئ چی زمونږ معبودان ښه دی که مسیح علیه السلام تاسی ولی د مسیح ذکر په خیر سره کوئ او زمونږ معبودانو ته ردی بدی خبری کوئ او خدای زده چی نور به څه شیان ویل د دغو ګردو (تولو) خبرو جواب وروسته له دی نه الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی.

مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾

نه دی ترلی دوی دغه مثال تا لره مګر محض دپاره د مجادلی خصومت جګړی بلکه دوی یو قوم جګړه کوونکی دی (په هر کار کښی)، نه دی دغه (عیسیٰ) مګر یو بنده دی چی نعمت کړی ؤ مونږ پری او ګرځولی مو وو دی یو مثل دپاره د بنی اسرآئیلو.

تفسیر : یعنی یواځی په هم دغه مسئله کښی د دوی دغه جګړی نه دی محدودی بلکه د دوی په طبیعت کښی جګړه او جنجال واقع دی سمی او صافی خبری هیڅ کله د دوی په مغزو کښی ځای نه نیسی، هم داسی مهملی او چتی (بیکاره) مباحثی او لری له مقصده جګړی راوباسی. چیری هغه شیاطین چی پر خلقو خپل عبادت اجرا کوی. او پر هغو دوی خوښیږی، یا هغه د تیږی (ګتی) بیځانه بتان چی پر دغه بیخی قوت او قدرت نه لری چی خلق له کفره او شرکه منع کړی او چیری د لوی الله هغه مقبول بنده چی پری الله تعالیٰ خپل خاص فضل او کرم

فرمايلي او د بني اسرآئيلو د هدايت دپاره ئې درولي وو چې دی پخپله پر خپل عبوديت مقر وو او هم خپل امت ئې د وحدانيت په طرف باله او هغوی ته به ئې داسې ويل ﴿ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴾ نو آيا دغه مقبول بنده ته (العياذ بالله) «حصب جهنم» يا «ليس فيه خير» ويلی کيدی شي؟ يا د تيږو (ګتو) بتان له هغه سره برابری او سيالی کولی شي؟ په ياد ئې ولرئ چې لوی قرآن هيڅ يوه بنده ته د الوهيت درجه نه ورکوی. د ده ټول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دی. هو! داسی هم نشي کيدی چې محض د څو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چې ده ته د الوهيت نسبت کوی خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تيږو (ګټو) له بتانو يا له نورو شريرانو سره برابر کړی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

او که اراده فرمائلی وی مونږ نو خامخا ګرځولی به مو وی په ځای د تاسی پرښتی په ځمکه کښی چې خليفګانی شوی به وی.

تفسير : يعنی په عيسیٰ عليه السلام کښی د پرښتو لږ څه آثار وو لکه چې د «المائدة» او د «آل عمران» او د «کهف» د سورتونو په تفاسيرو کښی اشاره کړی شوی ده په دغومره يوه خبره هيڅوک نشی معبود کيدی. که تاسی غواړی نو ستاسی له نسله به مونږ هم داسی خلق پيدا کړو يا ستاسی په ځای به له آسمانه پرښتی راښکته او په ځمکه کښی به ئې ودانی کړو. مونږ ته دغه ټول قدرت حاصل دی.

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ

او بيشکه دغه (عيسیٰ) خامخا علامه نښه ده دپاره د قيامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسير : يعنی د حضرت مسيح عليه السلام اول ځلی راتلل خو خاص د بنی اسرآئيلو دپاره يوه د قدرت نښه وه چې بی له پلاره پيدا شو، او عجيبې او غريبې معجزی ئې وربکاره کړی، او د ده دوهم ځلی راتګ به د قيامت له نښو څخه وی، د ده له نزوله به خلق معلوم کړی چې قيامت بيخی نژدی رارسيدلی دی.

فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ

الشَّيْطٰنُ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۶۲﴾

پس شک مه کوئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښی او متابعت وکړئ زما (په توحید کښی) دغه لیاره ده سمه برابره (چی نه پری ګمراه کیږی هیڅوک) او نه دی اړوی تاسی شیطان (له دغی سمی لیاری) بیشکه چی (دغه شیطان) تاسی ته دښمن دی ښکاره.

تفسیر : یعنی د قیامت په راتګ کښی شک مه کوئ! او د توحید او د ایمان پر هغی سمی لیاری چی زه ئی تاسی ته درښیم سم برابر لاړ شئ! نه چی ستاسی ازلی دښمن شیطان تاسی له هغی لیاری څخه منع کړی او مخه مو ونیسی.

وَلَمَّا جَآءَ عِيْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِىْ تَخْتَلِفُوْنَ فِيْهِ ۚ

او کله چی راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره وو سره وویل (عیسیٰ) چی په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخی خبری) او دپاره د دی چی بیان کړم تاسی ته ځینی له هغو احکامو چی وئ تاسی چی اختلاف به مو کاوه په هغو کښی (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبری یا ځینی هغه شیان چی د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الرکوع (۵) آیت ۵۰ من سورة آل عمران

﴿ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِىْ حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ﴾

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿۶۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّىْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۗ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۶۴﴾

پس وویریږئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښی). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کوئ یواځی د دغه (الله او حکم ئی منئ) دغه لیاره ده سمه برابره.

تفسير : دغه تعليم وو د حضرت مسيح عليه السلام وګورئ چې په څومره صفائى او درستى سره ئى د واحد الله د ربوبيت او معبوديت بيان فرمايلى دى او هم دغه توحيد، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئى صراطالمستقيم درولى دى.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصارىٰ) په منځ خپل كښې.

تفسير : يعنى اختلاف واقع شو. يهودان ترى منكران شول او نصرانيان پرى قائلان شول بيا وروسته له دى نه نصرانيان هم سره څو ډلى شول، ځينى حضرت مسيح ته د الله تعالىٰ ځوى وائى ځينى له درى خدايانو يو خداى ورته وائى، ځينى يو څه وائى او ځينى بل څه وائى د حضرت مسيح عليه السلام پر اصلى تعليم خو ير تن هم نه دى پاتى.

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنظُرُونَ
إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

پس افسوس هلاک خرابى ده دپاره د هغو كسانو چې ظلم ئى كړى دى (په باب د عيسىٰ كښى) له عذابه د ورځى درد وركوونكى. آيا منتظر دى (دغه احزاب يا كفار د مكى يعنى نه دى) مګر قيامت ته چې رابه شى دوى ته يو ناڅاپه او دوى به نه پوهيږى (په وخت د راتلو ئى قبلالظهور).

تفسير : يعنى له داسى ښكاره ؤ او واضحو بياناتو او هداياتو سره هم كه دغه خلق د حق او صدق منونكى نه دى نو بالاخر دوى د څه شى په انتظار كښى دى؟ د دوى د دغه وضعيت او احوال له ليدلو څخه داسى ويل كيدى شى چې كه قيامت يو ځلى ناڅاپه د دوى پر سرونو ودريږى نو هلته به ئى ومنى. حال دا چې د هغه وخت منل له سره په درد نه خورى او مفيد نه واقع كيږى.

الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾

یاران (دوستان د کفر او معصیت) په دنیا کښې په دغه ورځ (د قیامت کښې) ځینې د دوی له ځینو نورو سره به دښمنان وی مګر (پاتی به وی دوستی) د متقیانو.

تفسیر : په دغه ورځ کښې به دوست له دوست څخه لری تښتی نه چې زه هم د ده په شامت ونیولی شم د دنیا دغه ګردی (تولی) دوستی او محبت او خپلوی به سره منقطع کیږی انسان به افسوس او ارمان کوی چه ولی می له هغه شریر سړی سره دوستی کړی وه چې د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصیبت کښې اخته شوم په دغه وخت کښې به ډیر خوږ او مین محبوب هم د خپلی خوری او مینی محبوبی له لیدلو څنی ویریږی به او یو د بل له لیدلو څخه به بیزاره وی. هو! د هغو کسانو محبت او دوستی به په کار ورځی چې خاص د الله دپاره وی.
او نداء به وکړه شی پر دغو مؤمنانو باندی د الله اعظم شانه واکرم برهانه له جانبه داسی چې

يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ أَنْتُمْ تَحْزَنُوْنَ ﴿٦٨﴾

ای بندګانو زما نشته هیڅ ویره پر تاسی نن ورځ او نه به تاسی غمجن کیږئ.

تفسیر : یعنی نه د وړاندی ویره او نه به د وروستی غم اندیښنه ورسره وی. او د دوی صفت دغه دی

اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ﴿٦٩﴾

هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی په آیتونو زمونږ او وو دوی مسلمانان (په دنیا کښې).

تفسیر : یعنی په زړه سره ئی یقین وکړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئی د ده احکام په ځای راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئی ورته کیښوده. له دی ځایه د ایمان او اسلام فرق ظاهریږی لکه چې د جبریل علیه السلام په حدیث کښې د دی مفصل بیان شوی دی.
بیا به وویلی شی دغو مؤمنانو ته له جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چې

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُوْنَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ

مِّنْ ذَهَبٍ وَّاَكْوَابٍ ۚ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ ۚ

ننوځئ (اى زما مؤمنانو بندګانو) جنت ته تاسى او ښځى ستاسى چى خوشاله به کړل شئ. ګرځولى کيږى به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتيانو کاسى ګلاسونه له سرو زرو څخه او (طلائى) صراحى ګانى او (وى به دوى ته) په دغه (جنت) کښى هغه شيزونه چى خواهش کوى د هغو نفسونه (د دوى) او چى خوند اخلى سترګى (د دوى ترى).

تفسير : له تولو څخه هغه اعلىٰ او اولىٰ شيز چى ترى سترګى په ليدلو سره رڼى او يخى او زړونه آرامى او هوسائى (راحت) مومى د الله تعالىٰ لقاء رزقنا الله تعالىٰ بفضله ومنه.

وَاَنْتُمْ فِيهَا خٰلِدُوْنَ ﴿۷۱﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِيْٓ اُوْرِثْتُمُوْهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۷۲﴾

او تاسى په دغه جنت کښى هميشه اوسيدونکى يئ. او دغه جنت دى هغه چى په ميراث درکړى شوى دى هغه تاسو ته په سبب د هغو (نيکو عملونو) چى وئ تاسى چى کول به مو په دنيا کښى.

تفسير : يعنى ستاسى د پلار آدم عليه السلام ميراث تاسى ته بيا دوررسيده او دغه د الله تعالىٰ فضل او مرحمت او ستاسى د اعمالو برکت دى.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۷۳﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِيْنَ فِيْ عَذَابِ جَهَنَّمَ خٰلِدُوْنَ ﴿۷۴﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُوْنَ ﴿۷۵﴾

شته تاسى ته په دغه (جنت) کښى (ښى غورى منتخبى) ميوى ډيرى چى له هغو څخه به ئى خورئ تاسى. بيشکه چى مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کښى به هميشه پاتى کيدونکى وى نه به سپکاوه شى له دوى څنى (عذاب) او دوى به په دغه عذاب کښى ساکت نااميده وى (له نجاته او نشاطه).

تفسير : يعنى عذاب به نه کوم وخت ملتوى کيږى او نه سپکاوه شى. دوزخيان به نااميده کيږى چى اوس په هيڅ صورت له دى ځايه نشو وتلى او نه د وتلو څه سبيل او لياره شته.

وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْا هُمُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٧٦﴾

او نه دی کړی مونږ ظلم پر دوی ولیکن دوی وو هم دوی ظالمان (پر ځانونو خپلو په کفر سره)

تفسیر : یعنی مونږ په دنیا کښی د نیکی او بدی هره خوا او هر پلو دوی ته ښوولی او پوهولی وو او انبیاؤ الله می لیږلی وو او پر دوی می د حجت اتمام کړی وو او هیڅ یو معقول عذر می دوی ته باقی نه وو پریښی خو سره له هغه دوی ونه منل او له خپلو تیریو او زیاتو ځخه ئی لاس وانه خیست. که داسی ظالمینو او متجاوزینو ته سزا ورکره شی نو څوک دغی سزا ته ظلم ویلی شی.؟

وَنَادَوْا يٰمٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ؕ

او غږ به وکړی (جهنمیان) چی ای مالکه (خازنه د دوزخ) حکم دی وکړی پر مونږ رب ستا (د مرگ)

تفسیر : «مالک» د هغی پرښتی نوم دی چی پر دوزخ مؤکله ده او د اور داروغه ورته ویلی شی. دوزخیان به ده ته غږ کوی او ناری به وهی چی مونږ نه مرو او نه خلاصی مومو ته دی خپل رب ته ووایه چی یو ځلی دی مونږ ته عذاب راکړی او کار مو دی له بیخه تمام کړی. گواکی له نجاته بی هیلی او مأیوس کیږی او د مرگ په ارمان کښی لویږی.

قَالَ اِنَّكُمْ مّٰكِثُوْنَ ﴿٧٧﴾

وبه وائی (ملک خازن پس له زرو کلو په جواب د دوی) چی بیشکه تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یئ (په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی له چغو او شورماشور ځخه هیڅ فائده نه دررسیږی تاسی په هم دغه خپل حال تل ترتله پاتی کیدونکی یئ. وائی چی دوزخیان به تر یو زر کاله چغی وهی، ناری سوری به کوی بالآخر دوی ته به داسی یو جواب اوراوه شی او د الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه له جانبه داسی ویلی کیږی

لَقَدْ جِئْنٰكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿٧٨﴾

خامخا به تحقيق راغلي وو مونږ تاسي ته (په وسيله د انبياؤ) په حق سره وليكن زياتره ستاسي حق لره بد گنونكي يئ (چي حق به مو نه قبلاوه).

تفسير : يعني هغه سزا تاسي ته پر دغه جرم دركړى شوى ده چي تاسي على‌الاكثر د صداقت او حقانيت په خلاف اقدامات كول او زيات له تاسي د ړندو په شان په هغه پسي لويدلي وئ.

أَمْ أَبْرَمُوٓا۟ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿۷۹﴾

بلكه محكم كړي دي (كفارو په خلاف د انبياؤ) يو كار پس بيشكه مونږ هم محكم كوونكي يو (د تدبير خپل).

تفسير : د عربو كفار زمونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمي (تدبيرونه) او حيلي جوړولي او قسم په قسم پټ تدبيرونه به ئي سره ترل مگر د الله تعالیٰ خفيه تدبير د دوى پر دغو گردو (ټولو) پلمو (تدبيرونو) باندى اوبه بهولي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «كفارو گردو (ټولو) سره يو ځاى داسي مشوره او جرگه كړي وه چي زمونږ له تغافله د دغه نبي كار پرمخ تگ وكړ او ډير ترقي ئي ومونده وروسته له دى نه هر يو سړى چي د ده په دين كښي داخليږى ښائى چي د هغه نور خپلوان هغه ووهي او تر هغه پورى ئي وډبوى څو بيرته مرتد شي او هر يو اجنبى سړى چي دغه ښار ته ننوځي ښائى چي هغه په دغو خبره خبردار كړى شي څو د دغه سړى شاو خوا ونه گرځي او له سره ورنژدى نشي» دغه خبرى دوى پخپلو منځو كښي سره غوټه كړي او الله تعالیٰ داسي اراده وفرمايله چي متدرجاً دوى ته ذلت او رسوائى او خپل دين او رسول ته عروج او ترقي وركوم لكه چي بالاخر د پاک الله اراده غالبه وگرځيده.

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُم ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿۸۰﴾

آيا گمان كوونكي دى (كفار) چي بيشكه مونږ نه آورو پټي خبرى د دوى او پټي مشورى د دوى (نه ده داسي) بلكه آورو ئي او رسولان زمونږ (چي حفظه ملكي دى) له دوى سره دى چي ليكي (ټول اعمال د دوى)

تفسير : يعني دوى د زړونو پر اسرارو، نياتو او پټو خبرو مونږ پوهيږو او د دوى پټي جرگى او مشورى مونږ آورو او سم د حكومت د انتظامي ضابطى سره زمونږ پرښتي (كراماً كاتبين) د دوى گرد (ټول) اعمال ليكي دغه گرد (ټول) دفاتر به د قيامت په ورځ وروړاندى كيږى.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَأَنَا أَوَّلُ الْعٰبِدِينَ ﴿٨١﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدیر لکه چی تاسی وایئ) رحمٰن ته ولد (ځوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) ړومبنی له عبادت کوونکیو وم (خو الله له ګردو (تولو) عیوبو څخه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل څه وی چی الله تعالیٰ ته ځامن او لونی تجویزوئ، تاسی وایئ که په فرض محال سره الله تعالیٰ اولاد درلودی (لرلی) نو ړومبنی سړی به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه ځکه چی په دنیا کښی زه له ګردو (تولو) ځنی زیات د الله تعالیٰ عبادت کوونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالیٰ سره وی په هم هغه تناسب ښائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا څه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین توبه د هیڅ یو موجود په ولدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی څرنګه د پاک الله داسی منونکی یئ چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منئ؟.

تنبیه : ځینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. «که ستاسی په اعتقاد کښی د الله تعالیٰ کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولرئ چی زه ستاسی په مقابل کښی د هغه واحد الله تعالیٰ عبادت کوونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو څخه پاک او منزه دی. ځینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کړی ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی څخه له ګردو (تولو) څخه ړومبنی انکار کوونکی او تردید کوونکی یم. او د ځینو نورو په نزد «ان» نافیه ده یعنی رحمٰن هیڅ اولاد نه لری. مګر دغه قول څه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب ځای نشته. والله تعالیٰ اعلم. اوس الله تعالیٰ د خپل ذات پاکی داسی فرمائی

سُبْحٰنَ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

پاکی ده رب د آسمانونو ته او (رب د) ځمکی ته رب د عرش ته له هغه څه چی بیانوی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالیٰ ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو ګردو (تولو) ځنی د الله تعالیٰ ذات پورته او منزه دی. د ده په ذات کښی د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا ځوی شی.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلٰقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

پس پرېږده دوی چې غوټې وهي (په باطلو خبرو) او لوبې کوي تر هغه پورې چې ملاقات وکړي له ورځې د دوی سره هغه (هغه ورځ) چې وعده کړی شوې ده (له دوی سره په دغه ورځ د قیامت کښې د عذاب).

تفسير : یعني دوی د غفلت او حماقت په نشو کښې هر څه چټې (بیکاره) او چپولې خبرې چې کوي ودې کړي، او تاسې له سره ورته توجه او التفات مه کوئ! دغه خلق د څو ورځو له مخې په دنیوي عیش او عشرت او چرچو او نندارو کښې خپلې ورځې تیروي. بالاخر هغه موعوده ورځ راتلونکې ده چې په هغې کښې دوی ته د دوی دغه بې‌ادبۍ او گستاخۍ او نور شرارتونه یو په یو وروړاندې کیږي او د هغو په مقابل به دوی د هر یوه د خوند او مزې څکونکي وي.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

او الله هغه (لوی ذات) دی چې په آسمانونو کښې معبود دی او په ځمکه کښې معبود او هم دی دی ښه حکمت والا ښه عالم.

تفسير : یعني نه په آسمان کښې پرښتې، لمر، قمر، او ستورې معبود گرځیدی شي او نه په ځمکه کښې اصنام، اوثان او بتان او نور. د گردو (ټولو) علویاتو او سفلیاتو او مافیهما حقیقي معبود هم هغه واحد احد الله تعالیٰ دی چې له فرشه تر عرشه پورې د گردو (ټولو) اشیاؤ مالک او خالق دی. او د ټولو اکوانو او امکنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختیار سره مالک او متصرف دی.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ

او برکت ناک دی هغه (لوی ذات) چې خاص ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او د هر هغه څه چې په منځ د دغو دواړو کښې دی او (خاص) له هم ده سره دی علم د قیامت.

تفسير : یعني قیامت کله راځي؟ د دې خبرې علم یوازې له هغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت الله اجل واعلیٰ شانه واعظم واکرم برهانه سره دی.

وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بیرته بیولی شئ (تول قیامت ته له پاره د جزاء)

تفسیر : یعنی کله چی هلته ورسیږئ د گردو (تولو) حسناتو او سیئاتو حساب او کتاب به مو کیږی، او د هغو ثواب او عذاب به دررسیږی.

وَلَا يَمۡلِكُ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِهِ ٱلشَّفَٰعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿٨٦﴾

او اختیار نه لری هغه معبودان چی دوی ئی عبادت کوی بی له دغه (الله) د شفاعت (لکه چی منکران گمان کوی) مگر هغه څوک چی شاهدی ئی ویلی وی (په ژبه) په حقه سره حال دا چی دوی پوهیږی (او علم ئی وی پر هغو باندی په زړه سره)

تفسیر : یعنی دومره سپارښت کولی شی، هر هغه چا چی له خپل علم سره موافق د اسلام حق کښی د یوه حرف سپارښت نشی کیدی. دغومره سپارښت به هم هغه صالحین وکړی چی د دوی په رښتین توب خبردار وی او په دی باندی ښه پوهیږی چی دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دی، نورو ته به داسی اجازه نه وی.

وَلَئِن سَأَلۡتَهُم مَّنۡ خَلَقَهُمۡ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۖ فَأَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ﴿٨٧﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دوی چی چا پیدا کړی دی دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) دوی چی الله (پیدا کړی دی) پس کوم طرف ته گرځول کیږی دغه (مشرکان له عبادت د الله)

تفسیر : یعنی کله چی پیدا کوونکی هم دغه یو الله دی نو د بندگی او د عبادت مستحق ولی نور شول؟ عبادت د انتهائی تذلل نوم دی او دغه تذلل د هغه ذات دپاره ښائی چه وکړی چی د انتهائی عظمت او جبروت څښتن (خاوند) دی. دیر د تعجب ځای دی چی دوی مقدمات تسلیموی لیکن د هغو له نتایجو څخه منکران کیږی.

وَقِيلِهِۦ يَٰرَبِّ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ قَوۡمٞ لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿٨٨﴾

او (قسم دی) پر دغی وینا د دغه (رسول) چی ای رب زما بیشکه دغه (قریشی منکران) یو قوم دی چی ایمان نه راوړی دوی (په مومن به شیانو باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالیٰ ته معلومه ده. د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له درده ډک غږ باندی الله قسم یادوی چی الله به هرومرو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی او پخپل فضل او مرحمت سره ئی حتماً غالب، مظفر او منصور گرځوی. وفرمائل الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلٰمٌ

پس مخ وگرځوه له دوی (او طمع پریکړه له ایمانه د دوی) او ووایه (ای محمده! دوی ته غواړم له شره ستا) سلامتی.

تفسیر : یعنی غم مه خوره! او زیات په دوی پسی مه لویږه! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی اداء کوه! نو بیا له دوی ځنی خپل مخ وگرځوه! او ووایه ښه ده که تاسی زما خبرو ته غوږ نه ږدئ نو زما سلام دی وی تاسی ته.
(وکان هذا قبل الامر بالقتال).

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

پس ژر ده چی پوه به شی دوی (په عاقبت د کفر خپل).

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکاریږی چی دوی په څرنگه یوی لویٔ غلطی کښی لویدلی وو؟ لکه چی پر خپلو دغو تیروتو باندی ځینی کسان لږ څه په هم دغه جهان کښی پوه شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښی کیدونکی دی.

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفيقه فلله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهى تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (٤٤) تسلسلها حسب النزول (٦٤) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مكي دی (٥٩) آيت دری رکوع لری په تلاوت کښی (٤٤) او په نزول کښی (٦٤)
سورت دی وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالۡكِتٰبِ الۡمُبِيۡنِ ﴿٢﴾ اِنَّاۤ اَنۡزَلۡنٰهُ فِىۡ لَيۡلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ

قسم دی پر دغه کتاب ښکاره کوونکی (د دينی احکامو) چی بيشکه مونږ نازل کړی مو دی هغه په شپه برکتناکه کښی.

تفسير : د «برکت شپه» د قدر شپه ده کما قال الله تعالیٰ فی سورة القدر ﴿ اِنَّاۤ اَنۡزَلۡنٰهُ فِىۡ لَيۡلَةِ الۡقَدۡرِ ﴾ چی د رمضان المبارک په مياشت کښی واقع ده له قوله تعالیٰ ﴿ شَهۡرُ رَمَضَانَ الَّذِىۡۤ اُنۡزِلَ فِيۡهِ الۡقُرۡاٰنُ ﴾ (د البقرة (٢٣) رکوع) ١٨٥ آيت په دغه شپه کښی عظيم الشان قرآن له لوح محفوظ څخه سماء الدنيا ته نازل کړی شوی دی او بيا له هغه ځای متدرجاً په درويشتو کلونو کښی پر رسول الله صلی الله عليه وسلم نازل شوی دی. هم په هم دغه شپه کښی پر رسول الله مبارک د پاک قرآن ابتدائی نزول شروع شوی دی.

اِنَّا كُنَّا مُنۡذِرِيۡنَ ﴿٣﴾

بيشکه مونږ يو ويروونکی (په رالیږلو د دغه قرآن).

تفسير : يعنی آورول هميشه زمونږ کار او دستور وو چی له هغه سره موافق دغه پاک قرآن هم نازل شوی دی.

فِيۡهَا يُفۡرَقُ كُلُّ اَمۡرٍ حَكِيۡمٍ ﴿٤﴾ اَمۡرًا مِّنۡ عِنۡدِنَا ؕ

په دغه (شپه) کښی بيانوه شی بیلاوه شی هر کار حکمتناک (داسی ټينګ چی نه بدليږی) حکم له نزده زمونږ

تفسیر : یعنی د ټول کال په متعلق د قضاء او قدر ګرد (ټول) د حکمت او د مصلحت ډکې قاطعي او لایتغیري فیصلې په دغې عظیم‌الشانې شپې کښې له لوح محفوظ څخه نقل کیږي او هغو پرښتو ته سپارلې کیږي چې د تکویناتو په شعبو کښې کار کوي. له ځینو روایاتو څخه معلومیږي چې هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چې ورته د «برآءة» شپه وائي ممکن دي چې له دغه وخته د دې کار ابتداء او د قدر په شپه انتهاء مومي، والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝٥

بېشکه موږ یو لیږونکي (د رسولانو).

تفسیر : یعنی (موږ لیږونکي یو د) پرښتې پر هر هغه کار چې له دوی سره مناسب وي لکه چې جبرئیل علیه السلام ئې سره له پاک قرآن محمد صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم ته ولیږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ۝٦

دپاره د رحمت (او مهرباني پر خلقو) له رب ستا بېشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی د (ټولو) اقوالو ښه عالم (په ټولو احوالو)

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د ټول عالم له ګردو (ټولو) حالاتو څخه باخبر دی د دوی غږ او دعاء اوري، ځکه په عین ضرورت کښې ئې خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم ته قرآن ورکړ، او د عالم دپاره ئې د لوی رحمت په شان ولیږه.

رَبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ۝٧

(رحمت دی ټولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمکې او (رب د) هغو شیانو چې په منځ د دوی کښې دی که چیرې یئ تاسې یقین کوونکي (نو یقین وکړئ چې محمد د الله رسول دی).

تفسیر : یعنی که په تاسې کښې پر کوم شي د یقین لرلو صلاحیت وي نو له ګردو (ټولو) شیانو څخه ړومبی شي د یقین کولو قابل د الله تعالیٰ عمومي ربوبیت دی چې د هغه آثار په هر هر ذره کښې له روښانې ورځې څخه زیات ښکاره او ځرګند دی. او د حضرت محمد رسول الله

صلى الله عليه وسلم رسالت دی.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحۡىٖ وَيُمِيۡتُ ؕ رَبُّكُمۡ وَرَبُّ اٰبَآٮِٕكُمُ الۡاَوَّلِيۡنَ ﴿۸﴾

نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مګر هم دی دی چی ژوندی کوی او وژل کوی (دغه الله) رب ستاسی دی او رب د پلرونو ړومبنیو ستاسی دی.

تفسير : یعنی چی د هغه الله په قبضه کښی ژوندی کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختیار د هغه د قدرت په لاس کښی وی او ګرد (تول) اولین او آخرین ئی تر پالنی او تربیت لاندی دی آیا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندګی جایزه ده؟ دغه یو داسی صاف او ښکاره حقیقت دی چی په هغه کښی د شک او شبهی هیڅ ځای او ګنجایش نشته.

بَلۡ هُمۡ فِىۡ شَكٍّ يَّلۡعَبُوۡنَ ﴿۹﴾

(یقین نه کوی) بلکه دوی په شک کښی دی (له بعث نه) چی لوبی مسخری کوونکی دی (په مؤمن به شیانو).

تفسير : یعنی د دغو واضحه وو ښو او دلائلو اقتضاء خو داسی وه چی دغو خلقو به هغه منل مګر سره له هغه دوی ئی نه منی بلکه دوی د توحید او د نورو حقه ؤ عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کښی لویدلی دی او په دنیوی عیش او عشرت او لهو او لعبو کښی سره مصروف او لګیا دی، او د اخروی اندیښنی څخه بیخی بی فکره دی چی د حق په طلب کښی مشغول شی او په هغه کار له غور او فکر څخه کار واخلی. دوی په دغه شک او شبهه کښی دی چی تل به دوی هم داسی اوسیږی او له سره له الله تعالیٰ سره د مخامخ کیدلو په فکر او اندیښنه کښی نه دی نو ځکه د نصیحت پر خبرو توکی او مسخری کوی، او پری خاندی او ملندی وهی.

فَارۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَاۡتِى السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۱۰﴾ يَّغۡشَى النَّاسَ ؕ
هٰذَا عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿۱۱﴾

پس منتظر اوسه (ای محمده ! دوی ته) په هغه ورځ چی راشی دا آسمان په لوګی ښکاره سره چی پټ به کړی تول مخلوق، (وبه وائی دوی) دغه عذاب

ډیر دردناک دی.

تفسیر : له «لوګی» څخه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کښې د اسلافو دوه قوله دی. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او نور وائی چې قیامت ته نږدی به یو لوګی پورته کیږی چې ګرد (تول) خلق به پټوی. نیکو سړیو ته به د ده ډیر لږ خفیف څه اثر د زکام په شان ورسیږی. او د کفارو او منافقینو په ستونیو او دماغو کښې ننوځی او بی هوشه کوی ئی. دلته هم هغه لوګی مراد دی. ښائی دغه لوګی هم هغه د سماواتو ماده وی چه د هغه ذکر په ﴿ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ ﴾ کښې شوی دی. ګواکی آسمان تحلیل او د خپل اصلی حالت په طرف عود کوی. او دغه به ئی ابتداء وی والله تعالیٰ اعلم. ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په ډیر قوت سره ادعا کوی. چې له دغه آیت څخه مراد هغه لوګی نه دی چې د قیامت له علائمو څخه دی. بلکه رسول الله مبارک کله چې د قریشو له تمرد او طغیان څخه په تنګ شو نو دعا ئی وفرمایله چې الله جل جلاله پر دوی تر اووو کلو پوری مسلسل قحط مسلط کړ هم هغسی چې د یوسف علیه السلام په زمانه کښې پر مصریانو مسلط شوی وو لکه چې قحط پر دوی مسلط شو چې مکیانو به په هغه کښې له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کښې د «یمامه» رئیس ثمامه بن اثال رضی الله تعالیٰ عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو ګودامونو لیږل ئی منع کړل چې له هغه ځایه معظمی مکی ته تلل. الغرض مکیان د لوږی له لاسه مړه کیدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چې د مسلسلی وچکالی او قحط په زمانه کښې به د جو یعنی د ځمکی او آسمان په منځ کښې لوګی په شان دوړی او غبار په نظر راځی. او برسیره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووریدلو څخه ګردو غبار او دوړی له ځمکی څخه پورته کیږی او د آسمان په لوری د لوګی په شان لوبی او سپیری دوړی تری معلومیږی. چې هغه ئی دلته په «دخان» سره تعبیر فرمایلی دی. په دغه تقریر په «یغشی الناس» کښې به له خلقو څخه مراد مکیان وی. ګواکی دغه یو پخوا ویل ؤ چې پوره شو کما یدل علیه قوله تعالیٰ﴿ فَارْتَقِبْ ﴾

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

ای ربه زمونږ لری کړه له مونږ دغه عذاب بیشکه مونږ ایمان راوړونکی یو.

تفسیر : یعنی کله چې په هغه عذاب کښې مبتلا کیږی نو داسی به وائی چې اوس له دغه آفت څخه نجات راکړه وروسته له دی نه مو توبه ده! اوس مونږ ته پوره یقین حاصل شو. بیا به طغیان او شرارت نه کوو او پاخه مسلمانان کیږو وروسته له دی نه د دغی خبری الله اعظم برهانه واکرم شانه داسی جواب فرمائی:

أَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوْا مُعَلَّمٌ مَّجْنُوْنٌ ﴿١٤﴾

چيرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخيستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چي په تحقيق راغلي ؤ دوی ته رسول ښکاره بيانوونکی بيا هم داسی وګرځيدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وويل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) ليونی دی.

تفسير : يعني اوس له پوهيدلو او له نصيحت څخه د فائدی اخيستلو موقع چيری پاتی ده په هغه وخت کښي مو دغه پندونه ونه منل چي زمونږ رسول سره له ښکاره نښو او واضحه وو هداياتو درغلي وو هلته به مو داسی ويل چي دغه ليونی دی کله به مو ويل چي دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بيا د هغه له مخي دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د تفسير سره سم د دی آيت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له تفسير سره موافق معنی به ئی داسی وی چي مکيان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنګ شول او له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چي دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځينو رواياتو کښي راغلي دی چي ابوسفيان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښي عرض او فرياد وکړ چي تاسی خو فرمائی چي زه رحمة للعالمين يم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالی له لاسه تباه او فنا کيږی نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قرابت وسائط در وړاندی کوو څو د دغه مصيبت د لری کيدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصيبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ تول سره ايمان راوړو لکه چي د دوی په دعاء سره باران وشو او له يمامی څخه د غلي کوم ګودامونه چي منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله عليه وسلم له حکم سره سم بيرته جاری شول مګر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى﴾ يعني دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شيانو دوی په زرهاؤ تأويلات له خپله ځانه جوړوی هغه شيان چي بيخي لکه د لمر په شان عيان او روښان دی يعني ستاسی نبوت دوی نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځيني داسی وائی چي دی له هغه رومی مريی څخه ځني خبری زده کوی او بيا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندينو څخه د کوم شی د پوهيدلو څه توقع کيدی شی؟.

إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيْلًا إِنَّكُمْ عَآئِدُوْنَ ﴿١٥﴾

بيشکه مونږ لری کوونکی يو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بيشکه

تاسي بيرته ګرځيدونکي يئ (کفر خپل ته).

تفسير : يعني که مونږ د لږ څه مدت له مخې له دوی څخه عذاب لرې کړو دوی به بيا پخپلو هم هغو حرکاتو لاس پورې کوي چې پخوا له دې نه به ئې کول او د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له تفسير سره موافق به ئې داسې مطلب کيږي دروانخلئ مونږ د لږ څه مدت له مخې دغه عذاب له دوی څخه لرې کوو تاسې وګورئ چې دوی به په هم هغسې اعمالو مداومت کوي چې پخوا له دې نه هم په هغه کښې مشغول وو.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ ۚ إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

(ياده کړه) هغه ورځ چې ويه نيسو مونږ (دغه کفار) په نيولو سختو لويو سره بيشکه مونږ انتقام اخيستونکي يو (په دغه ورځ کښې).

تفسير : د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په نزد به لويه نيونه په قيامت کښې وی غرض دا دی چې د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بيرته کيدونکي دی. د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په نزد له لوئی نيونې څخه د «بدر» غزا مراده ده چې په دغې غزوی کښې له کفارو څخه بدل او انتقام واخيست شو.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقيق ازمويلي وو مونږ پخوا له دې نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسیٰ) عزتمند (په نزد د الله).

تفسير : يعني د حضرت موسیٰ عليه السلام په ذريعه د دوی امتحان واخيست شو چې آيا دوی د الله تعالیٰ پيغام قبلوی که نه؟.

أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللَّهِ ۖ

(او وويل موسیٰ فرعونيانو ته) چې وسپارئ تاسې په ما باندې بندګان د الله،

تفسير : يعني د الله تعالیٰ بندګان خپل مريان مه ګرځوئ! بني اسرائيلو ته له مريتوبه آزادي ورکړئ! او ماته ئې وسپارئ چې هر چيرې زما خوښه وي دوی له خپل ځان سره بوځم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٩﴾

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتگر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئ پر الله (په اهانت د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات دی چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدبیضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنگسار کړئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکر، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کښی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنګ شئ (له ما پریږدئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقلا ماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلی یم　　　　شر دی رانه لری کړه!

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی چی خپل قوم بوځم ته می لیاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾

پس دعاء وکړه (موسیٰ) رب خپل ته داسی چې بیشکه دغه (قبطیان) یو قوم دی ګنهګاران (کافران). (نو وفرمایل الله موسیٰ ته چې) پس بوځه بندګان زما (سبطیان) د شپې بیشکه تاسی متبوع یئ (د قبطیانو).

تفسیر : یعني بالاخر مجبور شو او د الله تعالیٰ په حضور کښې ئې عرض او فریاد وکړ چې دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زمونږ او د دوی په منځ کښې فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجابه او پر حضرت موسیٰ علیه السلام امر وشو چې بې د فرعونیانو له اطلاعه له بني اسرآئیلو سره د شپې له مخې له مصره ووځئ! ځکه چې د ګهیځ (سحر) له مخې به دوی وروسته له دی نه چې ستاسی له تګه خبر شي نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئې ولرئ چې په لیاره کښې ستاسی په مخ کښې تریخ سیند درځی چې هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لرې کیږی او په منځ کښې وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چې ته به سره له خپل قومه له هم هغې لیارې تیریږئ.

وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

او پریږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوڅې کوڅې) بیشکه دوی لښکری دی ډوبی کړی شوی.

تفسیر : یعنې د دغې خبری په فکر او اندیښنې کښې مه اوسه! دغه لیاره چې د الله تعالیٰ په قدرت په دغه سیند کښې شوی ده بیرته پاتی نشی پریږده چې دغه لیاره هم دغسې پر خپل حال پاتې وی څو فرعون او فرعونیان ئې وګوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او ځغرد (جراءت) وکړی، لکه چې هغوی هم په هم دغې وچې کښې ننوتل، کله چې ټول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالیٰ د سمندر اوبو ته حکم ورکړ چې بیا سره یو ځای شي، او په دغه ترتیب سره هغه ګرد (ټول) لاؤ لښکر ډوب او مغروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چې:

كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾
وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾

څومره ډیر پریښودل دوی له باغونو او (له) چینو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمده مخصوص ښائسته او (له) نعمتونو (او له هسې د هوسائی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کښې خوشال خوندور. هم داسې (هلاک کوو مونږ له مکذبینو) او په میراث مو ورکړل (دغه شیان) قوم بل (سبطیانو) ته.

تفسیر : یعنی د بنی اسرآئیلو په لاسونو کښې ئې ورکړ، لکه چې د «شعرآء» په سورت کښې دی له دی نه معلوم شو چې د فرعون د غرقیدلو څخه وروسته د بنی اسرآئیلو تصرفات او مداخله په مصر کښې شروع شوله او که دغه ثابت نشی مطلب به ئې داسې وی د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چې له فرعونیانو څخه پاتی وو هم هغسې شیان مونږ بنی اسرآئیلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوی (یا پر هلاک د دوی) باندی آسمانونو او ځمکی.

تفسیر : په روایاتو کښې راغلی دی چې د مؤمن د وفات په تقریب کښې د آسمان هغه دروازه ژاړی چې له هغی څخه به ده ته روزی نازلیده یا هغه دروازه چې په هغی کښې د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاړی چې ده به پری لمونځ کاوه یعنی افسوس چې هغه سعادت له مونږ څخنی واخیست شو کله چې له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسی به آسمان یا ځمکه ولی ژاړی؟ بلکه ممکن دی چې د دوی پر مرګ خوښ هم شی چې ښه شو چې دغه یوه بلا له دنیا ورکه شوه.

وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ
الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾
وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾

او نه وو دوی مهلت ورکړی شوی. او خامخا په تحقیق نجات مو ورکړ بنی اسرایلو ته له عذاب سپکوونکی (د قبطیانو). چې له (طرفه د) فرعون وو (چې مجسم مصیبت او آفت وو) بیشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفینو له حده تیریدونکی سر غړوونکی (په شرک کښې) او خامخا په تحقیق غوره کړی مو وو دغه (بنئ اسرآئیل) په علم خپل پر خلقو (د زمانی د دوی).

تفسير : يعنى اګر که د بنى اسرآئيلو کمزورى او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوى ته د هغى زمانى پر ګردو (تولو) خلقو فضيلت ورکړ او ځينى جزئيه فضائل خو هم هغه دى چى تر نن پورى د بل هيڅ قوم په برخه نه دى شوى مثلاً د ډيرو انبياو په دوى کښى مبعوثيدل.

وَاٰتَيْنٰهُمْ مِّنَ الْاٰيٰتِ مَا فِيْهِ بَلٰٓؤٌا مُّبِيْنٌ ﴿٣٣﴾

او ور مو کړ دوى ته له دلائلو (د قدرت خپل په لاس د موسىٰ) هغه (نعمت) چى په هغو کښى ازمائش مدد ؤ ښکاره.

تفسير : يعنى د حضرت موسىٰ عليه السلام په ذريعه مثلاً د «من او سلوىٰ» نزول د وريځو سيورى غورځول وغير ذلک.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِىَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِيْنَ ﴿٣٥﴾

بيشکه دغه (کفار) خامخا وائى چى نه دى دغه عاقبت زمونږ مګر هم دا ړومبى مرګ زمونږ دى (په دنيا کښى) او نه يو مونږ راپورته کړى شوى (له قبورو).

تفسير : په منځ کښى د حضرت موسىٰ عليه السلام د قوم ذکر استطراداً راغلى وو، له دى ځايه بيا د رسول الله د قوم تذکره شروع کيږى. يعنى دوى وائى چى زمونږ اخرى حالت فقط هم دغه دى چى موت پر مونږ راځى هر کله چى مړه شو نو وروسته له مرګه بيا نو نورى خبرى اترى له سره نه دى پيښيدونکى. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بيخى نشته حشر او نشر ثواب او عقاب څه شى دى؟ او حساب او کتاب چيرى کيږى؟

فَاْتُوْا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٦﴾

پس (ژوندى) راولئ پلرونه زمونږ که چيرى يئ تاسى صادقين رښتينى (په دغى وينا خپله کښى).

تفسير : يعنى رسول الله مبارک او مؤمنانو ته کفار وائى که تاسى پخپلى دغى وينا کښى

یئ او دغه عقیده مو صحیحه وی چی وروسته له مرگه بیا ژوندون هم شته. نو ډیره ښه ده تاسی خو زمونږ دغه مره شوی پلرونه او نیکه گان راژوندی کړئ چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره ووینو او په کیفیت ئی وپوهیږو.

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبع»؟

تفسیر : «تبع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو تولو وو «تبع» ډیر تیر شوی دی الله تعالیٰ ښه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د ډیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباه شو. ابن کثیر رحمة الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنهگاران (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالیٰ دغه تول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباه کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور یئ چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا
بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او تول هغه شیان چی په منځ د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوبی کوونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کړی مونږ دغه دواړه مگر په حقه سره وليکن زياتره د دغو (مشرکانو) نه پوهيږی (په دی چی فعل د حکيم هيچيری له حکمته خالی نه وی).

تفسير : يعنی نه می دی پيدا کړی دغه تول علويات او سفليات بی مطلب او عبث، او دغه لويه کارخانه د څه لوبو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډير لوی حکمت سره پيدا کړی شوی ده چی د هغی نتيجه ضرور يوه ورځ څرگنديږی (ښکاره کيږی) چی هم دغه نتيجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

بيشکه ورځ د فيصلی (قيامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د تولو (چی په دغه ورځ کښی د تولو حساب په يوه وخت کښی کيږی). هغه ورځ چی دفع به نشی کولی هيڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هيڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکړی شی (او نه مرسته (مدد) رسيدی شی) مگر هغه څوک چی رحم پری وکړی الله (چی مومنان دی) بيشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنی بس پر هم هغه چا چی الله تعالیٰ رحمت وکړی هم هغه به نجات مومی کما ورد فی الحديث «الا ان يتغمدنی الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾

بيشکه (ميوه د) ونی د زقوم طعام خواړه د (ډير لويو) گنهگارانو (کافرانو) دی.

تفسير : يعنی د کومی ادنٰی مشابهت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چی په اردو ورته (سيهند) وائی ويلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کيفيت خاص الله ته معلوم دی لکه چی د جنت ځينی نعمتونه له دنيوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم وپوهيږئ.

كَالْمُهْلِ ۚ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾

په شان د مس (او ژیړ) ویلی کړی شوی (توری ختی د تیلو) چی ایشیږی په ګیډو کښی په شان د ایشیدلو اوبو خوټیدونکیو (وبه فرمائی الله خازنانو د دوزخ ته چی) ونیسئ دی پس راکاږئ دی برابر منځ د دوزخ ته.

تفسیر : دغه د «خذوه» حکم به هغو پرښتو ته کیږی چی د مجرمینو په تعذیب ماموری دی.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾

بیا ورتوئی کړئ پاس پر سر د ده له عذابه د ایشیدلو اوبو

تفسیر : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لیاری د دوی ګیډو ته ننوځی او د دوی کلمی پری کوی او د هغو توتی د باندی لویږی (اعاذنا الله منه!)

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾

(وبه ویل شی ده لره) وڅکه (دغه عذاب) بیشکه ته هم دغه ته عزتمن غټ مشر (کافر) وی (په زعم خپل).

تفسیر : یعنی ته خو هم هغه ئی چی په دنیا کښی ځان لوی معزز او مکرم ګڼه او خپل مشرتوب او سرداری به دی ثابتوله اوس دی هغه مشرتوب چیری لاړ؟.

إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

بیشکه چی دغه عذاب هغه دی چی وئ تاسی چی په ده کښی به مو شک کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی کله داسی یقین او باور درلود (لرلو) چی له دغه ورځی سره به مخامخ کیږئ تاسی په دغه شک او شبهه کښی وئ چی فقط مونږ هم دلته لویی او چرچی کوو، او په هم

دغې مشغولتیا کښې خپل عمر تیروو. کله چې مړه شو. نو له خاورو سره ګډوډ کیږی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترګو ولیدی چې هغه تولی خبری رښتیا وی چې انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

بیشکه چې متقیان به په ځای د امن کښې وی (له تولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چې دلته له الله تعالیٰ څخه ویریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیږی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾

په جنتونو او چینو کښې چې اغوندی به (دوی جامی) له وریښمو نازکو او له وریښمو پیړو (غتو) په دی حال کښې چې سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نریو او پریرو وریښمینو کالیو (کپړو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کینی او خبری اتری به سره کوی.

كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملګری به کړو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غتو (ښایسته) سترګو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو ځای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښې له هر قسم میوی حال دا چې په امن کښې به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعنى هره هغه ميوه چى د دوى په زړه كښى وګرځى او دوى ئى وغواړى فوراً دوى ته ورحاضروله كيږى او هيڅ يو فكر او انديښنه به له دوى سره نوى په پوره زړه جمعى او اطمينان سره به ئى خورى او څښى او مسرور به اوسيږى.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ ۖ

نه به څکى دوى په دغه جنت كښى مرګ مګر خو هغه مرګ ړومبنى (چى تير شوى دى په دنيا كښى).

تفسير : يعنى هغه موت چى پخوا له دى نه راغلى وو اوس وروسته له دى نه به له سره مرګ او درد تاسى ته نه راځى دائم به په هم دغه عيش او نشاط كښى خوښ او خوشال اوسيږئ چى نه ستاسى خوندور ژوندون ته څه فناء او زوال رسيږى، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

او وبه ساتى (الله) دوى له عذابه د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اكرام) هم دا برى دى ډير لوى.

تفسير : يعنى له دى نه به بل لوى برى او كاميابى څه شى كيدى شى چى د الله تعالىٰ له عذابه محفوظ او مأمون پاتى وى او تر ابدالاباد پورى د الطافو او افضالو مورد ګرځى!.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

پس بيشكه هم دا خبره ده چى آسان كړى مو دى دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دى چى دوى پند واخلى (ښه وپوهيږى او ايمان پرى راوړى).

تفسير : يعنى پخپلى مورنى ژبى سره په اسانى پرى پوهيږى او ياد ئى كړى.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیږی نو تاسی څو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کښې راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کښی دی که کومه بده پیښه پر تاسی واقعه شی. لیکن تاسی هم د دوی اخری خاتمی ته وګوری، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالىٰ فلله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (١٤) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات.
رقم تلاوتها (٤٥) تسلسلها حسب النزول (٦٥) نزلت بعد سورة الدخان.

د الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (١٤) آیتونو څخه چی مدنی دی (٣٧) آیت (٤) رکوع لری په تلاوت کښی
(٤٥) او په نزول کښی (٦٥) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ① تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ② اِنَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ③

نازلیدل د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کښی او په ځمکی کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کښی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهيدی شی چی خامخا د دغو علويه وو او سفليه وو موجوداتو داسی پيدا كوونكی او ساتونكی شته چی دغه ئی پخپل كامل قدرت او حكمت سره په دغسی محاسن او مزايا سره جوړه كړی دی او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم كوی.

«البعرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَآبَّةٍ ءَايَٰتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ④

او په پيدا كولو (د هر يوه) ستاسی كښی او په هغه څه كښی چی خواره (تيت) كړی دی (الله په ځمكه كښی) له هر قسم دابی (خوځيدونكيو) دير دلائل (د قدرت او استدلال) دی دپاره (د هغه) قوم چی يقين كوی (پر بعث باندی).

تفسير : يعنی كه انسان پخپل خلقت او د نورو ساكښانو (جاندارو) او ذوی الارواحو په خلقت كښی غور او فكر وكړی نو د عرفان او ايقان تر درجو پوری رسوونكی په زرهاو دلائل او نښی په نظر ورځی چی هر يو ئی لوی برهان او قوی استدلال دی په وجود د الله العالمين.

وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ وَمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مِن رِّزْقٍ

او په اختلاف د شپی او د ورځی (په تياره او رنا، تزئيد او تنقيص او نورو كښی) او په هغه كښی چی نازل كړی دی الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسير : يعنی اوبه ئی د آسمانه له طرفه رانازلی كړی چی د رزق او روزی ماده ده.

فَأَحْيَا بِهِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ ٱلرِّيَٰحِ ءَايَٰتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ⑤

پس (الله) ژوندی كړی ده په دی (اوبو) سره ځمكه پس له مرګه (وچوالی) د هغی او په بدلولو د بادونو (په يو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چی عقل چلوی.

تفسير : يعنی كه لږ څه هم له پوه او عقل څخه كار واخلئ نو دغه درمعلوميږی چی دغه امور

پرته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حکیم له قوته او قدرته د بل هیچا په واک (قبضه) او اختیار کښې نشته. لکه چې پخوا له دی نه په ځو ځو ځایونو کښې د دی مفصل تقریر لیکلی دی.

تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِٱلْحَقِّ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍۭ بَعْدَ ٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ يُؤْمِنُونَ ۝٦

دغه (علامې د قدرت لوی) دلائل (د قدرت) د الله دی چې لولو ئې مونږ په تا باندې په حقه سره پس پر کومه یوه خبره پس له (خبری) د الله (قرآن) او پس له دلایلو (د قدرت) د الله ایمان به راوړی دوی؟ (بلکه نه ئې راوړی).

تفسیر : یعنی له ما سواء الله څخه بل کوم شی د بندګی او عبادت وړ (لائق) او مستحق دی؟ او بغیر د الله له خبرو څنې بل کوم کلام د آوریدلو او منلو قابل دی؟ کله چې د داسی لوی مالک داسی رښتیا او صافی او سمی خبری هم کوم بد بخت نه قبلوی نو بالاخر دوی د کوم شی په انتظار کښې دی چې هغه به بیا منی.؟

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ۝٧ يَسْمَعُ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ۖ

خرابی هلاک افسوس دی هر دروغ تړونکی ګنهګار ته چې آوری آیتونه (د قدرت د) الله چې لوستل کیږی پر ده بیا لا ښه کلک شی (په کفر خپل) په دی حال کښې چې متکبر (ګرځیدونکی وی له ایمانه) دی لکه چې ئې نه دی آوریدلی هغه (آیتونه).

تفسیر : یعنی د ضد او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبری نه اوری او تکبر او لوئی ورته اجازه نه ورکوی چې له خپل جهالت او حماقت څخه لاس واخلی کله چې حقه او رښتیا خبره آوری داسی تری مخ اړوی لکه چې له سره ئې نه وی آوریدلی.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝٨ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝٩

پس زیری ورکړه ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چې پوه شي له آیتونو (د قرآن) زمونږ پر یوه څه شي نو نیسي ئې په توکو او مسخرو دغه (دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنګه چې دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت وررسیږی چې ذکر ئې دغه دی.

مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ ۖ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ ۖ

وروسته له (مرګه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز چې کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه بتان چې نیولی دی دوی بې له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار ورځی چې هغوی له ماسواء الله څخه معبودان دوستان او رفیقان ګرځولی شوی وو او له هغوی څخه ئې د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝١٠ هَٰذَا هُدًى ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ
عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ ۝١١

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او هغه کسان چې کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له (هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسیر : یعنی دغه لوی عظیم‌الشان برکت او ستر هدایت دی چی د هر راز (قسم) ښو او بدو لیاری او چاری انسانانو ته ښیی، هر هغه څوک چی د دغه لوی قرآن احکام او بیان نه منی او هغه دی خپل ځان د دیر سخت غلیظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تیار کړی!.

اَللّٰهُ الَّذِیْ سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِیَ الْفُلْكُ فِیْهِ بِاَمْرِهٖ

الله هغه (ذات) دی چی مسخر (تابع) کړی ئی دی تاسی ته بحر سیند دپاره د دی چی گرځی بیړی په دغه (بحر) کښی په امر حکم د الله سره.

تفسیر : یعنی د سمندر په شان مخلوق مو تاسی ته داسی تابع او مسخر گرځولی دی چی تاسی بلا تکلفه د خپلو بیړیو او جهازونو په وسیله پری گرځئ! او له میلونو میلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پری تیریږئ او له یوی وچی څخه بلی وچی ته پری رسیږئ!.

وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲﴾

او دپاره د دی چی طلب کوئ تاسی له فضله د الله او دپاره د دی چی شکر ئی وباسئ.

تفسیر : یعنی بحری تجارت وکړئ!، یا ښکار وکړئ، !، یا د ده له منځه مرغلری او نور شیان وباسئ! او د دغو گردو (تولو) منافعو او فوائدو د حاصلولو په وخت کښی هغه حقیقی منعم مه هیروئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئی په ښه شان سره وپیژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئی شکریه اداء کړئ!.

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ جَمِیْعًا مِّنْهُ ؕ

او په کار لگولی مسخر کړی ئی دی تاسی ته هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (لکه اوبه خاوره او حیوانات او نور) تول (مسخر) له (طرفه د) الله (دی).

تفسیر : یعنی پخپل حکم او قدرت سره ئی دغه گرد (تول) شیان ستاسی په کار کښی لگولی دی. دغه د الله تعالیٰ لویه مهربانی او فضل دی چی دغسی عظیم الشان مخلوقات ئی د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کښې لګولی دی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

بیشکه په دغه (تسخیر) کښې خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چې فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کښې).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شی چې دغه شی د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه ګرد (تول) شیان زمونږ په کارونو کښې بوخت (مشغول) او لګیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چې په کوم کار کښې مشغول او لګیا شو. او هغه کار هم دا دی چې خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی‌الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کښې تیر کړو چې زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کښې یوه شیبه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو ځو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

ووایه (ای محمده !) هغو کسانو ته چې ایمان ئې راوړی دی چې مغفرت (ښښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چې امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځې مراد دی چې په هغو کښې الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندګانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابذال او احسان وکړی لهٰذا له ﴿ قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چې د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخی ناامیده او د ده له عذابه بیخی بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

دپاره د دی چې جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چې وو دوی چې کسب کول به ئې.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کښې مه اوسئ! د

هغوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافی او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَاۤءَ فَعَلَيْهَا ۫

هر هغه څوک چې وکړی (کوم کار) نیک نو (وکړه ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړی کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسیر : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هیڅ ضرورت نه لری او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کری ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکری چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ⑮

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسیږی نو د دوی تول ښیگنه (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وڅکی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِيْٓ اِسْرَاۤءِيْلَ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسیٰ او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له څیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلویٰ).

تفسير : يعني توريت ئې درکړ، او سلطنت، يا د فيصلې قوت يا د پوهنې خبرې، يا د دين پوه ئې درعطا کړه او ډير زيات انبياؤ الله ئې په تاسې کښې مبعوث کړل دغه خو روحانې غذا وه که جسمانې غذا ته وګورئ هغه ئې هم په کثرت او افراط سره تاسې ته درعطاء کړې ده تر دې چې «من او سلوىٰ» ئې هم پر تاسې نازل کړل.

وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۶﴾

او فضيلت ورکړی وو مونږ دوی ته پر خلقو (د زمانې خپلې).

تفسير : يعني د هغې زمانې پر ګردو (تولو) خلقو دوی ته کلي فضيلت حاصل وو او د ځينو جزئيه ؤ فضائلو په اعتبار نو د هغې زمانې قيد لګولو ته هم دومره ضرورت نه پاتې کيږي.

وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْاَمْرِ ۚ

او ورکړی وو مونږ دوی ته ښکاره دلائل له امره (له ديني احکامو)

تفسير : يعني نهايت واضح او مفصل احکام، يا ښکاره واضح معجزات چې د دين په باب کښې د حجت او برهان په شان وړاندې کول کيږي.

فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ ۙ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۭ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿۱۷﴾

پس ونه کړ اختلاف (دوی په امورو د دين کښې) مګر پس له هغه چې راغی دوی ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چې وو په منځ د دوی کښې بيشکه رب ستا به حکم وکړي په منځ د دوی (او ستاسې) کښې په ورځ د قيامت په هغه شي کښې چې وو دوی چې په هغه کښې به ئې سره اختلاف کاوه.

تفسير : يعني تاسې له ضده او عناده او له خپل نفسانيته اصلي کتاب پريښې دی او بيشماره فرقې جوړې شوې دي چې د دوی عملي فيصلې به د قيامت په ورځ کيږي. او هلته به دوی ته ښه

معلوم او دغه پته به ولگیږی چی د دوی منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هیڅ شی نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنٰكَ عَلٰى شَرِيْعَةٍ مِّنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸﴾

بیا مو وگرځولی ته ولاړ پر شریعت ارته لیاره له کاره د دین پس متابعت وکړه د هغه او متابعت مه کوه د آرزوگانو د هغو کسانو چی نه پوهیږی دوی (په حقیقت د توحید).

تفسیر: یعنی د دغو اختلافاتو او د گوند (دلی) او گوندبازی (دله بازئ) په موجودیت کښی مونږ تاسی د دین په صحیحه لیاری قائم کړئ. نو تاسی ته او ستاسی امت ته لازم دی چی پر دغی سمی صافی برابری لیاری باندی برابر او مستقیم واوسئ! او هیڅ کله په خطاء او تیروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فکر غوښتنه او خواهشونو مه ځئ مثلاً د دوی غوښتنه داسی ده چی تاسی د دوی د طعن، تشنیع، ظلم او تعدی څخه په تنگ راشئ او د دعوت او تبلیغ له کارونو څخه لاس واخلئ! یا په مسلمانانو کښی هم داسی تفریق او اختلاف ولویږی چی دوی پخپله په هغه کښی اخته او مبتلا دی. په دغه صورت کښی واجب دی چی د دوی دغسی غوښتنی بیخی پائمالی او خرابی کړی شی؟.

اِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنُوْا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْــًٔا ؕ

بیشکه چی دوی له سره به دفعه نه کړی تا له (عذابه د) هیڅ شی،.

تفسیر : یعنی د دوی په طرف ستاسی متمایل کیدل تاسی ته د الله تعالیٰ په نزد هیڅ په درد نه خوری او په کار نه درځی.

وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۹﴾

او بیشکه چی ظالمان ځینی د دوی دوستان (کار جوړونکی) دی د ځینو نورو او الله ولی دوست دی د متقیانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

تفسير : يعني منصف او رښتيا خوښوونکي مسلمانان د ظالمانو او بې لياري کفارو رفيق او ملګري له سره نشي کيدی. دوی خو د الله تعالیٰ مطيع بندګان دي. او الله تعالیٰ هم د دوی رفيق ناصر او مددګار دی. لازم دی چې دوی پر هغې سمې لياری لاړ شي او پر هم هغې باندی اعتماد او توکل ولري.

هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّوْقِنُوْنَ ﴿٢٠﴾

دغه (قرآن) بصيرتونه پندونه دي دپاره د خلقو او هدايت ليار ښوونه دی او رحمت دی دپاره د هغه قوم چې يقين راوړی (پر بعث باندی).

تفسير : يعني دغه قرآن پر ډير بصيرت زياتونکيو حقايقو مشتمل دی خلقو ته د کار ښې خبرې ښيي او د برې او کاميابۍ لياری هغوی ته ښيي او هر هغه خوش قسمته او بختور سړی چې پر دغو هداياتو او نصائحو باور او يقين وکړی او په ښه شان سره پرې عامل شي نو د دوی په حق کښې په خصوصي ډول (طريقه) سره دغه قرآن رحمت برکت او لوی نعمت دی.

اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ اجْتَرَحُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٢١﴾ ع

آيا ګمان کوی هغه کسان چې کړئ دی بد کارونه (د شرک او کفر) د دی چې وبه ګرځوو مونږ دوی (په آخرت کښې) په شان د هغو کسانو چې ايمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) برابر (او يو شانی) به وی ژوندون د دوی او مرګ د دوی (بلکه نه دی برابر) بد دی هغه چې حکم کوی دوی (چې دا برابری ده).

تفسير : يعنې د الله تعالیٰ د حکمت پر شؤن له نظر اچولو څخه آيا کوم عاقل داسی اټکل او ګمان کولی شي چې له يو بد عمله او له يوه صالح انسان سره به رب المنان څرنګه يو شان معامله وکړی او د دغو دواړو آخره خاتمه به څنګه سره برابره کړی؟ داسی له سره کيدونکی نه دی نه دغه دواړه په دغه ژوندون کښې سره يو شان دی او نه به له مر کيدلو څخه وروسته برخه کيږی او هغه د علو، نصرت، رفعت او مغفرت وعدی چې دلته ورسره کړی شوی دی هغه د يوه بدکار کافر په برخه کله کيدی شي. د کفارو دپاره د دغی دنيا په ژوندانه کښې د «معيشة

ضنک» او په عقبیٰ کښې پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخی غلطه او دغه خیال بالکل چتی (بیکاره) او مهمل دی چی الله تعالیٰ به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالیٰ د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او معدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکړی او ډیر صحیحه او درسته نتیجه به تری څرګندوی (ښکاره کوی) . او د هر یوه د نیکی او د بدی فی‌الجمله ځینی آثار هم دلته هم ظاهروی مګر د هغوی پوره مشاهده او معائنه وروسته له مرګه کیږی.

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۲۲﴾

او پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چی مناسب وو) او دپاره د دی چی جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چی کړی ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کړی شی (په تزئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چتی (بیکاره) نه دی پیدا کړی، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کړی دی څو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکړی چی کوم شیان ئی جوړ کړی په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتقان سره ئی پیدا کړی دی او له هغو څخه دغه خبره ځان ته معلومه کړی او اندازه ئی ولګوی چی یوه ورځ هرومرو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم‌الشانی کارخانی نتیجه هم ظاهریدونکی ده چی هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی. او هر څه ئی چی کرلی وی هغه به ریبی.

د عمل له مکافاته غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اربشه

اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چی نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او ګمراه کړی وی ده لره الله په علم باندی (چی استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کښی).

تفسير : يعني الله تعالیٰ ته معلوم دی چی د هغه استعداد خراب دی او د دغی خبری وړ (لائق) او مستعد دی چی له سمی لیاری څخه دی لوری او بل لوری ته درومی یا دا مطلب چی هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ایقان او اذعان گمراه شوی دی.

وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۗ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ۗ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٣﴾

او مهر لگولی وی پر غوږونو د ده او پر زړه د ده او گرځولی ئی وی پر سترگو د ده پرده پس څوک به لیاره وښیی ده ته پس له (گمراه کولو د) الله (ده لره) پس آیا تاسی پند نه اخلئ (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پری واخلئ).

تفسير : یعنی هغه سری چی محض خپل نفسانی خواهش خپل حاکم او معبود وگرځوی او هر چیری ئی چی خواهش وی هغه لوری ته لاړ شی او د حق او باطل د معلومولو او بیلولو معیار له ده سره هغه د ده نفسانی خواهش او غوښتنه وی نو الله تعالیٰ دی د ده په هم هغی خوښی کری گمراهی کښی پریږدی، بیا د ده حالت داسی کیږی چی نه ئی غوږونه پند او نصیحت اوریدی شی، او نه ئی په زړه کښی رښتیا خبری ځای نیولی شی او نه پری پوهیدلی شی او نه د ده په سترگو کښی د بصیرت رنا بریښی ظاهر دی چی الله تعالیٰ هر هغه څوک چی د ده د اعمالو په سبب داسی یوه حالت ته رسوی بل به کوم قوت او طاقت وی چی وروسته له هغه دی پر هغی سمی لیاری راولی.

وَقَالُوْا مَا هِیَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ

او وائی (کفار) نشته ژوندون مگر هم دغه ژوندون زمونږ دی په دغی دنیا کښی چی مړه کیږو او ژوندی کیږو او نه مو هلاکوی مگر زمانه.

تفسير : یعنی کفار وائی ماسواء له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنیا ده چی مونږ په کښی ژوندون کوو او مرو لکه چی د باران په اثر په ځمکه کښی شینکی او ترکودی زرغونیږی، لوئیږی، وچیږی او بیا له منځه ورکیږی د انسان حال هم پر هم دغه قیاس کړئ چی یو وخت پیدا کیږی او تر یوه معینه وخته پوری ژوندون کوی او بالاخر د زمانی چورلیدل او تدویر ئی له منځه پورته کوی او ژوندون ته ئی خاتمه ورکوی او د موت او حیات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لری، او ما سواء له دی نه بل هیڅ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقیده غلطه ده.

وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرګ زمانی ته) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مګر ګمان کوی (او اټکل چلوی او دغه خبره بی دلیله وائی).

تفسیر : یعنی «دهر» د زمانی نوم دی چی هغه هیڅ کار کوونکی نه دی ځکه چی په هغه کښی نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحاله د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلومیږی، لیکن په دنیا کښی د هغه تصرفات چلیږی نو بیا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالیٰ ته ونه کړی شی چی د ده وجود او علی‌الاطلاق متصرفوالی له فطریه وو دلائلو او عقلیه وو او نقلیه وو براهینو څخه ثابت شوی دی او د زمانی تحولات تبدیلات او انقلابات او د ورځی او د شپی تبدیل او اختلاف او نور ټول د ده د قدرت په لاس کښی دی هم دغه معنی په حدیث کښی ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وویلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نیت ئی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبیږی، حال دا چی د دهر ټول حوادث د الله تعالیٰ په مشیت او ارادی سره کیږی نو د دهر بد ویل په حقیقت کښی د الله تعالیٰ په حضور کښی بی ادبی او ګستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آیتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دلیل د دوی مګر دا چی وائی راولئ پلرونه زمونږ که چیری یئ تاسی رښتینی (په دغی وینا خپلی کښی چی پس له مرګه بیا ژوندون دی).

تفسیر : یعنی کله چی د لوی قرآن آیات یا د بعث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کیږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه یو هو! که تاسی پخپله په دغی دعوی کښی رښتینی یئ نو زمونږ مړه پلرونه او نیکونه راژوندی کړئ او راوئی ښیئ، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرگه په حقه او رښتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مړه کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورځی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کری او بیا مو گرد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کری؟.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او په هغه ورځ کښی چی ودریږی قیامت نو په دغه ورځ به زیان‌کاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودریږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرگندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلی او غولیدلی وو.

وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنگنونو

خپلو (له خوفه او هيبته) هر يو امت به رابللى شى په طرف د كتاب اعمالنامى خپلى (نو وبه ويل شى دوى ته له جانبه د الله چى) نن ورځ به جزاء دركړه شي (تاسى ته د) هغو (اعمالو) چى وئ تاسى چى كول به مو (په دنيا كښى)

تفسير : يعنى د اعمالنامى په طرف بلل كيږى چى راځئ سم له دى سره حساب راكړئ! نن هر سړى ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا وررسيږى چى په دنيا كښى ئى كړى وى.

هٰذَا كِتٰبُنَا يَنۡطِقُ عَلَيۡكُمۡ بِالۡحَقِّ ؕ

دغه كتاب زمونږ دى خبرى كوى (او شاهدى وائى) پر (اعمالو د) تاسى باندى په حقه سره.

تفسير : يعنى هر هغه كار چى كړى ئى وى، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او كامل صورت سره درښيى او د يوى ذرى په اندازه به هم په هغه څه تزئيد او تنقيص نه كيږى.

اِنَّا كُنَّا نَسۡتَنۡسِخُ مَا كُنۡتُمۡ تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۲۹﴾

بيكشه مونږ وو چى امر به مو كاوه په ليكلو سره د هر هغه څه چى وئ تاسى چى كول به مو (په دنيا كښى).

تفسير : يعنى زمونږ په علم كښى هر شى له ازله شته، مگر د دوى د انضباط دپاره زمونږ پرښتى مقررى دى چى د دوى گرد (تول) اعمال حقاً حقاً وليكى، نن د دوى ليكلى شوى مكمل رپورټ ستاسى په مخ كښى پروت دى.

فَاَمَّا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُدۡخِلُهُمۡ رَبُّهُمۡ فِىۡ رَحۡمَتِهٖ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الۡفَوۡزُ الۡمُبِيۡنُ ﴿۳۰﴾

پس هر څه هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه) پس ننباسى دوى رب د دوى په رحمت (جنت) خپل كښى دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه برى دى ښکاره.

تفسير : يعنى په جنت کښې به الله تعالىٰ مومنان داخلوى چې هلته په اعلىٰ درجه سره رحمت او هر قسم مهربانى وى.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٣١﴾

او هر څه هغه کسان چې کافران شوى دى (وبه ويل شى دوى ته داسى) آيا نه ؤ آيتونه (د قرآن) زما چې لوستل کيدل به پر تاسى باندى پس تکبر مو وکړ (او ايمان مو پرى رانه ووړ) او وئ تاسى قوم گنهگاران (کافران).

تفسير : يعنى زمونږ له طرفه د پندونو او نصيحتونو پوهولو او د حجت د اتمام گردى (تولى) خبرى دوى ته ور رسولى شوى دى، او له هيڅ پلوه هيڅ يو قصور او لندون په دغه مورد کښې نه دى پاتى، خو سره له هغه هم د دوى د غرور او تکبر سر ښکته نشو او بالاخر د پخو مجرمانو په حيثيت واوښتل يا له ﴿ وَكُنتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴾ څخه داسى مطلب واخيست شى چې تاسى لا له پخوا څخه جرائم کوونکى خلق وئ.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

او هر کله چې وبه ويل شو (تاسو ته اى کفارو چې) بيشکه چې وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قيامت نشته شک په (راتلو) د هغه کښې نو وبه ويل تاسى نه پوهيږو چې څه شى دى قيامت گمان نه کوو مگر گمان لږ او نه يو مونږ يقين راوړونکى (په راتلو د قيامت).

تفسير : يعنى مونږ په دى باندى هيڅ نه پوهيږو چې قيامت به څرنگه وى؟ ته د قيامت کوم عجيب او غريب احوال چې بيانوى مونږ پر هغه له سره يقين او باور نشو کولى، هو! دغو خبرو او اترو او ستا د ډيرو آورولو په اثر يو لږ څه ضعيف امکان او يوه توره تياره خيال ئى زمونږ

په افکارو کښې کله نا کله راځي چې هغه بیله خبره ده.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۳۳﴾

او ښکاره به شي (په قیامت کښې) دوی ته ناکاره والي (بدی جزاوی) د هغو (بدو اعمالو) چې کړی وو دوی (په دنیا کښې) او چاپیر (نازل) به شي په دوی عذاب د) هغه چې وو دوی چې په هغه پوری به ئی مسخری کولي.

تفسير : یعني څه مهال (وخت) چې قیامت راشي، د دوی دغه تول بد کارونه او د هغو نتائج به د دوی په مخ کښې وروړاندی کیږی، او د عذاب او د نورو انذاراتو په نسبت څه توکی تکالی چې دوی به کولی هغه تول به د دوی په مخ کښې راځي او دوی چپ له خپل تصوره په هم هغو کښې اخته او ککر کیږی.
د ملائكة العذاب په ژبه دغو کفارو ته د الله تعالیٰ اعلیٰ شانه واعظم برهانه له جانبه دغسی خطاب کیږی چې.

وَقِيْلَ الْيَوْمَ نَنْسٰىكُمْ كَمَا نَسِيْتُمْ لِقَاۗءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا

او وبه ویل شي چې نن ورځ به هیر کړو (پری به ږدو) مونږ تاسی (په دوزخ کښې) لکه چې هیر کړی وو تاسی ملاقات د ورځې ستاسی دغه (چې ورځ د قیامت ده).

تفسير : یعني په دنیا کښې دغې لوئی ورځې ته مو هیڅ فکر او خیال نه وو او بیخی مو هغه نه یادوله نن مونږ هم په لطف او مهربانی سره ستاسی یادونه نه کوو او تل تر تله مو په هم دغه عذاب کښې هم هغسی سره خوشي پریږدو لکه چې تاسی په دنیوی مزو، میلو، او چرچو کښې دوب تللی وئ.

وَمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۳۴﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ
اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ

او ځای ستاسی اور دی او نشته تاسو ته هیڅوک له مددګارانو (چې مو تری

خلاص کړی). دغه (تعذیب له دی سببه دی) چې بیشکه تاسی نیولې مو وو آیتونه (د قرآن) د الله په توکو سره او مغرور کړی وئ تاسی دغه ژوندون لږ خسیس.

تفسیر : یعنی په دنیوی مزو او چرچو کښې داسی مشغول او لګیا شوی وئ چې له سره دغه خبره ستاسی په فکر او خیال کښې نه ګرځیده چې کله به دلته راځئ، او له الله تعالیٰ سره مخامخ کیدونکی یئ، او که څه خیال هم تاسی ته در پیدا شوی وو نو داسی به مو ګڼل او تصور به مو کاوه څرنګه چې نن په دنیوی ژوندانه کښې مونږ د مسلمانانو حریف او مقابل طرف ګڼلی کیږو په اخروی ژوندانه کښې به هم مونږ د هم داسی قوت او زور خاوندان یو.

فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

نو نن ورځ وبه نه ایستلی شی دوی له دوزخه او نه به د دوی عذر قبول (او توبه ومنله) شی.

تفسیر : یعنی نه دوی له دوزخه ایستل کیږی او نه داسی کومه موقع دوی ته ورکوله کیږی چې په هغی کښې څه عبادت او ریاضت وکړی او د رب العزت د رضاء میمنت ځان ته حاصل کړی.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٦﴾
وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۪ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٧﴾ ع

پس خاص الله سره ده توله ثناء صفت چې رب د آسمانونو او رب د ځمکی دی رب د تولو عالمیانو دی. او خاص الله لره ده لوئی په آسمانونو او په ځمکه (په علویاتو او سفلیاتو) کښې او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر : ښائی چې انسان الله تعالیٰ ته متوجه شی! او د ده د احساناتو او انعاماتو قدر وکړی! او پر هدایاتو ئی تګ وکړی او له نورو ګردو (تولو) څخه وشکوی! او محض د ده خوښی او رضا ځان ته حاصله کړی او تل تر تله په هم دغه فکر او ذکر کښې اوسی! تل د ده د عظمت او قدرت په مقابل کښې پخپل واک او اختیار د زړه له کومی مطیع او منقاد وی! له سره د

سرکشی، تمرد، طغیان او عصیان، خیال او گمان پخپل زړه او مخیله کښی ونه گرځوی! په قدسی حدیث کښی راغلی دی. **«الکبریاء ردائی والعظمة ازاری فمن نازعنی واحداً منهما قذفته فی النار»** کبریاء زما څادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چی په دغو دواړو کښی له ماسره منازعه یا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کښی په غوڅارولو سره غورځوم. **«اللهم اجعلنا مطیعین لامرک وجنبنا غضبک وقنا عذاب النار انک سمیع قریب مجیب الدعوات»**.

تمت سورة الجاثیة بعونه وصونه فلله الحمد والمنة وبه التوفیق.

سورة الاحقاف مكية الا الآيات (١٠ و ١٥ و ٣٥) فمدنية وهى خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات
رقم تلاوتها (٤٦) تسلسلها حسب النزول (٦٦) نزلت بعد سورة الجاثية
«د الاحقاف» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ١٠ ؤ ١٥ ؤ ٣٥ آياتونو څخه چى مدنى دى (٣٥)
آيته (٤) ركوع لرى په تلاوت كښى (٤٦) او په نزول كښى (٦٦) سورت دى وروسته د
«الجاثية» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾
مَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ

راليږل د دى كتاب (قرآن) دى له طرفه د الله ښه غالب قوى (په انفاذ د احكامو) ښه حكمت والا (چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى) نه دى پيدا كړى موږ آسمانونه او ځمكه او هر هغه څيزونه چى په منځ د دى دواړو كښى دى مگر په حقه (دپاره د دى چى دلالت وكړى په قدرت او وحدانيت زموږ) او (په) تاكلى(مقرر كړى) وعدى سره.

تفسير: يعنى آسمان او ځمكه او دا گردى (تولى) كارخانى الله تعالىٰ خوشى چتى (بيكاره) نه دى جوړى كړى. بلكه هغه گردى (تولى) ئى د يوه غرض او مقصد دپاره پيدا كړى دى چى تر يوه تاكلى(مقرر كړى) مدت او ايښود شوى نيتى او معين ميعاد پورى به هم داسى چليږى كله چى د دى نړى (دنيا) نتيجه راښكاره شى نو هغه ته به آخرت وايه شى.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَمَّآ اُنْذِرُوْا مُعْرِضُوْنَ ﴿٣﴾

او هغه كسان چى كافران شوى دى له هغه څيزه چى دوى پرى ويرولى شى (چى قرآن دى) مخ گرځوونكى دى

تفسير: يعني له بد انجام څخه نه ويريږي او د آخرت دپاره څه تياري نه کوي کله چې د آخرت خبرې آوري نو په يوه غوږ ئې ننوځي او له بل غوږ څخه ئې وځي او ژر تر ژره ئې هيروي.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَرُوْنِيْ مَاذَا خَلَقُوْا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوٰتِ ؕ

ووايه (ته اى محمده!) آيا وينئ خبر کړئ تاسي ما په (حال د) هغو (بتانو) چې بولئ ئې عبادت کوئ تاسي بې له الله وښيئ تاسي ماته کوم دي هغه څيز چې پيدا کړي دي دوى له ځمکې څخه؟ آيا شته دوى ته څه شرکت په (پيدا کولو د) آسمانونو کښې؟ (يعني نشته له الله سره شريک)

تفسير: يعني قدوس الله تعالىٰ آسمان او ځمکه او ګرد(تول) مخلوقات پيدا کړي دي آيا په رښتيا سره ويلى شئ چې د ځمکې کومه ټوټه يا د آسمان کومه برخه بل چا پيدا کړې ده؟ يا ئې پيدا کولى شي؟ نو دوى بيا ولي هغه خپل باطل معبودان له الله تعالىٰ سره بولى؟ بلکه زيات له هغه څخه ئې ولي ګڼي؟ او ولي غوښتني ورځنى کوى؟ دا «ام» بمعنى د همزى د انکار دى.

اِيْتُوْنِيْ بِكِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤﴾

راوړئ تاسي ماته کوم کتاب (چې راغلى وى تاسي ته) پخوا له دغه (قرآنه) يا يوه باقي علامه دليل له علمه (د پخوانيو انبياؤ) که چيرى يئ تاسي رښتيني (په دې کښې چې په عبادت کولو د دې بتانو به الله ته نژدې کيږئ)

تفسير: يعني که دوى د خپل شرک په دعوى کښې رښتين وى نو د کوم آسماني کتاب سند درښکاره کړي يا په داسي يو علمي اصول سره دي دا خپله وينا جوته (ثابته) کړي چې د عاقلانو په مخکښې د منلو وړ(لائق) وى که پر يو څيز باندې نه عقلي او نه نقلي دليل په لاس وى نو هغه په څه ډول(طريقه) د منلو او آوريدلو وړ(لائق) کيدى شي؟

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُوْنِ اللهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيْبُ لَهٗ
إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ ﴿٥﴾

او څوک دی ډیر ګمراه (یعنی هیڅوک نشته ډیر ګمراه) له هغه چا چی بولی بی له الله څخه هغه چی نشی قبلولی هغه لره (دعاء سؤال) تر ورځی د قیامت پوری (چی هغه بتان دی) او دغه (بتان) له دعاء بلنی د دغو (عابدانو څخه) بی خبره دی (ځکه چی جمادات دی)

تفسیر: یعنی له دی څخه به لویه ګمراهي او زیات حماقت څه شی وی چی یو ناپوه خپل الله تعالیٰ پریږدی او له داسی یو بی ژوند او بی واک مخلوق څخه د خپلو اړتیاوو(مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی(مدد) وغواړی چی هغوی پخپل مستقل اختیار د هیڅا غږ نشی اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروری خبره نه ده چی که هغوی له داسی غږیدلو څخه خبر هم شی. د تیږو(ګټو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پریږده پرښتی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او همغه چاری کولی شی چی د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوری هغوی ته ورکړی شوی دی.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ أَعْدَآءً وَّكَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ﴿٦﴾

او کله چی راټول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (وبه ګرځی) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دښمنان او وی به (وبه ګرځی) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسیر: یعنی په آخرت کښی چی امداد او معاونت ته ئی ډیره اړتیا(احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته څه مرستی(مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دښمن د دوی په مخکښی به ودریږی او له دوی څخه به خپله سخته بیزاری او خپګان ښکاروی تر دی چی داسی به هم وائی ﴿ مَا كَانُوْٓا إِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴾ جزء ٢٠ (د قصص ٧ رکوع ٦٣ آیت) یعنی دا خلق مونږ نه پیژنو او نه ئی زمونږ بندګی کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چی په هغه وخت کښی به دوی ته څومره حسرت او ندامت ورپیښیږی.

وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ
لَمَّا جَآءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧﴾

او کله چې ولوستل شي پر دغه (اهل د مکې) باندې آيتونه (دلائل د قدرت) زمونږ ښکاره نو وائي هغه کسان چې کافران شوي دي حق (قرآن) ته کله چې راشي دوی ته چې دا سحر جادو دی ښکاره

تفسير: يعنې دا خلق اوس د آخرت هيڅ فکر نه کوي او نه نصيحت او نه پند او نه ښوونې ته غوږ ږدي که د پاک قرآن آيتونه دوی ته واورول شي نو په ځغرد (ضد) سره وائي چې دا خو ظاهر سحر کودې او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ

بلکه وائي دوی له ځانه ئې جوړ کړی دی (محمد دغه قرآن او د الله له جانبه نه دی راغلی)

تفسير: يعنې د جادو ويلو څخه زياته قبيحه او شنيعه د هغوی دا دعوی ده چې قرآن مجيد دوی له خپله ځانه جوړ کړی دی، او د خورا(ډير) لويو دروغو نسبت ئې الله تعالىٰ ته کوي (العياذ بالله).

قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ

ووايه (ته ای محمده! دوی ته) که ما جوړ کړی وی دغه (قرآن فرضاً) له ځانه پس نه به شئ تاسي مالکان (خلاصوونکي) ما لره له (عذاب د) الله په مخکښې هيڅ قدر (نو ولې به تړم دغومره لوی دروغ پر الله باندې؟)

تفسير: يعنې پر الله تعالىٰ باندې دروغ ويل ډير لوی جرم دی که په فرض محال سره داسې جسارت هم وکړم نو ګواکې په لوی لاس مې خپل ځان د الله تعالىٰ لوی غضب او ډير سخت عذاب ته ورورواندې کړ، لږ څه خو خيال وکړئ هغه سړی چې پخپل ګرد(تول) عمر کښې پر بندګانو باندې دروغ نه وي ويلې او په ډيرو کوچنيو کوچنيو (وړو وړو) معاملو کښې د الله تعالىٰ له داره ريږدي نو څرنګه به يو ناڅاپه پر الله تعالىٰ باندې دروغ وائي او خپل ځان پخپل لاس په داسې لوی عذاب کښې اخته کوي چې د دنيا هيڅ يو قوت له هغه څخه ژغورونکی (بچ کوونکی) نشي کيدی. فرض ئې کړئ که زه رښتيا په دروغو سره تاسې د خپل ځان تابع کړم نو تاسې به مې څرنګه د الله تعالىٰ د هغه قهر او غضب څخه وژغورلی (وساتلی) شئ چې هغه د

نبوت دروغجنو مدعیانو ته ټاکلی(مقرر) شوی دی چی په دروغو ځان پیغمبر بولی او کله چی ما له الله تعالیٰ څه بدی راپیښی کړی نو تاسی به له ما سره څه ښیګڼی(فائدی) وکړلی شئ؟ آخر زما ځلوینښت کلن حالات او سوانح تاسی ګردو(ټولو) ته معلوم دی چی زه نه دومره بی خوفه او بی باکه او نه داسی بی عقل یم چی د ځینی مخلوق د خوښولو دپاره د الله تعالیٰ خپګان ځان ته وګټم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتری یم نو د هغه وبال به زما په غاړه وی.

هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيْضُوْنَ فِيْهِ ؕ كَفٰى بِهٖ شَهِيْدًاۢ بَيْنِيْ وَ بَيْنَكُمْ ؕ

دغه (الله) ته ښی معلومی دی هغه خبری چی تاسی لګیا یئ، په هغو کښی، کافی دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منځ زما او په منځ د تاسی کښی (چی دغه قرآن له جانبه د الله دی)

تفسیر: یعنی هغه خبری چی تاسی ئی ویونکی یئ الله تعالیٰ ته هغه ښی معلومی دی نو ځکه د لغو او چټی(بیکاره) خبرو او بیکاره خیالاتو څخه وګرځئ! او د خپل انجام په فکر کښی ولویږئ! که د الله تعالیٰ حق رسول ته کاذب او مفتری وایئ نو د دی خبری پای (آخر) دروند دی ولی چی الله تعالیٰ ته زمونږ او ستاسی هیڅ کومه پټه خبره پټه نه ده هغه په خپل صحیح او محیط علم سره موافق د هر چا له چاری سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسی په منځ کښی شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره راښیی چی کوم یو رښتیا وائی؟ او کوم یو دروغجن دی؟ او افتراء کوی.

وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٨﴾

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونیسئ نو وبه ښښلی شئ؟ او وبوهیږئ چی دا ښښنه د الله له لورینی (مهربانی) او ښښنی او حلم څخه ده چی سره له دی چی ستاسی په جرایمو باندی پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لری چی تاسو ووژنی او په راز راز(قسم قسم) بلاوو کښی مو اخته کړی خو بیا هم له تاسی سره ښه کوی.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ

وواېه (اى محمده دوى ته) نه يم زه اول له رسولانو (بلکه زما نه پخوا هم رسولان تير شوى دى)

تفسير: يعنى تاسى زما له دى خبرو څخه ولى دومره بد وړئ؟ ما کوم نوى شى له ځان سره نه دى راوړى. له ما څخه مخ کښې هم د نبوت او رسالت سلسله جارى وه. زه هم هغه خبره کوم چې هغوى کوله، له هغو ګردو(تولو) پيغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالىٰ له لورى رسول او استاځى شوى يم. او هغه خبرى تاسى ته دررسوم چې پخوانيو پيغمبرانو هم ويلى دى نو له دى حيثيته هم زه د کومى نوى خبرى ويونکى نه يم. بلکه د ډيرو پخوانيو زيريو مصداق يم چې تاسو ته مخامخ شوى يم. نو د هغه په منلو کښې څه اشکال درپيښ دى؟.

وَمَآ أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ وَمَآ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ⑨

او نه پوهيږم چې څه به وکړل شى له ما سره (په دنيا کښې) او نه (پوهيږم) چه څه به وکړل شى له تاسو سره (په دنيا کښې) نه کوم زه پيروى متابعت مګر خو د هغه (حکم) چې راليږلى شوى دى ماته (چې قرآن دى) او نه يم زه مګر ويروونکى يم ښکاره (له عذابه).

تفسير: يعنى زه له دى خبرى سره هيڅ اړه (تعلق) او کار نه لرم چې زما د دى کار وروستنى نتيجه څه کيږى؟ او له ما سره به الله تعالىٰ څه معامله کوى؟ او له تاسى سره به څه چارى کوى؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصيلونه د خپل او ستاسى د انجام په نسبت ښوولى شم چې په دنيا او آخرت کښې به څه څه پيښې پيښيدونکى وى؟ يوه خبره کوم چې زما کار يواځى د الله تعالىٰ د وحى اتباع او د الله جل جلاله د حکم امتثال او د کفر او د عصيان له خرابو نتائجو څخه په ډير ښکاره ډول(طريقه) سره د خلقو پوهول دى له دى نه زيات هغه شيان چې زما او ستاسو په مخکښې په دنيا او آخرت راتلونکى دى د هغو ګردو(تولو) تفصيلات سم د لاسه زه نشم درښوولى او نه په داسى خبرو کښې له لويدلو څخه کوم مطلب لرم. د بندګانو کار د الله تعالىٰ د احکامو د منلو په وخت کښې دا دى چې هغه فقط د زړه له کومى په اخلاص سره بلاکم او کيف ومنى او اجراء ئى کړى او د هغو له نتايجو څخه پوښتنه ونه کړى.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِيٓ
إِسْرَآءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَـَٔامَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾

ووایه (ته ای محمده دوی ته) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما (چی څه حال به وی ستاسو) که چیری وی دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چی کافران شوی یئ تاسی په ده سره او بیا شاهدی ویلی ده یوه شاهد له (علماؤ) د بنی اسرائیلو په مثل حقیقت د داسی یو کتاب باندی پس ایمان راوړی وی (پری هغه شاهد) او تکبر کړی وی تاسی (له ایمان راوړلو پری نو آیا تاسو نه یئ ظالمان؟ بلکه خامخا ظالمان یئ!) بیشکه الله نه ښیی سمه صافه لیاره قوم ظالمانو ته

تفسیر: په دغه زمانه کښی د عربو ناپوهان د بنی اسرائیلو له علم او فضل څخه مرعوب وو کله چی زمونږ د پیغمبر د نبوت آوازه (انگازه) خوره شوه نو گردو(تولو) مشرکانو د دوی د بعث په نسبت د بنی اسرائیلو له پوهانو څخه پوښتنی کولی او غوښتل ئی چی د هغوی په خولو دوی دروغجن وښیی. او د خپلو ویناوو دپاره کومه خبره زده کړی او وئی وائی چی وگورئ! د علم خاوندان او اهل الکتاب هم د ده خبری دروغ گڼی خو په دی مقصد کښی هم مشرکان تل ناکام شول او الله تعالیٰ د هم هغو بنی اسرائیلو په ژبو زمونږ د پیغمبر تصدیق او تائید وفرمایه. او دا ئی ورښکاره کړه چی هغوی هم لکه پاک قرآن غوندی یو آسمانی کتاب چی توریت دی او یو پیغمبر چی حضرت موسٰی علیه السلام دی لری نو ځکه د حضرت د رسالت دعوی او د قرآن نزول او راښکته کیدل کوم نوی شی نه دی. له یهودانو ځینی عالمانو په ښکاره ډول(طریقه) سره هم اقرار وکړ چی بیشکه زمونږ په توریت کښی لیکلی دی چی له عربو څخه به یو عظیم الشان رسول مبعوث شی چی د یوه مقدس آسمانی قرآن لرونکی وی او دا رسول هم هغه موعود پیغمبر راښکاری او دا کتاب ئی هم هغه آسمانی کتاب دی چی مونږ په توریت کښی لوستلی دی د یهودانو د عالمانو دا شهادتونه فی‌الحقیقت له هغو پخوانیو ویناوو سره سم وو چی سره له زرهاوو تحریفونو او تبدیلو تر اوسه پوری په توریت او نورو کتابونو کښی لیکل کیږی چی له هغو څخه راښکاریږی چی د بنی اسرائیلو ډیر لوی او مقدس گواه حضرت موسٰی علیه السلام په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه داسی شاهدی ورکړی ده چی د بنی اسرائیلو له اقاربو او ورونو څخه په بنی اسمٰعیل کښی به زما په شان یو پیغمبر راشی لکه چی د جزء ۲۹ (المزمل) په اوله رکوع ۱۵ آیت کښی راغلی دی ﴿ إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَٰهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴾ له هم دی سببه وو چی ځینی منصف او حق خوښوونکی یهودان احبار لکه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاک پیغمبر په اول لیدلو کښی مسلمانان شول او وئی ویل «**ان هذا الوجه لیس بوجه**

كاذب» نه دی دا مخ د دروغجن او هغوی د پاک قرآن غوندی د یو واضح الاعجاز کتاب په حقانیت باندی شاهدی ولوستله کله چی موسٰی علیه السلام د یوه شی په وقوع باندی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه زیری وکړی او یقین ولری او د یهودانو علماء د هغه په صدق باندی شاهدی ورکړی او د هغوی ځینی احبار برسیره د ژبی په شاهدی ورکولو په زړه سره هم داسی شاهدی ورکړه چی په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو که تاسی د خپلی لوینی او غرور لامله(له وجی) هغه نه منئ نو وپوهیږئ چی له دی څخه به کومه سخته ګناه بله نه وی او داسی ظالم او لوی ګنهګار ته نه ښائی چی د نجات او فلاح څه توقع ولری.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُوْنَآ اِلَيْهِ ؕ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی په حق د هغو کسانو کښی چی ایمان ئی راوړی دی (داسی) که چیری وی (دا ایمان راوړل) خیر بهتر نو نه به وو ړومبی شوی (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندی هغه ته (بلکه مونږ اشراف به پری ړومبی شوی ؤ نه دغه خواران او ضعیفان مسلمانان)

تفسیر: یعنی زیاتره مسلمانان کمزوران ذلیلان، وینځی مریان دی که دا دین ښه وی نو ښو سړیو به مندی وروهلی او د هغه په منلو کښی به ئی زمونږ په شان پوهان، لویان، عزتمندان او مالدار څرنګه له دی مریانو او وینځو څخه وروسته پاتی کیدل؟

وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوْا بِهٖ فَسَيَقُوْلُوْنَ هٰذَآ اِفْكٌ قَدِيْمٌ ﴿۱۱﴾

او کله چی سمه صافه لیاره بیا نه مونده دغو (منکرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چی وبه وائی دوی دغه (قرآن) دروغ پخوانی دی

تفسیر: یعنی پخوانیو خلقو هم تل داسی خبری سره جوړولی ښائی چی دا به د ﴿ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْۢ بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴾ او د ﴿ قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ ﴾ جواب وی.

وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتٰبُ مُوْسٰٓى اِمَامًا وَّرَحْمَةً ؕ وَهٰذَا كِتٰبٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چی پخوا له دغه (قرآنه) کتاب (توریت) د موسٰی امام پیشوا لیار ښوونکی وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوی) او دغه (قرآن) یو کتاب تصدیق کوونکی دی (هغو پخوانیو کتابو لره)

تفسير: يعني دا پخواني دروغ نه دي بلكه پخواني رښتيا دي چې په زرهاوو كلونو پخوا له دي نه توريت هم د هم دي اصول تعليم او ښوونه كړې ده او د هغه اقتداء ګردو(تولو) پيغمبرانو او وليانو كوله او پخپلو بشارتو د تعليم سره ئې ګردو(تولو) راتلونكيو نسلونو ته د هدايت رښتيا ښې لياري وروښوولي او د رحمت وروونه ئې ورپرانيستل. اوس پاک قرآن نازل شوى دى او د هغه تصديق كوي. لنده ئې دا چې دواړه كتابونه يو د بل تصديق كوونكي دي. او هم دا حال د نورو سماوي كتابونو دی.

لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

په دې حال كښې چې په ژبه عربي دى دپاره د دې چې وويروي (دغه قرآن) هغه كسان چې ظلم ئې كړى دى «پر ځانونو خپلو په كفر سره» او زيرى (د خوشالۍ) دى نيكو كارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بيشكه هغه كسان چې وائي رب زمونږ الله دى (نه بتان) بيا ټينګ ودريږي (په عبادت د ده) پس نه به وي (هيڅ) ويره پر دوی او نه به وي دوی چې خپه به شي (په آخرت كښې)

تفسير: هم داسې آيت د «حٰمٓ السجدة» سورت په څليرويشتمه سيپاره كښې تير شوى دى ښائي چې د هغه فوائد هلته ولوستل شي.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

دغه كسان ياران اوسيدونكي د جنت دي په دې حال كښې چې هميشه به وي دوی په دغه (جنت) كښې وركوله به شي دوی ته جزاء په سبب د هغو (نيكو عملونو) چې وو دوی چې كول به ئې (په دنيا كښې)

تفسير: يعني د نيكو چارو په سبب د حق تعالیٰ په رحمت به هميشه په جنت كښې پاتې كيږي.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ

او وصيت حکم مو کړی دی هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکی کولو

تفسیر: د قرآن کریم په ځو ځایونو کښی حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلی دی ځکه چی حقیقی موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کښی د اولاد د وجود ظاهری سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شی. دلته هم ړومبی په ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ﴾ کښی د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر وو اوس ئی د والدینو حق راوښود. یعنی انسان ته حکم ورکړی شوی دی چی له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړی! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وګڼئ! په بل ځای کښی ئی دا ښوولی دی . که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کښی ښائی ښه معامله وکړی! په تیره بیا د مور خدمت کول چی د ځینو وجوهو لامله(له وجی) د هغی حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شی لکه چی صحیحه احادیث په دی باندی دال دی. ځکه چی

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ

پورته کړی (ساتلی) ئی ده دی (په نس خپل کښی) مور د ده په سختی سره او (بیا) ئی ایښودلی (ځیږولی) دی ده لره په سختی سره،

تفسیر: یعنی کله چی حمل د څو میاشتو شی د هغه دروندوالی معلومیږی مور په دی وخت کښی او د تولد په وخت کښی څومره صعوبتونه او ربړونه (تکلیفونه) پر ځان آخلی بیا خپل کوچنی(ماشوم) ته شودی ورکوی او تر کلونو کلونو هغه هر راز(قسم) ربړونه (تکلیفونه) په ځان ګالی(برداشت کوی)، روزنه او پالنه ئی کوی. خپله آرامی او هوسائی(راحت) د هغه په هوسائی(راحت) او آرامی باندی جاروی(قربانوی) پلار هم تر زیاتی اندازی پوری په دغو تکلیفونو کښی مل وی او د هغه د روزنی وسیلی ورغوندوی بیشکه چی دا ګردی(تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږی او د هم دی فطرت تقاضا وی چی اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کړی او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړی.

تنبیه: په حدیث کښی د پلار د خدمت کولو امر یو ځلی او د مور د خدمت کولو امر دری ځلی راغلی دی. د خبری خوند او لطف په دی کښی دی چی دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والدیه» کښی او د والدی ذکر دری کرته راغلی دی. یو کرت د «والدیه» په لفظ کښی دوهم کرت په «حملته امه» او بیا په «وضعته» کښی.

وَحَمۡلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوۡنَ شَهۡرًا

او (دا) پورته کول ساتل د ده (په نس د مور کښې) او جلا(جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتی وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامله(له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه وائی «که هلک قوی وی وروسته له یوویشتو میاشتو څخه له شودو بیلیږی او نهه میاشتی د هغه د حمل دی. یا داسی ووایئ چی لږ تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتی دی او په دوو کلونو کښی کوچنیان (واړه) عموماً له تی څخه جلا(جدا) کیږی چی گرده(توله) مدت سره دیرش میاشتی شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه ډیر کم او نادر دی.

حَتّٰۤى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَبَلَغَ اَرۡبَعِيۡنَ سَنَةً

تر هغه پوری کله چی ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید څلویښت کلونو ته

تفسیر: په څلویښت کلنی کښی عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخیږی نو ځکه د انبیاؤ علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له څلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ اَوۡزِعۡنِىۡۤ اَنۡ اَشۡكُرَ نِعۡمَتَكَ الَّتِىۡۤ اَنۡعَمۡتَ عَلَىَّ وَعَلٰى وَالِدَىَّ
وَاَنۡ اَعۡمَلَ صَالِحًا تَرۡضٰٮهُ وَاَصۡلِحۡ لِىۡ فِىۡ ذُرِّيَّتِىۡ ۚ اِنِّىۡ تُبۡتُ اِلَيۡكَ
وَاِنِّىۡ مِنَ الۡمُسۡلِمِيۡنَ ﴿۱۵﴾

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښی توفیق راکړی په دی چی شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چی انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چی عمل وکړم نیک چی راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښی، بیشکه ما توبه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعني سعادتمند سړی داسي وي چي د هغو احساناتو شکریه ادا کړي چي الله تعالیٰ په هغه باندي او د هغه په مور او پلار باندي احسان کړي دي او د راتلونکي نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړي او د خپل اولاد په حق کښي هم د نیکۍ دعاء طلب وکړي او له هغه تقصیر او لنډ والي څخه چي په حقوق الله او حقوق العباد کښي له هغه څخه شوی وي توبه وکړي او د خلوص او تواضع او بندګۍ له لیاري څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداری اعتراف وکړي!.
تنبیه: په صحابه ؓ رضی الله تعالیٰ عنهم کښي حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا(ډیر) ډیر خوش قسمت وو چي پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه ؓ کښي دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ ۖ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

دغه (تول چي دا ئې حال او قال دی) هغه کسان دي چي قبلوو مونږ له دوی نه ډیر ښه د هغو(کارونو) چي کړي دي دوی او تیریږو له ګناهونو د دوی نه په دی حال کښي چي وي به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښي وعده کړې ده الله وعده رښتینې هغه (وعده) چي وو دوی چي وعده به ئې ورسره کولی شوه (په دنیا) کښي

تفسیر: یعني د داسي بندګانو نیکي منلې، بدی ئې ښښلې کیږي او د دوی ځای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقي وعدي سره سم جنت دی.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا

او هغه (سړی) چي وئې ویل مور او پلار خپل ته (کله چي راوئې باله ایمان ته) قباحت او کراهیت دی وی تاسي دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښي ئې دغه د بی ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چي مور او پلار هغه ته د ایمان خبری کوي او پری پوهوي ئې مګر هغه پری نه پوهیږي

او په ډيرو بې ادبو خبرو سره ورته غبرېږي او سپک خطابونه ورته کوي او ايذاء وررسوي. او دغسې هم هغوی ته وائي چې

اَتَعِدٰنِنِیٓ اَنۡ اُخۡرَجَ وَقَدۡ خَلَتِ الۡقُرُوۡنُ مِنۡ قَبۡلِیۡ ۚ

آيا وعده کوئ تاسې له ماسره چې وبه ايستلی شم (له قبره) حال دا چې په تحقيق تير شوی دی ډير اهل د زمانې پخوا له ما څخه (او يو هم نه دی ژوندی شوی نو زه به څرنګه بيا ژوندی شم؟)

تفسير: يعنې د مړ کيدلو څخه وروسته له ژوندي کيدلو څخه انکار کوي او هيڅ له قيامت او پوښتنې څخه نه ويرېږي او وائي چې څومره قومونه او تبرونه پخوا له ما څخه تير شوي دي نو آيا له هغوی څخه کوم يو سړی تر اوسه پورې بيا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پورې درګرده هم داسې خبرې اورې خو تر اوسه پورې د دې خبرې تحقيق پای(آخر) ته نه دی رسيدلی نو اوس زه څرنګه په دې باندې اعتبار وکړم؟

وَهُمَا يَسۡتَغِيۡثٰنِ اللّٰهَ وَيۡلَكَ اٰمِنۡ ۖ اِنَّ وَعۡدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ

او هغو دواړو زاری کولې الله ته (په دغه حال کښې چې ويل دوی) خرابي ده تاته ايمان راوړه ته! بيشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتيا ده

تفسير: يعنې د ده په اړامنې (ګستاخی) باندې له يوې خوا الله تعالیٰ ته فريادونه او دعاوې کوي چې ده ته د حق د قبول توفيق ور په برخه شي او له بلې خوا ئې پوهوي چې کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وګوره چې د الله تعالیٰ وعده رښتيا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چې د الله تعالیٰ له لوري ورکړی شوی دی بالکل حق او هغه پخپل تاپې او وعدې پوره کيدونکې دی او په هغه وخت کښې به ستا د دغه ناکارۍ (انکار) نتيجه ښه درښکاره شي.

فَيَقُوۡلُ مَا هٰذَاۤ اِلَّاۤ اَسَاطِيۡرُ الۡاَوَّلِيۡنَ ۝١٧

پس وائي دی نه دی دا (قول په بعث) مګر دروغې قصې د پخوانيو خلقو دی

تفسير: يعني داسي قصې مونږ ډيرې اوريدلي دي د پخوانيو وختونو قصې داسي ډيرې مشهورېږي چې په رښتيا سره هغه ګردي (تولي) دروغ دي او هيڅ خارجي مصداق نه لري (العياذ بالله)

أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقَوۡلُ فِيٓ أُمَمٖ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِم مِّنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِۖ

دا هغه كسان دي چې حقه ثابته شوې ده پر دوی باندې خبره (د عذاب) په جمله د نورو امتونو خلقو كښې چې په تحقيق تير شوي دي پخوا له دوی څخه له پيريانو او انسانانو

تفسير: د عذاب خبره هم هغه ده چې د (السجدة) په دوهمه ركوع كښې ﴿لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ﴾ راغلې ده يعني څرنګه چې ډيرې ډلې له پيريانو او له بني آدمانو څخه پخوا له دې نه د دوزخ مستحق ګرځيدلي دي دا بدبختان هم په هغوی كښې ګډ دي.

إِنَّهُمۡ كَانُواْ خَٰسِرِينَ ١٨

بيشكه دوی وو زيان كاران (په دنيا كښې)

تفسير: الله تعالىٰ له خپل رحمت د ايمان او د سعادت تخم د هر سړي په زړه كښې په فطري دول(طريقه) سره كرلی دی هغه هم د دې كمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دې څخه به زيات نقص او خساره څه وي چې يو سړی په تجارت كښې د ګټې په ځای د خپلې ناپوهۍ، غفلت او حماقت له سببه خپله پنګه او رأس المال هم ضائع او له لاسه وباسي.

وَلِكُلّٖ دَرَجَٰتٞ مِّمَّا عَمِلُواْۖ

او هرې فرقې ته (د مؤمنانو او كافرانو) مرتبې دي له (جزاء د) هغو چې كړي ئې دي (په دنيا كښې)

تفسير: يعني د اعمالو د تفاوت لامله(له وجې) چې د جنتيانو په درجاتو كښې فرق او توپير (تفاوت) دی هم دا راز(قسم) د دوزخيانو په درجاتو كښې هم فرق شته.

وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

او (مقرري كړى درجى) دپاره د دى چى پوره به وركړه شى دوى ته جزاء د عملونو د دوى حال دا چى پر دوى به ظلم ونه كړ شى (په تنقيص د حسناتو يا تزئيد د سيئاتو سره

تفسير: نه د كومى نيكى ثواب لږ وركاوه شى او نه د كومى بدى سزا د هغه له ميچه پورته او نامناسبه تاكلى(مقرر) كيږى.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

او ياده كړه (اى محمده !) هغه ورځ چى وړاندى كړ شى هغه كسان چى كافران شوى دى پر اور (د دوزخ باندى او وبه ويلى شى ورته) چى وړى دى تاسى لذائذ نيكى خپلى په ژوندون لږ خسيس خپل كښى او نفع اخيستى ده تاسى په هغه سره (په دنيا كښى)

تفسير: د كافرانو په هيڅ يو كار كښى د ايمان روح نه وى يوائى د نيكى د يوه قالب او نمونى غوندى يو شى وى. د دى راز(قسم) فانى نيكى اجر هم فانى وى چى په دى ژوندون كښى د مال، شتو، اولاد، حكومت، روغتيا، عزت، شهرت او نورو په شكل وركاوه شى. هم هغه ئى وفرمايل چى تاسى د خپلو صورى نيكيو مزى په دنيا كښى اخيستى دى او په هغه ځاى كښى ئى له لذاتو څخه متمتع شوى يئ هغه عيش او آرام چى د ايمان راوړلو په تقدير تاسو ته په آخرت كښى رسيده ګواكى د هغه په ځاى مو په دنيا كښى مزى وكړى. اوس دلته تاسو په عيش او مزو كښى هيڅ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «هغه كسان چى آخرت نه غواړى او فقط دنيا ئى وغوښته د دوى د نيكيو بدله هغوى ته په هم دى دنيا كښى وركوله كيږى».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

پس نن ورځ به جزاء درکوله شي تاسی ته د عذاب سپکوونکی په سبب د هغی چی وئ به تاسو (په دنیا کښی) چی تکبر لوئ به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغی چی وئ تاسو چی نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لافو) او غاړه غړولو په سزا کښی ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د ځینو زوررو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چی پخوا له آخرته د هغوی انجام څرنګه شوی دی.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ ۭ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهٗ بِالْاَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چی وویراوه ده قوم خپل په (ریګستان چی نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چی د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چی ویراوه ده قوم خپل له عذابه.
د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکی د یمامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چی د (الدهناء) یا (ربع الخالی) په نامه پرته(علاوه) ده اګر که هغه د ودانی وړ(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښی چیری لږی دیری ځمکی د ودانی وړ(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخی کښی چی له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی ګواکی اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښی له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبیله ودانه وه چی د الله تعالیٰ د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ۭ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چی عبادت بندګی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویریږم پر تاسی باندی له عذابه د ورځی لوئی (د قیامت نه چی دوزخ دی)

تفسير: يعنى له هود عليه السلام څخه وړاندى او وروسته ډير ويروونكى انبياء راغلى دى ګردو(تولو) به هغه ويل چى حضرت هود عليه السلام ويل يعنى د يوه الله بندګى كوئ! او د كفر او د معصيت له بد انجام څخه وويرېږئ! ممكن دى چى د عاد په قوم كښى به هم برسيره له هود عليه السلام نور ويروونكى هم راغلى وى والله سبحانه وتعالىٰ اعلم

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ
اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿۲۲﴾

وويل (هود ته قوم ئى) آيا راغلى ئى ته مونږ ته چى وګرځوى مونږ له معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چى وعده ئى كوى له مونږ سره كه چيرى ئى ته له رښتيا ويونكيو څخه.

تفسير: يعنى مونږ د خپل آبائى طريقى څخه بيرته ګرځيدونكى نه يو كه ستا دا ويرول رښتيا وى نو ولى پكښى ځنډ(ايسارتيا) كيږى؟ هغه چى په ژبه سره ئى وائى ښائى چى په كولو ئى هم راښكاره كرى.

قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيْٓ
اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿۲۳﴾

وويل (هود قوم خپل ته) بيشكه هم دا خبره ده چى علم په (راتلو د عذاب په) نزد د الله دى او رسوم زه تاسى ته هغه څه (احكام) چى پرى راليږلى شوى يم زه په هغو سره وليكن زه وينم تاسى يو قوم جاهل ناپوه (ځكه چى په زوره خپل ځان ته عذاب غواړئ)

تفسير: يعنى داسى غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهى او جهالت دى زه د الله رسول يم هغه پيغام چى زما په وسيله ليږلى شوى دى زه هغه دررسوم، زيات له هغه څخه نه علم لرم او نه د اختيار خاوند يم او علم له الله تعالىٰ سره دى چى منكران كله د دنيوى سزا مستوجب كيږى؟ او تر كله هغوى ته مهلت وركوى؟ (نو چى منع نه شول دوى نو ورته راغى هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ؕ

پس کله چې ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریځی مخ کوونکی کندو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریځ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریځ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلقو وګڼل چې د دی وریځی له وریدو څخه به ګرد(تول) وتونه (دری) او خوړونه وبهیږی او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وئی ویل چې ډیره اوروونکی وریځ پورته شوه اوس به ډیر ښه ووریږی او زمونږ کار به پری جوړیږی ځکه چې په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکړی له سببه خلق ډیر پریشان او له قحط په ربړ(تکلیف) وو او اوبو ته ئی ډیر ضرررت درلود(لرلو).

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ؕ رِیْحٌ فِیْهَا عَذَابٌ اَلِیْمٌ ﴿٢٤﴾

(نو وویل هود نه ده دا وریځ) بلکه دا هغه عذاب دی چې تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چې په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریځ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چې د هغه ژر راتللو ته تاسی سترګی په لیاره ولاړ وئ. او په دغه وریځ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تُدَمِّرُ كُلَّ شَیْءٍۭ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا یُرٰۤی اِلَّا

مَسٰكِنُهُمْ ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْقَوْمَ الْمُجْرِمِیْنَ ﴿٢٥﴾

چې هلاکوی (او له بیخه راوکاږی) هر څیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چې نه به لیدل شو مګر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چې مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم ګنهګارانو ته (چې کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپی او اته ورځی پرله پسی داسی غضبناک طوفان راوالوت چې د هغه په مخ کښی

ونی، سري او بودګان(ښاروی) لکه خڅلی ښکاریده وربښ به هر شي له بنسته (بیخه) ایستل او چار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورانی څخه بل شي نه ښکاریده په پای (آخر) کښی پرته(علاوه) له نړیدلیو کندوالو څخه بل هیڅ څیز په سترګو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالیٰ د مجرمانو دا حال دی ښائی د دی پیښو له آوریدلو څخه په سد (هوش) راشئ که نه ستاسی احوال به هم داسی شي.

وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکړی وو موږ دوی ته په هغو څیزونو کښی چی قوت قدرت مو دی درکړی تاسی ته (ای قریشو) په هغه کښی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکړی شوی وو تاسی ته نه دی درکړی شوی. کله چی د الله تعالیٰ له جانبه عذاب راغی هیڅ یو شي د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یئ؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً ۖ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ

او ګرځولی دی موږ هغوی ته غوږونه (سماعت) او سترګی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غوږونو (سماعت) د دوی او نه سترګو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیڅ قدر (له عذاب څخه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریدلو ته ئی غوږونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترګی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکړی وو خو یو له هغوی څخه د دوی په کار ورنغی، ړانده، کاڼه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکښی ودریدل تر څو چی سره د لرلو د دی ګردو(ټولو) قوتونو د الله تعالیٰ عذاب هغوی راچاپیر کړل، او هیڅ یو دننی او د باندنی قوت هغه ونشو ګرځولی.

اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٢٦﴾ ع

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسیر: یعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «هغوی ته ئی غوږونه او سترګی ورکړی وی یعنی د دنیا په کار کښی دیر پوه او هوښیار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده(لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کړی.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ هغه چی چاپیر له تاسی ځخه دی له (اهل د) کلیو ځنی

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز(قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته ؤ. دا خطاب مکیانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تګ او راتګ په وخت کښی هغه ځایونه پخپلو سترګو سره وینی.

وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾

او مکرر مو بیان کړی دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بیرته راوګرځی (له کفر نه)

تفسیر: مګر سره له دومره پوهولو بیا هم هغوی له هغو چارو ځخه مخ ونه ګرځاوه.

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً ؕ

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نیولی ؤ دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژدیوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدایان

تفسیر: یعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ویل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کړی او لوی درجی راوبښی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولی د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښې) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیچیری پته نشته. چې د عذاب په وخت کښې هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چې د داسې مصیبت په وخت کښې هم په کار نه ورځي.

وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چې وو دوی چې له خپل ځانه به ئې جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درښکاره شوه چې بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلی (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل ګردی(تولی) چتی(بیکاره) او اپلتی خبری وی او لکه د لرګیو پښی د دریدلو وړ(لائق) نه وی. (ربط) په پروپښیو آیتونو کښې د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځي تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چې په طبیعي ډول(طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالیٰ خبری آوریدلی دی؟ او د هغه په مقابل کښې لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئې کیښودلی؟

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا
حَضَرُوْهُ قَالُوْٓا اَنْصِتُوْا ۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٢٩﴾

او یاد کړه (هغه وخت ای محمده !) کله چې وګرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چې غوږ به ئې ایښود قرآن ته پس کله چې حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منځ خپل کښې چپ شئ تاسی ای پیریانو بیا کله چې تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وګرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسیر: له محمدی بعثت څخه پخوا ځینو پیریانو ته لږ څه آسمانی خبری رابښکاریدی کله چی زمونږ په پیغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقریباً بنده شوه او په ډیر کثرت د شهاب سره ویشتل شروع شو پیریانو ته دا خیال ولوید چی هرومرو(خامخا) کومه نوی خبره پیښه شوی ده چی د هغی په وسیله آسمانی پیښی کلکی ساتلی او سختی پیری پری دریدلی دی. د دی خبری د پلټنی(تحقیق) دپاره پیریان ځو ځو لوئی ډلی په مشرق او مغرب کښی سره خواره شول له دوی له څخه یوه ډله (بطن نخله) ته ورسیده چی اتفاقاً هلته زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمایه الله تعالیٰ د پیریانو د دی ډلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وګرځاوه د قرآن کریم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډیر عجیبه غریبه مؤثر او زړه وړونکی اثر او اغیزه وکړه او د هغه عظمت، هیبت او لوینی د هغوی په زړونو کښی ولویدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وویل «چپ شئ! او د زړونو له کومی څخه ئی واورئ!» تر دی چی پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چی هم دا هغه نوی خبره ده چی د هغی په سبب پیریان له آسمانه شړل کیږی. کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د قرآن له لوستلو څخه فارغ شو د پیریانو ډلی پخپلو زړونو کښی د ایمان او ایقان سوغات نیولی د خپلو تبرو په لوری رهی(روان) شوه. او دا ګردی(تولی) خبری ئی هغؤی ته وویلی او لازمه شوونی ئی هغوی ته وکړی. چی مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راځی. له احادیثو څخه رابښکاریږی چی ونی هغوی ته له دی خبرو څخه د الله تعالیٰ په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذریعه هغوی ته ښکاره شوه.

لکه چی د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿ قُلۡ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ ٱسۡتَمَعَ نَفَرٞ مِّنَ ٱلۡجِنِّ ﴾ الآیة - وروسته له دی څخه ډیر پیریان مسلمانان او زمونږ د پیغمبر آخر زمان صلی الله علیه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډیری مرکی (وفود) د دین د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.

(خفاجی) د روایتو په بناء دعوی کوی چی شپږ ځلی زمونږ د پیغمبر په حضور کښی پیریان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چی د پیریانو د شمیر یا د نورو امورو په نسبت شته هغه ګرد(تول) د واقعاتو په تعدد او په بیا بیا پیښیدو باندی حمل کاوه شی.

قَالُواْ يَٰقَوۡمَنَآ إِنَّا سَمِعۡنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعۡدِ مُوسَىٰ

وویل دوی ای قومه زمونږ بیشکه مونږ واموریده داسی یو کتاب چی نازل کړی شوی دی وروسته له موسیٰ

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کښې د حضرت موسٰی علیه السلام کتاب (توریت) غوندې بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکې نه وو چې د بني اسرائیلو ګردو(ټولو) انبیاوو په هم هغه باندې عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایل چې زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کښې په پیریانو کښې هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دې ځای کښې د هم هغه په لوري اشاره شوې ده. په توریت کښې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چې لیکلې شوې ده مضمون ئې دا دی «اې موسٰی! تا غوندې یو بل نبي معبوثیږي».

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

په دې حال کښې چې تصدیق کوونکې موافق دی له هغو (کتابونو) سره چې پخوا له دې نه وو

تفسیر: ښائي په هغه وخت کښې د پاک قرآن هغه برخه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسې مضمون لرونکې وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلي وي.

يَهْدِيٓ إِلَى الْحَقِّ وَإِلٰى طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾

لیاره ښیي حق دین ته او لیاري سمې ته

تفسیر: یعنې رښتینې عقیده او د عمل سمه لاره.

يٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهٖ

اې قومه زمونږ! قبول کړئ تاسې قول د بلونکي د الله او ایمان راوړئ په ده باندې

تفسیر: یعنې د هغه خبره ومنئ! چې د الله تعالیٰ په لوري مو بولي او د هغه په رسالت باندې یقین ولرئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ

چې مغفرت کړي (الله) تاسي ته ګناهونه ستاسي

تفسیر: یعنې هغه ګناهونه چې د کفر په حالت کښې مو کړي دي اوس به د اسلام له برکته هغه ګرد(تول) درمعافیږي او پس له دې نه به بل دفتر شروع کیږي. خو په یاد ئې ولرئ چې دلته د (حق الله) ګناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافي له دې ځخه څه نه ښکاري.

وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

او خلاص به کړي (الله) تاسي له عذاب دردناک ځخه او هغه څوک چې ونه مني (بلنه د) بلونکي د الله پس نه به وي عاجز کوونکي (د الله په تیښته سره) په ځمکه کښې (بلکه هیڅیري) او نه به وي ده ته بې له هغه (الله) ځخه دوستان مددګاران

تفسیر: یعنې نه دوی پخپله په تښتیدلو سره د الله له ویشتلو ځخه ځان ژغورلي (بچ کولي) شي او نه ئې بل څوک ژغورلي (بچ کولي) شي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د «في الارض» له قید ځخه دا ښکاري چې د پرښتو له خوا (شیطانان) شړل کیږي او د ځمکي په لوري تښتي.

أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ

دغه کسان په ګمراهي ښکاره کښې دي. آیا نه ویني فکر نه کوي (منکران د بعث) چې بیشکه الله هغه (ذات) دی چې پیدا کړي ئې دي آسمانونه او ځمکه حال دا چې نه دی ستړی شوی په پیدا کولو د هغوی کښې

تفسیر: په دې لفظ کښې د یهودانو د دې عقیدې تردید دی چې ویل به ئې «الله تعالیٰ» په شپږو ورځو کښې ځمکه او آسمان پیدا کړل او په اوومه ورځ کښې ئې هوسائي (آرام) وفرمایله (العیاذ بالله) آیا نه دی الله

بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِۦَ الْمَوْتٰى ؕ بَلٰٓى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٣﴾

قادر په دی باندی چی ژوندی کړی مړی؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر څیز باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی څېنی ئی بعث بعد الموت دی)

تفسیر: یعنی لوی عذاب به وروسته له مړ کیدلو څخه وی. تاسو په دی چرت (خیال) کښی مه اوسئ چی وروسته له مړینی څخه بیا ژوندون چیری دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم ګران کار نه دی د ځمکی او د آسمان په پیدا کولو کښی هیڅ ستړی شوی نه دی نو آیا ستاسی دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ ؕ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ؕ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ؕ

او یاده کړه هغه ورځ چی وړاندی به کړل شی هغه کسان چی کافران شوی دی په اور باندی (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی دوی چی هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی به ویل کیږی چی آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کښی به ګرد(تول) خوار او ذلیل کیږی او داسی اقرار به وکړی چی بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلطه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کښی الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پرښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسی فرمائی چی «ښه ! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذیب مزی وڅکئ!» لکه چی اوس راځی.

قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ؕ

فرمائی نو وڅکئ تاسی عذاب په سبب د هغه چی وئ تاسی چی کافران

کیدلی. نو صبر کوه ته لکه چی صبر کړی وو خاوندانو د عزم تینګ ودریدلو (په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چی ښکاره شوه چی د منکرانو سزا ورکول که په دنیا کښی وی یا په آخرت کښی یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کښی تلوار ونه کړئ! بلکه تر تاکلی(مقرر) نیتی پوری صبر وفرمایئ لکه چی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او تینګ ودریدونکیو پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چی ګرد(تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف کښی پنځه پیغمبران په خصوصی ډول(طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسٰی، حضرت عیسیٰ، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیهم وعلیٰ آلهم واصحابهم وسلم اجمعین.

كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍ ۚ

ګویا دوی په هغه ورځ کښی چی ووینی هغه (عذاب) چی وعده ئی ورسره کوله شی نه دی ډیل کړی (په دنیا کښی) مګر یو ساعت یوه ګړی له یوی ورځی څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ ډیل او تاخیر پکښی نه دی شوی یعنی اوس خو ډیل او تاخیر درښکاری او درګرده وائی چی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیږی خو په هغی ورځی کښی به ویوهیږی چی هغه عذاب ډیر ګرندی راغلی دی. او په دنیا کښی هغوی فقط یو ګړی ژوندون کړی دی. یا به د قبر د هستوګنی موده ورته یو ګړی معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چی تیره شوی موده ډیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کښی د عیش آرامی ډیره موده خورا(ډیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَٰغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٣٥﴾ ع

دغه (قرآن) پند رسوونه دی نو آیا هلاک به کړ شی (بلکه نه هلاک کیږی) مګر قوم فاسقان سر غړوونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښوولی دی اوس هر هغه چی دا پند نه آوری هم هغه به تباه او پناه کیږی. زمونږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. موږ هیڅوک بی قصوره نه نیسو هم هغه سړی خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی تړلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلى الله عليه وسلم مدنية الا آية ۱۳ فنزلت فى الطريق فى اثناء الهجرة وهى
ثمان و ثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها
(٤٧) تسلسلها حسب النزول (٩٥) نزلت بعد سورة الحديد
د «محمد» صلى الله عليه وسلم سورت مدنی دی، پرته(علاوه) له ۱۳
آیته څخه چی د هجرت په لیاره کښی نازل شوی دی (۳۸) آیته
٤ رکوع لری، په تلاوت کښی (٤٧) او په نزول کښی (٩٥) سورت دی وروسته د «الحدید»
له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شیانو سره ئی په دی لیاری کښی کوشش کاوه.

اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ①

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی ګڼلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو څخه ځینی چاری د عتاب موجب ګرځی. لکه د اسلام د نه خوریدلو په لیاره کښی د پیسو لګول.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

او هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (کارونه) او ایمان ئې راوړی دی په هغه (قرآن) چې نازل کړی شوی دی پر محمد او هغه حق (دین) دی له (نزده د) ربه د دوی وبه رژوی له دوی څخه (الله) گناهونه د دوی او ښه به کړی (الله) حال د دوی.

تفسیر: یعنی خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لری، او د هغوی احوال به ښه کوی چې ورځ په ورځ په ښه والی کښې پرمخ تگ کوی او په آخرت کښې د هغوی له گناهونو څخه تیریږی او ښه ورځ ورکوی. حضرت شاه صاحب لیکی «په پخوا زمانه کښې گرد(تول) خلق د یوه شریعت په منلو باندی مکلف نه ؤ خو اوس گردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رښتیا دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوی او کافران هم خو د دی حق دین له منلو څخه دا گته(فائده) او قبولیت لاس ته راځی چې نیکی ئې پاتی کیږی او خرابی ئې بښلی کیږی او د نه منلو دا سزا ده چې نیکی ئې برباده او گناه ئې لازمه ده».

ذَٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب د دی دی چې بیشکه هغه کسان چې کافران شوی دی متابعت ئې کړی دی د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی متابعت ئې کړی دی د حق (قرآن) له جانبه د رب د دوی هم داسی (په مثل د دی بیان) بیانوی الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ خلقو ته داسی ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال ورښوولی او په گردو(تولو) خبرو باندی ئې پوه کړی دی تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کښې په ښه ډول(طریقه) سره کینی.
هر کله چې الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کړ، اوس د کافرو بیان دی

یعنی چی داسی ورسره مناسب دی لکه چی فرمائی:

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً

نو کله چی مخامخ شوئ (په جنګ کښی) له (هغو کسانو) سره چی کافران شوی دی نو ووهئ وهل د ورمیږونو (د هغو) تر هغه پوری چی ښه ډیر مو ووژل دوی او پری غالب شوئ نو (وتړئ دوی) بیا سخت محکم کړئ تړل (د دوی چی در ځخه خلاص نشی) پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته (له بندی کولو او تړلو ئی) او یا تاسی فدیه کړئ دوی فدیه کول (په عوض ئی مال واخلئ یا مسلمانان بندیان راخلاص کړی)

تفسیر: یعنی د حق او باطل مقابله تل وی کله چی د مسلمانانو او کافرانو په منځ کښی جنګ شروع شی نو مسلمانانو ته ښائی چی په هغه کښی په ډیره میرانه او بهادری سره توره وکړی. د باطل زور هلته ماتیږی چی خورا(ډیر) شریر سری ووژلی شی او د هغوی دلی ورماتی شی نو ځکه د جنګ او جګړی په ډګر کښی لتی، بی زړه توب، ویره، توقف، تردد او تیښته خورا(ډیر) بد کار دی. پر مسلمانانو باندی لازم او ضرور دی چی د الله تعالیٰ د دښمنانو په ورمیږونو وهلو کښی بیړه (تلوار) وکړی او د دوی د وینی تویولو ځخه وروسته کله چی د هغوی قوت دج(دبدبه) ماته شی او زور ئی پاتی نشی نو هلته د هغوی بندی ساتل هم کافی دی. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه رکوع ٦٧ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ ﴾ دا قید او بند ممکن دی چی د هغوی دپاره یو لوی عبرت او ویښتوب شی او دوی ته د مسلمانانو له دی نژدی والی ځخه داسی یوه ګټه(فائده) په لاس ورشی چی په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندی په ښه شان ځانونه پوه کړی او پخپل وړاندی او وروسته باندی فکر ووهی او ورو ورو هغوی د حق او صداقت لیاره غوره او له اسلامی تعلیماتو ځخه ګټور شی. بیا که مو مصلحت وشی نو بی له کومی معاوضی د احسان په ډول(طریقه) هغه خوشی کړئ. په دی ډول(طریقه) ښائی چی ډیر افراد زمونږ له دی ښو رشو (اخلاقو) ځخه متاثر شی او زمونږ د اسلام په لوری راغب وګرځی. او زمونږ له دین سره مینه او محبت پیدا کړی. داسی هم کولی شئ چی نغدی فدئی ورځنی واخلئ یا ئی د مسلمانانو له بندیانو سره مبادله کړئ په دی دوو هر یوی کښی ډیری ګټی او راز راز(قسم قسم) فائدی شته لنده ئی دا که دا د جنګ کافر بندیان د هغوی د وطن او هیواد په لوری لیږئ دوه صورتونه لری:

(۱): په معاوضه باندی خوشی کول.

(۲): بی له معاوضی پریښودل. په دی دواړو کښی هر یو چی اسلامی تولواک(باچا) ته ښه ښکاریږی او اصلح وی هم هغه دی غوره او اختیار کړی. زمونږ حنفیانو په مذهب په فتح القدیر شامی او نورو لویو کتابونو کښی داسی روایتونه شته که د دی کافرو بندیانو (قیدیانو) د دوی د هیواد په لوری بیرته لیږل مصلحت نه وی بیا دری صورتونه لری:

(۱): ذمی دی وګرځول شی او د یوه رعیتی په توګه(طریقه) دی ساتل کیږی.

(۲): ودی وژلی شی

(۳): مریی دی وګرځول شی

په احادیثو کښی د کافرو د بندیانو د وژلو په نسبت دیر ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښی جائز تاکلی(مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چی هغه کافر بندی (قیدی) د داسی کومی درنی ګناه مرتکب شوی وی چی د هغی جزاء او هیداد په بل کوم شی باندی چی تر وژلو ښخه لږ وی نشی کیدی نو په مریی ګرځولو یا په ذمی درولو کښی هیڅ یو ممانعت نشته.

حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۛ

(جنګ ورسره کوئ) تر هغه پوری چی کیږدی (جنګیالیان د) جنګ وسلی خپلی

تفسیر: یعنی د دی حرب، ضرب، قید او بند سلسله به تر هغه پوری جاری وی تر ښو چی خپله وسله کیږدی او جګړه بنده شی.

ذٰلِكَ ۛ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِّيَبْلُوَا۟ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ؕ

دغه (حکم د الله په دوی کښی) دی او که اراده فرمایلی وی الله (د بدل اخیستلو) نو خامخا به بدل اخیستی ؤ الله له دوی ښخه (بی له جنګه) ولیکن (امر ئی درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دی چی ازموینه وکړی الله د ځینو ستاسو په ځینو نورو (په جنګ کښی)

تفسیر: یعنی الله قدرت لری چی پر دی کافرانو باندی کوم آسمانی عذاب نازل کړی او لکه عاد او ثمود غوندی دوی هم هلاک کړی. خو د جهاد او قتال له مشروعیت ښخه د بندګانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئی چی ښوک د الله په پاک نامه باندی خپل نوم، نښان، ځان مال، اولاد او نور شیان جاروی(قربانوی)؟ او د کفارو په مخکښی ښومره مسلمانان له تنبیهی کاروائیو

څخه ویښیږی؟ او څومره کسان له دی مهلت څخه فائده اخلی چی الله تعالیٰ هغوی ته ورکړی دی او هغوی لکه پخوانی قومونه یو ځلی په سزا نه رسوی او نه ئی استیصال کوی.

وَالَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُّضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ۝٤ سَيَهْدِيْهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝٥

او هغه کسان چی وژلی شوی دی په لیاره د الله کښی پس له سره به ضایع نه کړی (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره وښیی دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښی) او ښه به کړی حال د دوی (په دارینو کښی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی د الله جل جلاله په لیاره کښی شهیدان کیږی اگر که په ښکاره دول(طریقه) سره دوی پاتی او ناکام په نظر راځی خو په رښتیا سره هغوی بریالیان(کامیاب) دی الله تعالیٰ د هغوی چاری نه ضایع کوی بلکه د کار په پای (آخر) کښی د هغوی هغه ربرونه(تکلیفونه) گټور کیږی او دوی ته د جنت په لوری لیاره ورکوی او د آخرت په گردو(ټولو) منازلو او مواقعو او مواقفو کښی د هغه حال ښه کوی.

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝٦

او داخل به کړی (الله) دوی په جنت کښی چی معلوم کړی دی (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعنی په هغه جنت کښی داخلیږی چی د هغه احوال دوی ته د انبیاؤ علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوی دی وروسته له دی نه چی هلته ورسیږی هر جنتی د خپلی هستوگنی ځای پخپله پیژنی او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوری وی چی د هغه د هستوگنی دپاره ټاکلی(مقرر) شوی دی.
تنبیه: ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د (عرفها لهم) معنی (طیبها لهم) اخیستی ده. یعنی جنت هغوی ته هسی خوشبوئی ورښندی (ورنولی) چی د هغه د هغو ښو وږمو په وسیله به پیژندگلوی دوی ته آسانیږی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن تَنصُرُوا۟ ٱللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧

اى هغو كسانو چى ايمان ئى راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) كه مددگارى وكړئ تاسى له (دين د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وكړى (الله) له تاسى سره (په غلبه پر دښمن) او ثابت به كړى قدمونه ستاسى (په ځاى د جنګ)

تفسير: يعنى په جهاد كښى به د الله جل جلاله په مرسته(مدد) ستاسى قدمونه تينګ پاتى كيږى او د اسلام په اطاعت كښى به ثابت قدم اوسيږئ چى د هغه په نتيجه كښى به مو په «صراط» كښى ثابت قدمى په برخه شى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «كه الله جل جلاله وغواړى نو ګرد(تول) كافران به مسلمانيږى خو داسى نه غواړى او خپل بندګان آزموئى خو كله چى بنده خپله ملا وتړى او په يو كار باندى له زړه لاس پورى كړى نو الله جل جلاله هم مرسته(مدد) ورسره كوى».

وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَٰلَهُمْ ۝٨

او هغه كسان چى كافران شوى دى پس هلاكوالى شرمول دى دوى ته (له الله) او عبث خراب به كړى (الله خامخا نيك) عملونه د هغوى

تفسير: يعنى هسى چى د مسلمانانو قدمونه تينګوى پرته(علاوه) له هغه د كفارو په پښو كښى ريږديدل او په زړونو كښى ئى ويره غورځوى. او هسى چى مسلمانانو ته د الله تعالىٰ له لورى مرستى(مدد) رسيږى د كافرانو كارونه خراب او ابته كيږى.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا۟ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَٰلَهُمْ ۝٩

دغه (هلاكوالى او د دوى د اعمالو تخريب په سبب د دى دى چى) بيشكه هغوى بد ګڼلي دى هغه (قرآن) چى نازل كړى دى الله (پر محمد باندى) پس الله عبث كړل(نيك) عملونه د دوى.

تفسير: يعنى كله چى هغوى د الله جل جلاله خبرى نه آورى نو الله تعالىٰ به څرنګه د هغوى كارونه خوښوى. او هغه شيز چى د الله تعالىٰ په دربار كښى نامنلى وى هغه به خوشى چتى(فضول) او بيكاره شيز وى.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ ۚ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾

آیا پس نه ګرځی دوی په ځمکه کښی پس چی وګوری دوی (په نظر د عبرت سره) چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندی او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دی دنیا کښی وګورئ چی منکرانو ته څه پیښیږی؟ او د هغوی ګرد(تول) تدبیرونه څنګه په ځمکه لویږی؟ آیا په دی ورځو کښی به هغوی لره داسی سزاوی نه ورکولی کیږی؟

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾ ع

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلاک د کافرانو په سبب د دی دی چی) بیشکه الله دوست مددګار د هغو (کسانو) دی چی ایمان ئی راوړی دی او بیشکه چی کافران نشته (هیڅ) دوست مددګار دوی لره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چی په تاکلی(مقرر) وخت کښی له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسی ملګری به څوک وی چی د الله تعالیٰ په مخکښی ودریږی. د احد په غزوه کښی به ابوسفیان داسی چغی وهلی «لنا العزیٰ ولا عزیٰ لکم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی تاسی ئی جواب داسی په لوړ(اوچت) غږ سره ووایئ «**الله مولانا ولا مولی لکم**»

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾

بیشکه الله داخل به کړی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی

ښه (عملونه) په جنتونو کښې چې بهيږي به له لاندې (د ونو او مانيو د هغو ځلور قسمه) ويالې او هغه کسان چې کافران شوي دي (لږ) نفع اخلي دوى (په دنيا کښې) او خوراک به کوي لکه چې خوراک کوي چارپايان او اور (د دوزخ) ځاى د ورتلو (او کور د اوسيدو دى) دوى لره

تفسير: يعنې د دنيا سامان غونډوي او له ډير حرص لکه بهائم غونډې ګرځي، خوري او مزې کوي او د خپلو اعمالو له نتايجو څخه نه دي خبر چې د دوى د خوړلو او څښلو پاى(آخر) به څه کيږي؟ ښه دى دلته په دنيا کښې دې څو ورځې مزې او چرچې کوي په آخرت کښې دوى ته د اور کور تيار دى.

وَكَأَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ
أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

او ډير له (اهل د) کليو نه چې هغوى به ډير سخت محکم وو له جهته د قوت نه له (اهل د) کلي ستا نه هغه (کلي) چې ئې ترى ايستلى ئې ته (اى محمده! اهل د هغې قريې) هلاک مو کړل هغوى پس نه به ؤ هيڅوک مدد کوونکى هغوى سره (په دفع د عذاب کښې)

تفسير: يعنې هغو قوم ته چې په زور او قوت کښې د مکې معظمې له خلقو څخه ډير لوړ(اوچت) ؤ سخت هيڅادونه او سزاوې ئې ورکړې دي. چې د هغوى مرستې(مدد) ته هيڅوک حاضر نه شول. نو بيا دوى په کومې خبرې دومره مغرور دي.

تنبيه: له ﴿مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چې خلقو ئې داسې حرکات وکړه چې د هغوى په سبب زمونږ لوى پيغمبر صلى الله عليه وسلم هغه خپل محبوب او مالوف ښار پريښود. په حديث کښې راغلي دي چې حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په وخت کښې مکه معظمه ئې مخاطبه کړه وى فرمايل «خدائيګو چې ته له ګردو(ټولو) ښارونو څخه الله تعالىٰ او ماته محبوبه ئې که زما تبر زه له تا څخه نه ايستلى نو زه به هيڅ کله له تا څخه نه جلا(جدا) کيدم».

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

آیا نو هغه چي وی په ښکاره حجت (لیاری) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چي ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سړی په ډیر خلاص زړه سره او په ډیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سړک باندی بی له اندیښنی رهی(روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درګرده بدرئ کوی (تکری خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیڅ تمیز نشی کولی تر دی چي له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی ډوب تللی دی چي سر له ښبو څخه نشی جلا(جدا) کولی نو آیا د دی دواړو پای(آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیڅ کله نه کیږی ځکه چي د حق تعالیٰ د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ۖ فِيْهَآ اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ

مثل صفت بیان د جنت هغه چي وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزګارانو سره، په هغه کښی ویالی دی له اوبو چي نه به وی بد خوندی (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له ډیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له ګډیدلو څخه د هغوی بوی او وږم نه خرابیږی له شهدو څخه ډیری خوږی او له شودو څخه ډیری سپینی وی هیڅ ډول(طریقه) تغییر او بدخوندی په کښی نه پیښیږی بلکه تل به صافی خوږی وی.

وَاَنْهٰرٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ ۚ

او ویالی دی له شودو چي نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خوندوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکړ شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت څه تغییر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوږی وی.

وَاَنْهٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ۚ

او ویالی دی له شرابو چی مزه ورکونکی دی (هغه) څښونکیو ته

تفسیر: یعنی د جنت په شرابو کښی به یو صاف لذت او ښه خوند او مزه وی نه په کښی نشه وی او نه ماتیدل، او نه سر گرځیدل او نه بل کوم تریخ والی او نه څه عیب او نقصان پکښی لیده کیږی.

وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ۖ

او ویالی دی له شاتو (گبین) صفا کړیو شویو (له خیریو نه)

تفسیر: یعنی صاف او شفاف شات چی تکدر چیری حتی د یوه نری څګ نښه به هم په کښی نه ښکاری.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چی په دوی کښی اوبه داسی یو څیز دی چی د انسان ژوند په هغوی باندی تړلی دی. او شودی د لطیفی غذا کار ورکوی. شراب د خوښی او د نشاط څیز دی. او شهدو ته ئی «شفاء للناس» فرمایلی دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَٰتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کښی له هر راز(قسم) میوو

تفسیر: له مشروباتو څخه وروسته ئی د دی ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ ۖ كَمَنْ هُوَ خَٰلِدٌ فِى النَّارِ وَسُقُوا۟

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آیا دغه څښتن (خاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دی چی تل دی په اور د دوزخ کښی او ورڅښولی به شی پری

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی گردی(تولی) خطاوی ښښی او په جنت کښی به ئی داخلوی. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هیڅ کله د خطاؤ ذکر نه کیږی چی د هغوی د خپگان سبب شی. او وروسته له هغه به هم د کومی خطا پوښتنه تری نه کیږی.

مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾

اوبه ډیری تودی پس پری به کړی (توتی توتی به کړی دغه اوبه) کولمی د دوی (بلکه دوی سره هیڅکله برابر نه دی)

تفسیر: یعنی کله چی ایشیدلی اوبه پر دوزخیانو باندی وڅښولی شی نو کولمی به ئی پری کیږی او د باندی رالویږی. «اعاذناالله منه»

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰٓ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ ءَانِفًا

او ځینی له دغو (کفارو) څخه هغه دی چی غوږ ږدی تاته تر هغه پوری هر کله چی بهر ووځی دوی له نزده د تا څخه نو وائی هغو کسانو ته چی ورکړی شوی دی ورلره علم څه وویل (محمد) اوس (په دی ساعت کښی)

تفسیر: پورته د مؤمنانو او د کافرانو حال بیان شو. په دی آیت کښی د هغه راز(قسم) کافرانو حال بیانیږی چی هغه ته منافق وایه شی یعنی په ښکاره ځان په مسلمانانو کښی ګډوی او په پټه کښی له هغه څخه انحراف کوی. یعنی دا خلق په ښکاره ډول(طریقه) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ته غوږ نیسی خو په زړه کښی ورته توجه نه کوی او نه ئی په یادوی او نه پری پوهیږی، کله چی له مجلس څخه د باندی ووځی نو پوهانو ته وائی چی دغه سړی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم اوس څه وویل؟ ښائی له دی پوښتنی څخه به د دی خبری تعریض وی چی مونږ د هغه خبری د اعتناء وړ(لائق) نه بولو او غوږ ورته نه ږدو او نه ورته متوجه کیږو. یا څه حکم ئی وفرمایه زمونږ ورته ښه فکر نه وو یا خو مونږ پری هیڅ پوه نشو.

أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوٓا أَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾

دوی هغه کسان دی چی مهر وهلی دی الله په زړونو د دوی (چی تینګ په کفر ولاړ دی) او متابعت کړی دی دوی د هواؤ خپلو (په نفاق کښی)

تفسیر: یعنی د دی راز(قسم) نالائقو حرکتونو اثر او اغیزه دا کیږی چی الله تعالیٰ د هغوی په زړونو باندی مهر لګوی او بیا دوی ته د نیکی توفیق هیڅ نه پاتی کیږی او یواځی پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسې درومي او پيروي ئې کوي.

وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّاٰتٰهُمْ تَقْوٰىهُمْ ﴿١٧﴾

او هر څه هغه کسان چې سمه لياره ئې موندلې ده زيات کړې دي دوی ته (الله يا قرآن) هدايت بصيرت او ورکړې ده (الله) دوی ته پرهيزګاري د دوی.

تفسير: يعني د هدايت د لياری د تګ اثر او اغيزه دا کيږي چې سړی ورځ په ورځ په هدايت کښې ترقي او پرمخ تګ کوی او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهيزګاری او اتقاء زياتيږي.

فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ ﴿١٨﴾

پس انتظار نه کوی دوی مګر د قيامت چې رابه شي دوی ته ناڅاپه نو په تحقيق راغلي دي علامې نښې د هغه (قيامت) پس بيا څرنګه به (نفع ورسوی) دوی ته هغه وخت چې راشي دوی ته (قيامت) پند آخيستل توبه ايستل د دوی.

تفسير: يعني د قرآن نصيحتونه، د پخوانيو قومونو عبرت لرونکي قصې، د جنت وعدې، او د دوزخ وعيدونه ئې ګرد(تول) واوريدل اوس د هغو د منلو دپاره د کوم وخت په انتظار کښې دي؟ آيا دې خبری ته دوی سترګې نيولې دي چې قيامت ناڅاپه د دوی په سر باندې ودريږي؟ د قيامت څو علامې او نښې خو اوس هم راښکاره شوی دي خو کله چې پخپله قيامت راودريږي نو هلته به دوی ته د پوهنې د حاصلولو وخت کله پاتي وي، يعني د هغه وخت منل او پوهيدل چتي(فضول) او بيکاره دي ځکه چې په هغه باندې نجات او ژغوريدل(بچ کيدل) نه حاصليږي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د قيامت علامه او لويه نښه زمونږ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم پيدا کيدل دي، چې ګرد(تول) پيغمبران د هغوی په انتظار کښې وو. کله چې دوی مبعوث وګرځيدل او د تخليق اصلي مقصود حاصل شو نو اوس يوازې د قيامت راتګ پاتي دي» په حديث کښې راغلي دي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم خپله مسواکه ګوته «انګشت شهادت» او منځنۍ ګوته «انګشت وسطی» سره درولې او هغوی ته ئې اشاره کړی وئې فرمايل «**انا والساعة کهاتين**، زه او قيامت لکه داسې يو» ګواکې زه له قيامت څخه دومره وړاندې راغلې يم لکه چې منځنۍ ګوته له مسواکې ګوتې څخه جګه (وچته) ختلې ده د «صحيح مسلم»

په شرح کښې مونږ په دې باندې پوره ليکل کړي دي. دلته د هغه د بيا ليکلو ځای نشته.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ الْمُؤْمِنٰتِ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چې نشته هيڅ برحق معبود مگر يواځې الله دی او مغفرت بښنه غواړه د گناه خپلی او دپاره د مؤمنانو سړيو او مؤمناتو ښځو

تفسير: د هر سړی ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وی د کوم کار ديره ښه خوا پريښودل او لږه ښه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولری ځينی اوقات د مقربينو په حق کښې ذنب (گناه) گڼل کيږی د «**حسنات الابرار سيئات المقربين**» معنی هم دا ده. په حديث کښې راغلی دی چې «نبی کريم صلی الله عليه وسلم به د ورځی سل کرته استغفار فرمايه».

تنبيه: د ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ﴾ خطاب هر يوه مخاطب لره دی که خاص نبی کريم صلی الله عليه وسلم مخاطب وی نو مطلب ئی داسی دی چې پر هغه علم باندی ټينگ او قائم اوسه! او تل استغفار وايه!، د «فاعلم» تفريع له ما قبل څخه داسی کاوه شی چې د قيامت له راتگ څخه وروسته هيڅ ته ايمان راوړل توبه کول او نور څه گټه(فائده) نه رسوی نو هر چا لره ښائی چه د قيامت له راتگ څخه پخوا صحيح معرفت حاصل کړی د ايمان او د استغفار په طريقی باندی مستقيم اوسی.

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰىكُمْ ﴿١٩﴾

او الله ته معلوم دی ځای د گرځيدلو ستاسی (په ورځ کښې يا په دنيا کښې) او ځای د هستوگنی ستاسی (په شپه کښې يا په آخرت کښې)

تفسير: په هومره پردو کښې چې وگرځی بيا به جنت يا دوزخ ته ورسيږی چې هغه ستاسو اصلی ځای او کور دی.

وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُوْرَةٌ

او وائی هغه کسان چې ايمان ئی راوړی دی ولی نه نازلوه کيږی يو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او تاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم راښکته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهریږی چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذُكِرَ فِيهَا ٱلْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ ٱلْمَغْشِىِّ عَلَيْهِ مِنَ ٱلْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنګ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) ګوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرګ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له ربړونو(تکلیفونو) څخه چی دیر په تکلیف و هیلی (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زمونږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترګو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترګو رونق او ښائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترګو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ ۚ فَإِذَا عَزَمَ ٱلْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا۟ ٱللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ﴿٢١﴾

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چې فرض شي کار (د جهاد) پس که چیرې رښتیا ویل کړې وی دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رښتیا ویل بهتر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر مني او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندې اقرار کوي مگر د کار خبره دا ده چې ښائي په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر ومنې ښې او معقولې خبرې وکړي او بیا د جهاد او د نورو زوررو کارونو په مهال (وخت) کښې د الله جل جلاله رښتینې بندگان ثابت شي نو دا صورت به د هغوی د ښیگنې (فایدې) او بهترۍ وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د شرعی حکم له نه منلو څخه کافریږی، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښې ښائی ومانه شي بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم پوهیږی چې ډارن سرې به څرنگه توره وکړي؟ هو! کله چې زیات تاکید وکړ شي نو هلته جنگیدل ضروری دی که نه جنگیدونکی ډیر دی».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

پس آیا نژدې ئې تاسې (ای منافقانو) که چیرې بادشاهان او متصرفان شی یا وگرځیدې (له طاعته د الله او سنت د رسول الله) نژدې ئې دی ته چې فساد به کوی. په ځمکه کښې او پرې به کړې تاسې (خپلولی او) قرابتونه خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نشه کښې خلق په عمومی ډول(طریقه) په اعتدال او انصاف باندې قائم نه پاتې کیږی او د دوی دنیوی حرص لا زیاتیږی بیا د مال او د جاه په کشمکش کښې د غرض خوښولو جگړې پیدا کیږی چې د هغه وروستنی نتیجه داسې شي چې په دنیا کښې عمومی فتنه او فساد پورته کیږی او یو له بل څخه خپل تعلقات او اړیکې پرې کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی له خپل ځان په تنگ کیږی او د جهاد آرزو کوی نو که الله تعالیٰ هم دا تاسې غالب کړې او برې درکړی نو فسادونه به وکړی»
تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه د «تولیتم» ترجمه په حکومت رسیدلو سره کړې ده لکه چې د ډیرو مفسرینو هم دا رایه ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخیستی او داسې ئې مطلب اخلی «که تاسې د الله جل جلاله په لیاره کښې له جهاد کولو څخه مخ واړوی، نو ښکاره ده چې په دنیا کښې به امن او انصاف پاتې نشی او په ښکاره ډول(طریقه) به د فساد، بدامنی او ناراحتی دوره کیږی» ځینی ئې داسې تفسیر کوی که تاسې له ایمان راوړلو څخه مخ واړوی

نو د جاهلیت د زمانی کیفیت به بیرته راوګرځي او هغه خرابی او فسادونه چی په هغه وخت کښې وو او په ډیری ووړکی خبری باندی به لوئی جګړی او شخړی کیدی مړی پری کیدی.
اړیکی به سره لری کیدی اوس به بیا همغه نقشی قائمیږی که په دی آیت کښی خاص منافقینو ته خطاب ومانه شی نو داسی ئی هم مطلب کیدی شی که له جهاد څخه مخ واړوی له تاسی څخنی هم دا هیله(امید) کیدی شی چی له خپلو منافقانه ؤ شرارتونو څخه په ملک کښی شرارتونه خواره کړی او د هغو مسلمانونو چی له تاسی سره ئی خپلوی ده هیڅ پروا ونه کړی او په ښکاره ډول(طریقه) د کافرانو مدد وکړی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

دا (مفسدان) هغه کسان دی چی لری کړی دی دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کړی ئی دی دوی (له آوریدلو د حق نه) او ړندی کړی ئی دی سترګی د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښی کانه او ړانده شوی ظلم کوی او ضرر رسوی او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندی نه پوهیږی. د الله جل جلاله له لعنت څخه بالکل سنګدل او کلک زړه ګرځیدلی دی او دا تول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ذکر ته راوتلی دی.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښی بلکه پر زړونو (د دوی باندی) قفلونه د زړونو د دوی دی

تفسیر: منافق په قرآن کښی غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامله(له وجی) د هغوی پر زړونو باندی مهر او قفل لګیدلی دی چی د نصیحت د تللو لیاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانی سره به پوهیدل چی په جهاد کښی څومره اخروی او دنیوی ګټی شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لیاره شیطان ښایسته کړی دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کړی دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د رښتیا گڼلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غاړه غړوی، او په جهاد کښی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لاړ نشی تر دیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورتگه او په هغه کښی له مړ کیدلو څخه څه گټه(فائده) دررسیږی. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کښی څه څه شیان سنجولی (غوره کړی) دی؟ او څومره اوږدی وعدی او خوږی خبری ئی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا﴾

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا۟ لِلَّذِينَ كَرِهُوا۟ مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ ٱلْأَمْرِ ۖ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد ئی گڼه هغه (قرآن) چی رالیږلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په ځینو کارونو کښی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کښی) او الله ته معلومی دی پټی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ په ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو ځای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گردو(تولو) چارو کښی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَٰرَهُمْ ﴿٢٧﴾

نو څرنګه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پرښتی (سا ئی راکاږی) وهی به دوی مخونه د دوی او شاګانی د دوی

تفسير: په هغه وخت کښی به له موت څخه څرنګه خلاصیږی بیشکه په هغه وخت کښی به د نفاق خوند څکی.

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

دغه (سا وښکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی ګڼله خوښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسير: د الله جل جلاله د خوښولو لیاره ئی نه ده خوښه کړی او په هغی لیاری باندی ئی تګ کړی دی چی د هغه نه وه خوښه څکه د مړ کیدلو په وخت کښی داریدونکی، او اوتر ښکاریده او الله تعالیٰ د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه ګرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل هغه ته په بل ژوندون کښی ګټه (فائده) ونه رسوله.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

آیا ګمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د شک او د نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالیٰ پټی کینی د دوی له مؤمنانو سره بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسير: منافقان پخپلو زړونو کښی له اسلام او مسلمانانو سره حسد او ډیر عداوتونه لری. او له هغوی سره هندی (دښمنی) او کینی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په زړونو کښی پټ پاتی کیږی؟ او الله تعالیٰ به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او فریب باندی نه خبریږی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی! بلکه د هغوی د باطن خبث به هرومرو(خامخا) ښکاریږی او د ازموینی په داسی بهتی کښی به اچول کیږی چی هلته به تولی ککړتیا او خیری له پاکو شیانو څخه جلا(جدا) کیږی.

وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۭ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِيْ لَحْنِ الْقَوْلِ ۭ

او كه اراده وفرمايو مونږ نو خامخا به وښيو مونږ تاته دغه كسان نو خامخا وبه پيژنې ته دوى په (علامو د) څيرو د دوى او (قسم دى چې) خامخا وبه پيژنې ته دوى په ګرځولو اړولو د خبرو كښې

تفسير: كه الله تعالىٰ اراده وفرمائى نو ګرد(تول) منافقان به فرداً فرداً وتاكى(مقرر كړى) او تاته به ئې دروښيي او نامه په نامه به ئې درڅرګند كړى، چې په دى مركه كښې دغه او هغه سرى منافقان دى. خو د الله تعالىٰ بالفعل حكمت د داسې سپينو ويلو متقاضي نه دى. برسيره په دى الله تعالىٰ تاسې ته اعلىٰ درجه د فراست نور او رڼا(رنړا) درښلي دى چې تاسو هغوى له څيرى او بشرى څخه پيژنې او وروسته له دى څخه هغه خلق د خبرو اترو او د وينا له ډوله هم پيژندلى شى څكه چې د منافقانو او د مخلصانو د خبرو كولو او ويلو لهجه او د ګفتګو چل سره جلا(جدا) وى. هغه زور شوكت او د خلوص رنګ چې د مخلصانو له خبرى څخه له لرى ښكارى هغه د منافقانو په خبرو كښې هيڅ نه وى.

تنبيه: محقق شيخ الهند قدس الله روحه ﴿ فَلَعَرَفْتَهُمْ ﴾ تر ﴿ وَلَوْ نَشَآءُ ﴾ لاندى نه دى ايښى او نورو ګردو(تولو) مفسرينو هغه تر «لو نشاء» لاندى ايښى دى او په «لارينا كهم» باندى متفرع كړى دى يعنى كه مونږ اراده وفرمايو نو تاسې ته هغه سرى درښوولى شو بيا به نو ته هغوى وپيژنې د څيرى په ليدلو سره له دى د دى احقر په خيال سره د شيخ الهند رحمة الله عليه تفسير زيات لطيف دى والله اعلم. له څينو احاديثو څخه ثابت دى چې زمونږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم ډير منافقان د دوى په نامه سره وبلل او له خپلى مركى څخه ئې وشړل ښائى چې دا پيژندګلوى د «لحن القول» او د «سيما» او له نورو څخه ورڅرګند(ورښكاره) شوى وى يا وروسته له دى آيت څخه الله تعالىٰ د څينو منافقانو نومونه په تفصيل سره ورښوولى وى. والله اعلم.

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿۳۰﴾

او الله ته معلوم دى تول اعمال ستاسى.

تفسير: له بندګانو څخه د كومى خبرى پټيدل امكان لرى، مګر الله تعالىٰ ته ستاسى ګردى(تولى) چارى كه پټى وى كه څرګندى وى ورښكاره دى.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجٰهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ ۙ

خامخا او هرومرو(لازماً) مو آزمويو تاسي (په جهاد او نورو تكاليفو سره) تر هغه پورې چې ظاهر کړو مونږ جنګ کوونکي له تاسي څخه او صبر کوونکي (په جهاد او په نورو احکامو او تکاليفو د اسلام کښې)

تفسير: د جهاد او د نورو شيانو د احکامو ازموينه مقصود ده په هم دې سختي ازموينې کښې دا ښکاروي چې کوم کسان د الله تعالیٰ په لياره کښې خپلې وينې تويوي؟ او په ډيره سخته ازموينه کښې ثابت قدم دريږي؟ او کوم سرې ترې تښتي؟ او هغه په ښه شان سره جلا(جدا) کړو او تاسو ته ئې درښکاره کړو.

وَنَبْلُوَاْ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

او ازمويو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسي (د ايمان چې آيا رښتيا ده که دروغ؟)

تفسير: د هر سړي د ايمان، اطاعت او د انقياد تول (وزن) معلوميږي او د ګردو(تولو) داخلي خبرې عملاً محققې کيږي؟

تنبيه: پر ﴿ حَتَّىٰ نَعْلَمَ ﴾ الآية ـ باندې هغه شبهه چې د علم د حدوث په نسبت کيږي د هغه مفصل جواب د «سيقول» د (٢ جزء) په شروع کښې د ﴿ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ ﴾ الآية ـ کښې دې وکوت شي.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّواْ الرَّسُولَ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَن يَضُرُّواْ اللَّهَ شَيْـًٔا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

بيشکه هغه کسان چې کافران شوي دي او منع کوي يعني راا‌ړوي نور (خلق) له لياری د الله څخه او مخالفت کوي له رسول سره پس له هغه چې ښکاره شوه دوی ته لياره سمه له سره به ضرر ونه رسوي دوی الله ته هيڅ شي او ژر ده چې ابته (ضائع) خراب به کړي (الله ـ نيک) عملونه د دوی.

تفسير: د خپلو ځانونو نقصان کوي الله تعالیٰ ته په دې کښې څه نقصان نشته نه د هغه دين او نه د هغه پيغمبر څه خرابولی شي. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی ګردي(تولی)

پلمې(تدبیرونه) (حیلې) ورخرابوي او تولې داسې چارې ړنګوي او د هغوی زیارونه (کوششونه) ورانوي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

ای هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی (یعنې ای مومنانو) اطاعت کوئ د الله او اطاعت کوئ د رسول الله او مه باطلوئ تاسې عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لیاره کښې بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږي چې د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وي. او یوائې پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنې سره نه وي، که نه داسې عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږي او توی ځي او ضائع کیږي هیڅ یو مسلمان داسې کار نه کوي چې د هغه کوم ښه کار توی لاړ شي یا له کوم سببه ضائع او بیکاره شي. مسلمان هیچیرې خپل ښه کار په سپیره ډاګ میدان نه پریږدي نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښې لیار ورکوي چې په هر یوه کښې له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږي ګواکې دا شیان هم هغسې چې ارتداد د مرتد ګرد(تول) حسنه اعمال خرابوي د یوه مسلمان صالحه چارې ورانوي (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

بیشکه هغه کسان چې کافران شوي دي او منع کوي (خلق) یا منع راوړي له لیارې د الله نه بیا مړه شي او دوی کافران وي پس له سره به مغفرت ونه کړي الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالیٰ له خوا نه بخښل کیږي په تیره بیا هغه کافران چې نور خلق د الله تعالیٰ له لیارې څخه ګرځوي او تل په هم دې پسې لویدلي وي چې څوک د نبي الله د لیارې په لورې لاړ نشي.

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ ۖ

پس سستی مه کوئ او مه ضعیفان کیږی (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی (کفار) روغی ته (بلکه جنگ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنگ له سختیو څخه ونه ویریږی او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه ځغلی! که نه دښمن زړور کیږی او په تاسی باندی به خپل ډیر زور او قوت غورځوی او د اسلام تولی به مغلوب او رسوا کیږی. هو! کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیگڼی(فائدی) تر سترگو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی بنا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښیی او د الله تعالیٰ په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای(آخر) کښی تاسی ته بری درکوی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپیښوی.

إِنَّمَا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوبی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجرونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (تول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوة درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی ځکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوبی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقویٰ غوره کړی او له دی لوبو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هیڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکوونکی دی لکه چی فرمائی ﴿ مَآ اُرِيۡدُ مِنۡهُمۡ مِّنۡ رِّزۡقٍ وَّمَآ اُرِيۡدُ اَنۡ يُّطۡعِمُوۡنِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الۡقُوَّةِ الۡمَتِيۡنُ ﴾ جزء ۲۷ (د ذاریات ۳ رکوع) ۵۷ ـ ۵۸ آیت که ئی وغواړی نو حقیقی مالک ئی دی او ګرد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کښی کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کیږی نو د تول مال غوښتنه له دوی څخنی نه کیږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کیږی هغه هم څان ته نه بلکه د دوی د ګټی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «حق تعالیٰ ملک فتح کړی دی مسلمانانو لره که د دوی څو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کښی سل سل چنده د هغوی په لاس کښی ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کښی څو ځایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

اِنۡ يَّسۡـَٔلۡكُمُوۡهَا فَيُحۡفِكُمۡ تَبۡخَلُوۡا وَيُخۡرِجۡ اَضۡغَانَكُمۡ ﴿۳۷﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کښی (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کینی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی ګرد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته ئی وربښلی دی نو څومره د الله بندګان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کښی (لبیک) ووائی زیاتره به هغه سړی وی چی د بخل او تنګدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لګولو) په وخت کښی به د هغوی د زړونو خپګان له لری ښکاریږی.

هٰۤاَنۡتُمۡ هٰۤؤُلَآءِ تُدۡعَوۡنَ لِتُنۡفِقُوۡا فِىۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِۚ

واوری خبردار شی تاسی چی ئی ای دغو کسانو چی بللی شوی ئی لپاره د دی چی نفقه کړی مال ولګوی په لیاره د الله کښی (په هغو طریقو سره چی فرض کړی ئی دی په تاسی لکه زکوٰة او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لیاره کښی د خپلی ګټی دپاره ولګوی !.

فَمِنۡكُمۡ مَّنۡ يَّبۡخَلُۚ وَمَنۡ يَّبۡخَلۡ فَاِنَّمَا يَبۡخَلُ عَنۡ نَّفۡسِهٖؕ

پس ځینی له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لګوی مال) او هغه څوک چی بخل کوی مال نه لګوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل ځان ته (چی محروموی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل ځان نقصان کوی الله تعالیٰ ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر څیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی د مال د ښندلو (لګولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالیٰ یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا ګردی(تولی) ویناوی د تاسی د ښیګنی(فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرګونو عوضونه تاسی ته رسیږی که تاسی له داسی ګټی څخه مخ اړوی نو الله تعالیٰ او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْٓا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

او که وګرځیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راولی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (ګرځیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالیٰ په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندګانو ته د خرڅ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کینی وکړی او د الله تعالیٰ له امره مخ واړوی نو الله تعالیٰ ستاسی په ځای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او ډیره خوښی به د الله تعالیٰ د احکامو تعمیل او د هغه په لیاره کښی به خپل مال ښندی(لګوی). په هر ډول(طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادته بی برخی پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به څوک وی؟

چې د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندی خپل مبارک لاس کیښود او وی فرمایل چې «د ده قوم» او وی ویل «قسم په الله تعالیٰ دی که ایمان «ثریا» ته ورسیږی نو د فارس خلق به ئی له هغه ځایه هم راښکته کوی»

یادونه: «فارس» د عربو په لغت کښې هغه چاته وایه شی چې په اس سور وی او دا کنایه ده زمونږ د خراسان یا افغانستان له خلقو څخه چې له بین النهرین څخه تر سند پوری او له خلیج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زیاتره په هغی پیری کښې په آسونو باندی سوریدل او له چین څخه نیولی تر روما کوچنی ایشیا او افریقا پوری د تجارت او سیاحت دپاره تلل د دوی یوی ځانګکی چې پارسوا نومیده د (بلخ) په جنوب غربی سیمه کښې هستوګنه درلوده(لرله) چې هغه هیواد له هم دی سببه په پارس سره مشهور دی.

الحمد لله چې صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم د دی بینظیر ایثار او د ایمانی جوش ثبوت ورکړ چې د هغوی په ځای کښې د بل قوم د راتللو وار ونه رسید. خو پخپله دغه فارسیان هم په اسلام مشرف شول او د ایمانداری هغه شانداری مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دینی خدمتونه ئی پای(آخر) ته ورسول چې هر سړی به د هغو له لیدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چې بیشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پیش ګوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چې د ضرورت په وخت کښې به ئی د عربو ځای نیولی شو. له زرهاؤ ائمه ؤ او علماؤ څخه قطع نظر یواځی زمونږ د لوی امام ابوحنیفه رحمة الله علیه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پیش ګوئی په صدق باندی کافی شهادت دی. هم دا راز(قسم) په خراسان او پښتونخوا کښې نور لوی عالمان او پوهان د دی میهن په پیریو کښې هم شته چې تقریباً د علم او عمل د هغی لوئی ونی څخه چې ځانګکی ئی تر «ثریا» پوری جګکی (اوچتی) ختلی دی خوندوری میوی ئی راښکته کړی دی.

تمت سورة محمد صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم بتوفیقه واعانته فلله الحمد والمنة

سورة الفتح مدنیة وهی تسع وعشرون آیة و اربع رکوعات

د «الفتح» سورت مدنی دی (٢٩) آیة او (٤) رکوع لری.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آیتونو کښې د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چې د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لنډون داسی بیانیږی.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې خوب ولید چې «په امن او امان سره مکې ته داخل او عمره ئې ادا کړې حلق او قصر ئې فرمایلې دی» دوی دا خوب صحابه ؤ ته ووایه خو د ورتګ نیټه ئې ونه ټاکله (مقرر نه کړه) مګر د شدت له اشتیاق څخه د ډیرو داسې خیال کیده چې سږکال به عمره میسره کیږي. او اتفاقاً دوی هم د عمرې قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سړیو سره د عمرې په نیت د مکې په لوري وخوځیدل او «هدیې» هم له دوی سره وې. کله چې دا خبر مکې ته ورسید قریشو یوه لویه جرګه جوړه او په هغې کښې دا خبره غوټه کړه چې دوی به نه پریږدو چې مکې ته راشي سره له دې چې سم د مکې معظمې له اصولو سره دښمنانو حق درلود(لرلو) چې حج او عمره وکړي. کله چې محمدی قافله مکې ته نژدې او (حدیبیې) ته ورسیده نو د دوی اوښه هلته چو شوه او سره له ډیرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل **«حبسها حابس الفیل»** او وی ویل «قسم په الله که د مکې خلق له ما څخه د داسې خبرې مطالبه وکړي چې په هغې کښې د حرمات الله تعظیم قائم وي زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښې ئې قیام وفرمایه چې اوس په (١٣٦٧ ق هـ) کښې «شمسیه» ورته وائي.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سړی ولیږل چې «مونږ د جګړې دپاره نه یو راغلې مونږ پریږدئ چې خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چې د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید. نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیږله. او هغو نارینه ؤ او ښځو مسلمانانو ته ئې زیری ورکړ چې هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدې ده چې په مکه کښې اسلام غالب شي» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ستون (واپس) کړ. کله چې د حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه بیرته راتګ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چې هغه هلته وژلې شوی دی دلته رسول الله مبارک په دې خیال چې ښائي اوس د جګړې وار هم راورسیږي. ګرد(ټول) اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم ئې تر یوې ونې لاندې کینول او د جهاد بیعت ئې تری واخیست. کله چې قریشو د بیعت خبره واوریدله وویریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ئې بیرته ولیږه.

د: بیا د مکې څو غټان د روغې په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښې حاضر شول او صلحنامه ئې ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندې بحث او مناقشه پیښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وی ویل چې د داسې خبرې پرې کړه په توره وکړي. خو رسول الله مبارک د مکیانو ګردی(ټولې) غوښتنې ومنلې او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د ډیرو اصرارو لامله(له وجې) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوټه شوه. په دې روغلیک (صلحنامه) کښې یو شرط د کفارو له لوري دا وو چې سږکال تاسې مسلمانان بیرته لاړ شي کال ته بې وسلې (تش لاس) راشي او عمره وکړي. تر لسو کلونو پورې به د دواړو ډلو په منځ کښې جنګ نه کیږي. په دې مدت کښې هومره سړي چې له مکې څخه مدینې ته راشي

ښائي چې بيرته وليږل شي. كه له مدينې څخه كوم سړى مكې ته راشي هغه هم دلته په مكې كښې ساتل كيږي. وروسته له دې روغې څخه دوى په (حديبيې) كښې د هدي حيوانات ذبح او وروسته له حلق او قصر ئې خپل احرام خلاص كړ او مدينې منورې ته بيرته راغلل.

هـ: په لياره كښې هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا ګردي(تولې) پيښې د هجرت په (٦) كال كښې پيښې شوې.

و: د (حديبيې) له راتګه وروسته د هجرت په (٧) كال په اوله كښې حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم (خيبر) فتح كړ چې د مدينې په شمال كښې څلور منزله لرې پروت دى او د شام په لورې د يهودانو يو ښار وو. په دې جهاد كښې له دوى سره پرته(علاوه) له هغو سړيو څخه چې په حديبيې كښې ورسره ملګرې وو بل هيڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په (٧) كال د هجرت د ذيقعدة الحرام (حوت) په مياشت كښې سم له تړون سره د عمرة القضا دپاره مكې ته تشريف يووړ او په امن او امان او په زړه پورې ئې عمره اداء كړه.

ح: د هغه روغليک (صلحنامې) هغه خبره چې تر لسو كلونو پورې به جنګ نه كيږي د قريشو له خوا ماته شوه نو ځكه د هجرت په (٨) كال د رمضان المبارک (جدې) په مياشت كښې مكه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بيشكه چې مونږ فتح او بري مو دركړى دى تاته فتحه او بري ظاهر او ښكاره دپاره د دې څو چې وبښي تاته الله هغه چې پخوا تير شوي دي له ګناه د تا څخه او هغه چې وروسته دي (له ګناه څخه)

تفسير: د حديبيې روغه كه څه هم په ښكاره ډول(طريقه) د ذلت او د مغلوبيت روغه په نظر راځي او د هغې د شرايطو له لوستلو څخه په بادي النظر كښې دا محسوس كيږي چې ګردي(تولې) خبرې د قريشو په ګټه(فائده) دي. لكه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الكرام رضوان الله تعالىٰ عليهم اجمعين د دې روغې د ښكاره توري له كتلو څخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پريشان وو. دوى خيال كاوه چې د مسلمانانو د دې يو نيم زر سر جارونكې (قربانوونكې) لښكر په مخكښې قريش او د هغوى نور طرفداران څه اهميت لري. ولې د دې راز(قسم) ګردو(تولو) جګړو پريكړه او فيصله په توره سره ونه كړه شي؟ مګر د رسول الله صلى الله عليه وسلم ستركې هغه احوالو او نتيجو ته وې چې د نورو له ستركو څخه به پټه وې ځكه چې الله جل جلاله د دوى ټټر(سينه) د ډيرو سختو پيښو د تحمل دپاره پرانيستلى وو دوى په بې مثاله استغنا توكل، تحمل او ايثار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئې په دې لندو توريو (الله

ورسوله اعلم) سره ډاډینه(سکون) او تسلي ورکوله یعني الله او د هغه رسول په داسې خبرو باندې ډیر ښه پوهیږي. تر څو چې دا سورت نازل شو او الله تعالىٰ د دې روغې او فیصلې نوم «فتح مبین» کېښود. خلقو په دې باندې هم تعجب کاوه او ویل به ئې چې یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرمایل چې «هو! لوی بری دی» حقیقت دا دی چې د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولي کشمکش څخه وروسته ګرد(ټول) کفار او معاندین ووېریدل او د روغې په لوري ئې خپلې خوښې ښکاره کړې. او نبي کریم صلی الله علیه وسلم سره له دې چې پر جنګ او انتقام باندې ئې پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښې به ئې له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چټې(بیکاره) غوښتنو باندې نه په قهر کېدل. دا پېښې له یوه لوري د الله تعالىٰ د خصوصي مدد او رحمت د استجلاب وسیله ګرځیدې او له بل لوري د دښمنانو په زړونو کښې د اسلام اخلاقي او روحاني طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښې زیاتوه اګر که د عهد نامې د لیکلو په وخت کښې ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دې پېښې ته کتل کیدې او د هغې شاؤ خوا ته ځیروالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندې وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سړی په دې پوهیده چې دا ګردی(ټولې) فیصلې د اسلام په ګټه(فائده) شوې دي نو ځکه الله تعالىٰ د هغې نوم «فتح مبین» کېښود او تنبیه ئې وفرمایله چې دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکې کښې به هم دوی ته د ظاهري او باطني ډیرو فتوحاتو ورونه پرانیځي لکه چې له دې روغې څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بې تکلفه به ئې سره لیدل او خبرې او اترې به ئې سره کولې او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانۍ خبرې اوریدلې. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقوالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئې کتل چې له دې ګردو(ټولو) پېښو او نندارو څخه هرومرو(خامخا) د دوی په زړونو کښې د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چې د حدیبیې له روغې څخه د مکې تر بری پورې یعنې د دوو کلونو په موده کښې ډیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندې نومیالي په هم دې مدت کښې مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمي فتح او بری نه بلکه روحي فتح او بری وو او د حدیبیې صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاؤ خوا کښې دومره منتشر شو چې د معظمې مکې د فتح کیدلو ګردی(ټولې) وسیلې راغوندې شوې او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له ګندګۍ پاکیدل ئې آسان وګرځیدل په حدیبیې کښې له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دې څخه د مکې معظمې په عظیمې فتح کښې لس زره توریالي لښکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چې نه یوازې د مکې او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامي فتوحاتو دپاره د حدیبیې روغه لکه یو اساس بنیاد او زرینه دیباچه وګرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمات الله تعظیم چې په دغه روغه کښې ورځرګند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسیه معارف او د باطني مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چې له دی پیښی څخه شوی دی د هغو اندازه څوک کولی شي؟ هو! د هغو لنډ اجمال او لړه اشاره حق تعالیٰ په دی آیتونو کښی فرمایلی ده یعني هسی چې دنیوی سلاطین کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصی اعزاز او اکرام سره پالي الله تعالیٰ د دی فتح مبین په صله کښی هغوی ته څلور صلی وربښلی دی اول د ذنوبو غفران له همیشه تر همیشه پوری د هغوی هغه ګردی(تولی) کوتاهی چې د هغوی د رفیعی مرتبی په اعتبار کوتاهی ګڼلی کیدی ګردی(تولی) سره معافی دی دا خبره الله جل جلاله بل هیچا ته نه ده ښښلی خو په حدیث کښی راغلی دی چې د دی آیت له نزول څخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په عبادت کښی دومره زیات زیار (کوشش) کوو چې کرئ شپه به ئی په لمانځه کښی تیروله تر دی چې د دوی پښی وپړسیدلی او د ګردو(تولو) کتونکیو زړونه به پری خوږیدل اصحابو عرض وکړ چې «یا رسول ولی دومره ربړونه(تکلیفونه) په ځان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو ګردی(تولی) پخوانی او وروستنی خطاوی ښښلی شوی دی دوی به داسی فرمایل: «**افلا اکون عبدا شکوراً**» ولی زه د هغه شکر ګزاره بنده نشم؟ ښکاره دی چې الله تعالیٰ داسی زیری خپل همغه بنده ته اوروی چې دی د هغه له اوریدلو څخه بی ویری نه شی بلکه لا زیات له الله جل جلاله ودار شی. د شفاعت په طویل حدیث کښی راغلی دی کله چې خلق سره راتول شی د حضرت مسیح علیه السلام په حضور کښی عرض کوی نو حضرت مسیح علیه السلام ورته وائی چې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لاړ شی! چې خاتم النبیین دی او د هغوی پخوانی او وروستنی ګرد(تول) ګناهونه ښښلی شوی دی یعنی د ده د شفاعت په مقام کښی که بالفرض کوم تقصیر هم وشی نو هغه هم په عامه عفو کښی پخوا له دی راغلی او پرته(علاوه) له دوی څخه بل څوک دا کار نشی کولی.

وَيُتِمَّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكَ

او (بل دپاره د دی) چې پوره کړی (الله په فتحه د مکی او د نورو ښارونو سره) مهربانی خپله پر تا باندی

تفسیر: یوائی له تقصیراتو څخه نه تیریږی بلکه هر هغه ظاهری، باطنی، مادی، روحی انعام او احسان چې تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکمیل او تتمیم هم کاوه شي.

وَيَهۡدِيَكَ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ۝٢

او (بل دپاره د دی) چې وښیی الله تعالیٰ تاته سمه صافه لیاره.

تفسير: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښې قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښې به تاته هیڅ مشکلات نه درپیښیږی خلق به دلی دلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی دول(طریقه) د تا د حسناتو په ذخیره کښې بیشماره زیادت کیږی.

وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيْزًا ﴿٣﴾

او (بل دپاره د دی) چی کومک(مدد) وکړی الله تعالیٰ له تا سره مدد غالب زبردست

تفسير: د الله تعالیٰ داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته(مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښې ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښې فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښې د ﴿ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ ﴾ الآية ـ مضمون لا صاف ښکاریږی. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کړی ده.

هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ؕ

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازله کړی ئی ده سکینه او ډاډینه(سکون) په زړونو د مؤمنانو کښې له پاره د دی چی زیات کړی دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسير: اطمینان او ډاډینه(سکون) ئی راښکته کړه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی ټینګ ودریدل او له ضد کوونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کړ نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښې ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابته کړه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښې د جنګ کولو او ځان جارولو(قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنګ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکړه نو دغه د هغوی د ایمان د رنګ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئی په زور سره تینګ کړل. او د الله او د رسول الله د فیصلی په مقابل کښی ئی غاړه کیښودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضواعنه.

وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿٤﴾

او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکی (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دین خپل بی له تاسی څخه ئی هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسیر: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چی کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کښی له قتال څخه بیرته درېدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هیڅ کله د کفارو د کثرت له خیاله تردد ونه کړی. ځکه چی د ځمکی او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چی سره د لړتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غیبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چی په «بدر، احزاب، حنین» او نورو کښی ئی وکړه. او که د روغی او د جنګ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنی. او داسی خیال ونه کړی چی افسوس روغه وشوه او کافران په ویړیا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسیدل که د قتال امر کیده نو هغوی به مو وژل. ولی چی د هغوی وژل په تاسی پوری موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئی وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغی امر ورکوی نو خامخا په هغی کښی خیر او حکمت دی.

لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ
خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ؕ

لپاره د دی چی داخل کا مؤمنان سړی او مؤمنات ښځی په جنتونو کښی چی بهیږی د لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه ویالی) حال دا چی همیشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی او(دپاره د دی چی) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه ګناهونه د دوی

تفسیر: کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ﴾ الآیة ولوست نو اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئی ویل یا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آیتونه نازل شول یعنی الله تعالیٰ اطمینان دادینه(سکون) او سکینه راښکته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئی لا زیات کړ تر څو دوی په ډیر اعزاز او اکرام سره په جنت کښې داخل کړی او د هغو ګردی(تولی) خرابی او کمزوری معاف کړی. په حدیث کښې دی هغو اصحابو چی د حدیبیی بیعت کړی دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه ځی.

تنبیه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځی د هیڅ یوه محنت او ایمانداری نه ضائع کیږی. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چی په دی سفر کښې حضرت بی بی ام سلمة رضی الله تعالیٰ عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ۝

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل ډیر لوی

تفسیر: ځینی نقال صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چی د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دی ځای څخه راښکاره شوه چی د الله تعالیٰ په نزد دا لوی کمال دی.

وَيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِينَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَ الْمُشْرِكٰتِ

او (لپاره د دی) چی په عذاب کړی (الله) منافقان سړی او منافقانی ښځی او مشرکان سړی او مشرکاتی ښځی

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کښې ئی د صلحی او روغی له خوا دادینه(سکون) پیدا کړه او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئی تینګ کړ او د اسلامی فتوحاتو او ترقیاتو ورونه ئی خلاص کړل چی په پای(آخر) کښې به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتی سبب کیږی او هغوی ته به سخته سزا رسیږی.

الظَّآنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ

چی ګمان کوونکی دی پر الله باندی ګمان د بدی (چی الله به هیڅ کله رسول الله ته بری نه ورکوی)

تفسیر: «بد اتکلونه» دا دی چی د مدینی د تګ په وخت کښې منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» ګرد(تول) هلته پاتی شول او پلمی(تدبیرونه) ئی ځان ته جوړی کړی. ولی چی هغوی داسی

اتکل کاوه چي په مکه کښې ضرور جنګ پیښیږي او دا ګرد(تول) مسلمانان په ښکاره ډول(طریقه) عمری ته راغلي دي خو په چل سره غواړي چي په معظمه مکه باندي تصرف وکړي.

عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۚ

پر دوی باندي دي راګرځیدل د بدی (په ذلت او عذاب) سره

تفسیر: د زمانی په ګردش او د مصیبت په احاطه کښې راغلي تر کومه به احتیاط او وړاندی کتل وکړي.

وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿٦﴾
وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿٧﴾

او غضب کړی دی الله پر دوی باندي او لری کړی دی (الله دوی له رحمت خپله) او تیار کړی دی الله تعالیٰ دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد ځای د ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دي لښکری د آسمانونو او د ځمکی او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چي هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکړی نو ځوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په یوه شیبه(لحظه) کښې وړی ذری کړی. خو هغه ذات سره د زبردستئ حکمت لرونکی هم دی او د الٰهی حکمت داسی مقتضی نه دی چي سم دلاسه هغوی ته سزا ورکړی.

اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿٨﴾

بیشکه مونږ لیږلی ئی ته (ای محمده!) شاهد او زیری ورکوونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیری د خوښی ورکوئ او غاړه غړوونکو لره ویره اوروی او خپل احوال ښیی لکه چي له ﴿ اِنَّا فَتَحْنَا ﴾ څخه تر دی ځای پوری دری واړه مضامین راغلی دی. او په آخرت کښې هم پر خپل امت او هم پر انبیاؤ علیهم السلام باندی ګواهی ورکوی.

لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

لپاره د دې چې ایمان راوړی تاسې په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شي نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دي. که رسول ته راجع شي نو هیڅ اشکال نه پاتې کیږي.

وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ⑨

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیګا

تفسیر: د الله تعالیٰ د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښې وی او که د باندې له لمانځه څخه وی

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

بیشکه هغه کسان چې بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښې ورکول او له هغوی سره ئې بیعت کاوه نو دا ئې فرمایل چې د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسې دی لکه له الله تعالیٰ سره بیعت کول ځکه چې حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښې د الله تعالیٰ له جانبه بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیل او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسې ده لکه چې د جزء ٥ «النساء» د سورة په (١١) رکوع ٨٠ آیت کښې دی ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ او د جزء ٩ (انفال) د سورة په (٢) رکوع ١٧ آیت کښې راغلی دی ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ﴾ کله چې د نبوی د بیعت حقیقت داسې شو نو په یقین سره د الله تعالیٰ د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه : رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخیست په صحیح مسلم کښې د (وعلی الخیر) لفظ راغلی

دی. د طریقت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقی سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبیی کښی پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چی تر مرینی(مرګه) پوری مونږ په میړانی(بهادری) سره جنګ کوو! او له جهاده او له جنګه نه تښتو!.

فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

پس هغه چا چی مات کړ دا بیعت نو بیشکه چی ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چی وفا وکړی په هغه شی چی عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چی ور به کړی الله تعالیٰ ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چی د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چی د بیعت په وخت کښی کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پیښوی او الله تعالیٰ او د هغه رسول ته هیڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وررسیږی هر څوک چی خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وررسیږی.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ

ژر دی چی وبه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تللو د مکی په کال د حدیبیی) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو ښښنه وغواړه مونږ لره (د ګناه زمونږ)

تفسیر: له مدینی څخه د وتلو په وخت کښی رسول الله مبارک مکی معظمی ته د خپلو تللو اعلان کړی ؤ او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورتګ تشویق او رغبت ورکړی ؤ. ښائی له قرائنو څخه دوی ته هم د جګړی د پیښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چی هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښی لا ښه ځای نه ؤ نیولی خپل ځانونه ئی پټول

او پخپلو منځونو کښې به ئې سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لاړ شو چې هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینې باندې راغلل. او د هغه ملګرې اصحاب ئې ورځنې ووژل. آیا مونږ چې د هغو توره دلته لیدلې ده هلته له هغوی سره جنګیدی شو؟ وګوری چې دا تلونکی هم له دې سفره بیرته راتلونکی نه دی او ګرد(تول) به هلته سره ستړ (تباه) شي» په دې آیتونو کښې حق تعالیٰ د هغوی پټې خبرې راښرګندې(راښکاره) کړې او د هغوی د مدینې له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښې ئې ورښکاره کړه چې ستاسې د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلې غیر حاضرې راز راز(قسم قسم) سونې (دروغ) او عذرونه ووائې او ډول ډول(قسم قسم) هیلې بهانې پلمې(تدبیرونه) به جوړوی. او وائې به چې مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزګار یا مو څوک په کورونو کښې نه ؤ چې وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستې وکړې په هر حال له مونږ څخه لوې قصور شوی دی اوس ته له الله تعالیٰ څخه زمونږ مغفرت او ښښنه وغواړه.

يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ

وائې دغه (پاتې کیدونکې منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبرې) چې نشته په زړونو د دوی کښې

تفسیر: پخپلو زړونو کښې پوهیږې چې دا عذر بیخې غلط دی او استغفار او د ښښنې غوښتل هم یو ظاهر دارې ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چې دوی نه دا کومه ګناه ګڼې او نه په داسې څه اعتقاد لرې.

قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ⑪

ووایه ته (ای محمده ! دوی ته) نو څوک دی چې مالک به شي تاسې لره په دفع د عذاب کښې د جانبه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائې ستاسې د ضرر او نقصان یا الله تعالیٰ اراده وفرمائې ستاسو د نفع او ګټې (بل هیڅوک نشته چې ضرر او نفع ئې په قدرت کښې وی) بلکه دی، الله په هغو ګردو(تولو) کارونو چې کوی ئې تاسې ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسې په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز(قسم) ګټه(فائده) او نقصان د الله تعالیٰ د قدرت په ید کښې دی. د هغه د ارادی او مشیت په مخامخ کښې هیڅوک هیڅ شی نشی کولی. هغه نه غوښت چې تاسی په دی مبارک سفر کښې د هغه له پیغمبر سره شرکت ولری. او د هغه فوائد ستاسی په برخه شی او نه ئی اوس منظوره ده چې تاسی ته ښښنه وغواړم. الله تعالیٰ پخوا د تاسی له دی دروغو، حیلو او عذرونو ویلو څخه خبر راکړی دی او ستاسی حال احوال ئی ماته راڅرګند(راښکاره) کړی دی. او اراده ئی فرمایلی ده چې ستاسی د دی ناوړه (ګنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسی د حدیبیی د غزوی له راز راز(قسم قسم) برکاتو او ګټو څخه بی برخی کړی. او تاسی ته له دی درکه نقصان او خساره ورسوی که تاسی وائی چې مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجی) په دی غزوی کښې شرکت ونه کړ نو که الله وغواړی چې ستاسی مال، اولاد، کور کهول ته ستاسی په حضور کښې څه زیان او ضرر ورسوی نو ستاسی له لاسه څه کیدی شی؟ یا فرض کړی که الله تعالیٰ تاسی یا د تاسی اهل عیال او مال ته کومه ګټه(فائده) رسوی نو ستاسی نشتوالی او مسافرت د هغی مانع کیدی نشی او هرومرو(خامخا) ئی دررسوی نو د الله او د هغه د رسول د خوښی په مقابل کښې داسی خبری ته څیر کیدل او د داسی شیانو پروا کول پرته(علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شی نه دی او داسی فکر هم مه کوی چې په پلمو(تدبیرونو)، حیلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی حاصله کړی، او په دی ښه پوه شی چې الله تعالیٰ ستاسو په ګردو(تولو) خبرو اترو او پلمو(تدبیرونو) خبردار دی.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَّنْ يَّنْقَلِبَ الرَّسُوْلُ وَالْمُؤْمِنُوْنَ إِلٰٓى أَهْلِيْهِمْ أَبَدًا وَّزُيِّنَ ذٰلِكَ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۖۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُوْرًا ﴿١٢﴾

(دا عذرونه او بهانی چې تاسی ئی کوی داسی نه ده) بلکه ګمان به کاوه تاسی (ای متخلفینو) چې بیا به له سره بیرته راونه ګرځی رسول الله او مؤمنان (له حدیبیی نه) کورونو خپلو ته هیڅ کله او ښائسته کړی شوی دی دغه (ګمان د تباهی د مؤمنانو) په زړونو ستاسی کښې (ای منافقانو) او ګمان کړی ؤ تاسی ګمان بد شوی (په علم د الله کښې). او وی تاسی یو قوم هلاک کړی

تفسیر: په رښتیا سره ستاسی د نه ورتګ سبب دا خبری نه دی چې تاسی ئی وائی بلکه ستاسی ګمان داسی ؤ چې اوس پیغمبر او د هغه ملګری له دی سفره په روغ صورت بیرته راونه ګرځی دا ستاسی د زړه تینګه خبره وه چې دا ګمان مو بیخی غلط او چتی(بیکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او ګټی د جلا(جدا) اوسیدلو په صورت کښی سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چی په دی صورت کښی ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالیٰ ته ښه معلوم وه چی تاسی تباه او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٤﴾

او هر هغه چی ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالیٰ کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکی (ملکاً خلقاً وعبیداً) بښنی هر هغه چی اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کښی اچوی هر هغه چی اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه بښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چی د الله تعالیٰ اراده د هغه بښنی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنګه بښنه وغواړم هو! که الله تعالیٰ مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چی توبه وکاړی او د هغه بښنه ځان ته وګټی د هغه رحمت په هر حال کښی د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُوْلُ الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ۗ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چی روان شی تاسی غنیمتونو (د خیبر ته) (دپاره د دی) چی واخلی تاسی هغه (غنائم).! پری ږدی مونږ چی درځو په تاسی پسی (دپاره د جنګ او غنیمت)، اراده لری دوی چی بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووایه (ای محمده ! دوی ته) چی له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

شخه.

تفسير: د حديبيي له راتګ څخه وروسته رسول اکرم صلی الله عليه وسلم ته امر ورسيد چې پر (خيبر) باندې بريد او تعرض وکړې! چې هلته هغه غداران يهودان اوسيدل چې د (احزاب) په غزا کښې ئې کافرانو ته د مدينې ليار ښوونه کړې وه. حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چې هغه صحرائيان چې حديبيي ته نه وو تللي اوس به د (خيبر) په غزا کښې له تاسې سره د ورتګ غوښتنه وکړي ځکه چې هلته ويره لږه او د ولجې(غنيمت) هيلې (اميدونه) ډيرې دي تاسې هغوی ته ووائې چې ستاسې له دې غوښتنې څخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسې په نسبت هدايت راکړی دا چې تاسې په دې سفر کښې هم هرګز نشئ تلی نو آيا په دې صورت کښې به تاسې له مونږ سره تلی شئ؟ که ځې نو د دې تګ معنی به دا وي چې د الله تعالیٰ خبره بدله شوې ده حال دا چې د الله تعالیٰ احکام هيڅ کله بدليدونکي نه دي.

فَسَيَقُوْلُوْنَ بَلْ تَحْسُدُوْنَنَا ؕ

بيا به ژر ووائې چې حسد او کينه کوئ تاسې له مونږ سره (په ګټه(فائده) زمونږ کښې ای مؤمنانو!)

تفسير: الله تعالیٰ هيڅ نه دي فرمايلي تاسې محض دا غواړئ چې مونږ ته څه ګټه(فائده) ونه رسيږي او د غنيمت مال يواځې تاسې ته پاتې شي.

بَلْ كَانُوْا لَا يَفْقَهُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝

(داسې نه ده) بلکه ؤ دوی چې نه به پوهيدل (له دين د اسلام نه) مګر خو لږ څه

تفسير: ډيره لږه پوهه لري او دا ناپوهان په دې نه پوهيږي چې د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوړه(اوچته) ده چې هغوی هيڅ دنيوي ګټو ته نه ګوري کله چې د مال حرص پاتې نه شو نو پر تاسې باندې به څرنګه حسد کوئ؟ آيا رسول الله مبارک د رخې(کينې) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسې ته (العياذ بالله) داسې يو امر کوي؟

قُلْ لِّلْمُخَلَّفِيْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِىْ بَاْسٍ

شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ

ووايه (اى محمده !) وروسته پاتى كيدونكيو ته له صحرائى خلقو ژر ده چى راوبه بللى شى تاسى طرف د جنگ د يوه قوم ته چى خاوندان د جنگ سخت وى يا به جنگ كوى تاسى له هغو سره (چى ايمان ئى نه راووړ) يا به مسلمانيږى هغوى نو بيا كه امر ومنى تاسى د دغو بلونكيو دربه كړى تاسى ته الله اجر ثواب ښه (چى عزت او غنيمت دى په دنيا كښى، جنت او رؤيت دى په عقبا كښى)

تفسير: لږ څه صبر وكړى دى غزا ته نشى تلى. خو وروسته له دى نه نورى جګړى ډيرى راتلونكى دى او د خورا(ډير) سختو جنګياليو قومونو سره به د مسلمانانو جنګونه پيښيدونكى وى او د هغه سلسله به تر هغه پورى اوږديږى تر څو هغه اقوام يا د اسلام په دين مشرف شى يا جزيه وركړى او ځان مطيع‌الاسلام وشميرى. كه په رښتيا سره تاسى د جهاد مينه لرى نو هلته د جهاد ډګر ته ننوځئ! او خپل شجاعت ميرانه(بهادرى) او توره راښكاره كړى كه په هغه وخت كښى د الله تعالىٰ امر او حكم ومنى نو الله تعالىٰ به خورا(ډير) ښه بدل او جزاء تاسى ته دركړى.
تنبيه: له دى جنګياليو قومونو څخه (بنو حنيفه) يا نور مراد دى چى د كذاب مسيلمه تبر و يا (هوازن) يا (ثقيف) او نور دى چى د حنين په غزا كښى له هغوى سره مقابله وشوه، يا به هغه مرتدان وى چى له هغوى سره د ابوبكر الصديق رضى الله تعالىٰ عنه په خلافت كښى سخته جګړه پيښه شوه يا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، ګرد(تول) او نور هغه توريالى قومونه وى چى د راشدهؤ خلفاؤ په وخت كښى له هغوى سره سخت جنګونه ونښتل لكه چى د پښتونخوا په تيره بيا په كابل كښى ډير سخت جنګونه وشول چى تر ډيرى مودى پورى وږده شول. او پښتانه څو ځلى ايل (محكوم) او بيا باغيان شول او د اصحابو لوى تورياليان لكه حضرت تميم او جبير رضى الله تعالىٰ عنهم دلته شهيدان شول او د حضرت عثمان ذى النورين لوى لښكرى اميران لكه عبد الرحمن بن سموره بن حبيب القريشى اول ځلى او ليث بن قيس بن حضرت عباس د رسول اكرم تره رضوان الله تعالىٰ عليهم اجمعين دوهم ځلى دلته ستړى او ستومان شول. او تر ابد پورى دوى او د هغوى د توريالیو ملګريو مطهر اجساد زمونږ او مونږ ګنهګاران د هغوى شو او د ذى النورين رضى الله تعالىٰ عنه له خلافت راهيسى ګرد(تول) افغانستان د اسلام په مباركه رنا(رڼرا) منور شو. الحمد لله علىٰ ذلک والشكر له وائى په ځينو هغو جنګونو كښى چى نومونه ئى پاس ياد شول بى له كومى لوئى جګړى برى حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لوئى ولجى (غنيمتونه) په لاس ورغلى.

وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۱۶﴾

او که وګرځيدی تاسی لکه چی ګرځيدلی وی پخوا له دی څخه نو په عذاب به کړی (الله) تاسی په عذاب ډير دردناک سره

تفسير: لکه چی د حديبيې له تګه بيرته پاتی شوی که په راتلونکی جګړی کښی هم بيرته پاتی شوی نو الله تعالیٰ تاسی ته ډير درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنيا کښی هم څه عذاب درورسيږی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيْمًا ﴿١٧﴾

نشته پر ړانده باندی هيڅ ګناه او تکليف او نه په ګوډ باندی هيڅ ګناه او تکليف او نه په ناروغ باندی هيڅ ګناه او تکليف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی ومنی حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به ئی کړی (الله) دی په جنتونو کښی چی بهيږی له لاندی (د ونو او ماڼيو) د هغو (څلور قسمه) ويالی او هر هغه څوک چی وګرځيد (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کړی دی په عذاب ډير دردناک سره

تفسير: په ګردو(ټولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفين معذب کړی.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ إِذْ يُبَايِعُوْنَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالیٰ له مؤمنانو نه هغه وخت چی بيعت ئی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسير: دا د «کيکر» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِيْنَ﴾ الآية ـ د فرمايلو له سببه دغه بيعت ته (بيعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تيره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ

بیا معلوم کړ (الله په ظاهری علم سره هم) هغه (اخلاص) چی په زړونو د دوی کښی وو

تفسیر: د ظاهر اندیښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامی مینه او نور.
تنبیه: ګردو(تولو) مفسرینو له ﴿ مَا فِي قُلُوبِهِمْ ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مګر ابوحیان رحمة الله علیه وائی چی له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چی زړونو ته وررسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ ﴾ ډیره ښه ورسره لګیږی والله اعلم.

فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا

بیا راښکته کړه (الله) سکینه او ډاډینه(سکون) پر دوی باندی او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چی فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) ډیری چی وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسیر: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چی د حدیبیی له بیرته راتګ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغللی چی له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

او دی الله همیشه قوی غالب ډیر حکمت والا

تفسیر: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبیی نقصانونه! په دی ځای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظهر ورسیدی.

وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهٖ

وعده کړی ده له تاسی سره الله د غنائمو او ولجو ډیرو چی وابه ئی خلی تاسی هغه نو (الله) ژر درکړل تاسی ته دا (غنائم او ولجی)

تفسیر: وروسته به ډیری ولجی او غنیمتونه دررسیدونکی وی چی له هغو یو هم دا د خیبر غزا ده چی ستاسی برخه په دی کښی درکړه شوه.

وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسی نه

تفسیر: عام جنګ درپیښ نه شو او په حدیبیی او خیبر کښی ئی د کفارو له لاسه تاسی ته څه ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسی په نشتوالی کښی هیڅوا ستاسی اهل او عیال کور او کهول ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

او چی شی دا کار نښه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسیر: مسلمانان دی وپوهیږی چی د الله قدرت څرنګه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار کښی څومره ده؟ او بل دا چی وروسته له دی څخه هم د هغه نوری ګردی(تولی) وعدی هم داسی پوره کیدونکی دی.

وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

او الله ښیی تاسی ته لیاره برابره (د توکل په الله باندی په هر کار کښی)

تفسیر: د الله تعالیٰ پر وعدو باندی ډادینه(سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پیژندنه او همغه ذات ته د ځان او د جهان سپارنه! د لا زیات اطاعت او حکم منلو ترغیب درکوی، چی هم دا ده د توکل برابره او سمه لیاره.

وَّاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِيْرًا ﴿۲۱﴾

او بل (ئی درکړی دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په
هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کړی ده الله په هغو
(غنائمو) باندی هم او دی الله تعالیٰ پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی)
ښه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی ئی د خیبر فتح درکړه او د مکی شریفی فتح چی په هغه
وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی څخه به په لاس درشی ځکه چی الله د هغه وعده کړی
ده. چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیبیی صلح د مکی شریفی د فتحی مقدمه او
توطیه ده.

وَلَوْ قٰتَلَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۲۲﴾

او که جنګ وکړی له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به
ئی ګرځولی وی شاوی خپلی بیا به ئی نه وو موندلی څوک دوست ساتونکی
او نه مددګار

تفسیر: که جنګ پیښیده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او تښتیدل به او مدد
کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالیٰ د حکمت داسی اقتضاء
وشوه چی سم د لاسه روغه وشی او د روغی د عظیم‌الشانو برکاتو څخه مسلمانان مستفید او ګټور
شی.

سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِیْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۚۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق
سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره
تبدیل او، اوښتل.

تفسیر: کله چی د اهل الحق او د اهل‌الباطل په منځ کښی په کومه فیصله کوونکی موقع کښی سره مقابله وشی نو په دغی مقابلی کښی به بالاخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوریږی. د الله هم دا عادت له پخوا راهیسی جاری دی چی هیڅ تغییر او تبدیل په کښی پیښیدونکی نه دی. هو! دومره شرط پکښی شته چی اهل الحق په هیئت مجموعی سره په پوره حق منلو باندی تینګ ولاړ وی. ځینو د ﴿ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴾ معنی داسی اخیستی ده چی د الله عادت بل څوک نشی اړولی. یعنی بل څوک داسی قوت او قدرت نه لری چی پرته(علاوه) له هغه کاره بل کار پری وکړی شی چی له سنت الله څخه چپ (مخالف) یا پرته(علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِيْ كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ؕ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چی بند ئی کړل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسی څخه او لاسونه ستاسی له هغوی څخه په منځ د مکی کښی پس له هغی څخه چی غالب ئی کړی تاسی په هغوی باندی

تفسیر: د مشرکانو څو دلی حدیبیی ته راغلی وی چی که لاس ئی بر شی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شهادت ورسوی یا یو نیم مسلمان ګوښی (بیل) ګیر کړی او وئی ربړوی لکه چی داسی څو پیښی هم راپیښی شوی او په دی منځ کښی یو مسلمان هم په شهادت ورسید چتی(بیکاره) خبری او د جنګ د اور بلیدلو خبری هم وشوی، تر دی چی اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هغه قاتل ونیو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته ئی وروړاندی کړ او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترګی پټی کړی او وئی باښه. په دی آیت کښی د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (ببطن مكة) د مکی د ښار له منځ څخه مقصد د ښار هغه نژدی منطقه ده چی له ډیره نژدی والی څخه داسی ښکاری لکه مځکه د حرم او یا مابین د ښار.

وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرًا ﴿٢٤﴾

او دی الله په هغه څه چی کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: الله تعالیٰ ته د کفارو شرارتونه او ستاسی عفو او تحمل ښه معلوم دی او وینی ئی. نو جزا به پری درکړی.

هُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوْفًا اَنْ يَّبْلُغَ مَحِلَّهٗ ؕ

دوی هغه کسان دی چی کافران شوی دی او منع کړی ئی وی تاسی له مسجد الحرام څخه او (منعه کړی ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کښی چی بندی کړی شوی وی له دی نه چی ورسیږی ځای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخی پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه ښوول چی هلته ئی بوځی او په مشروعه طریقه سره ذبح کړی او هملته په حدیبیی که بند پاتی شول.

وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُوْنَ وَنِسَآءٌ مُّؤْمِنٰتٌ لَّمْ تَعْلَمُوْهُمْ اَنْ تَطَئُوْهُمْ فَتُصِيْبَكُمْ مِّنْهُمْ مَّعَرَّةٌۢ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِيْ رَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۚ

که چیری نه وی (پټ په کفارو کښی) څو سړی ایمان راوړونکی او څو ښځی ایمان راوړونکی چی نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطره) چی پایمال کړی وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی څخه څه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکړی وی لیکن حکم ئی در نه کړ) دپاره د دی چی داخل کړی الله په رحمت خپل کښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او ښځی چی په مکی کښی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندګلو نه درلوده(لرله) هغوی به په جنګ کښی د ناپوهی په سبب پایمال او لتاړ کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنګ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناؤ موقع په لاس ورتله چی «وګوری! مسلمان د خپل مسلمان پت (عزت) هم نه ساتی». نو ځکه مو جنګ منع کړ تر څو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمثاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت اوروی او له دی کافرانو څخه هغه سړی چی د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی ښائی په دی خطرناکی جګړی کښی له لاسه ونه وځی او د الله تعالیٰ په رحمت کښی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه

لیکی «په دی ګردی (تولی) قصی کښی تول ضد او د کعبی شریفی بی ادبی د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسی مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکی منع کړل قربانی ئی پری نښودی چی خپل ځای ته ورشی بیشکه دا ځای د دی وړ (لائق) وو چی په همغه وخت کښی ستاسی په لاسونو فتح کیده نو کله چی ځینی مسلمانان نارینه او ښځی په مکه کښی پټ اوسیږی او ځینی هغه کسان چی د هغوی مسلمان کیدل مقدر دی هم په دی جنګ کښی لتاړیدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنګ معطل کړ د روغی په هغو دوو کلونو کښی هومره سړی چی مسلمان کیدونکی وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چی وتونکی وو ووتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښی جګړه ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

که چیری جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کړی ؤ هغه کسان چی کافران شوی دی له دغو (اهل د مکی) څخه په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسیدی او مسلمانان له هغوی سره داسی ګډوډ نه وی پراته نو تاسی به کتل چی مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوږوونکی سزاوی ورکولی.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

کله چی ګرځولی وو هغو کسانو چی کافران شوی وو په زړونو خپلو کښی ننګ هسی ننګ چی د جاهلیت ناپوهی وه نو راښکته کړی الله ډاډینه(سکون) او اطمینان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندی

تفسیر: د ناپوهی ضد دا دی چی سږکال عمره ونه کړی، هغه مسلمانان چی له مکی څخه هجرت کوی هغوی بیرته رالیږی کال ته دی عمری ته راشی او زیات له دریو ورځو څخه به په مکه کښی نه اوسی علاوه پر دی وسلی له خپله ځانه سره ونه لری، په روغلیک (صلحنامی) کښی بسم الله الرحمٰن الرحیم مه لیکی! د محمد رسول الله په ځای یواځی محمد بن عبدالله ولیکی حضرت رسول اکرم دا ګردی(تولی) خبری ومنلی او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پیغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کښې په هم دی فیصلی باندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

او تینګه لازمه ئې کړله هغوی لره کلمه د تقویٰ (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق وړ(مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقویٰ) او دی الله په هر شی باندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالیٰ وویریږی او د نافرمانی له لیاری ځخه ځان وژغوری(وساتی) او د کعبی په ادب باندی په مضبوطی سره تینګ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کښې د واحد الله تعالیٰ رښتین منونکی او د **(لا اله الا الله محمد رسول الله)** زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوخ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جذبات او رجحانات مو په جوش کښې د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعائرو په تعظیم کښې جار(قربان) کړی دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سړی د هغه واحد الله تعالیٰ اوامر او احکام واوری او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښې یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کښې د (کلمة التقویٰ) تفسیر په ﴿ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقویٰ اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالیٰ د رسول اکرم اصحاب غوره کړی وو او بیشکه هم دوی د الله تعالیٰ په علم کښې د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خریونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویښتو خپلو) او نه به ویریږی تاسی (له هیچا هیچیری)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کښی ذکر شوی دی چی په مدینی منوری کښی رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چی مونږ په مکی کښی داخل شوی یو سر خرییلی او ویښتان پری کری، له احرامه وتلی، حلال شوی یو له بل لوری اتفاقاً په هم دی کال کښی دوی د عمری قصد وفرمایه په اصحابو کښی زیاتره هم دا خیال تینګ شو چه په هم دی کال کښی به مونږ مکی ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چی روغه غوته شوه او دوی له حدیبیی څخه بیرته راوګرځیدل ځینو اصحابو عرض وکړ چی «آیا تاسو نه وو فرمایلی چی مونږ به په امن او امان سره به مکی معظمی کښی داخلیږو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چی «ما داسی هم ویلی وو چی سږکال به داسی کیږی؟» هغوی عرض وکړ «یه» نو وی فرمایل چی «بیشکه هم داسی به کیږی! او تاسی به په امن او امان سره مکی ته رسیږی او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسی ځنی به څوک سر خری ئی او څوک به ویښتان لنډوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورتګه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسی ته نه وی» لکه چی د حدیبیی له کال څخه وروسته هم داسی هم وشو. په دی آیت کښی ئی هم دا فرمایلی دی چی په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ورلیدلی دی. پاتی شو د (إن شاء الله) فرمایل د «ابن کثیر» په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسی ځایونو کښی چی د یوه شی په قطعی دول(طریقه) سره ورښوول د ځینو مصلحتونو له مخی مقصود نه وی او کول ئی منظور وی داسی عنوان غوره کاوه شی. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالیٰ «إن شاء الله» فرمایلی دی یا لپاره د تعلیم د بندګانو خپلو ئی فرمایلی دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چی د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغی صلحی) هغه څه چی نه پوهیدی تاسی نو وئی ګرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکی نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالیٰ له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کره. الله تعالیٰ ته دغه خبره معلومه وه چی د خوب د تعبیر په ښکارولو کښی وروسته له یوه کال څخه څومره ګټی او مصالح دی چی عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه ئی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډه‌وله (ایساره کره) . او د هغه له وقوع څخه ئی پخوا تاسی ته سم د لاسه یو بل بری دروباښه یعنی د خیبر بری یا د حدیبیی روغه چی هغی ته اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم (فتح مبین) ویله لکه چی د دی سورت په اول کښی زمونږ دغه تفسیر د دی خبری تفصیلات لیکلی شوی دی.

هُوَ الَّذِيْٓ اَرْسَلَ رَسُوْلَهٗ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیږلی ئې دی رسول خپل په (ښوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم راوړی ده.

لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ ؕ

لپاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو ټولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول(طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر ګردو(ټولو) مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیړیو پوری په ټول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود(لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا ؕ ﴿٢٨﴾

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی ګواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانیږی.

مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيْنَ مَعَهٗٓ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ

محمد رسول او رالیګل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کښې هسې سخت، مضبوط او قوی دی چې له هغو څخه ګرد(ټول) کافران ویرېږي او له کفر څخه نفرت او بیزاري ښکاروي لکه چې الله تعالیٰ د جزء ١١ د توبې د سورت په (١٦) رکوع ١٢٣ آیت کښې فرمایلي دي ﴿ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً ﴾ او هم داسې د (توبې) په لسمه رکوع ٧٣ آیت کښې ﴿ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ﴾ او د جزء ٦ د (مائدې) په اتمه رکوع ٥٤ آیت کښې ئې ﴿ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾ فرمایلي دي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه تندي او نرمي چې د چا په خوی کښې وي ښائي هر چیرې برابر وي او هغه چې په ایمان سره ښائسته شوي وي نو د هغه تندي او نرمي پخپل ځای کښې څرګندیږي (ښکاره کیږي) عالمان وائي چې له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعي مصلحت له مخې وي نو څه مضائقه نه لري خو د دین په معامله کښې له هغوی سره هیڅ سستي کول په کار نه دي.

رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ

مهربانان او زړه سواندي دي پخپلو منځونو کښې

تفسیر: دوی پخپلو منځونو کښې یو تر بله ډېر شفقت او مهرباني کوي. یو په بل باندې د ضرورت په وخت کښې سر ایږدي، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تیریږي.

تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ز

وینې به ته هغوی، رکوع کونکي او سجده کونکي! غواړي دوی په دې عبادت سره، فضل او مهرباني له الله تعالیٰ نه، او غواړي رضامندي د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندګان د الله تعالیٰ دي، چې په تولو عملونو کښې خصوصاً په لمانځه کښې چې یو لوی رکن د اسلام دی یوازې او یوازې اخلاص او عجز الله تعالیٰ ته ښکاره کوي مهرباني او رضا د هغه غواړي. هیڅ ریاکاري او نور باطل غرضونه د دوی په شان کښې نه لیدل کیږي.

سِيْمَاهُمْ فِيْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ط

نښې د دین داري د دوی ثابتې دي په مخونو د دوی کښې له اثر د سجدو نه یعني هغه انوار چې په اوداسه، لمانځه او سجدې سره په وجود د بنده کښې پیدا کیږي هغه نورانیت د دوی په وجودونو کښې له ورایه بریښي.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو(اوچتو) کمالاتو ته رسیږي، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شي خو په شرط د دې سره چې لمونځ کامل شي، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دي چې دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالیٰ د دوی صفت په قرآن کښې بیانوی، اثر د نورانیت ئې په سجدی سره د دې لپاره خاص ذکر کړی چې په سجده نه کولو سره شیطان له درباره د رحمت نه ورټل شو او انسان به د هم دې سجدې له لارې لوړو(اوچتو) کمالاتو ته رسیږي د اووم آسمان ملائکې چې له وخته دی پیدایښت نه تر پو کولو د شپیلی د اسرافیل علیه السلام پورې په سجده پرتې دي دا له مهمیت د سجدې او له کمال د بندګۍ نه.

محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم ته به چې یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښې د سجدې اهمیت داسې بیانیږي ﴿ وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴾ په صحرا د محشر کښې چې امت د محمد مصطفیٰ خاص او ممتاز بریښې، له آثارو د اوداسه او لمانځه ځنې دی، چې په حدیث کښې په نامه د «**الغر المحجلون**» سره یادیږي.

ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ ۖۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ ۚ

دا اوصاف هغه اوصاف دي، چې مثالونه ئې په تورات کښې بیان شوی، او دا هغه اوصاف دي چې مثالونه ئې په انجیل کښې بیان شوی.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسماني کتابونو کښې هم راغلی دی. هم دا وجه ده چې ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چې تنګ نظری نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئې چې ولیدل نو به ئې سم د لاسه تصدیق کاوه چې دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندی ښکاری.

كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ

لکه هغه کښت (فصل) چې راوباسی څانګې خپلې بیا ئې ملا خپله ټینګه کړی، بیا کلکه شي دغه څانګه بیا ودریږي دغه کښت (فصل) پس له ضعیفۍ او نرمی نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ حضرات صحابه، په تقویه د دین کښې له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوی یعنی لکه څنګه چې کښت (فصل) او زراعت په څلورو مراحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوالی ته رسیږی، هم دا رنګه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدوو پخپلو دورو د خلافت کښې دین د اسلام ئې درجه په درجه ثمر او پخوالی ته ورساوه، که د دوی مقام علمی، مناقب او تاریخ د کارنامو ولټول شی، دا څلور کلمې د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسې تشبیه کیدی شی اخرج شطئه دوره د صدیق. (فآزره) دوره د فاروق (فاستغلظ) دوره د ذی نورین. (فاستوی علیٰ سوقه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غیور شخصیتونه دی، چې په کارنامو خپلو سره ئې تاریخ د بشریت او د اسلامیت د همیش لپاره روښانه او ژوندی ساتلی دی.

آیت د ﴿ وَالَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرَىٰهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا ﴾ مصداق د تولو اصحابو ګرزیدلی شی، خو سره له دی بیا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشی وتلی خصوصاً د هغو کسانو چې په بیعت الرضوان کښې شامل وو ځکه چې هغوی یو خاص رول لوبولی دی.

يُعْجِبُ ٱلزُّرَّاعَ

په داسې حال کښې چې قوت د دی کښت (فصل) په تعجب کښې اچوی بزګران (زمیدار).

تفسیر: تشبیه د اصحابو له بزګرانو (زمیدارو) سره په تدبیر او غیرت کښې، او تشبیه د دین د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښې! ډیره ابلغه او مناسبه تشبیه ده یعنی لکه څنګه چې اصحاب کرام په صدر اسلام کښې ډیر کم او په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښې وو، خو وروسته وروسته ډیر قوت او کثرت ته ورسیدل حتی چې په تول جهان د بشریت بلکه په ثقلینو باندی مسلط شول، او هم دا رنګه دین د اسلام هم په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښې و خو وروسته وروسته په ډیر زر وخت کښې داسې قوت او شهامت ته ورسید چې تول جهان د بشریت او د ثقلینو پیروی هغې ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دین د اسلام کښې داخل شول، بله وجه د ابلغیت د کښت (فصل) دا ده چې دا مثال عمومیت لری په هیڅا پټ او خفی نه پاتې کیږی، او لکه څنګه چې کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان ګرزی، هم دا رنګه اسلام قوت باطنی د وجود د انسان ګرزی.

لِيَغِيظَ بِهِمُ ٱلْكُفَّارَ

دا قوت د دی لپاره دی چې په قهر راولی کفار

تفسیر: اسلام په دی قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښې د حسد او کینې اورونه بلوی،

چې دا کار پخپل ذات کښې لویه فتنه او مرض گرزی د دوی په زړونو او فکرونو کښې

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٢٩﴾

وعده کړی ده الله تعالیٰ له هغو کسانو سره چې ایمان ئې راوړی او عملونه نیک ئې کړی دی دوی لره د ښښنې او د اجر ډیر لوی، چې (جنت، لقا او رضا د الله تعالیٰ ده)

تفسیر: دا وعده له هغو کسانو سره ده چې ایمان لرونکی وی او ښه عملونه کوی، هغه څوک چې په داسی صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د اندیښنی د خاتمې له امله(وجی)، چې خاتمه مستوره ده، حق تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی صاف زیری وانه وراوه، لپاره د دی چې له ویری د خاتمې نه غافل او بی پروا پاتی نشی، نو د ذات صمد دومره ستاینه (صفت) ډیره غنیمت او عالی ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنية وهى ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آیات او دوه رکوع لری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی مه وړاندی کوی مفکوری خپلی په مخکښې له صدوره د اوامر د الله تعالیٰ او د رسول د هغو بلکه انتظار کوئ او امر د هغوی لره.

تفسیر: په کوم کار او فیصله کښې چې له طرفه د الله تعالیٰ او د رسول د هغه، کومه امیدواری د اصدار د حکم! لری نو عجله مه کوی چې پخپلی رأی او فکر سره حکم وکړی بلکه انتظار وباسی حکم د ذات احد لره، کله چې حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ارشاد درته وفرمایه، نو

په ډیر ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوږ ونیسي او په ډېرې پاکې عقیدې سره ئې قبول او په عمل کښې ئې پیدا کړي.

تنبیه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لازمه ده، چې آراء او افکار خپل په ټولو امورو کښې! تابع د امورو اسلامي وو، وګرزوي ځکه انسان په آراوو خپلو سره په ټولو امورو کښې اعتماد نشي کولی، بلکه په سلو کښې سل خطا کیږي او ناکامیږي، او پیروي د آراوو انسان! له ټولو بد مرغیو او کړاونو سره مخامخ کوي.

یوازې او یوازې اسلامي دستورات دي، چې په ټولو لارو، چارو باندې سل په سلو کښې تیک وي، نو هم دا وجه ده چې الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغې، کښې! اختیار د بنده سلبوي او فرمائي ﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ﴾

او په حدیث د مشکوٰة کښې په روایت د عبدالله بن عمرو سره راغلي دي

کمال د ایمان د اهل آراء او بدع سلب وي او فرمائي:

(لا یؤمن احدکم حتی یکون هواه تبعاً لما جئت به)

که په دقت سره څیړل (غور) وشي ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتیږي، چې ټولې بدمرغي او کړاونه بشریت ته، د پیروي د آراوو او خواهشاتو نه وررسیږي.

وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ①

وویریږئ له الله تعالیٰ څخه هر وخت الله تعالیٰ اوریدونکی او ښه پوه دی

تفسیر: حقیقي فرمان برداري د الله تعالیٰ هغه ده، چې د زړه له کومې وي، او که په خوله ناري سوري د اسلام او اصلاح وهي، او په زړه کښې ئې نفاق او عمل ئې هم د فساد وي، داسې رویه د هیڅ په درد نه خوري ځکه څه؟ چې په خوله ویل کیږي الله تعالیٰ ئې آوري، او څه؟ چې په زړونو کښې ساتل کیږي الله تعالیٰ ښه پرې پوهیږي، نو بهتر به دا وي چې له داسې مکارې څخه هر څوک ځان وساتي، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامي شعائرو باندې سنبال کړي، په حضور او غیاب کښې له خالق او مخلوق سره یو شان په ډیر صداقت سره چال چلند وکړي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ②

ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی، مه پورته کوئ آوازونه خپل برسیره په

آواز د پیغمبر او په لوړه(اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښې لکه په لوړ(اوچت) آواز خبرې د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویرې د دې چې ضایع به شي عملونه د تاسې او تاسې به پرې خبر نه وې.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښې به په داسې شور او غوغا سره غږیدل لکه چې پخپلو منځونو کښې به په هغې سره غږیدل، چې دا کار په داسې عالي حضور کښې ډیره لوی بی احترامي او بې ادبي ده، او په بې ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه څخنی محروم پاتې کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو څخنې پورته کیږی او په بې ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاورې کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاګرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښې څومره ادب ساتی، نو تر تولو نه چې مهمتر او اول تر! ادب وساتل شي، په مقابل د محمد کښې (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالي او لوړ(اوچت) دی، که لږ څه تغییر په فکر د آنحضرت کښې پیښ شي! ډیر خطر د دې شته چې عملونه ستاسې هبت او ضایع شي او تاسې به پرې خبر هم نه وې.

تنبیه: د قاطعه نصوصو څخه داسې ښرګندیږی(ښکاره کیږی) چې دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئې د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښې اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښې وائی: **(انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر)** او هم دغه ادب او احترام دی چې په واسطه د هغې سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیدلی شي، او په واسطه د هغې سره! نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیدلی شي. نو له دی کبله(وجی) ضرور ده چې د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسې احترام او ادب وشی.

او که چاته زیارت د مدینې منورې میسر شي، باید هلته هم داسې ادب او احترام وشی لکه چې په ژوند کښې ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ

هر هغه کسان چې ټیټوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چې آزمویلی دی الله تعالیٰ جل جلاله زړونه د دوی لپاره د پرهیزګاری او ویرې له ده څخنې.

تفسير: هغه څوک چې په مجلس د محمد رسول الله کښې، په تواضع او ادب سره خبرې کوي، او په مقابل د پيغمبر کښې آوازونه خپل نه پورته کوي، دوی هغه کسان دي چې الله تعالىٰ جل جلاله د دوی زړونه د تقوىٰ او پرهيزګارۍ لپاره آماده کړي يعنى خپل الٰهى توفيق ئې له دوی سره ملګرى کړى دى.

لوی شعائر په اسلام کښې څلور شيان دي! (قرآن، پيغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لازم دي چې د دې څلورو شيانو احترام وساتل شي، الله تعالىٰ جل جلاله په احترام د شعائرالله کښې فرمائي: ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ جزء ١٧ الحج رکوع(٤) آيت ٣٢ هغه څوک کولى شي چې د (شعائرالله) احترام وساتي چې زړه ئې په توله معنى پاک او صاف وي.

د محمد رسول الله له لويو صفتونو څخه چې په تورات کښې پيش بينى شوی وو، يو له هغى نه په تيټ آواز غږيدل وو. په حديث کښې راغلى **(ولا سخاب في الاسواق)** په جزء ٢١ سورة لقمان رکوع(٢) آيت ١٩ کښې په لوړ(اوچت) آواز باندې غږيدل له (خره) سره تشبيه کوي او وائى: ﴿ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴾

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ③

دوی لره ده ښښنه عوض او ثواب لوی.

تفسير: له دې نه چې دوی په ډير اخلاص او غيرت سره د شعائر الله احترام ساتي او له رحمت العالمين سره ډير احترام او ادب ساتي، نو که کله وخت له دوی نه څه کوتاهي او خطا پيښيږي، الله تعالىٰ ډير مهربان دى د دوی ګناهونه ښښي او لوی اجرونه ورته نصيب کوي.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ④ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ⑤

هر هغه کسان چې چغې وهي تا لره، د کورنو د امهات المؤمنونو نه، له هغه خوا اکثرې د دوی عقل نه لري، که چيرې دوی صبر کړى وى تر هغو پورې، چې راوتلى وى ته دوی لره، نو دا صبر به په خير تماميده دوی لره او الله تعالىٰ جل جلاله ډير ښښونکى او مهربان دى.

تفسير: د بنى تميمو قوم لپاره د ليدلو د محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم مدينې منورې ته راغلل، او حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم په کور کښې تشريف درلود(لرلو)، دوی د بيرون

نه ورته چغې وهلې! اى محمده راووزه، دا د دې نه وه چې دوى پوهه نه درلوده(لرله)، او ایجابات اخلاقي ئې نه مراعات كول، حضرت محمد ئې يو عادي شخص فكر كاوه، حال دا چې حضرت محمد عالي شخصيت دى، دومره چې دى له خلق او خالق سره كار او علائق لرى هيڅوك ئې نه لرى كيدى شي په هغه وخت كښې چې دوى چغې وهې آنحضرت په وحى گرفتار وى نو لازمه ده چې په ډير لوړ(اوچت) ادب او احترام له دوى سره چال چلند وشي، عام د دى نه كه په ژوند ئې شرف ياب شوى وى او يا ئې په مزار او زيارت شرف ياب كيدونكى وى، ځكه دى جامع الكمالات واله خالق او مخلوقه سره ئې جامع علاقه درلوده(لرله)، او ژوند ئې په يوه جامع ادب او عالي پروگرام باندى تياروه، او هم دا رنگه ئې د مسلمان لپاره د جامع فكر، ادب او عمل ارشاد فرمايلى دى.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوْمًۢا بِجَهَٰلَةٍ فَتُصْبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَٰدِمِينَ ⑥

اى هغو كسانو چې تاسو ايمان راوړى، كه چيرته راتگ وكړ تاسو لره فاسق او بدكار! په يوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقيق پكښې وكړى، له جهته د ويرى د دې چې وبه رسوى تاسو يوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهى سره نو پس وبه گرزئ تاسو په هغه څه سره چې مو عمل كړى دى خفه او پښيمانه

تفسير: تولي شخرى او جگړى، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لارى پيښيږى، نو له دى خاطره الله تعالىٰ جل جلاله بندگانو خپلو ته ارشاد فرمائى كه چيرى تاسو ته كوم بدكاره انسان په كومه موضوع كښې خبر دركوى! تاسو په هغې كه ډير فكر وكړى، حق او باطل، رښتيا او دروغ ئې ښه ځان ته ثابت كړى، وروسته له هغې څخه په حل د موضوعاتو باندى اقدام وكړى، لپاره د دى چې په احساساتو او تنگ نظرى سره مو كه كومه خرابى او ضرر رسولى وى، بيا ئې جبيره مشكله او پښيمانى ئې هم څه په درد نه خورى، چې په دى صورت كه به ظلم برقرار او عدالت به نړيدلى وى، او حال دا چې انسان بايد عدالت برقرار كړى، او د ظلم ريښې له بيخ څخه وباسى.

وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ ٱللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

او پوه شى تاسى چې بيشكه په منځ ستاسى كښې رسول د الله دى (نو مه وائى دروغ)، كه چيرى پيروى وكړى حضرت رسول الله تاسى لره په ډيرو

امورو کښې چې هغه خلاف د واقعیت او حقیقت وي! نو هر وخت به تاسي په مشقت او ګناه کښې لویدی.

تفسیر: که رسول الله ستاسي د کوم سړي پر راې او غوښتني باندي عمل ونه کړي نو تاسي مه خپه کیږی ځکه چې حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د راې نه تابع کیږی که داسي وشي نو د ځمکي او د آسمانونو ګردي(تولي) کارخاني سره خرابیږی لکه چې د جزء ١٨ (المؤمنون) په (٤) رکوع ٧١ آیت کښې مونږ داسي یو آیت لولو ﴿ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْأَرْضُ ﴾ لنډه ئې دا چې تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رښتیا د خپلو شخصي اغراضو او افکارو تابع مه ګرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چې له دی څخه به د ګردو(تولو) جګړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وي. نو که ستاسي مشوره ونه منله شي مه خپه کیږی! ځکه چې رسول الله د الله تعالیٰ پر احکامو عمل کوي چې په هغه کښې ستاسي تولي ښیګڼي (فایدی) دي او که ستاسي خبرو ته غوږ وباسي نو تاسي هر یو د خپلو ښیګڼو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسي مشکلات پیښیږی چې د کوم یوه سړي پر فکر باندي عمل وکړي، سره له دی چې حضرت رسول الله په ډیرو ځایونو کښې له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چې په سورت البقرة رکوع (١٧) آیت (١٤٥) کښې دي ﴿ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِينَ ﴾

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولٰٓئِكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۙ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۚ

لیکن الله تعالیٰ جل جلاله دوست او محبوب ګرځولی دی تاسي ته ایمان او ښائسته کړی ئې دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسي کښې، بد او منفور ئې ګرځولی دی تاسو لره کفر (پټول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله تعالیٰ نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښې) هم دوی دي ثابت په دین حق باندی. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

تفسیر: که تاسي دا غواړی چې محمد علیه الصلوٰة والسلام ستاسي هره خبره ومنی نو خورا(ډیر) زیات مشکلات به پیښیږی خو د الله تعالیٰ شکر وکړی چې هغه د خپل فضل او احسان په واسطه د قانتینو مؤمنانو په زړونو کښې ایمان محبوب ګرځولی دی او د کفر او معصیت نفرت ئې پکښې اچولی دی چې د هسي بې‌هودګیو په شاؤ خوا کښې نه نژدی کیږی په هغی مجتمع کښې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم تشریف ولری په هغی کښې د بل چا د رایو او فکرونو منل

چې پرته (علاوه) له منلو د هغه څخه وی نښی کیدی او نه ښائی چې وشی نن اګر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کښې تشریف نه لری مګر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نائبان شته او تل به وی.

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٨﴾

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د ګردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چې د هغه استعداد د ده په ځان کښې وی.

وَاِنْ طَآئِفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا
عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْٓءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَآءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا
بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٩﴾

که چیری دوه ډلی د مؤمنانو (پخپلو منځونو کښې) سره په جنګ او جګړه کښې ولویږی پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منځ د هغو دواړو جنګ کوونکیو کښې په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیری وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی ډلی باندی یعنی چې صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنګ کوی تاسو تول ای مؤمنانو له هغی (ډلی) سره چې ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی ډلی باندی) تر هغه پوری چې بیرته راوګرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وګرځیدله (دغه ډله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم ئی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منځ د دوی کښې په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملګرتیا له ظالمی ډلی سره په نامه د ننګ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښې ځکه چې بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښې)

تفسیر: سره له دی گردو(تولو) مخ نیونو كه د مسلمانانو د دوو گوندو (ډلو) په منځ كښی جنگ او جگړه پیښه شي نو تاسی زیات كوشش وكړی چی هغه جگړه لرې شي كه په هغه برې ونه مومی او یوه ډله په بلی ډلی باندی برید او تعرض وكړی او ظلم او زیادت ته ملاوی وتړی نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه كوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره كوی. بلكه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی گرد(تول) مسلمانان دی په هغی كښی سره یو شي او له هغی سره دی جنگ وكړی تر څو هغه ډله مجبوره شي او د خپلو تیریو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حكم په لوری راشي او روغی ته ځان وروراندی كړی. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو ډلو په منځ كښی په عدل او انصاف سره روغه وكړی. او یوه له بلی سره یو ځای كړی او د دواړو ډلو په مابین كښی په طرفداری كښی د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چپ (غلط) نه شي ځكه چی په طرفداری د ظالم باندی سړی له ایمان وځی لكه چی په حدیث كښی دی **(من مشی مع ظالم لیقویه ویعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام)** مشكوٰة باب الظلم!

تنبیه: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو ډلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منځونو كښی ډیری جگړی سره كولی. رسول اكرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منځ كښی سره روغه وفرمایله لكه چی په جزء ٤ سورت اٰل‌عمران ركوع (۱۱) آیت (۱۰۳) كښی دی ﴿ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ﴾ الآیة ـ او د دی آیت نه دا هم استنباط كیږی! هغه خلق چی د اسلامی تولواک(باچا) او خلیفه په مقابل كښی بغاوت وكړی هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لكه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله كښی په دی آیت استدلال كاوه او لكه چی د ده د شان نزول څخه ښكاری، دا حكم د مسلمانانو د گردو(تولو) كورنیو او ملكی جگړو او اولسی پیښو او گردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی كتابو كښی وكتل شي!

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

بیشكه چی مؤمنان تول په دین كښی سره ورونه دی نو پس صلح او جوړښت كوی تاسی (ای مؤمنانو) په منځ د ورونو خپلو كښی (تل ترتله) او ویریږی له الله تعالیٰ څخه (په هر څیز او په هر وقت كښی) او ځان ساتی (له معاصیوو) ښائی چی درباندی رحمت وكړ شي (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جگړی په وقت كښی بلكه په هر حالت كښی ښائی دا تر سترگو لاندی وی چی د دوو ورونو روغه یا جگړه دی د دښمنانو او كافرانو په څیر ونه بلله شي! كله چی دوه

ورونه سره ولګیږي نو هغوی هم هغسې مه پرېږدي بلکه په ذات البیني اصلاح کښې ئې ډېر زیات کوشش وکړي او د دې کوشش کولو په وخت کښې تل له الله تعالیٰ څخه وویرېږي! چې له کومې خوا بې ځایه طرفداري ونه شي، یا د انتقامي جذبې کومه نښه په منځ کښې ونه لیدله شي.

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا یَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰۤى اَنْ یَّكُوْنُوْا خَیْرًا مِّنْهُمْ وَ لَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰۤى اَنْ یَّكُنَّ خَیْرًا مِّنْهُنَّۚ وَ لَا تَلْمِزُوْۤا اَنْفُسَكُمْ وَ لَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِؕ

ای هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) توکې او سپکاوی دې نه کوی هیڅ یو قوم له تاسې څخه په بل قوم باندې ځکه ښائی چې وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دې (مسخره کوونکیو) څخه او (نه دې توکې او سپکاوی کوی) یو تولی ښځې له تاسې په نورو ښځو ځکه ښائی چې هغه (مسخرې کړی شوی) به بهترې او غوره وی (په نزد د الله له دې مسخره کوونکیو څخه) او مه عیب جوئی کوی بعضې د تاسو د بعضې نورو، ځکه چې بیا د تاسو عیب جوئی هم کیږي (چې دا په حقیقت کښې د ځان عیب جوئی ده.) او مه غواړی تاسې یو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسیر: پرومبی ئې د مسلمانانو د نزاع او جګړې د لرې کولو تدبیرونه راوښوول بیا ئې دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پېښ شي نو په زور او مؤثري طریقې سره دې هغه ورک کړ شي خو تر کله پورې چې د نزاع خاتمه ونه شي ښائې کوشش وکړ شي چې لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبې زیاتې او مشتعلې نه شي ډېر کله لیده کیږي چیرې چې د کومو دوو سړیو یا ډلو په منځ کښې جګړه او اختلاف پیښیږي نو یو په بل باندې مسخرې کوی او ملندې پرې وهي که لږه کومه خبره پیښه شي لاس سره اچوی، توکې پرې کوی خاندی او حال دا دی چې ده ته نه ده ښکاره، هغه سړی چې دی په هغه پورې خاندی او مسخرې پرې کوی د الله تعالیٰ په دربار کښې څه مرتبه لري؟ او چې الله جل جلاله له دې دواړو څخه له کوم یوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډیر کله داسې هم پیښیږي چې یو سړی پخپله پخوا له جګړې او اختلاف یو بل سړی ښه ګڼي. خو د ضد او نفسانیت له سترګو ده ته خپل ډیر لوی نقص هیڅ نه ښکاري او د بل چا ډیر کم نقص ډیر لوی ورته ښکاري نو ځکه د نفرت او عداوت خلیج ورځ په ورځ پسې ارتیږي او وسعت مومي. او په زړونو کښې دومره بعد او لریتوب پیدا کیږي چې د روغې او اختلاف هیڅ امید نه

پاتی کیږی په دی آیت کښی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه ډله دی له بلی ډلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غږونه کوی! او نه دی یو په بل پسی د عیب لټولو دپاره لوېږی او نه دی په بدو نومونو او ناولیو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتیږی او د فتنی او د فساد اور لا تیزیږی. سبحان الله! دا څومره قیمتداری لیار ښوونی او هدایات دی! که نن مسلمانان لږ څه ځیر شی د دوی د ګردو(ټولو) جګړو او جنګونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کښی شته. په حدیث کښی وائی **(ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد)** مشکوٰة باب المفاخرة والعصبية.

بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ

بد دی دا دری نومونه د (سخریی، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سری د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی ګنهګاریږی که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، ګنهګار او خلق ربړوونکی ښکاروی. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنګی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سری چی په کوم عیب کښی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کښی نه وی یا ئی له کومی ګناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ⑪

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه ګناه چی پخوا شوی له هغی څخه توبه وکړی! که د دی هدایاتو او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم دا وی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا ٱجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا

اى هغو كسانو چې ايمان ئې راوړى دى (اى مؤمنانو) ځان وساتى تاسى ډير له بدگمانيو او تهمتونو نه (په خلقو باندى) بيشكه ځينى بدگمانونه او تهمتونه گناه ده او مه لټوى تاسى پټ عيبونه د مسلمانانو او نه دى كوى غيبت ځينى ستاسى د ځينو نورو

تفسير: د دوو تنو د اختلاف او تفريق په ډيروالى كښى دا امور په خصوصيت سره داخل دى. يو فريق په بل فريق باندى داسى بدگمان كوى چې حسن ظن لره چې په حديث كښى راغلى هيڅ ځاى نه پاتى كيږى له هرى يوى خبرى څخه څه نا څه مخالفت كوى كه د هغه په خبرو كښى د ښه والى له زرو احتمالو څخه د يوى خرابى احتمال متصور وى نو د هغه فكر او چرت(خيال) د هم هغى خرابى په لورى ورډرومى او له هغو ټولو ښيگنو (خوبو) څخه ئى سترگى پټوى او د هم هغى كوچنى (وړى) خرابى په شاو خوا كښى چورلى او هم هغه خراب او كمزورى خوا ته يوه قطعى او يقينى ښه او شكل وربښى او پخپل مقابل فريق باندى د تهمت په الزام شروع كوى كه اتفاقاً كومه مخالفه خبره ورته ورسيږى دى د خپلى بدگمانى په سبب هغى ته لا غلطه معنى ورکوى تل د هم دى خبرى په پلټنه(تحقيق) كښى وى چې د مقابلى خوا كومه پټه خبره څرگنده(ښكاره) كړى او بيا د هغى په شاو خوا كښى نورى خبرى جوړى او عجيبى حاشيى ورکړى. او د ده په نشتوالى كښى د هغه په خلاف هر راز(قسم) خبرى اترى وكړى. نو پاك قرآن له دى گردو(ټولو) ويناو او خرافاتو څخه منع كوى. كه مونږ مسلمانان د پاك قرآن په احكامو باندى عمل وكړو نو هغه گرد(ټول) اختلافات چې له بدقسمتى راپيښيږى له خپله حده نه تيريږى او د هغو ضررونه به محدود پاتى كيږى بلكه په لږ مدت كښى به د هغه نوم او نښه هم وركيږى. الزام لگول او د پټو خبرو لټول او د هر چا په شا خبرى كول هيڅچا ته او هيڅ كله روا نه دى په حديث كښى وائى **(الغيبة اشد من الزنا)** «الحديث» پرته(علاوه) له هغو مواردو څخه چې په هغو كښى څه دينى گټه(فائده) وى او نفسانيت پكښى دخل ونه لرى نو هلته اجازه شته لكه چې د حديثو د رجالو په نسبت دائمى جرح او تعديل كيده ځكه چې پرته(علاوه) له هغه د دين محفوظ پاتى كيدل محال ؤ او يا د فاسق غيبت كول او داسى نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

آیا خوښوی یو له تاسی څخه دا چی وخوری غوښی د ورور خپل حال دا چی مړی وی پس بد ګڼی تاسی هغه نو هم دا رنګه بد وګڼی د مسلمان ورور غیبت او عیب لټول

تفسیر: د خپل مسلمان ورور غیبت کول داسی ګنده کار دی لکه چی څوک د خپل هسی مړه ورور غوښه چی سخا شوی هم وی پخپلو نوکانو سره شکوی او خوری ئی نو آیا د ده دا چاری کوم انسان خوښوی نو وپوهیږی چی غیبت کول له دی نه هم یو شنیع او خراب کار دی تولی کینی او دښمنی او حتی داسی نور ډیر بد عواقب تول له غیبت نه پیدا کیږی.

وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ⑫

وویریږی تاسی له الله تعالیٰ څخه بیشکه الله ښه توبه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسیر: په دی نصیحتونو باندی هم هغه څوک عمل کوی چی په زړه کښی ئی د الله تعالیٰ ویره وی که د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هیڅ نه کیږی. ښائی چی د اسلام او د ایمان دعوی کوونکی په رښتیا سره د هغه قهار الله له غضبه وویریږی او د داسی ناوړو (غلطو) پیښو شاؤ خوا ته هیڅ ورنژدی نشی که پخوا د دی حکم له لوستلو څخه کومه غلطی یا تیرواته له هغوی څخه شوی وی نو اوس ښائی د پاک الله په مخکښی د زړه له کومی توبه وکړی او د هغه له مهربانی او لورینی څخه خپله ښه او مغفرت وغواړی چی مغفرت ئی کړی.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوْا ۭ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ۭ

ای خلقو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سړی چی (آدم) او له یوی ښځی چی (حوا) ده او ګرځولی ئی مونږ تاسی څانګی او قبیلی قبیلی دپاره د دی چی وپیژنی یو له بل سره بیشکه چی ډیر مکرم او معزز له تاسی څخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لټولو منشاء کبر او غرور دی چی آدمی خپل ځان لوی ګڼی او نورو ته په حقارت او سپکه ګوری نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا راښیی چی انسان لره نه ښائی چی پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندی مغرور شی بلکه ودی پوهیږی، چی د

انسان اصلي لوئي او عزت په دې کښې دی چې ښه روش او ښه خصلتونه ولري او تل له الله
وويرېږي مؤدب او پرهيزګار وي تر څو د دې ښو صفاتو په ميچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار
کښې معزز، مکرم، او محترم شي. د نسب حقيقت خو دا دی چې ګرد(تول) نارينه او ښځې له
آدم او حوا عليهما السلام څخه پيدا دي سيدي، عثماني، فاروقي، صديقي، انصاري، شيخي،
خاني، ځويتوب او نوري ستايني (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښې هيڅ دي. او
دا خاندانونه، صفتونه، او ستايني پرته له دې څخه چې خلق پرې پيژندل کيږي او په تعارف
کښې کار ورکوي بل کوم قدر او قيمت نه لري. اصلي قدر او قيمت د هر سړي په دې کښې
دی چې متقي پرهيزګار او پوه وي. بلاشبهه هر څوک چې الله تعالیٰ په کومه شريفه، لويه، معززه
او ښه کورنۍ کښې پيدا کړی وي هغه خو يو موهوب شرف دی. لکه چې ځيني کسان ئې ښکلي
(خوبصورت) جوړ کړي دي. خو يوائې هم هغه ښکليتوب د ناز او د فخر وړ(لائق) نه دی. او
نه د کمال او د فضيلت معيار ګڼلی شي. او نه د هغه لامله (له وجې) نورو ته په سپکه سترګه
کتی شي. هو! شکر دی وکړي چې الله تعالیٰ بلا اختيار او کسب مونږ ته دا نعمت رامرحمت
کړی دی. دا هم په شکر کښې داخل دي چې د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوري(وساتي). او
هغه نعمت دې په هسې رټليو روشونو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړي. لنډه
ئې دا چې د مجد او شرف او عزت او فضيلت اصلي معيار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او
متقي سړي نورو ته هيڅ کله په سپکه سترګه نه ګوري.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

بيشکه چې الله تعالیٰ ښه عالم ډير خبردار دی.

تفسير: تقویٰ او ادب په اصل کښې د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دي هر هغه سړی
به چې په ښکاره ډول(طريقه) سره متقي او مؤدب په نظر راځي هغه په واقع کښې څنګه دی او
وروسته له دې څخه به څرنګه شي؟ العبرة للخواتيم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَٰكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا
يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ ۖ

وويل صحرائيانو ايمان راوړی دی مونږ، ووايه (اې محمده ! دوی ته) له سره
ايمان نه دی راوړی تاسي وليکن ووائی اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی
ننوتی ايمان په زړونو ستاسي کښې

تفسير: دلته دا راښيي چې ايمان او يقين کله چې په پوره ډول(طريقه) په زړه کښې راښخ شي او بيخ ونيسي نو په هغه وخت کښې غيبت، عيب لټول او نور خراب خصلتونه له سړي څخنې لرې کيږي هر هغه سړی چې د نورو عيبونه لټوی او آزار ورسوی نو دی دی وپوهيږي چې تراوسه پورې ايمان په پوره ډول(طريقه) په زړه د ده کښې ځای نه دی نيولی د ابن کثير رحمة الله عليه په اتم جلد (٢٤) مخ کښې يو حديث ليکلی شوی دی **«يا معشر من آمن بلسانه ولم يُفْض الايمان الى قلبه لا تغتابوا المسلمين ولا تتبعوا عوراتهم»**

تنبيه: له دې آيت څخه د ايمان او د اسلام فرق ښکاريږي او هم دا خبره له حديث د جبريل او نورو څخه هم ثابتيږي په حديث مرويه د ابی هريرة کښې چې په کتاب الايمان د مشکوٰة کښې راغلی فرق د ايمان او د اسلام داسې فرمائي:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من امنه الناس علىٰ دمائهم واموالهم» (ترمذی)». له اکثرو نصوص څخه داسې معلوميږي چې هغه څوک چې په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولري چې له شکنجې د مسلمانانو څخه مامون پاتې شي او يا داسې نور اغراض چې کفر ته اړونکې نه وي! غور کړی داسې شخص مسلمان بلل کيږي چې هنوز نور د ايمان د ده په زړه کښې نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چې له غيبت کولو او عيب لټولو څخه ځان نشي ساتلی. او هغه څوک چې بلا قيد او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښې داخليږي، دا هغه اشخاص دي چې نور د ايمان د دوی په زړونو کښې کامل شوی نو خولی او تول حواس ئې نه غواړي چې په غيبت او يا نورو باطلو باندی وخوځيږي.

وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

او که حکم ومنی تاسې د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پرې کوی نه کموی (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسې څخه هيڅ شی، بيشکه چې الله ښه مغفرت کوونکی ډير رحم والا دی.

تفسير: که اوس هم د الله تعالیٰ د اوامرو د منلو لپاره غوره کړی نو د ړومبنيو کمزوريو لامله (له وجې) ستاسې له هيڅ يو عمل څخه د هغه ثواب نه کموی.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ⑮

بیشکه چې (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چې ایمان راوړی دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښی) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چې لګوی ئی په اعلا د کلمة الله کښی) او په ځانونو خپلو سره چې جهاد کوی په لیاره د الله کښی دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعویٰ د ایمان کښی)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چې په الله تعالیٰ او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښی په هر قسم سره چې وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ⑯

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چې الله ته معلوم دی هر هغه څیزونه چې په آسمانونو کښی دی او هر هغه څیزونه چې په ځمکه کښی دی او الله تعالیٰ پر هر څیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پټ نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه به لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چې ستاسو معامله ده هغه ډیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته ډیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده !) د دی چې تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وګوری چې مونږ بی له جنګه او جګړی مسلمانان شوی یو ګواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کیږي.

قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم ۖ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لیاره ئی وښووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کښی).

تفسیر: که په واقعی دول(طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لیاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکړه. که رښتیا ووایو نو اصلی خبره هم دا ده. ځکه چی الله تعالیٰ پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ﴾ الآية ـ «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښیګنی (ښه) کیږی دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لیاره ورښوولی ده ګواکی د دی سورت په پای(آخر) کښی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درځی نو هغه د احسان په دول(طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ ع

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکی او الله تعالیٰ ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالیٰ ته د زړونو پټی خبری او ښکاره چاری ګردی(تولی) ورمعلومی دی نو د دغه علیم او خبیر په مخکښی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (قٓ) مكية (الا آية) (٣٨) فمدنية وهي خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مكي دى پرته له (٣٨) آيته څخه چې مدني دى (٤٥) آيتونه (٣) ركوع لرى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

قٓ ۚ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيْدٌ ﴿٣﴾

قسم دى پر قرآن چې لوى شان لرى (او نه دى راوړى ايمان كفارو په تا اى محمده) بلكه تعجب كوى دوى له دى نه چې راغى دوى ته ويروونكى له دوى څخه نو وويل كافرانو دا (ويرول) يو شى عجيب دى آيا كله چې مړه شو مونږ او شو مونږ خاورى (بيا به هم ژوندى كيږو؟) دغه بيرته راتلل ډير لرى دى (له عقله)

تفسير: د قرآن د لوئى او شان په نسبت څه وويل شى چې د هغه له راتګ څخه ګرد(ټول) كتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازى قوت او لامحدودو اسرارو او معارفو څخه د دنيا ګرد(ټول) پوهان محو او حيران دى هم دا لوى قرآن پخپله شاهد دى چې په ده كښى هيڅ يو نقص نشته او د عيب او ګوتى نيولو ځاى پكښى نه ليده كيږى. خو بيا هم منكران دا نه منى نه د دى دپاره چې د هغوى په لاس كښى د ده په خلاف كوم حجت يا برهان شته بلكه يواځى د خپلى ناپوهى او جهل او حماقت لامله (له وجى) په دى خبرى باندى تعجب كوى چې د دوى له ټبر او خيلخانى څخه يو سړى د دوى په لورى رسول او استاځى راغلى دى، ټولو ته نصيحت كوى او داسى عجيبى خبرى هم كوى چې څوک ئې نه شى منلى. ښه دا د منلو وړ(لائق) خبره ده چې مونږ به وروسته له مړينى څخه ژوندى كيږو؟ دا بيرته راتګ له عقل څخه ډير لرى او له امكان او عادت څخه بيخى بعيد دى (معاذالله) خو خبره دا ده چې دوى عقل او پوهه نه لرى او كه وګورى چې په اول كښى چا پيدا كړل آيا د دوى فكر او عقل په اول كښى پخپلو حواسو او اعضاو باندى خبر و چې څنګه جوړيږى دوى يا د دوى پلرونو كولى شوى چې په حواسو او اعضاو كښى څه تغيير او ښايست راولى؟ طبعاً نه. نو ثابته شوه چې دا كار د الله تعالىٰ په قدرت سره وشو نو هغه ذات چې په اول كښى دا كار كولى شى، په آخر كښى څه مشكله ده هيڅ مشكل نه لرى بالضرور ئې كولى شى. لكه چې وائى ﴿ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ

وَهُوَ اَهۡوَنُ عَلَيۡهِ ؕ وَلَهُ الۡمَثَلُ الۡاَعۡلٰى فِى السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ۚ وَهُوَ الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ﴿ جزء ۲۱ «سورة الروم» ۲۷ آیت هغه ذات چی دا کار کولی شي نښي د قدرت ئی په وروسته آیتونو کښې په طور د مثال سره داسي بيانيږي.

قَدۡ عَلِمۡنَا مَا تَنۡقُصُ الۡاَرۡضُ مِنۡهُمۡ ۚ

(الله فرمائی په رد د قول د دوی) په تحقیق سره معلوم دی مونږ ته هغه چی کموی ئی ځمکه له وجوده د دوی

تفسیر: ګرد(تول) وجود نه خاوری کیږی روح سلامت پاتی کیږی او د بدن اجزاء تحلیل کیږی او په هر لوری تیت او پرک (منتشر) کیږی خو الله تعالیٰ ته هغه ګرد(تول) ښکاره دی او کولی شي چی بیا هغه تیت پیت (منتشر) اجزاء سره راتول کړی او بیا ئی لکه اول ځلی جوړ او غوښه، پلی، رګونه او پوست پری زرغون او سا پکښې واچوی.

وَعِنۡدَنَا كِتٰبٌ حَفِيۡظٌ ﴿۴﴾

او مونږ سره یو کتاب دی په یاد ساتونکی د هر شي چه لوح محفوظ دی.

تفسیر: دا نه ده چی له نن څخه راښکاره او معلوم دی بلکه قدیمی علم مو دی تر دی چی له هغه څخه پخوانی قبل الوقوع ګرد(تول) حالات هم په یو کتاب کښې چی لوح محفوظ نومیږی لیکلی شوی دی او تراوسه پوری هغه کتاب ځمونږ سره شته که په علم قدیم باندی ځوک نه پوهیږی نو دومره دی وپوهیږی هغه دفتر چی هر شي پکښې لیکلی وی او تل د الله تعالیٰ په حضور کښې پروت وی. یا دا د ړومبنی جملی تاکید وبوله ځکه هر هغه څیز چی د چا په علم کښې وی او بیا ئی ولیکی نو هغه د نورو په نزد ډیر ټینګ او مؤکد راځی هم داسی دلته د مخاطبینو د محسوساتو په اعتبار تنبیه شوی ده چی هر څیز د الله تعالیٰ په علم کښې شته او د هغه په دفتر کښې لیکلی دی چی هیڅ زیادت او نقصان نشی پکښې کیدی. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه بیا ژوندی کول د خلقو راباندی ګران نه دی.

بَلۡ كَذَّبُوۡا بِالۡحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمۡ فَهُمۡ فِىۡۤ اَمۡرٍ مَّرِيۡجٍ ﴿۵﴾

بلکه نسبت د دروغو کړی دی دوی حق او رښتینی دین ته کله چی راغی دوی ته پس دوی په ګډو وډو مختلفو خبرو کښې (مضطرب) دی.

تفسیر: یوازې تعجب نه بلکه په ښکاره ډول(طریقه) ئې دروغ بولي او ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادی شیان هم دروغ ګڼي او عجیبې ګډې وډې مختلفې خبرې او راز راز(قسم قسم) ویناوې کوي بیشکه هر هغه سړی چې رښتیا خبرې دروغ بولي په هم داسې شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کیږي او د ناپوهۍ په غرومبې (ګرداب) کښې لوېږي ځکه چې له داسې یوه ښرګند(ښکاره) امر نه انکار کوي چې ثبوت ئې له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئې ولټول شي.

أَفَلَمْ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ ۝٦

آیا پس نه ګوري دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چې څرنګه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی نښه د قدرت، هغه ذات چې انسان پس له مرګه بیا ژوندی کوي نښې د قدرت دا دی.

الف: ـ پیدایښت د آسمانونو

ب:ـ لوړوالی د هغې چې په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی

ج:ـ زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعي منظرې سره.

د:ـ د نقصان او عیب نه موجود والي لکه سورې، چاودیدل، زړوالي او داسې نور. آسمان ته وګورئ! چې په ښکاره ډول(طریقه) سره نه کومه ستنه پکښې په نظر راځي او نه کومه پایه لري او نه له کوم شي سره تړلی شوی دی داسې عظیم الشان جسم ئې څرنګه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپې له مخې د ستوریو په کروړونو قنادیل ډیوې پکښې بلیږي او د هغې منورې کرې له لرې لکه د بریښنا لوئی ونې رابریښي او په مجموعي ډول(طریقه) څومره په سنګار او رونق ډولې ښکاري له ګردو(تولو) څخه غوره خبره دا ده چې سره له تیریدلو د زرګونو قرنو څخه نه کوم سورې یا چاود پکښې لویدلی دی نه ئې کومه ګنګوره نړیدلې ده، نه ئې پلاستر مات دی، نه ئې رنګ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چې داسې مخلوق ئې جوړ کړی دی؟ او بیا ئې له ډیرو پیړیو راهیسې هم داسې ساتلی دی؟

وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ
زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ۝٧ تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝٨

او (آیا نظر نه کوی دوی) ځمکی ته (چی څرنګه ښه) غوړولی مو ده او غورځولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (ځمکی) کښی له هر قسم تازه ګیاوی د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه نښه د قدرت پیدایښت د مځکی دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د ځمکی په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم ګیاه او بوتو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی نښو څخه درس د عبرت ګرځی رښتینو بندګانو لره هغه سړی چی رجوع ئی د الله په لوری وی ځان د دی محسوساتو په دائره کښی بی ځایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان او د ځمکی په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو له ادنیٰ غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق ئی بیا وربه یادیږی. بیا خو الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روښانو نښو له موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغجنولو کښی جرائت او ځغردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُّبٰرَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ جَنّٰتٍ وَّحَبَّ الْحَصِيْدِ ۝٩

او نازلی ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل ئی ریبلی کیږی.

تفسیر: دریمه نښه د قدرت راښکته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکی او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوتی ئی هم ریبل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی ئی شکولی کیږی ونی ئی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلَ بٰسِقٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيْدٌ ۝١٠

او (زرغونې مو کړلې په دغو اوبو سره ونې د) خرماؤ لوړې هغې لره وړې دي لاندې باندې.

تفسير: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړې لوړې(اوچتې) چې دوی لره وړې دي لاندې باندې چې روزي دي لپاره د بندګانو. په ډير کثرت او، وفرت سره چې د هغو وړې په ليدلو کښې هم ډير ښه ښکارې.

رِّزۡقٗا لِّلۡعِبَادِۖ وَأَحۡيَيۡنَا بِهِۦ بَلۡدَةٗ مَّيۡتٗاۚ كَذَٰلِكَ ٱلۡخُرُوجُ ﴿١١﴾

رزق روزي دپاره د بندګانو او ژوندې کړل مونږ په دغو (اوبو) سره کلي او ښارونه مړه. هم داسې دي راوتل (د مړيو له قبرونو نه).

تفسير: (د): الله تعالىٰ ژوندي کوي په دې اوبو د باران سره ښارونه او کلي مړه يعني چې بوټي او ګيا ټولې وچې او خزان وې بيا ئې ژوندي کوو او زرغونې کوو ئې، نو نتيجه د دې دريو نښو سره له اجزاوو ئې دې ته شوه، چې تاسې انسانان هم داسې راوتونکي او ژوندي کوونکي ئې، لکه چې ګياوې زرغونې کيدونکي او راوتونکي دي، نو که تاسو عقل لرئ په خپل ژوند کښې پس له مرګه هيڅ شک او شبه مه کوئ. لکه چې د باران په اورولو سره مړه ځمکه ژوندۍ کوي هم داسې د قيامت په ورځ مړي هم ژوندي کولي شي.

كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٖ وَأَصۡحَٰبُ ٱلرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٞ وَفِرۡعَوۡنُ وَإِخۡوَٰنُ لُوطٖ ﴿١٣﴾ وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡأَيۡكَةِ وَقَوۡمُ تُبَّعٖۚ

دروغجن کړي ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملګرې د کوهي (نبي خپل لره) او ثموديانو (صالح لره) او عاديانو (هود لره) او فرعون (موسٰى لره) او (نوعي) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د ځنګله (شعيب لره) او قوم د تبع (خپل نبي لره)

تفسير: د دې قومونو قصې د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښې تيرې شوې دي هلته ئې بيا ولولئ!.

تبع: يا نوم د ځاى دې يا نوم د هغه پيغمبر دې چې دا قوم ئې اسلام ته وغوښت.

كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيْدِ ﴿۱۴﴾

دوی ټولو نسبت د دروغو کړی و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو
ځما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاو د دروغجنولو لامله(له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی ؤ هغه ور د مخه راغلل. او په هم هغه عذابونو کښی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولویدل.

اَفَعَيِيْنَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ ۭ بَلْ هُمْ فِيْ لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ﴿۱۵﴾

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی
بلکه دوی په شک کښی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوښی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کړی دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول کوم ګران کار دی؟ آیا دوی هسی ګمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی ګردی(ټولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترګیتوب دی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهٗ ښ

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کښی چی
مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطره کوی په هغه سره زړه د ده له
فکرونو عبثو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پټو خبرو چی د وسوسی په ډول(طریقه) د هغو په زړه کښی تیریږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿ اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۭ وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴾ جزء ۲۹ (الملک ـ رکوع ـ۱) آیت ۱۴

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ ﴿۱٦﴾

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رګونو د ورمیږ د ده

شخه.

تفسیر: د ژوندانه له رګه مراد د اورمیږ (شارګ) دی چې د هغه لړځیدونکی رګ له پرې کیدلو شخه سړی مری ښائی چې دا له روح او نفس شخه کنایه وی او مطلب ئې دا دی چې مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس شخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چې سړی پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه شخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چې مونږ د الله تعالیٰ دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چې یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چې شه وخت مریض کیږی او یا شه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چې ورته پیښیږی هیڅ پیش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿ وَلَوۡ كُنتُ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ لَٱسۡتَكۡثَرۡتُ مِنَ ٱلۡخَيۡرِ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُ ﴾ جزء ٩ «اعراف - ٢٣ ع ١٨٨ آیت» نو دا ثابته شوه چې الله تعالیٰ جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إِذۡ يَتَلَقَّى ٱلۡمُتَلَقِّيَانِ عَنِ ٱلۡيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ قَعِيدٞ ١٧

(او یاد کړه) کله چې اخلی دوه اخیستونکی پرښتی چې یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کیڼ طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرښتی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سړی په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چې د دوی له خولی شخه ووځی یا هر کار چې دوی ئې کوی سم د لاسه ئې لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کینی خوا ته ناستی او تاکلی(مقرر کړی) شوی دی شه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿ وَإِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحَٰفِظِينَ كِرَامٗا كَٰتِبِينَ يَعۡلَمُونَ مَا تَفۡعَلُونَ ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم ٨٢).

مَّا يَلۡفِظُ مِن قَوۡلٍ إِلَّا لَدَيۡهِ رَقِيبٌ عَتِيدٞ ١٨

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مګر خو وی له ده شخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چې ژر ئې ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرښتی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چې د ورځی له طرفه موظفی دی د نمازدیګر په وخت کښی عملونه د بندګانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چې د شپې له طرفه موظفې دي په وخت د صباح کښې عملونه د بندګانو حضور د رب العالمين ته پورته کوي، حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم وائي چې الله تعالىٰ له دې ملائکو نه پوښتنه کوي چې د ما بندګان په څه حالت کښې وو هغوي ورته وائي چې په سجده وو نو حضرت رب العالمين په ملائکو باندې افتخار کوي نو له هم دې وجې نه بايد په دې دوو لمونځونو باندې ډير خيال وشي.

وَجَآءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلې بې هوشي سختي د مرګ لپاره د دې چې په سترګو ئې ووينې په حق سره

تفسير: له يوه لورې ئې دفتر او دوسيه تياره شوې ده او له بل لورې ئې د مرګې په کنده باندې رسيدلې دې مړ کيدونکې دې او د ځنکدن په ربړونو(تکليفونو) کښې غوتې خوري نو هلته دا ګردې(ټولې) خبرې ورته رښتيا ښکاري چې الله تعالىٰ او د هغه پيغمبرانو د هغه خبر ورکړی و او د مړي له مخې د هغه د سعادت او شقاوت پردې لرې کيږي. او د داسې پيښې پيښيدل يقيني او قطعي دي. ځکه چې د مطلق حکيم ډير حکمتونه د ده سره اړې (تعلق) لري. نو په دغه وخت کښې به وويلې شي دغه منکر انسان ته داسې چې:

ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ⑲

دا مرګ هغه دی چې وې به ته له ده څخه په ځنګ کيدونکې او نه وې پرې اقرار کوونکې

تفسير: سړی ډير زيار(کوشش) کوي چې له مرګ څخه ځان وژغوري(وساتي) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتي او دې خوا هغې خوا سر او پښې ووهي خو سره له دې د مرګي شيبه(لحظه) چيرې وروسته کيدونکې ده. آخر هغه په سر باندې راتلونکې ده او هيڅ يوه حيله او تدبير د مرګي مخه نشي نيولې.

وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ ۭ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيْدِ ⑳

او وبه پوکل شي په صور (شپيلې) کښې چې دا يوه ورځ ده د ويرولو (د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وړوکی قیامت خو د مرګ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوکلی شی هغه ویروونکی ورځ موجودیږی چی انبیاؤ او پیغمبرانو خلق ترینه ویرولی وو.

وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَّشَهِيدٌ ﴿۲۱﴾

او راځی هر نفس په دی ورځ کښی چی وی به له ده سره یو شړونکی (محشر ته) او شاهدی ورکوونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق به په قیامت کښی داسی حاضر کړل شی چی یوه پرښته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاږی او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه ګرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرښتی وی چی ﴿ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ ﴾الآیة ـ او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو وبه ویلی شی ده ته د الله تعالیٰ له جانبه داسی چی:

لَقَدْ كُنتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿۲۲﴾

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب څخه نو بیرته مو کړه له تا څخه پرده د غفلت ستا، نو سترګی ستا نن ډیری تیزی دی (چی پری وینی خپل ګرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خوندورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی څخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترګی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پټی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترګو څخه لری کوو او ستاسی لیدنه خورا(ډیر) زیاتوو، تر څو ښه وګوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابته وه او ثابته شوه چی دا تولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: **(ما منکم من احد الا وقد وکل به قرینه من الجن وقرینه من الملائکة ـ الحدیث).**

وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿۲۳﴾

او وبه وائی ملګری د ده (پرښته) دا دی هغه شی چی ماسره حاضر دی (د دفاترو د اعمالو د ده)

تفسیر: پرښتی به ئی له اعمالنامو سره حاضری وی ځینی له (قرین) څخه شیطان مرادوی. یعنی شیطان به وائی دا مجرم حاضر دی چی ځما له خوا اغوا شوی ؤ. او هغه می د دوزخ لپاره تیار کړی دی. مطلب دا چی هغه اغوا ځما له لاسه شوی ده خو په ما کښی دومره زور او تسلط چیری ؤ چی هغه می په جبری دول(طریقه) سره په شرارت کښی اخته کړ دی پخپل اختیار، اراده او واک ګمراه شوی دی.

اَلْقِیَا فِیْ جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِیْدٍ ﴿٢٤﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَیْرِ مُعْتَدٍ مُّرِیْبٍ ﴿٢٥﴾

(نو وبه ویل شی دوو پرښتو ته) وغورځوی تاسی په دوزخ کښی هر یو کافر عناد کوونکی منع کوونکی د خیر تیریدونکی له حدودو مشروعو، ظالم او شک کوونکی (په دین کښی).

تفسیر: د الله تعالیٰ له درباره به دغه حکم دوو پرښتو ته وشی چی داسی سړی دی په دوزخ کښی واچول شی!

اِلَّذِیْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰـهًا اٰخَرَ فَاَلْقِیٰهُ فِی الْعَذَابِ الشَّدِیْدِ ﴿٢٦﴾

هغه (کافر) چی ګرځولی ئی دی سره له الله! (الله بل) نو وغورځوی دی په عذاب سخت کښی

تفسیر: داسی سړی په دوزخ کښی د ډیر سخت عذاب مستحق دی، ځکه چی تر مشرکینو نه لوی ظالمان نور په دنیا کښی نشته.

قَالَ قَرِیْنُهٗ رَبَّنَا مَاۤ اَطْغَیْتُهٗ وَلٰكِنْ كَانَ فِیْ ضَلٰلٍۢ بَعِیْدٍ ﴿٢٧﴾

وبه وائی ملګری د ده یعنی شیطان ای ربه ځمونږ، نه ؤ ګمراه کړی ما دی (جبراً) لیکن و دی پخپله په ګمراهی لری کښی له حقه څخنی.

تفسیر: ځما زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکړه دغه کمبخت پخپله گمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان به داسی ویناو سره غواړی چی خپل جرم سپک وربشکاره کړی داسی جگړی او منازعی به مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی دیری راځی چی قرآن له بعضی د هغو ځنی خبر ورکوی او وائی: ﴿ وَقَالَ الشَّيْطٰنُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ۭ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ۭ اِنِّىْ كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ۭ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴾ (جزء - ۱۳ سورة ابراهیم آیت - ۲۲)

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ۝۲۸

وبه فرمائی (الله قهراً چی) جگړه مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جگړی د تاسی په دی ځای کښی او په تحقیق ړومبی لیږلی و ما تاسی ته ویرول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی(بیکاره) او اپلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری وربښولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی گمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه ئی لیاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمونو سزاوی مومی.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَآ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ۝۲۹

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندگانو چی بی له گناه ئی په عذاب کړم.

تفسیر: ځمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادریږی عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلیږی» یعنی کافران به نه بښلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان بښنه به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ۝۳۰

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا ډک او موړ شوی ته له خلقو نه؟ او وبه وائی هغه آیا نور هم څه زیات ځای شته بلکه شته یعنی

زیات کړه زه لا شه موړ شوی نه یم.

تفسیر: د دوزخ وسعت او ارتوالی به له دومره خلقو څخه نه ډکیږی. او د قهر له شدته به نور کافران او نافرمانان هم ورغواړی.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾

او رانژدی به کړ شی جنت لپاره د ویریدونکیو پرهیزګارانو چی نه به وی لری (له دوی نه).

تفسیر: جنت به له دوی څخه لری نه وی. دوی به له ډیر نژدی څخه د هغه تر او تازګی ښائست او سینګار وینی.

هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَّنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ۖ

فرمائی الله چی دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده له تاسی سره دپاره د هر رجوع کوونکی الله لره او د هر ساتونکی حدودو د هغه لره او هر هغه چی ویریږی له عذابه د رحمان په غیب سره او راتلونکی وی په زړه رجوع کوونکی سره الله ته (نو وبه فرمائی الله ځی ننوځی پکښی په سلامتیا سره)

تفسیر: هغه کسان چی په دنیا کښی ئی الله تعالیٰ یادوه او له ګناهونو څخه ئی ځانونه ژغورل (بچ کول) او د الله په لوری به ئی رجوع کوله او بی له لیدلو څخه د هغه له قهر او جلاله ویریدل او په یوه پاک او صاف رجوع کوونکی زړه د الله په حضور حاضر شوی و د هغه جنت وعده له داسی سړیو سره کړی شوی وه اوس ئی وخت رارسیدلی دی چی په سلامتیا او عافیت سره پکښی ننوځی او پرښتی دوی ته سلام اچوی او د پاک پروردګار سلام هم وررسوی.

ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾

دا ورځ د ورننوتلو په جنت کښی ورځ ده د همیشه توب په هغه کښی

تفسیر: په حدیث کښې وائي جنتیان چې جنت ته ننوزي. ورته ویل کیږي، ننوزي بیا مو نو مرګ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښې دوزخ ته هم داسې ویل کیږي نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چې وررسیږي د تل دپاره دي.

لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ فِيْهَا وَلَدَيْنَا مَزِيْدٌ ﴿۳۵﴾

وي به دغو (مومنانو) لره هغه چې غواړي ئې دوی په دې جنت کښې او له مونږ څخه ئې زیادت هم شته په هغو باندې

تفسیر: هر شی چې وغواړي هغه وررسیږي برسیره په هغه داسې نعمتونه هم ور رسیږي چې د هغوی په خیال کښې نه وي رسیدلي لکه د الله تعالیٰ لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وي چې له مونږ سره ډیر شیان دي هر څومره چې د جنتیانو له خوا وغوښت شي هغه ګرد(تول) به ورکړل شي او د الله تعالیٰ په ورکولو سره بیا هم څه لږتیا نه پیښیږي او نه د هغو لامله(له وجې) څه رېړ(تکلیف) او مشکلات پیدا کیږي نو داسې بې شماره انعامات او عطایا لیرې مه ګڼې! ﴿ وَإِنْ مِّنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهٗ ﴾ الآیة - په حدیث کښې وائي که الله تعالیٰ تولې آرزوګانې د بندګانو ورپوره کړي د ده په دربار کښې په اندازه د یوه وزر د میاشې هم څه نه کمیږي.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوْا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿۳۶﴾

او ډیر مو هلاک کړي دي پخوا له دې څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چې هغوی ډیر سخت او قوي و له دغو (کفارو د مکې) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئې ولټول په ښارونو کښې، چې ګوندې پیدا به کړي ځای د ساتنې له مرګه څنې، خو پیدا ئې نه کړ

تفسیر: ړومبی د کفارو د اخروي تعذیب بیان و په منځ کښې د هغوی په مقابل کښې د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائي یعني پخوا له آخرته په دنیا کښې مونږ ډیر داسې شریر سرکش او غاړه غړوونکي قومونه تباه او خراب کړي دي چې په زور او قوت کښې له موجوده کافرانو څخه ډیر لوړ(اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښې ګرځیدلي

وو او راز راز(قسم قسم) تصرفات ئی پکښې کړی و، کله چې د الله تعالیٰ عذاب ورسید نو د تښتیدلو او پټیدلو لپاره هغوی ته په ګرد(تول) جهان کښې په هیڅ یو ځای کښې داسی ځای نه پیدا کیده ﴿ اَيۡنَ مَا تَكُونُوۡا يُدۡرِكۡكُّمُ الۡمَوۡتُ وَلَوۡ كُنۡتُمۡ فِىۡ بُرُوۡجٍ مُّشَيَّدَةٍ ﴾ الآیة ـ النساء رکوع (۱۱) آیت (۷۸)

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿۳۷﴾

بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښې خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چې وی هغه لره زړه روغ او فکر کوونکی یا کیږدی غوږ نصیحت ته په داسی حال کښې چې دی حاضر متوجه وی په زړه سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غوږ او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چې د هغوی په سینه کښې هسی پوهیدونکی زړه وی چې یا پخپله په خبری باندی وپوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غوږ ورته ونیسی ځکه چې دا هم د پوهنی یوه درجه ده چې سړی پخپله نه پوهیږی خو د نورو له ویښولو څخه متنبه او هوښیارېږی او منفعت تری آخلی. هغه چې نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غوږ ږدی، او نه ئی په زړه کښې ځای ورکوی، نو له هسی سړی څخه لوته او تیره(ګټه) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چې په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کښې دی په شپږو ورځو کښې

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿۳۸﴾

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیڅ ستومانی

تفسیر: کله چې دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستړی شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کښې به څرنګه ستړی کیږی؟ او تباه او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووایه پیوست له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غتو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر داسی چتی(بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! **(وهذا كان قبل الامر بالجهاد)** او د هغه الله تعالیٰ په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د ګردو(تولو) آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکی دی، او د هر شی په ودانولو او ورانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوْبِ ﴿۳۹﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی لمونځونه د ماسپښین او د مازدیګر او په بعض کښی د شپی نه پس تسبیح وایه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه .

تفسیر: دا د الله تعالیٰ د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلیږی. له ځینو روایتونو څخه ښکاریږی چی ړومبی ځمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو لمونځ فرض و. سهار ـ مازدیګر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سړی په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی **(عليكم بالغدُوة والروحة وشيئ من الدُلجة)** ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیګر لمونځونه او له (من الليل) څخه د ماښام او ماسختن لمونځونه مراد دی.

وَاَدْبَارَ السُّجُوْدِ ﴿۴۰﴾

او وروسته له سجدو د لمونځونو څخه هم تسبیح ووایه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمدلله، څلوردیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾

او واوره غوږ کیږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کوونکی (اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (ګټی) باندی به صور او شپیلی پوکل کیږی نو ځکه ئی نژدی ویلی دی. یا ئی دا مراد دی چی د هغه غږ به په هر ځای کښی له دیر نژدی ځخه اوریده کیږی او تول به یو شانی اوری پرته(علاوه) له صور ځخه نور غږونه هم د الله تعالیٰ له لوری آورول کیږی چی ځینی له دی آیت ځخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی پرته(علاوه) له صور ځخه له دیر نژدی ځخه غوږونو ته رسیږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾

هغه ورځ چی واوری (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا (ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبورو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکله کیږی نو ځمکه بالکل سره بیرته کیږی او ګرد(تول) مړی تری ژوندی راوځی او په میدان دریږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته راګرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات ګرد(تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی او د هر دول(طریقه) ګرځیدلو پای(آخر) د الله تعالیٰ په لوری دی هیڅوک له دی ځخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ۚ ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی ځخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی ډير آسان.

تفسير: ځمکه به چوی، مری به له هغی څخه راووځی او د حشر د ميدان په لوری به سره په منډو غونډيږی الله تعالیٰ به ګرد(تول) ږومبی او وروستنی مخلوقات سره يو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْءَانِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ايمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ويريږی له وعيدونو او ويرولو ځما په عذابونو د آخرت سره

تفسير: هغه خلق چی له حشر څخه منکران دی هغوی چتی(بيکاره) اپلتی کوی. دوی پريږدی چی هسی چتی(بيکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی ګرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهيږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زيادت سره په هر سری باندی هره يوه خبره ومنئ هو! هغوی ته قرآن کريم واوروی! او مخصوصاً هغوی ته نصيحت او ليار ښوونه وکری! چی له الله تعالیٰ څخه وويريږی او په دی معاندينو پسی ډير زيات هڅه مه کوی!.

تمت سورة (قٓ) بتوفيقه تعالیٰ

سورة الذاريات مكية وهى ستون آية وثلث ركوعات

رقم نزولها (٦٧) رقمها (٥١) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاريات» سورت مکی دی (٦٠) آيتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (٥١) او په نزول کښی (٦٧) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالذّٰرِيٰتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحٰمِلٰتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجٰرِيٰتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمٰتِ اَمْرًا ﴿٤﴾

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوځوی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریځو پورته کوونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملائکو) قسمت کوونکو د کارونو لویو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسير: ړومبی ډیر سخت بادونه او سخته سیلی الوځی چی د هغو له دوړو او غبار څخه وریځی پورته کیږی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږی او هغه پیتی پورته ګرځی. بیا د اوریدلو په وخت کښی سپکه هوا چلیږی بیا د الله تعالیٰ له حکم سره سم د هری سیمی هومره وربن چی په برخه ئی وی هغه ورویشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالیٰ قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاريات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریځی او له (جاريات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. ګواکی د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاريات) هواوی (حاملات) وریځی (جاريات) بیړی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالیٰ په حکم خواړه او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

اِنَّمَا تُوْعَدُوْنَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَّاِنَّ الدِّيْنَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

بیشکه هغه چی له تاسو سره ئی وعده کاو شی چی هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرګه ځنی خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چی جزا د عمل خامخا واقع کیدونکی او راتلونکی ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کړی!)

تفسير: دا د هواو او وربنو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نری کښی یو باد، وربن، هوا هم بی له نتیجی نه ښوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنګه بی له کومی نتیجی پخپل سر ګرځی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او ډیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی راښکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه ګډه وډه کښی! ګرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان څنی په هغوی سره) هغه څوک چی ګرځولی شوی دی له هدایته په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هرومرو(خامخا) ستاسو د جګړو مورد ګرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رټلی او شړلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه ګرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبلولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکړی نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جګړی کول ناپوهی او حماقت دی.

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اټکل کوونکیو باندی

تفسیر: په دوی څکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اټکلونه وهی او پخپل ګمان او اټکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی ټول اعمال په تخمین او اټکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کوونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسير: د دنیا د چرچو او د مزو لامله(له وجی) دوی له الله تعالیٰ څخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْـَٔلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

سوال کوی منکران (تمسخراً له محمد نه) چی کله به وی ورځ د انصاف (او د جزاء)

تفسير: د انکار او خندا په دول(طریقه) پوښتنی کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورځ کله راځی؟ او دومره ولی وځنډیده (ایساره شوه) ؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښی چی واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

هغه ورځ چی دوی په اور باندی معذب شی ورته وبه ویل شی! وځکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چی وی تاسی چی په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښی

تفسير: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکړی شوی دی چی لږ صبر وکړی! هغه ورځ راتلونکی ده. کله چی تاسی په اور کښی سره سم او کاږه واږه ولویږی او ښه په کښی وسوځی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلی وځکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورځ چی تاسی ژر غوښتله درغله.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ

بیشکه ویریدونکی له الله او ځان ساتونکی له معاصیو به په جنت کښی وی او په چینو کښی به وی یعنی څښونکی د اوبو د دی چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چی ورکړی وی دوی ته رب د دوی.

تفسير: په ډېره خوښی هغه نعمتونه قبلوی چی الله تعالیٰ وربښلی دوی ته چی یو له هغی څخه انواع د چینو دی لکه سلسبیل، ﴿ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴾ «الدهر» . تسنیم، ﴿ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴾ «التطفيف». جارية، ﴿ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴾ «الغاشية» .

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾

بیشکه دوی و ښخوا له دی څخه! یعنی په دنیا کښی محسنان او نیکی کوونکی

تفسير: له دنیا څخه سره له ډیرو ښیګڼو (فایدو) راغلی و نن د هغو ښیګڼو (فایدو) میوه مومی وروسته له دی د ښیګڼو (فایدو) لږ څه تفصیل هم راځی.

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

وه دوی (په دغه وصف) چی په لږ برخه د شپی کښی به اوده کیدل او په اکثره د شپی کښی به ئی عبادت کاوه او په وخت د ګهیځ (سحر وختی) کښی دوی مغفرت غوښت له الله نه د ګناهونو خپلو

تفسير: د شپی زیاته برخه د الله تعالیٰ په عبادت کښی تیروی او د ګهیځ (سحر) په وخت کښی کله چی شپه پای (آخر) ته ورسیږی له الله تعالیٰ څخه د خپلو تقصیراتو ښښنه غواړی او وائی، الها ستا د معبودیت حق می نشو ادا کړی هغه تقصیرات چی څما څخه واقع شوی دی پخپلی مهربانی او مرحمت سره ئی رامعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروروی بلکه څومره چی په عبودیت کښی ترقی کوی په هماغه اندازه په دوی کښی خوف او خشیت لا زیاتیږی.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

او په مالونو د دوی کښی حق او برخه وه سوالګر لره او صبر کوونکی لره (یعنی مسکین سوال نه کونکی لره).

تفسير: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چی له هیچا څخه هیڅ شی نه غواړی مطلب ئی دا دی چی دوی برسیره پر زکوٰة له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلی خوښی سره سائلانو او محتاجانو ته برخی ټاکی او مقرروی چی د التزام لامله (له وجی) ګواکی حق ورته وایه شی او

اغنيا باید له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا څخه څه نه غواړی.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

او په ځمکی کښی علامی او نښی دی، د قدرت د الله تعالیٰ یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسی کښی هم علامی د عبرت دی آیا نو تاسی ئی نه وینی چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپی ویښتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمندو) باندی خرڅ او لګول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالیٰ شته او د ده په دربار کښی د هیڅ اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان سنبالوی. له دغو نښو د قدرتونو د الله تعالیٰ څخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کښی شته! که سړی پخپل ځان یا د ځمکی د مخی د موجوداتو په احوالو باندی فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

او په آسمان کښی دی (سبب د) رزق ستاسی چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سائلانو او محتاجانو باندی له لګولو څخه مه ویریږی په دی معنی چی که مونږ خپل مال اقرباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لګولو سره په مساکینو باندی څه منت او احسان ږدی ځکه چی مونږ ستاسی ګردو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعدی سره درکوو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لګونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم وررسیږی.

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکی باندی بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رښتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چی تاسو پری خبری کوی.

تفسیر: هسی چی ستاسی په وینا کښی څه شک نشته هم هغسی په دی خبری کښی هم څه شبهه نشته په یقین سره دا ورځ رسیدونکی ده او د قیامت لویه ورځ دریدونکی ده آخرت راتلونکی دی او د الله تعالیٰ کړدی (تولی) وعدی پوره کیدونکی دی. وروسته له دی نه د ﴿ وَفِیٓ اَمۡوَالِهِمۡ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَالۡمَحۡرُوۡمِ ﴾ په مناسبت د حضرت ابراهیم علیه السلام د میلمه پالنی قصه را آوروی چی د لوط علیه السلام د قصی تمهید دی او له دغو دواړو قصو څخه دا راښکاریږی چی د الله تعالیٰ معامله په دنیا کښی له محسنانو او ښو خلقو او له مکذبانو او بدو سړیو سره څرنګه ده؟

هَلۡ اَتٰىكَ حَدِیۡثُ ضَیۡفِ اِبۡرٰهِیۡمَ الۡمُكۡرَمِیۡنَ ﴿٢٤﴾

آیا رسیدلی او راغلی ده تاته (ای محمده) خبره د میلمنو د ابراهیم چی مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا میلمانه هغه پرښتی وی چی په اوله کښی ابراهیم په هغوی باندی د بنی آدمانو ګمان کړی و او د هغوی ئی ډیره عزت داری کوله اګر چی د الله په دربار کښی پرښتی هم معززی او مکرمی دی لکه چی پاک الله فرمائی ﴿ بَلۡ عِبَادٌ مُّكۡرَمُوۡنَ ﴾

اِذۡ دَخَلُوۡا عَلَیۡهِ فَقَالُوۡا سَلٰمًا ؕ قَالَ سَلٰمٌ ۚ قَوۡمٌ مُّنۡكَرُوۡنَ ﴿٢٥﴾

کله چی ننوتلی دغه (پرښتی) پر دغه (ابراهیم) نو وی ویل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وویل (ورته ابراهیم چی) سلام دی وی پر تاسو او په زړه کښی ئی دغه تیره شوه چی دوی یو) قوم ناآشنا دی

تفسیر: د سلام جواب ئی په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو یا په خپلو منځونو کښی ئی سره وویل چی دوی خو اوپره او ناپیژندلی سړی راښکاری.

فَرَاغَ اِلٰٓى اَهۡلِهٖ فَجَآءَ بِعِجۡلٍ سَمِیۡنٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَیۡهِمۡ قَالَ اَلَا تَاۡكُلُوۡنَ ﴿٢٧﴾

پس ورغی (ابراهیم) کور خپل ته نو رائی وړ(لائق) یو خوځی(سخئ) تیار، وریت کړی نو ورنژدی ئی کړ هغوی ته وی ویل ولی نه خوری (یعنی وخوری

ترى)

تفسير: په ډير اهتمام سره ئې په ميلمستيا لاس پورې کړ او په ډير تهذيب او خوړه ژبه ئې دوى ته وفرمايل «ګرانو ميلمنو! ولې تاسو ډوډى نه خورئ؟» کله چې هغوى پرښتې وې او خواړه ئې نه و پکار نو دوى ورته وويل چې نه ئې خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

پس پټه کړه (ابراهيم) په زړه کښې له دوى نه ويره. ورته وې ويل دوى مه ويرېږه (مونږ ليږلي شوى د رب ستا يو) او زيرى ئې ورکړ ده ته په يوه هلک ښه عالم هښيار سره

تفسير: دلته ابراهيم عليه السلام وپوهيده چې دوى بني آدمان نه دى بلکه ملائکې دى دا قصه پخوا له دې ځخه په تفصيل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کښې تيره شوى ده هلته دى وکتله شي.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

پس مخ ئې ورواړاو ښځې د ده په غږ د حيرانتيا سره نو وئې واهه مخ خپل (په څپيړو) وويل دى چې زړه بوډۍ يمه شنده (نو څرنګه به وځيږوم زه ځوى؟)

تفسير: حضرت بي‌بي ساره رضى الله تعالىٰ عنها چې په يوه ګوټ کښې ولاړه وه د هلک د ځيږيدلو د زيرى له آوريدلو ځخه په چغو سر شوه او بلې خوا ته متوجه شوه او له ډيره تعجبه ئې په څپيړو خپل مخ ووهه او وې ويل «دا څرنګه د منلو وړ(لائق) خبره ده چې يوه هسې زړه بوډۍ او شنده ښځه لنګه شي چې په ځوانۍ کښې ئې اولاد نه دى شوى او اوس چې ډيره زړه او کروپه شوى ده! د هلک مور شي».

قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

وويل دغو (ملائکو) هم داسې (لکه چې بشارت مو درکړ) ويلې دى رب ستا بيشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دى.

تفسير: مونږ دا خبره له ځانه نه وايو بلکه ستاسی پروردگار هم داسی فرمايلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه ښه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړ شی؟ (او بيا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی شخه ئی نو ولی په دی زيری باندی تعجب کوی؟)

تنبيه: له ګردو(تولو) آيتونو شخه دا راښکاری چی دا هلک حضرت اسحاق عليه السلام دی چی د هغه زيری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾

وویل (ابراهیم) نو څه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلانو (رالیږلیو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پرښتو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یئ؟ ښائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ ﴿٣٣﴾

وویل دوی بیشکه موږ چه یو رالیږلی شوی یو طرف د یوه قوم گنهگار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گټی) له ختو (پخو شوو په اور لکه پخی خښتی).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلیږلی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د دبرو په ورولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له ږلیو نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گټه) ویل کیږی.

مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

نشان داره کړی شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی نښی لگولی شوی وی (چه لیکلی ؤ پر هری گټی باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتلی کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواځی پر هغوی باندی لگیږی چه د عقل ـ دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾

بیا راوویستل مونږ هغه څوک چه ؤ په دی کلیو کښې له ایمان لرونکیو څخه پس بیا ونه مونده مونږ په دغو کلیو کښې پرته (علاوه) له یوه کوره د مسلمانانو (د لوط) او کورنی د ده.

تفسیر: یعنی په هغه کلی کښې یوائې د حضرت لوط علیه السلام کورنی د مسلمانانو یو کور ؤ چه مونږ هغه له عذابه وژغوره (وساته) او نور ټول هستیدونکی ئې روغ رمټ پاتی شول او نور ټول سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

او پریښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کلیو) کښې یوه نښه (لویه د عبرت د هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ویرېږی له عذاب دردناک څخه چه له بدو څخه ځان وژغوری (وساتی).

تفسیر: یعنی تر اوسه هلته د تباهی علائم او نښې شته او د دوی دغه ډیر ویروونکی وژل ویریدونکیو لره لوی عبرت دی او په دی قصی کښې د عبرت او نصیحت ښه پندونه لیدل کیږی.

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾

او (پریښې دی مونږ ویریدونکیو ته علامی د قدرت) په (قصی د) موسیٰ کښې کله چه ور ومولیږه دغه (موسیٰ) طرف د فرعون ته په برهان واضح دلیل ښکاره سره (یعنی سره له معجزی او براهین) بیا نو مخ واړاوه (فرعون له ایمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وویل (فرعون چه دغه) موسیٰ کودګر دی یا لیونی دی.

تفسیر: یعنی فرعون پخپل زور او قوت باندی مغرور شوی د حق له لاری څخه ئې مخ واړاوه. او

د دولت ارکان او تبر ئی هم له خپل ځان سره یو ځای ډوب کړل. فرعون به ویل چه «موسیٰ یا یو ګرندی کوډګر دی یا لیونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَأَخَذْنٰهُ وَجُنُودَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِى الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾

نو ونیوه مونږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول مونږ دوی په سیند کښی (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسیر: یعنی مونږ په هغوی باندی څه زیادت نه دی کړی. هغوی پخپله ګرم او ملزم دی. چه ولی ئی کفر او غاړه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهیدل. آخر هغه چه کړلی ئی ؤ وئ ریبل.

وَفِى عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِن شَىْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښی کله چه ومولیږه پر دوی باندی باد شنډ خیره نه به پریښوده (دغه باد) هیڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مګر خو وبه ئی ګرځاوه لکه وچ زوړ رژیدلی (وابښه توتی توتی).

تفسیر: یعنی د عذاب هغه سخته سیلی راوالوته چه له سیلمی له خیر او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بیخ) ئی وویسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوړی به ئی ایستلی.

وَفِى ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښی کله چه وویل شو دوی ته (پس له اهلاک د ناقی) نفع واخلئ تاسی تر یوه وقته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ثمودیانو ته وفرمایل «ښه ده څو ورځی نور هم د دنیا

مزی وڅکئ! او د دی ځای سامان درغوند کړئ! په پای (آخر) کښی به د الله تعالیٰ په عذاب اخته شئ».

فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

نو سر ئی وغړاوه له امره حکمه د رب خپل نو ونیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتښتی له عذاب د الله څخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالیٰ عذاب راغی - یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی تول یخ یخ شول. او د هغوی هغه تول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد ویناوی ګردی (تولی) په خاورو کښی ولړلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرګردانی څخه وروسته له خپل ځای څخه وخوځیږی. نو دوی به څرنګه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم څخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباه شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کښی له حده ډیره تیری کړی وه.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

او آسمان موجود کړی دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ آسمان غوندی یو لوی څیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کری دی او هغه ته له آسمان او له ځمکی څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

او ځمکه غوړولی ده موږ نو ښه غوړوونکی یو موږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ټول د الله تعالیٰ پیدا کری اجسام دی او هغه ټول د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو د دی مجرم به چیری وتښتیدی شی؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سری د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کښی فکر وچلوی او غور پکښی وکړی او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالیٰ به ښه وپیژنی او وبه پوهیږی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لری.

وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

او له هر څیز څخه پیدا کړی دی موږ جوړی دوه قسمه (نر ـ ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلئ (پوه شئ چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کړی دی موږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کښی د نر او ښځی تقسیم شته ـ یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ ـ آسمان ځمکه ـ رنا (رڼا) تیاره ـ تور سپین ـ روغتیا ـ ناروغتیا ـ ایمان کفر او د دوی په شان نور. پس ووایه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥١﴾

او وتښتئ (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم او مه ګرځوئ مه شریکوئ تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او ځمکه او ګرد (تول) کائنات د واحد الله تعالیٰ پیدا کړی شیان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منده وروځغلی! که د هغه د خوا نه ځغلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذٰلِكَ مَآ اَتَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا قَالُوْا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُوْنٌ ﴿۵۲﴾

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مګر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کوډګر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غوږ نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ورتلل هغوی ته به ئی هم داسی کوډګر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خندل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی ـ هغه ته ئی هم دا ویل چه کوډګر یا لیونی دی».

اَتَوَاصَوْا بِهٖ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ﴿۵۳﴾

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفق‌اللفظ ؤ لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مړه شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

گرد (تول) سره شریکان او مله دی او د هم دی اشراک لامله (له وجی) پخوانیو شریرانو هم هغسی خبری کړی دی لکه چه اوسنی شریران ئی هم کوی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾

پس مخ وګرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هیڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبلیغ دی کړی دی) او تل نصیحت کوه پس بیشکه چه ذکر پند ګټه (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسیر: یعنی تاسی د تبلیغ او دعوت فرض هسی چه ښائی ادا کړی دی - اوس د زیات غمجن کیدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نه‌منونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولرئ! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او ګټور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا ګټه (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالیٰ حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

او نه دی پیدا کړی ما پیریان او انسانان مګر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی ځما.

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندګی خپلی یعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندګی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ایښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختیار د بندګی په لاره کښی تلی شی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر یو شی د هغه د تکوینی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی یو وقت هم راتلونکی دی چه ګرد (تول) بندګان پخپلی ارادی د عالم تخلیق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر ډول (طریقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راځی.

مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾
إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

او اراده نه لرم زه له دوی څخه د هیڅ رزق روزی (ما لره او ځانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام راکړی ما لره دوی (او ځانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکوونکی دی څیښتن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندگی څخه ماته هیڅ گټه (فائده) نه رارسیږی بلکه د هم دوی گټه (فائده) په کښی ده. زه هسی یو مالک او بادار نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووایم چه ماته وگټئ! او رائی وړئ! یا ځما په مخ کښی د خوړو او ښښو شیان کیږدئ! ځما ذات له داسی تخیلاتو څخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی څخه رزق او خواړه او نوری گټی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواړه او گټی وررسوم. ما غوندی یو مالک الملک قادر ـ توانا ـ زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان څه خدمت وکړی شی؟ او زه به څه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندگی امر می پر تاسی باندی ځکه کړی دی چه تاسی می د ستر تولواکی (شهنشاهی) عظمت ـ کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا ـ فعلا) ومنئ تر څو ځما د خصوصی الطافو او مراحمو مستحق او مورد وگرځئ.

نه می گټی ته وگړی کړل پیدا
تل ښه وی پر دوی باندی ځما
من نه کردم خلق تاسودی کنم
بلکه تا بر بندگان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو د هلاک کړیو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندگی په لوری نه درومی نو وپوهیږئ چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک څخه ډکه ده او اوس ډوبیږی ـ نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا څخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسیږی.

فَوَيۡلٞ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن يَوۡمِهِمُ ٱلَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی له ورځی د عذابه د دوی څخه هغه ورځ چه وعده ئی ورسره کړی شوی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت ورځ یا له هغی څخه به پخوا د سزا کومه بله ورځ راځی لکه چه د مکی مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسیده.

تمت سورة الذاريات ولله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهى تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلهاحسب النزول (۷٦) نزلت بعد سورة السجدة.

د «الطور» سورت مکی دی نهه څلویښت آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۵۲) او په نزول کښی (۷٦) سورت دی.

وروسته د «السجدة» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَٱلطُّورِ ﴿١﴾

قسم دی په (غره د) طور باندی.

تفسیر: یعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسیٰ علیه السلام له الله تعالیٰ سره خبری اتری کولی یا به تری مراد مطلق غرونه وی ځکه چه د ځمکی میخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی.

وَكِتَٰبٖ مَّسۡطُورٖ ﴿٢﴾ فِي رَقّٖ مَّنشُورٖ ﴿٣﴾

او په کتاب لیکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کړی شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب څخه ښائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾

(او قسم دی) په کور معمور ودان کړی شوی باندی (په آسمان کښی).

تفسیر: ښائی چه له دی څخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبی له محاذ سره سم په اووم آسمان کښی د پرښتو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو څخه ثابته ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾

او قسم دی په چت پورته کړی شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «**السقف المرفوع**» څخه عرش عظیم مراد وی چه له ګردو (تولو) آسمانونو څخه هسک (اوچت) دی او له روایتونو څخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا ډک کړی شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کوړم او خارخوړی سیندونه (دریاهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د ګردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو څخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَّا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴿٨﴾

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کوونکی.

تفسير: يعني دا ګرد (تول) شيان چه قسم پرې ياد شو شهادت ورکوي چه الله تعالیٰ ډير يو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه مني ولي سخت عذابونه نه راځي؟ او کوم يو داسي طاقت به پيدا شي چه د هغه د راليږلی شوی عذاب مخه ونيسي؟.

يَوْمَ تَمُوْرُ السَّمَآءُ مَوْرًا ﴿٩﴾

هغه ورځ چه وخوځيږی آسمان په خوځيدلو سره.

تفسير: يعني آسمان به ولړځيږي او د ډيرو خوځيدلو او لړځيدلو لامله (له وجې) به وشليږي وبه چوي.

وَّتَسِيْرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾

او روان به شي غرونه په روانيدلو سره.

تفسير: يعني غرونه به له خپلو ځايونو څخه وخوځيږي او پاغوندو غوندی به يوی خوا او بلی خوا ته رغړی او د وريځو په شان به يوه لوری او بل لوری ته درومي.

فَوَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿١١﴾ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ خَوْضٍ يَّلْعَبُوْنَ ﴿١٢﴾

نو خرابي افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکيو ته هغو لره چه دوی په چټی (بيکاره) خبرو جوړولو کښی لوبی مشغولتيا کوی.

تفسير: يعني چه نن په لوبو تماشو او ننداروکښی مشغوليږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لوئی ورځی (آخرت) تکذيب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کيږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شي نه وررسيږی.

يَوْمَ يُدَعُّوْنَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ الَّتِيْ كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿١٤﴾

هغه ورځ چه تيل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تيل وهلو پوری وهلو سره (وبه ويلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ ويل (يعنی تری منکران وئ).

تفسير: يعنی پرښتی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تيل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بيائی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تيار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گڼانه.

أَفَسِحْرٌ هَٰذَآ أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾

آيا پس سحر کوډی دی دا (عذاب چه وينئ تاسو) که يئ تاسی چه نه ئی وينئ.

تفسير: يعنی تاسی به په دنيا کښی انبياء عليهم السلام ته کوډگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کوډی (سحر) ويلی. اوس نو لږ څه راوښيئ چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبياؤ عليهم السلام درکړی ؤ آيا په رښتيا سره جادو کوډی يا نظربندی ده؟ يا دا چه په دنيا کښی ستاسی سترگی د حق له ليدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی ليدلی دلته هم د دوزخ د اور له ليدلو څخه عاجزی دی؟.

اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوٓا۟ أَوْ لَا تَصْبِرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

ځئ ننوځئ په دغه دوزخ کښی پس صبر وکړئ تاسی يا مه کوئ صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بيشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنيا کښی).

تفسير: يعنی کله چه په دوزخ کښی ولويږئ او هلته وويريږئ او ډير شورماشور چغی په کښی وکړئ نو سره له هغه به هيڅوک ستاسی چغو ته غوږ کينږدی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شئ نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوځوونکی هم نه پیدا کیږی. لنده ئی دا چه دواړه خبری سره برابری دی. له دی بندی خانی ځخه ستاسی وتل سخت دی او هیڅ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کښی کول د هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾

بیشکه ویریدونکی (له الله ـ ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کښی به وی او په نعمتونو کښی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی له الله تعالیٰ ځخه ویریدل په جنت کښی به بالکل مأمون او بی‌فکره اوسیږی. هلته به دوی ته د هوسائی (راحت) ـ آرامی او د عیش هر راز (قسم) اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو ځخه آیا یوائحی دا بښنه او انعام لږ دی چه الله تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانبه د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ

خورئ او څښئ ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه گرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (ډیر) ښه وی.

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری ښی ښائسته غټی سترګی او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملانو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملانو په لاره باندی لاړ شی ـ او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کښی سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کښی له هغوی سره یو ځای کیږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په ځنګه والی او څومره والی کم او کیفیت کښی راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کیږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاری. په دی صورت کښی داسی ګمان ونه کړ شی چه د دی کاملانو له ځینی ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کښی د دوی ځوځات (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کیږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته دیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبیه: د ﴿ وَاتَّبَعَتۡهُمۡ ذُرِّيَّتُهُم ﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «**قالت الانصار یا رسول الله ان لکل قوم أتباعا واناقد اتبعناک فادع الله ان یجعل لنا أتباعنا منا ـ قال النبی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل أتباعهم منهم**».

كُلُّ ٱمۡرِيِٕۭ بِمَا كَسَبَ رَهِينٞ ﴿٢١﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی ګروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښیی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تقصیرات ښښی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمۡدَدۡنَٰهُم بِفَٰكِهَةٖ وَلَحۡمٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ ﴿٢٢﴾

او مدد به وکړو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښې) او د غوښو له هغه څیز چه د دوی زړه ئې غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښې ئې چه زړه وغواړی او هره میوه ئې چه په زړه کښې وګرځی بې له ډیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښې پیالی (د شرابو) چه نه وی چټی (بیکاره) ویل په هغی کښې او نه نسبت کول د ګناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب طهور دوره وشی نو جنتیان به د خوش طبعی په ډول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (ګلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښې به یوائحې خوند نشاط او مزه وی. نشه ـ چټی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښې څه نقصان او فتور نه ورپیښوی. او نه به ګناه کښې څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پیښه ورځنی پیښیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾

او چاپیر به ګرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندی غلامان ځنکیان د دوی ګواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښې) مرغلری پټی په غلاف کښې ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغلری پخپل پوښ (غلاف) کښې به بالکل پاک ـ صاف او شفاف وی. هیڅ دوړه ګرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم هم داسی وی.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا
قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ
السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

او مخ به کړی ځینی د دوی ځینو نورو نه چه پوښتنی به سره کوی (له دنیوی مشقتونو څخه تشکراً) وبه وائی دوی چه بیشکه مونږ رومبی له دی نه وو په اهل خپل کښی ویریدونکی (له عذابه). نو احسان وکړ الله پر مونږ باندی او وی ساتلو مونږ له عذاب د تودوخی ګرمی (د دوزخ) بیشکه مونږ وو مونږ پخوا له دی څخه (په دنیا کښی) چه عبادت به مو کاوه د دغه (الله) بیشکه چه دغه (الله) هم دی دی ډیر ښه احسان کوونکی خورا (ډیر) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی جنتیان به په هغه وقت کښی یو د بل په لوری متوجه کیږی او خبری به سره کوی او د خورا (ډیر) مسرت او امتنان له سببه به یو بل ته داسی وائی «ورونو! مونږ په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدو! او په دی اندیښنی کښی تل اوسیدو چه وروسته له مړینی به په مونږ باندی څه راځی؟ د الله تعالیٰ دی احسان ته وګورئ! چه نن مونږ څومره داده ـ مطمئن او مأمون یو چه د دوزخ یو تود باد او وږمه هم مونږ ته نه ده رسیدلی. مونږ له خپل الله تعالیٰ ویریدو او د هغه په مهربانی باندی مو هیله (امید) لرله او د هغه له یاده نه وو غافله او په ذکر او عبادت کښی ئی تل بوخت او لګیا ؤ دا دی چه هغه پر مونږ باندی ډیره مهربانی وفرمایله او ځمونږ دعاء ئی واوریده او له مونږ سره ئی ښه سلوک او احسان وفرمایه.

فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلقو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال ګر (خبر ورکوونکی له غیبه) او نه مجنون ـ لیونی.

تفسیر: کفارو ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم کله لیونی ـ کله کاهن ـ کله له پیریانو او شیطانانو څخه خبری اوریدونکی باله او ویل به ئی چه دوی له هغوی څخه څه خبری اوری بیا له هغه سره نوری خبری ګدوی مګر بی عقلان په دی باندی نه پوهیدل چه تر اوسه پوری کوم یو کاهن ـ شاعر ـ یا لیونی داسی پندونه ـ او حکیمانه اصول او داسی خوږی خبری ـ او هسی ښی ویناوی کړی وی؟ نو ځکه الله تعالیٰ خپل حبیب صلی الله علیه وسلم ته وائی چه تاسی د هغوی له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام ورکړئ! او د دوی له دی چتی (بیکاره) خبرو څخه مه خپه کیږئ! ځکه چه د الله تعالیٰ له فضل او کرم څخه نه تاسی لیونی نه کاهن یئ بلکه د هغه مقدس استاځی او رسول یی او نصیحت کول ستاسی منصبی فرض دی نو تل په هغه باندی دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ ﴿٣٠﴾

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونږ منتظر یو په ده باندی گرد (تول) حوادثو د زمانی ته.

تفسیر: یعنی دغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ خبری آوروی ـ او پندونه ورکوی آیا دا خلق ئی ځکه نه منی چه هغه محض شاعر گڼی ـ او د دی خبری په انتظار کښی دی هسی چه د پخوانی زمانی ډیر شاعران د زمانی په گردش کښی مړه شوی دی دوی به هم مری او دا خبری به سرېږی او په راتلونکیو زمانو کښی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورځی او دا یوائځی د څو ورځو موقتی خبری دی او بس.

قُلْ تَرَبَّصُوا۟ فَإِنِّى مَعَكُم مِّنَ ٱلْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسئ تاسی (هلاک ځما ته) پس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنی ښه دی تاسی ځما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوټه به خلاصیږی نو دا به درښکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَٰمُهُم بِهَٰذَآ ۚ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾

آیا امر حکم کوی دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوښوونکی تیریدونکی له حده (جگړو او په عنادونو کښی).

تفسیر: یعنی پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکی هغوی ډیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښیی چه ډیر صادق ـ امین ـ پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر ـ کاهن او لیونی ووائی او د هغه له ښوونی څخه سترگی واړوی که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناؤ په منځ کښی څه فرق او توپیر (امتیاز) نه شی کولی نو دوی څرنگه پوهان او عقلمندان دی؟ مگر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کښی په گردو (تولو) خبرو باندی په ښه شانی پوهیږی خو په ښکاره داسی چتی (بیکاره) خبری کوی او د شرارت چاری وراندی کوی.

أَمۡ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُۥۚ بَل لَّا يُؤۡمِنُونَ ۝٣٣ فَلۡيَأۡتُواْ بِحَدِيثٖ مِّثۡلِهِۦٓ إِن كَانُواْ صَٰدِقِينَ ۝٣٤

آیا وائی دوی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی ده دا (قرآن نه ده داسی) بلکه دوی ایمان نه راوړی (تکبراً عناداً) پس رادی وړی دوی یوه خبره (جوړه کړی شوی) په شان د دی (قرآن په فصاحت بلاغت کښی) که چیری وی دوی رښتینی په دی (وینا).

تفسیر: یعنی داسی خیال کوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه شیان چه آوروی هغه د الله تعالیٰ کلام نه دی بلکه هغه دی له خپله ځانه جوړوی او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالیٰ ته کوی. څوک چه کومه خبره نه منی نو د هغی دپاره په زرهاؤ بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړوی. کوم سری چه په یوی خبری باندی باور نه لری او زړه ئی نه کیږی چه یقین پری وکړی نو هم دا راز (قسم) بی سر او پښو احتمالات ورته راوباسی. که څوک وغواړی چه دا ښکاره خبره ومنی نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره کافی ده چه د دنیا گرد (تول) طاقتونه که سره یو ځای شی نو د دی پاک قرآن په شان یو کتاب نشی راوړی لکه چه د الله تعالیٰ د ځمکی او د الله تعالیٰ د آسمان په شان بله ځمکه او آسمان جوړول ممکن نه دی هم داسی د دغه قرآن په شان بل کلام الله جوړول هم مشکل او محال دی.

أَمۡ خُلِقُواْ مِنۡ غَيۡرِ شَيۡءٍ أَمۡ هُمُ ٱلۡخَٰلِقُونَ ۝٣٥ أَمۡ خَلَقُواْ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ۝٣٦

آیا پیدا کړی شوی دی دوی بی له یو څیز (خالق پخپل سر) یا که دوی پخپله پیدا کوونکی دی د ځانونو خپلو آیا پیدا کړی دی دوی آسمانونه او ځمکی (نه ده داسی خالق د تولو الله دی) بلکه یقین نه کوی دوی (او نه ئی منی چه ایمان راوړی په هغه باندی او بندگی وکړی د هغه).

تفسیر: یعنی دغه منکران د الله تعالیٰ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ولی نه منی؟ آیا په دوی باندی هیڅ یو هسی الله نشته چه د هغه حکم منل په دوی باندی لازم وی؟ آیا دوی پرته (علاوه) له کوم پیدا کوونکی څخه پخپل سر پیدا شوی دی؟ آیا دوی خپل ځان خدای گڼی؟

داسي خيال کوي چه آسمان او ځمکه د دوی جوړ کړي شيان دي؟ او ځکه په دې قلمرو کښې هر څه چه د دوی زړونه غواړي هم هغسې کوي او هيڅوک د دوی د مخې نيولو واک او اختيار نه لري. دا ګرد (ټول) خيالات باطل او مهمل دي. دوی هم پخپلو زړونو کښې ښه پوهيږي چه هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ شته چه همغه پاک الله تعالیٰ د دوی او د ځمکې او آسمان پيدا کوونکې دی. مګر سره له دې علمه دوی له هغه ايمان او يقين څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بې برخې دي.

أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ ٱلْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾

آيا له دوی څخه دي خزانې (د نبوت نعمت) د رب ستا! آيا هم دوی دي واکداران (زورواران چه کوي هر کار پخپل سر بلکه دوی ټول د الله تعالیٰ تر حکم لاندې دي).

تفسير: آيا دوی داسې خيال کوي چه ځمکه او آسمان د الله تعالیٰ له جوړ کړيو شيانو څخه دي خو الله تعالیٰ د خپلو خزانو مالکان دوی ګرځولي دي يا د ده په ملک او خزانو باندې دوی په زور او تسلط سره قبضه کړې ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنګه مطيع او منقاد کيدی شي؟.

أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

آيا شته دوی ته (اندرپايه چه پرې خيژي آسمان ته او) اوريدل کوي په هغه باندې (خبرې د ملائکو) پس را دې وړي هغه اوريدونکې د دوی يو برهان سند ښکاره (په صحت د اوريدلو د ده باندې).

تفسير: يعنې آيا هغوی داسې دعوی کوي چه دوی پوړۍ (زينه) درولې پر آسمان باندې ختلي دي او هلته ئې له ملأ الاعلیٰ څخه خبرې اوريدلې دي کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پورې رسيدی شي نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دي؟ څوک چه هسې دعوی کوي نو بسم الله رادې شي او خپل حجت ـ قاطع سند لامع برهان او بيان دې راوړاندې کړي. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کښې فرمائي چه:

أَمْ لَهُ ٱلْبَنَٰتُ وَلَكُمُ ٱلْبَنُونَ ﴿٣٩﴾

آیا هغه (الله) لره لونې دي (په زعم ستاسې) او تاسې لره ځامن دي.

تفسیر: یعنې آیا دغه منکران الله تعالیٰ له خپل ځان څخه ښکته ګڼي؟ معاذ الله لکه چه د دوی د لونو او ځامنو له ویشلو څخه راڅرګندیږي. نو ځکه د هغه د احکامو او هدایتونو په مخ کښې غاړه ایښودل د خپل شان کسر بولي.

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿۴۰﴾

آیا ته غواړې له دوی څخه (ای محمده!) څه اجر بدل پس دوی له تاوان (د هغه) درانه کړې شوي دي (او ځکه درڅخه تاووي مخ او نه مؤمنانیږي له عناده).

تفسیر: یعنې آیا دا خلق ځکه ستاسې خبرې نه مني چه الله تعالیٰ دي نه کړې تاسې په ارشاد او تبلیغ باندې له هغوی څخه څه باره مزدوري او معاوضه غواړئ چه د هغه د دروندوالي لامله (له وجې) تور خوري.

أَمْ عِندَهُمُ ٱلْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿۴۱﴾

آیا په نزد د دوی (علم د) غیب دی نو دوی ئې لیکي (له هغه نه).

تفسیر: یعنې آیا پخپله الله تعالیٰ پر دوی باندې وحې لیږي او لکه پیغمبران دوی له خپلو اسرارو څخه خبروي چه دوی ئې لیکي لکه چه د انبیاؤ علیهم السلام وحې لیکلې کیږي نو ځکه دوی ستاسې پیروي ته څه ضرورت نه لري. بلکه نه ده دا خبره چه له دوی څخه علم د غیب وي بلکه دوی صرف ضد نیولی دی نو ځکه ایمان نه راوړي.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هُمُ ٱلْمَكِيدُونَ ﴿۴۲﴾

آیا اراده لري دوی د مکر کولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه کسان چه کافران شوي دي هم په دوی باندې مکر کړې شوی دی (او خپله جزاء مومي).

تفسیر: یعنې له دغو پاسو خبرو څخه هیڅ یوه خبره نشته. نو بیا آیا داسې اراده لري چه له

پیغمبر سره فریب دروغ چل او مکر وکړی ـ او په خفیه ډ تدابیرو په پټو غوټو سره حق مغلوب؟ یا ئی له منځه وباسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولرئ چه هغه مکر ـ چل او فریب گرد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لویږی ژر به دوی ته دا څرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منځه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کنستلی کوهی کښی لویږی.

أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله پاکی ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالیٰ بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کړی دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکړی او د هغه عبادت دوی د الله تعالیٰ له عبادت څخه بی پروا کړی دی؟ نو په یاد ئی ولرئ چه دا گرد (تول) اوهام او وساوس دی او د الله تعالیٰ ذات له گردو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک ـ مثیل ـ مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

او که ووینی دوی یوه توته له آسمانه رالویدونکی نو وبه وائی (دا) وریځ ده پریره (غته) یوه پر بلی باندی سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یوائی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رښتیا خبره دروغ گڼی ـ او د هغی په دروغ بللو باندی تینگ ولاړ دی ـ د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توته هم راولویږی او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووینی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تأویل په کښی کوی مثلاً وائی به چه دا د آسمان توته نه ده بلکه د وریځی یوه پریره (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (یخ) لوئی دړی کله کله رالویږی. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبلولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾

نو پرېږده دوی تر هغه پورې چه یو ځای شي دوی له ورځې خپلې سره هغه چه پکښې وبه لوېږي پر دوی باندې تکه (تندر) (د برېښنا یا بې هوشه هلاک کړی شي) هغه ورځ چه وبه نه کړي دفع له دوی نه کید مکر د دوی هیڅ خیز (له عذابه د الله) او نه به له هغوی سره څه مدد مرسته (امداد) وکړه شي.

تفسیر: یعنې په هسې معاندینو پسې زیات لوېدل دومره په کار نه دی. پرېږدئ چه د څو ورځو له مخې لوبې وکړي او خبرې جوړې کړي. آخر هغه ورځ راتلونکې ده چه د الله تعالیٰ د قهر برېښنا تکه (تندر) پرې ولوېږي او د دوی هوش او حواس والوځي. او د ژغورنې (نجات) هیڅ ترتیب به ئې په کار نه ورځي. نه له کوم لورې ورته مرسته (مدد) رسیږي. غالباً له دې څخه به قیامت مراد وي.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

او بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئې کړی (کافران شوي) دي (اخروي) عذاب دی بې له دې (دنیوي) عذابه ولیکن زیاتره د دوی نه پوهیږي (نو ځکه مخ ګرځوي له ایمانه).

تفسیر: یعنې له دوی څخه زیاتره سړي په دې خبر نه دي چه پرته (علاوه) له آخرته په دنیا کښې هم دوی ته یوه سزا او هیداد رسیدونکی دی ـ ښائي چه له دې څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوي مراد وي.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر کوه ته (ای محمده!) حکم د رب خپل ته بیشکه ته په ځای د لیدلو ځمونږ کښې ئې (او ساتو دې له اضراره).

تفسیر: یعنې له صبر او استقامت سره د خپل رب د تکویني او تشریعي حکم انتظار وباسې چه ژر به ستاسې او د هغو په منځ کښې فیصله وکړي او تاسې ته به د مخالفینو له خوا هیڅ نقصان نه رسیږي ځکه چه تاسې ځمونږ د قدرت تر سترګو لاندې یئ! او ستاسې ساتنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دی!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښې چه راپاځیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسير: یعنی له صبر ـ تحمل ـ سکون او اطمینان سره تل د الله تعالیٰ په تسبیح ـ تحمید او عبادت کولو کښې مشغول اوسئ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاځیږئ ـ یا لمانځه ته ودریږی! یا له مرکی څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښې د تسبیح او تهلیل او د نورو اذکارو دیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

او په بعض د شپې کښې پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپې په آخره هم تسبیح وایه).

تفسير: د شپې له دی برخی څخه ښائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت گهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښې گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رڼرا) کښې پټیږی.

تمت سورة الطور ولله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الاآية (۳۲) فمدنية وهى اثنتان وستون آية وثلث ركوعات رقمها (۵۳) تسلسلهاحسب النزول (۲۳) نزلت بعد سورة الاخلاص.

د «النجم» سورت مکی دی ـ پرته (علاوه) د(۳۲) آیته څخه چه مدنی دی. (۶۲) آیته (۳) رکوع لری.

په تلاوت کښې (۵۳) او په نزول کښې (۲۳) سورت دی. وروسته د«الاخلاص» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوځی (غروب وکړی یا راوخیږی طلوع وکړی) نه دی ګمراه شوی ملګری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کړی ده.

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملګری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی ـ بلکه هم هغسی چه د اسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه تاکلی (مقرر کړی) تګ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلی خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په همغه ډول (طریقه) د الله تعالیٰ په تاکلی (مقرر کړی) لاری باندی برابر ځی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکړی او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کوږ شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری تړلی دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رڼا (رڼرا) څخه توله دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته ځلیدونکی لمر راخیږی هم دا راز (قسم) د ګردو (تولو) انبیاؤ له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوخوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کړی دی چه په هغوی کښی د هیڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپوږمی انتظام به څومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د تولی دنیا او نری سعادت او هدایت تړلی دی.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿٤﴾

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه ـ نه دی دغه (قرآن) مګر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده.

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری ـ د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مبنی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالیٰ رالیږلی وحی ده. او هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ له حکمونو سره سم ؤ. د دوی په منځ کښی متلو وحی ته قرآن او غیر متلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ۝ ذُوْ مِرَّةٍ ؕ

ښوولې ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئيل) چه خاوند د ښه قوت صورت عقل دی.

تفسير: يعنې اصلي وحی ليږونکی الله تعالیٰ دی خو د هغه په وسيله چه دا وحي تر دوی پورې رسيږي او هغه چه په ښکاره ډول (طريقه) ده ته ښوونه کوی هغه د ډيرو قوتونو څيښتنه (خاونده) ـ خورا (ډير) زوروره ـ حسينه ـ او وجيهه پرښته ده چه هغې ته «جبريل امين» وايه شي. لکه چه د (التکوير) په سورت کښې ئې هم د «جبريل امين» په نسبت فرمايلی دی. ﴿ اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ۙ ذِيْ قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِيْنٍ ۙ مُّطَاعٍ ثَمَّ اَمِيْنٍ ﴾ الآية ـ

فَاسْتَوٰى ۝ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ۝

بيا برابر کيناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسير: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زياترو مفسرينو شرقي افق مراد کړی دی چه له هغه ځايه سپيده داغ رابريښي نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته د بعثت په اول کښې يو ځلې حضرت جبريل امين پخپل اصلي صورت سره ورښکاره شو چه پر يوه کرسی باندې ناست ؤ. په هغه وقت کښې د آسمان يوه څنده (غاړه) تر بلې څندې (غاړې) پورې د هغه له وجود څخه ډکه ښکاريده او خورا (ډيره) لويه او ويروونکې په نظر راتله چه له دی امله (وجې) څمونږ رسول اکرم صلی الله عليه وسلم له دوی څخه وويريد نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۝ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى ۝

بيا نژدې شو (جبريل محمد ته) پس ښه نژدې شو پس ؤ په منځ د نژدې والي د دوو ليندو يا ډير نژدې له دې نه هم پس وحي وکړله (الله په ژبه د جبريل) بنده خپل ته هغه چه وحي ئې وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم راښکته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کښی د دوو لاسو یا د دوو لیندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتی په خپل هغه وقت کښی الله تعالیٰ پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی ورنازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدثر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿ يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ ﴾ الآیة - یا به نور احکام وی.

تنبیه: په ﴿ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴾ کښی د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسی ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په تاکلو (مقررولو) سره دا ورښوول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هو! دومره ورښکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کښی نوری ډیری خبری هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلی شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ﴿١١﴾

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترګو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترګو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کښی په زړه پوری هم هغسی چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وګوره او په دی کښی ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درځی په دی ویلو کښی د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالیٰ هم داسی د پیغمبرانو په زړونو کښی د پرښتو پیژندګلو اچوی او که په خپله رسول پر پرښتو باندی ډاډینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه ډول (طریقه) ډاډینه (تسلی) ورکړی.

أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾

پس آیا تاسی جګړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کښی چه ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لیږونکی الله او وحی راوړونکی هسی پرښته ده چه د هغی صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات ګرد (تول) ښائسته او ښه او د هغی ګرد (تول) قوتونه کامل دی. او بیا داسی سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترګو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسی لیدلی شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کښی تاسی لره د داسی چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کښی

فضول بحثونه او بیکاره جګړې او تکرارونه وکړئ.

اذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترګو نه وینې وئې سپاره

هغه چاته چه ئې وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿۱۳﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿۱۴﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په راښکته کیدلو کښې بل ځلې په نزد د ونې د بیرې سدرةالمنتهیٰ (چه منتها د علم د خلقو دی) په نزد د هغې دی جنت الماویٰ (یعنی ځای د هستوګنې د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکی «دوهم ځلی ئې جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت د معراج په شپه په اووم آسمان کښې د بیرې له ونې سره ولید چه هغه د پورتنیو او ښکتنیو مخلوقاتو په منځ کښې ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندې او ښکتنی خلق پورته نشی تلی او د هغه په خوا کښې جنت ئې هم وکوت.

تنبیه: څرنګه چه د جنت انګور ـ انار او نورې میوې له دنیوی میوو سره نه قیاس کیږی او یوائې د نامه اشتراک د هغوی په منځ کښې شته هم داسې دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی قیاس کیدی. دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه هغه بیره به څرنګه اونه وی لنده ئې دا چه هغه ونه د دی خوا او د هغې خوا په سرحد کښې ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لورې خیژی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه راښکته کیږی د هغو ګردو (تولو) منتهیٰ هم دا اونه ده له ګردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووځی چه د دی ونی بیخ په شپږم آسمان کښی او څانګی ئی تر اووم آسمان پورې غځیدلی دی والله اعلم.

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿۱۶﴾

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پټې کړې هغې ونې د بیرې لره هغه څه چه پټ کړی ئې ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ انوارو او تجلیاتو پر دې ونې باندې پلوشې اچولې وې او د پرښتو د

هجوم او کثرت دا حال ؤ چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پرښته په نظر راتله. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پتنونه (پتنگان) دی یعنی ډیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوشیږی په دی وقت کښی د دی ونی د بهار او د سینگار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کښی د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کښی منطوی او مندرج وی ځکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی‌بی عائشی صدیقی په احادیثو کښی تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردگار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکی **(کان اغصان السدرة لؤلؤا ویاقوتا وزبرجداً فرآها محمد صلی الله علیه وسلم ورأی ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنگه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (مازاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی ځکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په ځینو روایتونو کښی فرمایلی دی **(رآه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کښی ئی دوه دوله ولید **(کما قالوا فی حدیث انشق القمر بمکة مرتین)** په ظاهری سترگو سره هم او د زړه په سترگو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ کښی کړی شوی ده ځکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایل «**ویحک ذاک اذاتجلی بنوره الذی هو نوره ـ رواه الترمذی**» معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی ځینی انوار قهره للبصر دی ځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجمله په دواړو درجو باندی صادقیږی او ځکه ویل کیږی د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کښی په برخه کیږی هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کیږی چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کښی چاته نه حاصلیږی هو! یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کښی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کښی هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کیږی چه د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کښی هیڅ تعارض نشته. کیږی چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کښی اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کښی هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالیٰ اعلم**

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿۱۷﴾

نه وی ګرځیدلی سترګی د (محمد بلي خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترګو ولید په پوره تمکن او اتقان سره ؤ نه کتنه کږه شوی ده او نه ښی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی ؤ چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه ورښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه ورښوول کیږی د هغو په لیدلو پسی لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک ؤ.

لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿۱۸﴾

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (ځینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی ؤ.

تفسیر: د ﴿ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی ئی وی هغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی بڼ وال بیا
بلبل څه وویل ګل واوریدل څه څه وکړل سبا؟
اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان
بلبل چه ګفت ګل چه شنید وصباچه کرد؟

اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ﴿۱۹﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿۲۰﴾

آیا پس وینئ تاسی لات او عزیٰ او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ په مقابل کښې چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دی سپکو او ناولو شیانو له نوم اخیستلو څخه شرم په کار دی.

تنبیه: «لات ـ عزیٰ ـ مناة » د هغی زمانی د کفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دی. د دوی له منځه (لات) د طائفیانو په نزد ډیر معظم ؤ. او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزیٰ) د قریشو او بنی کنانه او نورو په نزد دومره لوی معزز ؤ چه له هغو دوو ړومبنیو څخه ئی ده ته عزت ورکاوه. او (عزیٰ) چه په مکه معظمه کښی نخلی ته نژدی ؤ بیا (لات) چه په طائف کښی ؤ بیا له دوی څخه وروسته په دریمه درجه (مناة) ؤ چه له مکی څخه لری او مدینی ته نژدی ؤ. علامه یاقوت رحمة الله علیه په معجم‌البلدان کښی هم دا ترتیب نقل کړی لیکی چه قریشو د کعبی شریفی د طواف په وقت کښی داسی ویل « **اللات والعزیٰ ومناة الثالثة الاخریٰ ـ هٰؤلآء الغرانیق العلیٰ وان شفاعتهن لترتجیٰ**» په ځینو تفاسیرو کښی پر دی ځای کښی یوه قصه نقل کوی چه د محدثینو د جمهورو له اصول سره د صحت تر درجی پوری نه رسیږی. او که فی الواقع هغه لره کوم اصل هم وی نو ښائی هم دا به وی چه ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هسی جرګه کښی چه د مسلمانانو او کافرانو لوئی ډلی پکښی ګډی وډی او مخلوطی ناستی وی دا سورت ئی ولوست. او د کفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو په وقت کښی به ئی هسی شورماشور لګاؤ چه تر څو ئی څوک وانه وری لکه چه الله تعالیٰ د حٰمٓ السجدة په څلورمه رکوع کښی فرمائی ﴿ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ ﴾ کله چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دا سورت ولوست کوم شیطان کافر خپل غږ د دوی له غږ سره یو ځای کړی د دوی په لهجه او د وینا په تقلید سره به ئی هغه الفاظ ویلی وی چه د ګردو (تولو) کافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځکه د (**تلک الغرانیق العلیٰ** الخ) له الحاق څخه له دی آیتونو سره او له دی تصرف څخه چه په تعبیر او اداء کښی شوی وی د هغو کفارو په زعم مطلب بالکل اوښتی دی او له ذم څخه (معاذ الله) مدحی ته رسیدلی دی که نه ښکاره خبره ده چه د نبی پر ژبه شیطان کله دومره تسلط لری او دا څرنګه امکان لری؟ د هغه شی ابطال چه وروسته راځی نو د هغه صفت مخکښی څه معنی لری؟.

أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنْثٰى ﴿۲۱﴾ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ﴿۲۲﴾

آیا تاسی لره (ای کفارو) هلکان دی او دغه (الله) لره لونی دی دا (قسمت د اولاد) په دی شان قسمت دی ډیر کوږ ناکاره.

تفسیر: یاقوت په (معجم البلدان) کښی لیکی چه کافرانو دا بتان د الله تعالیٰ لونی بللی خو اول الله هغه لوی ذات دی چه صفت ئی په ﴿ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ ﴾ سره شوی دی او بالفرض که د اولاد تقسیم هم ومانه شی نو دا تقسیم څومره خراب او بیکاره دی چه تاسی خپلو ځانونو ته هلکان

او الله تعالیٰ ته لونی ورکوئ (العیاذ بالله).

إِنْ هِيَ إِلَّآ أَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایښی دی تاسی دوی لره تاسی او پلرونو ستاسی نه دی نازل کړی الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم برهان ـ علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیږو (گټو) او ونو باندی یو څه نوم ږدی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو کښی که د الله تعالیٰ لونی یا د هغه هلکان یا بل شی وایئ دا گردی (تولی) چټی (بیکاره) او د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَمَا تَهْوَى ٱلْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی ښخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالیٰ له خوا د هدایت رڼا (رڼرا) راغلی ده او سمه لاره ئی راښوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو اوهامو په توره تیاره کښی سره نښتی دی. هغه گمانونه چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسیږی او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په زړونو کښی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه ـ ارتباط او سروکار نشته.

أَمْ لِلْإِنسَٰنِ مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ ٱلْءَاخِرَةُ وَٱلْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواړی ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا.

تفسیر: یعنی هسی اتکل او ګمان کوی چه دا بتان به څمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوګانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سړی ئی وکړی هغه ئی په لاس ورځی په یاد ئی ولرئ چه د دنیا او آخرت ګردی (تولی) ښیګنی (فائدی) د الله تعالیٰ په لاس کښی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی یعنی د بتانو عبادت څخه ستاسی لاس ته څه ورځی ګټه (فائده) همغه ده چه د الله تعالیٰ له لوری ئی سړی مومی.

وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا إِلَّا مِنْۢ بَعْدِ أَنْ يَّأْذَنَ اللهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿۲۶﴾

او ډیری دی له ملائکو څخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مګر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پرښتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راځی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکړی هغه د کار شی دی او هغه له هر چا څخه چه خوښ وی همغه ګټور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکړی دی او نه دی له کافرانو څخه خوښ دی.

إِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثٰى ﴿۲۷﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ ۭ إِنْ يَّتَّبِعُوْنَ إِلَّا الظَّنَّ ۚ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِيْ مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿۲۸﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندی خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندی په نوم ایښودلو د ښځو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مګر خو د ګمان او بیشکه ګمان نه دفع

کوی له حق څخه هیڅ شی.

تفسیر: هر څوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هیداد څخه بیفکره کیږی او په داسی بیباکی او بیفکری کښی اخته کیږی چه الله تعالیٰ ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرښتی ښځی او د هغه لونی دی دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده ځکه چه پرښتی له نارینتوب او ښځیتوب سره هیڅ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالیٰ به څرنګه اولاد ولری؟ که څوک په رښتیا او تینګو خبرو باندی قائم وی نو په داسی ګمانونو اتکلونو او اوهامو او چتی (بیکاره) خبرو پسی چه هیڅ کار ورځنی نه جوړیږی نه ګرځی. او آیا داسی اتکلونه او تخمینات د ثابته ؤ حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾
ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ

پس مخ وګرځوه ته له هغه چا څخه چه مخ ئی ګرځولی دی له ذکره زمونږ او نه لری اراده مګر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) ځای د رسیدلو د دوی دی له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا برستن او نالی چه د دنیا دا څو ورځی ژوندون دی او په هغه کښی هسی منهمک شی چه الله تعالیٰ او آخرت ور څخه هیر وی او هیڅ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی ایلتو او چتی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیږئ! هم هغسی چه هغوی له الله تعالیٰ څخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی څخه مخ واړوئ! په پوه باندی څو مو دوی پوهولی دی ولی هغوی ځان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سریو څخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کښی خپل ځان پخول او ویلی کول بیکاره دی. د دوی فکر فقط د هم دی دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیږی. له دی څخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیږی. دوی څه پوهیږی چه وروسته له مرینی د حقیقی مالک په دربار کښی حاضریږی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جداوجهد یواځی د بهائمو په شان د ګیدو ډکول او د شهوت شړل دی. پرته (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو څخه بل شی ته نه متوجه کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

بیشکه رب ستا هم دی ښه عالم دی په هغه چا باندی چه ګمراه شوی دی له

لاری د ده څخه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندی چه سمه لاره ئی موندلی ده.

تفسیر: یعنی هغه چه په گمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سمی لاری باندی رهی (روان) دی دوی ټول سره د هغوی د مخفی استعداداتو له ازل راهسی پاک الله ته معلوم او الله تعالیٰ پری ښه خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیدونکی دی. هر څومره زیار (کوشش) چه وویستل شی پرته (علاوه) له هغه څخه بل کوم شی نه کیږی برسیره پر هغه الله تعالیٰ پخپل محیط علم سره له هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان یوی خوا ته ونیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالیٰ ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ۙ لِیَجْزِیَ الَّذِیْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَیَجْزِیَ الَّذِیْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰی ۝۳۱

او خاص الله ته دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً) (پیدایښت) لپاره د دی دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو کسانو ته چه نیکی ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی باندی د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په مخ کښی څه ممانعت موجود کیدی شی. بلکه که په غور سره وګورئ نو ځمکه او د آسمان دا ګردی (ټولی) کارخانی د هم دی دپاره پیدا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بدانو ته د هغوی د بدی او نیکانو ته د هغوی د نیکی بدل ورکړ شی.

اَلَّذِیْنَ یَجْتَنِبُوْنَ کَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ؕ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبائرو لویو ګناهونو څخه او له فواحشو قبیحو کارونو څخه مګر وړی وړی ګناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بښل کیږی له جانبه د الله په سبب د اجتناب له کبائرو نه).

تفسیر: د صغیری او کبیری گناه فرق د نساء د سورت په تفاسیرو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی. د (لمم) په تفسیر کښی ځو خبری شته. ځینی وائی هغه خیالات او چرتونه دی چه د گناه په نسبت په زړونو کښی گرځی خو له قوی ځخه فعل ته نه وځی هغه لمم دی. ځینی له هغه ځخه صغیره گناه مراد اخلی. ځینی وائی هغه گناه چه په کولو باندی ئی اصرار نه کوی. یا ئی خپل عادت ونه گرځوی. یا هغه گناه چه توبه ورځنی وکړی مراد دی. ځمونږ په نزد دیر ښه تفسیر همغه دی چه محقق شیخ الهند رحمة الله علیه د (النساء) د سورت په تفاسیرو کښی لیکلی دی. مگر دلته ئی په ترجمه کښی د نورو معانیو گنجائش هم پری ایښی دی.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

بیشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکی د ښښنی او) د مغفرت دی.

تفسیر: نو ځکه له دیرو وړو گناهونو ځخه تیریږی او توبه قبلوی او گنهکاران نه مأیوس کوی. که په هره لویه او وړوکی گناه باندی ئی پوښتنه کولی نو د امید ځای به چیری پاتی کیده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ ﴿٣٢﴾

هغه ښه عالم دی په تاسی باندی کله چه پیدا ئی کړئ تاسی له ځمکی ځخه او کله چه وئ تاسی (پټ) بچی په گیدو د میندو خپلو کښی نو مه ستایئ مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستایئ به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دی. په هغه چا باندی چه ویریږی (له الله او ځان ساتی له معاصیو).

تفسیر: یعنی که د تقویٰ ځه توفیق الله تعالیٰ چاته ورکړی نو دی دی لوئی نه کوی! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سړی له لوئی او پاکی او تقویٰ نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وقته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښی قدم او پل نه ؤ ایښی. هر سړی لره ښائی چه خپل اصل او ماهیت دی نه هیروی. د چا ابتداء چه له خاورو ځخه شوی وی او بیا ئی د مور د گیدی په تیاره کښی له ناولی وینی ځخه خواړه موندلی وی او په هسی ځای کښی پاللی شوی وی او وروسته له هغه ځخه له نورو دیرو روحانی او جسمانی

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښې که الله تعالیٰ د خپل فضل او کرم له مخې هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروبښی او هسک (اوچت) لوړ ځای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوئی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق وبولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیږی. او په دی باندی ښه پوهیږی چه په پوره ډول (طریقه) له ګردو (تولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښې شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالیٰ له لوری ساتلی شوی وی.

أَفَرَءَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ ئی واړاوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل ئی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری ئی مخ واړاوه.

وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾

او ور ئی کړ لږ شی (له مقرره مال څخه) او منع ئی کړل نور (او سخت پری تینګ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی لږ څه ایمان ئی راوړ بیا ئی زړه کلک شو». مجاهد رحمة الله علیه او نور لیکی چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښې نازل شوی دی چه هغه ځمونږ د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری ئی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی ؤ چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا ګرد (تول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری ګرده (توله) سزا زه په ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط ئی هم ور ورساوه او بیا ئی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴾ معنی به داسی کیږی چه څه مال ئی ورکړ او بیا ئی لاس وویست.

أَعِندَهُۥ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾

آیا شته له ده څخه علم د پټو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسیر: یعنی آیا دا د غیب خبر ئی لیدلی دی چه هغه ته به د کفر سزا نه رسیږی؟ او بل سری به پخپل ځای ودروی او په رښتیا سره به دی خلاصیږی؟.

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ﴿٣٧﴾

آیا نه دی خبر کړی شوی دی په هغه (شی) چه ؤ په صحیفو پانو د موسیٰ کښی او (په صحیفو پانو) د ابراهیم کښی هغه (ابراهیم) چه وفاء ئی کړی وه (په احکامو د الله).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام پخپله وینا او عهد او پیمان باندی پوره تینګ ولاړ ؤ. او د الله تعالیٰ ګرد (تول) احکام ئی په ځای کړل او د هغه د احکامو په تعمیل کښی ئی لږ څه تقصیر هم ونه کړ.

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾

(په صحف مذکوره ؤ کښی دا دی) چه نه پورته کوی هیڅ نفس پورته کوونکی بار پیتی د بل نفس.

تفسیر: یعنی د موسیٰ او د ابراهیم علیهما السلام په صحیفو کښی داسی مضمون ؤ چه د الله تعالیٰ په مخکښی یو مجرم د بل مجرم پیتی نشی اخیستی. او هر یو سری خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلی.

وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾

او بله دا چه نشته هیڅ انسان لره مګر (جزاء د هغه شی) چه کړی ئی دی.

تفسیر: یعنی سری چه هر څه پخپل زیار او کوشش سره ګټی هغه د ده دی. او هیڅوک د بل نیکی او بدی نشی اخیستی. پاتی شوه دا خبره که څوک پخپله خوښه خپل ځینی حقوق بل ته وربښی او د الله تعالیٰ منظور شی. دا بیله خبره ده چه د هغه تفصیل له حدیث او فقهی څخه معلومیدی شی.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه وبه ښوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکړی شی هغه ته جزاء پوره بدل ښه (د نیکی نیکه ـ د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کښی کیښوود شی او د هغه پوره پوره بدل به ورکاره کیږی.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتهاء د ګردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرګه چه ورځی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتهاء د الله تعالیٰ په لوری کیږی او تول شیان په پای (آخر) کښی هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورتګ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کیږی.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَأَنَّهُ
خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کړی ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نړی (جهان) کښی ګرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کړی دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کښی دی ـ خندول ـ ژړول ـ لار ښوول ـ ګمراه کول ـ ژوندی کول او مړه کول ـ نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِن نُّطۡفَةٍ إِذَا تُمۡنَىٰ ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيۡهِ ٱلنَّشۡأَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰ ﴿٤٧﴾

له یوه څاڅکي اوبو د (منی) څخه کله چه وڅڅاوه شي (په رحم کښې) او (دا چه) بیشکه په ده باندې دی پیدا کول د دوهم ځلي (پس له مرګه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له یوه څاڅکي اوبو څخه ئې نر او ښځه پیدا کړی دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د یوه پیدایش له ښوولو څخه ئې په بل پیدایش باندې هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغۡنَىٰ وَأَقۡنَىٰ ﴿٤٨﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غني کوي او خزانې ورکوي (یا خواروي).

تفسیر: یعنی مال ـ خزانه ـ جایدادونه ټول د هغه ښښه دي. ځینی د (اقنیٰ) معنی (افقر) اخلي یعنی هغه ځینی غني کوي او ځینی فقیر اکرب کوي دا معنی له ړومبنی سیاق سره مناسبه ښکاري ـ ځکه چه د متقابلو شیانو ذکر له اول تر اخر پورې راغلي دی او که اول مطلب واخیست شي نو د هغه په مقابل کښې ښائی چه اهلاک کیښود شي چه ذکر ئې وروسته راځي یعني خزانې ـ مال او دولت هغه ورکوي او زیاتوي ئې او همغه ډیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او ټبرونه تباه او بربادوي.

وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ ﴿٤٩﴾

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعرى دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه ځینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسې ئې ګڼانه چه د عالم په پیښو او احوالو کښې هغه ډیر تأثیر او اغیزه (اثر) لري دلته دا ښکاروي چه د «شعری» رب هم الله تعالیٰ دی او د دنیا ګردی (تولی) پیښې او لاندې باندې او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښې دی بې وځلي (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښې زیار (کوشش) کوي او په هغه کښې کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُۥٓ أَهۡلَكَ عَادًا ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥٠﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کړی دی عادیان ړومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَثَمُودَاْ فَمَآ اَبْقٰى ﴿۵۱﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ مِّنْ قَبْلُ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ﴿۵۲﴾

او (هلاک کړی ئی دی) ثمودیان پس باقی ئی پری نه ښود بل هیڅوک (له هغوی نه) او (هلاک کړی ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی ؤ هم دوی ډیر ظالمان او ډیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاؤ کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی ډیر سخت ضررونه او ایذاوی رسولی چه د هغو له ویلو څخه د هر سړی زړه خوږیږی او راتلونکیو لره ئی بده لاره وېرانیستله.

وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى ﴿۵۳﴾ فَغَشّٰىهَا مَا غَشّٰى ﴿۵۴﴾

او هغو کلیو اړولیو شویو لره ئی ښکته راوغورځول (ځمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه څه چه راولوید (یا پس پټ ئی کړه هغه څه چه پټ ئی کړل).

تفسیر: یعنی د تیږو (ګټو) باران او وریا ئی پری وکړه دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَبِاَيِّ اٰلَاۗءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿۵۵﴾

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافره انسانه؟).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو ـ ظالمانو ـ او باغیانو تباه کول او له منځه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ ډیر لوی انعام او ښښنه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو څخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هٰذَا نَذِيْرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُوْلٰى ﴿۵۶﴾

دغه (محمد رسول الله هم) ویروونکی دی له (جملی د) ویروونکیو ړومبنیو شخه.

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام شخه هم داسی ویرول کوی لکه چه له دوی څخنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار ویرول.

أَزِفَتِ الْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره کوونکی (راوستونکی).

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه تاکلی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه تاکلی (مقرر) وقت ئی راشی نو هیڅ یو طاقت هغه نشی ستنولی (واپس کولی) که الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی قادر دی ـ خو هغه ئی هم نه لری کوی.

أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾
وَأَنتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾

آیا پس له دی خبری (قرآن) شخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او خاندئ تاسی (تمسخراً) او نه ژاړئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ.

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو شخه بایده ؤ چه تاسی د الله تعالیٰ له ویری په ژړا کیدئ او ویریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه. مگر تاسی په خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی اخته یی.

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ۩ ﴿٦٢﴾

پس سجده کوئ تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی ـ او په پند ـ نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاح وکړی او پړی وخاندی بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالیٰ په دربار کښی کیږدی!
تنبیه: په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکی چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الٰهی یوه غنشیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یواځی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» ولله الحمد والمنة

سورة القمر مکیة الا الآیات (٤٤) و (٤٥) و (٤٦) فمدنیة وهی خمس وخمسون آیة وثلٰث رکوعات رقمها (٥٤) تسلسلهاحسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».
د «القمر» سورت مکی دی ماسواء له (٤٤) ؤ (٤٥) ؤ (٤٦) آیاتونو څخه چه مدنی دی (٥٥) آیته دری رکوع
لری په تلاوت کښی (٥٤) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ①

رانژدی شو قیامت او څیری دوه توتی شوه سپوږمی.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

ـ د کافرانو یوی لوئی جرگی له دوی څخه یوه معجزه وغوښته ـ دوی وفرمایل چه د آسمان په لوری وگورئ! ناڅاپه سپوږمی له منځه دوه ټوټی شوه یوه ټوټه ئی د لمرخاته په لوری ـ او بله ټوټه ئی د لمر پریوتو په لوری لاړه په منځ کښی ئی غر حائل ؤ ـ کله چه د کافرانو جرگی دا لویه معجزه ولیده سره ئی وویل چه «محمد صلی الله علیه وسلم پر مونږ یا پر سپوږمی باندی سحر جادو کوډی کړی دی». دغی معجزی ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چه وروسته له دی څخه به هر شی لکه دا شلیږی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دی واقعی د تواتر دعوی کړی ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پوری د هسی واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی ـ او یواځی د استبعاد په بناء باندی داسی قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی. بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟ څمونږ هغه مستقل مضمون دی وگوت شی چه په «المحمود» کښی د معجزاتو او خوارق العاداتو په نسبت خور شوی دی. پاتی شوه دا خبره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په تواریخو کښی ولی هغه نشته! په یاد ئی ولرئ چه دا قصه د شپی ده نو په ځینو ملکونو کښی د مطالعو د اختلاف په سبب په دی وخت کښی ورځ وه او په ځینو ځایونو کښی نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینی وی او په خلاصه هوا کښی ناست وی او هر چیری اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چه هغوی تول د آسمان په لوری هسی وگوری چه هیڅ سترگی ئی له سپوږمی ځینی په بل لوری وا نه وړی. که پر څمکی باندی د سپوږمی رنا (رنړا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغی د دوو ټوټو کیدلو څخه د هغی په رنا (رنړا) کښی کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرگندیږی. برسیره په دی دا قصه د څو ربو (ثانیو) پیښه وه. مونږ وینو چه ډیر ځلی د سپوږمی تندر (خسوف) پیښیږی او تر ډیر وقت پوری ځندیږی (وړدیږی) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږی په تیره بیا چه په هغی زمانی کښی لکه نن غونډی رصدخانی او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تقاویمو ـ جنتریگانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دی معجزی نشتوالی په غربی تاریخونو کښی د دی د تکذیب دلیل نشی کیدی او په شرقی تواریخو کښی د دی معجزی ذکر شته. په هندوستان کښی د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾

او که ووینی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنگ به شی دوی (مخ به واړوی) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کوډی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی هم د نبوت دعوی کوونکیو د داسی سحر او کوډو دعاوی کړی دی

هم هغسې چه هغه تللې دی ـ دا به هم ځي.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ۝٣

او دروغجن کوي دوی (حق لره) او متابعت کوي دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کښې).

تفسیر: یعنې د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندې راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او گمراهي چه د الله تعالیٰ په علم کښې تاکلې (مقرر) شوې ده هیڅ وړاندې وروسته کیدونکې نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ۝٤

او خامخا په تحقیق راغلې دی دوی ته خبرې د اهلاک د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کښې امتناع سرزنش ؤ (له کفره).

تفسیر: یعنې د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباه شویو قومونو واقعات درښکاره شوې دي که په هغو باندې غور وکړئ نو د الله تعالیٰ له لورې لویه تنبیه او ویښول دي. راغلي دي دغو منکرانو ته دغسې پند چه:

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ۝٥ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیڅ نفع نه رسوي (دوی ته) ویروونکي (انبیاء قرآن مواعظ) نو مخ وگرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنې قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئې په ښه نیت او پوره توجه سره ولولي نو په زړونو کښې ئې ځای نیسي او په کښې لوېږي مگر د افسوس ځای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونې او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومي او په سمه لاره نه راځي او هیڅ یو نصیحت او پوهول په دوی باندې خپل اثر نه اچوي هومره چه دوی ویوهوی هم هغسې چه په تیږو (گټو) کښې موږی (میخ) نه ننوځي پند هم د هغوی په زړونو کښې کار نه کوي نو ځکه د هسې غټو زړونو او سنگدلو بدبختانو په فکر کښې ډیر زیات مه اوسېږ تاسې د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

وفرمایی ـ اوس نو د زیات تعاقب ضرورت نشته پرېږدئ چه هغوی د خپلی هستوګنی د ځای په لوری ور درومی.

يَوۡمَ يَدۡعُ ٱلدَّاعِ إِلَىٰ شَيۡءٖ نُّكُرٍ ٦

(او یاده کړه هغه) ورځ چه راوبولی (دوی لره) بلونکی یو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسیر: یعنی د حشر د ډګر (میدان) په لوری د شمیر (حساب) ورکولو دپاره.

خُشَّعًا أَبۡصَٰرُهُمۡ

حال دا چه ویریدونکی خړی خواری به وی سترګی د دوی.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په ډېر ذلت او ندامت سره سترګی ځوړی او مړی وی او له ډېره شرمه به ځمکی ته ګوری.

يَخۡرُجُونَ مِنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ كَأَنَّهُمۡ جَرَادٞ مُّنتَشِرٞ ٧ مُّهۡطِعِينَ إِلَى ٱلدَّاعِۖ

رابه وځی دوی له قبرونو څخه ګواکی دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار کوونکی به وی په لوری د بلونکی خپل.

تفسیر: یعنی ګرد (ټول) ړومبنی او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووځی او د مچانو په ډول (طریقه) سره به په ځمکه کښی تیت پیت او خواره شی. او د الله تعالیٰ په مخ کښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په ډېر تلوار سره حاضریږی.

يَقُولُ ٱلۡكَٰفِرُونَ هَٰذَا يَوۡمٌ عَسِرٞ ٨

وائی به کافران دا ورځ ده ډېره سخته.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی د ویرونکیو احوالو او شدائدو لامله (له وجی) او د خپلو جرائمو له تصوره به کفار داسی ووائی چه دا بده سخته ورځ ده! وبه لیده شی چه نن به څه راباندی تیریږی. وروسته دا راښیی چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. ډیرو دروغجنانو ته له هغه څخه پخوا په دنیا کښی هم یوه سخته ورځ په مخ راغلی ده.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

دروغجن کړی دی پخوا له دوی څخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده ځمونږ او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوړی نو مونږ به دی تر ډبرو (ګټو) لاندی خښ کړو! ګواکی په داسی ویرولو سره ئی د هغوی خبرو ته غوږ نه نیو او د ده خبری په توی تللی. ځینی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنځور دی او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلهاؤ کلونو پوهولو سره هم کله چه څوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیدل نو دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل «آلویه څیښتنه (خاونده)! زه اوس د دوی له لاس ښوونی څخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی ځما هدایت او لارښوونی هیڅ اغیزه (تاثیر) او اثر ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر ځمکه باندی هیڅ یو کافر ژوندی مه پریږده!».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا
فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾

نو وېرانيستل مونږ ورونه د آسمان په اوبو ډيرو راتوئی شويو سره (له آسمانه) او ويهولی مونږ له ځمکی څخه (هم) چينی بيا سره ګډی شوی تولی اوبه (د آسمان او د ځمکی) په هغه کار باندی چه تاکلی مقرر شوی ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسیر: يعنی اوبه داسی سختی راوشوريدی لکه چه د آسمان ګرد (تولو) ورخونه خلاص شوی وی او لاندی د ځمکی تولی اوبه هم له يوی مخی د باندی راوخوتيدلی او دومره زياتی اوبه راووتی لکه چه د ځمکی مخ د لويو چينو يوه مجموعه شوه، بيا د لاندی او د باندی او دا دواړه اوبه سره ګډی شوی د هغه کار دپاره حاضری شوی چه د الله تعالیٰ له خوا لا پخوا له هغه تاکلی (مقرر) شوی ؤ. يعنی د نوح عليه السلام د قوم تباهی ـ هلاکت او دوبيدل.

وَحَمَلْنٰهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِىْ بِاَعْيُنِنَا

او سور کړی وو مونږ دغه (نوح) پر (بيړی چه) خاوندہ د تختو پلنو او ميخونو پرېږو (غتو) وه چه تلله ګرځيده په ځای د ليدلو د سترګو ځمونږ.

تفسیر: يعنی د دی ويروونکی طوفان په وقت کښی د نوح عليه السلام بيری ځمونږ تر کتنی حفاظت او نګرانی لاندی وه. او په ډيره هوسائی (راحت) او آرامی سره د اوبو په سر ګرځيده.

جَزَآءً لِّمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾

(واقع شوی ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان ئی کړی شوی ؤ (چه نوح دی).

تفسیر: يعنی کفارو د نوح عليه السلام بی قدری وکړه او د الله تعالیٰ د خبری له منلو څخه ئی مخ واړاوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوی طوفان او سخت څپان په دول (طريقه) وروړسيده.

وَلَقَدْ تَّرَكْنٰهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقيق پريښودله مونږ دغه (بيړی) يو دليل (د قدرت خپل) نو آيا شته څوک يادوونکی پند اخيستونکی.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت ډیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالیٰ د لوی قدرت لویه نښه ده ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر ډیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندی پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترګو هم تیره شوی وه . والله اعلم.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾

پس څرنګه ؤ عذاب زما (په دوی چه می هلاک کړل ټول په طوفان) او ویرول زما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی زما عذاب ئی ولید چه څومره ویروونکی دی او زما دارول څومره په ځای او رښتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل ډیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب ـ ترهیب ـ انذاز ـ تبشیر او نورو په نسبت دی هغه ګرد (ټول) بالکل صاف ـ سهل ـ ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سړی په لږ فکر او غور سره پری پوهیږی.
تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یوازی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق ـ حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم ـ خبیر د کلام په نسبت به هسی اټکل او ګمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لټول د نورو په خبرو کښی چتی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «**لاتنقضی عجائبه** د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خبایاؤ په لټولو او د زرهاؤ احکامو استنباط په شاؤ خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتهاء ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا
صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

دروغجن کړی ؤ عادیانو (هود) نو څرنګه ؤ عذاب ځما او ویرول ځما بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد ډیر سخت په ورځی نحسی (د بدی) کښې چه تل وی بدی ئی (پر دوی باندی چه په کښې اهلاک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر څو ګرد (تول) سره تمام نه شول او دا د نحوست ورځ هغوی لره وه نه تل» هغه ورځی منحوسی ګڼلی کیږی ـ لکه چه په ناپوهانو کښې مشهوره ده. که هغه ورځ د عذاب د راښکته کیدلو په نسبت تل منحوسه وګڼله شی نو کومه ورځ به بختوره وګڼله شی. په قرآن کریم کښې تصریح ده چه هغه عذاب اووه شپې او اته ورځی پرله پسی وو. اوس نو وښیئ چه په دی تقدیر د اونی (هفتی) کومه ورځ به له نحوسته تشه وی؟

تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

چه را ایستل به (باد له پټو ژورو کندو د ځایونو خپلو نه) خلق ګواکی دوی تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په ځمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم ډیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان ؤ خو دوی د دی سخت باد او د لویی سیلۍ له وړښه داسی سر په ښت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورځولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

نو څرنګه ؤ عذاب ځما او ویرول ځما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن ذکر پند اخیستلو ته نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (انبیاء او نور) ویروونکی.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن کړ او حال دا دی چه د یوه نبی دروغجن کول عیناً د ټولو پیغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دین په اصولو کښی دوی ګرد (ټول) یو د بل مصدقان او مؤیدان دی.

فَقَالُوٓا اَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهٗٓ ۙ اِنَّآ اِذًا لَّفِیْ ضَلٰلٍ وَّسُعُرٍ ﴿۲۴﴾

پس وویل دوی آیا یو بشر لره له مونږ څخه چه یو دی متابعت وکړو (مونږ چه ډیر یو) ده لره بیشکه مونږ په دغه وقت کښی خامخا به یو په ګمراهی او لیونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسیر: یعنی دغه خو کومه آسمانی پرښته نه دی بلکه مونږ غوندی یو سړی دی هغه هم یو بیکس او یواځی چه هیڅ یو قوت او ملګری ورسره نشته دی غواړی چه مونږ راښکته او د خپل ځان تابع وګرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هیڅ کیدونکی نه دی که مونږ د ده په خبرو باندی وغولیږو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونږ سخته غلطی او ناپوهی ـ حماقت څرګند کړی بلکه دا کار به له لیونتوب سره سم وی هغه مونږ ویروی چه که تاسی ځما دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لویږئ او ځمونږ په نزد په اور کښی لویدل دا دی چه مونږ د ده خبرو ته غوږ کیږدو او تابع ئی وګرځو.

ءَاُلْقِیَ الذِّكْرُ عَلَیْهِ مِنْۢ بَیْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿۲۵﴾

آیا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منځ ځمونږ کښی (نه ده شوی وحی) بلکه دی ډیر دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غټوی).

تفسیر: یعنی پیغمبری ته د نورو خلقو په منځ کښی یواځی هم دغه پاتی ؤ؟ ګردی (ټولی) خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی راښیی! تکبر کوی او وائی چه زه د الله تعالیٰ له لوری استاځی او پیغمبر یم! او ګرد (ټول) قوم ته ښائی چه ځما خبری ته غوږ کیږدی او اطاعت می وکړی او حکم می ومنی! نو تردیداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَیَعْلَمُوْنَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿۲۶﴾

ژر ده چه پوه به شي دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښی یا په ورځ د قیامت کښی) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښی دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوښی دپاره د فتنی ازمویښت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (ګټی) څخه اوښه را وویسته او ور ومو لیږله او د هغی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ ۖ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وګوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوښی) کښی هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (خاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی هغه اوښه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودګان (څاروی) او حیوانات به له هغی څخه ویریدل او لری به تښتیدل نو د الله تعالیٰ له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هغی اوښی اوبه څښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾

نو راوباله دوی ملګری خپل (لپاره د وژلو د اوښی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هغی اوښی او مړه ئی کړه).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یوه بدکاره ښځه وه چه حیوانات ئی ډیر ؤ هغی خپل یو آشنا وسراښاوه (ولمساوه) او هغه د دی اوښی پښی پری کړی او وی وژله نو نازل شو پری عذاب پس له دریو ورځو نه».

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ۝٣٠ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ۝٣١

پس څرنګه ؤ عذاب ځما او ویرول ځما. بیشکه مونږ ولیږه مونږ پر هغو باندی غږ یو (د جبریل) نو شول دوی لکه وچ مات شوی (توتی توتی خس خاشاک واښه شپول جوړوونکی).

تفسیر: یعنی پرښتی یوه سخته کریکه وکړه چه د هغی لامله (له وجی) د هغو ګردو (تولو) زړونه وچاودل او تول سره هک پک او ترهور (حیران) پاتی شول او هسی راوبریښیدل لکه چه د وښو یوه لویه کوته د بودګانو (ښاروو) تر پښو لاندی غوبل شوی وی او ګرد (تول) سره ګوډ او مات او چیت او بوس بوس شوی وی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ۝٣٢ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ۝٣٣

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی؟ دروغجن کړی ؤ قوم د لوط ویروونکی انبیاء لره.

تفسیر: یعنی دوی حضرت لوط علیه السلام ته دروغجن وویل او په داسی کار سره چه د یوه نبی تکذیب ئی وکړ ګواکی د ګردو (تولو) انبیاؤ تکذیب ئی وکړ یا دروغجن کړی قوم د لوط لوط په ویرولو او پند ورکولو د ده سره دوی لره.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُم بِسَحَرٍ ۝٣٤
نِّعْمَةً مِّنْ عِندِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَن شَكَرَ ۝٣٥

بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مګر کورنی د لوط وموژغورل (وموساتل) دوی په پیشمنی کښی له جهته د مهربانی له نزده ځمونږ هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونږ هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پیشمنی کښی له خپلو کورنیو سره روغ رمټ ووتلو او هغوی ته هیڅ ربړ (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او ځمونږ عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر ویستونکیو بندګانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدۡ أَنذَرَهُم بَطۡشَتَنَا فَتَمَارَوۡاْ بِٱلنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو ځمونږ څخه نو شک وکړ دوی په ویرولو (د هغه کښی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کښی به یی چتی (بیکاره) ویناوی شبهی جګړی کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کښی).

وَلَقَدۡ رَٰوَدُوهُ عَن ضَيۡفِهِۦ فَطَمَسۡنَآ أَعۡيُنَهُمۡ فَذُوقُواْ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط څخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محو ړندی کړی مونږ سترګی د دوی پس (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وڅکئ تاسی ثمر د عذاب ځما او د ویرولو ځما.

تفسیر: پر هغو پرښتو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو ګمان کړی او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کښی شول نو مونږ هغوی ړانده کړل چه هر لوری ته ګرځیدل او له هر شی سره لګیدل او هیڅ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه ړومبی تاسی د دی عذاب خوند وڅکئ!

وَلَقَدۡ صَبَّحَهُم بُكۡرَةً عَذَابٞ مُّسۡتَقِرّٞ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُواْ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صباح کښی عذاب چه ثابت

قرار نیوونکی ؤ (په دوی باندی) نو (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وڅکئ تاسی ثمره د عذاب ځما او د ویرولو ځما.

تفسیر: یعنی له ړندولو څخه وروسته مو د هغوی کلي واړول او پر دوی باندی می له پاسه تیږی (ګټی) وورولی له هغه وړوکی عذاب څخه وروسته دا لوی عذاب ؤ چه پر دوی باندی له پاسه د صباؤن په وقت کښی راولوید.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿۴۰﴾ وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿۴۱﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی. او خامخا په تحقیق راغلی ؤ (فرعون او) قوم د فرعون ته ویروونکی.

تفسیر: حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام او د هغوی ویروونکی نهه مشهوری معجزی.

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِيْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۴۲﴾

دروغجن کړل هغوی دلائل د قدرت ځمونږ ټول نو ونیول مونږ دوی په نیولو د ذات ډیر غالب او قادر سره.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نیول زبردست نیول دی چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هیڅوک چیری نشی تښتیدلی ـ لکه چه د فرعونیانو ګرد (ټول) لاؤ لښکر ئی سره له فرعون د قلزم په بحیره کښی هسی سره ډوب کړل چه یو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو.

اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِى الزُّبُرِ ﴿۴۳﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِيْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴿۴۴﴾

آیا کفار ستاسی (ای عربو!) غوره دی له ړومبنیو (کفارو) د تاسی څخه یا

تاسی ته (حکم) د خلاصی دی په (پرومبنیو) کتابونو کښی. آیا وائی دوی (چه) مونږ یو تولی مرستی (مدد) کوونکی یو له بل سره بدل اخیستونکی.

تفسیر: الله تعالیٰ د پرومبنیو قومونو قصه اوروی او د هغی په منځ کښی موجوده ؤ خلقو ته خطاب کوی چه آیا له دی موجوده ؤ کافرانو څخه پخوانی کافران کم قوته یا بی شوکته ؤ؟ یا دوی له هغوی څخنی قوی او ښه دی ؟ کله چه مونږ هغو تیرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغیان په سزا کښی تباهی ورکړه نو آیا د دوی تباهی کومه سخته خبره ده؟ یا دوی ته د الله تعالیٰ له لوری کوم لیکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هیڅوک سزا نه درکوی یا ئی داسی ګڼلی او تاکلی (مقرر کړی) دی چه څمونږ مجمع او تولنه ډیره لویه ده مونږ به یو له بل سره مرستی (مدد) کوو او ګرد (تول) به په دی وسیله له سزا څخه ځانونه ساتو او هیڅوک به نه پریږدو چه څمونږ په مخ کښی بریالی (کامیاب) شی نو فرمائی الله جل جلاله:.

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

ژر ده چه ماته به کړه شی جمع (د دوی) او وبه ګرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنګه).

تفسیر: یعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقیقت وربشکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښی به ماتی ومومی او شا به وګرځوی لکه چه په بدر ـ احزاب او نورو غزاؤ کښی دغه وړاندی ویل رابشکاره شول په دی وخت کښی څمونږ د لوی استاځی په ژبه باندی دا آیت جاری ؤ ﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴾

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

(دغه قتل او ماتی کافی نه ده دوی ته) بلکه قیامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قیامت ډیر سخت دی (چه نه لری هیڅ علاج) او ډیر تریخ دی (له عذابه د دنیا نه).

تفسیر: یعنی دلته به څه ماتی ومومئ د دوی اصلی ماتی به په هغه وقت کښی وی چه قیامت په سر راودریږی او هغه به د سخت مصیبت وقت وی.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

بیشکه ګنهګاران په ګمراهی کښې دی او په اور ګرم (د دوزخ او لیونتوب) کښې دی. هغه ورځ چه راکش کړل به شي دوی په اور (د دوزخ) کښې په مخونو د دوی (وبه ویل شي دوی ته زجراً چه) وڅکئ تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښې د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوځی چه په زیرو سترګو او مات اورمیږه د دوزخ په اور کښې راښکوولی شي او وبه ویل شي دوی ته زجراً د ملائکو په ژبه چه «واخلئ اوس لږ څه د دی ګرم اور مزه هم وڅکئ!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

بیشکه مونږ هر شي پیدا کړی مو دی په (ړومبنی ازلی) اندازه سره.

تفسیر: هر راتلونکی شي لا له پخوا څخه د الله تعالیٰ په علم کښې شته او کتمت (هو بهو) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شي وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور تول شیان د الله تعالیٰ په ازلی علم کښې معین، مقرر او تاکلی شوی دی چه هغه خامخا په همغه مقرر او مقدر وقت کښې واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کښې تقدیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِٱلْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

او نه دی امر څمونږ (یو شي لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مګر (امر) یو ځل لکه رپول د سترګو.

تفسیر: یعنی د سترګو په رپولو کښې د هر څیز اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالیٰ ته د یوه شي په جوړولو یا د یوه څیز په ورانولو کښې هیڅ ځند (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه ربړ (تکلیف) او مشقت وړپیښیږی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقيق هلاک کړي دي مونږ مشابه نظائر ستاسي (له سابقه ؤ اممو) نو آيا شته څوک يادوونکي پند اخيستونکي.

تفسير: يعني تاسي غوندي ډير کافران مو تباه کړي دي نو په تاسي کښي دغسي کوم فکر کوونکي نه دي چه د هغو له احواله عبرت واخلي او په صدق سره ايمان راوړي.

وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى ٱلزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

او هر هغه شي چه کړي دي هغوي (ليکلي شوي دي) په (پاڼو د اعمالنامي د دوي او په) لوح محفوظ کښي.

تفسير: يعني هر يو نيک او بد عمل وروسته له کولو څخه د هغوي په اعمالنامو کښي ليکلي کيږي او د پوښتني په وقت کښي دا ګرد (تول) کاغذونه او دفترونه وروړاندي کيږي.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

او هر وړوکي او لوي (عمل که خير وي که شر وي) ليکلي شوي دي (په لوح محفوظ کښي).

تفسير: يعني پخوا له دي څخه د هر وړوکيو او لويو شيانو تفصيل په لوح محفوظ کښي ليکلي شوي دي او ګرد (تول) دفترونه ئي په منظم ډول سره مرتب دي تر دي چه ډير يو وړوکي شي هم له قلمه نه دي لويدلي.

إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍۭ ﴿٥٥﴾

بيشکه ويريدونکي به په جنتونو کښي وي او په ويالو کښي وي (چه څکي له

اوبو شرابو ـ شاتو ـ شودو د هغو) په مجلس (حق) رښتیا (د جنت) کښې په نزد د باچا لوی قدرت لرونکی (چه هیڅوک ئې نشي عاجزولی).

تفسیر: وروسته له مجرمینو څخه اوس د متقینو انجام بیان فرمائی چه دوی به د خپل صدق په سبب د الله تعالیٰ د استاځی له رښتیا وعدی سره سم په یوه غوره ځای کښې وی چه هلته به ئې د مالک الملک والملکوت د قرب دولت په لاس وی.

اللّهم انک ملیک مقتدر ماتشاء من امر یکون فاسعدنا فی الدین وکن لنا ولا تکن علینا وآتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفیقه

سورة الرحمٰن مدنیة وهی ثمان وسبعون آیة وثلٰث رکوعات رقمها (۵۵) تسلسلهاحسب النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمٰن» سورت مدنی دی (۷۸) آیتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښې (۵۵) او په نزول کښې (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلرَّحْمٰنُ ﴿۱﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿۲﴾

رحمٰن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئې شوی ده د ښوونې د قرآن).

تفسیر: یعنی دغه قرآن کریم د الله تعالیٰ په عطایاؤ کښې لویه عطیه او د ده په نعمتونو کښې له ګردو (ټولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خیال وکړئ او د قرآن د علم دا بې څنډی (غاړې) لرونکی لوی بحر او سیند ته وګورئ او بیا څیر شئ چه انسان ته ئې سره له دومره ضعفه څومره عزت او لوئی د عظیم الشان قرآن په وربښلو سره ورکړی ده! او دی ضعیف‌البیان انسان ته ئې له آسمانونو او غرونو څخه خورا (ډیر) لوی او درونډ شی وربښلی دی او دی ئې د هغه حامل ګرځولی دی چه هغه د رحمٰن هم دا پاک کلام دی. که نه چیری بشر او چیری د الله تعالیٰ کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کښې ئې وفرمایل چه ﴿ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ﴾ الآیة ـ او دلته ئې راخرگنده کړه چه د قرآن اصلي ښوونکی الله تعالیٰ دی که څه هم د پرښتو په وسیلې سره ئې رابښي.

خَلَقَ الْإِنسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

پیدا کړی ئې دی انسان بیا ئې ورښوولی دی بیان (خبرې چه د زړه مقصدونه ئې پرې ادا کیږي).

تفسیر: «ایجاد» یعني د وجود عطاء فرمایل د الله تعالیٰ له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د گردو (ټولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالیٰ اول سړی پیدا کړ او په هغه کښې یې د علم بیان صفت هم کیښود. یعني قوت ئې وروباښه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائي ـ حسن او ښه والي سره اداء کړی شي او د نورو په خبرو او اترو باندې هم ښه وپوهیږي. انسان په دې صفت سره قرآن مجید هم لوستی شي او هم ئې لولولی شي د خیر او شر ـ د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر ـ د دنیا او آخرت په خبرو باندې هم په ښه شان سره پوهیږي او هم نور پرې پوهولی شي.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾

لمر او سپوږمی (جاري او روان) دي په حساب سره (چه پخپل تګ کښې نه تیریږي له هغه نه).

تفسیر: یعني د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندې قائم پاتې کیدل ـ بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیدل او په سفلیاتو باندې راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا ګرد (ټول) تر یوه خاص حساب او ضابطې او مضبوط نظام لاندې دی مجال نشته چه د هغه له تاکلې (مقرر کړی) دائرې څخه بهر ووځي او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شي الله تعالیٰ هغه لوئی ګتې چه د دې دواړو په وسیله خپلو بندګانو ته تل وررسوي. دوی په هغو کښې هیڅ قصور او کوتاهي او لندوالی نشي کولی او پرله پسې دوی د مخلوقاتو په خدمت کښې بوخت او لګیا دي.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د ودریدو) او ونی (چه ساق لری د ودریدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالیٰ ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالیٰ تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنګو جلغو (تاکو) لویو ونو او غنو ګرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کښی سر په سجده دی که بندګان دوی پخپلو چارو کښی ولګوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝٨
وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝٩

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کښی (او کوئ معامله په راستی سره) او برابروئ وزن تول په انصاف سره او مه کموئ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کښی).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو دوو څیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د تیتوالی ذکر یی وفرمایه او ښائی په منځ کښی ئی د تلی او میزان ځکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کښی تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی ځکه چه په دی صورت کښی د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملاتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره تړلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخیستلو په وقت کښی زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کښی لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چاپیریو کښی هیڅ لږ والی او ډیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت ډنډی ووهله شی بلکه په ډیر دیانت ـ امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبیه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کښی د نیاو (عدل) ټینګوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالیٰ له آسمان څخه اخیستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منځ کښی شته په هر شی کښی حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلیٰ درجی سره د هغو شیانو په منځ کښی توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کښې د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نړی (دنیا) او نړی والانو (دنیادارو) او د ګردو (تولو) کائناتو دا تول انتظام او ساتنه او انضباط سره ګډوډ کیده. نو ځکه پر مونږ بندګانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لاړ شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ور نه کړو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکړو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کښې راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿۱۰﴾

او ځمکه غوړولی ټیټه کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسائی (راحت) سره تګ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿۱۱﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿۱۲﴾

په دی (ځمکی) کښې (ډول ډول ـ قسم قسم) میوی دی او خرماګانی دی خاوندانی د پوښو او (په دی ځمکه کښې دی ډول ډول ـ قسم قسم) دانی خاوندانی د وښو او (خاوندانی) د خوشبوئی ورقی د ښو وږمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوځی او په غلو او دانو کښې دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل واښه چه هغه د بودګانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی څنی پیدا کیږی چه یا د خوړلو دپاره پکار راځی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وږمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کیږی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۱۳﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښی ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښی چه بیان کړی شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو څیزونو په دروغ ګڼلو باندی ځغردوالی او جراءت وکړئ ایا دا نعمتونه او نښی د نه منلو او د انکار وړ (لائق) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکی «کله چه کوم سړی دا آیت ولولی ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ یا ئې واوری نو داسی جواب دی ورکړی «**لابشئ من نعمک ربنا نکذب فلک الحمد**» ای ځمونږ پالونکیه! مونږ د ستاسی هیڅ یو نعمت نه شو دروغ ګڼلی ګرد (تول) حمد او ثناوی ستاینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره ړومبی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښی هغه شامل دی. او په ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ کښی د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسی د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت راښیی او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴾ او ﴿ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ﴾ کښی ئی په صراحت سره جن او انس مخاطب کړی دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾

پیدا کړی دی (الله) انسان (آدم) له ختی کړنګیدونکی وچی څخه په شان د کودری او پیدا کړی دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوګی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کړی دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: د «آلاء» ترجمه عموماً په نعمت سره کړی شوی ده مګر ابن جریر رحمة الله علیه د ځینو

اسلافو له روایته د هغه معنی په «قدرت» سره کړی ده نو ځکه په هر یوه ځای کښی هر یوه معنی چه ښه سره لګیږی همغه معنی دی واخیسته شی دلته او له دی څخه په پخوانی آیت کښی د دی دواړو مطلبونو معنی ښښی ځکه چه جن او انس لره ئی د وجود په خلعت سره سرلوړی (سرفرازی) ښښل او د لایعقل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالیٰ لوی نعمت دی او د هغه د لامحدود قدرت ښښی هم دی.

تنبیه: د ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ جمله په دی سورت کښی یو دیرش ځلی تکرار شوی ده او په هر ځلی کښی د یوه خاص نعمت په لوری اشاره شوی ده یا د عظمت او قدرت له شئونو څخه یو خاص شان ته توجه په عمل راغلی ده. داسی مکررات د عربو او د عجمو په خبرو کښی دیر موندلی کیږی څه موده پخوا له دی څخه د «القاسم» په رساله کښی مولیٰنا شبیر احمد العثمانی یو مضمون تر دی عنوان لاندی چه «په قرآن مجید کښی ولی تکرار شته» چاپ کړی ؤ په هغه کښی ئی څو نظائر د عربو د لویو شعراؤ وړاندی او د تکرار په فلسفی باندی ئی بحث کړی دی چه دلته د هغه د بسط ځای نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾

دی رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمی او ووړی دی او رب د دواړو مغربونو لمر پریوتو د ژمی او ووړی دی.

تفسیر: په اوړی او ژمی کښی له کومو کومو ځایونو څخه چه لمر راخیژی او په کومو کومو ځایونو کښی چه لمر پریوځی هم دغو ځایونو ته «مشرقین» او «مغربین» وایه شی چه د هم دی مشرقینو او مغربینو د تغییر او تبدیل څخه موسمونه او فصلونه پیدا کیږی. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرګندیږی د ځمکی هستیدونکیو ته له دی تغیراتو څخه په زرهاؤ ګټی فوائد او مصالح ور رسیږی. نو د دوی بدلیدل او یو د بل په ځای راتلل هم د الله تعالیٰ لوی نعمت دی او د الله تعالیٰ له لویو قدرتونو څخنی یو عظیم قدرت دی.

تنبیه: د دی آیت په وړاندی او وروسته کښی د دوو شیانو ذکر شوی دی نو ځکه دلته د مشرقینو او مغربینو ذکر هم دیر خوندور او لطیف ښکاری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه چه یو ځای ښکاریږی په منځ د دواړو کښی یوه پرده (د قدرت) ده چه نه ګډیږی یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خوږی او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکړی او د مخامخ خوا په خاصیت کښی څه تزئید او تبدیل وارد کړی یا د دی دواړو له یو ځای کیدلو څخه دومره اوبه زیاتوب وکړی چه د طوفان او ډوبیدلو ویره پیدا شی. د دی آیت د مضمون په نسبت څه تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کښی ځمونږ دغه مبارک تفسیر کښی پخوا له دی څخه تیر شوی دی هغه دی هلته وکوت شی!

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿٢١﴾ یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِی الْبَحْرِ کَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). راوځی له دی دواړو څخه لؤلؤ او مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی بیړی تلونکی نوی پیدا کړی شوی لوړی (اوچتی) په بحر سیند کښی لکه لوی لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیړی که څه هم په ښکاره ستاسی جوړ کړی شیان دی مګر ستاسی جوړوونکی الله تعالیٰ دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت ـ قدرت ـ ساز ـ او سامان دربښلی دی چه د هغه په وسیله یواځی جهازونه بلکه په زرهاؤ نور شیان جوړولی شئ. نو ځکه الله تعالیٰ ستاسی او ستاسی د ګردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو څیښتن (خاوند) او خالق دی او دا ګرد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او نښی دی.

تنبیه: دا جمله د ړومبنی جملی ﴿ یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ ﴾ الآیة ـ په مقابل کښی ده یعنی د سیند د تل (تحت) څخه هسی ښه شیان راوځی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه په خپلو ځایونو کښی د هغه لوی قدرت او نعمت ګڼل کیږی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿٢٥﴾ کُلُّ مَنْ عَلَیْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَّیَبْقٰی

وَجۡهُ رَبِّكَ ذُو الۡجَلٰلِ وَالۡاِكۡرَامِ ۚ﴿۲۷﴾

پس په کوم يوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وايئ (او منکريږئ تري ای انسانانو او پيريانو بلکه نشئ کيدی). تول هغه څوک چه په دی (ځمکه) کښی دی فانی کيدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا چه خاوند د جلال لوئی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو ـ عظمت ـ فضل ـ احسان دی.

تفسير: د ځمکی او د آسمان گرد (تول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او اړتياوی (احتياجونه) له هغه الله تعالیٰ څخه غواړی هيڅوک د يوی رپی (ثانيی) له مخی هم د الله تعالیٰ له مهربانی څخه بی پروا او مستغنی کيدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمته او قدرته د هر چا اړتياوی (احتياجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی او هره ورځ د ده شان او عظمت بل دی څوک وژنی ـ څوک ژوندی کوی ـ يو رنځوروی بل جوړوی له يوه څخه اخلی او بل ته ئی ورکوی يو ځای ودانوی او بله سيمه ورانوی لنده ئی دا هر څه چه غواړی کوی ئی او د الله تعالیٰ په شئوناتو کښی داخل دی او هر شی چه کوی څوک يی مخه نشی نيولی.

سبحان من تحير فی صنعه العقول ـ سبحان من بقدرته يعجز الفحول

مړ کوی ژوندی کوی دی څه ښی چاری د ده

شين کوی شين وچ کوی زه دی شم واری د ده

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۸﴾ يَسۡـَٔلُهٗ مَنۡ فِی السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ كُلَّ يَوۡمٍ هُوَ فِیۡ شَاۡنٍ ۚ﴿۲۹﴾

پس په کوم يوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ وايئ (او منکريږئ تری ای انسانانو او پيريانو بلکه نشئ کيدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه (الله څخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه څوک چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی هره ورځ هر وقت دی په يوه کار کښی دی (د احياء او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعني د دنیا دا کارونه او دندې وظیفې ژر دي چه پای (آخر) ته به ورسیږي وروسته له هغه ستاسې بل ژوندون او دوره شروع کیږي کله چه ستاسي د دې لویو جوپو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږي نو هلته به د ګنهګارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شي او وفا لرونکي ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږي.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۰﴾ سَنَفْرُغُ لَکُمْ اَیُّهَ الثَّقَلٰنِ ﴿۳۱﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا
تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۲﴾ یٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوْا مِنْ اَقْطَارِ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوْا ؕ لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطٰنٍ ﴿۳۳﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ژر ده چه فارغ وزګار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسي ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسي دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه ترې منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دي) ای ټولیه د پیریانو او د انسانانو که چیرې قدرت لرئ تاسي چه بهر ووځئ (وتښتئ تاسو) له څنډو (غاړو) د آسمانونو او (له څنډو د) ځمکي څخه پس ووځئ وتښتئ وبه نه وځئ وبه نه تښتئ تاسي مګر په قوت او زور سره (چه نه ئې لرئ!).

تنبیه: په ﴿سَنَفْرُغُ﴾ کښې مقصود ویرول دي د خلقو د الله تعالیٰ له جانبه په حساب سره نه وزګاریدل دي له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالیٰ یو کار له بل کار څخه یعني که څوک وغواړي چه د الله تعالیٰ له حکومت څخه وتښتي نو بې له قوت او غلبې څخه به څرنګه وتښتي آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دې به چیرې تښتي؟ بله باچائي او قلمرو کوم دي چه دې هلته لاړ شي برسیره پر دې د دنیا معمولي حکومتونو ته هیڅوک بې سنده او رهداری (پاسپورټ) نه پریږدي چه لاړ شي یا راشي نو الله تعالیٰ به څرنګه چاته اجازه ورکړي چه بې له سنده بل چیرې لاړ شي.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۴﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وایئ (او منکریږئ ترې

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره دول (طریقه) به ګرد (تول) وړاندی او وروسته او لاندی باندی درښیی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی څخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هیڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالیٰ هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ ګڼئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

وبه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوره او په لوګی (سره ګډ، یا خالی له اوره) بیا به تاسی مدد نشئ کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په ګنهګارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوګی سره ګډی لمبی پریښودی شی نو هیڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئې په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت راښوولی شوی دی چه ځینی ئې اوس نعمت دی او له ځینو څخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه څخه مونږ ځان وژغورو (وساتو) ».

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

بیا کله چه وچوی خیری شی آسمان نو وبه ګرځی ګل سور رنګ لکه سری څرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښې به آسمان وچوی او رنګ به ئې لکه سره څرمن غوندې بریښي یا به په شان د تیلو د زیتون ځلیدونکي پرقیدونکي وي نو دا به څه لوی هیبت وي.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو څیریدلو د اسمان) کښې نه به پوښتیدل کیږي له ګناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سړي یا پیري څخه به د هغه د ګناه د معلومولو په نسبت څه پوښتنې نه کیږي. ځکه چه الله تعالیٰ ته هغه تول څرګند دي. هو! د الزام او توبیخ او ویرولو په ډول (طریقه) به پوښتنې ورځنې کوي لکه چه د جزء ۱٤ (حجر) د سورت په (٦) رکوع ۹۲ آیت کښې داسي راغلي دي ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کښې هسې پوښتنې نه کیږي او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافي نه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پیژندل کیږي ګنهګاران (کافران) په علامو نښو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د ښو (څیرو) له توروالي او د سترګو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږي. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د نښو په لرلو سره له لري هر چاته ښکاري او د عباداتو انوار او آثار د هغوی سینګار زیاتوي.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾

نو وبه نیولی شي (دغه منکران) په (ویښتو د) وچولي (تندي) سره او په

قدمونو سره (او وبه غورځولی شي په اور کښې).

تفسیر: یعنی ځینی به له پیکیو (موی پیشانی) څخه او ځینی به له پښو څخه نیسي، په دوزخ کښې به ئې اچوی او په راښکودلو سره ئې د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هډوکی ماتاوه شي او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شي او په ځنځیرونو او نورو سره ئې ترلی په دوزخ کښې غورځاوه شي.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وایئ (او منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئې ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسي ورته ویل کیږی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښې ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾

ګرځی به دوی په منځ د دوزخ او په منځ د اوبو ډیرو تودو ډیرو ګرمو کښې.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د ډیرو تودو او ایشیدلو اوبو عذاب مومی **(اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب)** « ای لویه څیښتنه! (خاونده) له دی دوو ربړو (تکلیفونو) او له نورو ربړو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی!».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او هغه لره چه ویریږی (په وقت د ګناه کښې) له ودریدلو څخه په مخ د رب خپل کښې (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه په دنیا کښې له دی خبری څخه ویریده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردګار په مخ کښې ودریږم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دې ویرې څخه به ئې د الله تعالیٰ له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقویٰ په سمه لاره باندې به ئې تګ کاوه نو ځکه هسې سړیو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کیږی چه د هغو صفتونه لاندې راځی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسې جنتونه) چه خاوندان د ډیرو ډیرو څانګو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کښې د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی څانګی به ډیری میوی او ښه سیوری لری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دې دواړو (جنتونو) کښې به دوه چینی وی چه بهیږی به (هر چیرته ئې چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئې نه لږی کیږی او نه وچیږی او تل بهیدونکی دی او هر چیری چه د دې جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسنیم» او «سلسبیل».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِن كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ ترې ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دې دواړو (جنتونو) کښې به له هرې میوی (آشنا ناآشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او ترې منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسې فرشونو باندې چه استرونه د

هغو به له وريښمو کلکو ښخه به وي

تفسير: کله چه د هغه استر له کلکو وريښمو ښخه وي نو له هغه ځني دی اټکل او قياس وکړ شي چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته وريښمين او ښه توکی ښخه وي؟

وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿۵۴﴾

او انول (شوکول) (د ميوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وي.

تفسير: چه د هغو انول (شوکول) دانه دانه کول به ډير آسان وي په ولاړه ـ ناسته ـ ملاسته او په هر يوه حالت او دول (طريقه) چه جنتيان وغواړي تولولی ئی شي او له هغو ښخه په زړه پوری خوند اخيستی شي.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۵۵﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿۵۶﴾

پس په کوم يوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وايئ (او منکريږئ ای انسانانو او پيريانو بلکه نشئ کيدی) په دغو (جنتونو) کښی به بند کوونکی د سترگو (حوری) وي چه نه وی مسه کړی دوی لره انسان پخوا له دغو (جنتيانو ميرو (خاوندانو) خپلو) او نه پيری.

تفسير: يعنی د هغو عصمت ته د هيچا گوته نه ده رسيدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو ميرو (خاوندانو) ښخه د نورو په لوری خپلی سترگی غړوی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۵۷﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿۵۸﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۵۹﴾

پس په کوم يوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسي دروغ وايئ (او منکريږئ ای انسانانو او پيريانو بلکه نشئ کيدی) گواکی دغه (حوری) ياقوت لعل وي

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنگی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مگر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندگانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالیٰ داسی ډیر ښه عبادتونه کړی ؤ گواکی هغوی الله تعالیٰ پخپلو سترگو سره لیدو او الله تعالیٰ هم هغوی ته انتهائی بدل ورکړ. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ اُخْفِیَ لَهُمْ مِّنْ قُرَّةِ اَعْیُنٍ ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُوْنِهِمَا جَنَّتٰنِ ﴿٦٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وراندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو دلو (اصحاب یمین) لره وی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿٦٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تک تور به وی (له ډیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو څیز چه ډیر زیات شین شی توروالی ته اوړی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کښی دوه چینی جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کښی هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کړل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او خنګوالی بل رنګ دی او یوائحی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کښی حوری پیمخی نیکی ښائسته.

تفسیر: یعنی په دغو څلور واړو جنتونو کښی به پیغلی وی ښی رشی پیمخی پیمخی شکلی (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کړی شوی په خیمو کښی.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرګی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی دول او سینګار په کور او په پرده کښی دی. او ښائی چه پخپلو کورونو کښی درنی لکه مرغلری ناستی وی.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ
حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٧٧﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سړی پخوا له دغو (جنتیانو میړو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالښتونو شین رنګو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ ښائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوئی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په ګردو (تولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راځی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلیږی. بیا وپوهیږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی څومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الکریم الوهاب ذاالجلال والاکرام ان یجعلنا من اهل الجنة الاولین آمین.

تمت سورة الرحمٰن بفضل الله الملک المنان فله الحمد والمنة.

سورة الواقعة مكية الا آيتی (۸۱) و (۸۲) فمدنيتان وهی ست وتسعون آية وثلٰث ركوعات رقمها (۵٦) تسلسلهاحسب النزول (٤٦) نزلت بعد سورة «طٰهٰ».

د «الواقعة» سورت مكی دی بی له (۸۱ ؤ ۸۲ آيتونو چه په مدينه كښی نازل شوی دی (۹٦) آيتونه او دری ركوع لری.

په تلاوت كښی (۵٦) او په نزول كښی (٤٦) سورت دی وروسته د (طٰهٰ) د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكی دی

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾

كله چه واقعه شی واقع كيدونكی (قيامت) نشته پيښيدلو د هغی لره هيڅ نفس دروغ كوونكی (او انكار كوونكی لكه چه به ؤ تری منكر په دنيا كښی).

تفسير: يعنی كله چه قيامت شی نو دا به ښكاره شی چه هغه يوه رښتيا خبره وه او هيڅوک ئی مخه نشی نيولی او نه ئی بيرته شرلی شی او هسی دعوی چه الله تعالیٰ مړی نه ژوندی كوی او نور ګرد (تول) دروغ ثابتيږی. هيڅوک د دروغو په تسلی او په غلطو دادينو (تسلو) د هغی ويروونكی ورځی له ربړو (تكليفونو) او عذابونو څخه څه څيز نشی لرولی.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾

(قيامت) ښكته كوونكی دی (د كفارو په جحيم) پورته كوونكی دی (د ابرارو په نعيم).

تفسير: يعنی يوه ډله به پورته بيوله كيږی او بله ډله به ښكته شړله كيږی او لوی متكبران چه په دنيا كښی دوی خپل ځانونه لوی ګڼل د اسفل السافلين په لوری راښكودل شی او د دوزخ په اور كښی به سوځی او ډيرو متواضعينو او له الله تعالیٰ څخنی ويريدونكيو ته به چه په دنيا كښی به وړوكی او حقير ښكاريدل د ايمان او صالح عمل په وسيله د جنت لوړ (اوچت) ځايونه وربښل كيږی.

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَّبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنْبَثًّا ﴿٦﴾

کله چه وخوځولی شی ځمکه په لړځولو سختو سره او وریژول شی غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توټی توټی شی) نو شی به دا غرونه یوه دوړه خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په ځمکه کښی به سخته ربړدیدنه (زلزله) پیدا شی او ګرد (ټول) غرونه به توټی توټی شی او له بڅرکو څخه به ئی هسی دوړی او ګردونه پورته کیږی چه تول دنیا به په هغه کښی ډوبیږی.

وَّكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾

او شی به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته ګرد (ټول) خلق په دری برخو ویشل کیږی ـ دوزخیان ـ عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږی وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل ډول (طریقه) سره راځی ـ او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانیږی.

فَأَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ۙ مَا أَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾

پس یاران ملګری د ښی لاس څومره ښه دی یاران ملګری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کښی وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کښی هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورځ د دوی ښه والی او برکت ډیر زیات او د دوی مرتبه به ډیره لوړه (اوچته) وی. ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کښی د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کیڼ لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوری کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (ډیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾

او یاران ملګری د کیڼ لاس څومره بد سپک دی یاران ملګری د کیڼ لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا څخه ایستلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کښی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کیڼ لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی د هغوی له کیڼ لاس څخه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو ربړو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ﴿١٠﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿١٢﴾

او ړومبی کیدونکی (حسناتو ته) هم دوی ړومبی کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کښی د علمیه ؤ او عملیه ؤ کمالاتو او د تقویٰ د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کښی به هم د ښی لاس له ډلی څخه وړاندی تیریږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته خیژی نو دوی به د الله تعالیٰ په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کښی له ګردو (تولو) څخه په مخ کښی وی. او ابن کثیر رحمة الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان ـ صدیقان ـ شهیدان وی چه الله تعالیٰ ته به مخامخ ودریږی.

ثُلَّةٌ مِّنَ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ مِّنَ ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٤﴾

لویه ډله به وی له اولینو ړومبنیو څخه او لږ دی له آخرینو وروستنیو څخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «ړومبی ئی ړومبنی امتونه یاد کړل او وروسته ئی دا (محمدی) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته څخه د هم دی محمدی صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلیٰ درجه سری پخوا ډیر ؤ او وروسته به لږ کیږی ».
تنبیه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کښی له طبرانی او نورو څخه د ابوبکره په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کښی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «**هما جمیعا من هذه الامة** ـ دا ګرد (تول) به له هم دی امت څخه وی» والله اعلم.

ابن کثیر رحمة الله علیه له دی آیت څخه یو دریم مطلب هم اخیستی چه مونږ ته هغه غوره
ښکاری یعنی د هر امت په وړاندینیو پیړیو (طبقو) کښی د نبی د صحبت یا د قرب عهد له
برکته اعلیٰ درجه مقربین هومره چه زیات وی په وروستنیو پیړیو کښی ئی دومره نه پاتی کیږی.
په هم دی مضمون څمونږ د پاک پیغمبر څخه هم یو حدیث داسی روایت شوی دی «**خیر القرون
قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم**» هو! که د ابوبکره حدیث صحیح وی لکه چه په
روح المعانی کښی شته نو ښکاره ده چه همغه مطلب به تاکلی (مقرر کړی) شی.

عَلٰی سُرُرٍ مَّوۡضُوۡنَةٍ ﴿۱۵﴾

ناست به وی (جنتیان) په تختونو اوبدلیو شویو جړاو کړیو شویو په زرو
جواهرو باندی.

تفسیر: چه دغه جنتی تختونه په سپینسو (تارونو) د سرو زرو (طلاؤ) او جواهرو سره اوبدلی شوی
وی.

مُّتَّکِـِٕیۡنَ عَلَیۡهَا مُتَقٰبِلِیۡنَ ﴿۱۶﴾

چه تکیه وهونکی به وی (جنتیان) په هغو (تختونو) باندی مخامخ
کیناستونکی یو بل ته.

تفسیر: یعنی د دوی کیناستل به په داسی یو ډول (طریقه) سره وی چه د هیڅ یوه شا به د بل
په لوری نه وی او یو به د بل په لیدلو سره خوشالیږی.

یَطُوۡفُ عَلَیۡهِمۡ وِلۡدَانٌ مُّخَلَّدُوۡنَ ﴿۱۷﴾

ګرځی به په دوی باندی (دپاره د خدمت) هلکان تل پاتی کیدونکی (په
هلکوالی سره).

تفسیر: یعنی د دوی د خدمت دپاره به هسی هلکان تاکلی (مقرر) شوی وی چه تل به هغوی به
همغه یوه صحیح او اندازه عمر او منګ وی او ګرځی به دغه هلکان پر دغو جنتیانو.

بِاَکۡوَابٍ وَّ اَبَارِیۡقَ ۙ۬ وَ کَاۡسٍ مِّنۡ مَّعِیۡنٍ ﴿۱۸﴾ لَّا یُصَدَّعُوۡنَ عَنۡهَا وَ لَا یُنۡزِفُوۡنَ ﴿۱۹﴾

په ګلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوښیو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوږیږی له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کیږی چتی (بیکاره) وئیږی (تری).

تفسیر: یعنی ډیر ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتی چینی به په جنت کښی بهیږی او د هغو له څښلو څخه به نه په سر کښی خوږ پیدا کیږی او نه به ئی څښونکی چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کوی ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وی او یواځی د خوښی ـ سرور ـ خوند ـ لذت او خوشالی څخه به ډک وی.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾

او (ګرځی به په دوی باندی هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوی (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړی او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وی بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسیږی.

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

او (ګرځی به په دغو جنتیانو باندی) حوری پیمخی غتی سترګی په شان د لؤلؤ مرغلرو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسیر: یعنی لکه صافی او پاکی مرغلری غوندی چه د هیڅ ګرد او دوړو اثر او اغیزه به په کښی نه وی.

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حسناتو په دنیا کښی) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښی) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مگر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښی).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری ـ لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به څوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی تهمت او تور تړل شی یوائځی له هری خوا څخه د سلامونو غږونه پورته کیږی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرښتی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالیٰ سلامونه به هم دوی ته وررسیږی چه هغه خورا (ډیر) د عزت او احترام صورت لری او په ډیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیږی او د سلام په دی ډیر والی کښی دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی ځای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربړو (تکلیفونو) او مصیبتونو څخه ساتلی او گرد (ټول) هلته له هر راز (قسم) پیښو څخه محفوظ ـ صحیح او سالم پاتی کیږئ او هیڅ قسم آزار ـ درد او مرگ به نه دررسیږی او له فناء څخه به د تل دپاره ساتلی یئ.

وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡيَمِينِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدۡرٖ مَّخۡضُودٖ ﴿٢٨﴾

او ملگری یاران د ښی لاس څومره ښه دی ملگری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښی به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خوندورو گلانو کښی پټی وی.

وَطَلۡحٖ مَّنضُودٖ ﴿٢٩﴾ وَظِلّٖ مَّمۡدُودٖ ﴿٣٠﴾

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کړیو شویو کښی به وی او په سیوریو اوږدو کړیو شویو همیشه ؤ کښی به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د گرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت وررسیږی. نه به تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت څخه لږ څه پخوا وی. او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه ډیر گرندی آس به په پنځه سوو پرله پسی کلونو تگ سره نشی تری وتلی.

وَمَآءٖ مَّسۡكُوبٖ ﴿٣١﴾ وَفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقۡطُوعَةٖ وَلَا مَمۡنُوعَةٖ ﴿٣٣﴾

او په اوبو بهيدونكيو توئيدونكيو هميشه ۋ كښې به وی او په ميوو ډيرو كښې به وی چه نه به قطع كولی كيږی په هيڅ وقت او نه به منع كولی كيږی په هيڅ عذر سره.

تفسير: يعنى هر راز (قسم) ميوی به وی چه پرته (علاوه) له جنتيانو څخه به هيچا ګوتی نه وی وروړی او نه به چا پری كړی وی او نه د دنيا د موسمی ميوو غوندی وی چه كله وی او كله نه وی او نه به په كښې څه ډيل او انقطاع پيښيږی بلكه تل ښه او تاندی او خوندوری ميوی موجودی وی او بلاممانعت او تكلف به هر وقت ورتقديميږی.

وَّفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾

او په فرشونو اوچتو كړيو شويو كښې به وی (په پالنګونو باندی).

تفسير: يعنى خورا (ډير) پرير (غټ) او جګ (وچت) به وی او له ظاهری او باطنی حيثيته به هم خورا (ډير) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وی.

إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾

بيشكه مونږ نوی پيدا كړی دی دغه حوری په يوه ښه پيدا كولو سره نو ګرځولی مو دی دوی بكری پيغلی عاشقانی (پر جنتيانو خاوندانو خپلو) همزولی (په خپل مابين كښې) دپاره د ملګرو يارانو د ښی لاس.

تفسير: يعنى حوری او د دنيا ښځی چه په جنت كښې سره ګډيږی نو هلته د دی دنيا د ښځو پيدائش وده او ښائست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وی چه تل به پيمخی ـ پيغلی ښائسته او په زړه پوری وی او د هغوی خبری اتری طرز ـ اداء انداز او طبيعی مينه د خپلو ميړو (خاوندانو) شوق ځان ته وركش كوی. او تل به دوی د خپلو ميړو (خاوندانو) سره همزولی هم منګی (هم عمر) او هم فكره وی.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۹﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ ﴿۴۰﴾

(اصحاب اليمين به) لويه ډله وى له اولينو ړومبنيو خلقو څخه او لويه ډله به وى له آخرينو وروستنيو خلقو نه.

تفسير: يعني اصحاب يمين په پخوانيو كښى هم ډير ؤ او په وروستنيو كښى به هم ډير وى.

وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ ۙ مَاۤ اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ﴿۴۱﴾ فِىْ سَمُوْمٍ وَّحَمِيْمٍ ﴿۴۲﴾ وَّظِلٍّ مِّنْ يَّحْمُوْمٍ ﴿۴۳﴾ لَّا بَارِدٍ وَّلَا كَرِيْمٍ ﴿۴۴﴾

او ملگرى ياران د كيڼ لاس څومره بد دى ملگرى ياران د كيڼ لاس په اور تاوده كښى به وى او په سوځوونكيو اوبو كښى به وى او په سيورى كښى به وى د لوگى ډير تور چه نه به بيخى سړى وى او نه به د عزت راحت وى.

تفسير: يعني د دوزخ د اور تك تور لوگى به پورته كيږى او دوى به د هغه لوگى تر هغه سيورى لاندى ودرول كيږى چه هلته به دوى ته هيڅ يو جسمانى او روحانى آرام او هوسائى (راحت) نه رسيږى. نه به يخنى وررسيږى او نه به هغه د پت او عزت سيورى وى. ډير ذليل او خوار به د هغه سيورى تر سوځوونكى براس (بخار) لاندى په ربړو (تكليفونو) اخته وى. دا د هغوى د دنيوى خوشالى بدل دى چه هغوى د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالىٰ او د هغه د رسول مخالفت كاوه.

اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِيْنَ ﴿۴۵﴾ وَكَانُوْا يُصِرُّوْنَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيْمِ ﴿۴٦﴾

(دا عذابونه په سبب د دى ؤ چه) بيشكه دوى ؤ پخوا له دى څخه په دنيا كښى ودان كړى شوى په نعمتونو كښى خوشال او ؤ دوى چه دوام اصرار ضد به ئى كاوه پر گناه لويه (كفر) باندى.

تفسير: هغه لويه گناه ـ كفر او شرك او د انبياؤ تكذيب يا هسى دروغ قسمونه دى چه وائى

ئی «له مړينې څخه وروسته هيڅ کله بيا ژوندون نشته» لکه چه د جزء ١٤ (نحل) د سورت په پنځمه رکوع ٣٨ آيت کښې داسې يو آيت لولو ﴿ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ﴾

وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

او ؤ دوی چه ويل به ئې آيا کله چه مړه شو مونږ او شو خاورې او هډوکې آيا بيشکه مونږ به بيا خامخا راپورته کړې شو او پلرونه ځمونږ ړومبنې هم (به بيا ژوندی راپورته کيږي؟ بلکه نه کيږو!).

تفسير: هغه مړی هم ژوندی کيږي چه له مونږ څخه پخوا مړه شوي دي يعنې دا خبره د چا په فکر او پوه کښې راتلې شي.

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

ووايه ته (ای محمده ! دوی ته) بيشکه چه ړومبنی (خلق) او وروستنی (خلق) به خامخا ګرد به ټول کړل شي وقت د ورځې معلومې ته (چه قيامت دی).

تفسير: يعنې د قيامت ورځ چه د هغې وقت يوازې الله تعالیٰ ته ښکاره دی او د ده په علم کښې مقرر او مقدر دی.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾

بيا به بيشکه تاسې ای ګمراهانو دروغ ويونکيو خامخا خوړونکې به يئ (په دوزخ کښې) له ونې د زقوم څخه پس ډک کوونکې به يئ له هغې (ونې) څخه ګيډو خپلو لره.

تفسير: يعنې کله چه د لوږې له لاسه ترهور (مضطرب) شئ نو دا ونه دوی ته د خوړلو دپاره

ورکوله کیږی او دوی به له هغی څخه خپلی ګیدی ډکوی.

فَشٰرِبُوْنَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيْمِ ﴿٥٤﴾ فَشٰرِبُوْنَ شُرْبَ الْهِيْمِ ﴿٥٥﴾

پس څښونکی به یئ تاسی په هغه (زقوم خوړلی شوی) باندی له اوبو سوځوونکیو څخه پس څښونکی به یئ (په شان) د څښلو د اوښانو ډیرو تږو.

تفسیر: یعنی هسی چه اوښ په ډیره سخته ګرمی کښی د ډیری تندی له لاسه وروسته له دی چه څو ورځی ئی اوبه نه وی څښلی او بیا اوبو ته وروړسیږی نو اوبه په ډیره وارخطائی سره داسی څښی چه یو څاڅکی هم نه تری پاتی کیږی. دوزخیان به هم هم داسی هغه سوځوونکی اوبه څښی چه د هغوی خولی به تناکی او کولمی به ئی توتی توتی لویږی. (العیاذ بالله).

هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّيْنِ ﴿٥٦﴾

دا (خوړل او څښل چه ذکر شول) میلمستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښی.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسی ده چه د هغو منکرانو میلمستیا هم دا راز (قسم) وکړه شی.

نَحْنُ خَلَقْنٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُوْنَ ﴿٥٧﴾

مونږ پیدا کړی یئ تاسی (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسی باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرګه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منئ چه پخوا هم پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی او بیا هم پیدا کوونکی همغه الله تعالیٰ دی.

اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تُمْنُوْنَ ﴿٥٨﴾ ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُوْنَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الْخٰلِقُوْنَ ﴿٥٩﴾

آیا وینئ تاسی (چه خبر راکړئ له) هغه اوبو څخه چه څڅوی ئی تاسی (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښی) آیا پیدا کوئ تاسی له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د تولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښې له نطفې څخه سرې څوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښې کولی شئ. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ څخه بل څوک دی چه له هغه یوه څاڅکی اوبو څخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښې سا او روح اچوی **(فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین)**.

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منځ ستاسی کښې (ای مخلوقاتو) مرګ .

تفسیر: یعنی ژوند ښبل ـ وژل او نوری ګردی (تولی) چاری څمونږ په قدرت او قبضه کښې دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار څمونږ په لاس کښې دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم ګران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ
فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

او نه یو مونږ عاجز چه څوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو تاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی تاسی به بلی نړی (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یئ تاسی په پیدا کیدلو ړومبنیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالیٰ په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی همغه ړومبنی پیدائش په یاد کړئ او د هغه له مخی او اټکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کړئ!.

أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾

آیا پس وینئ (چه خبر راکړی ماته) هغه چه کرئ ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوئ هغه (کرلی شوی) که مونږ یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه ګټور (فائده مند) ګرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونږ تیار کړی شوی شی دی.

لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾
بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

که اراده وفرمایو مونږ نو خامخا وبه ګرځوو مونږ هغه (کښت (فصل) لره چه کرلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه ګرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونږ خامخا تاوان کړی یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونږ محروم بی برخی کړی شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونږ کار دی که مونږ وغواړو نو کوم یو آفت ورولیږو چه په هغه سره ګرد (تول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژاړئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سړکال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رښتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ
الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾

آیا پس وینئ (چه خبر راکړئ) تاسی اوبه هغه چه څښئ ئی تاسی (او ژوند پری ترلی دی) آیا تاسو نازلی کړی دی هغه لطیفی خوږی (اوبه) له سپینو وریځو څخه که مونږ نازلوونکی راښکته کوونکی یو (د هغو اوبو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: یعنی باران هم ځمونږ په حکم سره وریږی او د ځمکی په خزانو کښی هغه اوبه هم مونږ تولوو آیا تاسی څه زور او قوت لرئ چه اوبه جوړی کړئ؟ یا ئی په زور او زاری له وریځو څخه ووروئ؟

لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

که اراده فرمایو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروی ترخی نو ولی شکر نه وباسئ (تاسی په دغو نعماؤ).

تفسیر: یعنی که مونږ اراده وفرمایو نو خوږی اوبه ترخی کوو چه هیڅوک ئی ونشی څښلی او نه کښت (فصل) ته په کار ورشی بیا هم تاسی ځما احسان نه منئ چه مونږ تاسی ته خوږی اوبه اوروو او د خوږو اوبو لوئی خزانی تاسی ته ساتو او له هغو څخه تاسی ته راز راز (قسم قسم) گتی رسوو.
په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم کله چه اوبه به ئی څښلی نو ویل به ئی
(الحمد لله الذی سقانا عذبا فراتا برحمته ولم یجعله ملحا اجاجا بذنوبنا. ابن کثیر)

أَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ
أَمْ نَحْنُ الْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾

آیا پس وینئ (چه خبر راکړئ) تاسی د اور هغه نه چه بلوئ ئی تاسی (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسی پیدا کړی ده ونه د دی (اور) او که مونږ پیدا کوونکی یو (د هغی ونی او د ټولو محروقاتو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: په عربو کښی داسی څو تکی شنی ونی دی چه د هغو د دوو لرګیو له سولولو څخه اور پیدا کیږی لکه چه په هندوستان کښی د بانس د ونی له سولولو څخه اور پیدا کیږی پخوا له دی نه د (یٰسین) د سورت په آخر کښی د دی په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعنی په دی ونو کښی اور چا ایښی دی؟ تاسی که ما؟ (بلکه تا ایښی دی ای الله!).

نَحْنُ جَعَلْنٰهَا تَذْكِرَةً

مونږ ګرځولی مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دی اور ته وګورئ او د دوزخ اور یاد کړئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنیٰ نمونه ده او فکر وهونکی لره دا خبره ور په یادیږی هغه الله چه له تکی شنی ونی څخه تک سور اور راوباسی هغه په یقین سره کولی شی او قادر دی چه مړی هم ژوندی کړی!.

وَّمَتَاعًا لِّلْمُقْوِيْنَ ﴿٧٣﴾

او (ګرځولی دی مونږ دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بی وځلو.

تفسیر: یعنی د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کاریږی په تیره بیا د ژمی او سړو په وقت کښی او پرته (علاوه) له دی څخه د نورو هم ډیر په ښه ورځی او د مدنیت ډیر امور پری مربوط دی.

تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماؤ) دا ښه مستحب ګڼلی دی چه د دی آیتونو د هری استفهامی جملی له لوستلو څخه وروسته ښائی چه هسی وویل شی «**بل انت یاربی**»

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾

نو وکړه نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له ګردو (ټولو) څخنی ډیر لوی دی (او تل شاکر اوسه په دغو نعماؤ ئی).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه داسی مختلف شیان او د کار وړ (لائق) څیزونه ئی پیدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی موږ منتفع ګرځولی یو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بیکاره) او اپلتو خبرو په مقابل کښی چه هغه الله تعالیٰ ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکی بیانول په کار دی د تعجب ځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره ؤ آیاتونو او نښو د لیدلو بیا هم د هغه الله تعالیٰ په قدرت او وحدانیت باندی هسی چه ښائی نه پوهیږی.

فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَوَٰقِعِ ٱلنُّجُومِ ﴿٧٥﴾

نو قسم خورم زه په ځایونو د پریوتلو د ستوریو باندی.

تفسیر: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آیتونو په راښکته کیدلو د پیغمبرانو په زړونو باندی (موضح) یا د قرآنی آیتونو په راښکته کیدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازلیږی.

وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوۡ تَعۡلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّهُۥ لَقُرۡءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَٰبٍ
مَّكۡنُونٍ ﴿٧٨﴾ لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلۡمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾

او بیشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهیږئ تاسی عظیم ډیر لوی چه بیشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کریم عزت والا دی (چه لیکلی شوی دی) په کتاب پټ ساتلی شوی (لوح محفوظ) کښی چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مګر هغه چه پاک کړی شوی وی (یعنی پاکان).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی پرښتی په دی پاک کتاب باندی لاس لګوی. هغه کتاب هم دا لیکلی شوی کتاب دی د پرښتو په لاسونو سره یا په لوح محفوظ کښی» ځینی د «لایمسه» ضمیر قرآن ته اړوی یعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروړی مګر خو پاک سری یعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سریو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو ـ معارفو او آیاتونو باندی هم په ښه ډول (طریقه) سره رسیږی. یا نه مسه کوی دا قرآن مګر خو پاک خلق. یعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروړی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنْزِيلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ۝

(هغه قرآن چه ټوټه ټوټه) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: یعنی دا کومی کوډی (جادو) او ټوکی نه دی او نه د کاهنانو چټی (بیکاره) او اپلتی خبری دی او نه د شاعرانو توهمات او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی ـ مقدس ـ معزز ـ پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العٰلمین له لوری د ټول عالم او ګردو (ټولو) نړی والانو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره راښکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ څمونږ پاک الله دی چه د لمر ـ سپوږمی او ستوریو ډیر کلک محکم ـ عجیب ـ غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه ګرد (ټول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون ـ او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تأثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت ـ قدرت ـ قوت ـ وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری راښیی لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه څمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولیٰ ـ برتر ـ بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو «**وحده لاشریک له**» د ځمکی ـ آسمان ـ وریځ ـ اور ـ هوا او ګردو (ټولو) کائناتو او ذراتو مالک ـ خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رڼو او ښکاره ؤ آسمانی نښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترګی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور ګرد (ټول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا ګردی (ټولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الکل قائمی کړی نښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نړی (دنیا) او نړی والان (دنیادار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانګی (اشعه) پر نړی (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

آیا په دې خبرې (د قرآن) باندې تاسې سپک کوونکي یئ (دروغ ئې ګڼئ!) او ګرځوئ تاسې روزي برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسې دروغ کوونکي یئ (دغه قرآن لره).

تفسیر: یعنی آیا دا هسې دولت دی چه له هغه ځنې په ګته (فائده) اخیستلو کښې تاسې سستي او کاهلي وکړئ او خپله برخه هم دومره وګڼئ چه د الله تعالیٰ هغه رابښوولي حقائق دروغ ثابتوئ ؟ لکه چه د وریا (باران) د لیدلو په وقت کښې وائی چه هغه ستوری هغه برج ته راغلی دی نو ځکه وربښت وشو ګواکې دوی د الله په قدرت قائل نه دی او په هسې وینا سره دوی د رحمت د دې باران قدر هم نه کوی چه د پاک قرآن په شکل رانازل شوی دی او دا ویل چه د الله تعالیٰ له خوا نه دی لیږلی شوی سخته بدبختي ـ حرمان او بدنصیبي ده آیا د یوه نعمت شکر ګزاري هم داسې کیدی شي چه هغه دروغ وبللی شي؟

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾

نو ولې په هغه وقت کښې چه ورسیږي (روح د سړي) ستوني ته او (حال دا وی چه) تاسې په دغه وقت حاضر اوریدونکي نظر کوونکي یئ هغه ته او مونږ ډیر نژدې یو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسې څخه مګر نه وینئ او نه پوهیږئ تاسې پس ولې که یئ تاسې چه جزاء نه درکوله کیږی او نه ژوندی کیږئ نو بیرته راوګرځوئ تاسې دا (روح) که چیری یئ تاسې رښتیني (په دې ګمان خپل کښې چه جزاء نشته).

تفسیر: یعنی په داسې بې‌فکري او بې‌خوفي سره د پاک الله تعالیٰ خبری دروغجني کوئ ګواکې تاسې د چا په حکم او واک کښې نه یئ یا هیڅ نه مرئ او له الله تعالیٰ سره نه مخامخ کیږئ ښه ځه وقت چه ستاسې د کوم عزیز او محبوب سا په ختلو کښې وی او سا ئې په ستوني کښې بنده شي او د ځنکدن ربړونه (تکلیفونه) پری تیریږی که تاسې له هغه سره نژدې کینئ او د ده

هغه بې‌وځلی او بیچارګی پریشانی او سرګردانی وګورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرښتی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینئ که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شئ ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خوږیږی او اوښکی مو بهیږی بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنده ئی دا که تاسی پخپلو دغو ویناؤ کښی رښتینی یئ نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوښیئ.

فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ۝٨٨ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ۝٨٩ وَأَمَّآ
إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ۝٩٠ فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ۝٩١

نو که چیری وی (دغه مړی) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسائی (آرام) او ښه رزق او جنت ډک له نعمتونو څخه. او که چیری وی (دا مړی) له یارانو ملګریو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملګریو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) دپاره هم هغه نه شئ ساتلی او هغه خپل ځای ته هرومرو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مړی له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی ـ د هوسائی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیږی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیږی او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د هغوی له لوری ډاډه (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیږی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسائی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او ګډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوښی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سری لویه نښه درته وایم
ځنکدن کښی تل مسکیږی ښکاری خوښ

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾
وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾

او كه چيرى وى (دغه مړى) له دروغ ويونكيو گمراهانو څخه نو ميلمستيا ده (ده ته) له سوځوونكيو اوبو څخه او ننه ايستل دى په اور (د دوزخ) كښى.

تفسير: يعنى د هغه پاى (آخر) او انجام هسى وى چه پخوا له مړ كيدلو څخه هغه ته د هغه راتلونكى حال احوال اوراوه كيږى.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾

بيشكه دا خبره (چه ذكر شوه پشان د دى درى صنفو كښى) خامخا هم دا حقه يقينى ده.

تفسير: يعنى ستاسى له تكذيب څخه هيڅ شى كيدونكى نه دى. هر هغه شيان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر وركړى شوى دى هغه گرد (ټول) صحيح او يقينى دى او هم هغسى كيدونكى دى نو هيڅا ته نه ښائى چه په هسى ښكاره خبرو كښى داسى شبهى او تردد پيدا كړى او خپل ځان وغلوى. بلكه د لويى ورځى او د قيامت دپاره ځان تيار او چمتو كړئ.

فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

پس وكړه نسبت د پاكى نامه د رب خپل ته چه له گردو (ټولو) څخه ډير لوى دى.

تفسير: يعنى په تسبيح او تحميد كښى مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځاى دپاره لويه تيارى ده. او په هم دى ښه چاره كښى بوخت (مشغول) اوسئ! او د مكذبينو د زړه خوږوونكيو خبرو څخه زيات مه خپه كيږئ! بلكه هيڅ غوږ ورته مه پردئ ځكه چه په تسبيح او تحميد كښى د هغو باطلو او چټى (بيكاره) خيالاتو تكذيب او ترديد په طبيعى ډول (طريقه) سره هم كيږى. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمى كښى مو زړه غواړى چه هغه مبارك حديث نقل كړو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمة الله علیه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم کلمتان خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی المیزان حبیبتان الی الرحمٰن» ۔

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم»

تمت سورة الواقعة ولله الحمد والمنة

سورة الحدید مدنیة وهی تسع وعشرون آیة و اربع رکوعات رقمها (۵۷) تسلسلها حسب النزول (۹٤) نزلت بعد سورة الزلزال

د «الحدید» سورت مدنی دی ـ (۲۹) آیتونه او (٤) رکوع لری. په تلاوت کښې (۵۷) او په نزول کښې (۹٤) سورت دی د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ

نسبت د پاکی کوی الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسیر: یعنی د حال یا د قال په ژبه یا په دواړو سره د الله تعالیٰ حمد ـ ثناء او تسبیح وائی.

وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ① لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ②

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی ښه حکمت والا دی. خاص دغه (الله) لره ده باچائی د آسمانونو او (باچائی) د ځمکی (هم دغه الله) ژوندی کول کوی

او مړه کول کوی او هم دغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی هم دغه ژوندی کول او مړه کول دی).

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښی یا هر چیری د الله تعالیٰ احکام چلیږی او هر چیری او هر کله واک او اختیار لری. د ایجاد او اعدام او د ګردو (تولو) چارو ملونی او قبضه د ده په لاس کښی ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکوینی قدرت او تصرف مخه نشی نیولی.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شی څخه چه ابتداء نه لری) او آخر دی (له هر شی ځنی چه انتهاء نه لری).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وی الله جل جلاله به موجود وی چه نه ابتداء لری نه انتهاء.

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پټ دی له لیدلو د سترګو نه په دنیا کښی) او هم دغه (الله) دی په هر شی باندی ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شی وجود او ظهور د هغه الله تعالیٰ له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالیٰ وجود که ظاهر او باهر نه وی؟ نو د بل چا به وی؟ له عرشه نیولی تر فرش پوری او له ذری څخه اخیستی تر لمر او نورو لویو کرو پوری هر یو شی د هغه په وجود او شته والی باندی روښان دلیلونه دی او بیلی بیلی شاهدی لولی. خو سره له دی د هغه ذات او اصلی حقائقو او صفاتو ته هغسی چه ښائی عقل ـ پوه او ادراک نه ور رسیږی. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لری. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنګوالی (کیفیت) بیان کری شی. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پټ او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالیٰ د باندی هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښی هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندی که پټ دی یا ښکاره ښه خبردار او خورا (دیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسی چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسی چه له هغه ځنی پرته (علاوه) هسی کوم ځای موقع به نه وی چه څوک به هلته تری پټ شی یا ئی له علمه او پوه څخه کوم شی لری

او پټ وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شئ! وانت الباطن فلیس دونک شئ»

هُوَ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِىْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښی (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش باندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښی د اتمی پاری په آخر کښی تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښی (لکه مړی او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښی پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلیږی له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته خیژی په دغه (آسمان) کښی لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرښتی ـ حکمونه ـ د قضاء او قدر فیصلی ـ وریا (باران) او نور راښکته کیږی او د بندګانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرښتی او نور پورته کیږی.

وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ④

او دغه (الله) له تاسي سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه یئ تاسی او الله پر هر هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هیڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی یئ هغه ګرد (تول) دی ښه پیژنی. او تولی ښکاره او پتی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور ګرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ⑤

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او خاص الله لره ګرځول کیږی تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالیٰ له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی - په ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکله حکومت دی او په پای (آخر) کښی د ګردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کیږی.

يُوْلِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ ؕ

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپی کښی.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپی لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ⑥

او دغه (الله) ښه عالم دی په پټو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کیږی په هغو ګردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هیڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

امِنُوۡا بِاللّٰهِ وَرَسُوۡلِهٖ وَاَنۡفِقُوۡا مِمَّا جَعَلَكُمۡ مُّسۡتَخۡلَفِيۡنَ فِيۡهِ ؕ

ایمان راوړئ تاسی (او په ایمان همیشه اوسئ) په الله او په رسول د دغه (الله) باندی او لګوئ (په لاره د الله کښی) له هغو (اموالو) څخه چه ګرځولی یئ تاسو (الله) خلیفګان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کښی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کښی شته د هغو ګردو (ټولو) مالک او څیښتن (خاوند) پاک پروردګار دی او تاسی یواځی د یوه امانتدار او خزانه‌دار په شان یئ نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالیٰ تاسی ته د هغه د صرفولو او لګولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کښی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په ډول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی څخه دا مال د نورو په لاسو کښی ؤ خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم ځئ. ستاسی په ځای به هم بل سړی کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کښی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کښی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل څیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کښی په ښه ډول (طریقه) سره صرف او ولګول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کښی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا مِنۡكُمۡ وَاَنۡفَقُوۡا لَهُمۡ اَجۡرٌ كَبِيۡرٌ ۝٧

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او لګولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کښی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کښی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کښی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کښی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی تګ او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمۡ لَا تُؤۡمِنُوۡنَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُوۡلُ يَدۡعُوۡكُمۡ لِتُؤۡمِنُوۡا بِرَبِّكُمۡ
وَقَدۡ اَخَذَ مِيۡثَاقَكُمۡ اِنۡ كُنۡتُمۡ مُّؤۡمِنِيۡنَ ۝٨

او څه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هیڅ مانع نشته) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یئ تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالیٰ باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تللو څخنی کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لتی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالیٰ او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول څیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشئ کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو ـ براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیږلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسی شوی دی او پخوانیو انبیاؤ له خپلو امتیانو څخنی داسی وعده او پیمان هم اخیستی ؤ چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم اتباع دی هرومرو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه ډیر سړی هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت ـ انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د تینګوالی او پابندی کلک عهد او تړون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنګه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاړه وغړوی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه وباسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رڼرا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځئ او د ایمان او علم او عمل رڼا (رڼرا) ته راشئ! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

ښودئ تر څو په کښې مره شئ - یا به ئې د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسې خطاوې او ګناهونه نه ښښل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ

او څه مانع عذر دی تاسې لره چه نه نفقه کوئ نه لګوئ (مال خپل) په لاره د الله کښې او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکې.

تفسیر: یعنی (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالیٰ دی پاتی کیږی که نه هسی خو د تل دپاره هغه د ده مال ؤ - نو بیا د ده په مال کښې سم د ده له امر سره خرڅ کول او لګول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئې نه ورکوئ نو بې واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندګی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په خوښی سره هغه ورواندی کړئ! او د هغه په لاره کښې ئې خرڅ کړئ! - او د فقر - فاقی - افلاس او تنګی څخه ونه ویریږئ! ځکه چه د ځمکې او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او څیښتن (خاوند) پاک پروردګار دی. نو آیا په دی لاری کښې به پخپلی خوښی سره خرڅ کوونکی او لګونکی وږی پاتی کیږی !. «**ولا تخش من ذی العرش اقلالا**».

لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسې څخه هغه چه لګولی ئې دی (مال خپل په لاره د الله کښې) پخوا له فتحې (د حدیبیې یا د مکې) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحې څخه د حدیبیې صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتَلَ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ

او بیا ئې جنګ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمة الله) دا

(لګوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښی او جنګیدونکی پخوا له فتحی د حدیبیی یا د مکی نه) ډیر لوی دی له جهته د درجی مرتبی له هغو کسانو چه لګوی مال خپل په لاره د الله کښی وروسته (له فتح د مکی نه) او جنګیږی (لپاره د اعلاء د کلمة الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکی (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښی هر مهال (وقت) هر شی خرخ کړل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه ډیر اجر په دنیا او آخرت کښی ورکوی لیکن هغه مقدور لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبیی له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرخ کړی دی او د جهاد شرف ئی ګټلی دی هغوی ډیری لوئی درجی موندلی دی او وروستنی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښی د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سړی ډیر لږ ؤ. او ګرده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوښوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښی اسلام جانی او مالی قربانی ته ډیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو ـ اموالو ـ غنائمو ـ وسلو ـ خوړو او نورو ضروریاتو هیلی (امیدونه) او توقعات ډیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښی ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښی د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سړیو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او تینګتیا له غرونو څخه هم تینګه کلکه وی. **فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا الله اتباعهم وحبهم آمین!**

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۱۰﴾

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول څومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بیله بیله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِیْ یُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَیُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗۤ اَجْرٌ كَرِیْمٌ ﴿۱۱﴾

څوک دی ذات هغه چه قرض ورکوی الله لره په قرض ورکولو نیکو سره نو بیا به (الله) دوچنده کړی (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دی نیک (د عزت).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له پور (قرض) څخه دا مطلب دی چه په دی وقت کښی په جهاد باندی تاسی خپل مالون او شته ولګوئ بیا هم دا تاسی د ډیرو شتو خاوندان کیږئ او په آخرت کښی لوئی مرتبی او مرادونه مومئ! د دوه ګونی معنی هم هم دا ده. که نه د نوکر او بادار په منځ کښی هسی ګتی وتی (سود) نشته. که چا ته څه شی ورکوی مختیار دی او که نه ئی ورکوی هم هم دی مختیار او واکدار دی.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنٰتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

(یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه وینی ته مؤمنان سړی او مؤمنانی ښځی چه ځغلی به رڼا (رڼړا) د دوی مخکښی له دوی څخه او له ښی خوا د دوی څخه.

تفسیر: د حشر په میدان کښی کله چه د (صراط) په پل تیریږی پس ډیره سخته توره تیاره وی نو په دی وخت کښی له هر چا سره د هغه د ایمان او ښه عمل رڼا (رڼړا) وی. ښائی چه د ایمان رڼا (رڼړا) چه ځای ئی زړه دی وړاندی وی او د ښو عملونو به په ښی خوا کښی وی ځکه چه ښی چاری ګردی (تولی) په ښی خوا کښی سره تولیږی د هر چا ایمان او عمل په هره درجه اندازه او میچ چه وی په هغه میچ درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼړا) او روښانتیا هم وی. او ښائی چه د محمدی صلی الله علیه وسلم د امت رڼا (رڼړا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼړا) څخه ډیره رڼه او ښه او ډیره سپینه او پلوشی غوړوونکی وی. په ځینو روایتونو کښی د مسلمانانو د کینی خوا د رڼا (رڼړا) ذکر هم شته نو د هغه مراد به هسی وی چه د رڼا (رڼړا) اغیزی او آثار هر لوری ته رسیږی. والله اعلم.

بُشْرٰىكُمُ الْيَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَا ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۱۲﴾

(او وبه ويل شي دوی ته چه) زیری د تاسي نن ورځ دی (ننوتل په) جنت چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (ځلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو کښی دغه دی هم دغه بری موندل ډیر لوی.

تفسير: ځکه چه جنت د الله تعالیٰ د خوښی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیږی ګواکی د هغو ګردو (تولو) مرادونه وررسیدلی دی.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ؕ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ؕ بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ؕ ﴿۱۳﴾

(یاده کړه ای محمده! هغه) ورځ چه وائی به منافقان سړی او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسي چه) وګورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رڼا (رنړا) واخلو له رڼا (رنړا) ستاسی نو وبه ویل شی دوی ته (تمسخراً) چه وګرځئ شاؤ خپلو ته پس ولټوئ رڼا (رنړا) پس وبه واهه شی په منځ د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کښی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کښی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسير: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منځ کښی به یو لوی دیوال ودرول کیږی چه په هغه کښی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترګو څخه به پټیږی ـ د وره په منځ کښی د جنت ورمی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب نښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ؕ

غږ به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملګری په دنیا کښی).

تفسیر: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریږی بلکه ړومبی به په دوزخ کښی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب ـ هغه به د (صراط) له پله تیریږی وروسته له دی څخه چه د الله تعالیٰ امر ورته وشی په هغه پل باندی به وخیژی په یوه سخته تیاره کښی به گرد (تول) خلق دوبیږی په دی توره تیاره کښی به له ایمان لرونکیو سره یوه رڼا (رڼرا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رڼا (رڼرا) په شاؤ خوا کښی لاړ شی خو څرنگه چه مؤمنان ډیر گرندی او تیز لکه الوتکی، موټر، بائسکل ـ آس او نور ځغلی نو ځکه هغه رڼا (رڼرا) له هغوی لری تښتی ـ نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سورو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودریږئ چه مونږ هم ستاسی په رڼا کښی درسره لاړ شو مونږ په دا توره تیاره کښی لکه ړانده هسی تیریږو مونږ مه پریږدئ چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه ډیل وکړی او انتظار وکړئ چه مونږ هم ستاسی له دی رڼا (رڼرا) څخه لږ څه گټور شو ـ آخر مونږ په دنیا کښی له تاسی سره یو ځای اوسیدو ـ او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کښی شمیرل کیدو ـ نو د دی مصیبت په وقت کښی مونږ ولی په دی توره تیاره کښی پریږدئ؟ او له مونږ څخنی هسی گرندی تښتئ؟ آیا دا د ملگریتوب وړ (لائق) او له اندیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وگرځئ! ـ او خپلو ځانونو ته هلته رڼا (رڼرا) ولټوئ! که ئی وموموئ له هغه ځایه ئی واخلئ! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته گرځی په دی منځ کښی به په هسی یوه توره تیاره کښی سره لوبیږی چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لگیږی ـ او هغه دیوال د دوی او د هغی رڼا (رڼرا) په منځ کښی راځی. مطلب ئی دا چه دا رڼا (رڼرا) په دنیا کښی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه گټه (فائده) او رڼا (رڼرا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وگرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له ختلو څخه پخوا هلته رڼا (رڼرا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾

نو وبه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وئ (تاسی له مونږ سره) مگر تاسی په فتنه کښی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کښی) او غولولی وئ تیر ایستلی وئ تاسی آرزوگانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی یئ تاسی په (کرم د) الله باندی غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره دول (طریقه) په دنیا کښی تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کښی پریوتلی وئ او د نفاق لاره مو غوره کری وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کښی مو اچولی ؤ او بیا مو توبه هم ونه کره ـ بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام او مسلمانانو باندی کومه تکه لویږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شبهاتو کښی لویدلی وئ تاسی په هم دی فریب او غلونه کښی داسی ګنل چه ورروسته له دی څخه به ستاسی ځنی هیڅ پوښتنه نه کیږی ـ او تاسی به دا د خپل نفاق کښت (فصل) هیڅ نه ریبئ بلکه داسی هیلی او امیدونه مو په زړونو کښی ؤ چه په څو ورځو کښی به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کیږی او دا ګردی (تولی) خبری او اتری به له زړونو څخه هیرېږی او په پای (آخر) کښی به مونږ بری مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړوو او خپل ځانونه به د هغو له ربړو (تکلیفونو) ځنی خلاصوو ـ تاسی په داسی خیالونو کښی مست او بیخبره پراته وئ چه د الله تعالیٰ حکم او امر راورسید مرګی راغی او تاسی ئی راګیر کړئ ګواکی هغه لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه وویستئ چه اوس هیڅ یوه د ژغورنی (نجات) او د خلاصی لاره در پاتی نه ده.

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَّلَا مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ مَاْوٰىكُمُ النَّارُ ۭ هِيَ مَوْلٰىكُمْ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ⑮

پس نن ورځ وا به نه خیستله شی له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیه معاوضه او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی د تولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملګری ستاسی دی او بد ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیه ورکړئ او وغواړئ چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغوری (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت نشته پس تاسی ګرد (تول) په همغه کور کښی پاتی کیدونکی یئ او هم دا د دوزخ اور ستاسی د هستوګنی ځای دی او هم دا مو ملګری دی د بل چا د رفاقت او ملګرتوب توقع او هیله (ارزو) او امید مه لرئ.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

آیا نه دی راغلی وقت هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی (د دی) چه وویریږی زړونه د دوی (له جهته) د ذکر (وعید) د الله نه او (له جهته د) هغه څیز چه نازل شوی دی له حق څخه (چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی هغه مهال (وقت) رارسیدلی دی چه د مؤمنانو په زړونو کښی د الله تعالیٰ او د قرآن یاد او مینه او محبت لا ښه ځای ونیسی او د اسلام د حقانی دین په مقابل کښی غاړه کیږدی ـ او ښه پاسته شی او له الله تعالیٰ څخه لا وویریږی.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

او نه دی کیږی (په سختوالی د زړه کښی) په شان د هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ هغوی ته کتاب پخوا له دی څخه نو اوږده شوه په دوی باندی زمانه نو سخت شول زړونه د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی ایمان همغه دی چه زړونه پری نرم شی. د نصیحت او د الله تعالیٰ یاد په هغو باندی ډیره اغیزه او اثر واچوی او ژر ئی قبول کړی. پخوا به اهل الکتابو ښه پندونه د خپلو پیغمبرانو له صحبته اخیستل له څو مودی راهیسی پر هغوی باندی د غفلت خوب غلبه کړی ده او هر شی له دوی څخه هیر او زړونه ئی سخت او په اکثرو د دوی کښی ډیره سرکشی او یاغیتوب پیش شوی دی نو اوس د مسلمانانو وار راغلی دی چه هغوی د خپل مبارک پیغمبر له صحبت څخه ښی ګټی وکړی. او په نرم زړه کامل انقیاد او د ذکر الله په پوره خشوع او زیات خضوع سره د الله تعالیٰ او د ده د رسول اوامر او احکام ومنی او په ښو صفاتو سره متصف شی ـ او هغه لوی مقام ته وخیژی چه هلته تر اوسه پوری بل کوم امت نه دی ختلی.

اِعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۭ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿١٧﴾

پوه شئ تاسي بيشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی ځمکه وروسته له موت وچوالي د هغې (په باران سره) په تحقيق ښکاره بيان کړي دي مونږ تاسي ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دې چه تاسي عقل پکښې وچلوئ (او کار تري واخلئ په دنيوی او اخروی امورو خپلو کښې).

تفسير: يعني د عربو خلق جاهل او گمراه او داسي ؤ لکه مړه ځمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ايمان وروباښه او د علم په روح سره ئې ژوندی او په دوی کښې ئې گرد (تول) کمالات پيدا کړل لنده ئې دا چه د کوم مړی ځخه مړ انسان لره نه ښائي چه مايوس بې‌هيلي او نااميد شي ځکه چه که په رښتيا سره توبه وکاږی نو بيا الله تعالیٰ د هغه په کالبد کښې د ژوندون روح ننباسي.

اِنَّ الْمُصَّدِّقِيْنَ وَالْمُصَّدِّقٰتِ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿١٨﴾

بيشکه خيرات ورکوونکي سړي او خيرات ورکوونکي ښځې او هغه څوک چه قرضونه ئې کړي دي له الله سره قرض نيک دوچند به کړ شي دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډير لوی (چه جنت دی).

تفسير: يعني هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښې په خالص نيت سره د هغه د خوښي په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولگوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله ځخه د کومي بدلي يا د شکريي غوښتونکي نشي گواکي هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کيږی بلکه څو چنده به بيرته ورگرځي.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الصِّدِّيْقُوْنَ ڰ وَالشُّهَدَاۗءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُوْرُهُمْ ۭ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿١٩﴾

او هغه کسان چه ایمان ئې راوړی دی په الله او په (ټولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوی دی ډیر رښتینی او شاهدان دی (په ورځ د قیامت کښې پر دروغ ویونکیو باندې) په نزد د رب خپل وی به دغو (صدیقانو مؤمنانو) ته اجر د دوی او رڼا (رڼړا) د دوی (چه پرې تیریږی به په پل صراط باندې) او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئې کړی دی آیاتونو ځمونږ ته هغوی دی یاران ملګری د دوزخ (چه اصلاً د هم دوی لپاره جوړ شوی دی).

تفسیر: محقق مترجم رحمة الله علیه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصدیقون) باندې منلی دی یعنی هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره یقین لری او د دی یقین اثر د دوی له اعمالو او احوالو څخه هم ښکاری نو دوی رښتینی او پاخه ایمانداران دی او د الله تعالیٰ په مخ کښې هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طریقه) د نورو حال او احوال هم راښکاروی لکه چه د «البقرة» د سورت په اوولسمه رکوع ۱۴۳ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښې داسی یو آیت راغلی دی ﴿ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ عَلَيْكُمْ شَهِيْدًا ﴾ په آخرت کښې به داسی رښتونکیو ایماندارانو لره د دوی د عمل او د ایمان له درجې سره سم ثواب او رڼا (رڼړا) وربښله کیږی د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د اختصار د رعایت لامله (له وجی) مونږ هغه نشو لیکلی.

اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ۭ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُوْنُ حُطٰمًا ۭ وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۙ وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ۭ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ۝۲۰

پوه شئ تاسی (ای تشی دنیا خوښونکیو) چه بیشکه دغه ژوندون لږ خسیس خوشی بی فائدی لوبی او بیکاره عبث مشغولتیا او زینت ښائست او فخر لوئی کول دی په منځ ستاسی کښې یو په بل باندې او زیادت (او ډیر والی) دی په اموالو او (ډیر والی دی) په اولاد کښې (ستاسی یو په بل باندې دا ژوندون لږ خسیس په فنا کیدلو کښې) په مثل (د نباتاتو) د باران دی (چه

پر تیزی څمکی باندی اوری) ښه ښکاری ناشکرانو کرونکو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شي (دا گیا) نو پس وبه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیړ شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شي هغه (وچ واښه) مات تار په تار او په آخرت کښی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منګلی ئی ولګولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کړه) او مغفرت ښښنه ده لویه له (جانبه) د الله او رضوان رضاء خوښی ده (هغه چاته چه مشغول شي په اخروی امورو او دنیا ته شا کړی) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مګر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سړی د خپل عمر په اول کښی بازی او لوبی کوی ـ بیا په جوړښت دول او فیشن او سینګار پسی ګرځی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسی لویږی بیا نی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کښی ډوب تللی وی چه وروسته له ما ځنی به څما د کور ـ کهول ـ آل اولاد حال او ژوندون څرنګه وی مګر دا ګرد (تول) ساز او سامان ـ فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کښتو (فصلونو) رونق او بهار د څو ورځو له مخی وی بیا زیړ شي او وچیږی او انسانان او بودګان (حیوانان) ئی ګوډ او ماتوی او ذره ذره کوی ئی ـ او د هغه د سینګار او رونق نوم او نښه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رښتیا سره د تګی یوه پنګه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وګڼئ چه سړی د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیږی او تیروځی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرګه هیڅ یو له دی شیانو ځنی نه په‌کاریږی او هلته یواځی هغه ایمان او ښی چاری او صالحه اعمال په‌کاریږی او په درد ئی خوری چه سړی په دنیا کښی کړی وی. او که کور ئی ورانیږی په آخرت کښی هغه لره د الله تعالیٰ خوښی او رضامندی لاس ته نه ورځی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخی وی او د کفر عصیان او د ګناهونو له پیټی سره آخرت ته حاضریږی هغه ته به سخت عذاب وررسیږی او هغو مړیو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کښی څه لندوالی او کوتاهی کړی وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله ښښی ـ د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوٓا اِلٰی مَغۡفِرَةٍ مِّنۡ رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ السَّمَآءِ وَالۡاَرۡضِ ۙ اُعِدَّتۡ لِلَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ؕ ذٰلِكَ فَضۡلُ اللّٰهِ يُؤۡتِيۡهِ مَنۡ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الۡفَضۡلِ الۡعَظِيۡمِ ﴿۲۱﴾

تلوار وکړئ وځغلئ تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او ښښنی ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ وځغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څښتن (خاوند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر : یعنی له موت او مړینی څخه پخوا د هغو شیانو په راغونډولو پسی ولویږئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وبښل شی ـ او جنت مو په برخی شی. په داسی ښو چارو کښی لټی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی وځغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به څومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بیشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِیْبَةٍ فِی الْاَرْضِ وَلَا فِیْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِیْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ؕ

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نړی کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکړه ـ زلزله وبا او نور چه راځی ـ او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ ـ درد ـ ناروغی او نور چه په ځینو سړیو کښی لیدل

کیږی دا ګرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا ګردی (تولی) پیښی واقع کیږی او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیریږی.

إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د ګردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لِّكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیږئ هغه فائدی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او تاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه ګټه (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیږی په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم ـ او د هوسائی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبیه: په ﴿ اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ﴾ الآیة ـ کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبیه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سړی ځیر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرِ ۝۲۳ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ط

او الله نه خوښوي هر متکبر (په نعمت باندی) او فخر کوونکی (په نورو باندی). هغه کسان چه (هم دوی پخپله) بخل کوی او (هم) امر کوی خلقو ته په بخل سره (نو دوی لره سخت عذاب ورکوی).

تفسیر: د زیاترو متکبرو مالدارانو حالت داسی دی چه لوئی کوی خو د لګولو په وقت کښی به یو پول او پیسه هم د دوی له جیبه څخه نه راوځی په کوم یوه ښه کار کښی به دی پخپله د ورکولو توفیق نه لری مګر پخپلو ویلو او کولو سره نورو ته دا ورښیی چه په موقع کښی خرڅ کول د هغو متوکلانو او همتناکو کار دی چه له پیسو شتو سره دومره زیاته مینه او محبت نه کوی او پوهیږی چه سختی او نرمی او نور ګرد (تول) هغه علی الاطلاق مالک له لوری دی.

وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۝۲۴

او هر هغه چه مخ ئی وګرځاوه (له احکام الله نه) نو بیشکه الله همغه غنی بی پروا په صفتونو سره ښه ستایلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ستاسی له خرڅ کولو او نه کولو څخه هغه ته هیڅ یوه ګټه (فائده) نه وررسیږی هغه خو یو بی‌نیاز او بی‌پروا ذات دی. ګردی (تولی) ښیګڼی (فائدی) او صفات علی وجه الکمال د ده په ذات کښی سره تول شوی دی. ستاسی په هیڅ یو فعل کښی د هغه هیڅ یوه له ښه والی څخه هیڅ یو زیادت نه کیږی هره هغه ګټه (فائده) او نفع او نقصان چه دی له تاسی څخه دی که څه شی لګوئ او خرڅوئ نو ګټه (فائده) به ئی اخلئ که نه په نقصان او ګار کښی به پاتی کیږئ.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتٰبَ
وَالْمِيْزَانَ لِيَقُوْمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ج

خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پیغمبران خپل سره له ښکاره‌ؤ دلائلو او نازل کړی ؤ مونږ له هغوی سره کتاب او میزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دی

چه ودریږی خلق په انصاف باندی.

تفسیر: ښائی چه له دی کتاب او میزان او تلی څخه د تللو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او راکړه ورکړه کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیږی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو ـ اخلاقو ـ اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لاړ شی او د افراط او تفریط څخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه تاکلی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیرودلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلی چابری (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی څخه شریعت مراد وی چه د ګردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیی والله اعلم.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیږلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنګونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنګ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع ګټی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی څخه د جګړی او جنګ وسلی (اسلحی) او نور شیان جوړیږی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیږی او ګرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نیاو تله په دنیا کښې سمه ونه دروی که ضرورت پېښ شي نو هغوی ته جزاء او ګوشمالي ورکوله کېږي او په ظالمانو معاندینو ـ مخالفینو او نورو کږو تلونکیو باندی به د الله تعالیٰ او د ده د رسول د احکامو وقار او اقتدار قائمیږی. په هغه وقت کښې د توری له موتي څخه نیول او په یوه خالص اسلامي جهاد کښې د داخلیدلو وار راځي چه په هغه کښې به له هم دی اوسپنې څخه کار اخیست کیږی. په دی وقت کښې به دا خبره راښکاره کیږی چه کوم یو بنده وفادار دی؟ چه بی له لیدلو د الله تعالیٰ د هغه مینه او محبت او د آخرت په راتللو ـ او د اجر او ثواب او په ګناه او عقاب باندی په غیاب سره ایمان ـ یقین او عقیده لری؟ او د هغه د دین ـ او د هغه د رسول او د کتاب متابعت او اعانت کوی؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

بیشکه الله ډیر قوی دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دی دپاره نه دی ورکړی شوی چه الله تعالیٰ ستاسی مرستی (مدد) ـ معاونت او امداد ته څه اړتیا او احتیاج لری ځکه چه هغه لوی او بی‌نیاز او بی‌پروا پروردګار ته دا بی وځلی او کمزوری مخلوق څه مرسته (مدد) او کومک رسولی شی؟ او هغه به دوی ته څه اړتوب (احتیاج) ولری؟ هو! دومره ده چه الله تعالیٰ له داسی امر څخه ستاسی د وفاداری امتحان او ازموینه کوی. تر څو هغو بندګانو ته چه دوی په ازموینه (امتحان) کښې بریالی (کامیاب) شي لوړ (اوچت) او اعلیٰ مقامات ورکړی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ موږ نوح او ابراهیم او ګرځولی ؤ موږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهیم کښې) نبوت پیغمبری (او نازل کړی ؤ موږ په اولادو د دوی کښې) کتاب.

تفسیر: یعنی د پیغمبری او کتاب دپاره موږ د دی دواړو له اولادی څخه سری غوره کړل تر څو وروسته له دوی څخه دا لوی دولت د هغوی د ذریت او خیلخانی او ځوځات څخه بهر لاړ نشی.

فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

نو ځینی له دوی لار موندونکی دی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان

وتونکي دي (له لاري حقي نه).

تفسیر: یعني هغو خلقو لره مو چه لیږلي ؤ یا داسي ئي وبولي چه د دي دواړو له اولادي ځني بعضي په لاره ؤ او زیاتره کسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰٓ اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا

بیا وروسته ولیږل مونږ پر آثار قدمونو د هغوی باندي نور رسولان خپل.

تفسیر: یعني وروستنیو رسولانو د هغو پخوانیو پیغمبرانو په پل باندي تګ کاوه ـ ځکه چه په اصولي حیثیت کښي د ګردو (تولو) رسولانو تعلیم او ښوونه سره یوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنٰهُ الْاِنْجِيْلَ ۙ

او وروسته راووست مونږ عیسیٰ ځوی د مریمي او ورکړ مونږ ده ته انجیل.

تفسیر: یعني الله تعالیٰ په آخر کښي د بني اسرآئیلو د انبیاؤ خاتم یعني حضرت عیسیٰ علیه وعلیٰ نبینا الصلوٰة والسلام ته انجیل ورکړ او استاځی وټاکه او هغوی ته ئي واستاوه.

وَجَعَلْنَا فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ رَاْفَةً وَّرَحْمَةً ؕ

او ګرځولي ؤ مونږ په زړونو د هغو کسانو کښي چه متابعت ئي کړي ؤ د دغه (عیسی) رأفت نرمي او رحمت مهرباني.

تفسیر: یعني د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام ملګری چه په واقعي ډول (طریقه) د هغوی په طریقي باندي تلل د هغوی په زړونو کښي پاک الله نرمي ایښي وه ـ دوی د الله تعالیٰ له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طریقه) سلوک کاوه او پخپلو منځونو کښي به هم تل په مهرباني اوسیدل او ښه ژوندون ئي سره درلود (لرلو).

وَرَهْبَانِيَّةَ ۨابْتَدَعُوْهَا مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَآءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ

او (پیدا کړی ؤ دوی له ځانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له ځانه جوړ کړی ؤ دوی هغه (رهبانیت) نه ؤ مقرر کړی مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مگر (دوی غوره کړی ؤ رهبانیت) دپاره د خوښی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی ؤ.

تفسیر: یعنی په وروستنیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنگ شول او د دنیا له مخمصو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی وویست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مگر د رهبانانو نیت هسی ؤ چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکی «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنگیانو (نصاریٰ) ایستلی دی دوی به په ځنگلو کښی یوه تکیه جوړوله ـ او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله ـ او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل ـ شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی ځنی به لری تښتیدل ـ او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندگانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پریږدئ او له خیلمی وزگار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کیښود بیا نو په پټه او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه گناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) (متجاوز) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو گردو (تولو) حظوظو- غوښتنو او تعلقاتو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوځی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهی.

غازی په غزا خپل ځان جاروی
خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته ـ کور کهول سره تول
په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبیه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیریو (قرنو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وگانه شی.

فَاٰتَيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۚ وَكَثِيْرٌ مِّنْهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿۲۷﴾

پس ورکړ مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئې راوړی ؤ (په محمد) له هغو څخه اجر ثواب د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کښې اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دی چه پر حضرت خاتم الانبیاء صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کښې یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَءَامِنُوا۟ بِرَسُولِهِۦ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِۦ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِۦ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٨﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاؤ) وویریږئ تاسی (له عذابه) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته دری حصی برخی له رحمته خپله او چه وګرځوی تاسی لره یوه رڼا (رڼرا) چه تلل به کوئ په هغی سره (پر صراط) او وبښی تاسی ته (ګناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی وبښلی شی ـ او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسیږی او سره له خپلی رڼا (رڼرا) هر چیری وګرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقویٰ په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کښې هم دا رڼا (رڼرا) ستاسی په مخ او ښی څنګ کښې له تاسی سره هر چیری لاړه شی.

تنبیه: د دی خوار په خیال کښې به دا خطاب هغه اهل الکتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دی تقدیر سره له (وآمنوا برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیدل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب مونډلو څه بیان د (القصص) په سورت کښې تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لِّئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه (منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په دی) چه بیشکه فضل لوئی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل الکتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیریو کښی اوسیدی تر څو مو هغه درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته داسی وایه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالیٰ له لوری لیږلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالیٰ شته او د هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څندو ډک خاږخوری بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د اسلافو څخه داسی منقول دی دلته ﴿ لِّئَلَّا يَعْلَمَ ﴾ د **(لکی یعلم)** په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالیٰ فضل ځان ته په زور وگټی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل الکتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب ورکوی او د هغوی تیری خطاوی ښښی او رنا (رڼا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه بی برخی او محروم دی.

«تمت سورة الحدید بفضل الله المجید فلله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هى اثنتان و عشرون آية و ثلث رکوعات
رقمها (۵۸) تسلسلهاحسب النزول (۱۰۵) نزلت بعد سورة المنافقون
د «المجادلة» سورة مدنی دی (۲۲) آیته (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۸) او په نزول کښی (۱۰۵) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِيْ تُجَادِلُكَ فِيْ زَوْجِهَا وَتَشْتَكِيْٓ اِلَى اللّٰهِ

په تحقیق اوریدله الله خبره د هغی (ښځی) چه سؤال او جواب ئی کاوه له تا سره په شان د خاوند خپل کښی او شکایت ئی کاؤ طرف د الله ته.

تفسیر: پخوا له اسلام څخه که کوم سړی خپلی ښځی ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی گڼله کیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پوری په هغه باندی حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. څمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالیٰ عنه ؤ خپلی ښځی ته چه خوله بنت ثعلبه رضی الله تعالیٰ عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی ودریده او دا قصه ئی ورته وکړه. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د دی معاملی په نسبت لا د الله تعالیٰ له لوری ماته کوم خاص حکم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال کوم چه ته په هغه باندی حرامه شوی ئی ـ او وروسته له دی څخه تاسی سره گډ نه شی اوسیدلی. هغی ښځی په نارو او چغو باندی پیل (شروع) وکړ ـ او داسی به ئی ویل چه «څما ودان کور وران او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول.» کله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره داسی جگړی کولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو څخنی د طلاق اراده نه وه» کله به یی د الله تعالیٰ په دربار کښی ژړا او انګولا کوله او داسی به ئی ویل « آ اله العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شکایت ستا دربار ته کومه! ته می په عرض او فریاد ورسه! که نه دا څما ماشومان که له ما سره پاتی شی له لوږی څخه مری او که ئی هغه ته ورکړم نو څما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له کاره وځی او ضایع کیږی ای الله تعالیٰ ته پخپله د آخرالزمان نبی په خوله څما د ژغورنی (بچ کوونی) یوه لاره راوښیه! او څما دا مشکل او غوټه را وپرانیځه!» نو په دی وقت کښی دا آیات نازل او د «ظهار» احکام ورانعام شول.

تنبیه: څمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلی ښځی کومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور ـ خور ـ او نورو کومی عضو سره تشبیه وړکړی چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی ووائی چه «انتِ علیَّ کظهرامی ـ ته دی پر ما باندی داسی ئی لکه څما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ①

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو اقوالو) ښه کتونکی دی (د ګردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر څیز وینی او اوری ئی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښځی په منځ کښی وشوی نو هغه به ئی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښځی په شکایت چه فریاد ئی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره ئی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لپاره په لاندی ډول (طریقه) سره څرګنده (ښکاره) کړه!

الَّذِينَ يُظٰهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهٰتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهٰتُهُمْ
إِلَّا الّٰٓـِٔى وَلَدْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۚ

هغه کسان چه ظهار کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښځو خپلو ته نه کیږی دغه ښځی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مګر هغه ښځی دی چه څیږولی ئی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (نا اشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی ئی نه دی څیږولی نو څرنګه د ده مور کیدی شی؟ او څنګه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیږی؟ هو! که کوم سړی د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکړی نو د هغی بدله دا ده چه کفاره د ورکړی بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښځه د ده ښځه ده او له ظهاره طلاق نه اوری.

وَإِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ②

او بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی ښه مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کښی شوی دی هغه ګرد (تول) معاف دی اوس وروسته له هدایته هسی مه کوی.! که په غلطه له تاسی څخه داسی ګناه کبیری نو ژر تر ژره توبه وباسی، او پخوا له دی څخه چه خپلی ماندینی (ښځی) ته ورنژدی شئ د «ظهار» کفارت اداء کرئ!

وَالَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ؕ

او هغه کسان چه (مور وائی) ظهار کوی له ښځو خپلو نه بیا راګرځی دوی (ماتولو د) هغی خبری ته (چه ویلی ئی وی) نو لازم دی دوی ته ازادول د مریی پخوا د هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ **«انتِ عليّ كظهرامي»** له ویلو څخه د میره (خاوند) او ماندینی (ښځی) مسه کول او یو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږی کله چه یو مریی ازاد کړی یا د دوو میاشتو د روژی نیولو څخنی فارغ شی نو بیا یو بل ته سره نژدی کیدی شی.
تنبیه: څمونږ د حنفیانو په مذهب پخوا له کفاری ورکولو څخه جماع او د هغه دواعی دواړه ممنوع دی په ځینو احادیثو کښی راغلی دی **«امره ان لايقربها حتى يُكفِّر»**.

ذٰلِكُمْ تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ؕ

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شی تاسی ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د کفاری مشروعیت ستاسی د تنبیه او پند دپاره دی چه بیا داسی غلطی ونه کرئ! او نور هم له هسی غلطیو څخنی ځانونو وساتئ!

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی ښه پوهیدونکی دی (نو جزاء به پری

درکړی).

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام درلیږی او په دی باندی پوهیږی چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَّتَمَآسَّا ۖ فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّيْنَ مِسْكِيْنًا ۚ

پس هغه چا چه ونه موند (مریی) نو (پری لازم) روژه نیول دی د دوو میاشتو پرله پسی (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لازم) طعام (خواړه) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسی دوه میاشتی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو ډیل او پریکړه واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواړه ورکړی د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۚ

دغه (تخفیف په کفاره کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پریږدی ! او د الله تعالیٰ په حکمونو باندی تګ وکړی او هسی چاری وکړی، چه مؤمن لره ښائی او د مومن له شان څخه وی.

وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۗ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴿٤﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَآ

ايٰتٍۢ بَيِّنٰتٍ ۚ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ۝

دا (مذکوره احکام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کړی شوی) او کافرانو ته عذاب ډیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) څخه خوار هلاک به کړل شی دوی لکه چه خوار هلاک کړی شوی ۇ هغه (کسان) چه پخوا له دوی څخه ۇ او په تحقیق نازل کړی دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کوونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له ټاکلیو (مقررو) حدودو څخه تجاوز وکړی. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود ټاکی (مقرروی) نو تاسی هغوی پریږدئ چه هغوی لره درد رسوونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار ۇ او اوس هم خواریږی د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره ۇ نښو له اوریدلو څخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندی کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خواری په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مرادف دی.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ؕ

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کړی الله دوی ټول له قبورو پس خبر به کړی (الله) دوی په هغو کارونو باندی چه کړی ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کړی وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیږی. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ۝

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کړی دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندی ښه شاهد ښه خبردار دی (نو ور به کړی دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د ګرد (ټول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یی هیڅ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه ګرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی ـ دی به هغه ګرد (تول) دفترونه په هغه ورځ ښکاره کړی. او د هر سړی په مخ کښی به ئی ږدی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ۖ

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پټی خبری (یو د بله په غوږونو کښی) د دری تنو مګر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز ویونکی) مګر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مګر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښی د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیڅ یو مجلس ـ مشوره ـ جرګه ـ مرکه ـ پټه خبره ګنګوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سړی سره کینی او خبری اتری سره وکړی دوی دی داسی نه ګڼی چه دلته بل څلورم څوک نشته ـ او پنځه ګونی مرکه دی خیال ونه کړی چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی شخه لږ یا ډیر ـ هر چیری چه وی ـ او په هر حالت کښی چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیڅ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښی سره دوه تنه وی نو د جګړی او اختلاف په صورت کښی ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښی ضرور یو طاق عدد په جرګو او مرکو کښی وی او له یوه څخه وروسته ړومبنی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کړی شوی وی نو وراندی ئی له ﴿ وَلَا أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ ﴾ سره د هغه تعمیم وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښائ چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښی هم دا

شپږ سره مشران هر يو د خلافت او تولواکی (باچاهی) وړ (لائق) ؤ چه هيڅ يو له دوی څخه د خوشی کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکيو خليفگانو انتخاب د هم دوی له منځه کيده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په رياست سره واخيست شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پنځه رأی ورکوونکی پاتی کيږی . بيا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د احتياط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجيح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۞ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نُهُوْا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَيَتَنٰجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ ؗ

بيا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنيوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قيامت کښی بيشکه الله په هر څيز باندی ښه پوهيدونکی ښه خبردار دی ـ آيا نه وينی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پټو خبرو څخه بيا بيرته ور وگرځيدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پټی خبری کوی دوی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصيت نافرمانی د رسول (د الله) سره.

تفسير: ځمونږ د پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پټی خبری سره کولی د مرکی په سريو باندی به ئی مسخری کولی او عيبونه به ئی څرگندول (ښکارول) ـ يو د بل په غوږو کښی به ئی پس پسی کولی او د سترگو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملگرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکليف پيښيده او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د خبری له اوريدلو څخه وروسته به ئی ويل چه «دا مشکل کار ځمونږ له لاسه کيدونکی نه دی» اگر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرگوشی او پټی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤذی او بی حياء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخيست دا دی اوس بيا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَاِذَا جَآءُوْكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُوْلُوْنَ فِيْٓ اَنْفُسِهِمْ

لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُوْلُ ۭ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ⑧

او كله چه راشي دوى تاته (اى محمده!) نو پيشكشي دركوى سلام اچوى تاته په هغه شي سره چه پيشكشي نه ده مقرره كړى تاته په هغه شي سره الله (په ځاى د السلام عليك السام عليك وائى) او وائى دوى په نفسو زړونو خپلو كښې ولې نه په عذابوى مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وايو ئى (نو فرمائى الله) بس دى دوى ته (په تعذيب كښې) دوزخ چه ورننوځى پكښې نو بد ځاى د ورتللو دى (دا دوزخ).

تفسير: يعنى پاک الله له نورو پيغمبرانو سره تاسى ته داسى دعاوى وفرمايلى (سلام على المرسلين) او (سلام على عباده الذين اصطفىٰ) او د مؤمنانو په ژبه ئى داسى ويل «السلام عليک ايهاالنبى و رحمة الله و بركاته» مگر ځينى يهودان به كله چه د هغوى حضور ته راتلل نو د السلام عليک په عوض به ئى په ژولى ژبى سره ويل السام عليک چه د هغه معنى داسى ده چه تا باندى دى مرگى راشى! گواكى د هغه د سلامتيا د دعاء په عوض كښى چه الله تعالىٰ هغوى ته وركړى ۇ دوى شيراوى كولى ببا به ئى پخپلو منځونو كښى سره ويل كه دى په رښتيا سره پيغمبر دى نو د داسى وينا له ويلو سره سم د لاسه ولى پر مونږ باندى عذاب نه رانازليږى؟ نو د دوى د دى سؤال په جواب كښى فرمائى ﴿حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ﴾ يعنى تلوار مه كوئى داسى كافى پوره عذاب به دروړسيږى چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتى كيږى.

تنبيه: په احاديثو كښى راغلى دى چه يهودانو به د السلام عليک په ځاى باندى السام وويل ممكن دى چه ځينو منافقانو به هم داسى ويل ـ ځكه چه زياتره منافقان يهوديان ۇ. د رسول اكرم صلى الله عليه وسلم داسى عادت ۇ كله به چه كوم يهودى داسى ورته ويل دوى به په لنډ ډول (طريقه) سره داسى جواب وايه (وعليک) يو ځلى چه عائشى صديقى رضى الله عنها د كوم يهودى له خولى څخه السام عليک واوريد نو په جواب كښى ئى داسى ورته وويل عليک السام واللعنة نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپل اخلاق له كماله له دى خبرى څخه خوښ نه شو.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۭ

اى هغو كسانو چه ايمان ئى راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) كله چه پټى

خبری کوئی تاسی یو له بله سره (په غوړونو کښی) پس مه کوئی پتی خبری پخپلو منځونو کښی په ګناه سره او په تجاوز دشمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (الله) سره او پتی خبری مصلحت کوئ پخپلو منځونو کښی په احسان نیکی او پرهیزګاری سره.

تفسیر: یعنی صادقو مسلمانانو لره ښائ چه د منافقینو له داسی عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغوری (وساتی) او د مسلمانانو پس پسی او ګنګوسی او مشوره نه ښائ چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانی دپاره وی بلکه د نیکی ـ د تقویٰ او د معقولی او ښی خبری د اشاعت دپاره وی لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱٤ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی مو داسی یو آیت ولوست

﴿ لَاخَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ﴾

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ⑨

او ویریږئ له (عذابه د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسی جمع کړی شئ په قیامت کښی جزاء ته.

تفسیر: یعنی تاسی تول د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریږی. او تر ذری پوری حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیڅ پته او ښکاره خبره پته نه ده نو ځکه د هغه د ویری او د پرهیزګاری خبری وکړی.

إِنَّمَا النَّجْوَىٰ مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ⑩

بیشکه چه پتی خبری (په ګناه) (کارونو) د شیطان دی لپاره د دی چه خفه کړی هغه کسان چه ایمان ئ راوړی دی او نه دی (شیطان یا پته خبره) ضرر رسوونکی دغو (مومنانو) ته د هیڅ شی مګر په اذن حکم اراده د الله او ښائ چه خاص پر الله پس توکل دی وکړی مومنان (او الله ته وسپاری تول امور خپل او هیڅ پروا دی نه کوی د پټ راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعني د منافقانو دا سرګوشي او پس پسي د دې لامله (له وجې) وې چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښې ولوېږي وویرېږي او پخپلو زړونو کښې وواﺋې چه آیا دا خلق څه غوټه کوي؟ او څه سره واﺋي؟ او په څه ترون کښې سره بوخت (مشغول) دي؟ دا کار شیطان په هغوی باندې کاوه مسلمانان دې په یاد ولري چه د شیطان له لاسه هیڅ شی کېدونکی نه دی او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښې نشته ګټه (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښې دی که د هغه حکم او اراده نه وي که هرڅومره مشورې او منصوبې او ترون وکړي تاته هیڅ نقصان نه شي رسولی نو ځکه په ځای د دې چه تاسي خفه او پریشان شي. ښاﺋي چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړﺉ.

تنبیه: په احادیثو کښې له دې خبرې څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښې یو سړی پرېږدي دوه نور پخپلو منځونو کښې سره پس پسي او پټې خبرې وکړي ځکه چه هغه درېم سړی به خفه کیږي ـ دا مسئله ښاﺋي چه تر دې آیت لاندې راشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښې پټ غږیږي نو نورو لیدونکیو ته سودا پیښیږي او هر یو پخپل زړه کښې واﺋي چه له ما ځنې کومه خرابه خبره شوې ده چه دوی ئې په پټه سره واﺋي او د هغې په شاﺅ خوا کښې پټې خبرې سره کوي.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَكُمۡ تَفَسَّحُواْ فِي ٱلۡمَجَٰلِسِ فَٱفۡسَحُواْ يَفۡسَحِ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ

آی هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعني ای مؤمنانو) کله چه وویل شي تاسي ته ځای ارت کړﺉ په مجلس کښې نو ځای ارت کړﺉ چه ارتیا وکړي الله تاسي لره (په جنت کښې).

تفسیر: یعني ای مؤمنانو په مجالسو کښې داسي سره کینئ چه د کښیناستلو ځای نورو ته پاتې شي او تول موقع ومومي او د نورو ځای تنګ نه شي کله چه تاسو ځایونه ارت کړﺉ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسي له تنګی څخه وباسي او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځي.

وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُواْ فَٱنشُزُواْ

او کله چه وویل شي (تاسي ته) چه پورته شئ ! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شئ!

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا د مجلس ادب دی که کوم سړی راشي او د هغه د کیناستلو ځای نه وي نو نورو ته ښائي چه لږ لږ سره وخوځیږي تر څو د مجلس حلقه لویه او ځای ارت شي یا له خپلو ځایونو څخه ودریږي او لږ څه ارته بله حلقه او پینده سره جوړه کړي که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وویل شي نو لاړ دی شي په داسي حرکت کښې غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خویونو) په سړی باندی الله تعالیٰ مهربان او له بدو رشو (خویونو) څخه الله تعالیٰ بیزار دی.

تنبیه: د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مجلس کښې هر سړی خپل نژدیوالی له پیغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) دیر ځلی په مجلس کښې تنګی پیښیده تر دی چه کله کله به لویو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره نژدی ځای نه پیدا کیده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر یوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسی د استفادی موقع په لاس ورشي او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شي. اوس هم د داسي بی انتظامی پیښوونکیو شیانو په لری کیدلو کښې د مرکو او د جرګو د ریئس او ستر احکام او هدایت منل یو ضروری کار دی. او ښائ چه نور یی د زړه له کومی څخه ومنی . اسلام مونږ ته ابتری بی نظمی ـ پریشانی نه راښیی بلکه د اسلام په مفهوم کښې انتهائی نظم ـ نسق ـ انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څیز او هر کار کښې مونږ ته داسي ګټور (فائده مند) شیان راښیی چه په هغو کښې په زرهاؤ صوری او ممنوی ښیګنی (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرګو او مرکو کښې داسي حکم دی نو د جګړی په ډګر(میدان) او د جهاد په میدان کښې له دی څخه لوړ (اوچت) او غوړ حکمونه راکړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعایت پر هر مسلمان باندی ضروری دی.

يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

پورته کوی الله هغه کسان چه ایمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او(خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښې.

تفسیر: یعنی صادق ایمان او صحیح علم سړی ته ادب او تهذیب ورښیی او متواضع کوی یی. علم او د ایمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسیږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وخیژی او پرمخ تګ وکړی هومره ځان ښکته ـ مات ـ متواضع او ناخیزه ګڼی. نو ځکه الله تعالیٰ د هسی سړیو درجی لا پسی وچتوی او دوی لا د پت او د عزت خاوندان کوی **(من تواضع رفعه الله)** دا د متکبرانو ـ بی دینانو جاهلانو ـ ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره باندی جګړی نښلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی یا په دومره یوه خبره باندی خفه کیږی چه ولی زه له دی ځایه

پاڅیدم؟ او ولی هلته کیناستم؟ یا پاڅولی او کینولی شوی یم؟ یا ولی له مجلسه د باندی ووتم یا وویستلی شوم؟ د افسوس ځای دی چه نن ډیر ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملایان د دی خیالی اعزازاتو په سلسله او لړ کښی په یو پای (آخر) ته نه رسیدونکیو جګړو کښی سره نښتی دی او هر یو پخپلو سنګرو او مورچلو کښی کلک ناست دی او در ګرده (توله) پر موهومو شیانو باندی سره جنګیږی ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ⑪

او الله په هغو (کارونو) چه کوئ تاسو ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هر یوه ته د هغه له کار ـ لیاقت او درجی سره سمه مرتبه ښښی ـ او هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دی چه کوم یو په رښتیا سره ایماندار او د علم خاوند دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ ۚ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ⑫

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اراده کوئ د پټو خبرو) له رسول سره نو وړاندی کړئ په مخکښی د راز خپل څه صدقه خیرات (فقر او لره) دغه تقدیم د صدقی پخوا له پټو خبرو نه خیر بهتر ډیر غوره تاسی لره او ډیر پاکیزه دی نو که بیا نه مومئ (تاسی هغه شی چه صدقه ئې کړی،) پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: منافقانو به بی فائدی خبری د رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوږ کښی ویلی او په دی چل به ئې خپله لوئی او نژدیوالی نورو ته وربښود او ځینو مسلمانانو به هم غیر مهمی خبری د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوږ کښی په ورو سره ویلی او د هغوی وخت به یی خرابولو او نورو ته به ئی موقعه نه ورکؤله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فیضه مستفید شی یا که کوم وقت رسول الله مبارک غوښتل چه ګوښی (بیل) کینی او لږ څه خلوت شی نو

هلته به هم خلق ورننوتل او هغه ځای به ئ هم تنګؤو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښې به ډیر سړی غونډیدل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسې حکم را نازل شو «هر څوک چه غواړی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پټې خبری او څه مصلحت وکړی ښائ چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکړی!» د دې حکم په منلو کښې ځو ګټې دی ـ د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکوونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی ـ او د منافق او مخلص مسلمان معرفي او پیژندګلو په ښه شان سره کیږی او د پټو خبرو د کوونکیو لړ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه ؤ نو هغه له دې قید معاف ؤ کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود ـ او مسلمانان هم وپوهیدل چه ډیر پټې خبری کول د الله تعالیٰ نه خوښیږی او د دې دپاره ئ داسې حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښې دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَاَشۡفَقۡتُمۡ اَنۡ تُقَدِّمُوۡا بَیۡنَ یَدَیۡ نَجۡوٰىكُمۡ صَدَقٰتٍ ؕ فَاِذۡ لَمۡ تَفۡعَلُوۡا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَیۡكُمۡ فَاَقِیۡمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِیۡعُوا اللّٰهَ وَرَسُوۡلَهٗ ؕ وَاللّٰهُ خَبِیۡرٌۢ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۱۳﴾

آیا ویریږئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښې د پټې خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښې چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندی نو قائم کړئ سم ودروئ (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰة او حکم ومنئ تاسی د الله او (حکم ومنئ تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندی (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقې د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه ؤ هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښائ چه تاسی د هغو حکم په تعمیل کښې په صدق او د زړه له کومې څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کیدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی

تنبیه: له ﴿ فَاِذۡ لَمۡ تَفۡعَلُوۡا ﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندی په عام دول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښې راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِم

آیا نه ګوری ته (ای محمده!) هغو (منافقانو) ته چه دوستی کوی له (هغه) قومه (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تبر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره دول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کښی شامل دی ځکه چه په پته کافر دی او نه په پوره دول (طریقه) په هغو یهودانو کښی ګډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿ مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ﴾

وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالانام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسير: چه د هغوی په نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱٤٥ آیت کښې داسی ویلی شوی دی ﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ﴾

إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٥

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ئې (له گناهونو).

تفسير: یعنی که څه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښې هسی سره بوخت (مشغول) دی چه ځان ته ډیر خراب تخم کری او خپل ځانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝١٦ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝١٧

گرځولی ئې دی قسمونه خپل ډال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکوونکی. له سره به دفع نه کړی له دوی څخه (په قیامت کښې) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذابه د) الله څخه هیڅ شیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښې تل اوسیدونکی وی.

تفسير: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل ځانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل ځان مسلمان ورښکاروی او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سړی هم د اسلام له لاری څخه وباسی. نو په یاد ئې ولرئ. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربړو (تکلیفونو) او عذابونو ککړ کیږی کله چه د سزا وقت راورسیږی نو دوی د الله تعالیٰ له لاسه خپل ځانونه نشی ژغورلی (بچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه څه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه دوی د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيۡعًا فَيَحۡلِفُوۡنَ لَهٗ كَمَا يَحۡلِفُوۡنَ لَكُمۡ وَيَحۡسَبُوۡنَ اَنَّهُمۡ عَلٰى شَىۡءٍ‌ؕ

(ياده كړه اى محمده!) هغه ورځ چه ژوندى پورته كړى (دوى) الله تول نو قسمونه به خورى دوى هغه (الله) ته لكه چه قسمونه خورى دوى تاسى ته (په دنيا كښې اى مسلمانانو) او ګمان به كوى (دوى) چه بيشكه دوى په پوى دى (نفعمن او پر كومه ښه لاره درومى)

تفسير: يعنى د دى ځاى هغه روږد شوى عادت به هلته هم له دوى سره وى لكه چه دلته ستاسى په مخ كښې په دروغو سره ځانونه ساتى او داسى ګڼى چه مونږ ډير هوښيار يو ـ او ډير ښه چالونه چلوو د الله تعالىٰ په مخ كښې به هم د دروغو قسمونو په يادولو سره ځان تياروى او وائى اى پروردګاره مونږ خو داسى نه وو او داسى وو ښائى دوى داسى ګڼى چه هلته به هم په داسى اقوالو او ويناؤ سره نجات مومو!.

اَلَاۤ اِنَّهُمۡ هُمُ الۡـكٰذِبُوۡنَ ﴿۱۸﴾

واورئ! خبردار شئ! چه بيشكه دوى هم دوى دى دروغجنان (چه له الله سره هم دروغ وائى)

تفسير: بيشكه چه اصل او دبل دروغ هغه دى چه د الله تعالىٰ په مخ كښې ئې هم وائى او د خپلو هغو دروغ ويلو شخه هيڅ نه شرميږى.

اِسۡتَحۡوَذَ عَلَيۡهِمُ الشَّيۡطٰنُ فَاَنۡسٰٮهُمۡ ذِكۡرَ اللّٰهِ‌ؕ

غالب شوى دى پر دوى باندى شيطان نو هير كړى دى شيطان له دوى نه ذكر ـ ياد د الله.

تفسير: پر هر چا باندى چه شيطان داسى پوره لاس ولرى نو د هغه زړه او دماغ داسى مسخ او بدليږى چه هيڅ يو شى ئى په ياد نه پاتى كيږى او په دى باندى هيڅ نه پوهيږى چه آيا پاك الله هم شته؟ كه نه؟ دا كمبخت د الله تعالىٰ له عظمت لوئ ـ جلال او كبريا شخه ځان نه خبروى

او داسی خیال کوی چه په قیامت کښی به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بچ کوی) ـ او په دی باندی نه دی خبر چه دی پخپل دی وضعیت سره د خپلی بی‌حیائی ـ حماقت او ناپوهی اعلان کوی او دغه ممسوخ په دغومره یوه خبره هم نه پوهیږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالیٰ په دربار کښی هیڅ نه چلیږی .

أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

(دغه هیروونکی کسان) لښکر د شیطان دی واوریٔ! خبردار شیٔ! بیشکه لښکر تابعان د شیطان هم دوی دی زیانکاران (چه ئ ورکړل د لاسه باقی نعمتونه او ځانونه ئی وغورځول په ابدی زحمت کښی)

تفسیر: د شیطانی لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنیا کښی د دوی مکر فریب منصوبی د وروستنی بری مخ لیدلی شی او نه په آخرت کښی له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بچ کولی) شی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾
كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو تولی) په (جملی د) ذلیلانو مغلوبانو کښی دی لیکلی دی الله (په لوح محفوظ کښی) چه خامخا به غلبه بری وکړم هرومرو (خامخا) زه او رسولان ځما بیشکه الله ډیر قوی دی ښه غالب دی.

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ او د ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنګیږی سخت ناکام ـ او سپک او ذلیل دی پاک الله په لوح محفوظ کښی لیکلی دی چه په پای (آخر) کښی یوازی حق او حقانیت لره بری او غلبه ده او د ده پیغمبران هرومرو (خامخا) مظفر او منصور کیږی دغه تقریر پخوا له دی په څو څو نورو ځایونو کښی هم تیر شوی دی.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولَهُۥ وَلَوْ كَانُوٓا۟ ءَابَآءَهُمْ أَوْ أَبْنَآءَهُمْ أَوْ إِخْوَٰنَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ
أُو۟لَٰٓئِكَ كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْإِيمَٰنَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه ښائیږی چه بیامومی) یو قوم چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه اګر که وی (دغه مخالفین) پلرونه د دوی او ځامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبیله) خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی (الله) په زړونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زړونو کښی داسی ټینګ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر دبره باندی لیکلی شوی وی.

وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ

او قوی کړی ئی دی دوی په غیبی فیض مدد له نزده خپل ځخه، (او قوی کړی قوت ورکړی دی الله تعالیٰ دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا په نور رڼا (رڼرا) د زړه یا په قرآن عظیم‌الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رڼا (رڼرا) ئی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی ځخه زړه ته یو راز (قسم) ځان ته معنوی ژوندون وررسیږی یا د **(روح القدس جبریل)** په وسیله سره ئی مرسته (مدد) وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِىَ ٱللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ

او داخل به کړی دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د هغو (ځلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جناتو) کښی، راضی شو الله له دوی ځخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله ځخه (په

مونـدلـو د جنت). (او خـوشـال شـو الله تعالیٰ لـه دوی نـه پـه سبب د طـاعت سـره پـه دنـیـا کـښې او خـوشـالـه شـول دوی لـه الله تعالیٰ څخـه پـه مونـدلـو د لـقـاء او رضـاء او عطـاء د جـنـت پـه آخـرت کـښې)

تفسیر: یعنی دا خلق د پاک الله دپاره له ګردو (تولو) اعداء الله څخه خپه او ناراض شوی دی نو الله تعالیٰ له هغوی څخه خوښ دی له هر چا څخه چه الله تعالیٰ خوښ وی نو دی نور څه غواړی.

ای رب العالمینه! وګرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

دغه (خلق) دی حزب ـ لښکر د الله، واورئ ! خبردار شئ ! چه بیشکه لښکر د الله چه دی هم دوی دی په مراد رسیدونکی بریالیان (کامیاب) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی هغه څوک چه د الله تعالیٰ له مخالفینو سره دوستی نه لری اګر که ئی پلار وی یا نور خپلوان هم وی هغه هم رښتونی مسلمانان دی او هغو ته هم دا درجه وررسیږی» د کرامو صحابه ؤ هسی شان ؤ چه د الله تعالیٰ او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاملو کښی به ئی د هیڅ څیز او هیچا پروا نه کوله په هم دی سلسلی کښی د احد په غزا کښی حضرت ابو عبیده رضی الله تعالیٰ عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کښی ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه د خپل ځوی د مقابلی دپاره ځان تیار کړ مصعب بن عمیر رضی الله تعالیٰ عنه د خپل ورور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د خپل نیاټ عاص بن هشام ـ علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنه حمزه ـ عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخی ته چه عتبه ـ شیبه او ولید بن عتبه ؤ ووتل او هغوی ئی ووژل ـ او رئیس المنافقین عبدالله بن ابی یعنی د عبدالله ځوی چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسی ؤ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخ کښی د مریسبع په غزا کښی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم که ستاسی امر وی نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسی په حضور کښی یی لکه یو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. **فرضی الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا حبهم واتباعهم واماتنا علیه آمین.**

تمت سورة المجادلة فلله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهى اربع وعشرون آية و ثلث ركوعات رقمها (۵۹) تسلسلهاحسب النزول (۱۰۱) نزلت بعد سورة «البينة»

د «الحشر» سورت مدنی دی ، (۲٤) آیته او دری رکوع لری ـ په تلاوت کښی (۵۹) او په نزول کښی (۱۰۱) سورت دی وروسته د «البینة» له سورته نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الۡاَرۡضِ ۚ وَهُوَ الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ①

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه چه په آسمانونو کښی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی) او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: لکه چه د هغه د زبردستی غلبی او د حکمت له اثارو څخه یوه پیښه او واقعه وروسته له دی نه بیانیږی.

هُوَ الَّذِيۡۤ اَخۡرَجَ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا مِنۡ اَهۡلِ الۡكِتٰبِ مِنۡ دِيَارِهِمۡ لِاَوَّلِ الۡحَشۡرِ ؕ

دغه (الله) هغه ذات دی چه ایستلی دی هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل د کتابونو څخه له کورونو خپلو څخه په اول د ایستلو د دوی (له مدینی نه شام ته دوهم ایستل د دوی له خیبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت کښی دی).

تفسیر: له مدینی منوری څخه د مشرق په لوری د څو کروهو په فاصله (واټن) کښی د یهودانو د قوم او تبر یو کلی ؤ چه بنی نضیر باله کیده. دا تبر د ډیرو سریو او شتو ـ مالونو خاوند ؤ. او پخپلو کلکو او مضبوطو کلاو (قلعو) باندی ئی زیات اطمینان او ډیره ډاډینه (سکون) لرله. ځمونږ پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم کله چه هجرت وفرمایه او په مدینی منوری کښی

ئی هستوګنه غوره کړه. نو پرومبی دوی له مسلمانانو سره د روغی تړون وکړ. او داسی یی غوټه کړه چه مونږ به ستاسی په مقابله کښی د نورو مرستی (مدد) نه کوو یعنی د عدم تعرض معاهده ئی وتړله بیا دوی د خیانت (درغلی) له مخی د مکی معظمی له کافرانو سره په پټه مکاتبی ـ لیکنی خبری ـ اتری کولی تر څو چه د دوی یو لوی مشر کعب بن اشرف له څلویښتو سورو سره مکی معظمی ته ځان ورساوه او له بیت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قریشو سره ئی معاهده او تړون وکړو څه موده وروسته د الله او رسول صلی الله علیه وسلم له امر سره سم دغه (کعب) د خپلی دغی درغلی او خیانت لامله (له وجی) د محمد بن مسلمه رضی الله تعالیٰ عنه له لاسه وواژه شو بیا هم د بنی نضیر له لوری د غداری او بد عهدی سلسله جاری وه. د مکر فریب او دغابازی له مخی دوی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابانو وبلل چه پخپلو کورونو کښی ئی په مکر فریب او درغلی سره ناڅاپه په شهادت ورسوی یو ځلی ئی د یوی لوړی په څنګ کښی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم له پاسه یو د ژرندی پل(آسیا سنګ) ور ورغړاوه چه که څمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی لګیدلی وی نو په شهادت به رسیدلی و مګر په دی ګردو (تولو) مواقعو کښی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوی له شرورو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له مسلمانانو سره یوه جرګه وکړه او په هغی کښی ئی دا سره غوټه کړه چه له بنی نضیر سره دی غزا وشی. کله چه مسلمانانو په دیر سرعت ګرندیتوب او تلوار سره په هغوی باندی حمله یرغل ور ووړ او د دوی ګردی (تولی) کلاوی او کلی یی کلا بند او محاصره کړل. نو ځکه دوی سخت مرعوب شول او وویریدل ـ او د ویری او ډار لامله (له وجی) له خپلو کلاؤ څخه د باندی په ډګر(میدان) جګړی ته راونه وتل او عمومی جنګ ته وار ونه رسید او بیا یی د روغی غوښتنه وکړه. تر دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دوی باندی داسی مرحمت او مهربانی وفرمایله چه دوی دی له مدینی منوری څخه د باندی ووځی د دوی سرونه او وینی به ساتلی وی. دوی دی د خپلو منقوله ؤ اموالو څخه هومره شیان چه وړی یی شی یو دی سی خو د دوی غیر منقوله مالونه به د مسلمانانو په لاسو کښی وی د الله تعالیٰ په حکم هغه کلاوی او ځمکی او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه کښی ولویدل خو د غنائمو په ډول (طریقه) ونه ویشلی شوی بلکه یواځی څمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په واک (قبضه) کښی پاتی شوی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی ځمکی زیاتره برخه پر مهاجرینو باندی وویشله او د هغو مصارفو بار او پیتی ئی د انصارو له اوږو څخه سپک کړ چه انصارو به پر مهاجرینو کول او په دی ډول (طریقه) سره دواړو ته له هغه ځنی ګتی ورسیدی. او هم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د خپلی کورنی خرڅ او د نبوت د مقام کلنی مصارف له هم دی جائداده اخیسته. که له داسی مصارفاتو څخه څه شی بیرته پاتی کیده هغه به ئی د الله تعالیٰ په لاره کښی صرفول .

په دی سورت کښی د هم دی قصی په لوری اشاره شوی دی چه الله تعالیٰ همغه غالب قوی حکمت والا ذات دی چه دپاره د ذلیل کولو ئی وویستل هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل کتاب

شخه چه یهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په ځمکه د مدینی منوری کښی ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځی په همغه یو یرغل (حمله) سره ودار شول او په همغی ړومبنی جگړی کښی ئی خپل کور او کلی او کلکی کلاوی ویجاړی پریښودلی او له مدینی شخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادری) او ثابت قدمی ئی له ځانه ورښکاره نه کره

تنبیه: له «اول الحشر» شخه ځنی مفسرین داسی مراد اخلی چه د یهودانو دغو تبرو ته د وطن پریښودل اول ځلی ور د مخه شول چه پخوا له دی شخه دوی له داسی پیښی سره مخامخ شوی نه ؤ یا په (اول الحشر) کښی به د دی په لوری اشاره وی چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئی پریښوده او په ډیر شمیر د خیبر او نورو ځایونو په لوری لاړل او دوهم حشر به ئی هغه وی چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښی ورپیښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خیبره وویستل شول او د شام په لوری واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنی حشر کیږی نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنتُمْ أَن يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُم مِّنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ

گمان نه کاوه تاسی (ای مؤمنانو) چه وبه ځی دوی (له مدینی نه) او گمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکی ساتونکی دی کلاوی د دوی له (عذابه د) الله پس راغی پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه گمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښی ویره.

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان تینگو کلاو ـ او د توریالی توب او میرانی (بهادرئ) په نسبت به ستاسی خیال داسی نه ؤ چه تاسی دومره زر به هغوی پره کوئ او دوی خپلی وسلی له لاسو غورځوی او نه د هغوی داسی خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلی او بی سامان د مسلمانانو تولی دوی هسی مغلوب او منکوب کری. هغوی د غفلت په دی خوب کښی تللی ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندی د پاک الله لاس دی ځمونږ تر تینگو کلاو پوری، چیری رسیدی شی او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو ـ او کلکو مورچلو او میرانی په سیوری کښی د الله له عذابه ساتلی یو مگر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالیٰ د حکم مخه نشی نیولی. پر دوی باندی د پاک الله حکم له هغی خوا راورسید چه له هغی خوا نه د هغوی خیال او گمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښی الله تعالیٰ ویره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو دار ئی پر هغوی باندی کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناڅاپی وژلو شخه ډیر مرعوب او ترهور ؤ اوس نو د مسلمانانو له دی ناڅاپی حملی او یرغل

ځنی ئی خپل حواس بالکل له لاسه وویستل.

يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ

چه ورانول به ئې کورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پری ولی مسلمانان یا چه پکښی هستوګنه ونه کړی ځوک) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وران کړی ځای د پناهی او ارت شی ورته ځای د جنګ)

تفسیر: یعنی د حرص ـ غیظ ـ غضب او قهر په جوش کښی به ئی د خپلو ودانیو ځنځیرونه ـ ورونه ـ دړی او نور شلول ـ ماتول ـ ورانول او نړول به ئی تر څو له هغو شیانو څخه چه دوی ئی له خپلو ځانونو سره نشی وړی مسلمانان ګټور نشی. په دی کار کښی مسلمانانو هم له هغوی سره ښی مرستی (مدد) کولو یعنی له یوه لوری هغوی په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لوری مسلمانانو هم د هغوی هغه ودانی ورانولی چه دوی هلته مورچل نیولی ؤ که په غور سره وکتل شی هغه ورانی او تباهی چه د مسلمانانو له لاسه رسیدلی وه هغه هم د هم دی بدبختانو د بد عهدیو او شرارتونو په نتیجه کښی وه.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾

پس عبرت واخلئ تاسی ای خاوندانو د سترګو (عقلونو په احوالو د دوی)

تفسیر: یعنی خاوند د بصیرت ته په دی واقعی کښی لوی عبرت دی. الله تعالیٰ دا وروښوول چه د ظلم ـ کفر، شرک ـ او بدعهدی انجام څرنګه کیږی؟ او یواځی په ظاهری اسبابو باندی داده کیدل او د الله تعالیٰ له قدرت او قوت څخه غافل اوسیدل د پوهانو کار نه دی.

وَلَوْلَا أَن كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

او که نه وی لیکلی (مقرر کړی) الله په دوی باندی وتل (فرار کول) له وطنه نو خامخا په عذاب کړی به ؤ (الله) دوی لره په دنیا کښی (په وژلو او بندی کولو سره) او دوی لره دی په آخرت کښی عذاب د اور.

تفسیر: یعني د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلي و که دا ئ په قسمت کښې نه وی لیکلي نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بني قریظه په شان به وژل کیدل لنده ئ دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالیٰ حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښې شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو څخنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکی «کله چه دغه قوم او تبر له شامه تښتیدلی دلته راغلی ۇ د دوی مشرانو په همغه وقت کښې دوی ته ویلی ۇ چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته ورانیږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یئ! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښې د دوی کورونه هلته وران شول څینی بیرته شام ته لاړل او څینی په خیبر کښې پاتی شول ـ خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالیٰ عنه په خلافت کښې د تولو کورونه وران او بیا په شام کښې سره ودان شول».

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَآقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۴﴾

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی ۇ چه بیشکه ۇ دوی چه مخالفت به ئ کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر : یعني داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاگانی ورکولی کیږی

مَا قَطَعْتُمْ مِّنْ لِّيْنَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوْهَا قَآئِمَةً عَلٰٓى اُصُوْلِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ

هغه چه پری کوئ تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرماؤ څخه یا ئ پریږدئ هغه ولاړی په بیخونو خپلو باندی نو دغه (تول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی څینی کم اصلی ونی دی پری کری شی ! او هغه باغونه دی ویجاړ شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په ډګر (میدان) کښې وجنګیږی او د ډګر(میدان) د جګړی په وخت کښې له ونو څخه غازیانو ته څه ربړ(زحمت) او تکلیف ورپیښ نشی . د دی امر په سبب ځینی ونی ووهلی شوی او ځینی ئې پاتی شوی تر څو له بری څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشی . کافرانو په داسی طعنه ورکولو باندی شروع وکړه چه دوی خلقو ته پندونه ورکوی چه له فساده ځانونه وژغوری (وساتی) مګر دوی پخپله فساد کوی . ایا د ونو پری کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا ګړدی (تولی) چاری د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه په اذن او حکم سره سمی شوی دی او د الله تعالیٰ د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشی ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندی مشتمل وی لکه چه د دی حکم ځینی حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول.

وَلِيُخۡزِيَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ۝٥

او (بل لپاره د دی دی) چه رسوا کړی (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعنی چه مسلمانانو ته عزت ورکړی او کافران خوار او سپک کړی لکه هغه ونی چه پاتی وی په هغو کښې د مسلمانانو ګټی او د کافرانو غیظ او خفګان ؤ ځکه چه هغوی به د دی پاتی ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونی به د مسلمانانو شی ـ او هغوی به له دی ځینی ګټی اخلی او هغه ونی چه پری شوی یا سوځولی شوی وی په هغو کښې د مسلمانانو بری ؤ چه د غلبی د اثارو ظهور ـ او د کفارو هسی غیظ او غضب منظور ؤ چه مسلمانان څمونږ په شیانو کښې څرنګه تصرفات کوی . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندی مشتمل دی

وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنۡهُمۡ فَمَآ أَوۡجَفۡتُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ خَيۡلٖ وَلَا رِكَابٖ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُۥ عَلَىٰ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ۝٦

او هغه مال چه راګرځولی دی الله په رسول خپل باندی له مالونو د دوی پس نه ؤ ځغلولی تاسی پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوښ لیکن الله مسلطوی بری ورکوی رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندی چه اراده وفرمائ او الله پر هر شیز باندی ښه قادر دی (چه ځینی ئې غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کښې هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جګړې او د جنګ په ډګر (میدان) کښې په لاس راځي هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمي پارې په شروع کښې تیر شوی دی . او نورې څلور برخې ئې پر لښکرو باندې ویشلې کیږي او هغه شیان چه بې له جنګه په لاس راځي هغه د ټولو مسلمانانو په خزانو کښې ایښودل کیږي . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروري کارونو کښې لګول کیږي.

تنبیه: که له لږ څه جنګ او جګړې څخه وروسته کفار مرعوب شي او صلحې او روغې ته مسارعت وکړي او مسلمانان ومنې په دې صورت کښې هغه مالونه چه له هسې روغې څخه په لاس راشي د هغه حکم هم په (فی) کښې داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کښې د فی په مالونو کښې یواځې حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاري کول . ښائې چه دا اختیارات د تملک او تصرف وي او یواځې حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وي لکه چه له دې آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ څخه متبادر دی او احتمال لرې چه محض حاکمانه وي په هر حال الله تعالیٰ د دې مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کښې هدایت فرمائې چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کښې ولګول شي . له حضرت څخه وروسته داسې مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کښې وي . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وي او یواځې حاکمانه به وي او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومي ضروریاتو او مصالحو کښې صرف او لګول کیږي د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د ګردو (ټولو) لښکرو برخه کیږي لکه چه د الله تعالیٰ له دې ارشاد څخه څرګند (ښکاره) دی ﴿ وَاعۡلَمُوۡۤا اَنَّمَا غَنِمۡتُمۡ ﴾ الآیة - که لښکر پخپلې خوښې سره پرې ښود شي هغه بیله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کښې داسې لیکې چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله ؤ اموالو کښې امام لره اختیار او مصلحت دی که ئې وغواړي په لښکرو دې تقسیم کړي او که ئې وغواړي په عمومي مصالحو کښې دې صرف کړي لکه چه د عراق په سواد کښې حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدرو اصحابو په مشوره په هم دې خبرې باندې عمل وکړ . سم له دې مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿ وَاعۡلَمُوۡۤا اَنَّمَا غَنِمۡتُمۡ ﴾ پر منقوله ؤ اموالو او د دې د (حشر) د سورې آیتونه ئې پر غیر منقوله ؤ اموالو باندې حمل کړي دي په دې ډول (طریقه) چه د دې ړومبنی آیت

﴿ وَمَاۤ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰی رَسُوۡلِهٖ مِنۡهُمۡ ﴾ حکم په «فی» باندې او د دې ورستنی آیت ﴿ مَاۤ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰی رَسُوۡلِهٖ مِنۡ اَهۡلِ الۡقُرٰی ﴾ حکم په غنیمت باندې محمول دی . او د لغت له مخې د غنیمت تعبیر د (فی) په لفظ باندې کیدی شي . والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُوْلِ

هغه شي چه راګرځولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنګه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره.

تفسیر: په ړومنیو آیتونو کښی یوائحی د بنی نضیرو د مالونو د لګولو ذکر ؤ اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه راښیی . یعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلقو ئې وویشی . د الله تعالیٰ ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د ګردو (ټولو) شیانو مالک دی . هو ! د کعبی شریفی او د مساجدو صرفیات چه د الله تعالیٰ په نامه یادیږی ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِی الْقُرْبٰى

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره.

تفسیر: یعنی د حضرت خپلوانو څرنګه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کیدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قید هم نه ؤ . لکه چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالیٰ عنه ته چه یو بدای (غنی) مشر ؤ برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه ځمونږ حنفیانو په مذهب کښی د پیغبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجیح ورکوله کیږی او شائ چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْیَتٰمٰى وَالْمَسٰكِیْنِ وَابْنِ السَّبِیْلِ ۙ كَیْ لَا یَكُوْنَ دُوْلَةًۢ بَیْنَ الْاَغْنِیَآءِ مِنْكُمْ ؕ

او (دغه اموال دی) یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه ګرځی (دغه اموال) دولت په منځ د غنیانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زیات واخلی او فقراؤ ته لږ ورکړی).

تفسیر: یعنی دا مصارف ځکه راښوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مریو - اړو (مجبورو) -

بیکسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښې متوجه اوسی ! او تل د اسلامی عمومی ضروریاتو او مصالحو ته خیال ولری ځکه چه داسی مالونه د بډایانو او دولتمندانو راکره ورکره او نورو گټو دپاره نه دی . او نه ښائ چه هغه د هغوی د مخصوص جایداد په منزله وگرځی او یواځی بډایان پری مزی وکړی او خوندونه تری واخلی ـ او غریبان او اکربان له لوږی ځخه ومری یا عمومی مصالح خراب او ویجاړ پراته وی .

وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ ۚ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۷

او هغه څه چه درکړی تاسی ته رسول (د الله) نو واځ ئ خلی وئ نیسئ قبول ئ کړئ! او هغه څه چه منع کوی (رسول الله) تاسی له هغه څخه نو بیرته شئ تری (مه ئ غواړئ) او وویریږئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصیو بیشکه الله سخت دی عذاب (د ده).

تفسیر: یعنی مال او جائداد او نور چه سم د پیغبر صلی الله علیه وسلم له امر سره تقسیمیږی هغه د تقسیم امر دی په ډیر خوښی سره ومنلی شی . هغه چه دررسیږی هغه په خوښی سره واخلئ! او هغه ته چه ور نه کړ شی هغه دی لاس واخلی هم داسی د گردو (تولو) احکامو او نواهیو منل او پابندی په کار ده.
ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانی د الله تعالیٰ نافرمانی ده . او وویریږئ که چیری د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجی) الله تعالیٰ له تاسی څخه خفه نشی او سخت عذاب په تاسی مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَآءِ الْمُهٰجِرِيْنَ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ۝۸

(دغه اموال دی) دپاره د فقیرانو هجرت کوونکیو (هغه مهاجران) چه ایستلی شوی دی دوی له کورونو کلیو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دی حال

کښې چه طلبوی دوی فضل ښښنه مهربانی له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوی له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دی صادقان رښتینی (په ایمان او جهاد کښې).

تفسیر: یعنی هسی خو په دی مال پوری د گردو (تولو) مسلمانانو حوائج او ضروریات تعلق او اړه لری مگر په خصوصی دول (طریقه) سره د ځان قربانونکو او ایثار خوښوونکیو رښتینو مسلمانانو حق مقدم او وړاندی دی چه هغوی یواځی د الله تعالیٰ په خوښی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وینځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلی دی تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کښې په زړه پوری پخپل سر او ازاد کار وکړی شي او هغه ته په ښه دول (طریقه) مرسته (مدد) ورسوی.

وَالَّذِيْنَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دی دغه اموال) چه ځای ئې نیولی دی په (دی) کور (مدینه) کښې او (خالص کړی ئې دی خپل) ایمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسیر: له دی کور څخه مدینه طیبه مراده ده او دا خلق د مدینی منوری انصار دی چه د مهاجرینو له راتگه وړاندی ئې په مدینی منوری کښې هستوگنه لرله او د ایمان او عرفان په لارو کښې زیات مضبوط او مستقیم شوی ؤ .

يُحِبُّوْنَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ

خوښوی محبت کوی دوی له هغه چا سره چه هجرت ئې کړی دی دوی ته.

تفسیر: یعنی په مینه او محبت سره د مهاجرینو خدمت کوی تر دی چه پخپلو مالونو او شتو کښې ئې هغوی ته برابره برخه ورکړی ده او د هغوی په شریک گرځولو کښې ئې خپل ځانونه تیار کړی دی .

وَلَا يَجِدُوْنَ فِيْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ اُوْتُوْا وَيُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى

أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښی څه تنګی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکړی شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی ئې پر خپلو ځانونو او اګر که وی پر دوی باندی تنګی (فاقه او حاجت هغه څه ته چه دوی ئې ایثاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښی هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائې د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کیږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوښیږی او په هر څیز کښی هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی ګڼی پخپله دغه انصاریان مصاعب او متاعب ـ سختیاوی او ربړونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوږه ئی تیروی مګر هغوی ته هرومرو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایثار په دنیا کښی تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کړی .

وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۹﴾

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایثار او ګټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسائی (آرام) باندی کله خوښیږی ؟.

وَالَّذِينَ جَاءُو مِن بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کښې راځی یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کښې داخلیږی یا له وړاندنیو مهاجرینو څخنی وروسته ئې هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی **والظاهر هو الاول**.

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

وائې دوی چه ای ربه څمونږ مغفرت وکړه موږ ته او هغو (دینی) ورونو څمونږ ته چه ړومبی داخل شوی دی (له موږ څخه) په ایمان کښې او مه ګرځوه په زړونو څمونږ کښې بغض کینه د هغو کسانو سره چه ایمان ئې راوړی دی بیشکه ته (یا الله) ښه مهربانی کوونکی خورا (ډیر) رحم والا ئې .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلافو او سابقینو وړاندنیو ته د ښېنې دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت ـ بغض او کینه په خپل زړه کښې نه لری ـ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا آیت د ګردو (ټولو) مسلمانانو دپاره دی چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لاړ شی او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه ـ حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمة الله علیه له هم دی ځایه فرمائې هغه سړی چه د صحابه ؤ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدګوئې وکړی هغه لره د (فی) په مال کښې هیڅ یوه برخه نشته.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ

آیا نه ګوری ته هغو کسانو ته چه منافقان دغابازان شوی دی وائې هغوی هغو ورونو خپلو (یهودانو) ته چه کافران شوی دی له اهل د کتابونو قسم دی که خامخا وویستل شئ تاسی (له مدینې څخه) نو خامخا وبه وځو موږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره او نه به منو موږ (خبره په ضرر د تاسی کښې) د

هیچا هیڅکله او که چیری جنګ شروع کړ شي له تاسي سره نو خامخا مدد
به وکړو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسي سره ،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه
تاسي مه ویریږی او خپل ځانونو یواځی مه ګڼئ که مسلمانان غواړی چه تاسي له مدینی څخه
وباسی نو مونږ به له تاسي سره دریږو که د جنګ او جګړی وار ورسید نو مونږ به له تاسي سره
مرسته (مدد) کوو . دا ځمونږ قطعی او ناګرځیدونکی تینګه فیصله او پری‌کړه ده او پرته
(علاوه) له دی څخه مونږ ستاسي په جنګ او جګړه کښی د هیچا خبره نه اورو او نه د هیچا
پروا کوو.

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿۱۱﴾

او الله شاهدی ګواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم
دغو خبرو کښی).

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په
مخالفت خلق ورپورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په ګټه (فائده) نه وی او
هغه خبری چه په ژبه وائۍ په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی.

لَئِنْ أُخْرِجُوْا لَا يَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ ۚ وَلَئِنْ قُوْتِلُوْا لَا يَنْصُرُوْنَهُمْ ۚ

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) (له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه
(منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنګ وکړ شی له
هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینی منوری کښی جګړه ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه
نازک حال کښی هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کښی
کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کښی هم په ډیره خوشالی سره پخپلو کورونو
کښی ناست ؤ .

وَلَئِنْ نَّصَرُوْهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ۫ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿۱۲﴾

او که (اراده د) مدد مرستی (امداد) وکړی دغه (منافقان) دغو (یهودانو) لره خامخا وبه ګرځوی دغه (منافقان) په تیښته سره شاوی خپلی بیا به مدد مرسته (امداد) ونه مومی ونه کړ شی (منافقانو یهودانو سره وروسته له ماتی) .

تفسیر: یعنی لکه په فرض محال سره منافق د هغو یهودانو مرستی (مدد) ته راغلی وی نو نتیجه به یې څه کیده ؟ پرته (علاوه) له دی څخه چه د مسلمانانو له مقابلی څخه بیرته وتښتی بله نتیجه نه لری او بیا به د دوی مرسته (مدد) څرنګه کیده نو د دوی د مرستی (مدد) دپاره به هم څوک نه رسیده .

لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فِیْ صُدُوْرِهِمْ مِّنَ اللّٰهِ ۗ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا یَفْقَهُوْنَ ⑬

خامخا تاسو (ای مؤمنانو څخه) ډیر سخت یئ له جهته د ویری په سینو زړونو د دغو (منافقانو) کښی له (ویری د) الله دغه ویره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دی ده بیشکه چه دوی (داسی) قوم دی چه نه پوهیږی (نه پیژنی الله) .

تفسیر: یعنی که د الله تعالیٰ په عظمت باندی دغه منافقان پوهیدی او د هغوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ خوف او ویره وی نو کفر او نفاق به یې ولی غوره کاوه ؟ هو ! د مسلمانانو د شجاعت او میړانی (بهادرئ) څخه ویریږی ځکه د مسلمانانو په مقابل کښی نه شی ودریدلی . او نه د جنګ په ډګر(میدان) کښی له ځانه څه ثبات او توره او میړانه (بهادری) ورښوولی شی .

لَا یُقَاتِلُوْنَكُمْ جَمِیْعًا اِلَّا فِیْ قُرًى مُّحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَّرَآءِ جُدُرٍ ؕ

جنګ به ونه کړی دغه (یهودان) له تاسی سره (ای مؤمنانو) تول په ګډه سره مګر په قریو کلیو تینګ کړیو شویو کښی یا وروسته له دیوالونو سنګرونو څخه .

تفسیر: یعنی څرنګه چه د دی خلقو په زړونو کښی د مسلمانانو ویری او خوف ځای نیولی دی نو ځکه د جنګ په ډګر(میدان) کښی نشی جنګیدلی هو په کلیو او تینګو کلاؤ کښی سنګرونه نیولی او جګړی کولی شی یا که د دیوالونو او ونو او نورو شیانو تر شاؤ ئې ځانونه پټ کړی

نو جنګیدی شی . څمونږ یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری څخه خپل ځانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خوروونکی وسلی او د جګړی اصول ئې ایجاد کړی خو سره له دی هم که کوم وقت د هغوی جګړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونښلی نو هغوی د څو شیبو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کښی نشی ودریدلی او ګرده (توله) دنیا د قرآن دا معجزه پخپلو سترګو سره ګوری چه ﴿ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ ﴾ د نورو هغو خلقو په نسبت څه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میړانه (بهادری) او توره دا ده چه د خپلو انګنونو (انګرونو) ورونه په خپلو ځانونو پسی تړی او په بامونو او بلیو باندی ختلی په تیږو (ګټو) او لوټو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنګ د دوی په منځ د دوی کښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جګړو کښی چه دوی ئې پخپلو منځونو کښی کوی ډیر تیز او ګړندی او سخت ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرج د جنګونو تجربه څمونږ په مخ کښی پرته ده مګر د مسلمانانو په مقابله کښی د هغوی وینه وچه ـ توره پڅه ـ ژبه (چاړئې) او میړانه (بهادری) ورکه شی .

تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

ګمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی) په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابله کښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولیږئ د هغوی زړونه هیڅ کله سره غونډ نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین ـ او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره مل نه دی . نو څکه د دوی په منځ کښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیڅری نه پیدا کیږی ؟ که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وایه شي چه د مؤمنینو او قانتینو په منځ کښې لیدل کیږي چه هغوی له گردو (تولو) اغراضو او خواهشونو څخه ځانونه ژغوري (محفوظوي) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منګولی لګولی دی . او د هغو ګردو (تولو) ژوندون او مرګ یواځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۵﴾

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کښې) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه ؤ پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کښې چه (اهل د بدر دی) چه وڅکله هغوی وبال سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کښې په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کښې) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کښې د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خوند څکلی دی ـ کله چه هغوی بد عهدی وکړه نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جګړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنګ څخه ئ هغوی د باندی وشړل . او له هغه ځنی په مخ کښې په قریبه ماضی کښې مکیانو هم د بدر په ورځ کښې خپله سزا ومونده همغسی د بنی نضیرو انجام هم وګورئ چه په دنیا کښې د مسلمانانو له لوری پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسی چه دوی ته تاکلی (مقرر) شوی دی هم وررسیږی .

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۶﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿۱۷﴾

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کښې) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وائ انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شي وائ (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریږم له الله چه رب

(پالونکی) د تولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (ګمراه کوونکی او ګمراه شوی) داسی چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیږی دوی (دواړه) په هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو (کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحضیض ورکوی کله چه سړی د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونښتلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالیٰ ویریږم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوټی او دړی کیږی او د هغه د دوزخ لویدلو سبب به هم ګرځی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئی هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جګړه کښی اچولی ؤ کله چه سترګی ئی پر پرښتو باندی ولګیدی نو ژر وتښتید. لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه څمونږ د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نضیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکړی ؤ او په دی چل سره ئی د مخالفت دګر(میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو ـ او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی دول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابه خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیږی او د دواړو د هستوګنی ځای دوزخ دی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡتَنظُرۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ لِغَدٖۖ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویریږی له (عذابه د) الله او ښائی چه ودی ګوری هر نفس هغه شی ته چه ړومبی ئی لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالیٰ څخه وویریږئ ! او خپلو ځانونو ته د طاعاتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لویی ورځی دپاره مو څه ذخیره او ځیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ورلیږلی دی چه وروسته له مرګه هغه هلته در پکار شی ؟

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ۝١٨

او وویریږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

هغو عملونو چه کوئ تاسو (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی ستاسی هیڅ یو کار له الله تعالیٰ څخه پټ نه دی . نو ځکه له هغه الله تعالیٰ څخه وویرېږئ ! او د تقویٰ او پرهیزگاری لاری غوره کړئ ! او له گناهونو او معاصیو ځنی خپل ځانونه وژغوری (وساتی) !

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

او مه کیږئ تاسی (ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چه هیر کړی دی هغوی الله بیا هیر کړ الله په دوی حق د نفسونو د دوی دغه خلق هم دوی دی فاسقان نافرمانان (بهر وتونکی له فرمانه د الله نه) .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ حقوق ئې هیر کړی دی او د هغه له یاده غافل شوی دی او د ده د اوامرو او نواهیو هیڅ پروا نه کوی نو الله تعالیٰ هیر کړی دی په دوی باندی حق د نفسونو د دوی چه له راتلونکیو افتونو ځنی د ژغورنی (بچ کوونی) هیڅ یو فکر او اندیښنه د دوی سره نشته . او په معاصیو او نافرمانیو کښی ډوب تللی دی او په دائمی خساری او ابدی هلاکت کښی لویدلی دی او داسی کار نه کوی چه د دوی په حق کښی په واقع سره مفید او نافع وی.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

نه دی سره برابر (په نزد د الله) یاران ملگری د اور (چه هیر کړی ئې دی الله) او یاران ملگری د جنت (چه ویرېږی له الله) یاران ملگری د جنت هم دوی دی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په لقاء د الله او نعماؤ د جنت) .

تفسیر: یعنی ښائې چه هر سړی خپل ځان د جنت د داخلیدلو وړ(لائق) وگرځوی چه لاره ئې پرته (علاوه) د قرآن کریم د هدایاتو او احکامو په مخامخ کښی له غاړی ایښودلو بل شی نه دی .

لَوْ أَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْآنَ عَلٰى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ط

که نازل کړی وی موږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکړی وی لکه چه انسان ته مو ورکړی دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذابه) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت ځای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیڅ یو اثر او اغیزه ونه کړی حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غوندی یو کلک شی باندی هم راښکته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به د متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ئې توتی توتی کیده . ځما د الله ښبلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت ځنی نغمی چه اوریدونکی دی
غوږ ئې کوږ په سترګه ړوند زړګی ئې لړځیدونکی دی
راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل
لمر دی پر روښان او ګرد (تول) ستوری غورځیدونکی دی
څوک چه شی بی ویری ډیر افسوس دی پر حالت د ده
غر ته ګوره ﴿ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا ﴾ کیدونکی دی

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

او دا مثالونه بیانوو اورو موږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکړی پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د کافرانو زړونه ډیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالیٰ کلام اوری خو بیا هم ایمان نه پری راوړی که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له ډیری ویری وشلیږی » .
تنبیه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللّٰهُ الَّذِیْ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عٰلِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ ﴿۲۲﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِیْ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلٰمُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیڅ معبود برحق مګر خو هم دی (دی یواځی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره ؤ باندی هم هغه (الله) دی خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیڅ معبود برحق مګر خو هم دی دی (یواځی) بادشاه دی ښه پاک دی (له تولو قبائحو څخه) سالم دی (له ګردو (تولو) عیوبو) څخه امان ورکوونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه له ګردو (تولو) نقائصو او کمزوریو څخه پاک منزه دی او له تولو عیوبو او افاتو څخه سالم دی هیڅ یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به وررسیږی . د «مؤمن» ترجمه ئې په امان ورکوونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناؤ تصدیق کوونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کوونکی دی .

الْمُهَیْمِنُ الْعَزِیْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَکَبِّرُ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا یُشْرِکُوْنَ ﴿۲۳﴾

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندګانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوئې څیښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ئې) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کښی هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کوونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکوونکی دی .

تفسیر: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښې د دی آیت ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى ﴾ د تفاسیرو په ضمن کښې څه اشاری کړی دی .

څمونږ دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور ـ صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ئ د انسان تصویر جوړ کړی دی.

لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص.

تفسیر: یعنی هغه نومونه چه په اعلیٰ درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښې دی او (هر هغه څه چه په) ځمکه کښې دی .

تفسیر: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: د الٰهیه د ګردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز» د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی . او هر څومره کمالات چه دی په علم او قدرت پوری ئ په یو نه یو ډول (طریقه) سره ترلی دی . په روایتونو کښې د (حشر) د سورت له دی دری آیتونو ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائ چه سهار او ماښام ئ په لوستلو باندی تینګوالی او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة الممتحنة مدنية وهی ثلث عشرة آية و فيها رکوعان
رقمها(٦٠) تسلسلهاحسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب
د «الممتحنة» سورت مدنی دی(۱۳) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٠) او په نزول کښی (۹۱) سورت دی وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په حدیبیی کښی له مکیانو سره روغه وفرمایله چه د هغی ذکر څمونږ د دغه پښتو تفسیر د (الفتح) په سورت کښی پخوا له دی نه شوی دی تر دوو کلونو پوری دا روغه قائمه وه بیا د کافرانو له لوری هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د حربی له اصولو سره سم په پټه خوله افواج تولول او د مکی معظمی د بری فتح دپاره ئې ترتیبات نیول د خبرو اترو او لیکونو په لیږلو باندی ئې ممانعت او بندشونه کیښوول چه تر څو د مکی معظمی کافران د دوی له دی تیاری څخه خبر نشی او هغوی هم د جګړی دپاره ځانونه تیار نه کړی او په دی ډول (طریقه) سره په حرم شریف کښی د جګړی مخه ونیوه شی یوه مسلمان چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه بن ابی بلتعه نومیده او د بدر له مهاجرینو څخه و مکیانو ته ئې یو لیک ورولیږه چه «د محمد صلی الله علیه وسلم لښکر پر تاسی باندی لکه د شپی تیاره یا د لوی سیلاو د اوبو پشان درتلونکی دی » دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د وحی په وسیله ورښکاره شوه دوی حضرت علی کرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر ورکړ چه یوه ښځه د مکی شریفی په لوری رهی (روانه) ده تاسی وریپسی ورشئ تاسی به له هغی سره په فلانی ځای کښی مخامخ کیږی له هغی سره یو لیک دی هغه ورځنی واخلئ! او له ځان سره ئې راوړئ دا اصحاب په تلوار رهی (روان) شول او هغه ښځه ئې پوره په همغه ځای کښی وموندله . هغی ښځی ډیر «**لیت او لعل**» او وړاندی او وروسته وکړ خو سره له هغه هم همغه لیک (خط) ئې وروسپاره چه د هغه له لوستلو څخه دا خبره ښکاره شوه چه د حاطب رضی الله تعالیٰ عنه بن ابی بلتعه له لوری د مکی معظمی د کافرانو په نامه لیکلی شوی دی او هغوی ته ئې د مسلمانانو د تعرض اطلاع ورلیږلی ده . څمونږ پیغمبر حاطب رضی الله تعالیٰ عنه راوباله او تری وئې پوښتل چه دا څرنګه یو حرکت دی ؟ دی وویل یا رسول الله نه زه کافر یم او نه می له اسلامه مخ اړولی دی . رښتیا خبره خو دا ده چه ځما کور او کهول په مکه معظمه کښی دی او هلته د هغوی ساتونکی او پالونکی هیڅوک نشته نو می وغوښتل چه پر کافرانو باندی خپل یو احسان واړوم تر څو هغوی د هغه په معاوضه کښی ځما له اهل او عیال سره څه غرض ونه لری بلکه له هغوی سره

څه ښيګڼې (ښه) هم وکړې . زه پوهيږم چه له دې څخه ماته ډيره ګټه (فائده) رارسيږي خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه ځنې هيڅ يو ضرر نه رسيږي هغه د فتح او نصرت وعدې چه تاسې ته د الله تعالیٰ له لورې شوې دې هغه په يقيني ډول (طريقه) سره پای (آخر) ته رسيدونکې دې او د هغو مخه هيڅوک نشي نيولی لکه چه د ده د هغه خط په منځ کښې هم دا مضمون ليکلی شوی و. قسم په الله که رسول الله صلی الله عليه وسلم يوائځې هم پر تاسې باندې حمله وکړې نو الله تعالیٰ به ورته مدد ورکوي او هغه وعدې چه له هغه سره شوې دې خامخا پوره کيدونکې دې.
بلاشبهه د حاطب رضي الله تعالیٰ عنه څخه دا غټه خطائ شوې ده خو رحمة للعالمين وفرمايل «**لا تقولوا له الا خيراً** مه وايئ ورته هيڅ شی پرته (علاوه) له خيره او وی فرمايل «چه حاطب د بدر د اصحابو څخه دی او تاسې ته نه دی معلوم چه الله تعالیٰ د بدر د اصحابو ګرد (تول) ګناهونه ښئلي دي ». د دې سورت زياتره برخه هم دې قصې لره نيوونکې ده لکه چه الله اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسې فرمائ چه

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلْحَقِّ

ای هغو کسانو چه ايمان ئ راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) ! مه نيسئ تاسی دښمنان ځما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کښې چه غورځوئ ليږئ تاسی خبرونه هغوی ته په سبب د دوستی سره (په منځ ستاسی او د دوی کښې) حال دا چه په تحقيق کافران شوی دی هغوی په هغه شی چه راغلی دی تاسی ته له حق (دين او قرآن) څخه .

تفسير: يعنی د مکې کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دی او هم ستاسی نو له هغوی سره دوستی مه کوئ!. او هغوی ته دوستانه پيغامونه ليږل مسلمانانو لره ښه نه دی. او په تحقيق کافران شوی دی هغوی په هغه څه چه راغلی دی تاسی ته له حق دين څخه نو د دی لامله (له وجی) د الله تعالیٰ دښمنان شول .

يُخْرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ رَبِّكُمْ

چه وباسی دوی رسول (د الله) او هم تاسی (له خپل وطن مکې څخه ځکه) چه ايمان راوړی دی تاسی په الله چه رب ستاسی دی (پس مه نيسئ دوی په دوستی سره) .

تفسير: يعني پيغمبر ته او تاسی ته ئ څنګه سخت ربړونه (تکليفونه) او زحمتونه درورسول او تاسی ئ د خپل هيواد او وطن په پريښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ يواځی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د يوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د ګردو (ټولو) مخلوقاتو پروردګار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لويه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سړيو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه وروړاندی کوئ ؟ .

إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

که چيری يئ تاسی چه راوتلی ئ تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنګ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نيسئ دوی په دوستی سره)

تفسير: يعني که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بيا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ايا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء ګټلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو څخنی رضاء او خوښ او الله تعالیٰ ناراض کړئ ! (العياذ بالله)

تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ

چه په پټه (خبری) ليږئ تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم يم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذيرو) .

تفسير: يعني که يو سړی وغواړی چه يو کار له ګردو (ټولو) خلقو او نړی والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ايا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وګورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه څومره زيار (محنت) وکړ او کوښښ ئ وکړ چه د خپل ليک (خط) اطلاع هيڅوا ته ورنه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وقته ورڅرګنده (ښکاره) شوه !.

وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر څوک چه وکړي دغه (کار) له تاسي څخه نو په تحقیق ورکه کړی ئې ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعني که سره له مسلماني داسي کار وکړي او داسي ئې وګڼي چه دی به د هغه په پټو ساتلو کښي بري ومومي نو سخته غلطي او زیات تیرواته کوي.

إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَآءً وَيَبْسُطُوٓا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوٓءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾

که چیري ظفر بری ومومي (کفار) په تاسي باندی (نو) شي به دوی تاسي لره دښمنان او اوږده به کړي تاسي لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسي) او (اوږدی به کړي) ژبي خپلي په بدی (ویلو د تاسي) سره او خوښوی به دوی (دغه) چه کافران شئ تاسي (لکه چه دوی دي) .

تفسیر: یعني له دی کافرانو څخه په موجوده حالت کښي څه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که څه هم تاسي زیاته پیرزوینه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستي اظهار وکړی هغوی هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکي نشي کیدی او سره له دی انتهای روادارییو که د هغوی لاسونه پر تاسي باندی بر شي نو له هیڅ راز (قسم) خرابي او دښمني څخني خپل ځانونه نه منع کوی. په ژبو او لاسو سره هر دول (طریقه) ضررونه او ایذاوی تاسي ته دررسوی . او داسي غواړی هم هغسي چه هغوی له صداقته منکران دي تاسي هم منکران کړي نو ایا داسي شریران او بد باطنان د دی خبری وړ (لائق) دي چه هغوی ته هسي پیغامونه ورولیږل شي ؟ .

لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ ۚ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

له سره به نفع در ونه رسوی تاسي ته (که کافران شئ) خپلوی (د خپلوانو) ستاسي او نه اولاد ستاسي په ورځی د قیامت کښي فیصله به وکړي (الله) په منځ ستاسي کښي او الله په هغو عملونو چه کوئ تاسي ښه لیدونکي دي (نو

جزا به ئې درکړي) .

تفسير: حاطب رضی الله تعالیٰ عنه هغه خط د خپل اهل او عيال دپاره ليکلی ؤ نو په دی باندی داسی تنبيه فرمائې چه اولاد او خپلوان د قيامت په ورځ کښې هيڅ نه په کارېږی الله تعالیٰ د هر يوه سړی اعمال تر ذرې ذرې پورې هم ګوری او سم له هغه سره فيصله او پريکړه کوی د الله تعالیٰ دا فيصله هيڅ يو څوک ـ لمسی ـ کړوسی خپل ـ خپلوان او عزيز نشی ماتولی نو بيا دا کومه عقلمندی ده چه يو مسلمان د خپل اهل او عيال دپاره الله تعالیٰ له خپل ځان څخه نارضاء کړی په ياد ئې ولرئ چه له هر شی څخه د الله تعالیٰ رضامندی او خوښی وړاندی ده که دی له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره ګرد (تول) کارونه ښه کيږی او که الله تعالیٰ نارضاء او خفه شی نو هيڅ شی نه په کارېږی .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ إِبْرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُوا۟ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ

په تحقيق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طريقه ښه (چه اقتداء پسی کولی شئ) په (قول او فعل) د ابراهيم کښې او په (قول ـ فعل د) هغه چا کښې چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وويل (دغه ابرهيم او اتباعو ئې مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بيشکه مونږ جلا (جدا) بيزاره يو له تاسی څخه او (بيزاره يو) له هغه څيزه چه عبادت ئې کوئ تاسی بی له الله منکران شوی يو مونږ (په باطل دين) ستاسی باندی او ښکاره شوی دی په منځ ځمونږ او ستاسی کښې عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی هميشه تر هغه پوری چه ايمان راوړی په الله باندی يواځی (چه واحد لا شريک دی).

تفسير: يعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهيم عليه وعلیٰ نبينا الصلوٰة السلام سره ملګری شوی دی هر يوه په خپلو وقت کښې په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو ځنی د بيزاری او بيلتون اعلان کړی دی او ابراهيم عليه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وويل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقيق سره مونږ بيزاره يو له تاسی څخه او بيزاره يو له هغه شی

څخه چه عبادت ئې کوئ تاسی بې له الله چه بتان دی او کافر شوی یو مونږ په دین یا په معبود ستاسو باندی یعنی تاسی ای کفارو څرنګه چه له الله تعالیٰ څخه منکران یی او د الله تعالیٰ د احکامو پروا نه کوئ نو مونږ هم ستاسی له طریقې څخه منکران یو او د یوی ذری په میچ هم ستاسی فکر او پروا نه کوو او ښکاره شوی دی په منځ ځمونږ او ستاسی کښې عداوت دښمنی او بغض کینه همیشه تل تر هغه پوری چه ایمان راوړئ تاسی په الله تعالیٰ باندی یواځې یعنی دا دښمنی به هلته پای (آخر) ته رسیږی چه تاسی شرک او کفر پریږدئ او د همغه یوه مالک الملک والملکوت اکرم شانه واعظم برهانه هسی بندګان او چوپړان شئ لکه چه مونږ ئې هم بندګان او تابعان یو.

إِلَّا قَوْلَ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَيْءٍ

مګر خو (اقتداء مه کوئ د) یوی خبری د ابراهیم (چه ویلی ئې ؤ پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسی) چه خامخا زه ښښنه غواړم هرومرو (خامخا) د تا دپاره او مالک نه یم زه تا لره له عذابه د الله د هیڅ څیز ،

تفسیر: یعنی یواځې دعا کولی شم د کومی ګټی او نقصان مالک نه یم . الله تعالیٰ هر څه چه وکړی کولی ئې شی او د هغه مخه هیڅوک نشی نیولی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام هجرت وکړ او بیا ئې خپل تبر ته مخ ونه ګرځاؤ نو ایا تاسی به هم همغسی کوی ؟ یو خو ابرهیم علیه السلام کله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئې دعا وکړه او هر کله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشرکان له غفران څخه محروم دی نو چپ شو. اوس چه هغه خبره تاسی ته ښکاره شوه نو ځکه د کافرانو ښښنه مه غواړی .
تنبیه: د ابراهیم علیه السلام د استغفار قصه دی د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت کښې د دی آیت ﴿ وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ ﴾ الآية - په تفاسیرو کښې وکتله شی او ویل ابراهیم علیه السلام او اتباع ئې داسی چه:

رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ④

ای ربه ځمونږ (خاص) په تا باندی توکل کړی دی مونږ او (خاص تاته رجوع کړی ده مونږ او (خاص) تاته بیرته ګرځیدل د ګردو (تولو) دی په آخرت کښې دپاره د جزاء .)

تفسیر: یعنی ګرد (تول) مو پری ښوول او تاته مو هیله (امید) وکړه او د خپل له قوم او له تبر څخه مو پریکړه وکړه او له تا سره مو خپل علاقه ونښلوله او تاته مو رجوع وکړه او په دی باندی ښه پوهیږو چه د ګردو (تولو) ورتګ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾

(وویل ابراهیم او اتباعو د ده) ای ربه ځمونږ مه ګرځوه ته مونږه فتنه ځای د ازمویلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او ببښنه وکړه مونږ لره ای ربه ځمونږ بیشکه هم ته ئې ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازمویښت محل د مشق تخته مه ګرځوه ! او مونږ پخپل فضل او کرم سره په دغسی حالت کښی وساته چه د هغو له لیدلو څخه کافران خوښ نشی او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غږونه وکړی او ځمونږ په مقابل کښی په خپل حقانیت باندی استدلال وکړی . بیشکه هم ته ئې ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت والا چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی یعنی ځمونږ تقصیرات او کوتاهی وبښه او را معاف ئې کړه . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل وفا لرونکی بندګان د دښمنانو په مقابل کښی مقهور او مغلوب مه کړی اوس دپاره د ازیاد د حرص په اقتداء د ابراهیم علیه السلام کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائې:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

خامخا په تحقیق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهیم او اتباعو د ده) کښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء پیسی کوی او دا اقتداء ده) هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویریږی د (جزاء د ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وګرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همغه دی غنی بی پروا ښه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قائمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم توله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائی تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه مه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کړی دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تللو سره په لاس درتلی شی . که چپ (مخالف) له دی نه لاړ شئ او د الله تعالیٰ له دښمنانو سره خپله دوستی تینگه کړئ نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومئ. ځکه چه الله تعالیٰ د هیچا د دوستی او دښمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (تولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښیگنو (فائدو) مالک او څیښتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً ۚ وَاللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٧

ښائیږی چه الله پیدا کړی په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دښمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائ) ښه قادر دی (چه ځینی ئ دغه دښمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله ښه مغفرت کوونکی دی ډیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی ډیر کلک کافر صبا ښه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا ډول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (تول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پرون به ئ یو د بل په مخ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکړی شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د څو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښائ چه په موجوده حالت کښی تاسی په همغه ترک د موالاتو باندی تینگ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالیٰ د ده د هغی خطا ښښونکی دی ځکه چه همغه لوی ښښونکی دی .

لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝۸

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی کړی جنگ له تاسو سره په (کار د) دین کښی او نه ئې ایستلی تاسی له کورونو خپلو څخه (له دی نه) چه نیکی کوئ تاسی له دوی سره او چه عدل او انصاف کوئ تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوښوی دوست لری انصاف عدل کوونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښی داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه ؤ خو له مسلمانانو سره ئې څه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئې د دین په چارو کښی له هغو سره جګړی کول او نه به ئې ربړونه (تکلیفونه) ورپېښول او نه به ئې د هغوی په ایستلو کښی د ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیګڼی (نیکی) او ښه سلوک کولو څخه اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف ـ نرمی او رواداری کوی نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه تینګ او مناسب سلوک وکړئ ! او دنیا ته ئې وروښیی چه د اسلامی اخلاقو معیار څومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنګ کوی نو د ګردو (ټولو) کفارو سره بلا تمییز جنګ ونښلوو او له ټولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او انصاف له اصول څخه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کړی دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو او نارینه ؤ او وړوکیو سپین ږیرو ځلمیو او معاندو او مسالمو په منځ کښی فرق او توپیر (تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لږ څه تفصیل د (ال عمران) او د(المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښی پخوا لیکلی شوی دی .

اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ قٰتَلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَاَخْرَجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ وَظٰهَرُوْا عَلٰٓي اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۹

بیشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو څخه چه جنګ ئې کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښې او چه ایستلی ئې یئ تاسی له کورونو د تاسی څخه او کومک مرستی (مدد) ئې کړی دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښې له دی څخه چه دوستی کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه (خلق) هم دوی دی ظالمان ګنهګاران .

تفسیر: یعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائمول بیشکه سخت ظلم او ګناه ده . (ربط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فریقو تولیو (معاند ـ مسالم) سره د معاملی ذکر ؤ وروسته له دی نه دا راښیی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) څخه (دار الاسلام) ته راشی ؟ یا په (دار الحرب) کښې هستوګنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حدیبیی په روغه کښې مکی والو داسی تاکلی (مقرر کړی) ؤ چه ځمونږ هغه سړی چه د مسلمانانو په لوری راشی ښائی چه هغه بیرته ولیږلی شی لکه ځمونږ پیغمبر دا خبره منلی هم ؤه او د هغه په اثر څو سړی چه مدینی منوری ته راغلی ؤ بیرته مکی معظمی ته ولیږل شول . وروسته له هغه څخه څو ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بیرته لیږلی کیدی نو د کافر نارینه په کور کښې د مسلمانی ښځی هستوګنه له اسلامی غیرته لری ښکاریدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی باندی دا وروستی آیتونه رانازل شول . معلومیږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بیرته لیږلو کښې کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کیده .

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ ۖ

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پریښوونکی نو واځ ازمویئ تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ایمان د دوی .

تفسیر: یعنی د زړونو احوال الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره تاسو د هغو ښځو تفتیش او تحقیق په ښه ډول (طریقه) سره وکړئ ! چه ایا په رښتیا سره مسلمانانی دی ؟ ایا په رښتیا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئې پری ایښی دلته راغلی دی ؟ ایا کومی دنیوی یا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتګ سبب نه دی شوی ؟ په ځینو راویتونو کښې راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه به د دوی امتحان

اخیستلو او ازموینه ئې کوله او د حضرت نبوی له لوری به ئې د هغوی بیعت اخیست کله کله به پخپله رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم هم د دوی بیعت مانه چه وروسته په ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ ﴾ الآية - کښې مذکور دی .

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَءَاتُوهُم مَّآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ

نو که وپیژنئ تاسی دوی (په قسم سره) مومنانی نو بیرته مه لیږئ هغوی طرف د کفارو ته نه دی دغه (مؤمنانی ښځی) حلالی هغو (کفارو سړیو) لره او نه دی هغه (کافران) حلال دی (ښځو مؤمنانو) لره او ورکړئ تاسی (هغو کافرانو) ته (چه میړونه (خاوندان) د هغو ښځو دی) هغه څه چه لګولی ئې دی (له مهره) او نشته هیڅ ګناه پر تاسی باندی چه نکاح وتړئ تاسی له دی ښځو سره په شرط د دی کله چه ورکړئ تاسی هغو (ښځو) ته مهرونه د دوی

تفسیر: داسی حکم وشو که له زوجینو څخه یو مسلمان او بل مشرک وی نو د دارینو په اختلاف سره د نکاح تعلقات قائم نه پاتی کیږی که د کوم کافر ښځه مسلمانه شوی وی او دار الاسلام ته راشی هر هغه مسلمان چه د دی نکاح تړی د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه کافر په دی ښځی ورکړی دی هومره بیرته ورکړی . او اوس د دی ښځی مهر هر څه چه تاکلی (مقرر) شوی وی هغه جلا (جدا) دی ښځی ته وروسپاری نو وروسته له دی څخه د هغی ښځی سره نکاح تړلی شی

وَلَا تُمْسِكُوا۟ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ ٱللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

او منګولی مه نښلوئ په عصمتونو د ښځو کافرانو (او مه ئې ساتئ په نکاح خپله کښی) او وغواړی تاسی هغه څه چه خرخ کړی دی تاسی (پر دغو کافرانو) او ودی غواړی (دغه کفار هم) هغه څه چی خرخ کړی وی هغوی

(له مهرونو پر دغو مهاجرانو) دا (مذکوره احکام) حکم د الله دی حکم کوی (الله په دغه سره) ستاسی کښې او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: د ړومبی حکم په مقابل کښې وروستنی حکم داسی شو د هغه مسلمان سری ښځه چه لا کافره پاتی وی دغه مسلمان دی هغه ښځه پریږدی ! بیا هر کافر چه له هغی سره نکاح وتړی د دی مسلمان لګولی شوی مهر به بیرته وررسوی په هم دی دول (طریقه) هر یو له دواړو فریقینو څخه دی یو له بل څخنی خپل حق وغواړی کله چه دا حکم راښکته شو نو مسلمانان دی خبری ته تیار شول چه هم ئې ورکړی او هم به ئې واخلی خو کافرانو ورکول ونه منل نو ځکه دا راتلونکی آیت رانازل شو .

وَاِنْ فَاتَكُمْ شَیْءٌ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِیْنَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَاۤ اَنْفَقُوْا ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِیْۤ اَنْتُمْ بِهٖ مُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۱﴾

او که چیری فوت شی له تاسو نه (ای مؤمنانو) یو شی له ښځو ستاسی په طرف د کفارو پس غزا مو وکړه (او غنیمت مو واخیست تاسی په غزا کښې) پس ورکړئ تاسی هغو کسانو ته چه تللی وی ښځی د هغوی (کفارو ته) په مثل د هغه (مهر) چه ورکړی دی دوی (هغو ښځو لره) او ویریږئ تاسی له الله هغه چه تاسو پر هغو باندی ایمان راوړونکی یی ، (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده که لاړی شی له لاسو ستاسی څه ښځی د کافرانو په طرف بیا ستاسو لاس بر شی یا وار مو راشی الخ).

تفسیر: یعنی که د کوم مسلمان ښځه مرتده او دارالحرب ته لاړه شی او کافر د هغه خرڅ بیرته نه ورکوی نو که د کوم کافر ښځه د مسلمانانو کره راشی د هغه هر څومره خرڅ چه کیږی ښائې د هغه کافر په ځای دی مسلمان ته ورکړی چه ښځه ئې د کافر کره تللی ده او حق ئې سوځیدلی دی . هو ! دومره ده که دغه مسلمان د حق له ورکولو څخه څه شی بیرته پاتی شی هغه به همغه کافر ته وررسوی ! ځینو عالمانو لیکلی دی که کوم مسلمان د کافر خرڅ نشی ورته رسولی نو هغه دی د مسلمانانو په بیت المال کښې ور تحویل کړی . الله اکبر ! دا څومره د عدل ـ انصاف تعلیم دی ! خو په دی باندی عمل کوونکی به همغه څوک وی چه د هغه په زړه کښې د الله تعالیٰ ویره وی او په هغه باندی پوره او کامل ایمان ولری ! .

تنبیه: د ﴿فَعَاقَبْتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه دول (طریقه) سره فرمایلی دی «بیا ستاسی لاس بر شی» او «ستاسی وار راشی» مونږ د دوهمی ترجمی په لحاظ سره د دی مطلب تقریر دلته

ولیکه . له رومبنی ترجمی سره سم ځینی مفسرینو ویلی دی چه له دی څخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال څخه د دی مسلمان خرڅ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ

ای نبی (ای محمدا پیغمبره!) کله چه راشی تاته مؤمنانی ښځی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیڅ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زناء دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له ښځو څخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیڅ څیز او غلا به نه کوی او زناء به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننګ او عار لامله (له وجی) به ئې جونی ژوندی په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په ځینو وقتو کښی به ئې د لوږی له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئې دوی په منځ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله ځانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای محمدا پیغمبره له ښځو څخه په دی خبره چه نه به راځی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منځ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهدی ورکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل ځانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئې دا ده چه د خپل ځیږولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پټوی او داسی وائی چه دا می له خپل میړه (خاوند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد ځان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه څوک چه یو اولاد بل ته ورکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا څخه په معروف ښو چارو کښی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئ فرمایلی ؤ هغه مسلمانی ښځی دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا راښیی چه د هغوی پوښتل دا دی که دا ګرد (تول) حکمونه چه په دی آیت کښی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وګڼه ! دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . څمونږ د پیغمبر په مخ کښی به چه ښځو بیعت کاؤ نو هم دا اقرار به ئ له دوی څخنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

او مغفرت بښنه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کښی هغه لندون (کوتاهی) چه پخوا له دی څخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کښی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپیښ شی نو ځکه تاسی د هغوی په حق کښی د مغفرت او بښنی غوښتنه وفرمائ تر څو الله تعالیٰ ستاسی په برکت د دوی تقصیرات ورو‌بښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو !) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندی

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کښی ؤه د دی سورت په ختم کښی ئ هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کښی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالیٰ ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندی چه پاک الله په قهر وی ښائ چه د الله تعالیٰ دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

په تحقیق نا امیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه نا امیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولګیو ملګرو د هدیرو (مقبرو) څخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیری (مقبری) څخه به څوک پاڅیږی او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وګوری دا کافران هم هم هغسی نا امیده دی
تنبیه: د ځینو مفسرینو په نزد ﴿ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه ځای له حال او احوال څخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی څخنی بالکل بی‌هیلی او نا امیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بی‌اسری او نا امیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الصف مدنية وهی اربع عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (٦١) تسلسلهاحسب النزول (١٠٩)
نزلت بعد سورة التغابن

د «الصف» سورت مدنی دی (١٤) آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦١) او په نزول کښی (١٠٩)
سورت دی وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه څیزونه چه په آسمانونو کښې دی او (هر هغه څیزونه چه) په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکی) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی (یعنی ای مؤمنانو) ولې وایئ تاسی هغه (خبره) چه نه ئې کوئ لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایئ تاسی هغه څه چه نه ئې کوئ بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنګ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښې صف تړونکی ګواکی دوه بناګانی په قلعی سره تینګی کړی شوی (ښی محکمی)

تفسیر: هر بنده ته ښائی چه له لوئ ځانمنمی(تکبر) او باټ (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویریږی ځکه چه وروسته به په جنجال او ربړو (تکلیفونو) کښې اخته شی . له خولی څخه د یوی خبری ایستل ډیر اسانه دی مګر د هغی سر ته رسوونه ډیر سخت کار دی . الله تعالیٰ له هغه سړی څخه ډیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائی خو کول ئې هسی نه وی . په روایاتو کښې راغلی دی چه په یو ځای کښې څه مسلمانان ګرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئې ویل که مونږ ته دا خبره راښکاره شی چه الله تعالیٰ د کوم کار له کولو څخه ډیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وګورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوئ ! دا ده ! در وائی خلئ د الله تعالیٰ په دربار کښې هغه سړی ګران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالیٰ په لاره کښې د هغه د دښمنانو په مقابل کښې لکه د اوسپنی دیوال غوندی تینګ ودریږئ او د جهاد په ډګر(میدان) کښې خپل معنوی صفونه داسی وتړی چه ګواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سربو څخه ریژیدلی شوی وی . او په هغه کښې له هیڅ لوری کوم کنداو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سړی خپل ځان ته وګورئ نو هلته به دا خبره ورښکاره شی چه په تاسی کښې ډیر سړی داسی دی چه په دی معیار سره اکمل ـ کامل ـ جوړ او مناسب ښکاری . مګر ځینی به داسی څرګندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښې په ژبه او تشو ویناؤ سره ډیر وئیږی مګر د هغوی عمل هغه ورتکذیبوی او دروغ ئې ورښکاروی . لکه چه د احد په غزا کښې هغه (بنیان مرصوص) ولی تینګ پاتی نه شو؟ هو ! کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلقو داسی هم وویل ﴿ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا ﴾ الآیة ـ (النسآء) په هر حال سره نه ښائی چه په ژبه سره ویناوی وکړئ ! لاف او باټ ووهئ ! او ناحقی دعوی وکړئ ! مګر د کولو او عمل په وقت کښې هیڅ ونه کړی شئ بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مګر د کولو په ډګر(میدان) کښې خپله قربانی الله تعالیٰ ته ورووړاندی کړئ چه د بری لویه برخه مو درورسیږی . د موسیٰ علیه السلام قوم ته نه ګورئ چه په ژبه سره د تعالی ـ تفاخر او تمائز

دیری خبری اتری کولی خو د عمل په دگر(میدان) کښی هیڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپیښیدله نو سم د لاسه به نه خوځیدل او د پر مخ تګ د تللو قوت به ئ نه درلود (لرلو) او دیر خفه کوونکی خبری به ئ کولی له هسی چارو څنی کومه نتیجه چه راووته د هغی بیان وروسته له دی نه فرمائ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَـٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ ۖ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسیٰ علیه السلام قوم خپل ته داسی چه ای قومه څما ولی اذیت ضرر رسوئ تاسی ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسی په دی چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسی ته

تفسیر: یعنی د ښکاره دلیلونو او څرګندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسی پخپلو زړونو کښی باور کوئ چه زه د الله تعالیٰ رښتین رسول او پیغمبر یم بیا خو می په دیرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولی ربروئ (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکی سړی سره هم نه ښائیږی د افسوس ځای دی چه تاسی هسی معامله د الله تعالیٰ له رسول سره کوئ ایا څما زړه ته له داسی خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږی ؟ چه کله یو بی ساه خوسکئ جوړوئ او بیا هغه خپل او د موسیٰ علیه السلام خدای ګڼئ کله چه له (عمالقی) سره د جهاد کولو امر پر تاسی باندی کیږی نو وایئ مونږ به هیڅ جنګ ته نه ځو ته دی د خپل رب سره څه هغوی سره جګړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو. او د دی په شان نوری اپلتی او چتی (بیکاره) خبری لکه چه موسیٰ علیه السلام له دی خبری څنی په تنګ شو او وئ ویل ﴿ رَبِّ إِنِّى لَآ أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِى وَأَخِى ۖ فَٱفْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴾

فَلَمَّا زَاغُوٓا۟ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ⑤

نو هر کله چه وګرځیدل دوی (له احکام الله نه) نو وګرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښیی سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کښی).

تفسیر: قاعده ده چه دیرو بدیو کولو څخه زړه تک تور او سختیږی تر دی چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کښې هيڅ يو ځاى نه پاتې کيږي هم دا حال د هغوى شو چه په هره خبره کښې به ئې د الله تعالىٰ له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در گرده (توله) به ئې په کږو چالونو سره تگ کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالىٰ د هغوى زړونه هسې کاږه کړل چه د سمې خبرې د منلو صلاحيت هيڅ په کښې پاتې نه شو له داسې ضد کوونکيو نافرمانانو سره د الله تعالىٰ هم داسې عادت دى .

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَىٰةِ

او (ياد کړه اى محمده ! هغه وقت) کله چه وويل عيسىٰ ځوى د مريمې داسې چه اى بني اسرائيلو (اولاده د يعقوب) بيشکه زه رسول ليږلى شوى د الله يم تاسې ته (حال دا چه) تصديق کوونکى يم د هغه کتاب چه وړاندې ځما دى له توريت څخه .

تفسير: يعنې اصلاً زه د دې خبرې تصديق کوم چه توريت د الله تعالىٰ له لورى راغلى دى او په اخبارونو او احکامو ئې يقين او باور لرم. او ځما گرد (تول) تعليم او ښوونې په حقيقت سره د همغو اصولو باندې مبنې دى چه په توريت کښې ښوولى شوى دى .

تنبيه: ابن کثير رحمة الله عليه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾ الآية ـ مطلب داسې اخلى چه ځما وجود د توريت د خبرو تصديق کوى ځکه چه زه د هغو شيانو مصداق يم چه په توريت شريف کښې ذکر شوى دى . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنۢ بَعْدِي اسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ

او زيرى کوونکى يم په هغه رسول سره چه را به شي وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دى

تفسير: يعنې د ړومبنې تصديق کوم او د وروستنې زيرى اورم . هسې خو نورو پخوانيو پيغمبرانو هم د خاتم‌الانبياء د تشريف راوړلو زيرى اورولى دى خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طريقه) سره چه حضرت مسيح عليه السلام په ډير اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلى الله تعالىٰ عليه وعلىٰ آله وصحبه وسلم د راتگ زيرى اورولى دى هغسې له نورو څخنې نه دى منقول شوى . ښائې چه د قرب العهد له وجې دا خصوصيت د ده په برخه کښې راغلى وى ځکه چه وروسته له

دوی څخه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی . دا ربښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه ؤ غفلتونو او متعمدانه ؤ لاس اچولو لامله (له وجی) نن د دنیا په لاسو کښی د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثناء د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو څخه نری والان (اهل جهان) ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علیٰ نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام څمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په کومو الفاظو سره ئې هغوی ستایلی دی ؟ نو څکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن کریم دا صاف او صریح بیان له دی سببه دروغ وبولی چه په تحریف شوی بائیبل کښی نشته . سره له دی ښائې دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم له معجزاتو څخه وګڼله چه حق تعالیٰ دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په نسبت هغه ګردی (تولی) پخوا ویلی خبری وباسی یا ئې بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه نښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائیبل کښی په شلو ځایونو کښی د حضرت محمد مصطفیٰ ذکر نژدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښی د تأویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښی د (فارقلیط یا پیر کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له احمد چه معنی ئې (محمود ستایلی شوی ستوده ـ برګزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاجه اقرار او اعتراف کړی دی او ویلی ئې دی چه د دی پخوا ویلو او پیشګوئې اطلاق او انطباق په پوره ډول (طریقه) سره پر حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله و صحبه وسلم او روح القدس باندی کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی څخه بل هیڅوک مراد نه دی. لله الحمد چه اسلامی علماؤ پر دی بشاراتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیبل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښی ډیر ښه مشبع بحث کړی دی . الله تعالیٰ دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلَمَّا جَآءَهُم بِالْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٦﴾

بیا (وائې الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره ؤ معجزو سره وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره نښو راغی . یا د هغه شی زیری ئې چه ورکړی ؤ حضرت احمد مجتبٰی محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره ؤ معجزاتو سره راغی نو خلقو هغه سحر کودی او جادو وبللی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

او څوک دی ډیر ظالم (بلکه هیڅوک نشته) له هغه چا څخه چه له ځانه تړی په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دی بللی شوی دی طرف د اسلام ته او الله نه ښیی سمه صافه لاره قوم ظالمانو بی انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنی کله چه هغوی ته د اسلام په لوری بلنه کیږی نو حق پټوی او له خپل ځانه دروغ جوړوی او پر محمد صلی الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو څخه مخ اړوی ، هغوی پر الله تعالیٰ د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانی کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو څخه چه واقعیت او حقیقت لری منکریږی او هغه شیان چه هیڅ حقیقت نه لری په آسمانی کتابونو کښی داخلوی . نو له دی څخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالیٰ له جانبه داسی بی انصافانو ته به هدایت چیری په برخه کیدی شی؟. او ممکن دی چه په ﴿ لَا يَهْدِي ﴾ کښی دی لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار ـ تحریف او تأویل وکړی الله تعالیٰ به هغوی ته د بری لاره نه وربښیی ګواکی د پیغمبر په نسبت چه دوی ئې خبری پټوی یا ئې لری کوی په هغه کښی دوی بری نه مومی او څه ئې له لاسو ځنی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهاؤ لری کولو او پری کولو ځنی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوی په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رڼا (رڼرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رڼا (رڼرا) خپلی دی اګر که بد ګڼی دغه (اتمام د رڼا (رڼرا)) لره کافران منکران.

تفسیر: یعنی که کافران منکران بد وګڼي او خفه هم شي خو سره له هغه پاک الله خپله رڼا (رڼرا) پوره رڼوي. او د الله تعالیٰ د مشیت په خلاف کوښښ کول هسې دي لکه چه کوم احمق د لمر رڼا (رڼرا) پخپله خوله سره مړه کوي. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفیٰ د مخالفانو او د مخالفانه ؤ زیار (کوشش) و.

تنبیه: ښائی (بافواههم) له لفظ څخه دی لوری ته هم اشاره وی د بشاراتو د اخفاء او انکار دپاره هغه دروغ او چتی (بیکاره) خبری چه هغوی ئی جوړوی هیڅ کله به نه رښتیا کیږی که په زرهاؤ ځله دوی کوشش وکړی چه (فار قلیط) محمد صلی الله علیه وسلم نه دی خو الله تعالیٰ ئی ورثابتوی چه هغه هم دی دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم څخه بل څوک ئی مصداق کیدی نشي.

هُوَ الَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴿٩﴾

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی رسول خپل (محمد) په هدایت سمه صافه لاره او په دین حق لپاره د دی چه غلبه ورکړی (الله) دغه (حق دین) ته پر دینونو ټولو باندی اګر که بده ګڼی (دغه غلبه) مشرکان.

تفسیر: په دی آیت باندی د (براءة) د سورت په تفاسیرو کښی خبری شوی دی هلته دی وکتلی شی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ هَلۡ أَدُلُّكُمۡ عَلَىٰ تِجَٰرَةٖ تُنجِيكُم مِّنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿١٠﴾ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡ وَيُدۡخِلۡكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) آیا دلالت وکړم تاسی ته (دروښیم تاسی ته) په هسی تجارت سوداګری چه نجات درکوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداگری کوئ چه هغه دا ده) ښه ټینګ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاځی د دغه (الله) او جهاد جنګ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداءالله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنګ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (ټینګ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یئ تاسی چه پوهیږی (په طریقی د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) ګناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوږو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالیٰ کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداګری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرهاؤ کسان داسی پلورل او پیرودل (اخستل او خرڅول) کوی او خپله ګرده (توله) پنګه (سرمایه) په هغه کښی لګوی او یوائځی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه ګټی واخلی او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیدلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنګسی افلاس او نورو ربړو (تکلیفونو) څنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پنګه (سرمایه) په هغه اعلیٰ تجارت کښی لګوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د څو ورځو له تنګسی څنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباه کوونکی خساری څخه ساتل کیږی. که مسلمانان وپوهیږی نو دا تجارت د دنیا له ګردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه ګټه (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او ښه بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِىۡ جَنّٰتِ عَدۡنٍ ؕ

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته ؤ پاکیزه ؤ کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلیٰ او انتهائی کامیابی او بری ذکر هم

راځی چه.

ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرٰى تُحِبُّوْنَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيْبٌ

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظیم بری موندل په مراد رسیدل ډیر لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درکړی دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قریب بری نژدی ده.

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اووو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیڅ ده. خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کیږی چه هغه ستاسی په نزد طبعاً ډیر غوره او محبوب دی. او هغه ﴿ نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيْبٌ ﴾ دی یعنی د الله تعالیٰ له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس - ګردی (تولی) نړی (دنیا) ولید چه د هجری د پرومبنیو پیړیو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی. نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣﴾

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُوْنُوْٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شئ تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاځی مرستی

او مددګار شئ ! لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه.

كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلي ؤ عیسٰی ځوی د مریمی حواریونو(ملګرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی ځما په لاره د الله کښی؟ نو وویل حواریونو(ملګریو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حوراییں د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سړی ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معززان نه ګڼل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوئ قربانی ورکړی تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له حضرت عیسٰی علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملګرو ډیر ربړونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وګالل (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کړ څمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفګانو هم ډیر ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی **الحمد لله علیٰ ذلک**

فَآمَنَت طَّائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت طَّائِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

نو ایمان راووړ یوی طائفی ډلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسٰی باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنګ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وګرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه څخه غاړه وغړوله بیا د حضرت مسیح علیه السلام ځنی وروسته دوی دواړو سره منګولی ولګولی او شخړی (جګړی) به ئی سره کولی ـ په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث ـ مناظرو او جګړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری ومونډ او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصاریٰ) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی ګمراهی څخه د نصاراؤ ځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده ئی درلوده (لرله) حق تعالیٰ ځمونږ د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروبښله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) ؤ **فلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (٦٢) تسلسلهاحسب النزول (١١٠) نزلت بعد سورة الصف
د «الجمعة سورت مدنی دی (١١) آیتونه (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٢) او په نزول کښی(١١٠)
سورت دی ورسته د «الصف» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ① هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ ۗ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ②

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی ډیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښې یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښیی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اګر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمده) خامخا په ګمراهی ښکاره کښې

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښې علم او هنر هیڅ نه ؤ ـ نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) ـ په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی ډیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښې ضرب المثل ؤ خدایٔ بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو ـ فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښې ؤ ـ او تقریبا ګرد (تول) قوم په صریحی ګمراهی کښې ډوب تللی ؤ ـ ناڅاپه د الله تعالیٰ له لوری په دی قوم کښې یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له ګردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وایٔ وراوه ـ او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښوولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کړل چه د نری لویو لویو حکیمانو ـ پوهانو ـ علماؤ ـ عرفاؤ او نورو به له دوی څخنی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبیه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښې هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ ۭ

او (الله پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښې) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښې)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه د نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو ـ لکه د بلخ ـ هرات ـ سیستان ـ غزنی ـ کابل ـ خراسان ـ پارس ـ روم ـ چین ـ هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښې داخل او په اسلامی اخوت ، ورورى کښې شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «حق تعالیٰ اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کړل ـ وروسته له هغه ئی په عجمو کښې هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کړل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کړی دی» په حدیث کښی راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخنی د ﴿ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ ﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالیٰ عنه په اوګه باندی لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښی هم هسک (اوچت) لاړ شی نو د ده قوم به هغه له هغه ځایه راښکته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمة الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلی ده چه د دی پیشګوئی لوی مصداق (ځمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفة النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهماالله تعالیٰ.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ③

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیی انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علیٰ آله واصحابه وسلم.

ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ④

دغه (نبوت) فضل لوئ د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله خیښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوئ ورکړه او دی امت ته ئی داسی د لوئ مرتبی څیښتن (خاوند) رسول ورولیږه. «**فلله الحمد علیٰ ما انعم**» نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وپوهیږو ـ او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوړ (اوچت) تعلیم او تزکیی څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لندون په کښی ونه کړو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په ډول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښی ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کړی ده.

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا ۚ

مثل د هغو کسانو چه مکلف کړی شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

وکړی) بیا بار نه کړ هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کړ مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وړی کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیتی ایښود شوی ؤ ـ او دوی د هغه ذمه وار گرځولی شوی ؤ ـ خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه ـ او نه ئی محفوظ وساتل ـ او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ ـ او نه ئی پری عمل وکړو ـ او نه د الله تعالیٰ له هغو فضلونو او انعامونو ځنی گټور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او ښښلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان تاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو یوه لویه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیتی لاندی ستړی ستومان شی بله کومه گټه (فائده) نه وررسیږی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وښو له لتولو څخه بل شی پسی نه گرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چتی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه گورئ ځما پر شا باندی څرنگه عمده او قیمتداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سړی یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِئۡسَ مَثَلُ الۡقَوۡمِ الَّذِيۡنَ كَذَّبُوۡا بِاٰيٰتِ اللّٰهِؕ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالیٰ په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالیٰ آیتونه دروغ گڼل دی.

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ۝٥

او الله نه ښیی سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (کافرانو ته)

تفسیر: یعنی هسی معاندانو زوراورانو او بی انصافانو ته د هدایت توفیق نه ورکوی.

قُلْ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ هَادُوْٓا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنْ دُوْنِ
النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ۝٦ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهٗٓ
اَبَدًاۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ۝٧

ووایه ته (ای محمده!) ای هغو کسانو چه یهودان شوی یی که گمان دعوی کوئ تاسی (د دی) چه بیشکه تاسی دوستان یئ د الله پرته (علاوه) له نورو خلقو (چه مؤمنان دی) نو (فرمائی الله) ارزو وکړئ د مرگ که چیری یئ تاسی صادقان رښتینی (په دغه ادعاء د دوستی کښی) حال دا چه وبه نه کړی دوی ارزو د دغه (مرگ) هیچیری په سبب د هغو کارونو چه مخکښی لیږلی دی لاسو د دوی (لکه قتل او تکذیب الانبیاء او نور) او الله ښه عالم دی (په احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (کافرانو نو وربه کړی ورته جزاء)

تفسیر: یعنی سره له دی ناپوهی ـ جهل او حماقت داسی دعوی کوی چه مونږ بی د نورو له شرکته د پاک الله دوستان یو ـ او ـ جنت واکوالان او حقداران یو ـ کله چه له دنیا څخه ولتیږو نو سم دلاسه جنت ته ځو که په رښتیا سره دوی خپلو زړونو کښی داسی یقین لری ـ او پخپلو دغو دعوو کښی رښتین دی نو ضرور ۇ چه دوی د دنیا له مکدر عیش څخه خپل زړونه شکولی او د حقیقی محبوب او د جنت الفردوس په تمنا کښی به ئی د مرگ ارزو کوله ځکه هغه چاته چه دا خبره یقیناً ښکاره وی چه څما درجه د الله تعالیٰ په دربار کښی ډیره لویه ده او هلته څما دپاره هیڅ یوه خطر او ویره نشته نو هغه بیشکه په مر کیدلو باندی خوښیږی او مرگ داسی گڼی لکه چه یو دوست له بل یو دوست سره یو ځای کوی او د دوی په ژبو باندی به داسی توری وی

(غدا نلقی الأحبة محمداً و حزبه)
یا(حبذا الجنة و اقترابها طیبة و بارد شرابها)
أو (حبیب جاء علی ناقة)

أو (یابنی لایبالی أبوک سقط علی الموت أو سقط علیه الموت)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالیٰ د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کښی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهدی ویله چه مرگ هغوی ته د دنیا د گردو (تولو) لذایذو څخه دیر لذیذ او خوندور دی لکه څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «**لوددت انی اقتل فی سبیل الله ثم احیا ثم اقتل**» د دی په مقابل کښی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی څخنی زیات له مرگ څخنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرگ د نوم له اوریدلو څخنی ویریږی او لری تری تښتی ـ نه د دی دپاره که هغوی دیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیگنی (فایدی) به گتی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی گیډی ډکی شوی نه دی او داسی گنی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وخوځیږی د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له گردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رڼا (رڼرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی ړپی (لمحی) دپاره هم د مرگ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرگ ارزو ښکاروله ـ مگر الله تعالیٰ دا قدرت هم له هغوی څخنی اخیستی ؤ ـ په روایاتو کښی راغلی دی چه که له دوی څخنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو په همغه وقت کښی به د ده په غاړه کښی غړوندی لویده او واږه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقرة) په سورت څمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری ـ او مسلمانان په باطلو باندی گنی نو داسی دی تمنا وکړی د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مړ دی شی!» مگر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمة الله علیه او ابن قیم رحمة الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کړی ده. والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

ووایه (ای محمده ! دغو یهودانو ته) بیشکه مرگ هغه چه تښتیځ تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرگ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شئ تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پټو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کړی تاسی په هغو (کارونو باندی) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښې نو جزاء به پر درکړی)

تفسير: يعنی ای يهودانو که تاسی له مرگه ويريږئ نو چيری به تری تښتئ او ځئ؟ که په زرگونو ځلی کوښښ هم وکړئ او په هسی کلکو کلاؤ کښې سنگر (مورچه) ونيسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرگه نه خلاصيږئ او وروسته له مرگه بيا همغه د الله تعالیٰ عدالت دی او تاسی (ربط) د يهودانو لويه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی ؤ مگر له هغو ځخه نه گټور (منتفع) کيدل سره له دی چه د دين په ډيرو خبرو باندی ښه پوهيدل خو د دنيوی چارو دپاره هم له هغو ځنی غاړه غړوله . په دنيوی چارو کښې مشغول او منهمک شوی د آخرت د ياد تصور هم له زړونو ځخه باسی. له داسی تگ او روش ځنی مونږ مسلمانان منع کړی شوی يو د جمعی د لمانځه تقييد هم داسی دی چه په دغه وقت کښې په دنيوی چارو کښې ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چپيا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کړو په حديث کښې راغلی دی «هغه څوک چه د خطبی په وقت کښې خبری کوی نو دی د همغو خرو يهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» يعنی د ده مثال د يهودانو په شان دی. العياذ بالله.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ

ای هغو کسانو چه ايمان ئی راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وويلی شی دپاره د لمانځه په ورځی د جمعی کښې نو ځغلئ مندی وهئ طرف د ذکر د الله ته او پريږدئ (بيع ؤ شری پلورل او پيرودل)

تفسير: حضرت شاه صاحب ليکی «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کيږی او د جمعی لمونځ په يوه مسجد کښې اداء کيږی په بل ځای کښې نه اداء کيږی» او د الله تعالیٰ له ياده ځخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عموميت کښې داخل دی يعنی په داسی وقت کښې ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کښې پلورل او پيرودل (اخستل او خرڅول) حرام دی او له مندی وهلو او ځغليدلو او سعی ځخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورتگ مطلوب او مندی وهل مراد نه دی

تنبيه: په قرآن کريم کښې له (نودی) ځخه هغه اذان مراد دی چه د دی آيت د نزول په وقت کښې ؤ يعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبی ځخه ورکاوه کيږی ځکه چه له دی اذان ځخه ړومبنی اذان د سيدنا کامل الحياء والايمان جامع آيات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کښې د صحابه ؓ په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعې په حرمت کښې د دې ورستني اذان حکم هم په مثل د همغه پخواني اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کښې د حکم اشتراک هم کیږی ـ هو! په قدیمی اذان کښې به دا حکم قطعی او منصوصی وی ـ او په حادث اذان کښې دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دې تقریر سره ګرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ﴾ کښې «**عام مخصوص منه البعض**» دی ځکه چه په اجماع سره پر ځینو مسلمانانو لکه ښځې ـ مریض ـ مسافر ـ بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږی.

ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ۝٩

دا (تګ لمانځه ته) خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی ګټی په مقابل کښې دنیوی فائدی هیڅ یو حقیقت نه لری.

فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ
ٱللَّهِ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۝١٠

نو هر کله چه اداء کړی شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شئ تاسی په ځمکه کښې (خپلو حوائجو ته که ئې لرئ) او ولټوئ تاسی له فضله د الله او یادوئ تاسی الله (په یادولو) ډیرو سره ښائیږی چه وموموئ تاسی ښیګنی (نیکی) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبې ورځ وه چه په ګردو (تولو) ورځو کښې سود سودا منع وه ـ نو ځکه ئې وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لټولو پسی وګرځئ! او په هغه وقت کښې هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسئ!

وَإِذَا رَأَوۡاْ تِجَٰرَةً أَوۡ لَهۡوًا ٱنفَضُّوٓاْ إِلَيۡهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمٗاۚ

قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۗ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ⑪

او کله چه ووینی دوی تجارت سوداګری یا کومه لهو تماشا ننداره نو خوریږی دوی په لوری د هغی او پریږدی دوی تا ولاړ (خطبه ویونکی پر منبر) ووایه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر ډیر بهتر غوره دی له لهوی تماشی ننداری او له تجارت سوداګری څخه او الله خیر ډیر بهتر غوره له ګردو (تولو) رزق روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداګرانو جوپی (قافلی) له د باندی ځنی خواړه او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او ډمامی هم وهلی کیدی څرنګه چه په ښار کښی غله ډیره لږه وه نو خلقو ورمندی وهلی چه هغه جوپه واړوی ګواکی دوی داسی ګڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کښی د ضرورت په وقت کښی سړی پاځیدی شی ـ او بیا لمانځه ته ځان ور رسوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کښی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه ؤ چه خطبه هم د لمانځه په شان ده ډیر خلق لاړل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کښی راشده خلفاء هم ؤ. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو ـ یعنی سوداګری او د دنیا لوبی او تماشی څه شی دی هغه ابدی ګټه (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالیٰ سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیدلئ نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالیٰ په لاس کښی ده او همغه ډیر ښه روزی ورکوونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کښی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه ؤ شان داسی ؤ چه د (النور) په سورت کښی راغلی دی ﴿ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللّٰهِ ﴾

تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سړی د الله تعالیٰ له یاده وباسی لکه لوبی ـ نندارې ـ او ښائی چه د هغی طبل تغاری او ډمامی غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وكرمه

سورة المنافقون مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (٦٣) تسلسلهاحسب النزول(١٠٤) نزلت بعد سورة «الحج»
د «المنافقون» سورت مدني دی (١١) آيات (٢) رکوع لري په تلاوت کښي (٦٣) او په نزول کښي (١٠٤)
سورت دی وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَآءَكَ الْمُنٰفِقُوْنَ قَالُوْا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُوْلُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُوْلُهٗ ۗ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَكٰذِبُوْنَ ۚ ①

کله چه راشي تاته (ای محمده) منافقان نو وائي دوی (په ژبو خپلو په خلاف د زړونو خپلو داسي چه) شاهدي ورکوو مونږ چه بيشکه ته خامخا رسول د الله ئی (يعني مونږ ستا پر رسالت له زړه معتقدان يو) او الله ته معلوم دی چه بيشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) ئي او الله شاهدي ورکوی په دی چه بيشکه منافقان خامخا دروغجنان دی (په دی شهادت خپل کښي)

تفسير: يعني منافقان دروغ وائي چه هغوی له زړه ستا په رسالت باندی اعتقاد لري. په رښتيا سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او يوازی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره داسي خبری کوی ـ او پخپلو زړونو کښي وائي چه مونږ دا خبری په دروغو سره وايو. بيا د هغوی دا کذب يوازی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ ببيل د هغوی امتيازی خصلت او شعار گرځيدلی دی په هره هره خبره کښي له دروغ ويلو څخه کار اخلی لکه چه په هم دی سورت کښي د يوی واقعي ذکر راغلی دی چه په هغي کښي منافقان داسي ورښکاره‌وی چه يو شان ته خبری وکړی خو الله تعالیٰ جل شانه واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذيب کوی.

اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً

نيولی دی دوی قسمونه خپل ډالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو ـ او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو ځانونو او مالونو د ساتنی دپاره د داسی قسمونو تر سیوری لاندی خپلی شپی او ورځی تیروی. کله چه له دوی ځنی د پوښتنی وړ (لائق) کوم کار څرګندیږی (ښکاریږی) او د مسلمانانو له لوری د مؤاخذی ویره پیدا کیږی نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندی شروع کوی.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٢

پس اړوی (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن ـ تشنیع وائی او عیبونه ئی لټوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوی. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلمانی باندی غولیږی نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوری محدود نه پاتی کیږی بلکه نورو ته هم متعدی کیږی نو له دی څخه به لویه خرابی څرنګه وی. خو سره له دی که یو سړی په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندی اقرار کوی اګر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندی امر نه شي ورکولی.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ۝٣

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً تینګ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندی پس دوی نه پوهیږی په (حقیقت د ایمان باندی چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوی او په زړه کښی له هغوی څخه انکار کوی سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوی د دی بی ایمانی او انتهائی مکر او فریب او دعا اثر داسی شو چه د هغوی په زړونو باندی مهر ولګید چه پر هغوی د ایمان ـ خیر ـ صداقت او امانت ګردی (تولی) لاری وترلی شوی او هیڅ یو ښه شي په هغه کښی نه ځائیږی . ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی ځنی د پوهیدلو او په لار راتللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سری زړه د بدکاریو او د بی ایمانیو څخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کښی د ښه او بد پوهیدلو هیڅ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ ۖ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۖ

او کله چه ووینی ته دوی په تعجب کښی تا اچوی اجسام جثی بنی د دوی له جهت د ښائست او که خبری کوی دوی اوری غوږ ږدی ته خبرو د دوی ته له جهته د فصاحته او بلاغته

تفسیر: یعنی زړه خو مسخ شوی دی مگر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر ډولی ـ ښائسته ـ روغه رمته لویه درنده ښکاری ، په خبرو اترو کښی ډیر غوږ او ښه غږیږی ـ په فصاحت او بلاغت کښی بی مثال او بی نظیر ښکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراړوی او د هغه د خیری د ظاهری سطحی له لیدلو څخه هر سړی د هغه منلو او باور کولو ته حاضریږی هر چا چه ویلی دی څرنگه ئی ښه ویلی دی

په لیدو ښکاری ښه غوږ .

منغ ئی ډک دی له ککره

له ورا بریښی په څرونکی

له نژدی لیوه خوړونکی

از برون چون گور کافر پر حلل

واندرون قهر خدای عزوجل

از برون طعنه زند بر با یزید

و زدرونش ننگ میدارد یزید

كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ ۖ

حال دا چه په واقع کښی گواکی دوی لرگی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرگی چه له دیوالونو سره ئی لگولی دروی محض بی ځان او لایعقل او د نشوونما او د ودی څخه بی برخی وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پند ښکاری مگر یوه شیبه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی. هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی. هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی ښه شکل او ښائسته جثه او ښکاره ډول ودیل ډیر ښه ښکاری

خو په منځ کښې تش او بې ځان وی او یوائې د دوزخ خس کیدی شي .

يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

گڼي دوی هر غږ (هسې چه بلاء راغله) پر دوی باندی

تفسير: هسې بزدل ـ نامرد ـ او ویریدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لړځیږی او داسې گڼي چه سم د لاسه پر مونږ باندی کومه لویه بلا یا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو ـ درغلیو ـ درغو او خیانت لامله (له وجی) هر کله د هغوی په زړونو کښې دغه ، اندیښنه او ویره لویدلې وی او تل په هم دی فکر او اندیښنې کښې وی چه چیری ځمونږ د دی دغابازیو او درغلیو پته او سراغ چاته ښکاره نشي یا ځمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجی) کومه پیښه راپیښه نشي ! .

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ

هم دوی دی دښمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسير: یعنې لوی ویروونکی دښمنان او غلیمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شي

او بې غمه او بې اندیښنې مه تری کښینئ!

قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ④

هلاک دی کاندی دوی لره الله خرنگه گرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسير: یعنې وروسته د ایمان له اظهاره دا بې ایمانی ـ او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رڼا (رنړا) کښې ننوتلی دی د دوی دا ظلمت ـ تیاره خوښول ډیر عجیب او حیرانوونکی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ

يَصُدُّوْنَ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٥﴾

او کله چه وویل شی دوی ته راشئ (په عذر غوښتلو سره) چه ښښنه وغواړی تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سرونه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنګ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوئ کوونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعنی که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرګند (ښکاره) شی او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیږی نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځئ د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی او د هغوی په وسیله د الله تعالیٰ له لوری خپلی ښښنی وغواړئ تر څو الله تعالیٰ د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وبښی نو دوی د لوئ او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی ـ او سرونه اړوی او اوګی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوړه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۭ لَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۭ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٦﴾

برابر ده پر دوی باندی چه ښښنه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته او که ښښنه نه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته له سره به ښښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه ښیی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعنی ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته ښښنه وغواړئ مګر الله تعالیٰ په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت ځمونږ د دغه تفسیر کښی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شی .

هُمُ الَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ لَا تُنْفِقُوْا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوْا ۭ

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملګرو ته) مه ورکوئ نفقه مه لګوئ تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شی دوی (تری)

تفسیر: په یو سفر کښې دوه تنه سره په جنګ شول چه یو مهاجر او بل انصاري ؤ ـ هر یوه له دی دواړو څخه خپلو ملګرو ته ورغږ کړ ـ او یوه لویه شخړه (جګړه) تری جوړه شوه کله چه دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن أُبَیّ بن سلول ته ورسید نو وئ ویل «که مونږ دغو مهاجرینو ته پخپلو کورونو کښې ځای نه ورکولی نو دوی به ولی ځمونږ په مخ کښې داسی پورته کیدل هم دا تاسی یئ چه د دوی پالنه کوی چه دوی د دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په شاؤ خوا کښې سره ګرځی ـ تاسی د دوی دا خبر اخیستل او پوښتیدل پریږدی . نو دوی د خپلو خوړو له لاسه په تنګ کیږی او ګرد (تول) سره خواره کیږی ـ او د دوی دا تولنه سره تار په تار کیږی » دا ئی هم وویل که مونږ له دی خپل سفره بیرته وګرځیدو ـ او مدینی ته ورسیدو نو ښائی هغه کسان چه د زور او اقتدار خاوندان دی نور سپک ذلیل او بی قدر خلق وشړی یعنی مونږ چه مالدار او عزتمندان یو ښائی دا خوار مسلمانان له مدینی څخی وباسو یو صحابی چه زید ابن ارقم رضی الله تعالیٰ عنه نومیده کله چه دا خبری ئی واوریدی هغه ئی یو په یو حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته واورولی رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدالله بن أُبَیّ او نور سری خپل مخ ته وروغوښتل ـ او لازمه تحقیقات ئی وفرمایل ـ نو منافقانو په قسم خوړلو باندی شروع وکړه او تولو سره وویل چه دا ګردی (تولی) خبری دروغ دی چه د زید رضی الله تعالیٰ عنه بن ارقم له لوری ځمونږ په خلاف په دښمنی سره جوړی شوی دی نو خلقو پر زید رضی الله تعالیٰ عنه باندی په مسخرو شروع وکړه او دی ډیر خفه ـ نادم او محجوب ؤ ـ په دی وقت کښې دا آیتونه رانازل شول نو رسول الله مبارک زید رضی الله تعالیٰ عنه راوغوښت او ورته ئی وفرمایل چه ته د الله تعالیٰ له لوری رښتین شوی .

وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝٧

او خاص الله لره دی خزانی د آسمانونو او د ځمکی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په رزاقیت د رب العزت)

تفسیر: یعنی دا احمقان ناپوهان منافقان دومره هم نه پوهیږی چه د ګردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د خزانو مالک الله تعالیٰ دی نو ایا هغه خلق به چه یواځی د هغه د خوښی دپاره د ده د رسول په خدمت کښې سره بوخت (مشغول) دی په لوږه سره وژنی او که خلق په هغوی باندی د خوړو (رزق) ورونه وتړی نو الله تعالیٰ به هم د خپلو خوړو او رزق ور پر دوی باندی وتړی بلکه نه ئی تړی رښتیا خو دا ده هغه بندګان چه پر دی اهل الله باندی خپل مالونه لګوی هغه هم پر هغوی باندی پاک پروردګار کوی ـ که د هغه له لوری دوی ته توفیق په برخه نه شی نو په ښو کارونو کښې به یو پول او پیسه ونه لګوی

يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَآ إِلَى ٱلْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ ٱلْأَعَزُّ مِنْهَا ٱلْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

وائی منافقان که چیری بیرته وګرځو مونږ طرف د مدینی ته نو خامخا به وباسی هرومرو (خامخا) ډیر عزتمن (کافر خلق له دغی مدینی نه) ډیر خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په عزت او رزاقیت د ربلعزت).

تفسیر: یعنی منافقان په دی باندی نه پوهیږی چه زورور او عزتمن څوک دی ؟ په یاد ئی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالیٰ دی . وروسته له هغه له الله تعالیٰ سره د علاقه لرونکو ذواتو دی چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنی بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دی ـ په روایتونو کښی راغلی دی چه عبدالله بن أُبَیّ دا الفاظ چه زوراوران به کمزوران شړی کله چه د هغه ځوی عبدالله بن عبدالله بن أُبَیّ تر غوږ شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیغ ودرید او ورته ئی وویل زر شه داسی ووایه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دی او ذلیل او سپک زه او ځما ملګری دی که نه اوس به دی سم د لاسه ککره پری کړم او لکه پندوس غوندی به ئی هیسته وغورځوم او ژوندی به دی نه پریږدم چه مدینی منوری ته ننوځی ـ هم دا وه چه پلار ئی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکړ او د خپل ځوی رضی الله تعالیٰ عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له توبیخ او تقبیح څخه وروسته مؤمنانو ته څو هدایتونه ورکړی شوی دی یعنی تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالیٰ له یاد او عبادت څخه مه غافلیږئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککړ شوی دی .

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٩﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مشغول غافل دی نه کړی تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله څخه او هغه څوک چه وکړی دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دی زیانکاران (چه بی

برخی شول له باقی شخه په غوره کولو د فانی)

تفسیر: یعنی هر سړی ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریږدی او په فانی پسی وردرومی ـ او له اعلیٰ څخنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښی پریوځی . همغه مال او اولاد ښه ګانه شی چه سړی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه وباسی ـ که کوم سړی په دی شیانو کښی داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ څخه غافلیږی نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنجالونو کښی هسی کیووت چه هغه ته به د زړه ډاډینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښی نه وی

﴿ وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِيْ فَاِنَّ لَهٗ مَعِيْشَةً ضَنْكًا وَّنَحْشُرُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴾

وَاَنْفِقُوْا مِنْ مَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُوْلَ رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيْبٍۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُّؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَاؕ

او نفقه کړئ ـ ولګوئ تاسی له هغو مالونو څخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه څخنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرګ (او پریوځی له مبرات او خیرات) نو وبه وائی ای ربه څما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی څه به وشی که تاخیر کړی موت) تر اجل نیتی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکړم زه او شم زه له صالحانو نیکانو څخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرګه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿ لَا تُنْفِقُوْا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﴾ الآیة ـ دی یعنی په خرڅ کولو کښی ستاسی ښه ده هر څه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ ـ که نه موت او مړینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو څه د الله تعالیٰ په لاره کښی ونه لګول ؟ کله چه مرګی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! څو ورځی نور می په مرګ کښی ډیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکړم ـ او ځان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سړی لره هومره عمر او نیته او میعاد چه ټاکلی (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو څخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه ډیل او تاخیر پیښیدونکی نه دی .
تنبیه: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکړم او ښی چاری وکړم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿١١﴾

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی(نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده ـ که بالفرض ستاسی مرگ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنگه چاری وکړئ ؟ هغه ته گردی (تولی) پټی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر گردو (تولو) استعداداتو ـ او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقوالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تگ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالیٰ

سورة التغابن مدنية وهي ثماني‌عشرة آية وفيها ركوعان رقمها(٦٤) تسلسلهاحسب النزول (١٠٨) نزلت بعد سورة التحريم
د «التغابن» سورت مدنی دی (١٨) آیت دوه رکوع لری .
په تلاوت کښی (٦٤) او په نزول کښی (١٠٨) سورت دی وروسته د «التحريم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښې دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کښې دی له سفلیاتو سره له ځمکی خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچائی (د ټول جهان) او هم ده لره توله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی ځینې له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کښې) او ځینی له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کښې).

تفسیر: د هر چا حکومت او تولواکی (باچاهی) چه په دنیا کښې لیده کیږی په حقیقت کښې هغه د الله تعالیٰ سلطنت او تولواکی (باچاهی) ده . او د هر سړی چه ستائنه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د ګردو (تولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښائیږی چه ګردو (تولو) به په ده باندی ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مګر ځینی کسان منکران شول او ځینی ایمانداران وګرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سړی ته داسی یو قوت او استعداد وربښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تګ قوت پکښې شته الله تعالیٰ ړومبی ګرد (تول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینی پخپل همغه صحیح فطرت باندی تینګ پاتی شول ـ او ځنی نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو ـ خلاف له هغه څخه واوښتل او بله لیاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سړی پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وړ (لائق) او مستحق ګرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کښې لیکلی دی او تاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کښې بله کومه اراده ـ اختیار ـ قوت او قدرت پاتی نشی دا مسئله دیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندی د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . **والله الموفق والمعین**

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ② خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ③

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به درکړی) پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په تدبیر حق سره او صورتونه ئی تړلی دی ستاسی بیا ئی ښه ښائسته کړی دی صورتونه ستاسی (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بیرته ورتلل دی ستاسی (دپاره د جزاء)

تفسیر: په ګردو (تولو) ساکښانو (ذی روحو) کښی د انسان خلقت ښه دی په لیدلو کښی ډیر ښه ښکاری . پخپلو ملکاتو او قواؤ کښی هم له ګرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غوره او ممتاز دی بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفیه د انسان وجود ته «عالم صغیر» وائی امام قشیری رحمة الله علیه فرمائی چه د انسان ظاهر الله تعالیٰ مزین کړی دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئی مزین کړی دی په جمال د قربت سره . **فتبارک الله احسن الخالقین والحمدلله رب العٰلمین .**

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٤﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۫ فَذَاقُوْا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴿٥﴾

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی او ښه معلوم دی دغه (الله ته) هغه څه چه پټوئ تاسی او هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او الله ته ښه معلوم دی هغه پټی خبری چه په سینو زړونو ستاسی کښی دی ایا نه دی راغلی تاسی ته ای منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوی دی پخوا له دی نه پس وئی څکل وبال سزا د کار خپل او شته دوی ته (په عقبیٰ کښی بی انتهاء) عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له تاسی څخه پخوا ډیر قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوی دی او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکی مکرمی هستیدونکیو دپاره دی .

ذٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالُوٓا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت څمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً وتمسخراً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیي مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وګرځول (له دلائلو د قدرت څمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی څمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرښته ئی رالیږلی وی ګواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منځ کښی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ واړاؤ .

تنبیه: له دی آیت ځنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک ووائی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَّاسْتَغْنَى اللّٰهُ ۚ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۶﴾

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او ډیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ څه پروا ده که هغوی مخ واړوی ـ یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی ځنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا أَنْ لَّنْ يُّبْعَثُوا ؕ

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاؤ له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت ځنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

ووایه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شئ قسم دی په رب ځما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شئ هرومرو (خامخا) تاسی (پس له مرګه) بیا خامخا خبر به کړی شئ تاسی هرومرو (خامخا) په هغه څه چه کړی دی تاسی په دنیا کښی او دا (ژوندی پاځول جزاء ورکول) په الله باندی دیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم ځلی بیا ژوندی کول او د ګردو (تولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالیٰ ته کوم سخت او ګران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه تاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه ښائی چه تاسی انکار پریږدی ، او د هغی ورځی په فکر کښی ولویږئ .

فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنزَلْنَا ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) باندی او په هغی رڼا (رڼرا) (قرآن) باندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفعی او نقصان ده(چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کښی لویږی او غبن ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به پره کیږی او جنتیان به کامیابیږی . پره کیدل دا چه هغوی به د الله تعالیٰ ورکړی قوتونه بی ځای لګولی وی ، رأس المال او پنګه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فائدی په بدل کښی په زرهاؤ ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تقصیرات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او ښښلی کیږی .

وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسیږی ټول مرادونه ئی په لاس ورځی ځکه چه جنت د الله تعالیٰ د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ ۚ

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو زمونږ ته دغه کسان دی یاران ملګری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسیږی هیڅ مصیبت غم درد هیڅ‌چاته مګر خو (رسیږی) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره ښیی (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کښی هیڅ یوه سختی او مشیت بی د الله تعالیٰ له رضاء ـ مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه ښائی چه په هغه باندی خفه شی ـ بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکړی .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر ازمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښیی چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان گرد (تول) ورونه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی ـ او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو څخنی گټور او خوندور کیږی .

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿١١﴾

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاکرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسیږی د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ څخنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره ځی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد گرځیدلو وړ (لائق) دی ؟

وَاَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُوْلِنَا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿١٢﴾

او حکم ومنئ تاسی د الله او حکم ومنئ تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وگرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول څمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کړی دی) .

تفسیر: یعنی په نرمی ـ سختی ـ تکلیف ـ راحت او په هر صورت کښی د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم ومنع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلی الله علیه وسلم خو تاسی ته تول ښه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالیٰ ته ستاسی له اطاعت یا معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا ګټه (فائده) نه وررسیږی .

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١٣﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وړ (لائق) د عبادت مګر خو هم دی دی او خاص یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالیٰ لوی ذات دی بل څوک د بندګی او د هیلی او د اسری وړ (لائق) نه دی .

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له ښځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دښمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سړی د ښځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته کیږی چه د الله تعالیٰ له یاده غافلیږی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه هم کوی او له ډیرو ښو څخه بی برخی پاتی کیږی د ښځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ ساتل هیڅ کله دی نه پریږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیریږی کله چه آل او عیال د سړی د داسی ضرر او نقصان سبب وګرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه داسی دښمنان دی چه سړی د دوی د دی دښمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالیٰ مو ویښوی چه ځانونه مو له داسی دښمنانو څخه ساتئ ! او له هسی چارو ځنی لری ګرځی چه د هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره ښه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی ګردی (تولی) ښځی یا توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سړی د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری ښځی او هلکان داسی هم وی چه له خپلو میړو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی مرستی(مدد) کوی او په ښو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته عابدی ښځی نعم الصاحبات او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات ګرځی **(جعلنا الله منهم بفضله ومنه)** .

فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

نو ځان وساتئ تاسی له دوی څخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفوه او گزشت وکړئ تاسو او مخ وگرځوئ تاسو او مغفرت وکړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دښمنی وکړه ـ او تاسی ته دینی یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کیږی چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسی لویږی ـ او پر هغوی باندی به نامناسبه سختی شروع کوئ ـ نو له داسی کولو څخه به د دنیا انتظام خرابیږی تر هغه ځایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تقصیراتو څنی تیریږئ او ښښئ انتقام او کسات پسئ مه گرځئ ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالیٰ پر تاسی باندی مهربانی کوی او ستاسی خطاوی ښښی

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَاللَّهُ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازمویښت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تاسی ته مال او اولاد درکوی ـ او تاسی پری ازمویی چه کوم یو له تاسی څخه په داسی فانی او زائلو شیانو کښی اخته کیږی ؟ او کوم یو له تاسی څنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گرځوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی ځای پر حظوظو او مالونو باندی ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیروی او په بدل ئې دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ۗ

نو وویریږئ تاسی له الله څومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د ځانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر څو مو چه له وسه کیږی له الله تعالیٰ څخه وویریږئ او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ ! او د هغه احکام واورئ ! او عمل پری وکړئ !.

وَمَنْ يُّوْقَ شُحَّ نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۱۶﴾

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذابه په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لګولو څخه ستاسی خپلی ښیګڼی (فائدی) کیږی . او همغه سړی بریالی (کامیاب) او په مراد رسیږی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی څخه پاک ساتلی وی او حرص ـ بخل ـ طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری ! .

اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ؕ

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائلی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال څخه صرف کړی او وئ لګوئ ! تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه څخه زیات ثواب درکړی او ستاسی ګردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وبښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللّٰهُ شَكُوْرٌ حَلِيْمٌ ﴿۱۷﴾ لا

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قبلوی او ډیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره ډیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د ګناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرروی . بیا هم د ډیرو ګناهګارانو جرم ببښی او د ډیرو په سزا تخفیف کوی .

عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۱۸﴾

عالم پوهیدونکی د پټ او ښکاره دی ښه غالب قوی دی ډیر حکمت والا دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په ښکاره کارونو او پټو نیتونو باندی علیم او خبیر ښه دانا او بینا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوی

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالیٰ ومنه ولله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهی اثنتاعشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (٦٥) تسلسلهاحسب النزول (٩٩) نزلت بعد سورة الإنسان
د «الطلاق» سورت مدنی دی (۱۲) آیت (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٥)
او په نزول کښی (٩٩) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوْهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووایه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغیره آیسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کښی (په طهر کښی چه خالی له جماع وی)

تفسیر: اګر که دلته مخاطب نبی صلی الله علیه وسلم دی مګر په واقع کښی ګرد (تول) امت مخاطب دی . یعنی کله چه کوم سړی بیا په کوم ضرورت یا د مجبوریت له کبله (وجی) د خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښائی چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی . (البقرة) سورت کښی راغلی دی چه د مطلقی عدت دری حیضه دی لکه چه هم دا ځمونږ د حنفیانو مذهب دی نو ځکه له حیض څخه پخوا د طهر په وقت کښی ښائی طلاق ورکړ شی تر څو تول حیض پر شمیر کښی راشی فرض ئی کړئ که د حیض په وخت کښی طلاق ورکوی نو هغه حیض چه طلاق پکښی ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کښی

شمیرلی کیږی ؟ یا نه. که هغه د حیض ورځی په عدت کښی شمیرل کیږی نو طلاق د ایقاع څخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت ځنی لرېږی ؟ او پوره دری حیضه د عدت دپاره پاتی کیږی . او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض څخه دی نور دری حیض ښائی وګوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو څخه زیات وی . نو ځکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکړی شی او له احادیثو څخه هم دا قید ثابتیږی چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی ښائی میړه (خاوند) خپلی ښځی ته طلاق ورکړی

وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۚ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د ښځو خپلو)

تفسیر: نارینه او ښځی دواړه ته ښائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په وسیله له دوی ځنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او څه لاندی باندی په منځ کښی رانشی او هم ښائی چه طلاق داسی ورکړ شی چه د عدت په شمیر کښی هیڅ شانی ډیروالی او لږوالی رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

او وویریږئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه وباسئ (ای میړو «خاوندانو») دغه (ښځی خپلی) له کورونو خپلو څخه (چه پکښی اوسی دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله څخه وویریږئ او په شرعیه ؤ احکامو باندی پابندی ولرئ ـ چه له هغو څخه یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی ! او دری طلاق دی یو ځای ور نه کړ شی ! او مطلقه ښځه دی له کوره د باندی ونه ایستله شی ! او د دی په شان د الله اکرم شانه واعظم برهانه نوری ښوونی هم په اخلاص سره منئ !

وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۚ

او نه دی وځی دغه (ښځی هم پخپله له کورو نه تر څو چه عدت د دوی تیر شی) مګر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زناء)

تفسير: يعنى ښځې دى پخپله خوښه هم نه وځى ځكه چه دا سكنى محض حق العبد نه دى چه د هغه په رضاء سره ساقطه شى بلكه حق الشرع دى هو! كه ښځه كومه ښكاره بې‌حيائى وكړى - يا په بدو چارو ځغرد (ضد) وكړى يا د غلا مرتكبه شى يا د ځينو علماؤ په قول ژبه وكړى - يا تل په جنګ جنجال او جګړه كښې لګيا وى او بى له غمه او خفګانه ئى بل كار نه وى نو ايستل ئى روا دى كه دا ښځه بې‌موجبه له كوره ووځى نو دا په خپله د دى د صريحى بې‌حيائى يو كار دى !.

وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ

او دا (احكام) حدود اندازه كړى شوى د الله دى او هر هغه چه تيريږى له حدودو د الله څخه نو په تحقيق ظلم ئى كړى دى په ځان خپل باندى

تفسير: يعنى ګناهكار شوى دى د الله تعالىٰ په نزد د سزا موجب وګرځيد.

لَا تَدْرِيْ

نه پوهيږى (ته اى طلاق كوونكيه ! يا نه پوهيږى هيڅ نفس)

تفسير: د لاندى ترجمه شيخ الهند رحمة الله عليه په نه پوهيږى سره چه د غائب مؤنث صيغه ده كړى ده چه «نفس ته» راجع شى چه سماعى مؤنث دى او ترى ښكاره شى چه دا خطاب طلاق وركوونكى ته دى نه نبى كريم صلى الله عليه وسلم ته

لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ①

ښائى چه الله پيدا كړى وروسته له دى طلاق كوم ښه كار او نوى صورت لكه رجوع له طلاقه .

تفسير: يعنى ښائى چه بيا د دواړو په منځ كښې روغه او صلحه وشى او په طلاق باندى پښيمان او نادم شى

فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ فَارِقُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ

بیا نو کله چه ورسیږی دغه (ښځی) نیتی خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میړو «خاوندانو») دوی په معروف نیکی ښه شان سره یا جلا (جدا) شئ تاسی له دوی ځنی په معروف نیکی ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کښی کله چه عدت ختمیدلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیدلو څخه پخوا سم له دستوره هغی ښځی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ ! یا د عدت په ختمیدلو سره په معقولی طریقی باندی له هغی څخه جلا (جدا) شئ ! مطلب دا که د نکاح تینګ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کښی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کښی ځغرد (تینګوالی) پری وکړئ ! او په دواړو صورتونو کښی د انسانیت ، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ ! او داسی هم مه کوئ چه ساتنه ئی مقصود نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کښی هغی ته ایذا ورسوی او طعن او تشنیع ورواروئ ! .

وَّاَشْهِدُوْا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنْكُمْ

او شاهدان نیسئ تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شئ.

وَاَقِيْمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شاهدی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کښی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کښی شاهدانو لره هدایت دی چه د شاهدی ورکولو په وقت کښی کږه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره ووایئ ! .

ذٰلِكُمْ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ

دا (ساتنه په نیکی سره) نصیحت کاوه شي په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی ورستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر ښځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له ښځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (دیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شي ځینی ښځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیده په قرآن په ځو ځو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظالمو او بی رحمیو په خلاف ویناوی کړی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په دیر ښه دول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانه ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او تول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه ﴿فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ﴾ دی چه د هغه حاصل دا دی چه که ئی ساتئ نو په معقوله دول او طریقی سره ئی وساتئ ! او که ئی پریږدئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پریږدئ ! خو له دی ښو او زرینو نصیحتو څخه هغه سړی منتفع او ګتور کیدی شي چه په الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسی چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اتفاقه ځمونږ په منګلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم تول د یوه لوی قهار الله تعالیٰ په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سړی له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالیٰ په امر منلو باندی اړوی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص دول (طریقه) سره په اتقاء پرهیزګاری او د الله تعالیٰ په ویره باندی زیات امرونه او توصیی شوی دی .

وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو وبه ګرځوی ده ته یو ځای د وتلو(له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ ځنی وویریږئ ! او د هغه د احکامو تعمیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له دیرو مشکلاتو او شدائدو سره مخامخ شي ځکه چه الله تعالیٰ د هغو ګردو (تولو) مشکلاتو ځنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د ګزاری وسیلی هم در برابروی .

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

او رزق روزی به ورکړی (الله) ده ته له هغه (ځایه) چه گمان به نه کوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د گردو (تولو) بریو او کامیابیو وسیله ده له هم دی ځنی گرد (تول) مشکلات اسانیږی بی قیاس او بی گمانه ئی رزق روزی او خواړه ور رسیږی ، گناهونه ئی بښل کیږی جنت ورحاصلیږی ثواب ئی زیاتیږی او یوه عجیبه د زړه ډادینه (تسکین) ـ سکون ـ اطمینان او خوښی په برخه او نصیب راځی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه ورښکاری ـ او گردی (تولی) پریشانی او ربړونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیږی په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا گرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منگولی ولگوی نو گردو (تولو) نړی والانو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت بس او کافی دی .

وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ ؕ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَیْءٍ قَدْرًا ﴿۳﴾

او هغه څوک چه توکل وکړی په الله باندی نو دغه (الله) بس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق گرځولی ده الله هر څیز لره اندازه (نو هر څه کیږی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسیر: یعنی پر الله تعالیٰ باندی هیله (امید) او اسره ولرئ او یواځی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کرئ ! د الله تعالیٰ قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هو! د هر څیز اندازه د هغه له خوا تاکلی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم څیز په حاصلیدلو کښی څه ډیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کری .

وَالّٰٓئِیْ یَئِسْنَ مِنَ الْمَحِیْضِ مِنْ نِّسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ وَّالّٰٓئِیْ لَمْ یَحِضْنَ ؕ

او هغه ښځې چه نااميده شوی وی (په سبب د کبارت يا د مرض) له حيضه له ښځو ستاسی ځنی که چيری په شک کښی ئی تاسی نو عدت د دوی دری مياشتی دی او هم داسی ښځی چه نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو دری مياشتی عدت دی تيروی)

تفسير: يعنی پاک قرآن د مطلقی عدت لکه چه د «البقرة» په سورت کښی هم راغلی دی دری حيضه ښوولی دی که شبهه او شک پيدا شی چه چاته حيض ور نشی يا د دير عمر او منګ لامله (له وجی) ئی حيض بند شوی وی نو د هغی عدت به څو وی ؟ دا ئی راښکاره کړه چه دری مياشتی دی .

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ

او (ښځې) خاوندانی د بار ګيدی (حاملاتی بلاربی) عدت د دوی دا دی چه کيږدی دوی بار خپل (وځيګوی مولود دغه طلاقی يا چه ميره (خاوند) ئی مړ شوی وی) (يعنی د حاملی عدت بچی کيدو پوری دی)

تفسير: د جمهورو په نزد د حاملی عدت د هغی د حمل تر وضعی او د مولود تر ځيګولو پوری دی که څه هم هغه يوه لحظه او شيبه وروسته وی يا تر ديرو مياشتو پوری وځنديږی (ايسار شی) په دی کښی د مطلقی او د کوندی حکم يو دی **(كما هو مصرح فی الاحاديث)**

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ۝٤ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ۝٥

او هغه څوک چه ويريږی له الله ځان ساتی له معاصيو نو وبه ګرځوی الله ده ته کار د ده کښی اسانی دا (چه ويلی شوی دی) امر حکم د الله دی چه نازل کړی دی تاسی ته او هغه څوک چه ويريږی له الله ځان ساتی له معاصيو نو لری به کړی الله له ده څخه ګناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسير: د هری جملی په آخر کښی د اتقاء او د الله تعالیٰ اکرم شانه اعظم برهانه د ويری مضمون په مختلفو اساليبو او دول دول (قسم قسم) پيرايو سره ئی تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر ویښ او متنبه شي چه د ښځو په معاملاتو کښی د دی اتقاء او پرهیزګاری ضرورت ډیر زیات دی .

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ

واوسوئ دا (ښځی طلاقی کړی شوی) په هغه ځای کښی چه پکښی اوسیږئ تاسی (سم) له طاقت د تاسی (چه توانیږئ !)

تفسیر: د نارینه په ذمه باندی ضرور دی چه خپلی مطلقی ښځی ته تر عدت پوری هستوګنی دپاره کور ورکړی چه هغه ته «سکنیٰ» وایه شي نو کله چه سکنی واجبه شي نو نفقه هم د هغه په ذمه ثابتیږی ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کښی مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کیږی د قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوری ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ﴾ کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل کور کښی پریږدی ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغی د خوراک او پوښاک مناسب بندوبست هم وکړی لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په مصحف کښی دا آیت داسی ؤ **(اسکنوهن من حیث سکنتم وانفقوا علیهن من وجدکم)** ځمونږ د حنفیانو په نزد دا د سکنی او د نفقی حکم هر ډول (طریقه) مطلقی لره عام دی د رجعیه قید پکښی نشته ځکه هغه بیان چه له ړومبی څخه راغلی دی لکه د ائسی ـ صغیری او حاملی د عدت مسئلی په هغه کښی هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کښی بلاوجه تخصیص ولی وکړی شی ؟پاتی شو د فاطمی بنت قیس حدیث چه په هغه کښی هغه وائی چه میړه (خاوند) می ماته دری طلاق راکړی ؤ ـ نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکنی او نفقه ونه تاکه (مقرر نه کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم ـ عائشی صدیقی او نورو صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالیٰ اجمعین انکار فرمایلی دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالیٰ عنه تر دی پوری هم ویلی دی چه «مونږ د یوی ښځی په وینا سره د الله تعالیٰ کتاب او د هغه د رسول سنت نشو پریښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پیښه د دی ښځی په یاد پاتی ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالیٰ عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبری باندی پوهیدلی دی چه ثلاثه مطلقی ته نفقه او سکنی واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود ؤ لکه چه (طحاوی) او نورو داسی راویتونه نقل کړی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه په تصریح سره بیان پکښی کړی دی چه «دا مسئله می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطنی» کښی د جابر رضی الله تعالیٰ عنه یو حدیث په دی باره کښی صریح دی اګر که د هغه د ځینو راویاتو نورو رفع او وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لری چه حضرت نبوی به له دی جهته فاطمی بنت قیس ته د

سکنی تجویز نه وی فرمایلی چه دی خپل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوړی (غلطی) خبری ویلی لکه چه په ځینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووځی نو کله چه سکنی پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میړه (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خپل میړه (خاوند) کره راشی **نبه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسیره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی ځینی داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکړی شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجویز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو ! دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی ـ طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالیٰ عنه په ځینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کړی دی چه سکنی او نفقه یواځی هغی مطلقی لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زیلعی» د (هدایی) په تخریج کښی په دی باندی بحث کړی دی هلته دی وکوت شی !

وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ۚ

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنګوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میړونو (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوګنی چه هغوی په تنګ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَإِن كُنَّ أُولَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار ګیدی (حاملانی بلاربی) نو نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د ګیډو) خپلو (په ځیګیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه ډیر اوږدیږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشی خو د حمل تر ځیږیدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کړی چه دری میاشتی نفقه ورکړی او بیا ئی بنده کړی.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ

نو كه تې وركاؤ دوى (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس وركړئ تاسى هغوى لره مزدورى د هغوى او مصلحت مشوره كوئ (اى ښځو او ميړو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو كښى په معروف نيكى سره

تفسير: يعنى كه له وضع حمل څخه وروسته ښځې ستاسى له خاطره ورکوټي ته شودې ورکوي نو اجرت ئې ښائي هومره ورکړ شي لکه نورو تې ورکونکيو ښځو ته ورکاوه کيږي . او سم له دستوره په معقوله طريقې سره يو له بله د دې ورکوټي په نسبت مشوره وکړى او لازمه قراردادونه وتړى او خامخا ضد او خراب تګ ونه کړى! او يو له بل سره د نيکي سلوک وکړى. نه دې ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوى. ! او نه دې نارينه له هغې ځنى مخ اړوى چه بلې ښځې ته د دې ورکوټي ورکړى چه د ده د مور په ځاى بله ښځه په اجرت سره تى ورکړى.

وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ۝٦

او كه سختى وكړئ تاسى (اى والدينو په تې وركولو او اجرت كښى) نو لپاره د تې وركولو دى طلب كړى هغه (مولود) لره بله ښځه (يعنى دائى دى ورته ونيسى او په مور باندى دى زور نه كوى)

تفسير: يعنى كه د مخالفت ـ ضد لامله (له وجى) ښځه په شودو وركولو باندى راضى نشى نو نارينه دى هرومرو (خامخا) هغى ته نه ګورى او بله ښځه دى پيدا كړى چه هغه كوچنى (ماشوم) ته شودى وركړى. او كه نارينه پر هغى ښځى باندى خپل ورکوټى نه پالى او شودو ته ئى نه پريږدى نو خامخا به بله كومه ښځه پيدا كيږى. او په دواړو صورتو كښى به بلى ښځى ته څه وركول كيږى ـ نو ولى هم دا شى د همغه ورکوټى مور ته ورنه كړ شى چه هم ورکوټى په ارام او خوشاله ـ او هم مور پرى داده او بى پروا شى.

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ۝٧

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنګ کړ شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه څنی چه ورکړی وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیڅ نفس لره مګر خو په هغه قدر چه ورکړئ وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کړی الله پس له سختی تنګی څخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د ووړکی خرخ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرخ او نفقه ورکوی فقیر ـ اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرخ کوی. که د کوم سری په برخه ډیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له درباره ئی لږ رزق او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل ګنجائش او قوت په نسبت خرخ کړی ځکه چه الله تعالیٰ هیچاته د هغه له طاقت څخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سری په تنګه کښی هم د هغه له احکامو سره خرخ وکړی نو الله تعالیٰ به هغه سختی او تنګه په اسانی او فراختیا سره ور بدله کړی.

وَكَأَيِّن مِّن قَرۡيَةٍ عَتَتۡ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِۦ فَحَاسَبۡنَٰهَا حِسَابٗا شَدِيدٗا وَعَذَّبۡنَٰهَا عَذَابٗا نُّكۡرٗا ⑧

او ډیر ؤ له کلیو څخه چه ګرځیدلی سرکښی کړی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امره حکمه) د رسولانو د دغه (الله) څخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به کړو مونږ هغوی په عذاب نا اشنا ناکاره سخت سره.
شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړے ده چه «او څومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکشی کړی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناخاپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د ګردو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړئ نو په یاد ئی ولرئ چه څومره کلی او ښارونه د الله تعالیٰ او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وران شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنمی (لویی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخیست او د هغوی یو عمل مو هم بی له پوښتنی پری نښود. او ټول مو په هسی سخت عذاب او افت کښې اخته کړل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه څخه هیڅ لیدلی شوی نه ؤ.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۝٩

نو (وڅکله یا) وبه څکی هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښې) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښې چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنی هغه سودا - بیع او شری او پلورل او پیرودل (اخستل خرخول) چه په ټول عمر کښې کړی ؤ اخر ئی په هغو کښې سخت نقصان وموند تر دی چه پنګه (سرمایه) ئی هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښې)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر ؤ دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ۚ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ

نو وویریږئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی د دی عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو څخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسی کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجی) د الله تعالیٰ د قهر او د خپګان مورد وګرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝١٠

په تحقیق نازل کړی دی الله تاسی ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسير: يعني قرآن كه له (ذكر) څخه (ذاكر) مراد وي نو هغه پخپله رسول دى.

رَّسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٍ

رسول (چه محمد) دى لولي په تاسي باندى آيتونه د الله چه ښكاره ظاهر كوونكي دى (د احكامو)

تفسير: يعني ښكاره نښې او آيات چه په هغو كښى د الله تعالىٰ احكام په ډير ښه ډول (طريقه) سره اورولي شوى دى.

لِّيُخْرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ

دپاره د دى چه وباسى (الله) هغه كسان چه ايمان ئى راوړى او كړى دى ښه عملونه له ظلمتونو تيارو (د جهل او كفر) څخه رڼا (رڼړا) (د علم او ايمان) ته

تفسير: يعني د كفر او د جهل له ظلمت او تيارو څخه ايستلى د ايمان او د عمل رڼا (رڼړا) ته مو لار ښوولى ده

وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعْمَلْ صَٰلِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزْقًا ﴿١١﴾

او هغه چه ايمان راوړى په الله باندى او وكړى ښه (عمل) نو داخل به كړى (الله) ده لره په جنتونو كښى چه بهيږى له لاندى (د مانيو ونو) د هغو (ځلور قسمه) ويالى تل به اوسيدونكي وى دوى په هغو كښى ابدى هميشه په تحقيق ښه وركړى دى الله هغه ته رزق روزى

تفسير: او له جنت څخه زيات ښه رزق ـ خواړه او روزى چيرى موندل كيږى.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ ؕ

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کړی دی اوه آسمانونه او (پیدا کړی دی) له ځمکی څخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ځمکی)

تفسیر: یعنی اوه ځمکی هم پیدا کړی دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کښی راغلی دی. په دوی کښی احتمال شته چه په سترګو سره وکتل شی - او احتمال لری چه په نظر کښی رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غوندی چه د هغه په نسبت د اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی ګمان دی چه په هغه کښی غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کښی د دی ځمکی شتوالی د دی ځمکی لاندی وارد شوی دی ښائی هغه د هغو د ځینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ځینو حالاتو کښی کیدی شی چه هغه ځمکی له دی ځمکی څخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه هغه اثر چه په کښی «**آدم کآدمکم**» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح المعانی) کښی په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمة الله علیه په ځینو رسالو کښی د هغه په شاؤ خوا کښی ښی خبری او څرګند (ښکاره) ونی شته او د هغه هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کیږی چه له اوه ځمکو څخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان الدین کشککی»)

یَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَیْنَهُنَّ

نازلیږی امر حکم (د الله) په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکو) کښی

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالیٰ تکوینیه او تشریعیه احکام په آسمانونو او ځمکه کښی راښکته کیږی.

لِتَعْلَمُوْۤا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَیْءٍ عِلْمًا ﴿۱۲﴾ ع

(پوهوی مو) تر څو چه وپوهیږئ تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی دغه جریان د احکام ئی دی په ځمکه او آسمان کښی) او (پوه شئ!) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمائلی رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکی د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاری کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالیٰ د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشی دا خبره د «ابن قیم رحمة الله علیه» له لوری په (بدائع الفوائد) کښی څرګنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه ؤ د دی مشهور حدیث مضمون چه **«کنت کنزاً مخفیا فاحببت ان اعرف»** دی اګر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالیٰ اعلم.

تمت سورة الطلاق ولله الحمد والمنة

سورة التحریم مدنیة وهی اثنتا عشرة آیة وفیها رکوعان

رقمها (٦٦) تسلسلها حسب النزول (۱۰۷)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (۱۲) ایتونه او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٦) او په نزول کښی (۱۰۷)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورته نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسیرو کښی تیر شوی دی کله چه الله تعالیٰ مسلمانانو ته بری او فتوحات وبښل او ګرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالی سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی تولو سره لاس یو کړ او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره ځنی خپلی نفقی وغوښتلی په صحیح مسلم کښی یو حدیث دی « **هن حولی یسألننی النفقة**» او د صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښی راغلی دی «**وحوله نسوة یکلمنه ویستکثرنه**» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی‌بی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته ـ او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی ځنی منع کړلی ـ نو د دوی لامله (له وجی) نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری ځنی مخ واړاوه او دا ئی سره غوته کړله چه وروسته له دی نه به مونږ له پیغمبر ځنی داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پیښو تګ داسی راپیښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو ټولو کډو څخی جلا (جدا) شو او (ایلاء) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پیښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو رښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم سره درلودل (لرل) د هغو اړیکیو (تعلقاتو) او علائقو لامله (له وجی) د هغو په منځ کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینی مرکز وګرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو څخی ګټوری او متمتعی شی نارینه ته دا موقع د تحمل ـ تدبر خوش اخلاقی ډیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قدمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسی غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لائق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت څخی کیده ـ د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت ؤ چه وروسته له مازدیګره د خپلو ټولو مطهراتو ازواجو کره د څو لحظو او شیبو له مخی ته ـ یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت ام‌المؤمنین بی‌بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها په کور کښی لږ شانی ډیل وفرمایه ـ وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه عسل شات ګبینه څخه لږ څه خوړلی ؤ چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د ګبینو د خوړلو ډیل او وقفه په هره ورځ پرله پسی پیښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بی‌بی عائشة الصدیقة او حضرت ام‌المؤمنین بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها سره ملګری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کره پری ښود بلکه حضرت بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کره د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خورم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بی‌بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها خبره شی نو هرومرو (خامخا) خپه کیږی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی دا هم فرمایلی ؤ چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه وائی» هم داسی یوه خبره د ام‌المؤمنین حضرت بی‌بی ماریة القبطیة رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت هم پیښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ماندینه (بی بی) وه چه د دی له ګیډی څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالیٰ عنه څیږیدلی ؤ چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوښی دپاره قسم خوړلی ؤ چه «پس له دی نه به د هغی کره نه ځم» او دا خبره نشی. خو حضرت بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها له دی خبری څخه په پټه حضرت عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پټه ئی وساتی. دلته د الله تعالیٰ له لوری

دا خبری څمونږ پیغمبر ته ورښکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری څخنی نوری خبر کړی دی؟ چه په تینګه سره می درته ویلی ؤ چه پته ئی وساته » نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکړی دی؟ ښائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری څخنی خبر راکړی دی» د هم دی پیښی په لړ کښی دا ایتونه راښکته شوی دی

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكَۖ تَبۡتَغِي مَرۡضَاتَ أَزۡوَٰجِكَۚ

ای نبی (ای څما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیدی له مخی حلال او مباح ګنی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به ئی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مګر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه ؤ چه د ځینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وګرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول ئی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینی او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مګر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په زیر (تکلیف) کښی واچوی.

وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝١

او الله ښښونکی دی (ستا قسم لره) ډیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه ګناه ښښی او له تاسی څخنی کومه ګناه هم نه ده شوی ـ یواځی پخپلی درجی کښی یو خلاف اولیٰ خبره دی له خولی څخه وتلی وی.

قَدۡ فَرَضَ ٱللَّهُ لَكُمۡ تَحِلَّةَ أَيۡمَٰنِكُمۡۚ وَٱللَّهُ مَوۡلَىٰكُمۡۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡحَكِيمُ ۝٢

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولیٰ دوست مددګار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملک اعلیٰ شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدایات درلیږلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخوری نو کفاره دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکی اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی ووائی چه دا په ما باندی حرام دی نو ئی قسم شی کله چه کفاره ئی ورکړی بیا به له هغه څخنی ګټه (فائده) اخیستی شی خواړه که جامی او زیورات (**هذا ما علیه نحن الحنفیة)**

وَإِذْ أَسَرَّ ٱلنَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَٰجِهِۦ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِۦ وَأَظْهَرَهُ ٱللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُۥ وَأَعْرَضَ عَنۢ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِۦ قَالَتْ مَنْ أَنۢبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِىَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْخَبِيرُ ۝٣

کله چه پټ راز ووایه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د عسلو یا د ماریی یا د زینبی ؤ) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطیی قصی ولوستلی په آیت کښی دا راښوولی شوی چه بنده د یوی خبری به هغومره پټو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالیٰ د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیڅ کله هغه پټه نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پیښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنګه ئی د عفوی او د کرم له لاری څخنی خبرو ته کتل ګواکی د شکایت په وقت

کښې ئې پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القران) کښې راغلی دی چه «ځینې وائی د هغه حرم (ماریې قبطیې رضی الله تعالیٰ عنها) موقوفولو خبر حضرت پیغمبر حضرت بی‌بی حفصې رضی الله تعالیٰ عنها ته په پټه سره ووېل او وئې فرمایل چه هغه دې هیچاته ونه وائی او له هغې سره ئې څه نورې خبرې هم هغوی ته وېلې وې حضرت بی‌بی حفصې رضی الله تعالیٰ عنها د هغو کردو (تولو) خبرو حال احوال حضرت بی‌بی عائشې صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها ته ووایه ځکه چه په دې کردو (تولو) خبرو کښې د دوی دواړو مطلب ؤ بیا د وحې په وسیله سره ئې دا خبره معلومه کړه او حضرت بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ئې د حرم په خبره باندې ملزمه وپېژندله او د بلې خبرې ذکر ئې ونه فرمایه. هغه بله خبره څه وه؟ ښائی چه هغه بله خبره به دا وې چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضی الله تعالیٰ عنه د عائشې له پلار **(افضل الصحابة واولهم بالتحقیق حضرة ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه)** څخه وروسته په خلافت غوره کیږی الغیب عندالله هغه خبرې چه د الله او د هغه رسول له لورې په تال اچولې شوی وې او نه وې ویلې شوې نو مونږ به په هغه باندې څه پوهیږو؟ ښائی چه هغه ئې د دې لامله (له وجې) نه وې څرګندې (ښکاره) کړې چه پخوا له وقته په هغه باندې خبرې اترې او جرګې ونه کړلې شی او پر خلقو باندې بد اثر ونه لویږی. دا د خلافت مضمون په ځینو ضعیفو روایتونو کښې راغلی دی چه هغه د اهل التشیع د ځینو علماؤ له لورې هم منلی شوی دی.

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۖ

که توبه وباسئ تاسې دواړه (ای بیبیانو) الله ته (قبوله به شی) نو په تحقیق کاږه شوی دی زړونه د تاسې دواړو

تفسیر: دا خطاب بی‌بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها او بی‌بی حفصې رضی الله تعالیٰ عنها ته دی که تاسې توبه وباسی نو بیشکه د توبې ایستلو موقع ده ځکه چه ستاسې زړونه د اعتدال له لارې څخنې کاږه شوی دی نو ښائی چه بیا هسې د بې اعتدالۍ په لورې لاړې نشئ او د بې اعتدالۍ څخنې ځانونه وژغورئ (وساتئ).

وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾

او که مرستې (مدد) وکړئ تاسې دواړه یوه له بلې سره (په ضرر د دغه نبی باندې) نو بیشکه الله همغه مددګار دی د هغه (نبی) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئی هم مددګاران دی) او ملائکی (ئی هم) وروسته له دغه (مددګاری نه) مددګارانی دی.

تفسیر: د زوجینو په کورنیو چارو کښی ځینی اوقات ځینی خبری رومبی ډیری معمولی او وړوکی په نظر راځی خو که لږ څه عنان او ملونه ئی سسته پری ښوده شی نو په پای (آخر) کښی هغه ډیر یو ویروونکی او خطرناک شکل ځان ته غوره کوی په تیره بیا ښځه که کومی لوئ کورنی ته منسوبه وی نو هغه طبعاً پخپل پلار ـ ورور ـ خپلوانو او کورنی باندی نازیږی نو ځکه ئی تنبیه وفرمایله چه وګوری، که تاسی دا راز (قسم) مرستی (مدد) ملګرتیا او ښوونی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه له هغه شخه پیغمبر ته هیڅ یو ضرر نه رسیږی ولی چه الله تعالیٰ ـ پرښتی او نیک بخت ایمان لرونکی درجه په درجه چه د چا مرستی (مددګار) او رفیقان او مددګاران وی نو د هغه په مقابل کښی د بل کوم انسان تدبیر نه چلیږی هو! یواځی له هسی چارو ځنی تاسی ته نقصان در پیښیږی.
تنبیه: ځینو اسلافو د صالح المؤمنین په تفسیر کښی د حضرت ابوبکر او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالیٰ عنهما نومونه اخیستی دی. چه ښائی دا د بی‌بی عائشی او بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنهما په مناسبت وی والله اعلم

عَسٰى رَبُّهٗۤ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗۤ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ
مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَيِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ۝

نژدی دی (او قادر دی) رب د دغه (نبی) که چیری طلاق درکړی تاسی تولو ته په دی چه بدل ورکړی ده لره نوری ښځی بهتری له تاسی شخه (په سیرت او صورت کښی) حکم منونکی مؤمنانی لمونځ کوونکی توبه ایستونکی عبادت کوونکی روژه نیوونکی هجرت کوونکی کونډی او پیغلی.

تفسیر: یعنی داسی وسوسو ته پخپلو زړونو کښی لاری مه ورکوئ! چه نارینه لره خو خامخا د ښځو ضرورت وی او له مونږ ځنی ښائسته او ښکلی ښځی چیری پیدا کیږی نو ځکه دوی مجبور دی چه ځمونږ ګردی (تولی) ویناوی واوری. په یاد ئی ولرئ که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو له تاسی ځنی بهتری ښځی هم خپل پیغمبر ته پیدا کولی شی. ولی چه د الله تعالیٰ په دربار کښی د هیڅ یوه شی لږوالی نشته
تنبیه: د ثیباتو (کونډو) ذکر د دی لامله (له وجی) دلته راغلی دی چه کونډی د ځینو حیثیتونو لامله (له وجی) نارینه ؤ ته د ابکارو (پیغلو) په مقابل کښی مرجحی وی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وساتئ تاسی ځانونه خپل او کور کهول خپل (په اطاعت د الله) له اور څخه چه خس اور لګونی بالنړ د هغه سړی او تیږی (ګټی) دی

تفسير: هر مسلمان ته لازم دی چه د خپلو ملګرو او کور کهول والو په دینداری او مسلمانی کښی هم توجه ولری او د هغوی په سمون او لار ښوونه کښی زیار (کوشش) وباسی په پوهولو ـ ویرولو ـ پاللو ـ روزلو ـ مینه ـ محبت ـ وهلو او نورو وسیلو سره کوښښ وکړی چه هغی ته د دیانت چاری ور وښیی که سره له دی هم هغوی په لاره باندی برابر نه شی ـ نو د هغوی کمبختی او د ده بی قصوری پیژندی شی د ﴿ وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ ﴾ تفسیر د(الٓمٓ) په (جزو) ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی لیکلی شوی دی هلته دی وکوت شی!

عَلَيۡهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ

په دی اور باندی مقرری دی پرښتی کلکی زوړنی قوتناکی زبردستی

تفسير: یعنی دغه پرښتی پر مجرمانو باندی زړه سوی او رحم نه کوی او نه ئی پری پړدی او نه د هغه د زبردست نیولو ځنی هیڅوک ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه تری تښتیدلی شی.

لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ ۝٦

نه کوی نافرمانی دغه (پرښتی) له الله د هغه څه چه امر ئی کړی دی دوی ته او کوی دوی هغه کار چه پری ماموری وی (من جانب الله).

تفسير: یعنی نه د الله تعالیٰ له حکمونو ځنی خلاف تګ کوی او نه د هغو د احکامو په تعمیل کښی او په ځای راوړلو کښی څه ډیل او سستی کوی. او نه د حکم په امتثال کم قوته او عاجزانی دی. او په قیامت کښی ویلی کیږی دغو منکرانو ته داسی چه:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

ای هغو کسانو چه کافران منکران شوی یئ یعنی ای کافرانو عذر مه کوئ تاسی نن ورځ (ځکه چه نه قبلیږی) بیشکه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به درکړ شی تاسی ته د هغه څه عمل چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر یعنی د قیامت په ورځ کښی کله چه د جهنم عذاب په مخ کښی شته نو هلته به منکرانو ته ویلی کیږی چه اوس پلمی (تدبیرونه) او بهانی مه راښیی ځکه چه نن به هیڅ یوه پلمه (تدبیر) او بهانه نه چلیږی بلکه هر څه چه مو کړی دی هغه سزا به تاسی ته پوره درکوله کیږی او ځمونږ له لوری په تاسی باندی هیڅ یو ظلم او زیادت نه کیږی دا ګرد (تول) ستاسی عملونه دی چه د عذاب په بڼی (شکلونو) تاسی ته په نظر درځی.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) توبه وباسئ تاسی الله ته توبه خالصه رښتیا د زړه له کومی

تفسیر: د زړه له کومی خالصه توبه دا ده چه په زړه کښی بیا ګناه یو خیال هم تیر نشی که وروسته له توبی څخه بیا هم د ده په زړه کښی د همغو چتی (بیکاره) او خرابو چارو چرتونه (خیالونه) او فکرونو ته اندیښنه وګرځیده نو وپوهیږی چه د هغه په توبه کښی څه نقص او کسر شته او د ګناه بنیاد ئی لا له بیخه نه دی وتلی.

رزقنا الله من التوبة النصوح حظا وافرا بفضلک و کرمک إنک علیٰ کل شئ قدیر.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

امید دی چه رب ستاسی وبه رژوی له تاسی څخنی ګناهونه ستاسی او داخل به کړی تاسی هغو جنتونو ته چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د) هغو (څلور قسمه) ویالی (دا ننویستل ستاسی دی جنت ته) په هغه ورځ کښی چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسير: یعنی د نبی مقام خو ډیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملګرو ته هم ذلت نه ورپیښیږی بلکه په خورا (ډیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کښی ځای مومی او د ډیر لوی افتخار او امتیاز خاوندان ګرځی.

نُوۡرُهُمۡ يَسۡعٰى بَيۡنَ اَيۡدِيۡهِمۡ وَبِاَيۡمَانِهِمۡ

رڼا (رنړا) د دوی به ځغلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسير: د دی بیان د (حدید) په سورت کښی په خوا له دی نه تیر شوی دی وګورئ ځمونږ دغه مقدس تفسیر

يَقُوۡلُوۡنَ رَبَّنَاۤ اَتۡمِمۡ لَنَا نُوۡرَنَا وَاغۡفِرۡ لَنَا ۚ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرٌ ﴿۸﴾

وبه وائی دوی ای ربه ځمونږ پوره کړه باقی ولره مونږ لره رڼا (رنړا) ځمونږ او وبښه مونږ لره (ګناهونه ځمونږ) بیشکه ته پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه ځینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسير: یعنی ځمونږ رڼا (رنړا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کښی ولیکل شو چه د هغوی رڼا (رنړا) مړه کیږی او په توره تیاره کښی پاتی کیږی مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د (اتمم لنانورنا) د مراد په بیانولو کښی لیکی چه د ایمان رڼا (رنړا) په زړه کښی وی چه زیاته شی نو په ټول بدن کښی خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کښی سرایت کوی.،

يٰۤاَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الۡكُفَّارَ وَالۡمُنٰفِقِيۡنَ وَاغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡ ؕ

ای نبی (ای ځما پیغمبره) جهاد جنګ کوه له کفارو سره (بالسیف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندی.

تفسير: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالیٰ نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندی د سختی کولو امر کوی.

وَمَأْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٩﴾

او ځای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: پرمبې د مؤمنانو د هستوګنې ځای ور وښوود ـ او بیا د هغوی په مقابل کښې د کفارو او د منافقانو د هستوګنې ځای او کور راښکاره کړ.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوْحٍ وَّ امْرَاَتَ لُوْطٍ ۖ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ
يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَّقِيْلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدّٰخِلِيْنَ ﴿١٠﴾
وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی ښځه د نوح او ښځه د لوط چه وی دا (دواړه ښځې تر نکاح) لاندې د دوو بندګانو له بندګانو صالحانو ځمونږ بیا خیانت وکړ (دې دواړو ښځو له دغو دواړو (صالحانو میړو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو) له دغو (خپلو) ښځو څخه له عذاب د الله څخه هیڅ شی او وویل شو ننوځئ تاسې دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی ښځه د فرعون

تفسیر: یعنې حضرت نوح او حضرت لوط علیهماالسلام د الله څنګه نیک بندګان ؤ مګر د دواړو په کورونو کښې د هغوی ښځې منافقانې وې چه په ښکاره ډول (طریقه) به ئې هغو سره تعلقات لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملې وې. نو بیا څنګه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د الله تعالیٰ له لوری په دوزخ کښې وغورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه ئې له عذابه وژغورل (وساتل) پرته (علاوه) له دې څخه د فرعون ښځه بی‌بی آسیه رضی الله تعالیٰ عنها بنت مزاحم چه یوه پخه ایمانداره او کامله ولیه وه او د هغې میړه (خاوند) د الله تعالیٰ لوی یاغی ؤ هغې نیکې ښځې خپل میړه (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میړه (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغې ښځې ته کوم آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی خپل ایمان درست کړئ ! چه نه میړه (خاوند) او نه مو ښځې او نه مو نور ژغورلی (بچ کولی) شی او دا قانون ئې په عام دول (طریقه) ګردو (تولو) ته وارواوه .» داسی دی توهم ونه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئې د حضرت ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئې هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښې راغلی دی. ﴿وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځې مثال له چا سره ونښلاوه شی؟ «**لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم**»

إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

کله چه وویل دی ای ربه ځما جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت کښې

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه ! او په جنت کښې راته یوه مانی ودانه کړه !.

وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ۙ﴿۱۱﴾

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منګولو څخه می وژغوره (وساته) ! او د هغه له ظلم ځنی راته نجات وبښه دوی حضرت موسیٰ علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملګرو) ځنی ؤ وائی کله چه فرعون ته دا حال ورڅرګند شو نو دایئ په څلورو موږو کښې وتاړه او راز راز (قسم قسم) ربړونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښې د الله تعالیٰ له لوری هغه ته د هغه د جنت ځای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه ګرد (تول) ربړونه (تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښې فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د شهادت کندول په سر واړاوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه مخی ته ورسیده په صحیح حدیث کښې نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان فرمایلی او حضرت بی‌بی مریم سره ئې د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاؤ رحمتونه دی وی د دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِيْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کړی دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و ځای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح څخه)

تفسیر: یعنی له حلال او له حرام له ګردو (تولو) څخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا

نو ومو پوکل (په ګریوان د هغی) کښی له روح خپل څخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکله. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمیسه په ګریوان کښی پوکلی و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.
تنبیه: د نفخی نسبت ئی د ځان په لوری ځکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی ځکه چه د هری شځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق څخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د ګریوان یا ځاک (چاک ګریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا ﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل ګریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت څخه وی لکه ځمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه ښځه ډیره سپین لمنی ده! په عربو کښی داسی وائی «**نقی الجیب طاهر الذیل**» توله دی ځنی عفیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا ځاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿ فَنَفَخْنَا فِيهِ ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل باندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰكِ وَطَهَّرَكِ ﴾ الآیة ـ او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْقٰنِتِيْنَ ﴿١٢﴾

او وه دا له امر منونکيو فرمان وړونکيو څخه.

تفسير: يعنى د كاملينو نارينه ؤ په شان په بندګى او طاعت کښې تينګه او ثابت قدمه وه باقى داسې وبوله چه د قانتينو له كورنى څخه وه.

«تمت سورة التحريم ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

سورة الملک مکیة وهی ثلثون آیة وفیها رکوعان رقمها (٦٧) تسلسلهاحسب النزول (٧٧) نزلت بعد سورة الطور

د الملک سورت مکی دی (٣٠) آیته دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٧) او په نزول کښی (٧٧) سورت دی

وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ ۙ ①

ډیر برکت کوی هغه (الله) چه په لاس (بلاکیف) د ده کښی دی ملک سلطنت او هم دغه (الله) پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی لوی برکتناک او خورا (ډیر) ثابت دی په دوام هغه الله تعالیٰ چه گرد (تول) ملک د ده دی او یواځی په هر شی کښی د هغه واک او اختیار دی او حکم ئی پر هر څیز او هر ځای باندی چلیږی.

اِلَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ۭ

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی مرگ او ژوندون لپاره د دی چه وازموئی تاسی چه کوم یو له تاسی ډیر ښه دی د عمل له مخی (چه درکړی تاسو ته جزاء د اعمالو)

تفسیر: یعنی د مړینی او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړی ده. مونږ او تاسی ړومبی هیڅ نه وو هم هغه مرگ او مړینه وگڼی بیا پیدا شو وروسته له هغه مړینه او مرگ پر مونږ راځی بیا مو له هغی مړینی او مرگ څخه ژوندی راپاڅوی لکه چه د(البقرة) په دریمی رکوع ۲۸ آیت څمونږ د دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴾ د مړینی او د ژوندون دا گردی (تولی) سلسلی د دی دپاره دی چه ستاسی د چارو کتنه او ازموینه وکړه شی چه کوم یو خراب کار کوی؟ او کوم یو ښه کوی په ړومبنی ژوندون کښی ازموینه کیږی او په دوهم ژوندون کښی د هغه نتیجه فوراً درښوله کیږی. فرض ئی کړی. که ړومبی

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه. که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهیٰ څخنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیڅ به نه پسی ګرځیدل که بیا ژوندون نه وی نو د ښو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ۝٢

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی ډیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو څخنی هیڅوک ځان نشی بچ کولی او لوی لوروونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی اووه آسمانونه طبقی طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سوو کلونو مسافه ده. د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه څمونږ په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی څخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنګ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیداینښت د رحمٰن کښی هیڅ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریګری کښی هچیری هیڅ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان څخنی اخیستی تر حیواناتو ـ نباتاتو ـ جماداتو ـ عناصرو ـ علوی او سفلی ـ اجرامو او اوو آسمانونو ـ ستوریو ـ او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریګری ښکاری ـ هسی نه دی چه څینی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او څینی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کړی وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته.

فَارۡجِعِ الۡبَصَرَ ۙ هَلۡ تَرٰی مِنۡ فُطُوۡرٍ ﴿۳﴾

بیا واړوه (خپلې) سترګې چه آیا وینې ته (پکښې) څه چاود خیروالی نقصان.

تفسیر: یعنی ګرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاسه پورې په یوه قانون او مضبوط نظام سره تړلې شوې دي او یو لړ ئې له بل لړ سره داسې نښتي دي چه هیچېرې څه چاود ـ فرق ـ تفاوت سورې ـ خلل ـ نقصان عیب او څه تنقید پکښې نشته. او نه د هغه په کاریګرۍ کښې څه اهمال او اختلال موندل کېږي هر شي همغسې دي لکه چه ښائي. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وي نو مطلب به ئې داسې وي چه ای اوریدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وګوره چه په کوم ځای کښې ئې څه لاندې باندې درز چاود خیروالی او نقصان موندل کېږي؟ بلکه یو صاف ـ هوار ـ متصل ـ مربوط او منظم شی په نظر راځي چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمنو د تطاولو تر نن پورې هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښې لیده کېږي.

ثُمَّ ارۡجِعِ الۡبَصَرَ کَرَّتَیۡنِ یَنۡقَلِبۡ اِلَیۡکَ الۡبَصَرُ خَاسِئًا وَّ هُوَ حَسِیۡرٌ ﴿۴﴾

بیا وګرځوه سترګې خپلې (آسمان ته ای کتونکیه!) دوه دوه ځلې بیرته به راو ګرځي پاتې سترګې (ستا) بیرته ګرځیدونکې او دغه (سترګې به وي) ذلیلې ستړې ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعنی ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښې سترګې تیروځي نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلې وګوره! چه آیا په کوم ځای کښې کوم چاود ـ کندو ـ خیروالی او رخنه شته؟ ښه غور ـ فکر او دقت وکړه او بیا کتنه پرې وکړه چه د قدرت په انتظام کښې څو چیرې د ګوتې ایښوولو ځای شته؟. په یاد ئې ولرئ! چه ستاسې سترګې له ډیرو کتلو څخه ستړې ستومانېږي او ذلیلې ـ درمانده خوارې به بیرته راګرځي خو د الله تعالیٰ په کاریګرۍ کښې او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شي! ایستلی.

وَلَقَدۡ زَیَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنۡیَا بِمَصَابِیۡحَ

او خامخا په تحقیق ښائسته کړې دي مونږ دا آسمان (له تولو آسمانونو څخه) ډیر نژدې (ځمکې ته) په ډیوو ستوریو سره

تفسیر: یعنی د آسمان په لوری وګورئ چه د شپې له مخی د ستوریو اشعه پلوشی ـ ځلیدل او سینګار په څه رونق او شان سره بریښی ـ دا د قدرت هسی رناګانی او ډیوی دی چه د نری (دنیا) ډیری ګټی په هغو پوری ترلی دی.

وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّیٰطِیْنِ

او ګرځولی دی مونږ دغه (ډیوی ستوری) ویشتونکی شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو ځایونو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِیْرِ ۝۵

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب ډیر سوځوونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی په شهابو سره ویشتل کیږی او په آخرت کښی دوی لره د دوزخ اور تیار دی!.

وَلِلَّذِیْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ؕ وَبِئْسَ الْمَصِیْرُ ۝۶

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی په رب خپل باندی عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی د کافرانو د هستوګنی ځای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کښی دی.

اِذَاۤ اُلْقُوْا فِیْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِیْقًا وَّهِیَ تَفُوْرُ ۝۷ تَكَادُ تَمَیَّزُ مِنَ الْغَیْظِ ؕ

کله چه وغورځولی شی (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کښی وابه وری دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوټیږی. نژدی به وی (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به د دوزخ غږ ډیر بد او ویروونکی وی ـ او په بی انتها خوټیدلو او اشتعال سره به هسی راښکاری لکه چه له ډیری غصی او قهر پوری راؤړی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوځی (اعاذناالله منها بلطفه وکرمه).

كُلَّمَآ اُلۡقِيَ فِيۡهَا فَوۡجٌ سَاَلَهُمۡ خَزَنَتُهَآ اَلَمۡ يَاۡتِكُمۡ نَذِيۡرٌ ﴿۸﴾

هر کله چه وغورځوله شی پکښی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازنانی د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو ـ محجوبولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کښی ککړ شوی یئ آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویرولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه ځی،! که نه سم به په دوزخ کښی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!.

قَالُوۡا بَلٰى قَدۡ جَآءَنَا نَذِيۡرٌ ۙ فَكَذَّبۡنَا وَقُلۡنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنۡ
شَىۡءٍ ۖۚ اِنۡ اَنۡتُمۡ اِلَّا فِىۡ ضَلٰلٍ كَبِيۡرٍ ﴿۹﴾

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه یئ تاسی مګر په ګمراهی لویه کښی

تفسیر: یعنی خجل او نادم شوی په ډیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و ـ مګر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی ـ نه د الله تعالیٰ له لوری رالیږلی شوی یی ـ او نه پر تاسی باندی وحی راځی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی یئ او په سخته ګمراهی کښی لویدلی یئ. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کښی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کښی مګر په ګمراهی لویه کښی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑩

او وبه وائی (منکران) که چیری وی مونږ چه اوریدلی مو (خبری د انبیاؤ په دنیا کښی په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونږ (نن) په اهل ملګرو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی مونږ په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رښتین راووځی ۔ که مونږ په هغه وقت کښی د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی ۔ او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی ۔ او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په ډله کښی ګڼیدو او تاسی ته به د دی پیغور او طعن ورکولو موقع څه رنګه په لاس درتله؟.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑪

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په ګناه خپلی باندی نو (لری کړی دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونږ مجرمان یو هسی بی ګناه مونږ په دوزخ کښی نه یو لویدلی خو د دی ناوقته اقرار او اعتراف څخنی هغوی ته هیڅ یوه ګټه (نفعه) او فائده نه وررسیږی او هسی ارشاد به کیږی ﴿ فَسُحْقًا لِّأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیان» دوی لره د رحمت په شاؤ خوا کښی هیڅ د هستوګنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویریږی له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ئی نه دی لیدلی ۔ مګر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصوره ریږدی (رپی) او د هغه د عذاب له خیاله لرځیږی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع څخنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښی هم په پته سره خپل پروردګار یادوی او د هغه له ویری څخه لرځیدونکی ویریدونکی وی.

لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾ وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ ۖ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾

شته دوی ته مغفرت (د گناهونو) او اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی). او که پټوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم ښه دانا دی په پټو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینئ ـ مگر هغه تاسی وینی ـ او ستاسی په هره پټه او ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو تولو شیانو باندی هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنده ئی دا چه سره له دی چه الله تعالیٰ ستاسی له سترگو څخنی پټ او غائب دی خو بیا هم ستاسی په تولو پټو او ښکاره ؤ باندی پوه او خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پټ نه دی.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۖ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾

آیا نه پوهیږی (په پټو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی (زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پټو اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهرو د موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر څیز خالق او مختار هم همغه الله تعالیٰ دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو ځئ گرځئ تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خورئ تاسی له (حلال) رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرگه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئې ستاسی په مقابل کښی داسی نرمه ـ پسته ـ ذلیله مسخره او منقاده گرځولی ده چه هر څه وغواړئ په هغې کښې تصرف کولی شئ او په هغې باندی او د هغې پر غرونو باندی ځئ او راځئ ـ او تری خپل خوراک څښاک او نور ضروریات گټئ مگر دومره په یاد ولرئ هغه څوک خواړه او نور شیان درکوی د همغه په لوری پس له مرگه او بیا ژوندی پاڅیدلو ستاسی بیا ورتگ دی.

ءَاَمِنۡتُمۡ مَّنۡ فِی السَّمَآءِ اَنۡ یَّخۡسِفَ بِکُمُ الۡاَرۡضَ فَاِذَا هِیَ تَمُوۡرُ ﴿۱۶﴾

آیا مأمون ډاډه شوی یئ تاسی له هغه (الله) څخنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی ای منکرانو) چه راپورته به کړی په تاسی باندی ځمکه (او ډوب به مو کړی پکښی) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولړزیږی وخوځیږی

تفسیر: ړومبی ئې انعامات راښوولی ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنی شان راښیی او ویرول ئې مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسی لره تابعه او مسخره شوی ده مگر په یاد ئې ولرئ چه په هغې باندی حکومت د همغه د آسمان د څیښتن (خاوند) دی چه که وغواړی تاسی په ځمکه کښی داسی خښوی چه له چار چاپیره به ځمکه درباندی پورته کوی او په هغه وقت کښی به ځمکه ولړځیږی او تاسی د هغې په هم دا خوزیدلو سره پکښی ډوبیږی نو ځکه سړی لره نه ښائی چه د هغه خالق مختار له دربار څخنی بی ویری او بی پروا شی ـ او په شرارت باندی لاس پوری کړی او د هغه په ډیل او معطلی باندی مغرور شی!.

اَمۡ اَمِنۡتُمۡ مَّنۡ فِی السَّمَآءِ اَنۡ یُّرۡسِلَ عَلَیۡکُمۡ حَاصِبًا ؕ

آیا مأمون ډاډه شوی یئ تاسی له هغه (الله) څخنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی) له دی نه چه وبه لیږی په تاسی باندی کانی ویشتونکی باد

تفسیر: یعنی په ډیره خوښی سره په ځمکه باندی ځئ راځئ ـ او خواړه او نور ضروریات ځان ته گټئ خو سره له هغه خپل الله تعالیٰ مه هیروی. که نه هغه الله تعالیٰ په دی باندی قادر دی چه پر تاسی باندی یوه سخته سیلی درولیږی یا د کانو باران درباندی اوروی ـ نو بیا به تاسی څه وکړلی شئ او ستاسی به دا گرد (تول) ځغلیدل ـ لاندی باندی کیدل په ځای پاتی کیږی.

فَسَتَعۡلَمُوۡنَ كَيۡفَ نَذِيۡرِ ﴿۱۷﴾

نو ژر ده چه پوه به شئ تاسی چه څه رنګه وو ویرول ځما

تفسیر: یعنی له هغه عذابه چه تاسی ویرؤل کیږئ هغه څومره تباه کوونکی او ویروونکی ؤ؟.

وَلَقَدۡ كَذَّبَ الَّذِيۡنَ مِنۡ قَبۡلِهِمۡ فَكَيۡفَ كَانَ نَكِيۡرِ ﴿۱۸﴾

او خامخا په تحقیق دروغجن کړی ؤ (کفارو خپل انبیاء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکی) څخه ؤ نو څه رنګه وو انکار عذاب ځما

تفسیر: یعنی له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی ځنی عبرت واخلئ! او وګورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونږ انکار کړی ؤ نو هغه ځمونږ انکار څه رنګه د عذاب په صورت ورښکاره شو؟.

أَوَلَمۡ يَرَوۡا إِلَى الطَّيۡرِ فَوۡقَهُمۡ صٰٓفّٰتٍ وَّيَقۡبِضۡنَ ۚ مَا يُمۡسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحۡمٰنُ ۚ إِنَّهٗ بِكُلِّ شَيۡءٍۢ بَصِيۡرٌ ﴿۱۹﴾

آیا نه ګوری دوی مرغانو ته (په هوا کښی) له پاسه د سرونو د دوی پرانیځی وزرونه او تولوی (وزرونه خپل) نه نیسی نه ساتی دوی په هوا کښی له پریوتو مګر خو رحمٰن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بیشکه هغه (الله) په هر څیز باندی بینا ښه لیدونکی دی.

تفسیر: پرومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منځ د شیانو ذکر دی. یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وګورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منځ کښی کله خپل وزرونه غوړوی او پرانیځی او خواره ئی کړی څرنګه ورسره الوځی؟ او کله ئی تولوی او سره له دی چه د ثقیل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائل‌الی‌المرکز دی خو بیا هم هغوی لاندی نه رالویږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری راښکلی شی. وښیه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتیا کښی هسی ساتلی دی؟ بیشکه رحمٰن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کړی دی او په هغوی کښی ئی داسی یو قوت ایښی دی چه د هغه په وسیله هغوی بی تکلفه په هوا

کښې ځو ځو کړې الوتلې او کرځیدلې شي همغه د هر یوه څیز په استعداد باندې ښه پوهیږي او ګرد (تول) مخلوق تر خپل نظر لاندې ساتې ښائې د مرغانو د مثال له بیان کولو ځنې دلته د دې په لوري هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دې باندې هم قادر دی چه له آسمانه عذاب راولیږي او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دې عذاب مستحق او لائق دي. خو څه رنګه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښې ساتي د هغه رحمت له هغوی ځنې عذاب هم همغسې لرې کړی دی.

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

آیا څوک دی هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسې شي کومک مرستې (مدد) وکړي له تاسې سره (هیڅوک مو مددګار نشته) بې له رحمٰن نه دې کافران مګر خو په غرور غولیدلو کښې دي

تفسیر: منکران سخت غولیدلې دي که هغوی داسې ګڼي چه د هغوی باطل خدایان او د فرضي بتانو لښکرې دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکې آفت ځنې ژغورلې (بچ کولې) شي؟ ښه وپوهیږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هیڅوک به هغوی ته مدد او مرستې (امداد) ونه رسوي!

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۚ

آیا څوک دی هغه (ذات) چه رزق درکړي تاسې ته که چیرې بند کړي (الله) درڅخه رزق خپل (هیڅوک مو بې له الله رازق نشته)

تفسیر: یعنې که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دربند کړي نو څوک به طاقت ولري چه په تاسې باندې د خوړو ورونه پرانیځي؟

بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

بلکه ننوتلې او محکم شوي دي دوی په سرکشۍ عناد او تیښته نفرت کښې (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښې پوهیدل چه له الله تعالیٰ ځنې جلا (جدا) پاتې شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شي او نه چاته ګټه (فائده) رسولی شي. مګر یواځې د شرارت او سرکشۍ لامله (له وجې) کله چه د توحید او اسلام په لوری راوبللی شي نو تور خوری او یاغي کیږي.

اَفَمَنۡ یَّمۡشِیۡ مُکِبًّا عَلٰی وَجۡہِہٖۤ اَہۡدٰۤی اَمَّنۡ یَّمۡشِیۡ سَوِیًّا عَلٰی صِرَاطٍ مُّسۡتَقِیۡمٍ ﴿۲۲﴾

آیا پس هغه څوک چه ځي نسکور په مخ خپل باندی ښه لار موندونکی وی یا هغه څوک چه ځي. برابر سم په لاری سمی باندی.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابۍ لاری طی کوی همغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شي چه په سمه لاره باندی د سریو په شان برابر لاړ شي هغه څوک چه په کږه لاره لکه ړانده نسکور ځي نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشي رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښې د دوی دواړو په ورتګ کښې هم داسی فرق لیده کیږی.

قُلۡ ہُوَ الَّذِیۡۤ اَنۡشَاَکُمۡ وَ جَعَلَ لَکُمُ السَّمۡعَ وَ الۡاَبۡصَارَ وَ الۡاَفۡـِٕدَۃَ ؕ قَلِیۡلًا مَّا تَشۡکُرُوۡنَ ﴿۲۳﴾

ووایه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی او درکړی ګرځولی ئی دی تاسی ته غوږونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترګی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (لپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (په دغو ډیرو نعماؤ د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوږونه او د لیدلو دپاره سترګی او د پوهیدلو دپاره زړونه راکړی دی تر څو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښې مصروف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مګر داسی شکرګزاره سړی ډیر لږ دی کافرانو ته وګورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنګه په ځای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنګه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

ووایه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا (خواره) ئی کړئ تاسی په ځمکه کښی (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول کړل شئ تاسی (تول لپاره د حساب او جزاء په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی ابتدا هم له هغه ځخه شوی ده او انتهاء به هم پر هغه وی. له هر ځایه چه راغلی یئ هلته به بیرته ځئ بایده ؤ چه له هغه ځنی یوه شیبه (لحظه) هم نه غافلیدئ او هر وقت د هغه په فکر او یاد کښی وئ. او زیار (کوشش) وکړئ تر ځو د هغه مالک په مخ کښی تش لاس ونه دریږی مگر داسی بندگان ډیر لږ دی.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۲۵﴾

او وائی دغه (کفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) کله به وی دا وعده (د حشر) که چیری یئ تاسی صادقان رښتینی (په دغه ویلو کښی نو موږ پوه کړه په زمانه د راتلو د قیامت)

تفسیر: یعنی موږ او تاسی به کله تولیږو؟ او د الله تعالیٰ په حضور تول کله سره ځو؟ او قیامت به کله وی؟ او ژر ئی راښکاره کړه!

قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۪ وَاِنَّمَاۤ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۶﴾

ووایه (ای محمده! دغو منکرانو ته) بیشکه د دی خبری یوه خبر (چه قیامت کله قائمیږی) په نزد د الله دی او بیشکه (خبره دا ده چه) زه ویروونکی یم ښکاره (له جحیمه او نه یم خبر په وقت د راتلو د قیامت باندی)

تفسیر: یعنی د قیامت وقت او مهال زه تاکلی (مقررولی) نه شم د هغه علم له الله تعالیٰ سره دی. هو هغه شی چه په یقین سره راتلونکی دی له هغه ځنی پوهول او د هغه له ویروونکی مستقبل ځنی ډارول ځما فرضی کار دی چه زه ئی ادا کوم

فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِيْٓـَٔتْ وُجُوْهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقِيْلَ
هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تَدَّعُوْنَ ﴿٢٧﴾

پس کله چه ووینی دوی هغه (عذاب قیامت) ډیر نژدی نو بد شکله تور به شی مخونه د هغو (کسانو) چه کافران شوی دی او وویل به شی (دوی ته) دا همغه (عذاب) دی چه وی، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوښتلو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی اوس خو د هغه د راتګ په نسبت شور لګوی، خو کله چه هغه تاکلی (مقرر) وقت ورنژدی شی د ډیرو لویو یاغیانو او سرکشانو خولی به چینګی پاتی کیږی او په ویجاړو (ورانو) مخونو بدو اشکالو او وچو شوندو به هک پک اریان په ړدو سترګو ورته ګوری او هیڅ به ئی له لاسه نه وی پوره

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَّعِيَ اَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ
يُّجِيْرُ الْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٢٨﴾

ووایه (ای محمده! دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر راکړئ تاسی ماته که چیری هلاک می کړی الله او هغه څوک چه څما سره دی (لکه چه تاسی د دی قصد کړی دی) یا رحم وکړی (الله) پر مونږ باندی په طول د عمر پس څوک دی چه وبه ژغوری (بچ به کړی) خلاص به کړی کافران له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: کفارو به تمنا کوله چه که محمد صلی الله علیه وسلم ژر مړ شی نو دا قصه به پائ ته ورسیږی (العیاذ بالله) د هغه جواب داسی ورکوی چه فرض ئی کړی، که سم د ستاسی له اتکله محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملګری رضی الله تعالیٰ عنهم مړه شی یا سم څمونږ د مسلمانانو له عقیدی سره محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملګری د الله تعالیٰ په رحمت بریالیان (کامیاب) او مراد موندونکی شی نو په دی دواړو صورتونو کښی هر یو چه وی چه له هغی څخنی تاسی ته هیڅ یوه ګټه (نفعه) او فائده نه رسیږی څمونږ انجام په دنیا کښی هر څه چه وی خو آخرت مو ډیر ښه دی څکه چه مونږ په دی لاری کښی جداوجهد کوو. لیکن تاسی د خپلو ځانونو فکر وکړی چه په دی کفر او سرکشی سره تاسی به له هغه درد رسوونکی عذاب څخه چه راتلونکی دی څوک وژغوری (بچ کړی) ؟ څمونږ فکر او اندیښنه پریږدی، پخپل فکر

کېږي ولوېږي ولې چه کافران په هيڅ دول (طريقه) د الله تعالىٰ له عذابه ژغوريدونکي (بچ کيدونکي) نه دي.

قُلۡ هُوَ الرَّحۡمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَيۡهِ تَوَكَّلۡنَا ۚ

ووايه (اې محمده دغو منکرانو ته الله) رحمان دى چه ايمان مو راوړى دى پر هغه (رحمان) باندې او پر همغه (رحمان) باندې توکل کړى دى مونږ (په ټولو کارونو خپلو کښې)

تفسير: يعني څنګه چه ځمونږ ايمان په هغه الله تعالىٰ باندې دى نو د هغه په مرسته (مدد) ځمونږ ژغورنه (نجات) يقيني ده او کله چه مونږ په صحيحي معنى سره پر هغه الله تعالىٰ باندې اسره او توکل لرو په ګردو (ټولو) مقاصدو کښې مو برى او کاميابي يقيني ده. ﴿ وَمَنۡ يَّتَوَكَّلۡ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسۡبُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمۡرِهٖ ﴾ او هر کله چه په تاسو کښې دا دواړه نشته نه ايمان او نه توکل ـ نو څه رنګه به تاسې بې فکره يئ؟.

فَسَتَعۡلَمُوۡنَ مَنۡ هُوَ فِيۡ ضَلٰلٍ مُّبِيۡنٍ ﴿۲۹﴾

نو ژر به پوه شي تاسې په (وقت د ليدلو د عذاب کښې) چه څوک دى هغه (چه لويدلى دى) په ګمراهي ښکاره کښې (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسير: يعني مونږ مؤمنان داسې يو چه ستاسې ګمان دى يا تاسې منکران همغسې يئ چه ځمونږ عقيده ده.

قُلۡ اَرَءَيۡتُمۡ اِنۡ اَصۡبَحَ مَآؤُكُمۡ غَوۡرًا فَمَنۡ يَّاۡتِيۡكُمۡ بِمَآءٍ مَّعِيۡنٍ ﴿۳۰﴾ ع

ووايه (اې محمده دغو منکرانو ته) آيا وينئ خبر راکړئ تاسې ماته که چيرې ګهيځ (سحر) وګرځي اوبه ستاسې ښکته (په ځمکه کښې ننوتلې ورکې) نو څوک دى هغه چه راولي تاسې ته اوبه رواني شفافي پاکې صافي.

تفسير: يعني د مريني او ژوندون ګرد (ټول) اسباب د هغه الله تعالىٰ د قدرت په لاس دي يوه اوبه د مثال په دول (طريقه) واخلئ چه په هغه باندې هر شى ژوندى دى. فرض ئې کړئ که د چينو ـ ويالو ـ کوهي او نورو اوبه وچې شي او د ځمکې لاندنى عمق او تل ته ورښکته شي لکه

چه زیاتره د تودوخی په موسم کښی پیښیږی نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غوندی جاری پاکی رنی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کری چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو ځکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک‌علی‌الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمٰن کار دی چه د خپل فضل او انعام ځنی د گردو (تولو) ذوی‌الارواحو او ساکښانو (ژواندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کری دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیاؤ تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کری شی؟.

تمت سورة الملک بفضل الله وکرمه ومنه

سورة القلم مکیة الا من آیة (١٧) الی غایة آیة ٣٣ ومن آیة (٤٨) الی غایة (٥٠) فمدنیة وهی اثنتان‌وخمسون آیة وفیها رکوعان رقمها (٦٨) تسلسلهاحسب النزول (٢) نزلت بعد سورة العلق.

د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (١٧) آیته تر ٣٣ آیت پوری او له (٤٨) آیت څخه تر (٥٠) آیت

پوری چه مدنی دی (٥٢) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٨) او په نزول کښی دوهم سورت دی

وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

نٓ وَالۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُوۡنَ ۙ① مَاۤ اَنۡتَ بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ بِمَجۡنُوۡنٍ ۚ②

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکی چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکانو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل ځینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لویدلی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تبر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیڅوک ئی نشی منلی ـ حق تعالیٰ د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله ـ یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالیٰ دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیدونکی په ښه شان سره کولی شی ـ مثلاً اعلیٰ درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی دیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی دیر لیونیان او اعلیٰ درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم ړومبنیو خلقو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غږ سره شاهدی لولی چه د دی رښتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی څومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن څمونږ د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شریرانو لیونیان بلل. خو څرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لگولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکی د محمدی ذکر خیر ـ او بی مثاله چاری ـ او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه توله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت ـ معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه دیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدی په دول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالیٰ په ازل الازال کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کړی وی نو څوک به طاقت ولری چه پواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه څنده (غاړه) هم محو او وتوږلی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (دیر) جاهل او مجنون او دیر ناپوه او لیونی دی.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجۡرًا غَيۡرَ مَمۡنُونٖ ۝٣

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتهاء

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتیږی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی بنی‌نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتهاء ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاگلانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟. یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تګ په بری سره پائ ته رسیږی؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالیٰ په دربار کښی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته څو احمقان لیونی ووائی څه پروا ده ؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هرومرو (خامخا) په خلق خویونو (دین ډیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالیٰ له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کښی د هسی ښو خویونو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو ـ اترو ـ کار ـ روزګار کښی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کیږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطبقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلیږی او ستا ښه اعمال ـ افعال او اخلاق د هغه بی غږه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیګڼو (خوبیانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه ګرد (تول) ستاسی په وجود کښی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو ـ خرابی او معایبو څخنی چه امتناع او رټنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کښی نشته او تاسی بیخی له هغو څخنی لری ګرځی او تری بیزار یئ او منفور ئی ګڼئ. ستاسی د پیدایښت ډول (طریقه) ـ ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بڅرکی هم دی خوا هغی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه درکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چټی (بیکاره) خبرو ته غوږ کیږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنګه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیګڼه (فائده) نیکخواهی او دردمندی پسی دومره ګرځئ چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) ـ کړاونو کښی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ ﴾ سره مخاطب شوی یئ په حقیقت کښی له ګردو (تولو) څخنی زیات د اخلاقو د لوړینی او عظمت خورا (دیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سړی د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کښی له الله تعالیٰ څخنی غافل او ذاهل نشی ـ تر څو چه دغه خبره د چا په زړه کښی وی د هغه ګردی (تولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کښی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمة الله علیه څرنګه ښه فرمایلی دی «**سمی خلُقه عظیماً اذ لم تکن له همة سوی الله تعالی، عاشر الخلُق بخلقه وزایلهم بقلبه فکان ظاهره مع الخلق و باطنه مع الحق**» او د ځینو حکیمانو په وصیت کښی راغلی دی

علیک بالخلُق مع الخلُق وبالصدق مع الحق» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!.

فَسَتُبۡصِرُ وَيُبۡصِرُونَ ۝٥ بِأَييِّكُمُ الۡمَفۡتُونُ ۝٦

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او وبه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښې پخوا له دی نه تول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم ورښکاره شی چه د دوی په منځ کښې کوم یو هښیار ـ عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښې و؟ او کوم سری ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجی) ئی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِالۡمُهۡتَدِينَ ۝٧

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مؤمنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالیٰ سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری څنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گردو (تولو) ته ښکاره کیدونکی دی او تول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسون پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الۡمُكَذِّبِينَ ۝٨ وَدُّواْ لَوۡ تُدۡهِنُ فَيُدۡهِنُونَ ۝٩

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کوونکیو خوښوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (تول) د الله تعالیٰ په محیط علم کښې تاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښې د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هرومرو (خامخا) لار مومی. او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به څمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او څمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر څو مونږ هم ستا د الله تعظیم وکړو! او ستاسی د طور ـ طریق ـ مسلک ـ مشرب ـ او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زړه کښی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د ښه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنګه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیږی نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تګ له غوره کولو څخنی به څه نقص راپیښیږی؟ نو ځکه حق تعالیٰ تنبیه ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغجنانو خبرو ته غوږ مه ږدئ! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی. او ستاسی د بعثت اصلی مقصد په دی ډول (طریقه) سره په لاس نه راځی. تاسی د هر لوری څخنی سترګی واړوئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه یئ چه څوک یی منی؟ که ئی نه منی؟
تنبیه: د مداهنت او د (مدارات) په منځ کښی نری فرق شته مداهنت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ۝١٠

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغجنو ځکه چه دروغجن سپک وی په خلقو کښی).

تفسیر: یعنی د چا په زړه کښی چه د الله تعالیٰ د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوشی خبره ښکاری ـ کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره څو څو ځلی قسمونه خوری او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيمٍ ۝١١ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ۝١٢ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ۝١٣

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کښی) ډیر ګنهګار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی تولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «دا ګرد (تول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته ګوری که چیری هسی کوم خصلت پکښی وی هغه دی پریږدی!»

تنبیه: د «زنیم» معنی د ځینو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیرة نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سړی او د اسلام سخت دښمن و.

اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّبَنِيْنَ ﴿١٤﴾

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د ځامنو.

تفسیر: یعنی که یو سړی په دنیا کښی طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت ځامن او شته ولری نو یواځی په دی سره د دی وړ (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کښی شرافت نجابت ـ او ښه اخلاق دی څوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غوږ وباسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروځی.

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٥﴾

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسیر: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناؤ سره دروغ گڼی.

سَنَسِمُهٗ عَلَى الْخُرْطُوْمِ ﴿١٦﴾

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسیر: وائی ولید بن مغیرة د قریشو یو سردار و چه په هغه کښی دا گرد (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کښی په حسی ډول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کښی ورباندی خیژی.

اِنَّا بَلَوْنٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ ۚ

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد زیادت د کوم مقبولیت علامت او نښه نه ده او د الله تعالیٰ په نزد د هسی شیانو څه قدر او قیمت نشته نو ځکه نه ښائی چه د مکی کافران په دی شیانو باندی مغرور شی دا خو د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته د ازموینی دپاره ورکړی شوی دی لکه چه د پخوانیو خلقو ازموینه هم پری شوی وه.

إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿۱۷﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿۱۸﴾

کله چه قسمونه وخوړل دوی تولو چه هرومرو (خامخا) پری به کړو میوی د هغه باغ په اول وقت د صباح کښی او استثنا ئی ونه کړه إن شاء الله ئی ونه ویل (یا ئی ونه ایستله حصه د فقیرانو لکه چه پلار به ئی ایستله)

تفسیر: څو وروڼه ؤ چه هغوی ته له پلاره په ترکه کښی یو میوه دار باغ پاتی شوی ؤ چه په هغه کښی کر هم کیده او ګرده (توله) کورنی د هغه له حاصلاتو څخنی خوشاله ؤ. د پلار په زمانه کښی داسی عادت ؤ په هغه ورځ کښی چه د باغ میوی تولیدی یا کښت (فصل) ریبل کیده نو د ښار ګرد (تول) فقیران او اړ (مجبور) سری به هم هلته تولیدل او دی ګردو (تولو) ته به د هغو میوو او کښتو (فصلونو) څخنی لږ او ډیر ورکول کیدل ـ او په هم دی خیر او خیرات سره په هغه باغ کښی لویه ګته (فائده) او برکت ؤ د هغه له مره کیدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فکر کښی دا خبره وروګرځیده دومره میوه او کښت (فصل) چه فقیران له مونږ څخنی وړی که دا ګرد (تول) مونږ پخپله سره تول کړو نو مونږ ته به له هغه څخنی ډیری ګټی راورسیږی ولی داسی یو تدبیر به وکړو چه فقراء او نورو ته هیڅ ونه رسیږی او ګرد (تول) حاصلات څمونږ کورونو ته راشی نو پخپلو منځونو کښی ئی مشوره وکړه او دا ئی سره غوته کړه چه سهار د وقته باغ ته ځو او خپلی میوی تولوو چه فقیران او نور کسان پری خبر نه شی دوی دا تدبیر داسی سره غوته کړ إن شاء الله تعالیٰ ئی هم پکښی ونه ویل.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿۱۹﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿۲۰﴾

پس نازله شوه پر دغه (باغ) یوه طواف کوونکی (بلاء سوځوونکی اور) په شپه کښی له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوی اوده ؤ پس تر ګهیځ (سحر وختی) پوری وګرځید (هغه باغ لکه له بیخه) ریبلی شوی کښت (فصل) یا تک تور لکه توره شپه

تفسير: يعني د شپې له مخې سخته سيلۍ راوالوته يا اور ولگيد يا بل کوم افت پرې نازل شو او گرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وگرځيد.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾
فَانطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾
وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾

بيا ئې يو بل ته ورغږ کړل په وقت د صباح کښې (داسې) چه صباح له وقته ورشئ کښتو (فصلونو) خپلو ته که چيرې يئ تاسې پرې کوونکي (د ميوې لو کوونکي د کښت ـ فصل) نو لاړل دوی او دوی پخپلو منځونو کښې پټې خبرې سره کولې (داسې) چه داخل نه شي هرومرو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورځ پر تاسې باندې هيڅ مسکين محتاج اړ (مجبور) سړی او سهار لاړل په منع د فقيرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقيرانو په زعم خپل).

تفسير: يعني په دې يقين او باور سره وخوځيدل چه اوس به درومي او گرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راولي.

فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾

بيا هر کله چه وئې ليد هغه (باغ تک تور سوځيدلی) وې ويل بيشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړې ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بې برخې شوي يو (له حاصلاتو په سبب د منعې د فقراؤ).

تفسير: هغه ځمکه او باغ داسې داگ دبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسيدل هغه ئې نشو پيژندلی او داسې ئې وگڼل چه لار ئې ورکه کړې ده او بل کوم لوري ته وتلي دي نو بيا چه ښه ورته ځير شول او غور ئې وکړ وپوهيدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلي دي مگر دوی له هغه ځني بې برخې او بې نصيبه دي او د الله تعالیٰ له درباره محروم شوي دي.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

وویل منځنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او توبه نه وباسئ له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منځ کښی منځنی ورور دیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وګوری ورونو! الله تعالیٰ مه هیروئ! ځکه چه دا تول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو څخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غوږ کینښود نو دی هم چپ شو او په پته خوله له هغوی سره ملګری شو. څرنګه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾

وویل دوی پاکی ده رب ځمونږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقراؤ کښی) بیا مخ واړاوه ځینی د دوی پر ځینو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او ګردو (تولو) د الله په لوری مخ واړاوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در ګرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب ځمونږ بدل راکړی مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) څخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کښی تول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ ګرم (قصور وار) او ملامت یو ځکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخی د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجی) مو اصلی ګټه (فائده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو - مګر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ څخه بی هیلی او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانی او لورینی (رحمت) څخنی دا خبره لری نه ګڼو چه هغه له خپل فضل او رحمت څخنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ څخه یو بل ښه باغ را په برخه کړی.

كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۳﴾

هم داسی (راځي آفت - عذاب په دنیا کښی مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه ؤ کړی).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیڅوا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که یوه وی نو ښائی چه سرِی په دی خبره باندی ښه وپوهیږی.

اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۳۴﴾

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ وبهار پسی دومره زیات ولی لویدلی یی د جنت باغونه له دی څخنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غوړ دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښی شته او د هوسائی (آرام) ګرد (تول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راتول شوی دی.

اَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۵﴾ مَا لَكُمْ ۟ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۶﴾

آیا پس وبه ګرځوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو ګنهګارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی ګرځوو) څه شوی دی تاسی ته

ځرنګه حکم کوئ تاسی (خبره غوته کوئ په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکی کفارو د غرور او تکبر له مخی پخپلو زړونو کښی داسی تاکلی (مقرر کری) ؤ «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او ښښنه وشی نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کښی مونږ په آرامی او هوسائی (راحت) کښی یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به ځرنګه کیدی شی؟ که داسی وشی نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سری انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

اَمْ لَكُمْ كِتٰبٌ فِيْهِ تَدْرُسُوْنَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ لَكُمْ فِيْهِ لَمَا تَخَيَّرُوْنَ ﴿٣٨﴾
اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِنَّ لَكُمْ
لَمَا تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيْمٌ ﴿٤٠﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کښی لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسی لره دی په هغه (کتاب) کښی خامخا هغه څه چه خوښوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوئ تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعنی دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وګڼل شی ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کښی کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کښی داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شی؟. او ستاسی ګردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالیٰ تر قیامت پوری داسی قسم خوړلی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کښی وتاکی (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او همغسی چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کښی یئ تر قیامت پوری به په هم دی حال کښی وساتل شئ؟ هغه سری چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو ذمه واری ښائی پخپله غاړه ونیسی رائیوله او مخامخ ئی ودروه چه وئی وینو او وئی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غوښتی؟.

اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ ۚ فَلْيَاْتُوْا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿٤١﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کښی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتینی (په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یوائی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له موږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابښی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کښی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوو کښی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیږی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالیٰ په مخ کښی هم دعوت او بلنه ورکړی او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کړی. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت دیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَّيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُوْدِ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ﴿٤٢﴾

(او یاده کړه) هغه ورځ چه بربندوالی به وکړی شی له پندی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوبه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به نئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کښی مرفعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالیٰ به د قیامت په میدان کښی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پندی ته وائی دا به د الهیه ؤ صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کښی د (ید ـ لاس) او (وجه ـ مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه تول مفهومات د متشابهاتو له دلی څخه بلل کیږی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه ښائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالیٰ په ذات ـ وجود ـ حیات ـ سمع ـ بصر او نورو صفاتو باندی موږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په همغه حدیث کښی راغلی دی چه «د الله تعالیٰ د تجلی له لیدلو څخه ګرد (تول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مګر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدی کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدی کولو دپاره به نه کړیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه ډول (طریقه) سره ثابتیږی.» دا ګردی (تولی) چاری په قیامت کښی ځکه کیږی چه مؤمن او کافر ـ مخلص او منافق په ښکاره ډول (طریقه) سره څرګند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی ډول (طریقه) سره وکتل شی.

تنبیه: پر متشابهاتو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی ډیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاتو باندی کړی ده ـ فلیراجع.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ذلیلی ښکته به وی (له شرمه) سترګی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندګی لامله (له وجی) به یی سترګی ټیټی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

راګیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدی کولو ته او دوی به ؤ روغ رمټ (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدی حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمټ ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدی کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواړی چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ ۖ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾

نو پریږده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه وبه نیسو مونږ دوی ورو ورو (او نژدی به یی کړو عذاب ته) له هغه ځایه چه دوی نه دی پری پوه.

تفسیر: یعنی د هغوی په عذاب کښی لویدل یقینی دی. خو د دوی د دی څو ورځنی د توقف او د عذاب د ډیل په نسبت تاسی مه خپه کیږئ ـ او د هغوی معامله ماته پریږدئ زه به پخپله د هغوی چاره وکړم. او داسی په ورو ورو او په تدریج سره به ئی دوزخ ته بوځم او زینه په زینه به راښکته کړو دوی او ورو ورو به نژدی کړو دوی عذاب ته چه هغوی په ځان هم خبر نشی. دوی به پخپلو چرتو (خیالونو) کښی ډوب تللی وی خو د دوی بنستونه (بنیادونه) له بیخه خیژی.

وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

او تال ورکوم دوی ته (په دنیا کښی) بیشکه ځما کید ـ مکر ـ وار کلک دی (او تدبیر می پوخ دی).

تفسیر: یعنی ځما لطیف او خفیه تدبیر داسی پوخ دی چه په هغه باندی دا خلق پوهیدی نشی نو بیا به دوی هغه څرنګه ماتولی شی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

آیا ته غواړی له دوی ځنی (په تبلیغ د رسالت) څه اجر مزدوری نو دوی د هغه له زیان تاوان څخه دروند بار کړی شوی دی (نو ځکه مخ درڅخه اړوی؟ بلکه نه ئی غواړی!) آیا شته په نزد د دوی پټه خبره علم الغیب پس دوی ئی لیکی (له هغه څخه دغه حکم د برابری د مؤمن او د کافر).

تفسیر: یعنی د افسوس او د تعجب ځای دی چه دا خلق داسی د تباهی په لوری ورځی څو ستاسی خبری نه منی. آخر د دوی د نه منلو سبب څه شی دی؟ آیا تاسی له دوی ځنی کومه معاوضه تنخواه ـ کمیشن ـ او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوی ځان بیرته راکاږی؟ یا پخپله له هغوی سره د پټو خبرو څه حال او احوال شته؟ یا د الله تعالیٰ وحی دوی ته راځی؟ او هغوی هغه په ډیر حفاظت سره لکه قرآن غوندی لیکی نو ځکه ستاسی متابعت ته ځان اړ (محتاج) او مجبور نه بولی او آخر به څه نه څه په منځ کښی وی. کله چه پر هغوی باندی هیڅ

یو بار نه اچول کیږی او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده ـ انکاره ـ رخی (کینی) او عداوت بل شی کیدی نشی

فَاصۡبِرۡ لِحُكۡمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ ٱلۡحُوتِ إِذۡ نَادَىٰ وَهُوَ مَكۡظُومٞ ﴿٤٨﴾

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کښی) نو مه کیږه ته (په تنگ دلی او تلوار کښی) لکه خاوند د ماهی کب (په تنگ دلی او تلوار کښی) کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیډه کښی تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلیٰ نبینا الصلوٰة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کښی تنگدلی او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لړه تیره شوی ده

﴿ إِذۡ نَادَىٰ وَهُوَ مَكۡظُومٞ ﴾ ـ کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غصی نه) یعنی د قوم له لوری له غصی نه ډک شوی و له ډیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کښی ډیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه.

تنبیه: د «مکظوم» معنیٰ مفسرینو داسی کړی ده چه دی د ډیری اندیښنی او خپگان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی څخه له ښاره وتلو ـ او برسیره (سیوا) په هغوی باندی د هغه د ده د بندی پاتی کیدلو د ماهی په گیډه کښی. نو ده په دی وقت کښی داسی دعاء وکړه ﴿ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴾ نو دلته د الله تعالیٰ فضل پری وشو او د ماهی له گیډی څخه ئی نجات وموند.

لَّوۡلَآ أَن تَدَٰرَكَهُۥ نِعۡمَةٞ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلۡعَرَآءِ وَهُوَ مَذۡمُومٞ ﴿٤٩﴾

که چیری نه وی دا چه موندلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیدی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کښی او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالیٰ زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کړی نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښی چه د ماهی له ګیډی څخه د باندی لویدلی همغسی ملزم شوی به پروت و. او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته ښښل کیدل خو یوائحی د الله تعالیٰ د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښی هم هغه شیان له هغه سره پاتی ؤ.

فَاجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَجَعَلَهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۵۰﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو ګرځولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاؤ څخنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلیٰ درجه نیکو خلقو کښی ئی ورداخل کړ. په حدیث کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی څخنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَاِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿۵۱﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترګو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کینی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی رډو سترګو تاسی ته ګوری چه تاسی پخپلو سترګو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کړی تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) اپلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سړی لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی وویروی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مګر تاسی همغسی سم پخپل مسلک باندی کلک اوسئ! او مه زړه تنګه کیږئ او په هره معامله کښی خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مداهنت مه اختیاروئ!.
تنبیه: ځینی له ﴿ لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ ﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو څخنی هغه کسان چه په سترګو کولو کښی دومره مشهور ؤ په دی باندی ئی وګمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترګی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سړی راغلل او په خورا (ډیر)

قوت سره ئی پر رسول الله مبارک باندی چه په لمانځه مشغول و نظر واچوه او خپل زیات همت ـ زیار (کوشش) ئی په هغه کښی ولګوه مګر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فقط په دومره ویلو سره هغوی ناکام پاتی شول چه «**لاحول ولاقوة الابالله**» پاتی شوه دا خبره چه په نظر لګیدلو او یا نظر اچولو باندی هم څه وینا وکړه شی خو دا ئی ځای نه دی. او څنګه چه نن مسمریزم یوه باقاعده فن او چاره شوی ده نو په هغه کښی زیات بحث او څیړنه (تحقیق) کول ښه کار نه دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٢﴾

او حال دا دی چه نه دی دا (قرآن) مګر خو ذکر پند دی تولو عالمیانو لره.

تفسیر: یعنی په قرآن کښی د لیونتوب او جنون خبری چیری دی. هغه خو د ګردی (تولی) نړی (جهان) او نړی والانو (اهل جهان) دپاره د خورا (ډیر) لوی ذکر پند او د نصیحت لویه ذخیره ده. په دی کښی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او په رښتیا سره همغه سړی لیونی باله شی چه د دی پاک کلام لیونی نه وی او د زړه په اخلاص سره ئی نه منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وکرمه ومنه

سورة الحآقة مکیة وهی اثنتان وخمسون آیة وفیها رکوعان رقمها (۶۹) تسلسلهاحسب النزول (۷۸) نزلت بعد سورة الملک.

د «الحآقة» سورت مکی دی (۵۲) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۹) او په نزول کښی (۷۸) سورت دی

وروسته د «الملک» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾

هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی ـ څه شی دی هغه حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه گړئ ـ چه د هغې راتلل له ازله د الله تعالیٰ په علم کښې ثابت او تاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کیږی او گرد (تول) حقائق په پوره کمال او سبوغ سره څرگندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت گرد (تول) جګړه کوونکی هلته مغلوب او مقهور کیږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه گړی څه شی ده؟ او څرنگه احوال او کیفیات په هغې کښې شته؟.

وَمَآ اَدۡرٰىكَ مَا الۡحَآقَّةُ ۝۳

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی که هر څومره یو خورا (ډیر) لوی سری هر څومره فکر ووهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلوی د هغې ورځې د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پیښې منظری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی‌الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په ډول (طریقه) څو واقعی وروسته بیانیږی چه په دنیا کښې د هغه کبریٰ قیامت د یوی وړوکی او بیخی حقیری او ناتمامی نمونی کار ورکوی. گویاکی دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغې لوئی (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتۡ ثَمُوۡدُ وَعَادٌۢ بِالۡقَارِعَةِ ۝۴

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) ټکوونکی (د زړونو او د غوږونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی گړئ دروغ وبلله چه هغه به گرد (تول) ځمکه آسمان ـ لمر ـ سپوږمی ـ ستوری ـ غرونه او سری ټکوی او ډیر سخت شیان تری وړی وړی او ذری کیږی بیا وگوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنگه شو؟.

فَاَمَّا ثَمُوۡدُ فَاُهۡلِكُوۡا بِالطَّاغِيَةِ ۝۵

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو ځای راغله او ګرد (تول) ئې سره لاندی باندی کړل یا هلاک شول ثمودیان په سبب د سرکشیو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناقه ئې ګوډه او هلاکه کړه.

وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝٦

او هر څه چه عادیان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (وربښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیڅ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرښتو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو ځنی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝٧ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّن بَاقِيَةٍ ۝٨

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپی او اته ورځی متواتر پرله پسی برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مړه پراته په ځمکه باندی) ګواکی دوی (له جهت د لویوالی د جثو بیخونه) ډډونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په ځمکی باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی ځنی باقی پاتی شوی (بلکه هیڅ ئې نه وینی).

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنګ وهلی د مباحثی او مناقشی ډګر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غړونو سره به ئې ویل. څوک به وی چه له مونږ ځنی زیات زور ولری؟ هغه هم ځمونږ له هغه زورور باد او وربښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئې د هغه زورور وربښ (باد) د څپیړو په مخ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غځیدل لکه د خرما لوی ډډونه چه سرونه ئې وهلی شوی او له بیخه او بنسټ (بنیاد) څخه راوویستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی ځنی پاتی شوی؟ بلکه وبه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برګ (نسل) پاتی نه شو ـ او د دنیا له مخ څخه بیخی فنا شول.

وَجَآءَ فِرۡعَوۡنُ وَمَنۡ قَبۡلَهٗ وَالۡمُؤۡتَفِكٰتُ بِالۡخَاطِئَةِ ۚ﴿۹﴾
فَعَصَوۡا رَسُوۡلَ رَبِّهِمۡ فَاَخَذَهُمۡ اَخۡذَةً رَّابِيَةً ﴿۱۰﴾

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه څخه و او (اهل د) کلیو چپه (الټه) کړی شویو په گناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) ونیول هغوی په نیولو سختو سره.

تفسیر: یعنی وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنمی (لویئ) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو گناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واړول شول دوی گردو (ټولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی ـ او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی ؤ او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاړی غړولی وی په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ له لوری دوی گرد (ټول) په لویو آفتونو سره ککړ شول او په هسی سختو بلاؤ کښی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه څخه مشکله وه. هو! د الله تعالیٰ په مخ کښی د هیچا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره.

اِنَّا لَمَّا طَغَا الۡمَآءُ حَمَلۡنٰكُمۡ فِى الۡجَارِيَةِ ۙ﴿۱۱﴾ لِنَجۡعَلَهَا لَكُمۡ تَذۡكِرَةً
وَّتَعِيَهَاۤ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ﴿۱۲﴾

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندی پورته کړی وو مونږ تاسی په تلونکی بیړی (د نوح) باندی لپاره د دی چه وگرځوو مونږ دا (واقعه) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غوږونه یادوونکی ساتونکی.

تفسیر: یعنی د نوح علیه السلام په زمانه کښی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقه) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه څخه ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام ـ اکرام ـ او احسان ؤ چه گرد (ټول) منکران مو ډوب کړل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملگریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کښی د هغی وړوکی بیړی سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلی (امید) څخه لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه ځمونږ د قدرت او حکمت یوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلې ژغورنې (نجات) قصې نورو ته وکړي او په دې ډول (طریقه) سره دا پیښه تر آخر پورې د هر سړي په یاد پاتې وي نو دغه خبرې د هغو غوږونو له یاده چه کومه معقوله خبره اوري او پرې پوهیږي او په یاد ئې ساتي هیڅ کله به نه هیریږي چه په یوه زمانه کښې د الله تعالیٰ له لورې ځمونږ پر پلرونو باندې هسې یو لوی احسان شوی دی. او په دې باندې وپوهیږي، لکه چه د دنیا په جګړو او پیښو کښې تل فرمان برداران له نافرمانانو ځنې بیلیږي هم داسې حال به د قیامت په ویروونکې (حاقه) کښې هم کیدونکې وي. وروسته له دې نه بیا الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه په هم دې لورې خپل کلام منتقل کوي.

فَاِذَا نُفِخَ فِی الصُّوْرِ نَفْخَةٌ وَّاحِدَةٌ ﴿۱۳﴾ وَّحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَّاحِدَةً ﴿۱۴﴾ فَیَوْمَئِذٍ وَّقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿۱۵﴾

بیا کله چه پوکې وشي په صور شپیلۍ کښې پوکې یو او پورته کړه شي ځمکه او غرونه (له خپلو ځایونو) نو مات به کړل شي دا دواړه (توټې توټې) په ماتولو یوه سره نو په دغه ورځې کښې به واقع شي (هغه) واقع کیدونکې (قیامت)

تفسیر: یعني د صور (شپیلۍ) له پو کیدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلي صورت ځنې راووځي او ګرد (تول) سره وړوکې وړوکې ذرې او بخرکې بخرکې کیږي نو هم دا د قیامت د قائمیدلو وقت دی.

وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِیَ یَوْمَئِذٍ وَّاهِیَةٌ ﴿۱۶﴾ وَّالْمَلَكُ عَلٰۤی اَرْجَآئِهَا

او وبه چوي (څیرې به شي) آسمان بیا هغه (آسمان) په دغه ورځ کښې سست ضیف وي او ملائکې پرښتې به وي په څندو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعني نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تیریدلو بیا هم هیڅ یو سورې او کندو پکښې نه لیده کیږي په هغې ورځې کښې به شلیږي او توټې توټې کیږي به کله چه د هغه د منځنې برخې نړیدل شروع کیږي نو پرښتې به د هغه څنډې (غاړې) ته ځي.

وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ ثَمَٰنِيَةٞ ﴿١٧﴾

او پورته به کړی عرش د رب ستا د پاسه د دوی په هغه ورځ کښې اته (پرښتې).

تفسیر: اوس څلورو پرښتو عظیم عرش راپورته کړی دی چه د هغه د لویوالی او ارت والی علم یوائې له پاک پروردګاره سره دی په هغه ورځ کښې له هغوی سره څلور پرښتې نورې هم ملګرې کیږی. په «تفسیر عزیزی» کښې د دی عددونو په حکمت او د دی پرښتو پر حقائقو باندی ډیر دقیق او بسیط بحثونه شوی دی ښائې چه شائقین به ئې هلته ولولی.

يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ ﴿١٨﴾

په دغه ورځ کښې به تاسی حاضر وړاندی کړل شئ (الله ته سره د حساب) پټه به نه پاتې کیږی له (اعمالو د) تاسی هیڅ یوه پټه خبره

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښې به تاسی د الله تعالیٰ دربار ته راحاضر کړی شئ او د هیڅا هیڅ یوه نیکی او بدی به نه پټیږی او ګرد (تول) عام منظر ته به راښکاره کړی شی.

فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ ﴿١٩﴾

نو هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عمل نامه د ده په ښی لاس د ده نو وبه وائی (له خوشالی داسی چه) راشئ (واخلئ) او ولولئ تاسی دا زما کتاب عملنامه.

تفسیر: یعنی په هغی ورځی کښې هره اعمالنامه چه په ښی لاس کښې ورکړه شی هغه د نجات او د مقبولیت علامه ده نو هغه له ډیری خوښی څنې هر سړی ته ورښکاروی او وائی به چه راځی زما اعمالنامه ولولئ!.

إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ حِسَابِيَهۡ ﴿٢٠﴾

بیشکه ما یقین کاوه (په دنیا کښې) چه بیشکه زه پیوست کیدونکی یم له حساب خپل سره.

تفسیر: یعني په دنیا کښې ئې هسې خیال کاوه چه یوه ورځ به ضرور ځما حساب او کتاب اخیست کیږي نو ځکه زه ویریدم او د خپل ځان سره مې محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پوري نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره ځما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهُوَ فِيْ عِيْشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِيْ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوْفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کښې (چه دی به پرې راضي وی) په جنت عالي لوی اوچت کښې چه میوی به ئې نژدی وی.

تفسیر: چه په ولاړه ـ ناسته ـ ملاسته او هر وقت او هر حال کښې په ډیره آساني سره په لاس راځي او په ښه ډول (طریقه) سره شوکولی کیږي!

كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓئًا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

(ورته وبه ویل شي) خورئ او څښئ په اشتهاء هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکښې لیږلي ۇ (تاسي ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کښې.

تفسیر: یعني په دنیا کښې تاسي خاص د الله تعالیٰ دپاره د خپلو نفساني خواهشونو مخې مو نیولي وی او د لوږې او تندې ربړونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستي ۇ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسي باندې نشته. په ښو مزو او اشتهاء سره هر شي مو چه زړه غواړي خورئ او څښئ ئې! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منغض او نه منقبض کیږي او نه د بدهضمي او د بولو او غائطو او د بلې ناروغي اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دې نعمتونو زوال په تصور کښې راځي.

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَيَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ لَمْ اُوْتَ
كِتٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يٰلَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾
مَآ اَغْنٰى عَنِّيْ مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّيْ سُلْطٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾

او هر هغه څوک چه ورکړ شي کتاب عملنامه د ده په کيڼ لاس د ده نو وبه وائي (له غمه داسي چه) ای کاشکي نه وی راکړی شوی ماته دا کتاب اعمالنامه ځما او نه وم پوه شوی زه چه څه دی حساب ځما. ای کاشکي وی (ړومبني مرګـ ځما په دنيا کښي) خلاصوونکي (ځما له دوهم حيات) هيڅ دفع ونه کړه له ما ځني مال ځما برباد شو له ما ځني سلطنت حکومت ځما.

تفسير: يعني د شا له لوری په کيڼ لاس کښي د هر چا اعمالنامه چه ورکوله کيږی هغه پوهيږی چه په ما باندی کمبختي راغلي ده. نو په دی وقت کښي په ډير حسرت سره داسي تمنا کوی چه کاشکي ځما دا اعمالنامه نه وی راکړی شوی او زه نه خبريدی چه ځما حساب او کتاب څرنګه دی! کاشکي په مريني می دا قصه پای (آخر) ته رسيدلی وی! او زه د تل دپاره مړ پروت وی! او له مريني څخه وروسته می بيا دا ژوندون نه په برخه کيدی او که ژوندی کيدم خو بيا زر د مرګي يوه لقمه او نمری کيدلی!! افسوس چه هغه مال ـ جاه ـ حکومت او دولت می هيڅ په کار رانغی ـ او نن می د هغو ګردو (تولو) شيانو هيڅ يو شی په سترګو نه راځی. نه څه دليل او حجت په لاس لرم او نه څه عذر او معذرت کولی شم.

(نو الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه خازنانو د جحيم ته داسي حکم فرمائي چه)

خُذُوْهُ فَغُلُّوْهُ ۝٣٠ ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوْهُ ۝٣١ ثُمَّ فِيْ سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ۝٣٢

ونيسئ دی! پس په ځنځير سره وتړئ دی! بيا (اور د) د دوزخ ته وغورځوئ دی! بيا په يوه ځنځير کښي چه ګزونه د هغه اويا ګزه وی پس ننه باسئ دی (په دوزخ کښي)!.

تفسير: پرښتو ته به حکم کيږی چه هغه ونيسئ! او غاړکی ئی په غاړه کښي ورواچوئ! او په اور کښي ئی غوپه کړئ! او په هغه ځنځير کښي ئی چه اوږد والی ئی اويا ګزه دی وتړئ! تر څو د سوځيدلو په وقت کښي هيڅ ونه خوځيدی شی ځکه چه د دی خوا او هغی خوا له خوځيدلو ځني سوځيدونکي لږ څه تخفيف حس کولی شي.
تنبيه: له ګز ځني د هغه ځای ګز مراد دی چه د هغه اندازه هم الله تعالیٰ ته معلومه ده.

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان ئی نه راووړ په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام ډوډی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژنده او نه ئی د بندګانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او ګرویږنه (تپوس) چیری حتیٰ نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کړ بیا په الله تعالیٰ باندی همغسی چه ښائی ایمان ئی رانه ووړ نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه کړ نو نن به د هغه دوست څوک شی چه د ده حمایت وکړی او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکړی.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مګر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مګر همغه خطاکاران ګناهګاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خوړو څخه انسان ته قوت رسیږی مګر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغوبه خواړه نه وررسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یوائځی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به پرته (علاوه) له هغو ګنهګارانو څخه بل څوک نشی خوړی او هغه هم د لوږی او تندی له شدته تیروتلی په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی ګنی چه د هغه ځنی هغه ته څه ګټه وررسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خوړلو د لوږی له ربړه (تکلیفه) لوی ربړ(تکلیف) وریپښ کړ. **(اعاذنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنیا والآخرة)**

فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَا تُبۡصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبۡصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٖ كَرِيمٖ ﴿٤٠﴾

نو قسم خورم زه په هغو شیانو چه وینئ ئی تاسی او په هغو شیانو چه نه ئی وینئ تاسی بیشکه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مکرم عزتمن ده.

تفسیر: یعنی هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بیان وشو دا کومه شاعری نه ده ـ او نه د کهانت اتکلونه او چتی (بیکاره) خبری دی. بلکه دا قرآن کریم د الله تعالیٰ کلام دی چه له آسمانه ئی یوه لویه پرښته حضرت جبریل علیه السلام راوړی ـ او یو لوی پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ئی اوروی. هغه پرښته چه دغه قرآن کریم له آسمانه راوړی او دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه هغه قرآن شریف په ځمکه کښی انسانانو ته وررسوی دوی دواړه عزتمن رسولان دی د یوه کرامت خو تاسی پخپلو سترگو سره وینئ او د بل کرامت او لویی د هغه اول کریم د بیان څخه تاسی ته ثابته شوی ده.

تنبیه: په دنیا کښی دوه راز (قسم) شیان وی یو هغه چه سړی ئی په سترگو سره لیدلی شی. بل هغه چه په سترگو سره ئی نشی لیدلی بلکه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سړی مجبوریږی. مثلاً هومره چه مونږ خپلی سترگی ستری ـ او ځمکی ته ځان څیر کړو په محسوس دول (طریقه) سره د هغه په خوځیدلو باندی نه پوهیږو لیکن د حکیمانو د دلائلو او براهینو له اوریدلو څخه مونږ پر شوی د خپلو سترگو په غلطی باندی پوهیږو او د خپل عقل یا د نورو عقلاؤ د عقل په وسیله د خپلو حواسو دا غلطی اصلاح او تصحیح کوو. خو مشکل دا دی چه له مونږ څخنی د هیچا عقل هم له هسی غلطی او لندوالی څخنی محفوظ نه دی. آخر د هسی غلطی او لندوالی اصلاح تلافی په څه ډول (طریقه) سره وکړه شی؟ بس په گرد (تول) عالم کښی یو د حضرت الٰهی د وحی قوت دی چه هم پخپله دی له غلطی څخه محفوظ او معصوم دی او هم د نورو گردو (تولو) عقلی قوتونو اصلاح او تکمیل کولی شی. همغسی چه څمونږ حواس تر یوه حده پوری رسیدلی عاجز پاتی کیږی او له هغه څخه وروسته مو عقل کار ورکوی هم داسی په کوم میدان کښی چه مجرد عقل کار نشی ورکولی یا پکښی وښوئیږی په داسی ځای کښی د عقل لاس نیونه د الٰهی وحی کوی او لوړ (اوچت) حقائق ورښیی. ښائی دلته په ﴿ فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَا تُبۡصِرُونَ وَمَا لَا تُبۡصِرُونَ ﴾ باندی ئی ځکه قسم وریاد کړ یعنی هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په ړومبنی آیت کښی بیان شو که د محسوساتو له دائری څخه د اوچتوالی لامله (له وجی) ستاسو په ککره کښی ځای ونه نیسی نو په اشیاؤ کښی د مبصراتو او غیر مبصراتو یا په نورو الفاظو د محسوساتو او غیر محسوساتو له تقسیمه وپوهیږئ چه دا د رسول کریم کلام دی چه د الٰهی وحی په وسیله د عقل او د حس له دائری څخه اوچت د حقائقو خبر راکوی. کله چه مونږ ډیر غیر محسوس بلکه د حس مخالف شیان پخپل عقل یا د نورو په تقلید منو ـ نو د ځینو نورو لوړو

(اوچتو) اشیاؤ په منلو کښې چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مونږ ته خبر راکړی دی څه اشکال وینئ ؟.

وَّمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۭ قَلِيْلًا مَّا تُؤْمِنُوْنَ ﴿۴۱﴾

او نه ده دا خبره د کوم شاعر بیخی لږ ایمان راوړئ تاسی (بلکه نه مؤمنان کیږئ).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په کلام الله والی باندی کله کله ستاسی په زړونو کښې له یقین څینی پلوشی راځلیږی مگر ډیر لږ چه د نجات له پاره کافی نه دی. آخر ولی د دی کلام الله په نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئ؟ آیا د واقعی انصاف له مخی دا ویلی شئ؟ آیا د دا کوم شاعر کلام کیدی شی؟ او د شعر له قسم څخه دی؟ په شعر کښې د وزن ـ بحر او نورو شتوالی ضروری دی او په قرآن کښې د هغو شیانو نښه نشته. د شاعرانو خبری زیاتره بی اصله وی او زیاتره مضمونونه ئی یواځی وهمی او خیالی وی او حال دا دی چه په عظیم الشان قرآن کښې ټول ثابته حقایق او محکمه اصول په قطعیهٔ دلائلو او یقینیهٔ حجتونو سره بیان شوی دی!

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۲﴾

او نه ده دا خبره د کاهن (ترویتی لکه چه تاسو گمان کوئ!) لږ پند اخلئ تاسی (بلکه نه ئی آخلئ).

تفسیر: یعنی په پوره فکر سره ئی رامعلوم کړی او ښه چرت (خیال) پکښې ووهئ چه دا د کوم شاعر او کاهن کلام نه دی. کاهنان په عربو کښې همغه خلق ؤ چه له بتانو ـ پیریانو ـ او نورو خرافاتو او رذائلو سره ئی تعلقات او مناسبات لرل ـ دوی خلقو ته د کومی جزوی غیبی خبری په نسبت څینی مقفا او مسجع خبری اورولی ـ مگر د پیریانو په کلام کښې معجزی نه وی چه هغه غوندی بل څوک به خبری نشی کړی بلکه که کوم جن کوم ترویتی بامبر(کاهن) ته کومه خبره وروښیی بل پیری هم همغسی خبری ورښوولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوه معجزه ده چه گرد (ټول) جن او انس که سره یو ځای شی د هغه په شان کومه خبره نشی جوړولی. د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامبرانو په خبره کښې یواځی د قافیی او د سجعی د رعایت دپاره ډیر الفاظ راوړی چه بالکل بیکاره وی خو په دغه معجز نظام کلام کښې یو حرف او توری یو حرکت هم بیکاره او بی فائدی نه دی. د کاهنانو خبری په څو مبهمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقائقو ځنی مطلع کیدل ـ او په ادیانو ـ شرائعو ـ اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول ـ او د پرښتو او د آسمانونو له پټو خبرو ځنی خبر ورکول له هغوی ځنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو ځنی ډک دی.

تَنۡزِيۡلٌ مِّنۡ رَّبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۴۳﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: ځکه چه د ګردی (ټولی) دنیا د تربیت ډیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کښی بیان شوی دی.

وَلَوۡ تَقَوَّلَ عَلَيۡنَا بَعۡضَ الۡاَقَاوِيۡلِ ﴿۴۴﴾ لَاَخَذۡنَا مِنۡهُ بِالۡيَمِيۡنِ ﴿۴۵﴾ ثُمَّ لَقَطَعۡنَا مِنۡهُ الۡوَتِيۡنَ ﴿۴۶﴾ فَمَا مِنۡكُمۡ مِّنۡ اَحَدٍ عَنۡهُ حٰجِزِيۡنَ ﴿۴۷﴾

او که له ځانه جوړولی (محمد) مونږ باندی ځینی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هرومرو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کړی ؤ مونږ له ده رګ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیڅوک له تاسی څخه (یعنی نه یئ تاسی) له قتل د) هغه (محمد) ځنی منع کوونکی (ما لره).

تفسیر: حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکی «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به نبی الله تعالیٰ دښمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیږ ووهلو په وقت کښی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل ځای څخه له سره ونه ښوریږی».
حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدیر کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کړی یا د هغه په کلام کښی بل شی له خپل لوری ګډوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کښی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) ځکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورنه کړه شی نو د الله تعالیٰ له وحی ځنی به امن پورته کیږی ـ او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لویږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریع ځنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سړی چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه ښکاره قرائن او علانیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چتی (بیکاره) او خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی ـ او نه بحمدالله د الله تعالیٰ په دین کښی له هغه ځنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سړی تصدیق کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالیٰ د هغه دروغجن کولو او رسوا ثابتولو دپاره داسی چاری ور د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی وی. د هغه مثال داسی وګڼئ که باچا کوم سړی پر کوم منصب او ماموریت باندی مقرروی ـ او سند او فرمان او نور ورکوی ـ او چیری ئی استوی ـ اوس که له دغه سړی ځنی په خدمت کښی کوم خیانت څرګندیږی (ښکاریږی) ـ یا په باچایی کوم دروغ تړی ـ او بیا دا پری ثابتیږی نو سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیداد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سړی تل داسی اپلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی یا ماته داسی امر راکړی شوی دی چه دغه او هغه وکړم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غوږ ږدی او نه ئی څوک له هسی خبرو ځنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندی استدلال نه دی شوی بلکه دا راښوولی شوی دی چه دغه قرآن کریم د الله تعالیٰ خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی ئی شک او شبهه نشته او نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیاتتوالی کولی شی او نه سره د رسالت د دوی په شان هسی ګمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالیٰ ته وکړی ـ د سفر استثنا د توریت په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی ګستاخی وکړی چه هسی کومه خبره ځما په نامه وکړی چه ځما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت څه امر ورکړی وی او هغه ئی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی وواژه شی». لنده ئی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه ځنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت نظیر د (البقرة) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴾ آیت ۱۲۰

وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾
وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری اخلی) او بیشکه موږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه ځینی له تاسی څخه دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پښيماني دى پر منكرانو كافرانو باندى (كله چه ووينى ثواب د مصدقينو)

تفسير: يعنى له الله تعالىٰ څخه ويريدونكي د دى خبرو له اوريدلو څخه پند اخلى او د هغو په زړونو كښى چه ويره نه وى هغه ئى دروغ ګڼى ليكن يو وقت داسى راتلونكى دى چه دا كلام او د هغوى دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پښيمانى سبب شى او هلته به ارمان كوى چه ولى مو هسى رښتيا خبره دروغ وبلله چه نن د هغى لامله (له وجى) په دى آفت ككړ شوى يو.

وَإِنَّهُۥ لَحَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

او بيشكه دغه (قرآن) خامخا (عين) حق يقين (محض او د منلو وړ قابل) دى. پس تسبيح پاكى ووايه په نامه د رب خپل چه له ګردو (تولو) څخنى عظيم ډير لوى دى.

تفسير: يعنى دا كتاب خو داسى حق او رښتيا دى چه له حده تير د منلو وړ (لايق) دى او د هغه مضامين له سره تر آخره پورى رښتيا او هيڅ يو شک او شبهه پكښى نشته ښائى چه هر سړى په هغه باندى ايمان راوړى او تل د الله تعالىٰ په عبادت او تسبيح او تحميد كښى مشغول اوسى.

تمت سورة الحآقّة بفضل الله ومنه وكرمه فلله الحمد والمنة

سورة المعارج مكية وهى اربع و اربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۰) تسلسلهاحسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحآقّة».

د «المعارج» سورت مكى دى (٤٤) آيتونه (۲) ركوع لرى په نزول كښى (۷۹) او په تلاوت كښى (۷۰) سورت دى وروسته د «الحاقة» د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

سَأَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِّلْكَٰفِرِينَ لَيْسَ لَهُۥ دَافِعٌ ﴿٢﴾

وغوښت غوښتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی پیغمبر تاسی ته عذاب غوښتی دی چه هغه هیڅوک له تاسی ځنی نشی لری کولی» یا به غوښتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راځی چه وعده ئی مونږ ته راکړی شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر مونږ باندی له آسمانه تیږی (ګټی) ولی نه وریږی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوښتونکی داسی یو آفت غواړی چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهائی درجه ناپوهی ـ حماقت او سپین سترګی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوښتنه کوی.

مِّنَ اللّٰهِ ذِی الْمَعَارِجِ ۝۳

له طرفه د الله چه څیښتن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرښتی او د مسلمانانو ارواح ګرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندګان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خویونو سره ښائسته کوی او د وصول او د نزدیکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) خیژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لریوالی او نژدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه رپه (ثانیه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه ګړی (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلیٰ هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرښتو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت ومومی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالیٰ تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او تیتی بیشماره درجی لری.

تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِکَةُ وَالرُّوْحُ اِلَیْهِ

چه خیژی ملائکی پرښتی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسیر: یعنی د پرښتي او د خلقو د ارواحو وراندی والی او حاضری به اجراء کیږی. او دغه وراندی والی او حاضری به کله اجراء کیږی؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

فِيْ يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِيْنَ اَلْفَ سَنَةٍ ۚ ﴿۴﴾

په هغه ورځ کښی چه ده اندازه د هغی پنځوس زره کاله (په نسبت سره کافرانو ته).

تفسیر: د قیامت ورځ د پنځوسو زرو کلونو په میچ ده. یعنی له اولی شپیلی (صور) څخه تر هغه پوری چه جنتیان په جنت کښی او دوزخیان په دوزخ کښی ننوځی پنځوس زره کاله تیریږی ـ او ګردی (تولی) پرښتي او د تولو مخلوقاتو ارواحونه په دی تدبیر کښی د خدمتګار په ډول (طریقه) ملګرتوب کوی. بیا به د دی لوی کار د مدت تر سره کیدلو څني وروسته د دوی عروج کیږی.
تنبیه: د نبی کریم په یوه حدیث کښی راغلی دی «خدائیګو دا دومره لویه ورځ به په ایماندار باندی داسی تیریږی لکه چه یو فرض لمونځ ئی اداء کړی وی»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيْلًا ﴿۵﴾

نو صبر وکړه (ای محمده!) صبر جمیل نیک (بی له شکوه ـ شکایت جزع فزع).

تفسیر: یعنی که دا کافران د انکار او تمسخر له لاری شورماشور کوی چه ژر هغه تاکلی (مقرر) عذاب راورسیږی! بیا هم تاسی تلوار مه کړئ! بلکه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنګوئ! او نه د پتی (شکایت) الفاظ (توری) ښائی د تاسی له خولی څخه ووځی! دا ستاسی صبر او د دوی تمسخر او ملندی به ضرور خپله اغیزه او اثر راښکاره کړی.

اِنَّهُمْ يَرَوْنَهٗ بَعِيْدًا ۙ﴿۶﴾ وَّنَرٰىهُ قَرِيْبًا ؕ﴿۷﴾

بیشکه دغه (منکران) وینی هغه (عذاب یا قیامت) لری، او مونږ ئی وینو هغه (عذاب یا قیامت) نژدی.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کښې د قیامت راتګ لرې ورځې بلکه د دوی په زعم وقوع ئې هم ممکن نه دی او په عقل کښې ئې له سره نه ځائیږي. او مونږ ئې ډیر نژدې ګڼو او هسې بولو چه اوس راځي!.

یَوۡمَ تَکُوۡنُ السَّمَآءُ کَالۡمُهۡلِ ﴿۸﴾ وَ تَکُوۡنُ الۡجِبَالُ کَالۡعِهۡنِ ﴿۹﴾

هغه ورځ (به واقع شي پر منکرانو عذاب) چه وګرځي آسمان په شان د قلعي ژیړ ویلی شوی (توری ختې د تیلو) ځینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړې ده. او وبه ګرځي غرونه په شان د وړی نداف وهلي رنګارنګ

تفسیر: وړئ مختلف او راز راز (قسم قسم) رنګونه لري او د دغو غرونو رنګونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دي لکه چه الله تعالیٰ د «فاطر» د سورت په شلورمه رکوع ۲۷ آیت کښې فرمائي ﴿ وَمِنَ الۡجِبَالِ جُدَدٌۢ بِیۡضٌ وَّ حُمۡرٌ مُّخۡتَلِفٌ اَلۡوَانُهَا وَ غَرَابِیۡبُ سُوۡدٌ ﴾ او د (القارعة) په سورت کښې ئې فرمایلي دي ﴿ کَالۡعِهۡنِ الۡمَنۡفُوۡشِ ﴾ یعنی غرونه لکه رنګینې وهلی شوی وړئ غونډی به وي دا خوا او هغه خوا به رغړي رارغړي.

وَ لَا یَسۡـَٔلُ حَمِیۡمٌ حَمِیۡمًا ﴿۱۰﴾ یُّبَصَّرُوۡنَهُمۡ ؕ

او نه به کوي پوښتنه یو دوست له بل دوسته (ځکه چه مشغول به وي په ځان خپل) اګر که په نظر ورځي دوی ته هغوی او ښه به ئې وپیژني

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ګرد (تول) به سره په نظر راځي او دا به ورښکاریږي چه د دوی دوستي چتي (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال ګوري مګر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشي کولي او هر یو به پخپل فکر کښې ډوب تللي وي.

یَوَدُّ الۡمُجۡرِمُ لَوۡ یَفۡتَدِیۡ مِنۡ عَذَابِ یَوۡمِئِذٍۭ بِبَنِیۡهِ ﴿۱۱﴾
وَ صَاحِبَتِهٖ وَ اَخِیۡهِ ﴿۱۲﴾ وَ فَصِیۡلَتِهِ الَّتِیۡ تُــٔۡوِیۡهِ ﴿۱۳﴾ وَ مَنۡ فِی
الۡاَرۡضِ جَمِیۡعًا ۙ ثُمَّ یُنۡجِیۡهِ ﴿۱۴﴾

خوښوی به مجرم ګنهګار (کافر) چه فدیه ورکړی له عذابه د دغی ورځی په ځامنو خپلو سره او ملګری ښځی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو قبیلو خپلو هغو سره چه ځایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه خوک چه په ځمکه کښی دی ټول بیا وژغوری (وساتی) ځان خپل نه ده داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواړی به چه ګرد (ټول) کور او کهول او خیل که ئی له لاسه پوره وی او په درد ئی وخوری له خپله ځانه قربان کړی او پخپله فدیه کښی ورکړی او خپل ځان وژغوری (وساتی) مګر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابه ځکه چه:

كَلَّآ ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د اینی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریږدی هغه به ئی پوستکی وباسی او تر اینی (جګر) پوری ئی رسیږی او اینه ئی هم تری وباسی.

تَدْعُوا۟ مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰٓ ﴿١٨﴾

رابولی (دا دوزخ) هغه څوک چه شا ئی کړی وی او مخ ئی ګرځولی وی (له ایمانه). او ټول کړی ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه وی ورکړی).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو راښکودل او ناری او سوری وی. هومره سړی چه په دنیا کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو څخنی مخ ګرځولی وی او د مالونو او شتو په ټولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه ګرد (ټول) به د دوزخ په لوری راښکودل کیږی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «**الیّ یا کافر! الیّ یا منافق! الیّ یا جامع المال!** - یعنی ماته راشه ای کافره! ماته راشه ای منافقه ماته راشه ای مال ټولونکیه!» خو خلق به دی خوا او هغه خوا سره تښتی. وروسته له دی نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شی له دوزخه سر راوباسی او تښتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی گیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مښوکی سره دانی تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه ورسیږی ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسیږی ده ته ښیگڼی (فایدی) نو بی توفیق کیږی منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادریٔ ـ کلکتوب ـ پوخوالی ـ قوت او همت نه ورښکاروی. که فقر ـ فاقه ـ ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاروی ـ ویریږی او ناامیده کیږی او هسی گڼی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه ربړ (تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال ـ شته ـ دولت روغتیا ـ عظمت او پت ور په برخه شی نو د ښیگڼی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالیٰ په لاره کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینی سره نه لگوی. هو! هغه سری له دی وینا ځنی مستثنیٰ دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کیږی.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره ئی کوی. او د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰة او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو چه سؤال نه کوی).

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کښی د دی تفسیر تیر شوی دی. ځمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وګورئ.

وَالَّذِيْنَ يُصَدِّقُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۲۶﴾

(او هغه کسان هم هلوع نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿۲۷﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی له عذابه د رب خپل ویریدونکی وی (اګر که په عبادت کښی ئی ډیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له عذابه ویریږی او په خرابو کارونو پسی هیڅ نه ګرځی. ځکه چه:

اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُوْنٍ ﴿۲۸﴾

بیشکه له عذابه د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریږی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری ځنی مأمون شی او بی ویری کینی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ﴿۲۹﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ﴿۳۰﴾

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ﴿۳۱﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی د خپل شهوت د ځایونو ساتونکی دی. مگر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی - وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) ځخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی څخه بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولټوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ږدی. نو متعه موقته بهیمه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ﴿۳۲﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندگانو د گردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سړی هومره قوتونه چه شته هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راښوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی تړلی دی له هغه څخنی خپله غاړه ونه غړوی!.

وَالَّذِيْنَ هُمْ بِشَهٰدٰتِهِمْ قَآئِمُوْنَ ﴿۳۳﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه هم دوی په شاهدی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پټوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پیښ شی نو بی له زیادت او لږوالی او لحاظ او رعایت شاهدی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پټوی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿۳۴﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو ـ شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی.

تنبیه: په تکرار د لمانځه کښی بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیږی **«الصلوٰة عماد الدین»**.

أُولَٰٓئِكَ فِي جَنَّٰتٖ مُّكۡرَمُونَ ۝٣٥

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کښی به وی مکرم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کښی څومره مهتم بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کښی چه دا صفات او ستاینی وی نو په هغه کښی به د «هلوع» مذمت نه وی بلکه د اوم زړه په ځای په هغه کښی به د عزم ـ همت ـ قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قِبَلَكَ مُهۡطِعِينَ ۝٣٦ عَنِ ٱلۡيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ عِزِينَ ۝٣٧ أَيَطۡمَعُ كُلُّ ٱمۡرِيٕٖ مِّنۡهُمۡ أَن يُدۡخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٖ ۝٣٨ كَلَّآۖ

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځغاستونکی دی. له ښی لوری څخه او له کیڼ لوری څخه ناست ډلی ډلی (حلقه وهونکی) آیا طمع کوی هر سړی له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کښی نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران ډلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په ګډه سره راځی ـ خاندی ـ ملندی وهی ـ اپلتی وائی مسخری کوی. آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په باغونو کښی به

سره له مؤمنانو نه نوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالیٰ په لوری د ورتګ اتفاق ولویږی نو مونږ به هم برابر جنت ته ځو او هلته به مونږ خورا (ډیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبی ته رسیږو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالیٰ په مخ کښی هیڅیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی.
تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په ډیره جلدی او تلوار سره درځغلی او مندی وهی او ښی او کینی خوا ته ډلی ډلی پنډیږی! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد وړی او لری تښتی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی څخه به هر یو سړی بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرګز داسی نه ده (**هذا کما قال الله تعالیٰ**
﴿ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴾ د «المدثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) څخه چه پری پوهیږی دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه ﴿ إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴾ اشاره د ﴿ إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴾ په لوری وی چه څو آیته پخوا له دی څخه تیر شوی دی یعنی هغه څو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د ﴿ إِلَّا الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴾ په استثنا کښی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق څرنګه کیدی شی؟
په دی تقدیر سره د ﴿ مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴾ ترکیب به د ﴿ خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ ﴾ له قبیلی څخه وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راخرګندیږی او په یو نوی ځای راپټیږی نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مآل په سفلیاتو کښی مشرقی او مغربی

ځمکې راز راز (قسم قسم) خلق او هستیدونکي او موجودات او په علویاتو کښې لمر سپوږمۍ ستوري او نور موجودات راښوولي دي. برهان الدین کشککي.

إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿۴۰﴾ عَلَىٰ أَن نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿۴۱﴾

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دې باندې چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړی شوی (له ارادې خپلې).

تفسیر: یعنی کله چه د هغوی په ځای له هغوی ځني ښه سړي راوستلي شو نو پخپله دوی ولي نشو ژوندي کولي؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم ځلي ژوندي کول وي. ځکه که عذاب وي یا ثواب دوهم ژوندون به له دې ژوند څخه په هر حال اکمل وي. یا دا مطلب ـ پريږدئ چه دا د مکې کافران خندا او مسخرې وکړي او ملنډې ووهي مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی ځنې غوره قوم راولو لکه چه د قریشو په ځای ئې د مدینې انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) ځنې بهر ونه وتي شو او په پای (آخر) کښې ئې د خپلو شرارتونو خوند وڅکو.

تنبیه: د مشارق او د مغارب قسم ئې ښائي د دې دپاره یاد کړی وي چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوي نو آیا هغه ته ستاسې بدلول کوم سخت او مشکل کار دی ؟.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿۴۲﴾

نو پريږده دوی (ای محمده !) چه ننوځي مشغولیږي په باطلو کښې او لوبې کوي په دنیا کښې تر هغه پورې چه پیوست شي دوی له هغې ورځې خپلې سره چه وعده ئې کړی شوې ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو څخه (ایسارتیا) دی بیا به د هغوی سزا یقیني وي. **(هذا کان قبل الامر بالقتال)**

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿۴۳﴾

هغه ورځ چه بهر راویستل شي دوی له قبرونو څخه چه ځغلیدونکی به وی لکه چه دوی په طرف د نښو چابک ځغلی.

تفسیر: یعنی څرنګه چه ښوک د کومی خاصی نښی او علامی په لوری په منډو سره ځغلی او یو له بله غواړی چه ژر ورسیږی. یا به «نصب» له هغو بتانو څخه مراد وی چه د کعبی په شاؤخوا کښی درولی شوی ؤ چه کافرانو دغو بتانو ته هم په ډیر شوق او عقیده سره تلل او وردانګل.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۚ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترګی د دوی چه پټ کړی به وی دوی لره ذلت خواری دا ورځ ده (هغه د قیامت) چه ؤ دوی چه وعده ورسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهى ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقمها(۷۱) تسلسلهاحسب النزول (۷۱) نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مکی دی (۲۸) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۱) او په نزول کښی هم
(۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

بیشکه مونږ لیږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه ووېروه ته قوم خپل پخوا له هغه څنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او عقبا کښی که ایمان رانه وړی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّىْ لَكُمْ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۝٢ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوْهُ وَاَطِيْعُوْنِ ۝٣

وویل (نوح) ای قومه څما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی سره چه وایم تاسی ته) چه بندګی کوئ تاسی الله ته او وویریږئ له الله څنی او ومنئ تاسی څما خبری (په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه وویریږئ! او کفر او معصیت پریږدئ! او د اطاعت او عبادت لاری خپلو ځانونو ته غوره کړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ

چه وبښی (الله) تاسی ته (تول یا ځینی) ګناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی) او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به دروبښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر ؤ هغه به د ایمان راوړلو څنی وروسته نه راځی. بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ او د نورو ساکښانو (جاندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت کښی پر تاسی باندی مرګ راځی څکه چی له مرګ څنی په هیڅ دول (طریقه) هیڅا ته چاره نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زائده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه وویلی شی لکه چه مونږ په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مراداوه شی.

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړئ) کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کښی د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندی ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبی دپاره وړاندی وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرګ پخپله مقرره وعده باندی راتلونکی دی او په هغه کښی هیڅ تاخیر نشی پیښیدلی والظاهر هوالاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندګی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کښی تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتګ کښی هم هیڅ ځنډ (ایسارتیا) نشته. که ګرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندګی پریږدئ نو ګرد (تول) به سره یو ځای مره کیږئ! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کښی ګرد (تول) سره ډوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یوازی د حضرت نوح علیه السلام بندګی د بنی نوع انسان د ژغورنی (نجات) سبب وګرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٤

که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا ګردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۝٥ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۝٦

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مګر تیښته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی ویوهول کله چه د امید هیڅ یوه هیله ورته پاتی نشوه نو مأیوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شیبه می هم څه معطلی او ډیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رڼرا) او د شپو په تیارو کښی می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مګر نتیجه داسی شوه چه هر څو هر څومره می دوی ستا په لوری وبلل دوی هومره له تا څخه لری شول. او هومره چه ځما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینی (مهربانی) اظهار وشو زیات له هغه څخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوٓا أَصَابِعَهُمْ فِيٓ ءَاذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه وبولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه وبښی ته دوی نو ننباسی دوی ګوتی خپلی په غوږونو خپلو کښی (چه ځما دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی ځما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر ځان اخیستی ده چه دا غږ خامخا د هغوی غوږونو ته ونه رسیږی.

وَٱسْتَغْشَوْا۟ ثِيَابَهُمْ

او چاپیر کړی نغښتلی ئی ؤ ځانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما ونه وینی)

تفسیر: تر څو هغوی ځما او زه د هغوی صورت ونه ګورم که کوم وقت په ګوتو سره هغوی غوږونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کښی مندی او غواړی چه هیڅ یوه خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوږونو کښی ور نه ننوځی.

وَأَصَرُّوا۟ وَٱسْتَكْبَرُوا۟ ٱسْتِكْبَارًا ۝٧

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعته ځما) سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقی څخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه ځما د اسلامی دعوت خبرو ته غوږ کیږدی.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾

بیا بیشکه ما وبلل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرګو کښې می ویناوی وکړی. او په مجلسونو کښې می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرګو او مجامعو څخه می هم ګوښی (بیل) له هغوی سره خبری وکړی او صافی می هم هغوی ته وویلی او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنده ئی دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنګ می هم پری نښود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾

نو ومی ویل دوی ته ښښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر ښښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاؤ کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئی څه اثر ونه کړ که اوس څما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تیټ کړئ او له هغه څنی د خپلو تیروتو او خطاؤ ښښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی ګناهونه او قصور ښښل کیږی څکه چه الله تعالیٰ لوی ښښونکی دی او ستاسی هغه ګرد (تول) پخوانی ګناهونه به درمعافوی.

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾

راو به لیږی باران پر تاسی باندی ډیر اوریدونکی (باران) او در ډیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او ځامنو سره او وبه ګرځوی تاسی ته باغونه او وبه ګرځوی تاسی ته ویالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکړه چه له څو کلونو راهیسی په هغه کښی اخته یئ لری کیږی ـ او الله تعالیٰ ډیری ښی وریدونکی وریځی درلیږی چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پیٔیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی ډیریږی ـ بودګان (څاروی) او نور ساکښان (جاندار) به څربیږی ـ شودی او غوړی به ډیریږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځیږوی. لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.
تنبیه: ځمونږ حضرت امام ابوحنیفة الکابلی ثم الکوفی رحمة الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کښی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿۱۳﴾

څه شوی دی په تاسی باندی چه امید هیله (ارزو) نه لرئ له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکړه شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی ـ عزت او وقار دروښښی. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالیٰ په لوئی باندی ولی اعتقاد نه لرئ؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه ویریږئ؟.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿۱۴﴾

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی یئ تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په ګیډه کښی مو ډول ډول (قسم قسم) رنګونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مرینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) بڼو (صورتونو) او رنګارنګ اشکالو اوړی رااوړی! او له ډیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾

آیا نه گورئ تاسی څرنگه پیدا کړی دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی (یعنی یو د بل د پاسه) او گرځولی ئی ده سپوږمی په دی آسمانونو کښی رڼا (رڼرا) روښانه او گرځولی ئی دی لمر ډیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رڼا (رڼرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتگ په سبب ئی د شپی تیاره ورکیږی ښائی ځکه ئی په بله ډیوه سره مشابه او ورته کړه ـ او د سپوږمی رڼا (رڼرا) ته ښائی ځکه په رڼا (رڼرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی ډیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وگڼل شی چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد ـ کم نور کیږی والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنبَتَكُم مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾

او الله زرغون پیدا کړی یئ تاسی (یعنی پیدا کړی ئی دی پلار ستاسی) له ځمکی څخه زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی څخه ئی په ډیر ﭘوخوالی سره پیدا کړ. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم علیه السلام له خاوری څخه پیدا کړ. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه ووړکی پیدا کیږی او د غذا او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو څخه پیدا کیږی.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾

بیا به ننباسی تاسی (پس له مرگه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رایستل

تفسیر: یعنی وروسته له مړینی څخه بیا له خاوری سره گډیږی. بیا د قیامت په ورځ له هغه څخه راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

او الله گرځولی ده تاسی ته ځمکه غوړولی فرش تر څو چه لاړ شئ تاسی له دغی (ځمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسیر: یعنی پر هغه باندی کینئ ـ گرځئ ـ لاندی ـ باندی ورشئ او اوده شئ په هر لوری ئی ارتی لاری درایستلی دی. که یو سری وغواړی او لازم وسائل ورسره وی نو په توله ځمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیڅ یو مشکلات نه ورپیښیږی.

قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

وویل نوح ای ربه ځما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت ئی وکړ د هغه چا چه نه ئی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیڅ بابت کښی) پرته (علاوه) له زیانکاری گمراهی.

تفسیر: یعنی د خپلو مشرانو خبری ئی واوریدی چه د هغوی په مال او اولاد کښی هیڅ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین ځنی بی برخی شول او هم ئی د ډیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾

او مکر وکړ دغو (رؤساؤ د دوی) مکر ډیر لوی.

تفسیر: یعنی گرد ئی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ

او وویل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پریږدی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی د خپلو معبوادنو په عبادت او حمایت باندی تینگ اوسئ! او د نوح په لمسون

باندی مه غولیږئ! وایه شی چه تر سلهاؤ کلونو پوری هر یوه خپلو ځامنو لمسیو او کړوسیو ته ئی وصیت کاؤ چه ښائی هیڅوک د دی سپین ږیری نوح خبری وا نه وریځ! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی تینګ اوسئ! چه له هغه څخه مو ونه ښویوی!.

وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا ۙ وَّلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿۲۳﴾

او مه پریږدئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیږی) او مه (پریږدئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیږی) او مه (پریږدئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یغوث او یعوق او نسر (نومیږی).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره ئی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» ـ «برهما» ـ «اندر» ـ «شپو» ـ «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیزی» کښی کړی دی په ځینو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی ځینی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا ئی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو ئی د هغوی په بندګی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا ۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿۲۴﴾

او په تحقیق ګمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه ځما) ظالمانو بی‌انصافانو لره مګر خو ګمراهي هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمة الله علیه لیکی یعنی سرګردانه ګرځی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه لیکی چه «د استدراج په توګه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو ګمراهي لا پسی ورزیاته کړه تر څو ئی د شقاوت کندول ژر ډک او ستا د عذاب مورد وګرځی. مفسرین لیکی چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت څخنی بیخی بی‌هیلی او ناامیده شو. که دا مأیوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالیٰ په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع څمونږ دغه

تفسیر کښې راغلی دی. ﴿ اَنَّهٗ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَىٕسْ بِمَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴾
په هر حال د داسې مايوسي په وقت کښې د قهر او غضب لامله (له وجې) هسې ښيرا کول مستبعد نه دی. حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله ليکی «کله چه د کوم سری يا جماعت د سمې لارې له راتللو څخنی بيخی بی هيلی توب (نااميدی) او مأيوسي وليده شي او پيغمبر د هغوی د استعداد په پوره ډول (طريقه) سره تحقيق وکړی او ځان پرې په ښه شان سره خبر کړی ـ او بيا ورښکاره شي چه خير د نفوذ گنجائش په هغوی کښې مطلق نشته. بلکه د هغه وجود لکه يو فاسده عضو داسې دی چه په يقين سره نور اعضاء هم فاسد، مسموم او خرابوی نو په داسې وقت کښې د هغه د پرې کولو او د هستی د صفحی څخنی د محو کولو څخنی سوا بل کوم علاج نه ليدل کيږی. که د قتال حکم وی نو د قتال په وسيله دی هغوی فناء کړل شي او د دوی قوت دی مات کړ شي تر څو د هغه بد اثر متعدی نشي او نورو ته سرايت ونه کړی. که نه وروستنی صورت ئې هم دا دی چه له الله تعالیٰ څخه داسې غوښتنه وکړه شي چه د هغه وجود له دنيا څخه واخله! او د هغه د وژونکيو جراثيمو څخنی نور وساته! چه لکه پخپله پاک قرآن فرمائی ﴿ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ ﴾ الآية ـ په هر حال د نوح عليه السلام دا ښيرا او د موسیٰ عليه السلام هغه ښيرا چه د يونس عليه السلام په سورت کښې تيره شوه له هم دی قبيلې څخه ده . والله اعلم.

مِمَّا خَطِيْٓـٰٔتِهِمْ اُغْرِقُوْا فَاُدْخِلُوْا نَارًا ۙ

په سبب د گناهونو خپلو سره ډوب کړل شول (په دنيا کښې په ډيرو دريابی اوبو کښې) نو داخل به کړل شي (آخروی) اور ته .

تفسير: يعنی څپان (طوفان) راغی او په ښکاره ډول (طريقه) د لوی بحر په اوبو کښې ډوب شول خو په رښتيا سره د برزخ عذابونو ته ورسيدل چه ورپسې متصل د آخرت اور هم هغوی ته تيار دی.

فَلَمْ يَجِدُوْا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿۲۵﴾

بيا نه موندل دوی د خپلو ځانونو لپاره پرته (علاوه) له الله مددگاران (چه له عذاب څخه ئې خلاص کړی).

تفسير: يعنی هغه بتان ود ـ سواع ـ يغوث او نور د دوی د دی اړتوب (مجبورئ) په وقت کښې هيڅ په کار ورنغلل او نه ئې مرسته (مدد) له هغوی سره وکړه او هم داسې بی له پوښتنی او بی

له پالنی په بد وضعیت سره مړه شول او د خولی خبره ئی په خوله او د زړه خبره ئی په زړه کښی پاتی شوه.

وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ دَيَّارًا ﴿۲۶﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوْا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوْٓا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿۲۷﴾

او وویل نوح ای ربه ځما مه پریږده! پر ځمکه باندی له کافرانو څخه هیڅ اوسیدونکی (یا ګرځیدونکی او ټول هلاک کړه) بیشکه ته که چیری پریږدی ته دوی نو ګمراهان به کړی دوی (مؤمنان) بندګان ستا او نه ځیږوی دوی مګر خو فاجر بیباکه ناشکره بدکاره له حقه منکره.

تفسیر: یعنی یو کافر هم ژوندی مه پریږده! ځکه چه له دوی څخنی هیڅ یو کافر د دی خبری لایق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندی پریښود شی. که له دوی څخنی کوم یو ژوندی پاتی شی نو ځما تجربه دا راښیی چه د هغه له نطفی څخه به هم بی‌حیا بیباک د حق منکر او بی شرم او ناشکره ځوځات (ذریه) پیدا کیږی او تر هغه پوری چه له دوی څخنی یو سړی هم پاتی وی نور خلق نه پریږدی چه په سمه لاره راشی او ګرد (ټول) به سره ګمراهان کړی.

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَّلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ط

ای ربه ځما وبښه ما او مور پلار ځما او هغه څوک چه ننوځی کور بیړی مسجد ځما ته حال دا چه ایمان لرونکی وی او (وبښه) ګرد (ټول) ایمان لرونکی نارینه او ګردی (ټولی) ایمان لرونکی ښځی.

تفسیر: یعنی که سم ځما د مرتبی سره له ما نه کوم تقصیر شوی وی هغه پخپل فضل او کرم سره راوبښه! او ځما د مور او پلار او هغه ایمانداران چه ځما په کور یا بیړی ـ یا مسجد کښی دی د هغوی ګردی (ټولی) خطاوی ورمعاف کړه! بلکه تر قیامت پوری هرڅومره نارینه او ښځی چه د ایمان په شرف رسیدلی وی هغوی ګرد (ټول) وبښه! ای اله! د نوح علیه السلام د دعا په برکت دا عاصی او خاطی بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وبښی! او بی له دنیوی او آخروی

تعذیب ئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «**انک سمیع قریب مجیب الدعوات**» .

وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿۲۸﴾

او مه زیاتوه (ای ځما پروردگاره) ظالمانو (کافرانو) لره مگر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجن مکية وهی ثمان وعشرون آية و فيها رکوعان رقمها (۷۲) تسلسلهاحسب النزول (٤٠) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مکی دی (۲۸) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۲) او په نزول کښی (٤٠)

سورت دی وروسته د «الاعراف» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ

ووایه (ای محمده دوی ته) وحی راغلی ماته چه بیشکه شان دا چه واوریده (قرأت ځما) یوه تولی له پیریانو نه.

تفسیر: د جناتو او د پیریانو په وجود او حقیقت باندی حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه پخپل تفسیر کښی په هم دی سورت کښی یو مبسوط او مفصل بحث کړی دی. او په عربی ژبه کښی یو کتاب دی چه «**آکام المرجان فی احکام الجان**» نومیږی په دی کتاب کښی هم په دی موضوع باندی نهایت جامع خبری شوی دی که د چا مینه وی هغه دی وگوری. دلته د داسی خبری د لیکلو ځای نشته.

فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۙ﴿۱﴾ يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ۭ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ۙ﴿۲﴾

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ وامو وریدو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره ښیی رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راووړ مونږ پر هغه (قرآن) او هرګز به شریک نه کړو (پس له دی ورځی) له رب خپل سره بل هیڅوک.

تفسیر: د «**احقاف**» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمانځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه ځایه تیریدل ـ کله چه د قرآن مجید غږ ئی واورید ـ تول په هغه باندی مین او د زړه له کومی مسلمانان شول ـ بیا خپلو تبرو ته بیرته لاړل ـ او دا ګردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واورید چه پخپل فصاحت ، بلاغت ـ حسن الاسلوب ـ قوت تأثیر ـ خوږ والی ـ موعظت ـ علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار ښیی ـ او د خیر د طالب لاس اخلی ـ او د نیکی او د تقویٰ په خوا ئی بیائی ـ نو ځکه په مجرد د آوریدلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه ګنو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالیٰ له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په دول (طریقه) ورنازلی شوی ـ وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرګی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی حاضریدی ـ او د ایمان په شرف مشرفیدی ـ او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَّاَنَّهٗ تَعٰلٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ۙ﴿۳﴾

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوئی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) ښځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی ښځه او اولاد لرل د الله تعالیٰ له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «چه هغه ګمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه توله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسایانو په شان الله ته ښځه او ځامن جوړول.

وَّ اَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ۝۴

او (وویل پیریانو قوم خپل ته داسی) بیشکه شان دا دی چه ویل به ناپوه ځمونږ (ابلیس) پر الله باندی خبری لوئی لری له حق صواب

تفسیر: یعنی ځمونږ په منځ کښی هغه بیوقوفان چه د الله تعالیٰ په نسبت داسی چتی (بیکاره) خبری له خپل ځانه جوړؤی او لوئی ئی کړی وی د هغوی په منځ کښی له ګردو (تولو) څخه لوی ناپوه ابلیس دی. ښائی خاص هم دغه شیطان د (د سفیه) له لفظ څخه مراد وی.

وَّ اَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۝۵

او بیشکه مونږ ګمان کاوه چه هیڅکله به نه وائی انسانان او پیریان پر الله باندی دروغ.

تفسیر: یعنی ځمونږ په خیال کښی داسی راتلل چه دومره زیات انسانان او پیریان چه په دوی کښی لوی سړی او پوهان هم شته څرنګه سره یو ځای شوی د الله تعالیٰ په نسبت دروغ خبری جوړوی او داسی جرأتونه کوی په هم دی چرت (خیال) کښی مونږ لاره غلطه کړه. اوس د پاک قرآن له اوریدلو څخه هغه ګردی (تولی) غلطی خبری او دروغ راښکاره شوی او د خپلو مشرانو د بیلزوم تقلید څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَّ اَنَّهٗ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْاِنْسِ يَعُوْذُوْنَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوْهُمْ رَهَقًا ۝۶

او بیشکه شان دا دی چه ؤ به ډیر سړی له انسانانو څخه چه پناه به ئی غوښتله په سړیو له پیریانو څخه نو زیاته کړه دغو انسانانو دغو پیریانو لره سرکشی (په سبب د استعاذی پناه غوښتو د دوی له جناتو نه)

تفسیر: په عربو کښی جهالت ډیر و ـ له پیریانو ځنی به ئی د پتو خبرو پوښتنی کولی او د هغوی په نامه به ئی نذرونه په غاړه اخیستل او ورکول به ئی. کله به چه د کومی جوپی (قافلی) پړاو یا د تیریدلو لاره پر کومی ویروونکی کندی یا ځای باندی لویده ویل به ئی چه مونږ د دی ځای د پیریانو د هغه مشر په حلقه کښی ننوځو او ننګ وروړو چه د دی سیمی د پیریانو سردار

دی. تر څو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شره وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به ئی ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو ځانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کښی هیڅ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کښی پاک قرآن د دی ګردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَّاَنَّهُمْ ظَنُّوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ۙ﴿۷﴾

او بیشکه دوی ګمان کړی دی لکه چه ګمان کړی دی تاسی چه هرګز به پورته نه کړی الله هیڅوک (پس له مرګه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا ګردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د ډیرو سریو خیال هم داسی دی چه الله تعالیٰ به مری هیڅ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثوی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه راښکاری چه الله تعالیٰ یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه ګردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مرینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوئ!.

وَّاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيْدًا
وَّشُهُبًا ۙ﴿۸﴾ وَّاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ؕ فَمَنْ
يَّسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهٗ شِهَابًا رَّصَدًا ۙ﴿۹﴾

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غوږ نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) ډک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوځوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په ځایونو د کیناستلو کښی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د ځان د اور لمبه منتظره (چه سوځوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه ډیری سختی جنګی

پیری دریدلی دی چه هیڅ یو شیطان نه پریږدی چه غیبی خبری واوری او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هغی باندی د اور لمبه او انگار وریږی. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پټ ځای کښی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری څخه به ئی څه خبری اوریدلی مگر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر څوک د اوریدلو خیال وکړی سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو ډک مردک (گولۍ) اوری او د هغوی تعاقب کیږی. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَّاَنَّا لَا نَدْرِیْٓ اَشَرٌّ اُرِیْدَ بِمَنْ فِی الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿۱۰﴾

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل څمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کړی شوی ده په هغه چا باندی چه په ځمکه کښی دی یا اراده کړی ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو تینگونه الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به څه کیږی؟ آیا د ځمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالیٰ به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مبذول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده تاکلی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباه او بربادوی. د دی علم تول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیڅوک په دغه مورد کښی هیڅ نشی ویلی.

وَّاَنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ ؕ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿۱۱﴾

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږ څخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او ځینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول څخه پخوا هم گرد (تول) پیریان په یوه لاره نه تله. ځینی ئی ښه او ښائسته ؤ او ډیر ئی بدکار او بدرنگ ؤ. په هغوی کښی هم فرقی او جماعتونه دی. ځینی مشرکان ـ ځینی عیسایان ځینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیلی او فکر ـ عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه ښونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او ځینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کړی او په یوه سمه لاره باندی لاړ شی نو هرومرو (خامخا) اوس هم د هغوی په منځ کښی اختلاف او جګړه شته!.

وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِی الْاَرْضِ وَلَنْ نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا ﴿۱۲﴾

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کړو الله په ځمکه کښی (چه تری پټ او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په تیښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالیٰ له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بچ کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پټیدی شو ـ نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدلی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَّاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓی اٰمَنَّا بِهٖ ؕ

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له ګردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له ډیله مو ومانه ـ او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیبه (لحظه) ځند (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنْ یُّؤْمِنْۢ بِرَبِّهٖ فَلَا یَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا ﴿۱۳﴾

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویریږی له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالیٰ له لوری هیڅ یوه اندیښنه نشته او نه نقصان وررسیږی نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او ګناه په هغه باندی ورواړوی لنده ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان ـ

تکلیف ـ ذلت او رسوائی او نورو څخه مأمون او مصون دی.

وَّاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقٰسِطُوْنَ ؕ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿۱۴﴾ وَاَمَّا الْقٰسِطُوْنَ فَكَانُوْا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿۱۵﴾

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږه مسلمانان دی او ځینی له مونږه ظالمان کاږه دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر څه کږیدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرګی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول څخه وروسته په مونږ کښی دوه ډوله (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کښی غاړه ږدی او مسلمانیږی دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کښی بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق ـ تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بی‌انصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بی‌انصافی له لوری د خپل پروردګار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو څخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ دړی او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت ځو خبری ارشاد فرمائی ګویا د ﴿وَّاَنْ لَّوِاسْتَقَامُوْا﴾ عطف پر ﴿اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمة الله علیه په ترجمه کښی د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښوود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿قُلْ اُوْحِیَ اِلَیَّ﴾ لاندی داخل دی.

وَّاَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ مَّآءً غَدَقًا ﴿۱۶﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکی) برابر شی پر طریقه (سمی لاری د اسلام) نو هرومرو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازمویو مونږ دوی په دغه (نعمت) کښی.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوږو او برکاتو سره دوی خړوبول او په هغه کښی به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د ګټور (منتفع) کیدلو په وقت کښی دوی ځمونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښې ښه ترقي او زيادت ليده کيږي؟ يا په کفران د نعمت کښې اخته شوی هغه اصلي سرمايه او پنګه هم له لاسه وباسي؟ په ځينو رواياتو کښې راغلي دي چه په دې وقت کښې د مکيانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجې) او د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم د ښيرا په وسيله څو کاله قحط (سوکړه) ولويده خلق له وچکالي څخه پريشان شوی ؤ نو ځکه ئې وفرمايله که ګرد (ټول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکاږي او ټول د الله تعالیٰ په سمه لاره تګ وکړي لکه چه مسلمانان پيريان هغه ځان ته غوره کړي دي نو دا قحط او سوکړه لرې کيږي او د رحمت له وريدو او باران څخه به ګرد (ټول) ملک خړوب او زرغونيږي او پر دوی به روزی فراخيږي.

وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِۦ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئې کړي (الله) عذاب سخت ته.

تفسير: يعني که سړی د الله تعالیٰ له ذکر او ياده مخ واړوی هغه ته به هيڅ دادينه (سکون) او خوشالي نه په برخه کيږي او تل به د هغه تګ په داسې يوه لاره باندې وي چه له پريشاني او له ربړو (تکليفونو) څخه ډک وي او عذاب ئې ګړی په ګړی زيادت مومي.

وَأَنَّ الْمَسَٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾

او (بله وحی راغلې ده ماته) دا چه بېشکه مسجدونه (او د سجدې اعضاء) دپاره (د ياد) د الله دي نو مه بولئ تاسې (په دغو مساجدو کښې) سره له الله بل هيڅوک.

تفسير: اګر که الله تعالیٰ ګرده (ټوله) ځمکه د محمدي صلی الله عليه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړې ده ـ ليکن په خصوصيت سره هغه ځايونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره جوړ شوي دي هغه لره زيات امتياز دی هلته تللي پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل چا بلل لوی ظلم او ډير بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوري راځئ!

او له هغه سره بل څوک مه شریکوئ او له هغه سره ئی مه بولئ! خصوصاً په مسجدونو کښې چه د الله تعالیٰ په نامه او یوائې د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. څینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چه د سجدې په وقت کښې پر ځمکه باندې ایښودل کیږی په دی وقت کښې به ئی مطلب داسې وی چه د الله تعالیٰ دا درکړی شوی او جوړ کړی اعضاء نه ښائی چه پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کښې راښکته کړی شی.

وَّاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چه بیشکه کله چه ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿۱۹﴾

چه باله ئی دغه (الله) نژدې ؤ دغه (پیریان) چه کیدل به پر ده باندې سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چه محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق ډلی ډلی په ګڼ ډول (طریقه) پر دوی باندې توئیږی. مؤمنانو د شوق ـ د مینې او رغبت لامله (له وجې) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندې هجوم کاوه. څینی مفسرین د دی آیت دغسې ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چه په تحقیق سره کله چه پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کښې بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چه باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدې ؤ دوی چه کیدل به په ده باندې پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چه کفار د مکې حضرت ته وویل چه عجیبه کار دی نیولی دی پریږده او را وګرځه ترې چه مونږ ستا مددګاری او ملګرتیا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه دغه آیت نازل شو.

قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿۲۰﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک.

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووایه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیره (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم - زه خو یواځی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه ګنم - نو په دی کښی د جنګ او جګړی سبب څه شی دی؟ که تاسی ګرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه ځما توکل یواځی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ إِنِّي لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (ګمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضار او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا ځما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشئ تاسی ته کوم ضرر او نقصان درورسوم. ګردی (تولی) ښیګڼی (خوبیٔ) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ إِنِّي لَن يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرګز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه مومم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته ځما ګته (فائده) رسول چیری ځما خپله ګته (فائده) او زیان هم ځما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالیٰ له عذابه نشی ژغورلی (بچ کولی) او هیڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتښتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلٰغًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ

مگر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل - او هغو بندگانو ته رسول هم دا یو شی دی چه ځما په اختیار کښی دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښی پاتی کیدی شم.

وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ﴿۲۳﴾

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو بیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښی همیشه (چه نه به خلاصیږی تری هیچیری).

تفسیر: یعنی زه د تاسی د گټی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او ځما د خبرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف گڼی محمد او نور مسلمانان.

حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّاَقَلُّ عَدَدًا ﴿۲۴﴾

تر هغه پوری چه ووینی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښی چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددگاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسیر: یعنی تاسی چه سره راغونډیږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی گڼئ چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملگریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به دربشکاره شی چه د چا ملگری کمزوری او شمیر ئی لږ ؤ؟ وویل بعض کافرانو چه دا وعده به څه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِيٓ أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّيٓ أَمَدًا ﴿٢٥﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آیا نزدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کړی شوی ده او که ئی مقرره کړی ده ده لره رب ځما یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کړی شئ تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آیا دا به فی‌الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی راکړی شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که څو مدت څخه وروسته؟ ځکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی ټاکلی (مقرر کړی) او نه ئی چاته ورښکاره کړی دی. دا له هغو پټو خبرو څخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخنی بل هیڅوک په هغی باندی نه دی خبر.

عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُۥ يَسْلُكُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاؤ) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیڅوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کړی ئی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه څخنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پټو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هو! پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پیری او څوکۍ هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کړی. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره وپوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاؤ په معلوماتو کښی د شک او شبهی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه ؤ محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته ور وړاندی کړی او ودی گوری که له هغه څخنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وګڼی که نه بلا تکلف دی رد کړی!.
تنبیه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ۱۷۹ آیت کښی هم داسی راغلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِيْ مِنْ رُّسُلِهٖ مَنْ يَّشَاۤءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر یوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی!. او دغه انضباط ځکه شوی دی:

لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ

تر څو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره رسولی دی (جبریل او نورو پرښتو ملګرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب خپل(بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی ځکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالیٰ دا راښکاره کړی چه پرښتی پیغمبرانو ته ـ او پیغمبران نورو بندګانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او بی له تنقیصه ورسوی.

وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿۲۸﴾ ع

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالیٰ تر کتنی او نګرانی لاندی دی. هیڅوک د دی خبری طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پریکره وکړی. او دا پیری او څوکیځ د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی یی هر شی شته داسی شیانو ته هیڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضله وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الآيات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهى عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳)
تسلسلهاحسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».
د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ ؤ ۱۱ ؤ ۲۰) یته څخه چه مدنی دی شل آیته
او دوه رکوع لری په تلاوت کښی
(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰۤاَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ۝۱

ای نغښتونکیه د ځان په جامه کښی (له هیبته د وحی).

تفسیر: دا سورت له ابتدائی سورتونو څخنی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحیحو روایاتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بدن ریږدیده نو دوی خپلی کورنی ته وفرمایل (زملونی زملونی! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ! په کالیو (جامو) کښی می ونغاړئ!) لکه چه دوی په کالیو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هم دی نامه سره یادوی. او په څینو روایتونو کښی راغلی دی چه قریش په «دارالندوه» کښی ټول شوی ؤ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی څینو ئی «کاهن» څینو ئی «مجنون» څینو ئی «ساحر» وویل خو یو هیڅ یوی خبری باندی د دوی د رأیو اتفاق حاصل نشو ـ په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دی جرګی څخه خبر شو نو خفه په کالیو (جامو) کښی ئی خپل ځان ونغښتو کیناست لکه چه په عام ډول (طریقه) سره د غم او خپګان په وقت کښی هم داسی وضعیت له ښه سریو څخنی لیده کیږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تأنیس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو ځلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمایلی ؤ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر ځمکی باندی غځیدلی و.
حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه لیکی چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بیان شوی دی. ګواکی دا سورت د هغه سړی سورت دی چه د فقیرانو کند اغوندی او ځان ته هم دا رنګ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سړی ته

وایه شی چه ډیر ارت کالی (جامی) پخپل ځان باندی ونغاړی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپی له مخی پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنۍ ځنی پری ساتلی وی او د لمانځه او اوداسه په حرکاتو کښی هیڅ ډول (طریقه) ربړ (زحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی. او هم د دی عنوان له غوره کولو ځنی د هغو خلقو ویښول مقصد دی چه خپل ځانونه په کالیو (جامو) کښی نغاړی او له ماښامه تر سحره پوری مست اوده کیږی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپی یوه معتدبه برخه د الله تعالیٰ په یاد سره تیره کړی.

قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝۲

ودریږه (لمانځه ته) په شپه کښی مګر خو په لږه (له ټولی شپی نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د ډیرو مفسرینو په نزد د (الاقلیلاً) مطلب دا دی چه د شپی له مخی د الله تعالیٰ د عبادت دپاره ودریږی. هو! که د شپی په کومه لږه برخه کښی هوسا (دمه) کیږی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو ځنی به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسائی (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمی ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودریږه ای محمده لمانځه ته په لږه د شپی کښی.

نِّصْفَهٗۤ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيْلًا ۝۳ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ

(چه هغه نیمه د شپی ده) یا لږه کړه له هغی (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی)
یا زیاته کړه په هغی (نیمی شپی) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمی شپی ځنی څه لږه چه تر دریمی برخی پوری ورسیږی یا له نیمائی ځنی څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسیږی په قرینی د هغی وینا د الله تعالیٰ چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿ اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ ﴾ الآیة - .

وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ۝۴

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسیر: یعنی په تهجد کښې قرآن په وضاحت سره لوله چې یو یو توری ئې په صاف ډول سره ویوهیدی شي ځکه چې له داسې لوستلو څخه فهم او تدبر ته ډیر مدد رسیږي او په زړه باندی زيات اثر کوي او په شوق او ذوق کښې زيادت راولي.

إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ۝٥

بیشکه مونږ غورځوونکي یو پر تا باندی قول دروند (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهیو سخت دی پر مکلفینو باندی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ریاضت وکړه چه دروند پیتی دی آسان شي!» او هغه پیتی (بار) داسې دی چه د هغه په مخامخ کښې د شپې ویښتوب ډیر آسان وګانه شي. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسې باندی پرله پسې مونږ قرآن کریم راښکته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډیر قیمتدار او وزندار او د خپلو کیفیاتو او لوازمو په اعتبار ډیر دروند او ګران بار دی. په احادیثو کښې راغلي دی چه د قرآن کریم د راښکته کیدلو په وقت کښې پر رسول اکرم باندی ډیره سختي او تکلیف تیریده د یخنۍ په موسم کښې هم دوی خولي کیدل. که د وحی په وقت کښې پر هر یوه بوده (څاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلي توان نه درلود (لړلو). یو ځلي د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پتون د زید بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښې وحی نازله شوه زید بن ثابت ته داسې محسوسه شوه ګواکي د هغه پتون له ډیره باره ماتیږي . برسیره په دی په شاؤخوا کښې د قرآن کریم دعوت او تبلیغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لاری کښې ګردی (تولی) سختي په روڼ تندی سره تیرول هم ډیر لوی او مشکل کار و. او همغسې چه له یوه حیثیته دا کلام پر دوی باندی دروند و په بل حیثیت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډیر شاق ؤ. الغرض د دی ګردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کریم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپې له لوری مشغول شئ! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړئ! او د دی عظیم فیض د قبولیت استعداد پخپل مبارک وجود کښې لا مستحکم وفرمایئ.

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ۝٦

بیشکه پورته کیدل د شپې (له خوبه) دغه (پاڅیدل) ډیر سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (یا له حیثیته د موافقته د سمع له قلبه سره) او

ډیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خوبه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپې له مخې له خوبه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی ډیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږي او خوب او آرام او نوري نفساني غوښتنې خرابیږي او د شپې په منځ کښې دعاء او د الله تعالیٰ یاد په ډیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شي. زړه او خوله سره ملګرتیا کوي او هغه خبرې چه له ژبې څخه راوځي په ذهن کښې ښه ځای نیسي ځکه چه په دې وقت کښې شورماشور نه وي او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کښې زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږي.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځې کښې شغل دی په کارونو اوږدو کښې (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کښې د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چارې ستاسې په مخ کښې دی اګر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردګار د بلا واسطې عبادت او مناجات دپاره د شپې اوقات تاکل (مقررول) هم لازم دی که د شپې د مشغولتیا لامله (له وجې) ځینې د شپې چارې پاتې کیږي نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافي د ورځې له مخې هم کیدی شي.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شي څخه په لوري د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپې له قیامه د ورځې له مخې هم اګر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلي کیږي خو په زړه کښې د هغه الله تعالیٰ علاقه ډیره زیاته وساتئ!. او په تللو او راتللو ناستې ملاستې کښې هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کښې مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له ګردو (تولو) تعلقاتو ځنې ځان وساتئ! او یواځې له هغه سره خپل تعلق او علاقې تینګې ولرئ.! یا داسې ووایئ چه ښائې ګرد (تول) تعلقات په همغه یوه تعلق کښې مدغم شي چه صوفیه د هغه تعبیر بې له ګردو

(تولو) او سره له گردو (تولو)» یا د «ځان ته کیدلو په تولنه کښې» سره کوی. یادوه! ای محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمرختو دی او (رب) د مغرب لمرپریوتو دی (بلکه د تولو شیانو دی).

تفسیر: مشرق د ورځی او مغرب د شپی نښه ده. ګواکی اشاره ئی وکره چه شپه او ورځ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښایی صرف کړی شی.

لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ⑨

نشته بل هیڅوک حقانی معبود مګر خو هم دی دی یواځی نو ونیسه دغه (الله) وکیل کار ورسپالی شوی کار جوړوونکی لپاره د امورو خپلو.

تفسیر: یعنی بندګی هم د هغه وکړئ! او توکل هم پر همغه باندی ښائی چه سړی ولری.! کله چه هغه وکیل او کار چلوونکی وی نو له نورو ځنی د جلا (جدا) اوسیدلو څخه هیڅ ویره نه ده په کار.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ

(نو فرمائی الله) او صبر کوه (ای محمده!) په هغه څه باندی چه وائی ئی دوی (ځما او ستا په حق کښی)

تفسیر: یعنی کفار تاسی ته ساحر ـ کاهن ـ مجنون ـ مسحور او نور وائی او ماته د ښځی او ولد نسبت کوی تاسی داسی خبری په ډیر صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وکړی.!

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ⑩

او پریږده دوی پریښوول نیک (یعنی صبر کړه! او شورماشور مه کوه!).

تفسیر: ښه پرېښوول دا دی چه اول په ښکاره ډول (طریقه) سره د هغوی صحبت ترک کړئ! او په پټه سره د هغوی له احوال ځنی خبردار شئ! چه څه کوی؟ او څه وایی؟ او پاک الله څرنگه یادوی ـ دوهم دا چه د هغوی د بدسلوکی شکایت د نورو په مخ کښی ونه کړئ؟ او نه په انتقام اخیستلو پسی وگرځئ!. او نه د ویلو او د مکالمی او مقابلی په وقت کښی د خپگان اظهار وکړئ!. دریم دا چه سره د بیلتانه او مفارقت د هغوی په نصیحت کښی قصور ونه کړئ! بلکه په هر ډول (طریقه) چه کیدی شی د هغوی په هدایت او لارښوونه کښی سعی وکړئ! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی له گردو (تولو) څخه یواځی شه! مگر په جنگ او شور سره نه بلکه په ښه سلوک سره» مگر په یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾

او پرېږده ما او دروغ کوونکی چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکی معامله چه په دنیا کښی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به له هغوی سره پوهیږم مگر لږ څه وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾

بیشکه په نزد څمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کښی) ځنځیرونه درانه او اور سوځوونکی. او طعام نښتونکی په مری کښی (چه د زقوم او ضریع ونه ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لړمانو او الله پوهیږی په نورو څه څه راز (قسم) عذابونو (العیاذ بالله).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾

(دا واقع عذابونه په هغی) ورځی کښی دی چه وخوځیږی ولړځیږی ځمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شگو ډیری روانی شوی (تیت پیت (خواره واره) له ډیره هیبته).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شي او په خوځیدو او لړځیدلو سره توتی توتی والوځی او داسی راښکاره شی لکه د شګی دلی چه څوک به قدم پری نشی ایښودی.

اِنَّآ اَرۡسَلۡنَآ اِلَيۡكُمۡ رَسُوۡلًا ۙ شَاهِدًا عَلَيۡكُمۡ

بیشکه مونږ لیږلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورځی د قیامت کښی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په مخ کښی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاؤ رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَآ اَرۡسَلۡنَآ اِلٰى فِرۡعَوۡنَ رَسُوۡلًا ؕ‏ ﴿۱۵﴾

لکه چه لیږلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکری دی. ښائی چه دا د هغی پیشګوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کښی مرقومه ده چه «زه به هغوی کښی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمٰعیل څخنی تاسی غوندی یو نبی پاځوم»

فَعَصٰى فِرۡعَوۡنُ الرَّسُوۡلَ فَاَخَذۡنٰهُ اَخۡذًا وَّبِيۡلًا‏ ﴿۱۶﴾

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونیو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونیول او د غرق له لاری ئی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له ګردو (تولو) پیغمبرانو څخنی افضل او برتر دی.

فَكَيۡفَ تَتَّقُوۡنَ اِنۡ كَفَرۡتُمۡ يَوۡمًا يَّجۡعَلُ الۡوِلۡدَانَ شِيۡبَا ۖ ﴿۱۷﴾

پس څرنګه به وساتئ (ځانونه خپل) که چیری کافران منکران شئ (تاسی په دنیا کښی) له (عذاب د) هغی ورځی څخه (چه له هیبته) به وګرځوی هلکان واړه سپین ږیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کښی خلاص شوئ نو په آخرت کښی به څرنګه خلاصیږئ چه د هغی ورځی د ډیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجی) به هلکان زاړه کیږی. که څه هم په حقیقت کښی خو هلکان نه زاړه کیږی خو د هغی ورځی د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسی وی.

السَّمَاءُ مُنفَطِرٌ بِهِ ۚ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

آسمان به (وچوی په سبب د هیبت شدت د دغی ورځی) ده وعده د هغه (الله په راتلو د دغی ورځی سره) کیدونکی خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اګر که تاسی هغه ډیره لری وګڼئ او غیر ممکنه ئی وبولئ.

إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

بیشکه دا (آیتونه) ویروونکی تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره ودی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کړی شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړی پر هغه نصیحت باندی دی عمل وکړی! او خپل پروردګار ته دی ځان ورنژدی کړی او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هیڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږی بلکه په هغه کښی ستاسی ډیری فائدی او ګټی دی نو پر صافه سمه لاره لاړ شئ!

تنبیه: د شپی د ویښیدلو امر چه د دی سورت په شروع کښی یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکی آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ

وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ الَّذِيْنَ مَعَكَ ؕ

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه ئی پاخیږی لمانځه ته په شپه کښی لږ له دوو برخو د شپی څخه او نیمه برخه د شپی او دریمه برخه د شپی او (هم دا رنګه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملګرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخی کله مو تر دریو برخو د شپی پوری د الله تعالیٰ عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالیٰ عنهم پښی د شپی د ډیرو ودریدلو لامله (له وجی) پړسیدلی وی او د ځینو ئی له ډیر پړسوبه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی څنی (ویښته) پاس په سقف او چت کښی تړلی تر څو د ویدیدلو په وقت کښی هغه کش او دوی ویښ شی.

وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَؕ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ؕ

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرګز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپی چه پورته کیږئ پکښی په هغه تاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی ئی ولیږله پر تاسو باندی (او در آسانه ئی کړه او د قیام فرضیت ئی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپی او د ورځی پوره اندازه او میچ الله تعالیٰ ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی ـ لندوی او برابروی ئی خپل ګرد (تول) بندګان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله دری برخی او کله دوه برخی او کله پر ګردی (تولی) شپی پوری اوږدیږی په ښه ډول (طریقه) سره ئی ساتی او حفاظت ئی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د ګړیو او ګړیالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته ئی داسی توفیق وباښه چه پوره پخپل وقت باندی پخپل عبادت ودریږی دا یواځی د هغه له مهربانئ څخه و اګر که ځینی کسان

گرده (توله) شپه له دی ویری څخه نه ویدیدل چه په ټاکلی (مقرر) وقت به ویښ نشم او د تهجد لمونځ او د شپې قیام به راڅخه پاتی کیږی. نو د دی تکالیفو لامله (له وجی) الله تعالیٰ پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئی فرمایل چه تاسی په دی دول (طریقه) سره تر آخره پوری نشئ دریدلی نو ځکه هر چا لره چه د ویښیدلو توفیق وی پا دی څیږی! او هر څومره ئی چه زړه غواړی لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوښه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی!. نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست انداز ئی ټاکلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی څخنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی څخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لټوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی څخه چه جنګونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولئ تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموئ سم ودروئ لمونځ (سره له تولو حقوقو ئی) ورکوئ زکوٰة.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خوړو د ګتلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالیٰ په لاری کښی جنګونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپې ویښیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به ډیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئی فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئی لولئ! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلئ! هو! فرض لمونځونه پر ډیر اهتمام او توجه سره وکړئ.! او له شریعت سره برابر زکوٰة ورکوئ! او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل مالونه ولګوئ! چه د دی چارو له کولو څخه ډیری روحانی فائدی او ترقیات حاصل کیدی شی.
تنبیه: په ړومبنیو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په ډیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د ګرد (تول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی ډیر ښه پاخه او په داسی رنګ سره رنګ

کړل شي چه ګرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کښې د محمدی کمالاتو ننداره (نظاره) وکړی ـ او دا قدسیه نفوس د ټول امت د اصلاح پیټی پر خپلو اوږو باندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کښې (په خوښی له حلالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کښې د هغه له احکامو سره سم مال او شته لګول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندګانو ته حسنه قرض ورکړ شی نو هغه په هم دغه عموم کښې داخل دی ـ کماثبت فضله فی الحدیث.

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د ځانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر ډیره غوره ده او ډیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په ډیر ښه صورت سره مومئ او ډیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه دررسیږی او داسی ئی مه ګڼئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کښې کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه ګرد (ټول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کښې ستاسی په کار درځی.

وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾ ع

او ښښنه وغواړئ له الله په هر حال کښې بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) شرعي حکمونه په ځای راوړئ! او بیا د الله تعالیٰ له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه ګناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالیٰ د پوره بندګی حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی دغومره دی خپل ځان قاصر ګڼی او د خپلو تقصیراتو مغفرت او ښښنه دی غواړی. ای ښښونکیه پخپل فضل او کرم سره څمونږ ګردی (تولی) خطاوی او تقصیرات راوښښه!.

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مكية وهی ست وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷٤) تسلسلهاحسب النزول (٤) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مکی دی (٥٦) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷٤) او په نزول کښی (٤) سورت دی وروسته د «المزمل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ① قُمْ فَاَنْذِرْ ②

ای په جامه کښی نغښتونکیه (له هیبته د وحی) پورته شه! (له ځایه د خوبه خپله) نو وویروه (خلق له عذابه د الله که ایمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دی د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دی څمونږ دغه تفسیر کښی ولوستله شی یعنی د وحی له ثقاله او د پرښتو له هیبته نه ښائی چه تاسی وویریږئ یا ودار شئ؟ د تاسی کار خو دا دی چه ګردی (تولی) هوسائی (راحتونه) او آرامی مو پری ایښی دوی له الله څخه وویروئ او د کفر او د معصیت له خراب انجام څخه ئی ودار کړئ.

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ③

او رب خپل پس په لوئی سره یادوه.

تفسیر: ځکه چه د الله تعالیٰ د لوئی د ویلو او د هغه عظمت او بزرگی له بیانولو څخه د هغه ویره په زړونو کښې پیدا کیږی او د الله تعالیٰ تعظیم او تقدیس داسی یو شی دی چه د هغه معرفت ښائی له ګردو (تولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شی. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندی نظر اچول په لمانځه کښې یا د باندی له هغه څخه د هغه لوئی اعلان کول او د ګردو (تولو) اقرار پر هغه باندی اخیستل ستاسی کار دی.

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝٤ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۝٥

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلیتی نه لکه چه ځان دی پاک ساتی) او ګندګی ګناه او بتان پس ترک کړه(دائم اوسه په ترک ئی لکه چه له نورو ګناهونو څخه په څنګ ئی!)

تفسیر: د دی سورت په نازلیدلو کښې حکم شوی دی چه ګرد (تول) مخلوق د خالق په لوری وبلل شی! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چه کالی (جامی) پاک وی او له پلیتی ځنی ځان وژغورل (وساتل) شی! دا دی چه هغه شیان ئی هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چه کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوی نجاستونو ځنی ضروری دی نو د بدن پاکی به په طریق اولیٰ سره حتمی او ضروری وی نو ځکه د هغه د بیان ضرورت پاتی نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنی له بدو اخلاقو ځنی د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د ګندګی له لری کیدلو څخه دا معنی مرادوی چه د بتانو له ګندګی ځنی لری شئ! لکه چه تر اوسه پوری لری یئ. په هر حال په دی مبارک آیت کښې د ظاهری او باطنی طهارت تأکید مقصود دی ځکه چه پرته (علاوه) له هغه د الله تعالیٰ لوئی هغسی چه ښائی پر زړونو باندی دومره اغیزه او اثر نشی اچولی!.

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۝٦ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝٧

او مه کوه داسی (لړ) احسان چه بدل ئی ډیر غواړی او دپاره د رب خپل پس صبر کوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئی منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمی راښیی چه هر شی مال ـ دولت ـ علم لار ښوونه یا نور چه چاته ورکوئ نه ښائی چه د هغه بدل عوض او ونج وغواړئ یواځی د الله تعالیٰ پر ورکړه باندی شاکر او صابر اوسئ! او هغه شدائد چه د تبلیغ او دعوت په لاره کښې تاسی ته

پیښیږی د هغه په مقابل کښې له صبر او تحمل څخه کار واخلئ! او د هغه د امر لاری ته سترګی ونیسئ! او وپوهیږئ چه دا عظیم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زړه ورتیا حوصلی صبر او استقلال څخه هیڅ کله انجام ونه مومی. د دی آیتونو تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د دی حقیر په خیال دغه تفسیر بی تکلف دی.

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾

کله چه پو کړه شی په صور (شپیلی) کښې نو د هغه (وقت د) پوکی په دغه ورځ کښې ورځ سخته ده.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی په واقعاتو او پیښو کښې د صور نفخ او د شپیلی پوکل ګواکی یوه مستقله ورځ او ځان ته پیښه ده چه له سره تر پایه پوری به له مشکلاتو ځنی ډکه وی.

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

پر (منکرانو) کافرانو باندی نه به وی آسانه (په دوی باندی هغه ورځ).

تفسیر: یعنی پر منکرانو کافرانو باندی به هیڅ ډول (طریقه) آسانی نه وی. بلکه د هغی ورځی سختی به لحظه په لحظه پر هغوی باندی زیاتیږی پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چه که دوی سختی هم ووینی څو د څه مدت له مخی به وی او وروسته له هغه به بیا په دی باندی ډیره آسانی شی.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾

پریږده ما او هغه څوک چه پیدا کړی می دی یواځی (بی له ماله او بی له مددګاره اولاده).

تفسیر: هر سړی د مور له ګیډی څخه یواځی او جره راځی مال، اولاد ـ فوج ـ لښکر ـ سامان ـ او نور شیان له ځان سره نشی راوړی. یا به له وحید څخه مراد خاص ولید بن مغیره وی چه د هغه په باره کښې دا آیات نازل شوی دی. ځکه چه ولید د خپل پلار یو ځوی و او د دنیوی ثروت او لیاقت له اعتباره په عربو کښې یو نومیالی سړی و. مطلب دا دی چه د داسی منکرانو په معاملو کښې چابکتیا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کیږئ! بلکه د هغوی ګردی (تولی) خبری ماته پریږدئ! زه به تول پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښایی چه

تاسی خفه او پریشان شۀ.

وَّجَعَلْتُ لَهٗ مَالًا مَّمْدُوْدًا ﴿۱۲﴾ وَّبَنِيْنَ شُهُوْدًا ﴿۱۳﴾

او بیا می وګرځاوه ور می کړ ده ته مال ډیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او ځامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید ځوی د مغیره د ډیر مال او اولاد او د ډیرو شتو خاوند و. لس واړه ځامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرګو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار ډیر زیاتؤو او نور به تری ویریدل ـ د سوداګری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی ډیر سړی ؤ او هیڅ ضرورت نه پیښیده چه ځامن ئی د پلار له مخی څخه غائب شی.

وَّمَهَّدْتُّ لَهٗ تَمْهِيْدًا ﴿۱۴﴾

او تیاری می وکړه فراخی می وکړه ده لره تیاری (په عیش ـ عمر ـ مال ـ اولاد ـ ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید ځوی د مغیره په دنیا کښی ډیر د عزت خاوند و ـ او خپل ځان ته ئی د ریاست او حکومت ډیر ښه مسند تیار کړی و لکه چه ګرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو ځانونو حاکم او مشر ګانه.

ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيْدَ ﴿۱۵﴾

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کړم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید ځوی د مغیره له ژبی څخه سره له دغه ډیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال تولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او ډوب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سړی پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه ځای نعمتونه هم ماته رارسیږی.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالیٰ هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّاۗ اِنَّهٗ كَانَ لِاٰيٰتِنَا عَنِيْدًاۗ ﴿۱٦﴾

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی ډیر کړم) بیشکه هغه وو آیتونو ځمونږ لره عناد کوونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو ځنی ولید ځوی د مغیره مخالف دی نو دی هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاؤنه پاخه کړی. وائی چه د دی آیتونو له نازل کیدلو ځنی د وروسته پرله پسی د ده په مال او اسباب کښی نقصان پیښیده تر څو چه ملنګ او فقیر شو او په ډیره خواری او ذلت سره مړ شو.

سَاُرْهِقُهٗ صَعُوْدًاۗ ﴿۱۷﴾

ژر ده چه مکلف به ئی کړم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خیژوم پر لوړ (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید ځوی د مغیره ته ډیر په لوړه (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په خورا (ډیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خیژول کیږی او بیا د هغه له څوکی ځنی راښکته رغړول کیږی چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی.

تنبیه: ولید یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مگر ابوجهل ئی وغلاؤ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی پیښیږی نو ځکه ګرد سره راټول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم قسم) خبری وشوی ځینو ویل چه شاعر دی او ځینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه « زه پخپله په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم ډیری آوریدلی دی خو دا قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کهانت » خلقو وویل « آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟» وئی ویل چه «ماته وار راکړی چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی (تندی) تریو او خوله ئی ورانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کوډی دی چه له بابلیانو ځنی نقل شوی دی » حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریدلو په وقت

کښې ویلی و چه دا نه کوډی دی او نه د لیونیانو د خبرو په شان دی بلکه د الله تعالیٰ کلام دی مګر یواځې د نورو خپلوانو د خوشولو دپاره ئې وروسته له خپله ځانه ئې هسی یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دی په لوری اشاره شوی ده.

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنګه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئې وکړه په زړه خپل کښې (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنګه ئې اندازه کړه بیا د ووژلی شي (ملعون د کړ شی) څرنګه ئې اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کښې).

تفسیر: یعنی دی بدبخت ولید پخپل زړه کښې خبره جوړه او داسی ئې غوره کړه چه قرآن کوډی دی الله تعالیٰ دی دی غارت کړی او ملعون ئې وګرځوی او ودی وژنی دا ئې څومره چټی (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئې الله تعالیٰ غارت کړی او ملعون ئې وګرځوی او ودی وژنی چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسی وکړ چه سم د هغوی له خوښی سره ئې یوه هسی خبره وویله چه ګرد (تول) تری خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾

بیا ئې وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئې مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئې غوته کړ (له کراهیته) بیا ئې شا واړوله (له محمده) او غاړه ئې وغړوله (له اسلامیته) نو وئې ویل نه دی دا (قرآن) مګر خو سحر دی چه نقل کاوه شی (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مګر خو خبره د بشر بنی آدم ده.

تفسیر: یعنی ولید د کفارو تولنی ته وکتل او خوله ئې ورانه کړه بیا ئې په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکی وپوهیږی چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لری بیا ئې هسی شا واړوله لکه چه د یوه منفور شي په نسبت وینا کوی او حال دا دی چه پخوا ئې د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښی لامله له هغی وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئې وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځی ـ او په یقین سره دا د سړی خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

ـ میره (خاوند) له ماندینی (ښځی) ـ دوست له دوسته جلا (جدا) کوی!»۔

نو اوس الله اعظم شانه واکرم برهانه د ده د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾

(نو فرمائی الله) ژر به داخل کړم دی سقر (اور د دوزخ) ته.

تفسیر: یعنی ژر به هغه په اور کښې واچوم او د ده د عناد او تکبر خوندونه هغه ته وروڅکوم.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی اور د سقر چه نه پاتی کیږی (تری هیڅ شی د غوښو بی له سوځولو او نه پریږدی (هډوکی بی له سوځولو نه).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو هیڅ یو شی به داسی نه پاتی کیږی چه ونه سوځی بیا له سوځیدلو څخه وروسته به په همغه خپل حال باندی هم نه پاتی کیږی بلکه دوهم ځلی به بیا پخپل هغه اصلی حالت باندی بیرته اوړی او بیا سوځی او دا سلسله به تل جاری پاتی کیږی (العیاذ بالله).
تنبیه: له زیاترو اسلافو ځنی هم دا معنی منقوله ده مګر ځینو مفسرینو د دی توجیه په بل دول (طریقه) سره هم کړی ده.

لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

سوځوونکی توروونکی دی (دغه اور بشره د کافرو) سریو لره په هغه (اور د سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرښتی.

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور هر هغه شیان چه د انسان پر بدن په نظر راځی تول وریژیږی او تک تور به اوړی او د دوزخی حیثیت به بیخی خرابوی. حضرت شاه صاحب لیکی لکه چه اوسپنه په اور کښې سره شی او تکه سره بریښی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د پندی پوستکی او پردی به همغسی رابریښی. ځینی د ﴿ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴾ ترجمه داسی کوی ظاهر کیدونکی خلقو لره یا په نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴾ ـ پر هغه اور د سقر باندی مؤکلی دی نولس پرښتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپاره هغه پرښتی لښکری چه تاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونی ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کښی د لوی افسر نوم «مالک» دی.

تنبیه: حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کړی دی چه د کتلو وړ (لایق) دی. لنده ئی دا چه په جهنم کښی د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چه پرښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرښتی قوت په همغی دائری کښی محدود دی چه دا په هغه کښی په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کښی ایستلی شی مگر د ښځو په گیډو کښی د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمحی او ړپی کښی وحی راوړی شی خو باران ورول د هغه کار نه دی. لکه چه غوږونه لیدی نشی او سترگی اوریدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کښی که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوږ کولی شی چه په زرهاؤ غږونه واوری او دومره ستری نشی ـ او سترگی په زرهاؤ رنگونه ووینی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرښته د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو باندی مقرره کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو باندی عائد کیږی ـ او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د باندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیزی کښی شته نولس مسؤلی لوئی پرښتی مقرری شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو باندی ډیری خبری کړی دی مگر د دی احقر په خیال کښی د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کښی ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحٰبَ النَّارِ إِلَّا مَلٰٓئِكَةً ۙ

او نه دی گرځولی مونږ خازنانی مؤکلانی د دوزخ مگر پرښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوریدلو څخه کافرانو خندل او ملندی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه ځمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرښتی پر مونږ باندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هرومرو (خامخا) ځمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرښته نشی وتلی. یوه غیږ باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرښتو له منځه اوولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساتنه ستاسی په غاړه ده » نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرښتی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرښتی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تبر او کلی ئی په یوه لاس لکه چه ډوډی په تبی باندی پر بل مخ اړوی واړول.

وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا

او نه دی گرځولی مونږ (دا لږ) شمیر د دوی مگر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرښتو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو ویریږی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی.

او بل مو ذکر د نولسو پرښتو وکړ دپاره د دی:

لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا
وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ

تر څو چه یقین وکړی هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ ځکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کړی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهته د ایمان ایمان ئی زیات کړی (او لپاره د دی) چه ونه کړی شک هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیدلی وی چه یوه پرښته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرښتی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفی پرښتی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرښتی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیت یقین پیدا کیږی او د مؤمنانو په زړونو کښی له دی څخنی د ایمان قوت لا زیاتیږی او د دی دواړو دلو په زړونو کښی د پاک قرآن په بیان کښی هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتی کیږی. او نه مؤمنان د کافرانو په دی مسخرو او ملندو باندی تیروځی او غولیږی. او بل مو ذکر د نولسو پرښتو وکړ دپاره د دی:

وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۚ

او چه ووائی هغه کسان چه په زړونو د هغوی کښی مرض ناروغی (د نفاق) ده او (ووائی) کافران څه شی اراده کړی ده الله پر دی شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ ﴾ څخه منافقان یا ضعیف‌الایمان سړی مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی.
یعنی د نولسو له بیان څخنی مقصد څه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوی الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائی د ضلالت ئی او سمه لاره ښیی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی له یوه څیز څخنی یو بداستعداده سړی گمراه کیږی او یو سلیم الطبع انسان لاره مومی څوک چه غواړی کومه خبره ونه منی نو خامخا ښه خبره په بدی باندی اړوی او له هغی څخه مسخری او ملندی (توقی) جوړوی. او د هر چا په زړه کښی چه د الله تعالیٰ ویره او ایمان وی نو د هغه له آوریدلو څخه د ده ایمان ټینگیږی او یقین ئی ترقی کوی.

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ

او نه پوهیږی په لښکر د رب ستا مگر هم دغه (الله پری پوهیږی او ورته معلوم

دی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د بیشمیرو لښکرو شمیر یوازې هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پرښتې خو یوازې د دوزخ د کارکوونکیو پرښتو مشرانې دی.

وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

او نه دی دا (سقر ـ عدد ـ قرآن) مګر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پرې پند ونیسی).

تفسیر: یعنی د دوزخ ذکر یوازې د عبرت پند او نصیحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوریدلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه وویرېږی او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾
إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمی باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په ګهیځ (سحر) باندی کله چه رون شی، بیشکه دا (اور د سقر) خامخا (یو له بلاګانو) لویو څخه دی.

تفسیر: یعنی هغه خورا (دیر) لوی ویروونکی او دیر عظیم الشان شیان چه په قیامت کښې ظاهر کیدونکی دی دوزخ له هغو لویو شیانو څخه یو شی دی.

نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾

ویروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی څخنی چه وړاندی شی (نیکی جنت ته په ایمان سره) یا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسیر: که وړاندی لاړ شی د نیکی یا د جنت په لوری درومی که بیرته پاتی شی په بدی اخته

کیږی یا په دوزخ کښې لوېږی په هر ډول (طریقه) سره مقصود دا دی چه دوزخ ګردو (ټولو) مکلفینو لره ډیر ویروونکی شی دی څرنګه چه د هغه ویرولو عواقب او نتائج په قیامت کښې ښکاره کیدونکی دی نو ځکه ئې پر داسی شیانو باندی قسمونه یاد کړی دی چه له قیامت سره ډیر مناسبت لری لکه د سپوږمی اول زیاتیدل او بیا لږیدل د دی نړی او جهان د نشوونما ـ او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنیا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتناف له پلوه داسی دی لکه د شپې نسبت له ورځی سره ګواکی د دی دنیا ختمیدل به هسی وی لکه د شپې پائ (آخر) ته رسیدل او د هغی دنیا ظهور به هسی وی لکه د سپیده داغ د رڼا (رڼرا) خوریدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾
فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئې وی ګروبندی به وی (په سقر کښې). مګر خو خاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کښې چه پوښتنې به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (ګنهګارانو).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د میثاق په ورځ کښې د حضرت آدم علیه السلام د شا له ښی لوری شخه وتلی وی، او په دنیا کښې ئې هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کښې د عرش په ښی خوا چیری چه جنت وی ودریږی او په همغه طرف رهی (روان) کیږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کښې ورکړی شوی وی نو دا خلق نه یوائځی له قیده او رنځ شخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کښې خوښ ـ خوشاله او په خپل واک (اختیار) سره ګرځی او په خورا (ډیر) بی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملګرو یا پرښتو شخه د ګنهګارانو احوال پوښتی چه هغوی چیری دی؟ چه دلته نه ښکاری؟.

مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یئ تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کښې.

تفسیر: یعنی کله چه واوری چه ګنهګاران په دوزخ کښې اچولی شوی دی نو دوی د دی ګنهګارانو په لوری متوجه کیږی او داسی پوښتنې تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

څرنګه د دوزخ په اور کښې لويدلی يئ؟.

قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوْضُ مَعَ الْخَآئِضِيْنَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٤٦﴾ حَتّٰىٓ اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ﴿٤٧﴾

وبه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کښې چه) نه وو موږ (په دنيا کښې) له لمونځ کوونکيو څخه او نه وو موږ چه طعام خواړه مو ورکړی وی مسکينانو ته او وو به موږ چه ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کښې سره له ډيرو خبرو کوونکيو او وو به موږ (په دنيا کښې) چه دروغ به مو ويل په ورځ د جزاء (قيامت) باندی تر هغه پوری چه راغله موږ ته (هغه) يقينی خبره (مرګ).

تفسير: يعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپيژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخيست. هو! د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کښې کيناسته تر څو د شکوکو او شبهاتو په دلدل کښې کيواته (ونختل) او له ګردو (تولو) څخه لويه خبره دا ده چه هغوی باور نه ؤ چه د انصاف ورځ به هم راتلونکی وی او تل به هغو رښتيا خبری دروغ ګڼلی تر څو چه د مرګی په کنده کښې ولويده او پخپلو سترګو ئی وليده او په هغو ګردو (تولو) خبرو چه دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشّٰفِعِيْنَ ﴿٤٨﴾

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکيو.

تفسير: د کافرانو په حق کښې به هيڅوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلی کيږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ﴿٤٩﴾

پس څه شوی دی په دوی باندی چه له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعني سره له دې چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کښې دي او ښه پندونه هم اوري خو هیڅ نه متأثر کیږي بلکه د هغو له اوریدلو ځني هم غاړه غړوي.

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

ګواکي دوی (صحرائي خره) ګوره خر دي تښتیدونکي چه تښتي له ځمري (یا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعني د حق او حقیقت د شورماشور له اوریدلو څخه او د الله تعالیٰ د ځمریانو له غرمبیدلو څخه لکه ځنګلي ګډي او وحشي خره لرې تښتي.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

بلکه غواړي هر یو سړی له دوی نه دا چه ورکړی شي ده ته پاڼي خوري شوي (په متابعت د محمد ﷺ).

تفسیر: یعني نه غواړي چه د پیغمبرانو خبرې واوري بلکه له دوی ځني د هر سړي غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندې د الله تعالیٰ صحیفې رانازلې شي او دی هم پیغمبر وپیژنده شي لکه چه د الانعام په پنځلسمه رکوع ۱۲٤ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښې راغلی دی ﴿حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسیله د الله تعالیٰ له لوري یوه داسې لیکه راشي چه په هغې کښې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلی شوی وی لکه چه د بني اسرآئیل د سورت په لسمه رکوع ۹۳ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښې دی ﴿حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾

كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾

داسې نه ده (ور به نه کړی شي دوی ته دا پاڼي) بلکه نه ویریږي دوی له (عذابه د) آخرت څخه.

تفسیر: یعني هیڅ کله به داسې نه کیږي ـ ځکه چه نه په هغو کښې دا لیاقت شته او نه د دی خبرې د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعني که چیرې دغه پاڼي هم دوی ته ورکړی شي نو بیا هم دوی ایمان نه راوړي نو پس ټنګ ګول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راتللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویرېږی له عذابه د آخرته دوی دا چتی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشي نو دوی به ایمان راوړی بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذابه نه ویرېږی نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یواځی تعنت او ملندی دی که بالغرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شي بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی الله تعالیٰ فرمایلی دی

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتٰبًا فِىْ قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴾

كَلَّآ اِنَّهٗ تَذْكِرَةٌ ﴿۵۴﴾ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴿۵۵﴾

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کهانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴾ - پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د تولو د ښیګنو (فایدو) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ

او نه آخلی پند (له قرآنه) دوی مګر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ غوښتل او نه غوښتل اګر د ده په حکمت باندی مبنی دی چه هیڅ یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سری استعداد او لیاقت په ښه ډول (طریقه) سره پیژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿۵۶﴾ ع

همغه (الله) دی اهل (وړ) د ویری (چه تری ویرېږو) او اهل د ښښنی (چه ښښنه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سری هومره ګناه چه وکړی خو هر کله چه د تقویٰ په لاری باندی لاړ شی او له

الله تعالیٰ ځخه وویرېږی نو دی به ئی ګرد (تول) ګناهونه وبښی او د هغه توبه به ومنی. له انس ابن مالک رضی الله تعالیٰ عنه ځخه روایت شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به دی ځای کښی د منهیی حاشیی په ډول (طریقه) د دی آیت له لوستلو ځخه وروسته وفرمایل چه د هغه الفاظ دا دی «**قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقیٰ فلا یشرک بی شئ فاذا اتقانی العبد فانا اهل ان اغفر له** - زه د دی خبری لائق او وړ (قابل) یم چه بنده له ما ځخنی وویرېږی او له ما سره دی بل ځوک شریک ونه ګڼی کله چه بنده له ما ځخه وویرېږی او د زړه په اخلاص له شرک ځخه ځان وژغوری (وساتی) نو ځما شان دا دی چه زه ئی ګناهونه وبښم » الله تعالیٰ مو دی پخپل فضل او کرم سره په توحید او ایمان باندی قائم او دائم ټینګ ولری او پخپلی مهربانی مو دی ټول ګناهونه راوبښی.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفیقه فله الحمد والمنة

سورة القیٰمة مکیة وهی اربعون آیة وفیها رکوعان رقمها (۷۵) تسلسلهاحسب النزول (۳۱) نزلت بعد سورة «القارعة».

د «القیامة» سورت مکی دی (٤۰) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۵) او په نزول کښی (۳۱)

سورت دی وروسته د «القارعة» د سورت ځخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾

قسم خورم زه په ورځی د قیامت باندی.

تفسیر: یعنی د قیامت د ورځی امکان د عقل له مخی او متیقن‌الوقوع کیدل ئی د داسی مخبر صادق په وینا سره ثابت شوی دی چه د هغه په صدق باندی قطعیه دلائل قائم دی. زه په هغه باندی قسم خورم چه تاسی په یقین وروسته له مرینی ځخه بیا ژوندی کیږئ او ضرور به د ښو او د بدو حساب کیږی.

تنبیه: ښکاره دی وی چه په دنیا کښ راز (قسم) داسی شیان دی چه خلق په هغو باندی قسمونه خوری . په خپل معبود باندی ، په معظمو او محترمو شتو باندی په کوم مهتم بالشان ځیز باندی

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیگڼی (فایدی) او ندرت ورښوولو دپاره. لکه چه وائی چه د فلانی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منځ کښی څه مناسبت هم وی - او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وګرځاؤ شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیګڼی (فایدی) یم زیمنه

لوړمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر تیتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لوړل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی. اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندګانو څخنی جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهتم بالشان وی. یا مقسم علیه لپاره په ډول (طریقه) د شاهد او حجت ودراوه شی. دلته د قیامت په ورځ لوړل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهتم بالشان او عظمت له حیثیته دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ ۝٢

او قسم خورم زه په نفس ملامت کوونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اګر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو. جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سړی نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دریو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری. اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی - او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئنه» وائی لکه چه د جزء ۳۰ «الفجر» په سورت ۳۰ آیت کښی ئی لولو ﴿ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ ٱرۡجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرۡضِيَّةً ﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو - غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مباعدت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی. ځکه چه هغه سړی ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی. لکه چه د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ۵۳ آیت کښې ځمونږ دغه تفسیر کښې راغلی دی ﴿ وَمَآ اُبَرِّئُ نَفْسِیْ ۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ ۢ بِالسُّوْٓءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّیْ ﴾ دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او غضب کښې اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له ګردو (تولو) خرابو شیانو څخه لری تښتی او که کومه خرابی یا تیروتنه تری وشی نو په هغه باندی شرمیږی او خپل ځان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامة» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «د سړی نفس په اول کښې په لوبو او مزو کښې ډوب وی ـ او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه کوی ـ نو داسی نفس ته «نفس امارة بالسوء» وایه شیٔ بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا کیږی ـ ښه او بد پیژنی ـ نو له بدو ځان ساتی ـ او کله په غفلت کښې بیا په بدو پسی مندی وهی ـ خو بیا چه ویښ شی ـ ژر تر ژره خپل ځان ملامتوی او ډیر پښیمانیږی ـ نو داسی نفس ته (نفس لوامة) وایه شی ـ بیا چه کله ښه پاک او صاف شی ـ او د زړه له کومی د ښو په لوری تمائل پیدا کوی ـ او له چټی (بیکاره) او خرابو چارو څنی پخپله لری تښتی ـ او د بدی او خرابی له تصوره ډیر ورته ربړ (زحمت) او تکلیف رسیږی ـ نو داسی نفس ته «نفس مطمئنة» وایه شی (انتهیٰ بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کړ چه که د چا فطرت صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کښې په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی آړوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (ډیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کښې به راڅرګندیږی (ښکاریږی).

اَیَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَّجْمَعَ عِظَامَهٗ ۝۳

آیا ګمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه ټولوو مونږ (خواره واره) هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورځ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او ګوډ او خواره واره شوی دی او د هغو وړوکی بخرکی هم په خاورو او نورو کښې ګډوډ شوی دی نو ښه اوس به هغه څرنګه یو ځای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پیوندیږی؟ داسی خو ډیر سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کړو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلٰی قٰدِرِیْنَ عَلٰٓی اَنْ نُّسَوِّیَ بَنَانَهٗ ۝۴

هو! (بلکه جمع به ئی کړو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر تول کړو هډوکی او بندونه د ګوتو د ده.

تفسیر: یعنی مونږ خو د ګوتی بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو څخنی دی او د هر څیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه څمونږ په محاورو کښی هم په داسی مواردو کښی داسی ویلی کیږی چه څما بندونه خوږیږی. او له هغه څخه مراد ګرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کښی سره د هغو د وړوکی‌توبه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو څکه هغه څوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولیٰ طریقه سره قادر دی

بَلۡ یُرِیۡدُ الۡاِنۡسَانُ لِیَفۡجُرَ اَمَامَهٗ ۚ﴿۵﴾ یَسۡـَٔلُ اَیَّانَ یَوۡمُ الۡقِیٰمَةِ ؕ﴿۶﴾

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ ووائی (په هغه څیز باندی چه) په مخ کښی د ده دی (له قیامت او حسابه) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاءً چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کښی (یعنی ګناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کښی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه له قیامت څخه انکار کوی - او دوهم څلی ژوندون محال ګڼی - د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده - او د الله تعالیٰ کامل قدرت او نښی ښکاره نه دی - بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتګه پخوا پخپل راتلونکی عمر کښی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی‌پروا شی او په فسوقو او فجورو کښی مشغول پاتی وی. که چیری د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کښی څای ونیسی نو په فسق او فجور کښی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو څکه له داسی خیال څخه ئی زړه تل په ډډه ګرځی چه تری عیش منغص نشی او په لذت کښی ئی څه خلل ونه لویږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترګی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رښتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیته ئی په ښکاره ډول (طریقه) سره راوښیه!.

فَاِذَا بَرِقَ الۡبَصَرُ ۙ﴿۷﴾ وَ خَسَفَ الۡقَمَرُ ۙ﴿۸﴾

کله چه خړی متحیری شی سترګی له هیبته او توره شی سپوږمی (رڼا (رڼرا) ئی لاړه شی).

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شي او لمر به هم سر ته دیر نژدی راشي او سپوږمی بی نوره شي سپوږمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کړه چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هغی ته په دیر زیات اهتمام سره کتل ـ او د هغی له احواله به تل خبر ؤ.

وَجُمِعَ الشَّمۡسُ وَالۡقَمَرُ ۙ﴿۹﴾ یَقُوۡلُ الۡاِنۡسَانُ یَوۡمَئِذٍ اَیۡنَ الۡمَفَرُّ ﴿ۚ۱۰﴾ کَلَّا لَا وَزَرَ ﴿ؕ۱۱﴾ اِلٰی رَبِّکَ یَوۡمَئِذِ ۣالۡمُسۡتَقَرُّ ﴿ؕ۱۲﴾

او جمعه شي لمر او سپوږمی (له طرفه د مغربه په قیامت کښی یا جمع شي په تور والی کښی په تلو د رڼا (رنړا) د دواړو سره یعنی په بی نوری او تت والی کښی به دواړه سره شریک او مله وی). نو وبه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کښی چیرته ځای د تیښتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تیښتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کښی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کړ شي او جزاء ورکړه شي).

تفسیر: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کښی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتښتم؟ او په کوم ځای کښی پټ شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تښتیدلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم تاسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کښی حاضریږی او د هغه د عدل او انصاف په مخ کښی ودریږی او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کښی ئی کوی.

یُنَبَّؤُا الۡاِنۡسَانُ یَوۡمَئِذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَ اَخَّرَ ﴿ؕ۱۳﴾

خبر به کړ شي انسان په دغی ورځی (د قیامت) کښی په هغو (اعمالو) چه مخ کښی ئی لیږلی دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسیر: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستنی اعمال ښه وی که بد وی هغه ته ورښکاره کیږی (ښکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ ﴿١٤﴾ وَّلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيْرَهٗ ﴿١٥﴾

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که څیرته وړاندی کړی عذرونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د ګردو (تولو) ورتګ د ده په لوری دی وپوهیږی. که څوک ووائی چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا ګردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍۢ ﴾ الآیة - سره اخیستی دی یعنی په وړښولو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلی وروړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿ وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ ﴾ بلکه دلته په دنیا کښی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه دول (طریقه) سره پوهیږی. اګر که د نورو په مخ کښی حیلی او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کښی ډیر کوښښ وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په ډیر مشقت کښی ؤ نو الله فرمائی چه:

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿١٦﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿١٧﴾
فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿١٩﴾

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کښی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن په ژبی د پرښتی) نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غوږ ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل ړومبی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالیٰ له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تللو څخه وروسته وحی ئی په ښه دول (طریقه) په یاد پاتی وی. مګر په دی صورت کښی دوی ته ډیر تکلیف پیښیده کله به چه دوی هغه ړومبی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کښی په ښه دول

(طریقه) سره نه راتله ـ او د هغو په پوهیدلو کښی به هم دوی ته لږ دیر دقت پیښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرمایل چه په دی وقت کښی ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شئ! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادیږی ـ او بیا به ئی څرنګه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه ډول (طریقه) وپوهوم؟ ـ د هغو ګردو (تولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښی حرف په حرف تولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی راایستل ـ او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پرښته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی ـ نو تاسی چپ اوسئ! ـ پوره او ښه ئی واورئ! ـ د هغه اوریدل د هغه یادول ـ او د هغه علومو او معارفو ورونه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسؤل او روښانول ـ دا ګرد (تول) ځمونږ له کارونو څخنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی ګرده (توله) وحی له سره تر پایه پوری واوری ـ او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه باسی ـ او نه ئی ضبط او ګردان کړی ـ خو د پرښتی له ورتګ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تزئید او تنقیص ولولی ـ او وئی لولوی ـ او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښی یوه وړوکی نمونه له ﴿ يُنَبَّؤُا الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴾ څخه ده یعنی څرنګه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پرښتی له ورتګه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پرته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیروتو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښی تولوی ـ نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندګانو پخوانی او وروستنی هغه ګردی (تولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کوونکی له فکره هم وتلی وی ـ ګرد (تول) سره تول کړی او په یوه وقت کښی هغه د دوی په مخ کښی وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی ګرد (تول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هدوکی منتشر ذرات او رژیدلی بخرکی سره راتول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه ړومبنی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوښوئ تاسی ځغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پریږدی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقائقو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مبنی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) ګڼئ او پریږدئ ئی او

وایئ چه د هغه رارسیدل لری دی. د انسان په طبیعت کښی ژر غوښتل او جلتبازی داخله ده ـ لکه چه د جزء ۱۷ انبیاء په دریمه رکوع ۳۷ آیت څمونږ دغه متبرک تفسیر کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿ خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ ﴾ فرق دومره دی چه نیکان د ښو شیانو په حاصلولو کښی جلتی کوی چه د هغه یو مثال اوس په ﴿ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴾ تیر شو. او بدان هغه شی غوره کوی چه ژر ئی په لاس ورځی اګر که د هغه نتیجه هلاک هم وی.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

ځینی مخونه (یعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قیامت) کښی ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسیر: دا د آخرت بیان دی یعنی د مؤمنانو څیری به په دی ورځی کښی ډیری روښانه ځلیدونکی تر او تازه او ډیری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترګی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رنی وی. له قرآن کریم او متواترهؤ احادیثو څنی په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چه په آخرت کښی به د الله تعالیٰ لیدنه وی ـ خو ګمراهان له دی څخه منکر دی ـ ځکه چه دا نعمت د هغوی په برخه کښی نه دی. **اللهم لاتحرمنامن هذه النعمة التی لیس فوقها نعمة**

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾
كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾

او ځینی مخونه (یعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قیامت) کښی به تریو بدڅیره وی یقین به کوی چه کاوه شی واقع کیږی په دغو (مخونو) باندی دوی ته بلا لویه چه ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چه دنیا خوښوی پر آخرت) کله چه ورسیږی (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسیر: یعنی باور لری چه هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د ګاللو (تیرولو) دی چه بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴾ ـ نه ده داسی چه دنیا خوښوی پر آخرت کله چه ورسیږی سا هډوکی د ستونی ته)

یعنی آخرت مه لری ګڼئ ځکه چه موت د دی سفر ړومبی منزل دی چه هغه ډیر نژدی له هم دی

ځایه د نورو منزلونو په تللو باندې شروع کیږي تر څو چه وروستني منزل ته ورسیږي ګواکې د هر سړي مرګ هغه لره د لوئي ورځې (قیامت) یوه وړوکې نمونه ده هر کله چه د مریض روح ګرد (تول) سره غونډ شي او چنغرک هډوکي د تتر (سینې) او ورمیږ ته ورسیږي ـ او سا ئې په مرۍ کښې ونښلي ـ نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئې شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿۲۷﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿۲۸﴾

او وبه ویلې شي (یعنې وبه وائي هغه څوک چه چاپیر له مریضه دي) څوک دی دم کوونکې (په هغه رنځور باندې چه جوړ شي او روح ئې بیرته ور وګرځي) او یقین کړي هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندې راغلې) دی وقت د فراق جدائي (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسې مایوسۍ په وقت کښې د طبیبانو او داکترانو له لاسه هیڅ شی نه وي پوره کله چه خلق له ظاهرې علاج او تدبیر ځنې عاجز شي نو د دم او دعاء ـ تعویذ په فکر کښې لویږي او یو له بل سره وائي «خانه! کوم داسې ښه سړی راولئ چه په دې رنځور څه دم او دعاء وکړي. ګوندې وي چه جوړ شي ځینو اسلافو ویلي دي چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځي او له دوی سره داسې وائي چه د دې مړي سا څوک وباسي او وړي ئې؟ د رحمت پرښتې؟ که د عذاب؟ نو په دې تقدیر سره (راقي) له (رقي) څخه مشتق ګڼله کیږي چه معنې پاس ختل دي او د (رقیه) ځنې به نه وي چه معنی ئې دم او دعاء او توتکه او افسون دي.

﴿وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ ـ او یقین کړي هغه محتضر چه بیشکه په ده باندې راغلې دی وقت د فراق جدائي له دنیا او خپلوانو) یعنې مړ کیدونکی به وپوهیږي چه دی اوس له ګردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مألوفو شیانو ځنې بیلیدونکی دی. یا ئې دا مطلب چه سا ئې له بدنه تلونکې ده.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿۲۹﴾

او تاویږي یوه پنډۍ (د ده) له بلې پنډۍ (د ده) سره (له هیبته د مرګ).

تفسیر: یعنې په ځینو اوقاتو کښې د موت د سکراتو لامله (له وجې) یوه پنډۍ له بلې پنډۍ سره لګیږي. او هم د بدن د لاندنې برخې ځنې د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پنډیو خوځول او یوه له بلې ځینې بیلول به د ده په واک (اختیار) کښې نه پاتې کیږي نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی شخه بې‌واکه لویږی. ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښې «ساق» کنایه ده له سخت مصیبت شخه ـ نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی. «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مړ کیدونکی ته په دی وقت کښی دوه سختی وروړاندی کیږی یوه دا چه له دنیا ځنی داسی درومی چه مال او اسباب ـ اهل او عیال ـ کور او کهول ـ جاه او حشم ګرد (تول) ځنی پاتی کیږی ـ غلیمان پری خوشیږی او پیغورونه ورکوی ـ او خپلوان ئی خفه کیږی ـ او په رنځ او خپګان کښې لویږی. بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او ویرورنکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پیښې او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ الْمَسَاقُ ﴿۳۰﴾

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښې ورتله دی (د تولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده. ګواکی اوس د بنده راښکوول د خپل پروردګار په لوری شروع شو مګر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت شخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توښه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿۳۱﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۳۲﴾
ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰى اَهْلِهٖ يَتَمَطّٰى ﴿۳۳﴾

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مګر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وګرځاؤ (له ایمانه) بیا لاړ اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین ګڼلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی ـ او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غړوی ـ او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی ـ او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٥﴾

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده تا لره) هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورځی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو ځلی نه بلکه څو څو ځلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تاته به بل هیڅوک د الله تعالیٰ د نوی نوی سزا وړ (لائق) او مستحق نه وی.

تنبیه: ښائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی ځغردوالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غړول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو ځنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لائق) گڼی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ﴿ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴾ کښی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کښی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گڼی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به په ده باندی نه وی؟ یا له مرینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ
أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

آیا نه ؤ دغه (انسان اول) یو ښاخکی له منی څخه چه تویوه شی (اچوه شی پر رحمونو د ښځو کښی). بیا و دی یوه توټه د وینو نو پیدا کړ الله (اندامونه ئی) پس برابر کړ (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوکلو) نو پیدا کړ له هغه (اوبو د منی) څخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او ښځه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کوونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کړی مړی (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی څخنی د غوټه شویو وینو په شکل ګرځی بیا الله تعالیٰ د دی د پیدایښت ګرد (تول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی ـ او تول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابروی ـ او د یوی بیځانی نطفی څخنی یو عاقل انسان جوړوی ـ او هم له هم دی نطفی څخنی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره بیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی ګرد (تول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کړی؟ «**سبحانک اللّٰهم فبلیٰ!**» پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القیامة بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنیة وهی (۳۱) آیة ورکوعان رقمها (۷٦)
تسلسلهاحسب النزول (۹۸) نزلت بعد سورة الرحمٰن.

د «الدهر» د «الانسان» سورت مکی دی (۳۱) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷٦) او په نزول کښی (۹۸) سورت دی وروسته د «الرحمٰن» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلۡ اَتٰی عَلَی الۡاِنۡسَانِ حِیۡنٌ مِّنَ الدَّهۡرِ لَمۡ یَکُنۡ شَیۡـًٔا مَّذۡکُوۡرًا ①

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان څه وقت له زمانی څخه چه نه و دی یو شی یاد کړی شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیڅ نوم او نښه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت څیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کړ چه د نطفی په شکل راووت ـ دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وخوځوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه ګډوده شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو دولو (قسمونو) اوبو څخه ئی پیدا کړ.
تنبیه: د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شیانو څخه روغه ده نو څکه د ښځی له اوبو څخه پرته (علاوه) یواځی همغه یو اوبو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ
إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

ازمایو ئی نو وموګرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ ورښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیږلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکره.

تفسیر: یعنی له نطفی څخه ئی د وینی غوټه او له هغی څخه ئی د غوښی یوه ټوټه جوړه کړه هم دا راز (قسم) له څو څو ځلی اړولو او ګرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساؤ چه دی پخپلو غوږونو سره اوری او په سترګو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو څخه نشی کار اخیستی. ګواکی نور ګرد (تول) د ده په مخ کښی کانه او ړانده دی.
تنبیه: د «نبتلیه» معنی اکثرو مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالیٰ په احکامو ـ امر ـ نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومی اندازی پوری د خپل الله تعالیٰ د احکامو تعمیل او خپل اخلاص او وفاداری څرګندوی (ښکاره کوی)؟ نو څکه هغه ته ئی د آوریدلو ـ پوهیدلو او

لیدلو قوتونه وروبښل چه پر هغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی.
﴿ اِنَّاهَدَیْنٰهُ ﴾ الآیة - بیشکه مونږ ورښوولی ده انسان ته سمه لاره یا به وی دی شکر کوونکی او یا به وی ناشکره) یعنی ړومبی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوه څخنی - بیا ئی د عقلیه او نقلیه دلائلو په وسیله هغه ته د نیکی لاره وروښووده چه د دی ښوونی اقتضاء داسی ده چه ښائی ګرد (تول) انسانان په یوه سمه لاره باندی لاړ شی خو د شاؤخوا د حالاتو لامله (له وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو له سببه ګرد (تول) په یوه.لاره باندی پاتی نشول. څینو الله تعالیٰ ومانه او حق ئی وپیژنده ـ او څینو ناشکری او ناحقی ته ملا وتړله وروسته له دی نه الله اکرم شانه واعظم برهانه د دی دواړو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

اِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَلٰسِلَا۟ وَاَغْلٰلًا وَّسَعِيْرًا ۝۴

بیشکه مونږ تیار کړی مو دی کافرانو ته ځنځیرونه او طوقونه او تود اور (لمبی وهونکی چه تل به په کښی سوځی).

تفسیر: یعنی هغو خلقو چه د رسمونو او رواجونو او اوهامو او ظنونو په ځنځیرونو کښی ځانونه تړلی دی او بی د الله تعالیٰ له اقتدار او حکومته ئی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونه او غاړکی له خپلو غاړو څخنی نه دی ایستلی بلکه د حق او د حق د عاملینو په خلاف د دښمنی او د جګړی د اورونو په لګولو کښی خپل عمر تیروی. او کله په تیروتلو سره هم د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر نه اداء کوی - او نه ئی په زړه کوی نو داسی خلقو ته په آخرت کښی د دوزخ طوقونه او غاړکی - ځنځیرونه او ډیر سخت سوځوونکی اور تیار دی.

اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُوْنَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوْرًا ۝۵
عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ

بیشکه ابرار نیکان څښی (په جنت کښی) له جامونو د شرابو څخنی چه وی ګډ له هغو سره (جنتی) کافور. چینه چه څښی به له هغی څخه (نیک) بندګان د الله.

تفسیر: یعنی د شرابو هسی جامونه به څښی چه لږ څه کافور به په کښی ګډ وی دا کافور د دی دنیا د کافورو په شان نه دی بلکه د جنت د یوی خاصی چینی نوم دی چه د الله تعالیٰ له

لوری په خاص ډول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندگانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږی. ښائی چه د دی سوړوالی ـ ښه رائحه او ورم ـ مفرح ـ خاصیت ـ او د تک سپین رنگ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝٦ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ

چه بیائی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چینه د هغو بندگانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په همغه لوری بهیږی. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لوړه (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه ځایه به د گردو (تولو) انبیاؤ ـ اولیاؤ ـ صلحاؤ او مؤمنینو مانیو ته د هغی ویالی وبهیږی والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.
﴿يُوفُونَ بِالنَّذْرِ﴾ ـ وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو)
یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لازم کړی څیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لازمی شوی دی څرنگه به پری ښودی شی؟.

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝٧

او ویریږی (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (څرگند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر تولو عامه او گردو(تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی ډول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۝٨

او (ابرار) ورکوی طعام خواړه پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین اړ (مجبور) ته او یتیم پلار مړی ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کښې خپل طعام او خواړه سره له دی چه دی پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او ډیر خواهش ئې ورته کیږی په ډیر اخلاص ـ شوق او ذوق سره مسکینانو ـ یتیمانو او بندیانو ته ئې ورکوی.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کښې راغلی دی چه د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له هر مسلمان سره چه کوم بندی وی ښائی چه له هغه سره ښه سلوک وکړی!» لکه صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم د دی حکم په تعمیل بندیانو ته له خپلو ځانونو څخه ښه خواړه ورکول او حال دا چه هغه بندیان مسلمانان نه ؤ د مسلمان ورور حق خو له دی څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کښې لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریبی او پور وړی (قرضداری) لره هم شامل کیدی شی ځکه چه هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾
إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾

(وائی ابرار) بیشکه چه مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویریږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) ډیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبې سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لازم ئې وګڼی د قال په ژبې سره ئې هم ویلی شی.

﴿إِنَّا نَخَافُ﴾ بیشکه مونږ ویریږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی ډیری سختی تریو مخی نه).

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو څخه وروسته به ولی د بدل او شکریې هیله (ارزو) او امید ونه لرو چه مونږ له خپل پروردګاره او له هغی لوی ورځی څخه ویریدونکی یو چه هغه ورځ به ډیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په ډیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویریږو چه آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کښې منلی کیږی؟ که نه؟ نه چه د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کښې څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وبال نه شی.

فَوَقٰىهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰىهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ﴿۱۱﴾

نو وبه ساتي دوی لره الله (په سبب د حسناتو د دوی) له شره سختی د دغی ورځی او ملاقی ور به کړی دوی ته تازګی او حسن د مخونو (او خوشالی د زړونو).

تفسیر: یعنی له هغه شی ځنی چه دوی دیر ویریدل الله تعالیٰ دوی له هغه ځنی محفوظ او مأمون وساتل او د هغوی مخونو ته ئی ښائست او تازګی او زړونو ته ئی خوښی او سرور ورعطاء کړ.

وَجَزٰىهُمْ بِمَا صَبَرُوْا جَنَّةً وَّحَرِيْرًا ﴿۱۲﴾

او جزاء به ورکړی دوی ته (الله) په سبب د صبر د دوی (تول نعماء د) جنت او (جامی) وریښمینی.

تفسیر: یعنی کله چه دی خلقو د دنیا پر تنګسی او سختیو باندی صبر کاؤ ـ او له ګناهونو او معاصیو ځنی ئی ځانونو ساتل او په طاعت او عبادت کښی قائم اوسیدل نو ځکه الله تعالیٰ د هغوی د آرام او راحت دپاره دوی ته د جنت ښه نعماء ـ اعلیٰ باغونه او فاخره لباسونه مرحمت کړل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتیانو یو بل ښه وضعیت داسی بیان فرمائی:

مُّتَّكِئِيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ لَا يَرَوْنَ فِيْهَا شَمْسًا وَّلَا زَمْهَرِيْرًا ﴿۱۳﴾

حال دا چه تکیه کوونکی به وی په هغه (جنت) کښی پر تختونو باندی د باچایانو او تولواکانو په دول (طریقه) نه به وینی دوی هلته شمس لمر (ګرمی) او نه زمهریر (ساړه یا به نه وینی په دغه جنت کښی لمر سپوږمی چه رڼا (رنړا) به ئی له بل څه وی).

تفسیر: یعنی د جنت موسم به دیر معتدل او برابر وی نه د تودوخی او نه د یخنی او نه به نور څه ربړ (زحمت) او تکلیف هلته وی.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوْفُهَا تَذْلِيْلًا ﴿۱۴﴾

حال دا چه نژدی به وی پر دوی باندی سیوری (د ونو) د هغه او مسخری

تیتی کړی شوی به وی میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو څانګی د خپلو میوو سره دوی ته دیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کښی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کښی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هغه تولولی او شوکولی شی.
تنبیه: ښائی د ونو څانګی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کړی وی یا به دا واقعی سیوری وی ځکه که د لمر رڼا (رڼرا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رڼا (رڼرا) خو به هرومرو (خامخا) هلته وی او د دی رڼا (رڼرا) په سیوری کښی به جنتیان د ارام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَا۟ مِن فِضَّةٍ

او ګرځولی به شی پر دغو (ابرارو) باندی (په دغه جنت کښی) جامونه له سپینو زرو او ګلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښیښو هسی ښیښی چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښیښو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لوښی به په اصل کښی د سپینو زرو څخه جوړ وی او دیر سپین بی داغه او خوښی ښیونکی ـ او داسی صاف او شفاف او ځلیدونکی به وی چه لکه ښیښی غوندی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیده کیږی.

قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾

په اندازه کړی به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه څښلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کښی شراب وی چه نه به تری لوږیږی ـ او نه به تری زیاتیږی ـ یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کښی تاکلی (مقرر کړی) او ګرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾

او ورڅښول کیږی به جنتیانو ته په جنت کښې جامونه د شرابو چه وی به ګډ له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوئ جنتی) زنجبیل.

تفسیر: یعنی د شرابو جام یو هغه و چه د هغه ګډ جنتی کافور دی. دوهم ئی هغه دی چه زنجبیل (سوند) ورسره ګډوی مګر دا د دی دنیا زنجبیل او سوند ونه ګاڼه شی ځکه هغه یوه چینه ده چه «سلسبیل» نومیږی د سوند تأثیر تود دی او په غریزیه حرارت کښې انتعاش پیدا کوی ـ او عرب هغه دیر خوښوی.
په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چینی ته «زنجبیل» وائی. د نیکانو په جامونو کښې د هغه لږ څه ګډون کاوه شی په اصل کښې دا چینه لویو عالی مقامو مقربینو لره ده. والله اعلم.

عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾

چینه په دغه (جنت کښې چه) نوم ئی ایښودلی شوی دی په سلسبیل سره (چه د حلقه آسانه لنیذه تیریږی).

تفسیر: د سلسبیل معنی صافی بهیدونکی اوبه دی. کذا فی الموضح. او ځکه ورته «سلسبیل» وائی چه آسانه تیریږی له حلقه او دیری لنیذی او خونده وری دی په څښلو کښې او هر چیرته چه د جنتی زړه وغواړی همغلته ورته بهیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ

او ګرځی پر دغو جنتیانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعنی تل به هلک پاتی کیږی یا به له جنتیانو څخه هیڅ نه اخیست کیږی او تل ترتله د هغوی په خدماتو کښې مشغول وی.

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾

کله چه ووینی ته دوی ګڼی به هغوی (په صفائی کښې) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعنی پخپل حسن ـ جمال ـ صفائی ـ او ښائست سره په هر لوری ګرځی او داسی خوش منظر معلومیږی لکه چه د ډیرو ځلیدونکیو او ښائسته مرغلرو په شان پر ځمکی باندی خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښی ښکاریږی له مرغلرو منظومو او پییلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿۲۰﴾

او هر کله چه وګوری ته دغه (جنت) ته نو وبه وینی ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشی) او ملک پاچائی لویه (لازواله چه انتهاء او زوال نه لری).

تفسیر: یعنی د جنت حال او احوال څه ووایه شی ـ که څوک ئی ووینی نو ور معلومیږی چه په جنت کښې به څه عظیم‌الشان نعمتونه او څومره لویه لازواله بیمثاله باچائی یوه معمولی او ادنیٰ جنتی ته ور په برخه کیږی رزقنا الله تعالیٰ منها بمنه و فضله.

عٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ ز

د پاسه پر دوی باندی به کالی (جامی) د نریو وریښمو وی چه شنه به وی او د پریړو (غټو) وریښمو نه

تفسیر: یعنی نری او پریړ (غټ) دوه دوله (قسمه) د وریښمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږی.

وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ ج

او وابه غوسته شی (دوی ته) باهوګان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښې دری ځایه د سپینو زرو ـ د لوښیو ـ ګاڼو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلی دی ـ په بل ځای کښې د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاوه شی ـ او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه ورورهاندی کیږی.

وَسَقٰهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُوْرًا ﴿٢١﴾

او ور وبه څښي دغو (جنتیانو ته) رب د دوی شراب طهور (څښناک ښه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له ګردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقي مالک له لوری ورکاوه شي چه نه په کښې نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له څښلو څخه به زړه پاک او ګیده صفا کیږی. له څښلو څخه وروسته له بدن څخه به داسي عرق او خولي وځی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مشکو په څیر زړونه خوښوی.

اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَّكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُوْرًا ﴿٢٢﴾ اِنَّا نَحْنُ
نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيْلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او وبه فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کړی مو دی په تا باندی (ای محمده !) قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی ـ د دی زیری له آوریدلو څخه به جنتیان لا خوښیږی.

﴿ اِنَّا نَحْنُ ﴾ الآیة ـ بیشکه مونږ نازله کړی مو دی په تا باندی ای محمده قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)

چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو ښو او بدو باندی ښه وپوهیږی او معلوم ئی کړی چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی ـ که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی تینګ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردګار په حکم باندی همغسی تینګ ودریږی او د وروستنی فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا ﴿٢٤﴾

او مه منه خبره له دوی څخه د هیڅ یو ګنهګار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبه او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه درښیی او په دی تحریص ـ تطمیع سره غواړی چه تاسی د تبلیغ له فرضه واړوی ـ نو الله تعالیٰ تنبیه فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروځی ځکه چه د ګنهګار ـ فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو څخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درځی نو د داسی شریرانو او بدبختانو خبرو ته غوږ نیول نه دی په کار.

وَاذۡكُرِ اسۡمَ رَبِّكَ بُكۡرَةً وَّاَصِيۡلًا ﴿۲۵﴾

او یادوه نوم د رب خپل صباح ګهیځ (سبا) او بیګا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وقتونو کښی ئی هرومرو (خامخا) یادوه! ګردو (تولو) اندیښنو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ الَّيۡلِ فَاسۡجُدۡ لَهٗ وَسَبِّحۡهُ لَيۡلًا طَوِيۡلًا ﴿۲٦﴾

او په څه برخه د شپی کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی ځنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿وَمِنَ الَّيۡلِ فَاسۡجُدۡ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح ځنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپی له لوری علاوه پر تهجد پر ډیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شئ! که له ړومبی «فاسجد» ځنی د ماښام او ماسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ يُحِبُّوۡنَ الۡعَاجِلَةَ وَيَذَرُوۡنَ وَرَآءَهُمۡ يَوۡمًا ثَقِيۡلًا ﴿۲۷﴾

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوښوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریږدی وروسته له ځانه ورځ سخته (د عقبیٰ چه د هغی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسير: يعنی دا خلق که ستاسی پند او هدايت نه منی د هغه سبب د دنيا مينه ده. کله چه دنيا يو ژر په لاس راتلونکی څيز دی دوی هم دا غواړی. او د قيامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هيڅ د هغه په فکر کښی نه دی لويدلی. بلکه د هغه په راتللو باندی باور هم نه لری او هسی ئی ګڼی کله چه مونږ ومرو او له خسا کيدلو څخه پس وراسته او تجزيه کيږو بيا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

نَحْنُ خَلَقْنٰهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ ۚ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيْلًا ﴿۲۸﴾

مونږ پيدا کړی مو دی دوی او بيا مو مضبوط کړل پيدايښت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمايو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کښی) بدل.

تفسير: يعنی اول مو تاسی پيدا کړی او ستاسی ګرد (ټول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن ځمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پائ (انجام) ته ورسوو او هم داسی يوه بله هستی بيا پيدا او ودرولی شو. يا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر يو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سړی راولو چه ګرد (ټول) سره به مطيع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿۲۹﴾

بيشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نيسی طرف د رب خپل ته لاره (په خير او طاعت سره - پس و دی نيسی!).

تفسير: يعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی - د پاک قرآن په وسيله پند ورکوئ! وروسته له دی د هر چا اختيار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردګار تر خوشی پوری د رسيدلو لاره ځان ته جوړه کړی!.

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۳۰﴾ۖ

او اراده نشئ کولی تاسی (د هیڅ لاره د طاعت) مګر هغه چه اراده وفرمائی الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی باندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له غوښتنی نشی کیدی ـ ځکه چه د بنده مشیت د الله تعالیٰ د مشیت تابع دی دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا لره چه پخپل مشیت په سمی لاری باندی بیائی یا په ګمراهی کښی پریږدی.

يُّدۡخِلُ مَنۡ يَّشَآءُ فِىۡ رَحۡمَتِهٖ‌ ؕ وَالظّٰلِمِيۡنَ اَعَدَّ لَهُمۡ عَذَابًا اَلِيۡمًا ۳۱

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب ډیر دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی باندی د تللو توفیق ورروبښی او د خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وګرځوی.

تمت سورة «الدهر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه.

سورة المرسلات مکیة الا آیة (٤٨) فمدنیة وهی خمسون آیة وفیها رکوعان رقمها (۷۷) تسلسلهاحسب النزول (۳۳) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٤٨) آیته څخه چه مدنی دی (٥٠) آیته (۲) رکوع لری

په تلاوت کښی (۷۷) او په نزول کښی (۳۳) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالۡمُرۡسَلٰتِ عُرۡفًا ۱ فَالۡعٰصِفٰتِ عَصۡفًا ۲

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسی (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکیو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوځی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره ګرځندی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع تړلی وی بیا لږ څه وروسته همغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان جکړ پشان به الوځی او داسی خرابی او ورانی به راولی چه خلق به په نارو سورو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وګڼئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع ګڼی او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلی (امیدونه) تړلی وی او ډیر توقعات تری لری خو همغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره راښکاره شی نو ګرد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَّالنّٰشِرٰتِ نَشْرًا ﴿۳﴾ فَالْفٰرِقٰتِ فَرْقًا ﴿۴﴾

قسم دی په هغو خواره کوونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منځ د حق او باطل کښی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هواؤ باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریځی پیدا کوی او په فضاء کښی ئی خوروی ـ بیا په هر هر ځای کښی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالیٰ په امر هغه هم هغلته رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریځی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریځی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د ګردو (تولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی وږمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وړی او یو شیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لګوی غرض دا جمع او تفریق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وګړی (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿ هٰذَا یَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنٰکُمْ وَالْاَوَّلِیْنَ ﴾

فَالْمُلْقِیٰتِ ذِکْرًا ﴿۵﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿۶﴾

پس قسم دی په هغو (پرښتو) چه راښکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویرولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه له «الملقیات ذکراً» شخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غږ د خلقو غوږونو ته رسوونه هم د هوا کار دی.

تنبیه: «المرسلات ـ العاصفات ـ الناشرات ـ الفارقات ـ الملقیات» د پنځو واړو مصداق ځینو هواوی ټاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرښتی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه ړومبنیو شلورو شخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی ئی پرښتی اخیستی دی چه په ترجمه کښی ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کښی شته چه د هغوی ګرد (ټول) تفصیلات په (روح المعانی) کښی شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکی چه «له وحی شخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کښی ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کښی ئی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه فرمائی چه «د الله تعالیٰ هغه کلام چه پر امر ـ نهی عقائدو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالیٰ له امره سره کړی دی ـ او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالیٰ هغه کلام چه پر قصصو ـ اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویرولو او ډارولو دپاره دی». په دی سورت کښی د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر ئی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرښتی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هرومرو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کښی به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پړ او ملزم کیږی ـ او له الله تعالیٰ ځنی ویریدونکی به بیخی مأمون ـ مصئون او بی فکره وی.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ۝

بیشکه شه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هرومرو (خامخا) پیښیدونکی ده.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾

نو کله چه ستوری تور شی رنا (رنړا) نور یی ورک شی. او کله چه آسمان څیری کړ شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رنا خړیږ کیږی آسمان به توټی توټی را لویږی او د څیریدلو له وجی به په هغه کښی وروَنه او کړکی څرګندیږی

وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾

او کله چه غرونه والوځولی شی (وایستل شی له ځایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کښی الوځی او دی خو او هغی خوا ګرځی.

وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾

او کله چه د پیغمبرانو وقت وټاکلی (مقرر) شی (او جمع کړل شی دپاره د شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته ټاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په دربار کښی حاضر شی.

لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾

دپاره د کومی ورځی وروستی کړی شوی دی (دا څیزونه) دپاره (د شهادت) د ورځی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورځی دپاره ساتلی شوی ده؟ هغی ورځی ته چه په هغی کښی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالیٰ غوښتلی اوس به هم د هر څیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء داسی نه ده چه اوس هر څوک پخپلی سزا ورسوی.

وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلۡفَصۡلِ ﴿١٤﴾ وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

او څه شي پوه کړی ئی ته چه څه ده ورځ د فیصلې افسوس هلاک خرابی ده په دغې ورځې کښې دروغ ویونکیو لره (په ورځې د قیامت باندې).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته چه د فیصلې ورځ به څرنګه وی؟ بس دومره وپوهیږه چه دروغ ویونکیو لره به د تباهی ډیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او ربړو (تکلیفونو) سره به په کښې مخامخ کیدونکی وی ځکه چه د هغه څیز له لیدلو څخنی چه د دوی په فکر او خیال کښې هم نه ؤ تیر هر کله چه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیږی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

أَلَمۡ نُهۡلِكِ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتۡبِعُهُمُ ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ نَفۡعَلُ بِٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١٨﴾

آیا نه دی هلاک کړی مونږ مجرم خلق پرومبنی بلکه هلاک کړی مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه چه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو ګنهکارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی ګڼل چه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنګه به باور کیدی شی چه دا ګرد (ټول) بنی آدمان به په یوه ورځ کښې سره مره ـ او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویرول ګرد (ټول) سره فرضی او ساختګی راښکاری ـ نو د دی چټی (بیکاره) خبرو په جواب کښې فرمائی چه پخوا له دی څخه ډیر خلق مره شوی دی ـ او ډیر اقوام او تبرونه د خپلو ګناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی ـ د ورستنیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله چه څمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرګند (ښکاره) دی نو وپوهیږئ چه د دی پیړی کفار به هم په همغو پخوانیو کفارو پسی شړو. هغه لوی ذات چه په بیلو بیلو زمانو کښې ئی لوی لوی مضبوط او تکړه سړی وژلی دی ـ او ډیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کړی دی ـ نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری چه په دی ګردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښې د عذاب خوند وڅکی؟ او ټول یو ځلی فنا کړی بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان ذی العزة والعظمة والکبریاء والجبروت)

وَيْلٌ يَّوْمَىِٕذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۹﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتګ ئی د دی لپاره دروغ ګڼانه چه ګرد (تول) انسانان به څرنګه یو ځلی پناه کیږی؟ او په څه دول (طریقه) به ګرد (تول) مجرمان په یوه وقت کښی ګرفتار او په سزا رساوه کیږی؟.

اَلَمْ نَخْلُقْكُّمْ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ﴿۲۰﴾ فَجَعَلْنٰهُ فِيْ قَرَارٍ مَّكِيْنٍ ﴿۲۱﴾
اِلٰى قَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿۲۲﴾

آیا نه یئ پیدا کری مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) څخنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په ځای د قراری تینګ کښی (چه د مور رحم دی) تر نیتی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په ځای کښی ئی محفوظ وساته. له دی څخنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی الاکثر ووړکی هلته تر نهو میاشتو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرْنَا ۖ فَنِعْمَ الْقٰدِرُوْنَ ﴿۲۳﴾

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه تیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه څاڅکی ئی او تر نیتی معلومی پوری په هغه تینګ او مضبوط ځای (رحم) کښی چه اکثر نهه میاشتی وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی څخنی څمونږ په قدرت او قوت باندی وپوهیږئ نو آیا دا الله تعالیٰ دا انسان وروسته له مرینی څخه نشی ژوندی کولی.

تنبیه: ځینو د «قدرنا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کړ» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښې له مونږ څخه هیڅ یو ضروری څیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کړی دی.

وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ به خاورو کښې داسی ګډود شو چه ځمونږ د هډوکو بځرکی بیخی نری او ګرد (تول) سره خاوری ایری شی نو آیا بیا به په څه دول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښې به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلیتو شبهاتو باندی وشرمیږی او د ندامت او ارمان ګوتی به په غاښونو وچیچی.
(اوس الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندګانو او داسی فرمائی):

أَلَمۡ نَجۡعَلِ ٱلۡأَرۡضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحۡيَآءٗ وَأَمۡوَٰتٗا ﴿٢٦﴾

آیا نه ده ګرځولی مونږ ځمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مړیو لره (په ګیډه نس خپل کښې).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی ځمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مړی هم په هم دی ځمکی کښې خښیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مړینی څخه وروسته ئی هم دا خاوره د هستوګنی ځای دی. نو آیا بیا دوهم کرت له دی خاوری څخه د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَجَعَلۡنَا فِيهَا رَوَٰسِيَ شَٰمِخَٰتٖ وَأَسۡقَيۡنَٰكُم مَّآءٗ فُرَاتٗا ﴿٢٧﴾

او پیدا کړی دی مونږ په دی (ځمکه) کښې غرونه لوی او لوړ (اوچت) او در ومو څښلی تاسی ته اوبه خوږی تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی ځمکی کښې مو لکه غر غوندی دروند او سخت جسم پیدا کړی دی چه

له خپله ځایه هیڅ نه خوځیږی. او په هم دی ځمکی کښی مو د اوبو چینی در بهولی دی چه د خپلی نرمی او سیلان په سبب تل تر تلله بهیږی او په دیر سهولت سره ئی ښښونکی خړوبیږی - پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقیری ځمکی کښی ئی پخپل قدرت سره داسی متضادی نمونی راښولی دی او د موت او حیات او د سختئی او نرمی دیری منظری او ننداری ئی راوړاندی کړی دی نو آیا هغه د حشر په میدان کښی د سختئی او د نرمی او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او ننداری نشی راښوولی؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښی چه د پیدا کولو هلاک کولو او د حیات او بقاء گرد (تول) سامان او وسیلی شته نو آیا د هغه قدرت او نعمت دروغ گڼل څرنگه جائز کیدی شی؟.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ﴿۲۸﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسی ئی گڼل چه په یوه ځای او یوه وقت کښی به د گردو (تولو) ړومبنیو او وروستنیو د اثابت او تعذیب په دی اندازه مختلفی او متضادی چاری څرنگه پای (آخر) ته رسیږی او وبه ویل شی دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه د قیامت په ورځی کښی داسی چه:

اِنۡطَلِقُوۡۤا اِلٰى مَا كُنۡتُمۡ بِهٖ تُكَذِّبُوۡنَ ﴿۲۹﴾

ځئ لاړ شئ! هغه څیز ته چه وئ تاسی چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئیل په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به منکرانو ته داسی ویل کیږی. بیا به وویل شی د الله له جانبه منکرانو ته داسی چه:

اِنۡطَلِقُوۡۤا اِلٰى ظِلٍّ ذِىۡ ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿۳۰﴾

ځئ لاړ شئ تاسی! هغه سیوری ته چه خاوند د دریو څانگو ښاخونو دی.

تفسیر: له قتادة رضی الله تعالیٰ عنه او نورو څخنی مروی دی چه د کافرانو د سیوری دپاره یو

لوګی له دوزخه راوځی چه په چاودلو سره به په دریو څانګو ویشل کیږی وائی چه دا لوګی به داسی وی چه له هر یوه منکر به له دری خواؤ راچاپیر وی - یوه ټوټه به ئی د سر له لوری د چتری په دول (طریقه) ولاړه وی او دوهمه به ئی په ښی لاس او دریمه به ئی په کیڼ لاس. د حساب تر خلاصیدلو پوری به دا خلق تر هم دی سیوری لاندی وی او ایمانداران او نیک کرداران به د عرش عظیم تر سیوری لاندی په دیره هوسائی (راحت) او آرام سره ولاړ وی.

لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾

چه نه به وی (دا سیوری) یخ او نه به دفع کوی (له دوی نه هیڅ شی) له لمبی د اور نه).

تفسیر: یعنی یواځی په نامه سره به سیوری وی. داسی کوم ګڼ سیوری به نه وی چه د هغه په وسیله د لمر له تودوخی یا د اور له لمبو څخنی منکرین ځان وژغوری (وساتی) یا د تندی د داخلی او خارجی تودوخی مخه ونیسی.

إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾

بیشکه هغه (اور) ویشتل کوی په هسی بخرکو سرو سکروټو سره (چه هره یوه به ئی وی) لکه لوړه (اوچته) غټه مانی.

تفسیر: یعنی د دوزخ دغه سکروټی به دغومره لوړی (اوچتی) وی او هغه سکروټی به د لوئی مانی د وچتوالی په میچ رااالوځی. یا به د هغه د سکروټو لویوالی د لوئی مانی له لویوالی سره برابر وی.

كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾

ګواکی هغه (بخرکی سکروټی قطار د) اوښانو زیړو تورو دی.

تفسیر: یعنی که له مانی سره تشبیه په لوړوالی (وچتوالی) کښی وی نو له اوښ سره به په لویوالی کښی هم وی. که هغه تشبیه په لویوالی کښی وی نو د ﴿ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴾ مطلب به داسی وی چه ؤړمبی به د اور هغه بخرکی او سکروټی له مانی سره برابری وی بیا به ماتی او وړی شوی د اوښ په اندازه به کیږی. یا به له اوښ سره په رنګ کښی تشبیه ولری خو په دی

صورت کښې هغو کسانو چه د ﴿ جِمٰلَتٌ صُفْرٌ ﴾ ترجمه په «تورو اوښانو» سره کړی ده هغه زیاته ښه لګیږی ځکه چه له روایتونو څخه دا ثابته شوی ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اوښانو ته د دی لامله (له وجی) «صفر» وائی چه هغه عموماً زیړوالی ته مائل وی. والله اعلم.

وَيْلٌ يَّوْمَىِٕذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۴﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (د داسی عذابونو).

تفسیر: چه داسی به ئی ګڼل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شی نو مونږ به هلته په آرام او هوسائی (راحت) کښې یو.

هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۳۵﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدی) خبری نه کوی (پکښې کفار یا به نشی نیولی هیڅ حجت پر الله باندی).

تفسیر: یعنی منکران به ځینو مواطنو کښې بالکل خبری ونه شی کړی او په هغو مواطنو کښې چه وینا کوی هغه به نافع نه وی. نو په دی لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل ګرد (تول) سره برابر وی.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُوْنَ ﴿۳۶﴾

او اذن حکم به ونه کړ شی دوی ته چه عذر وغواړی (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوی).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبی د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيْلٌ يَّوْمَىِٕذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۳۷﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په دغی ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه دغه ورځ د دنیا په عدلیو او محکمو باندی قیاس کوی او داسی ئی گڼلی وی چه که هسی کومه موقع راوړاندی شوه نو هلته به هم په غوړو خبرو او په عذرونو او ننواتو سره ځانونه خلاصوو.

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾

دا ورځ د فیصلی ده تولوو مونږ تاسی (ای مکذبانو) او پخوانی خلق هم.

تفسیر: د دی لامله (له وجی) چه گرد (تول) سره راتول کړو او بیا ئی بیل بیل سره ودروو او وروستنی او آخری حکم او فیصله ورواوروو.

فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿۳۹﴾

پس که وی تاسی لره څه کید مکر چل (په دفع د عذاب کښی) نو وکړئ دغه کید مکر چل مو په ما باندی.

تفسیر: هو که! دا گرد (تول) مو دلته سره راتول کړی اوس دی یو له بله سره جرگی او مشوری وکړی هر هغه چم (چل) کید او مکر فریب او تدبیر چه ځمونږ د نیولو دپاره جوړولی شی هغه دی جوړ کړی او راودی ښیی په دنیا کښی خو مو د حق په باطلولو او پتولو کښی ډیر تدبیرونه کړی ؤ نن مو هم له همغو تدبیرونو څخه هر یو مو چه زړه غواړی راد مخه ئی کړئ!.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۰﴾ ع

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په حساب کتاب باندی).

تفسیر: چه په نورو باندی ئی هیله (امید) او اسره کړی وه چه هغوی به مونږ په هر ډول (طریقه) سره چه وی خلاصوی ځینو سپین سترگو خو د دوزخ د پرهتو شمیر نولس اوریدلی داسی ئی هم ویلی دی چه د دوی له منځه اوولسو تنو ته یواځی زه کافی یم.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ ظِلٰلٍ

خامخا پرهیزګاران ویریدونکی به (د جنت د ونو) په سیوری کښې وی.

تفسیر: یعنی ویریدونکی له عذابه د الله چه کوی پرهیز له کفر او عصیان څخه ږومبی د عرش بیا د جنت په سیوریو کښې به وی.

وَّعُيُوْنٍ ﴿٤١﴾ وَّفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُوْنَ ﴿٤٢﴾ كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِيْٓـًٔا
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٤٣﴾

او په (غاړه د) چینو کښې به وی او په (منځ د) میوو کښې به وی له هغه قسمه چه غواړی ئی دوی (او وائی به مومنانو ته پرښتی چه) خورئ تاسی او څښئ تاسی (ای متقیانو) په داسی حال کښې چه لذت اخیستونکی او هضمیدونکی به یئ په بدل د هغو (صالحه ؤ اعمالو) چه وئ به تاسی چه کول به مو (په دنیا کښې)

تفسیر: د مکذبینو په مقابل کښې ئی دا د متقینو حال بیان وفرمایه ځکه «الاشياء تعرف باضدادها».

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٤٥﴾

(لکه چه جزاء مو متقیانو ته ورکړه) بیشکه مونږ دا رنګه ښه بدل ورکوو نیکانو ته (پس نیکی دی کوی چه ښه جزاء بیامومی دغسی) افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په نعماؤ د جنت سره).

تفسیر: چه په دنیا کښې به ئی مسلمانانو ته ویل که له مرینی څخه وروسته بیا ژوندون وی نو هلته به هم مونږ له تاسی څخه ښه یو اوس چه هغوی تاسی په عیش او عشرت کښې وینی او خپل ځانونه په تکلیف او زحمت کښې مومی نو دوی ته لا زیات ربړ (تکلیف) رسیږی او رسوا او ذلیل کیږی. او وائی به منکرانو ته پرښتی داسی چه:

كُلُوْا وَتَمَتَّعُوْا قَلِيْلًا اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ ﴿٤٦﴾

خورئ تاسو! او نفع اخلئ (ای مکذبانو له نعمتونو د فانی دنیا) لږی ورځی بیشکه یئ تاسی مجرمان (ګنهګاران په عقبیٰ کښی).

تفسیر: دا خطاب مکذبینو ته دی چه شو ورځی نوری هم مزی وکړئ! آخر به د دی خوړلو او څښلو بدل په بنه ډول (طریقه) له تاسی ځنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالیٰ مجرمان یئ چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی ګواکی «کلوا وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری راښکاره ئی کړه چه د هغه په پوره کولو کښی کوشش وکړ شی.

وَيۡلٌ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (له عذاب دردناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش ـ عشرت ـ ساعت تیری او لذتونو کښی ډوب تللی وی ـ له دی څخه خبر نه وی هغه څیز چه تاسی ته د ګلانو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کښی اچول هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منګور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱرۡكَعُواْ لَا يَرۡكَعُونَ ﴿٤٨﴾

او کله چه وویل شی (په دنیا کښی) دغو (مکذبینو) ته چه رکوع وکړئ لمونځ وکړئ تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکذبین په لمانځه کښی رکوع نه کوی یا د الله تعالیٰ د عامو احکامو په مقابل کښی غاړه نه ږدی.

وَيۡلٌ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او نواهی د الله).

تفسير: په هغې ورځې کښې به ارمان او افسوس کوی چه په دنيا کښې مو ولې د الله تعالیٰ د احکامو په مقابل کښې سرښکته نه کړ که مو په دنيا کښې د هغه الله تعالیٰ په مقابل کښې سر تيټ کړی وی نو دلته به هرومرو (خامخا) معزز محترم او سرلوړی (سرفراز) وم.

فَبِاَیِّ حَدِیْثٍۭ بَعْدَهٗ یُؤْمِنُوْنَ ﴿۵۰﴾ ع

پس په کومې خبرې باندې وروسته ما سوا له دې (قرآنه) په ايمان يقين راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شي باندې ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسير: يعنی له قرآن مجيد څخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بيان به د چا وی؟ که دا مکذبين په دې باندې باور نه کوی نو پر کومې خبرې به ايمان راوړی آيا له دې پاک قرآن څخنی وروسته د بل کوم کتاب د راتللو په انتظار کښې دی چه له آسمانه به راښکته شي؟.

(آمنا بالله وبماانزل الله فاكتبنامع المؤمنين)

تمت سورة «المرسلات» بفضله ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة

سورة النبإ مكية وهى اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (٨٠) رقم تلاوتها (٧٨) نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مكى دى (٤٠) آية (٢) ركوع لرى په نزول كښې (٨٠) او په تلاوت كښې (٧٨) سورت دى

وروسته د المعارج له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

عَمَّ يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿١﴾

له څه شي څخه پوښتنه كوى (كفار) يو له بله (يا له مؤمنانو څخه په طريقه د مسخرى سره).

تفسير : يعنى خلق د كومى خبرى پته لګولو او د كوم څيز په تحقيق او تفتيش كښى مشغول دى؟ آيا په هغو كښى داسى څه قوت او استعداد شته چه له ډيرو پوښتنو څخه په هغه څيز باندى وپوهيږى؟ هيڅ كله به ونه پوهيږى يا دا چه كافران د انكار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو په ډول (طريقه) په خپلو منځونو كښى او هم له پيغمبر او مسلمانانو څخه پوښتى خانه ! هغه لويه ورځ كله راځى؟ ولى دومره وځنډيده (ايساره شوه) اوس ولى نه راځى؟» تاسى پوهيږئ چه دوى د څه دپاره داسى پوښتنى كوى؟ هغه داسى عظيم الشان او لويه خبره او ويروونكى ننداره ده چه د هغه علم او پوه دوى ته عنقريب راځى او دوى به ئى ژر په خپلو ستركو ووينى او پرى وبه پوهيږى.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ ﴿٢﴾ الَّذِىْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ﴿٣﴾

پوښتنه كوى (كفار) د لوئى خبرى (قيامت يا قرآن څخه چه مشتمل دى په بعث او نورو اخروى امورو) هغه (قرآن) چه دوى په كښى مختلف دى (مؤمنان ئى په حقانيت اقرار لرى او كافران ترى انكار كوى).

تفسير : يعنى د قيامت لويه ورځ چه د خلقو په منځ كښى په هغى كښى اختلاف او شخړه

(جګړه) ده او کفار په هغه کښې سره مختلف دی په انکار او په شک کښې يا به تپوس کاوه مؤمنانو او کافرانو تولو. مؤمنانو دپاره د زيادت د ويرې او کافرانو له جهته د مسخرې نه څوک ئې راتګ منې څوک ئې نه منې څوک ئې په خيال کښې ورته تللې دی څوک وائې جسم پورته کيږی څوک وائې ګرد (تول) رنځ او خوند په روح او په سا باندی تيريږی او په جسم پوری هيڅ شيز اړه (مجبوری) نه لری څينی وائې قيامت شته او بتان به څمونږ شفاعت کوی او څينی وائې نشته او څينی شک کوی په واقع کيدو ئې او په نه واقع کيدو ئې. او نوری دا راز (قسم) جګړی.

كَلَّا سَيَعۡلَمُونَ ۝٤ ثُمَّ كَلَّا سَيَعۡلَمُونَ ۝٥

نه دی کوی(دا اختلاف او پوښتنې) ژر به وپوهيږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بيا هيڅکله دی نه کوی (پوښتنې او اختلاف) ژر به وپوهيږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کښې چه مړه شی او وڅکی عذاب.

تفسير : يعنی پيغمبرانو د دنيا له اوله تر اوسه پوری خلق ډير پوهولی دی خو خلقو هيڅ کله له خپلو جګړو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه ويروونکی ننداره هغوی ته په مخ کښې راشی نو هلته به وپوهيږی چه د قيامت لويه ورځ څه شی ده؟ او د هغی پوښتنې او جګړی په څه ډول (طريقه) دی؟.

أَلَمۡ نَجۡعَلِ ٱلۡأَرۡضَ مِهَٰدٗا ۝٦

آيا نه ده ګرځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه ګرځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوګنې د خلقو).

تفسير : چه خلق په سکون او اطمينان پری ولګوی او هستوګنه پری وکړی او په آرامی او هوسائی (راحت) سره ناسته ملاسته پکښې وکړی.

وَٱلۡجِبَالَ أَوۡتَادٗا ۝٧

او (آيا نه دی ګرځولی مونږ) غرونه ميخونه (بلکه ګرځولی دی مونږ غرونه د ځمکې ميخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسیر : لکه چې یو شی د میخونو په وهلو سره ټینګیږی او نه سره بیلیږی او نه له خپل ځای څخه دی خوا او هغی خوا ته خوځیږی هم دا راز (قسم) د ځمکی هغه ابتدائی خوزیدل او سره بیلیدل د غرونو د شته والی په سبب شول او د الله تعالیٰ په امر ئی په ښکاره ډول (طریقه) یو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ﴿۸﴾

او پیدا کړی یئ مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د نارینه د سکون او راحت او هوسائی (آرام) او وخت تیرولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دریمی رکوع ۲۱ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی داسی یو آیت شته ﴿ وَمِنْ اٰيٰتِهٖۤ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْۤا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ﴾ یا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شیان مراد وی.

وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿۹﴾

او ګرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسیر : یعنی سړی چه په اوږدی ورځی کښی له ډیر کاراو بار او خوځیدو ستړی ستومانه کیږی نو هر کله چه اوده شی نو ګرده (تو له) ستومانی او ستړتیا ئی لری کیږی ګواکی خوب د آرامی او هوسائی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم یادیږی.

وَّجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ﴿۱۰﴾

او ګرځولی ده مونږ شپه لباس (پټوونکی د هر څیز په تیاری خپلی سره).

تفسیر : همغسی چه سړی پخپلو جامو سره ځانونه پټوی ګواکی د شپی تیاره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پټیدلو وړ (لائق) وی زیاتره ئی د شپی په تیاره کښی کولی شی په هسی او ښکاره ډول (طریقه) هم سړی له ورځی څخه زیاتره د شپی له مخی د یخنئ او نورو شیانو لامله (له وجی) جامی اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کیږی.

وَّجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾

او ګرځولی ده مونږ ورځ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسير : زياتره هر راز (قسم) چاری او ګټی د ورځی له مخی کيږی چه له هغو څخه هر څوک د خپل کور او کهول حوائج او اړتياوی (محتاجی) لری او خپل زړه داده کوی. د شپی او ورځی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کيږی يا دا چه د ځمکی په مقابل کښی د آسمان بيان هم کاوه شی.

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هيڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسير : يعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زياتو پيړيو مدتو د تيريدلو اوس هم د پخوا په شان دی او هيڅ يو کندو په کښی نشته او داسی ټينګ او کلک دی چه له سره نه نړيږی او هيڅ يو چاود او درز په کښی نه ښکاری.

وَّجَعَلْنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ﴿١٣﴾

او ګرځولی پيدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) ډيوه روښانه .

تفسير : يعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَّأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾

او نازلی راښکته کړی دی مونږ له نښيځونکيو (نچوړونکو) او ورونکيو (وريځو) څخه اوبه ډيری توئيدونکی پاکی صافی.

تفسير : څڅيدونکی وريځی يا څڅولی هواوی.

لِّنُخۡرِجَ بِهِۦ حَبّٗا وَنَبَاتٗا ۝١٥ وَجَنَّٰتٍ أَلۡفَافًا ۝١٦

لپاره د دی چه راوباسو مونږ په هغو (اوبو) سره دانی او واښه او باغونه يو له بل سره گڼ نژدی.

تفسير : يعنی خورا (دير) گڼ باغونه يا دا چه په يوی ځمکی کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شنه کری دی.

تنبيه : د قدرت عظيم الشانی نښی ئی ويلی او ښکاره کری ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آيا بيا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آيا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لويه دنيا او دير شيان هم داسی گډوډ پريږدی، هيڅ نتيجه او گټه (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتيا سره ښائی چه د دنيا د دی طويلی سلسلی او اوږد لړ پايی او د دی گډو ودو شيانو کومه ښکاره نتيجه هرومرو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وايو. لکه چه وروسته تر خوبه ويښتيا او په شپی پسی ورځ راځی نو هم داسی وپوهيږی. چه په دنيا پسی د آخرت راتلل هم يقينی دی.

إِنَّ يَوۡمَ ٱلۡفَصۡلِ كَانَ مِيقَٰتٗا ۝١٧

بيشکه ورځ د فيصلی (په مابين د خلقو کښی قيامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسير : د فيصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بيخی په کښی بيليږی چه په هيڅ دول (طريقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کيږی. هره نيکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتياز او افتراق په دی دنيا کښی نشی کيدی. ځکه چه د دی دنيا گرد (تول) موجودات لکه ځمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپی، ويديدل، ويښيدل، وريځ، وريا، باغ، نارينه ښځه ووړکی او نور د ښو او بدو سريو په منځ کښی سره گد او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وسائلو او وسائطو نه يو رنگ منافع او گټی اخلی. نو ځکه د دی شيانو د بيلولو دپاره يوه بيلوونکی ورځ يوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعين او مقرری د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معين او تاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لږ څه تعريف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَتَأْتُوْنَ أَفْوَاجًا ﴿۱۸﴾

هغه ورځ چه وپوکل شی (دوهم ځلی) په صور (شپیلی) کښی نو راځئ به تاسی ډلی ډلی (له قبرونو نه موقف ته)

تفسیر : یعنی ډیر زیات غوندونه او فرقی سره تولیږی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو، عقائدو او اعمالو پوری ترلی او مربوط دی.

وَّفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿۱۹﴾

او پرانستلی خیری به شی آسمان (په دغه ورځ د قیامت کښی) نو شی به دروازی دروازی.

تفسیر : یعنی آسمان به داسی وپرانیستلی او توتی توتی شی چه له لری به دروازی پکښی ښکاری د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیږی چه د فرقان په دریمی رکوع ځمونږ دغه متبرک تفسیر کښی ئی داسی لولو. ﴿ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيْلًا ﴾

وَّسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿۲۰﴾

او روان به کړل شی غرونه نو شی به لکه سراب (شګی ګل ځلیدونکی ځمکه لکه اوبه).

تفسیر : لکه چه په ځلیدونکو شګو باندی له لری ځخه د اوبو ګمان کیږی هم داسی به هغو غرونو باندی فهم اتکل کاوه شی ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شګو ګل (سراب) به وی.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿۲۱﴾ لِّلطّٰغِيْنَ مَاٰبًا ﴿۲۲﴾

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو لره د ورتللو او د هستوګنی ځای دی

تفسیر : یعنی دوزخ د شریرینو په انتظار کښی دی او هلته د دوی د ورتللو او د هستوګنی ځای دی یا بیشکه دوزخ څارونکی دی او ځای د تیریدلو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شی او کافر به پکښی پریوځی.

لَّٰبِثِينَ فِيهَآ أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾

څند (ایسارتیا) کوونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښې ډیری زمانی (بلکه همیشه به په کښې پاتی کیږی.)

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه ډیری زمانی او پیړی تیریږی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾

نه به څکی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښې سره (هوا اوبه) او نه د څښلو (یخ) څیز. مگر پرته (علاوه) له ډیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زووو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسائی (آرام) مومی، نه به د څښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو څخه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له کیدی څخه د باندی لویږی او بل هغه تکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پرهارو څخه راووځی الله تعالیٰ مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) ربړو (تکلیفونو) څخه وساتی.

جَزَآءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾
وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾

جزاء (ورکوله شي دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښې) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (څکه چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی گڼل آیتونه څمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شي چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترگو ئی ولیدله اوس گورو چه دوی څنگه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلَّ شَيۡءٍ أَحۡصَيۡنَٰهُ كِتَٰبٗا ﴿٢٩﴾

او هر څیز (له طاعته او معصیته) شمیرلي دي مونږ هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښې لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر څیز د الله تعالیٰ په ازلي او ابدي علم او پوه کښې شته او د هغه د علم المحیط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښې لیکلي دي هیڅ یو شه او بد کار د الله تعالیٰ د علم له احاطې څخه د باندې نه دي د یوې وړې او ذرې پوښتنه او شمیر هم کوي. او وبه ویل شي دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښې په وقت د وقوع د عذاب کښې پر دوی باندې د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه داسي چه

فَذُوقُواْ فَلَن نَّزِيدَكُمۡ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

پس وڅکئ (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونږ پر تاسي پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندې).

تفسیر : یعنی همغسې چه تاسي په تکذیب او انکار کښې تیرې او وړاندې تګ کوی نو که بې واکه مرګ او مړینه. تاسي ته درپیښه شي تل به مو هم دا وړاندې تګ وی. اوس د لویو ربړو (تکلیفونو) خوند وڅکئ! مونږ به هم ستاسي عذاب داسي زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سپکتیا به په کښې نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاوه کیږي. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښې اوس الله تعالیٰ اعظم برهانه و اعلی شانه د مؤمنانو کرامت داسي بیان فرمائي

إِنَّ لِلۡمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَأَعۡنَٰبٗا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتۡرَابٗا ﴿٣٣﴾

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښې) ځای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انګورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همځولی دی.

تفسیر : یعنی داسي انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلتوب، وروستني میچ ته رسیدلي وی. او ګردی (تولی) په یوه عمر (منګ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږي.

وَّكَاْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾

او (متقیانو ته په جنت کښی د شراب طهور) پیالی ډکی تر خندو (غاړو) دی.

تفسیر : یعنی د پاکو خوړوبی (شراب طهور) په خندو (کنارو) اوښتی جامونه به پر متقیانو مؤمنانو ور ځښولی کیږی.

لَا يَسْمَعُوْنَ فِيْهَا لَغْوًا وَّلَا كِذّٰبًا ﴿٣٥﴾

نه آوری په دغه (جنت کښی متقیان) لغو چتی (بیکاره) خبری او نه دروغ.

تفسیر : یعنی په جنت کښی چتی (بیکاره) خبری اتری نه وی. او ملندی نه پکښی اوریدلی کیږی. درواغ او فریب او درغلی (خیانت) په کښی نه وی. نه څوک له چا سره جنګ جنجال کوی ځکه چه هلته د جګړی او شخړی هیڅ یوه پیښه نه وی او نه څه ضرورت ورته واقع کیږی.

جَزَآءً مِّنْ رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

(جزاء به ورکوله شی متقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر : یعنی د یوی یوی ذری شمیر به کیږی او ښه بدل او کافی اجر ئی د دوی د رب او پالونکی له جانبه ورکاوه کیږی. هسی رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَّبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو (ځمکی او آسمان) کښی دی ډیر مهربان دی.

تفسیر : دغه جزاء او بدل یوائحی د الله تعالیٰ رحمت او لورینه (مهربانی) ده کنه د هیچا په الله تعالیٰ باندی زور یا پور (قرض) او حق نشته که سری د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او ربړو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا خو لوی بری او سخت مشکل کار

دی. پاتې شو جنت نو دا پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصې لورینې (مهربانۍ) او فضل او مرحمت څخه مشکل دی. که جنت ځمونږ د ښو چارو په صله او عوض کښې راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿۳۷﴾

نه به مالکان کیږی (د شفاعت، نه به توانیږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر : یعنی نه به قادریږی هیڅوک چه خبری وکړی له الله سره له ویری یا نه به مالکان کیږی د شفاعت دپاره د چا مګر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هیڅوک د الله تعالیٰ په مخ کښې خبری نشی کولی او شوندی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا

په هغې ورځې (د قیامت) کښې چه ودریږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر : له روح څخه مقصد ګرد (تول) ساکښان (جاندار) دی یا به له هغه څخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی څخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه ډیر ارواح له هغه څخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿۳۸﴾

نه به کوی خبری (هیڅوک له ویری په باب د شفاعت کښې مګر) پرته (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکړی ده ته رحمٰن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئې وی صواب ښه خبره (په دنیا کښې چه لا اله الا الله ده).

تفسیر : یعنی په هغه دربار کښې هر څوک هر څه چه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (ډیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کښې او د الله تعالیٰ په حضور کښې به د سپارښت وړ (لائق) یوائې هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کښې له

ښتینو او جوتو خبرو څخه زیاتره ښتیا او جوتی خبری ئی له خولی څخه وتلی وی او د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ئی ویلی وی یعنی مسلمان وی نه کافر ولی چه نه کوی شفاعت مګر خو د مستحق مومن ای الله تعالیٰ تل دا کلمه څمونږ په ژبو جاری لره!.

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا ﴿۳۹﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وکړی نیسی طرف د رب خپل ته مرجع (ځای د ورتلو په طاعت سره پس ودی نیسی څو مأمون شی له عذابونو).

تفسیر : یعنی هغه د قیامت ورځ خامخا راتلونکی ده اوس هر هغه څوک چه خپلی ښه او بهتری غواړی ښائی چه د هغی ورځی دپاره ځان تیار کړی او په زړه پوری تیاری ورته ونیسی!.

اِنَّآ اَنْذَرْنٰكُمْ عَذَابًا قَرِيْبًا ۖۚ يَّوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدٰهُ وَيَقُوْلُ الْكٰفِرُ يٰلَيْتَنِيْ كُنْتُ تُرٰبًا ﴿۴۰﴾

بیشکه مونږ چه یو ویروو مونږ تاسی (ای کفارو) له یوه عذاب راتلونکی نژدی څخه (چه عذاب د آخرت دی) هغه ورځ چه وبه وینی هر سړی هر هغه څه چه په مخ کښی لیږلی ده دواړو لاسو د ده (عمل د خیر وی که د شر جزاء به ئی مومی) یعنی ښه او بد، وړاندنی، وروستنی چاری او اعمال ئی وروړاندی کیږی. او وبه وائی کافر (په ورځ د قیامت کښی) کاشکی چه وی زه خاوری.

تفسیر : یعنی کاشکی زه خاوری وی په دنیا کښی چه هیڅ کله پیدا شوی نه وی! ځکه چه د هم دغه پیدایښت له سببه د حساب او کتاب په عذاب اخته شوی یم او چا ویلی دی خاوری شوی وی په دی ورځ کښی چه هیڅ بیا پیدا شوی نه وی.

تمت سورة النبإ بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة النازعات مكية وهی ست و اربعون آية و فيها ركوعان رقم تلاوتها (۷۹) تسلسلها حسب النزول (۸۱) نزلت بعد سورة «النبإ»

د «النازعات» سورت مکی دی (٤٦) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۹) په نزول کښی (۸۱) سورت دی وروسته د «النبإ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالنّٰزِعٰتِ غَرۡقًا ۙ﴿۱﴾ وَّالنّٰشِطٰتِ نَشۡطًا ۙ﴿۲﴾

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکیو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکیو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسیر : یعني قسم دی په هغو پرښتو باندی چه د کافرانو په رګونو کښی ورننوځی او د هغوی ارواح په راښکلو سره له سرونو د ګوتو او نوکونو نه په ډیره سختی سره وباسی یا قسم دی په ستوریو ځغلیدونکیو باندی له مشرق نه مغرب ته.

(﴿وَّالنّٰشِطٰتِ نَشۡطًا﴾: او قسم دی په ملائکو وښکونکیو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)
یعني هغه پرښتی چه له مؤمنانو څخه د روح غوټه پرانیځی او بیا دوی په ډیری خوښی سره د پاکی نری په لوری ورځغلی. خو په یاد ئی ولرئ چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنده ئی دا چه ښه سری په ډیری خوښی سره د پاکی نری په لوری ورځغلی او بد سری تری تښتی نو ئی په راښکودلو سره بیرته بیائی یا قسم دی په هغو ستوریو باندی چه وځی له یوه برجه بل برج ته.

وَّالسّٰبِحٰتِ سَبۡحًا ۙ﴿۳﴾ فَالسّٰبِقٰتِ سَبۡقًا ۙ﴿۴﴾

او (قسم دی) په تیزو غوټه وهونکیو (ملائکو په تعمیل د احکام الله) تیز غوټه وهل نو قسم دی په وړاندی کیدونکیو (ملائکو) باندی وړاندی کیدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسیر : یعني هغه پرښتی چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکی څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره ځغلی لکه چه بی له کوم تکلیفه په اوبو باندی ګرندی لامبو وهی بیا نو د دی ارواحو په باره کښی هر هغه امر چه د الله تعالیٰ له خوا کیږی د هغه په ځای راوړلو ته په ډیر شوق، ذوق او تلوار سره ورځغلی یا قسم دی په تسبیح ویونکی باندی په تسبیح ویلو سره یا په هغو ستوریو باندی قسم دی چه وړاندی کیږی یو له بل نه په تللو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرٰتِ اَمْرًا ۝٥

پس (قسم دی) په تدبير جوړوونکيو (ملائکو) د حکم د الله (په دنيوی چارو کښي جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شئ تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسير : يعني وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کيږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبير او انتظام په هم دغو پرښتو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغوليږی، يا به مطلقاً له هغو پرښتو څخه مراد وی چه د عالم تکوين په انتظام او تدبير باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه ړومبنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشطات» او د نورو داسی کلمو د تعيين په نسبت نوری خبری او اتری هم ډيری کيږی او د هغو په تعيين او ټاکلو (مقررولو) کښی ډيری ويناوی دی نو خو مونږ د الله ښيلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری ليکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښی اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی يعني قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شئ تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۝٦ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ۝٧

هغه ورځ چه ولړځيږی لړځيدونکی (چه اوله شپيلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثانی نفخه ده)

تفسير : يعني د قيامت ورځ کښی به ولړځيږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپيلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب ليکی چه پرله پسی ځمکه لړځيږی ډيرو مفسرينو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپيلی اخيستی دی. والله تعالیٰ اعلم. او په منځ د دواړو نفخو کښی به څلويښت کاله وی چه په اوله شپيلی سره ټول مخلوقات مری او په دوهمه شپيلی سره به ګرد (ټول) مخلوقات بيا ژوندی کيږی.

قُلُوْبٌ يَّوْمَىِٕذٍ وَّاجِفَةٌ ۝٨ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝٩

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښی به بی قراره رپيدونکی ويريونکی وی. سترګی د هغو به سپکی ذليلی ښکته وی (له ويری).

تفسير : يعني د پريشانی او ويريدلو له سببه به زړونه رپيږی او ځانونه به لړځيږی د دوی سترګی

به خواری او سپکی او ښکته وی او د ذلت او ندامت او پښیمانی ګردی (تولی) نښی به په هغوی کښې له لری ښکاری.

يَقُولُونَ ءَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ⑩ ءَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ⑪
قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ⑫

وائی به (دغه منکران د بعث تمسخراً) آیا مونږ به بیا وګرځولی شو په رومبی حالت (بیا به ژوندی کیږو؟) آیا کله چه وګرځو مونږ هډوکی زاړه ریژیدونکی (نو بیا به هم ژوندی کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخراً) دغه (ګرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښې ګرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعنی د هډیری په ژوره (خکته) کښې له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنګه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندی کیږو؟ مونږ خو په دی خبری نشو پوهیدی چه په رژیدلی زاړه هډوکی کښې به بیا څنګه روح ننوځی؟ که داسی کومه پیښه وشی نو بیا به ژوندی کیدل ډیر ضرر لرونکی او زیانمن وی. ولی چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاری نه دی کړی او هیڅ شی او سامان نه ورته لرو. دا خبری دوی په ملندو او مسخرو سره کوی او داسی ښکاروی چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسی ویناوی کوی او حال دا دی چه تر مړینی وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دی ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چتی (بیکاره) ده. نو بیا فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه ګڼئ قیامت ځکه چه

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ⑬ فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ⑭

پس بیشکه دا (ثانی نفخه) خو پوکل یو دی (ډیرآسان چه پری ژوندی کیږی ګرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وی به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکی (پس له مرګه).

تفسیر : ځینی د «ساهرة» مصداق شام بولی او ځینی ئی د دوزخ نوم ګڼی یعنی منکر خلق دا خبره ډیر سخته ګڼی. او حال دا دی چه داسی چاری پاک الله ته ډیری آسانی دی تر دی چه د یوی سلګی وهلو په میچ دا ګردی (تولی) چاری کیدونکی دی. یعنی د یوی چغی او د صور په پوکلو سره بی له ډیله ګرد (تول) پخوانی او وروستنی مړی له ځمکی څخه د حشر په ډګر کښې سره تولیږی. وروسته له دی یوه لنده خبره او لږ په قهر کیده دوی ته وربه یادوی چه په جهان او

نړی کښې یو لوی متکبر او خورا (ډیر) لوی باچا ته کړی شوی وه او منکرینو ته دا پیښه ور په زړه کوی چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنګه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسیدلی دی؟.

هَلْ أَتٰىكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿۱۵﴾

آیا راغلی ده تاته (ای محمده! بلکه بیشکه رسیدلی ده تاته ای محمده!) خبره د موسیٰ (چه پری متسلی شی ای محمده! او زیری ورکړی مؤمنانو ته په نعیم او منکرانو ته په جحیم).

تفسیر : دا قصه په څو څو ځایونو کښې په تفصیل سره ذکر شوی ده. یعنی په تحقیق راغلی ده تاته خبره د دغه موسیٰ.

إِذْ نَادٰىهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿۱۶﴾

کله چه ور غږ کړ دغه (موسیٰ) ته رب د ده په پاکه کنده میدان د طویٰ کښې.

تفسیر : یعنی د طور له غره سره نژدی. او موسیٰ ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی امر وفرمایه چه.

اِذْهَبْ إِلٰى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغٰى ﴿۱۷﴾ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلٰى أَنْ تَزَكّٰى ﴿۱۸﴾ وَأَهْدِيَكَ إِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿۱۹﴾

لاړ شه (په رسالت ځما) طرف د فرعون ته چه بیشکه ده سر غړولی (تجاوز ئی کړی) دی (له احکام الله). نو ووایه ورته آیا مینه لری ته په طرف د دی چه پاک شی له شرک او معاصی نه). او (رغبت لری دی ته چه) لاره درښیم تاته طرف د رب ستا ته پس وویریږی ته (له عذابه).

تفسیر : یعنی که ته خپل ښه والی او اصلاح غواړی، نو زه د الله تعالیٰ په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درښیم چه پر هغې باندی له تللو څخه ستا په زړه کښې د الله تعالیٰ ویره او د هغه کامل معرفت ټینګ شی، ځکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسیٰ علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یوائحی د بنی‌اسرآئیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسیٰ علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَأَرَىٰهُ ٱلْـَٔايَةَ ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾

پس وښودله (موسیٰ) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر : یعنی هلته رسیدلی د الله تعالیٰ پیغام ئی ورساوه. او موسیٰ فرعون ته د حجت د تماملو دپاره له ګردو (تولو) څخه لویه معجزه له همسا څنی د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسیٰ) او وئی نه مانه بیا ئی شا کړه (له ایمانه) لاړ په ډیره بیړه سره (په فساد پسی)

تفسیر : یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کښې ولګید چه ډیر سری سره راتول کړی او کوډګران ولتوی او پر دی باندی ئی وګماری چه د موسیٰ علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾

پس (فرعون ګرد (تول) ساحران) راتول کړل پس غږ ئی وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر : یعنی له ګردو (تولو) څخه لوی رب خو زه یم نو دا موسیٰ علیه السلام د کوم رب رسول او استاځی دی؟ معاذ الله.

فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْـَٔاخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰٓ ﴿٢٥﴾

پس ونیو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنیا.

تفسیر : یعنی دلته د دنیا په اوبو کښی ډوب شو او هلته د عقبیٰ په اور کښی سوځی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾

بیشکه په دغه (اغراق او احراق) کښی خامخا عبرت دی هغه چا لره چه ویریږی (له الله نه).

تفسیر : په دی قصی کښی ډیری خبری د سنجولو (فکر کولو) او عبرت او نصیحت اخیستلو دپاره شته په دی شرط چه د سړی په زړه کښی لږ څه د الله تعالیٰ ویره وی.
(ربط): د موسیٰ علیه السلام او د فرعون قصه په منځ کښی استطراداً راغلی ده. وروسته له دی نه بیا هغه مضمون د قیامت په لوری اوړی. لکه چه اوس د قیامت منکرانو ته الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾

آیا تاسی ډیر سخت یئ د پیدائښت لامله (له وجی) که آسمان؟ جوړ کړی دی (الله) دغه (آسمان).

تفسیر : یعنی د تاسی پیدا کول هغه هم وروسته له دی نه چه یو ځلی پیدا شوی یئ له ځمکی او آسمانونو او غرونو او سیندونو او نورو موجوداتو څخه ګران دی. کله چه تاسی د داسی لویو لویو شیانو خالق او مالک الله تعالیٰ پیژنی، بیا نو په خپلو بیا پیدا کیدلو کښی ولی تردد او شبهه لرئ!. جوړ کړی دی الله آسمان.

رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾

پورته کړی دی (الله) چت لوړوالی (اوچتوالی) د هغه (آسمان) نو سم صاف بی عیبه ئی کړ. او توره تیاره ئی کړه شپه د دغه (آسمان) او راوئی ایسته ورځ رڼا د دغه (اسمان).

تفسیر : یعنی په آسمان کښې فکر ووهئ! چه څومره زیات هسک او اوچت دی؟ څرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عیبه او بې نقصانه دی؟ څنګه صاف او هوار دی؟ څه دول (طریقه) انتظام او تدوین او ترتیب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کښې شته؟ د هغه له لمر او سپوږمۍ او ستوریو څخه څومره ګټې (فائدې) اخلې؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پیژندلو او نورو شیانو کښې ورځنۍ ګټور کیږئ! د آسمان ننداری ته د ورځې له خوا او د شپې له خوا بیل بیل ځیر شئ چه څرنګه دربنکاری. او د تعجب او د حیرت وړ (لائق) در بریښې؟.

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٠﴾

او ځمکه وروسته له دغه (پیدایښت د آسمان) صافه وغوړوله (الله) دا (ځمکه).

تفسیر : یعنی د ځمکې او د آسمان له منځه کوم یو وړاندې او کوم یو وروسته جوړ شوی دی؟ د دې په نسبت وړاندې له دې نه په بل کوم ځای کښې څه خبرې شوې دی ځمونږ د دغه تفسیر د حٰمٓ السجدة سورت وګورئ!.

تنبیه : «راغب» د «دحیٰ» معنی د یوه شي له خپل اصلي ځای څخه بیرته کول او په بل ځای کښې کیښودل لیکلې دی. نو ښائي له دې لفظ څخه دلته د هغو تحقیقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقیقات دې ځای ته رسیدلي دی چه ځمکه په اصل کښې د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بیله شوی ده والله تعالیٰ اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکې د غوړولو لپ څه نور تشریح داسې فرمائي

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا ﴿٣١﴾

را ایستلی دی (الله) له دغې (ځمکې) څخه اوبه د دې او واښه ورشو د دې.

تفسیر : یعنی الله تعالی سیندونه او چینې بیولې دی او د هغو اوبو په وسیله ئې قسم قسم نباتات، واښه پیدا کړی دی

وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٣٢﴾

او غرونه (په مخ د ځمکې) ودرول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل ځای څخه نه خوځیږی. او د ځمکی مخصوص اضطرابات او خوځیدل ئی هم ورک کړی دی او دغه اثبات د ځمکی او جریان د اوبو پری او ایستل د محصولاتو تری کړی دی الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

دپاره د نفعی ستاسی او دپاره د نفعی د چارپایانو ستاسی (ای بندګانو ځما!)

تفسیر : یعنی که دا انتظام نه وی نو ستاسی او ستاسی د حیواناتو چاری به څرنګه پوره کیدی؟ د دی ګردو (تولو) شیانو له پیدا کولو څخه ستاسی د اړتیاؤ (احتیاج) پوره کول راحت او هوسائی (آرام) رسول او نوری ګټی مراد دی. نو ښائی چه تاسو د هغه حقیقی منعم شکر اداء کړئ او وپوهیږئ چه هغه حکیم برحق او قادر مطلق چه داسی لوړ (اوچت) انتظامات او لوی ترتیبات کولی شی د تاسو په رژیدلو هدوکیو کښی هم روح پوکلی شی ښائی چه سری د الله تعالیٰ د قدرت اقرار وکړی او د ده د نعمتونو شکر په ځای راوړی! که نه د قیامت په ورځ سخت پریشان او خپه کیږی کله چه د ده ګرد (تول) اعمال وروړاندی شی او د افسوس او د حسرت ګوتی وچیچی. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ
مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾

پس کله چه راشی آفت بلاء لویه (قیامت یا وقت د ورتګ د کفارو جحیم ته او د مؤمنانو نعیم ته) په هغه ورځ به یاد کړی انسان هغه څه چه کړی ئی وی (که خیر وی یا شر په دنیا کښی) او څرګند (ښکاره) به کړی شی دوزخ هر هغه چاته چه وینی ئی (د لیدلو خاوند وی).

تفسیر : یعنی دوزخ به داسی په عام منظر کښی راویست شی چه هر لیدونکی به ئی وینی او هیڅ یو غر او یوه پرده به په منځ کښی نه وی.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾

پس هر هغه چه سرکشي کړې وي (په کفر سره) او غوره کړې ئې وي ژوندون لږ خسيس (پر آخرت باندې).

تفسير : يعني دنيا ته پر آخرت باندې ترجيح ورکوي او هغه به ګڼي او غوره کوي ئې او آخرت بالکل هيروي.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ
وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾

پس بيشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوګنې ځاى دى او هر هغه شوک چه ويريږي له ودريدلو (په مخ د) رب خپل او منع کړې ئې وي نفس خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بيشکه جنت هم دا (جنت د ده) د هستوګنې ځاى دى.

تفسير : يعني هغه څوک چه د دې خبرې لامله (له وجې) ويريږي چه زه يوه ورځ د الله تعالىٰ په مخ کښې د حساب او کتاب دپاره دريږم. او د دې ويرې لامله (له وجې) ئې د خپل نفس په خواهش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالىٰ ګرد (تول) احکام ئې ومنل. او له نواهيو څخه ئې ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه ځاى خامخا په جنت کښې دى.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾

پوښتنه کوي له تا څخه (اى محمده! منکران) د قيامت چه کله به وي وقوع د هغه (قيامت).

تفسير : يعني اى محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسې پوښتنې کوي چه آخر هغه ګړۍ کله راځي؟ او قيامت به کله راښکاره شي؟ او حساب او کتاب به کله قائميږي؟.

فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿٤٤﴾

په څه کښې ئې ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهېدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورښوول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنې وشي هیڅچا ته دا پته خبره ښکاره کیدونکې نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالیٰ ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکی چه له ډیرو پوښتنو څخه هم دی ځای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور ګرد (ټول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکې ئې د هغه چا چه ویریږی له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویرول دی که د چا په زړه کښې د بلې ورځې څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښې وی نو هغه به ویریږی او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی ګواکې ستا د ویرولو د نتیجې اعتبار یواځې د هغو کسانو په حق کښې دی چه له هغو څخه د ګټې (فائدې) اخیستلو امید وی او اهلیت ئې لری، که نه نااهل سړی له انجامه غافل شوی هم داسې په فضولو بحثونو کښې لوېږی چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښې واقع کیږی؟.

كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

ګواکې دغه (منکران) په هغې ورځې کښې چه ووینی دغه (قیامت داسې به ګنی) لکه چه نه ئې ؤ کړی ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښې) مګر (په قدر د) ماښام آخر د ورځې یا په قدر د څاښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لګوی چه د قیامت په راتلو کښې ولې دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل وشو؟ ولې ژر نه راځی؟ مګر په هغه وقت کښې به دوی ته څرګنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (ډیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او دیل په کښې پیښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة عبس مكية وهى (٤٢) آية وفيها ركوع واحد رقمها (٨٠) تسلسلها حسب النزول (٢٤) نزلت بعد سورة النجم

د «عبس» سورت مکی دی (٤٢) آیته (١) رکوع لری په تلاوت کښې (٨٠) په نزول کښې (٢٤) سورت دی وروسته د «النجم» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم د قریشو له ځینو غټانو سره د اسلام په نسبت څه خبری کولی او دوی ئی پوهول په دی منځ کښې یو ړوند مسلمان عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه د دوی په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم توجه ئی ځان ته ورآړوله چه «یا رسول الله د دی آیت مراد څه دی؟ ماته له هغه شخه یو څه راوښیئ همغسی چه الله تعالیٰ تاته درښوولی دی!» حضرت د دی ړانده له دی بی وخته پوښتنی څخه لږ خپه شو او ښائی چه د ده مبارک په زړه کښې داسی کومه خبره هم تیره شوی وی چه زه اوس په مهمو خبرو کښې مشغول او بوخت یم که د قریشو دا غټان په ښه ډول (طریقه) وپوهولی شم ګوندی وی چه دوی د اسلام په لوری راشي او د دوی له سببه نور ډیر کسان هم مسلمانان شي او حال دا دی چه عبد الله بن ام مکتوم مسلمان دی او د هغه دپاره نور ډیر وقتونه هم شته چه په هغو کښې خپلی داسی پوښتنی وکری او تعلیم حاصل کری هغه نه ګوری چه که زه له دغی بااثرو او بارسوخو خلقو څخه سترګی واړوم او ده ته التفات وکرم نو ځما دا وضعیت به په هغو باندی لږ شاق تیر شي او شاید چه هغوی به بیا ځما خبرو ته لکه اوس غوږ ونه نیسی. لنده ئی دا چه دوی منقبض شول او د انقباض نښی د دوی په وچولی (تندی) کښې ښکاره شوی په دی خبره باندی دا آیت نازل شول. په روایاتو کښې راغلی دی چه وروسته له دی کله به چه دغه ړوند د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښې راتللو نو دوی به د ده زیات تعظیم کاوه او ورته ویل به ئی «مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی».

عَبَسَ وَتَوَلّٰۤی ﴿۱﴾ اَنۡ جَآءَهُ الۡاَعۡمٰی ﴿۲﴾

وچولی (تندی) تریو کړ (محمد) او مخ ئی وګرځاوه د دی لامله (له وجی) چه راغی ده ته ړوند (عبد الله او قطع ئی کړ کلام د محمد په منځ د ده او

د اشرافو د قریشو کښی)

تفسیر : یعنی د پیغمبر په وچولی (تندی) کښی د یوه ړانده له راتللو څخه گونځی ولویدی او خپل مخ ئی تری واړاوه او ښائی چه ده ته د دی ړانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول ډیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا خبره گواکی د نورو په مخ کښی له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه گله ده نو ځکه ئی د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښی ئی پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکرم او د استعیاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت ښه ده چی د عتاب په وقت کښی هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښی د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شي. برسیره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده. والله اعلم.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰٓ ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ ﴿٤﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده له احواله د دی ړانده) ښائی چه هغه (ړوند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلی پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر : یعنی هغه ړوند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوږونو کښی ځای نیوه ښائی چه ستاسی په اخلاص پوهولو څخه به هغه په یوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾

او هر هغه څوک چه استغناء ئی کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښی ئی) او نشته پر تا باندی هیڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر : یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوئ هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسی گرځی او غواړی چه هرومرو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولویږي. حال دا دی چه د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندی هیڅ یو الزام نشته چه دا متکبر مغرور او لوئی خوښوونکی سړی ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض ؤ چه هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چه رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخی پاتی شی. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چټی (بیکاره) خیالاتو له خوریدلو څخه هغه بد اثرونه چه د اسلام په عام دعوت باندی لویږی له دی ګټی (فائدی) څخه خورا (ډیر) زیات تاوان لری چه تاسی د دی څو متکبرانو غتانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ۝٨ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۝٩

او هر هغه څوک چه راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چه دی ویریږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویریږی یا له دی څخه ویریږی چه ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چه دی ړوند دی له دی نه ویریږی چه څوک به ئی لاس ونه نیسی چه چیری ونه لویږی یا له کوم شی سره ونه لګیږی یا داسی خیال وکړی چه زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته ځم کیږی چه غلیمان (دښمنانان) په لاره کښی ماته څه ضرر راورسوی.

فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ۝١٠

پس ته (ای محمده) له هغه (ړوند طالب‌الخیر څخه) مخ ګرځوی (مشغولیږی تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی).

تفسیر : حال دا دی چه له هم داسی سړی څخه ګټه (فائده) واخلی او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چه هم دی ړانده ابن ام مکتوم ځغره واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسیی په جهاد کښی شریک شو تر دی چه په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیڅکله مخ نه و تریو کړی په مخ د فقراؤ کښی.

كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾

مه کوه بیا داسی (ځکه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له جانبه د الله تولو ته) نو هغه څوک چه غواړی ودی منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غوږ کښینږدی نو ځان ته ضرر رسوی ځکه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندی دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووایئ که څوک خپله گټه (فائده) غواړی نو ځان دی پری پوه کړی او ودی لولی او عمل دی پری وکړی.

فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ﴿١٤﴾

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پانو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د شیاطینو او له نورو تولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوښوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت زیاتیږی؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه مرتبه لری او په پاکو پانو کښی لیکلی شوی دی او په ځمکه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه خورا (ډیر) زیات عزت او احترام ساتی او په ډیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو ځایونو کښی ږدی.

بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

په لاسونو د (ملائکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرښتی لیکی او سم له هغه سره وحی راځی او دلته ئی هم په پانو باندی لیکونکی او تولوونکی د دنیا د خورا (ډیر) لویو سریو او ښو خلقو څخه پرښته خوی د پاک الله بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزئید، نفس او تحریف، تبدیل څخه ځانونه ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسی پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه څه شی کافر کړی ئی دی (باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِن نُّطْفَةٍ

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی دی؟ د یوه ناڅیز او بی قدر څاڅکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن، جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کښی نه و. او دا ګرد (تول) شیان الله تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا لوئی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وریښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا ګرد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وګرځی؟ څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی ګردو (تولو) احساناتو او نعمتونو قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او صورت اندامونه د مور په نس کښی) بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته (لاره د وتو د ده له ګیډی د موره).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور ګرد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه څاڅکی اوبو څخه د مور په نس کښی د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب او اندازه ورجوړ کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی ورروغ کړی. بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدلو یوه ئی

ورکړه. یا دا چه د مور له نس څخه ئې په آسانۍ سره راوویست.

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾

بیا (الله) مړ کړ هغه (انسان لره) نو په قبر کښې ئې کېښود ده لره.

تفسیر : یعنې وروسته له مرینې څخه د هغه مړی د ښښولو هدایت ئې ورکړ تر څو چه د ژوندیو په نزد بې حرمته نه شي.

ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ﴿٢٢﴾

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئې) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنې هغه الله تعالیٰ چه یو ځلې انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او ښښوی ئې اختیار لری چه هر وخت ئې وغواړی بیا ئې ژوندی کړی او له قبره ئې وباسی ځکه چه اوس هم هیڅ څوک د هغه قدرت نه دی سلب کړی. په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئې راولی بیا ئې وژنی او برزخ ته ئې بیائی او بیا ئې ژوندی کوی او د حشر په میدان کښې ئې ودروی. نو د داسې قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وړ (لایق) دی؟ چه ګرد (ټول) امور ئې په واک او اختیار کښې دی آیا د هغو نعمتونو سپکتیا کوم سړی لره ښائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکړی.

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾

بیخی نه دی کړی (کافر) هغه شی چه امر حکم کړی دی ده ته (دغه الله د هغه).

تفسیر : یعنې سړی هیڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئې چه ورکړی وی تر اوسه پوری ئې په ځای نه دی راوړی.
تنبیه : ابن کثیر رحمة الله علیه «کلا لما یقض ما امره» له «ثم اذا شاء انشره» سره لګولی دی یعنې کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئې. اوس داسې نه کوی ځکه چه د دنیا د ودانۍ په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئې تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیڅوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیږی؟

فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِ ۝٢٤

نو ودی ګوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومبی د انسانانو د پیدا کیدلو او مړ کیدلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۝٢٥ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝٢٦

بیشکه مونږ توئی کړی دی اوبه (له وریځو څخه) تویول بیا څیری کړی ده مونږ ځمکه څیرول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی واښه څه طاقت دی چه ځمکه څیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه څیروی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکارئی) او نباتات ځنی راوباسی.

فَأَنبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝٢٧ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝٢٨ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝٢٩
وَحَدَائِقَ غُلْبًا ۝٣٠ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۝٣١ مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۝٣٢

بیا مو زرغونی کړی دی په هغی (ځمکی) کښی دانی او انګور او منه، ترکاری. او زیتون خوونه او خرما او باغونه ګڼ (له جهته د دیروالی د ونو نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) واښه (ومو کړل دغه ټول څیزونه) دپاره د نفع د تاسی او د حیواناتو د تاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کاریږی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ۝٣٣

نو کله چه راشی سخت آواز غوږونه کنوونکی (د دوهمی نفخی).

تفسیر : یعنی داسی سخت غږ چه په هغه غوږونه کنیږی له دی څخه مراد د نفخ الصور غږ دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۝٣٤ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۝٣٥ وَصَاحِبَتِهِ
وَبَنِيهِ ۝٣٦ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ۝٣٧

هغه ورځ چه تښتی به سړی له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملګری (ښځی) او له خپلو ځامنو. هر سړی لره له هغو څخه په دغی ورځی کښی به یو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به هر څوک د خپل ځان په فکر کښی وی هیڅ یو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کښی نه وی بلکه له دی ویری چه بل څوک ځما نیکی وانخلی یا د خپل حق غوښتنه ونه کړی یو له بله تښتی.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۝٣٨ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ۝٣٩

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی روښانه (وی د ایمان له رڼا) خندیدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسیر : یعنی د مؤمنانو له ځیری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذابه خلاص او د الله تعالیٰ په کرامت سره مو اختصاص وموند او د ایمان له نوره به نی مخونه روښانه وی او له دیره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۝٤٠ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ۝٤١

او ځینی مخونه په دغی ورځی کښی په دوی باندی به ګرد وی پټ کړی به وی هغه مخونه (ګرد) ظلمت او توروالی.

تفسیر : یعنی د کافرانو په ځیرو باندی به د غم او کدورت او خپګان دوړی بریښی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به ئی ښی توری کری.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

دغه تول (تورمخی) هم دوی دی (بی شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعنی بی حیا کافرو ته هومره چه وویل شی دوی له خپلی خبری څخه نه اوړی، نه له الله جل جلاله شرمیږی او نه له خلقو او نه له لوئی ورځی څخه ویریږی او په حقوق الله او حقوق العباد کښی خیانت او تری انکار کوی ځرنګه چه دوی جمع کری دی کفر سره له فجوره نو جمع به کری الله تعالیٰ توروالی د مخونو سره ئی ګرد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة التکویر مکیة وهی تسع و عشرون آیة و فیها رکوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول(۷) نزلت بعد سورة تبّت

د «التکویر» سورت مکی دی (۲۹) آیة یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۱) په نزول کښی (۷) سورت دی وروسته د «تبّت» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾

کله چه (د) لمر (رڼا) ونغښتله شی (نور ئی لاړ شی).

تفسیر : کواکی د لمر هغه اوږدی شغلی به چه تودوخی رڼا ورڅخه وځی ونغښتلی شی او لمر به بی نوره شی او د خیدک (پنیر) چکی ته به ورته وی یا به هیڅ نه ښکاری.

وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾

او کله چه ستوری خر شی (یا راولویږی په ځمکه).

تفسیر : یعنی ستوری به راولوېږی او رڼا به نه لری.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾

او کله چه غرونه روان کړل شی.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږی او په هوا کښی به الوځی او ګرځی به.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾

او کله چه د لسو میاشتو بلاربی اوښی خوشی کړی شی (اوښبانه به ورسره نه وی).

تفسیر : اوښ د عربو له ښو بودهؤ (څاروو) څخه دی او هغه اوښه چه د لسو میاشتو بلاربه وی او له هغی د شودو او جونګی (بچی) ځیګیدلو هیله (امید) نژدی وی پر دوی دیر ګرانه وی خو د قیامت د ویروونکی زلزلی په وخت کښی به د هغه نفیس او عزیز او ګران مال پوښتنه به هم ونه کړه شی یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وی چه د داسی عزیز او ګران مال له احواله به غافل وی یا دا چه وریخ به معطله کړه شی له بارانه. یا ځمکه پاتی کیږی له قصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تګ او راتګ څخه به اوښان نشی تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾

او کله چه وحشی څناوران راټول کړل شی (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنګلی څناوران به چه تل د سړیو له ویری لری تښتی له دیری ویری ښارونو ته راځی او له کورنیو بودهؤ (څاروو) سره به ملګرتوب خوښوی لکه چه اوس هم دیر ځلی د خوف او ویری په وقت کښی هم داسی لیدل کیږی خو کاله پخوا له دی نه د (هند) ګنګا او جمنا په سیند کښی سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اوبه وړی او په هغه باندی سړیو بودهؤ (څاروو) مارانو او نورو ژوندیو ځانونه تینګ نیولی دی او یو په بل باندی څه تعرض نه کوی هر یو د خپل ځان په فکر کښی دی پرته (علاوه) له دی د یخنئ په وخت کښی کله

کله لیدلي شوی دی چه ځینی څیروونکي ځناوران کلیو او ښارونو ته ننوځي.
تنبیه : ځینو مفسرینو د «حشر» معنی مره کول او ځینو مره کول بیا ژوندی کول لیکلی دی والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾

او کله چه بحرونه سیندونه سره ګډ کړل شي (تریخ له خواږه سره یا ډیر سخت ګرم شي یا وچ کړی شي نو پکښې به پاتی نشي یو څاڅکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له ډیرو خوټیدلو څخه د بخار او براس په ډول (طریقه) کیږی چه د هغو له تودوخي څخه به په محشر کښې کفارو ته سخت رېړ (تکلیف) پیښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکي اور او د بخار او براسونو غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریابونه بل کړ شي نو وکرځي اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾

او کله چه نفسونه جوړه کړل شي (پیوست کړل شي ارواح له جثو سره یا یو ځای کړل شي هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شي د عقائدو، اعمالو، اخلاقو او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل تولګی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو سره جوړه کړل شي.

وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

او کله چه له جینئ ژوندی خښه کړی شوی څخه وپوښتیدله شي (داسی) چه په کومی ګناه وژلی شوی ده (دا جینئ).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کښې قاعده وه چه پلار به خپله جینئ په ډیره بیرحمی سره ژوندی په ځمکه کښې خښوله. ځینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری داسی کول. او ځینی به له دی شرمیدل چه څنګه به خپله جینئ بل چاته ورکړم چه هغه می ځوم

وباله شي قرآن کريم خبر ورکړ چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قيامت کښی پوښتنی وشی چه په کومه گناه ژوندی خښی شوی دی؟ داسی ئی مه گڼئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو هر څه چه زړه غواړی هغه کولی شی بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنيږی.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾

او کله چه اعمال نامی وغوړولی خواره کړی شی او کله چه آسمان د پوستکی په شان وويستلی شی (له خپله ځايه).

تفسير : لکه چه د حيواناتو له حلالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه گرد (تول) اعضاء او رگونه او پلی او نور ښکاری هم داسی د آسمان له پرانيستلو څخه وروسته گرد (تول) پاس شيان ليدل کيږی او د غمام نزول به وشی چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کښی په « ويوم تشقق السمآء بالغمام» سره شوی دی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾

او کله چه دوزخ بلی لمبی کړ شي (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کړ شي (مؤمنانو ته).

تفسير : يعنی کفارو ته دوزخ په ډير زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شی او جنت متقيانو ته ورنژدی کيږی چه د هغه دول او سينگار به جنتيانو ته خورا (ډير) ښه خوښوونکی او مسرت بښوونکی وی نو په دغه وقت کښی.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾

پوه به شی هر نفس په هغه شی چه حاضر کړی ئی وی (له خير او له شره).

تفسير : يعنی هر يوه ته به دا پته ولگيږی او ورمعلومه به شی چه له ده سره د نيکی يا د بدی څومره پنگه (ذخيره) او سرمايه شته چه له ځان سره ئی راوړی وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته ګرځیدونکیو سمو تلونکیو پټیدونکیو باندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاږه ځی کله ګرندی او کله ورو خوځیږی کله د لمر کله د سپوږمی څنګ ته نژدی کیږی بیا څو ورځی پټیږی.

وَالَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿۱۷﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿۱۸﴾

او (قسم خورم زه) په شپی کله چه راوخیژی مخ راوګرځوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاړه شی. د «عسعس» لفظ دوه معنی لری.
حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکی ګواکی لمر ته ئی په لامبو وهونکی کب او مهی سره تشبیه ورکړی او د لمر هغه وړانګی ئی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکی ته مشابه او ورته کړی دی هغسی چه مهی په سیند کښی پټ تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکی وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.
تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکی مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودریدل بیرته ګرځیدل پټیدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسی وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نبی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پټیدل شپی ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیری چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علائم او نښی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپی نمونه وه وروسته په نور سره لکه رڼا ورځ روښانه کړی ده ګواکی د پخوانیو پیغمبرانو رڼا لکه د ستوریو رڼا وه او دا نور الاعظم او لویه رڼا لکه لویی پلوشی لرونکی لمر دی. څنګه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم کواکبها یظهرن انوارها للناس فی الظلم
حتیٰ اذا طلعت فی الکون عم هدا ها العالمین و احیت سائر الامم

انبیا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد
په رڼا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد
په بعثت د محمد شوه، دنیا توله منوره

سپین تور زیر او سور تول منتفع شول له احمد

ځینی علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کوږ تګ او پټیدل بیرته ګرځیدل په علم ملکوت کښی د پرښتو تګ او راتګ او پټیدلو ته ورته دی. د شپی تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له ښو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم

او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د قوت زور په نزد د څیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی راوړونکی پرښته جبریل علیه السلام دوهم ځمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیچاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کښی هیڅ شک او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کښی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ درجه سره ثقه، عادل ، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په مخ کښی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (ډیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا ګرد (تول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کښی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه متقی او ډیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (ډیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله اتقنکم» په حدیث کښی دی (الکرم التقوی) ذی قوة اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کښی هغه د لوئی درجی خاوندی دی یعنی د ګردو (تولو) پرښتو څخه د الله تعالیٰ په دربار کښی نژدی ځای لری د آسمان پرښتی د هغه حکم منی ځکه چه هغوی ګردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واوری.

وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾

او نه دی دا صاحب ملګری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری ګمان کوئ تاسو بلکه ښه پوه او هښیار دی).

تفسیر : یعنی له بعث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی اوږده موده کښی مو د هغه د پټو او ښکاره ؤ خبرو تجربه کړی ده خو هیڅکله مو د هغه فریب دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او ټل مو د هغه د رښتیا ، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه (صفت) کوله اوس نو ولی بی سببه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه رفیق او ملګری نه دی؟ چه د هغه ګرد (ټول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سړی ته لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!.

وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِيْنِ ﴿۲۳﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنده (غاړه) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنده (غاړه) کښی د هغی پرښتی یعنی جبریل علیه السلام ښه ئی په اصلی صورت او ښه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیروتنه او مغالطه پیښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رښتیا سره پرښته وه پخوا له دی نه د «النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستویٰ وهو بالافق الاعلیٰ».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِيْنٍ ﴿۲۴﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پټو خبرو باندی بخیل (چه پټوی ئی او تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پټی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالیٰ د اسماؤ او صفاتو یا د شرعیه ؤ احکامو یا د مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مرینی څخه وروسته د پیښو او په هغو پوری ترلی خبرو په درښوولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باړه نه غواړی نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترګی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه کیږی؟ کاهن د پټو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ ګډوی او د هغه په درښوولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی څخه نه وحی د پیغمبرانو لوړ (اوچت) سیرت د کاهنانو له رټلیو اخلاقو سره څه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَٰنٍ رَّجِيمٍ ۝٢٥

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رټلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : هیڅ کله شیطان د هغو ښو چارو ښوونه نه کوی چه په هغو کښی د بنیادمانو ګټه (فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شانه واعظم برهانه حق کلام دی.

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ۝٢٦

نو چرته ځئ تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په څنګ کولو کښی له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور ګرد (ټول) احتمالات لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رښتیا څخه نور څه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه صافه لاره ولی پریږدی؟ او بی لاری ولی ځئ؟.

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ۝٢٧

نه دی دا (قرآن) مګر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی که جن).

تفسیر : هغه ګرد (ټول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کری، هغه ګرد (ټول) سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او ښوونو کښی ښه فکر او جاج ووهئ. نو دا به درښکاره شی چه دغه قرآن ټول جهان ته ډیر ښه لار ښوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په عمل کولو ئی د دواړو دارینو فلاح او ګټی په لاس راځی. نه دی دا قرآن مګر ذکر پند دی له جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّسْتَقِيْمَ ﴿۲۸﴾

هغه چاته چه غواړی قصد کوی له تاسی د سمیدلو خپلو (داسی چه سم برابر لاړ شی پر لاره د الله تعالیٰ باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواړی، کوږ تګ او عناد ئی نه وی خوښ ځکه چه داسی سړی له داسی پند څخه ډیره ګټه (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۹﴾ ع

او نه شئ قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مګر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (تولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالیٰ په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التكوير بفضل الله القدير فلله الحمد والمنة

سورة الانفطار مكية وهى تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مکی دی (۱۹) آیته یوه رکوع لری په نزول او په تلاوت په دواړو کښی (۸۲) سورت دی

وروسته د «النازعات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ﴿۱﴾ لا وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿۲﴾ لا وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿۳﴾ لا

او کله چه آسمان وچوی څیری شی او کله چه ستوری راولویږی تیت په تیت

(ګډوډ) شي او په هغه وقت کښې چه دریابونه ګډ شي (یو له بله سره او ټول یو دریاب شي).

تفسیر : یعني د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوټیږي او د دې تندوبې له سببه به ترخې او خوږې اوبه سره ګډې وډې شي.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝۴

او کله چه قبرونه سره څیرې لاندې باندې کړل شي (او مړي ژوندي ترې راپورته کړل شي).

تفسیر : یعني هغه شیان چه د ځمکې په منځ کښې وي د باندې به راغورځي او مړي به له خپلو قبرونو څخه (ژوندي) راوځي. هر کله چه وشي دا کارونه قیامت قائمیږي نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝۵

پوه به شي هر نفس (په دغه وقت کښې) په هغه خیر او شر خپل باندې چه وړاندې ئې لیږلي وي او چه وروسته ئې پرې ایښې وي.

تفسیر : یعني هغه ښې او بدې چارې چه کړې ئې وي یا ئې نه وي کړې د خپل عمر او منګ په اول کښې ئې کړې وي یا په آخر کښې د هغې نښې بیرته ورڅخه پاتې وي او که نه وي پاتې هغه ګرد (ټول) هلته د ده په مخ کښې راځي.

يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝۶

ای انسانه (کافره!) څه شي مغروره کړې ئې ته پخپل رب کریم باندې (چه کافر شوی ئې پرې).

تفسیر : یعني هغه کریم رب آیا د دې خبرې وړ(لائق) و چه ته د خپل جهل او حماقته د هغه په حلم او کرم باندې داده شوی سر به دې ورځنې غړاوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دې کرم څخه به شرمیدی او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدی ولې چه الله تعالیٰ ډیر کریم دی خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئې په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترګی پټوی؟.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوّٰكَ فَعَدَلَكَ ۝

هغه (رب الکريم) چه پيدا کړی ئی يی ته نو برابر کړی ئی ته (يعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کښی).

تفسير: يعنی پيدا ئی کړ يو لاس په اندازه د بل سره او يوه سترګه په مقدار د بلی سره. په دی کښی اشارت دی دی ته چه هر کله دغه رب قدير په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بيا پيدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب ليکی «جوړ ئی کړ بدن او درسم ئی کړ خصلت». يا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاؤ جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کښی ئی اعتدال درپيدا کړی دی.

فِيٓ أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه وئی غوښته ترکيب پيوند ئی کړی ته.

تفسير: يعنی د ګردو (ټولو) په بڼو (صورتونو) کښی لږ او ډير توپير (فرق) او تفاوت پيدا کړ او هر يوه ته ئی بيل رنګ، شکل او ډول عنايت کړ او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکښانو (جاندارو) په نسبت ښه بڼه (شکل) ورکړه. ځينو پخوانيو پوهانو له دی ځخه دا مراد اخيستی دی که الله تعالیٰ اراده فرمايلی وی له هغه ځخه به ئی خر، سودر، سپی او نور ځناوران جوړول سره له دی قدرته دا د الله تعالیٰ ډيره مهربانی او خورا (ډير) احسان دی چه تاسی ته ئی د سړی بڼه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالیٰ چه له تاسی سره ئی دومره ښيګڼی (نيکئ) کړی او انعامات ئی دربښلی دی آيا د دی خبری وړ (لائق) دی چه سړی ئی امر او حکم ونه منی؟. بلکه مونږ ټولو مسلمانانو ته ښائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه ګرد (ټول) احکام له زړه ومنو.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وايئ تاسی په ورځی د جزاء باندی.

تفسير: يعنی د تيروتلو بل هيڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منئ نو ځکه هر شی مو

چه زړه غواړي هغه کوی. او وایئ چه په مخ کښې د حساب او کتاب او پوښتنې ورځ نشته مونږ دلته هر څه چه کوو څوک ئې لیکي؟ او شمیر پسې ئې کرځي؟ او محفوظ ئې ساتي؟ کله چه مړه شو دا ټولي خبرې پای (آخر) ته رسیږی.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

حال دا چه بیشکه په تاسې باندې خامخا ساتونکي ملائکې (د عمل، مقرر دی) عزتمنې (په نزد د الله) لیکونکې (د اعمالو د تاسې) پوهیږی (دغه ملائک) په هغه څه چه کوئ ئې تاسې.

تفسیر : یعنې دغه ملائکې چه کرام الکاتبین نومیږی د الله تعالیٰ داسې عزتمنې بندگانې دی چه نه خیانت او درغلی کوی او نه کوم کار نالیکلی پریږدی او نه له هغوی څخه ستاسې کارونه پټیږی. کله چه گردی (ټولی) چاری داسې یو په یو په اهتمام سره لیکلې کیږی نو آیا دا گرد (ټول) دفترونه هم داسې مهمل او بیکاره پری ښودلی شي؟ نه بلکه هرومرو (خامخا) په کار اچول کیږی او بیشکه د هر سړی عمل د هغه په مخ کښې راوړل کیږی چه د هغه ښه یا بده جزاء ومومی چه ښوونه ئې په تفصیل سره په دغه راتلونکې آیت کښې داسې شوی ده.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾

بیشکه چه ابرار(نیکان-مؤمنان) خامخا په نعمتونو (د جنت) کښې دی.

تفسیر : چه هلته به تل هر راز (قسم) بخششونه او نعمتونه مومی او تل به خوشاله او آرام وی او د هیڅ یوه شي غم او اندیښنه به د جنتیانو سره نه وی. او نه به ئې له جنت څخه د وتلو او د راحت له قلته څه پروا وی.

وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾
وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کښې دی ننوځي دوی په هغه کښې په ورځې د جزاء کښې او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

څخه پټېدونکي.

تفسیر : یعنی نه به په تېښته له دوزخه جلا (جدا) کېدی شي او نه به له ننوتلو څخه وروسته له هغه ځای ووځي بلکه تل به هلته په کښې وي.

وَمَآ أَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْـًٔا ۖ

او څه شي پوه کړی ئې ته څه ده ورځ د انصاف جزاء بیا څه شي پوه کړی ئې ته څه ده ورځ د انصاف جزاء (یعنی بل څوک پرې نه پوهېږي بې له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وي مالک نشي کولی هیڅوک له هیچا سره هیڅ شي (د نفعي او د ضرر).

تفسیر : یعنی هومره چه فکر او جاج ووهی. او په غور او خیال کښې ډوب لاړ شئ بیا به هم د دې ویروونکي ورځې په پوره کیفیت باندې نه پوهېږئ! خو لنډه ئې دا چه دومره اوپوهېږئ چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوي او خپښي، آشنائي او یاراني ورکې شي او هر سړی به «نفسي! نفسي!» ناري وهي. هیڅوک به پرته (علاوه) د مالک الملک له امر څخه د بل چا شفاعت نه کوي عاجزي، چاپلوسي، صبر، او استقلال او نور هیڅ کار نشي کولی «الا من رحم الله».

وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ﴿١٩﴾

او امر حکم په هغه ورځ کښې خالص الله لره دی.

تفسیر : یعنی لکه چه په دنیا کښې د ټولواک (حاکم) او باچا حکم په رعیت باندې او د مور او پلار خبره په اولادو باندې او د بادار وینا په نوکرانو چلیږي په هغه ورځ کښې به دا ټول حکمونه پای (آخر) ته رسیږي او د هیچا امر په بل چا باندې نه چلیږي او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوی ستر ټولواک (حاکم) له احکامه څخنې بل څوک سا هم نشي وېښکلی او هیڅ قوت او قدرت به نه لري او الله تعالیٰ به بې له ملتوبه او شرکته او د بل چا د ښکاره او پټې مرستې (مدد) څخه خپل احکام صادروي او ګردې (ټولې) خبرې ئې ژر تر ژره چلیږي او ګردې

(تولی) چاری به صورتاً او معناً، حساً او مادتاً د الله تعالیٰ د قدرت په قبضه او لاس کښې وی.

تمت سورة الانفطار بفضله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة المطففين مكية وهی ست و ثلثون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۳) تسلسلها حسب النزول (۸٦)

نزلت بعد سورة العنكبوت وهی آخر سورة نزلت بمكة

د «المطففين» سورت مکی دی (۳٦) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۸۳) په نزول کښې (۸٦) سورت دی. وروسته د العنکبوت له سورته نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ① الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ② وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ③

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانه او تول کښې) هغه (کسان) هر کله چه ځان ته اخلی پیمانه نو پوره اخلی او کله چه پیمانه ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسیر: له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او مذموم نه دی دلته د دی خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لږ ورکولو د مذمت د تاکید دپاره دی. یعنی اګر که لږ ورکول په خپله فی نفسه هم مذموم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښې د نورو بالکل رعایت نه کیږی نو دا لا مذموم دی پرته (علاوه) له رعایت کوونکی څخه چه که په هغه کښې یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه ړومبنی سری عیب لا شدید شو څرنګه چه اصلی مراد د لږ ورکولو مذمت دی نو ځکه ئی دلته پیمانه او ژی او وزن، تلل دواړه یاد کړل تر څو خبره ښه ښکاره او جوته شی چه د پیمانه کولو او تللو د دواړو په وقت کښې لږ ورکوی. او څنګه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بده خبره نه ده. نو یو

ځلي ئې د تاکيد دپاره ياد کړ. د پيماني او اوړی (تول) تخصيص ښائي د دې دپاره وي چه په عربو په تيره بيا په مدينې منورې کښې زياتره د کيل او پيمانې سره پيرودلو (اخيستلو) او پلورلو (بيع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دې د دې تخصيص نور وجوه هم شته.

أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾

آيا يقين نه کوي (ډير اخيستونکي لږ ورکوونکي دغه) چه بيشکه دوی راپورته به کړل شي دپاره (د حساب) د لوئې ورځې (د قيامت).

تفسير : يعني که هغوی داسې خيال لري چه وروسته له مړ کيدلو بيا ژوندون شته او د الله تعالىٰ په مخ کښې د ګردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمير ورکول حق دی نو هيڅ کله به ئې داسې حرکت او خوځيدل نه کول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

هغه ورځ چه وبه دريږي خلق لپاره (د احکام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسير : چه الله تعالىٰ کله تجلي کوي او څه وخت ځمونږ حساب او کتاب ګوري او په حق مو رسوي او څه وقت مونږ ته ځمونږ چارې او فيصلې رااوروي.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾

داسې پکار نه ده (او نه دي کوي ډير اخيستل او لږ ورکول په تجارت او غفلت له قيامت نه) بيشکه ليکلي شوی اعمال د فاجرانو (کافرانو) خامخا په سجين کښې دي.

تفسير : يعني له سره هسې ګمان ونه کړ شي چه داسې ورځ به نه راځي ځکه چه هغه ورځ هرومرو (خامخا) راتلونکې ده نو د هغې ورځې د راتګ دپاره د ګردو (تولو) نيکانو او بدانو عملنامې ليکلي د کرام الکاتبين په دفترو کښې مرتب ايښودلي شوي دي.
(اوس الله اجل شانه واعظم برهانه ويروي فاجران بالعموم او داسې فرمائي).

وَمَآ اَدۡرٰىكَ مَا سِجِّيۡنٌ ۝٨ كِتٰبٌ مَّرۡقُوۡمٌ ۝٩

او څه شي پوه کړی ئی ته (ای محمده) چه څه دی سجين يو دفتر دی
ليکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسير : يعنی سجين يو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د ګردو (ټولو) دوزخيانو نومونه ليکلی شوی دی او د بندګانو د چارو ليکونکی پرښتی چه د هغوی د نامه يادونه په پخوانی سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کيدلو او د عمل له پريکيدلو څخه وروسته د هر يوه سری چاری په بيلو بيلو دفترو کښی ليکی او په دی دفتر کښی ئی داخلوی د هر يوه دوزخی د نامه دپاره يوه بيله علامه او نښه ايښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د ليدلو څخه هر څوک پوهيږی چه پکښی خير نشته له ځينو روايتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی د هغو نومونه ليکل کيږی تر څو وروسته له مرينی هلته يوړل شی» ځينی پخوانی مفسرين وائی چه دا ځای تر اوومی ځمکی لاندی دی الله تعالیٰ اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهيږی.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ۝١٠ الَّذِيۡنَ يُكَذِّبُوۡنَ بِيَوۡمِ
الدِّيۡنِ ۝١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖۤ اِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ اَثِيۡمٍ ۝١٢

افسوس هلاک خرابی يا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ويونکيو لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه ګڼی دغه (ورځ د جزاء) مګر هر يو له اندازی تيريدونکی ګنهګار.

تفسير : هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکريږی په حقيقت کښی د الله تعالیٰ د ربوبيت او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکريږی او هغه څوک چه د الله تعالیٰ له دی صفاتو څخه منکريږی نو هومره چه په ګناهونو کښی زړه‌ور شی لږ ده. د «معتد اثيم» يعنی له اندازی تيريدونکی ګنهګار بل بد عادت دغه دی چه:

اِذَا تُتۡلٰى عَلَيۡهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيۡرُ الۡاَوَّلِيۡنَ ۝١٣

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آيتونه (د قرآن) زمونږ نو وائی (جهلاً او عناداً چه دا) چتی (بيکاره) قصی دی د پخوانيو.

تفسير : يعنى كله چه قرآن كريم او د پند خبرى آورى وائى داسى خبرى به پخوانيو خلقو هم كولى اوس هم هغه پخوانى قصى او له كاره وتلى افسانى ويلى كيږى نو مونږ له داسى قصو او افسانو څخه كله ويريدونكى يو (العياذ بالله).

كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

نه ده داسى (لكه چه وائى منكران) بلكه زنګ اچولى دى پر زړونو د دوى هغو ګناهونو چه ؤ دوى چه كول به ئى.

تفسير : يعنى ځمونږ په آيتونو كښى هيڅ د شک او شبهى ځاى او موقع نشته خبره خو دا ده چه د ګناهونو د كثرت او مزاولت څخه د هغوى په زړونو باندى زنګ لويدلى دى نو ځكه د صحيحه ؤ حقائقو انعكاس په هغو كښى نه كيږى. په حديث كښى راغلى دى «كله چه سړى ګناه كوى يو تور تكى د هغه په زړه باندى پيدا كيږى كه توبه ئى وكړه نو دا تكى لرى كيږى كه نه هومره چه ګناه كوى په همغه اندازه دا تكى پلنيږى او ارتيږى تر دى چه د ده زړه تک تور شى او د حق او د باطل هيڅ فرق او تميز نشى كولى» د مكذبينو حال هم داسى وګڼه چه له ديرو شرارتونو څخه د دوى زړونه بالكل مسخ شوى دى نو ځكه په آيت او د الله تعالىٰ په خبرو او ښنو باندى ملندى وهى او پرى مسخرى كوى (نعوذ بالله).

كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾

رښتيا ده چه بيشكه دوى به له (لقاء د) رب خپله په دغى ورځى (د قيامت كښى) هرومرو (خامخا) په حجاب كښى وى (نه به وينى الله)

تفسير : يعنى د دى انكار او تكذيب د انجام او پاى (آخر) څخه ښائى چه بى فكره نشى هغه وقت خامخا راتلونكى دى چه په هغه كښى مؤمنين د حق سبحانه و تعالىٰ په لقاء او ليدلو سره مشرفيږى او دا بدبختان به ترى محروم او ممنوع او بى برخى پاتى كيږى.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شي (دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه وئ تاسی چه هغه به مو دروغ گڼانه انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیڅکله یو شانی نشی کیدی او الله جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَٰبَ ٱلۡأَبۡرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٞ مَّرۡقُومٞ ﴿٢٠﴾

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علیین کښی دی. او څه شي پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علیین؟ یو دفتر دی لیکلی شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نومونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره رونی او ترتیب شوی دی پروبی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوګنی اصلی ځای ته بیائی د دی ارواحو څه علائق او اړیکی به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوګنه لری والله اعلم.

يَشۡهَدُهُ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

چه ګوری حاضریږی هغه ته مقربان (د الله ملائکی او نور بندګان).

تفسیر : مقربی پرښتی یا د الله تعالیٰ مقرب بندګان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی ګوری او هلته به حاضر وی.

إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر (مکللو) تختونو باندی ناست ګوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کیږی یا به ګوری دوزخیانو ته)

تفسیر : یعنی په خورا (ډیرو) ښو پالنګونو به ناست وی او په زړه پوری د جنت ښی ننداری به کوی او د الله تعالیٰ په لیدلو سره به خپلی سترګی رڼوی او زړونه به پری خوشالوی.

تَعۡرِفُ فِي وُجُوهِهِمۡ نَضۡرَةَ ٱلنَّعِيمِ ۝٢٤

پیژنی به ته (ای کتونکیه!) په مخونو د دوی کښی تازه ګی د نعیم (تنعم د جنت).

تفسیر : یعنی د جنت له عیش او آرام څخه به د هغوی څیری داسی ښی او ترۊتازه او بارونقی ښکاری چه هر لیدونکی به له لری پری پوهیږی چه دا کسان په خورا (ډیر) عیش، هوسائی (آرام) او راحت او تنعم کښی دی.

يُسۡقَوۡنَ مِن رَّحِيقٖ مَّخۡتُومٍ ۝٢٥ خِتَٰمُهُۥ مِسۡكٞۚ

ورڅښولی شی (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کړیو شویو څخه چه مهر به ئی مشک وی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکی «چه په جنت کښی به د خورا (ډیر) خالصو شرابو ویالی د هر چا د کور د مخه وی. خو دا خورا (ډیر) ښه او نادر شراب دی چه سر به ئی تل مهر وی په جنتی مشکو سره». لکه چه په دنیا کښی مهر په لاکو یا مومو یا خاورو یا ختو یا نورو شیانو باندی لګول کیږی کله چه د هغه ځای خاوری مشک دی نو په هغو باندی دا مهر لګاوه کیږی. دا ښیښه چه په لاس کښی واخیسته شی دماغ معطریږی او تر آخره پوری د خوشبوئی خورا (ډیر) ښه رائحه او وږم تری پورته کیږی.

وَفِي ذَٰلِكَ فَلۡيَتَنَافَسِ ٱلۡمُتَنَٰفِسُونَ ۝٢٦

او په دغه (شرابو او نورو جنتی نعماؤ) باندی پس بایده دی چه رغبت وکړی رغبت کوونکی (په کولو د فضائلو او پریښودلو د رذائلو چه عجلت وکړی په حسناتو او ځان وساتی له سیاتو).

تفسير : يعني د دنيا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه کوم ښه سړی هغه ته رغبت وکړی. هو يوائې شراب طهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او يو په بل باندی د هغو په څښلو کښی وړاندی والی وکړی (اللهم ارزقنا).

وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ۝٢٧ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۝٢٨

او ګډون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنيم څخه دا (تسنيم) يوه چينه ده (په جنت کښی) چه څښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسير : يعني مقرب خلق يوائې د دی چينی خالص شراب څښی او نيکانو ته به د دی شرابو ګد ورکول کيږی چه لکه ګلاب او نور په هغه شراب کښی ګډيږی.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۝٢٩

بيشکه هغه کسان چه کافران شوی دی ؤ دوی په هغو کسانو باندی چه ايمان ئی راوړی ؤ خندل به ئی (مسخری به ئی پری کولی).

تفسير : او پخپلو منځونو کښی به ئی په تمسخر او استهزاء سره داسی ويل چه د دی بی هوشانو په مغزو کښی څه يو چتی (بيکاره) خيال لويدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهومو چرتونو (خيالونو) او خيالی لذتونو باندی له لاسه وباسی (العياذ بالله).

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ۝٣٠

او کله چه تيريږی منکران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو کښی سره سترګکونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسير : او يو تر بله په سترګو اشارتونه کوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو کښی سره داسی وائی چه وګورئ هم دوی بی عقلان او احمقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنيا له نغدو څخه ځان بی برخی کوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوْٓا إِلٰٓى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوْا فَكِهِيْنَ ﴿۳۱﴾

او کله چه وګرځي خپلو کورونو ته (نو) ګرځي دوی خوشاله (خبری جوړوونکی په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندی)

تفسير : يعني په خوش طبعي او توکو په مسلمانانو باندی ملندی وهي او په خپل عيش او عشرت باندی مفتون او مغرور شوی وائي چه ځمونږ عقيده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسائی (آرام) ولی او له کومه رسيده.

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوْٓا إِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّوْنَ ﴿۳۲﴾

کله چه وبه ليدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ويل به ئی پخپل منځکښی چه بيشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی.

تفسير : او ګمراهان دی چه خامخا په زهد او رياضت کښی خپل ځانونه له لاسه وباسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندی ترجيح ورکوی او په لاحاصل او بی ګټی (بی فائدی) ربړو (تکليفونو) باندی د حقيقی کمالاتو نوم ايښی دی آيا دا ښکاره ګمراهی نه ده چه سړی د خپل عيش او آرام او هوسائی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په يوه سړی پسی رهی (روان) شی او خپل پلارنی دين پريږدی. (معاذ الله)

وَمَآ أُرْسِلُوْا عَلَيْهِمْ حٰفِظِيْنَ ﴿۳۳﴾

حال دا چه نه دی ليږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندی ساتونکی څارونکی.

تفسير : چه شاهدی ووائی په هدايت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانه واعظم برهانه فرمان او بيان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندی پيره‌داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترګی پټوی. او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی. د خپل ځان د اصلاح په فکر کښی نه لوېږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی ګمراه او احمق وائی.

فَالْيَوْمَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُوْنَ ﴿۳۴﴾

نو په نن (ورځ د قيامت کښی به) هغه کسان چه ايمان ئی راوړی دی په

کفارو باندی خاندی.

تفسير : يعنی د قيامت په ورځ به مسلمانان په دی کافرانو پوری خاندی چه دا خلق څومره ناپوه ؤ چه فانی او خسيس څيز ته ئی په ښو نعمتونو او پاتی کيدونکو نفيسو شيانو باندی ترجيح ورکوله. نو اوس څنګه په دوزخ کښی پراته دی؟ او د دائمی عذاب خوند څکی؟.

عَلَى الْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾

پر مکللو تختونو باندی ناست ګوری (د الله لقاء او د جنت نعماؤ ته) او تری متلذذ کيږی يا ګوری کفارو ته چه څرنګه په عذابيږی.

تفسير : يعنی د خپلی خوشالی او د کافرانو د بد ژوند ننداری کوی.

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ ع

بيشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسی چه کول ئی (په دنيا کښی له معاصيو).

تفسير : يعنی هغه کسان چه په دنيا کښی ئی پر مسلمانانو باندی خندل نن د هغوی خپل حال د خنديدو لائق او وړ دی او مسلمانان د هغو په تيرو حماقتونو باندی خاندی.

تمت سورة المطففين بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الانشقاق مكية وهی خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٨٤) تسلسلها حسب النزول (٨٣) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مکی دی (۲۵) آيته يوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸٤) په نزول کښی (۸۳) سورت دی

وروسته د الانفطار له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَآءُ انشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾

کله چه آسمان شق څیری شي وچوی او واوری ومنی امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق ور دی (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسیر: یعني کله چه د الله تعالیٰ له خوا د څیریدلو «تکویني» حکم وشي آسمان به هغه تعمیلوی او مني ئې او آسمان د مقدور او مقهور کیدلو له پلوه د دی خبری ور (لائق) دی چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوی والي او هسکوالي (اوچتوالی) د خپل خالق او مالک په مخ کښی غاړه کیږدی او د هغه په دی حکم منلو کښی هیڅ ونه وائی.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾

او کله چه ځمکه وغوړوله شي.

تفسیر: د محشر دپاره به ځمکه د ربړ په شان جوړیږی او د هغی د مخ گرد (تول) عمارات او غرونه او نور شیان لری کیږی تر څو په یوی مستوی سطحی باندی گرد (تول) پخوانی او وروستنی خلق سره یو ځای او په یوه وخت کښی بی له پردی او حجاب او حائل ځخه وکتی شي.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾

او د باندی وغورځوی هغه چه دننه پکښی وی له مړیو او خزائنو ځخه او ښه خالی شي له تولو اشیاؤ نه.

تفسیر: په هغی ورځی کښی ځمکه خپلی خزانی او مړی او نور اجزاء له دننه ځخه د باندی غورځوی او منځ ئې له هر هغه شي ځخه بالکل تشیږی چه د هغو تعلق د بندگانو له حساب او کتاب او سره وی.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾

او واوری ومنی امر حکم د رب خپل او (دا ځمکه) لائق ور ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسير : کله چه ځمکه او آسمان د هغه الله تعالیٰ د ذات او د تکوینی حکم تابع او منقاد دی نو سری ته کله ښائی چه د هغه لوی پروردګار له تشریعی حکم څخه سر وغړوی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدۡحٗا فَمُلَٰقِيهِ ۝٦

ای انسانه بیشکه ته عمل کوونکی ئی په پوره سعی سره تر وقت د رسیدلو رب خپل ته په عمل سعی کولو سره نو ته یو ځای کیدونکی ئی له دغه (خپل عمل او سعی سره او جزا ئی مومی خیر وی که شر).

تفسير : یعنی د پروردګار په مخ کښی له رسیدلو څخه پخوا هر سری له خپل استعداد سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربړونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) څوک ئی په طاعت کښی زیار (محنت) ګالی (برداشت کوی) څوک ئی په سر غړولو کښی ځان ستری کوی که د خیر په لاره کښی وی یا د شر په لاره کښی هر رنګه ربړونه (تکلیفونه) وباسی اخر د خپل پروردګار حضور ته ورځی او د خپلو اعمالو او چارو نتائج به ووینی.

فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ۝٧ فَسَوۡفَ يُحَاسَبُ حِسَابٗا يَسِيرٗا ۝٨

پس هر هغه څوک چه ورکړه شی کتاب عملنامه د ده په ښی لاس د ده کښی نو ژر ده چه حساب به وکړ شی له ده سره حساب آسان.

تفسير : آسان حساب دا دی چه په هره خبره باندی به تنقیدونه نه کیږی او یواځی د هغه پانی وړاندی کیږی او بی له بحث او مناقشی څخه به خوشی کیږی.

وَيَنقَلِبُ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ مَسۡرُورٗا ۝٩

او ویه ګرځی اهل خپل ته (په جنت کښی) خوشاله کړی شوی.

تفسير : نه د سزا خوف وی نه د غصی ویره په ډیر امن او اطمینان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو ورونو ته وررسیږی. او له دوی سره په خوښی سره مشغولیږی او له هغوی سره ګرځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهْرِهِۦ ﴿١٠﴾

او هر هغه څوک چه ورکړ شي کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کيڼ لاس ئی).

تفسير: يعني ورکړه شي عملنامه په کيڼ لاس کښې د شا له لوری او پرښتی نه غواړی چه د ده هغه مخ ووينی نو په دی وسيله خپل زيات نفرت او کراهت له هغه څخه ښکاره کوی. کيدی شي چه مراد ئی داسی وی چه د دوی متی به ترلی وی نو ځکه ئی عملنامی د شا له لوری ورکولی کيږی.

فَسَوْفَ يَدْعُواْ ثُبُورًا ﴿١١﴾

پس ژر به ناری کړی دی ای هلاکه ای هلاکه (ځما راحاضر شه! دا دی وقت دی).

تفسير: يعني د عذاب له ويری څخه به مرګ غواړی او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوی.

وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ فِىٓ أَهْلِهِۦ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

او ننه به وځی دی بل اور (د دوزخ) ته چه بيشکه ؤ دی په (دنيائی) اهل خپل کښې خوشاله (په کفر او معاصی غافل له آخرته).

تفسير: يعني په دنيا کښې له آخرته بی فکره و د هغه عوض او رنج دا دی چه نن په سخت غم ککړ دی پرته (علاوه) له دی هغه کسان چه د دنيا د هستوګنی په وقت کښې د آخرت له ويری ويلی کيدل هغوی نن بالکل داده او په خوښی کښې دی. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دی.

إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾

بيشکه ده به يقين کاوه په دنيا کښې داسی چه دی به له سره بيرته نه ګرځی (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کښې ودریږی او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په ګناه او شرارت کښې داسی زړه‌ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کښې ګمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کړم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلٰٓى ۚ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

هو! دی رجوع کوی (هرومرو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو ځنی تر مرګ پوری به ئی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن ئی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل ئی څه دی؟ په زړه ئی څه ګرځی؟ له ژبی ئی څه وځی؟ لاسونه، پښی بی څه کوی؟ څه ګتی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرګه د هغه روح چیری لاړ؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کښې دی؟ او نوری پوښتنی. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خبر او د هر څیز په ګردو (تولو) خبرو او کلی او جزئی احوالو باندی پوه دی نو آیا څه ګمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او معطل پریږدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجی او ثمری به ورښکاره کړی.

فَلَآ أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (څیزونو) چه جمع کړی وی (شپی هغه په تیارو خپلو کښې)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکښان (جاندار) چه د ورځی له مخی د معاش په تلاش کښې د باندی ګرځی او هر چیری په خپلو چارو کښې بوخت دی د شپی له لوری تول سره یو ځای کیږی او هر یو په خپلو ځایونو کښې سره تولیږی.

وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾

او (قسم خورم) په سپوږمی کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د څوارلسمی شپی سپوږمی چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:)

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾

خامخا سواره به شئ وبه رسیږی تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر : یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرګ پوړ (زینه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالیٰ پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپی په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شانته سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی نښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پټیږی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمیږی او په څوارلسمی شپی کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره تیاره فضاء رڼوی، ګواکی د انسانی احوال طبقات هم د شپی مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر : چه وروسته له مرګه دوی د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او هم یو سخت مزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توښه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاړه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو ئی).

تفسیر : که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه ئی ګټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوری خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ گڼی (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پټوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواځی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی دیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی گټی د هغی نتیجه او میوه به هرومرو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه ابته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء وررسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

مگر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا ینقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (۸۵) تسلسلها حسب النزول (۲۷) نزلت بعد سورة الشمس

د «البروج» سورت مکی دی (۲۲) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۸۵) په نزول کښې (۲۷) سورت دی

وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوْجِ ①

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دی.

تفسیر : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دی چه په یوه کال کښې لمر په هغو کښې گرځی یا د آسمانی قلعی برجونه او برخی دی چه پرښتی پیری په کښې کوی یا هغه لوی ستوری دی چه په لیدلو سره هم په آسمان کښې ښکاری والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُوْدِ ② وَشَاهِدٍ وَّمَشْهُوْدٍ ③

او (قسم دی) په هغی ورځی وعدی کړی شوی (چه د قیامت ورځ ده) او (قسم دی) په هغی ورځی چه حاضریږی (چه ورځ د جمعی ده) او په هغی ورځی چه هغی ته ورحاضریږی (خلق چه ورځ د عرفی ده).

تفسیر : خلق په گردو (تولو) ښارونو کښې حاضریږی د جمعی په ورځ او د گردی (تولی) دنیا خلق سره یو ځای تولیږی د عرفی په ورځ حج ته نو ځکه په روایتونو کښې راغلی چه (شاهد) د جمعی ورځ ده او (مشهود) د عرفی. برسیره پر دی د شاهد او د مشهود په تفسیر کښې ډیری خبری دی خو اوفق بالروایات هم دا خبره ده والله اعلم.

تنبیه : د قرآنی قسمونو په نسبت مو د القیامة د سورت په شروع کښې څه لیکلی دی ښائی هغه په هر ځای کښې په زړه ولرئ او له دی قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دی چه د دی گردو (تولو) څخه دا ښکاری چه الله تعالیٰ مالک د امکنه ؤ او ازمنه ؤ دی او د داسی مالک‌الکل له حکم څخه پرته (علاوه) کار کوونکی د لعن او عقوبت مستحق او ور (لائق) دی. او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

قُتِلَ اَصۡحٰبُ الۡاُخۡدُوۡدِ ۝۴ النَّارِ ذَاتِ الۡوَقُوۡدِ ۝۵

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په ځمکه کښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په کوګړو او په ډیرو لرګیو او په سړیو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه ئی کنستلی او له اوره ئی ډک کړی او ډیر لرګی ئی پکښی واچول او بنه ئی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد څوک دی؟ مفسرین څو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کښی یاده شوی ده لنده ئی دا ده چه په پخوانیو پیړیو کښی کوم کافر باچا وو. چه له هغه سره یو کوډګر (ساحر) و کله چه د کوډګر مرګ نژدی شو، له باچا څخه ئی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه ځی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به ئی د هغه کوډګر څخه سحر او کوډی زده کولی. د ده په لاره کښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیړی په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تګ راتګ شروع کړ او په پټه ئی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو ښیروونکی ځناور لکه ځمری یا پړانګ او نور لاره نیولی او خلقو ته ئی زیاته ویره او پریشانی وروراندی کړی ده. هغه یوه تیږه (ګټه) په لاس کښی واخیسته او دعا ئی وکړه «ای الٰهٰ! که د راهب دین حق وی نو ځما په دی ډبره دا ځناور مړ کړی» دا ئی وویل او تیږه (ګټه) ئی وروغورځوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک ډیر علم لری یوه ړانده چه دا انګاځه او آوازه واوریده ورځنی وئی غوښتل چه «ځما سترګی رارنی کړه!» هلک وویل «کوونکی زه نه یم هغه ځمونږ الله تعالیٰ دی که ته هغه منی او کفر پریږدی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترګی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری ګردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او ړوند ئی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه ئی راهب او ړوند سره ووژل د هلک په نسبت ئی امر وکړ چه هغه دی له یوه لوړ (اوچت) غره څخه په رغړولو سره وواژه شی» خو د الله تعالیٰ په قدرت هغه کسانو چه دا هلک ئی د ځان سره پر غره باندی خیژولی ؤ هغوی پخپله له غره څخه ورغړیدل او دا هلک روغ رمټ بیرته راغی. بیا باچا امر وکړ چه «هغه دی په سین کښی ډوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه وروړاندی شوه او هغه ګرد (تول) سری چه له ده سره تللی ؤ تول په سیند کښی ډوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوګرځید په پای (آخر) کښی هلک باچا ته وویل زه د

ځان د وژلو چل درويښيم تاسی ګرد (تول) سری په يوه ميدان کښې سره تول کړی. د هغوی پر مخ کښې ما يو غرغره باندی وځروی. او د دی لفظ په ويلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلک رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکړه او هغه هلک د خپل رب تر نامه ځار او مړ شو او خلقو دا عجيبه واقعه وليدله تولو وويل (آمنا برب الغلام، ايمان مو راوړ د دی هلک په رب او پالونکی باندی) نو وزيرانو باچا ته وويل «وګورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا ګرد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پيښه شوه. ږومبی به يو دوو سړيو ايمان راووړ اوس خورا (ډير) ډير خلق مؤمنان شول» باچا زيات په قهر شو او د ډيرو لويو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی ښه له اوره څخه ډک کړل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ايمان لری او د خپل ايمان څخه لاس نه وباسی په هم دی کندو کښې دی وغورځاوه شی!» تر دی چه ډير سری په اور کښې وغورځول شول خو هيڅ يوه هم د خپل ايمان څخه لاس وانه خيست يوه ايمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی يو ماشوم وو او ګمان کيده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ويری ځان په اور کښې ونه غورځوی. خو د الله تعالیٰ په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغږ کړ «أمّاه اصبری فإنک علی الحق، مورکی! صبر کړه چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾

کله چه دوی په (غاړو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترګو ئی کتلی).

تفسير : يعنی باچا له خپلو وزيرانو او مشرانو سره يو ځای د خندقونو په شاؤ خواؤ کښې ناست ؤ. او په ډيره بی رحمی او غټ زړه سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هيڅ زړه په دوی باندی نه خوږيده.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾

او عيب ئی نه ليده له هغو (مسلمانانو) څخه مګر دا چه ايمان لرونکی ؤ په الله ډير غالب قوی ډير ستايلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً و عبيداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه ؤ چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو څخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائق) الله تعالیٰ باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او ځمکه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالیٰ داسی بندګان پواځی په دی ګناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوځوی نو آیا دا ګمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیږی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکی «کله چه د الله تعالیٰ قهر نازل شو همغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوځاوه» خو په صحیحه ؤ روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالیٰ اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سړیو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی ګرځیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحاب‌الاخدود پوری منحصر نه دی هغه سری چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالیٰ له لاری څخه ګرځوی لکه چه د مکی کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو څخه نه تائب کیږی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته
دوی ته جنتونه چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (څلور قسمه)
ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی ځای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستنی او لوی بری هغو لره دی چه د
هغو په مخ کښی د دی ځای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهروونکی (د بطش خپل په کفارو) اول ځلی او
بیا ظاهروونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم ځلی په (اخرت کښی یا)
بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول ځلی (له نطفی نه) او بیا ئی
راګرځوونکی دی (دوهم ځلی) پس له مرګه.

تفسیر : یعنی اول ځلی د دنیا عذاب او دوهم ځلی د اخرت رېړ (تکلیف) (کذا فی الموضح).
یا ئی دا مطلب دی چه هغه اول ځلی سړی پیدا کوی او دوهم ځلی وروسته له مړینی به ئی هم هم
هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروځی چه هر کله چه ځمونږ په مړینی سره نوم او نښی
ورکی شی بیا نو مونږ څرنګه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾

او هم دی دی ښه ښښوونکی (د ګنهګارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو
سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانئ هم
هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندګانو خطاوی او ګناهونه ښښی او د دوی عیبونه پټوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) ډیر ښه کوونکی دی د هر هغه شی چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هیڅا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندګانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مغرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترګو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیده او هیلی او رجاء خوف او ویره هم ورځنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لښکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام ورونه د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وپرانستل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه وررسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه ډیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالیٰ له عذابه هیڅ نه ویریږی برسیره پر دی دا ګردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ ګنی او تل په هم دغو دروغو پسی ګرځی.

وَّاللّٰهُ مِنْ وَّرَآئِهِمْ مُّحِيْطٌ ﴿٢٠﴾

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسير : یعنی له دی دروغ گڼلو څخه هیڅ یوه گټه (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیداد (جزاء) هرومرو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالیٰ له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیری نشی وتلی. او نه له سزا څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَّجِيْدٌ ﴿٢١﴾

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په تولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسير : یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لائق) وی یا د څو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گڼلو سره د هغه په لوئی او سترتوب کښی به څه نقصان او لږوالی پیښ شی.

فِيْ لَوْحٍ مَّحْفُوْظٍ ﴿٢٢﴾

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسير : په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په دیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿ فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کندو نشی کولی.

تمت سورة البروج فلله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهي سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٨٦) تسلسلها حسب النزول (٣٦) نزلت بعد سورة «البلد»

د «الطارق» سورت مكي دی (١٧) آيته يوه ركوع لري په تلاوت كښې (٨٦) په نزول كښې (٣٦) سورت دی.

وروسته د «البلد» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكی دی

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ۙ① وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الطَّارِقُ ۙ② النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۙ③ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۗ④ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۗ⑤

قسم دی په آسمان او په راتلونكی د شپې او څه پوه كړی ته چه څه دی تلونكی د شپې ستوری ځليدونكی دی چه نه دی هيڅ نفس مگر په هغه باندی څارونكی ساتونكی شته. نو ودی گوری انسان چه (اصلاً) له څه شی څخه پيدا كړی شوی دی.

تفسير : يعنی له انسانانو سره پرښتی اوسيږی چه هغوی له بلاؤ څخه ژغوری (محفوظوی) يا ئی عمل ليكی (موضح القرآن) او په قسم كښې ښائی دی لوری ته اشاره وی هغه څوك چه په آسمان كښې ستوری ساتی نو په ځمكه كښې ستاسو د چارو ساتنه هغه ته كوم گران كار نه دی همغسی چه په آسمان كښې ستوری محفوظ دی او د هغو ښه ښكاريدل په شپه كښې وی هم داسی گردی (تولی) چاری په اعمالنامو كښې اوس هم محفوظی دی مگر د هغوی ظهور خاص په قيامت كښې كيږی كله چه خبره داسی ده نو انسان لره ښائی چه تل د قيامت په فكر كښې وی كه د ده يقين په قيامت باندی نه راځی او هغه مستبعد گڼی نو ښه غور او فكر دی وكړی چه پخپله دغه انسان له كوم شی څخه پيدا شوی دی (فرمائی الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ۙ⑥

پيدا كړی شوی دی (انسان) له اوبو توپ وهونكيو څخه (په رحم كښې).

تفسير : يعنی له منيو څخه چه توپ وهلی وځی يا له هسی اوبو څخه چه تولی كړی شوی وی

په رحم کښې.

يَّخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ۝۷

هسې اوبه چه راوځي له منځه د شاؤ (د سړيو) او له هډوکيو د سينو (د ښځو) څخه .

تفسير : وائي چه د نارينه ؤ مني د دوی له شاګانو څخه او د ښځو مني د هغو له تترو (سينو) څخه راوځي ځينې عالمان وائي چه شا او تتر له ګرد (تول) بدن څخه کنايه ده يعنې مني د نارينه وی که د ښځې د دوی له ګرد (تول) بدن څخنې پيدا کيږي او بيا په ځغرد (تيزی) تری جلا (جدا) شي. په دی کنايه کښې د «صلب» او «ترائب» تخصيص ښائي د دی لپاره وی چه د منيو د مادی په حصول کښې رئيسه اعضاء (قلب، دماغ، کبد) يو خاص دخل لری چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلبس له «ترائب» سره زيات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسيله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

اِنَّهٗ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ۝۸

بيشکه دغه (الله) په بيا بيرته ژوندی ګرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسير : يعنې تر مړينې وروسته مو بيا الله تعالیٰ ژوندی راولي (موضح القرآن) حاصل ئې دا چه له نطفي څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلي د بيا ژوندی کولو څخه څه زيات عجيبه نه ده کله چه دا عجيب امر د هغه له قدرت کيدی شي نو جائز نه دی تر هغه د يوه لږ عجيب څيز له وقوع څخه انکار وکړ شي بلکه خامخا بيا ئې هم پيدا کولی شي.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَآئِرُ ۝۹

په هغې ورځې کښې چه ښکارولی به شي (پکښې) پټ څيزونه.

تفسير : يعنې ګردی (تولی) هغه پټې خبری چه د دوی په زړونو کښې وی ښکاريږي او د هيڅ يو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

فَمَا لَهٗ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ﴿۱۰﴾

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیڅ قوت زور (چه ځان پری خلاص کړی له عذابه (او نه هیڅ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کړی بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملګرتوب وکړی شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کړی).

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿۱۱﴾

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته ګرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په وریځی باندی چه خاونده د باران ده یا په آسمان او ورښت راوړونکی باندی.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿۱۲﴾

او (قسم دی) په ځمکه خاونده د چاودلو (د سوری چه تری راوځی اوبه او ګیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وابنه شینکی او نور د باندی راوځی. او جواب د قسم دا دی:

إِنَّهٗ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿۱۳﴾ وَّمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿۱۴﴾

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لوبی عبثی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لوبو او د توکو خبری او د خندلو وړ (لائق) اتری نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کړه او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیدلی معامله ده چه هرومرو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبیه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کښی چه قابلیت وی هغه ډک او مالامال کوی همغسی چه باران له آسمانه راځی او ځمکه ښه زرغونه او ګتوره کوی. په قیامت کښی هم یو غیبی باران کیږی چه له هغه څخه به مړی ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توئیدلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیږی او هر یو شی ئی د نندارې وړ (لائق) ګرځی.

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او وربه کړم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسیر : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کښی شبهی او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی ئی نشی احساسولی په پټه خپل کار کوی چه د هغوی تول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی تول چل او درغلی د هغوی په لوری وروګرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالیٰ د تدبیر په مقابل کښی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام خائب او خاسر کیږی نو ځکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کښی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشئ دوی ته سزا ورنه کړی او ښیره مه کوئ بلکه هغوی ته د څو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا ګورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الاعلیٰ مکیة وهی تسع عشرة آیة وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التکویر»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۷) په نزول کښی (۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلَى ۝١

پاکی بیان کړه د نامه د رب خپل چه (له ټولو څخه) ډیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجدو کښی ووایئ!) نو ځکه مونږ او ګرد (ټول) مسلمانان پخپلو سجدو کښی « سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِيْ خَلَقَ فَسَوّٰى ۝٢

هغه (رب) چه پیدا کړل (ټول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل).

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو ګټو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی وربښلی دی چه په هغه باندی ګرد (ټول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِيْ قَدَّرَ فَهَدٰى ۝٣

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکی «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست ګواکی دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزیز رحمة

الله علیه لیکی «د هر سړی دپاره ئې د کمال یوه اندازه ټاکلې (مقرر کړی) ده او بیا ئې هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره ورښوولې ده» په دی کښې نورې خبرې هم شته چه مونږ د هغو په لیکلو سره خپلې دا خبرې نه اوږدوو.

وَالَّذِيٓ أَخۡرَجَ ٱلۡمَرۡعَىٰ ۝٤ فَجَعَلَهُۥ غُثَآءً أَحۡوَىٰ ۝٥

او هغه (رب) چه را ایستلی ئې ده تازه ګیا له ځمکې څخه پس وئې ګرځوله هغه (شنه ګیاه) وچه توره.

تفسیر : یعنی ړومبی تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښې پیدا کوی بیا ورو ورو هغه وچ او توروی چه له هغو وچو وښو څخه هم حیواناتو ته خوراک ورکاوه کیږی او هم هغوی ته تر ډیر مدت پورې ذخیره کاوه شی تر دی چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ریبلو څخه په کار راځی.

سَنُقۡرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰٓ ۝٦ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ

ژر ده چه وبه لولو مونږ (په ژبه د جبریل) په تا باندی (قرآن ای محمده!) بیا به ئې ته نه هیروی مګر هغه چه اراده وفرمائی الله (د هیرولو ئې له تانه په منسوخ کیدلو).

تفسیر : یعنی لکه چه مونږ پخپل تربیت سره هر څیز په تدریج د هغه د مطلوب کمال ته رسولی دی په تا باندی به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسی به ئې در په یاد کړو چه د هغه هیڅ یوه برخه در څخه هیره نشی پرته (علاوه) له هغو آیتونو ځنی چه د هغو بالکل هیرول مقصود وی چه دا هم یو راز (قسم) نسخ ده.

إِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلۡجَهۡرَ وَمَا يَخۡفَىٰ ۝٧

بیشکه دغه (الله) ته معلوم دی (هغه څه قول فعل چه دی) ښکاره او هغه څه چه پټ دی (یعنی تول شیان).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته ستاسی پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال ټول ښه معلوم دی او سم له هغو سره به له تاسی سره معامله کوی او هم دا شبهه ونه کړه شی چه هغه آیتونه چه یو

ځلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیرول څه معنیٰ لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په تولو پتو او ښکاره ؤ خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم څیز لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی ور (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی ځکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨﴾

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکوو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر : یعنی د وحی یاد لرل به آسانیږی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست گردی (تولی) چاری به در اسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به گرد (تول) مشکلات لری کړل شی.

فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبیه : د ﴿ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبلولو گمان وشی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سړی لپاره نه دی هو تبلیغ او انذار «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سړی باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندگانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو ځلی نصیحت وکړه که د یو ځلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یواځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او گټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَىٰ تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ نو معلق کول د يوه امر په داسي يو شيز باندي چه د هغه وقوع ضروري وي د هغه امر د تاکيد موجب شو.

سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾

ژر ده چه پند به واخلي هغه څوک چه ويريږي له الله (ځکه چه دی فکر کوی په دی کښی)

تفسير : په پوهولو باندی خو هغه پوهيږی او له نصيحت څخه هغه گټه اخيستی شي چه په زړه کښی ئی لږ او ډيره د الله تعالیٰ ويره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ څه فکر وکړی.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾

او ډډه کوی له دغه (پنده نصيحته ښه شقي کافر) لوی بدبخت چه نه ئی قبلوی هغه (لوی بدبخت) چه ننوځی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کښی).

تفسير : يعني د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور ليکلی دی هغه کله پوهيږی او له الله تعالیٰ او له خپله انجامه کله ويريږی چه د نصيحت په لوری متوجه شي يا د ښو خبرو په پوهيدلو کښی کوشش وکړی.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾

بيا به نه مری په هغه (اور) کښی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی (په کښی په ژوندون د راحت سره).

تفسير: يعني نه مرگ ورته راځی چه د هغه ربړونه (تکليفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کيږی هو! داسی يو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کښی به د مرگ غوښتنه کوی له داسی ژوندون څخه مو دی الله تعالیٰ وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾

په تحقيق بری مومندلی په مراد رسيدلی دی هغه څوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر : یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شي. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه ؤ عقائدو او فاضله ؤ اخلاقو او صالحه ؤ اعمالو او نافعه ؤ چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ﴿١٥﴾

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه نښه د اسلام ده).

تفسیر : یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردګار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیی نه مراد له زکوٰة څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم ربه» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلیٰ» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقة الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه ړومبنی وینا ده.

تنبیه : مونږ حنفیانو سم له ړومبنی تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلی ایستلی دی. اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لوئی ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیحه ؤ احادیثو په بناء سنت یا واجب ګڼلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلیٰ) بالفاء عطف په «**ذکر اسم ربه**» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٧﴾

(کفار د مکی مخ ګرځوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوئ ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر : یعنی دا ښیګڼه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنګه حاصلیږی چه تاسی هیڅ د آخرت فکر نه کوئ بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسائی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولئ حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهاؤ ځلی له هغی ښخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب ځای دا دی هغه څیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه څنګه پری ښودی شی؟ او چتی (بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیږی؟.

إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو ړومبنیو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم او (د) موسیٰ دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ﴾ څخه تر ﴿وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ پوری دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هیڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی نو په دی اعتبار لا تینګ او مؤکد شو.

تنبیه : په ځینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر موسیٰ علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلی شوی دی الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه دا خبری به تر کوم ځای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الغاشية مكية وهی ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها حسب النزول (٦۸) نزلت بعد سورة «الذاريات»

د «الغاشية» سورت مكی دی (٢٦) آيته يوه ركوع لری په تلاوت كښی (۸۸) په نزول كښی (٦۸) سورت دی وروسته د «الذاريات» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده !) خبر د پټوونکی (د خلقو په سختیو خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لائق) ده چه پټوونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښی.
تنبیه : (له غاشیي پټوونکی) څخه مراد قیامت دی چه پر ګردو (ټولو) مخلوقاتو باندی چاپیریږی او د هغه په اثر به پر ګردو (ټولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾

ځینی مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښی ویریدونکی او ذلیله وی ربړ (تکلیف) ایستونکی رنځ راښکوونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښی به ربړ (تکلیف) ایستونکی د ربړ (تکلیف) ګاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانیږی ځینی وائی چه د (عاملة ناصبة) څخه د دنیا حال مراد دی یعنی ځومره خلق دی چه په دنیا کښی زیارونه (کوششونه) کوی او ربړونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا ګرد (ټول) ربړونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښی نه دی نو ځکه ګرد (ټول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف ګالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنیا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کفار په دنیا کښی ډیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالیٰ په دربار کښی هیڅ نه منل کیږی».

تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾

ننوځی به اور ډیر ګرم ته ورځښل کیږی به پری له چینی ډیری ګرمی څخه (په وقت د غلبی د تندی کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښی سخته ګرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «تږی یو تږی یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو څخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی یشیدونکی چینی له اوبو څخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو څخه به د دوی شوندی ورتیږی او کولمی به ئی ټوټی لوېږی او بیا به ژر جوړیږی او هم داسی به تل په عذاب ککړ وی (العیاذ بالله).

لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾

نه به وی دوی ته طعام خواړه مګر له اغزی لرونکی ترخی ونی څخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کښی چه پخپل تریخوالی کښی له شبرق یا له مصبر څخه زیات بد خونده او مرداره او په ګرمی کښی له اوره توده ده کله چه دوزخیان له لوږی څخه په عذاب شی او «وږی یو! وږی یو!» ناری وهی نو دا (ضریع یا ایلوی یا شبرق او مصبر) دوی ته ورکول کیږی.

لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ⑦

چه نه به څربوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیڅ لوږه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خوړلو څخه یواځی خوند او لذت اخیستل یا د ځان څربول یا د لوږی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خوړلو څخه دا خبری هیڅ نه حاصلیږی د خوند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه څخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کښی ذکر شوه. لنده ئی دا چه هیڅ یو لذیذ او مرغوب طعام او خواړه هغوی هلته نه مومی تر دی ځایه پوری د دوزخیانو د حال بیان ؤ اوس د دی په مقابل کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ⑧ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ⑨

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی ښائسته او تازه وی پخپل کوښښ باندی (چه ئی کړی وی په دنیا کښی) راضی خوشاله به وی (په آخرت کښی)

تفسیر : یعنی خویش به وی چه د دوی زیار (کوشش) په ځای شو او د خپلو ربړو (تکلیفونو) او د زحمتونو ګټه (فائده) ئی په ښه ډول (طریقه) سره بیا مونده.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ⑩ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ⑪

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کښی به وی. نه به اوری په هغه (جنت) کښی کومه چتی (بیکاره) خبره.

تفسیر : یعنی په جنت کښې هیڅوک چتی (بیکاره) او اپلتی خبری نه اوری د کنځلو او د رذالت هیڅ یوه نښه هلته نه لیدله کیږی.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾

په دغه (جنت) کښې چینه ده جاری بهیدونکی.

تفسیر : یعنی په جنت کښې یوه عجیبه دول (طریقه) چینه ده او ځینو مفسرینو دا «عین» پر جنس باندی حمل کړی ده او وائی چه په جنت کښې دیری چینی بهیږی.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾

په دغه (جنت) کښې دی تختونه (دپاره د کیناستلو د جنتیانو) لوړ (اوچت) عالیشان او جامونه ایښودلی شوی (په اندازه د ښښونکیو خپلو).

تفسیر : کله چه وئی غواړی چه وئی څښی هیڅ دیل او دیر به نه پکښی کیږی.

وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾

او (په دغه جنت کښې دی) بالښتونه ایښود شوی په درجه ښنګ په ښنګ (جنتیانو ته).

تفسیر : یعنی په دیر نزاکت او لطافت او په ښه قرینه او ترتیب سره به غوړیدلی وی، لوئی ګدوځی (تکیی) او بالښتونه به ځای په ځای کښې ایښود شوی وی چه کله به په یوه کینی او کله به په نورو تکیه وهی.

وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

او (په دغه جنت کښې دی) فرشونه فاخره غوړولی شوی.

تفسیر : تر ښو هر کله او په هر ځای کښې چه د جنتیانو زړه غواړی هلته آرام او هوسائی (راحت) او له یوه ځایه د بل ځای د تګ را تګ او وړلو او راوړلو تکلیف ورته نه وی.

أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾

نو آیا پس نه ګوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنګه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : چه د نورو حیواناتو او بوده ۆ (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (ډیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (عزیزی) کښې راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾

او (آیا نه ګوری منکران) آسمان ته چه څرنګه بلند اوچت کړی شوی دی (بی له ستنو).

تفسیر : یعنی آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پائی او رسئ او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾

او (آیا نه ګوری منکران) غرونو ته چه څرنګه درولی شوی دی.

تفسیر : چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځیږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کښی تینګ ولاړ دی.

وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

او (آیا نه ګوری منکران) ځمکی ته چه څرنګه غوړولی شوی ده.

تفسیر : چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کروی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکاری نو ځکه پری هستوګنه اوسیدل آسان دی. دا ګرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنی تعجب دی چه سره د لیدلو د دی ګردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه ؤ انتظاماتو باندی منکران نه پوهیږی چه له هغو ګردو (تولو) څخه د هغه قدرت په بعث بعد الموت باندی ثابتیږی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د ابن کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص ځکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاؤ ځنګلونو کښی ګرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترګو لاندی هم دا څلور شیان ؤ د سورلۍ اوښ، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاؤ خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او نښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی ویروونکی ئی نه ئی ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضحه ؤ دلائلو له قیام څخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یوازی د پند ورکولو دپاره لیږلی شوی یئ که دوی نه پوهیږی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکلی (مقرر کړی) شوی نه یئ چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنئ او د هغوی زړونه په بل لوری واړوی. دا کار د مقلب القلوب دی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾
إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

مګر هغه څوک چه وګرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بیرته راتګ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه څمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له طاعت څخه مخ اړوی او د هغه له آیتونو څخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالیٰ له سختی سزا څخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ څمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی څخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هغوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الغاشية بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الفجر مكية وهی ثلاثون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٨٩) تسلسلها حسب النزول (١٠) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مکی دی (٣٠) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (٨٩) په نزول کښی (١٠) سورت دی وروسته د «الليل» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْفَجْرِ ① وَلَيَالٍ عَشْرٍ ② وَّالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ③ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ④

قسم دی په فجر صباح باندی او په شپو لسو باندی او په جفت باندی او (قسم دی په) طاق باندی او په شپه باندی کله چه ځی راځی توره تیاره کیږی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د لوی اختر په صباح حج اداء کیږی او لس شپی له هغه څخه پخوا شپی دی او جفت او طاق د روژی وروستنی لسیز (عشره) ده. او د شپی له تګ څخه مطلب د پیغمبر صلی الله علیه وسلم معراج دی چه دا ګرد (تول) متبرک اوقات دی نو ځکه ئی په هغوی باندی قسم یاد کړ.

تنبیه : ګردو (تولو) مفسرینو د ﴿ وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ﴾ معنی عموماً د شپی تیریدل یا د شپی د تیاری خوریدل اخیستی دی ګواکی د صبا د قسم په مقابل کښی ئی د شپی د راتلو قسم یاد کړ لکه چه د جفت په مقابل کښی ئی د طاق قسم یاد کړی دی او د (ليال عشر) څخه ممکن دی چه مطلق لس شپی مراد وی ځکه چه د هغه افراد او مصادیق هم په تقابل کښی شته. د هری میاشتی په ړومبنیو لسو شپو کښی د شپی اوله برخه رڼه وی او بیا تیاره شی او د لسو وروستنیو شپو په اوله برخه کښی تیاره وی بیا په آخره شومه کښی رڼیږی او د منځینو لسو شپو احوال له دوی دواړو څخه جلا (جدا) دی ګواکی دی اختلاف او تقابل ته ئی هسی اشاره فرمایلی ده چه هیڅا لره نه ښائی چه د عیش، هوسائی (راحت)، آرام او د مصیبت ربړ (تکلیف)، تنګی، فراخی او بدی ورځی په مقابل کښی داده او مطمئن شی او داسی دی نه ګڼی چه اوس پرته

(علاوه) له دی څخه بله کومه پیښه او حالت نه راپیښیږی. ده لره ښائی چه په یاد ئی ولری چه الله تعالیٰ د اضدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسی چه په دنیا کښې د یوه ضد په مقابل کښې بل ضد راولی هم داسی ستاسی حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئی لکه هغه واقعی او مضمونونه چه وروسته له دی نه راځی په ګردو (تولو) کښې ئی په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کښې دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه د یوه په نسبت لیکی «**وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن في رفعه نكارة**» او د بل په نسبت وائی «**وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم**».

هَلۡ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجۡرٍ ۝٥

آیا شته په دی قسمونو کښې لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چه اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر : یعنی دا قسمونه معمولی نه دی ډیر معتبر او مهتم بالشان دی پوهان پوهیږی چه د کلام د تاکید دپاره په دی کښې یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شئ تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چه

أَلَمۡ تَرَ كَيۡفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۝٦ إِرَمَ

آیا نه وینی نه ئی خبر ته (ای محمده!) چه څه کړی دی رب ستا (له قبیلی د اول) د عادیانو سره چه ارم ؤ.

تفسیر : «عاد» د داسی یوه سړی نوم دی چه د هغه قوم د ده په نامه باندی یادیږی. د ده په نیکونو کښې یو سړی (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو څخه ښائی داسی اشاره وی چه دلته له (عاد) څخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینی وائی چه د عاد د قوم شاهی کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ ٱلۡعِمَادِ ۝٧

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر : یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه دیر ځلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وځکیکو او ستنو باندی ئی کیږدی یا خیمی درولی، د ځینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جگی ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او ځینی وائی چه ارم د یوه ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په تولو ښارونو کښی.

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا دا چه د هغوی عمارتونه بی شاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾

او (څه کړی ؤ رب د تا له) ثمودیانو هغو سره چه کنستلی غوځی کړی ئی وی لوئی تیږی (گټی) په کنده کښی.

تفسیر : «وادی القریٰ» د هغه ځای نوم دی چه هلته تیږی (گټی) توږلی کیدی او بیا ئی له هغو څخه ډیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (ډیرو لښکرو) میخونو ؤ.

تفسیر : یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به ډیر زیات میخونه په کار کیدل یا دا چه خلقو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِيْنَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۝١١ فَأَكْثَرُوْا فِيْهَا الْفَسَادَ ۝١٢
فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۝١٣

هسی (سری ؤ دوی گرد (تول)) چه سرکشی ئی کړی وه په ښارونو کښی بیا ئی ډیر کړی ؤ په هغو (ښارونو) کښی فساد ورانی نو نازله کړه پر دوی باندی رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنی هغه باغی قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښی مست شوی په ملکونو کښی ئی ښه شور ماشور، جنګ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئی وکړل، او داسی سرونه ئی وغړول چه لکه د هغوی په سر باندی هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی حال پاتی کیږی او هیڅ کله به د دی ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږی (مجبوریږی). وروسته له دی نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کندول ډک شو او مهلت او د تال مدت ئی پوره شو ناڅاپه قهار الله د خپل عذاب قمچینی او متروکی پری وورولی او د هغوی گرد (تول) قوت او لویی ئی له خاورو سره برابر کړی او د دوی هغه گرد (تول) سازوسامان یو هم په کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۝١٤

بیشکه رب ستا په ځای د انتظار کښی دی (اعمالو د دوی لره چه سم د دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړی).

تفسیر : یعنی لکه چه یو سړی په پټونی (کمین) کښی پټ ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او نورو شیانو او پیښو حال او احوال ځان ته څرګندوی (ښکاره کوی) او بیا په تاکلی (مقرر کړی) وقت کښی سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوی هم داسی وپوهیږئ چه الله تعالیٰ هم د ګردو (تولو) بندګانو له سترګو څخه په پته ځمونږ او د نورو لوی او وړوکی اعمال او احوال ګوری او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پټیږی. هوا په سزا ورکولو کښی تعجیل او تلوار نه فرمائی نو غافل بندګان ئی داسی ګنی چه پس هیڅوک ځمونږ لیدونکی پوښتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړی ښائی هغه سره وکړو حال دا دی چه په تاکلی (مقرر کړی) وقت کښی د هغوی دا ګردی (تولی) چاری د هغوی په غاړو کښی ورلویږی او د هری یوی هغی چاری په مقابل کښی خپله جزا وینی چه له شروع څخه تر اوسه پوری تر کتنی لاندی

وه نو دلته دا خبره لا څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه دا ګرد (تول) مهلت او تال د بندګانو د امتحان او ازموینی لپاره ؤ چه آیا دوی خپلو چارو ته ګوری او لوئی ورځی ته څه ذخیره کوی که په هم دا ظاهری او عارضی حالت باندی مغروریږی او خپل پای (آخر) ته نه ګوری؟.

فَأَمَّا ٱلۡإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبۡتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكۡرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَكۡرَمَنِ ﴿١٥﴾

پس هر څه انسان بنی آدم کله چه وازمویو په دی (په راحت سره) رب د ده پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائی رب ځما عزت راکړه ماته.

تفسیر : یعنی زه د هم دی خبری وړ (لائق) وم نو ځکه ئی عزت راکړ.

وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبۡتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيۡهِ رِزۡقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّيٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾

او کله چه (الله) وازمویه دی (په زحمت سره) پس تنګ کړ پر ده باندی رزق روزی د ده نو وائی رب ځما سپک کړم زه.

تفسیر : یعنی ځما هیڅ قدر ئی ونه کړ. لنډه ئی دا چه د هغوی سترګی دنیوی ژوندون او حاضره حالت ته دی او یواځی د دنیا هم دا موجوده راحت او تکلیف د خپل عزت او ذلت معیار ګڼی او په دی نه پوهیږی چه په هم دی دواړو حالتونو کښی د هغه امتحان او ازموینه مقصد ده. نعمت درکوی تر څو وګوری چه تاسی ئی شکر وباسئ؟ او ربړ (تکلیف) درپیښوی چه آیا تاسی خپل صبر او رضاء پکښی ښکاره کولی شئ؟ نه د دی ځای دغه عارضی عیش او آرامی د پاک پروردګار په دربار کښی د مقبولیت او د معززتوب دلیل کیدی شی او نه تنګی، سختی او ربړ (تکلیف) د هغه د مردودیت علامه ګڼله شی خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندی کتنه نه کوی او د خپلی بی عقلی یا بی حیائی له سببه پخپل رب باندی الزام لګوی. حاصل ئی دا دی چه شکر نه کوی انسان په راحت او نه صبر کوی په زحمت او وینی عزت په کثرت د دولت سره او وینی ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی.

كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر یتیم پلار مړی باندی.

تفسير : یعنی د الله جل جلاله په دربار کښی به ستاسی څنګه عزت وی؟ چه تاسی د بیکسانو او یتیمانو د زړه ساتنه او عزت نه کوئ یعنی نه دی دا عزت او ذلت په ډیروالی او لږوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او اهانت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی ډیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غناء سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾

او نه تیزوئ تاسی یو بل په طعام (خواړه ورکولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسير : یعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی یو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وږی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾

او خورئ تاسی مال د میراث په خوړلو تولو ډیرو سره.

تفسير : یعنی د مړی په پنګه (مال) او میراث اخیستلو کښی د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوری ئی او پخپل دغه عمل سره دا راښیئ که د مسکینانو حقوق تلف کیږی تلف دی شی.

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسير : یعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غواړئ چه په څه دول (طریقه) مو مال په لاس راشی او یو پول(پیسه) مو هم په یوه ښه کار کښی له لاسه ونه وځی که مخ کښی هر څه راپیښیږی را پیښ دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وګرځوی او د اسلامیت په لاره کښې ئې خرڅ نه کړئ دا خو یواځې د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾

نه ده داسې او مه کوئ (دغسې بد کارونه) کله چه وتکوله ماته شي ځمکه په تکولو ماتولو سختو سره.

تفسير : ګردې غونډې او غرونه به واړه واړه شي ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شي.

وَّجَآءَ رَبُّكَ

او راشي (نښې د قدرت د) رب ستا.

تفسير : یعنې رابه شي رب ستا د خپل قهر په تجلې سره هغسې چه د هغه له شان سره ښائي او وړ (لائق) وي.

وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

او راشي پرښتې صف صف (قطار قطار چاپیریدونکې پر انسانانو او پیریانو باندې).

تفسير : یعنې د محشر په میدان کښې. یا راځې هلته انتظاماتو لره پوړ په پوړ او صف صف.

وَجِايْٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۙ

او رابه وست شي په هغې ورځې کښې دوزخ.

تفسير : یعنې په لکونو پرښتې به هغه له خپله ځایه څخه په راښکودلو سره د محشریانو په مخ کښې راحاضر کړي.

يَوْمَئِذٍ يَّتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿۲۳﴾

په دغې ورځې کښې به پند واخلي ياد کړی انسان (خپل افراط) او څه ګټه فائده به نه وررسوی ده ته په دغه وقت کښې پند اخيستل (بلکه هيڅ فائده نه رسوی).

تفسير : يعني هلته به وپوهيږی چه په سختی غلطی او غفلت کښې وم مګر هغه پوهيدل به څه په کار ورشي؟ ځکه چه د پوهيدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښې کيدی په دار الجزاء کښې کله کيدی شي.

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِىْ قَدَّمْتُ لِحَيَاتِىْ ﴿۲۴﴾

وائی څنګه به ښه و ما لره که څه مې مخکښې ليږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (يا پخپل ژوندانه کښې).

تفسير : يعني افسوس د دنيا په ژوندون کښې مې څه نيکی نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښې دلته رارسيدلی وی او اوس به مې په دغه آخروی ژوندون کښې په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی يم کاشکی د حسناتو کومه ذخيره مې له مخه ليږلی وی چه دلته ځما پنګه او ذخيره ګرځيدلی او په کار به مې راتلی!.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۵﴾ وَّلَا يُوْثِقُ وَثَاقَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۶﴾

نو په دغې ورځې کښې به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هيڅوک او نه به قيدول کوی (په مثل) د قيدولو د دغه (الله) هيڅوک.

تفسير : يعني الله تعالىٰ به په دغې ورځې کښې مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانی کښې به اچول کيږی چه د هغې څاری او مثال د بل مجرم په حق کښې متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزيز رحمة الله عليه ليکی «هغه ورځ به نه وهل کيږی د هغه د وهلو په څير بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مؤکل او نه منګور (مار) او نه لړم چه په دوزخ کښې اوسيږی ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالىٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښې اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هيڅ يو نسبت نه لری او هم نه تړی د هغه د تړلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخيانو په غاړو کښې د اوسپنې غاړکی اچوی او په کلکو ځنځيرونو ئې تړی او د دوزخ ورونه تړی او برسيره پرې

سرپوښونه پردې خو د دوی عقل او خیال نشي بند ساتلی او د عقل او خیال عادت دی چه تل ډیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منځ کښې ځینې خبرې د نورو خبرو حجاب کیږي نو ځکه د بندیتوب او تنګی په منځ کښې د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږي پرته (علاوه) له هغه سرې ځخه چه الله تعالیٰ د هغه فکر او خیال د دی خوا او هغې خوا له تللو ځخه وساتی او بالکل درد، رېږ (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شي نو دا دول (طریقه) روحی قید له بدنی قید ځخه په زرهاؤ ځلې سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سړیو او سودائیانو ته په ډیرو باغونو او ګلانو او خورا (ډیر) ښو ننداړو کښې د زړه د خپګان او د ویرې او د وهم او خیال د اندیښنو د پیدا کیدلو په سبب هیڅ خوند او لطف نه حاصلیږي او هغه ارت او وسیع باغ او د ننداری وړ (لائق) شیان د دوی په نظر کښې تنګ راځي او تول د کتلو وړ (لائق) شیان د دوی د ویر ژړا او انګولا اسباب ورګرځوندوی.

يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ ٢٧ ٱرۡجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةٗ مَّرۡضِيَّةٗ ٢٨ فَٱدۡخُلِي فِي عِبَٰدِي ٢٩ وَٱدۡخُلِي جَنَّتِي ٣٠

ای نفسه آرام نیوونکیه (په ذکر ځما شاکر په نعمت ځما صابر په زحمت ځما) وګرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضي خوښ به ئې ته (له الله ځخه او الله) راضي خوښ (به وی له تا ځخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندګانو ځما کښې او ننوځه په جنت ځما کښې (سره له نورو مقربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کښې د هغوی خلقو انجام ښودل کیږي چه د هغوی زړونه د الله تعالیٰ د یادولو ځخه آرام خوند او راحت په برخه کیږي هغوی ته به په حشر کښې ویل کیږي آ راحت نیوونکیه نفسه! په الله تعالیٰ باندی، په هغه حقیقي محبوب باندی چه تا خپل زړه ترلی و اوس نو له هر راز (قسم) جګړو او اندیښنو ځخه ګوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښی او هوسائی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندګانو ته تاکلی (مقرر کړی) شوی دی او ځما د مخصوصو بندګانو په ډله کښې ځان ګډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کښې هستوګنه کړه! له ځینو روایتونو ځخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنکدن په وقت کښې هم دا زیرې اورواوه کیږي بلکه د عارفانو تجربه راښیي چه د دی دنیا په ژوندون کښې هم داسې مطمئنه نفوس له دی زیرې ځخه پوره خوند اخلی **«اللهم انا نسألک نفساً بک مطمئنة تؤمن بلقائک و ترضی بقضائک و تقنع بعطائک»**.

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لوامه نفس تحقیق دی د القیامة د سورت په شروع کښې وکتل شي

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالیٰ ومنه

سورة البلد مكية وهي عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «قٓ».

د «البلد» سورت مکی دی شل آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۰) په نزول کښی (۳۵) سورت دی وروسته د «قٓ» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَاۤ اُقۡسِمُ بِهٰذَا الۡبَلَدِ ۙ﴿۱﴾ وَاَنۡتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الۡبَلَدِ ۙ﴿۲﴾

قسم خورم په دی بلد ښار باندی چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شی (په تا به څه قید ممانعت نه وی) په دی ښار کښی (چه هر څوک وژنی یا ئی پریږدی په یو ساعت د ورځی کښی).

تفسیر : په مکی معظمی کښی هر سری له جنګ کولو څخه ممنوع دی خو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یو واری د مکی په فتحی کښی دا ممانعت پاتی نشو او هر چا چه له هغوی سره جنګ کؤو د هغه وژل به روا کیده تر دی چه ځینی لوی مجرمان د کعبی شریفی د دیوالونو تر څنګ هم ووژل شول نو وروسته له دی ورځی څخه بیا همغه ممانعت تر نن پوری بیرته قائم شو هر کله چه په دی آیت کښی په مکی باندی قسم یاد شوی دی او هغو شدائدو او سختیو ته اشاره شوی ده چه هغه ډیر ځلی پر انسانانو باندی راتلونکی دی او د هغی زمانی خورا (ډیر) لوی سری په دغه ښار کښی په ډیره زړه خوږونکی سختی اخته و او خورا (ډیر) زیات ربړونه (تکلیفونه) ئی ګالل (برداشت کول) نو ځکه ئی په منځ کښی د معترضی جملی په ډول (طریقه) چه ﴿ وَاَنۡتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الۡبَلَدِ ﴾ ده تسلی ورکړه چه نن ستاسی احترام په دی ښار کښی د ناپوهانو له لوری نه کیږی یو وقت به راشی چه تاسی به په دی ښار کښی د بریالیتوب (کامیابی) په ډول (طریقه) ننوځئ او د دی مقدس ځای د ابدی تطهیر او تقدیس دپاره به د لویو مجرمانو په سزا ورکولو کښی تاسی ته اجازت وی دا پخوا ویل د هجرت په اتم کال کښی د الله تعالیٰ په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځینو د ﴿ وَاَنۡتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الۡبَلَدِ ﴾ معنی **وانت نازله** اخیستی ده یعنی زه قسم خورم په هغه ښار باندی په هغه حال چه ته پکښی پیدا شوی ئی او په کښی هستوګنه لری.

وَوَالِدٍ وَّمَا وَلَدَ ﴿۳﴾

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیریدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿۴﴾

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنځ او مشقت کښی

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهاء پوری په رنځ او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریږی. هیڅ داسی کیدونکی نه دی چه یو سړی پخپل ټول عمر کښی د څه مدت له مخی د دنیا د ګردو (ټولو) پیښو او چارو، محنتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادئ او بی فکرئ سره ژوندون کوی په رښتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره ښه جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښی ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښی چه هلته افضل الخلائق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (ډیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم نښه او هدف وه د ﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴾ یو لوی شهادت دی.

أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿۵﴾

آیا ګمان کوی (کافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلی).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریږی نو د هغه اقتضاء خو داسی ده چی په ده کښی عجز او درماندګی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وګنی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیره کړی ده نو آیا انسان داسی ګڼی چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟. بلکه الله اعظم شانه واعظم برهانه دی!

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾

وائی (له فخره) ما خرخ کړی و مال خورا ډیر (په دښمنی د محمد کښې).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په معصیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عداوت د اسلام په مخالفت کښې له حده تیر مال خرخ کوی. او په داسی خرخ کولو ځان باتور او ځلمی هم ګڼی. او په ډیر فخر سره وائی چه ما په فلانی پیښی کښې دومره ډیر مال لګاؤ. او دغومره شته می خرخ کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښې داسی خرخ وکړی شي؟ خو مخ کښې ورته ښکاریږی چه دا ټول لګښت خرخ ئی ابته (خراب) او عبث ګرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاء کیږی.

أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾

آیا ګمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیدلی دی هیچا (په وقت د خرخ د مال کښې).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ دا ګرد (ټول) شیان ګوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولګاوه شی هغه ګرد (ټول) ورته ښه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه ګټه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترګی (چه پری وګوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترګی).

تفسیر : یعنی هغه چاته چه ما د لیدلو سترګی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه ګوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه ګردو (تولو) ته ئی سترګی، عقل او بصیرت او پوه وربښلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له ګردو (تولو) څخه لوړه (اوچته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شوندی(چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکړی دی مونږ ده ته یوه ژبه او دوه شونډی)

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوړلو او څښلو مرستی (مدد) اخستی کیږی.

وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځی).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوری (وساتی) او په ښه لاره تګ وکړی او د دی خبری ښوونه په اجمالی ډول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.
تنبیه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او ووړکو ته ئی د تی رودلو او د خوړو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوده څښی او خوری.

فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ﴿١١﴾

نو ربړ (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غونډی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غونډی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غونډی وخیژی او سختی او ربړ(تکلیف) ئی پر ځان واخلی او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوی.
تنبیه : دینی کارونه ئی په غونډی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سری ته ډیر شاق وی او ربړ (تکلیف) پیښوی.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غونډی. (عقبه) خلاصول د غاړی دی.

تفسیر : یعنی (عقبه) د مریي آزادول یا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾

یا (دا عقبه) ورکول د طعام دوډی دی په هغی ورځی کښی چه خاونده د لوږی وی.

تفسیر : یعنی عقبه د قحطی او قیمتی او سختی په ورځو کښی له وږی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شیان وربرابرول دی.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾

یتیم ته چه خاوند د خپلوی وی. یا غریب ته چه په خاورو ککړ وی.

تفسیر : د وړوکی پلارمړی (یتیم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکیو سره ښیګڼه (ښه) هم ډیر ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه یو ځای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کیږی.
عقبه دوډی طعام ورکول دی د لوږی په ورځی کښی غریب ته چه په خاورو ککړ وی او د فقر او له فاقی د تنګسی او خواری څخه په خاورو کښی رغړی نو د مال د لګولو ځایونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښی او د الله تعالیٰ په نافرمانی کښی مالونه ولګول شی او دنیوی نقصان او اخروی خسران وګټلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

بیا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر : یعنی د ګردو (تولو) عملونو مقبولیت او د منلو شرط «ایمان» دی که ایمان نه وی نو ګرد (تول) کارونه او عملونه چتی (بیکاره) او فضول دی او هیڅ په کار نه راځی.

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾

او وصیت کوی یو له بله په صبر سره (په طاعت او مصیبت او له معصیته) او وصیت کوی یو له بله په مهربانی او شفقت سره.

تفسیر : یعنی نورو ته تل تاکید کوی چه ښائی د حقوقو او فرائضو په اداء کولو کښی هر راز (قسم) سختی او ربړونه (تکلیفونه) پر خپل ځان وګالیءِ(برداشت کړی) او د هر ډول (طریقه) تکلیف تحمل وکړئ! او د الله تعالیٰ پر مخلوق باندی رحم کوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسی باندی ورحمیږی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښی طرف د لوئی برخی دی.

تفسیر : یعنی دا کسان ډیر خوش نصیب او مبارک دی چه هغوی ته د لوی عرش په ښی خوا کښی ځای ورکاوه کیږی او د دوی اعمالنامی هم د هغوی له ښی خوا په ښی لاس ورسپارلی کیږی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیتونو ځمونږ هم دوی اصحاب خاوندان د کیڼ طرف د بدی برخی دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه بد نصیب منحوس خراب شامت لرونکی دی چه اعمالنامی ئی په کیڼ لاس کښی ور کولی کیږی او د لوی عرش په کښی خوا کښی درول کیږی.

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

وی به پر دوی باندی اور سرپوښ کړی شوی

تفسیر : یعنی په دوزخ کښی اچول کیږی او دوزخ ګردی (تولی) دروازی تړلی کیږی (اعاذنا الله منها).

تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فلله الحمد والمنة

سورة الشمس مكية وهی خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٩١) تسلسلها حسب النزول (٢٦) نزلت بعد سورة «القدر».

د «الشمس» سورت مکی دی (١٥) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (٩١) په نزول کښی (٢٦) سورت دی وروسته د «القدر» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَٱلشَّمۡسِ وَضُحَىٰهَا ۝١ وَٱلۡقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ۝٢

قسم دی په لمر باندی او په رڼا د هغه باندی او په سپوږمی باندی کله چه راځی په دغه (لمر) پسی.

تفسیر : یعنی د لمر له ډوبیدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمی رڼا خوره شي.

وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ۝٣

او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه ښکاره کاندی دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کښی لمر د خپلی پوره پلوشی او روښنائی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَغۡشَىٰهَا ۝٤

او (قسم دی) په شپه باندی کله چه پټ کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کښی.

تفسیر : یعنی کله چه د شپی تیاره ښه توره شي او د لمر د رڼا هیڅ نښه او پته نه وی.

وَٱلسَّمَآءِ وَمَا بَنَىٰهَا ۝٥

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندی) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د ځینو په نزد له «مابنٰها» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحٰهَا ﴿٦﴾

او (قسم دی) په ځمکې او په هغه (ذات باندی) چه غوړولی ئی ده هغه (ځمکه).

تفسیر : یعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنی وړ (لائق) ئی وګرځوله. دلته هم ځینو له «ماطحٰها» څخه د هغه غوړوونکی مراد اخیستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَّمَا سَوّٰىهَا ﴿٧﴾

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندی) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسیر : د مزاج اعتدال، ظاهری او باطنی حواسیه طبیعیه او حیوانیه او نفسانیه قواوی ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نیکی او د بدی په لارو باندی ئی د تللو استعداد ورعطا فرمایلی دی.

فَأَلْهَمَهَا فُجُوْرَهَا وَتَقْوٰىهَا ﴿٨﴾

پس ورغوځولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښې بدی د ده او نیکی د ده.

تفسیر : یعنی اول ئی په اجمالی دول (طریقه) د سلیم عقل او صحیح فطرت په وسیله په ښو او بدو کښې د فرق کولو پوه راکړی ده. بیا ئی په تفصیلی صورت د انبیاؤ او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهیزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښې هغه رجحان چه د نیکی یا هغه میلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالیٰ دی خو د ړومبنی په القاء کښې پرښته وسیله کیږی او په دوهمه کښې شیطان. بیا هغه رجحان او میلان کله د انسان له قصد او اختیار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسیږی او د فعل د صدور وسیله ګرځی چه د هغه خالق الله تعالیٰ او کاسب ئی بنده دی د دی خیر او شر په کسب کښې د مجازاتو سلسله د تسبیب په طریقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل. و تفصیلها یطلب من مظانها و نرید ان نفرد لها جزءاً ان ساعدنا التوفیق والله الموفق والمعین.** او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی.

قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ⑨

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه څوک چه پاک ئی کړ دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهوانی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الٰهیه شریعت تابعدار وګرځی تر څو چه روح او قلب دواړه د الله تعالیٰ د تجلی په رڼا کښی روڼ او منور شی.

وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ⑩

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه څوک چه پټ ئی کړ دغه (نفس په خاورو د ګناهونو کښی).

تفسیر : له خاورو پټ کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له یوی مخی د شهوت او د غضب په لاس ورکړی او له عقل او شرعی سره هیڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری ګواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سړی له څناورانو څخه خراب او ذلیل دی.
تنبیه : ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالیٰ پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوشی، د شپی تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی تیتوالی ئی یو د بل په مقابل کښی پیدا کړل او په انسانی نفس کښی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت ورویاښه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تللو قوت او قدرت ولری. په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتائجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی. د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتائج او ثمرات په عالم کښی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کښی د رڼا او د نور وجود.

كَذَّبَتۡ ثَمُودُ بِطَغۡوَىٰهَآ ⑪

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکښی سره.

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن وباله. دا د ﴿ وَقَدْ خَابَ مَن دَسّٰىهَا ﴾ یو مثال ئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو ځایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذِ انۢبَعَثَ أَشْقَىٰهَا ⑫ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ نَاقَةَ ٱللَّهِ وَسُقْيَٰهَا ⑬

کله چه پورته شو (په چابکی سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوښی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پریږدئ لاس پورته کړئ له) اوښی د الله او د اوبو څښلو د نوبت د هغی (چه دربانده رانشی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوښه ونه وژنئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر ئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره دول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالیٰ اوښه ئی ځکه وویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او نښه گرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنۢبِهِمْ فَسَوَّىٰهَا ⑭

نو دروغجن کړ دغو (ثمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه ئی کړه هغه (اوښه) نو سخت عذاب ئی ولیږه په دوی باندی رب د دوی (چه تول پکښی مړه شول) په سبب د گناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوښی دی) نو برابر ئی کړل سره دغه (تول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ په دی اوښی باندی په بدی سره لاس مه لگوئ کنه په خوږوونکی عذاب به ککړ شئ» دی خلقو دا خبره دروغ وگڼله او د خپل پیغمبر تکذیب ئی وکړ او اوښه ئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و او الله تعالیٰ هغوی تول لوی او واړه پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَٰهَا ⑮ ع

او نه ویریږي (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی څخه.

تفسیر : یعني لکه دنیوي باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو څخه وروسته تل دا فکر او خیال وي چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشي او د ملک په انتظام او په ملکي او لښکی چارو کښي څه خلل او دیل راښکاره نشي الله تعالیٰ له داسي اندیښنو څخه پاک او بي پروا دی. ولی چه داسي بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هیداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسي وګرځي (العیاذ بالله)

تمت سورة الشمس بفضل الله وکرمه ومنه

سورة الليل مکية وهی احدی و عشرون آية و فيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلیٰ.

د «الليل» سورت مکي دی (۲۱) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښي (۹۲) او په نزول کښي (۹) سورت دی.

وروسته د «الاعلیٰ» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى ﴿۱﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلّٰى ﴿۲﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنْثٰى ﴿۳﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿۴﴾

قسم دی په شپه کله چه پټ کړي (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شي او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کړی ئې دی نارینه او ښځه (له یوه اوبو نه)، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسي خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه ځیني طاعت کوی او ځیني معصیت).

تفسیر : یعني همغسي چه په دنیا کښي ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کړی شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفي دی چه د هغو

نتائج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانه واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات ئی دغسی فرمائی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ۝٥ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ۝٦ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ۝٧

نو هر څه هغه چه ورکړه ئی کوله (د مال) او ویریده (له الله) او یقین ئی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سری چه په نیکه لاره کښې مال لګوی. او په زړه کښې له الله تعالیٰ څخه ویریږی. او اسلامی خبری رښتیا ګڼی. او پر ربانی بشاراتو باندی باور لری او صحیح ئی ګڼی. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری ورآسانوو او په پای (آخر) کښې به ئی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ۝٨ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ۝٩
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ۝١٠

او هر څه هغه چه بخیلی ئی وکړله (په اداء د حقوقو) او بی پروائی ئی وکړله (له الله) او دروغ ئی وګڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری سختی (د بدعملی).

تفسیر : یعنی هغه سری چه د الله تعالیٰ په لاره کښې خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوښی او د آخرت د ثواب پروا ئی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی ئی دروغ وبللی. د هغه زړه ورځ په ورځ تنګ او تیاره او کلکیږی. د نیکی توفیق ورځنی سلبیږی او په پای (آخر) کښې په ورو ورو د عذاب الله انتهائی سختی وررسیږی هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښې چاری څان ته غوره کوی او بدان هر کله په بد عمل پسی ګرځی دی دواړو ته د هم دوی لاری ور آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿ كُلًّا نُّمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴾ د جزء ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت .

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ۝١١

او نه دفعه کوی له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کښې ولوېږي.

تفسير : يعني هغه مال او دولت چه دوی پرې داده دی او دوی ئې له آخرت څخه بې پروا کړی هغه د يوې ذرې په قدر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوي.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾

بيشکه پر مونږ دی خامخا هدايت سمه صافه لاره ښوول او بيشکه مونږ ته دی خامخا آخرت او دنيا (يعنی زه مالک د دی دواړو يم نو خطاء کوی هغه چه دا دواړه غواړی له بل چا نه).

تفسير : يعني څمونږ د حکمت داسی اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زيادت سره په ښو يا بدو چارو باندی مجبور کړو هو! څمونږ په ذمه او غاړه ده چه ګردو (تولو) ته د ښو او بدو لاری وروښيو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتيجې په ښه شانی ورته ووايو. بيا هر چا چه هره لاره څان ته غوره کړه په دنيا او آخرت کښې به سم له هغې سره جزا ورکاوه شي.

فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾

نو وويرولئ ما تاسی (ای منکرانو) له اوره چه لمبې به وهي.

تفسير : له دی لمبې وهونکی څخه به ښائی د دوزخ هغه طبقه مراد وی چه خورا (ډيرو) لويو مجرمانو او بدبختانو لره مخصوصه ده.

لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾

نه به ننوځي (په طريقه د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کښې مګر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ ګڼی حق او مخ ئې تری ګرځولی وي.

تفسير : يعني تل به هلته لوېږي او هيڅ کله به له هغه ځايه نه وځي. **کما تدل عليه النصوص**

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾

او ژر ده چه ګوښه (بيل) به شي له هغه اوره ښه ويريدونکی (مؤمن).

تفسير : يعنی د داسی خلقو سپيړمو ته د هغه وړمه هم نه رسيږی او بالکل ورځنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شي.

تفسير : يعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو ځخه په داسی دول (طريقه) مقصود دی چه ريا، نمايش او دنيوی اغراض هيڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰ ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ
رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

او نه و هيچا لره په نزد د ده هيڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مګر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه دير لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شي (له الله په مونډلو د نعماؤ د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسير : يعنی له خرڅ کولو ځخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولیٰ د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خيراتوی او لوتوی نو داسی څوک دی داده وی چه هرومرو (خامخا) به خوښيږی او د هغه دا هيله (اميد) پوره کيږی ﴿ وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

(تنبيه) : اګر که د دی آيتونو مضمونونه عام دی خو په زياتو روايتونو کښی داسی راغلی دی چه د دی وروستنيو آيتونو نزول د سيدنا حضرت ابی بکر صديق رضی الله تعالیٰ عنه په شان کښی شوی دی او دا لوی دليل د هغوی په ځيګنی (فائدی) او فضيلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصيبه دی هغه بنده چه د هغه د ديرو ويريدلو او اتقاء تصديق له آسمانه وشی ﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴾ زيری د هغه لوی زيری انعکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله عليه وسلم په باره کښی ﴿ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ﴾ راغلی دی.

تمت سورة الليل بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الضحیٰ» مکیة وهی احدی عشرة آیة و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۳) تسلسلها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»

د «الضحیٰ» سورت مکی دی (۱۱) آیة (۱) رکوع لری په تلاوت کښې (۹۳) او په نزول کښې (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالضُّحٰىۙ ① وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ② مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰىؕ ③

قسم په څاښت (چه روښانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پټ کړی اشیا په تیاره خپله کښې) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پریښې) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده !)

تفسیر : په صحیحه ؤ روایتونو کښې راغلی دی چه تر ډیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښې وویل «وګورئ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښې دا آیتونه نازل شول. ځما په ګمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿ اِقْرَاْ ﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راتلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښې ډیر مغموم او پریشان ؤ تر دی چه د الله تعالیٰ له خوا پرښتی هغوی ته د ﴿ يٰۤاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښې به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه له محمد بن اسحٰق رحمة الله علیه او نورو څخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښې به دا قصه هم پیښه شوی وی چه په ځینو صحیحه ؤ روایتونو کښې راغلی ده چه یو ځلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه دری ورځی په بستره کښې پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده ! داسی راښکاری چه ستا شیطان له تا څخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنډه ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اتری ډیری کیدی. تر دی چه د دی ګردو (تولو) خرافاتو په جواب کښې د «والضحیٰ» سورت نازل شو او ړومبی ئی قسم یاد

کړ د لمر ختو په وقت باندی او بیا ئې په توره تیاره شپه باندی او بیا ئې وفرمایل چه د دښمنانو دا ګرد (تول) خیالات او ویناوی غلطی دی نه ستا پروردګار له تا څخه خپه او نه ئې تاته رخصت درکړی دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم قسم) علائم او نښی ښکاره وی او وروسته له ورځی څخه شپه او پس له شپی څخه ورځ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وګڼئ لکه چه د لمر د رڼا د لړی کیدلو څخه د شپی تیاره کیدل د الله تعالیٰ د خفګان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رڼا پسی تیاره او په تیاره پسی رڼا نه راځی نو د څو ورځو د رڼا له نه بریښیدلو څخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورځو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راځی او د جبریل علیه السلام د راتللو ور ترلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالیٰ په حکمت بالغه او علم محیط باندی اعتراض کول دی ګواکی دوی خبر نه دی چه هغه سړی می چه په پیغمبری تاکلی (مقرر کړی) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکاریږی چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیګنی (فائدی) لپاره څه څه ښی چاری ښیی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره ډیر اهل او اصلح ثابتیږی. (**اللّٰهم صل وسلم علیه صلوٰة و سلاماً کثیراً کثیراً**)

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ﴿۴﴾

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا څخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت څخه ډیر ارفع او اعلیٰ دی. د دی څو ورځو د وحی نه راتګ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د ډیر عروج او د خورا (ډیر) ارتقاء وسیله کیږی که د وروستنی ورځی حالت تصور کړئ او د آخرت شان او لویی ته ځیر شئ چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه ګرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی تولیږی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورځی لوئ او فضیلت او عظمت د نن ورځی د اعزاز او اکرام څخه په څو څو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ﴿۵﴾

او خامخا ژر ده چه در به کړی تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پریښودل به څنګه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کښې دومره دولتونه او نعمتونه درویښې چه ته پوره ډاده او خوښ شې. په حدیث کښې راغلې دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوښ او خوشالیږی چه د ده له امت څخه یو تن هم په دوزخ کښې پاتې نشی. صلی الله علیه وسلم.

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وړوکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو ځای ئی د پناه درکړه (په تربیت د ابوطالب کښې ئی ونیولې).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت څخه پخوا د دوی پلار مړ شوی و دی شپږ کلن و چه مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چه د دوی کفالت ورپغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزګار د ظاهراً روزنی او پالنی سعادت د ده بیحده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کښې د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تبجیل او خدمت کښې ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت څخه دی هم مړ شو څو ورځی وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینې منوری د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلی د قسمت ستوری وځلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کښې ډیر ربړونه (تکلیفونه) وګالل (برداشت کړل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکړ چه په ټول جهان کښې د هغه نظیر او مثال نشته دا ګردی (ټولی) پیښی درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راځی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾

او موندلی ئی وی ته چه نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کړ نبوت).

تفسیر : یعنی کله چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ځلمی شو د خپل تبر د مشرکانه ؤ اطوارو او چټی (بیکاره) رسمونو او رواجونو څخه سخت خفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کښې یواځی د الله تعالیٰ د عبادت جذبه په قوت کښې وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کښې په ډیر زور په لمبو کښې ؤ د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کښې په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرګند

(ښکاره) چه له هغه څخه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی څخه زیات وسعت او رحمت پکښی ؤ ډادینه (سکون) او تسکین په برخه شي. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرګردان ګرځیده او د غرونو په درو او په سمڅو کښی به ګوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به ئی کاوه او خپل حقیقی معبود به ئی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمڅ کښی د پرښتی په ژبه دوی ته وحی ورولیږله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری ئی وروښوودلی یعنی د حق دین ئی ورنازل کړ

﴿ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ وَلَا الْاِيْمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِيْ بِهٖ مَنْ نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ﴾ د جزء ۲۵ شوریٰ ٥ رکوع ٥۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿ ضَآلًّا ﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹٥ ﴿ قَالُوْا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِيْ ضَلٰلِكَ الْقَدِيْمِ ﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونیولی شي.

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ﴿۸﴾

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجی یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی ګټه (فائده) وکړه بیا حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکړه او خپل ګرد (ټول) مال ئی هغوی ته تملیک کړ چه دا ښکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سری د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء څخه د انعاماتو مورد یئ او پس له دی نه به هم یئ هغه الله تعالیٰ چه په دی ډول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو څرنګه به له تاسی څخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په ډګر کښی پریږدی «**استغفر الله من ذلک**»

فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿۹﴾ وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿۱۰﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿۱۱﴾

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالګر لره پس مه رټه (څه شی ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلقو ته).

تفسير : بلکه د یتیم خبر نیونه او پالنه وکړه! لکه چه تاته الله تعالیٰ د یتیمی په حالت کښې ښه ځای درکړ نو ته هم د یتیمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونده! او د هغوی د هستوګنی د ځای سر رشته کوه! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندګان د الله تعالیٰ په رنګ سره رنګول کیږی ﴿ صِبْغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً ﴾ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «**انا و کافل الیتیم کهاتین و اشار الی السبابة والوسطی**»

او هر څه سوالګر لره پس مه ئی رټه او څه شی ورته ورکړه! یا ئی رد کړه په نیکی او خوږی ژبی سره یعنی ته نادار وی الله تعالیٰ تاته غناء دروبښله اوس نو د شکر ګزارو بندګانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ویریږی! او هغو ته سختی خبری ونه وائی! او وئی نه رټی! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احادیثو کښې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلینو په مقابل کښې راغلی دی خورا (ډیر) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستایونکی ګرځوی.

(تنبیه) روح المعانی لیکی د سائل د زجر ممانعت په هغه صورت کښې دی چه خبره په ورو ومنی که کوم سائل چاته پښې تینګی کړی او په ردو سترګو ورته ودریږی او د چا خبری ته غوږ کښینږدی نو د هغه زجر جائز دی

او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی خلقو ته یا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه.

د محسن د احساناتو یادول د شکر ویلو په نیت نه د فخر او مباهاتو په ډول (طریقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالیٰ په تا باندی کړی دی د هغه بیان وفرمایئ! خصوصاً هغه نعمت د هدایت چه د هغه ذکر په ﴿ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴾ کښې وشو او د هغه خورول په خلقو کښې او په ښکاره لوړ (اوچت) غږ سره ویل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حدیثو کښې کیږی د هم دی «فحدث» څخه اخیست شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الانشراح (الم نشرح) مكية وهی ثمانی آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (٩٤) تسلسلها حسب النزول (١٢) نزلت بعد سورة الضحیٰ)

د «الانشراح» سورت مکی دی (٨) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښې (٩٤) په نزول کښې (١٢) سورت دی وروسته د «الضحیٰ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ①

آیا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سینه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سینه ستا !).

تفسیر : چه الله تعالیٰ ستا په سینی کښې ئې ای محمده! د علومو او د معارفو لوی سیندونه وبهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئې درته وبښله. او د داسی لوی زړه او حوصلی څښتن (خاوند) ئې وګرځولی چه د ډیرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه ویریدی.
(تنبیه) له احادیثو او سیرو څخه ثابت دی چه پرښتی په ظاهری ډول (طریقه) څو ځلی د ده مبارک تټر (سینه) ورڅیری کړی دی خو د دی آیت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ② الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ③

او کوز کړ مونږ له تانه دروند بار ستا هغه چه کړه درنه کړی ئې وه شا ستا.

تفسیر : د وحی ښکته کیدل په اول کښې سخت مشکل ؤ بیا آسان شول. یا د رسالت منصب د ذمه واریو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کښې څه ګرانی راتله هغه ور پورته کره شوه. یا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرین بلل او کول به ئې او وروسته به د هغه خلاف الحکمت یا خلاف الاولیٰ کیدل به ښکاریده او دوی به د علو شان او غایت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغموم کیده لکه چه څه ګناه ئې کړی وی نو په دی آیت کښې د هغوی د نه مؤاخذه کیدلو زیری ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکی (د دوی عالی همت او پیدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسیدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فائز کیدل په هغه باندی د جسمانی ترکیب یا نفسانی تشویشاتو په سبب به سخت معلومیدل کله چه الله تعالیٰ د هغه تټر (سینه) ورپرانیست او حوصله ئې ور ارته کره هغه ګردی (تولی) سختیاوی ئې ورکی شوی او د هغه پیتی ور سپک شو.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾

او پورته کړ مونږ تانه ذکر ستا (په نبوت سره یا می ستا نوم له خپل نامه سره پیوسته کړ).

تفسیر : یعنی ای محمده! صلی الله علیه وسلم په پرښتو او پیغمبرانو کښی ستا نوم لوړ او وچت دی د دنیا گرد (تول) پوهان په ډیر عزت او وقعت سره ستا نوم یادوی. په اذان، اقامت، کلمه طیبه او التحیات، خطبه او نورو کښی وروسته د الله تعالیٰ له نامه څخه د محمد صلی الله علیه وسلم نوم اخیست کیږی کوم ځای کښی چه الله تعالیٰ خپلو بندګانو ته د خپل اطاعت امر کړی دی د محمد صلی الله علیه وسلم د امر د منلو امر ئی هم ورسره متصل او جخت کړی دی.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾

نو بیشکه سره له سختی آسانتیا شته. بیشکه سره له سختی آسانتیا شته.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د رضاء غوښتلو په لاره کښی هغه ربړونه (تکلیفونه) چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم په ځان ګاللی (برداشت کړی) دی او هغه زیارونه (کوششونه) چه ایستلی ئی دی له هغو سختیو سره څو څو آسانی هم شته لکه د حوصلی د فراختیا په سبب د ګردو (تولو) مشکلاتو لری کول آسان شول او د ذکر د پورته کیدلو له تصور څخه تاسی ته د لویو لویو مصیبتونو تحمل آسانه وګرځیده. یا دا مطلب کله چه مونږ تاسی ته روحانی راحت درکړ او روحانی کلفت مو له تاسی څخه پورته کړ لکه چه د الم نشرح څخه تر آخره پوری ښکاریږی نو په دنیوی راحت او محنت کښی هم ځمونږ فضل او کرم ته هیله (امید) ولرئ مونږ وعده کوو چه په رښتیا سره د دی موجوده ؤ مشکلاتو په پای (آخر) کښی آسانی شته لکه چه له احادیثو او سیرو څخه راښکاره شوی ده هغه ګرد (تول) مشکلات یو یو له منځه لری شوی او د هری یوی سختی په پای (آخر) کښی به څو څو آسانتیاوی راتللی. اوس هم «عادة الله» هم دا دی څوک چه په سختی باندی صبر وکړی او د زړه له کومی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد ولری او له بل لوری څخه زړه وشکوی او خپل الله تعالیٰ سره خپلی اړیکی تینګی کړی او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هیله (امید) ولری او د زمانی له اوږدوالی څخه ونه ویریږی او ناامیده او بی هیلی نشی نو هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ آسانی ورته پیښوی نه په یوه ډول (طریقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفی الحدیث «لن یغلب عسر یسرین» وفیه ایضا لو جاء العسر فدخل هذا الجحر لجاء الیسر حتی یدخل علیه فیخرجه.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ۝٧ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝٨

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانځه نه) نو ځان ستړی کوه (په عبادت، دعاء کښی) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کښی کینه ! زیار (محنت) کوه ! چه د زیات «یسر» سبب وګرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه!. **(تنبیه)** خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (دیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجمله د مخلوق واسطه هم وه. مطلوب دا دی چه له هغه ځایه لری شوی بلاواسطی هم شائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په څو دوله (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا راښکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة التین مکیة وهی ثمانی‌آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»

د «التین» سورت مکی دی (۸) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۵) په نزول کښی (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ۝١

قسم دی په انځر او زیتون خونه باندی.

تفسیر : انځر او خوونه (زیتون) دواړه د خپل کثیرالمنافع او د جامع‌الفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامعی له ضرورت سره خصوصی مشابهت لری نو ځکه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ مضمون ئی په دواړو قسمونو سره شروع کړ او ځینی

محققين وائي چه دلته «التين» او «الزيتون» څخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بيت المقدس ته نژدې پراته دي ګواکې دلته په ونو باندې قسم نه يادوي بلکه په هغه مقدس ځاى باندى قسم يادوي چه هلته دا ونې ډيرې دي او همغلته د حضرت عيسىٰ عليه السلام مولد او مبعث هم دى.

وَطُورِ سِينِينَ ۝٢ وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝٣

او قسم دى په (غره چه نوم ئې) طور سينين (دى) او قسم دى په دې ښار امان وركوونكي (د مكې) باندې.

تفسير : «طور سينين» يا د «طور سينا» هغه غر دى چه پر هغه باندې الله تعالىٰ له حضرت موسىٰ عليه السلام سره خبرې كړې دي او د امن وركوونكي ښار مكه معظمه ده چه ځمونږ او د ګرد (تول) اسلامي عالم سردار او بادار حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په كښې متولد او مبعوث شوى دى او د الله تعالىٰ له ګردو (تولو) څخه لوى او وروستنى امانت قرآن كريم اول ځلې په هم دې ښار كښې رانازل شوى دى. د توريت په آخر كښې دي چه نور د «طور سينا» څخه راغلى او په «ساعير» كښې وبريښيده چه د بيت المقدس غر دى. او له فاران څخه جګ (اوچت) او خوور شو فاران د مكې معظمې يو غر دى. او جواب د پاس قسمونو دا دى.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝٤

چه خامخا په تحقيق پيدا كړى دى مونږ انسان بنى آدم په ډير ښه اعتدال سره.

تفسير : يعنى دا ګرد (تول) متبركه مقامات چه له هغه څخه ډير اولوالعزم پيغمبران مبعوث شوي دي ګواه دي چه مونږ انسان په يوه ښه قالب كښې اچولى دى او ښه قوتونه مو وربښلي دي او په ظاهري او باطني ښيګنو (فائدو) مو ښائسته كړى دى او ډير ګټور شيان مو د ده په وجود كښې راغوند كړي دي. كه بنى آدم سم د خپل صحيح فطرت سره ترقي وكړي نو انسان له پرښتو څخه نه يوازې وړاندې كيږي بلكه د هغوى مسجود هم ګرځيدى شي.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝٥

بيا وګرځاوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو كښې) ډير ښكته تر ښكتو نه (چه لاندنى طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کړم دغه انسان پس له ښه قامته دیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوړوالی دی نو شا به ئی تیته ویښته به ئی سپین، غوږونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی تول څیزونه. شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه هغه مو د پرښتو د مقام لائق وګرځاوه خو کله چه منکر شی نو له څناورانو څخه هم ښکته ګڼل کیږی او په خورا (دیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾

مګر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهاء بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ ګڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه ؤ دلائلو) په ورځ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه ؤ دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سړیه! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبوروی) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکذیب ته ملاوی وتړی. خیال وکړه! الله تعالیٰ سړی پیدا کړ. او هغه ته ئی دیر ښه صورت شکل او ښه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پرښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو څنی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکی کښی لیدلی شوی دی چه څوک د هغوی په قدم او پله باندی تګ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو دیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسیږی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کنده کښی لویږی او خپلی فطری ښیګڼی (فائدی) له لاسه وباسی. الله تعالیٰ هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سړی بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د دیر لږ عمل دیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدی دروغ وبولی هو! په یوه دول (طریقه) د هغه تکذیب او انکار کیدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غوندی ومنلی شی چه په هغی باندی نه د چا حکومت وی نه پکښی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د ښو او نه د بدو پوښتنه پکښی کیږی نو د دی خبری جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د تولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر تولو حکم کوونکیو باندی).

تفسیر : یعنی د دی لوئی شهنشاهی او ستری تولواکی په مخامخ کښی د دنیا گرد (تول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له درباره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التین بفضل الله تعالیٰ وکرمه ومنه

سورة العلق مکیة وهی تسع عشرة آیة وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (٩٦) وهی اول ما نزل من القرآن العظیم.

د «العلق» سورت مکی دی (١٩) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (٩٦) سورت دی او په نزول کښی هم دغه سورت ړومبنی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾

ولوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کړی ئی دی (تول مخلوقات).

تفسیر : دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم یعلم پوری د قرآن کریم له گردو (تولو) آیتونو او

سورتونو څخه په مخکښې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمڅ کښې د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ووی اقرأ ـ ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ: زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام څو ځلی دوی پخپلې غیږې کښې ونیو او په زور ئی کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به همغه «ما انا بقارئ» ویل دریم ځلی حضرت جبریل علیه السلام دوی په ډیر زور سره کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردګار چه له ولادت څخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه څوک چه دا خبر درکوی چه له تا څخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواځی او بی یار او مددګار پریږدی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهربانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شانه واعظم برهانه چه ګرد (تول) شیان ئی پیدا کړل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وګرځوی. بلکه قاری دی ګرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾

پیدا کړی ئی دی انسان له توتو د ټړلیو شویو وینو څخه.

تفسیر: په کلکه وینه (خون بسته) کښې نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواځې لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا همغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی ځایه پوری د قرائت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیڅ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وګرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾

ولوله (ای محمده! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر تولو کریمانو).

تفسیر: یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه څخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښې څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښې هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د ګردو (تولو) کریمانو څخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښې څه مانع وی؟ او خامخا هم داسی ئی کوی!.

الَّذِیْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۴﴾

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی ئی دی (خط انسان ته) په قلم سره.

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئی فرمایل چه «الله تعالیٰ بی له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همغسی چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسی دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محمدیه له حقیقت څخه نه لازمیږی.

عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ یَعْلَمْ ﴿۵﴾

ښوونه ئی کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر : یعنی د انسان وروکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدیر رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی څهل یو امی بنده به نه یواځی کامل عارف کړی بلکه د ګردو (تولو) عارفانو سردار ئی ګرځوی.

کَلَّآ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَیَطْغٰٓی ﴿۶﴾ اَنْ رَّاٰهُ اسْتَغْنٰی ﴿۷﴾

رښتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. ګڼی خپل ځان بی پروا (په مال سره).

تفسیر : یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلی وینی څخه جوړ دی چه په اول کښې محض جاهل وی وروسته الله تعالیٰ ورته پوه ورکوی مګر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغروریږی او د الله تعالیٰ له احکامو څخه سر غړوی او داسی ئی ګڼی چه زه د هیچا پروا نه لرم.

اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ﴿۸﴾

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښې او هلته پکاریږی ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښې هم همغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کری ئی او آخر ته هم د همغه په لوری په آخرت کښې ستا ورتګ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د ځان هیرولو حقیقت ښکاریږی.

اَرَءَيْتَ الَّذِيْ يَنْهٰى ﴿۹﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ﴿۱۰﴾

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غړول وګوره چه دی پخپله هم د خپل پروردګار په دربار کښې سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده ږدی هغه ته هم کتی نه شی. په دی آیتونو کښې لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښې لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخویف او تهدید به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

اَرَءَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى ﴿۱۱﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى ﴿۱۲﴾ اَرَءَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿۱۳﴾

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلقو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ ګرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره.)

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سری به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو څومره ئی څه خراب کری دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښې. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښې نوری خبری هم لیکلی دی که شوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکړی په تیره بیا «روح

المعانی» دی ولولی.

أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾

آیا نه پوهیږی دغه (منکر کافر) په دی چه بیشکه الله وینی (اعمال د ده نو جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی د هغه رټلی ملعون هغه شرارتونه او د دی ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاک الله وینی.

كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾

داسی نه ده وړ (لائق) قسم دی که نه شو منع دی (له بد عمله) نو خامخا به ئی سخت راکاږو په ویښتو د وچولی (تندی) سره.

تفسیر : یعنی پرېږده! هغه منکر کافر په دغو ګردو (تولو) خبرو باندی ښه پوهیږی خو بیا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلی ښه اوس ښه غوږ وباسه! که دوی له خپلو شرارتونو څخنی لاس وانه خیست نو مونږ به هم هغوی لکه بودګان (څاروی) او ذلیل بندیانو غوندی د وچولی (تندی) له ویښتو او څنو څخه نیولی د دوزخ په لوری ئی راکاږو.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾

په داسی وچولی (تندی) سره چه دروغجن خطا کار دی (خاوند ئی).

تفسیر : یعنی د هر چا په سر باندی چه دا څنی وی نو د هغه سر به له دروغو او ګناهونو څخنی ډک وی ګواکی د هغوی ګناهونو او دروغو به د هغوی د سر په ویښتو کښی سرایت کړی وی.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

پس راودی بولی اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راوبولو ملائکی سختی د عذاب.

تفسیر : یو ځلی ابوجهل ولید چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم لمانځه ته رهی (روان) دی نو په مخ کښی ئی ورته ودرید او غوښت ئی چه دوی له لمانځه څخه ستون (واپس) کړی دوی په سختی سره ورسره خبری وکړی نو هغه وویل «ته خبر نه ئی چه په مکی کښی ځما جرګه لویه ده» نو دلته داسی فرمایلی شوی «چه اوس هغه د خپلی جرګی ملګری دی وغواړه چه مونږ د هغوی د هیداد او سزا ورکولو ته د عذاب ملائکی راغواړو ولیده شی چه څوک بریالی (کامیاب) کیږی» لکه چه څو ورځی وروسته د «بدر» په ډګر کښی ئی ولید چه د اسلام مجاهدینو به په څه دول (طریقه) هغه راکشاؤ د «بدر» په «قلیب» او کوهی کښی ئی وغورځاوه دا و د هغه عارضی کشول خو اصلی راکشول به ئی د آخرت په میدان کښی وی چه د دوزخ پرښتی به هغه په ډیر ذلت سره راکشوی او په جهنم کښی به ئی غورځوی. وائی چه یوه ورځ ابوجهل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی ولید ویځ غوښت چه له هغوی سره څه بی ادبی وکړی دی لا ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته نه و نژدی شوی چه په ویره او بیره (تلوار) بیرته په مندو شو خلقو پری وخندل او ورته وی ویل چه «ولی وتښتیدی»؟ ده وویل «ځما او د محمد صلی الله علیه وسلم په منځ کښی د اور یو خندق راښکاره شو چه په کښی ډیر یو ویروونکی سری ؤ نو ځکه وویریدم او بیرته راغلم» رسول الله مبارک وفرمایل که «دی لږ څه وړاندی کیده نو د هغو پرښتو له لاسه به توتی توتی کیده» ګواکی له آخرت څخه په مخ کښی د «سندع الزبانیة» یوه وړوکی نمونه په دنیا کښی ورښکاره شوه.

تنبیه : زیات مفسرین د «زبانیة» تفسیر د دوزخ په پرښتو باندی کوی.

كَلَّاؕ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۩ ﴿١٩﴾

نه ده داسی لکه چه وائی، مه وړه فرمان د ده او سجده لمونځ کوه او نژدی شه (الله ته په طاعت سره).

تفسیر : یعنی تاسی د هغوی پروا هیڅ ونه کړئ! او د هغوی خبرو ته غوږ مه ږدئ! چیری مو چه زړه شی په ډیره خوښی سره د الله تعالیٰ عبادت کوئ! او هر کله چه د هغه لوی دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاک ذات قرب او لا نژدیوالی ځان ته ګټئ! په حدیث کښی دی. «بنده له ګردو (ټولو) حالتو څخه په سجده کښی زیات خپل الله تعالیٰ ته نژدی کیږی»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة القدر مكية وهی خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مکی دی (۵) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۷) په نزول کښی (۲۵) سورت دی وروسته د «عبس» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّآ أَنزَلْنٰهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ ①

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښی.

تفسیر : یعنی قرآن کریم له لوح محفوظ څخه د دنیا پر آسمان د قدر په شپه کښی نازل کړ شو. او ښائی په هم دغی شپی کښی د دنیا له آسمان څخه په محمد صلی الله علیه وسلم باندی ئی هم نزول شروع شوی وی. په دی موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَمَآ أَدْرٰىكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ② لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ③

او څه شی پوه کړی ئې ته (ای محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خیر غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتی چه پکښی نه وی دغه شپه هغه چا لره چه ئی بیامومی او په عبادت سره پکښی مشغول شی تر صباح پوری).

تفسیر : یعنی په دی شپی کښی نیکی کول داسی دی لکه چه تر زرو میاشتو پوری سری نیکی کړی وی بلکه زیات له دی څخه هم.

تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم

نازلیږی ملائکی او روح په دغه شپه کښی په اذن حکم د رب د هغوی.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په حکم روح القدس حضرت جبریل علیه السلام د ډیرو پرښتو په

هجوم کښې رانازلیږي تر څو په دې عظیم الشان خیر او برکت سره د ځمکې خلق مستفیض کړي. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وي په هر حال په دې بختورې شپې کښې د باطني ژوندون او روحاني خیر او برکت یو خاص نزول وي.

مِّن كُلِّ أَمْرٍ ۝٤ سَلَٰمٌ

دپاره د هر کار (تاکلی «مقرر» شوي په دغه راتلونکي کال کښې) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسیر : یعنې د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دې کال کښې مقدر وي د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرښتي راځي لکه چه د (دخان) په سورت کښې ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وي یعنې له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلي او د ځمکې په لوري راښکته کیږي. والله اعلم

(سلام: امان سلامتیا ده له هر آفته یا نه ده دغه شپه مګر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنې هغه شپه د امن، هوسائي (آرام)، ډاډدینې (تسکین)ن او د زړه خوښي شپه ده په دغې شپې کښې د الله جل جلاله خاص بندګان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کښې مصروف او مشغولیږي او ډیر زیات خوند له هغه څخه مومي او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د ډیرو پرښتو له راښکته کیدلو څخه په ظهور راځي. په ځینو روایتونو کښې راغلي دي چه «په دې شپه کښې جبریل علیه السلام او نوري پرښتي پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لیږي» یعنې د دوی په حق کښې د رحمت او د سلامت دعاوي کوي.

هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝٥

دغه شپه ده تر وقته د ختلو د صبا پوري (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسیر : یعنې له ماښامه تر سحر پوري په ټوله شپه کښې هم دا سلسله جاري ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخره) پوري مبارک او بختوره ده.

(تنبیه): له قرآن مجید څخه راڅرګندیږي (راښکاره کیږي) چه هغه شپه په رمضان شریف کښې ده. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ او حدیث راښکاروي چه دا شپه د رمضان په وروستني عشره کښې ده په تیره بیا د دې عشرې په طاقو شپو کښې د قدر شپې لټول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښې د اویشتم په شپې باندی زیات گمان کاؤ شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کړی ده چه د قدر شپه د ټل دپاره په یوه عشره او په یوه نیته کښې نشی تاکلی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښې یوه شپه او په بل رمضان کښې بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة البينة مدنية وهی ثمانی آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البینة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) رکوع لری په تلاوت کښې (۹۸) په نزول کښې (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ مُنْفَكِّيْنَ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ①

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسیر : له اهل الکتاب څخه یهود او نصاریٰ او له مشرکینو ځنی بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښې کوم آسمانی کتاب نشته.
دغه ګرد (ټول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښې بلکه ټول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُوْلٌ مِّنَ اللهِ يَتْلُوْا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ②

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکی کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندی د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندی مغرور ؤ او په دی وقت کښی دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سړی دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دی چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کښی یو ملک د اسلام په نور ډک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د ګردی (ټولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وګرځوی لکه چه هغه الله تعالیٰ رسول او استاځی د پاک الله د کتاب په لوستلو راغی چه په پاکو پانو کښی ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ۝٣

په هغوی کښی لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکښی نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت ګواکی یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دی کتاب کښی شته یا به له «کتب قیمة» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او ډیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝٤

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مګر وروسته له هغه چه راغی دوی ته حجت روښانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دی رسول او په دی کتاب کښی هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه دلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کښی ټینګ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندی یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی ؤ گرد (تول) سره ایمان راوړی ؤ او خپل گرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او گرد (تول) به سره په یوه لاره کښی رهی (روان) کیدل مگر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی.؟

تنبیه : حضرت شاه عبد العزیز صاحب رحمة الله علیه دلته د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره نښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصارىٰ هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو ډولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالىٰ له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغوند شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان گالی (مومی).

وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مگر ورکړی شوی ؤ چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راگرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنگه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندگی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د همغه یوه مالک الملک بندگان شی! او د تشریع او د تکوین هیڅ یوه شعبه او څانگه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه گنی

وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ ۝٥

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰة او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پيغمبر حضرت محمد صلى الله عليه وسلم هم راكوى. بيا نو الله تعالىٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چه له داسې صافي ښوونې او تعليم څخه ولې دوى ګرځى؟ او ترې وحشت کوى؟.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

بيشکه هغه کسان چه کافران شوى دى له اهل د کتابو او مشرکان وى به په اور د دوزخ کښې (په قيامت کښې) چه تل به وى دوى په هغه (جهنم) کښې.

تفسير : يعنى د پوهى او د علم دعوى کوونکى که اهل الکتاب وى يا جاهل مشرکان کله چه حقانيت او وحدت څخه مخ واړوى او انکار ترې وکړى د هغو ګردو (تولو) پاى (آخر) او انجام همغه دوزخ دى چه هيڅ کله به له هغه نه خلاصيږى.

أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝٦

دا (خلق دى) هم دوى ډير بد د خلقو.

تفسير : يعنى له حيواناتو (بهائمو) څخه ډير خوار ذليل او خراب دى لکه چه د (فرقان) په سورت کښې داسې يو آيت لولو ﴿ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝٧

بيشکه هغه کسان چه ايمان ئې راوړى دى او کړى ئې دى ښه (عملونه په دنيا کښې) دا (خلق دى) هم دى ډير ښه د خلقو.

تفسير : يعنى هغه کسان چه په ګردو (تولو) رسولانو او کتابو باندى يقين کوى او په ښو کارونو کښې لګيا دى نو دوى ښه د خلقو دى تر دى چه د دوى زياتره کسان له پرښتو څخه هم وړاندى کيږى.

جَزَآؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوگنی دی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اوبو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابده)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو ښخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو ښخه برسیره د مولیٰ رضاء هم د دوی په برخه کیږی چه د خوښی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوْا عَنْهُ ؕ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهٗ ۝۸

او راضی به وی دوی له هغه (الله ښخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لوړ (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورځی. او دا یوائی د هغو بندگانو برخه ده چه د خپل پروردگار له عذابه ویریږی او هغی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیږی چه په هغو کښی د الله تعالیٰ د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.

تمت سورة «البينة» بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنية وهي ثماني آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ①

کله چه وخوځوله شي ځمکه په خوځیدلو سختو خپلو سره.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به گرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (ډیر) ویروونکیو زلزلو او ریږدیدلو سره وخوځوي چه د هغې له اغیزې او اثر څخه به هیڅ مانۍ او عمارت او هیڅ یو غر یا ونه او نور شیان پر ځمکه باندې روغ نه پاتې کیږي او گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت به سره برابریږي تر څو د حشر میدان صاف او پاک او یو برابر وگرځي او دا گردی (تولې) پیښې به په قیامت د دوهمې نفخې د پو کولو په وخت کښې پیښیږي.

وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ②

او د باندې راوباسي ځمکه درانه شیان له خپله منځه.

تفسیر : یعنې په دې وقت کښې ځمکه هر هغه شي چه د دې په منځ کښې وي لکه مړي، سره او سپین زر، لاجورد پیروزه، غمي او نور گرد (تول) د باندې غورځوي خو د دې مالونو او قیمت دارو شیانو اخیستونکي به څوک نه وي؟ گرد (تول) خلق به گوري چه په دغه ورځ کښې به هغه گران شیان چه تل به په هغو باندې جنگونه کیدل څومره بیقدره او بیکاره لویدلي وي.

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ③

او وبه وائي انسان (منکر له بعثه) چه څه شوي دي دغه (ځمکې) لره (چه د باندې راوباسي مدفون خپل).

تفسیر : یعنی بنی آدمان وروسته د ژوندې کیدلو او زلزلې د آثارو له لیدلو څخه یا د هغو ارواحو د زلزلې په ترڅ کښې حیران پاتې شوي په حیرت سره به وائي «پر دې ځمکې باندې څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځیږي؟ او هر شي له خپله ګیډې څخه د باندې غورځوي؟».

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ④ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ⑤

په دغې ورځې کښې وبه وائي بیانوی به ځمکه خبرې خپلې (خلقو ته که د خیر وي که د شر). په سبب د دې چه رب ستا وحې امر حکم کړی دی دې ته (په ویلو بیانولو سره).

تفسیر : یعنی بنی آدم چه څه ښه او بد کارونه د هغی ځمکی په سر باندی کړی ؤ هغه ګرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سړی په ما باندی لمونځ کړی ؤ هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری ګواکی د ننی ورځی په اصطلاح او ژبه داسی وبوهیږئ چه هر سړی چه هومره عملونه ئی په ځمکه باندی کړی وی د هغو ګردو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردګار په حکم په خبرو راځی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا ۙ

په دغی ورځی کښی به وګرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په ډګر کښی په راز راز (قسم قسم) ډلی جوړی کړی حاضریږی. یوه ډله به د شرابیانو وی بله ډله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هذا القیاس د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصیږی او د بیرته ګرځیدلو په وقت کښی څه ډلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پخپل لوری رهی (روان) کیږی.

لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۝٦

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروښوولی شی تر څو بدانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وښوولو څخه د ثمراتو او نتائجو وښوول مراد وی.

فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝٧ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ
ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۝٨

پس هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو وبه وینی (جزاء د هغه) او هر هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د شر بدی نو وبه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره ښه وی که بد د هغه په مخ کښی ایښوول کیږی او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له سترګو څخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالیٰ ومنه وكرمه

سورة العاديات مكية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (١٠٠) تسلسلها حسب النزول (١٤) نزلت بعد سورة «العصر»

د «العادیات» سورت مکی دی (١١) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (١٠٠) په نزول کښی (١٤) سورت دی وروسته د «العصر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعٰدِيٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُوْرِيٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾

قسم دی په اسونو ځغلیدونکیو چه آواز ایستونکی دی له سینو څخه آواز پورته کول له ګیدو پس قسم دی په اسونو ایستونکیو د اور او رایستل په وهلو د سمانو تیږو (ګټو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیږو (ګټو) یا تیږی (ګټی) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی (سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَالْمُغِيْرٰتِ صُبْحًا ﴿٣﴾

پس قسم دی په لوټ کوونکیو باندی په وقت د صبا کښی.

تفسیر : په عربو کښی عادت و چه په صباوُن کښی به ئی په لوټولو باندی لاس پوری کاو تر څو د دوی د شپی له ورتګه دښمن خبر نشی او سحار ناڅاپه داړه واچوی او دا به ئی خپل ځلمیتوب او میرانه (بهادری) ګڼله چه په شپی کښی په چا ور ونه لویږی.

فَأَثَرۡنَ بِهِۦ نَقۡعٗا ﴿٤﴾

پس پورته کوی دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د ځغلیدو کښی) ګرد (په شاؤ خوا د دښمن).

تفسیر : یعنی په داسی قوت او ګړندیتوب او چالاکی سره ځغلیدونکی اسونه چه د ګهیځ (سحر) په وخت کښی کله چه د شپی د سړو او شبنم د رطوبت تولی دوړی او غبار ناست وی خو بیا هم د دی اسانو له سوو څخه ګرد او دوړی پورته شی.

فَوَسَطۡنَ بِهِۦ جَمۡعًا ﴿٥﴾

پس ننوځی دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د تولی (د دښمنانو د دین کښی).

تفسیر : یعنی په دی وخت کښی بی له ویری او خطر د دښمن په فوج کښی ننوځی.
تنبیه : امکان لری چه د دی قسم له یادولو څخنی اسونه مراد وی لکه چه ښکاره ده. او ممکن دی چه د مجاهدینو سواره مراد وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا په سورو غازیانو باندی قسم دی. له دی نه به بل کوم یو عمل لوی او لوړ (اوچت) وی چه سړی د الله تعالیٰ په لاری کښی خپل ځان جاروی (قربانوی). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دی.

إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٞ ﴿٦﴾

چه بیشکه (کافر) انسان له ربه خپله خامخا منکر ناشکره (د نعمتونو) دی.

تفسیر : یعنی د غازیانو سورو سر او ځان جارول (قربانول) د الله تعالیٰ په لاری کښی ورښیی چه وفادار او شکر ګزار بندګان داسی وی هغه سړی چه د الله تعالیٰ ورکړی قوتونه د هغه په لاره او ځای کښی نه ښندی (قربانوی) نو وائی «هغه سړی چه د حقیقی مالک ورکړی شویو قوتونو قدر نه پیژنی او د هغه روزی خوری او د هغه د بی شمارو نعمتونو او بخششونو څخه شپه او ورځ متمتع او ګټی اخلی خو سره له هغه د هغه الله تعالیٰ امر نه منی نو هغه له بوده ؤ (څاروو)

شخه هم خوار او ذلیل، حقیر او ښکته دی. وګورئ یو ښه اس ته چه د هغه څښتن (خاوند) واښه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنی شخه د خپل څښتن (خاوند) په وفاداری کښی خپل ځان ځاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همغه لوری درومی او ځغلی او له ډیرو مندو شخه پرشیږی او له خپلو سومو او د پښو نوکانو شخه دوړی او کله کله اور هم پورته کوی او په ډیر ازدحام او بیری او تلوار په مری او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کښی ځان غورځوی. د مردکو په وربښت (د ګولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کښی ځغلی او د توپ، طیاری، تانګ او نورو وسلو څخنی دومره نه ویریږی بلکه ډیر ځلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنی (ساتنی) لپاره خپل ځان هم په خطر کښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) شخه شه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانولو) کښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رښتیا سره چه کافر انسان خورا (ډیر) بخیل ډیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرګندولی (ښکاره کولی).

وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝٧

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی ګواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی ګوری).

تفسیر : یعنی د سرښندونکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر ګزاری د هغوی تر سترګو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترګی ګوری او له خپله ځایه نه خوزی.

تنبیه : مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه ډیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه ګواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غوږ کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینی (مهربانی) او ښنګلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینی اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته ګوری.

وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۝٨

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کښی خامخا زیات قوی ډیر سخت دی.

تفسیر : یعنی حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه ړوند ګرځولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کښی دومره ډوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئی هیر کړی دی او نه پوهیږی چه وروسته له دی نه به ئی څه حال کیږی.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾

آیا پس نه پوهیږی (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووځی هغه شی چه په قبورو کښی دی (مړی) او محقق راښکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کښی دی.

تفسیر : یعنی هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) څخه ژوندی ایستل کیږی او هغه خبری چه په زړونو کښی پټی دی ګردی (تولی) څرګندیږی (ښکاره کیږی) نو هلته به کتل کیږی چه له دی مال څخه څه ګټی اخیستی شی؟ او دا نالائق او کافر به څنګه ځانونه ژغوری (بچ کوی) که دا بی حیا په دی خبره باندی پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کښی دومره نه ډوبیدل او داسی حرکتونه به ئی نه کول.

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

بیشکه رب د دوی په دوی باندی په دغی ورځی کښی خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندګانو پر پته او ښکاره باندی محیط دی خو پرله پسی د ده علم او پوه پر بندګانو ظاهریږی او هیچا ته ځای د دی خبری نه پاتی کیږی چه له هغی څخه انکار وکړی.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهی احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قريش»

د «القارعة» سورت مکی دی (۱۱) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۱) په نزول کښی (۳۰) سورت دی وروسته د « قریش» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلْقَارِعَةُ ﴿۱﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۲﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۳﴾

(هغه) تکوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت). او څه شي پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تکانونه په کښی خوری او غوږونو ته د ډیرو سختو غږونو له اوریدلو څخه ربړ (تکلیف) پیښیږی مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی ویروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شي یواځی د هغو د ځینو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هغی د شدت او د سختی اندازه لګولی شي.

یَوْمَ یَكُوْنُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوْثِ ﴿۴﴾

(تکوی به زړونه) په هغه ورځ کښی چه ګرځی خلق لکه واړه ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی‌تابی او وارخطائی سره مندی وهی او ځغلی ګواکی دا تشبیه له وړو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوْشِ ﴿۵﴾

او وبه ګرځی غرونه (له هیبته په دغی ورځی کښی) لکه وړی رنګینی شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پنبه یا وړی (پشم) وهی او پرسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شي جوړوی او بیا په یو یو کولو او لړ

ښورولو سره هغه الوځوي او يوه خوا بل خوا ئې رغړوي هم داسې به د قيامت په ورځ كښې غرونه هم الوځي او سره متفرق كيږي به او په رنګ وركريو شويو وړيو سره به ئې ځكه تشبيه وركړى شوى وى. چه هغه ډير كمزوري او سپكې دي برسيره په دې د (فاطر) د سورت په څلورمه ركوع كښې دغه تفسير كښې د غرونو د رنګ اقسام هم ښوودلى شوى دى ﴿ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾

پس هر څه هغه څوک چه درونه شي (په دغى ورځى كښې) وزن (د عملونو يا اعمال) د ده نو هغه به وى په ښه ژوندون چه راضى به وى (په جنت كښې).

تفسير : يعني د هر چا عمل چه درونه وى هغه به په هغى ورځى كښې په زړه پورى خوښى او هوسائى (راحت) او آرامى كښې وى. كه كوم عمل په ليدلو كښې ډير لوى عمل ښكارى خو په منځ كښې ئې د ايمان اغيزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وى نو هغه عمل د الله تعالىٰ په دربار كښې څه وزن او دروندوالى نه لرى لكه چه د (كهف) د سورت په ۱۲ ركوع ۱۰۵ آيت څمونږ دغه تفسير كښې داسې راغلى دى ﴿ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

او هر څه هغه څوک چه سپک شي وزن (د عملونو يا اعمال) د ده نو مور د ده (ځاى د اوسيدلو د ده) به هاويه وى او څه شي پوه كړى ته څه ده دغه (هاويه) اور دى خورا (ډير) تود (چه منكران پكښې پړمخى غورځولى كيږى).

تفسير : يعني هغه عذاب چه په دغى طبقى كښې شته د ځينو سريو په فكر كښې نشى راتلى نو بس دومره وپوهيږئ چه يو اور دى ډير تود چه سره خوتيږى او داسې سوځوونكى دى چه د هغه په مقابل كښې بل اور ته تود نه وايه شي الله مو دى له دى اوره او له نورو ربړو (تكليفونو) څخه پخپل فضل او مهربانى سره وساتي.

تمت سورة القارعة

سورة التكاثر مكية وهى ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (١٦) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التکاثر» سورت مکی دی (۸) آیات یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۲) په نزول کښی (١٦) سورت دی وروسته د «الکوثر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلْهٰىكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾

مشغول کړی یئ تاسی (له عبادته) فخر کولو (یو له بله په ډیر والی د مال اولاد او قام) تر هغه پوری چه ورشئ هدیرو ته (مړه شئ ښخ شئ یا تر هغه پوری چه مړی هم شمارئ د ډیروالی لپاره).

تفسیر : یعنی د مال او د اولاد د کثرت او د دنیا د مال او د شتو حرص سری په غفلت کښی اچوی نه د الله تعالیٰ د لورینی (مهربانئ) فکر ورته پریږدی چه راشی نه د آخرت په خیال کښی لویږی. پس شپه او ورځ په هم دی فکر کښی لګیدلی وی په هر ډول (طریقه) چه کیږی ښائی څما مال او شته را زیات شی او کور کهول می له ګردو (تولو) کورنیو او کهولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وی. لا دا د غفلت پرده له مخه ئی نه وی لری شوی چه مرګ ورته راورسیږی کله چه په قبر کښی کیښود شی نو هلته ورښکاریږی چه په سخت غفلت او هیره کښی لویدلی و او هغه شیان چه د څه مودی له پلوه د ده په سترګو کښی ښه ښکاریده وروسته له مرګه هغه ګرد (تول) د هیڅ بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبیه : په ځینو روایتونو کښی چه الله تعالیٰ د هغوی په صحت باندی ښه پوهیږی راغلی دی چه یوه ورځ دوو قبیلو په خپلو منځونو کښی هری یوی په زیادت باندی فخر کاؤ کله چه د مقابلی په وقت کښی د یوی قبیلی سری د بلی قبیلی له سریو څخه لږ ورووتل نو ئی وویل چه څمونږ سری په جنګ کښی مړه شوی دی ځئ چه لاړ شو هدیری (مقبری) ته او قبرونه ئی وشمیرو نو هلته به دا درښکاره شی چه څمونږ سری له تاسی څنی څومره ډیر دی؟ او په مونږ کښی څومره نومیالی سری تیر شوی دی؟ وروسته له دی وینا څخه د قبرونو په شمیرلو باندی ئی شروع وکړه. نو د دی غفلت او جهالت د تنبیه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښی د دی دواړو مطلبونو ګنجائش شته.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

نه ده داسی وړ(لائق) ! ژر ده چه پوه به شئ تاسی (پخپلی خطائی باندی) بیا بیخی داسی نه ده وړ (لائق) ژر ده چه پوه به شئ تاسی (پخپلی خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وګورئ په څو څو ځلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو ډیروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی معلوم کړئ چه دا زائل او فانی څیزونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه ؤ. بیا وپوهیږئ چه آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کښی به تاسی ته دا درښکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسائی (آرام) په آخرت کښی ده او د دنیا ژوندون د هغی په مقابل کښی پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال ځنی بل شی نه دی. دا حقیقت ځینو خلقو ته لږ قدر په دنیا کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی) څو وروسته د قبر له رسیدلو ځنی او بیا په محشر کښی دا غوتی لا ډیری ښی پرانیستلی کیږی.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکاثر او تفاخر) په علم الیقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر ګز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو دلائلو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کښی د دنیا شیان هیڅ دی نو هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾

قسم دی چه خامخا وبه وینئ تاسی هرومرو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا ووینئ تاسی هرومرو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترګو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ړومبی د هغه څه اثر «برزخ» کښی په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کښی په پوره ډول (طریقه) ووینئ او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝٨

بیا به خامخا پوښتني وشي له تاسي څخه هرومرو (خامخا) په دغي ورځی کښي له (حقائقو د) نعمتونو هوساینو (راحت) نه (چه درکړی ؤ تاسی ته په دنیا کښی).

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی به وپوښتلی شی چه «اوس راوښیئ د دنیا د نعمتونو او د عیش او د هوسائی (آرام) حقیقت څرنګه ؤ؟ یا هلته پوښتل کیږی هغه ظاهری، باطنی، آفاقی، انفسی، جسمانی، روحانی نعمتونه چه ما تاسی ته په دنیا کښی عطاء کړی ؤ تاسی د هغه شکر او حق په څه ډول (طریقه) ادا کړی دی؟ او د خپل هغه حقیقی منعم په خوښولو کښی مو تر کوم ځای پوری سعی او زیار (محنت) ایستلی دی؟».

تمت سورة «التكاثر» بفضل الله تعالىٰ ومنه

سورة العصر مكية وهی ثلاث آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مکی دی (۳) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۳) په نزول کښی (۱۳) سورت دی وروسته د «الانشراح» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢

قسم دی په عصر چه بیشکه انسان خامخا په زیان کښی دی (په صرف کولو د عمر سره په فانیه ؤ مطالبو کښی).

تفسیر : عصر زمانی ته وائی یعنی قسم په زمانی باندی چه د انسان عمر هم په کښی داخل دی چه دا عمر د سعاداتو او کمالاتو د ګټلو دپاره یوه لویه پنګه (سرمایه) ده او پکښی عجائب او غرائب دی په اقسامو سره یا قسم دی د مازدیګر په وخت باندی چه د دنیوی کارونو او وضیفو

له پلوه يو ځان ته اهميت او مشغوليت لرى او د لمانځه اداء ئى سخته ده ځکه چه خلق مشغول وى په دنيوى کارونو خپلو کښې او د ديانت له سببه د خورا (ډير) لوى فضيلت وقت دى تر دى چه حضرت رسول اکرم صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شى لکه چه د هغه گرد (ټول) کور او د ژوندون شيان لوټ شوى وى» يا قسم دى ځما په پاکه زمانه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم باندى چه په هغى کښې د عظمى رسالت او کبرى خلافت رڼا او نور ډير ښه ځليږى او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دى چه ﴿ إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴾ بيشکه انسان خامخا په زيان کښې دى».

له دى څخه په زيات زيان څه وى چه د واورى خرڅوونکى غوندى د هغه د تجارت راس‌المال چه د هغه عزيز عمر دى شيبه په شيبه (لحظه په لحظه) لږيږى که دى په دى ژر ورتگ کښې هيڅ يو داسى کار ونه کړى چه هغه يوائځى د دى تللى عمر پنگه (سرمايه) وبللى شى يا ئى په درد وخورى بلکه يو ابدى او غير فانى متاع او د تل دپاره د کار شى وگرځى نو زيان او خساره ئى خو زياتيږى که تاريخ ولولى يا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندى غور وکړى نو له لږ فکر کولو څخه به دا ورثابته شى هغه خلق چه د خپل وروستى او مستقبل وقت څخه بى پروا پاتى کيږى او يوائځى په خيالى لذاتو کښې خپل وقت تيروى او د خپل عزيز عمر شيبى (لحظى) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتى (بيکاره) شيانو کښې خاورى ايرى نه کړى هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصيل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره وړ (لائق) او مناسب دى په تيره بيا هغه ښه پنگه (سرمايه) لرونکى اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهائى عروج او پلوشى ته پکښې رسيدلى دى او دنيا ئى داسى رڼه کړى ده چه څارى (مثال) او نظير ئى نشته که په غفلت او نسيان کښې تير کړى شى نو وپوهيږئ چه له هغه څخه سخت زيان بل نشته هغه څوک خوش نصيبه او بختور دى چه دا فانى عمر باقى او دا بيکاره ژوندون د کار وگرځوى او د آخرت دپاره پکښې جدوجهد وکړى او دا خورا (ډير) ښه اوقات او عمده مواقع غنيمت وگڼى او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصيل کښې کوښښ وکړى نو دا خلق هغه کسان دى چه د هغوى ذکر په ﴿ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴾ کښې راغلى دى.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ ۙ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

مگر (خو زيانکاران نه دى) هغه کسان چه ايمان ئى راوړى دى او کړى ئى دى ښه (عملونه) او وصيت ئى کړى وى يو له بله په حقه سره چه ايمان دى او وصيت ئى کړى وى يو له بله په صبر (په طاعت او مصيبت او له معصيته).

تفسير : یعنی انسان ته د زیان په ژغورلو (ساتلو) کښې څلورو شیانو ته ضرورت دی. اول په الله تعالیٰ او په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی ایمان راوړل او د هغه په هدایاتو او وعدو باندی اخروی وی یا دنیوی پوره یقین لرل، دوهم د دی یقین اثر او اغیزه نه ښائی چه یوائحی په قلب او دماغ پوری محدوده وی بلکه ښائی چه په جوارحو کښې هم څرګنده (ښکاره) شی او د هغه چاری او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وی، دریم دی پخپلی انفرادی اصلاح او فلاح باندی قناعت ونه کړی بلکه د خپل قوم او ملک ګټی او اجتماعی مفاد هم ښائی د ده تر کتنی او نظر لاندی وی! هر کله چه دوه مسلمانان سره ووینی ښائی یو له بله سره په ورین (روڼ) تندی خبری اتری وکړی او په قول او فعل او هره معامله کښې پرته (علاوه) له دیانت او صفائی څخه بل کار نه کوی! او تل دی یو بل ته د صداقت، امانت تاکید وینا وکړی! څلورم هر یوه له ښائی چه تل بل ته دا وصیت او نصیحت کوی چه د حق په معامله او د شخصی او قومی اصلاح په لاره کښې چه هر څومره سختی او زیار (محنت) او ربړونه (تکلیفونه) وربیش شی یا له طبعی مخالفی چاری په مخ ورته راشی دا ګردی (تولی) دی په پوره صبر او استقامت سره تحمل کړی او هیڅ کله دی پل د نیکی له لاری څخه کوږ نه پړدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی څلورو اوصافو له لاری څخه قدم کوږ نه پړدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی څلورو اوصافو جامع او لرونکی وی او دوی سره د خپل کمال د نورو په تکمیل کښې هم زیار (کوشش) کوی نو د هغوی نوم د دنیا په صفحاتو کښې تل ژوندی پاتی کیږی او هغه آثار چه دوی له خپل ځان څخه دلته پړدی هغه به تل د باقیات الصالحاتو په ډول (طریقه) د هغوی نومونه ژوندی او اجرونه ئی زیاتوی. فی الحقیقت دا مبارک سورت د دیانت خلاصه ده حضرت امام شافعی رحمة الله علیه فرمایلی دی «که له پاک قرآن څخه یوائحی هم دا سورت نازل شوی وی نو د پوهانو بندګانو د هدایت دپاره هم کافی و» ځمونږ اسلافو او پخوانیو لویانو به کله چه یو له بل سره لیدل نو د جلا (جدا) کیدلو په وقت کښې به ئی یو بل ته دا مبارک سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الهمزة مکیة وهی تسع آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰٤) تسلسلها حسب النزول (۳۲) نزلت بعد سورة «القیامة».

د «الهمزة» سورت مکی دی (۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۰٤) په نزول کښې (۳۲) سورت دی وروسته له «القیامة» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾

افسوس هلاک یا كنده د دوزخ یا خرابی ده هر غیبت گر عیب گر لره.

تفسير : يعنى له خپل ځان څخه نه خبريږى او نور حقير گڼلى طعنى وركوى او د هغوى په واقعى يا غير واقعى عيبونو پسى لويدلى وى او لټوى ئى.

اِلَّذِىْ جَمَعَ مَالًا وَّعَدَّدَهٗ ﴿٢﴾

هغه (غیبتگر عیبگر) چه جمع کړی ئی دی مال او وار وار ئی شمیرلی او ذخیره کړی ئی دی.

تفسير : يعنى طعنى وركول او عيب لټول د تكبر منشأ ده او د تكبر سبب مال دى چه د حرص لامله (له وجى) ئى له هرى خوا ځان ته راټولوى او بخيلان د حرص لامله (له وجى) هرى خوا ته لاس او پښى اچوى او د بخل له سببه خپلى گټى شميرلى ساتى او يو پول او پيسه ترى نه خرڅ كوى. زياتره بخيل مالداران داسى چه هغوى خپلى نغدى څو څو ځلى شميرى او حسابونه ئى جوړوى او له دى شميرلو څخه هر ځلى بيل بيل خوند او مزه اخلى.

يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهٗۤ اَخْلَدَهٗ ﴿٣﴾

گمان کوی چه بیشکه مال د ده به تل ژوندی لری دی.

تفسير : يعنى له دى چارو څخه دا راښكارى چه لكه دا مال هيڅ چيرى نه ورځنى جلا (جدا) كيږى بلكه تل به دى له ارضى او سماوى آفتونو څخه ساتى؟.

كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ فِى الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾

نه ده داسی (بلکه مړ به شی او خلاص به ئی نه کړی دا مال له عذابه) قسم دی چه خامخا وبه غورځولی شی هرومرو (خامخا) (دا جمع کوونکی) په هغه شی کښی چه ماتوونکی سوځونکی دی د هر شی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چټی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه ځی نو وروسته له هغه به څه تری واخیست شی ګرد (ټول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او دا بدبخت به پورته کړی او په دوزخ کښی به ئی وغورځوی.
«حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوګی او اوږدو لمبو څخه وسوځوی.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْحُطَمَةُ ۝٥ نَارُ ٱللَّهِ ٱلْمُوقَدَةُ ۝٦ ٱلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى ٱلْأَفْـِٔدَةِ ۝٧

او څه شی پوه کړی ئې ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د الله دی بل کړی شوی هغه (اور) چه خیژی پر زړونو باندی (نو سوځوی ئی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندګانو نه دی بلکه د الله تعالیٰ بل کړی شوی اور دی او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور دیر پوه لرونکی دی ګرد (ټول) زړونه تر خپلی کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکښی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو سره هیڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لګیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه یو بل ډول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره ګرد (ټول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرګی راشی او ما له دی ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (بچ کړی). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ۝٨

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران به دوزخ کښی غورځول کیږی بیا د دوزخ ورونه پری تړل کیږی او هیڅ د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کښی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په دی کفارو باندی بند کړی شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

په ستنو راښكليو شويو اوږدو سره.

تفسير : يعني د اور لمبې د اوږدو اوږدو ستنو په ډول (طريقه) پورته كيږي يا دا چه دوزخيان په اوږدو ستنو كښې سخت ترل كيږي چه د سوځيدلو په وقت كښې هيڅ ونشي خوځيدلى چه د دې خوا او هغې خوا له خوځيدلو د عذاب د څه سپكتيا توهم كيدى شي او ځينې وائي د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستنو سره بنديږي چه له يوى خوا څخه بلې خوا ته راښكلې شوى وى والله اعلم.

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الفيل مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون».

د «الفيل» سورت مكى دى (۵) آيات يوه ركوع لرى په تلاوت كښې (۱۰۵) په نزول كښې (۱۹) سورت دى وروسته د «الكافرون» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحٰبِ الْفِيْلِ ﴿١﴾

آيا نه و ليدلى تا نه ئى خبر چه څرنګه كار كړى و رب ستا له خاوندانو د فيل سره.

تفسير : يعنى د فيل (هاتى) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسى پروردګار وكړه هغه به ضرور تاسى ته معلومه وى ځكه چه دا واقعه د نبى كريم صلى الله عليه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځى پخوا شوى وه او د ډير شهرت له سببه چه د هر لوى او كوچنى (وړوكى) په ژبه يادېده او د دى قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالىٰ دا علم په رؤيت سره تعبير وفرمايه.

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾

آیا نه ئی و گرځولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نړولو د کعبې بلکه گرځولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کښې.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالیٰ کعبه ورانه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کړی نو دا ونه شوه کیدی. او الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی) ترنی بیکاره او تول تدابیر ئی بی اثره وگرځول او د کعبې شریفې د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباه او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان تولگی تولگی. چه ویشتل ئی هغوی په کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د تولواک (باچا) له خوا په یمن کښې یو (ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبې شریفې ته ځی او هلته حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کړی. نو دا تدبیر ئی له ځان سره وسنجاوه (جوړ کړ)چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کړی چه د هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسائی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکښې غونډ کړی شوی وی او غوښت ئی چه په دی ډول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پریږدی او د دی مکلفی او مرصعی عبادتخانی په لوری به راځی او د مکې د حج بیرۀ بار به مات شی لکه چه د یمن په یو لوی ښار کښې ئی چه (صنعاء) نومیږی مصنوعی کعبه جوړه او ډیر مال او شته ئی پری خرڅ کړی و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی چه کوم عرب اور بل کړی و چه د هغه کوم بڅرکی الوتلی په هغی مانی کښې ولگید ابرهه له دی پیښی څخه ډیر په قهر شو او غوته ئی کړه چه پر کعبې شریفې باندی سره له ډیرو فوجونو او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروړی او ورانه ئی کړی هغی عربی قبیلی چه په لاره کښې ئی له هغه سره مقاومت وکړ د هغوی له لاسه ماتی وکړه او اصحاب الفیل په ډیر قوت او سامانی سره مکې شریفې ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه عبدالمطلب په دی وقت کښې د قریشو سردار او د کعبې شریفې لوی متولی و. کله چه دوی له دی پیښی څخه خبر شول وی ویل «خلقو! تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ! د کعبې ساتنه به

هغه وکړی چه څښتن (مالک) ئی دی» کله چه ابرهه پخپل مخ کښی هیڅ یو مانع ونه لیده نو یقین ئی راغی چه د کعبی ورانول اوس یو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هیڅ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکی معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژیړو مرغانو کوچنی کوچنی (وړی وړی) ډلی ورښکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منگلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خښتی یا قدرتی وی لکه کوتکانی دی عجیب او غریب مرغانو تولی تولی کنکری پر لښکر ورولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کټ مټ (هوبهو) لکه د توپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لگیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پریښوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو ربړو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پیښه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پیښه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. گواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راتگ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالیٰ د خپل کور او د بندگانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دښمنانو ته هسی موقع نه پریږدی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپیښ کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥

نو وئی گرځاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کړیو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پانو د فصل یا خوړلی شوی گیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوری او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت مبتذل بیکاره او تکر تکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.

تمت سورة «الفیل» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «قریش» مکیة وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (١٠٦) تسلسلها حسب النزول (٢٩) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکی دی (٤) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (١٠٦) په نزول کښی (٢٩) سورت دی وروسته د «التین» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لِاِيۡلٰفِ قُرَيۡشٍ ۝١ اٖلٰفِهِمۡ رِحۡلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيۡفِ ۝٢ فَلۡيَعۡبُدُوۡا
رَبَّ هٰذَا الۡبَيۡتِ ۝٣ الَّذِيۡۤ اَطۡعَمَهُمۡ مِّنۡ جُوۡعٍ ۙ وَّاٰمَنَهُمۡ مِّنۡ خَوۡفٍ ۝٤

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښی یمن ته) او (په سفر د) اوړی (کښی شام ته هر کال) نو ښائی چه بندګی وکړی دوی رب د دی کوټی (کعبی) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوږی کښی او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری څخه.

تفسیر : یعنی په مکی کښی غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسی عادت و چه په هر کال کښی به دوی دوه ځلی سفر کاؤ د ژمی په وقت کښی د یمن په لوری چه تود دی او په اوړی کښی د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی ډیر عزت او احترام او خدمت کاؤ او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځؤو نو ځکه دوی به له دی تګ او راتګ څخه په زړه پوری ګټی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او ډاډینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښی کیناستل، خوړل او خورول به ئی. د حرم په شاؤ خوا کښی به د غلا ، داړی، لوټ او تالا شورماشور ؤ خو پخپله په حرم شریف کښی به د هغه د احترام په سبب قلاره قلاری وه او د قریشو خلقو به ډیرو هوسائیو (آرام) سره خپل ژوندون تیروه نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او ډوډی درکړه ! او امنیت، طمانیت سکون او هوسائی (آرام) مو دروښله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض څخه مو وساتلئ نو تاسی ولی د دی کور د څښتن (خاوند) الله تعالیٰ بندګی نه کوئ؟ او د هغه استاځی (رسول) ته ولی ربړونه (تکلیفونه) پیښوئ آیا دا ډیره بی انتهاء ناشکری او احسان هیرول نه دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیږئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښی چه پوهیدل ئی ډیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة «قریش» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»

د «الماعون» سورت دری ړومبنی آیات مکی او نور ئی مدنی دی (۷) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۷) په نزول کښی (۱۷) سورت دی وروسته د «التکاثر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَرَءَيْتَ الَّذِيْ يُكَذِّبُ بِالدِّيْنِ ۝١

آیا وینی ته هغه څوک چه دروغ وائی په ورځی د جزاء باندی.

تفسیر : یعنی دغه مکذب کافر داسی وائی چه له سره عدل او انصاف به نه کیږی او د الله تعالیٰ له لوری به د ښو او بدو بدل نه ورکاؤ کیږی. ځینو د (دین) معنی «ملت» اخیستی دی یعنی د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولی ګواکی مذهب او ملت د هغوی په نزد هیڅ یو شی نه دی.

فَذٰلِكَ الَّذِيْ يَدُعُّ الْيَتِيْمَ ۝٢

نو (که ئی پیژنی هم دغه) همغه (څوک) دی چه رټی شړی یتیم پلار مړی لره (په شړلو قبیحو سره).

تفسیر : یعنی له یتیم او پلار مړی سره همدردی او خواخوږی چیری؟ بلکه له هغو سره په ډیره بیرحمی، غټ زړه توب، بداخلاقی معامله کوی او حق ئی نه ورکوی او اموال ئی له خپل ځان سره په ناحقه ساتی.

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِيْنِ ۝٣

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گرد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سړی چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سړی نه دی حیوان دی او داسی سړی له دین سره مینه نه لری او له الله تعالیٰ سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بیخبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د څومره اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنګه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وقته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنګوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو ټونګی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالیٰ یواځی ناسته ولاړه سر په ځمکه لګول کړیدل وینی او (استغفر الله) ځمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنګ شته؟ په یاد ئی ولرئ چه دا ګرد (ټول) صورتونه په ﴿ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی ګواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترګی اړول او د مخلوق خوښول دی.

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝٧

او منع کوی دوی مال د زکوٰة یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰة او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوښی، رسی، تبر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالگه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواړی نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په گرده (توله) دنیا کښی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه گټه (فائدة) واخلی که یو سړی ځان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الکوثر مکیة وهی ثلاث آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العادیات.

د «الکوثر» سورت مکی دی (۳) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۸) او په نزول کښی (۱۵) سورت دی وروسته د «العادیات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَعْطَيْنٰكَ الْكَوْثَرَ ۝١

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (ډیر خیر یا ویاله په جنت کښی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فوعل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هوا د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی ډیری ښیگنی (فائدی) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحیط» کښی د ده په نسبت (۲٦) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کښی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی ګرد (ټول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطاء کاره او مخ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری!. په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیګڼی (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په ډیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر دګر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه !.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لګیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له ګردو (ټولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکښانو (ژواندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمٰعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱٦۲-۱٦۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴾ .

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مګر ابن کثیر رحمة الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «نحر» معنی قربانی ده ګواکی په دی کښی پر مشرکانو باندی تعریض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه تویول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالیٰ ته کوی.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

بیشکه دښمن ستا همغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر : ځینو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښې داسې ویل دا سړی ځوی نه لري نو تر څو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرګه به ئی څوک نوم اخلی داسې بی هلک سړی ته په محاوراتو کښې «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښې لندی «دم بریده» بوده (ځاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی ګواکی د هغه لکۍ هم پرې شوی ده نو قرآن کریم دا راښیی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الاباد پوری د هغه نوم روڼ پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (ډیر) ډیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه څوک چه داسې مقدسې او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پریږدی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه ګرده (تولہ) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا ډیر زیاته په هر ملک کښې شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښې ځلیږی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوښی ښښی. دوست او دښمن تول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښې بیا په هغه مقام محمود کښې چه دوی به هلته ودریږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علیٰ رءوس الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسې دائم البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه رډی سترګی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده څیر شئ چه د هغه کم بخت نوم نښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د ګردو (تولو) بی ادبانو حال به هم داسې وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که څوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکړی حال به ئی هم داسې «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکیة وهی ست آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (٦) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۰۹) په نزول کښې (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلۡ يٰۤاَيُّهَا الۡكٰفِرُوۡنَ ۙ‏ ①

ووايه (ای محمده ! چه) ای کافرانو .

تفسير : د قريشو څو تنو غتانو ووېل ای محمده ! راځه چه مونږ او تاسی روغه سره وکړو تاسی تر يوه کال پوری زمونږ د معبودانو عبادت وکړئ ! بيا په دوهم کال کښی مونږ ستا د معبود عبادت کوو او داسی به هر يوه تولگی ته د بل تولگی له دين څخه څه برخه رسيږی. حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل «زه له الله تعالیٰ څخه له دی نه پناه غواړم چه د يوی ثانيی له مخی هم له هغه سره بل څوک يا شی شريک وگڼم» بيا ئی ووېل «ښه نو تاسی زمونږ د معبودانو مذمت مه کوئ نو مونږ به هم ستا د پيغمبری تصديق او ستا د معبود ستاينه (صفت) کوو» نو په دی باندی دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم د کفارو په لويه جرگه کښی ولوست چه د هغه خلاصه د مشرکينو له طور او طريقی څخه پوره بيزاری ښکاروی او د هغوی څنی د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بيزاری څرگندوی (ښکاره کوی) هو ! انبياء عليهم السلام به چه د هغوی ړومبنی کار د شرک د رگونو او ريښو ايستل دی په داسی ناپاکی رتلی روغی باندی څرنگه راضی کيږی فی‌الحقيقت د الله تعالیٰ په معبوديت کښی هيڅ يو مذهب لرونکی اختلاف او جگړه نه کوی بلکه پخپله مشرکان هم د خپلو بتانو په نسبت داسی وائی چه مونږ د دی بتانو عبادت ځکه کوو چه دوی مو د الله تعالیٰ په دربار کښی د نژديوالی وسيله وگرځی لکه چه د «زمر» په اوله رکوع آيت ۳ څمونږ دغه تفسير کښی راغلی دی ﴿ مَا نَعۡبُدُهُمۡ اِلَّا لِيُقَرِّبُوۡنَاۤ اِلَى اللّٰهِ زُلۡفٰى ﴾ څه اختلاف چه دی پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له عبادت څخه دی ځکه د روغی هغه صورت چه د قريشو له لوری وړاندی شوی و د هغه ښکاره مطلب داسی و چه هغوی پوره پخپلو چارو باندی لکه پخوا ټينگ ولاړ دی يعنی د الله تعالیٰ او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د دواړو عبادت کوی او دوی دی د خپل توحيد له مسلکه لاس واخلی نو د دی شخړی د روغی او د جگړی د پری کری دپاره دا سورت نازل شو.

لَاۤ اَعۡبُدُ مَا تَعۡبُدُوۡنَ ۙ‏ ② وَلَاۤ اَنۡتُمۡ عٰبِدُوۡنَ مَاۤ اَعۡبُدُ ۚ‏ ③

نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شی چه تاسی ئی عبادت کوئ (ای

کافرانو چه بتان دی) او نه یئ تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله څخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کری دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت څخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کښی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ۝٤ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٥

او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کښی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه یئ تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کښی) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کوونکی نه یم او نه تاسی ځما د دغه واحد معبود بی له شرکته عبادت کوونکی یئ مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک څخه اوس او په راتلونکی زمانی کښی لری تښتم او تاسی سره له شرکته نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کښی موحد کیدی شئ سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کښی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبیه : ځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او ځینی په ړومبنیو دوو جملو کښی د حال او استقبال نفی او په وروستنیو دوو جملو کښی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) ځینو په ړومبنی دوو جملو کښی د حال او په وروستنیو دوو جملو کښی د استقبال اراده ښکاره کری ده (کما یظهر من ترجمة شیخ الهند) لیکن ځینو محققینو په ړومبنیو دوو جملو کښی «ما» موصوله او په وروستنیو دوو جملو کښی «ما» مصدریه ګڼلی داسی وائی «ځما او ستاسی په منځ کښی نه په معبود کښی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کښی. تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی ځما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کښی هیڅوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذالقیاس تاسی څرنګه چه عبادت کوئ وئی کرئ! لکه چه بربند د کعبی په شاؤ خوا کښی ګدیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهئ زه داسی عبادت کوونکی نه یم او همغسی چه زه ئی عبادت کوم او په دیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیږم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه ځما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کښی داسی راځی چه ړومبنی جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کیښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانه کښی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما څخه غواړئ او د ﴿ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمة الله علیه) په وینا داسی واخیستی شی کله چه زه د الله رسول یم دا ځما په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا ځما له بعثته بتانو، تیږو (ګټو)، ونو او نورو ته عبادت کاؤ ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالیٰ څخه د بل کوم شی عبادت نه دی کړی وروسته له دی چه د الله تعالیٰ له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رښا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیاتو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ ﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿ مَّا عَبَدتُّمْ ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴾ یعنی تاسی ای کفارو! د خپلو بدو استعداداتو او انتهائی بدبختیو په سبب د دی وړ (لائق) نه یئ چه په هیڅ وقت او هیڅ حال کښی د واحد الله تعالیٰ بی له شرکته عبادت کوونکی شئ تر دی چه د روغی د خبری په منځ کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی دوب تللی یئ په یوه ځای کښی ﴿ مَا تَعْبُدُونَ ﴾ په صیغه د مضارع او په بل ځای کښی ئی ﴿ مَّا عَبَدتُّمْ ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورځ بدلیږی هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیږه (ګټه) یا ونه یا بل څیز ووینی سم د لاسه هغه د خپل معبود په ځای ودروی او هغه بل پریږدی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علیٰ هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمة الله علیه) په (بدائع‌الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفائسو او مزایاؤ باندی ښی ویناوی کړی دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکړی!

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ۝٦ ع

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) ځما دی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی هغه ضد به چه تاسی کړی دی څه فائده دررسوی تر څو چه الله تعالیٰ فیصله وکړی» اوس مونږ بالکل له تاسی څخه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قویم باندی چه الله تعالیٰ مونږ ته مرحمت کړی دی دیر خوښ یو تاسی چه د خپلو ځانونو دپاره د بدبختی هغه تګ خوښ کړی دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره وررسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنىٰ فى حجة الوداع فتعد مدنية وهى آخر ما نزل من السور آياتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (١١٠) تسلسلها حسب النزول (١١٤) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منیٰ) په حجة الوداع کښې نازل شوی دی او په مدنی سورتونو کښې حسابیږی او وروستنی (١١٤) سورت دی په نزول کښې (١١٠) سورت دی په تلاوت کښې وروسته د «التوبة» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ①

کله چه راشی نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مکی).

تفسیر : لویه فیصله کوونکی خبره دا ده چه مکه معظمه چه د حجاز مرکز او د اسلام ډیری نښی لری فتح شی د عربو د زیاترو قبیلو سترگی هغی ته وی پخوا له دی نه به یو یو دوه دوه سری په اسلام کښې داخلیدل خو د مکی معظمی له فتحی څخه وروسته ډلی ډلی داخلیدل تر دی حده پوری چه د عربو جزیره گرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رڼه او گردو (تولو) هستیدونکیو ته ئی د توحید کلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبی کریم له بعثت څخه ۋ. پوره شو.

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ② فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وینی به ته خلق چه ننوځی به دین د الله کښې فوج فوج ډلی ډلی پس تسبیح پاکی وایه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسیر : یعنی وپوهیږئ چه د بعثت مقصود او د دنیا د هستوگنی مطلب چه د دین تکمیل او د کبری خلافت تمهید دی پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدی دی. نو ښائی چه له دنیا څخه ځان فارغ کړئ! او د زړه له کومی آخرت ته متوجه شئ! او له پخوا څخه زیاتره د هغه تسبیح او تحمید ووایئ او په دی فتوحاتو او بریو باندی د هغه شکر ادا کړئ او همیشه اوسئ په استغفار باندی.

وَاسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

او مغفرت ښښنه وغواړه له ده څخه (لپاره د ګناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو ګنهګارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار وروایه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبیه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی په قرآن کریم کښی هر چیری د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښی مکه معظمه فتحه شوه ګردی (تولی) قبیلی له زړه مسلمانی شوی هغه وعدی ګردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د ګناهونو مغفرت او ښښنه وغواړې! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښی نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو څخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښی خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساؤ اوس نو د آخرت د سفر وار دی.

تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة « تبّت » مكية وهي خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (٦) نزلت بعد سورة « الفاتحة ».

د « تبّت » سورت مکی دی (٥) آیتونه (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۱) په نزول کښی (٦) سورت دی وروسته د « الفاتحة » له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَآ أَبِي لَهَبٍ وَّتَبَّ ﴿١﴾

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم ئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ډیر سخت دښمن و، کله چه څمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کښی د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیږو (ګټو) ویشتل او ډیر ځله له دی تیږو (ګټو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژوبلیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلقو! د دی سړی خبرو ته غوږونه مه ږدئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به ئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرګه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به ئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه رامات شئ چه زه به تاسی کښی د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غوندی باندی ودرید او ګردو (تولو) ته ئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی ګرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقی سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په ځینو روایاتو کښی دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره ئی وویل «تبا لک سائر الیوم أَلِهٰذَا جمعتنا: مات شئ آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریدلو دپاره دلته سره راتول شوی یو؟» په روح المعانی کښی له ځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کښی تیږی (ګټی) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری ئی وویشتلی او دا ئی ویل لنده ئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتهاء پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابه ویراوه کیده نو ویل به ئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه ګرد (تول) په خپلی فدیی کښی ورکړم او ځان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنده او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوځه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کښی د ضد او عناد لرګی غورځول او هغه ئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کښی د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتړی هغه بالاخر خوار او ذلیل او تباه کیږی لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (ساتل) شول (ابولهب) ته وګورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره ئی څمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته ئی لاس ورغځاوه څنګه ئی لاسونه ورمات شول او د هغه ګرد (تول) هغه کوښښونه چه د حق په پتولو کښی ئی کول ابته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته ګردی (تولی) چارئی بیکاره شولی غرور ئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کښې پریوت. دا سورت مکی دی وائی چه د «بدر» له غزا څخه اووه ورځې وروسته په ده باندی یوه بده سوځوونکی او زهر لرونکی دانه وخته چه د هغې په سبب دی له کور او کهول څخه جلا (جدا) کړ شو او هیڅوک نه ورته نژدی کیدل تر دی چه همغلته مړ شو او مړی ئې تر دریو ورځو پوری هلته پروت و تر څو وپرسید او خورین شو دلته خلقو د حبشی مزدورانو په لاس په یوه لرګی کښې وتاړه او په یوه چوغالی کښې ئې چه چیری کنستلی شوی و لکه یوه مرداره ومنده او د دغه چوغالی سره ئې په تیږو (ګټو) او شګو سره پټ کړ شو دا خو د دنیا رسوائی او خرابی ده ښکاره ده چه د آخرت ربړونه (تکلیفونه) له دی څخه ډیر سخت دی ﴿ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾.

مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝٢

دفع به نه کړی (دغه هلاکت) له دغه (ابی لهب) څخه (اصلی) مال د ده او هغه چه ده ګټلی و (یعنی اولاده ئې).

تفسیر : یعنی مال، اولاد، عزت، وجاهت او لوئی هیڅ یوه ابی لهب له هلاکته ونه شو ژغورلی (ساتلی).

سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝٣

ژر دی چه ننه به وځی (ابی لهب په قیامت کښې) په اور خاوند د لمبو کښې.

تفسیر : یعنی وروسته له مړ کیدلو څخه ابی لهب ته سخت لمبی لرونکی اور رسیدونکی دی. ښائی په دی مناسبت قرآن کریم د عبد العزی کنیت ابی لهب ایښی وی، په دنیا کښې هغه ته ابی لهب ځکه ویل کیده چه د هغه د مخ بارخوګان لکه اور ځلیدل مګر قرآن کریم دا راوښوول چه دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوه هم د ابی لهب د ویلو وړ (لائق) دی.

وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤

او (ننه به وځی) ښځه د هغه (ابی لهب) اور ته په دی حال کښې چه بار راوړونکی به وی د خسو (د دوزخ).

تفسیر : د ابی لهب ښځه ام جمیل سره له مال داری ډیره بخیله او شومه وه نو ځکه دا به په

خپله ځنګل ته تله لرګي به ئې راوړه او اغزي به ئې تولول او څمونږ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په لاره کښې به ئې د شپې له مخې اچول چه هغوی ته د تهجد د تګ او راتګ په وقت کښې ربړ (تکليف) ورپيښ شي. فرمايلي ئې دي «دی لکه چه دلته د حق په دښمنۍ او د الله تعالیٰ د پيغمبر په ايذاء رسولو کښې د خپل ميره (خاوند) سره معاونت او مرستې (مدد) کولې په دوزخ کښې به هم هغه سره داسې مرستې (مدد) کوي» ښائي چه هلته به هم د زقوم او ضريع چه د دوزخ اغزي لرونکي ونې دي لرګي راوړي او د هغو په وسيله به د خپل ميره (خاوند) د عذاب اور لا تودوي لکه چه ابن کثير رحمة الله عليه ويلي دي.

تنبيه : ځينو د «حمالة الحطب» معنی چغل ګر اخيستې دی لکه چه د عربو په محاورو کښې دا لفظ په دې معنی سره هم وايه کيږي او په پارسۍ کښې چغل ګر ته «هيزم کش» وايه شي.

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝٥

حال دا چه په غاړې د دې کښې رسی ده له مضبوطو رسيو (پتوکيو د خرماؤ) څخه.

تفسير : يعنې ډيره کلکه او مضبوطه چوخيدونکې رسۍ. له دې څخه زياترو مفسرينو د دوزخ اوسپنې غاړکي او سلاسل مراد اخيستې دي او دا تشبيه د ﴿حَمَّالَةَ الْحَطَبِ﴾ په مناسب ورکړې شوي ده ځکه چه د لرګيو د بار ترلو کښې رسۍ ته ډير ضرورت پيښيږي. ليکې چه د دې ښځې په غاړه کښې يوه خورا (ډير) ښه قيمتداره غاړکي وه دې به ويل «په لات او عزیٰ باندې قسم خورم چه زه دا خپله غاړکي د محمد په عداوت باندې لګوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښې هم د هغې غاړې له هغسې يوې غاړکې څخه تشه نه وي عجيبه خبره لا دا ده چه د دې بدبختۍ مرګ هم داسې واقع شو چه د لرګيو د پيټی رسۍ د هغې په غاړه کښې چه په يوه ګټ باندې ئې دمه کيښوده غوټه شوه او غته تيره (ګټه) د دې او د پيټی په منځ کښې راغله او سا ئې وخته.

تمت سورة «تبّت» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الاخلاص مكية وهي اربع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاخلاص» سورت مکي دی (٤) آيته يوه رکوع لري په تلاوت کښې (۱۱۲) په نزول کښې (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝١ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝٢

ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله يو دی (په ذات او صفات خپل کښې) الله بې پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسير : يعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ په نسبت پوښتی چه دی څنګه دی؟ تاسی ورته داسی ووايئ چه الله تعالیٰ يو دی! او د هغه په ذات کښې په هيڅ دول (طريقه) د تعدد او تکثر او دوه‌ئيزتوب ګنجايش نشته او نه ئی څوک په مقابل کښې شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقيده رده شوه چه وائی خدايان دوه دی يو د خير څيښتن (مالک) «يزدان» او بل د شر څيښتن (مالک) «اهريمن» دی او هم د هندوانو عقيدی ترديدی شوی چه هغوی د دری ديرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښې برخی ورکوی.

د «الصمد» تفسير په څو دوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه ګرد (تول) نقل کړی وائی «**وکل هذه صحيحة وهی صفات ربناعزوجل هوالذی يصمد اليه فی الحوائج وهو الذی قد انتهی سؤدده وهو الصمد الذی لا جوف له ولا يأکل ولا يشرب وهو الباقی بعد خلقه**» دا ګرد (تول) رښتيا دی. او څمونږ الله تعالیٰ هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتياوی (احتياج) وروړاندی کيږی او هر دول (طريقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کيږی او د ګرد (تول) سترتوب (لويی) او د تولی مشرتيا صفت په کښې شته. نه خوری او نه څښی او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی.» ابن کثير. د پاک الله د صمديت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه نور کسان هم واکوالان (اختيارمند) ګنی يا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقيده لری د آريه ؤ د عقيدی ترديد هم وشو څکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنيا په پيدا کولو کښې روح او ماده لويه اغيزه (اثر) لری او دا دواړه شيان پخپل وجود کښې الله تعالیٰ ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۝٣

نه ئی دی څيرولی (هيڅوک) او نه دی څيرولی شوی دی (له هيچا نه).

تفسير : يعني نه هيڅوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ ځامن بلل کیږی یا پرښتو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی ځیږولی او نه دی له بل چا څخه ځیږولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینئ له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنګه خدای کیدی شی؟.

ولم يكن له كفوا احد ④

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیڅوک.

تفسير : کله چه هیڅوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کیږی؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی ګڼی تر دی چه ځینی رډ سترګی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیږو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ باندی په غیږ کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا﴾ **انی أسألک یا الله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد ان تغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم».**

تمت سورة «الاخلاص» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفلق مكية او مدنية وهي خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفيل»

د «الفلق» سورت مکی یا مدنی دی پنځه آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفیل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾

ووایه (ای محمده) پناه غواړم په رب د صبا څیروونکی د تیاری باندی.

تفسیر : یعنی هغه چه د شپی تیاره څیروی او له هغی څخه د سهار انوار او رنا ښکاروی.

مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾

له شره د هغه شی چه پیدا کړی ئی دی (له ضررناکو شیانو څخه).

تفسیر : یعنی هر هغه مخلوق چه په هغه کښی څه بدی او شر وی زه د هغه له شر او بدی څخه پناه غواړم وروسته د دی ځای په مناسبت د څو ځان ته څیزونو نومونه هم اخیستی شوی دی.

وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾

او له شره د تیاری شپی کله چه تکه توره شی (او هر شی پټ کړی).

تفسیر : یعنی د شپی تیاره چه په هغی کښی زیاتره شرور او بدی پیښیږی په تیره بیا کودی (سحر) او نوری پیښی دیری واقع او پیښیږی چه خوف یا د لمر لویده تری مراد دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په دی کښی گردی (تولی) تیاری راغلی ظاهری، باطنی، تنگه، پریشانی او گمراهی او نور.

وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوکی کوونکیو چه پو کول کړی په غوتو کښی.

تفسیر : له «النفاثات فی العقد» او پوکی کوونکیو نفسونو څخه هغه ښځی یا هغه دلی یا هغه نفوس مراد دی چه د سحر او د کودو د چارو کولو په وقت کښی پر کومی ژی یا مزی یا ویښته یا نورو باندی څه ولولی او پری پو ئی کړی او غوتی پکښی واچوی هغه کودی چه لبید بن اعصم څمونږ پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی کړی وی په هغو کښی ځینی جونی هم گډی وی والله اعلم.

وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کړی حسد خپل.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کله چه د هغه نظر ولګیږی بیشکه» نظر او د سترګو تپ یوه واقعی او ربښتیا خبره ده خو د ډیرو مفسرینو په نزد د «ومن شر حاسد اذا حسد» مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کیفیت ضبط نه کړی شی او په عملی ډول (طریقه) سره خپل حسد ښکاره کړی نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د یوه سړی په زړه کښی بی واکه حسد پیدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختیار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالیٰ ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وبښی چه هغه ته الله تعالیٰ ورکړی دی په رخی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الافی اثنتین الخ» له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالیٰ و منه وکرمه

سورة الناس مدنیة او مکیة وهی ست آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (١١٤) تسلسلها حسب النزول (٢١) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مدنی یا مکی دی شپږ آیات یوه رکوع لری په تلاوت کښی (١١٤) په نزول کښی (٢١) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾

ووایه (ای محمده) پناه غواړم په رب د تولو خلقو په باچا د تولو خلقو په معبود د تولو خلقو.

تفسیر : اګر که د الله تعالیٰ د ربوبیت شان او د باچاهی چاری پر تولو مخلوقاتو باندی

شاملې دي خو دا صفات همغسې چه په کامل دول (طريقه) په انسانانو کښې دي په نورو مخلوقاتو کښې داسې له لرې نه څرګندېږي (ښکاره کيږي) نو ځکه ئې د «رب» او د «ملک» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمايه. او هم په وسوسو کښې ابتلاء او اخته کيدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان کښې نشته.

مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۵ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾

له شره د وسوسې اچوونکي تښتيدونکي (شيطان له ذکره د الله).

تفسير : شيطان سره له دې چه له سترګو څخه پټ دی خلق غولوي او له لارې څخه ئې وباسي تر څو چه انسان په غفلت کښې اوسيږي د هغه تسلط پر دوی باندې زياتيږي او کله چه ويښ او خپل الله تعالیٰ ئې په ياد شي نو هغه هم سم د لاسه تښتي.

الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

هغه (شيطان) چه وسوسې اچوي په سينو زړونو د خلقو کښې (چه دغه وسوسه اچوونکي) له پيريانو او انسانانو څخه دي.

تفسير : شيطان هم په پيريانو کښې او هم په انسانانو کښې شته لکه چه په (١٤) رکوع ١١٢ آيت د «الانعام» د سورت ځمونږ دغه مقدس تفسير کښې داسې يو آيت لولو ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ﴾
الله تعالیٰ مو دې د دې دواړو له شره وساتي. (تکمله) د دې دوو سورتونو په تفسير کښې عالمانو او حکيمانو ډيرې زياتې نکتې ويلې دي. د حافظ ابن قيم رحمة الله عليه ځمونږ د امام رازي رحمة الله عليه ځمونږ د بلخي ابن سبارح. د حضرت شاه عبد العزيز دهلوي محدث رحمة الله عليه اوږدو بيانونو ليکل دلته ممکن نه دي نو دلته يواځې د مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمة الله عليه د کلام خلاصه او د وينا لندون ليکل کيږي چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمې دپاره يو نيک فال ثابت شي.
دا يو فطري او عام دستور دی کله چه په کوم باغ کښې نوې ترکودې (شنيلې، نبات) ځمکه وچوي او له تخم څخه د باندې ووځي نو باغوان يا بزګر د هغه تحفظ او پالنې او روزنې ته زياته توجه کوي او د هغه د لوئيدلو په نسبت ډير کوښښ او زيار (محنت) کوي چه هغه له ګردو (تولو) ارضي او سماوي آفاتو څخه وساتي او تر څو د خپل کمال حد ته ونه رسيږي دی ئې ډير ربړ (تکليف) ايستلو او پام لرنې ته اړ (مجبور) دی. اوس په دې خبرې باندې غور کول په کار

دی چه د بوټی د ژوندون فناء کوونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم ګرځوونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزګر ځیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کړی په ادنیٰ تأمل او لږ تصور او اټکل سره څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور ډوله (قسمه) پیښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.
اول: د بوټی خوړونکی چینجی او خزندی شرل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نبات او ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوټو خوړل داخل دی.
دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی ګرد (ټول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.
دریم: په هغه باندی د واوری، ږلی، خاوری او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی ځکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نماء مانع ګرځی.
څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانګه یا لښته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاږی او ایسته ئی ونه غورځوی.
که باغوان د دی څلورو واړو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکړی نو له الله تعالیٰ څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نبات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری ګټی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانګو له میوو څخه پوره فائده واخلی. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نړی د ټکو شنو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکښانو (ذی روحو) ضرر پیښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منګور، لړم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لړم لشه تومبل نه دی له هنده دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده
نیش عقرب نه از پی کین است مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکړی دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر ډوبیدل وی یا د سپوږمی تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلئ دومره خبره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پټیدو) باندی مبنی دی او ښکاره ده چه په وقوب (پټیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او ګټی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځی کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسبباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لګیږی ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسبباتو سره قائمه نه وی هیڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کښی بریالی (کامیاب) کیدی نشی او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کښی ولیکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخی او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی ګرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مراوی او وچیږی.
وروسته له دی دریم تعوذ له (نفاثات فی العقد) څخه وکړ شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی منی چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پیښیږی چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مړه کیږی.
نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واوری او ږلی او د غریزی حرارت د بندیدو په سبب پیدا کیږی او د هغه په نشوؤ نما او وده او لوئیدو کښی نقصان پیښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کښی شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوٰة والسلام کأنما انشط من عقال» له دی څخه ښکاریږی چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پټ کړی و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالیٰ په امر هغه عارضه ورکه شوه.
اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانګه یا لښته ماتوی یا بوتی له بیخه راوکاږی د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښووله.
په دغه تقریر او وینا کښی که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپیښیږی بیا خو ئی میړتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سویداء» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومی پیښی په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلی شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشی ښائی د دی لړتوب د تلافی دپاره په بل سورت کښی د (الوسواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکړی شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترګو نه ښکاری بلکه په پته سره د ایمان په قوت کښی کندو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسرائر څخه بل څوک نشی کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشی نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کیږی او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه راښکاره شوه چه له ګردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالیٰ د بی انتهاء تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږی نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبيت باندې نظر واچوو نو ځمونږ ذهن دې خوا ته منتقل کيږي چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دې ځکه چه د تربيت مطلقه معنى د هر راز (قسم) جسمانى او روحانى ضرورياتو رسونه دې او دا کار پرته (علاوه) له هسې يو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کيدونکى نه دې چه هغه د هر راز (قسم) ضرورياتو او شيانو مالک او د دنيا هيڅ يو شى د هغه د اقتدار له قيضه د باندې نه دې هم داسې ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ويلى شو او بيشکه د هغه لوى شان داسې کيدى شى چه (لمن الملک اليوم لله الواحد القهار) ګواکى مالکيت يا ملکيت د داسې يو قوت نوم دى چه د هغه د فعليت مرتبه په (ربوبيت) سره موسوميږي ځکه چه د ربوبيت لنډ تعريف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دې او پر دغو دواړو باندې قدرت لرل دې دا د مطلق شهنشاه منصب دې که لږ له دې څخه وړاندې ته ځير شو نو د دې على الاطلاق باچا د معبوديت (الوهيت) سراغ او پته هم مونده کيږي ځکه چه معبود هغه ته وايه شى چه د هغه د حکم په مقابل کښې هر څوک غاړه کيږدى او د ده د امر په مقابل کښې د بل حکم هيڅ خيال او پروا ونه کړه شى نو ښکاره ده چه دا د بندګى انقياد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کښې د بل چا په مخ کښې نه کاوه او نه ئې وړ (لائق) دې د دې دواړو شيانو اصلى مستحق پرته (علاوه) له الله تعالىٰ څخه بل څوک نه دې ځکه د معبوديت او الوهيت صفت هم يواځې هغه (وحده لا شريک له) ته ثابت شو. وواييځ ﴿ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴾

لنډه ئې دا هغه کوم صفت چه د ايمان مبدأ ګرځي ربوبيت دې وروسته له هغه د ملکيت صفت دې او له تولو څخه وروسته د الوهيت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ايمان د شيطانى وسوسو د مضرت د ساتلو په نيت د حق تعالىٰ دربار ته حاضريږي چه هلته خپله چاره جوئى وکړي نو ښائى هم داسې درجه په درجه له يو مقام څخه بل مقام ته لاړ شى لکه چه پخپله پروردګار په هم دې ترتيب سره د خپلې ستاينى (صفت) په ﴿ بِرَبِّ النَّاسِ ، مَلِكِ النَّاسِ ، إِلَٰهِ النَّاسِ ﴾ سره په سورت «الناس» کښې بيان فرمايلى دى او عجيبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته درې صفتونه بې د عاطفى له واو څخه او بې د جارى د «ب» له اعادى څخه مذکور دى د مستعاذ منه له جانبه هم درې شيان په نظر راځي چه پرله پسې صفت په صفت بيان کړي شوي دى. په دې باندې به داسې پوهيږئ چه د «وسواس» د وصفيت په مقابل کښې واخلى ځکه چه حقيقى مستعاذ به «اله الناس» دى او «ملک» او «رب» په هغه پورى د رسيدلو عنوان تاکلى (مقرر کړي) شوي دى هم داسې د مستعاذ عنه حقيقت هم دا «وسواس» دى چه د هغه د صفت په مخ کښې «خناس» راوړي شوي دى له «خناس» څخه دا مراد دى چه شيطان د غفلت په حال د انسان په زړه کښې وسوسه اچوي او کله چه څوک ويښ شى نو د غلو په شان د هغوى پسې بيرته ځان راکاږي د داسې غلو او بدو چارو نيول او د هغوى د ربړ (تکليف)، تعدى لاس پرې کول او د رعيتونو د آرامى او د هوسائى (راحت) چارى ورغوندول د سلاطينو او د تولواکانو لويه فريضه او مهمه وظيفه ده ځکه مناسب به وى چه د دې صفت په مقابل کښې

(ملک الناس) کیښود شي او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغې ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابله کښې دی چه په پخوانی تحریر کښې د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شي بیا دی وکتلی شي چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منځ کښې څومره نام او کامل تقابل ښکاریږی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم ځینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منځ کښې کله داسی هم پیښیده چه دوی به ځینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی ګڼل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پیښې د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کړل چه د هغه له تأثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کښې شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او ځینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا خو ځلی په لمانځه کښې سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی:** بیشکه چه زه یو سړی یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه ځینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنګه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیره او نور شیان ګډ وی» اګر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لازمیږی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کښې شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی ګانه چه کړی ئی دی څرنګه به دا لازمیږی چه د دوی په ځینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کښې څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کښې د هغوی له مرتبی څخه هیڅ شی نه لږوی هو! دا ضروری ده کله چه د یوه سړی په نسبت په قاطعه ؤ براهینو او نیره ؤ دلائلو ثابت شی چه هغه په رښتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاځی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریادولو او پوهولو او وررسولو ذمه وار ګرځولی دی نو څرنګه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کښې کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لوړو (اوچتو) مقاصدو پورې اړه (تعلق) لرې د سحر او جادو لړ څه اثر لويدلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کښې څه خلل او ډيل اچولی شي.

دوهمه تنبيه : د معوذتينو په قرآنيت باندی د ګردو (ټولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانی څخه تر اوسه پوری په تواتر سره ثابته شوی ده. يوازې د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شي چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کښې نه ليکل. خو دا خبره دی ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنيت کښې هيڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئی منل چه دا د پاک الله کلام دی او يقيناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقيه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو ليکل په هغه مصحف کښې چه د تلاوت دپاره وی له احتياطه چپ (خلاف) دی **«انه كان لا يعد المعوذتين من القرآن وكان لا يكتبهما فى مصحفه ويقول انهما منزلتان من السماء وهما من كلام رب العٰلمين ولكن النبى عليه الصلوٰة والسلام كان يرقى و يعوذ بهما فاشتبه عليه انهما من القرآن أوليستامنه فلم يكتبهما فى المصحف»** (د روح البيان د څلورم جلد ۷۲۳ مخ وګورئ!) قاضی ابوبکر باقلانی ليکی **«لم ينكر ابن مسعود رضى الله عنه كونهما من القرآن وانما انكر اثباتهما فى المصحف فانه كان يرى ان لا يكتب فى المصحف شيئا الا ان كان النبى صلى الله عليه وسلم اذن فى كتابته فيه وكان لم يبلغه الإذن»** (د فتح البارى د اتم جلد ۵۷۱ مخ وګورئ!) حافظ يوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کړی دی **«لم يكن اختلاف ابن مسعود رضى الله عنه مع غيره فى قرآنيتهما وانما كان فى صفة من صفاتهما»** د (فتح البارى د پنځم جلد ۵۷۱ مخ وګورئ!) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصريح کړی ده هيڅ يو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او ډير امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا ورښکاره شوی وی چه معوذتين هم له متلوء قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل ړومبنی فکر باندی پاتی نه وی برسيره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلوميږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کښې د اوريدلو وړ (لائق) نه دی. په شرح مواقف کښې ليکلی شوی دی **«ان اختلاف الصحابة فى بعض سور القرآن مروى الآحاد المفيدة للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفيد لليقين. الذى يضمحل الظن فى مقابلته فتلك الآحاد مما لا يلتفت اليه ثم ان سلمنا اختلافهم فيما ذكر قلنا انهم لم يختلفوا فى نزوله على النبى صلى الله عليه وسلم ولا فى بلوغه فى البلاغة حد الإعجاز بل فى مجرد كونه من القرآن وذلک لا يضر فيما نحن بصدده الخ»** حافظ ابن حجر رحمة الله عليه وائی **«واجب باحتمال انه كان متواتراً فى عصر ابن مسعود لكن لم يتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالى الخ»** او صاحب المعانی ليکی « ولعل ابن مسعود رضى الله عنه رجع عن ذلک الخ.».

یا الله العٰلمین! ستا شکر په کومه ژبه اداء کړو چه تا مونږ ته داسی خالص توفیق او تیسیر راوباښه چه نن مو دا مهتم بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصیت او عقیدت ؟ ثمره چه یواځی ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسیدلی دی ستا د قدسیت لوی دربار ته په ډیر عجز او نیاز دروړاندی کوو امید او هیله (طمعه) لرو چه پخپل فضل او کرم قبول ئی کړی! الٰهی مونږ معترف یو چه د دی لوی خدمت په پای (اخر) ته رسولو کښی مو حق د اخلاص او د خدمت نه دی اداء کړی خو کله چه ستا رحمت او رأفت سیآت په حسناتو سره بدلولی شی تاته د یوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقیقت سره کومه لویه خبره نه ده! ستا مهربانی او لورینی (بخشش) ته هم داسی هیله (امید) ده چه ته د خپلی نکتی پالنی له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندی ولری! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارینو کښی متمتع وګرځوی!

یا الله العٰلمین! ته د خپل پاک قرآن له برکته مونږ او ځمونږ والدین او ځمونږ استاذان او ځمونږ شیوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه کسان چه په دی ښه کار کښی محرک، داعی، ممد، معاون شوی دی یا هغه پوهان چه دی عظیم الشان کار کښی ئی رفاقت او اعانت راسره کړی دی. ګرد (ټول) وبښی! او د دنیا او آخرت له بلاوو څخه ئی مأمون او مصئون ولری! او حضرت شیخ الهند محمود الحسن دیوبندی رحمة الله علیه او حضرت عمدة المفسرین شبیر احمد عثمانی مدظله سره مو په جنت الفردوس کښی یو ځای کړی!.

تمت الترجمة والتفسیر فلله الحمد اولا و آخراً و ظاهراً و باطنا، ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطأنا ربنا تقبل منا انک انت السمیع العلیم. اللٰهم آنس وحشتی فی قبری اللٰهم ارحمنی بالقرآن العظیم واجعله لی اماماً و نورا وهدی ورحمة اللٰهم ذکرنی منه ما نسیت وعلمنی منه ما جهلت وارزقنی تلاوته آناء اللیل واطراف النهار واجعله لی حجة یا رب العٰلمین!

د قرآن پیل (شروع) په باء، ختم ئی په سین شو ولی؟ ځکه رهبر مو په دارینو کښی قرآن دی بس!.

دقرآن کریم دوقوفو رموز (نښې)

ـ دهرې ژبې ویونکی چه کله خبرې کوی نوچیرته دریږی اوچیرته نه دریږی، کله ډیراوکله لږ ایساریږی اوپه دی ودریدو اُونه دریدوکښې دخبرې پوره بیان اومفهوم کښې ډیرلوی دخل دی .

دقرآن کریم معجز کلام اوعبارت هم دوینا په ډول واقع دی. له دغه وجې نه اَهل علمو د دریدواُونه درید ونښې (علائم) مقررکړی دی چه هغی ته دقرآن مجید دوقوفو رموز وائی .

ضروری خبره ده چه ددی عظیم کتاب لوستونکی ددی رموزو پوره خیال وساتی اُوهغه رموزدادی.

○ ـ چیرته چه خبره پوره شی هلته کښې وړه غوندی دائره وی ، داپه حقیقت کښې غونډه (ت) ده چه د(ة) په هیئت کښې لیکلی شی اوداد وقف تام علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی ، اوس ةخونه شی لیکلی مګروړه غوندی حلقه اچولی شی دی ته آیت وائی .

مـ ـ داد وقف لازم علامه ده په دی باندی هرومرو (خامخا) دریدل پکاردی اُوکه چیری څوک ونه دریدنو احتمال

لري چه دخبري مطلب به بل څه شي ددي په پښتو ژبه کښې داسي مثال پوهيدل پکارده چه چاته و ويلي شي ،

(پاسه - مه کينه) چه پکښې د پاسيدو امراوله کيناستو نهي ده نوپه - پاسه - باندي دريدل لازم دي اوکه چيري متکلم ونه دريدنو مخاطب به داسي وګڼي چه(پاسه مه - کينه) چه په هغه کښې به د ودريدو نه نهي اودکيناستود امراحتمال کيګي اويقيناً دابه د قائل د مطلب خلاف وي.

ط - داد وقف مطلق علامه ده په دي باندي دريدل پکاردي دا علامه هلته وي چه کوم ځاي مطلب نه پوره کيګي او ويونکي مزيده هم څه ويناکول غواړي .

ج - دادجائز وقف علامه ده دلته کښې دريدل غوره اونه دريدل جائز دي .

ز - داد مجوّز وقف علامه ده دلته نه دريدل غوره دي .

ص - داد مرخّص وقف علامه ده دلته پيوست (يوځاي) لوستل پکاردي ليکن که چيري څوک ستړي شي اوودريګي نوهغه ته اجازه شته ،

معلومه شوه چه په(ص)پيوست لوستل د(ز)په نسبت ترجيح لري

صلے - داد الْوَصْلُ أَوْلٰى (يعني وصل غوره) اختصاردي دلته پيوست لوستل غوره دي .

ق - داد قِيلَ عليه الوَقف خلاصه ده دلته دريدل پكار نه دى.

صل - داد قَدْ يُوَصَلُ علامه ده دلته كله ودريدى شى او كله نه ليكن دريدل غوره دى.

قف - داد قِفْ لفظِ دى چه معنى ئى ده ودريگه او دا علامه هلته استعماليگى چه دلوستونكى دپيوستى وينا احتمال وى.

س يا سكته - داد سكتے علامه ده دلته لگ وخت دريدل پكاردى خوچه تنفّس باقى وى (يعنى ساماته نه شى).

وقفه - داد اوگدى سكتے علامه ده دلته دسكتے په نسبت ډير دريدل پكاردى ليكن چه تنفّس جارى وى (يعنى ساماته نه شى) په سكته او وقفه كښى دا فرق دى چه سكته كښى لگ وخت او په وقفه كښى ډير وخت ودريدى شى.

لا - دلا معنى چه نيشته داعلامه كله خود آيت پورته وى او كله دعبارت دننه كه دعبارت دننه وى نو دريدل بالكل نه دى پكار او كه د آيت پورته وى نو بيا اختلاف دى.

دځينو په نزد دريدل او د بعضو په نزد نه دريدل روادى خوكه څوك ودريد يا ونه دريد په دى سره مطلب كښى څه خلل نه واقع كيگى وقف هلته نه دى پكار چه د عبارت دننه ليكلى وى.

ك - داد كَذٰلِكَ علامه ده يعنى چه كوم رمز (نښه) دى ك نه

وړاندې لیکلی شوی ده دلته کښې دې همغه وکتړلی شي.

۵ ـ داددې علامه ده چه په دې ځای دغیرکوفیینو په نزد آیت ده که چا وقف وکړ نو داعادې (دوباره ویلو) ضرورت نیشته.

∴ ـ داد دریو ټکو (نقطو) وقف نژدې نژدې راځي دې ته معانقه ویلې شي کله خوددې اختصار په مع سره لیکلی شي. ددې مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معانقه کوې او حکم ئې داده چه په دې دواړو وکښې په یو باندې دریدل پکاردې په بل نه او په وقف کښې د رموز و (نښو) قوت او ضعف ملحوظ ساتل پکاردې.

د دویم جلد فهرس

له(١٦) تر (٣٠) پارې

دسورة الكهف (٧٥)آیت له ابتداء تر پای (آخر) سورة الناس

د دویم جلد فهرس

له(۱٦) تر (۳۰) پارې

دسورة الکهف (۷۵)آیت له ابتداء تر پای (آخر) سورة الناس

بحمد الله تعالىٰ وتوفيقه

انتهى المجلّد الثّاني - الأخير -

مِنَ الجُزءِ (١٦) إلىٰ (٣٠)

مِنْ بِدَايَةِ الآيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الكَهفِ إلىٰ آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

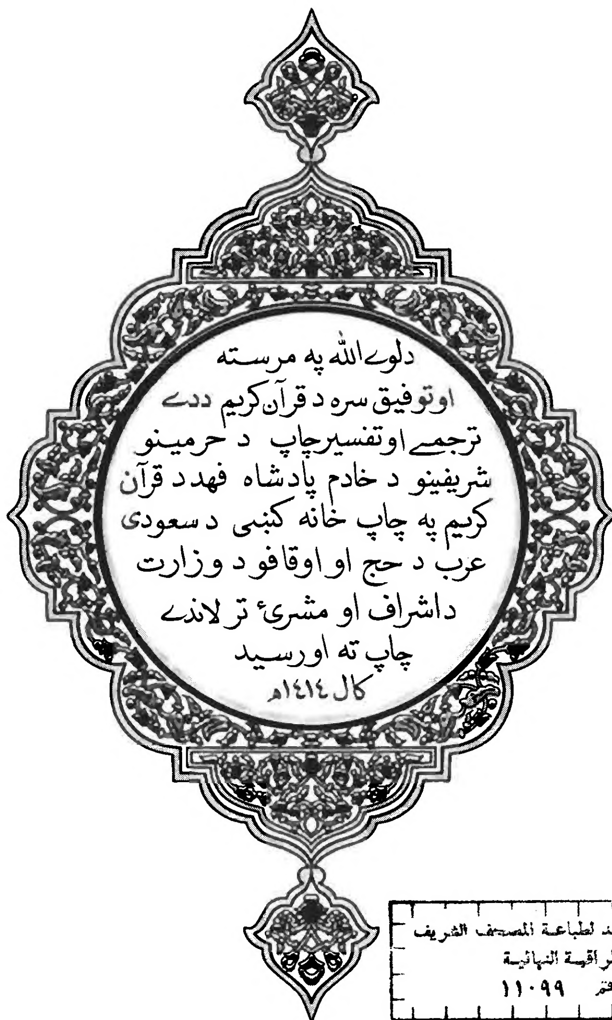

دخداى تعالىٰ په مرسته (مدد) اوتوفيق دويم جلد (آخرى)
پاى (آخر) ته ورسيد له (١٦) تر (٣٠) پارے
دسورة الكهف (٧٥) آيت له ابتداء ترپاى (آخر)
سورة الناس

ص.ب ٣٥٦١ - المدينة المنورة

(٤٠٠٠/٢٢٢د) (٤) (٠١)

د
قرآن کریم
ترجمه او تفسیر
په پښتو ژبه کښې

دویم جلد

له (۱۶) تر (۳۰)

پارې پورې